

ή

ΚΡΗΤΗ

ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΥΠΟ

LELAND G. ALLBAUGH

ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΕΡΕΥΝΗΣ ΠΕΡΙ ΚΡΗΤΗΣ
ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΡΟΚΦΕΛΛΕΡ

ΚΑΙ

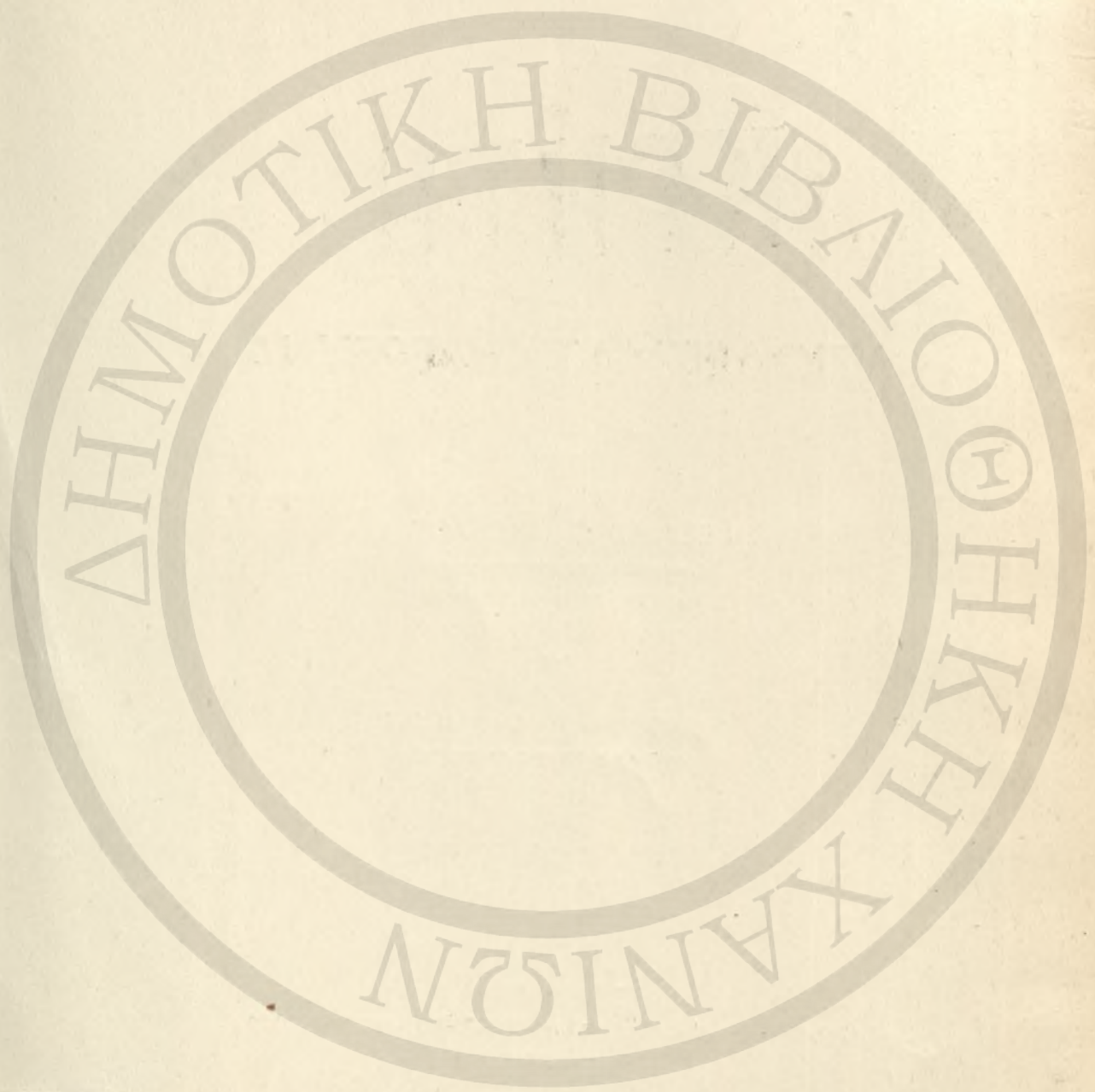
GEORGE SOULE

ΣΥΝΕΡΓΑΤΟΥ ΕΠΙ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

Του Έκδοτικού Τμήματος του ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ του PRINCETON
NEW JERSEY

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
— ΧΑΝΙΩΝ —
Αμ. Αριθ. 19647Α
Χρονολ. Βιβλ. 14/1/1970
Εδικότης Ο.Κ. Κρήτης
Αριθ. 230-539-51

ή

ΚΡΗΤΗ

ΥΠΟΔΕΙΓΜΑΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΥΠΟ

LELAND G. ALLBAUGH

ΔΙΕΥΘΥΝΤΟΥ ΕΡΕΥΝΗΣ ΠΕΡΙ ΚΡΗΤΗΣ
ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΡΟΚΦΕΛΛΕΡ

ΚΑΙ

GEORGE SOULE

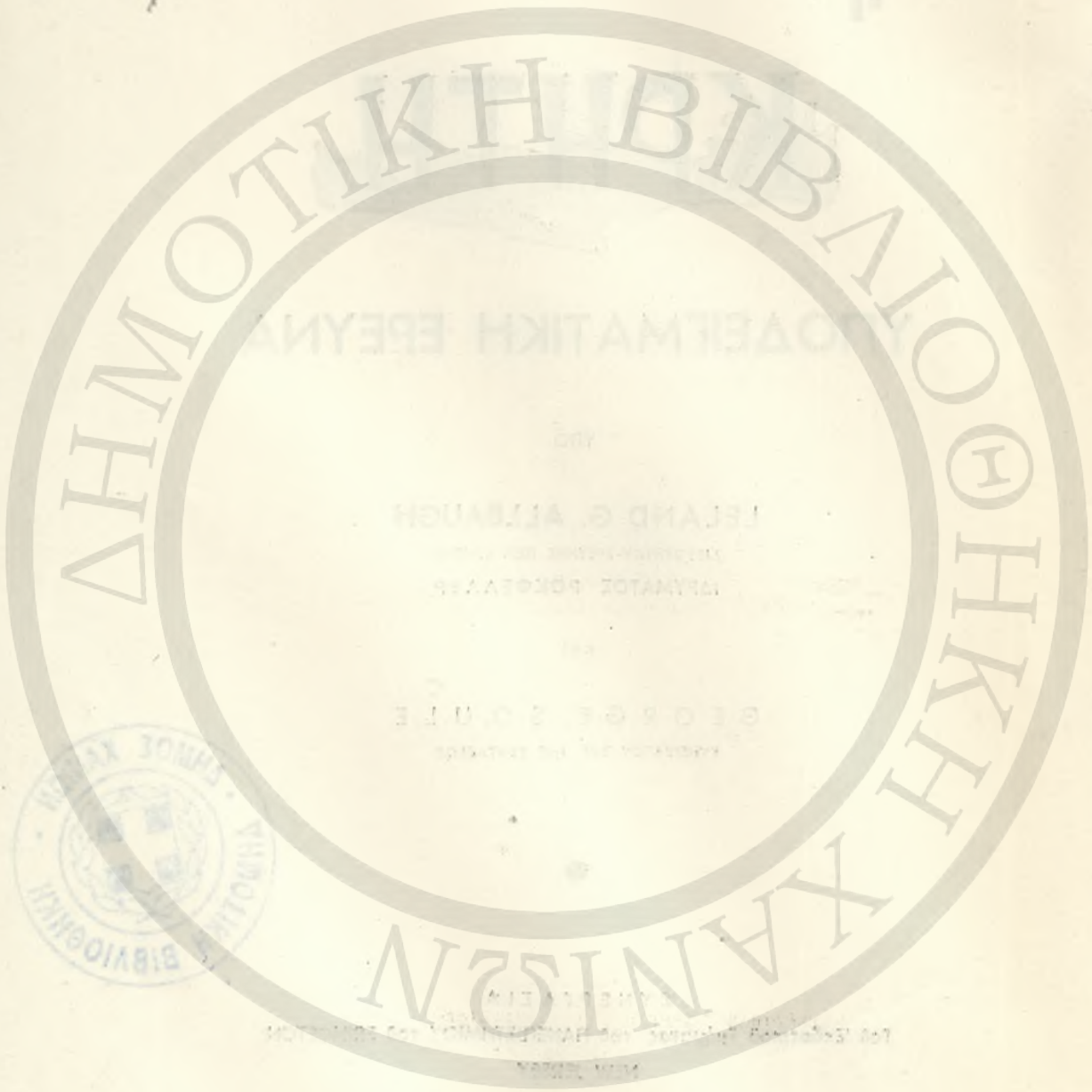
ΣΥΝΕΡΓΑΤΟΥ ΕΠΙ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ

Του Έκδοτικού Τμήματος του ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ του PRINCETON
NEW JERSEY

339.549.54
ALL

For information only, please refer to the original document.

Η ΚΡΗΤΗ

Υποδειγματική διά τὰς ὑπαναπτύκτους
περιοχὰς ἔρευνα τοῦ

ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΡΟΚΦΕΛΛΕΡ

Μετάφρασις εἰς τὴν Ἑλληνικὴν
παρὰ τοῦ Καθηγητοῦ τῆς Ἀγγλικῆς κ. ΓΕΩΡΓ. Ι. ΠΑΥΛΙΔΗ

Χορηγία τοῦ
ΕΛΛΗΝΟΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟΥ ΕΠΙΜΟΡΦΩΤΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ

Κοπυράϊτ - Ἐκδόσις εἰς τὴν Ἑλληνικὴν
ΕΛΛΗΝΟΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟΝ ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟΝ
(Διὰ τοῦ Πρακτορείου «TRANSORIENT»)

ΑΘΗΝΑΙ

1957

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

Η ΠΡΩΤΗ μεταπελευθερωτική Έλληνική Κοινοβουλευτική Κυβέρνησις Σοφούλη-Τσαλδάρη, προελθοῦσα ἀπὸ τὴν παμψηφίαν, σχεδόν, τῶν λυτρωθέντων ἀπὸ τὴν ξένην κατοχὴν Ἑλλήνων, ἐπέτελεσε πολλὰ πού θὰ μένουν βαθεῖα χαραγμένα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν καὶ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ὁποίων εὐρίσκεται ἡ ἐπιτυχὴς ἀντιμετώπισις τοῦ συμμοριτοπολέμου.

Κοντὰ στὰ πολλὰ αὐτὰ πού ἔκαμεν ἡ Κυβέρνησις Τσαλδάρη-Σοφούλη, εἶναι καὶ κάτι πού ἀπὸ πολλοὺς ἐλησημονήθη, εἶναι ὅμως εἰς τὴν πραγματικότητά ἕνα ἱστορικὸν ἐπίτευγμα, πού τὸ Ἑλληνοαμερικανικὸν Ἐπιμελητήριον προσπαθεῖ, χρόνια τώρα, νὰ διαθερμάνῃ καὶ ὀλοκληρώσῃ : ἡ πρόκλησις τοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν Κρήτην τοῦ παγκοσμίως γνωστοῦ Ἰδρύματος Ροκφέλλερ.

Ἡ μεταπολεμικὴ διαμόρφωσις τῶν ἐν τῇ Ἑγγύς καὶ Μέσῃ Ἀνατολῇ — καὶ πέραν αὐτῶν — χωρῶν, πού ἐπὶ αἰῶνας ἔμειναν στάσιμοι καὶ ὑπανάπτυκτοι, ὑπῆρξε τὸ βασικὸν κίνητρον τοῦ Ἀμερικανικοῦ αὐτοῦ ἐνδιαφέροντος, πού μεταπολεμικὰ τόσο στοργικὰ εἶχε ἀγκαλιάσει ὅλον τὸν κόσμον καὶ εἶχε προβλέψει εἰδικὰ διὰ τὰς ὑπαναπτύκτους περιοχάς.

Ἔτσι, τὸ Ἀμερικανικὸν Ἰδρυμα Ροκφέλλερ, ἀνταποκρινόμενον εἰς τὸ αἴτημα ἐκεῖνο τοῦ ἀειμνήστου Σοφούλη, ἔσπευσε νὰ ἀποστείλῃ πολυμελῆ καὶ διὰ μακρὸν χρονικὸν διάστημα ἀποστολὴν εἰς Κρήτην, ἵνα μελετηθοῦν αἱ συνθήκαι τῆς καὶ ἐρευνηθοῦν αἱ δυνατότητες τῆς πλήρους ἀναπτύξεώς τῆς πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως ἀποτελέσουν αὐτὰ τὴν βᾶσιν πρὸς μίαν εὐρυτέραν ἔρευναν καὶ διαμόρφωσιν τῶν πρὸς ἀνάπτυξιν λοιπῶν περιοχῶν τῶν γειτονικῶν πρὸς τὴν μεγαλόνησον ἠπειρῶν, Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς.

Ἡ πρωτοβουλία ἐκεῖνη πολλαπλασίως, ἐθνικῶς καὶ ἀνθρωπιστικῶς, ὀφέλιμος, κατέληξεν εἰς ἕνα ὀγκῶδες σύγγραμμα, τὸ ὁποῖον, τὸ μὴ φειδόμενον πάντοτε δαπανῶν διὰ παρομοίους κοινωφελεῖς σκοπούς, Ἀμερικανικὸν Ἰδρυμα Ροκφέλλερ, ἐξέδωσε εἰς ἄρκετὰς χιλιάδας ἀντιτύπων καὶ διένειμεν εἰς ὅλας τὰς Ἀμερικανικὰς βιβλιοθήκας, Πανεπιστήμια κλπ. Κέντρα καθὼς καὶ εἰς τὰ διάφορα διεθνή τοιαῦτα.

Καὶ θὰ ἐλησημονῆτο, ἴσως, ἡ ἱστορικὴ αὕτη μελέτη, ἐὰν τὸ Ἑλληνοαμερικανικὸν Ἐπιμελητήριον δὲν ἀνελάμβανε τὴν πρωτοβουλίαν νὰ τὴν ἀνασύρῃ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ἀπὸ τὰς θυρίδας τῶν βιβλιοθηκῶν μὲ τὴν εἰσήγησιν τοῦ κ. Σοφ. Βενιζέλου, ὡς Ἐπιτίμου Προέδρου τῆς ἐπὶ τῇ καθόδῳ τοῦ Ἰδρύματος Ροκφέλλερ συσταθείσης παρ' αὐτοῦ καὶ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ διακεκριμένου καθηγητοῦ, πρ. Πρυτάνεως τῆς Ἀνωτ. Γεωπονικῆς Σχολῆς καὶ Προέδρου τοῦ κ Πάνου Ἀναγνωστοπούλου Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς Ἀνασυγκροτήσεως Κρήτης, γνωστῆς ἔκτοτε ὡς Κ.Ε.Α.Κ.

Πράγματι, τὸ Ἀμερικανικὸν Ἰδρυμα Ροκφέλλερ καὶ ἐν συνεχείᾳ ὁ ἐκδοτικὸς του εἰς τοῦτο συνεργάτης, τὸ Ἀμερικανικὸν Πανεπιστήμιον Πρίνσετον

στ'

του Νιού Τζέρσεϋ, άποδεχόμενον την εισήγησιν του κ. Βενιζέλου, παρεχώρησε δωρεάν τὸ «κόπυραϊτ» εἰς τὸν έκδοτικὸν Ὀργανισμὸν τοῦ Ἑλληνοαμερικανικοῦ Ἐπιμελητηρίου, Πρακτορεῖον «Τρανσόριαν», ἵνα τοῦτο έκδώσῃ καὶ κυκλοφορήσῃ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν τὴν ἱστορικὴν του μελέτην. Τὸ ἐγχείρημα ἦτο δυσχερέστατον διότι ἀπῆγει τεραστίας δαπάνας. Ἄλλ' εἰς τοῦτο καὶ ὡς συμβαίνει τοῦτο εἰς ὅλας τὰς Ἐθνικὰς ἐξάρσεις, ἢ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, συμπληροῦσα τὴν εισήγησιν τοῦ συναρχηγοῦ τῆς Ἀντιπολιτεύσεως, διὰ τοῦ Ὑφυπουργοῦ τῆς τῶν Οἰκονομικῶν κ. Δημ. Ἀλιπράντη, παρεχώρησε τὸ μέγιστον μέρος τοῦ ἀπαιτηθέντος χάρτου, ἐνῶ τὸ μεταπολεμικῶς διὰ τὴν Ἑλληνοαμερικανικὴν ἀλληλοκατανόησιν συσταθὲν Ἑλληνοαμερικανικὸν Ἐπιμορφωτικὸν Ἴνστιτούτον, προσέφερε διὰ τὴν μετάφρασιν τοῦ ἔργου εἰς τὴν Ἑλληνικὴν παρ' ἐκλεκτοῦ ἐπιτελέων καθηγητῶν αὐτοῦ. Τὰ ὑπόλοιπα - ὁσονδήποτε πολὺ περισσότερα ἀκόμη - διετέθησαν ἀπὸ τὸν Ἐκδοτικὸν Ὀργανισμὸν τοῦ Ἑλληνοαμερικανικοῦ Ἐπιμελητηρίου, μὲ τὴν βεβαιότητα ὅτι καὶ οἱ λοιποὶ ἀρμόδιοι Ὀργανισμοὶ καὶ ὅλοι οἱ ἀπανταχοῦ Ἕλληνες καὶ ἰδιαιτέρα οἱ Κρήτες, θὰ σπεύσουν νὰ ἐπιτελέσουν τὸ καθήκον των, τώρα ποῦ τὸ ἱμνημειῶδες ἔργον εἰς πολυτελῆ καὶ ὀγκώδη ἔκδοσιν εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος καὶ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν.

Εἰς τὴν ἀνά χεῖρας συγγραφὴν ἐπρόκειτο νὰ περιληφθοῦν καὶ ἄλλαι Ἑλληνικαὶ μελέται, αἱ γενόμεναι κατὰ καιροῦς, προεκρίθη ὅμως ὅτι τοῦτο θὰ ἔπρεπε νὰ ἀποτελέσῃ ἀντικείμενον ἰδιαίτερας ἐρεύνης, ὅπου θὰ ἐδημοσιεύοντο, ἵνα συντονισθοῦν καὶ αὐταὶ αἱ διάφοροι ὑποβληθσόμεναι διὰ τὸ ἔργον τοῦτο τοῦ Ἰδρύματος Ροκφέλλερ κρίσεις καὶ ὁ γενικώτερος ἀντίκτυπος ὁ ὁποῖος ἀναμένεται νὰ προκύψῃ ἀπὸ τὴν κυκλοφορίαν του, τὴν ὁποίαν χιλιάδες ἀναμένον με δεδικαιολογημένον ἐνδιαφέρον.

Διότι ἡ Ἐκδοσις Ροκφέλλερ θὰ ἐπιτρέψῃ τὴν δημιουργίαν τῆς καταλλήλου ἀτμοσφαιρας, ἵνα ἐπακολουθήσῃ ἡ σύστασις ἰσχυροῦ Κρητικοαμερικανικοῦ Ὀργανισμοῦ μελετῶν καὶ ἀξιοποιήσεως, τὰς βάσεις τοῦ οὐοίου ἐθέσαμεν ἤδη εἰς τὴν Ἀμερικὴν, κατὰ τὴν ἐκεῖ πρόσφατον μετάβασίν μας.

Ἄλλὰ, ἵνα πραγματοποιηθῇ ὁ Ὀργανισμὸς οὗτος, θὰ χρειασθῇ νὰ προηγηθῇ ἡ δευτέρα ἔκδοσις τῆς διὰ τὴν Κρήτην Ἑλληνικῆς μελέτης καὶ ἡ ἐν τῷ μεταξύ Ὀργάνωσις τοῦ Παγκρητίου Συνεδρίου, ποῦ θὰ διακηρύξῃ τὴν ἀλληλεγγύην τοῦ Κρητικοῦ Λαοῦ εἰς τὴν ἀναλαμβανομένην ὑπὲρ τῆς μεγαλονήσου προσπάθειαν τοῦ Ἑλληνοαμερικανικοῦ Ἐπιμελητηρίου, διὰ τῆς συστάσεως τοῦ Παγκρητίου Πιστωτικοῦ Συνεταιρισμοῦ.

Ὁ Συνεταιρισμὸς οὗτος, περιλαμβάνων ὅλους τοὺς Κρήτας, θὰ ἀποτελέσῃ τὴν οἰκονομικὴν ἐκείνην μονάδα, ἐπὶ τῆς ὁποίας θὰ στηριχθῇ ἡ Ἀμερικανικὴ Κοινὴ Γνώμη καὶ ἡ νεοσυσταθεῖσα ἐν Ἀμερικῇ Διεθνῆς Τράπεζα Ἰδιωτικῶν Χρηματοδοτήσεων, ἵνα προβῇ εἰς τὴν κάλυψιν τοῦ ἀπαιτηθσομένου Κεφαλαίου, πρὸς ἀξιολόγησιν τῶν ἐκάστοτε παρὰ τοῦ Κρητικοαμερικανικοῦ Ὀργανισμοῦ Μελετῶν ὑποβαλλομένων πρὸς χρηματοδότησιν προσφορῶν.

Εἶναι γνωστὸν, ὅτι οἱ Ἀμερικανοὶ βοηθοῦν αὐτοὺς ποῦ ἐπιθυμοῦν νὰ βοηθηθοῦν καὶ ποῦ τὸ ἀποδεικνύουν με ἔργα.

Ἡ Πανελλήνιος καὶ Παγκρητίος κατανόησις τοῦ ἀνά χεῖρας τόμου, θὰ ἀποδείξῃ εἰς τοὺς Ἀμερικανοὺς πρωτίστως, ὅτι οἱ Κρήτες ἐκτιμοῦν τὴν πρωτοβουλίαν των ταύτην.

Ἡ ἐν συνεχείᾳ σύγκλησις τοῦ Παγκρητίου Συνεδρίου πρὸς ἐξέτασιν τῶν Ἀμερικανικῶν τούτων ἐρευνῶν, ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὰς Ἑλληνικὰς τοιαύτας,

ἡ ἐν συνεχείᾳ δευτέρα, τῶν Ἑλληνικῶν τὴν φορὰν ταύτην ἐρευνῶν, ἔκδοσις, συντονίζουσα τὰς Ἑλληνικὰς μὲ τὰς Ἀμερικανικὰς ἐρεῦνας καὶ ἡ μετὰ ταῦτα σύστασις τοῦ Παγκρητίου Πιστωτικοῦ Συνεταιρισμοῦ ὡς καὶ τοῦ Ὁργανισμοῦ Μελετῶν, ἀποτελοῦν θετικά τεκμήρια μιᾶς ἐμπράκτου ἀναγνωρίσεως τοῦ μέχρι τοῦδε καὶ τοῦ ἐν συνεχείᾳ ἀναμενομένου πρακτικοῦ Ἀμερικανικοῦ ἐνδιαφέροντος πρὸς ἀξιοποίησιν τῆς Κρήτης, διὰ τῆς τελικῆς συστάσεως τοῦ ὑπὸ μελέτην Κρητικοαμερικανικοῦ Πιστωτικοῦ Συνεταιρισμοῦ.

Ἡ περὶ Κρήτης αὕτη πρωτοβουλία τοῦ Ἑλληνοαμερικανικοῦ Ἐπιμελητηρίου μὲ τὴν Πανελλήνιον, ἰδίᾳ τὴν Παγκρήτιον, συμπάραστασιν, θὰ ἐξυτηρητῆσθαι ὄχι μόνον τὴν Κρήτην ἀλλὰ γενικώτερα θὰ ἀποτελέσῃ πρότυπον πρὸς μίμησιν ἀπὸ Ἑλληνικῆς πλευρᾶς καὶ ἀπὸ ἄλλας περιοχὰς τῆς Ἑλλάδος καὶ ἀπὸ διεθνούς πλευρᾶς πρότυπον πρὸς μίμησιν καὶ ἀπὸ ἄλλας πρὸς ἀνάπτυξιν γειτονικὰς περιοχὰς, τῶν ὁποίων ἀπὸ χιλιετηρίδων ὁ Ἑλληνισμὸς ὑπῆρξεν ἡ σπονδυλικὴ στήλη τῆς ἀναπτύξεώς των, παρεχομένης οὕτω τῆς εὐκαιρίας εἰς τὸν Ἑλληνισμὸν, μὲ ὀρμητήριον τὸν Κρητικὸν χώρον, νὰ διανοίξῃ καὶ πάλιν τοὺς παλαιούς γνωρίμους δρόμους συναλλαγῶν πρὸς τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἀφρικήν, πρὸς δόξαν τοῦ Ἑλληνικοῦ ὀνόματος.

Ἡ Ἐπιτροπὴ Ἀθηνῶν τοῦ Κογκρέσσου τῶν Εὐρωπαϊοαμερικανικῶν Ὁργανώσεων τοῦ Ἑλληνοαμερικανικοῦ Ἐπιμορφωτικοῦ Ἰνστιτούτου καὶ τοῦ Ἑλληνοαμερικανικοῦ Ἐπιμελητηρίου, προτίθεται νὰ φέρῃ ἐνώπιον τῆς 8ης Συνόδου τοῦ Κογκρέσσου τούτου, πού θὰ λάβῃ χώραν εἰς τὰς Ἀθήνας τὸν προσεχῆ Αὐγουστον - Σεπτέμβριον, μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς Διακηρύξεως τοῦ Δυτικοῦ Πολιτισμοῦ, ὅπου, πλὴν τῶν Ἀμερικανῶν καὶ Εὐρωπαίων, θὰ κληθοῦν νὰ παραστοῦν καὶ Ἀσιατοαφρικανοὶ ἑκπρόσωποι, τὴν πρωτοβουλίαν ταύτην περὶ τῆς σημασίας τοῦ Κρητικοῦ χώρου διὰ μίαν γενικωτέραν ἀνασυγκρότησιν μὲ βάσιν τοῦτον, τῶν πρὸς Ἀνατολὰς καὶ Νότον ἀναπεπταμένων πρὸς ἀνάπτυξιν περιοχῶν τῶν δύο μεγάλων Ἠπείρων, προβάλλουσα τὸ διὰ τὴν Κρήτην παράδειγμα τοῦ Ἀμερικανικοῦ Ἰδρύματος Ροκφέλλερ, ὡς ἕνα σύνημα δικαιοῦσεως τοῦ ἀγωνιῶντος διὰ μίαν καλυτέραν αὔριον κόσμου τῶν περιοχῶν τούτων, μὲ ὄργανον τὸν φυσιολογικὸν τῶν ἀπὸ αἰῶνων πρωτοπόρον, τὸν Ἑλληνισμὸν καὶ μὲ ἐπίκεντρον τὴν ἀρμολίαν διὰ τοῦτο αὐτοτελῆ γεωοικονομικὴν βᾶσιν τῶν περιοχῶν, τὴν μεγαλόνησον Κρήτην.

Θεωροῦντες τὴν Ἑλληνικὴν ταύτην ἔκδοσιν, ὡς τὸν κυριώτερον φορέα τῆς ἀρχῆς δικαιοῦσεως τῆς ἔθνοπρεποῦς, κοινωνικῆς καὶ ἀνθρωπιστικῆς ταύτης ἐπιδιώξεως τοῦ Ἑλληνοαμερικανικοῦ Ἐπιμελητηρίου, προσφέρομεν εἰς τὴν δημοσιότητα τὸν τόμον τοῦτον, βέβαιοι ὅτι πρὸ τῶν δυσχερειῶν ἐνὸς παρομοίου, τιμῶντος τὴν ἰδιωτικὴν πρωτοβουλίαν ἐγχειρήματος, θὰ τόχωμεν ὄλης τῆς κατανοήσεως καὶ εὐμενείας διὰ τυχὸν ἐμφανιζομένης ἀτελείας.

Χαράσσων ὁ Ἑλληνισμὸς μὲ τοιαύτην προοπτικὴν τὸ μέλλον του διὰ τῆς Κρήτης, πρὸς τὰς φυσιολογικὰς ἀπὸ χιλιετηρίδων πολιτιστικὰς καὶ οικονομικὰς διεξόδους αὐτοῦ, ὡς εἶναι βέβαιος, ὅτι ὄχι μόνον δὲν θὰ εὑρῇ ἀδιάφορον, ἀλλὰ θὰ ἔχῃ καὶ θετικὸν συμπαραστάτην τὸν Ἀμερικανικὸν Λαόν, τὸν συντηροῦντα μὲ δικαίαν ὑπερηφάνειαν ἕνα ἀνθρωπιστικὸν Ἴδρυμα ὀλκῆς, ὡς τὸ Ἴδρυμα Ροκφέλλερ.

Δ. Β. ΑΒΡΑΜΙΔΗΣ

Γεν. Διευθυντῆς τοῦ Ἑλληνοαμερικανικοῦ Ἐπιμελητηρίου καὶ τοῦ Πρακτορείου «Τρανσόριαν».

Η ΚΡΗΤΗ ΜΑΣ

ΚΑΘΗΚΟΝ ἔχομεν, ὅπως καὶ δημοσίᾳ ἐκφράσωμεν τὰς θερμὰς μας εὐχαριστίας καὶ ὡς Ἕλληνες, ἀλλὰ καὶ ὡς Κρήτες, πρὸς τὸ Ἀμερικανικὸν Ἰδρυμα Ροκφέλλερ, τὸ ὁποῖον ἐπέλεξε, πρὸ 10ετίας περίπου, τὴν νῆσον Κρήτην ὡς κεντρικὸν χῶρον διὰ μίαν ὑποδειγματικὴν μελέτην του, διὰ τὰς ὑπαναπτύκτους περιοχὰς, ἰδίᾳ τὰς τοιαύτας τῆς Ἑγγύς καὶ Μέσης Ἀνατολῆς.

Τὸ ὄφελος ἐκ τοῦ τοιούτου Ἀμερικανικοῦ ἐνδιαφέροντος ὑπῆρξε καὶ θὰ εἶναι πολλαπλοῦν διὰ τε τὴν Κρήτην, τὸν Ἑλληνισμόν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀνθρωπότητα.

Διὰ τὴν Κρήτην, διότι ὄχι μόνον τῆς ἀνοίγει τὴν ὁδὸν τῆς ἀξιολογήσεως της, ὡς αὐτοτελοῦς γεωοικονομικοῦ χώρου, πού θὰ ἐξασφαλίσῃ ἕνα ἀνώτερον ἐπίπεδον ζωῆς εἰς τὸν Κρητὰ, ἀλλὰ καὶ τὴν τοποθετεῖ σὰν ἕνα κλειδί, ὅπως τῆς ἀξίξει, εἰς τὸν τόσον παγκοσμίως βασικὸν γεωοικονομικὸν χῶρον τῆς Μέσης Ἀνατολῆς.

Διὰ τὴν Ἑλλάδα, διότι διὰ τῆς ἀξιολογήσεως τῆς Κρήτης, ἐφ' ἐνὸς μὲν θὰ αὐξηθῆ γενικώτερα τὰ Ἑλληνικὸν Ἐθνικὸν εἰσόδημα, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι τὸ Κρητικὸν παράδειγμα, δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς μίμησιν καὶ εἰς ἄλλας περιοχὰς τῆς Χώρας.

Διὰ τὴν ἀνθρωπότητα τέλος, διότι δίδεται τὸ σύνθημα τῆς ἐπιτυχοῦς ἀξιολογήσεως τῶν ὑπαναπτύκτων περιοχῶν, ἰδίᾳ τῶν τοιούτων τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, πού τοποθετημένη εἰς τὰς διασταυρώσεις ὁρίων παλαιῶν μεγάλων Ἠπείρων, εἶναι τὸ κλειδί τοῦ μεγίστου τμήματος τοῦ πλανήτου μας, ἐκ τοῦ ἐπιτυχοῦς χειρισμοῦ τῶν προβλημάτων κλπ. τοῦ ὁποίου, πολλὰ ἐξαριτῶνται διὰ τὴν εἰρήνην καὶ εὐημερίαν ὀλοκλήρου τοῦ κόσμου.

Ἀπευθύνω τὰ συγχαρητήριά μου πρὸς τὸ Ἑλληνοαμερικανικὸν Ἐπιμελητήριον, τὸ ὁποῖον ἐ πρωτοστάτησεν ἐπὶ Κυβερνήσεως Σοφούλη εἰς τὴν πρόκλησιν τοῦ ἐνδιαφέροντος τούτου τοῦ Ἰδρυματος Ροκφέλλερ διὰ τὴν Κρήτην. Ἀλλὰ καὶ μετέπειτα δὲν ἀφήκε τὴν εὐκαιρίαν, τόσον κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Ἐρεῦνης, ὅσον καὶ μετὰ ταῦτα, ὅπως βοηθῆ καὶ παρακολουθῆ ἀλλὰ καὶ προωθῆ ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὸ μέγα καὶ ἱστορικὸν τοῦτο θέμα, ἀναλαβὸν ἐσχάτως, μὲ τὴν εἰς αὐτὸ ἐκχώρησιν τοῦ «κορυφαίου» διὰ τὴν Ἑλλάδα τοῦ βιβλίου τῶν συμπερασμάτων τῆς πολυτίμου Ἐρεῦνης του, τὴν δυσχερῆ πρωτοβουλίαν τῆς μεταφράσεως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τῆς ἐκδόσεως της εἰς πολλὰς χιλιάδας ἀντιτύπων.

Καθῆκον ὄλων τῶν Ἑλλήνων, ἰδιαιτέρα δὲ τῶν Κρητῶν, εἶναι, ὅπουδῆποτε καὶ ἂν ἐδρίσκωνται, νὰ ὑποβοηθήσουν τὴν δυσχερῆ ταύτην ἐκδοτικὴν πρωτοβουλίαν τοῦ Ἑλληνοαμερικανικοῦ Ἐπιμελητηρίου, ἐνῶ ταυτόχρονα θὰ ἐπιτρέψουν διὰ τῆς ἐνεργείας των ταύτης, μίαν ἐπιτυχῆ περαιτέρω ἀξιολόγησιν τῶν συμπερασμάτων τούτων.

Ἀθῆναι τῆ 20 Νοεμβρίου 1957

ΣΟΦΟΚΛΗΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

ΡΟΚΦΕΛΛΕΡ ΚΑΙ ΚΡΗΤΗ

Ευχαρίστως παραθέτομεν κατωτέρω τὰς ἀνταλλαγείσας μεταξύ Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ Ἀμερικανικοῦ Ἰδρύματος Ροκφέλλερ, κατὰ τὴν ἱστορικὴν ἐκείνην ἐποχὴν τῆς ἐκδηλώσεως τοῦ Ἀμερικανικοῦ ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν Κρήτην, βασικὰς ἐπιστολάς ὡς καὶ τὴν κυρίαν ἐγκύκλιον τοῦ τότε Γενικοῦ Διοικητοῦ Κρήτης κ. Τάσου Χομπίτη, διὰ τὴν προώθησιν τῆς Ἐρεῦνης τοῦ Ἰδρύματος Ροκφέλλερ διὰ τὴν Κρήτην, συνοδευόμενας καὶ ἀπὸ προσωπικὰς του κρίσεις, αἱ ὁποῖαι χρίζουν ἰδιαίτερας προσοχῆς, λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς θέσεως τὴν ὁποίαν κατεῖχε τότε ὁ κ. Χομπίτης.

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΝΟΜΕΝΟΣ πάντοτε εἰς τὰς σχετικὰς προσκλήσεις τοῦ Ἑλληνοαμερικανικοῦ Ἐπιμελητηρίου, εὐχαρίστως θέτω εἰς τὴν διάθεσιν τῆς παρούσης Ἐκδόσεως τὰ 3 κυριώτερα ἔγγραφα ἐγκαινιάσεως τῆς εἰς Κρήτην Ἐρεῦνης τοῦ Ἰδρύματος Ροκφέλλερ.

Ἀρχίζομεν μὲ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ τότε Προέδρου τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, ἀειμνήστου Θεμ. Σοφούλη,

Ἀθῆναι, 10 Φεβρουαρίου 1948

Πρὸς τὴν Ὁργάνωσιν Ροκφέλλερ.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐνδιαφέρεται ὅλως ἰδιαίτερος διὰ τὸ ζήτημα τῆς ἐπανορθώσεως τῶν ἐκ τοῦ πολέμου ζημιῶν, ὡς καὶ διὰ τὴν μελλοντικὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν καὶ βελτίωσιν τῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν τῆς νήσου Κρήτης. Ἡ νήσος Κρήτη ἀποτελεῖ ἰδεώδη περιοχὴν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοιοῦτου προγράμματος, μέλλοντος νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρότυπον δι' ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἐκτέλεσις προκαταρκτικῆς μελέτης ἐν προκειμένῳ, θὰ ἀπαιτήσῃ τὴν ἐνεργὸν συμμετοχὴν καὶ συνεργασίαν ὀρισμένων Ὑπουργείων, ὡς π.χ. τῶν Ὑπουργείων Ὑγιεινῆς, Οἰκονομικῶν, Ἀνοικοδομήσεως, Τουρισμοῦ, Δημοσίων Ἔργων, Προνοίας ὡς καὶ ἄλλων ἐνδιαφερομένων Ὑπηρεσιῶν. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις γνωρίζουσα τὸ ζῶηρόν ἐν προκειμένῳ ἐνδιαφέρον τῆς Ὁργανώσεως Ροκφέλλερ, ἀπευθύνεται πρὸς αὐτήν, εὐελπιστοῦσα ὅτι θέλει αὕτη ἀναλάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν ἐκτελέσεως τῆς ὡς ἄνω μελέτης, ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας θέλει ὑποδειχθῆ ἡ ἐφαρμογὴ προγράμματος ἀνοικοδομήσεως καὶ σχεδίου μελλοντικῆς οἰκονομικῆς, ὑγειονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναπτύξεως. Ὡς συμβολὴν εἰς τὴν μελέτην ταύτην, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις θέλει ἀναλάβῃ τὴν παροχὴν, ἐν τῷ μέτρῳ πάντοτε τῶν σημερινῶν οἰκονομικῶν συνθηκῶν τῆς χώρας, τῶν ἀναγκῶν εὐκολιῶν, ὕλικῶν καὶ εἰδικευμένου καὶ ἀνειδικεύτου προσωπικοῦ τῶν ἐνδιαφερομένων ὑπηρεσιῶν, τῶν ὁποίων ἡ χρηματικὴ ἀξία θὰ ἀντιπροσωπεύῃ ποσὸν ἴσον πρὸς τὸ ποσὸν ὅπερ θέλει διατεθῆ παρὰ τῆς Ὁργανώσεως Ροκφέλλερ. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις θέλει ἐπίσης ἀναλάβῃ ὅπως ἅπαν τὸ ὕλικόν ὅπερ θέλει εἰσαχθῆ εἰς τὴν χώραν δι' ἐπίσημον χρῆσιν ἐν σχέσει πρὸς τὸ πρόγραμμα τοῦτο, εἰσαχθῆ ἀτελῶς.

Πρωθυπουργὸς Θ. ΣΟΦΟΥΛΗΣ

Ίδου τώρα, ή άπάντησις, υπό ήμερομηνίαν 21.2.1948, έκ μέρους του Ίδρύματος Ροκφέλλερ :

« Πρόεδρον Κυβερνήσεως

Έξοχώτατε,

Έλάβομεν την σχετικήν αίτησιν έκ μέρους της Κυβερνήσεως, όπως ή Όργάνωσις Ροκφέλλερ προβή εις την έκτέλεσιν μελέτης των συνθηκών της νήσου Κρήτης, ήτις άπεστάλη εις την Νέαν Υόρκην. Έλπίζομεν ότι περι τού τέλος Μαρτίου θα έχη τού πρώτον μέλος του άνωτέρου προσωπικού και έν τώ μεταξύ παρακαλούμεν όπως γνωρίσητε τούτο εις τά διάφορα Υπουργεία και συλλέξητε όσον δυνατόν περισσότερα στοιχεία όσον άφορᾶ τάς ανάγκας των Υπουργείων τούτων. Εις τάς πληροφορίας ταύτας δέον όπως συμπεριλαμβάνωνται σχέδια, έκτιμήσεις κλπ. διαφόρων προτιθεμένων έργων, ήτοι δρόμων, Σχολείων, άρδευτικών έργων, Νοσοκομείων, Ξενοδοχείων, μέσων μεταφοράς διά ξηράς και θαλάσσης, έξαγωγών και εισαγωγών ύπάρχουσαι βιομηχανίαι, προστιθέμεναι τιαυτάι, έγκαταστάσεων παραγωγής ήλεκτρικού, μεταλλευμάτων, όρυχείων κλπ. Δέον επίσης όπως συλλέξητε πληροφορίας επί της παραγωγής έλαιου και κίτρων τόσον διά την τοπικήν κατανάλωσιν όσον και δι' έξαγωγήν. Θα μάς ήτο έπίσης έπίσης χρήσιμον κάθε στοιχείον άφορών την παραγωγήν σιτηρών πάσης φύσεως, καθώς και τά ύπάρχοντα άποθέματα.

Δύνασθε νά προβήτε εις τάς σχετικές έκτιμήσεις πρό της έναρξεως νέας μελέτης των τοπικών συνθηκών. Δέον νά γίνη έπισταμένη μελέτη όλων των σχετικών σχεδίων τά όποια προηγουμένως θα έχουν καταρτισθῆ υπό των διαφόρων Υπουργείων και όπως ή πραγματοποιήσις και του πώς έκαστον τούτων δύναται νά συντονισθῆ εις γενικόν πρόγραμμα άναπτυσσόμενον εις καθωρισμένον χρονικόν διάστημα.

Ευχαρίστως σας πληροφορούμεν ότι τά μέλη της Αμερικανικής Επιτροπής Βοηθείας πρός την Ελλάδα Α.Μ.Α.Γ., έξεδήλωσαν ένδιαφέρον έξαιρετικών διά τού σχεδιον τούτο και ύπεσχέθησαν όχι μόνον νά βοηθήσωσι καθ' οίονδήποτε τρόπον διά την συμπλήρωσιν τούτου, αλλά και νά χρησιμοποιήσωσι μέρος των κεφαλαίων τά όποια θα δυνηθώσι νά επιτύχωσιν έκ του Σχεδίου Μάρσαλ διά την έναρξιν της προτιθεμένης εργασίας. Έάν τού τελευταίον τούτο κατορθωθῆ, θα άντιληφθῆτε και ό Ίδιος πόσον έξαιρετικήν σημασίαν έχει ή άμεσος και έγκαιρος ύποβολή των ζητουμένων στοιχείων. Ας έλπίσωμεν ότι μέ την ύμετέραν άγαθήν συνεργασίαν καθώς και την τοιαύτην του Κρητικού λαού τού πρόγραμμα τούτο θα προσφέρῃ μόνιμα και αξίως άγαθά εις την θαυμαστήν σας νήσον.

Διατελώ μετ' άπειρου έκτιμήσεως,

ΡΑΪΤ»

Μόλις έξεδηλώθησαν τά πρώτα άποτελέσματα της προεργασίας ταύτης, άπηυθύνθη ή έγκύκλιος 70647(1948 της Γενικής Διοικήσεως Κρήτης πρός τούς κ.κ. Νομάρχας και Διοικητάς Χωροφυλακής της Κρήτης:

«Χθές άφίχθησαν έξ Αθηνών οι κ.κ. Ωλμποου και Χάκενσκοι του Ίδρύματος Ροκφέλλερ, συνοδευόμενοι υπό του συνταγματάρχου κ. Ράιτ, οίτινες διά την έκτέλεσιν της άποστολής των θέλουσι περιοδεύση την νήσον. Τούτου ένεκεν, παραγγέλλομεν όπως παρασχεθῆ εις αυτούς οιαδήποτε ένίσχυσις διά την μετάβασιν αυτών όπουδήποτε θελήσωσιν, έν ταύτῳ δέ χορηγηθώσιν αυτοίς οιαδή-

ποτε πληροφoρiαι τόσον παρὰ τῶν ἀρχῶν ὅσον καὶ παρὰ τοῦ πληθυσμοῦ διὰ τὴν συμπλήρωσιν ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀναγκαιούτων στοιχείων. Τόσον διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν ὡς ἄνω μελῶν τοῦ Ἰδρύματος Ροκφέλλερ καὶ τοῦ συνταγματάρχου Ράιτ ὅσον καὶ τὴν ἐπιδαψίλευσιν ἀναλόγων περιποιήσεων, παρακαλοῦμεν νὰ ληφθῶσι τὰ ἐνδεικνυόμενα μέτρα. Δὲν θὰ διαφεύγη τὴν προσοχὴν ὑμῶν ἡ σημασία ἣτις πρέπει νὰ ἀποδοθῆ εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τῆς ἀποστολῆς. Ἡ φιλόξενος Κρήτη πρέπει νὰ ἀνταποκριθῆ εἰς τὴν ἀγαθὴν πρόθεσιν τοῦ Ἰδρύματος Ροκφέλλερ ὑπὲρ τῆς εὐημερίας τῆς Νήσου. Ἡ παρούσα κοινοποιηθῆτω πρὸς ὅλας τὰς Ἀρχάς, πολιτικὰς τε καὶ ἀστυνομικὰς καθὼς καὶ εἰς τοὺς Προέδρους τῶν Κοινοτήτων.

Ὁ Γενικὸς Διοικητὴς Κρήτης
ΑΝΑΣΤ. ΧΟΜΠΙΤΗΣ»

Ἠκολούθησε σωρεία ἐπιστολῶν καὶ διαταγῶν διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῶν ἐρευνῶν.

Τοὺς ὡς ἄνω ἀντιπροσώπους τοῦ Ἰδρύματος Ροκφέλλερ συνάδευσα προσωπικῶς εἰς τὰ πλεῖστα μέρη τῆς Κρήτης ἐν ἀρχῇ, κατόπιν δὲ ἐκινουῦντο οὗτοι μόνον τῶν ἐν πλήρῃ ἀσφαλείᾳ καὶ ἀνέσει, ὥστε νὰ μένωσιν ἀνεπηρέαστοι εἰς τὰς ἐνεργείας καὶ τὰ συμπεράσματά των, ὅπως ἄλλωστε μοῦ ἐζήτησαν καὶ κάθε τόσο μοῦ ἐξέφραζον τὸν θαυμασμόν καὶ τὴν ἱκανοποίησιν των, διότι ἡ Κρήτη παρείχεν εἰς αὐτοὺς ὅλας τὰς προϋποθέσεις, ὥστε γρήγορα νὰ ἀποβῆ πρότυπον δι' ὀλόκληρον τὴν Μέσόγειον.

Δυστυχῶς παρενεβλήθη καὶ πάλιν ἡ πολιτικὴ καὶ ἡ μοῖρα διότι ἔπρεπε, λέγει, καὶ εἰς ἄλλας περιφέρειας παρόμοια ἔργα καὶ διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 40241 τῆς 6.7.1948 τηλεγραφήματος τοῦ ἀντιπροέδρου τῆς τότε Κυβερνήσεως κ. Τσαλδάρη πρὸς τὴν Γενικὴν Διοίκησιν Κρήτης ἐγνωστοποιεῖτο ἐπὶ λέξει ὅτι «κατὰ σημερινὴν σύσκεψιν ἀπεφασίσθη ὅπως προβῆτε εἰς δημοσίαν ἀνακοίνωσιν περὶ σκοπῶν ἀποστολῆς τουρίζοντες ὅτι Ἰδρυμα Ροκφέλλερ περιορίζεται ἐπὶ τοῦ παρόντος τουλάχιστον εἰς δοκιμαστικὴν ἔρευναν καὶ διατύπωνσιν ἀναγκῶν καὶ ὅτι ἐξέλεξεν Κρήτην ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μεθόδων αὐτοῦ ἐρεύνης καὶ μελέτης καὶ οὐχὶ διότι προτίθεται ἀπαραιτήτως ἀναλάβῃ ἐκτέλεσιν ἔργων ἐν νήσῳ, στόπ. Τοιαύτη ἀνακοίνωσις ἐκ μέρους ὑμῶν εἶναι ἀναγκαία ἵνα κατανοηθῆ πραγματικὸς σκοπὸς ἀποστολῆς Ἰδρύματος καὶ μὴ προκληθῆ βραδύτερον ἀπογοήτευσις εἰς περίπτωσιν καθ' ἣν δὲν δοθῆ συνέχεια εἰς ἀναληφθὲν ὑπ' αὐτοῦ ἔργον... κλπ...

Ἀντιπρόεδρος Κυβερνήσεως»

Ἡ Κρήτη τὴν ἐποχὴν ἐκείνην προσεφέρετο ὡς κατάλληλος δι' ὑποδειγματικὰ ἔργα λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως καὶ ἐδαφολογικῆς συνθέσεως. Εἶναι γνωστόν ὅτι ἀπὸ τῶν ἀρχαιωτάτων χρόνων, ἡ Κρήτη ἀπετέλεσε τὸ ἐπίκεντρον τοῦ γεωοικονομικοῦ χώρου τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου. Τὸ φιλελεύθερον πνεῦμα ποῦ προκύπτει ὅτι ἐπεκράτει ἀνέκαθεν εἰς τὴν Μεγαλόνησον, ἡ ζωτικότητα καὶ ἡ εὐφυΐα τῶν κατοίκων τῆς, συνετέλεσαν ὥστε νὰ δημιουργηθῆ ὁ ἄφθαστος Μινωϊκὸς πολιτισμὸς, ὅστις ἐπέδρασεν ἐξελικτικῶς, Ἰδίᾳ εἰς τὸν παράλιον χῶρον τῶν γειτονικῶν τριῶν ἡπείρων: Εὐρώπης, Ἀσίας καὶ Ἀφρικῆς.

Ἡ προνομιούχος θέσις τῆς εἴλκυσεν ἀνέκαθεν τὸ ἐνδιαφέρον τῶν διαφόρων κατακτητῶν, ἀλλὰ ἡ ἱερὰ φλόγα τῆς ἐλευθερίας ποῦ δὲν ἔπαυσε ποτὲ ἀπὸ τοῦ νὰ θερμαίνῃ τοὺς Κρήτας ἐβοήθησε νὰ γραφοῦν οἱ ῥωαίότερες σελίδες ἀγῶνων καὶ δόξης καὶ πολιτισμοῦ: Ὅλα τὰ ἀνωτέρω μὲ τὸν φυσικὸν πλοῦτον

της Μεγαλονήσου όστις παρέχει αυτόρκειαν όλων σχεδόν των ειδών εις τούς 470.000 κατοίκους της με τὰ 8500.000 στρέμματα της καλλιεργησίμου και μη γης της, ήσαν τὰ κίνητρα του μεταπολεμικού ενδιαφέροντος των φίλων μας *Αμερικανών, οίτινες διά του μεγάλου και έκπολιτιστικού Ίδρύματος Ροκφέλλερ απέδεχθησαν την ένίσχυσιν της ανασυγκροτήσεώς μας δι' έρευνών και έργων.

*Επί πλέον, την εποχήν εκείνην, ένῶ ή ανταρσία έμαινετο εις όλην την *Ελλάδα, εις την Κρήτην δέ έφθασεν εις τὸ άποκορύφωμά της διά της κατά μήνα Μάρτιον 1948 άποπέρας κατά του κ. Βενιζέλου εις Μαχαιρούς Χανίων, ήμεις οι Κρήτες άντελήφθημεν την κρίσιμον κατάστασιν του *Εθνους και διά κεραινοβόλου ένεργείας δι' ίδιων δυνάμεων των στρατευμένων Κρητών, Χωροφυλακής, Μ.Α.Υ., Κυνηγών και διά της πολιτικής έπιστρατεύσεως ήν εκήρυξα και καθ' ήν εις τας ένόπλους περιπολίας έλάμβαναι μέρος οι δήμαρχοι, άξιωματικοί έ.ά. δημόσιοι και τραπεζιτικοί ύπάλληλοι, έμποροβιομήχανοι και εργάται, κατωρθώσαμεν, χωρίς να ζητήσωμεν ούδεμίαν ένίσχυσιν του Κράτους, να καταστείλωμεν την ανταρσίαν εις βραχύ χρονικόν διάστημα και να βασιλεύση τοιαύτη τάξις και εύνομία εις την Μεγαλόνησον, ώστε να δυνηθώμεν να άποστειλώμεν περί τας 18.000 Κρητικόπουλα εις την *Ηπειρωτικήν *Ελλάδα να πολεμήσουσιν διά την έπιβίωσιν της φυλής και τα Ιδανικά της έλευθερίας.

Ούτω, με την άπόλυτον τάξιν και εύνομίαν που έπεβλήθη εις την Κρήτην και την εργατικότητα των κατοίκων, θα ήδύναντο να εκτελεσθοῦν τὰ έργα που ειχον ύπ' όψει των οι άπεσταλμένοι του Ίδρύματος Ροκφέλλερ έν πλήρει άσφαλεία και άνέσει και ή Μεγαλόνησος θα ειχεν αυτόρκειαν αγαθών, θα έξήγοντο δέ τὰ ποικίλα και ευγενή πρόϊόντα της [εις μεγάλας ποσότητες, επί μεγίστη ώφελεία της όλης *Εθνικής Οικονομίας και θα άπετέλει ή Κρήτη πρότυπον Ιδανικής πολιτείας. Δυστυχώς, ως αναφέρω, έπρυτάνευσεν ή αντίληψις της συγχρόνου εκτελέσεως αναλόγων έργων και εις άλλα διαμερίσματα και ούτω έγιναν μόνον αι μελέται και αι έρευναι, βάσει των όποιων δύνανται, όταν υπάρχουν αι δυνατότητες, τὰ άρμόδια ύπουργεία να προβαίνουν εις εκτέλεσιν μεμονωμένων έργων.

*Η όλη εργασία των αντιπροσώπων του Ίδρύματος Ροκφέλλερ έχει άναπτυχθή παρά της έπιτροπής και άπετέλεσεν ένα τόμον εκ 572 σελίδων, όστις εκυκλοφόρησεν εις πολυτελή έκδοσιν, ίνα χρησιμεύση ως ύπόδειγμα διά τας σχετικές μελέτας και ίνα προγραμματίζεται ή εκτέλεσις των έργων κοινής ώφελείας. Τό βιβλίον τουτο μεγάλης σπουδαιότητας, μεταφρασθέν φροντίδι του *Ελληνοαμερικανικού *Επιμορφωτικού Ίνστιτούτου, παρά διακεκριμένου καθηγητου και έπιχορηγηθέν κατά μέγα μέρος διά χάρτου του *Εθνικού Τυπογραφείου, εκδίδεται παρά του *Εκδοτικού *Οργάνου του *Ελληνοαμερικανικού *Επιμελητηρίου, χάρις εις τον άκάματον *Ελληνα και φίλον της Κρήτης κ. Δ. Β. *Αβραμίδην.

*Εκ των άνωτέρω και της όλης διαμειφθείσης άλληλογραφίας, προκύπτει άναμφισβήτητα και σαφώς ότι ή οργάνωσις Ροκφέλλερ δεν ειχε σκοπόν να κάμη μόνον μελέτας και έρευνας, αλλά να προβή έν ταύτῳ και εις την εκτέλεσιν έργων μεγάλης εκτάσεως, ώστε ή Κρήτη να άποβή πραγματικά πρότυπον δι' όλόκληρον την Μεσόγειον. Δυστυχώς αι παραστάσεις μου ως και του προκατόχου μου έν τη Γενική Διοικήσει κ. *Εμμ. Μπακλατζή, δεν ίσχυσαν ώστε να άποτραπή τὸ μεγάλο κακό.

*Όλοι όμως πιστεύομεν και περισσότερον παντός άλλου ο ύποφαινόμενος,

ὅτι τὸ Ἀμερικανικὸν ἐνδιαφέρον διὰ τὴν Κρήτην δὲν θὰ σταματήσῃ εἰς τὴν Ἔρευναν αὐτήν, ἀλλὰ θὰ ἐκδηλωθῇ καὶ μὲ ἔργα.

Θὰ χρειασθῇ διὰ τοῦτο νὰ ἀνταποκριθῶμεν ἡμεῖς οἱ Κρηῖτες, πρωτίστως, εἰς τὴν Ἀμερικανικὴν ἐκείνην πρωτοβουλίαν. Πρῶτη ἀνταπόκρισις εἶναι ἡ προθυμία ὅλων μας ὅπως ἀποκτήσωμεν τὸ ἔργον τοῦτο εἰς τὴν Ἑλληνικὴν, ἀλλὰ ἡ κυριώτερα θὰ εἶναι ὅταν, σύμφωνα μὲ τὰς ὁδηγίας τοῦ συνεχιζόντος τὴν μεσολαβητικὴν προσπάθειαν Ἑλληνοαμερικανικοῦ Ἐπιμελητηρίου, προβῶμεν εἰς τὴν ἐγκαινίαισιν σειρᾶς πρωτοβουλιῶν, ποῦ θὰ ξανακεντρίσουν τὸ ἤδη ἐπαναπροκαλούμενον ἐνδιαφέρον τῆς Ἀμερικανικῆς Κοινῆς Γνώμης διὰ τὸ ὅλον ἔργον τῆς Κρήτης.

Θὰ πρέπει, ὁμως, τὴν φορὰν ταύτην νὰ εἴμεθα περισσότερο προσεκτικοί, ἵνα ἀρθῶμεν εἰς ὕψος ὄχι πλέον ἀπλῶς τοῦ Κρητικοῦ ἀλλὰ τοῦ Ἐθνικοῦ αἰτήματος καὶ συσπειρούμενοι γύρω ἀπὸ τὸ Ἑλληνοαμερικανικὸν Ἐπιμελητήριον ποῦ ἀνέλαβε τόσον ἐπιτυχῶς τὴν συνέχισιν τῆς πρωτοβουλίας, νὰ ἐργασθῶμεν ὅλοι σκληρά, ἵνα θέσωμεν ἀκλόνητα τὰ θεμέλια τοῦ περαιτέρω διὰ τὴν Κρήτην ἐνδιαφέροντος τῆς Ἀμερικανικῆς Κοινῆς Γνώμης.

Εἶναι λυπηρὸν οἱ Ἕλληνες νὰ διαθέτωμεν τὸ τελειότερον ἀπὸ πάσης πλευρᾶς τμῆμα ἀμόνης τοῦ Δυτικοῦ Κόσμου εἰς τὴν Μέσην Ἀνατολήν, τὴν Κρήτην καὶ κατὰ τόσον οἰκτρὸν τρόπον νὰ ἀδιαφοροῦμεν διὰ τὴν ἐπιβαλλομένην ἐκ τῆς θέσεώς της εἰς τὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου ἀνασυγκρότησιν καὶ διεθνή τοποθέτησιν καὶ νὰ ἐξαναγκάζωμεν τοὺς Ἀμερικανοὺς νὰ παραπαίουν εἰς τὸ κρισιμώτερον νευραλγικὸν σημεῖον τῆς Οἰκουμένης.

Σὰν παλαιὸς πρωταγωνιστὴς τοῦ διὰ τὴν Κρήτην ἐνδιαφέροντος τοῦ Ἰδρύματος Ροκφέλλερ, θὰ εἶμαι εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀγῶνος πάντοτε, ἐνόσῳ αἱ δυνάμεις μου μὲ κρατοῦν ἀκόμη ἐν ζωῇ.

ΤΑΣΟΣ ΧΟΜΠΙΤΗΣ
τ. Γεν. Διοικητῆς Κρήτης

ΚΡΙΣΕΙΣ ΕΙΣ ΑΜΕΡΙΚΗΝ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΡΟΚΦΕΛΛΕΡ ΠΕΡΙ ΚΡΗΤΗΣ

(ΗΝΩΜΕΝΑ ΕΘΝΗ 1957)

Παραθέτομεν κατωτέρω ἄρθρον δημοσιευθὲν εἰς τὸ ἀμερικανικὸν Οἰκονομικὸν Περιοδικὸν «The Journal of Political Economy» κατὰ τὸ 1954, ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ κ. Ἰερωνύμου Πίνδου, ὑπηρετοῦντος εἰς τὴν ἀρμοδίαν, διὰ τὴν Ἔρευναν Ροκφέλλερ Ὑπηρεσίαν Μελέτης τῶν προβλημάτων τῶν ὑπαναπτύκτων Περιοχῶν, τοῦ Ὁργανισμοῦ Ἠνωμ. Ἐθνῶν.

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1948, τὸ Ἴδρυμα Ροκφέλλερ, ἀνέλαβε νὰ ἐνεργήσῃ πολὺπλευρον Ἔρευναν εἰς τὴν Κρήτην. Ἡ ἐργασία αὕτη, διευθυνομένη ὑπὸ τοῦ Δρος Allbaugh, ἐπεχείρησε νὰ καθιερώσῃ νέας μεθόδους ἐνεργείας εἰς τὰ ζητήματα τῆς Ἐρεύνης, ἐπιδιώκουσα νὰ πραγματοποιήσῃ ὑποδειγματικὴν ἐξέτασιν τῶν Οἰκονομικῶν καὶ Κοινωνικῶν προβλημάτων ἐνὸς τμήματος—δείγματος ὑπαναπτύκτων χωρῶν.

Κατ' ἀρχὴν ἡ Ἔρευνα τοῦ κ. Allbaugh δὲν ἀφορᾷ ὀλόκληρον Χώραν, ὅπου νὰ ὑπάρχουν Κρατικὰ Στατιστικὰ στοιχεῖα καὶ νὰ ἐπιδιώκεται ἡ ἐξέτασις γενικῶς τῶν προβλημάτων ὀλοκλήρου τῆς Χώρας. Τὸ ἀντικείμενον τῆς Ἐρεῦνης ταύτης περιορίζεται εἰς μίαν νήσον, ἣτις μολονότι ἀποτελεῖ ἀδιάσπαστον τμήμα τοῦ Βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, ἐν τούτοις ἔχει ἴδια προβλήματα νὰ ἀντιμετωπίσῃ, προβλήματα Κοινωνικά, Οἰκονομικά, Ὑγειονομικά καὶ Δημογραφικά.

Τὰ προβλήματα ταῦτα μέχρι τοῦδε δὲν ἐξητάσθησαν ποτὲ ὡς τοιαῦτα ὑπὸ οἰασδὴποτε ὀμάδος ἐμπειρογνομόνων, οὔτε ἀπὸ Ἑλληνικοὺς οὔτε ἀπὸ διεθνεῖς παράγοντας. Ἄπαντα τὰ περὶ Κρήτης πληροφορικὰ στοιχεῖα, συνήθως περιωρίζοντο εἰς μικρὸν τμήμα τῆς ὅλης Κρατικῆς Ἐρεύνης, ὅπου τὰ περὶ τῶν πόρων τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς συμβολῆς τῆς νήσου εἰς τὸν Κρατικὸν Προϋπολογισμόν, καθὼς καὶ τῶν ἰδίων αὐτῆς προβλημάτων στοιχεῖα, χάνονται ἀνάμεσα εἰς τὰ δεδομένα ὀλοκλήρου τοῦ Κράτους, ὡς συνόλου.

Ἄναμφιβόλως, ἐνηργήθησαν γενικαὶ ἔρευναι δι' ὀλόκληρον τὴν χώραν καὶ περιφερειακὰ τοιαῦτα ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Ὁργανισμοῦ τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν, ἔχουσαι σημαντικὴν σπουδαιότητα ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸν κατευθύνσεων Ἐθνικῆς τε καὶ Διεθνούς πολιτικῆς τοῦ Κράτους. Τὸ Ἴδρυμα, ὅμως, Ροκφέλλερ, ἀναλαβὸν τὴν ἔρευναν ταύτην, ἐπέδειξεν ἰδιαίτερον ἐνδιαφέρον διὰ τὰ κάτωθι δύο πράγματα:

1) Εἰς τὸν πειραματισμὸν διὰ τὴν ἐξεύρεσιν γεγονότων. Ἡ ὀμάς τοῦ Ἰδρύματος Ροκφέλλερ, δὲν περιωρίσθη μόνον εἰς τὴν συγκέντρωσιν ἐκθέσεων ὑπομνημάτων καὶ πληροφοριακοῦ ὕλικου, ἐν γένει, ἀπὸ τὰ Κρατικὰ ὄργανα καὶ ἀπὸ ἄλλας Ὁργανώσεις, οὔτε ἐξήρτησε τὰ πορίσματα τῆς ἀποκλειστικῶς

καί μόνον ἀπό ἐπιτοπίους συνεντεύξεις μέ τοὺς ὑπευθύνους λειτουργούς. Συνεπλήρωσε τὸ ἔργον τῆς δι' εἰδικῶν ἐρευνῶν καὶ ἐπιστομένης μελέτης τῶν προβλημάτων τῆς νήσου, βάσει δειγματολογικῆς μεθόδου, δι' ἐπισκέψεων ἐνεργηθειῶν μέ εἰδικῶς καὶ ἐπιστημονικῶς προπαρασκευασμένον πρόγραμμα εἰς εἰδικῶς ἐπιλεγείσας οἰκογενείας δείγματα καὶ ἀπὸ ἐξησηκήμενους ἀπογραφεῖς. Ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τούτης, τὰ ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν λίαν ἀποδοτικά καὶ ἱκανοποιητικά. Βεβαίως, καὶ εἰς ἄλλας ὑπαναπτύκτους περιοχὰς ἐφηρμόσθη ἐπιτυχῶς παρομοία ἐπιστημονικὴ μέθοδος ἀνακαλύψεως δεδομένων ἐπὶ γεγονότων. Τὰ παραρτήματα, τὰ ὅποια ἀποτελοῦν σχεδὸν τὸ ἕμισυ τοῦ βιβλίου τοῦ Dr Allbaugh, περιλαμβάνουν λεπτομερεῖς πληροφορίας περὶ τῆς στατιστικῆς μεθοδολογίας, τῶν ἐρωτηματολογίων καὶ τῶν ἐπιτευχθέντων πορισμάτων. Ὁμολογουμένως, τὸ ἔργον εἶναι προῖον λίαν εὐσυνειδήτου ἐργασίας, ἀποτελεῖ δὲ ἄριστον ὑπόδειγμα, διὰ νὰ ἀποτελέσῃ βάσιν ἑνὸς μελλοντικοῦ δελεαστικοῦ προγραμματισμοῦ, διὰ τὴν Οἰκονομικὴν καὶ Κοινωνικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Κρήτης

2) Ἡ Ἔρευνα ἐπέδωξε νὰ προσδιορίσῃ τὰς προϋποθέσεις καὶ τὰ ὑπὸ τῶν Κρητῶν ἀντιμετωπιζόμενα προβλήματα, κατὰ τὴν ἀνέλιξιν τῶν πρὸς τὴν ἐκβιομηχάνησιν τῆς Νήσου. Τὰ ἀνωτέρω ἐμπίπτουν εἰς δύο κατηγορίας α) Ἡ πρώτη κατηγορία προβλημάτων τῆς Κρήτης, δύναται νὰ λυθῇ ἀπὸ τοὺς ἴδιους κατοίκους τῆς Κρήτης διὰ τῆς Κοινοτικῆς Ὁργανώσεως καὶ τῆς αὐτοβοηθείας, μέ μικρὰν βοήθειαν καὶ συμπαράστασιν ἐκ μέρους τῆς πολιτείας καὶ τῶν Διεθνῶν παραγόντων.

Ἡ ἀποψις αὕτη εἶναι σύμφωνος μέ τὰ συμπεράσματα προσφάτου ἐρευνητικῆς ομάδος τοῦ Ὁργανισμοῦ τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν, κατὰ τὰ ὅποια ἦτο δυνατὴ ἡ ἐκτέλεσις ποικιλομόρφων καὶ εὐρυτάτης ἐκτάσεως προγραμμάτων, βάσει συστήματος τοπικῆς ἐθελουσίας ἐργασίας, ὀργανώσεως ὑπὸ ἀγροτικῶν Κοινοτήτων. (Τὰ ὑπὸ τὴν αἰγίδα τοῦ Ὁργανισμοῦ Ἠνωμένων Ἐθνῶν προτεινόμενα διὰ τὴν Ἑλλάδα προγράμματα τεχνικῆς βοήθειας καὶ Κοινοτικῆς ἀναπτύξεως καὶ τὸ μετὰ ὅλως ἰδιαιτέρας ἐμφάσεως ὑπογραμμισθὲν πρόγραμμα: «Πρόνοια διὰ τῆς ἀπασχολήσεως» τοῦ 1953, ὡς ἀναφέρονται ἐν τῇ ἐκθέσει τῶν κ.κ. P. H. Guenault καὶ Beers).

Παρὰ τὰ ἀνωτέρω, ὡς τονίζεται εἰς τὸ βιβλίον τοῦ κ. Allbaugh, οὐδεμία κατεβλήθη ἐκ μέρους τῶν Κρητῶν συγκεκριμένη προσπάθεια πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην τῆς αὐτοβοηθείας, ἐπεκράτει δὲ πολλακίς ἡ τάσις νὰ προσδοκῶν λύσεις ἀπὸ τὴν Κεντρικὴν Κυβέρνησιν, ἀκόμη καὶ διὰ προβλήματα καθαρῶς τοπικῆς φύσεως. (Σ. Σ. Τοῦτο συμβαίνει διὰ κάθε ἐλληνικὴν ἐπαρχίαν).

β) Τὰ τῆς δευτέρας κατηγορίας προβλήματα, τὰ παρακωλύοντα τὴν Οἰκονομικὴν καὶ Κοινωνικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Κρήτης, σχετίζονται μέ τὴν ὑπὸ τῶν Ἑλληνικῶν Κυβερνήσεων ἀκολουθουμένην πανομοιότυπον συγκεντρωτικὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν.

Οἱ ἐνεργήσαντες τὴν ἔρευναν τῆς Κρήτης, παραθέτουν εἰς τὸ βιβλίον τοῦ κ. Allbaugh πλεῖστα ὅσα καὶ ἐκτενῆ στοιχεῖα, ληφθέντα ἀπὸ τὰς διαφόρους ἐκθέσεις τῶν Ἀμερικανικῶν Τεχνικῶν Ἀποστολῶν, αἱ ὅποιαι σχολιάζουν τὴν οἰκονομικὴν ταύτην πολιτικὴν τῆς Ἑλλάδος. Ἐν τῷ συνόλῳ τῶν τὰ συμπεράσματα εἶναι ὀρθά· τινὰ ὅμως ἐξ αὐτῶν, ὅπως τονίζει καὶ τὸ βιβλίον ὡς πόρισμα τῆς Ἐρεῦνης, εἶναι ἐξηρητημένα ἀπὸ τὴν Ἐθνικὴν καὶ Διεθνῆ φύσιν τῶν προϋποθέσεων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἀσφαλῶς ἡ νήσος οὐδένα ἔχει ἔλεγχον. Ἡ συζήτησις ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου, μοιραίως θὰ μᾶς ὀδηγήσῃ εἰς τὸ γενικώτερον

πρόβλημα τῆς Οικονομικῆς Πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὸ κρίσιμον τοῦτο σημεῖον, δὲν δύναται τις παρὰ νὰ συμφωνῇ μὲ τὰ συμπεράσματα, κατὰ ὅποια, πολιτικῆ μεγαλυτέρας ἀποκεντρώσεως θὰ εἶχε λίαν εὐεργετικά ἀποτελέσματα ἐπὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς Κρήτης, καὶ θὰ ἀπέτρεπε τὴν σπατάλην χρόνου καὶ προσπαθειῶν, προερχομένων ἐκ τῆς ἐξ Ἀθηνῶν διευθυνομένης ὑπερσυγκεντρωτικῆς Γραφειοκρατίας. Ποιά τις ἀποκέντρωσις εἰς τὴν Διοίκησιν, παραλλήλως πρὸς τὴν Κοινοτικὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐντονωτέρα κίνησις πρὸς τὴν κατεύθυνσιν συνεργασίας τῶν κατοίκων, θὰ ἠδύνατο νὰ ἀποτελέσουν σπουδαιότατα βήματα πρὸς τὴν οὐσιαστικὴν βελτίωσιν τῆς καταστάσεως, τόσον αὐτῆς ταύτης τῆς Κρήτης ἀπὸ τὰ σημερινὰ τῆς ἐπίπεδα, ὅσον καὶ ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς ἐπαρχίας.

Μέχρις οὗτοι αἱ Κεντρικαὶ Διοικητικαὶ Ὑπηρεσίαι, διὰ τῆς ἀποκεντρώσεως καὶ δι' ἄλλων μέτρων, βελτιώσουσι τὴν ἀποδοτικότητα αὐτῶν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν διαχείρισιν τῶν κοινῶν, ἢ Κρήτη ἐν πολλοῖς, θὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ἐφαρμογὴν προγράμματος αὐτοβοηθείας, ὡς πρὸς τὰ ζητήματά τῆς τὰ χρήζοντα ἐπιλύσεως καὶ ἀναπτύξεως, ἐφαρμοζόμενα δὲ ἐπιτυχῶς τὰ ὡς ἄνω προγράμματα, ἠθελον αὐξήσῃ μεγάλως τὴν παραγωγικότητα τῆς νήσου.

Τελευταίως ἐνεφανίσθησαν πλείσται ὄσαι μελέται, αἱ ὅποια πραγματεύονται κατὰ τρόπον γενικὸν καὶ ἀφηρημένον τὰ προβλήματα τῆς Οικονομικῆς καὶ Κοινωνικῆς ἀναπτύξεως τῶν καθυστερημένων περιοχῶν. Τὸ Ἴδρυμα Ροκφέλλερ, εἶναι ἄξιον παντὸς ἐπαίνου διὰ τὴν πρωτοβουλίαν καὶ συμπάρτασιν αὐτοῦ εἰς τὴν πραγματοποίησιν μιᾶς Ἑρεῦνης, βυσιζομένης εἰς ἐντελῶς πρωτότυπους καὶ ἐπιστημονικὰς μεθόδους—Ἑρεῦνης, ἥτις συγκεντρώνει τὴν προσοχὴν τῆς εἰς συγκεκριμένα Οικονομικὰ καὶ Κοινωνικὰ προβλήματα μιᾶς σχετικῶς μικρᾶς περιοχῆς. Τὸ ἔργον τοῦτο ἀσφαλῶς ἀποτελεῖ πολυτιμοτάτην συμβολὴν εἰς τὴν προαγωγὴν τῶν συγχρόνων προσπαθειῶν πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν διὰ νὰ εὔρουσιν αὐταὶ πρακτικὰς λύσεις διὰ τὰ προβλήματά τῶν.

Καθηγητῆς Γ. ΠΙΝΤΟΣ

Ὅργανισμὸς Ἠνωμένων Ἐθνῶν

ΑΦΙΕΡΩΣΙΣ

Τὸ παρὸν βιβλίον εὐσεβᾶστως ἀφιερῶται εἰς τὰς
χιλιάδας τῶν πιστῶν κρατικῶν, ἱεραποστολικῶν, φι-
λανθρωπικῶν καὶ ἐμπορικῶν ἐκπροσώπων τῶν Ἠνω-
μένων Πολιτειῶν τῆς Ἀμερικῆς, οἵτινες, παρὰ τὰς
προσωπικὰς καὶ οἰκογενειακὰς αὐτῶν θυσίας, ἔζησαν
καὶ ζοῦν εἰς τὴν ξένην καὶ καταβάλλουσι διαρκῶς
προσπαθείας πρὸς καλυτέραν κατανόησιν μεταξὺ λαῶν
μὲ διαφορετικὰ ἥθη, ἔθιμα καὶ τρόπον ζωῆς.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΤΟΣΟΝ οἱ ιδιωτικοὶ ὅσον καὶ οἱ δημόσιοι ὄργανισμοὶ εἰς πλείστας χώρας, ἀντιμετωπίζουν ἐν ἐπείγον καὶ ἐπικαίρον πρόβλημα : «Τί πρέπει νὰ γίνῃ σχετικῶς πρὸς τὰς ὑπαναπτύκτους περιοχὰς ἀνὰ τὸν κόσμον;»

Τὸ ἴδιο ἐρώτημα τίθεται καὶ ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς ἡγέτας τῶν χωρῶν τούτων, ἀκόμη δὲ καὶ εἰς τὰ κατ'ἐξοχὴν βιομηχανικά Κράτη τοῦ Χάρτου τοῦ Ἀτλαντικοῦ, ἐξεδήλουν τὴν ἐπιθυμίαν ὅπως ἐνθαρρύνουν τὴν ἐξάπλωσιν τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως. Ὅπου αἱ ὑπανάπτυκτοι χώραι ἀνακτοῦν τὴν ἐλευθερίαν των ἐκ τῆς ἀποικιακῆς ἐξαρτήσεως, αὗται εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ ἀντιμετωπίσουν διπλοῦν ἄθλον, ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ ἐδραιώσουν τὴν κρατικὴν αὐτῶν ὑπόστασιν, ἀφ' ἐτέρου δὲ νὰ ἐξασφαλίσουν διὰ τὸν λαόν των ἀνώτερον βιοτικὸν ἐπίπεδον.

Τὰ προβλήματα ταῦτα εἶναι ἀλληλένδετα. Δὲν εἶναι δὲ ζητήματα ἀφορῶντα μόνον μίαν δεδομένην χώραν, περιορισμένην μέσα εἰς τὰ ἔθνικα αὐτῆς ὄρια. Ἀπεναντίας, ὅ,τι συμβαίνει αὐτῇ τὴν στιγμὴν εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους περιοχὰς, εἶναι ζήτημα ζωτικωτάτου ἐνδιαφέροντος καὶ διὰ τὰ ἀπὸ πολλοῦ ἀνεπτυγμένα βιομηχανικῶς κράτη. Ταῦτα εἶναι πρόθυμα νὰ βοηθήσουν. Ἐάν, ὅμως, οἱ σκοποὶ των εἶναι ὑστερόβουλοι, ἢ δῆθεν βοήθειά των θὰ εἶναι σύμφωνη μὲ τὰ ἰδικά των συμφέροντα, χωρὶς νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ἡ ζημία ἢ ὁποῖα θὰ προκύψῃ εἰς τὸ θῦμα. Ἀλλὰ ἀκόμη καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις ὅπου τὰ ἐλατήρια τῆς προσφερομένης ἀρωγῆς εἶναι καλῆς πίστεως, δυνατόν νὰ προκύψουν ἀνεπανόρθωτοι ζημίαι ἐξ αἰτίας ἐσπευσμένων μέτρων καὶ ἐλλείψεως κατανοήσεως. Πρὸ πάσης, λοιπόν, ἐκδηλώσεως οἰασδήποτε ἐνεργείας πρὸς βοήθειαν ὑπαναπτύκτων χωρῶν, εἶναι ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη νὰ μελετηθοῦν καὶ κατανοηθοῦν πλήρως τὰ προβλήματα αὐτῶν. Τοῦτο δὲν εἶναι ἔργον ἀπλοῦν. Ὁ ὅρος «ὑπανάπτυκτος» δυνατόν νὰ ἀφορᾷ τὰς ὑπαρχούσας περὶ τῆς χώρας πληροφορίας, καθὼς καὶ τὴν κατάστασιν αὐτῆς ἀπὸ τῆς ἀπόψεως βιομηχανίας. Δυνατόν νὰ μὴ ὑπάρχουν ἀξιόπιστοι πληροφορίες, βάσει τῶν ὁποίων νὰ γίνῃ ἡ μελέτη. Τὰ δεδομένα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα δύναται νὰ εὔρη τις εὐκόλως εἰς χώρας μεγάλῃς ἀναπτύξεως, δυνατόν νὰ ἀπουσιάζουν παντελῶς ἢ καὶ ἂν εὑρεθοῦν, νὰ εἶναι πολὺ ἀνακριβῆ. Πῶς εἶναι, λοιπόν, δυνατόν νὰ ἀντιμετωπισθῇ τὸ πρόβλημα τοῦτο; Ποῖον τὸ ἐφαρμοστέον καλύτερον σύστημα; Πῶς πρέπει νὰ ἐνεργηθῇ ἡ ἔρευνα; Ποία μέθοδος δεόν νὰ χρησιμοποι-

ηθῆ, προκειμένου νὰ καταβληθῇ οἰαδήποτε προσπάθεια πρὸς τὴν κατεύθυν-
σιν τῆς ἀνυψώσεως τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου εἰς τοιαύτας χώρας; Προσπά-
θεια εἴτε ἀπὸ τοὺς τοπικοὺς ὑπευθύνους παράγοντας εἴτε ἔξωθεν; Ἡ ἀπάν-
τησις εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα δέον νὰ διέπεται ἀπὸ δύο βασικὰς ἀληθείας.
Ἡ πρώτη ἀλήθεια εἶναι ὅτι πᾶσα Λαογραφία ἔχει τὰς ἰδιαζούσας αὐτῆς ἀ-
ξίας, ἀξίας τὰς ὁποίας δὲν ἐπιτρέπεται ἀθαιρέτως νὰ καταπνίξωμεν διὰ τῆς
ἐπιβολῆς ξένων ἠθῶν καὶ ἐθίμων, ἀδιάφορον ἂν ταῦτα φαίνωνται κατὰ
πολὺ ἀνώτερα εἰς τοὺς ἐντεταλμένους εἰσηγητὰς. Ἡ δευτέρα ἀλήθεια εἶναι
τὸ ὅτι, ἡ ζωὴ ἑνὸς λαοῦ ἀποτελεῖ μίαν ἐνιαίαν ὄντοτητα, τὰ δὲ τμήματα
αὐτῆς εἶναι τόσον ἀλληλένδετα, ὥστε ἡ ἀπότομος ἀλλοίωσις εἰς ἓν ση-
μεῖον, δυνατὸν νὰ ἔχη καταστρεπτικὸν ἀντίκτυπον εἰς πλεῖστα ἄλλα ση-
μεῖα αὐτῆς. Τοῦτο δὲ ἰσχύει ὄχι μόνον εἰς τὴν οἰκονομικὴν πολιτικὴν καὶ
κοινωνικὴν ζωὴν τῆς χώρας, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν πνευματικὴν τοιαύτην.

Μὲ τὰς πεποιθήσεις αὐτάς, ἀνέλαβε τὸ Ἰδρυμα Ροκφέλλερ τὴν
Ἔρευναν τῆς Νήσου Κρήτης. Ἡ μελέτη αὕτη ἤρχισε τῷ 1948, κατόπιν
προσκήσεως ἐκ μέρους τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως πρὸς τὴν ὑπηρεσίαν
Διεθνοῦς Ὑγείας τοῦ Ἰδρυματος Ροκφέλλερ. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς
Ἐρεῦνης ταύτης, ἡ συνεργασία τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ὑπῆρξε λίαν
γενναϊόδωρος καὶ γόνιμος. Ὁ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς ὑπῆρξεν ἡ ἐξεύρεσις
τρόπου διὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἐπιπέδου τῆς ζωῆς ἐν Κρήτῃ. Ἀπεδείχθη
δὲ ὅτι ὑπάρχουσι πλεῖστοι ὅσοι τρόποι διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ
τούτου.

Δύο γενικαὶ μέθοδοι ἤμποροῦσαν νὰ χρησιμοποιηθοῦν :

α) Ἡ ἐπαναστατικὴ μέθοδος, μὲ πρωτοβουλίαν καὶ ἐφαρμογὴν ἐκ
τῶν ἄνωθεν.

β) Ἡ ἐξελικτικὴ μέθοδος, ἐφαρμοζομένη βαθμιαίως μὲ τὴν ἔμπρα-
κτον καὶ πρόθυμον σύμπραξιν τῶν μαζῶν καὶ σύμφωνα μὲ τὰς τοπικὰς
ἀνάγκας.

Ἡ μὲν πρώτη μέθοδος θὰ ἦτο ταχύτερα καὶ περισσότερο θεαμα-
τικὴ, ὀλιγότερον ὅμως πιθανὴ νὰ εὐδοκηθῇ καὶ μᾶλλον θὰ κατέστρεφεν ἐν
τῇ ἐφαρμογῇ τὰς παραδεδεγμένας λαογραφικὰς ἀξίας. Ἡ δευτέρα δέ, θὰ ἦτο
ἴσως δύσκολος καὶ θὰ ἀπῆτει ὑπομονὴν καὶ ἔντεχνον αὐτενέργειαν, ἀλλὰ
θὰ εἶχε περισσότερας πιθανότητας νὰ ριζώσῃ καὶ νὰ διατηρηθῇ.

Τὸ Ἰδρυμα Ροκφέλλερ, ἐπελήφθη τοῦ σχεδίου τῆς Ἐρεῦνης ταύτης
ὑπὸ μορφὴν πειραματισμοῦ, εἰς τὴν προσπίθειάν του νὰ συγκεντρώσῃ
ὕλικόν διὰ σκοποὺς στατιστικούς. Ποῖα εἶναι τὰ ἀπαραίτητα στοιχεῖα τὰ
ὁποῖα πρέπει νὰ συγκεντρωθοῦν γύρω ἀπὸ τὴν ὑπανάπτυκτον περιοχὴν
πρὶν ἢ γίνῃ οἰαδήποτε ἐνέργεια πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς ἐκβιομηχανο-
ποιήσεως αὐτῆς; Ποῖον ποσοστὸν τῶν πληροφοριῶν τούτων εἶναι δυνα-
τὸν νὰ συγκεντρωθῇ; Πολλοὶ καὶ διάφοροι ὑπάρχουν τρόποι συγκεντρώ-

σεως πληροφοριακοῦ ὄλικου, σχετικοῦ πρὸς τὴν ἐν γένει κατάστασιν μιᾶς χώρας.

Εἶναι ἀνάγκη ἢ μελέτη ἐπισήμων ἐγγράφων ἢ ἀρχείων, ἤτοι ἐκθέσεων τῶν ἀρμοδίων ἀρχῶν, ἐκθέσεων συνταχθεισῶν ἀπὸ παράγοντας τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀντιπροσώπου τῶν Ο.Η.Ε., πληροφοριῶν ἀπὸ τοπικὰς ιδιωτικὰς ὁργανώσεις ἢ ἀπὸ κυβερνήσεις ἄλλων Κρατῶν. Ὅλα τ' ἀνωτέρω μέσα ἐχρησιμοποιήθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Ἑρεῦνης περὶ Κρήτης. Ἐπρεπε νὰ γίνῃ ἐπιτόπιος ἐπίσκεψις καὶ ἄμεσος ἐξέτασις τῆς πραγματικότητος διὰ συνεντεύξεων μὲ τοὺς ἐπισήμους, ἢ καὶ μὲ τοὺς ἐπὶ τόπου ζῶντας ἰδιώτας. Καὶ τοῦτο ἐγένετο.

Μὲ κριτήριον περισσότερον ἐπαγγελματικόν, ἔπρεπε νὰ πραγματοποιηθῶν αἱ συνεντεύξεις μὲ εἰδικούς ἐμπειρογνώμονας ἐπὶ διαφόρων πεδίων, καὶ νὰ γίνῃ πινακοποιήσις αὐτῶν ὡς στατιστικῶν δεδομένων. Καὶ τοῦτο ἔγινε. Καὶ ναὶ μὲν εἶναι ὠφέλιμοι αἱ ἀνωτέρω μέθοδοι, ὅμως δὲν ἐξασφαλίζουν μίαν πραγματικὴν, ρεαλιστικὴν, ἀνάλυσιν τῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ. Ἡ βελτίωσις τῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ εἶναι τὸ κυριώτερον ἀντικείμενον τῆς Ἑρεῦνης μας. Ἡ συγκέντρωσις βασικῶν δεδομένων, ἢ ἀνακάλυψις τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς εἰς τὴν βᾶσιν, ἀπαιτεῖ κάποιαν ἄλλην μέθοδον. Ἡ ἐτοιμασία τοῦ σχεδίου ἐνεργείας διὰ τὴν ἔρευναν ἔγινε βάσει τῆς μεθόδου τῆς ἐπιτοπίου ἔρευνας, μεθόδου ἀνταποκρινομένης πρὸς τὰς ἀνάγκας τῶν περιστάσεων καὶ διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ὁποίας ἐχρησιμοποιοῦντο εἰδικῶς πρὸς τοῦτο ἐκπαιδευθέντες Ἕλληνες ὑπάλληλοι. Τὰ ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν λίαν ἀποκαλυπτικά. Ἡ μέθοδος αὕτη θὰ ἠδύνατο νὰ τεθῇ εἰς ἐφαρμογὴν διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν καὶ εἰς ἄλλας ὑπαναπτόκτους περιοχάς, διὰ προπαρασκευαστικὴν ἐξερεύνησιν καὶ πρὶν ἢ ἐφαρμοσθῇ σχεδιὸν τι διὰ τὸν μελλοντικὸν ἐκβιομηχανισμὸν αὐτῶν.

Παρὰ τὴν ὑπαρξιν ἐπείγουσης ἀνάγκης πρὸς ἐξύψωσιν τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου, ἢ ἐξέλιξις δὲν εἶναι δυνατὸν παρὰ νὰ γίνῃ βαθμιαίως. Πᾶσα ἐπείγουσα ἐνέργεια πρέπει νὰ γίνεταί μὲ δημοκρατικὰς μεθόδους καὶ νὰ συμβιβάζεται πρὸς τὰ τοπικὰ ἥθη καὶ ἔθιμα. Ἀκόμη καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικὴν, ἢ βιομηχανικὴ ἐπανάστασις ἔγινε βαθμιαίως. Πρὸ τῆς δημιουργίας τῶν μεγάλων χαλυβουργείων, ὑπῆρχον τὰ μικρὰ σιδηρουργεῖα. Ἐνας ἄνθρωπος κατεσκεύαζε μόνος του καὶ μὲ πρωτόγονα μέσα ὅλα τὰ οἰκιακὰ σκεῦη, ἐξαρτήματα διὰ τὰς ἀμάξας, καὶ πέταλα. Τὴν ἐποχὴν πού ὁ ἀγρότης εἰς μίαν περιοχὴν ἔχει ἀνάγκην ἀπὸ στοιχειωδέστατα μέσα, τὴν στιγμὴν πού δὲν ἔχει ἀμαξιτοὺς δρόμους καὶ μετὰλλινὰ σκεῦη, δὲν εἶναι λογικὸν νὰ γίνεταί σκέψις περὶ ἰδρύσεως χαλυβουργείων. Ἐνα τέτοιο ἐγχείρημα οἰκονομικῶς θὰ ἦτο ἀσύμφορον καὶ καταστρεπτικόν. Ὅμως τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι ὅλα τὰ κράτη πρέπει νὰ περάσουν ἀπὸ τὰ ἴδια στάδια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐπέρασαν αἱ Ἠνωμένα Πολι-

τεία και άλλαι βιομηχανικαὶ χώραι, διὰ τὰ φθάσουν εἰς τὴν σημερινήν των ἐξέλιξιν. Δυνατὸν ἢ ἐξέλιξις αὐτῶν νὰ πραγματοποιηθῇ εἰς βραχύτερον διάστημα. Χῶραι ἀπομονωμένοι, δυνατὸν νὰ μὴ ἔχουν ἀνάγκην σιδηροδρόμου, τὴν στιγμὴν ποὺ κάλλιστα μποροῦν νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ πρωτόγονα μέσα μεταφορᾶς καὶ νὰ ἀρχίσουν ἀμέσως νὰ χρησιμοποιοῦν αὐτοκίνητα καὶ ἀεροπλάνα.

Ὁ γεωργός, μπορεῖ νὰ ἀντικαταστήσῃ τὰ χειροκίνητα ἐργαλεῖα του καὶ τὰς βωδαμάξας του μὲ τρακτέρ, χωρὶς νὰ μεσολαβήσῃ ἢ χρῆσις ἰππηλάτων ἀρότρων. Ἀλλὰ καὶ τὸ ἀνθρώπινον ὕλικὸν πρέπει νὰ ἐξελιχθῇ. Ὁ ἐργάτης καὶ ὁ ἀγρότης πρέπει νὰ προετοιμασθῶν διὰ τὴν χρῆσιν τῶν νέων μηχανικῶν μέσων. Πρέπει νὰ μάθουν τὴν σύγχρονον τεχνολογίαν. Μία τοιαύτη προπαρασκευὴ ἀπαιτεῖ χρόνον. Δὲν ἀρκεῖ ἡ βασικὴ ἐκπαίδευσις. Πρέπει νὰ μάθουν οἱ τεχνίται τὴν ἐν τῇ πράξει χρῆσιν τῶν νέων μέσων, διὰ νὰ ἀντιμετωπίσουν τὰ καθημερινῶς παρουσιαζόμενα προβλήματα καὶ νὰ εὔρουν τὴν ἐκάστοτε ἐνδεδειγμένην λύσιν.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ μορφωθῶν πολλοὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐπιστημονικῶς εἰς τὴν σύγχρονον ὁργάνωσιν τῶν ἐπιχειρήσεων.

Πρὸς τοῦτοις, ἓνας πολιτισμὸς μὴ τεχνικός, μπορεῖ νὰ ἐκτιμᾷ καὶ νὰ διαφυλάττῃ ὡς κόρην ὀφθαλμοῦ ἀξίας, ἐλαχίστην ἐχούσας σχέσιν μὲ τὴν ἀποδοτικὴν παραγωγὴν καὶ κατανομὴν ὑλικῶν ἀγαθῶν. Ἡ εἰσαγωγὴ ξένων, ἀγνώστων, στοιχείων, μπορεῖ νὰ σημάνη ἐκμηδένισιν τῶν ἀξιῶν αὐτῶν. Πολλοὶ λαοὶ δὲν ἐννοοῦν νὰ ἐγκαταλείψουν ὠρισμένας συνηθείας των διὰ λόγους θρησκευτικῶν καὶ ἱστορικοῦς. Ἡ οἰκογενειακὴ ὁργάνωσις στηριζομένη ἐπὶ τῆς οἰκιακῆς Οἰκονομίας, ὡς καὶ θρησκευτικὰ ἀξιώματα, δυνατὸν νὰ παρεμβάλουν ἐμπόδια διὰ τὴν ἀποδοτικωτέραν ἀξιοποίησιν τῆς γῆς. Γεννᾶται τὸ ἐρώτημα κατὰ πόσον ἓνας λαὸς γίνεται εὐτυχεστερος, ἐὰν θυσιασθῶν αἱ παραδόσεις καὶ τὰ ἱστορικὰ πρότυπα ζωῆς αὐτοῦ, διὰ νὰ δοθῶν εἰς αὐτὸν μερικὰ πράγματα τὰ ὁποῖα θεωροῦνται ἀπαραίτητα εἰς μίαν κοινωνίαν τοῦ Δυτικοῦ Κόσμου. Ἀνεξαρτήτως τοῦ ἂν εἶναι ἐπιθυμητὴ ἢ ὄχι ἡ σύγχρονος τεχνολογία, ὠρισμένα μὴ ὑλικά ἀξία μποροῦν νὰ παρεμβάλωνται ὡς λίαν ἀκανθώδη ἐμπόδια διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀξιοποίησιν. Αἱ ὑπανάπτυκτοι χώραι ἔχουν ἀνάγκην ἐπενδύσεων ξένου κεφαλαίου καὶ πλεῖστα ἐξ αὐτῶν τὴν ἐπιδιώκουν. Καὶ ὅμως, τινες ἐξ αὐτῶν ἐδοκίμασαν τὴν πικρὰν πείραν τῆς δανειακῆς πολιτικῆς καὶ φοβοῦνται τὴν ὑποδούλωσιν εἰς τὸν οἰκονομικὸν ἱμπεριαλισμὸν. Ὁ δὲ φόβος αὐτὸς γίνεται ἐντονώτερος λόγῳ προπαγάνδας, ἣτις ἀποδίδει τὴν διεθνῆ οἰκονομικὴν δραστηριότητα τῶν Δυτικῶν κρατῶν, εἰς τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν ὅπως ἐπεκτείνουν τὰ κέρδη καὶ τὴν ἐπιρροὴν των ἐπὶ τῶν πλουσιῶν μικρῶν κρατῶν. Ποῖαι ἐγγυήσεις πρέπει νὰ δοθῶν κατὰ τὰς ἐκάστοτε παρουσιαζόμενας περιπτώσεις; Πῶς πρέπει νὰ ἐπεκτείνε-

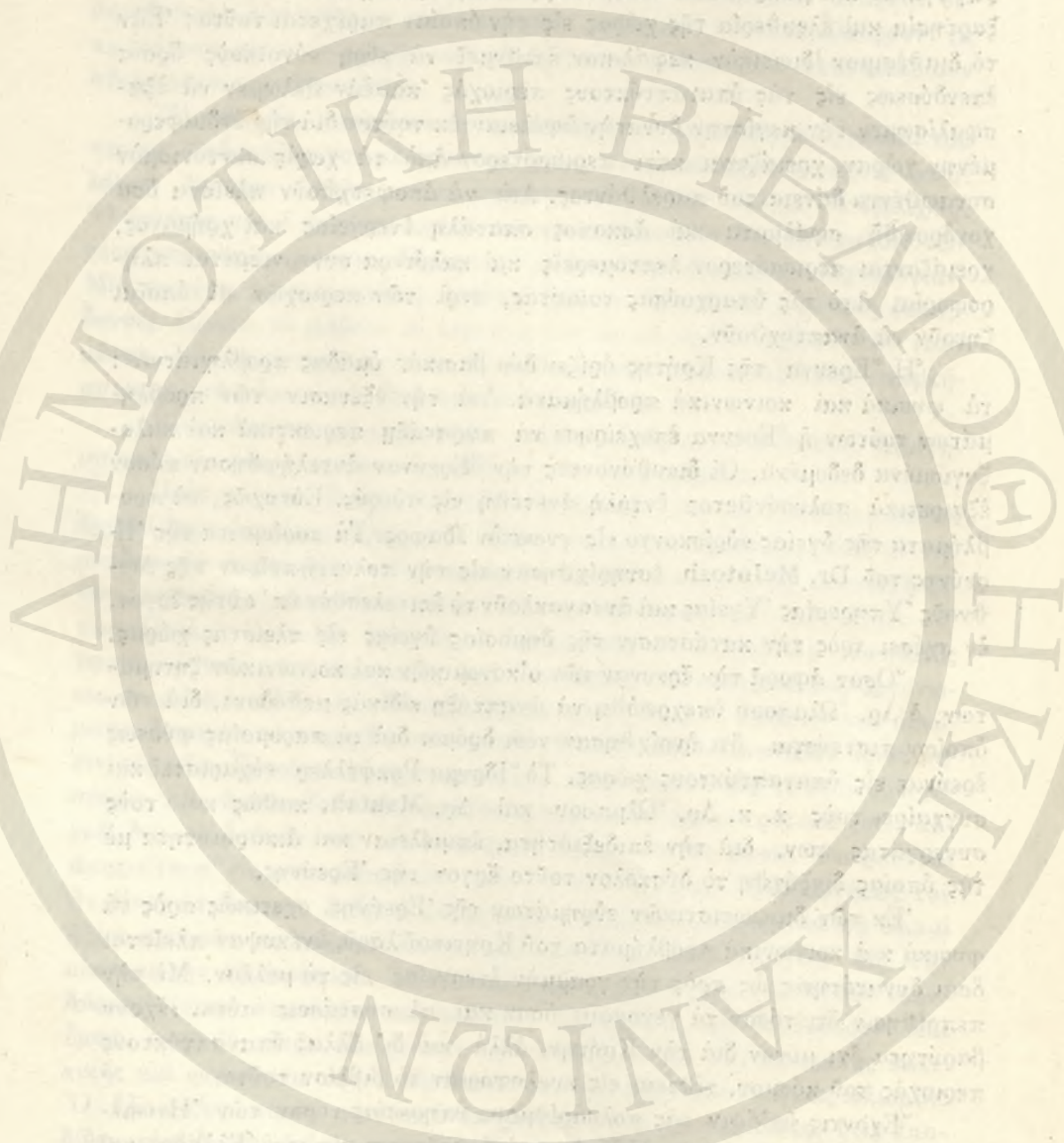
ται ἢ ἐπένδυσις ξένου κεφαλαίου καὶ μὲ ποιούς ὄρους, ὥστε νὰ παρέχωνται λογικὰ διαβεβαιώσεις, ὅτι τὸ κεφάλαιον τοῦτο θὰ χρησιμοποιηθῆ παραγωγικῶς καὶ μακρὰν πολιτικῆς ἐπεμβάσεως, ἤτοι χωρὶς νὰ θιγῆ ἡ ἀνεξαρτησία καὶ ἐλευθερία τῆς χώρας εἰς τὴν ὁποίαν παρέχεται τοῦτο; Ἐὰν τὸ διαθέσιμον ἰδιωτικὸν κεφάλαιον ἐπιθυμῆ νὰ εὔρη εὐνοϊκοὺς ὄρους ἐπενδύσεως εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους περιοχὰς καὶ ἐὰν θέλωμεν νὰ ἐξασφαλίσωμεν τὴν μεγίστην δυνατὴν ὠφέλειαν ἐκ τούτου διὰ τὴν ἐνδιαφερομένην χώραν, χρειάζεται κάτι περισσότερον ἀπὸ τὰ χωρὶς συντονισμόν συναφθέντα δάνεια τοῦ παρελθόντος. Διὰ νὰ ἀποφευχθοῦν πλεῖστα ὅσα χονδροειδῆ σφάλματα καὶ ἄσκοπος σπατάλη ἐνεργείας καὶ χρήματος, χρειάζονται περισσότερον λεπτομερεῖς καὶ καλύτερα συντονισμένοι πληροφοροίαι ἀπὸ τὰς ὑπαρχούσας τοιαύτας, περὶ τῶν περιοχῶν αἱ ὁποῖαι ζητοῦν νὰ ἀναπτυχθοῦν.

Ἡ Ἔρευνα τῆς Κρήτης οὖρίζει δύο βασικὰς ομάδας προβλημάτων: τὰ φυσικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα. Διὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν προβλημάτων τούτων ἡ Ἔρευνα ἐπεχείρησε νὰ παρατάξῃ περιεκτικὰ καὶ καλοζυγισμένα δεδομένα. Οἱ διευθύνοντες τὴν Ἔρευναν ἀντελήφθησαν πόσον ἐξαιρετικὰ πολυσύνθετος ἐντολὴ ἀνετέθη εἰς αὐτούς. Εὐτυχῶς, τὰ προβλήματα τῆς ὑγείας εὐρίσκοντο εἰς γνωστὸν ἕδαφος. Τὰ πορίσματα τῆς Ἐρεῦνης τοῦ Dr. McIntosh, ἐστηρίχθησαν εἰς τὴν πολυετῆ πείραν τῆς Διεθνοῦς Ὑπηρεσίας Ὑγείας καὶ ἀντανაკλοῦν τὸ ἐπιτελεσθὲν ὑπ' αὐτῆς ἔργον, ἐν σχέσει πρὸς τὴν κατάστασιν τῆς δημοσίας ὑγείας εἰς πλείστας χώρας.

Ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἔρευναν τῶν οικονομικῶν καὶ κοινωνικῶν ζητημάτων, ὁ Δρ. Ὠλμποου ὑπεχρεώθη νὰ ἀναπτύξῃ εἰδικὰς μεθόδους, διὰ τῶν ὁποίων πιστεύεται ὅτι ἠνοιχθήσαν νέοι δρόμοι διὰ τὰ παρομοίας φύσεως ἐρεῦνας εἰς ὑπαναπτύκτους χώρας. Τὸ Ἰδρυμα Ροκφέλλερ εὐχαριστεῖ καὶ συγχαίρει τοὺς κ. κ. Δρ. Ὠλμποου καὶ Δρ. Mantah, καθὼς καὶ τοὺς συνεργάτας των, διὰ τὴν ἐπιδεξιότητα, ἐπιμέλειαν καὶ ἀκαιραιότητα μὲ τὰς ὁποίας διεξήχθη τὸ δύσκολον τοῦτο ἔργον τῆς Ἐρεῦνης.

Ἐκ τῶν διαφωτιστικῶν εὐρημάτων τῆς Ἐρεῦνης, σχετικῶς πρὸς τὰ φυσικὰ καὶ κοινωνικὰ προβλήματα τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, ἀνέκυψαν πλείσται ὅσαι δυνατότητες ὡς πρὸς τὴν γραμμὴν ἐνεργείας εἰς τὸ μέλλον. Μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι τόσον τὰ γεγονότα ὅσον καὶ αἱ συστάσεις αὐταὶ ἔχουν βαρῦτητα ὄχι μόνον διὰ τὴν Κρήτην, ἀλλὰ καὶ δι' ἄλλας ὑπαναπτύκτους περιοχὰς τοῦ κόσμου, τίθεται εἰς κυκλοφορίαν τὸ βιβλίον τοῦτο.

Ἐχοντις ὑπ' ὄψιν τὰς πολυαρίθμους ὑπηρεσίας τόσον τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν ὅσον καὶ τῶν Η.Π.Α. πὺν ἐργάζονται εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Κρήτην, τὸ Ἰδρυμα Ροκφέλλερ (Rockefeller Foundation) δὲν ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ ἀξιοποιήσῃ τὰς συστάσεις τὰς διαλαμβανομένας εἰς τὴν ἐκθεσιν ταύτην.

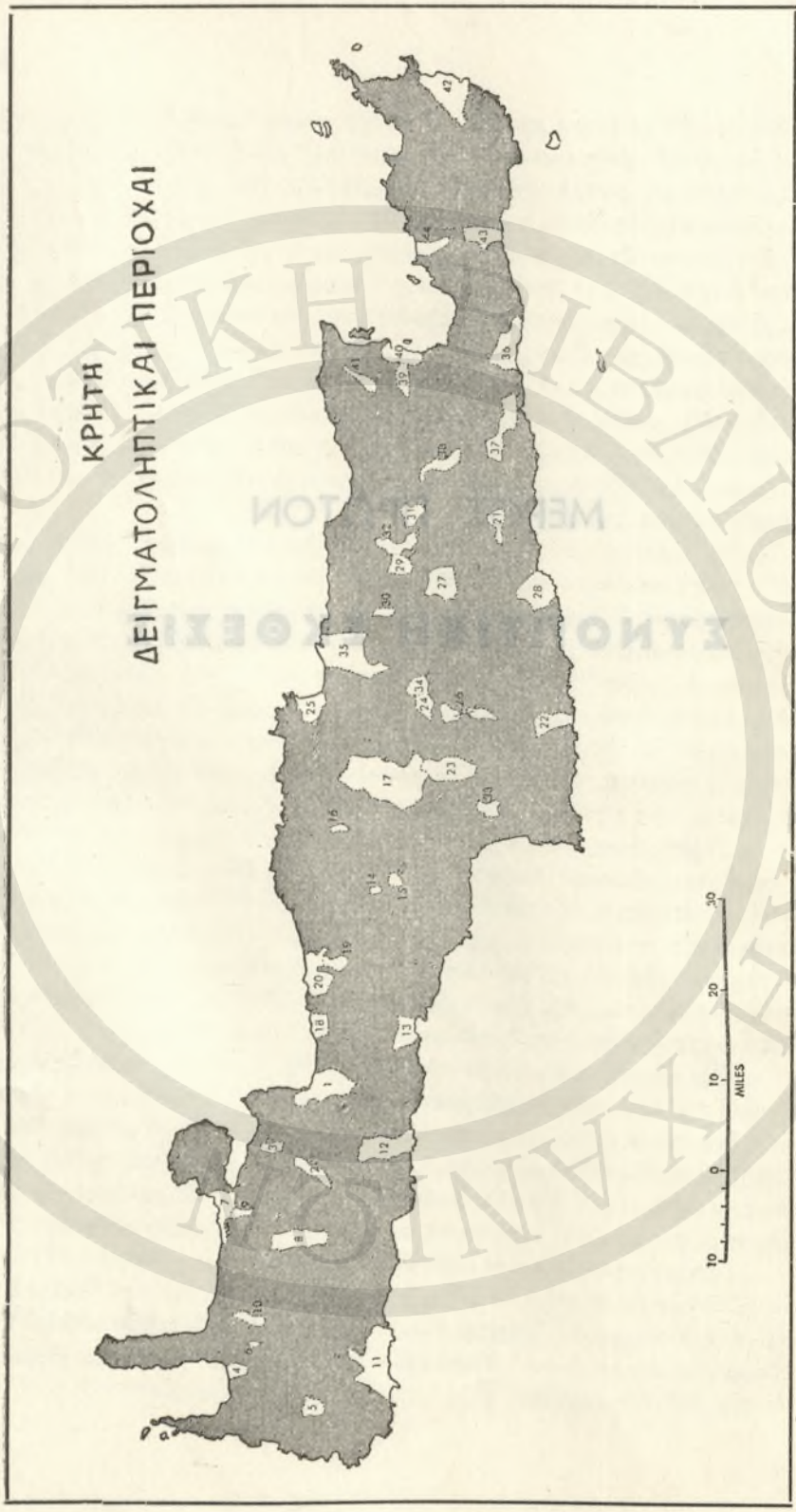

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ

Εικ. 1. Τοποθεσίες και έκτασις τών «Κοινοτήτων - δειγμάτων» Κρήτης, κατά τὸ 1948

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Η ΕΡΕΥΝΑ

Η ΕΡΕΥΝΑ εἰς τὴν Κρήτην εἶχε δύο ἀντικειμενικούς σκοπούς. Πρῶτον νὰ δοθῇ ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα: «κατὰ πόσον εἶναι δυνατὴ καὶ πρακτικῶς ἐφαρμόσιμος ἡ ἐξύψωσις τῆς στάθμης τῆς ζωῆς» καὶ δεύτερον νὰ εὐρεθοῦν τρόποι καὶ μέθοδοι διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς κτηθείσης ἐιδικότητος ἄλλων ἐκβιομηχανισθεισῶν χωρῶν, εἰς μίαν ὑποανάπτουτον περιοχὴν ὡς ἡ Κρήτη, μὲ τὸν καλῦτερον τρόπον καὶ μὲ ἐλαχίστην ζημίαν εἰς βάρος τῆς χώρας ταύτης. Εἰς μίαν χώραν ὡς ἡ Κρήτη, ὅπου μόνον περιωρισμένα βασικά στατιστικά δεδομένα ὑπάρχουν, εἶναι δύσκολος ἡ προσπάθεια πρὸς εὐρεσιν ἀπαντήσεων εἰς τὰ ἐρωτήματα ταῦτα. Συνεπῶς, οἱ ἐκτὸς τῆς χώρας μελετηταί, στήριζον τὴν προσπάθειάν των πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην, εἰς πολλὰς πηγάς, ὡς λόγου χάριν, εἰς συνεντεύξεις, πληροφορίας ἐφημερίδων, κρατικὰ ἀρχεῖα ὡς καὶ εἰς πληροφορίας ἀπὸ περιηγητὰς. Τὸ ἀποτέλεσμα δὲ δὲν φθάνει εἰς βαθύτερα συμπεράσματα ἀλλὰ εἰς ἐντυπώσεις, ἐπεισόδια ἢ προσωπικὰς γνώμας. Δὲν εἶναι παράδοξον ὅτι οἱ ἐξῶθεν μελετηταί, μὲ ὀλιγοχρόνιον παραμονὴν των ὡς ἀποστολαὶ εἰς τὴν χώραν, σπανίως δύνανται νὰ διεισδύσουν βαθύτερα τῆς ἐπιφανείας, εἰς τὴν μελέτην τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων.

Πρὸς ἀπόκτησιν ἐπαρκοῦς καὶ ἀκριβοῦς γνώσεως περὶ τὴν μὀρφωσιν καὶ τὸν πολιτισμὸν ἑνὸς λαοῦ, δὲν ὑπάρχει ἄλλος τρόπος παρὰ μακροχρόνιος διείσδυσις εἰς τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τοῦ λαοῦ τούτου. Πρὸς θεραπείαν τῆς ἐλλείψεως ἐξ ἐπισήμων πηγῶν πληροφοριῶν, ἐξελέγησαν «Κοινοτήτες—δείγματα». Καὶ ἐντὸς τῶν Κοινοτήτων τούτων ἐξελέγησαν οἰκογενεῖαι—δείγματα—μία οἰκογένεια ἀπὸ ἑκατὸν πενήκοντα οἰκογενείας τῆς νήσου. Ὅμαδες Ἑλλήνων ἐξεπαιδεύθησαν ἵνα ἐπισκεπτόμενοι τὰς οἰκογενείας ταύτας διὰ συνεντεύξεων, συγκεντρώσουν πληροφορίας περὶ τῆς συνθέσεως τῆς οἰκογενείας, περὶ τοῦ διαιτολογίου τῆς, καταναλώσεως τροφίμων, περὶ ἐπιπλώσεως καὶ ἐφοδίων οἰκιακῆς βιοτεχνίας, οἰκογενειακῶν ἐσόδων, θνησιμότητος, νοσηρότητος, υγείας καὶ μορφώσεως, ἀπασχολήσεως, ὑπεγγείων καὶ

χρηματικῶν πόρων, χρεῶν, γεωργικῆς καὶ κτηνοτροφικῆς παραγωγῆς, γεωργικῶν προβλημάτων, κοινοτικῶν διευκολύνσεων, προβλημάτων τοποθετήσεως τῶν προϊόντων εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ κοινωνικῶν συνηθειῶν ἐν γένει. Ἡ μέθοδος αὕτη ἐχρησιμοποιήθη ἵνα καταστή ἔφικτὴ ἡ προσέγγις πρὸς τὰς ἀπομονωμένας Κοινότητες, καὶ ἡ διείσδυσις βαθύτερον τῆς ἐπιφανείας, πρὸς ἀπόκτησιν δεδομένων περὶ τῶν ἀγροκτημάτων καὶ κατοικιῶν τῆς Κρήτης. Πιστεύεται ὅτι οὕτω ἐπετεύχθη ἀκριβέστερα ἀντιπροσωπευτικὴ εἰκὼν τῆς ζωῆς καὶ τῶν προβλημάτων τῆς Κρήτης. Αἱ εἰς τὴν ἔρευναν αὐτὴν χρησιμοποιηθεῖσαι μέθοδοι, περιγράφονται βραδύτερον εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο καὶ παρουσιάζονται λεπτομερῶς εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμὸν 1 Παράρτημα τοῦ βιβλίου τούτου.

Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ἐρεύνης, δύο σκέψεις προεβάλλοντο σταθερῶς :

Πρῶτον ὅτι ἡ μόνη διαρκῆς βοήθεια εἶναι ἡ αὐτοβοήθεια. Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον πράττουν οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ κάτοικοι τῆς Κρήτης διὰ τὴν Κρήτην, εἶναι ἀπείρως σπουδαιότερον καὶ διαρκέστερον ἀπ' ὅ,τι δύνανται νὰ πράξουν οἱ ἔξωθεν. Ἡ ἔρευνα κατηρμόνιστο συγκεντρωτικῶς ἐπὶ τῆς εὐρέσεως τρόπων καὶ μεθόδων διὰ τῶν ὁποίων νὰ ἐνισχύωνται καὶ νὰ ἐνθαρρύνωνται αἱ προσπάθειαι αὗται τῶν Κρητῶν καὶ τῶν Ἑλλήνων.

Κατὰ δεύτερον λόγον, ἐλήφθη πάντοτε ὑπ' ὄψιν ὅτι εἰς μίαν τσιαύτην ἔρευναν, ἐκεῖνο τὸ ὅποιον πρέπει νὰ μᾶς ἐνδιαφέρῃ πρωτίστως εἶναι αἱ ἀνθρώπινα ὑπάρξεις, αἱ ἀξίαι, καθὼς καὶ ὁ τρόπος τῆς ζωῆς αὐτῶν. Ἐγένετο σαφῶς ἀντιληπτὸν, ὅτι ἡ ζωὴ τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ εἶναι ἐν ἀδιάσπαστον σύνολον καὶ οὐχὶ σειρὰ ἀνεξαρτήτων τμημάτων. Αἱ ἀξίαι, τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα, οἱ θεσμοί, αἱ σχέσεις τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς καθὼς καὶ ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις τοῦ λαοῦ, εἶναι προῖον μακρᾶς ἱστορίας: Εἶναι οἱ παράγοντες ἐκεῖνοι ποὺ ἐσταθεροποίησαν τὴν Κρητικὴν κοινωνίαν. Ὡς ἐκ τούτου, προέχει ὅπως πᾶσα μεταβολὴ πρέπει νὰ ἐπέρχεται βαθμιαίως καὶ οὐχὶ ἀποτόμως, διὰ νὰ μὴ ἐκριζωθοῦν ἐκ βάθρων αἱ βάσεις τῆς Κρητικῆς ζωῆς. Δὲν ἐλησμονήθη δὲ τὸ γεγονός ὅτι καὶ ἐπαρχιακοὶ κοινωνικοὶ θεσμοί, θεωρούμενοι ἀπὸ τοὺς Δυτικούς ὡς πρωτόγονοι, συνεισφέρουν καὶ αὐτοὶ τὴν μερίδα των εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ διατήρησιν τῆς σταθερότητος τῆς Κρητικῆς ζωῆς. Δὲν πρέπει δὲ νὰ λησμονηθῇ, ὅτι ἡ Δύσις ἤντησεν ἐκ τοῦ Κρητικοῦ πολιτισμοῦ τὰ διδάγματα ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα διατηρεῖ τόσον ζηλοτύπως.

Πολλοὶ καὶ διάφοροι λόγοι παρεκίνησαν εἰς τὴν ἐκλογὴν τῆς Κρήτης ὡς τόπου διὰ τὴν ἔρευναν καὶ μελέτην ὑποδειγματικῆς περιπτώσεως, διὰ τὸν ἔλεγχον τῆς γενικῆς εἰκόνης μιᾶς ὠρισμένης περιοχῆς καὶ διὰ τὴν συμπλήρωσιν τῶν ὑπαρχόντων στοιχείων κρατικῆς στατιστικῆς ὑπηρεσίας καὶ πραγματοποιήσιν μιᾶς ἐγκαρσίου τομῆς ἀναλύσεως ὁλοκλήρου τοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ Κρήτη, ὡς πνευματικόν καὶ κοινωνικόν σύνολον, ὄχι πολὺ μεγάλη εἰς ἔκτασιν, οὔτε εἰς ποικιλίαν συνθηκῶν ζωῆς, παρέσχε θέμα μεγαλυτέρας εὐκολίας συγκεντρώσεως ὕλικου πρὸς μελέτην, παρὰ οἰαδήποτε ἄλλη περιοχὴ εὐρυτέρας ἐκτάσεως καὶ ποικιλίας συν-

θηκῶν ζωῆς. Βεβαίως, ἀναγνωρίζεται μὲν ὅτι ἡ Κρήτη, ὡς πραγματικὸς καὶ δυναμικὸς οἰκονομικὸς παράγων εἰς τὴν παγκόσμιον οἰκονομίαν, δὲν ἔχει τὴν σπουδαιότητα ἣν κατέχουν ἡ Βραζιλία, ἡ Τουρκία ἢ τὸ Μεξικόν, φερ' εἶπειν. "Ὅμως ὡς θέμα μελέτης διὰ τὴν ἀπεικόνισιν ἀναγλύφων τῶν ὑγειονομικῶν, κοινωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν προβλημάτων ὠρισμένης περιοχῆς, παρέχει ἀσυνήθη πλεονεκτήματα. Προσέτι δὲ ἡ Κρήτη ἐπαρουσίασε προβλήματα σχετικῶς μὲ τοὺς φυσικοὺς πόρους καὶ τὰς πλουτοπαραγωγικὰς πηγὰς, καθὼς καὶ διὰ τὸ ἀνθρώπινον ὕλικόν της, τοιαύτης σημασίας, ὥστε ἐθεωρήθη κατάλληλος ὡς πρότυπον ἐρεῦνης μεγαλυτέρου τμήματος τῆς Μεσογειακῆς λεκάνης. Τελικῶς δέ, ἡ οἰκονομία της ὑπῆρξεν ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τὴν σύγχρονον τεχνολογίαν.

"Ἐντονος εἶναι ἡ ἀγάπη τῶν Κρητῶν διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἡ προθυμία των πρὸς συνεργασίαν. Ὁ Κρῆς εἶναι ὑπερήφανος διὰ τὴν ἰστορίαν του. Σεμνύνεται διότι εἶναι Ἕλληνας, πρὸ παντός δὲ διότι εἶναι Κρῆς μὲ τὸ ἰδιάζον γλωσσικόν του ἰδίωμα, μὲ τὰ ζηλοτύπως διατηρούμενα ἦθη καὶ ἔθιμά του, τὰς ἰδίας αὐτοῦ θρησκευτικὰς παραδόσεις, μύθους καὶ ἱστορικὸν μεγαλεῖον, ποῦ ἐκτείνεται εἰς τοὺς παναρχαίους χρόνους. Κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐκεῖ ἐγεννήθη ὁ Ζεὺς, ὁ πατὴρ τῶν θεῶν. Ἱστορικῶς δὲ ἀπεδείχθη ὅτι πράγματι, εἰς τὴν «Νῆσον τῆς Κρήτης» ἐδημιουργήθη καὶ ἀνεπτύχθη 3000 χρόνια πρὸ Χριστοῦ ὁ Μινωϊκὸς πολιτισμὸς, ὁ πρόδρομος τοῦ ἐκθαμβωτικοῦ πολιτισμοῦ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη ἀνεκάλυψε τὰ κατάλοιπα ἑνὸς πολιτισμοῦ ἀνωτάτου ἐπιπέδου εἰς Κνωσσόν, ὅπου καὶ τὸ ἀνάκτορον τοῦ Βασιλέως. Ἐπὶ τοῦ ἀνακαλυφθέντος ἐξ ὀπτιῆ γῆς Δίσκου τῆς Φαιστοῦ, εὐρίσκεται ἰδίωγμα τῆς ἀρχαιοτέρας γνωστῆς γραφῆς τοῦ κόσμου, χαραγμένης μὲ κατεύθυνσιν ἐκ τῆς περιμέτρου πρὸς τὸ κέντρον αὐτοῦ.

Τὸ Μινωϊκὸν καθεστῶς ἠκολούθησεν ἢ ἐκ τοῦ Βορρᾶ εἰσβολὴ τῶν Δωριέων, φυλῆς Ἑλληνικῆς. Ἐκτοτε ἡ Κρήτη δὲν ἀπετέλει πλέον τμῆμα τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἐφόσον δὲν ὑπῆρχε ἐνιαῖον ἔθνος, ἀλλὰ μόνον ἓν μέρος τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ κατάστασις αὕτη ἐξηκολούθησε μέχρις ὅτου ἡ Ἑλλάς κατεκτήθη ὀλοσχερῶς ἀπὸ τοῦ Ρωμαίου, τὸ ἔτος 67 π.Χ. Κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴν περίοδον ἀπεβίβασθη εἰς Κρήτην ὁ Ἀπόστολος Παῦλος καὶ ἔσπειρε τὸν σπόρον τοῦ Χριστιανισμοῦ, ὅστις βραδύτερον ὠδήγησεν ὀλόκληρον τὸν λαὸν πρὸς τὸν Χριστιανισμὸν. Τὸ ἔτος 330 μ.Χ. ἐχωρίσθη ἡ Ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία εἰς δύο, μὲ τὴν ἴδρυσιν τῆς Ἀνατολικῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίνου, μὲ πρωτεύουσάν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Τὸ Βυζάντιον ἦτο Χριστιανικόν, ἀποτελούμενον ἀπὸ ἀμιγῆ Ἑλληνικὸν πληθυσμὸν. Τὸ Βυζάντιον θεωρεῖται ἀπὸ τοὺς Κρήτας καὶ Ἕλληνας ἐν γένει ὡς ἡ ἀκμὴ τῆς δυνάμεως καὶ εὐημερίας τῶν Ἑλλήνων. Πολλοὶ δὲ τὸ θεωροῦν ὡς πολιτικὴν, μονάδα ἣτις δύναται νὰ ἐπανασταθῇ, ἐπ' ἀγαθῶ τῆς ἀνθρωπότητος. Ἐπὶ 500 ἔτη ἡ Κρήτη ἀπετέλει ἀναπόσπαστον τμῆμα τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Τὸ 832 οἱ Σαρακηνοὶ Ἀραβες κατέκτησαν τὴν νῆσον. Ἐπὶ ἓνα καὶ πλέον αἰῶνα αἱ συχναὶ ἐξεγέρσεις διέκοπτον τὴν κυριαρχίαν τῶν Σαρακηνῶν. Τὸ ἔτος 961 μ.Χ. αἱ Βυζαντιναὶ δυνάμεις ἐπανάφερον τὴν

νήσον ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς αὐτοκρατορίας. Ἐκτοτε καὶ ἐπὶ δύο αἰῶνας καὶ πλεόν, ἡ Κρήτη ἦτο καὶ πάλιν ἐλευθέρα. Ἐν τέλει ἡ τότε ἀναδεικνυομένη δύναμις τῆς Βενετίας εἰσέβαλεν εἰς τὴν ἀνατολικὴν Μεσόγειον καί, ὡς ἦτο φυσικόν διὰ μίαν ναυτικὴν δύναμιν, ἡ Βενετία ἐπωφθαλμία τὴν Κρήτην καὶ τὴν κατέλαβεν, ἡ δὲ κυριαρχία αὐτῆς ἐπὶ τῆς νήσου διήρκεσεν ἀπὸ τοῦ 1204 μέχρι τοῦ 1669. Μετὰ τὴν ἐνετικὴν κατάκτησιν καὶ ἐπὶ 708 ἔτη, ἡ Κρήτη ὑπῆρξεν ἀντικείμενον ἐκ μεταλλεύσεως τῶν Βενετῶν κατακτητῶν.

Αἱ περιοδικαὶ καὶ συχναὶ ἐξεγέρσεις τῶν Κρητῶν κατὰ τῶν κατακτητῶν, εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα τῶν 7 αἰῶνων ὑπῆρξαν, ἄκαρποι. Τοῦλάχιστον 14 ἐπαναστάσεις ἐγίναν ἐναντίον τῆς Βενετίας. Τὸ 1648 οἱ Τοῦρκοι ἐπετέθησαν ἐναντίον τῆς πόλεως Ἡρακλείου καὶ τὴν κατέλαβον, κατόπιν πολιορκίας 21 ἐτῶν. Ὅμως, κατόπιν, ἐπὶ 75 ἔτη ἠγωνίσθησαν οἱ Τοῦρκοι διὰ νὰ καθυποτάξουν ὀλόκληρον τὴν νήσον. Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 1821 διέκοψε πρὸς στιγμὴν τὴν Τουρκικὴν κυριαρχίαν. Ἐπηκολούθησεν ἡ Αἰγυπτικὴ εἰσβολή, ἣτις διήρκεσεν ἐπὶ τινὰ ἔτη. Τὸ 1833 ὁμως ἠναγκάσθησαν οἱ Αἰγύπτιοι νὰ καταστείλουν ἄλλην ἐξεγερσιν. Τὸ 1840 οἱ Τοῦρκοι τὴν ἐπανεκατέλαβον. Κατὰ τὸ 1841 ἐξεργάγη ἄλλη ἐπανάστασις, καὶ αἱ κατὰ διαστήματα ταραχαὶ καὶ ἐξεγέρσεις ἐξηκολούθησαν μέχρι τοῦ ἔτους 1897, ὅποτε ἡ νῆσος ἀπεχωρίσθη ἀπὸ τὴν Τουρκίαν καὶ ἐτέθη ὑπὸ τὸν ἔλεγχον διεθνοῦς ἐντολῆς. Ἐν τῷ μεταξὺ ἡ Ἑλλάς εἶχεν ἀνακτήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς καὶ τὸ ἔτος 1913 ἡ Κρήτη προσηρτήθη ὀριστικῶς εἰς τὸ Ἑλληνικὸν Βασίλειον.

Ἡ Κρήτη συνέβαλεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς συγχρόνου Ἑλληνικῆς πολιτικῆς ζωῆς διὰ τοῦ μεγάλου τέκνου τῆς, τοῦ Φιλελεύθερου ἠγέτου, Ἐλευθερίου Βενιζέλου, διεθνοῦς φήμης καὶ κύρους ἀναμορφωτοῦ τῶν ἐσωτερικῶν πραγμάτων ἐν Ἑλλάδι.

Κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1941 ἡ νῆσος κατελήφθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν. Διαρκούσης δὲ τῆς κατοχῆς ὑπῆρξε σπουδαία βᾶσις τῆς ἀντιστάσεως ἐναντίον τοῦ Ἄξονος, οἱ δὲ Κρηῖτες ἐβοήθησαν ποικιλοτρόπως τοὺς Βρετανοὺς στρατιωτικοὺς διὰ νὰ διαφύγουν εἰς τὴν Μέσην Ἀνατολήν, μετὰ τὴν ἀνεπιτυχή ἐκστρατείαν αὐτῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

* *

Πλεῖστοι ὅσαι ἔρευναι ἐπραγματοποιήθησαν σχετικῶς πρὸς τὴν οἰκονομικὴν δυναμικότητα ὀρισμένων περιοχῶν, τόσον ἐκ μέρους Κρατικῶν ὀργάνων ὅσον καὶ ἀπὸ ἰδιωτικῆς ὑπηρεσίας. Αἱ ἔρευναι αὗται συνεκέντρωσαν πλεῖστα ὅσα πληροφοριακὰ στοιχεῖα περὶ τῶν προβλημάτων τῶν ὑποαναπτύκτων περιοχῶν, ὑποδεικνύουσαι καὶ τὸν τρόπον τῆς λύσεως αὐτῶν. Ὅμως, οὐδόλως ἐξήντησαν τὰς δυνατότητας ὠφελίμου ἐργασίας τοῦ εἴδους τούτου. Τινὲς τῶν ἐν λόγῳ ὑπηρεσιῶν εἶχον ὡς ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τῆς ἐρεύνης τῶν μόνον τὴν μίαν φάσιν τῆς ἀναπτύξεως, π.χ. τὴν γεωργίαν ἢ βιομηχανίαν. Ἄλλα δὲ ἔρευναι διενεργήθησαν ἐσπευσμένως πρὸς ἐξασφάλισιν ἀμέσων πορισμάτων, ἅτινα θὰ ἐξυπηρετοῦν ὀρισμένους σκοποὺς, δι' ὅμμεσον πρακτικὴν ἐνέργειαν. Φυσικὰ, αἱ ἐργασίαι αὗται, δὲν ἦτο δυνατόν πα-

ρά να είναι μονόπλευροι έρευναι περί τής αναπτύξεως τής έν λόγω περιοχής. "Άλλαι δέ έρευναι είναι έργον όλιγαρίθμων ειδικών, βοηθουμένων μόνον από ύπάρχοντα ελάχιστα στατιστικά δεδομένα ή από τοπικούς συμβούλους.

Όπωςδήποτε, αί εργασίαι και αί μελέται αὐται συνέβαλον εις τόν να προπαρασκευασθῆ τόν έδαφος διά προσπάθειαν πρὸς έξύψωσιν τοῦ βιοτικού επίπεδου. Ἡ πείρα και ἡ έπιτυχής προσπάθεια τῶν φιλανθρωπικών ὀργανώσεων, καθὼς και τὸ έργον τῶν ίεραποστόλων, ὡς πρὸς τήν έξεύρεσιν πόρων και προσωπικοῦ, υπήρξαν παράγοντες καθοδηγητικοί, διά τήν μελλοντικήν δρᾶσιν ἀνά τήν νήσον εις τὸ πεδίων τοῦτο.

Τὸ "Ίδρυμα Έγγυς Ἀνατολή, πολλαί θρησκευτικαί ἀποστολαί, τὸ "Ίδρυμα Ροκφέλλερ, καθὼς και ἄλλαι ὁμάδες, διά έπιτοπίων έρευνῶν και μελετῶν, καθὼς και διά τής καταρτίσεως προγραμμάτων, έπεξέτειναν τήν έρευναν και δρᾶσιν των εις πλείστας χώρας τοῦ Κόσμου, με κύριον αντικειμενικόν σκοπὸν τήν βελτίωσιν τής τύχης τής ἀνθρωπότητος. Τελευταίως δέ, ἀκόμη και ιδιωτικαί έπιχειρήσεις, έχουσαι έμπορικὰ συναλλαγὰς εις ἄλλας χώρας, προέβησαν εις τήν έφαρμογήν προγραμμάτων κοινωνικῆς προνοίας υπέρ τῶν έντοπίων υπαλλήλων των: π.χ. Ἡ United Fruit Company εις τήν Κεντρικήν Ἀμερικὴν, ἡ Έταιρία Stettinius εις τήν Λιβερίαν, ἡ International Basic Economy Corporation εις τήν Νότιον Ἀμερικὴν και ἄλλαι. Εἰς τήν πρωτοποριακήν δρᾶσιν των αἱ ἀνωτέρω, εἶχον μὲν έπιτυχίαι, ὄχι ὅμως ἀνευ σφαλμάτων, τὰ ὁποῖα δέον να ἀποφευχθοῦν εις μέλλοντικά προγράμματα.

Ἡ οἰκονομική βοήθεια ἣτις ἐδόθη πρὸς ξένας χώρας (ιδίως πρὸς τήν Λατινικήν Ἀμερικὴν) διά να αὐξηθῆ ἡ παραγωγή βασικῶν ειδῶν κατὰ τὸν Β' Παγκόσμιον Πόλεμον, ἀπέδειξε τι δύναται να πραγματοποιηθῆ διά τής συντονισμένης προσπάθειαις πρὸς τὸν κοινὸν σκοπὸν.

Ἡ μέθοδος ἀποστολῆς πεπειραμένων τεχνικῶν εις ἄλλας χώρας, διά να εργασθοῦν με τοὺς έντοπίους και να τοὺς διδάξουν, υπήρξε λίαν έπιτυχής και καρποφόρος. Παρὰ τήν ὕπαρξιν διαφορᾶς εις τὸ επίπεδον πολιτισμοῦ, και εις τὰς έπιδιώξεις τοῦ ἀνθρώπου και παρὰ τήν έπιφυλακτικότητα πρὸς τὰς νέαις ιδέαις, έπετεύχθησαν μεγάλοι πρόοδοι.

Ἡ έξέτασις τῶν βασικῶν οἰκονομικῶν αἰτίων τὰ ὁποῖα προκαλοῦν τήν χαμηλήν στάθμην τής ζωῆς, συνέβαλε εις τὸν καθορισμὸν τοῦ συγκεκριμένου είδους πληροφοριῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ εἶναι ὁ σκοπὸς τής περι Κρήτης έρεύνης (δηλ. χαμηλή ἀπόδοσις κατὰ ἄνδρα ποῦ ποῦ ὑπάρχει ὁποῦδήποτε στὸν κόσμον).

Έν γένει παρουσιάσθησαν 4 αἷτια :

Περιορισμένοι φυσικοὶ πόροι, σπάνις κεφαλαίου, «χαμηλή παραγωγικότης τής εργασίας» και ἔλλειψις ὀργανωτικῆς ικανότητος, τὸσον τής ιδιωτικῆς ὡσον και τής κρατικῆς δράσεως.

Ἡ πρώτη αἷτια δηλ. οἱ περιορισμένοι φυσικοὶ πόροι, δυνατόν να ὀφείλεται εις λόγους κλιματολογικούς, εις τήν ἔλλειψιν καταλλήλου χώματος διά τήν γεωργικήν παραγωγήν, τήν ἔλλειψιν ὀρυκτῶν και πετρελαίων διά καύσιμον ὕλην και παραγωγήν ἠλεκτρικοῦ ρεύ-

ματος και εις την δυσανάλογον πυκνότητα του πληθυσμου εν συγκρίσει προς την απόδοσιν της γης και τους πόρους της.

Ἡ δευτέρα βασική αἰτία δηλ. ἡ σπάνις κεφαλαίου, παρουσιάζεται εις τὴν ἔλλειψιν βιομηχανικῶν ἐγκαταστάσεων καὶ ἐργοστασίων, τὴν ἔλλειψιν μεταφορικῶν μέσων καὶ συγκοινωνιακῶν διευκολύνσεων, τὰς στεγαστικὰς δυσχερείας, τὴν ἔλλειψιν ὑγειονομικῶν μέσων, ἐκπαιδευσεως, τραπεζῶν καὶ πιστώσεων. Ἡ σπάνις τοῦ κεφαλαίου δυνατὸν νὰ ὀφείλεται εἰς οἰανδήποτε ἐκ τῶν τεσσάρων ὡς ἄνω αἰτιῶν: δηλ. τὴν ἔλλειψιν ἀσφαλείας διὰ τὴν ἀποταμίευσιν καὶ ἐπένδυσιν, ὀφειλομένην εἰς χρονίας διακυμάνσεις καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν ἀστάθειαν, εἰς τὸ χαμηλὸν εἰσόδημα τὸ ὁποῖον κατ' ἀνάγκην πρέπει πρῶτα νὰ χρησιμοποιηθῆται διὰ τὴν διατροφήν καὶ συντήρησιν, εἰς τὴν ἀσωτείαν τῶν κεφαλαιούχων, οἱ ὅποιοι ἀποφεύγουν τὴν ἀποταμίευσιν, καὶ τὴν ἀδυναμίαν τῆς χρησιμοποίησεως κεφαλαίου διὰ τοὺς παραγωγικωτέρους τύπους ἀναπτύξεως.

Ἡ τρίτη ἐκ τῶν αἰτιῶν—ἡ χαμηλὴ ἀπόδοσις τῆς ἐργασίας—μπορεῖ νὰ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν μέσων μορφώσεως, ἰδίως τῆς ἐπαγγελματικῆς ἐκπαιδευσεως, λόγῳ ἀπροθυμίας διὰ τὴν ἀνάπτυξιν νέων ἐιδικοτήτων, ἢ λόγῳ ἐπαφῆς μετ' ἄλλους ἐιδικευμένους ἐργάτας. Τὸ ποσὸν τῆς ἀποδόσεως ἐπίσης δύναται νὰ ἐπηρεασθῆ ἀπὸ τὴν σπουδαιότητα ποὺ παρέχεται εἰς τὸ θέμα τῆς ἀναπαύσεως καὶ τῆς ἀναψυχῆς, ὡς καὶ τῆς μορφώσεως ἐν γένει τῶν ἐργατῶν.

Τέλος, ἡ τετάρτη αἰτία—ἡ ἀνεπάρκεια ἢ ἡ παντελὴς ἀνυπαρξία τῆς ἐποπτικῆς καὶ ὀργανωτικῆς ἱκανότητος—δυνατὸν νὰ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν προθυμίας νὰ ἐπιτραπῆ ἢ ἔξωθεν ὀργάνωσις ἢ νὰ ἐμποδισθῆ ἢ μετὰ κλησιν ξένων ὀργανωτῶν ἢ ἄλλων ἰδιωτῶν, ἐπιθυμούντων τυχὸν νὰ ἔλθουν ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν εἰς τὴν χώραν, με σκοπὸν νὰ ἰδρῦσιν ἐπιχειρήσεις ἢ λόγῳ κρατικῶν μέτρων τὰ ὁποῖα ἐξαναγκάζουν τοὺς ξένους ὁμίλους νὰ συμμορφωθοῦν πρὸς τὰ τοπικὰ πρότυπα, ἀδιάφορον ἂν ταῦτα εἶναι ἀνεπαρκῆ. Ἄλλαι δυσμενεῖς συνθήκαι ἐντὸς τῆς χώρας περιλαμβάνουν τὴν ἀνυπαρξίαν πνεύματος συνεργασίας μεταξὺ τῶν κοινωνικῶν τάξεων, τὴν ἔλλειψιν μορφωτικῶν μέσων ἢ τὸ πολυδάπανον αὐτῶν καὶ τοὺς παρακωλύοντας τὴν ἐλευθέραν καὶ ἀποδοτικὴν λειτουργίαν τῶν συναλλαγῶν κρατικοὺς κανονισμοὺς.

Κατὰ τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐρεῦνης τῆς Κρήτης, ἐπρογραμματίσθη σχέδιον ἐργασίας εἰς τρία στάδια, τὰ ἑξῆς:

α) Προκαταρκτικὴ ἀναγνώρισις τοῦ ἐδάφους, β) Διὰ τῆς Ἐπιτοπίου Ἐρεῦνης νὰ ἀνακαλυφθῆ ἀπ' εὐθείας ἐκ τῶν πηγῶν, ποῖαι αἱ ὑφιστάμεναι συνθήκαι, ποῖαν στάσιν τηροῦν οἱ κάτοικοι ἔναντι τῆς ἐρεῦνης καὶ ποῖα τὰ προβλήματα τοῦ λαοῦ, γ) Ἡ μελέτη καὶ ἐρμηνεία τῶν πορισμάτων, συμπεπληρωμένων ἀπὸ τὰ ἥδη ἐξ ἄλλων πηγῶν ἐξαχθέντα δεδομένα.

Μετὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν γενικῶν πληροφοριῶν ἐν Ἀμερικῇ, εἰς τὴν Ὑπηρεσίαν Δημοσίας Ὑγείας, εἰς τὸ Γραφεῖον τῶν Ἀλλοδαπῶν Γεωργικῶν Σχέσεων εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν εἰς τὴν F.A.O. (Ὀργάνωσιν Τροφίμων καὶ Γεωργίας, εἰς τὴν ΟΥΝΡΑ), ὁ ἐκπρόσωπος τοῦ Ἰδρύματος Ροκφέλλερ ἐφθασεν εἰς Ἑλλάδα εἰς τὰς 3 Μα-

του 1948. Ἐν Ἑλλάδι συνειργάσθη με τοὺς ἀρμοδίους ἀνωτέρους κρατικούς ὑπαλλήλους, με τὴν Ἀμερικανικὴν Πρεσβείαν, με τὴν Ἀμερικανικὴν Ἀποστολὴν Βοηθείας πρὸς τὴν Ἑλλάδα, με τὴν Παγκοσμίαν Ὀργάνωσιν Ὑγείας καὶ με τὸ Ἴδρυμα Ἐγγὺς Ἀνατολή.

Ἡ ἀποστολὴ τοῦ Ἰδρύματος Ροκφέλλερ, ἔμεινεν εἰς τὴν νῆσον Κρήτην κατὰ τὴν ἀπὸ 19ης Μαΐου 1948 μέχρι 15 Νοεμβρίου 1948 περίοδον, ἐξαιρέσει ἐλαχίστων εἰς Ἀθήνας ἐπισκέψεων. Μία δεκαήμερος ἀναγνώρισις τοῦ ἐδάφους εἰς τὴν νῆσον, ἦτο ἀρκετὴ διὰ νὰ σχηματισθῇ γενικὴ γνώμη περὶ τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς καταστάσεως. Εἰς διαφόρους κοινότητας οἱ κάτοικοι, κατὰ μόνας καὶ καθ' ὀμάδας, ἐξέθεσαν τὰ ζητήματά των τόσο προφορικῶς ὅσον καὶ γραπτῶς, ὑπεβλήθησαν δὲ αἰτήσεις περὶ θεραπείας αὐτῶν. Διὰ τὴν παραγωγὴν καὶ θεραπείαν πλείστων τοπικῶν προβλημάτων ὑπεδείχθησαν σχέδια. Ἡ ἐκτέλεσις ὅμως τῶν προταθέντων μεγάλων σχεδίων ἠδύνατο νὰ πραγματοποιηθῇ μόνον ἀπὸ τὸ Κράτος. Ἄλλα δὲ μικρότερα σχέδια ἠδύνατο νὰ ἐκτελεσθοῦν ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς κατοίκους. Τότε μόνον ἀνεκαλύφθησαν καὶ ὀριστικῶς κατηρτίσθησαν τὰ κοινωφελῆ προγράμματα ἀπὸ τοὺς τεχνικούς συμβούλους, ἀφοῦ ἔγιναν αἱ διάφοροι συσκέψεις με τοὺς ἀρμοδίους καὶ συνεκεντρώθησαν τὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὰ πορίσματα τῆς ἐρεῦνης καὶ με τὰς κατ' ἴδιαν συνεντεύξεις με τοὺς ἀρχηγοὺς οἰκογενειῶν.

Κατόπιν συνεργασίας με τὸν ἐκπρόσωπον τοῦ Ἑλληνικοῦ Ὑπουργείου τῆς Ὑγιεινῆς, ἀνελήθη ἡ ἐξέτασις τῆς δημοσίας ὑγείας δι' ἑνὸς τύπου ἐρεῦνης ποῦ λέγεται, «συνέντευξις ἐιδικῶν». Ἐπραγματοποιήθησαν συνεντεύξεις με Κρατικούς ὑπαλλήλους τῆς νήσου κατὰ Νομούς, Κοινότητας, καὶ Δήμους, με ὑπαλλήλους Δημοσίας Ὑγείας, ἰατροὺς, νοσοκόμους, με ὑπαλλήλους Ἰδρυμάτων, Νοσοκομείων καὶ Κλινικῶν.

Ἐπραγματοποιήθησαν συνεντεύξεις καὶ συνεδριάσεις εἰς 36 ἐκ τῶν 44 Κοινοτήτων καὶ Δήμων, ἐπιλεγέντων διὰ τὴν δειγματοληπτικὴν τρόπον τινα ἔρευναν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ σχηματισθῇ ἀκριβῆς ἀντίληψις περὶ τῶν προβλημάτων τῆς δημοσίας ὑγείας καθ' ὅλην τὴν Νῆσον.

Χωρὶς νὰ ἀναφερθοῦν αἱ σύντομοι ἐπαφαί, αἱ ὁποῖαι ἐπραγματοποιήθησαν εἰς πολλὰ μέρη, ἐπὶ δύο μῆνας εἰς ἰατρὸς στατιστικολόγος ἀπὸ τὴν ὀργάνωσιν Ἀμερικανῶν Ἀπομάχων προσέφερε τὰς ὑπηρεσίας του εἰς τὴν συγκέντρωσιν καὶ ἀνάλυσιν ἰατρικῶν καὶ ἄλλων βιοστατιστικῶν στοιχείων. Τὸ πόρισμα τῆς ἐρεῦνης ταύτης συνοψίζεται εἰς τὸ κεφάλαιον 7, αἱ δὲ λεπτομέρειαι αὐτοῦ διευτυπώθησαν εἰς χωριστὴν ἀνέκδοτον ἔκθεσιν τοῦ Δρος W. A. McIntosh.

Κατὰ προγενεστέρας ἐρεῦνας εἶχε διαπιστωθῆ ὅτι ἡ ἀνεπάρκεια ὕδατος εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ σοβαρώτερα προβλήματα τῆς Κρήτης. Ἡ ὑπηρεσία Φυσικῶν Ἐπιστημῶν τοῦ Ἰδρύματος Ροκφέλλερ, ἀνέθεσεν εἰς σύμβουλον γεωλόγον μηχανικόν, νὰ προβῇ εἰς μίαν ἀναγνωριστικὴν ἐξέτασιν τῶν ὑδροληπτικῶν πηγῶν τῆς Κρήτης, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καθορισθῇ ἡ δυνατότης βελτιώσεως τῆς ὑδρεύσεως, διὰ τῆς ἐξακριβώσεως τῶν ὑδατοπηγῶν τοῦ ὑπεδάφους, χωρὶς νὰ γίνῃ λεπτομερῆς μελέτη τῆς γεωλογικῆς συστάσεως τοῦ ἐδάφους.

Ἐπραγματοποιήθησαν αἱ 28 ἐπισκέψεις ἐκ τῶν 44 Κοινοτήτων αἵτινες ἐλήφθησαν ὡς παράδειγμα. Τὸ Ἑλληνικὸν Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Οἰκονομίας συνέβαλεν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τῆς ἐρεῦνης ταύτης, αἱ δὲ χωρισταὶ ἐκθέσεις εὐρίσκονται εἰς τοὺς οἰκείους φακέλλους. Τὰ σπουδαιότερα πορίσματα εὐρίσκονται εἰς τὰ ἐπόμενα κεφάλαια.

Διὰ τὴν ἔρευναν τῶν οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν προβλημάτων ἐχρησιμοποιήθησαν τόσοσὴν ἡ μέθοδος «Συνέντευξις εἰδικότητων» ὅσον καὶ ἡ μέθοδος τῆς ἐρεῦνης διὰ τῆς «δειγματοληψίας». Ἡ μὲν πρώτη μέθοδος, μᾶς ἐξησφάλισε τὰς περισσοτέρας πληροφορίας ἐπὶ τῶν κρατικῶν, βιομηχανικῶν, ἐμπορικῶν καὶ τῶν συμπληρωματικῶν δεδομένων διὰ τὰς ἄλλας φάσεις τῆς οἰκονομίας. Ἡ δὲ μέθοδος τῆς «δειγματοληψίας», παρέσχε τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν δεδομένων καὶ πληροφοριῶν περὶ βιοστατιστικῆς ἐν γένει, βιοτικοῦ ἐπιπέδου, ἡμερομισθίων καὶ εἰσοδημάτων, χρεῶν, γεωργίας, μεταφορικῶν μέσων, ἐκπαιδεύσεως, οἰκιακῆς βιοτεχνίας, ἐμπορικῶν οἴκων, ἐδαφικῶν πόρων καὶ τῆς «πολιτικῆς τῆς ἀγορᾶς» (δηλ. πλασαρίσματος ἐμπορευμάτων) καὶ κοινοτικῶν διευκολύνσεων. Στοιχεῖα δὲ καὶ πληροφορία περὶ τοῦ τρόπου διατροφῆς, διαίτης, ἐπιπέδου θρέψεως, ἐλήφθησαν ἐκ τῶν πορισμάτων τῆς εἰδικῆς ομάδος καὶ ἐκ τῆς κατ' οἶκον ἐρεῦνης, με συμπληρωματικὰς πληροφορίας ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας ἐπιτροπὰς «δειγματοληψίας».

Τὰ δεδομένα τῶν ἐρευνῶν διὰ «δειγματοληψίας» ἐξήχθησαν κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ ἀντιπροσωπεύουν ὅλας τὰς οἰκογενείας, ἅπαντα τὰ ἀγροκτῆματα καὶ ὅλας τὰς Κοινότητας τῆς Κρήτης. Διὰ νὰ ἐπιτευχθῆ ὁ ἀντικειμενικὸς αὐτὸς σκοπός, ἐχρησιμοποιήθησαν ἐπισημονικαὶ μέθοδοι. Τὸ «Δεῖγμα» φυσικὰ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀντιπροσωπεύσῃ πλήρως καὶ ἀκριβῶς ὁλόκληρον τὴν νῆσον, ὅμως διὰ τὰ περισσότερα ζητήματα ἡ μέθοδος αὐτὴ εἶναι ἡ περισσότερο ἀσφαλῆς.

Τὰ δεδομένα τὰ ὁποῖα ἐξάγονται ἀπὸ προσεκτικῶς καταστρωθὲν καὶ ἐκτελεσθὲν σχέδιον «δειγματοληπτικῆς ἐρεῦνης», ἀσφαλῶς θὰ εἶναι ἀνώτερα ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ στοιχεῖα τὰ ληφθέντα ἐκ μιᾶς γενικῆς ἐντυπώσεως καὶ ἀκόμη, εἷς τινὰς περιπτώσεις, καλύτερα καὶ ἀπὸ τὰ ἀρχεῖα τῶν Κρατικῶν στατιστικῶν ὑπηρεσιῶν. Ὡς ἐκ τούτου ἡ «δειγματολογικὴ ἔρευνα» εἶναι τὸ ἰδιάζον χαρακτηριστικὸν τῆς μελέτης τῆς Κρήτης.

Σύμφωνα με τὴν μέθοδον αὐτὴν, εἰς τὴν ἔρευναν περιελήφθησαν μόνον πρόσωπα συνοικοῦντα εἰς οἰκογενείας, καὶ ὄχι πρόσωπα τὰ ὁποῖα διέμενον εἰς Ἰδρύματα ὡς λ.χ. εἰς φυλακὰς, ἄσυλα καὶ ὄρφανοτροφεῖα. Ἡ περὶ τὴν γεωργικὴν παραγωγὴν ἔρευνα περιορίσθη εἰς τὰ τμήματα τὰ εὐρισκόμενα ὑπὸ τὴν διαχείρισιν τῶν οἰκογενειάρχων, τῶν καλλιεργούντων ἀγροκτῆματα μικρότερα τῶν 250 acres (1000 στρέμματα).

Δὲν συμπεριλαμβάνονται εἰς τὴν ἔρευναν ἡ ἀγροτικὴ παραγωγὴ τῶν δημοσίων κτημάτων, τὰ ἀγροκτῆματα τὰ ἄνω τῶν 1000 στρεμμάτων καὶ τὰ ἀφορῶντα θρησκευτικὰς ὀργανώσεις (μοναστήρια κλπ.). Αἱ κυριώτεροι μονάδεις (τομεῖς) αἱ ὁποῖαι ἐξητάσθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐρεῦνης, δύνανται νὰ περιγραφοῦν συντόμως.

Ἡ Κοινότης εἰς τὴν Κρήτην συνίσταται ἐξ ἑνὸς ἢ δύο χωρίων,

...αίτια δὲ καὶ ἀκριβῶς, ἐπιπλέον, ἐξελιγμένῳ ἀπὸ τῶν μόνων Προέδρων.
 Ὁ Δῆμος δύναται νὰ ἔχη ἐν τῇ οὐκ ἐπιπέδῳ ἀπὸ τὸν κυρίως Δῆ-
 μῳ-κόλῳ ἢ κενότατον. Οἱ Δῆμοι εἰσὶν ἡρωϊκῶταται καὶ οὐκ ἔχουσι

Εἰκ. 2. Συνέντευξις μετὰ οἰκογενείας τῆς Γεωργιουπόλεως τοῦ Νομοῦ Χανίων

Εἰκ. 3. Ἐθελόντριαι ἀδελφαὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ζυγίζουσαι τροφίμα διὰ τὴν 7ῆμερον διαιτολογικὴν ἔρευναν

Επισημασθέντες οι 28 δήμοι τα 44 Κοινότητες
αποτελούν σήμερα τα Έλληνες Υπαίθριον Έθνος

Επισημασθέντες οι 28 δήμοι τα 44 Κοινότητες
αποτελούν σήμερα τα Έλληνες Υπαίθριον Έθνος

ένιστε δὲ καὶ ἐκ τριῶν, ἀπάντων τελούντων ὑπὸ ἓνα μόνον Πρόεδρον. Ὁ Δήμος δύναται νὰ ἔχη ἓνα ἢ δύο χωριά ἐκτὸς ἀπὸ τὸν κυρίως Δήμον-πόλιν ἢ κωμόπολιν. Οἱ Δήμοι εἶναι αἱ πρωτεύουσαι νομῶν, πόλεις ἢ κωμοπόλεις 10.000 καὶ ἄνω κατοίκων ἢ κωμοπόλεις ἔχουσαι Πρωτοδικεῖον. Ὅλοι αἱ γαίαι τῆς Κρήτης εὐρίσκονται εἰς τὴν περιοχὴν Κοινότητος ἢ Δήμου. Ἄλλη κοινωνικὴ μονάς, χρησιμοποιηθεῖσα εἰς τὴν ἔρευναν, εἶναι ἡ οἰκογένεια.

Ἡ λέξις «οἰκογένεια» ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὴν ἔρευναν Κρήτης μὲ τὴν ἴδιαν ἔννοιαν, μὲ τὴν ὁποίαν χρησιμοποιεῖται αὕτη καὶ ἀπὸ τὸ Γραφεῖον Ἀπογραφῆς τῶν Η.Π.Α. Εἰς πλείστας περιπτώσεις ἐσήμαινε τὴν καθαρῶς οἰκογένειαν, ἀλλὰ ἄλλοτε περιελάμβανε καὶ μέλη μὴ συγγενικά, ἀλλὰ θεωρούμενα ὡς τοιαῦτα. Ἡ περίπτωσις, ὅμως, τοῦ ἀγροκτήματος ὑπῆρξε διάφορος. Ἐκεῖ δὲν ἐχρησιμοποιήθη ὁ ὀρισμὸς «φάρμα», ὅπως εἰς τὰς Η.Π.Α. Κάθε ἄτομον ἀνέφερεν ὅτι εἶχε ἓνα ἀγρόκτημα. Ἄν ἐδήλωνε τοῦτο ἦτο καὶ ἰδιοκτῆτης ἀγροκτήματος. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην αἱ σχετικαὶ πληροφορίαι ἐλαμβάνοντο βάσει ἐρωτηματολογίου. Τοῦτο δὲ ἐγένετο διὰ νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ σύγκρισις τῆς λέξεως «φάρμα» μὲ ἐκείνην τὴν ὁποίαν χρησιμοποιεῖ ἡ Ἑλληνικὴ Στατιστικὴ Ὑπηρεσία. Πρόσθετοι δὲ πληροφορίαι ἐλαμβάνοντο ἀπὸ τὰ καλούμενα «ὑποαγροκτήματα» ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ἀγροτικὴν δραστηριότητα. Ὡς «ὑποαγρόκτημα» νοεῖται ἕκτασις γῆς μὴ θεωρουμένη μὲν ὡς ἀγρόκτημά του ἀπὸ τὸν οἰκογενειάρχην - ἰδιοκτῆτην, ἀλλὰ ὅπου διεξάγεται κάποια ἀγροτικὴ-κτηνοτροφικὴ ἐπιχείρησις συντηρήσεως ὀλιγαριθμῶν αἰγῶν ἢ καὶ πτηνοτροφίας μικρᾶς ἐκτάσεως κ.λ.π. Ναι μὲν, ἐλάχισται λεπτομέρειαι συνεκεντρώθησαν ἀπὸ τὰ «ὑποαγροκτήματα» ἀλλὰ ὑπελογίσθη ἡ ὅλική ἀπόδοσις αὐτῶν.

Τὰ «δείγματα», ἐλήφθησαν ἀπὸ 40 Κοινοτήτας καὶ 4 Δημαρχίας ἐκ τοῦ συνόλου τῶν 546 Κοινοτήτων καὶ 4 Δημαρχιῶν (ἀπογραφὴ 1940) καὶ 765 κατελιημμένων στεγαστικῶν μονάδων ἐκ τοῦ συνόλου τῶν περίπου 115.000 τοιούτων. Ἐπίσης περιελήφθησαν 346 ἀγροκτήματα ἐκ τοῦ συνόλου τῶν 51.900 ἀγροκτημάτων, 271 «ὑποαγροκτήματα» ἀπὸ τὸ σύνολον 40.350 τοιούτων καὶ 128 οἰκογένειαι αἱ ὁποῖαι παρέσχον πληροφορίας σχετικῶς πρὸς τὸ διαιτολόγιον ἐκάστης καὶ τῶν ὑπαρχόντων τῶν, ἀντιπροσωπεύουσαι 115.000 οἰκογενείας ἐν συνόλῳ.

Τόσον αἱ Κοινοτήτες ὅσον καὶ αἱ κατελιημμένοι στεγαστικαὶ μονάδες, αἱ ὁποῖαι ἐπελέγησαν ὡς παραδείγματα, ὑπεδείχθησαν ἐκ μέρους τῶν ἐντεταλμένων διὰ τὴν ἔρευναν ἢ ἀπὸ τοὺς κανονισμοὺς οἱ ὅποιοι διευτυπώθησαν ἀπὸ τὰ κεντρικὰ γραφεῖα. Ἡ εἰκὼν 1 παριστάνει τὴν τοποθεσίαν καὶ τὸ σχετικὸν μέγεθος τῶν Κοινοτήτων - παραδειγμάτων καὶ τῶν δημαρχικῶν τοιούτων. Ἀπὸ ὅλας τὰς Κοινοτήτας καὶ Δημαρχίας ἐλήφθησαν πληροφορίαι ὡς ὠρίζετο εἰς τὸ σχέδιον. Ἐκ τῶν καθορισθεισῶν πρὸς ἔρευναν οἰκογενειῶν ἐπετεύχθη νὰ καλυφθοῦν τὰ 98 ο/ο, ποσοστὸν ὑψηλὸν καὶ διὰ τὰς Η.Π.Α. ἀκόμη.

Ἄπαντα τ' ἀνωτέρω δεδομένα ἐλήφθησαν ἀπὸ τοὺς εἰδικοὺς ἀνταποκριτὰς ἐκ τῶν προτέρων, προκριθέντας δι' ἀπαντήσεων εἰς τὸ ἐρωτηματολόγιον τῶν συνεργείων μας.

Πληροφοριοδοταὶ σχετικῶς πρὸς ζητήματα ἀφορῶντα τὰς Κοινοτήτας καὶ τοὺς Δήμους, ἦσαν : Οἱ Πρόεδροι, καὶ οἱ Δημαρχοί, ὡς καὶ

οί βοηθοί αὐτῶν, συνήθως δὲ οἱ κοινοτικοὶ γραμματεῖς, ὁ ἱερεὺς, ὁ ἱατρὸς καὶ ὁ δάσκαλος. Αἱ περὶ τῆς οἰκογενείας πληροφορίαι ἐδίδοντο ἰδίως ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν τῆς οἰκογενείας, ἐν ἀπουσίᾳ δὲ ἢ ἐν ἀδυναμίᾳ αὐτοῦ ἀπὸ τὸν ἕτερον τῶν συζύγων ἢ ἀπὸ ἄλλο πρόσωπον δυνάμενον νὰ παράσχη ἀκριβεῖς πληροφορίες. Διὰ τὰς πληροφορίες σχετικῶς πρὸς τὰ ἀγροτικὰ ζητήματα, αὐταὶ παρείχοντο ἀπὸ τὸν καλλιεργητὴν τοῦ ἀγροκλήματος τὸν ἴδιον. Αἱ πληροφορίες σχετικῶς πρὸς τὸ διαιτολόγιον παρείχοντο ἀπὸ τὴν οἰκοκυρὰν ἐν μέρει, κατόπιν προσωπικῆς συναντήσεως μετ' αὐτῆς ἢ καὶ ἀπὸ τοὺς καθημερινούς λογαριασμούς τῶν δαπανῶν τῆς.

Ἐξεπαιδεύθησαν δώδεκα ἄρρενες ἐρευνηταὶ διὰ νὰ διεξαγάγουν τὴν ἐξωτερικὴν ἔρευναν ἐπὶ τῶν παραδειγμάτων, ἅπαντες ἦσαν κάτω τῶν 25 ἐτῶν, πλὴν τριῶν μεγαλύτερας ἡλικίας. Πρὶν ἀναλάβουν τὴν ἐξωτερικὴν ἐργασίαν, ἐπὶ πενθήμερον παρηκολούθησαν εἰδικὴν διδασκαλίαν εἰς Χανιά, πρακτικὴν ἐφαρμογὴν δὲ ἐδιδάχθησαν μετὰ πραγματικὰς συνεντεύξεις μετὰ τοὺς πληροφοριοδότας. Ἐπίσης ἐδιδάχθησαν παρόμοια μαθήματα ἐπτὰ νεαρὰ ἀδελφαὶ τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ καὶ ἐξετέλεσαν τὴν ἐξωτερικὴν ἐργασίαν τῆς ἐπταήμερου διαιτολογικῆς ἐρέυνης. Αὐταὶ ἐπεσκέπτοντο ἑκάστην ἐκ τῶν 128 οἰκογενειῶν ἅπαξ τῆς ἡμέρας καὶ κατὰ τὴν περίοδον τῶν ἐπτὰ ἡμερῶν.

Κατηρτίσθησαν πολλῶν καὶ διαφόρων τύπων ἐρωτηματολόγια διὰ τὴν γενικὴν ἔρευναν, ἐν δι' ἑκάστην Κοινότητα, οἰκογένειαν καὶ ἀγρόκτημα. Ἐπιπροσθέτως δὲ συνετάχθη ἔντυπον πρὸς συμπλήρωσιν στοιχείων τῆς μελέτης τοῦ διαιτολογίου. Ἄπαντα τὰ ἐρωτήματα τοῦ ἐρωτηματολογίου ἐγράφησαν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν καὶ Ἑλληνικὴν καὶ οὕτω παρίστατο ἀνάγκη τῆς μεταφράσεως μόνον τῶν ἑλληνικῶν λέξεων. Ἐπειδὴ δὲ μέγα ποσοστὸν τῶν ἀπαντήσεων ἀνεγράφοντο μετὰ ἀριθμῶν, ἢ ἀναγκαῖα μετάφρασις κατεχωρεῖτο εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐρωτηματολόγιον.

Τοῦτο ἠλάττωσε μεγάλως τὴν πιθανότητα τῶν λαθῶν, καθὼς καὶ τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον. Κατὰ τὴν ἔκδοσιν τῶν ἐρωτηματολογίων, αἱ παραληφθεῖσαι ἐγγραφαὶ σχετικῶς πρὸς τὰ εἰσοδήματα τῆς οἰκογενείας, καθὼς καὶ τὴν ἀξίαν τοῦ ἀγροκλήματος, συνεπληρώθησαν ἀπὸ τὰς ἐκτιμηθείσας ἀξίας εἰς τρόπον ὥστε τὰ συγκεκριμένα αὐτὰ στοιχεῖα νὰ εἶναι «πλήρη». Μόνον δὲ εἰς 5 ο/ο τῶν περιπτώσεων παρέστη ἀνάγκη τῆς ἐνεργείας ταύτης. Τὰ ἐλάχιστα ἐλλείποντα δεδομένα διὰ τὰ ἄλλα στοιχεῖα δὲν συνεπληρώθησαν.

Ἡ ἀκρίβεια τῶν δεδομένων, ἀπὸ οἰανδήποτε ἔρευναν, εἴτε βασιζομένην εἰς «δείγματα» εἴτε εἰς μίαν πλήρη ἀπογραφὴν, ἐξαρτᾶται ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει ἐκ τῆς ἀκριβείας αὐτῶν τούτων τῶν παρατηρήσεων αἱ ὁποῖαι, εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἐρέυνης τῆς Κρήτης, ἦσαν δεδομένα ἐξαχθέντα ἀπὸ τὰς ἐρωτήσεις τὰς ὑποβληθείσας εἰς τοὺς κατοίκους περὶ τῆς οἰκογενείας αὐτῶν, τῶν ἀγροκτημάτων καὶ τῶν κοινοτήτων. Εἶναι πρόδηλον ὅτι δεδομένα τοῦ εἴδους τούτου δύνανται νὰ περιέχουν σφάλματα, εἰς τινὰς περιπτώσεις, σοβαρὰ μάλιστα, τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ ἀποδοθοῦν εἰς αἷτια προερχόμενα ἀπὸ παρανόησιν τοῦ ζητουμένου στοιχείου, ἀνεπάρκειαν μνήμης ἢ εἰς ἐσφαλμένην ἀναγραφὴν τῶν στοιχείων.

Κατὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ σχεδίου ἐρεύνης, ἐπὶ τῇ προβλέψει ἀκριβῶς ἐνδεχομένων τοιούτων σφαλμάτων, ἐλήφθησαν ὠρισμένα μέτρα διὰ τὴν ἀνακάλυψιν αὐτῶν, ὡς λ. χ. συνεκεντρώθησαν πληροφορίες ἐπὶ τοῦ ἰδίου θέματος ἀπὸ διαφόρους πηγὰς ἢ ἀπὸ τὴν ἰδίαν πηγὴν κατὰ διαφόρους τρόπους. Ἀτυχῶς, ὅμως, οὔτε ὁ χρόνος οὔτε τὰ μέσα ἐπέτρεψαν μίαν ἐξαντλητικὴν ἐξέτασιν τῶν ἐνδεχομένων τούτων σφαλμάτων.

Εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν δελτίων τῆς ἐρεύνης καὶ τοῦ συμπληρωματικοῦ πλαισίου πληροφοριῶν, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις παρέσχε τεχνικοὺς συμβούλους ἀπὸ τὰ Ὑπουργεῖα Γεωργίας, Ἀνασυγκροτήσεως, Δημοσίων Ἔργων, Ὑγιεινῆς καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας. Οἱ σύμβουλοι οὗτοι ἐβοήθησαν εἰς τὴν ἐπιλογὴν καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν ὑπαλλήλων τῆς συγκεντρώσεως τῶν στατιστικῶν δεδομένων.

Ἡ ἐπεξεργασία τῶν δεδομένων τῆς «δειγματοληπτικῆς» ἐρεύνης ὑπῆρξε σχετικῶς ἀπλή, διότι τὸ «δεῖγμα» διὰ τὰς οἰκογενείας ἐξελέγη μετὰ περισκέψεως, εἰς τρόπον ὥστε τὰ συνολικὰ δεδομένα δι' ὅλην τὴν Κρήτην ἠδύνατο νὰ ἐκτιμηθοῦν δι' ἀπλοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν ἀριθμῶν τοῦ «δείγματος» ἐπὶ 150. Ὁμοῖα ἀποτελέσματα ἦσαν δυνατὰ διὰ τὰς Κοινότητας καὶ τὰς Δημοαρχικὰς περιφερείας τῆς νήσου.

Ἡ ὡς ἀνωτέρω ἐξαχθεῖσα πληροφορία συγκρίνεται κατόπιν μὲ ἄλλα δεδομένα ἀπὸ πολυαριθμοὺς πηγὰς. Πρὸς τούτοις πολὺ ὠφέλιμοι καὶ ἐξαιρετικὰ ἐπιβοηθητικαὶ ὑπῆρξαν αἱ πραγματικαὶ παρατηρήσεις καὶ ἐπαφαὶ μὲ τὰ προβλήματα ἐπὶ τόπου. Κατὰ τὴν ἔρευναν τῆς Κρήτης, ὠφελιμώταται ὑπῆρξαν αἱ γνώμαι τῶν ἀγροτῶν, τῶν οἰκοκυρῶν, τῶν ὑπαλλήλων τῶν Κοινοτήτων, σχετικῶς πρὸς τὰ σπουδαιότερα τῶν προβλημάτων καὶ τὰς δυνατὰς αὐτῶν λύσεις. Ἐκτὸς τῆς ἐξασφαλίσεως πηγαίων δεδομένων ἐπὶ οἰκονομικῶν καὶ κοινωνικῶν προβλημάτων μέσῳ τῆς ὡς ἄνω μεθόδου, πιστεύεται ὅτι καὶ οἱ κατὰ τὴν ἔρευναν ἐν γένει χρησιμοποιοηθέντες Κρήτες πληροφοριοδῶται ἀνέπτυσσον ὀρθῶς τὰς ἐπὶ τῶν προβλημάτων τῶν ἀπόψεις. Οὗτοι ἐξέφραζον τὰς κρίσεις τῶν ὡς πρὸς τὴν σπουδαιότητα τῶν προβλημάτων τούτων καὶ ἐξήταζον τὰς πρὸς λύσιν αὐτῶν ἐνδεδειγμένους διαδικασίας. Οὕτω ἐτέθησαν αἱ βάσεις διὰ πᾶσαν μελλοντικῶς ἐνδεχομένην ἐκτέλεσιν προγράμματος ἀνασυγκροτήσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

Η ΚΡΗΤΗ ΚΑΙ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ

Οί Κρήτες κατά βάθος ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ ὅλα τὰ πράγματα. Ἡ ἔκθεσις τῆς Διαχειρίσεως τῆς Οἰκονομικῆς Συνεργασίας (Ε.Σ.Α.) ἀναφέρει ὅτι ἡ Ἑλλάς πρὸ τοῦ Β'. Παγκοσμίου Πολέμου εἶχε τὸ χαμηλότερον, κατὰ κεφαλὴν, εἰσόδημα ἐν συγκρίσει μὲ ὅλας τὰς ἄλλας χώρας τῆς Εὐρώπης. Ἐκτοτε αἱ διαδοχικαὶ καταστροφαὶ τοῦ πολέμου, ἡ ἐχθρική κατοχὴ καὶ ὁ συμμαχοπολέμος, ὑπεβίβασαν ἔτι περισσότερο τὸ ἐπίπεδον τῆς ζωῆς. Τὸ βιοτικὸν ἐπίπεδον τοῦ Ἑλληνος ἐστηρίχθη ἐπὶ τῶν μεγάλων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγωγῶν τροφίμων, αἱ ὁποῖαι ἐχρηματοδοτήθησαν ἀπὸ τὰ φιλικὰ κράτη. Ὁ Κρῆς ζῆ καὶ ἐργάζεται κάτω ἀπὸ φυσικὰ καὶ κοινωνικὰ ἐμπόδια, ἐξίσου σοβαρὰ καὶ δυσεπίλυτα. Ἐν συγκρίσει πρὸς πλείστας Εὐρωπαϊκὰς χώρας καὶ πρὸς τὰς Η.Π.Α., ἡ Κρήτη ἔχει ἀκόμη πολὺ πενιχροῦς φυσικοὺς πόρους, ὄφθονον ἀνειδίκευτον ἀνθρώπινον ὕλικόν, ἐξαιρετικὰ δὲ περιορισμένον κεφάλαιον. Μεταξὺ τῶν φυσικῶν πόρων τῆς Κρήτης συμπεριλαμβάνονται σπηλαιώδη βουνὰ ἀσβεστολίθου, κατὰ μέγα μέρος ἀπογυμνωμένα ἀπὸ τὰ δάση των. Ὑπάρχει μεγάλη λειψυδρία κατὰ τὰς θερινὰς περιόδους, παρὰ τὰς χειμαρρῶδεις βροχὰς κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας.

Τὸ χῶμα εἰς τὴν Κρήτην, στερεῖται τοῦ μέλανος χρώματος ἐλλείψει φυτικῶν λιπασμάτων, τοῦ ἀζώτου καὶ φωσφόρου, ἂν καὶ περιέχει ὄφθονην ποτάσσαν καὶ ἀνθρακικόν ἀσβέστιον. Ὁ ὄρυκτός πλοῦτος εἶναι ἄγνωστος, ἡ δὲ ἀλιεῖα τῆς ἔχει πολὺ περιορισμένην ἀπόδοσιν. Ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου διαρκῶς αὐξάνεται καὶ ἀναπτύσσεται, ὁ ἀναλφαβητισμὸς τοῦ φθάνει τὰ 30 ο/ο, ὕστερεῖ δὲ εἰς τὰς τεχνικὰς εἰδικεύσεις καὶ τὴν ἐπαγγελματικὴν κατάρτισιν. Τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν τοῦ λαοῦ στηρίζεται οἰκονομικῶς κυρίως εἰς τὴν οἰκιακὴν βιοτεχνίαν καὶ τὰς ἀγροτικὰς ἐνασχολήσεις. Ἐνῶ ὑπάρχει ἀφθονία εἰς ἀνθρώπινον ὕλικόν παρατηρεῖται ἔλλειψις πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν. Ἡ δυσανολογία αὕτη εἶναι καταφανὴς εἰς ὅλα τὰ πεδία τῶν προσπαθειῶν τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ. Καὶ ὅμως οἱ ἐλάχιστοι ὑπάρχοντες οἰκονομικοὶ πόροι, κατατάσσουσιν τὴν νήσον εἰς ἐντελῶς διάφορον κα-

τηγορίαν από άλλας ύποαναπτύκτους περιοχάς, όπως είναι ή Αφρική, ή Νότιος Αμερική και αί βιομηχανικάί περιοχαί του Μεξικού, της Βραζιλίας, της Βενεζουέλας και της Αργεντινής. Αλλά όσα ρευστά κεφάλαια και άν διατεθοῦν δι' οίανδήποτε μεγάλην βιομηχανικήν επέκτασιν, έλλείπουσιν οί απαραίτητοι φυσικοί πόροι.

Τά κυριώτερα φυσικά προβλήματα της νήσου άφορουν α) τόν έφοδιασμόν εις ύδωρ, β) τήν γεωργικήν παραγωγήν και γ) τήν υγείαν. Τό βασικόν πρόβλημα είναι ή λειψυδρία και διά τήν παραγωγήν ηλεκτρικού ρεύματος και διά τήν άρδευσιν και διά τήν υγιεινήν. Ακόμη και διά τήν καθημερινήν οικιακήν χρήσιν. Η Κρήτη, κατά τήν γλωσσαν τών γεωγράφων, έχει κλίμα τύπου μεσογειακού. Τοῦτο σημαίνει έπτάμηνον μετρίας υγρασίας και πεντάμηνον θέρους κατά τό όποιον ή βροχόπτωσης είναι λίαν περιωρισμένη. Ο μέσος όρος της έτησίας βροχοπτώσεως είναι πολύ χαμηλότερος της τών Ανατολικών Η.Π.Α. Εις τήν Νοτιοανατολικήν άκτίν της νήσου ή βροχόπτωσης δέν είναι σχεδόν άνωτέρα τών ήμιανύδρων μεγάλων πεδιάδων. Μερικά έκτάσεις γής κατά 83 ο/ο άρδευονται από τούς ίδιους τούς άγρότας, όμως τό συνολικώς άρδευόμενον έδαφος (περί τά 120.000 στρέμματα) άνέρχεται μόνον εις τά 5 ο/ο του έν συνόλω καλλιεργουμένου έδάφους και έξ αυτού πάλιν του έδάφους μόνον τό ήμισυ άρδευεται έπαρκώς.

Τό οικονομικόν στήριγμα της Κρήτης είναι τό έδαφος, τό δέ βιοτικόν επίπεδον του λαου της βασίζεται κυρίως εις τήν γεωργικήν παραγωγήν. Πάσα λελογισμένη βελτίωσις τών καλλιεργητικών μεθόδων, έξυπηρετεί τά θεμελιώδη συμφέροντα του λαου της νήσου.

Η έρευνα άποκαλύπτει ότι εις τόν τρόπον της ζωής πλείστον άγροτών της Κρήτης έλαχίστη επήλθε μεταβολή από της Βιβλικής εποχής και έντεῦθεν. Επίσης εξέτασις απέδειξεν ότι πολυάριθμα είναι τά προβλήματα τά όποια άντιμετωπίζουν οί άγρόται της Κρήτης, προβλήματα τών όποίων ή λύσις άπαιτεί τεχνικήν κατάρτισιν και εμπειρίαν, στοιχεία άνέφικτα τήν εποχήν της έρεύνης. Και παρά τας επικλήσεις τών γεωργών, καθίσταται άδύνατος ή παροχή άποτελεσματικής έξυπηρετήσεως των με γεωργικά μέσα όμοια πρὸς τά της Αμερικής και άλλων χωρών.

Έκ του πληθυσμοῦ τών 475.000 κατοίκων της άπογραφής 1948 τά 80 ο/ο ήσαν άγρόται, ήτοι 380.000 άνθρωποι συντηροῦνται εκ της παραγωγής περίπου 2.512.000 στρεμ. καλλιεργησίμου γής, και πλέον τών 108.000 στρεμμάτων έφόρου βοσκοτόπου. Η καθαρως καλλιεργήσιμος γή αναλογεί περίπου όλιγώτερον τών 8 στρεμμάτων κατά κεφαλήν, άποκλειομένων τών αστών. Τό υπόλοιπον έδαφος είναι όρη κατά μέγα μέρος άδενδρα. Η μεγαλυτέρα πεδιάς της νήσου, κατάλληλος πρὸς καλλιέργειαν, ή Μεσαρά, έχει έμβαδόν μόνον 23 μιλίων μήκους και 6 μιλίων πλάτους. Οί λοιποί άγρόται ως επί τό πλείστον ζοῦν και εργάζονται εις στενάς κοιλάδας ή επί τών παρακτίων πεδιάδων του Βορρά, αί όποιαί έν συνόλω δέν άποτελοῦν ούτε τά 3 ο/ο της Κρητικής γής. Εις τήν Εύρώπην, μόνον εις τήν Πολωνίαν, Νορβηγίαν και Έλβετίαν ύπάρχει τόσον μεγάλη πυκνότης άγροτικού πληθυσμοῦ κατά τετραγωνικόν μίλιον καλλιεργησίμου άγροτικής γής.

“Όμως αἱ χῶραι αὐταὶ ἔχουν μεγαλύτεραν ὑγρασίαν καὶ περισσότερα δάση.

Αἰῶνες πολιτικῆς καὶ οικονομικῆς ἀσταθείας ἐδίδαξαν τὸν Κρήτην νὰ προσαρμόσῃ τὸ ἀγρόκτημά του κατὰ τρόπον ὥστε νὰ τοῦ παρέχῃ ἀσφάλειαν ζωῆς καὶ αὐτάρκειαν. Μὲ ἐλαχίστας ἐξαιρέσεις τὰ κτήματα εἶναι μικρὰ, αὐτοκαλλιέργητα καὶ ἐλεύθερα ἀπὸ ἐπιβαρύνσεις χρεωλυτικῶν δανείων, ὑποθηκεύσεως κλπ. Ἡ ἀξία τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς τροφίμων καὶ ρουχισμοῦ ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ ἥμισυ τοῦ συνόλου τοῦ εἰσοδήματος. Μὲ μικρὰ ἀγροκτήματα καὶ περιορισμένην παραγωγὴν, ἡ πλειονότης τῶν γεωργῶν ἀνήκει εἰς ἕνα ἢ περισσότερους συνεταιρισμούς. Κατὰ 96 ο/ο οἱ γεωργοὶ εἶναι κύριοι ὀλοκλήρου ἢ ἐνὸς μέρους τοῦ ἀγροκτήματος τὸ ὁποῖον καλλιεργοῦν. Τὸ μέσον ἀγρόκτημα, ἂν καὶ μικρότερον τῶν 40 στρεμ. ἀποτελεῖται ἀπὸ 13 κλήρους διασκορπισμένους εἰς διαφόρους Κοινότητας. Τὸ 1948 οἱ ἀγρόται κατὰ μέσον ὅρον ἐχρησιμοποιοῦν ἐργαλεῖα ἀξίας περίπου 832 δραχ. δι' ἕκαστον ἥτοι ἕνα ἄροτρον, ἕνα δρεπάνι καὶ μία τσάπα. 40 ο/ο τῶν ἀγροτῶν εἶχον ἐργαλεῖα ἀξίας μόνον 820 δραχ. ἕκαστος. Ἐπιπροσθέτως, ἕκαστος ἀγρότης εἶχεν ἕνα ὄνον, ἕνα βόδι, μίαν ἀγελάδα καὶ τὰ χάμουρα, 2/3 τῶν ἀγροτῶν εἶχον σέλας διὰ τὰ ζῶα τῶν, 2/5 ξύλινα ἄροτρα, καὶ περίπου 1/5 εἶχον ψεκαστήρα, ξυλίνους βολοκόπους καὶ χαλύβδινα ἄροτρα. Ὑπῆρχον 37 τρακτέρ εἰς τὴν νῆσον, ἀνήκοντα εἰς τὸ κράτος καὶ τὰς γεωργικὰς σχολὰς, τὰ ὁποῖα παρείχοντο εἰς τοὺς χωρικοὺς πρὸς χρῆσιν ἐπὶ μισθώσει μὲσω τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζίης. Τὰ τρακτέρ τοῦ Ἡρακλείου ἦσαν ἰδιόκτητα.

Ἡ παραγωγή ἐλαίων εἶναι ἡ σπουδαιότερα ἐπιχειρήσις εἰς τὴν Κρήτην. Ἡ ἀπόδοσις ἐλαιολάδου κατὰ δένδρον ὑπῆρξεν ἀνωτέρα ἐν συγκρίσει πρὸς ὀλόκληρον τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, Τουρκίαν καὶ Ἰταλίαν. Ὁ δάκος, ὅμως, πάντοτε προξενεῖ μεγάλας ζημίας καὶ ἐλαττώνει τὴν ἀπόδοσιν. Διὰ τὴν καταπολέμησιν τοῦ δάκου τὸ Κράτος ἐδᾶπάνησεν ἐν Κρήτῃ 4.800.000 δραχ. τὸ 1947 καὶ 2.400.000 δραχ. κατὰ τὸ 1948. Καὶ ὅμως ἡ διάρκειά τῆς ζωῆς τοῦ δάκου δὲν εἶναι γνωστὴ, οὐτε εἶναι γνωστὸν ἂν εἶναι ἀποτελεσματικὰ τὰ μέτρα τὰ ὁποῖα λαμβάνονται σήμερον.

Τὰ 97 ο/ο τῶν ἀγροτῶν καὶ πλεῖστα ἀστικά οἰκογένεια εὐρέθησαν κάτοχοι ἐλαιοδένδρων. Συμφώνως πρὸς τὴν ἀπογραφικὴν ἐκτίμησιν ὑπάρχουν περὶ τὰ 13 ἑκατομμύρια ἐλαιοδένδρων εἰς τὴν νῆσον. Τὰ ἐλαιόδενδρα παρέχει τροφήν, φωτισμὸν καὶ θέρμανσιν. Αὐτὸ εἶναι καὶ ἡ βᾶσις τοῦ μεγάλου μέρους τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς τῆς Κρήτης. Τὰ ἐλαιόδενδρα τῆς Κρήτης προπολεμικῶς καὶ μεταπολεμικῶς ἀπέδωσαν εἰς ποσότητα τὸ ἕν ἕκτον τῆς ἀξίας τῶν ἐξαγωγῶν καὶ τὸ ἕν τρίτον τῶν εἰσπράξεων εἰς τὸ ἰσοζύγιον τῶν πληρωμῶν τῆς νήσου. Τὰ ἐλαιόδενδρα φύονται εἰς ὅλα τὰ εἶδη ἐδάφους, εἰς καλὸν ἔδαφος, εἰς ἔδαφος ἀκατάλληλον διὰ σπαρτά, διὰ δάση, καὶ δι' ἀνάπτυξιν ξυλοκεράτων καὶ ἀκόμη εἰς γῆν προοριζομένην διὰ τὴν βοσκὴν αἰγοπροβάτων.

Ἄν ἐξαιρεθοῦν οἱ ἐλαιόκαρποι καὶ αἱ ἐπιτραπέζιοι σταφυλαί, ἡ ἀπόδοσις τῆς ἐσοδείας ἄλλων εἰδῶν εὐρίσκεται εἰς ἐξαιρετικῶς χαμηλὸν ἐπίπεδον, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἀπόδοσιν παρομοίων προϊόντων

εις γειτονικές χώρας. Εις πλείστας περιπτώσεις, ή απόδοσις είναι χαμηλοτέρα τών δυνατοτήτων, ως άπεκαλύφθη από τὰ πορίσματα τών πειραματικών σταθμών. Από τούς άγρότας οί όποιοι έπληροφορήθησαν περί καλύτερων μεθόδων καλλιέργειας και έπικερδεστερων ποικιλιών, μόνον τó 1/3 και ίσως όλιγώτεροι πραγματικώς έκαλλιέργησαν αυτάς τās ποικιλίας φυτών.

Σύμφωνα με την έρευναν, τὰ 9/10 τών άγροτών άνέφεραν τὰ λιπάσματα ως τó κυριώτερον άγροτικόν πρόβλημα που τούς άπασχολεϊ. Η συνεχής χρήςις λιπάσματος 6—8—8. περιέχοντος άζωτον, φωσφόρον και ποτάσσιον (κάλιον) με την αναλογίαν αυτήν, εις χώμα τó όποιον ήδη περιέχει έν άφθονία τó ποτάσσιον, είναι ένα παράδειγμα τó όποιον άποδεικνύει την άνάγκην τής τεχνικής διδασκαλίας και πρακτικής βοήθειας εις τούς άγρότας.

Τά άποψιλωμένα όρη και αί πλημμύραι τών χειμάρρων κατά τόν χειμώνα, άποδεικνύουν τās όδυνηράς συνεπειάς τής καταστροφής τών δασών τής Κρήτης. Η καύσιμος ύλη και ή ξυλεία σπανίζουν και πωλούνται εις ύψηλάς τιμάς. Τά δάση τά όποια έκάλυπτον τά όρη εις την άρχαιότητα και ως έκ τούτου ύπήρχε όμαλή ύδρευσις τότε, κατεστράφησαν από τούς κατακτητάς, από τούς καρβουνιάρηδες και και από τὰ κοπάδια τών αίγοπροβάτων.

Όσον άφορā την κατάστασιν ως προς τὰ τρόφιμα και την διατροφήν του λαου τής Κρήτης, ή έρευνα δέν διεπίστωσεν άξιοσημείωτα τεκμήρια ύποσιτισμού εις μεγάλον βαθμόν, όμως ή χρησιμοποίησις περισσοτέρας ζωϊκής τροφής θά έβελτίωνε την διαιτητικήν του λαου. Έπί τεσσαράκοντα αίώνας αί βασικαί τροφαί του Κρητικου λαου συνίστανται εις δημητριακά, όσπρια, άγρια χόρτα, όπωρικά, γάλα, και κρέας αίγός, κυνήγι καθώς και ψάρια εις πεωρισμένης ποσότητας. Ό όρτος δέν λείπει από τó τραπέζι του. Κριθή δέν εισάγεται. Όλόκληρος ή καταναλισκομένη ποσότης παράγεται επί τόπου. Εισάγεται όμως τó ήμισυ του καταναλισκομένου σίτου. Η όρυζα επίσης εισάγεται και άποτελει και αυτή μέρος τής γενικής τροφής του λαου. Τά 93 ο/ο τών οίκογενειών χρησιμοποιουν άνοικτάς έστίας διά τó μαγειρευμα. Μόνον τά 2/3 τών οίκογενειών έχουν ιδιωτικούς φούρνους. Φούρνοι διά τó κοινόν εύρίσκονται εις όλας τās πόλεις. Ηλεκτρικά ψυγεία δέν υπάρχουν. Πλείστοι κάτοικοι κατανοουν την σχετικήν σπουδαιότητα διαφόρων τροφών εις τó διαιτολόγιόν των και κάμνουν καλήν χρήςιν τών ύπαρχόντων τροφίμων. Η χρήςις καθαρου και ολοκληρωτικώς σιταρένιου όρτου, τó γενικόν βράσιμον του γάλακτος, καθώς και ή γενική και άφθονος άπόλαυσις του ήλιακου φωτός, άποτελουν τās κατ' έξοχήν ύγιεινάς συνηθείας του Κρητικου λαου.

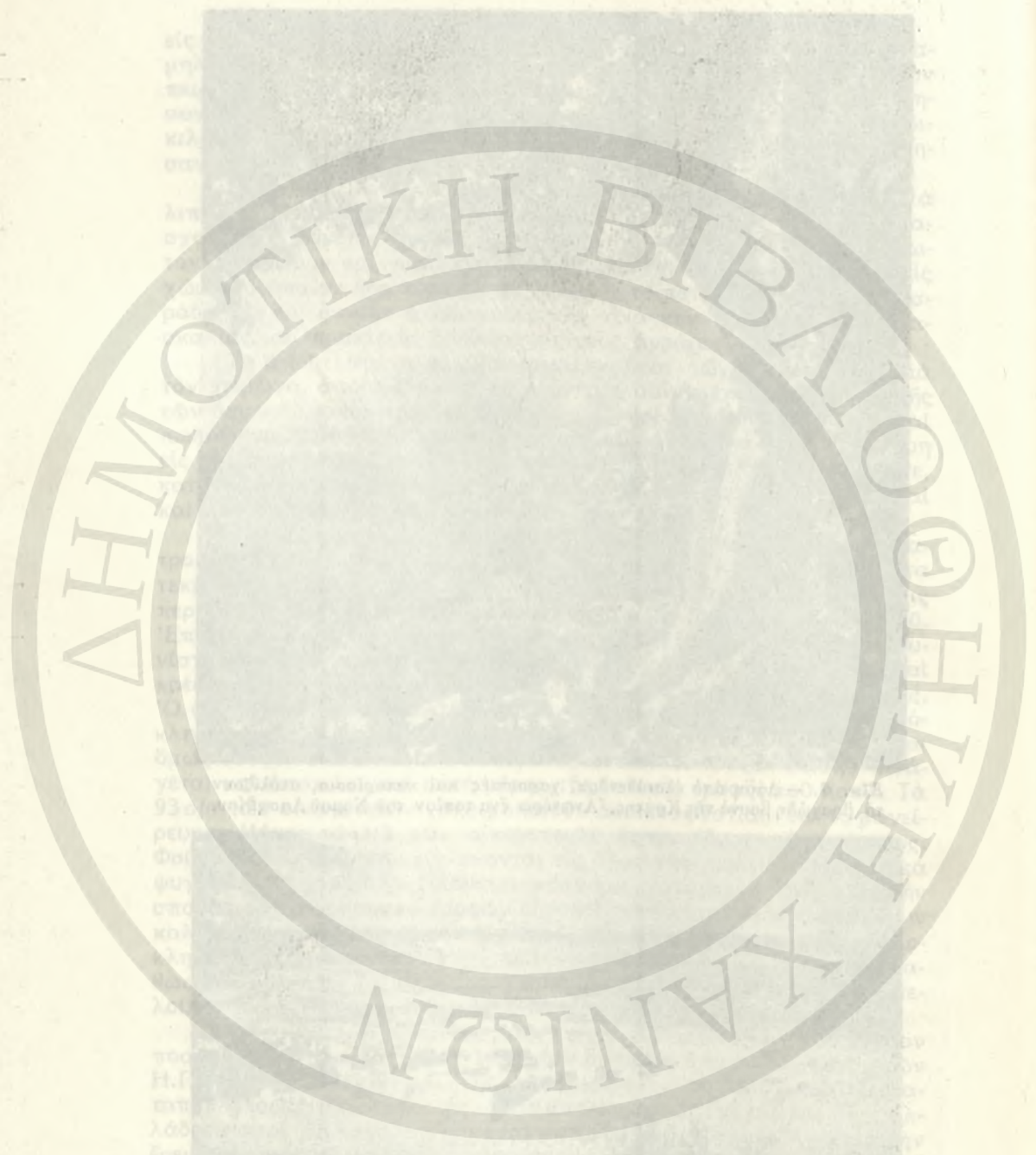
Έν συνόλω, ό Κρητικός λαός είναι εύρωστος. Τó άκαθαριστον ποσοστόν θανάτων (11,9 τó 1938) δέν διέφερεν από τó ποσοστόν τών Η.Π.Α. (10,7 τó 1938) και τής Άγγλίας (11,6 τó 1938). Διά τής καταπολεμήσεως τής έλονοσίας, τής μάστιγος αυτής επί αίώνας τής Έλλάδος, έκερδήθη μεγάλη νίκη εναντίον τής θνησιμότητος. Αί κατά την έρευναν, όμως, έξετασθεισαι οίκογένειαι, έδήλωσαν κρούσματα, αλλά ταύτα ίσως είναι ύποτροπαι παλαιάς νόσου. Τουτο δέ είναι πρόσθετον μέγα πρόβλημα, μαζύ με την φυματίωσιν, τόν τύφον, την πνευμο-

Εικ. 4. — Δάση από ελαιόδενδρα, χαρουπιές και κυπαρίσσια, στολίζουν τὰ βραχώδη βουνά της Κρήτης. Ἀνωτέρω ἕνα τοπίον τοῦ Νομοῦ Λασηθίου.

Εικ. 5. — Ἡ δυτικὴ πεδιάς της Μεσσαράς, πέραν τῶν Μινωϊκῶν ἔρειπίων, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν τῆς Φαιστοῦ. Εἶναι ἡ μεγαλύτερα τῶν παρακτίων πεδιάδων της Κρήτης.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
 ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΗΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ ΚΑΙ ΚΕΝΤΡΙΚΩΝ ΔΕΚΛΩΣΕΩΝ
 ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ ΚΑΙ ΚΕΝΤΡΙΚΩΝ ΔΕΚΛΩΣΕΩΝ

νίαν τὰ τραχώματα καὶ τὴν δυσεντερίαν. Εἶναι ὀλιγάριθμοι οἱ καλῶς κατηρτισμένοι ἰατροί, ὀδοντίατροι καὶ φαρμακοποιοὶ καθὼς καὶ αἱ διπλωματοῦχοι νοσοκόμοι καὶ μαῖαι, ἰδίως εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιφέρειας. Αἱ ὑπηρεσίαι Δημοσίας Ὑγείας συνίστανται μόνον ἀπὸ ὀλιγάριθμα κέντρα ὑγείας τῶν μεγάλων πόλεων. Ἡ κεντρικὴ ὀργάνωσις, παρὰ τὴν κατανάλωσιν ἀφθόνου χάρτου διὰ προγράμματα καὶ διαταγὰς δὲν χρησιμοποιοεῖ ἀποδοτικῶς τοὺς τοπικοὺς ἀρμοδίους ὡς στελέχη, διὰ τὴν ἐπαγγελματικὴν ἐπ'ἀνδρωσιν, οὔτε, κὰν διὰ τὸν συντονισμόν ἐνεργείας μὲ τὰς βοηθητικὰς ὑπηρεσίας, τὰς ἀσχολουμένας μὲ τὰ προβλήματα τῆς ὑγείας.

Ἡ ἐκπαίδευσις περὶ τὴν δημοσίαν ὑγείαν γίνεται πλημμελῶς. Οἱ ὀλίγοι παράκτιοι ἄνθρωποι, ποὺ ἔχουν ἀποχετευτικὸν σύστημα, κατευθύνουν τὰ ἀπορρίμματα εἰς τὰ παράκτια ὕδατα τὰ ὁποῖα οὕτω μολύνονται. Πλέον τῶν $4/5$ τῶν ἀγροτικῶν Κοινοτήτων στεροῦνται ἀποχετευτικοῦ συστήματος. Ὅμως μόλις 3 ἔτη πρὸ τῆς ἐρεύνης ταύτης, τὸ $1/3$ τῶν Κοινοτήτων εἶχον ἐπιτύχει ποιᾶν τινα βελτίωσιν εἰς τὴν ὑγιεινὴν τῶν καταστάσιν διὰ τῆς κατασκευῆς δημοσίων ἀποχωρητηρίων, σωληνώσεων διὰ τὴν ὕδρευσιν, κρηνῶν κ.λ.π.

Δὲν εἶναι μόνον τὰ ἀνωτέρω ἀναφερθέντα φυσικὰ προβλήματα, ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα δημιουργοῦν τὰς δυσκόλους περιστάσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας ζοῦν καὶ ἐργάζονται οἱ Κρήτες. Καὶ τὰ προβλήματα τῆς κοινωνικῆς ὀργανώσεως ἐμφανίζονται μεγάλα καὶ σπουδαῖα. Εἶναι πρόσφορον νὰ ἀναφέρωμεν μερικὰς συγκεκριμένας ὁψεις τῶν νῦν ἐν Κρήτῃ ὕφισταμένων κοινωνικῶν συνθηκῶν. Εὐτυχῶς, ὑπάρχουν στερεαὶ βάσεις ἐπὶ τῶν ὁποίων δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ ἡ ἀνοικοδόμησις. Μὲ ἐλαχίστας ἐξαιρέσεις, ἡ γῆ δὲν ἀνήκει εἰς ὀλίγους ὑπὸ μορφὴν μεγάλων ἀγροκτημάτων (τσιφλικίων). Τὰ ἀγροτικὰ προβλήματα τῆς Κρήτης εἶναι προβλήματα μικροϊδιοκτητῶν μὲ ἡλαττωμένην, φυσικὰ, ἀποδοτικότητα, λόγῳ τῆς οὕτω κατατμήσεως αὐτῶν. Τὰ 95% τῶν Κρητῶν δὲν εἶναι βεβαρυμένοι μὲ ὑποθήκας ἐπὶ τῶν ἀκινήτων των. Ὁ ἐπισκέπτης εἰς τὴν Κρήτην ἀντιλαμβάνεται τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνθρώπινου ὕλικου. Διαισθάνεται κανεὶς αὐτὴν τὴν ποιότητα ἀκόμη καὶ εἰς τὰ μικρὰ ὄρεινά χωρία, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπὶ αἰῶνας κατέφευγεν ὁ Κρῆς διωκόμενος ἀπὸ τὸν ἐκάστοτε κατακτητὴν, τὸν ὁποῖον ἐπολέμησε πάντοτε, ὑπεραμυνόμενος τῆς τιμῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας του. Εἶναι ὑπερένδοξος ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορία καὶ ὁ πολιτισμὸς αὐτῆς, ἰδίᾳ, ἡ ἱστορία τῆς Κρήτης, τῆς ὁποίας ἡ Μινωικὴ κοινωνία ἀπετέλεσε καὶ ἐδημιούργησε τὸν πρῶτον Εὐρωπαϊκὸν πολιτισμὸν πρὸ τεσσάρων χιλιετηρίδων.

Ἡ Κρητικὴ οἰκογένεια συνήθως ἀποτελεῖται ἀπὸ 3 ἕως 5 μέλη. Πλέον τῶν $4/5$ τῶν οἰκογενειῶν ζοῦν εἰς ἀγροτικὰς Κοινότητας. Κατὰ τὸ Κρητικὸν ἔθιμον, οἱ γονεῖς οὐδέποτε ἐγκαταλείπονται νὰ ζοῦν μόνοι των, (ἐκτὸς φυσικὰ ἂν ὁ υἱὸς ὑπηρετῇ τὴν πατρίδα ἢ ἐργάζεται εἰς μεμακρυσμένην Κοινότητα). Ὡς ἐκ τούτου, ὑπάρχουν πλεῖστοι οἰκογένειαι ἐκ τῶν ὁποίων τρεῖς γενεαὶ ζοῦν ὁμοῦ. Ἡ οἰκογένεια εἶναι ἰδίως ὁ παράγων ἐκεῖνος ὅστις ἐπέδρασεν ἐντονώτατα ἐπὶ τοῦ τρόπου τῆς ζωῆς τῶν Κρητῶν. Οἱ ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ τῆς οἰκογενείας εἶναι α) τὸ σπιτικό, β) ἡ ἰδιοκτησία καὶ γ) ἡ οἰκονομικὴ

άνεξαρτησία. Ὑπάρχουν οἰκογένειαι αἱ ὁποῖαι ὑφίστανται προθύμως μεγάλας θυσίας διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων των. Ἡ κυριώτερα προαπασχόλησις τῆς Κρητικοπούλας εἶναι ἡ συγκέντρωσις μεγάλης προικὸς ὑπὸ μορφήν ρουχισμοῦ καὶ οἰκιακῆς ἐπιπλώσεως. Οἱ ἄνδρες διατρίβουν κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς των εἰς τὰ καφενεῖα. Αἱ γυναῖκες εἰς τὴν Κρήτην ἐργάζονται σκληρότερα τῶν ἀνδρῶν, ἰδίως εἰς τὰς ἀγροτικὰς Κοινότητας. Συνήθως ἡ διαχείρισις τῆς Κρητικῆς οἰκογενείας ἀνήκει εἰς τὴν γυναῖκα καὶ διαλαμβάνει τὴν φροντίδα τέκνων, μαγειρικὴν, καθαριότητα, τὸ κλώσιμο καὶ τὴν ὕφανσιν κλινοσκεπασμάτων καὶ εἰδῶν ρουχισμοῦ, τὴν ραφήν, τὸ κέντημα, τὴν κατασκευὴν ἐνδυμάτων καὶ τὴν βοήθειαν εἰς τὰς ἀγροτικὰς ἐργασίας. Ἡ γυναῖκα κάμνει τὴν πλύσιν, συνήθως πλησίον τοῦ κοινοτικοῦ ὕδραγωγείου, ἡ γυναῖκα μεταφέρει τὸ ἀπαιτούμενον ὕδωρ τῆς οἰκογενείας, ἡ γυναῖκα ὑπηρετεῖ καὶ σερβίρει τὸν ἄνδρα κατὰ τὰ γεύματα.

Τὰ σπίτια τῆς Κρήτης εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μονώροφα, καὶ συνίστανται ἀπὸ δύο ἢ τρία ὑψηλά δωμάτια μὲ ἐξωτερικὰ παραθυρόφυλλα (κανάτια). Εἰς πολλὰ σπίτια τὰ παράθυρα δὲν ἔχουν ὑαλοπίνακας οὔτε παραπετάσματα. Διὰ τὰς οἰκοδομὰς χρησιμοποιοεῖται λίθος τῶν λατομεῶν τοῦ τόπου ὡς ὑλικόν. Εἰς τὰς ἀγροτικὰς Κοινότητας τὰ δάπεδα τῶν οἰκίων συχνάκις εἶναι χωμάτινα, τὰ δὲ ζῶα συνήθως στεγάζονται εἰς παρακείμενον χῶρον. Ὡς καύσιμος ὕλη χρησιμοποιοῦνται ξυλάνθρακες, ξύλα, ἢ καὶ ὑποπροϊόντα τῶν ἐλαίων. Κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας ἡ θέρμανσις τῶν 4/5 τῶν οἰκίων γίνεται μὲ ἐστίας (τζάκια). Μόνον εἰς τὰ 2 ο/ο τῶν ἀγροτικῶν σπιτιῶν καὶ εἰς τὰ 50 ο/ο τῶν οἰκίων τῶν πόλεων ὑπάρχει τρεχούμενον ὕδωρ.

Αἱ οἰκοκυραὶ τῆς Κρήτης, ναὶ μὲν ἔχουν ἐλαχίστας οἰκιακὰς διευκολύνσεις, ἀπὸ ἀπόψεως ὁμῶς οἰκιακῶν σκευῶν καὶ κλινοσκεπασμάτων καὶ εἰδῶν ρουχισμοῦ εἶναι καλῶς ἐφωδιασμέναι. Πολλὰ σπίτια ἔχουν τὰ λεγόμενα «στρίποδα» κρεββάτια, κοινὰ ξύλινα καθίσματα καὶ τραπέζια. Πολλὰ σπίτια ἔχουν κάποιαν διακόσμησιν εἰς τοὺς ἀσβεστωμένους τοίχους, καὶ ὀλίγα σπίτια ἔχουν παραπετάσματα εἰς τὰ παράθυρά των.

Εἰς τὰ ἀστικά κέντρα κατὰ κανόνα ἡ ἐνδυμασία εἶναι ἡ συνήθης εὐρωπαϊκὴ τοιαύτη, ἀλλὰ εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιφερείας, ὅπου ζῆ ὁ πολὺς κόσμος, ἐπικρατεῖ ἡ ἔθνικὴ Κρητικὴ στολή, τόσον διὰ τὰς γυναῖκας ὅσον καὶ διὰ τοὺς ἄνδρας. Ὁ Κρῆς φορεῖ εὐρύχωρον κοντὴν βράκαν, σφικτὰ στερεωμένην εἰς τὴν μέσσην μὲ ζώνην ἐξ ὑφάσματος, τυλιγμένην πολλὰς φορὰς γύρω εἰς τὸ σῶμα του. Φορεῖ ὑψηλὸν ὑπόδημα ἕως τὰ γόνατα, μαύρου, ἄσπρου καὶ καφέ χρώματος, μὲ τὸ ὅποιον προστατεύεται ἀπὸ τὰ ἀγκάθια καὶ ἀπὸ τὸ ψῦχος. Φορεῖ σταυρωτὸ γιλέκο μπλὲ χρώματος καὶ σακκάκι, εἰς τὸ κεφάλι του φορεῖ μαύρη μαντήλα σφικτοδεμένη καὶ κεντημένη μὲ μαῦρον μετάξι. Ἐνα καλοκατασκευασμένο ἀπὸ καλὸ μαλλί καὶ μετάξι καὶ κατάλληλα κεντημένο ἔθνικὸ Κρητικὸ ἔνδυμα, μπορεῖ νὰ στοιχίσῃ χιλιάδες δραχμῆς. Ὡς ἐκ τούτου, κατὰ κανόνα, τὰ ἀνδρικὰ ἐνδύματα κατασκευάζονται ἀπὸ βαμβακερὰ ὑφάσματα διὰ τὴν καθημερινὴν χρῆσιν. Ὁ Κρῆς συνήθως τρέφει ἀρειμάνιον μύστακα, ἀλλὰ μόνον οἱ ἱερεῖς καὶ πενθοῦντες φέρουν γένεια. Αἱ γυναῖκες κατὰ κανόνα ἐνδύονται σύμφωνα μὲ

τόν ευρωπαϊκόν τρόπον, ἀλλά εἰς τὸ κεφάλι φέρουν τὴν μαύρην μαντήλαν ἢ ἐσάρπαν.

Τὸ νὰ ἀνήκης εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν εἶναι σπουδαῖον στοιχεῖον διὰ νὰ χαρακτηρίζῃς Ἕλληνα. Ὁ κλῆρος, ὡς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον περιορισμένης μορφώσεως, ἀσκεῖ σπουδαίαν ἐπιρροὴν ἐντὸς τῆς ἐνορίας αὐτοῦ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἱερέων εἶναι διπλάσιος τοῦ τῶν ἱατρῶν καὶ τὸ ἓν τρίτον (1/3) τῶν διδασκάλων. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι στενωτάτα συνδεδεμένη μετὰ τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου, καθὼς καὶ μετὰ τὴν παρούσαν κατάστασιν. Ὁ Ἑλληνικὸς ἐθνικισμὸς γαλουχεῖται ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ πατριωτισμὸς καὶ ἡ πίστις εἰς τὴν θρησκείαν εἶναι ἀλληλένδετα ζητήματα. Αἱ θρησκευτικαὶ ἐορταὶ καὶ τελεταὶ παίζουσι σημαντικὸν ρόλον εἰς τὴν ζωὴν τῶν ἀγροτῶν καὶ τοῦ χωριοῦ.

Ἡ Κρήτη ἔχει μεγάλας ἀνάγκας διὰ τὴν κοινωνικὴν ἀντίπτωξιν τῆς. Τοῦτο γίνεται ἀντιληπτὸν ὅταν ἐξετασθῇ αὕτη ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν πολεμικῶν τῆς περιπετειῶν, ἢ ἀπειλῶν πολέμου. Κατὰ τὰ τελευταῖα χίλια ἔτη τῆς ἱστορίας τῆς, μόνον 50 ἔτη δὲν εὐρίσκετο ὑπὸ ξένην κατοχὴν. Ἡ πρώτη ἐπιδρομὴ ἀλεξίπτωτιστῶν τοῦ Β' Παγκοσμίου πολέμου ἐγένετο ἐναντίον τῆς Κρήτης. Εἰς τὸ ἓν ἕκτον τῶν χωρίων οὐτῆς, τὸ ἓν τέταρτον τῶν κτιρίων ἐβλάβησαν. Εἰς πέντε πόλεις ὅλα τὰ κτίρια κατεστράφησαν τελείως. Ὁ πόλεμος καὶ αἱ ἐπαναστάσεις ὑπῆρξαν συνηθισμένα συμβάντα εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Κρήτης. Τὸ γεγονός τοῦτο ἔσχε πλείστας ἄλλας συνεπειάς ὡς πρὸς τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν τοῦ τόπου, ἐκτὸς τῆς δημιουργίας γενναίων μαχητῶν. Ἐδημιουργήθη ἓνα κατ' ἐξοχὴν συγκεντρωτικὸν σύστημα διοικήσεως, ἄνευ σοβαρᾶς δημοκρατικῆς παραδόσεως. Ἡ ἔρευνα ἀπεκάλυψεν ὅτι, ἀπὸ τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ μέχρι τοῦ δημοδιδασκάλου τοῦ τελευταίου μικροῦ χωριοῦ, διορίζονται ἅπαντες ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Οἱ περισσότεροι φόροι ἐπιβάλλονται καὶ διατιθενται ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Δὲν ὑπάρχει, σύμφωνα μετὰ τὸ σύστημα ἀποκεντρώσεως, νομοθετικὸν σῶμα διὰ τὴν Κρήτην. Ἡ διοίκησις ἀσκεῖται ἀπὸ τοὺς διορισθέντας ἐξ Ἀθηνῶν, κυρίως ἀπὸ τοὺς Ὑπουργούς. Εἶναι γνωστὸν ὅτι διὰ τὴν εἰσαγωγὴν ἐμπορευμάτων, ἢ ἀδεία εἰσαγωγῆς πρέπει νὰ ἐκδοθῇ εἰς τὰς Ἀθήνας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον προϋποθέτει προσωπικὴν μετάβασιν τοῦ ἐνδιαφερομένου ἐμπόρου εἰς Ἀθήνας, κατόπιν πολυμήνου, ἴσως ἀκάρπου ἀναμονῆς. Ἐὰν ἐρωτήσῃς: «Διατί ὁ δρόμος τῆς τὰδε περιοχῆς δὲν εὐρίσκεται εἰς καλὴν κατάστασιν;» ἢ ἀπάντησις εἶναι: «Αἱ Ἀθηναὶ δὲν ἐνήργησαν σχετικῶς».

Ἴσως ἡ ἄσκησις συγκεντρωτικῆς διοικήσεως νὰ ὀφείλεται εἰς λόγους πολιτικούς, ἀλλὰ κυρίως φαίνεται ὅτι ψυχολογικῶς οἱ Κρήτες ἔχουν συνηθίσαι ἐπὶ ἑκατονταετηρίδας εἰς τὴν ἰδέαν ὅτι πρέπει ὅλα νὰ γίνωνται ἐκ μέρους τῆς μεμακρυσμένης κεντρικῆς ἐξουσίας. Ὁ Κρῆς δὲν νομίζει ὅτι διὰ τῆς τοπικῆς ἐνεργείας καὶ τῆς ἀτομικῆς πρωτοβουλίας δύνανται νὰ λυθοῦν πολλὰ προβλήματα πρὸς βελτίωσιν τῶν κακῶς κειμένων. Τὸ ἄπληστον ἐνδιαφέρον τῶν Κρητῶν διὰ τὴν πολιτικὴν πρέπει νὰ ἐρμηνεύεται ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἱστορίας των. Κατὰ βάθος ὁ Κρῆς ἔχει ἔντονον ἀγάπην πρὸς τὴν ἀνεξαρτησίαν, ὅμως δὲν τοῦ ἐδόθη ἢ εὐκαιρᾶ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἀπαιτουμένην πείραν, ὥστε νὰ δυνη-

θῆ νά διευθύνῃ τὰ τοῦ οἴκου του, χωρίς νά ἔχη τὴν ὑπερκτηδεμονίαν ἀσκουμένην ἐκ τῆς ἀπωτάτης κεντρικῆς ἐξουσίας. Ὁ Κρῆς ἐζήσεν ὑπὸ τὴν ἀρχαίαν αὐτοκρατορικὴν διοίκησιν, καθὼς καὶ ὑπὸ τὸ φεουδαρχικὸν σύστημα. Βυζαντινοὶ αὐτοκράτορες ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καθῶς καὶ ἀπὸ τὴν Ρώμην τοιοῦτοι καὶ Ἑνετοὶ καὶ Τοῦρκοι βραδύτερον, ἐφήρμοσαν τὰ συστήματά των εἰς τὴν διακυβέρνησιν τῶν τυχῶν τῆς Κρήτης. Μετὰ τὴν προσάρτησίν της εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἡ Κρήτη ὑπέστη ἐπὶ τινα χρόνον καὶ Ἑλληνικὴν δικτατορίαν. Δὲν πρέπει νά ἀπορῆ κανεὶς, διατί οἱ Κρήτες, ὅταν σκέπτονται περὶ πολιτικῆς μεταβολῆς ἐνδέχεται νά φαντάζωνται κοσμοϊστορικὰ γεγονότα μᾶλλον, παρά βελτιώσεις εἰς τὴν διοίκησιν, προερχομένας ἐκ τῆς ἰδίας αὐτῶν πρωτοβουλίας καὶ δράσεως. Ὁ Κρῆς θεωρεῖ τὴν διοίκησιν κάτι τὸ ὁποῖον εὐρίσκεται μακρὰν, καὶ τὸ ὁποῖον κομίζει ἢ καλὸν ἢ κακὸν μακρόθεν. Δὲν σκέπτεται ὅτι ὁ ἴδιος ὀφείλει νά ἐκδηλώσῃ καὶ ἀναπτύξῃ ἰδίαν πρωτοβουλίαν.

Ὁ πόλεμος ἐπλημμύρισε τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ πρόσφυγας, τῶν ὁποίων ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς ἀνήρχετο εἰς πλεόν τοῦ 1/10 τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ αὐτῆς κατὰ τὸ 1948. Ὁ πόλεμος καὶ ὁ ἐπίλογος αὐτοῦ ὄχι μόνον ἄφησαν ἔντονα τὰ ἴχνη των ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ συστήματος τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ παρέλυσαν κυριολεκτικῶς τὴν οἰκονομικὴν ζωὴν αὐτῆς. Ἡ Ἑλληνικὴ οἰκονομία δὲν εἶναι αὐθύπαρκτος καὶ αὐτάρκης. Ἡ Ἑλλάς εἶναι ὑπογρεωμένη νά ἀγοράζῃ πολλὰ προϊόντα ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ ἰδίως δημητριακὰ, ἡ παραγωγή τῶν ὁποίων δὲν εἶναι ἐπαρκῆς. Αἱ ἐξαγωγαὶ τῆς Ἑλλάδος, εἶναι ἐκλεκτὰ προϊόντα ὅπως αἱ ἐλαίαι, τὸ ἔλαιον, αἱ ἐπιτραπέζιοι σταφυλαί, ἡ σταφίδα καὶ ἄλλα φρούτα, τὰ ὁποῖα ἀποστέλλονται κυρίως εἰς 4 χώρας. Ἡ δὲ ζήτησις διὰ τὰ εἶδη ταῦτα εἶναι πολὺ ἐλαστικὴ, ἐνῶ ἡ ἀπὸ μέρους τῆς Ἑλλάδος ζήτησις διὰ τὰ δημητριακὰ εἶναι σταθερά. Ἡ Ἑλλάς κατὰ συνέπειαν καὶ ἡ Κρήτη, ἔχουν εὐαίσθητον ἐξάρτησιν ἀπὸ τὸ διεθνὲς ἐμπόριον, καὶ ἀπὸ τὸ λεπτόν ἰσοζύγιον τῶν νομισματικῶν καὶ συναλλαγματικῶν σχέσεων, καθὼς καὶ τῶν σχέσεων διεθνῶν ἀνταλλαγῶν αἱ ὁποῖαι διέπουν τὰς τοιαύτας σχέσεις. Οἱ ἀγρόται τῆς Ἑλλάδος παρουσιάζουν ὑπερβολικὴν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ, τοῦ ὁποίου τὸ πλεονάζον μέρος ἀναγκάζεται νά μεταναστεύῃ πρὸς εὔρεσιν ἐργασίας.

Αὐταὶ εἶναι αἱ οὐσιώδεις βάσεις τῆς Ἑλληνικῆς οἰκονομίας, τὴν ὁποίαν ὑπενόμειυσαν ὁ πόλεμος καὶ ὁ ἐπίλογος αὐτοῦ. Τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς Ἑλληνικῆς οἰκονομίας εἶναι ὁ ἀχαλίνωτος πληθωρισμὸς. Ἡ δραχμὴ ἡ ὁποία ἦτο ἰσότημος τὸ 1915 πρὸς τὸ 1/5 τοῦ δολλαρίου εἶδε περιοριζομένην τὴν ἀξίαν της εἰς τὸ 1/25 τοῦ δολλαρίου κατὰ τὸ 1939, καὶ τὸ 1950 ἦτο τὸ 1/1500 αὐτοῦ. Οἱ φόροι ἦσαν ἐπαχθεῖς καὶ ὁ προϋπολογισμὸς ἦτο ἀνισσοσκέλιστος μὲ σοβαρώτατον ἔλλειμμα. Σύμφωνα μετὰ τὴν ἔκθεσιν τῆς Β.Σ.Α. (Διαχειρίσις τῆς Οἰκονομικῆς Συνεργασίας), οἱ φόροι ἀφ' ἑνός (κυρίως ἔμμεσοι) καὶ ἀφ' ἑτέρου ὁ πληθωρισμὸς, ἐμείωσαν τὴν ἀγοραστικὴν ἀξίαν τῶν ἡμερομισθίων καὶ τῶν μισθῶν τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων εἰς τὸ ἥμισυ τῆς προπολεμικῆς τοιαύτης. Τὰ δημόσια οἰκονομικὰ εὐρίσκοντο εἰς κατάστασιν λίαν ἀβεβαίαν καὶ ἀκροσφαλῆ, τὸ δὲ φορολογικὸν σύστημα ἔπρεπε νά τροποποιηθῆ.

Πολλά ἦσαν τὰ ἐπακόλουθα τῆς ἐκμηδενίσεως τοῦ συναλλαγματικοῦ ἀποθέματος. Τὰ χρηματικά κεφάλαια ἐσπαταλήθησαν. Αἱ καταθέσεις παρὰ Τραπεζαῖς καὶ εἰς τὰ Ταμιευτήρια ἐξηνεμίσθησαν καὶ τὸ σύστημα τῶν πιστώσεων ἐξηφανίσθη τελείως. Ἐκλονίσθη ἐκ βάθρων ἡ πίστις εἰς τὰ κρατικά χρεώγραφα καὶ εἰς τὰς ἰδιωτικὰς ἐπιχειρήσεις. Αἱ παρὰ Τραπεζαῖς καταθέσεις κατῆλθον εἰς τὸ 1/10 τῶν προπολεμικῶν, συμφώνως πρὸς τὴν μεσολαβοῦσαν ἔκθεσιν τῆς Διαχειρίσεως Οἰκονομικῆς Συνεργασίας (E.C.A.) τοῦ 1948. Ἐλάχισται ἀποταμιεύσεις ἐπραγματοποιοῦντο κατὰ τὸν χρόνον τῆς παρουσίας ἐρεύνης. Αἱ ὑπὸ τῶν Τραπεζῶν χορηγούμεναι πιστώσεις ὑπέστησαν σοβαρὰν κάμψιν. Τὸ ὅλον πιστωτικὸν σύστημα ἦτο τελείως ἀνεπαρκές. Τὸ ἐπιτόκιον ἐπὶ τῶν ἐμπορικῶν δανείων ἀνῆλθεν εἰς ἐξαιρετικῶς ὑψηλὰ ἐπίπεδα. Τὸ δὲ ὑπάρχον κεφάλαιον ἐπέδωκε νὰ εὕρῃ ἀσφαλεστέρως ἐπενδύσεις ἐκτὸς τῆς χώρας.

Ὡς ἄλλη συνέπεια τῆς ἐξαρθρώσεως ταύτης τοῦ νομισματικοῦ καὶ συναλλαγματικοῦ συστήματος, ὑπῆρξεν ἡ ἀνοδος τοῦ κόστους τῆς ἐγγωρίου παραγωγῆς εἰς πολὺ ὑψηλότερα ἐπίπεδα ἀπὸ τὰ διεθνή τοιαῦτα. Ἡ ἔκθεσις τῆς E.C.A. (Διαχειρίσις Οἰκονομικῆς Συνεργασίας) διὰ τὸ ἔτος 1948, μᾶς πληροφορεῖ ὅτι αἱ μὲν εἰσαγωγαὶ εἰχον τριπλασιασθῆ ἐνῶ αἱ ἐξαγωγαὶ εἶχον διαπλασιασθῆ. Κατὰ συνέπειαν αἱ ἐξαγωγαὶ ἐπαρουσίαζον κάμψιν, τοῦτο δὲ ἐπῆρέασε τὸ κόστος τῶν διὰ τὴν ἐγγωρίαν παραγωγῆν ἀπαιτουμένων εἰδῶν. Ὑπῆρχε μεγάλη ἔλλειψις εἰδῶν εἰς τὴν ἀγοράν, αἱ διαφοραὶ δὲ τιμῶν μεταξὺ εἰσαγομένων καὶ ἐξαγομένων εἰδῶν ἀπετέλεσαν σοβαρὸν πλήγμα εἰς τὴν οἰκονομικὴν ἰσορροπίαν τοῦ τόπου. Ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία, ἥτις πάντοτε ὑπῆρξε σπουδαῖος παράγων εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομίας, εὐρέθη ἐν ἀδυναμίᾳ νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν ἐξυγίανσιν τῶν οἰκονομικῶν.

Ἐν ὀλίγοις, τὰ κατ' ἐξοχὴν τεχνικά ταῦτα προβλήματα, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀντιμετωπισθοῦν ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῆς Κρήτης ἀνευσυμπαραστάσεως ἔξωθεν. Ἦσαν ζητήματα ἀνήκοντα εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν ἐμπειρογνομῶνων τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως, τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, τῶν διεθνῶν παραγόντων, καθὼς καὶ τῶν φιλικῶς διακειμένων πρὸς τὴν Ἑλλάδα Κρατῶν, τῶν ἐπιθυμούντων τὴν Ἑλληνικὴν συνεργασίαν. Οἱ διεθεῖς παράγοντες ἀντελήφθησαν καὶ ἐξετίμησαν τὴν σοβαρότητα τῶν προβλημάτων τούτων. Κατ' αὐτοὺς, ἔξετιμήσαν τὴν σοβαρότητα τῶν προβλημάτων τούτων. Κατ' αὐτοὺς, ἔπρεπε πρῶτον νὰ σταματήσῃ ὀριστικῶς ὁ συμμοριοπόλεμος καὶ νὰ ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὸ Αἰγαῖον ἡ ἀπειλὴ διεθνοῦς ἀνταγωνισμοῦ, διὰ νὰ καταβληθῆ οἰαδῆποτε προσπάθεια μὲ βασιμους ἐλπίδας ἐπιτυχίας, εἰς τὸν τομέα τῆς ἀναχατίσεως τοῦ πληθωρισμοῦ, εἰς τὴν σταθεροποίησιν τῆς δραχμῆς, τὴν ἐφαρμογὴν ὑγειοῦς ταμειακῆς πολιτικῆς καὶ ἰσοσκελισμένου προϋπολογισμοῦ, καὶ εἰς τὴν ὄρσιν τοῦ συναλλαγματικοῦ ἐλέγχου.

Τὰ εἰδικώτερα κοινωνικά προβλήματα τῆς Κρήτης πρέπει νὰ ἐξετάζωνται μέσα εἰς αὐτὰ τὰ πλαίσια. Ἡ ἀποτροπὴ τῶν πολέμων εἶναι ἔργον τῶν κυβερνήσεων καὶ τῆς διεθνοῦς διπλωματίας. Ἡ προσαρμολογία, ὅμως, εἰς τὰς συνετείας τοῦ πολέμου διενεργεῖται εἰς χα-

μηλότερα επίπεδα. Είναι καιρός να εξετάσωμεν τὰ ειδικώτερα ταῦτα προβλήματα.

Ἄς υποθέσωμεν ὅτι τὰ ὑγειονομικά μέτρα ἠλάττωσαν τὰς ἀσθενείας καὶ ἤρξησαν τὴν ζωτικότητα τῶν ἀγροτῶν τῆς Κρήτης, ὅτι ἐβελτιώθη ἡ ἄρδευσις, ἐλύθησαν πλεῖστα ἐκ τῶν προβλημάτων τῶν ἀφορώντων τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς καὶ ἀποκατεστάθησαν αἱ πρῦποθέσεις δι' εὐνοϊκώτερον διεθνὲς ἐμπόριον. Τότε δημιουργοῦνται ἄλλα προβλήματα. Τὸ πρόβλημα τῆς κατακτήσεως ἀγορῶν διὰ τὰ πλεονάζοντα προϊόντα καὶ ἡ βελτίωσις τῶν μέσων συγκοινωνίας διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν προϊόντων αὐτῶν εἰς τὰς νέας ἀγοράς. Ἦδη ἐτονίσσαμεν, ὅτι ἡ Κρήτη εἰσάγει ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ πλεόν τοῦ ἡμίσεος τῶν δημητριακῶν τὰ ὁποῖα καταναλίσκει. Διὰ τὴν πληρώσῃ τὴν ἀξίαν τῶν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰσαγομένων εἰδῶν, εἶναι ἠναγκασμένη νὰ ἐξεύρη εὐνοϊκὰς ἀγοράς εἰς τὸ ἐξωτερικόν διὰ τὰ προϊόντα της, δηλ. τὰ ἔλαια, τὰς ἐλαίας, τὴν σταφίδα κλπ.

Προπολεμικῶς οἱ κυριώτεροι πελάται της ἦσαν ἡ Μεγάλη Βρετανία, ἡ Γερμανία καὶ αἱ Η.Π.Α. Ἡ μὲν Μ. Βρετανία ἐστράφη πρὸς τὰς κτήσεις της διὰ τὴν προμήθειαν ὁμοίων προϊόντων, αἱ δὲ Βρετανικαὶ κτήσεις ἔχουν ἀναπτύξει εἰς μέγαν βαθμὸν τὴν παραγωγὴν τῶν προϊόντων τούτων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐρεῦνης μας, ἡ Γερμανία δὲν εἶχεν ἀναλάβει ἀκόμη διὰ τὴν θεωρηθῆ ὡς σοβαρὰ ἀγορά. Πολιτικαὶ δυσχέρειαι ἠμπόδισαν τὴν ἀνταλλαγὴν προϊόντων τῆς Κρήτης μὲ τὰ δημητριακὰ τῶν βορείων γειτόνων της. Ἡ πλεονάζουσα παραγωγή φρούτων καὶ σταφυλῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἔχει μετριασῆ τὴν ζήτησιν τῶν προϊόντων τῆς Κρήτης, εἰς ἐπίμετρον δὲ τὰ προϊόντα τῆς Κρήτης, εἶναι ἀμφιβόλου ποιότητος καὶ φθάνουν εἰς ἀθλίαν κατάστασιν εἰς τὸν προορισμὸν τῶν.

Λόγω τῆς αὐξήσεως τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς τῶν φρούτων, τῶν ἐλαίων καὶ βουτύρων, τὸ πρόβλημα τῆς ἐξευρέσεως ἀγορῶν εἶναι πολὺ δυσχερές. Ἡ ἐξάρθρωσις τῆς ὀργανώσεως τῶν παγκοσμίων ἀγορῶν, ἂν αὕτη ἐξακολουθῆσῃ, καὶ ἡ ὑποχώρησις τῆς ἀγοραστικῆς δυνάμεως χωρῶν καταναλώσεως, θέλει ἐπαυξήσῃ τὴν ἤδη ὑπάρχουσαν δυσκολίαν ἐξευρέσεως ἀγορῶν διὰ πολυτελῆ προϊόντα τῆς Κρήτης. Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τῆς Γεν. Διοικήσεως τῆς Κρήτης ἐδήλωσεν ἀρμοδίως, ὅτι ἡ ἐξεύρεσις λύσεως διὰ τὴν τοποθέτησιν τῆς πλεοναζούσης παραγωγῆς τῆς Κρήτης, εἶναι τὸ σπουδαιότερον πρόβλημα τὸ ὁποῖον πρέπει καὶ δύναται νὰ ἐξυπηρετηθῇ ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴν βοήθειαν.

Κατὰ 70 ο/ο οἱ ἀγρόται τῆς Κρήτης ἀνήκουν εἰς συνεταιρισμοὺς καταναλώσεως, διαθέσεως προϊόντων ἢ ἐξευρέσεως πιστώσεων. Οἱ συνεταιρισμοὶ οὗτοι ἀνεγνωρίσθησαν νομοθετικῶς τὸ 1929 καὶ ὑπήχθησαν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Γεωργίας. Ἡ συνεταιριστικὴ ὀργάνωσις εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ μέσα οἰκονομικῆς ἐνισχύσεως τῶν μικρῶν ἀγροτῶν. Κατὰ 50 ο/ο οἱ ἀγρόται ἀνήκουν, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐρεῦνης μας, εἰς ἀγροτικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμὸν καὶ κατὰ 25 ο/ο ἀνήκουν εἰς τινὰ τῶν ἀγροτικῶν συνεταιρισμῶν τῆς νήσου. Ὑπῆρχον μικροσυνεταιρισμοὶ διὰ τὸ ἔλαιον, καὶ τὰ σταφύλια, ὡς καὶ διὰ τὴν ἄρδευσιν, τὰ ἀποξηραντικὰ ἔργα καὶ διάφορα ἄλλα ζητήματα, Οἱ δὲ σπουδαιότε-

ροι είναι οι αγροτικοί πιστωτικοί συνεταιρισμοί, οι οποίοι φροντίζουν δια την παροχήν δανείων εις τους συνεταιρισμούς δια της Αγροτικής Τραπέζης, πρὸς ἀγορὰν σπόρων, λιπασμάτων, αγροτικῶν ἐργαλείων κ.λ.π. Ἡ Ἀγροτικὴ Τράπεζα ἐξουσιοδοτεῖ τὴν ἔνωσιν τῶν συνεταιρισμῶν τούτων, ὅπως προβῆ εἰς τὴν συγκέντρωσιν καὶ ἐναποθήκυσιν εἰς τὰς ἰδικὰς τῆς ἀποθήκας γεωργικῶν προϊόντων, φροντίσῃ δὲ δια τὴν μεταφορὰν καὶ κατανομήν τῶν αγροτικῶν ἐφοδίων ἔναντι 1/3 ο/ο κ.λ.π. προμηθείας ὑπὲρ τῆς ἐνώσεως, δια τὴν διαχείρισιν τῶν ἐφοδίων τούτων. Οἱ πιστωτικοὶ οὗτοι συνεταιρισμοὶ ἦσαν ἐντεταλμένοι δια τὴν συγκέντρωσιν, ἐναποθήκυσιν, ἐπεξεργασίαν καὶ πώλησιν τῶν εἰς αὐτοὺς παρατιδομένων προϊόντων δια λογαριασμὸν τῶν συνεταιρίων καὶ εἰς τιμὰς καθοριζομένας ἀπὸ τὴν ἀρμοδίαν ὑπηρεσίαν. Ἡ Ἀγροτικὴ Τράπεζα χρηματοδοτεῖ τὰς ὑπηρεσίας ταύτας μὲ τόκον 7 ο/ο—8 1/2 ο/ο καὶ οὕτω διευκολύνει τοὺς ἀγρότας οἰκονομικῶς καὶ τοὺς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τοὺς κερδοσκόπους τῆς ἀγορᾶς.

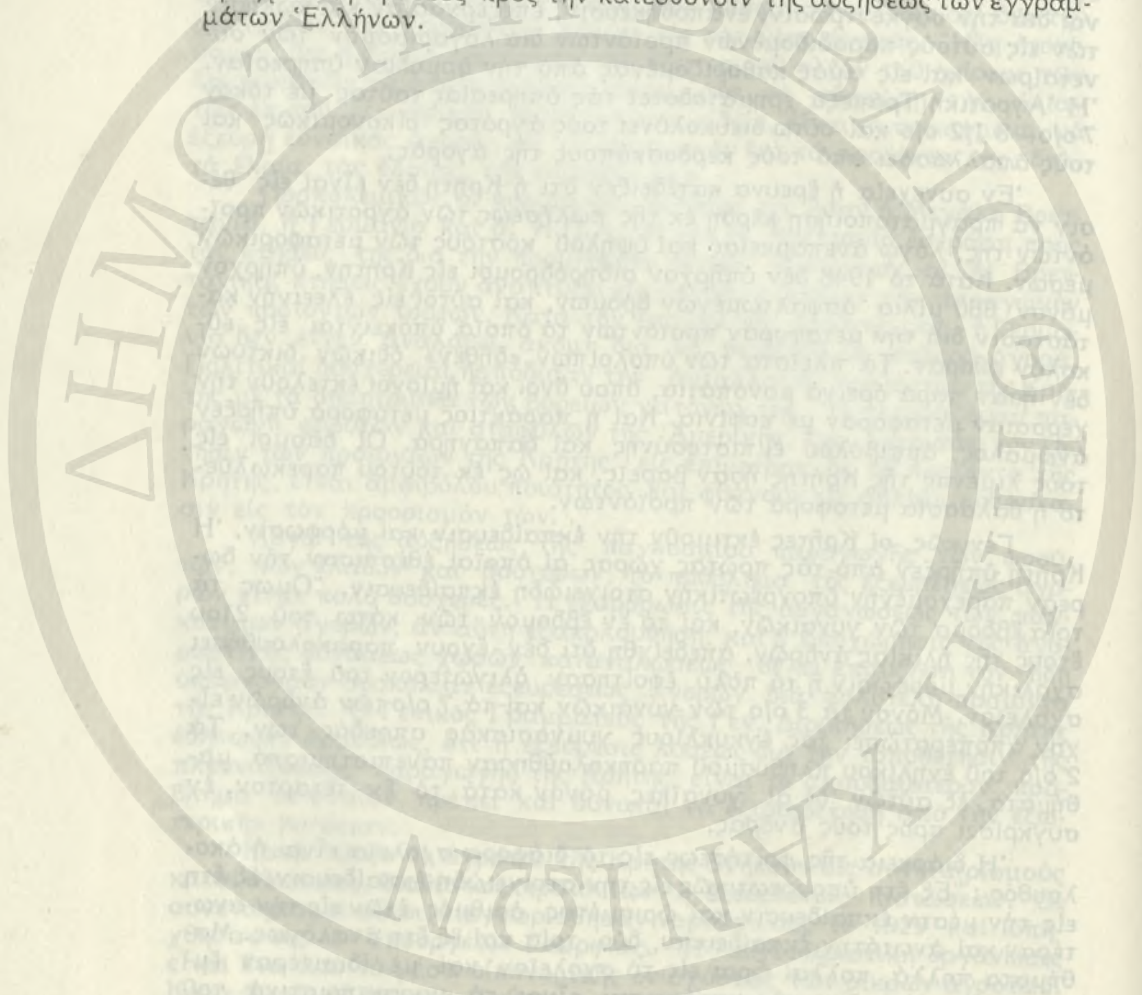
Ἐν συνεχείᾳ ἡ ἔρευνα κατέδειξεν ὅτι ἡ Κρήτη δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ πραγματοποιήσῃ κέρδη ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν αγροτικῶν προϊόντων τῆς, λόγῳ ἀνεπαρκείας καὶ ὑψηλοῦ κόστους τῶν μεταφορικῶν μέσων. Κατὰ τὸ 1948 δὲν ὑπῆρχον σιδηρόδρομοι εἰς Κρήτην, ὑπῆρχον μόνον 860 μίλια ἀσφαλτωμένων δρόμων, καὶ αὐτοὶ εἰς ἐλλεινήν κατάστασιν δια τὴν μεταφορὰν προϊόντων τὰ ὅποια ὑπόκεινται εἰς εὐκόλον φθοράν. Τὰ πλεῖστα τῶν ὑπολοίπων «δηθεν» ὀδικῶν δικτύων δὲν ἦσαν παρὰ ὄρεινὰ μονοπάτια, ὅπου ὄνοι καὶ ἡμίονοι ἐκτελοῦν τὴν χερσαίαν μεταφορὰν μὲ κοφίνια. Καὶ ἡ παράκτιος μεταφορὰ ὑπῆρξεν ἀνώμαλος, ἀμφιβόλου ἐμπιστοσύνης καὶ δαπανηρά. Οἱ δασμοὶ εἰς τοὺς λιμένας τῆς Κρήτης ἦσαν βαρεῖς, καὶ ὡς ἐκ τούτου παρεκωλύετο ἡ θαλασσία μεταφορὰ τῶν προϊόντων.

Γενικῶς, οἱ Κρήτες ἐκτιμοῦν τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ μόρφωσιν. Ἡ Κρήτη ὑπῆρξεν ἀπὸ τὰς πρώτας χώρας αἱ ὅποια ἐθέσπισαν τὴν δωρεάν παρεχομένην ὑποχρεωτικὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν. Ὅμως τὰ τρία ἔβδομα τῶν γυναικῶν, καὶ τὸ ἕν ἔβδομον τῶν κάτω τοῦ 21ου ἔτους τῆς ἡλικίας ἀνδρῶν, ἀπεδείχθη ὅτι δὲν ἔχουν παρακολουθήσει σχολικὴν μόρφωσιν ἢ τὸ πολὺ ἐφοίτησαν ὀλιγώτερον τοῦ ἔτους εἰς σχολεῖον. Μόνον τὰ 3 ο/ο τῶν γυναικῶν καὶ τὰ 7 ο/ο τῶν ἀνδρῶν εἶχον ἀποπερατώσει τὰς ἐγκυκλίους γυμνασιακὰς σπουδὰς τῶν. Τὰ 2 ο/ο τοῦ ἐνηλίκου πληθυσμοῦ παρηκολούθησαν πανεπιστημιακὰ μαθήματα, ἐξ αὐτῶν δὲ αἱ γυναῖκες μόνον κατὰ τὸ ἕν τέταρτον, ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς ἀνδρας.

Ἡ διάρκεια τῆς φοιτήσεως εἰς τὰ διάφορα σχολεῖα εἶναι ἡ ἀκολουθος : Ἐξ ἔτη ὑποχρεωτικῶς εἰς τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν, ἕξ ἔτη εἰς τὴν μέσην ἐκπαίδευσιν καὶ ὠρισμένος ἀριθμὸς ἐτῶν εἰς τὴν ἀνωτέραν καὶ ἀνωτάτην ἐκπαίδευσιν, δύο, τρία καὶ ἕξ ἔτη ἀναλόγως. Μαθήματα πολλὰ, πολλὰ ὥραι εἰς τὸ σχολεῖον καὶ μὲ ἰδιαιτέραν ἐμφασιν εἰς τὴν κλασικὴν κατάρτισιν, εἶναι τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος καὶ τῶν σχολικῶν προγραμμάτων. Τὰ σχολεῖα εἶναι πλημμελῶς ἐφωδιασμένα μὲ θρανία, μαυροπίνακας, βιβλία καὶ διδακτικὸν προσωπικόν, ἐν μέρει λόγῳ τῶν

πολεμικῶν καταστροφῶν. Εἰς περισσοτέρους τῶν 3/5 τῶν ἀπόρων μαθητῶν παρείχετο δωρεὰν συσσίτιον.

Τὸ Ἑλληνικὸν ἐκπαιδευτικὸν σύστημα, τόσοσιν διὰ τὴν στοιχειώδη ὅσον καὶ διὰ τὴν μέσσην ἐκπαίδευσιν, εἶναι ὁμοιόμορφον καθ' ἅπασαν τὴν ἐπικράτειαν. Διευθύνεται δὲ ἐκ τοῦ κέντρου. Εἷς ἐκ τῶν ἐπιδιωκομένων σκοπῶν εἶναι ὁ "Ἑλλην μαθητῆς νὰ σεμνύνεται διὰ τὴν ἱστορίαν του, στοιχεῖον ἐνότητος τῆς Ἑλλάδος. Δέον νὰ τονιοθῆ ὅτι κατὰ τὰ πρὸ τῆς παρούσης ἐρεύνης εἴκοσιν ἔτη, ἐπραγματοποιήθη πραγματικὴ πρόοδος πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς αὐξήσεως τῶν ἐγγραμμάτων Ἑλλήνων.

Ἐπισημαστέον ὅτι οἱ ἀποζημιωτικοὶ ἔργα καὶ διαφορὰ ὑπάρχουσα, οἱ δὲ σπουδαῖοι...

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄.

ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΟΙ ΓΡΑΜΜΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ

Κατά τὸ πόρισμα τῆς ἐρεύνης, θεωρεῖται ὅτι εἶναι δυνατὴ τεχνικῶς, ἢ πραγματοποιήσις οὐσιαστικῆς βελτιώσεως, σχετικῶς πρὸς τὰ κυριώτερα ὑλικά προβλήματα τῶν Κρητῶν, ἤτοι ἄρδευσιν, ἀγροτικὴν παραγωγὴν καὶ ὑγείαν. Ἡ κυριώτερα δυσκολία δὲν ἦτο ἡ ἔλλειψις τεχνικῆς καταρτίσεως, ἢ ὅτι ἡ κατάρτισις αὐτὴ τάχα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθῆ ἐπωφελῶς. Τὸ δύσκολον πρόβλημα ὑπῆρξε τὸ πῶς θὰ ἐφηρμόζετο ἀποτελεσματικῶς τὸ πρόγραμμα εἰς τὴν ἰδιότυπον κοινωνίαν τῆς Κρήτης. Πῶς εἶναι δυνατὴ ἡ ἀποτελεσματικὴ παροχὴ βοήθειας μὲ περιορισμένα ἔσοδα καὶ ἔλλειψιν κατηρτισμένου τεχνικοῦ προσωπικοῦ;

Ναὶ μὲν δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἀλλαγὴ φυσικῶν συνθηκῶν, ὡς καὶ βροχοπτώσεως, ὅμως δύναται νὰ αὐξηθῆ ἡ ποσότης τοῦ παρεχομένου ὕδατος, ἀρκεῖ αἱ ἀρμόδιαι ἀρχαί, μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ἱκανῶν τεχνικῶν παραγόντων, νὰ καταβάλουν πᾶσαν δυνατὴν προσπάθειαν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν ταύτην.

Ἡ ἀναγνωριστικὴ προεργασία τὴν ὁποίαν ἔκαμαν οἱ ὕδατολόγοι γεωλόγοι διὰ τὴν παροῦσαν ἔρευναν, ἀπέδειξεν ὅτι ἡ παροχὴ ὕδατος δύναται νὰ αὐξηθῆ σοβαρῶς. Ἡ ἔρευνα ἐπρότεινε τὰ ἐξῆς μέτρα πρὸς τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν :

1) Δέον ὅπως πραγματοποιηθῆ μιὰ ἐνδελεχῆς μελέτῃ τῆς Κρήτης, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς γεωλογικῆς εἰαρθρώσεως τοῦ ἐδάφους, τῆς σχετικῆς πρὸς τὴν ὑπαρξιν ὕδατος. Μιὰ τοιαύτῃ μελέτῃ θὰ ἀπέτελει σκιαγράφημα τῶν βασικῶν στοιχείων τοῦ προβλήματος τοῦ εἰς ὕδωρ ἀνεφοδιασμοῦ τῆς, καὶ θὰ ὑποδεικνύη τὰ κατάλληλα πρακτικὰ μέτρα πού θὰ ἐφαρμοσθοῦν εἰς ἐκάστην συγκεκριμένην περίπτωσιν. Πιστεύεται ὅτι διὰ τῆς τοιαύτης ἐρεύνης, θέλουσιν ἀποκαλυφθῆ πολὺ περισσότεραι πηγαὶ ὑπογείων ὑδάτων. Ὅμως, ἐὰν ἡ τοιαύτῃ ἔρευνα ὑπογείων ὑδάτων δὲν στηριχθῆ εἰς λεπτομερῆ μελέτην τῆς γεωλογικῆς συνθέσεως, αἱ νέαι πηγαὶ ὕδατος κατὰ μέγα μέρος θέλουσι περιορισθῆ εἰς ὑπόγεια μέρη ἐντὸς τῶν προσχωματικῶν πετρωμάτων, μεταμορφωτικῶν καὶ ἄλλων ἀδιαλύτων (σκληρῶν) βράχων. Ὑπάρ-

χουν πολυάριθμοι υπόγειοι ποταμοί εντός των διαλυτών ασβεστολίθων, άλλ' απαιτείται λεπτομερής γνώσις τῆς γεωλογικῆς συνθέσεως διὰ νὰ διοχετεύεται τὸ ὕδωρ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους πρὸς ἀξιοποίησιν.

Τοιαῦτα ὑπόγεια ρεύματα ἔχουν διοχετευθῆ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν λίαν ἐπιτυχῶς ὑπὸ ὁμοίας προϋποθέσεις, εἰς περιοχὰς ὅπου ἡ σύνθεσις τοῦ ἐδάφους ὑπῆρξε περισσότερον γνωστή, ὅπως π.χ. εἰς τὴν νῆσον Ἀϊτήν.

2) Θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον νὰ ἀπασχοληθῆ εἰδικὸς ὑδρολόγος μηχανικός, καὶ ἐπὶ ἓν ἔτος νὰ συμβουλευῆ καὶ βοηθῆ τὰ χωριά καὶ τὰς πόλεις, διὰ νὰ ἐφαρμόζουσι καλύτερους τρόπους ἐξευρέσεως, συντηρήσεως καὶ χρησιμοποίησεως τοῦ ὕδατος. Ἐκεῖνο πού ἀπαιτεῖται εἶναι ἡ βοήθεια εἰς μικρὰν κλίμακα καὶ κατὰ ποικίλους τρόπους, ἀπὸ πολλὰς ἐπόψεως. Ἡ παρεχομένη βοήθεια εἶναι ἐκεῖνο πού πρέπει νὰ προσαρμόζεται πρὸς τὸν τρόπον τῆς ζωῆς καὶ τὸ εἶδος τῆς ἀπασχολήσεως τοῦ λαοῦ καὶ ὄχι ἀντιστρόφως. Μεγάλα ἀναχώματα δὲν ἐνδείκνυνται διὰ τὴν Κρήτην. Αἱ γεωλογικαὶ διαμορφώσεις τοῦ ἐδάφους δὲν εἶναι κατάλληλοι. Ἀπὸ τὸ προσωπικὸν τῆς ὑπηρεσίας ἐρεῦνης τῆς Κρήτης παρατηρήθη μόνον μία τοποθεσία κατάλληλος διὰ τὴν κατασκευὴν τοιοῦτου ἀναχώματος.

Ἐξ ἄλλου καὶ ἡ κοινωνικὴ ἀνάπτυξις δὲν εἶναι προητοιμασμένη διὰ νὰ μporῆ νὰ χρησιμοποιηθῆ τοιοῦτους γιγαντιαίους μηχανισμούς. Ἀκολουθοῦν αἱ διευκρινίσεις ἐκείνων τῶν προβλημάτων διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ὁποίων τὰ χωριά καὶ αἱ πόλεις, ἔχουν ἀνάγκην τῶν ὑπηρεσιῶν ὑδρολόγων μηχανικῶν ὡς κατωτέρω: α) Αὕξησις τῆς ποσότητος τῶν ὑπαρχόντων ὑδάτων διὰ τῆς ἐκβαθύνσεως τῶν ἠρεάτων εἰς τὰ χωριά, διὰ τῆς κατασκευῆς καταλλήλων μικρῶν ἀναχωμάτων πλησίον πηγῶν καὶ ρυακίων, κατασκευῆς καταλλήλων ἀγωγῶν, ἀναπτύξεως τῶν ἀρδευτικῶν συστημάτων, κατασκευῆς μεγάλων ὑπογείων δεξαμενῶν διὰ τὴν ἐναποθήκευσιν τῶν χειμερινῶν ὀμβρίων ὑδάτων καὶ χρησιμοποίησεως αὐτῶν βραδύτερον, ὅπως ἐγένετο κατὰ τὴν Μινωικὴν ἐποχὴν, καθὼς καὶ ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς εἰς τὴν κατοχὴν. β) Ἀνάπτυξις τῶν ὑπογείων ἀπομεμονωμένων πηγῶν καὶ διοχέτευσίς τοῦ ὕδατος εἰς τὴν ἐπιφάνειαν ἀπὸ τὰς στεῖρας πηγὰς. γ) Δημιουργία μικρῶν ὕδραγωγείων διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν Κοινοτήτων. δ) Συνεργασία μὲ τοὺς νομομηχανικοὺς διὰ τὴν ἀνάπτυξιν ἀποδοτικωτέρων συστημάτων ὑδρεύσεως.

Ἡ ὑπηρεσία τὴν ὅποιαν θὰ προσέφερον ἱκανὸς ὑδρολόγος μηχανικός εἰς τὸν Κρητικὸν λαὸν θὰ ἦτο ἀνεκτίμητος. Παραλλήλως πρὸς τὴν τεχνικὴν ἱκανότητά του ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς πρέπει νὰ εἶναι ἱκανὸς πρὸς συνεργασίαν καὶ νὰ ἔχη ἐφευρετικὸν νοῦν. Παραλλήλως πρὸς τὸ τί πρέπει νὰ γίνῃ, ἐξ ἴσου σπουδαῖον εἶναι καὶ τὸ πῶς πρέπει νὰ ἐκτελοῦνται αἱ ἐργασίαι μὲ ἀνειδικεύτους ἐργάτας, πρῶτόγονα ἐργαλεῖα, περιορισμένα οἰκονομικὰ μέσα καὶ ἀνεπάρκειαν κρατικῆς συμβολῆς. Ὁ ὁρμόδιος τεχνικὸς σύμβουλος διὰ τὴν ἀνόρθωσιν τῶν Κρητικῶν πραγμάτων, πρέπει νὰ τύχῃ ἀμερίστου κρατικῆς στήριξης, ὑποστηρίξεως καὶ συνεργασίας καὶ αἱ σχετικαὶ ὑπηρεσίαι δέον ὅπως χρηματοδοτηθοῦν ταχέως ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν Κυβέρνησιν καὶ

ἀπὸ τὰς τοπικὰς ἀρχάς. Ὁ μηχανικὸς οὗτος πρέπει νὰ πλαισιώνεται ἀπὸ τὸν γεωλόγον τὸν ἐνεργήσαντα τὴν σχετικὴν μελέτην. Προκειμένου δὲ περὶ ξένου εἰδικοῦ, οὗτος πρέπει νὰ πλαισιοῦται ἀπὸ Ἑλληνας μηχανικοὺς.

Διὰ τοιούτων μεθόδων θέλει βελτιωθῆ μεγάλως ἡ λίαν περιορισμένη στάθμη ζωῆς, τὴν ὁποῖαν ἀναγκάζεται νὰ διάγῃ ὁ Κρῆς λόγῳ λειψυδρίας. Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα δὲ τῆς ἀρδεύσεως, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ πραγματοποιηθοῦν μεγάλα βελτιώσεις εἰς τινὰς περιπτώσεις καὶ μέτρια ἢ ἐλάχιστοι εἰς ἄλλας.

Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα ὑδροηλεκτρικῆς ἐγκαταστάσεως, αἱ δυνατότες εἶναι μικραί. Ἀναφορικῶς πρὸς τὴν ἀγροτικὴν παραγωγὴν, ἡ ἔρευνα ἀπεκάλυψε πολλὰς δυνατότητας διὰ δημιουργικὴν ἐργασίαν. Αἱ μελέται αἱ ὁποῖαι ἐγίναν σχετικῶς πρὸς τὰ διάφορα προβλήματα τῆς παραγωγῆς ἐλαίου, θέλουσι ἐξυπηρετήσῃ ὄχι μόνον τὴν Κρήτην καὶ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ ὀλόκληρον τὴν λεκάνην τῆς Μεσογείου. Αἱ μελέται αὐτῆς τῆς φύσεως θὰ ἠδύναντο νὰ διαλαμβάνουν τὴν παραγωγὴν ποικιλίας εἰδῶν, ὄρδευσιν, λιπάσματα, μεθόδους κλαδεύσεως, καταπολέμησιν τοῦ δάκου, καθὼς καὶ τὰ αἷτια τῆς μικρᾶς καὶ ἀνά διετίαν ἐσοδείας τοῦ ἐλαίου. Ἡ μελέτη τῆς καταπολεμήσεως τοῦ δάκου ἀποτελεῖ τὸ σπουδαιότερον τῶν προβλημάτων τῆς ἐλαίας. Κατὰ τοὺς Ἑλληνας καὶ Ἰταλοὺς εἰδικούς, τὸ πρόβλημα τῆς καταπολεμήσεως τοῦ δάκου δὲν ἔχει μελετηθῆ ἀρκούντως οὐδαμοῦ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Μεσογείου. Τοιαύτη μελέτη πρέπει νὰ πραγματοποιηθῆ ὑπὸ ἱκανοῦ ἐντομολόγου. Τὸ εἰς τὸ Ἡράκλειον εὐρισκόμενον φυτοπαθολογικὸν ἐργαστήριον, εἶναι κατάλληλον διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Φυτοπαθολογικοῦ Γραφείου παρὰ τῷ Ὑπουργεῖῳ Γεωργίας, ἐτόνισε τὴν ἀνάγκην μετακλήσεως Ἀμερικανοῦ ἐντομολόγου, ὡς τεχνικοῦ συμβούλου διὰ τὴν σχετικὴν ἐργασίαν, καθὼς καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ δημιουργίαν προσωπικοῦ ἀπὸ Ἑλληνας ἐπιστήμονας. Ἐντομολόγοι τοῦ Ὑπουργείου Ὑγιεινῆς, εἰδικευμένοι περὶ τὴν ἔλνοσοσιακὴν ἐντομολογίαν, ἐπροθυμοποιήθησαν μετ' ἐνδιαφέροντος νὰ συνεργασθοῦν σχετικῶς διὰ τὴν μελέτην τῶν μέτρων κατὰ τοῦ δάκου. Ἡ μελέτη τοῦ ἐδάφους, καθὼς καὶ ἡ χρησιμοποίησις λιπασμάτων, ἀποτελοῦν ἄλλο σπουδαῖον ζήτημα. Πρέπει νὰ τονισθῆ ἐπίσης ἡ ἰδέα τῆς ἐναλλαγῆ καλλιεργείας ὀρύζης, βάμβακος καὶ σόγιας. Μεγίστην ὑπηρεσίαν θὰ προσέφερεν ἱκανὸς ἐπιστήμων - ἀγρονόμος, εἰδικευμένος εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν λιπασμάτων, φυσικὰ ἂν τοιοῦτος ἐπιστήμων θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐχρησιμοποιεῖτο μονίμως. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ πρέπει νὰ σημειωθῆ ὅτι, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐρεῦνης ταύτης τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπιστημονικῆς μελέτης δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἀξιοποιηθοῦν ἀπὸ τοὺς ἀγρότας. Ὁ ἀγρότης τῆς Κρήτης ἐγνώριζε μὲν ποῖα ἦσαν τὰ πλεῖστα ἐκ τῶν σπουδαιότερων προβλημάτων του, καθὼς καὶ τὰ μέσα θεραπείας αὐτῶν, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν ἐνδεδειγμένων μέτρων χρειάζονται καὶ ἄλλα τινα.

Ἄς ἐπανέλθωμεν, ὁμως, εἰς τὰ διάφορα προβλήματα τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς τῆς Κρήτης καὶ ἃς ἐξετάσωμεν τὸ ζήτημα τῆς ἀναδασώσεως. Ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι θὰ ἠθελον νὰ ἐπιβάλουν ἔτοιμα καὶ πρόχειρα

προγράμματα, παραγνωρίζοντας τὸν ἀνθρώπινον παράγοντα καὶ τὸν καθιερωμένον τρόπον ζωῆς τοῦ λαοῦ, ἴσως θὰ ἐπρότεινον ἐν λεπτομερῆς σχέδιον ἀναδασώσεως, διὰ νὰ ἐκτελεσθῆ ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν. Τὸ πρόβλημα δὲν εἶναι τόσο ἀπλοῦν. Ἐπὶ αἰῶνας ἡ ζωὴ πλειέστων Κρητῶν διαπλάσσεται ἐπάνω στὰ ὄρη, ὅπου οὗτοι βόσκουν τὰ αἰγοπρόβατά των. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας κοινωνικῆς διαπλάσεως τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, οὔτε ἐπιθυμητὴ εἶναι οὔτε πρακτικῶς ἐφαρμόσιμος οἰαδήποτε ἐπαναστατικὴ καὶ αὐθαίρετος μεταβολή. Ὅμως τὸ πρόβλημα τῆς ἀποδοτικωτέρας ἀξιοποιήσεως τοῦ κατὰ τὸ 1/3 ἀνώμαλου καὶ ὀρεινοῦ ἐδάφους τῆς Κρήτης, πρέπει νὰ τύχη τῆς δεούσης προσοχῆς τόσο ἀπὸ τοὺς τεχνικοὺς παράγοντας ὅσον καὶ ἀπὸ τοὺς ἰθύνοντας τῆς Κρήτης καὶ τῆς Ἑλλάδος ἐν γένει. Ὁ τρόπος τῆς προσαρμογῆς τῶν ἀναγκῶν καὶ δικαιωμάτων τῶν ὀρεισιβίων Κρητῶν πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις ἐνὸς καλυτέρου μέλλοντος, εἶναι ἕνα πρόβλημα δυνάμενον νὰ λυθῆ μόνον διὰ τῆς ἐντατικῆς μελέτης, τῆς κατανοήσεως, τῶν ὑπομονητικῶν καὶ διαφωτιστικῶν προσπαθειῶν καὶ τῶν ἐπὶ μέρος δοκιμαστικῶν ἐφαρμογῶν, βῆμα πρὸς βῆμα. Εἰς τινὰς περιοχὰς ἐπρωτάθῃ ἡ ἐξασφάλις μεγαλυτέρων εἰς ἕκτασιν βοσκοτόπων. Εἰς ἄλλὰς θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐφαρμοσθῆ ἕνα μικρὸν πείραμα ἀναδασώσεως. Ἄλλὰ ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον προέχει, εἶναι, ἀρχικῶς, νὰ πραγματοποιηθῆ ἡ προσεκτικὴ καὶ ἀρτία μελέτη διὰ τὴν καλυτέραν χρησιμοποίησιν τοῦ ἀνώμαλου Κρητικοῦ ἐδάφους. Πρὶν ἢ ὀλοκληρωθῆ ἡ μελέτη αὕτη ἐκ μέρος ἀρμοδίου προσώπου, οὐδεὶς δύναται νὰ ὑποδείξῃ πόθεν καὶ πῶς πρέπει νὰ γίνῃ ἡ ἀρχή. Εἰδικὸς φυτοζωολόγος, καλῶς ἐκπαιδευμένος εἰς τὴν μελέτην φυτῶν καὶ δασικῶν προϊόντων ἐν γένει, ἐν συμπράξει μὲ εἰδικὸν ἐπὶ τῆς κτηνοτροφίας καὶ μὲ ἄλλους Ἑλληνας συνεργάτας, θὰ ἠδύνατο νὰ δημιουργήσῃ συνεργεῖον διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τοῦ ἐδάφους. Τὸ συνεργεῖον τοῦτο θὰ ἠδύνατο νὰ προσκολληθῆ εἴτε εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Γεωργίας εἴτε εἰς ἄλλον, ἰδιωτικόν, Ὀργανισμόν. Μέχρις ὅτου πραγματοποιηθοῦν περισσότερα ποτιστικὰ ἄρδευτικὰ ἔργα, δὲν φαίνεται νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ ἀξιοποίησις τοῦ ἐδάφους εἰς μεγαλυτέραν ἕκτασιν. Ὁρισμένον ποσοστὸν χέρσου ἐδάφους δύναται νὰ ἀφιερωθῆ διὰ τὴν δημιουργίαν βοσκοτόπου, ἀφ' ἐνὸς μὲν πρὸς διάσωσιν τῆς ἐκτάσεως ταύτης ἀπὸ τὴν διάβρωσιν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ ἐξασφαλίζεται χειμερινὴ ζωοτροφή. Ἐπὶ τινὰ ἔτη, ἐκτάσεις αἱ ὁποῖαι θεωροῦνται ἀκατάλληλοι διὰ τὴν βοσκὴν λόγῳ πενιχρᾶς ἀποδόσεως των, θὰ ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιηθοῦν διὰ τὴν καλλιέργειαν εὐγενεστέρων προϊόντων καὶ διὰ τὴν παραγωγὴν εἰδῶν διατροφῆς ὡς ἐλαίων, ἀμυγδάλων, καρῶν καὶ ξυλοκεράτων. Ἡ βελτίωσις τῆς ράτσας τῶν αἰγοπροβάτων, τῶν καταλλήλων διὰ τὴν γαλακτοκομίαν, ἤθελεν ἀυξήσει σημαντικῶς τὴν ἀπόδοσιν ζωϊκῶν προϊόντων, ἀπὸ τὴν ἥδη ὑπάρχουσαν κτηνοτροφίαν τῆς νήσου. Ὅμως ἡ σοβαρὰ αὐξήσις παραγωγῆς ζωϊκῶν προϊόντων διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς διαίτης τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, ἐξαρτᾶται τόσο ἀπὸ τὴν καλυτέρευσιν τῆς ὑδρεύσεως, ἀπαραιτήτου διὰ τὰς θερινὰς κτηνοτροφίας, ὅσον καὶ ἀπὸ τὴν ἐπαύξησιν ἐσόδων πρὸς ἀγορὰν περισσότερων ἐκ τῶν προϊόντων τούτων. Ἐν τῷ μεταξύ, ὅμως, μέχρις ὅτου αὐξηθῆ ἡ παραγωγὴ κρεάτων καὶ γάλακτος, δύναται νὰ ἐπιτευχθῆ πραγματικὴ βελτίωσις τῆς διαίτης

Εικ. 6. — Αί τοπικαί αἰταί ἐνδυμασίαι φοριοῦνται μόνον κατὰ τὰς ἑορτασίμους ἡμέρας.

Εικ. 7. — Χαρακτηριστικὸς συνδυασμὸς τοπικῆς καὶ εὐρωπαϊκῆς ἐνδυμασίας: Κάτοικοι Ἁγίου Ἰωάννου, τοῦ Νομοῦ Ρεθύμνου.

διά τῆς αὐξήσεως τῆς καταναλώσεως ἰχθύων καὶ ὀσπρίων, πρὸς ἐξασφάλισιν πρωτεΐνης, ἀσβεστίου, ριμποφλαβίνης (βιταμίνης Β₂) καὶ ἄλλων πολυτίμων στοιχείων τοῦ ὄργανισμοῦ.

Μόνον μετὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τῶν βασικῶν μελετῶν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ δοθοῦν περισσότερον συγκεκριμένα συστάσεις, σχετικῶς πρὸς τὰς μεταβολὰς τῶν διαιτητικῶν συνηθειῶν, τῆς καταναλώσεως τροφῶν καὶ τῆς παραγωγῆς εἰδῶν διατροφῆς. Μέσα εἰς τὰ πλαίσια τῶν μελετῶν τούτων, διαλαμβάνονται καὶ πρόσθετοι μελέται ἐπὶ τῆς καταναλώσεως ἐποχιακῶν τροφίμων, μελέται μεταβολισμοῦ, κλινικαὶ παρακολουθήσεις, καθὼς καὶ βιοχημικαὶ ἐξετάσεις τοῦ πληθυσμοῦ.

Παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ἀπὸ μικρὸν ποσοστὸν οἰκογενειῶν κατηναλίσκετο ἀριθμὸς θερμίδων, εἰς βαθμὸν κατώτερον ἀκόμη καὶ τοῦ ἐλαχίστου θεωρουμένου ἐτησίου ἐπιπέδου, ἡ δίαιτα καὶ ἡ στάθμη καταναλώσεως τροφίμων εἰς τὴν Κρητικὴν οἰκογένειαν ὑπῆρξαν καταπληκτικῶς καλαί. Ἐν τῷ συνόλῳ, τὸ πρότυπον καὶ αἱ διαιτητικαὶ συνήθειαι τῶν Κρητῶν, ἦσαν ἐξαιρετικὰ καλῶς προσηρμοσμένα τόσον πρὸς τὰ ὑλικά καὶ οἰκονομικὰ μέσα, ὅσον καὶ πρὸς τὰς ἀνάγκας αὐτῶν.

Αἱ περιπτώσεις αὗται τῆς μελέτης τοῦ ἐδάφους καὶ τῶν λιπασμάτων καὶ ἡ δυνατότης τῆς ἀξιοποιήσεως τοῦ ἀνωμάλου ἐδάφους, εἶναι παραδείγματα τοῦ τρόπου μὲ τὸν ὁποῖον δύναται νὰ παρασχεθῇ χρήσιμος βοήθεια εἰς τὸν ἀγρότην τῆς Κρήτης, εἰς τὰς προσπαθείας αὐτοῦ διὰ τὴν παραγωγὴν. Ὁ δὲ ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς βοήθειας πρέπει νὰ εἶναι νὰ διδαχθῇ ὁ Κρητὴς τὴν αὐτεγγύειαν καὶ νὰ ἀναλάβῃ πρωτοβουλίαν μόνος του ἢ καὶ ἐν συνεργασίᾳ μὲ ἄλλους, διὰ τὴν καλυτέραν ἀξιοποίησιν τῶν μέσων παραγωγῆς.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ προβλήματα τῆς ὑγιεινῆς, δεόν νὰ τονισθῇ ὅτι τὸ πόρισμα τῆς ἐρεύνης παρουσιάζει ὅτι τὰ ὑποδεικνυόμενα προληπτικὰ μέτρα εἶναι τὰ πλέον ἐπείγοντα, ἦτοι: Ἡ μάχη ἐναντίον τῆς ἐλονοσίας, ἡ βελτίωσις τῆς ὑγιεινῆς καὶ ἡ ἀποτελεσματικώτερα χρησιμοποίησις τῶν ὑπαρχόντων χρηματικῶν κεφαλαίων. Προέχει περισσότερον ἢ λήψις προληπτικῶν ὑγειονομικῶν μέτρων, παρὰ ἡ ἴδρυσις μεγάλων, πολυτελῶν καὶ πολυδαπάνων σανατορίων, ὅπου θὰ ἀπασχολῆται πολυάριθμον προσωπικόν, διὰ νὰ ἐπωφεληθοῦν ὀλίγοι, εἰς μίαν περιοχὴν ὅπου τὰ οἰκονομικὰ μέσα εἶναι λίαν περιορισμένα.

Μὲ τὴν ἐπέκτασιν τοῦ ἀρδευτικοῦ προγράμματος, θὰ ἦσαν ἀνεκτίμητοι αἱ ὑπηρεσίαι ἐνὸς ἱκανοῦ ὑγιεινολόγου μηχανικοῦ ὡς συμβούλου τῶν Ὑπουργείων Ὑγιεινῆς καὶ Δημοσίων Ἔργων, ἀπεσπασμένου εἰς Κρήτην. Ἐν ὄψει τῆς ἐξαιρετικῆς σπουδαιότητος τῶν ἐν γένει προβλημάτων τῆς ὑγιεινῆς, ἡ μετάκλησις ἀλλοδαποῦ εἰδικοῦ διὰ τὴν δημοσίαν ὑγείαν, ὑπὸ τὴν ἰδιότητα συμβούλου, τόσον εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ὑγιεινῆς ὅσον καὶ ἐν αὐτῇ ταύτῃ τῇ νήσῳ, θὰ προσέφερε μεγίστας ὑπηρεσίας. Μία τοιαύτη λύσις θὰ ἐπέδιδε νὰ ἐπιτύχῃ ὅσον τὸ δυνατόν περισσότερα ἀποτελέσματα μὲ τὰ ὑπάρχοντα χρηματικὰ μέσα καὶ ἀφ' ἑτέρου θὰ ἐδίδασκε τοὺς διοικητικοὺς ὑπαλλήλους

πώς να αναπτύξουν το συναίσθημα της ευθύνης εις άλλους. Προς τούτους, συνιστάται όπως βελτιωθούν αι μέθοδοι συγκεντρώσεως στατιστικών δεδομένων περί την υγιεινήν κατάστασιν, εις τρόπον ώστε να είναι έφικτη ή έκτίμησις των αποτελεσμάτων των προσπαθειών δια την ανύψωσιν της υγιεινής στάθμης, και δια να γνωσθούν θετικώτερα στοιχεία περί των άλλων σχετικών σπουδαιών προβλημάτων.

Ός διεπιστώθη δια της παρούσης έρεύνης και των ύποδειχθέντων ύπ' αυτής μέτρων, άσφαλώς είναι δυνατή ή έπίτευξις ούσιαστικής βελτιώσεως εις την βάση της υγιεινής ζωής έν Κρήτη. Τόσον αι τεχνικαί γνώσεις όσον και τό άπαραίτητον προσωπικόν δια την έπίτευξιν μις τοιαύτης βελτιώσεως ύπάρχουσιν εις την άλλοδαπην άν όχι και έν Έλλάδι. Άλλά αι ύλικά βάσεις των βελτιώσεων, δέν είναι παρά ή άπαρχή της όλης ύποθέσεως. Τό σπουδαιότερον πράγμα δια την βελτίωσιν της ζωής έν Κρήτη, είναι ή άλλαγή εις ώρισμένους βασικούς παράγοντας, οΐτινες είναι κοινωνικοί και ανθρώπινοι, ως έκ της φύσεώς των. Οί παράγοντες δέ ούτοι είναι οί πολυαριθμότεροι και οί δυσκολώτεροι. Περιλαμβάνουσι προβλήματα διάφορα, ως τό της «πολιτικής της άγοράς» και των μεταφορών, της αναλήψεως τοπικής ευθύνης και τοπικής πρωτοβουλίας, άναφορικώς προς την τοπικήν διοίκησιν, της εκπαιδεύσεως και της εις περιωρισμένην κλίμακα βιομηχανικής έπεκτάσεως.

Η «πολιτική της άγοράς» δηλαδή ή μελέτη των μεθόδων της έξευρέσεως και κατακτήσεως άγορών προς τοποθέτησιν των προϊόντων και ή μεταφορά αυτών έκ Κρήτης εις τας άγοράς ταύτας, είναι έξ ίσου σημαντική και έπιτακτική δια την Κρήτην όπως και ή μελέτη τοϋ βιοτικού κύκλου τοϋ δάκου. Όπως έχουν τά πράγματα σήμερα εις την Κρήτην, έκαστον άτομον άντιμετωπίζει μεμονωμένα δια τόν έαυτόν του τό σύστημα της διαθέσεως των προϊόντων του και ούδεις έξετάζει τό όλον πρόβλημα των μεθόδων της έξευρέσεως άγορών, έν τή γενικότητι αυτοϋ, ως και έκείνο της τοποθετήσεως και μεταφοράς των προϊόντων έν γενεί. Ειδικός έμπειρογνώμων δια τά ζητήματα της έξευρέσεως άγορών, γνώστης των ζητημάτων δια τας έμπορικάς διεξόδους των Κρητικών προϊόντων, θά ήδύνατο να προσφέρη πολυτίμους ύπηρεσίας, έν συνεργασία με τούς έξαγωγείς και τούς γεωργικούς συνεταιρισμούς. Αί προσπάθειαι τοϋ έμπειρογνώμονος τούτου θά ήδύναντο να έπεκταθούν εις τά κάτωθι : α) Τυποποίησιν, κατάταξιν κατά κατηγορίας και συσκευασίαν των προϊόντων β) Ειδικήν έπεξεργασίαν των προϊόντων των ύποκειμένων εις άμεσον φθοράν προς πρόληψιν ύπερκορεσμοϋ της άγοράς γ) Έναποθήκευσιν προϊόντων εις ψυγεία δ) Μεταφοράν ε) Έξεύρεσιν άγορών ζ) Άγροτικήν πίστιν η) Όργάνωσιν και λειτουργίαν των συνεταιρισμών θ) Έξασφάλισιν άποτελεσματικής συνεργασίας (π.χ. χορήγησιν άδειών εισαγωγής και έξαγωγής) και ι) Κατάρτισιν προσωπικού από Έλληνας.

Ό ως άνω έμπειρογνώμων, πρέπει να περιβάλη με ιδιαιτέραν προσοχήν τούς γεωργικούς συνεταιρισμούς. Οί όργανισμοί ούτοι άποτελοϋσι τούς παράγοντας, δια των όποιων αναπτύσσονται αι μεγαλύτεραι τοπικά ευθύναι και πρωτοβουλία. Θα ήτο λίαν ώφέ-

λιμος πράξεις ή άποστολή νέων ανθρώπων εις τό έξωτερικόν με ύποτροφίας, δια να μελετήσουν την λειτουργίαν, όργάνωσιν, και διοικήσιν τών συνεταιρισμών εις άλλας χώρας, όπου αντιμετωπίζονται όμοια προβλήματα με τα της Κρήτης. Ό ως άνω προτεινόμενος έμπειρογνώμων, πρέπει να είναι άνθρωπος όστις να αισθανεται τας ανάγκας και τας δυνατότητας της συνεταιριστικής έργασίας. Η αύξησης της άγροτικής παραγωγής έλάχιστα θα έβελτίωνε την στάθμην της Κρητικής ζωής, εάν δεν συνωδεύετο αύτη και από τα κατάλληλα μέσα μεταφοράς τών προϊόντων εις τας άγοράς καταναλώσεως με λογικόν κόστος. Η βελτίωσις εις τας μεταφοράς δύναται να πραγματοποιηθή μόνον βραδέως. Άλλ' εύτυχώς υπάρχουν Έλληνες μηχανικοί της όδοποιίας ικανώτατοι. Η δε βελτίωσις τών μέσων μεταφοράς, θα έξυπηρετήση τούς κοινωνικούς παράγοντας, την ειρήνευσιν, την οικονομικήν πρόοδον, την ανάπτυξιν της τοπικής άρμοδιότητος και την πρωτοβουλίαν και την έξεύρεσιν πόρων. Μηχανικός όδοποιίας, άπεσπασμένος ως σύμβουλος εις τό Ύπουργείον Δημοσίων Έργων, θα συνέβαλε μεγάλως εις τόν καθορισμόν και την ανάπτυξιν τών πρακτικών δυνατοτήτων. Κατά την εποχήν της έρεύνης τιαύτη βοήθεια παρεσχέθη υπό της Ε.Σ.Α. Και ή βελτίωσις της άκτοπλοίας πρέπει να τύχη αναλόγου μερίμνης εκ μέρους τών άρμοδίων.

Άλλ' ή κυριώτερα ώθησις δια την βασικήν βελτίωσιν τών μεταφορών, δέον να προέρχεται μάλλον από τούς τοπικούς παράγοντας και με την πρωτοβουλίαν αυτών. Άφθονα ύλικά όδοποιίας υπάρχουν εντός της Κρήτης, τοπικής προελεύσεως. Οι άρρενες κάτοικοι της Κρήτης διαθέτουν πολλάς έλευθέρας ώρας. Ός διεπιστώθη εκ της έρεύνης, οι έξετασθέντες άγρόται ειργάζοντο μόνον 160 όκταώρους ήμέρας κατ' έτος. Δια την κατασκευήν καλών δρόμων θα ήτο εύκολον να καταρτισθοϋν συνεργεία από τούς άνέργους εργάτας και από ύποαπασχολούμενους άγρότας και να χρησιμοποιηθοϋν έχχώρια ύλικά. Εις έπόμενα κεφάλαια θα αναπτυχθή τό θέμα τών μέσων και της συμβολής τών Άθηνών, ως και τών έπιτοπίων Αρχών, προς τόν σκοπόν τούτον.

Ηδη άνεφέραμεν ότι, καθ' όλην την μακράν ιστορίαν της, ή Έλληνική διοίκησις υπήρξε κατ' έξοχήν συγκεντρωτικού τύπου, έξαρτωμένη καθ' όλοκληρίαν από τας Άθήνας και οικονομικώς, οϋδεμία δε πρωτοβουλία ένεργείας περιφερειακή, άνευ έγκρίσεως του κέντρου ήτο δυνατή. Η θεραπεία του κακού του ύπερσυγκεντρωτικού τούτου συστήματος, φαίνεται ότι έξαρτάται εκ της ικανότητος τών άρμοδίων πολιτικών ήγετών τών εκάστοτε διοικούντων κομμάτων, εις τό να αναδιοργανώσουν την διοίκησιν, να καθορίσουν σαφώς τα καθήκοντα και τας ύποχρεώσεις ενός εκάστου, να καταλείμουν τας εύθύνas και να δημιουργήσουν εύσυνειδήτους, φιλοπόνους και ικανούς δημοσίους υπαλλήλους.

Κρατικοί λειτουργοί παντός βαθμού, όφείλουν να έχουν στενωτέραν έπαφήν με τόν λαόν και είναι έπιτακτική ή ανάγκη όπως ληφθή μερίμνα δια την μόρφωσιν και τών αναλαφβήτων, άνεξαρτήτως της ηλικίας αυτών. Οι προϋπολογισμοί εις όλα τα επίπεδα πρέπει

νά αναπροσαρμοσθούν προς την οικονομική πραγματικότητα της Ελλάδος. Τόσον τὰ φορολογικά συστήματα ὅσον καὶ αἱ πιστωτικαὶ διευκολύνσεις, δεόν ὅπως τύχουν ἀρτιωτέρας μελέτης, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐνθαρρύνεται ἡ ἐπένδυσις κεφαλαίων εἰς παραγωγικὰς ἐπιχειρήσεις.

Ἡ γενικὴ βελτίωσις τῆς οικονομικῆς καταστάσεως ἐξαρτᾶται σοβαρῶς ἐκ τῆς πολιτικῆς σταθερότητος καὶ τῆς προσωπικῆς ἀσφαλείας τῶν πολιτῶν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐρεῦνης ταύτης, ἡ τοπικὴ πρωτοβουλία ἐν Κρήτῃ ἐφαίνετο μᾶλλον ἐν παραλύσει. Εἶναι ζωτικώτατος παράγων διὰ τὴν αὐτενέργειαν τῆς Κρήτης, ἡ ἠθικὴ ἐνίσχυσις καὶ ἐνθάρρυνσις τοῦ λαοῦ, διὰ νὰ ἐπωφεληθῇ ἀπὸ τὰς παρουσιαζομένας εὐκαιρίας καὶ νὰ ἀξιοποιήσῃ αὐτάς. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἀναγνωρίζουσα τὴν ἀλήθειαν αὐτήν, φαίνεται ὅτι εἶναι πρόθυμος νὰ καταρτίσῃ πρόγραμμα διὰ τὴν ἀποκέντρωσιν καὶ τὴν ἐπέκτασιν τῶν ἀρμοδιοτήτων καὶ τῆς πρωτοβουλίας εἰς τὰς τοπικὰς ὑπηρεσίας. Ἡ κατὰ τρόπον δημοκρατικὸν μετάβασις ἀπὸ τοῦ συγκεντρωτικοῦ συστήματος εἰς τὴν ἀποκεντρωτικὴν διοίκησιν, πρέπει νὰ πραγματοποιηθῆται μὲ βραδῶν ρυθμὸν, καθόσον εἶναι ἀδύνατον νὰ ἀνατραποῦν ἡθὴ καὶ ἔθιμα αἰῶνων ἐντὸς μιᾶς καὶ μόνῃς νυκτός, χωρὶς νὰ θυσιάζωνται αἱ ἀνθρώπινα ἀξίαι. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀναπτυχθοῦν ταχέως μεγαλύτερα τοπικὰ ἀρμοδιότητος καὶ συμμετοχὴ αὐτῶν εἰς τὰ κοινὰ. Προτείνονται σχετικῶς τὰ κάτωθι τρία μέτρα :

1) Ἡ ἐκ μέρους τῆς κεντρικῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως χρησιμοποίησις τῆς Κρήτης ὡς πειραματικοῦ ἐργαστηρίου, διὰ τὴν ἀποκέντρωσιν ἐκείνων ἐκ τῶν κρατικῶν λειτουργιῶν, αἵτινες εἶναι οὐσιωδῶς τοπικοῦ ἐνδιαφέροντος. Πολλοὶ εἶναι οἱ τρόποι διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου, δύνανται δὲ νὰ χρησιμοποιοῦνται εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ πρόσωπα ἐθελουσίως προσφερόμενα. Πᾶσα δὲ προσπάθεια πρὸς τὴν κατεῦθυνσιν ταύτην, ἐν τελικῇ ἀναλύσει, θέλει συντελέσει μᾶλλον εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῶν δεσμῶν μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Κρήτης παρά εἰς τὴν ἐξασθένισιν αὐτῶν.

2) Πρέπει νὰ γίνῃ ἐπισταμένη καὶ ἐμπεριστατωμένη ἀνάλυσις τοῦ προβλήματος, ὡς βᾶσις τῶν ἀρχικῶν μέτρων καὶ μεθόδων διὰ τὴν λύσιν αὐτοῦ.

Εἰδικὸς μελετητὴς τῶν τοπικῶν καὶ διαχειριστικῶν προβλημάτων, συνεργαζόμενος μετὰ τῶν ὑπαλλήλων τοῦ κέντρου καὶ τῶν τοπικῶν παραγόντων, θὰ ἦτο ἴσως τὸ ἐνδεδειγμένον πρόσωπον διὰ νὰ ἐνεργήσῃ μίαν τοιαύτην μελέτην. Μεταξὺ τῶν ἄλλων θεμάτων πρὸς μελέτην θὰ ἦτο σκόπιμον νὰ συμπεριληφθοῦν καὶ τὰ ἑξῆς :

α) Μελέτη τῶν κρατικῶν λειτουργιῶν, πρὸς ἐξακρίβωσιν ἐκείνων αἱ ὁποῖαι ἐκ τῶν πρώτων ἢ βραδύτερον πρέπει νὰ ἀποκεντρωθοῦν.

β) Ἀνάλυσις τῶν κρατικῶν μέσων, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦνται διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν μεταβολῶν τούτων.

γ) Μέθοδοι ἀναπτύξεως τῶν κοινοτικῶν εὐθυνῶν καὶ ἀρμοδιοτήτων, διὰ τὴν συμμετοχὴν τῶν Κοινοτήτων εἰς τὴν κατασκευὴν, χρηματοδότησιν καὶ συντήρησιν τῶν ὁδῶν.

δ) Τρόποι αὐξήσεως τῆς τοπικῆς συμμετοχῆς, εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν δημοσίων σχολικῶν συστημάτων.

ε) Τρόποι αύξήσεως τής τοπικῶν φορολογικῶν ἐσόδων, πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν κοινοτικῶν ἀναγκῶν καὶ τοπικὴ ἀρμοδιότης διὰ τὴν διαχείρισιν αὐτῶν.

στ') Δυνατότητες τοπικῶν ἐκλογῶν πρὸς ἀνάδειξιν κοινοτικῶν ἀξιωματούχων.

Καὶ ζ) Μέθοδοι χρησιμοποιοῦσεως ομάδων τῆς Κοινότητος, πρὸς συζήτησιν ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων τοπικοῦ ἐνδιαφέροντος.

Παραλλήλως πρὸς τὴν ἐκλογὴν προβλημάτων ὡς τὰ ἀνωτέρω, εἰς τὴν ἐναρξιν τῆς ἐφαρμογῆς αὐτῶν πρέπει νὰ τονισθῇ ἡ ἀνάγκη ὅπως ἐφαρμοσθῇ βαθμιαίως ἡ πολιτικὴ τῆς ἀποκεντρώσεως.

3) Διὰ τὴν διαρκῆ παρότρυνσιν τῶν τοπικῶν παραγόντων πρὸς ἀνάπτυξιν πρωτοβουλίας καὶ συμπάρασταισιν αὐτῶν, συνιστᾶται ὅπως ἐξευρεθῇ τὸ κατάλληλον πρόσωπον, ἴσως δὲ τὸ πρόσωπον τοῦτο θὰ ἠδύνατο νὰ καταρτίσῃ καὶ τὰς σχετικὰς μελέτας. Αἱ ἀρχικαὶ προσπάθειαι πρέπει νὰ τείνουν κυρίως πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς ἐξευρέσεως πόρων ὑπὸ τοπικὴν διαχείρισιν, διὰ τὴν κατασκευὴν δρόμων, τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐκπαιδεύσεως, καθὼς καὶ τῆς δημιουργίας τοπικῶν στελεχῶν ὑπευθύνων διὰ τὴν παρακολούθησιν τοῦ ὅλου ἔργου.

*Ἀπὸ τὰ κοινωνικὰ προβλήματα ἅτινα ἀντιμετωπίζει ὁ Κρητικὸς λαός, τὸ σπουδαιότερον εἶναι τὸ ἐκπαιδευτικόν. Ἡ ἐξεύρεσις προσώπων μὲ οὐσιώδεις εἰδικευμένας γνώσεις, θὰ ἀπετέλει σπουδαῖον παράγοντα, ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἐφαρμογὴν προγράμματος πρὸς βελτίωσιν τῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς τὴν Κρήτην. Οἱ εὐρισκόμενοι ἔξω τῶν πραγμάτων, δὲν δύναται νὰ ἐκφέρουν ὑπεύθυνον καὶ ἄνευ ἐπιφυλάξεως γνώμην περὶ τῶν ἐκπαιδευτικῶν πραγμάτων παρὰ μόνον διὰ τὴν ἰδιαιτέραν αὐτῶν πατρίδα, συνεπῶς, αἱ σχετικαὶ συστάσεις πρὸς τοὺς Κρήτας, δεόν ὅπως γίνονται μετὰ περισκέψεως καὶ κατόπιν συντόμου ἐρεῦνης.

Σύμφωνα πρὸς τὰ πορίσματα τῆς ἐρεῦνης μας, διαπιστοῦται ἡ ἀνάγκη τῆς τροποποιήσεως τοῦ ὑπάρχοντος ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ὁ κόσμος μὲ τὴν μὀρφωσιν καὶ τὰς ἀποκτηθείσας γνώσεις, νὰ δύναται νὰ ἀντιμετωπίζῃ τὰ πρακτικὰ προβλήματα τῆς διαβιώσεως. Ἀκολουθοῦν ὑποδείξεις, ὡς ἐπὶ παραδείγματι αἱ ἑξῆς:

1) Εἰδικὴ ἐκπαίδευσις ὑγιεινολόγων, γεωπόνων καθοδηγητῶν περὶ τὴν τοποθέτησιν τῶν προϊόντων, μηχανικῶν, ὑπαλλήλων τοπικῆς διοικήσεως, φορολογίας, ὑπαλλήλων διὰ τὸν ἐμβολιασμὸν τοῦ πληθυσμοῦ, καθὼς καὶ διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῆς ἐκπαιδεύσεως. Ταῦτα δύναται νὰ πραγματοποιηθοῦν εἴτε διὰ τῆς ἐπὶ τόπου ἐκπαιδεύσεως τῶν νέων ἀπὸ εἰδικῶς μετακαλουμένους ξένους ἐμπειρογνώμονας ἢ καὶ διὰ τῆς ἀποστολῆς νέων πρὸς μετεκπαιδευσιν εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν μὲ τὸ σύστημα τῶν ὑποτροφῶν.

2) Ἐκπαίδευσις περισσοτέρων νέων, ἱκανῶν νὰ συνεργασθοῦν μὲ τοὺς ἀγροτικούς παράγοντας διὰ νὰ ἀξιοποιήσουν τὰς γνώσεις τῶν διὰ τὴν δημιουργίαν καλύτερων ποικιλιῶν, καὶ ἐφαρμογὴν συγχρόνων ἀγροτικῶν μεθόδων.

3) Χρησιμοποίησιν τῶν οἰκημάτων τῶν συνεταιρισμῶν, καφε-

νείων και άλλων τοιούτων κέντρων, διά την διαπαιδαγώγησιν του κοινου εις τα ζητήματα της παραγωγής και διαθέσεως των προϊόντων.

4) Ἐξέτασις τῶν προβλημάτων τούτων και συζήτησις ἐπ' αὐτῶν μετὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν παραγόντων.

Ὅμως, δεόν ὅπως ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι, πᾶσα μεταβολή σχετικῶς πρὸς τὴν ἐκπαίδευσιν ἐν Κρήτῃ πρέπει νὰ ἐπιδιωχθῆ διὰ τοῦ κέντρου, και εἰδικώτερον, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τὸ ἀνώτατον ἐκπαιδευτικὸν συμβούλιον τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας και τὰς τοπικὰς ἀρχάς.

Τέλος ἡ βελτίωσις τῆς βιοτικῆς στάθμης τῆς Κρήτης θὰ συνεπάγεται βαθμιαίαν αὐξησιν τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς, ὅχι ὅμως εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὥστε νὰ ἐπηρεάζῃ τὸν θεμελιώδη ἀγροτικὸν χαρακτήρα τῆς οἰκονομίας τῆς νήσου. Ἡ βιομηχανικὴ αὐξησις (ἐπέκτασις) τῆς Κρήτης πρέπει νὰ προέρχεται ἐκ τῶν φυσικῶν πόρων αὐτῆς, ἐκ τῆς ἀγροτικῆς δηλ. παραγωγῆς, καθὼς και ἐκ τῆς χρησιμοποιοῦσεως πολυαρίθμων ὑποαποσχολουμένων ἐργατῶν τῆς νήσου. Ἡ πρότασις περὶ ἰδρύσεως βιομηχανίας σιδήρου και χάλυβος ἐν Κρήτῃ, ἡ ἀντιμετωπισθεῖσα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐρεῦνης ταύτης, εἶναι ἀστοχος. Ἡ ἔλλειψις ἠλεκτρικῆς δυνάμεως, καυσίμων και μέχρι τοῦδε γνωστῶν φυσικῶν πόρων, ἡ ἀνυπαρξία τεχνολογικῶν εἰδικότητων, καθιστοῦν τὴν τοιαύτην ἀνάπτυξιν ὄκαιρον. Μικραὶ βιομηχανίαι ἔχουσαι ἄμεσον σχέσιν μετὰ τὴν παραγωγὴν τῶν ἀπαραίτητων ὑλικῶν ἢ μετὰ τὴν ἐπεξεργασίαν ἀγροτικῶν προϊόντων, ἀντιπροσωπεύουν κλάδους δυναμένους νὰ ἀναπτυχθοῦν. Ἡ κονσερβοποιήσις λαχανικῶν, φρούτων και ἐλαίων, ὡς και τὰ μέσα διὰ τὴν διὰ ψύξεως διατήρησιν ὀπωρικῶν και ἰχθύων, ἡ αὐξησις τῆς παραγωγῆς κεράμων και πλίνθων, καθὼς και αἱ ἐγκαταστάσεις διὰ τὴν παραγωγὴν ὑλικῶν διὰ τὰ μπετόν τῶν οἰκοδομῶν, εἶναι ἀπὸ τὰ ἔργα τὰ ὅποια παρουσιάζουν δυνατότητας νὰ προκόψουν. Ἐν συσχετίσει πρὸς τὰ ἀνωτέρω, ἡ ἀνάπτυξις τῶν λιγνιτωρυχείων θὰ ἦτο λίαν χρήσιμος διὰ τὴν παραγωγὴν ἠλεκτρικοῦ ρεύματος ἀπαραίτητου διὰ τὰς προηγουμένας δραστηριότητας. Κατὰ τὴν κατοχὴν οἱ Γερμανοὶ ἀξιοποίησαν δύο ἐκ τῶν λιγνιτωρυχείων, τὰ ὅποια ὅμως κατέστρεψαν κατὰ τὴν ἀποχώρησιν των ἐξ Ἑλλάδος. Προτοῦ καθορισθῆ, ὅμως, ποταὶ εἶναι αἱ δυνατότητες και τίνες αἱ προϋποθέσεις αἱ ἀπαραίτητοι διὰ τὴν ἀνάπτυξιν αὐτῶν, πρέπει νὰ γίνῃ ἡ προκαταρκτικὴ μελέτη ἀπὸ τοὺς ἀρμοδίους. Τοιαύτη ἐπέκτασις και ἀνάπτυξις τῆς μικρᾶς βιομηχανίας εἶναι οὐσιώδης διὰ τὴν ἐφαρμογὴν οἰουδήποτε προγράμματος πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ βιοτικῶ ἐπιπέδου ἐν Κρήτῃ, καθὼς και πρὸς ἐξασφάλισιν ἐργασίας εἰς τὸν πλεονάζοντα ἀγροτικὸν πληθυσμὸν τῆς νήσου.

Ἡ ἀποκατάστασις και ἀνάπτυξις τοῦ Τουρισμοῦ, ἐπίσης θὰ συνέβαλε πολὺ εἰς τὴν οἰκονομικὴν βελτίωσιν τῆς Κρήτης. Τὸ κλίμα τῆς νήσου, ἡ θέσις και ὁ φιλόξενος πληθυσμὸς αὐτῆς, ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὴν ἀποκάλυψιν και ἀποκατάστασιν τοῦ Μινωϊκοῦ πολιτισμοῦ, τοῦ πρώτου μεγάλου εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ, θὰ δημιουργοῦσαν μεγίστην τουριστικὴν κίνησιν εἰς τὴν Κρήτην, ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου

καί τοῦτο θά συνέβαλεν εἰς τήν αὔξησιν τοῦ συναλλάγματος. Ἐν συμπεράσματι, λοιπόν, εἶναι καταφανές ἐκ τῶν πορισμάτων τῆς ἐρεῦνης μας, ὅτι εἶναι δυνατή ἡ βελτίωσις τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῆς Κρήτης, βραδέως μὲν ἀλλὰ οὐσιωδῶς. Πρὸς ἐπίτευξιν τούτου εἶναι ἀναγκαῖα ἡ ὑπαρξίς προϋποθέσεων τινῶν :

1) Ὁ πληθυσμὸς τῆς Κρήτης, καθὼς καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, νὰ συμφωνήσουν διὰ τοὺς ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς καὶ ν' ἀναλάβουν δεσμευτικὴν ὑποχρέωσιν πρὸς συνεργασίαν.

2) Ἡ ἀρχικὴ εὐθύνη διὰ τὴν ἐφαρμογὴν προγράμματος αὐτοβοηθείας, νὰ βαρύνη τὸν Κρητικὸν λαὸν τὸν ἴδιον.

3) Νὰ παρασχεθῇ πᾶσα σύγχρονος τεχνικὴ βοήθεια εἰς τὴν Κρήτην, διὰ τὸν καταρτισμὸν καὶ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ προγράμματος.

Ἡ πρακτικὴ ἐφαρμογή, ἐν συνόλῳ ἢ ἐν μέρει, τῶν κάτωθι μέτρων εἶναι δυνατὴ ὡς ἑξῆς :

1) Τὰ δεδομένα καὶ αἱ εἰσηγήσεις τῶν πορισμάτων τῆς ἐρεῦνης μας, νὰ εἶναι ἐν συνόλῳ ἢ ἐν μέρει εἰς τὴν διάθεσιν ἐκείνων οὔτινες ἐνδιαφέρονται διὰ τὰ πράγματα τῆς Κρήτης. Ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον δίδομεν εἰς τὴν δημοσιότητα τὰ πορίσματα τῆς ἐρεῦνης μας, εἶναι ἡ πιθανότης ὅπως τοῦτο προκαλέσῃ τὸ γενικὸν ἐνδιαφέρον, ὡς ἐλέχθη πρότερον. Ἐλπίζομεν ὅτι τοῦτο (τὸ πόρισμα τῆς μελέτης) ἀσφαλῶς θά προκαλέσῃ τὸ ἐνδιαφέρον τόσο τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ καὶ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως ἀφ' ἑνός, ὅσον καὶ τοῦ Ο.Η.Ε. καὶ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν Η.Π.Α. ἀφ' ἑτέρου, ὡς καὶ ἄλλων ὁμάδων ἀκόμη, ἐμμέσως δὲ δυνατόν νὰ ἐνδιαφερθοῦν καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν μελέτην τῶν προβλημάτων τῶν μὴ βιομηχανοποιημένων χωρῶν, καὶ νὰ εὔρουν χρήσιμον τὴν ἀνάλυσιν τῶν ἀνωτέρω προβλημάτων.

2) Ἰδιωτικοὶ παράγοντες, καθὼς καὶ ἀπλοὶ ἰδιῶται, ἐνδιαφερόμενοι διὰ τὴν Κρήτην, δυνατόν νὰ διαφωτισθοῦν σχετικῶς μὲ τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα διὰ πρώτην φοράν παρέχονται καὶ νὰ ἀναλάβουν τὴν ἐκτέλεσιν προγράμματος εἰς τὴν νῆσον. Οἰοσδήποτε ἐκ τῶν ἰδιωτικῶν παραγόντων, τῶν ἐπιθυμούντων νὰ ἀναπτύξουν δραστηριότητα ἐν Κρήτη, δύναται νὰ ἐνεργήσῃ κατὰ διαφόρους τρόπους. Αἱ εὐθύναι τῶν ἀναλαμβανόντων πρωτοβουλίαν δράσεως συμφώνως μὲ τὰς ὑποδείξεις τῆς ἐρεῦνης μας, θά περιορίζοντο, ἐάν οὗτοι ἐπελαμβάνοντο ταυτοχρόνως πλειόνων τοῦ ἐνός ἔργων. Οἱ ὑποψήφιοι ἐργολῆται θά ἠδύναντο νὰ ἐκλέξουν, σύμφωνα μὲ τὴν κρίσιν των, ἐκεῖνο τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον θά εἶχε τὰς μεγαλυτέρας πιθανότητας νὰ εὐδοκιμήσῃ. Π.χ. θά ἠδύνατο νὰ προτιμηθῇ τὸ ἔργον τῆς μελέτης καὶ ἐλέγχου τοῦ δάκου ἢ τὸ ζήτημα τῆς ὑδρεύσεως ἢ βελτιώσεως τῆς ὑδρεύσεως, τὸ ζήτημα τῆς συνεχίσεως τοῦ ἀγῶνος ἐναντίον τῆς ἐλονοσίας, τὸ πρόβλημα ἐξευρέσεως ἀγορῶν διὰ εὐνοϊκώτεραν τοποθέτησιν τῶν προϊόντων.

3) Θά ἦτο δυνατόν ἐνδιαφερόμενος ἐπιχειρηματίας νὰ ἐκλέξῃ δύο ἢ τρεῖς Κοινότητας καὶ νὰ κατευθύνῃ τὴν προσοχὴν του καὶ τὰς προσπάθειάς του εἰς τὸ νὰ ἐνεργήσῃ ἐπεξηγηματικὰς συγκεντρώσεις εἰς τὰς διαφόρους περιφερείας, ὅπου νὰ ἐξηγήσῃ εἰς τοὺς κατοίκους τὰς δυνατάς βελτιώσεις μὲ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀναλαμβανόμενων ἔργων.

4) Ἐπίσης, ἐνδέχεται ἐπιχειρηματίας τις νὰ προβῇ εἰς τὴν ἐκτέ-

λεσιν προγράμματος εύρύτερου και περισσότερον θεμελιώδους σημασίας. Έν τοιαύτη περιπτώσει, ούτος πρέπει νά λάβη υπ' όψιν ότι, όπως εις πᾶσαν κοινωνίαν, και έν Κρήτη ή ζωή είναι έν ένιαίον αδι-αίρετον σύνολον και ότι πρωτεύουσαν σημασίαν έχει ή διατήρησις τής ισορροπίας τής Κρητικῆς ζωῆς. Τοῦτο σημαίνει συντονισμόν συνοχήν και σύνεσιν περί τήν έκτέλεσιν τών διαφόρων έργων, πάντοτε βάσει καλῶς μελετημένου προγράμματος, εις τὰ κατά σειράς προβλή-ματα υδρεύσεως, δάκου, υγείας, τοπικῆς διοικήσεως, εκπαιδεύσεως κλπ. Τοῦτο δέ επιτυγχάνεται μόνον όταν ό ενδιαφερόμενος καταβάλλη συνεχῆ προσπάθειαν επί ικανήν περίοδον. Διά τήν μελέτην τών δια-φόρων προβλημάτων, χρειάζεται συνεργεῖον από 2 - 3 ανθρώπους υπό τήν ηγεσίαν ενός. Το συνεργεῖον τοῦτο θα αποτελῆ τόν πυρήνα τών προσπαθειών. Ίδεώδη ομάδα θα απέτελουν εις υγιεινολόγος, εις γεω-πόνος και εις ειδικός διά τὰ κοινωνικά προβλήματα τής αγροτικῆς οργανώσεως τών κοινοτήτων. Τὰ πρόσωπα ταῦτα θα ήδύναντο νά εργασθοῦν κατά τό υπόδειγμα τών υπαλλήλων τής οργανώσεως τής «Έγγυς Ἀνατολή» και τής Διεθνούς Ὑπηρεσίας Ὑγείας τοῦ Ίδρύματος Ροκφέλλερ. Ὑπό τὰς οδηγίας τών προϊσταμένων τών ορ-γανώσεων των, οὔτοι θα ήδύναντο νά συμβάλουν εις τό ἔργον με τὰς τεχνικάς και ἐπιστημονικάς των γνώσεις.

Μία τοιαύτη ολοκληρωτική έξόρμησις, τήν όποίαν ήθελεν ἀνα-λάβει ὁμάς ἀναδόχων πρακτόρων, προϋποθέτει τήν τήρησιν τών διδαγ-μάτων, τὰ όποια προέκυψαν έκ τής έρεῦνης και τών παρατηρήσεών μας έν Κρήτη και τής εις ἄλλας χώρας κηθείσης πείρας ως κατω-τέρω :

α) Δέον όπως αἱ ἀξίαι και αἱ παραδόσεις τοῦ λαοῦ τής ενδιαφε-ρομένης χώρας παραμείνουν σεβασταί.

β) Ὁ σκοπός τών ενεργειών δέν πρέπει νά είναι ή ἐπιβολή έκ-βιομηχανισμένου Δυτικοῦ πολιτισμοῦ οὔτε τὰ Ἀμερικανικά ή ἄλλα ήθη και ἔθιμα νά λαμβάνωνται ως πρότυπα.

γ) Το ἔργον τής ἀναδιοργανώσεως δέον όπως ἀρχίσῃ έκ τών κάτω πρὸς τὰ ἄνω, ἐκεῖ όπου ό κόσμος ζῆ και ἐργάζεται και όχι έκ τών ἄνω πρὸς τὰ κάτω.

δ) Τὰ μέσα τής έκτελέσεως παντός προγράμματος πρέπει νά μελετῶνται προσεκτικῶς, πρὸ τής προκρίσεως αὐτῶν.

ε) Ὁ ρυθμός τών μεταρρυθμίσεων πρέπει νά προσαρμοσθῆ πρὸς τήν ἀνθρωπίνην ικανότητα και τήν οικονομικήν ἀντοχήν, εις τρόπον ὥστε αἱ προταθεῖσαι μεταβολαὶ νά ἀπορροφηθοῦν και νά διατηρηθοῦν.

στ) Ὁ μακροχρόνιος παραδεγεμένος τρόπος ζωῆς και διαβιώ-σεως ενός λαοῦ, δέν εἶναι δυνατόν και δέν πρέπει νά μεταβάλλεται ἐσπευσμένως.

ζ) Το πλεῖστον τών δαπανῶν πρέπει νά βαρύνουν τήν Κρήτην και τό Ἑλληνικόν Ἔθνος, καθόσον, μόνον ή αὐτοβοήθεια είναι ή μόνιμος και διαρκῆς βοήθεια.

η) Ἀπαιτοῦνται, φυσικά, χρήματα, ἀλλά μόνον ή έξωθεν προερ-χομένη εις χρῆμα βοήθεια, και δη ή ὑπέρ τό δέον τοιαύτη, θέλει μάλ-λον βλάψῃ και έξασθενήσῃ πᾶσαν ἀναληφθησομένην προσπάθειαν. Ἐπιβάλλεται συνεχῆς και ολοκληρωτική προσπάθεια.

Ὁργανομένη βάσει τῶν ὡς ἄνω συστάσεων καὶ συνεχιζομένην ἐντατικῶς μίᾳ μετριοπαθῆς προσπάθειᾳ, θέλει συμβάλλει μεγάλως εἰς τὸ νὰ διδαχθοῦν οἱ Κρήτες νὰ βοηθοῦν ἑαυτοὺς πρὸς βελτίωσιν τοῦ βιοτικοῦ τῶν ἐπιπέδου. Ἐν τοιοῦτο πείραμα καὶ μίᾳ τοιαύτῃ προσπάθειᾳ, θὰ εἶχον ἰδιαιτέραν βαρύτητα καὶ διὰ τὰς ἄλλας Μεσογειακὰς χώρας. Πρὸς τούτοις δὲ θὰ ἐχρησίμευον ὡς παράδειγμα τῶν δυνατοτήτων μίᾳς ὀλοκληρωτικῆς προσπάθειας, διὰ νὰ παρακινηθοῦν καὶ ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι θὰ ἐπεθύμουν νὰ βοηθήσουν τὰς ὑποαναπτύκτους χώρας, παρέχοντες εἰς αὐτὰς τὰς γνώσεις καὶ τὴν πείραν τῆς Δύσεως.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΔΕΥΤΟΜΕΡΗΣ ΕΡΕΥΝΑ ΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ
ΤΟΥ ΒΙΟΤΙΚΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΕΝ ΚΡΗΤῃ

ΝΩΣΙΝΑΧ ΧΑΝΙΩΝ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΑΡΛΟΛΟΦΟΥ

... και περισσότερο εκπαιδευτικούς στην
... και να είναι η βάση για την ανάπτυξη της
... και να είναι η βάση για την ανάπτυξη της
... και να είναι η βάση για την ανάπτυξη της

... και να είναι η βάση για την ανάπτυξη της
... και να είναι η βάση για την ανάπτυξη της
... και να είναι η βάση για την ανάπτυξη της
... και να είναι η βάση για την ανάπτυξη της

... και να είναι η βάση για την ανάπτυξη της
... και να είναι η βάση για την ανάπτυξη της
... και να είναι η βάση για την ανάπτυξη της
... και να είναι η βάση για την ανάπτυξη της

α) Διόν όπως κι είναι και οι προτάσεις του λαού της εν λόγω
... και να είναι η βάση για την ανάπτυξη της
... και να είναι η βάση για την ανάπτυξη της
... και να είναι η βάση για την ανάπτυξη της

β) Ο πλοκάμι των εργατών δεν πρέπει να είναι η βάση της
... και να είναι η βάση για την ανάπτυξη της
... και να είναι η βάση για την ανάπτυξη της
... και να είναι η βάση για την ανάπτυξη της

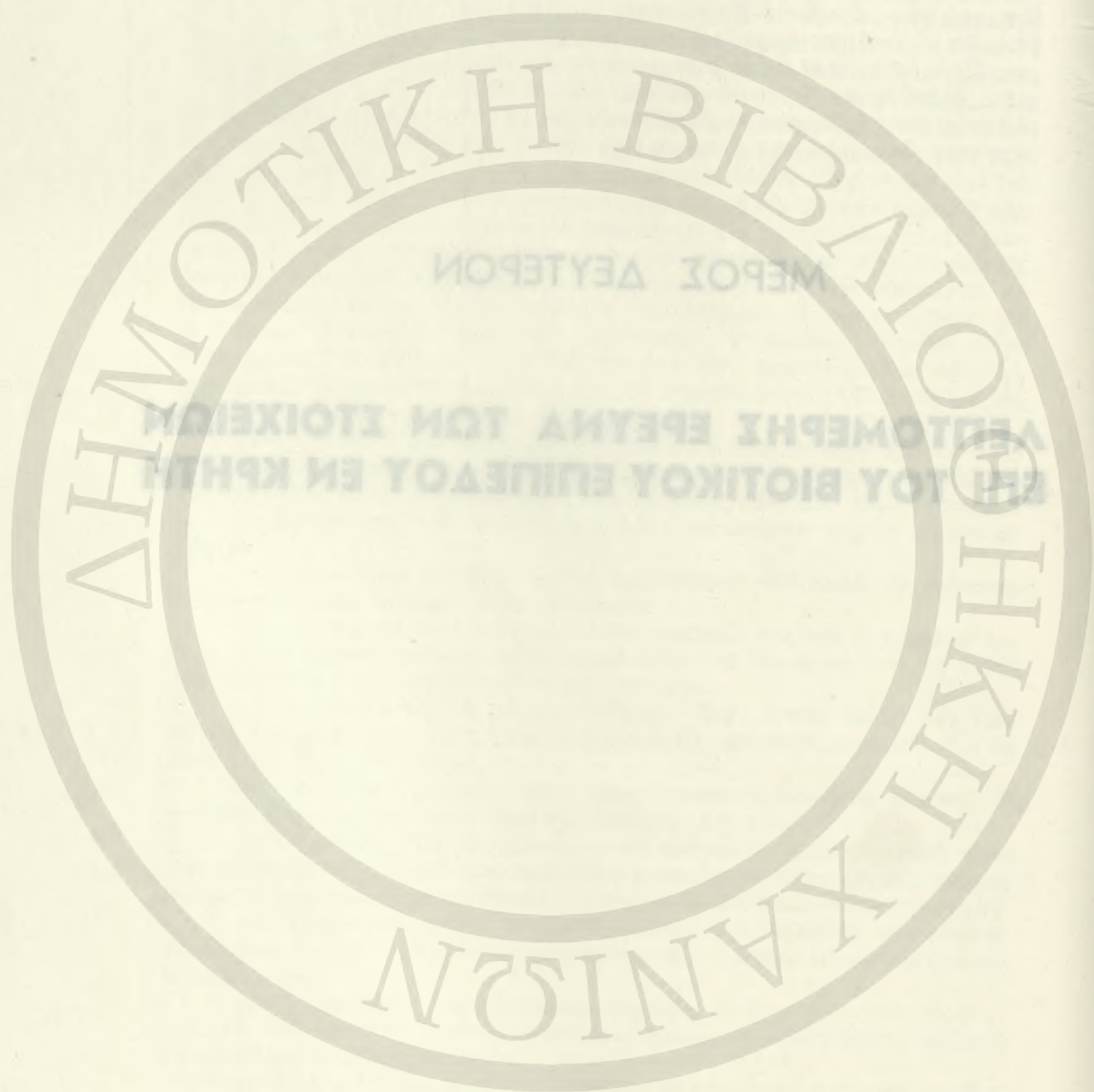
γ) Το έργο της αναδιοργάνωσης διόν όπως όντως κι είναι
... και να είναι η βάση για την ανάπτυξη της
... και να είναι η βάση για την ανάπτυξη της
... και να είναι η βάση για την ανάπτυξη της

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

**ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΕΡΕΥΝΑ ΤΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ
ΕΠΙ ΤΟΥ ΒΙΟΤΙΚΟΥ ΕΠΙΠΕΔΟΥ ΕΝ ΚΡΗΤΗ**

Α. ΟΙ ΒΥΤΣΙΟΙ ΠΟΤΟΙ

ΝΟΥΝΑΚ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ

ΩΣ ΑΝΕΦΕΡΘΗ ἤδη ἀνωτέρω, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς Η.Π.Α. καὶ πλείστας εὐρωπαϊκὰς χώρας, ἡ Κρήτη ἔχει πολὺ μικροὺς φυσικοὺς πόρους, ἄφθονον ἀνθρώπινον ἀνειδίκευτον ὕλικόν καὶ ἐξαιρετικῶς περιορισμένας πλουτοπαραγωγικὰς πηγὰς.

Α'. ΟΙ ΦΥΣΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ

Οἱ φυσικοὶ πόροι τῆς Κρήτης συνίστανται ἀπὸ σπηλαιώδη ὄρη ἀσβεστολίθου, γυμνά ἀπὸ δάση. Ἡ νῆσος ὑποφέρει ἀπὸ ἔλλειψιν ὕδατος κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας, παρὰ τὰς καταρρακτώδεις βροχὰς τοῦ χειμῶνος. Τὸ ἔδαφος τῆς στερεῖται ζωϊκοῦ λιπάσματος, ἀζώτου καὶ φωσφόρου, ἀν καὶ περιέχει ἄφθονον κάλιον καὶ ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον. Ἄγνωστος ὁ ὄρυκτός πλοῦτος, περιορισμένη ἡ ἀλίεια, εἰς ὀλιγώτερον τοῦ ἐνὸς τρίτου τοῦ ἐδάφους τῆς καλλιεργοῦνται ἀγροτικά προϊόντα. Ἡ Κρήτη δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς χαρακτηριστικὸς τύπος τῶν περὶ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν ἐκτάσεων.

1. Θέσις, ἔκτασις καὶ τοπογραφία

Ἡ Κρήτη, εὐρισκομένη εἰς τὸ Αἰγαῖον, ἀπέχει περὶ τὰ 160 μίλια ἀπὸ τὰς Ἀθήνας, πρὸς Νότον, καὶ περὶ τὰ 200 μίλια ἀπὸ τὴν Β. Ἀφρικὴν. Εὐρίσκεται 25 μίλια Νοτίως τῶν Δαρδανελλίων, 450 μίλια Βορειοδυτικῶς τοῦ Πόρτ Σάιντ, ἐπὶ τῆς διώρυγος τοῦ Σουέζ, καὶ 550 μίλια ἀπὸ τὸν Αἴβανον.

Ὁ προσανατολισμὸς τῆς νήσου εἶναι ἀνατολικοδυτικὸς (μεταξὺ 23° 30' καὶ 26° 20' Ἀνατολικοῦ μήκους καὶ μεταξὺ 34° 54' 40'' καὶ 35° 41' 34'' Βορείου πλάτους). Ἐχει μῆκος 160 μίλια καὶ τὸ πλάτος τῆς ποικίλλει ἀπὸ 7 ἕως 35 μίλια. Ἐχει ἔκτασιν περίπου 3.200 τετραγωνικῶν μιλίων ἢ 2.050.000 acres (8.200.000 στρεμμάτων).

Ἡ Βορεῖα παραλιακὴ γραμμὴ τῆς Κρήτης εἶναι πολὺ ἀνώμαλος μὲ βαθεῖς δαντελλοειδεῖς ἀκτὰς, αἱ ὁποῖαι σχηματίζουν τὸν κόλπον τοῦ Κισάμου, τὰ Χανιά, τὸ Ἡράκλειον, τὰ Μάλλια

καί τόν Μεραμβέλλο. Πρὸς τὰ Ἀνατολικά τοῦ κόλπου τῶν Χανίων εὐρίσκεται τὸ βραχῶδες Ἀκρωτήρι, τὸ ὁποῖον προστατεύει τὸν κόλπον τῆς Σούδας, τὸν μόνον καλῶς προστατευόμενον λιμένα πού προσφέρει ἡ νῆσος διὰ τὰ μεγάλα σκάφη. Ὁ λιμὴν οὗτος ἔχει ἕκτασιν 8,5 τετραγωνικῶν μιλίων καὶ θεωρεῖται ὁ καλύτερος τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου. Ἡ Νοτιὰ ἀκτὴ εἶναι ὀλιγώτερον ἀνώμαλος, ἀλλὰ δὲν ἔχει φυσικοὺς λιμένας. Εἰς πλεῖστα μέρη τὰ ὄρη ἀποτελοῦν πραγματικὸν τεῖχος κατὰ μῆκος τῆς θαλάσσης (ἴδε χάρτην).

Ἡ Κρήτη ἔχει τέσσαρα κυριώτερα ὄρη: Τὰ Λευκὰ ὄρη, πού δεσπόζουν τῆς Βορειοδυτικῆς ἀκτῆς, με δύο πλαγίας ὄροσειράς ἐκτεινομένης πρὸς τὴν Βορείαν ἀκτὴν. Ἡ ὑψηλότερα κορυφὴ τῶν εἶναι ἡ περιοχὴ Πάχνης, ὑψόμετρον 8.661 ποδῶν. Τὰ μικρότερα εἶναι ὁ Ψηλορείτης ἢ Ἴδη ἢ ὄροσειρὰ τῆς Ἴδης ἢ ὁποία κεῖται εἰς τὸ κέντρον τῆς Νήσου με τὴν ὑψηλότεραν κορυφὴν τῆς Κρήτης τὸν Σταυρόν, 8.878 πόδες. Ἀνατολικῶς τῆς Ἴδης (ὄροσειρᾶς) εὐρίσκονται τὸ Λασηθί ἢ τὰ ὄρη Δίκτη με τὸ μεγαλύτερον ὑψόμετρον, 7.047 μ., εἰς Δίκτη. Εἰς τὴν ἄκρην Ἀνατολὴν κεῖνται τὰ ὄρη τῆς Σητείας με τὴν ὑψηλότεραν κορυφὴν 4.839 ποδῶν, εἰς Θριφτή. Τὸ ὄρος Κόφινας εἰς τὰ Ἀστερούσια με ὕψος 4.039 ποδῶν, χωρίζει τὴν μεγαλύτεραν κεντρικὴν πεδιάδα τῆς Μεσαρᾶς ἀπὸ τὴν Νοτιαν ἀκτὴν.

Περίπου τὰ 10% τῆς νήσου ἔχουν ὑψόμετρον ὀλιγώτερον τῶν 300 ποδῶν. Τὰ 35% ἀπὸ 300 ἕως 1.300 ποδῶν, 30% ἀπὸ 1.300 ἕως 2.600 ποδῶν καὶ 25% ἀπὸ 2.600 ποδῶν καὶ ἄνω (ἴδε Παράρτημα 5, Πίναξ Α8).

Τὰ ἐπίπεδα ὑψηλὰ ὄροπέδια τὰ ὁποία εὐρίσκονται μεταξὺ τῶν ὄροσειρῶν, ἐξασφαλίζουν θαυμασίους βοσκοτόπους διὰ τὴν Κρήτην κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας. Μεταξὺ τῶν σπουδαιότερων τούτων βοσκοτόπων εἶναι εἰς τὰ ὄρη τῆς Ἴδης, εἰς ὑψόμετρον 5.000 ποδῶν, ὁ Ἄσκυφος καὶ ὁ Ὀμαλὸς εἰς τὰ Λευκὰ ὄρη καὶ ἡ πεδιάς Λασηθίου πλησίον τοῦ ὄρους Δίκτη. Τὰ τελευταῖα δύο εἶναι ὕψους 3.000 ποδῶν. Ἡ πεδιάς Λασηθίου εἶναι μεγάλης ἐκτάσεως καὶ ἔχει ἀριθμὸν τινα χωρίων, με πολὺ ἀνεπτυγμένην γεωργίαν. Τὸ μικρότερον ὄροπέδιον, Ζῆρος, εὐρίσκεται εἰς τὸ Ἀνατολικὸν ἄκρον τῆς νήσου καὶ ἔχει ἐπίσης ἀνεπτυγμένην γεωργίαν.

Τοιαῦτα ὑψηλὰ ὄρη εὐρισκόμενα ἐπὶ στενῆς νήσου, κατ' ἀνάγκην θὰ ἔχουν καὶ ἀποτόμους κλιτεῖς καὶ βαθεῖς καὶ στενάς χαράδρας συνορευομένας ἀπὸ κρημνώδεις βράχους. Ἐνῶ εἰς τὰς στενάς κοιλάδας εὐρίσκονται αἱ μικραὶ ἐκτάσεις διὰ τὴν καλλιέργειαν. Τὰ ἐντατικῶς καλλιεργούμενα προϊόντα, παράγονται κυρίως, πλην τῶν ὄροπέδιων τοῦ Λασηθίου καὶ εἰς τὰς στενάς παρακτιοὺς πεδιάδας. Αἱ Βόρειαι αὗται παράκτιοι πεδιάδες, ἀποτελοῦν τὸ ὀλιγώτερον τῶν 3 ο/ο τῆς ἐπιφανείας τῆς Κρήτης καὶ ἔχουν ἕδαφος τύπου προσχωματικοῦ καὶ κατακλυσμαίου.

Ἡ πεδιάς τῆς Μεσαρᾶς, ἡ μεγαλύτερα τῆς νήσου, ἐκτάσεως 140 τετρ. μιλίων, κεῖται μεταξὺ τῶν ὄρέων τῆς Ἴδης καὶ τῆς ὄροσειρᾶς Κοφινός, ἐκτεινομένη πρὸς Δυσμὰς μέχρι τοῦ κόλπου τῆς Μεσαρᾶς, πλησίον τοῦ Τυμβακίου. Μικρότερα πεδιάδες εὐρίσκονται

πλησίον τῆς πεδιάδος Καστελλίου καὶ Ἀρκαλοχωρίου, Νοτιοανατολικῶς τοῦ Ἡρακλείου καὶ ἄνωθεν τῆς Ἱεραπέτρας, ἐπὶ τοῦ στενοῦ λαιμοῦ μεταξύ τοῦ κόλπου Μεραμβέλλου καὶ τῆς Λιβυκῆς θαλάσσης.

Τέσσαρες εἶναι οἱ κυριώτεροι ποταμοὶ τῆς Κρήτης. Ὁ Γεροπόταμος καὶ ὁ Ἀνάποδος, ποὺ διασχίζουν καὶ ἀρδεύουν τὴν πεδιάδα Μεσαρᾶς καὶ ἐκβάλλουν εἰς τὴν θάλασσαν, Δυτικῶς καὶ Ἀνατολικῶς τῆς ὀροσειρᾶς Κοφινὸς, ἀντιστοίχως. Ὁ Πλατανιάς, ὅστις πηγάζει ἀπὸ τὰ Λευκὰ ὄρη, ρεεῖ πρὸς Βορρᾶν καὶ ἐκβάλλει εἰς τὸν κόλπον Χανίων καὶ ὁ Μυλοπόταμος (ὁ ἀρχαῖος Ὀάξης) ὅστις πηγάζει ἀπὸ τὸ ὄρος Ἴδη καὶ ἐκβάλλει εἰς τὴν θάλασσαν πρὸς Βορρᾶν, Ἀνατολικῶς τοῦ Ρεθύμνου. Αἱ ὑπὸ τῶν ὄρων ἐπιφανείας τῆς Κρήτης, εἶναι δὲ αἱ κυριώτεραι περιοχαὶ ὅπου παράγονται αἱ μεγαλύτεραι ποσότητες δημητριακῶν, ἐσπεριδοειδῶν, ἐλαιῶν καὶ ἐλαιολάδου. Αἱ 22 κυριώτεραι ἀρδευόμεναι πεδιάδες καλύπτουσι περὶ τὸ ἥμισυ τῆς στερεᾶς ἐκτάσεως, τὸ δὲ ὑπόλοιπον τῆς ἐκτάσεως ἀρδεύεται ἀπὸ 60 καὶ πλέον μικροὺς ἐποχιακοὺς χειμᾶρρους, πηγάζοντας ἀπὸ τὰ πέριξ ὄρη καὶ ἐκβάλλοντας κατ' εὐθείαν εἰς τὴν θάλασσαν.

2. Κλίμα καὶ βροχοπτώσεις

Ἡ θερμοκρασία τῆς Κρήτης ποικίλλει, μολονότι μετριάζεται ὑπὸ τῆς θαλάσσης. Αἱ θερμοκρασίαι τῆς μεσημβρίας τοῦ θέρους εἰς τὰς πεδιάδας εἶναι ὑψηλαί, κυμαίνονται δὲ μεταξύ 80° καὶ 100° F καὶ κατὰ τὰς νύκτας μεταξύ 60° καὶ 70° F. Θερμοκρασίαι κάτω τοῦ μηδενὸς εἶναι σπάνιαι, ἀκόμη καὶ κατὰ τὸν δριμύτερον χειμῶνα. Ὁ χειμῶν εἰς τὰ ὄρεινά μέρη εἶναι δριμύς. Εἰς τὰς παρακτίους πεδιάδας ἡ μέση θερμοκρασία, διὰ τὴν περίοδον Ἀπριλίου - Σεπτεμβρίου, ἀνέρχεται εἰς τοὺς 74° F βαθμοὺς περίπου, καὶ ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μέχρι Μαρτίου εἰς τοὺς 60° F.

Οἱ ἐπικρατοῦντες ἄνεμοι ἐν Κρήτῃ εἶναι ἰσχυροί, τύπου στέππας, καὶ φυσοῦν ἀπὸ Βορρᾶ διὰ μέσου τοῦ Αἰγαίου, μὲ τόσην δύναμιν, ὥστε νὰ παρεμποδίζουν τὴν ἀνάπτυξιν τῶν δένδρων εἰς πλείστας ἐκτεθειμένας ἀκτὰς τῆς Βορείως τῆς νήσου θαλάσσης. Οὗτοι εἶναι οἱ σταθερώτεροι ἄνεμοι καὶ εἰς πολλὰς περιοχὰς χρησιμοποιοῦνται εἰς τοὺς ἀνεμομύλους διὰ τὴν ἀντλήσιν ὕδατος. Ἀφ' ἐτέρου, ὁ ξηρὸς καὶ ζεστὸς σιρόκκος τῆς Ἀφρικῆς, κατὰ τὴν ἀνοιξιν προκαλεῖ μεγάλας ζημίας εἰς τοὺς καρπούς, ἰδίως εἰς τὰς Βορείας ἀκτὰς καὶ κυρίως ὅταν οἱ ἄνεμοι οὗτοι συμπίπτουν μὲ τὴν κρίσιμον ἐποχὴν, πρὸ πάντων τῆς ἀναπτύξεως τῶν δημητριακῶν καὶ ἄλλων καρπῶν.

Ἡ Κρήτη χαρακτηρίζεται ὡς ἔχουσα κλίμα βροχερὸν κατὰ τοὺς μῆνας Ὀκτώβριον ἕως Μάρτιον καὶ ξηρὸν καθ' ὅλον τὸ ὑπόλοιπον χρονικὸν διάστημα τοῦ ἔτους. Περίπου τὰ ἑπτὰ ὄγδοα τῆς ἑτησίας βροχοπτώσεως σημειοῦνται κατὰ τὴν βροχερὴν ἐποχὴν, ἐξαιρουμένων τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν. Ἡ μέση ἑτησία βροχόπτωσις ποικίλλει ἀπὸ 27, 8 Ἴντσες εἰς τὰ Χανιά, ἐπὶ τῆς Βορειοδυτικῆς ἀκτῆς,

ἕως 18, 0 ἴντσες εἰς τὴν Σητεῖαν, ἐπὶ τῆς Βορειοανατολικῆς ἀκτῆς καὶ 8, 1 ἴντσες εἰς τὴν Ἱεράπετραν, ἐπὶ τῆς Νοτιοανατολικῆς ἀκτῆς. Ἡ μεγάλη βροχόπτωσης τῶν 44, 2 ἴντσων εἰς τὴν περιοχὴν Ἀνωγειῶν εἰς τὰς Βορείας κλιτεῖς τοῦ ὄρους Ἰδη καὶ αἱ ἔτι βαρύτεραι βροχοπτώσεις τῶν Λευκῶν ὄρεων, δὲν προφθάνουν νὰ διαβρέξουν τὰ καλλιεργημένα ἐδάφη, διότι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ βροχὴ πίπτει ὡς χιῶν κατὰ τοὺς χειμερινούς μῆνας. Ἡ παρατηρουμένη σχετικῶς μεγάλη βροχόπτωσης τῶν 25,6 ἴντσων τῆς Μεσαρᾶς, τῆς Νοτιοκεντρικῆς περιοχῆς, ἀποδίδεται εἰς τὸ γεγονός ὅτι ὁ σταθμὸς εὑρίσκεται εἰς τοὺς πρόποδας τῆς Νοτίας πλαγιᾶς τοῦ ὄρους Ἰδη. Ἡ ἀραιὰ βροχόπτωσης καὶ αἱ ἡμιτροπικαὶ θερμοκρασαὶ τῆς περιοχῆς Ἱεραπέτρας, παρουσιάζουν ἐπιτακτικὴν τὴν ἀνάγκην τῆς ἀρδεύσεως διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν πρωϊμῶν καλλιεργειῶν (ἴδε πίννακα 1 καὶ χάρτην ἐσωκλείστως). Αἱ ἀραιὰ βροχαὶ τῶν μηνῶν Μαΐου - Αὐγούστου εἶναι καταφανεῖς εἰς ὅλους τοὺς σταθμούς (ἴδε δεδομένα Παραρτήματος 5, Πίννακες Α3, Α4 καὶ Α5).

Πίναξ Ι. Μέση βροχόπτωσης (εἰς ἴντσες) εἰς τὰς ξηρὰς καὶ βροχερὰς ἐποχὰς Κρήτης εἰς 5 σταθμούς 1894—1929, καὶ Μεσαρᾶς 1936—1939.

Περίοδος	Χανιά	Ἀνώγεια	Ἡράκλειον	Σητεία	Ἱεράπ.	Μεσαρᾶ
Ξηρὰ ἐποχὴ						
*Ἀπρ. Σεπ/βρίου	3,25	6,15	3,24	1,67	0,92	1,68
Βροχερὴ ἐποχὴ						
*Οκτώβρ. Μάρτιος	24,58	38,09	17,05	15,29	7,22	23,87
*Ἐτήσιον σύνολον	27,83	44,24	20,29	17,96	8,14	25,55

(Ἐκ τοῦ Ὑπουργ. Ἀεροπορίας, Μετεωρολογικῆ Ὑπηρεσίας, Ἀθήναι)

Ἀπὸ τὰ κάπως ἀτελεῖ μετεωρολογικὰ δεδομένα διὰ τὴν ἀμέσως προπολεμικὴν περίοδον, πληροφοροῦμεθα ὅτι ἡ Κρήτη εἶχεν ὀλιγωτέραν τῆς κανονικῆς βροχόπτωσιν κατὰ τὰ ἔτη 1933 - 1935, καὶ οἱ περισσότεροι σταθμοὶ μετέδιδον τὴν πληροφορίαν ὅτι διεπιστώθησαν τὸ ἕν τρίτον ἢ τὰ δύο τρίτα τῆς μέσης ποσότητος τῆς βροχοπτώσεως κατὰ τὸ 1933. Πρόσφατα δεδομένα τῆς μετεωρολογικῆς ὑπηρεσίας παρουσιάζουν διὰ τὰ Χανιά ἐλαχίστην μεταβολήν, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν πολυετῆ μέσην βροχόπτωσιν.

Εἰς τὸν σταθμὸν Χανίων, ἐσημειώθη βροχόπτωσης κατὰ τὰς 66 ἡμέρας τοῦ χειμερινοῦ τριμήνου Δεκέμβριος, Ἰανουάριος καὶ Φεβρουάριος τῶν ἐτῶν 1945 - 1948. Ἐν ἀντιθέσει δὲ πρὸς τοῦτο, ἐσημειώθη βροχόπτωσης μόνον εἰς τὰ 5% τῶν ἡμερῶν κατὰ τὴν διάρκειαν Ἰουνίου, Ἰουλίου καὶ Αὐγούστου τῶν ἐτῶν 1945-1948. Αἱ ὀλίγα βροχαὶ κατὰ τὸ θέρος συντελοῦν εἰς τὸ νὰ μειώσουν τὸν ἀριθμὸν τῶν ψεκασμῶν μὲ θεικὸν χαλκόν, πού ἀπαιτεῖται διὰ τὸν ἔλεγχον τῶν νόσων τῆς ἀμπέλου. Ἡ μεγάλη μεταλλαγὴ τῆς ποσότητος τῆς βροχοπτώσεως κατὰ περιφέρειαν τῆς νήσου ἐντὸς τοῦ ἔτους, ἐπηρεάζει τοὺς τύπους τῶν προϊόντων κατὰ ἐποχὰς καθὼς καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς ἀρδεύσεως. Τὰ 50% καὶ πλέον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀγροτῶν, ἐβεβαίωσαν ὅτι ἡ

Εικ. 8. — Ώραία Κρητικοπούλα με τὴν στάμνα τῆς μεταφέρει νερὸ διὰ τὴν οἰκόνειαν. Χαρακτηριστικὸν τῆς ἐλλείψεως ὕδατος.

Εικ. 9. — Κοινοτικὸν πλυντήριον κάπου εἰς τὸν Νομὸν Ἡρακλείου.

Εκτ 10
9.1
1271
12
10

10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

Εκτ 10 - 1000
9.1 - 1000
1271 - 1000
12 - 1000
10 - 1000

100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200

Εκτ 10 - 1000
9.1 - 1000
1271 - 1000
12 - 1000
10 - 1000
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200

βροχόπτωσης είναι ανεπαρκής διὰ νὰ μεστώσουν τὰ κυριώτερα προϊόντα: σταφύλια, ἔληδες, καθὼς καὶ τὰ δημητριακά. Οὗτοι θεωροῦν ανεπαρκεῖς τὰς βροχὰς καὶ διὰ τὰς καλλιεργείας φθινοπωρινῆς σπορᾶς ποῦ ὀριμάζουσι τὴν ἄνοιξιν. Περί τὰ 83% τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀγροτῶν ἐδήλωσαν ὅτι ποτίζουν μέρος τῶν ἀγρῶν. Ἐξ αὐτῶν οἱ 50% πιστεύουσι ὅτι ἔχουσι ἀρκετὸν ὕδωρ διὰ τὴν καλλιέργειαν αὐτῶν. Ἡ ἔρευνα ἀπεκάλυψεν ὅτι ἐκ τοῦ συνόλου τῶν 30.000 acres (120.000 στρεμ.) ποτιστικῶν ἀγρῶν τῆς Κρήτης μόνον τὰ 59% ἐποτίζοντο ἐπαρκῶς. Ὅμως, τὸ σύνολον τῶν ποτιστικῶν γαιῶν ἀνέρχεται μόνον εἰς τὰ 5% τῆς γῆς εἰς τὰ ἀγροκτήματα ἢ περίπου εἰς τὸ ἕν τρίτον τῆς πλουσίας μὴ ποτιστικῆς πεδιάδος τῆς Μεσαρᾶς.

3. Πηγαὶ ὕδατος καὶ γεωλογικαὶ μορφολογίαι

Ναὶ μὲν πολυάριθμοι εἶναι αἱ πηγαὶ ὕδατος, ἀλλὰ περιορισμένης ἀποδόσεως. Εἰς τὸν Νομὸν Χανίων καὶ Δυτικῶς τοῦ Ρεθύμνου, ὑπάρθουσι δύο ποταμοί, πολλαὶ μικρότεραι πηγαὶ καθὼς καὶ φρέατα εἰς τὰς παρακτίους πεδιάδας καὶ τὰς κοιλάδας. Ἡ μόνη λίμνη γλυκῆς ὕδατος εἶναι ἡ λίμνη Κούρνα, ἐπὶ τῆς Βορείας ἀκτῆς, περί τὰ 11 μίλια Δυτικῶς τοῦ Ρεθύμνου καὶ καλύπτει 160 acres (640 στρέμ.) ἐπιφανείας ἢ 2/3 τετραγωνικὰ χιλιόμετρα.

Ἡ κεντρικὴ Κρήτη ἔχει τρεῖς ποταμούς, πλείστους μεγάλους χειμάρρους καὶ λίαν εὐνοϊκὰς προϋποθέσεις διὰ τὴν ἀνόρουσιν φρεάτων. Ὁ Νομὸς Λασηθίου, εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Κρήτην, εἶναι σχετικῶς ξηρὰ περιοχή, ἀλλὰ ἔχει ἕνα ποταμὸν καὶ ἀρκετοὺς χειμάρρους καὶ ὑπόγεια ὕδατα. Ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐποχιακὸς χαρακτήρ τῶν βροχῶν καὶ ἡ σπάνις ἐπαρκῶν ρυακίων καὶ ποταμῶν, ἐν συνδυασμῶι πρὸς τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἐδάφους ἀπὸ σπηλαιώδεις ἀβεστολίθους καθ' ἄπασαν τὴν νῆσον, καθιστοῦν τὴν κατασκευὴν ἀναχωμάτων (φραγμάτων) δι' ἀποθήκευσιν ὕδατος πρακτικῶς ἀνέφικτον. Ὡς ἐκ τούτου, παρῴσιαζεται ἐλαχίστη δυνατότης διὰ τὴν ἀνάπτυξιν ὑδροηλεκτρικῶν ἔργων πρὸς παραγωγὴν δυνάμεως. Ὁ ἀρμόδιος ὑδρογεωλόγος, ὅστις ἐπραγματοποίησε τὴν μελέτην διὰ τὴν παροῦσαν ἔρευναν τῆς Κρήτης, σχετικῶς πρὸς τὰ ὕδατα τῆς ἐπιφανείας, ἐδήλωσε τὰ ἑξῆς: «Ἡ ἐπικρατοῦσα ἀντίληψις ἐν Κρήτῃ εἶναι ὅτι χρειάζονται ὑδατοφράγματα εἰς πολλὰ μέρη. Εἰς τὴν πραγματικότητα, ὅμως, ὑπάρχουσι ἐλάχιστα μέρη ὅπου αἱ συνθήκαι εἶναι εὐνοϊκαὶ καὶ κατάλληλοι διὰ τὴν κατασκευὴν φραγμάτων μὲ ἱκανοποιητικὰς δεξαμενάς. Τοῦτο δὲ ὀφείλεται εἰς τὰ ἑξῆς γεγονότα: Γενικῶς ἡ χωρητικότης τῶν δεξαμενῶν θὰ εἶναι μικρὰ καὶ ὡς ἐκ τούτου ὁ βίος αὐτῶν θὰ εἶναι βραχύς, λόγῳ τοῦ ὅτι αὐταὶ θὰ ἐγέμιζον ἀπὸ χῶματα προερχόμενα ἀπὸ τὰ γυμνά ὄρη. Αἱ περισσότεραι τοποθεσίαι, ὅπου θὰ ἠδύναντο νὰ κατασκευασθοῦν φράγματα, εἶναι ἀκατάλληλοι ὡς ἐκ τῆς παρουσίας πορώδους καὶ σπηλαιώδους ἀβεστολίθου καθ' ὅλην τὴν ἑκτασίαν τοῦ ἐδάφους. Μολοντί εἰς τινὰς περιπτώσεις θὰ ἦτο δυνατόν νὰ στερεοποιηθοῦν τὰ θεμέλια τῶν φραγμάτων, δι' ἐπιστρώματος μὲ τσιμέντο, τοῦτο θὰ ἦτο ἐξαιρετικὰ δαπανηρὸν καὶ τὸ ἔργον θὰ ἦτο δυσαναλόγῳ κόστους πρὸς τὰς ὠφελείας αὐτοῦ. Γενικῶς, ὑπάρχει ἐλαχίστη

δυνατότης διά τήν ανάπτυξιν τῆς παραγωγῆς ὑδροηλεκτρικῆς δυνάμεως, ἐν τούτοις αἱ δυνατότητες, αἱ ὁποῖαι δὲν θά ἐλαμβάνοντο ὑπ' ὄψιν εἰς τὰς Η.Π.Α., δυνατόν νά δικαιολογῶνται εἰς τήν Κρήτην, ὅπου ἡ ἔλλειψις ἠλεκτρικοῦ ρεύματος εἶναι λίαν ἔντονος καί αἰσθητή».

Ἐχρησιμοποιήθησαν μικρά φράγματα διά τήν ἀλλαγὴν τοῦ ροῦ τῶν μικρῶν ρυακίων, μέ σκοπὸν νά κινηθοῦν μικροὶ ὑδρόμυλοι, νά ποτισθοῦν ἀγροὶ καί νά ὑδρευθῇ τὸ χωρίον. Τὸ ἐν πέμπτον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐρευνηθεισῶν Κοινοτήτων, ἐχρησιμοποιοῦν τοιαύτην ὑδροληπτικὴν μέθοδον, διά τήν ἐξυπηρέτησιν ἐνὸς ἢ πλείονων χωρίων τῆς περιοχῆς. Εἰς τινὰς περιπτώσεις ἡ ἀνάπτυξις ὑδροηλεκτρικῆς δυνάμεως διά τήν κίνησιν τῶν μύλων, θά εἶχε μεγαλυτέραν ἀποδοτικότητα, τοῦ μικροῦ πλεονάσματος τῆς ἠλεκτρικῆς δυνάμεως.

Διά τήν χρῆσιν εἰς τὸ χωρίον καί εἰς τὰς οἰκίας, τὸ ὕδωρ ἐξασφαλίζεται ἀπὸ τὰς πολλὰς βρῦσεις καί τὰ ἀβαθῆ φρέατα, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὰς παρακτίους πεδιάδας ἢ καί ἀπὸ στέρας πληρουμένας κατὰ τήν βροχεράν ἐποχὴν.

Ὡς πολὺ συνηθισμένη πηγὴ ὑδρεύσεως τῶν οἰκογενειῶν, χρησιμοποιοῦνται φρέατα καί βρῦσες ἀπὸ τὰς πηγὰς. Κατὰ τήν ἐποχὴν τῆς ἐρεύνης μας τὰ 72 ο/ο τῶν οἰκογενειῶν, ἐν συνόλῳ, ὑδρεύοντο κατὰ τοὺς ἄνω δύο τρόπους. Μόνον ἓνα χωρίον ἐστερεῖτο πηγαίου ὕδατος καί ἦτο ὑποχρεωμένον νά προμηθεύεται ἀπὸ τὰ γειτονικὰ χωρία ἢ καί ἀπὸ τὰ βουνὰ ἀκόμα. Ἡ ἔρευνα, ὅμως, ἀποκαλύπτει ὅτι πλεῖστα χωρία κατὰ τήν ἐποχὴν τῆς ξηρασίας, πολὺ ἀνεπαρκῶς ἐτροφοδοτοῦντο εἰς ὕδωρ, ἀκόμη καί διὰ τὰς στοιχειώδεις αὐτῶν ἀνάγκας δηλ. διὰ τήν μαγειρικὴν καί πόσιν. Ἐπειδὴ εἶναι ἀνεφικτος ὁ μεγάλῃς κλίμακος γεωγραφικὸς χάρτης τῆς Κρήτης, αἱ γεωλογικαὶ μας γνῶσεις περὶ Κρήτης εἶναι γενικῆς φύσεως (ἴδε χάρτην ἐδάφους). Συμφῶνως πρὸς τὸ πρῖσμα τῆς ἀναγνωριστικῆς ἐρεύνης ἔχομεν τὰ κάτωθι στοιχεῖα :

«Οἱ βράχοι τῆς Κρήτης, διαλαμβάνουν ἀναδιπλωμένας μεταμορφικὰς πέτρας, κεκαλυμμένας ἀνωμάλως ἀπὸ ἀσβεστολίθους καί ἀπὸ ἄλλα κατακαθίσματα διαφόρων ἐξωτερικῶν ἐμφανίσεων καί ἐποχῶν. Πυρώδεις λίθοι ἐσωθίζονται τόσον μεταξὺ τῶν μεταμορφικῶν, ὅσον καί τῶν βράχων τύπου καθιζήσεων. Ὀλόκληρος ἡ μάζα ἀπεκόπη ἐξ αἰτίας διαφόρων γεωλογικῶν ἀνωμαλιῶν καί μεγάλα τεμάχια βράχων ἐρρίφθησαν ἐπὶ ἄλλων βράχων διαφόρων ἐποχῶν καί ἄλλων χαρακτηριστικῶν τύπων, οὕτω δὲ ἐδημιουργήθη ἓνα πολὺ πλοκον σύμπλεγμα γεωλογικῶν συγγενειῶν.

Ἡ προκύψασα γεωλογικὴ διάρθρωσις, ἐλέγχει τήν κίνησιν τῶν ὑπογείων ὑδάτων ἐντὸς τῶν βράχων τῆς Κρήτης. Οἱ σκληροὶ ἀμιγεῖς ἀσβεστολίθοι, ἀνεξαρτήτως τῆς ἡλικίας των, εἶναι κυψελοειδεῖς, μέ αὐλακώματα ἐκ διαλύσεως, ἡ δὲ ἀποχέτευσις γίνεται ὑπὸ τὴν γῆν, κυρίως. Αἱ ὑπόγειοι ἀποχέτευσις παρατηροῦνται εἰς τὰς δύο μεγάλας κοιλάδας τῶν Λευκῶν ὄρεων καί τῆς ὄροσειρᾶς Ψηλορείτη, τὴν Ἄσκυφον καί τὸν Ὀμαλό. Εἰς τὴν ὄροσειράν τοῦ Ψηλορείτη ὑπάρχει ἡ κοιλάς τοῦ Νίδα, τοῦ αὐτοῦ ὡς ἄνω τύπου. Ἡ μεγαλυτέρα τῶν τοιούτων κλειστῶν κοιλάδων εἶναι ἡ πεδιάς Λασηθίου εἰς τὰ ὄρη Δίκτη. Ἡ κοιλάς Ζήρος, Νοτίως τῆς Σητείας τῶν Ἀνατολικῶν ὄρεων, εἶναι ἄλλο τοπικὸν παράδειγμα τῶν τε-

λείως κλειστών κοιλάδων. Τὰ ὕδατα ταύτης ἀποχετεύονται ὑπογείως, λόγω καθιζήσεως. Ὑπάρχουσι πλεῖστα ὄρειναι κοιλάδες σχηματισθεῖσαι ἐκ προσχώσεων, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ ἀποχέτευσις τῶν ὑδάτων γίνεται ἐν μέρει διὰ ρυακίων ἐπιφανείας. Ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ σημειωθῇ, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ, ὁ κάμπος τῆς πεδιάδος ὁ εὐρισκόμενος νοτίως τοῦ Καστελλίου—Πεδιάδος τοῦ Νομοῦ Ἑρακλείου, ὁ ὁποῖος ἔχει μέγα βάθος προσχώσεως. Ἡ μικρὰ πεδιάς Χανδρᾶς, Νοτίως τῆς Σητείας, φαίνεται ὅτι εἶναι ἐπίσης τοῦ αὐτοῦ τύπου.

Ἡ μεγαλύτερα ἀνάπτυξις προσχώσεως παρατηρεῖται εἰς τὰς παραλιακὰς πεδιάδας. Αὗται ἐκτείνονται, κατὰ διαστήματα, καθ' ὅλον τὸ μῆκος τῆς Βορείας ἀκτῆς τῆς νήσου, ὑπὸ μορφήν ἐπιμήκων στενῶν λωριδῶν προσχωματικῆς πεδιάδος, πλάτους ἀπὸ ἐνὸς μέχρι πολλῶν χιλιομέτρων εἰς τὰ διάφορα σημεία. Αἱ σπουδαιότεραι ἐξ αὐτῶν εἶναι ἡ παραλιακὴ πεδιάς Κισάμου, ἡ παραλιακὴ πεδιάς Δυτικῶς τῶν Χανίων, ἡ πρὸς Ἀνατολὰς τοῦ Ρεθύμνου καὶ ἐκεῖνη ἡ ὁποία ἀρχίζει Ἀνατολικῶς τοῦ Ἑρακλείου καὶ ἐκτείνεται Ἀνατολικώτερον, πρὸς Μάλλια.

Ἡ κυριώτερα παραλιακὴ πεδιάς ἐπὶ τῆς Νοτίας ἀκτῆς τῆς νήσου εἶναι ἐκεῖνη ἡ ὁποία εὐρίσκεται πλησίον τῆς Ἱεραπέτρας.

Ἡ πεδιάς Μεσαρᾶς, ἡ σπουδαιότερα τῆς Κρήτης, εἶναι ἀποτέλεσμα προσχώσεως, καὶ ἔχει διαμορφωθῆ εἰς ἐπίμηκες λεκανοπέδιον. Κεῖται μεταξὺ δύο κατολισθησασῶν μαζῶν ἐδάφους Βορείως, καὶ τοῦ ὄρους Κόφινας, πρὸς Νότον. Εἰς τὴν Βορείαν πλευρὰν τῆς κοιλάδος στρώματα τριτογενοῦς ἀσβεστολίθου κατέρχονται βαθύτατα καὶ ἀποτόμως πρὸς τὴν κοιλάδα. Ἐπὶ τῆς Νοτίας πλευρᾶς, ἀδιαπέραστοι βράχοι ἐγείρονται ἀπὸ τὰ ἔγκατα τῆς γῆς καὶ ὑψοῦνται ἄνωθεν τῆς κοιλάδος καὶ παρουσιάζουν ἕνα φράγμα εἰς τὴν πρὸς Νότον ροὴν τοῦ ὕδατος. Τὸ γεγονός τοῦτο δημιουργεῖ ἰδιαιτέρως εὐνοϊκοὺς ὄρους διὰ τὴν συσσώρευσιν ὕδατος ἐπιφανείας.

Οἱ σεισμοὶ ἐπιμαρτυροῦν ὅτι αἱ μετατοπίσεις τῆς γῆς δὲν ἐσταμάτησαν. Ἡ κίνησις συνεχίζεται βραδέως, ἐνίστε δὲ καὶ ἀλματωδῶς. Κατὰ τὸν ἕκτον μ.Χ. αἰῶνα, ἡ νήσος ὑπέστη μορφολογικὴν ἀλλοίωσιν κατόπιν σφοδροῦ σεισμοῦ, δηλ. τὸ μὲν Δυτικὸν ἄκρον ἀνυψώθη κατὰ 26 πόδας τὸ δὲ Ἀνατολικὸν ὑπέστη καθίζησιν».

Δύο σεισμοὶ κατὰ τὰ τελευταῖα ἑκατὸν ἔτη ὑπῆρξαν ἐξαιρετικῶς καταστρεπτικοὶ εἰς τὸ Ἑράκλειον. Σημαντικαὶ ζημίαι προεκλήθησαν καὶ ἐσχάτως, ἐκ 1931. Καὶ ἄλλαι πόλεις ἐπὶ τῆς Βορείας ἀκτῆς ὑπέστησαν ζημίας ἐκ τῶν σεισμῶν. Ἀντιθέτως, αἱ σεισμικαὶ δονήσεις εἰς τὰ Νότια παράλια τῆς νήσου, σημειῶνουν διαστροφάς. Ἡ συχνότης τῶν σεισμικῶν δονήσεων εἰς τὴν Κρήτην, πρέπει νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν κατάρτισιν σχεδίων, προκειμένου νὰ κατασκευασθοῦν ὕδατοφράγματα ἢ ἄλλου τύπου ἔργα τὰ ὁποῖα ἐπηρεάζονται ἐξ αὐτῶν.

4. Τύποι καὶ εὐφορία τοῦ ἐδάφους

Τὸ ἔδαφος τῆς Κρήτης ἔχει διαιρεθῆ εἰς δύο κυριώτερας ομάδας καὶ τύπους, συμφώνως πρὸς τὰ σχετικὰ δελτία τῶν Κ. Νεύρου καὶ Ι. Ζυορύκιν ἐξ Ἀθηνῶν. Τὸ δελτίον τοῦτο τιτλοφορεῖται: «Τὰ ἔδαφη

της νήσου Κρήτης (Ίδε χάρτας εδάφους, Παράρτημα 5 — Πίνακες Α84, Α85 και Α86).

Περί τὰ 85% τοῦ Κρητικοῦ χώματος εὐρίσκεται ἐπὶ ἀσβεστολίθου, περιέχοντος ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον καὶ διαβρέκτου μὲ ἀλκαλικά ἄλατα καὶ μόνον τὸ 15% στηρίζεται ἐπὶ πετρίνων σχηματισμῶν μὴ περιεχόντων ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον καὶ μὴ διαβρέκτων μὲ ἀλκαλικά ἄλατα. Πλέον τῶν 50% ἀπὸ τὸ χῶμα τῆς Κρήτης εἶναι κοκκινόχωμα ἀνάμικτον μὲ ἄλλα χῶματα, μὲ χαλίκια προερχόμενα ἐκ τῆς διαβρώσεως καὶ ἀποσυνθέσεως τῶν ἀσβεστολίθων καὶ συσσωρευμένον ἐπὶ ἀσβεστολίθου περιέχοντος ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον. Τὸ καταλληλότερον διὰ τὴν καλλιέργειαν Κρητικὸν χῶμα καταλαμβάνει περὶ τὰ 130.000 acres (520,000 στρέματα). Μὲ ἄλλα λόγια τὰ 7 οἷο τῆς συνολικῆς ἐπιφανείας τῆς Κρήτης.

Ἐκ τοῦ τύπου αὐτοῦ τοῦ ὡς καλυτέρου θεωρουμένου χώματος, τὰ δύο τρίτα εὐρίσκονται εἰς τὴν πεδιάδα Μεσαρᾶς, ὅπου ὅμως ἡ ἔλλειψις ὕδατος εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ σοβαρὰ προβλήματα.

Μολονότι τὸ πλεῖστον τοῦ Κρητικοῦ χώματος στηρίζεται ἐπὶ ἀσβεστολίθου ἢ προέρχεται ἀπὸ τὴν διάβρωσιν καὶ ἀποσύνθεσιν ἀσβεστολίθων, περίπου τὸ ἓν τρίτον τῶν δειγμάτων τῆς ἐρέυνης εἰς τοὺς Νομοὺς Χανίων, Ρεθύμνης καὶ Λασηθίου παρουσίασεν ὀξύτητα (ἔλλειψιν ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου), σύμφωνα μὲ τὰς χημικὰς ἀναλύσεις. Ἄφ' ἑτέρου ἡ χημικὴ ἀνάλυσις ἀπεκάλυψεν, ὅτι τὸ ἥμισυ τοῦ χώματος τῆς δειγματοληψίας εἰς τοὺς Νομοὺς Χανίων καὶ Ρεθύμνης, τὰ τέσσαρα πέμπτα τοῦ Ν. Ἡρακλείου καὶ τὸ ἓν τρίτον τοῦ Νομοῦ Λασηθίου, ἐπαρουσίασαν 10ο/ο καὶ πλέον ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον. Τὸ μεγάλο ποσοστὸν εἰς ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον, κατὰ τὴν γνώμην ὀρισμένων εἰδικῶν, ἐλαττώνει τὴν δυνατότητα τοῦ ἐφοδιασμοῦ τῶν φυτῶν μὲ φωσφόρον. Μόνον τὰ 10 οἷο τῶν χωμάτων τῆς δειγματοληψίας τῶν Νομῶν Χανίων, Ρεθύμνης καὶ Ἡρακλείου καὶ τὰ 25 οἷο τῆς τοῦ Νομοῦ Λασηθίου, περιέχουν μεταξὺ 0,1 οἷο καὶ 1,9 οἷο ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον τὰ καθιστᾷ καταλληλότερα διὰ τὴν καλλιέργειαν ὀσπρίων καὶ λαχανικῶν. Χῶματα τοῦ εἴδους τούτου, μικρὰς περιεκτικότητος εἰς ἀνθρακικὸν ἀσβέστιον ἢ οὐδέτερα χῶματα, περιέχουν φωσφόρον ὑπὸ μορφὴν λίαν κατάλληλον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φυτῶν.

Ἡ ἀνάλυσις ἑκατοντάδων δειγμάτων χωμάτων ἀπὸ 327 Κρητικὰ χωρία, ἀπέδειξεν ὅτι τὰ περισσότερα χῶματα ἦσαν κατὰ 72 οἷο - 97 οἷο «πλούσια» εἰς περιεκτικότητα καλίου (ποτασίου) καὶ μόνον 1 οἷο αὐτῶν ἐχαρακτηρίσθη ὡς λίαν πτωχό. Μόνον εἰς τὸν Νόμον Χανίων παρατηροῦνται χῶματα, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἐλαχίστην ποσότητα ποτασίου (καλίου). Τὸ εἰς φωσφόρον περιεχόμενον τῶν χωμάτων, εἰς τὸ ἥμισυ καὶ πλέον τῶν ἐκτάσεων καὶ εἰς ὅλους τοὺς Νομοὺς, κατατάσσεται ὡς «πτωχόν» ἢ «πολὺ πτωχόν». Μόνον 15-24 τοῖς ἑκατὸν ἀνήκουν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν πλουσιῶν χωμάτων. Ἀκόμη καὶ εἰς τὰ πλούσια χῶματα τῆς Κρήτης, τὸ ἄφθονον περιεχόμενον εἰς ἀσβέστιον, δυνατὸν νὰ κατασῆσθαι ἀνέφικτον τὸν φωσφόρον διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φυτῶν. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον εἶναι ἀπαραίτητον ὅπως, εἰς τὰ πειράματα τῶν γεωργικῶν σταθμῶν, δοκιμασθοῦν ἐπὶ τῶν διαφόρων τύπων χωμάτων, ποικίλα ποσοστὰ ἀνθρακικοῦ ἀσβεστίου ἀπὸ ἀπόψεως περι-

εχομένου, διὰ νὰ καθορισθῆ ἡ ἐπίδρασις τῶν λιπασμάτων διαφόρων ἀναλογιῶν, ὑπὸ διαφόρους βαθμοὺς ὑγρασίας, δι' ἕκαστον εἶδος καλλιέργειας.

Τὰ ὡς ἄνω πορίσματα ὑποστηρίζονται καὶ διὰ τῶν πειραμάτων τὰ ὁποῖα διεξήχθησαν εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ συνοψίζονται ὑπὸ τοῦ Π. Δ. Καλδῆ εἰς τὸ κεφάλαιον «Γονιμότης τοῦ ἐδάφους» τῆς «Ἐκθέσεως τῆς Ἀποστολῆς F.A.O. διὰ τὴν Ἑλλάδα» ὡς κατωτέρω :

Τὰ πειράματα ταῦτα (τὰ ἐν Ἑλλάδι) ἐπαρκῶς ἀπέδειξαν ὅτι τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος (ὅμοιον μὲ τῆς Κρήτης) ἔχει μικρὰν περιεκτικότητα εἰς φωσφόρον, ἀλλὰ μὲ ὀλίγας ἐξαιρέσεις περιέχει μέγα ποσὸν καλίου (ποτάσης).

Ἡ περιορισμένη καλλιέργεια λαχανικῶν, τὰ ὁποῖα μόλις ἐπαρκοῦν διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν ἀνθρώπων καὶ τῆς κτηνοτροφίας καὶ ἡ περιορισμένη ποσότης τῶν ζωϊκῶν λιπασμάτων, δημιουργοῦν τὴν ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην χρησιμοποίησεως τῶν ἀζωτούχων λιπασμάτων τοῦ ἐμπορίου, διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν φυτῶν. Παραλλήλως πρὸς τὴν ἔλλειψιν ὕδατων, ἡ ἔλλειψις λιπασμάτων ἦτο ἡ κυριώτερα αἰτία τῆς πολυῦ πενιχρᾶς ἀποδόσεως τῶν ἐν γένει καλλιεργειῶν τῆς Κρήτης. Ἡ χαμηλὴ ἀποδοτικότης τῶν χωμάτων τῆς Κρήτης, ἐξηγεῖται ἀπὸ τὴν περιορισμένην καλλιέργειαν λαχανικῶν ἀφ' ἑνὸς (ἐξ οὗ καὶ ἡ σπάνις τῶν φυτικῶν λιπασμάτων) καὶ ἀφ' ἑτέρου ἀπὸ τὴν ὑψηλὴν θερμοκρασίαν τοῦ θέρους εἰς τὰς πεδινὰς περιφέρειας.

Ἡ ἔρευνα ἀπεκάλυψεν ὅτι, μερικὰ ἀπὸ τὰ καλύτερα ἐδάφη τῆς νήσου ἐστεροῦντο ὕδατος διὰ νὰ ποτισθοῦν. Τὰ κατάλληλα διὰ τὴν καλλιέργειαν ἐδάφη ἦσαν πολὺ περιορισμένης ἐκτάσεως, μέγα δὲ ποσοστὸν αὐτῶν ἐστερεῖτο ἀζώτου καὶ φωσφόρου καὶ δὲν περιείχε παρὰ μικρὰ ποσοστὰ ἀνθρακικοῦ ἄσβεστιου, ἀπαραιτήτου διὰ τὴν πλουσίαν ἀπόδοσιν τῆς παραγωγῆς.

5. Ὁρυκτὰ

Ἐνῶ ἡ φήμη φέρει τὴν Κρήτην πλουσίαν εἰς ὄρυκτὰ (σίδηρον, μόλυβδον, στεατίτην (τάλκ), μαγνήσιον, λιγνίτην, θεῖον, χαλκὸν καὶ ψευδάργυρον) τὸ πόρισμα τῆς προχείρου ἐρεύνης μας, ἀπέδειξε πτωχὰς τὰς σχετικὰς προβλέψεις. Μόνον τὸ ὄρυχτον τοῦ στεατίτου (τάλκ) εἰς τὸν χῶρον τοῦ ὄρους Καθαρός ἐξηρευνήθη καὶ παρουσιάζει δυνατότητας ἐμπορικῆς ἐκμεταλλεύσεως, ἀλλὰ ἡ ἔλλειψις δρόμων ἐμποδίζει τὴν ἀνάπτυξιν του. Κατὰ τὴν κατοχὴν οἱ Γερμανοὶ ἐξεμεταλλεύθησαν δύο λιγνιτωρυχεῖα τοῦ Κανδάνου καὶ τοῦ Βουρβουλίτη—Ἀρμύρι, ἀλλὰ κατὰ τὴν ὑποχώρησιν τῶν ἀνετίναξαν τὰ φρέατα. Εἰς πλεῖστα μέρη τῆς νήσου ὑπάρχουν ποσότητες γύψου μέρος τοῦ ὁποίου ἐξάγεται.

Μία ἔκθεσις σχετικῶς πρὸς τὸν ὄρυκτὸν πλοῦτον τῆς νήσου ὑπεβλήθη ὑπὸ τοῦ κ. Ἰωάννου Ναναδάκη, ὅστις λέγεται ὅτι ἔχει ἐξασφαλίσαι τὸ προνόμιον ἐκμεταλλεύσεως τριῶν νέων μεταλλείων, πλησίον Παλαιοχώρας, Μέσκλας καὶ Καστελλίου—Κισάμου.

Διατείνονται ὅτι τὰ μεταλλεῖα ταῦτα περιέχουν πολυτίμους λίθους, χρυσόν, ἄργυρον, χαλκόν, λευκόχρυσον, σμυρίλι (σμύριν), γραφίτην ἴσως δὲ καὶ κασσίτερον. Εὐρέθησαν καὶ ἐνδείξεις πετρελαίου

εις την περιοχὴν τοῦ ὄρυχείου Παλυρινίας, Δυτικῶς τοῦ Καστελλίου Κισάμου. Ὁ Γ. Ἀντωνίου, μηχανικὸς καὶ ὁ Ἰ. Μηλιαράκης, χημικὸς, ὑπέβαλον δεύτερον ὑπόμνημα διὰ τοῦ Ἐμπορικοῦ Ἐπιμελητηρίου τοῦ Ἡρακλείου, σχετικῶς πρὸς τὸν ὄρυκτὸν πλοῦτον τῆς Κρήτης. Ὑπέδειξαν 20 περιπτώσεις παρουσίας σιδηρομεταλλεύματος, 12 περιπτώσεις χαλκοῦ, 10 γύψου καὶ ἕκαστος ἀνὰ 3 ἕως 6 μαγνησίου, μαγνησιακοῦ σχιστολίθου, στεατίτου, λιγνίτου μολύβδου καὶ ψευδαργύρου. Ἀνεφέρθη ἐπίσης μία περίπτωσις εὐρέσεως χρωμίου.

6. Δάση

Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἡ Κρήτη ἐφημιζετο διὰ τὰ πυκνὰ δάση τῆς ἀπὸ κυπαρίσσους, αἱ ὁποῖαι ἐκάλυπτον ὀλόκληρον τὴν νῆσον. Ἐν τούτοις, τὴν ἐποχὴν τῆς ἐρεύνης δὲν ὑπῆρχον ἀξιόλογοι δασικαὶ ἐκτάσεις. Μόνον τὰ 2 % τῆς νήσου, ἤτοι περί τὰ 41.000 acres (160.000 στρέμματα), ἔχουν μικρὰ δάση ἀπὸ πεύκα, κυπαρίσσια καὶ δρυς, σκορπισμένα εἰς διάφορα σημεῖα (ἴδε χάρτην).

Τὸ ἥμισυ τῆς δασικῆς ἐκτάσεως εὐρίσκεται εἰς τὸν Νομὸν Χανίων, κυρίως εἰς τὰς Νοτίας κλιτεῖς τῶν Λευκῶν ὀρέων. Τῆς ἐκτάσεως ταύτης τὸ ἥμισυ ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀειθαλῆ πλατύφυλλα δένδρα καὶ τὸ ὑπόλοιπον ἀπὸ πεύκα. Περὶ τὸ ἔν πέμπτον τῆς συνολικῆς δασικῆς ἐκτάσεως καλύπτεται ἀπὸ δρυς καὶ κωνοειδῆ, εὐρίσκεται δὲ εἰς τὰς Ἀνατολικὰς καὶ Νοτίας κλιτεῖς τοῦ ὄρους Ἰδη. Τὰ ὑπόλοιπα δάση κατανέμονται ἐξ ἴσου μεταξὺ πεύκων καὶ πλατυφύλλων, σκορπισμένων εἰς τοὺς Νομοὺς Λασηθίου καὶ Ἀνατολικῶς τοῦ Ἡρακλείου. Ἐκάστη περιοχὴ χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν συγκεκριμένου εἴδους δένδρων. Ὁ Νομὸς Χανίων ἔχει πολλὰ μικρὰ δασύλλια ἀπὸ καστανιῆς. Τὸ Ρέθυμνον ἔχει δάση ἀπὸ βαλανιδιῆς (δρυς) καὶ χαρουπιῆς. Ἡ καστανιά, ἡ ὁποία καλύτερα εὐδοκιμεῖ εἰς ἐδάφη μὴ ἀσβεστοειδῆ, εὐρέθη καὶ ἐπὶ μεταμορφικῶν γεωλογικῶν σχηματισμῶν τοῦ Δυτικοῦ ἄκρου, πλησίον τοῦ Ἐλους. Ἡ κυπάρισσος καὶ ἡ ἐλαία προτιμοῦν ἀσβεστοειδῆ ἐδάφη. Ὅμως, ἐκτεταμένα δάση ἐλαιῶνων εἶναι διεσπαρμένα ἐπὶ ἐδάφους 150 - 250.000 acres, καλύπτοντα τὰ 7 - 12 τοῖς ἑκατὸν τῆς ἐπιφανείας τῆς νήσου καὶ εἰς ὑψόμετρα 700 μέτρων καὶ ἄνω.

Τὸ ἥμισυ περίπου τῆς ὅλης δασικῆς γῆς ἀνήκει εἰς ἰδιώτας, τὰ δύο πέμπτα εἰς τὰς Κοινότητας καὶ τὸ ὑπόλοιπον εἰς τὰς μονὰς. Ἐπιπροσθέτως πρὸς αὐτὰ τὰ δασικὰ ἐδάφη, κάθε οἰκογενειάρχης ἔχει μέσα εἰς τὰ ἀγροκτήματά του κατὰ μέσον ὄρον 0,3 acres δασικῆς ἐκτάσεως. Τοῦτο σημαίνει δι' ὅλην τὴν Κρήτην 17.000 στρέμματα ἀγροτικῶν δασῶν. Μεγάλον μέρος αὐτῶν, εἰς μικρὰ τμήματα, ἀνήκει εἰς τὰς Κοινότητας. Κατὰ μέσον ὄρον, ἕκαστος ἰδιοκτῆτης δασῶν κατέχει 22 στρέμματα.

Ἡ ἔκθεσις τοῦ γεωλόγου συμβούλου ἐπὶ τῶν δυνατοτήτων τῶν ὑδάτων τῆς ἐπιφανείας, ἀναφερομένη σχετικῶς πρὸς τὴν μόνιμον ἐπίδρασιν τῆς συνεχιζομένης καταστροφῆς τῶν δασῶν ἐπὶ τῆς γεωργικῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς γῆς, λέγει τὰ ἑξῆς: Ἡ καταστροφή τῶν δασῶν, καὶ ἡ ἐπακολουθοῦσα ἀφαίρεσις τοῦ χρώματος ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ὀρέων, ἀποτελουμένων κυρίως ἀπὸ σκληρὸν καὶ σχετικῶς ἀμιγῆ ἀσβεστόλιθον, ἐπροκάλεσεν ἀνεπανορθώτους ζημίας. Εἰς περιο-

χάς μη άμιγοϋς άσβεστολίθου και μεταμορφικων βράχων ή ζημία είναι όλιγώτερον σοβαρά. Η δημιουργία επιφανειακών χωμάτων βάθους 30 εκατοστών, διά της άποσυνθέσεως σχετικώς άμιγοϋς άσβεστολίθου, άπαιτεί χιλιάδας και δεκάδας χιλιάδων έτών. Ξέναι ύλαι που δημιουργούνται επί των βράχων είναι τά μόνα ύλικά που προσφέρονται διά την παραγωγήν χώματος, και αυτό είναι εύκολον να σαρωθή διά της διαβρώσεως, σχεδόν μόλις δημιουργηθή, έφ' όσον δέν συγκρατείται από δένδρα.

Προκειμένου περί του άργιλλώδους σχιστολίθου ή δημιουργία χώματος ήμπορεί να είναι ζήτημα μόνον δεκαετηρίδων. Ός προς τούς άλλους σχιστολίθους αί συνθήκαι είναι μάλλον εύνοϊκώτεραι, αλλά και πάλιν μπορει να χρειασθουν χιλιάδες έτών διά να δημιουργηθή χώμα βάθους 30 εκατοστομέτρων. Αντιθέτως προς τά άνωτέρω, ή επιβεβλημένη άναδάσωση θά έβοήθει εις τό να συγκρατήση τά ύπολειπόμενα χώματα επί των πλαγιών των όρέων, θά συνετέλει εις την δημιουργίαν νέων χωμάτων, και θά ήλάττωνε την ποσότητα των άποτριμμάτων των λίθων επί των καλλιεργησίμων εκτάσεων της πεδινής γής. Η άναδάσωση θά συνετέλει σημαντικώς εις την συγκράτησιν, έντός του ύπεδάφους, των ύδάτων των χειμερινών βροχών και ούτω θά παρέτεινε την ζωήν των χειμάρρων και πηγών διά τās έποχάς της ξηρασίας.

Πάσα προσπάθεια διά την άναδάσωσιν συνήντησε και θά συναντά έπίμονον αντίδρασιν εκ μέρους των κτηνοτρόφων αϊγοπροβάτων, που άνήκουν εις νομάδας, οί όποιοι θά ήναγκάζοντο να έλαττώσουν τόν άριθμόν των αϊγοπροβάτων, εάν δέν έλαμβάνετο παραλήλως πρόνοια δημιουργίας βοσκοτόπων, εις αντικατάστασιν των άναδασωτέων εκτάσεων. Διά τόν λόγον τούτον, ό Γενικός Διοικητής της Κρήτης, καταγόμενος από την Κοινότητα της Χώρας Σφακίων, όπου και οί νομάδες που βόσκουν τά αϊγοπρόβάτά των, προτείνει όπως αί προσπάθειαι της Έπιτροπής της έρεύνης, πρέπει να στρέφονται, κυρίως, εις την ανάπτυξιν της οίκονομίας διά της αύξήσεως της παραγωγής μάλλον, παρά προς τά ζητήματα της άναδασώσεως.

Έν όψει των εισηγήσεων τούτων και της ανάγκης μεγάλων προσπαθειών διά την συγκέντρωσιν περιορισμένου χρηματικού ποσού και διά την εξασφάλισιν έμψύχου ύλικού προς αντιμετώπισιν προβλημάτων, τά όποια ένδέχεται να αποδώσουν άμεσώτερα οίκονομικά άνταλλάγματα, ή ιδέα της άναδασώσεως έγκατελείφη προς τό παρόν διά να μελετηθή άργότερον. Άλλος λόγος της άναβολής ύπήρξεν ή ανάγκη να μελετηθή έπιμελώς ποια είναι ή καλύτερα λύσις των δασικών προβλημάτων, τά όποια αντιμετώπισθησαν έπιτυχώς εις τās γειτονικάς χώρας και κατά πόσον αί λύσεις αύται είναι προσαρμόσιμοι εις τά Κρητικά ήθη και έθιμα, καθώς και εις την οίκονομίαν της νήσου.

7. Άλιεία

Έλλείπει χρόνου προς έξεύρεσιν ειδικευμένου προσωπικού. τό πρόβλημα της άλιείας έξετάζεται συμπωματικώς μόνον εις την παρούσαν έρευναν. Κατά τό έτος 1948, από Μαΐου έως Νοεμβρίου, παρετηρήθη σταθερά έλλειψις ίχθύων εις την άγοράν Χανίων, ακό-

μη και εις υψηλὰς τιμάς. Παρά τὰς καταστρεπτικὰς συνεπείας τῆς, διεπιστώθη ἡ χρῆσις δυναμίτιδος εἰς τὴν ἀλιείαν, καθ' ὅλην τὴν παράκτιον γραμμὴν τῆς νήσου. Λόγω τῆς ὑπερβολικῆς αὐστηρότητος τῶν κυρώσεων διὰ τὴν χρῆσιν τῆς δυναμίτιδος εἰς τὴν ἀλιείαν, οἱ χωροφύλακες ἐξεδήλωναν ἀπροθυμίαν νὰ συλλάβουν τοὺς παραβάτας. Ὡς ἐκ τούτου τὸ κακὸν ἐξακολουθεῖ ἀδιαπτῶτως. Ἐφ' ἑτέρου δὲ τὰ ἀλιευτικὰ μέσα : δίκτυα, βάρκες κ.λ.π. εἶναι εἰς ἐλεεινὴν κατάστασιν, ἢ δὲ ἀντικατάστασις των στοιχίζει πολλὰ χρήματα.

Λίαν δραστηρίως οἱ ἀλιευτικοὶ συνεταιρισμοὶ τῆς Κρήτης, ἐξασφαλίζουν διὰ τὰ μέλη των τὰ ἀπαραίτητα ἀλιευτικὰ σκάφη, ἐξοπλισμὸν καὶ ἐφόδια, καθὼς καὶ τὴν τοποθέτησιν τῶν ἀλιευθέντων ἰχθύων εἰς τὴν ἀγοράν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐρεύνης ὑπῆρχον ἐν συνόλῳ ἔνδεκα ἀλιευτικοὶ συνεταιρισμοὶ ἐν Κρήτῃ, 4 εἰς ἕκαστον τῶν νομῶν Λασηθίου καὶ Χανίων, 2 εἰς Ἡράκλειον καὶ 1 εἰς Ρέθυμνον. Ἡ ὑπαρξις τῶν περισσοτέρων συνεταιρισμῶν εἰς τὰ δύο ἄκρῃα σημεῖα τῆς νήσου, ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι αἱ μεγαλύτεραι ποσότητες ἰχθύων ἠλιεύοντο εἰς τὰ μέρη αὐτά. Αἱ συνηθέστεραι ἀλιεύσεις εἶναι τῶν μικρῶν ἰχθύων, ἀλλὰ ὁ μέγας ὄγκος τῶν δύο ἐποχιακῶν ἀλιεύσεων ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ κοπάδια τῶν τόννων (θύνου) τὰ ὁποῖα διέρχονται ἐκ τῆς περιφερείας τῆς Κρήτης, κατὰ τὴν μετανάστευσίν των ἀπὸ τὴν Μαύρην Θάλασσαν. Ἡ εἰσροὴ αὕτη τῶν τόννων παρετηρήθη πέραξ τοῦ Ἀνατολικοῦ ἄκρου τῆς νήσου καὶ οὕτω ἡ Νοτιοανατολικὴ ἀκτὴ καθίσταται τὸ κυριώτερον ἀλιευτικὸν πεδῖον. Σημαντικὴ ἀλιεία διεξάγεται ὡσαύτως εἰς τὸ στενὸν μεταξὺ Κρήτης καὶ Πελοποννήσου.

Πρὶν πραγματοποιηθῆ οἰαδήποτε ἔρευνα εἰς τὰς πέραξ τῆς Κρήτης ἀκτὰς σχετικῶς πρὸς τὴν ἀλιείαν, αἱ συζητήσεις μὲ τοὺς ἐν Ἀθήναις ἐνδιαφερομένους Ἕλληνας καὶ Ἀμερικανοὺς ἀρμοδίους, ἐπαρουσίαζον τὸ πρόβλημα περισσότερον πολὺπλοκον ἀπὸ ὅ,τι ἀνεμένετο.

Ἐν πρώτοις, αἱ ἀκτὰι τῆς Κρήτης, καθ' ὅλην των τὴν ἑκτασιν εἶναι ἄκρως κρημνώδεις, τὰ δὲ ὕδατα ἔξωθεν ὑπερβολικὰ βαθεῖα διὰ τὴν ἀπόδοσιν τῆς ἀλιεύσεως.

Δεύτερον. Τὰ πλησίον τῆς Κρήτης κέντρα ὅπου ἀφθονοῦν οἱ ἰχθεῖς, εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν Νοτιοανατολικὴν παραλίαν τῆς νήσου, ὅπου δὲν ὑπάρχουν καλαὶ λιμενικαὶ ἐγκαταστάσεις ἢ μακρὰν εἰς τὸ Αἰγαῖον, Νοτίως τῆς Πελοποννήσου. Ἐπειδὴ δὲ αἱ τιμαὶ τῶν ἰχθύων εἰς τὴν Ἀθηναϊκὴν ἀγοράν ἦσαν ὑψηλότεραι τῆς Κρητικῆς ἀγορᾶς, αἱ ἀλιευόμεναι εἰς τὸ ἄνω Αἰγαῖον ποσότητες ἐπωλοῦντο εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα.

Τρίτον. Δὲν ὑπάρχουν ψυκτικὰ ἀλιευτικὰ πλοῖα, οὔτε χώροι μὲ ψυγεῖον δι' ἀποθήκευσιν ἰχθύων, εἰς τοὺς λιμένας τῆς Κρήτης. Ὡς ἐκ τούτου δὲ αἱ τιμαὶ τῆς ἀγορᾶς ὑφίσταντο διακυμάνσεις ἀναλόγως τῆς ἀλιευομένης ποσότητος ἰχθύων. Τέλος αἱ αἰφνίδιαι θαλασσοταραχαὶ τοῦ Κρητικοῦ πελάγους, ἀναγκάζουν πολλὰ ἀλιευτικὰ πλοῖα νὰ παραμένουν ἔξω, εἰς τὴν ἀνοικτὴν θάλασσαν. Τὰ ἀλιευόμενα ψάρια, χωρὶς ψυγεῖον, καταστρέφονται καὶ οὕτω ἀνέρχεται ἡ τιμή.

Μέχρις ὅτου ἐνεργηθῆ, σχετικὴ ἔρευνα καὶ μελέτη ἐκ μέρους

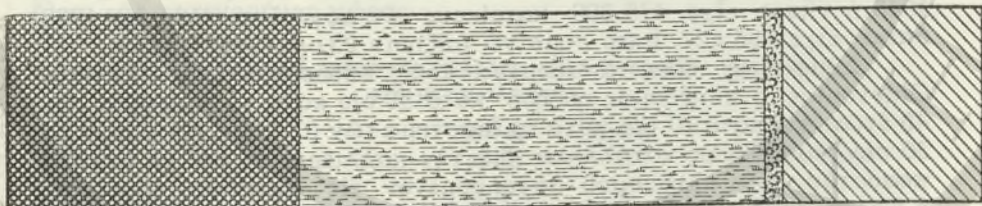
του Ύδροβιολογικού Ίνστιτούτου Ἀθηνῶν, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γνωσθοῦν κατὰ πόσον ἢ ὡς ἄνω ἔκθεσις ἀντανεκλᾶ τὰς πραγματικὰς δυνατότητας περὶ τὴν ἄλειαν εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Κρήτης καὶ κατὰ πόσον αὐταὶ δικαιολογοῦν τὴν σημερινὴν ἔλλειψιν ψαριῶν, ἐν συσχετίσει πρὸς τὴν ζήτησιν καὶ τὰς ἀνάγκας τοῦ πληθυσμοῦ διὰ περισσοτέρας ζωϊκᾶς τροφᾶς. Πρόσφατοι ἐκδόσεις τοῦ ἑβδομαδιαίου δελτίου «Ἡ μάχη διὰ τὴν ἐπιβίωσιν», ἀνέφερον ὅτι τὸ σκάφος «Ἀλκυόνη», ἀνακαινισθὲν τῇ συνδρομῇ τῆς Οὐνρακαὶ τῆς Ε.С.А. (Διαχειρίσις Οἰκονομικῆς Συνεργασίας) εἶχεν ἀναχωρήσει διὰ τὸ παρθερικὸν ταξείδιόν του, πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἐνεργήσῃ συστηματικὴν ἔρευναν καὶ μελέτας. Ἀλλὰ αἱ Ύδρογραφικαὶ Μελέται εἰς τὰ ὕδατα ἐγγὺς τῆς Κρήτης, δυνατόν νὰ καθυστερήσουν ἐπὶ πολλοὺς μῆνας, καθόσον ἡ μεγάλη ζήτησις ἰχθύων εἰς τὴν ἀγορὰν Ἀθηνῶν, θέλει τύχη προτεραιότητος ἔναντι τοιοῦτων ἐρευνῶν περὶ τὴν Κρήτην.

8. Κυριότης τοῦ ἐδάφους καὶ ἀξιοποιήσις αὐτοῦ

Τὰ δύο τρίτα τοῦ ἐδάφους τῆς Κρήτης εἶναι ὄρη, ποταμοὶ καὶ χεῖμαρροι, κατὰ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ καθηγητοῦ κ. Πάνου Ἀναγνωστοπούλου, Ἑλληνοσ συμβούλου ἐπὶ τῶν ἀγροτικῶν ζητημάτων. Ὁ ἄνωτέρω ὑπολογισμὸς ἐπεβεβαιώθη βραδύτερον καὶ ἀπὸ τὰ δεδομένα τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ (ἴδε εἰκ. 10 καὶ Πίνακα 46). Μόνον τὸ ἐν τρίτον τοῦ ἐδάφους ἦτο ἀφιερωμένον διὰ δάση, βοσκὴν καὶ καλλιέργειαν, μολοντί αἱ ὄρειναι ἐκτάσεις ἐξυπηρετοῦν τὴν βοσκὴν αἰγοπροβάτων, τὴν ἐύλευσιν, τὴν ἐλαιοπαραγωγὴν κ.λ.π.

ΑΞΙΟΠΟΙΗΣΙΣ ΤΟΥ ΕΔΑΦΟΥΣ

Βάσει τῶν δεδομένων τοῦ 1948, παρασχεθέντων ὑπὸ τῶν Ὑπουργείων Συντονισμοῦ καὶ Γεωργίας Ἀθηνῶν.

Ἐκταεὶς ἀγροκτημάτων
30 ο/ο

Βοσκότοποι Νομάδων
48 ο/ο

Δάση Χέρσοι ἐκτάσ.
2 ο/ο 20 ο/ο

Συνολικὴ ἔκτασις 2.050.000 acres (8.200.000 στρέμματα).

(Εἰκὼν 10. Ἀξιοποίησις τοῦ ἐδάφους τῆς Κρήτης 1948)

Τὸ ἐδαφικὸν πρόβλημα τῆς Κρήτης δὲν ἀντιμετωπίζεται ὡς κατοχὴ ἐπὶ μισθώματι (παχτωσία), ἀλλὰ ὡς ἰδιοκτησία μικρῶν καὶ ἀνεπαρκῶν ἀγροκτημάτων, κατεχομένων ἀπὸ τοὺς καλλιεργητάς. Μετὰ τὸ 1917 τὰ μεγάλα ἰδιόκτητα ἀγροκτήματα, καθὼς καὶ τὰ μοναστηριακὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ τοιαῦτα κατενεμήθησαν εἰς τοὺς πρόσ-

φυγας τῆς Μ. Α. καὶ εἰς τοὺς ἀκτῆμονας ἀπομάχους τοῦ Α'. Παγκοσμίου Πολέμου. Τῶν ἰδιοκτητῶν ἀγροκτημάτων ἡ ἑκτασις περιωρίσθη εἰς 200 στρέμματα δι' ἕκαστον μέλος τῆς οἰκογενείας, ἐξαιρουμένης τῆς περιπτώσεως παλαιῶν πολεμιστῶν καὶ ἀπογόνων τῶν ἡγετῶν τῶν ἀπελευθερωτικῶν ἀγῶνων.

Μολοντί τὰ δεδομένα σχετικῶς πρὸς τὸ ἔδαφος τῆς Κρήτης ἦσαν ἀτελεῖ καὶ ἐν πολλοῖς ἀνακριβῆ, αἱ ἐκτιμήσεις τῶν Νομαρχιακῶν γεωπόνων διαπιστώνουν τὸ γεγονός ὅτι τὸ 81 ο/ο τοῦ ἐδάφους εἶναι ἰδιωτικὴ ἰδιοκτησία, 12 ο/ο δημοσία τοιαύτη, 4 ο/ο ἀνήκουν εἰς Κοινότητα, 2 ο/ο εἰς ἐκκλησία καὶ μοναστήρια, καὶ τὸ 1 ο/ο εἶναι ἰδιοκτησία ἀπομαχικῶν ὀργανώσεων.

Ἡ κατ' ἔθιμον κατανομή τῆς ἐδαφικῆς ἰδιοκτησίας μεταξὺ τῶν τέκνων, ἅμα τῷ θανάτῳ τοῦ ἰδιοκτήτου, τείνει νὰ μειώσῃ τὴν κατὰ στρέμμα ἑκτασιν τῶν ἀγροκτημάτων.

Β. ΤΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΝ ΥΛΙΚΟΝ ΩΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΠΑΡΑΓΩΝ

Ὁ σχετικῶς νέος καὶ ὀλονέν ἀναπτυσσόμενος πληθυσμὸς τῆς Κρήτης, κατὰ 30 ο/ο ἀναλφάβητος, στερούμενος τεχνικῆς εἰδικεύσεως καὶ ἐπαγγελματικῆς κατάρτισεως, εἶναι αὐτάρκης, στηριζόμενος κυρίως εἰς τὴν οἰκιακὴν βιοτεχνίαν καὶ τὴν γεωργίαν. Τὸ ἐν τρίτον τοῦ πληθυσμοῦ ἀνήκει εἰς τὸ ἐργατικὸν δυναμικόν, τοῦ ὁποῦ τοῦ τρία πέμπτα ἀσχολοῦνται εἰς τὴν γεωργίαν καὶ μόνον τὸ ἐν ἕκτον εἰς τὴν βιομηχανίαν, τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς μεταφοράς.

1. Πληθυσμὸς

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐρεῦνης μας, ἡ Κρήτη εἶχε τὸν μεγαλύτερον πληθυσμὸν ἀπὸ τοῦ 4ου αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν, ἀλλὰ μικρότερον τοῦ ἡμίσεος τοῦ πληθυσμοῦ (1.200.000 κάτ.) τοῦ ἔτους 1550 π. Χ. Τὸ 1948 ἡ νῆσος εἶχε 475.800 κατοίκους ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ 1928 ὁπότε εἶχε 386.427, ὅπερ σημαίνει αὐξήσιν 23 ο/ο ἐντὸς 20ετίας.

Συμφώνως πρὸς τὰ δεδομένα τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, ὁ πληθυσμὸς ἠύξθη κατὰ 58 ο/ο κατὰ τὸ διάστημα τῶν 48 ἐτῶν καὶ κατὰ 70 ο/ο κατὰ τὸ διάστημα τῶν 67 ἐτῶν. Μὲ μόνον τὰ 30 ο/ο τοῦ ἐδάφους κατάλληλα διὰ τὴν καλλιέργειαν καὶ μὲ μεγάλο ποσοστὸν τοῦ πληθυσμοῦ ἀσχολούμενον εἰς ἀγροτικὰς ἐργασίας, ἡ Κρήτη παρουσιάζει μίαν ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας πυκνότητας τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ—485 ἀνά τετραγωνικὸν μίλιον καλλιεργησίμου ἐδάφους—τῆς Εὐρώπης.

Ἡ Κρήτη ἔχει μόνον τὸ ἡμισυ ἕως δύο τρίτα τοῦ καλλιεργησίμου ἐδάφους κατὰ κάτοικον, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν Γιουγκοσλαβίαν, Βουλγαρίαν, Ρουμανίαν, Οὐγγαρίαν καὶ Γαλλίαν καὶ ὀλιγώτερον τοῦ ἐνός τετάρτου ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς Η.Π.Α. Ἀπὸ δημοητριακά παράγει τὸ ἡμισυ ἕως τὸ ἐν τέταρτον τῆς παραγωγῆς ἀνά κάτοικον, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἀνωτέρω χώρας. Ἡ συσχέτισις αὕτη ἔχει μεγάλην σημασίαν διὰ μίαν χώραν, ἡ διατροφή τῆς ὁποίας βασίζεται κυρίως εἰς τὰ δημοητριακά.

Τόσον ἡ προπολεμικὴ ὄσον καὶ ἡ μεταπολεμικὴ βιοστατιστικὴ διὰ τὴν Κρήτην, παρουσιάζει ὅτι ἡ πίεσις ἐπὶ τῆς ἐγγείου παραγωγῆς, λόγω τῆς σημειουμένης τάσεως πρὸς αὐξησιν τοῦ πληθυσμοῦ, ἤθελε συνεχισθῆ αὐξανομένη. Τὸ 1948, ἡ Κρήτη ἐπαρουσίαζεν ὑπεροχὴν γεννήσεων ἔναντι τῶν θανάτων 15,5 ἐπὶ 1000 κατοίκων. Δηλ. κατὰ τὸ 1/4 ἀνωτέραν τοῦ μέσου ὄρου τῶν 12, 2 τῶν ἐτῶν 1930—1938. Τὰ ποσοστὰ τῆς βρεφικῆς θνησιμότητος ἦσαν χαμηλότερα, τῶν δὲ γεννήσεων καὶ γάμων ἦσαν ὑψηλότερα κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον παρά κατὰ τὸ ἔτος 1930. Τὰ προπολεμικὰ ποσοστὰ γεννήσεων ἐν Κρήτῃ ἦσαν κατὰ 40%, ἕως 65%, ὑψηλότερα τῶν Η.Π.Α., Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας. Τὰ προπολεμικὰ ποσοστὰ θανάτων ἦσαν κατὰ 25%, ὀλιγώτερα ἀπὸ τὴν Γαλλίαν καὶ μόνον κατὰ 10%, ὑψηλότερα τῶν Η.Π.Α. καὶ τῆς Ἀγγλίας. Κατὰ τὰ ἔτη 1947 καὶ 1948 τὰ ἀκαθάριστα ποσοστὰ γεννήσεων καὶ θανάτων ἦσαν περίπου τὰ ἴδια διὰ τὴν Κρήτην καὶ τὰς Η.Π.Α., πρὸς 24—26 καὶ 10—11 ἀνὰ 1000 κατοίκους, ἀντιστοίχως. Δέον νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ἡ ἐπίδρασις τῆς κατανομῆς τῆς νεωτέρας ἡλικίας τῆς νήσου, ἐπὶ τῶν δεικτῶν γεννήσεων καὶ θνησιμότητος τῶν κατοίκων τῆς Κρήτης, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν κατανομὴν τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ἐκβιομηχανισθεισῶν χωρῶν. Εἰς τὰς ἐκβιομηχανισθείσας χώρας μὲ τὴν γεροντοτέραν κατανομὴν, θὰ ἀνεμένοντο ὑψηλότεροι δεικταὶ θνησιμότητος καὶ χαμηλότεροι δεικταὶ γεννήσεων.

Ἀκαθάριστοι δεικταὶ γεννήσεων, δεικταὶ θνησιμότητος, ὑπεροχὴ γεννήσεων ἐπὶ τῶν θανάτων, βρεφικὴ θνησιμότης, ποσοστὰ ἀκαθάριστου γονιμότητος, ἅπαντα τ' ἀνωτέρω στοιχεῖα ἦσαν χαμηλότερα διὰ τὴν Κρήτην παρά διὰ τὴν προπολεμικὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἀπόκλισις εἰς τὸν περίοδον, εἶναι ὁμοία πρὸς τὴν τῆς Ἰταλίας, καὶ Γαλλίας, κατὰ τὸν Δρα Τρεμολιέρ τῶν Παρισίων. Ἐξαιρέσει ὀλίγων ἀδελώτων θανάτων, ἡ βελτίωσις συμβαδίζει μὲ τὰς προσδοκίας, καθόσον κατὰ τὸν πόλεμον, τὰ μᾶλλον φιλάσθενα ἄτομα ὄλων τῶν ἡλικιῶν ἀπέθανον εἰς ὅλας τὰς κατεχομένης χώρας.

Πίναξ 2. Βιοστατιστικὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην προπολεμικῶς καὶ μεταπολεμικῶς

	Ἑλλὰς 1938	Κρήτη	Κρήτη 1946—1948
Ποσοστὰ γάμων	6,5	6,8	6, 3
Ἀκαθάριστα ποσοστὰ γεννήσεων	26,1	24,1	26, 1
» » θνησιμότητος	13,3	11,9	10, 6
Ὑπεροχὴ γεννήσεων ἐπὶ θανάτων	12,8	12,2	15, 5
Ποσοστὰ βρεφικῆς θνησιμότητος	99,4	91,1	72,85

Μολονότι τὰ δεδομένα τῆς ἐρεύνης ἐπὶ τῆς βιοστατιστικῆς διὰ τὴν Κρήτην, παρελήφθησαν ἀπὸ τὰ ἐπίσημα ἀρχεῖα τῶν ἐρευνηθεισῶν Κοινοτήτων καὶ τῶν τεσσάρων Δημαρχιῶν, κατὰ τὴν γνώμην Ἑλληνος εἰδικοῦ διὰ τὰ δημογραφικὰ προβλήματα, τὰ στοιχεῖα καὶ τὰ δεδομένα ταῦτα πρέπει νὰ συναρμολογηθοῦν, δεδομένου ὅτι παρατηροῦνται

λάθη ως πρὸς τοὺς ἀριθμοὺς καταγραφῶν καὶ τὴν ἐπικαιρότητα τῶν δεδομένων διὰ τὸ ἔτος 1948. Τὰ δεδομένα τῆς ἐρεύνης ἐδείκνυον ἀκαθάριστα ποσοστὰ γεννήσεων 24.6 διὰ τὰ ἔτη 1946 - 1948. Τοῦτο συνημολογήθη εἰς 26.1 γεννήσεις ἀνὰ πληθυσμὸν 1000 ἀτόμων, μὲ τὰ ἴδια ποσοστὰ, ὡς ἐμφαίνονται εἰς τὰ δεδομένα τῶν ἐτῶν 1946—1947. Τὸ ἀκαθάριστον ποσοστὸν θνησιμότητος 8.8 ἐπὶ 1000 ἀτόμων εἰς τὴν Κρήτην, ἠξήθη κατὰ 20 %, δηλαδή εἰς 10.6, ἀφήνον τὴν ὑπεροχὴν τῶν γεννήσεων ἐπὶ τῶν θανάτων, εἰς τὸ ἐπίπεδον 15.5, ἢ περίπου εἰς τὸ ἴδιο μὲ τὸ δείγμα τῆς ἐρεύνης. Τὰ ποσοστὰ βρεφικῆς θνησιμότητος διὰ τὰ ἔτη 1946 καὶ 1947 φαίνονται ὅτι εἶναι ἀδικαιολογήτως χαμηλά. Ἔγινε, λοιπόν, ὑπολογισμὸς 72 ἕως 85 θανάτων βρεφῶν, ἐπὶ 1000 γεννήσεων, ἤτοι ἐσημειώθη αὐξησης μέχρι 20 % ἔναντι τῶν δεδομένων τοῦ 1948.

Τὰ ποσοστὰ τῶν γεννήσεων εἰς τὰς πρωτεύουσας τῶν τεσσάρων Νομῶν, ἦσαν κατὰ 50 % ὑψηλότερα παρὰ εἰς τὰς ἀγροτικὰς Κοινοτήτας (σύμφωνα πρὸς τὰ ἐπίσημα ληξιαρχεῖα). Μολονότι τὰ συνήθη ποσοστὰ ἀγροτικῶν γεννήσεων, εἶναι ὑψηλότερα τῶν ἀστικῶν, τὸ γεγονός δύναται νὰ ἐξηγηθῆ διὰ τὴν Κρήτην ἀπὸ τὸ ὅτι αἱ γεννήσεις καταχωροῦνται εἰς τὰ ληξιαρχεῖα τοῦ τόπου τῆς γεννήσεως. Ναί μὲν, σπανίως μεταφέρεται ἐτοιμόγεννος χωρική εἰς μαιευτήριον τῶν πόλεων, ὅμως ὑπάρχουν πολλοὶ περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας αὕτη μεταβαίνει εἰς ἀστικὴν οἰκογένειαν συγγενοῦς τῆς, διὰ νὰ εἶναι πλησίον ἱατροῦ κατὰ τὸν τοκετόν. Ἐπίσης εἶναι πολὺ συχναὶ αἱ παραλείψεις καταχωρήσεως τῶν γεννήσεων καὶ τῶν θανάτων τῶν ἀγροτικῶν περιφερειῶν εἰς τὰ ληξιαρχεῖα, διὰ πολλοὺς λόγους.

Ἡ μέση ἡλικία εἰς τοὺς θανάτους ἀπὸ Ἰανουαρίου 1946 μέχρις Αὐγούστου 1948 ὑπῆρξε 48.2 ἔτη. Μέσος ὅρος ζωῆς διὰ τὸν ἀγροτικὸν κόσμον ὑπῆρξαν τὰ 50.4 ἔτη, ἀλλὰ μόνον τὰ 41.2 διὰ πρόσωπα τῶν τεσσάρων Δήμων, ἐξ οὗ διαφορά 9 ἐτῶν. Διὰ τὰ θήλεα ἡ διαφορά ὑπῆρξε ἔτι μεγαλύτερα, κατὰ μέσον ὄρον 11 ἔτη.

Ἡ μεταπολεμικὴ αὐξησης τοῦ πληθυσμοῦ ἦτο φανερόν ὅτι θὰ ἐνέτεινε ἔτι μᾶλλον, τὰς δυσκολίας περὶ τὴν διατροφήν τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, στηριζομένου εἰς τὴν ἤδη περιορισμένην ἀπόδοσιν τῶν ἀγροτικῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν τῆς νήσου. Ἡ μόνη λύσις ἦτο νὰ γίνον περισσότερα ἀρδευτικὰ ἔργα ἢ νὰ ἐλαττωθοῦν αἱ γεννήσεις. Προφυλακτικὰ μέσα διὰ τὸν περιορισμὸν τῶν γεννήσεων φαίνεται ὅτι δὲν χρησιμοποιοῦνται εἰς εὐρείαν κλίμακα. Γενικῶς πιστεύεται ὅτι ἀφ' ἑνὸς μὲν ἡ Ἐκκλησία ἀντιδρᾷ εἰς τὴν χρῆσιν αὐτῶν ἀφ' ἑτέρου δὲ ἡ ἀνέχεια δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἀγοράν τῶν.

2.—Γεωγραφικὴ κατανομή

Λόγω τῶν εὐνοϊκῶν συνθηκῶν τοῦ κλίματος καὶ τοῦ ἐδάφους καὶ λόγῳ τῆς ὑπάρξεως λιμενικῶν ἐγκαταστάσεων, ἡ πλειονότης τοῦ πληθυσμοῦ ζῆ εἰς τὰς Βορείας ἀκτὰς τῆς Κρήτης. Ὀλιγώτερον τὸ ἐνὸς τετάρτου τοῦ πληθυσμοῦ (110.000), συμπεριλαμβανομένων τῶν 50.000 κατοίκων τῆς πλουσίας πεδιάδος τῆς Μεσαρᾶς, ζῆ εἰς τὸ Νότιον ἡμισυ τῆς νήσου. Ὅλαι αἱ μεγάλαι πόλεις, ἐξαιρέσει τῆς Ἱεραπέτρας, εὐρίσκονται εἰς τὴν Βορείαν ἀκτὴν τῆς Κρήτης.

CRETE
DISTRIBUTION OF
POPULATION

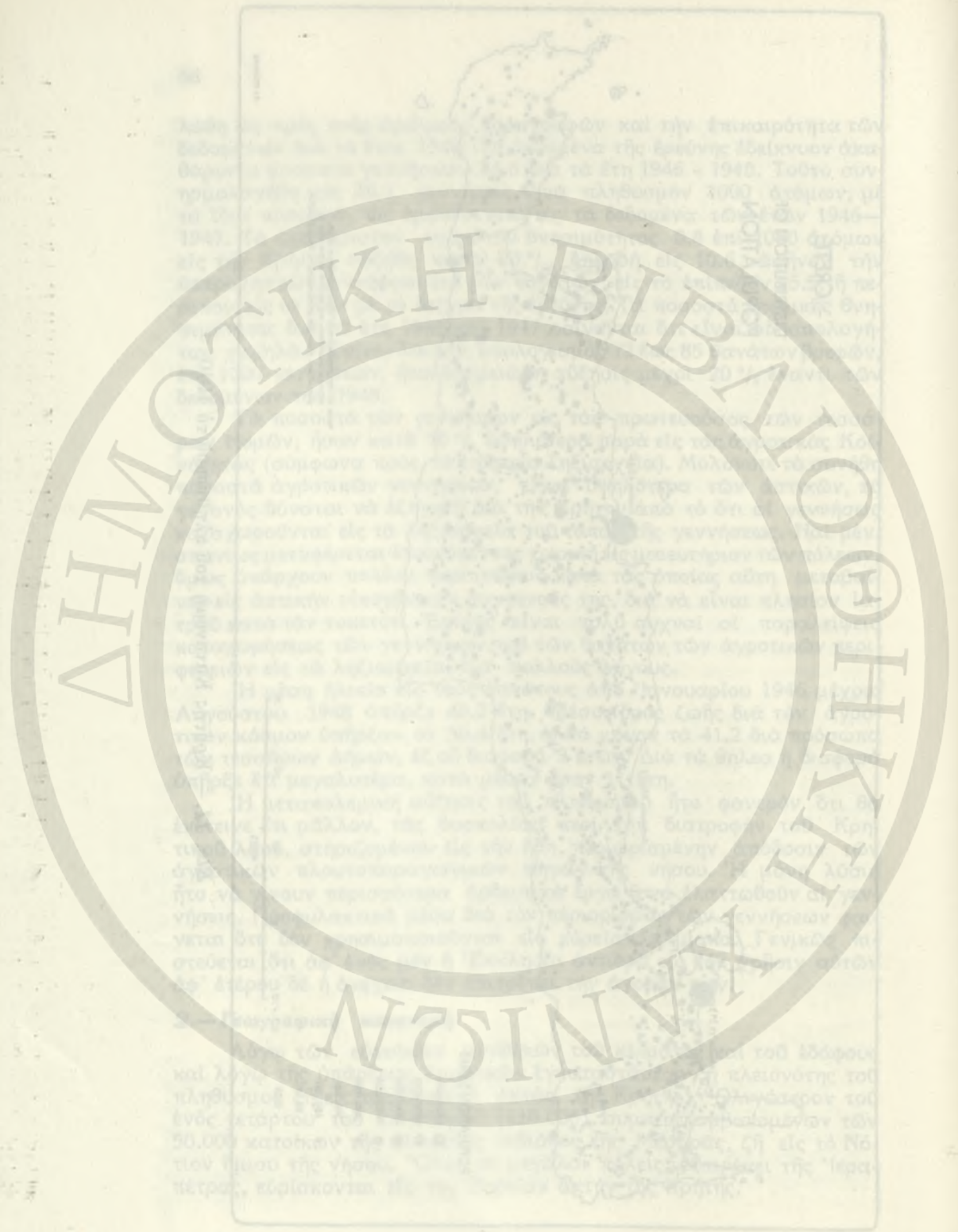
POPULATION SCALE

- 4000-5000
- 3000-4000
- 2000-3000
- 1000-2000
- 500-1000
- 200-500
- 100-200
- 50-100
- 0-50

Note: All the people live in villages, towns or cities. The size of the area occupied on the map by each town or area is proportional to the population.

E. J. WILLIAMS

Εικ. 11. — Κρήτη: Κατανομή του πληθυσμού τὸ 1940

...και την επιχορήγηση των
...της έρανης εκδοχών όσα
...το έτη 1945 - 1946. Τότε, συν
...1946 -
...

...το έτος 1945 -
...1946 -
...

...το έτος 1945 -
...1946 -
...

...το έτος 1945 -
...1946 -
...

...το έτος 1945 -
...1946 -
...

...το έτος 1945 -
...1946 -
...

...το έτος 1945 -
...1946 -
...

...το έτος 1945 -
...1946 -
...

Περίπου τὸ ἕν τρίτον τοῦ πληθυσμοῦ (150.000), κατοικοῦν εἰς 77 παρακτίους Κοινότητες, ὅπου τὰ κυριώτερα χωρία εὐρίσκονται εἰς ὑψόμετρον κατώτερον τῶν 100 μέτρων. Ἀπὸ τὰς 9 κωμοπόλεις μὲ περισσοτέρους τῶν 3.000 κατοίκων, ἅπασαι, ἐκτὸς τῆς Κρητσᾶς, τῶν Ἀνωγειῶν καὶ τῆς Νεαπόλεως, εὐρίσκονται εἰς τὰς παραλιακὰς περιοχὰς εἰς χαμηλὸν ὑψόμετρον (ἴδε Παράρτημα. Πίνακας Α8 καὶ Α9).

Οἱ πόλεμοι, οἱ ἐλώδεις πυρετοὶ καὶ ἡ εὐκόλος ἀπόκτησις γαιῶν, συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐγκατάστασιν τῶν 5 ο/ο καὶ πλέον τῶν κυριωτέρων χωρίων εἰς τοποθεσίας ὑψομέτρου 300 μέτρων καὶ πλέον, καὶ αὐτὸ ἐπὶ μιᾶς νήσου ὅπου ἡ σφοδρότης τοῦ ψύχους τοῦ ὀρεινοῦ χειμῶνος, ἔρχεται εἰς ὀξεῖαν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἄνω τοῦ μηθενὸς θερμοκρασίαν τῶν παραλιακῶν περιφερειῶν. Ἀλλὰ μόνον τὸ ἕν τέταρτον τοῦ πληθυσμοῦ ζῆ εἰς αὐτὰς τὰς ὑψηλοτέρας Κοινότητας.

Τὸ 1940, τὸ ἕν τέταρτον τοῦ πληθυσμοῦ τῆς νήσου ἔζη εἰς 11 Δήμους καὶ Κοινότητας ἄνω τῶν 2.500 κατοίκων. Ὀλιγώτερον τοῦ ἐνὸς πέμπτου τοῦ πληθυσμοῦ ἔζη εἰς πρωτεύουσας Νομῶν μὲ 10.000 κατοίκους ἐκάστην.

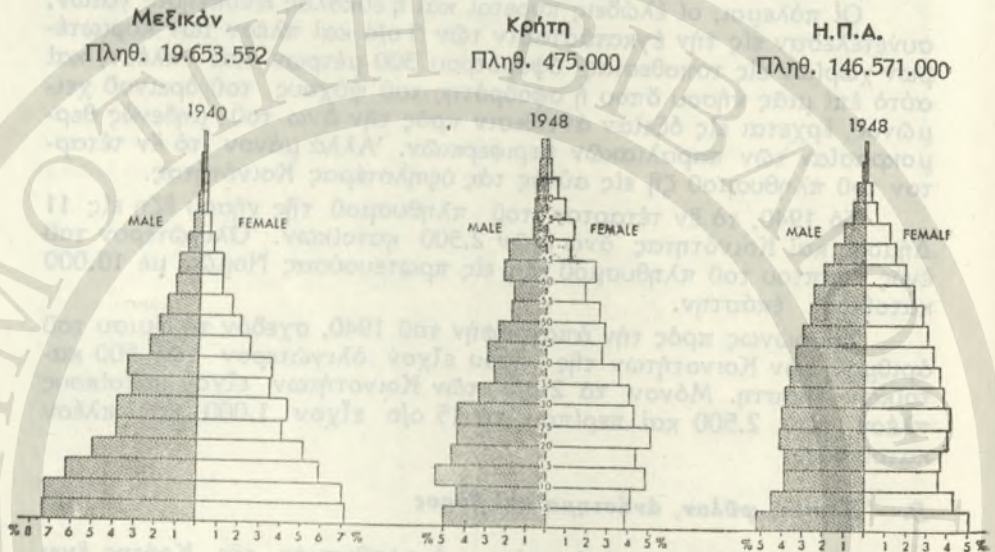
Συμφώνως πρὸς τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1940, σχεδὸν τὸ ἡμισυ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Κοινοτήτων τῆς νήσου εἶχον ὀλιγώτερον τῶν 500 κατοίκων ἐκάστη. Μόνον τὰ 2 ο/ο τῶν Κοινοτήτων εἶχον κατοίκους πλέον τῶν 2.500 καὶ περίπου τὰ 15 ο/ο εἶχον 1.000 καὶ πλέον κατοίκους.

3.— Ἡλικία, φύλον, ἀνάστημα καὶ βάρος

Ὡς ἀνεφέραμεν καὶ ἀνωτέρω, ὁ πληθυσμὸς τῆς Κρήτης ἔχει κατανομὴν ἡλικίας νεωτέρας τῆς τῶν Η.Π.Α. Τὸ 1940, τὸ Μεξικὸν εἶχε ἔτι νεωτέραν κατανομὴν ἡλικίας, μὲ 51 ο/ο τοῦ πληθυσμοῦ του κάτω τῶν 20 ἐτῶν. Τῆς Κρήτης τὰ 41 ο/ο καὶ τῶν Η.Π.Α. τὰ 34 ο/ο εἶναι κάτω τῶν 20 ἐτῶν. Αἱ διαφοραὶ αὗται, σαφῶς καταφαίνονται εἰς τὸ κατωτέρω (Εἰκ. 12) δημογραφικὸν διάγραμμα τὸ ὁποῖον παρουσιάζει κατὰ φύλον τὰ ποσοστὰ τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὰς διαφόρους πενταετεῖς ομάδας. Τὰ διαγράμματα ταῦτα, ἐξ ἄλλου, παρουσιάζουν σαφῶς τὴν ἐπίδρασιν τῶν πολέμων καὶ τῶν οἰκονομικῶν κρίσεων ἐπὶ τῆς κατανομῆς τῆς ἡλικίας τοῦ πληθυσμοῦ.

Ἡ ἐπίδρασις τῶν θανάτων κατὰ τὸν Α΄ Παγκόσμιον Πόλεμον, ἐπὶ τοῦ ἄρρενος ἔναντι θήλεος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης, εἶναι καταφανής, ὅταν συγκρίνη τις τὴν ομάδα τῶν 40 ἐτῶν πρὸς τὴν τῶν 54 ἐτῶν τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1940 καὶ πρὸς τὴν τῶν 50 - 64 ἐτῶν τῆς ἀπογραφῆς 1948. Παρομοίᾳ καὶ ἡ ἐπίδρασις τοῦ Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου ἐπὶ τῶν ομάδων τῶν 30 πρὸς 39 ἐτῶν τῆς Κρήτης εἰς τὸν χάρτην κατανομῆς ἡλικίας ἐν Κρήτῃ τὸ 1948. (Ἴδε προηγουμένην σελίδα, Εἰκ. 11.) Ἡ καταφανὴς ἐλάττωσις τόσον εἰς τοὺς ἄρρενας ὅσον καὶ εἰς τὰ θήλεα τῶν ομάδων 10 ἕως 19 ἐτῶν διὰ τὰς Η.Π.Α. εἰς τὸν Δημογραφικὸν χάρτην τοῦ 1948, ἐξηγεῖται, γενικῶς, ἀπὸ τὰ ἡλαττωμένα ποσοστὰ γεννήσεων ἕνεκα τῆς οἰκονομικῆς κρίσεως τῶν ἐτῶν ἀπὸ τοῦ 1930.

Πλέον του ήμισιου του πληθυσμού ἤτο κάτω τῶν 30 ἐτῶν καὶ τὰ τρία τέταρτα κάτω τῶν 45 ἐτῶν. Ἀπὸ τὸν ἄρρενα πληθυσμόν, τὰ 39 ο/ο ἦσαν κάτω τῶν 20 ἐτῶν, ἀπὸ δὲ τὸν θήλυ πληθυσμόν μόνον τὰ 34 ο/ο. Ὁ θήλυ πληθυσμὸς εἶχεν ἑλαφρῶς ὑψηλότερον ποσοστὸν εἰς τὰς ὁμάδας 20 ἕως 65 ἐτῶν.

Εἰκ. 12. Δημογραφικὴ σύγκρισις τῆς Κρήτης μετὰ τὸ Μεξικόν καὶ τὰς Ἡν. Πολιτείας

Ὀλιγώτερα τῶν 8 ο/ο τῶν ἀρχηγῶν οἰκογενειῶν ἦσαν κάτω τῶν 30 ἐτῶν καὶ μόνον τὰ 2 ο/ο κάτω τῶν 40 ἐτῶν. Ἐπειδὴ, κατ' ἔθιμον, οἱ γονεῖς ποτὲ δὲν ἐγκαταλείπονται νὰ ζοῦν μόνον, ἐκτὸς ἂν ὁ υἱὸς ὑπηρετῇ εἰς τὸν στρατὸν ἢ ἐργάζεται εἰς ἀπομακρυσμένην Κοινότητα, εἰς τὴν Κρήτην ὑπῆρχον πολλαὶ οἰκογένειαι εἰς τὰς ὁποίας τρεῖς γενεαὶ ἔζων μαζί. Μολονότι ἡ ὁμάς τῶν ἐτῶν 60-69 περιελάμβανε μόνον τὰ 12 ο/ο τοῦ ἐνηλίκου πληθυσμοῦ, αὕτη περιεῖχεν 21 ο/ο ἀρχηγῶν οἰκογενειῶν. Τὸ 1 ο/ο τῶν ἀρχηγῶν οἰκογενειῶν ἦσαν 70 ἐτῶν καὶ ἄνω. Ἐν γένει, τὰ 10 ο/ο τῶν ἀρχηγῶν οἰκογενειῶν εὐρίσκοντο εἰς ἐκάστην τῶν 8 πενταετῶν ὁμάδων ἀπὸ 30 ἕως 69 ἐτῶν.

Δι' ὅλας τὰς ἡλικίας ἄνω τῶν 18 ἐτῶν, οἱ ἄρρενες εἶχον μέσον ἀνάστημα 5 πόδας καὶ 5,6 ἴντσες, ἦσαν δηλ. κατὰ 3 ἴντσες ὑψηλότεροι ἀπὸ τὰ θήλεα, τὰ ὁποία εἶχον μέσον ἀνάστημα 5 πόδας καὶ 2,6 ἴντσες. Οἱ ἐνήλικοι ἄρρενες εἶχον μέσον βάρος 142 λίβρας (περίπου 54,5 ὀκάδας) ἦσαν δηλ. περὶ τὰς 18 λίβρας (4,44 ὀκάδας) βαρύτεροι τῶν θηλέων ἐνηλίκων.

4.— Ἐπίπεδα Ἐκπαιδεύσεως

Τὸ ἔτος 1948, τὰ 30 ο/ο τοῦ πληθυσμοῦ ἄνω τῶν 8 ἐτῶν δὲν

εγνώριζον, κατά την δήλωσιν των, ανάγνωσιν και γραφήν. Βάσει τῆς συγκρίσεως, τὰ 43 ο/ο ἦσαν ἀγράμματοι τὸ 1928.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καταφαίνεται σαφῶς, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐγγραμμάτων τῆς Κρήτης ἠυξήθη κατὰ τὰ τελευταῖα 20 ἔτη, ἰδίως μεταξὺ τῶν θηλέων, τῶν ὁποίων ὁ δείκτης ἀναλφαβητισμοῦ ἐκάμθη ἀπὸ 59 ο/ο εἰς 40 ο/ο κατὰ τὸ διάστημα τῶν 20 αὐτῶν ἐτῶν. Διὰ τοὺς ἄρρενας ἢ κάμψις τοῦ δείκτου ἀναλφαβητισμοῦ παρουσιάζει ἐλάττωσιν ἀπὸ 26 ο/ο εἰς 18 ο/ο.

Ἀπὸ τοὺς ἐνηλικίους κατοίκους ἡλικίας 21 ἐτῶν καὶ ἄνω, τὰ τρία ἑβδομα τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γυναικῶν καὶ τὸ ἕν ἑβδομον τῶν ἀνδρῶν, δὲν εἶχον φοιτήσει εἰς σχολεῖον εἴτε καθόλου εἴτε μόνον ἐπὶ ὀλίγους μῆνας. Μόνον τὰ 3 ο/ο τῶν γυναικῶν καὶ τὰ 7 ο/ο τῶν ἀνδρῶν εἶχον συμπληρώσει γυμνασιακὰς σπουδὰς. Εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιφερείας, μόνον τὸ 1 ο/ο τῶν θηλέων καὶ τὰ 4 ο/ο τῶν ἀρρένων εἶχον τελειώσει γυμνάσιον. Ἐξ ἄλλου, μόνον 2 ο/ο τῶν ἐνηλικίων ἐφοίτησαν εἰς Κολλέγιον ἢ εἰς Πανεπιστήμιον, μὲ ἀναλογίαν τεσσάρων ἀνδρῶν πρὸς μίαν γυναῖκα.

Εἰς μίαν περιοχὴν ὅπως ἡ Κρήτη, ἡ μόρφωσις τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογενείας ἔχει βαρῦτητα εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου ὡς οἰκονομικοῦ παράγοντος. Τὸ ἕν τέταρτον τῶν ἀρχηγῶν οἰκογενειῶν δὲν εἶχον λάβει καμμίαν μόρφωσιν εἰς σχολεῖον, ὀλιγώτεροι δὲ τῶν 50 ο/ο ἐφοίτησαν ἕως τὴν τετάρτην τοῦ Δημοτικοῦ. Μόνον 4 ο/ο εἶχον ἀπολυτήριον Γυμνασίου. Δύο τοῖς ἑκατὸν ἐκ τῶν ἀρχηγῶν οἰκογενειῶν ἔχουν ἀνωτέραν μόρφωσιν. Εἰς τὰς μεγάλας πόλεις ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀρχηγῶν οἰκογενειῶν, τῶν ἐχόντων ἀνωτέραν μόρφωσιν, εἶναι τετραπλάσιος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μορφωμένων οἰκογενειάρχων τῶν ἀγροτικῶν περιφερειῶν. Προφανῶς αἱ πόλεις συγκεντρῶνουν τὰς καλῦτερον μορφωμένας ομάδας καὶ παρέχουν μεγαλυτέρας εὐκαιρίας διὰ τὴν ἀνωτέραν ἐκπαίδευσιν.

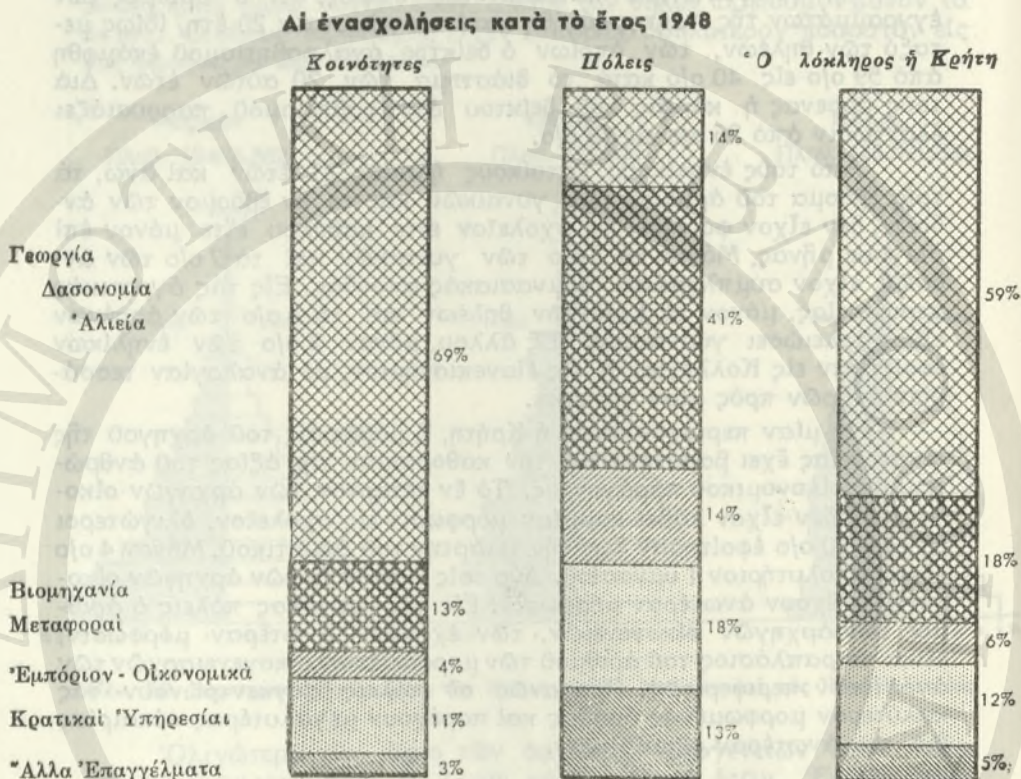
5.—Βιομηχανία καὶ ἐνασχολήσεις

Τὸ 1948, περὶ τὰ 59 ο/ο τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ εἰς τὴν Κρήτην ἠσχολεῖτο μὲ τὴν γεωργίαν, δασοκομίαν καὶ ἀλιεῖαν, 18 ο/ο μὲ τὴν βιομηχανίαν καὶ τὰς μεταφοράς, 6 ο/ο μὲ τὸ ἐμπόριον, 12 ο/ο μὲ τὰς κρατικὰς ὑπηρεσίας καὶ 5 ο/ο μὲ ἄλλα ἐπαγγέλματα καὶ ὑπηρεσίας. Μετὰ τὸ ἔτος 1928, ἡ κάμψις τοῦ ποσοστοῦ τοῦ πληθυσμοῦ, τοῦ ἐπικερδῶς ἀσχολουμένου μὲ τὴν γεωργίαν, δασοκομίαν καὶ ἀλιεῖαν, ἀντισταθμίζεται μὲ τὴν αὐξήσιν τοῦ ποσοστοῦ τῶν ἀσχολουμένων εἰς τὰς κρατικὰς ὑπηρεσίας.

Ἐπειδὴ οἱ Κρατικοὶ λειτουργοί, ἐνδεχομένως περιελήφθησαν μεταξὺ τῶν «ἄλλων ἐπαγγελεμάτων» τὸ 1928, ἡ κενωρισμένη καταχώρησις παρουσιάζει ὑπερβολικὴν αὐξήσιν τῆς ἀναλογίας αὐτῶν ἔκτοτε, ἴσως κατὰ τὸ ἕν τέταρτον ἢ κατὰ τὸ ἕν τρίτον. (Ἴδε εἰκὼνα 13 καὶ πίνακα, 3ῶς κατωτέρω). Διὰ περισσοτέρας λεπτομερείας (ἴδε Παράρτημα 5, Πίνακα 1822—A25).

Εἰς τὰς ἀστικὰς Κοινότητας, περίπου τὰ ἐννέα δέκατα τοῦ πληθυσμοῦ ἠσχολοῦντο εἰς τὴν γεωργίαν, βιομηχανίαν καὶ Κρατικὰς

υπηρεσίας. Είς τὰς πόλεις, τὰ δύο πέμπτα τοῦ ἐπικερδῶς ἀπασχολουμένου πληθυσμοῦ ἡσχολεῖτο εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ εἰς τὰς μεταφο-

Εἰκ. 13. Βιομηχανικὴ κατανομὴ τοῦ ἐπικερδῶς ἀσχολουμένου πληθυσμοῦ τὸ 1948.

ράς, τὸ ἕκτον εἰς Κρατικὰς ὑπηρεσίας καὶ περὶ τὸ ἕν ἑβδομον εἰς μίαν ἀπὸ τὰς τρεῖς ὑπολοίπους κατηγορίας: ἤτοι, γεωργίαν, ἀλιείαν, ἐμπόριον, οἰκονομικὰ καὶ ἄλλα ἐπαγγέλματα,

Ἐκ τῆς δειγματοληπτικῆς ἐρεύνης ἐμφαίνεται ὅτι τὴν 1/9/1948, τὰ 35%, ἤτοι τὸ ἕν τρίτον περίπου τοῦ πληθυσμοῦ, ἦτο ἀπασχολημένος ὅπως ἡ ἀναλογία τοῦ 1928. Τὸ ἐργατικὸν δυναμικόν, ὡς ὀρίζεται εἰς τὴν παρούσαν ἐρευναν καὶ εἰς τὰς ἀπογραφὰς τῶν Η.Π.Α., δὲν περιλαμβάνει μέλη οἰκογενειῶν (π.χ. γυναῖκας καὶ παιδιὰ κάτω τῶν 14 ἐτῶν) ἐργαζόμενα εἰς τοὺς ἀγρούς καὶ κατ' οἶκον ἄνευ ἀμοιβῆς.

Ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ἐπικερδῶς ἀπασχολουμένων (εἰς τὸ ἐργατικὸν δυναμικόν) τὸ 1948, πλέον τῶν 50% ἡσχολοῦντο μὲ τὴν γεωργίαν, ὡς ἀγρόται (31%), ἐργάται ἀγροκτημάτων (12%) καὶ ἄμισθοι ἤτοι, ἐργάται ἀγροκτημάτων (13%). Τὸ ἕν ἑκτον ἀπετελεῖτο ἀπὸ τεχνίτας, βιοτέχνους, ἐργοδηγοὺς καὶ διαφόρους ἄλλους ἐργάτας. Τὸ ἕν ἑβδομον ἀπετελεῖτο ἀπὸ ὑπηρετῶν. Μόνον τὰ 2% κατεγράφοντο ὡς

ἐπαγγελματίαι καὶ τὰ 4 ο/ο ὡς ἰδιοκτῆται, διευθυνταί, καὶ ἀξιωματοῦχοι. Περί τὰ 5 ο/ο ἦσαν μὴ ἀγροτικοὶ ἐργάται καὶ μόνον 1 ο/ο ἠσχολεῖτο μὲ οἰκιακὰς ἐργασίας, 11 ο/ο δὲ κατεγράφοντο ὡς ἀνεργοὶ ἀναζητοῦντες ἐργασίαν.

Πίναξ 3. Ποσοστὰ τοῦ ἐπικερδῶς ἀσχολουμένου πληθυσμοῦ εἰς διαφόρους βιομηχανίας κλπ.

Κατηγορία βιομηχανίας	1948		1928	
	Κοινότης	Πόλεις	Ἀπασα ἢ Κρήτη	
Γεωργία Δασοκομία καὶ Ἄλιεα	69	14	59	69
Βιομηχανία, Μεταλλουργία καὶ Μεταφοραὶ	13	41	18	16
Ἐμπόριον, Οἰκονομικά, Ἀσφάλεια κλπ.	4	14	6	7
Κρατικαὶ Ὑπηρεσίαι	11	18	12	(1)
Ἄλλα Ἐπαγγέλματα	3	13	5	8
Σύνολον	100	100	100	100

(1) Οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι, περιλαμβάνονται πιθανώτατα εἰς τὰ «ἄλλα ἐπαγγέλματα» τοῦ 1928

6. Ἔργασία καὶ ὁργάνωσις εἰδικεύσεως καὶ ἱκανότητος

Ἡ ἀναλογία ἑνὸς πληθυσμοῦ, ἀσχολουμένου μὲ τὴν παραγωγὴν ἀγαθῶν πρὸς πώλησιν, αὐξάνεται μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς οἰκονομίας τῆς ἀγορᾶς, καὶ μὲ τὴν τεχνολογικὴν πρόοδον. Ὡς ἐκ τούτου παρέχει ἔνδειξιν τοῦ βιοτικού ἐπιπέδου. Εἰς τὰς περισσότερας ἐκβιομηχανισθείσας χώρας, πλέον τῶν δύο πέμπτων τοῦ πληθυσμοῦ εὐρίσκεται εἰς τὸ ἐργατικὸν δυναμικὸν (40 ο/ο εἰς τὰς Η.Π.Α.). Εἰς τὴν Κρήτην, τὸ ποσοστὸν τοῦτο εἶναι 35 ο/ο. Εἰς τὸν ἀριθμὸν αὐτὸν δὲν περιλαμβάνονται αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιά, ποὺ ἐργάζονται εἰς τὸ ἀγρόκτημα τῆς οἰκογενείας.

Ἐν συνόψει, ὁ συνολικὸς πληθυσμὸς τῆς Κρήτης κατανέμεται οὕτω: 1/3 εἰς τὸ ἐργατικὸν δυναμικὸν, 1/3 εἰς ἰδίας οἰκιακὰς ἐργασίας καὶ 1/4 καὶ πλέον εἰς τὰ σχολεῖα (ἢ παραμένει εἰς τὸ σπῆτι, διότι εἶναι κάτω τῶν 6 ἐτῶν), τὸ ὑπόλοιπον 1/5 ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀνικάνους πρὸς ἐργασίαν ἢ ἀπὸ φοιτοῦντας εἰς σχολὰς, ἀπὸ μὴ καταγραφέντας.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν δεδουλευμένων ἡμερῶν ὑπῆρξε σχετικῶς μικρὸς, ἰδίως εἰς τὴν γεωργίαν. Κατὰ μέσον ὄρον, οἱ ἀσχολούμενοι εἰς ἀγροκτῆματα εἰργάζοντο ὠρισμένης ὥρας ἐκ τῶν 201 ἐργασίμων ἡμερῶν ἐτησίως καὶ μόνον ἐπὶ 133 πλήρεις ἡμέρας. Ἡ πλειονότης τῶν ἀγροτῶν ἀπασχολεῖτο ἐπὶ 8 ὥρων εἰς τοὺς ἀγρούς. Κατὰ μέσον ὄρον τὸ ἴδιον ἰσχύει δι' ὅλα τὰ ἀγροκτῆματα. Οἱ ἀγρόται τῆς Κρήτης εἰργάζοντο κατὰ τὸ ἡμισυ μέχρι τῶν δύο τρίτων τῶν ὥρων ἐργασίας ἐτησίως, ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς ἀγρότας τῆς Μινεσότας καὶ τοῦ Ἰλινόις, μὲ τὴν διαφοροποιημένην αὐτῶν γεωργίαν. Ἄλλα μέλη τῆς Κρητικῆς

οικογενείας ειργάζοντο περισσότερας ώρας εις τὰ άγροκτήματα, από μέλη οικογενείας τής σιτοπαραγωγικής περιοχής του Ίλινόις.

Δεδομένου ότι, μία τόσο μεγάλη αναλογία του πληθυσμού (65 ο/ο των άρχηγών οικογενειών) ήσυχολείτο με την παραγωγή ειδών διατροφής προς άμεσον οικιακήν κατανάλωσιν ή προς ανταλλαγήν με ένδύματα ή και άλλα είδη τροφίμων, σχετικώς ελάχιστα υπελείποντο έργατικά χείρες και οργανωτικά στελέχη διά την παραγωγή άλλων ειδών ή δι' άλλας υπηρεσίας. Το γεγονός ότι, οι φυσικοί πόροι τής Κρήτης είναι γλισχροί, απαιτούντες έκτάκτως μεγάλην προσπάθειαν και δεξιοτεχνίαν διά την αξιοποίησιν των, μειώνει το συνολικώς παραγόμενον προϊόν και υποβιβάζει το βιοτικόν επίπεδον του λαού, έν συγκρίσει προς τάς άλλας, περισσότερον παραγωγικάς, περιφέρειας.

Ή χαμηλή στάθμη τής εκπαιδεύσεως, ή έλλειψις των επαγγελματικών σχολών, ή συγκέντρωσις τής ανωτέρας εκπαιδεύσεως, τής διοικήσεως και τής μεγάλης βιομηχανίας εις Αθήνας και Θεσσαλονίκην, καθώς και ή ανωτέρα στάθμη διαβίσεως των μεγάλων πόλεων, συντελούν εις το να άπομακρύνουν τας εργατικάς χείρας, τὰ οργανωτικά στελέχη και τας ειδικότητας από την νήσον. Ακόμη και επί τής νήσου, τὰ εκπαιδευτικά και τὰ άλλα μέσα προόδου, συγκεντρωμένα όπως είναι εις τας 4 μεγάλας πόλεις, τείνουν να άπογυμνώσουν τον πληθυσμόν των άγροτικών περιφερειών της.

Απεδείχθη ότι, ή ιστορία, τὰ ήθη και έθιμα, καθώς και τὰ μορφωτικά πρότυπα, επηρεάζουν την δεξιοτεχνίαν και την άποδοτικήν ικανότητα των λαών. Αιώνες επιδρομών και κατακτήσεων, πόλεμοι και επαναστάσεις, επέδρασαν αναμφιβόλως επί τής ανθρωπίνης πρωτοβουλίας και ανέπτυξαν την ροπήν του Κρητός προς δημιουργίαν άδρανούντος κεφαλαίου, εις μακροχρονίους επενδύσεις, ως και εις πρότυπα διαβίσεως, που φαίνονται παράδοξα εις τας δυτικάς δημοκρατίας, αί όποιαί μόνον δις είδον πολεμικάς επιχειρήσεις επί του έδάφους των κατά το περασμένον ήμισυ του αιώνος.

Από του 1913, ή σύγχρονος Κρήτη δέν έγνώρισε δέκα συνεχή έτη ειρήνης ή ήσυχίας από τας πολιτικάς κρίσεις και διαμάχας. Μία τοιαύτη κατάστασις, άσφαλώς τείνει να καταστρέψη την κοινωνικήν συνειδησιν των ατόμων και έξυπακούεται ότι ή αυτάρκεια, ή αυτοάμυνα και ή συγκέντρωσις κινητών οικονομικών αγαθών, είναι εκείνα τὰ όποια κυρίως επιδιώκονται και εκτιμώνται.

Γ'. ΠΟΡΟΙ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ

Ή δυσανάλογος πενιχρότης των οικονομικών πόρων τής Κρήτης, έν συγκρίσει προς τον πληθυσμόν της, είναι καταφανής εις όλα τὰ πεδία τής δραστηριότητος.

1.—Προσδιορισμός κατά τόπον και έκτασιν

Ατυχώς, έλειπον ακριβή πραγματικά δεδομένα σχετικώς με τους άληθινούς οικονομικούς πόρους τής Κρήτης. Λόγω πληθω-

ρισμοῦ, πᾶσα νομισματικὴ ἐκτίμησις θὰ ἦτο ἀμφιβόλου ἐγκυρότητος. Ὅμως, ὑπάρχουν πρόχειροι συνοπτικαὶ ἐκτιμήσεις, παρέχουσαι γενικὴν εἰκόνα τοῦ εἴδους τῶν οἰκονομικῶν πόρων, ὥστε νὰ δύναται τις νὰ προβῆ εἰς σύγκρισιν μὲ ἄλλας ὑποαναπτύκτους καὶ μὴ ἀνεπτυγμένας περιοχάς.

Αἱ ἀγροτικαὶ οἰκονομικαὶ πηγαὶ τῆς Κρήτης περιελάμβανον 2.512.000 στρέμματα, κατανεμόμενα εἰς 52.000 συνήθη ἀγροκτῆματα καὶ 40.000 μικρότερα τοιαῦτα, τῶν ὁποίων ἡ ἀξία ἀπετιμᾶτο ἀπὸ τοῦς κυρίους τῶν εἰς 5.386.000.000 δρχ. τὸ 1948.

Ἐπιπροσθέτως, εἶχον μηχανήματα, ἐξοπλισμὸν καὶ ἐργαλεῖα ἀξίας δολλ. 2.000.000 καὶ ζῶα καὶ ὑποζύγια ἀξίας 30.000.000. Μέσα εἰς τὴν κτηματικὴν ἀξίαν συμπεριλαμβάνονται 13.000.000 ἐλαιόδενδρα, 3.600.000 καρποφόρα δένδρα, 100.000.000 κλήματα, ἐγκαταστάσεις ἀρδεύσεως, 120.000 στρέμματα γῆς, θερινὰ ὑπόστεγα, ἀντλία, ἀνεμόμυλοι κλπ., ἀξίας δολλ. 1.250.000.

Ἐπειδὴ αἱ κατοικίαι εὐρίσκονται εἰς τὰ χωρία καὶ ὄχι εἰς τὰ ἀγροκτῆματα, οἱ 268.000 χῶροι οἱ προοριζόμενοι διὰ κατοικίαν, οἱ 26.000 τοιοῦτοι διὰ σταύλους, καὶ αἱ 62.000 ἄλλοι χρησιμοποιούμενοι διὰ τὴν κατ' οἶκον ἀποθήκευσιν, ἀπετιμήθησαν κεχωρισμένως εἰς 1000 δολλ. κατὰ δωμάτιον (δρχ. 2.000 προπολεμικῶς) ἢ περίπου 350.000.000 ἐν συνόλῳ. Εἰς αὐτὸ τὸ ποσὸν δύναται νὰ προστεθοῦν 450 δολλ. ὡς ἀξία ἐνδυμάτων, ἀσπρορρούχων, κλινοσκεπασμάτων οἰκιακῶν σκευῶν κλπ. δι' ἐκάστην τῶν 115.000 οἰκογενειῶν, συνολικῆς ἀξίας δολλ. 50.010.000 μὲ τιμὰς πληθωρικοῦ συναλλάγματος τοῦ 1948.

Τὰ ἀνωτέρω οἰκονομικὰ ἀγαθὰ τῆς Κρήτης, περιλαμβάνουν 164.000 στρέμματα δασικῆς γῆς, ἕνα μικρὸν ἀριθμὸν (ἄγνωστον πόσον) ἀλιευτικῶν σκαφῶν μετὰ τοῦ ἀλιευτικοῦ ἐξοπλισμοῦ καὶ ἄλλων διευκολύνσεων αὐτῶν. Ὑπῆρχον 165 λατομεῖα καὶ 10 ὄρυχεῖα γύψου ἐν λειτουργίᾳ. Ἐπίσης πολλὰ ἄλλα μεταλλεῖα ἐν λειτουργίᾳ, ἀγνώστου ἐκτάσεως καὶ δυνατότητος, χωρὶς νὰ ἀπαιτοῦν ἐπένδυσιν ἀξιολόγων κεφαλαίων.

Εἰς βιομηχανικὰς ἐπενδύσεις ὑπῆρχον 200 ἐργοστάσια διαφόρων μεγεθῶν καὶ ἐγκαταστάσεων, διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν εἰδῶν διατροφῆς, νημάτων, καυσίμων, οἰκοδομησίων ὑλικῶν, πλεῖστα τῶν ὁποίων ἀπησχόλουν ὀλιγώτερον τῶν 11 ἀτόμων καὶ ἐχρησιμοποιοῦν σχετικῶς ἐλαχίστην κινητήριον δύναμιν. Προσέτι ὑπῆρχον 2.400 ἐλαιοτριβεῖα, καὶ 2.600 ἐλαιοπιεστήρια, 136 πατητήρια σταφυλῶν καὶ ἀποστακτήρια, διεσπαρμένα ἀνά τὴν νῆσον. Τέλος ὑπῆρχον 42.000 χειροκίνητοι ἀργαλεῖοι εἰς τὰς οἰκίας τῆς Κρήτης.

Εἰς τοὺς πόρους κεφαλαίου (οἰκονομικὰ ἀγαθὰ) εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῶν ἐπαγγελμάτων, διαλαμβάνονται καὶ οἱ ἀσφατόστρωτοι, πισσόστρωτοι, μακασφαλτόστρωτοι καὶ λιθόστρωτοι δρόμοι, μήκους 860 μιλίων, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐκυκλοφόρουν 950 φορτηγὰ καὶ μὴ αὐτοκίνητα καὶ λεωφορεῖα καθὼς καὶ 60.000 ἡμίονοι καὶ ὄνοι.

Ὑπῆρχον δύο ἀερολιμένες, κατάλληλοι διὰ δύο δικινητήρια ἀεροπλάνα χωρὶς ὑπόστεγα ἕκαστος. Ἀπὸ ἀπόψεως λιμενικῶν ἐγκαταστάσεων, ὑπῆρχον δύο μεγάλοι λιμένες διὰ ὑπερωκεάνεια, ἕξ λιμένες

διά μικρότερα σκάφη και τὰ καΐκια τῆς ἀκτοπλοΐας. Ὑπῆρχον 12.000 ἐμπορικοὶ οἰκοὶ καὶ πρατήρια καὶ 302 παραγωγικοὶ καὶ καταναλωτικοὶ συνεταιρισμοί.

Εἰς ὄλα τὰ σημεῖα, ἐκτὸς τοῦ Ἡρακλείου καὶ τοῦ κόλπου τῆς Σούδας, ὑπῆρχον ἀρκετοὶ χώροι ἐναποθηκεύσεως ἐμπορευμάτων ἀγνώστου χωρητικότητος. Ὑπῆρχεν ἀνάγκη δημιουργίας δεξαμενῶν διὰ τὴν ἀποθήκευσιν ἐλαιολάδου, κυρίως εἰς τοὺς Νομοὺς Ἡρακλείου καὶ Λασηθίου.

Αἱ τηλεπικοινωνίαι διέθετον 300 τηλέφωνα, 400 ραδιόφωνα, 80 ταχυδρομικὰ γραφεῖα καὶ τηλεγραφικοὺς σταθμούς. Ἐσχάτως ἰδρύθη καὶ ραδιοφωνικὸς σταθμὸς πλησίον τῶν Χανίων.

Εἰς ὅκτῳ πόλεις ὑπάρχουν 28 ὑποκαταστήματα τῶν 7 Τραπεζῶν τῶν Ἀθηνῶν, ἐπιπροσθέτως δὲ ὑπάρχουν 427 συνεταιρικοὶ πιστωτικοὶ ἐνώσεις.

Περὶ τὰς 30 πόλεις καὶ χωρία διένειμον ὕδωρ εἰς τὰς κατοικίας διὰ κεντρικοῦ συστήματος ὑδρεύσεως. Ἄλλην, σπουδαιότεραν, πηγὴν ὑδρεύσεως πρὸς χρῆσιν τῶν οἰκογενειῶν, ἀποτελοῦν αἱ 2.500 βρύσεις, τὰ 10.000 φρέατα καὶ αἱ 4.700 στέρναί τῆς νήσου.

Διὰ τὴν στέγασιν νομαρχιακῶν καὶ δημοτικῶν ὑπηρεσιῶν, ὑπάρχουν δημόσια καταστήματα εἰς τὰς 4 πρωτεύουσας τῶν Νομῶν καὶ εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς νήσου. Εἰς ἄλλας μεγάλας πόλεις καὶ Κοινότητας - χωρία, ὑπάρχουν ἰδιόκτητα ἢ ἐπὶ μισθώσει καταστήματα διὰ τὴν στέγασιν τῶν γραφείων των, εἰς πολλὰς δὲ περιπτώσεις τὰ καφενεῖα τῶν χωρίων, χρησιμοποιοῦνται διὰ τὸν ἀνωτέρω σκοπόν. Τὰ κρατικὰ ἢ δημοτικὰ νοσοκομεῖα διαθέτουν ἐν συνόλῳ περὶ τὰς 1000 κλίνας. Ἐκτὸς αὐτῶν, ὑπολογίζεται ὅτι αἱ διάφοροι ἰδιωτικοὶ κλινικοὶ διαθέτουν ἄλλας 400 κλίνας περίπου.

Εἰς τὰς μεγάλας πόλεις ὑπάρχουν κοινοτικὰ ὑγειονομικὰ κέντρα, μὲ ὀλίγα ἰδιωτικὰ νοσηλευτικὰ ἰδρύματα εἰς τὰ Χανιά καὶ τὸ Ἡράκλειον.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ σχολεῖα, ὑπῆρχον 813 Δημοτικὰ σχολεῖα, 28 Γυμνάσια καὶ Ἐμπορικοὶ σχολαὶ καὶ 5 ἰδιωτικὰ σχολεῖα εἰς τὴν Κρήτην. Πλεῖστα τῶν ἀνωτέρω ἔχουν ἀνάγκην ἐπισκευῆς καὶ σχολικοῦ ἐξοπλισμοῦ. Ὑπῆρχον ἐπίσης δύο κρατικοὶ ἀγροτικοὶ πειραματικοὶ σταθμοὶ καὶ δύο Γεωργικαὶ σχολαί.

Ἀπὸ ἀπόψεως θείας λατρείας, ὑπάρχουν ἐπὶ τῆς νήσου ἐν διασπορᾷ πλεῖστα ὄσαι ἐκκλησίαι καὶ παρεκκλήσια. Αἱ ἐκκλησίαι εἶναι μὲν καλοκτισμένες ἀλλὰ δὲν εἶναι πολυτελεῖς καὶ δὲν διατηροῦν δαπανηρὸν προσωπικόν.

Ὡς πρὸς τὰς διασκεδάσεις, ὑπάρχουν ὀλίγα λέσχαί εἰς τὰς δύο μεγάλας πόλεις, ἐν στάδιον εἰς τὰ Χανιά, καὶ κατασκηνώσεις ἐν διασπορᾷ ἀνὰ τὴν νήσον, χωρὶς μόνιμον κτιριακὴν ἐγκατάστασιν κλπ., ἀπὸ τοῦ πολέμου καὶ ἐντεῦθεν. Τρεῖς πρωτεύουσαι Νομῶν διαθέτουν μικρὰ πάρκα.

Διὰ θαλάσσια λουτρά ὑπάρχουν ὠραῖαι ἀμμουδιαί, χωρὶς ὅμως εἰδικὰς ἐγκαταστάσεις.

Τὸ Μουσεῖον τοῦ Ἡρακλείου, παρέχει εἰς τοὺς περιηγητὰς τὴν

εύκαιριαν νὰ θαυμάσουν ἀρχαιολογικά εὐρήματα ἀνεκτιμήτου ἀξίας, μὲ τοὺς θησαυροὺς τοῦ ἀπὸ τὸν Μινωϊκὸν πολιτισμὸν. Αἱ ἀνασκαφαὶ τῆς Κνωσσοῦ, τῶν Μαλλίων τῆς Φαιστοῦ καὶ τῆς Γόρτυνος τὰ ἐνετικά τείχη καὶ αἱ τάφροι, τὸ ὄρος Ἴδη, Γιούκτα καὶ ἄλλα ὀνομαστά μυθολογικά μέρη, παρέχουν εὐκαιρίας ἀφθάστου ἐνδιαφέροντος εἰς τοὺς ἐπισκέπτας.

Ἡ οἰκονομικὴ ἀπόδοσις τοῦ ἀνθρώπου αὐξάνεται διὰ τῆς ἐπενδύσεως κεφαλαίων εἰς τὸν τομέα τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς τεχνικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς καταρτίσεως αὐτοῦ. Εἰς τὴν Κρήτην, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐρεῦνης μας ὑπῆρχον 300 ἰατροί, 75 ὀδοντίατροι, 60 διπλωματοῦχοι ἀδελφαὶ νοσοκόμοι, 75 διπλωματοῦχοι μαῖαι, 25 κτηνίατροι, 1500 δημοδιδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι, 50 τραπεζῖται, 200 δικηγόροι, 300 μηχανικοί, 580 ἱερεῖς, 50 φαρμακοποιοὶ καὶ ἴσως 500-1000 δημόσιοι ὑπάλληλοι καὶ ἐργάται. Ἐπὶ πλέον ὑπῆρχον εἰδικευμένοι ἐργάται εἰς τὰ ἐργοστάσια καὶ τὰς ἐγκαταστάσεις ἐπεξεργασίας διαφόρων εἰδῶν, καθὼς ἐπίσης καὶ ὑπάλληλοι καὶ δακτυλογράφοι εἰς δημόσια καὶ ἰδιωτικά γραφεῖα.

Παρὰ τὴν ἀτέλειαν τῶν ὑπαρχόντων δεδομένων, ὁ μακροσκελὴς κατάλογος τῶν οἰκονομικῶν πηγῶν, θέτει τὴν Κρήτην εἰς ἐντελῶς διάφορον κατηγορίαν τῶν «ὑποαναπτύκτων» περιοχῶν, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς Ἰνδίας, μὲ τὰ σοβαρώτατα δημογραφικὰ προβλήματα ἢ πρὸς τὰς περισσότερο πρωτογόνους περιοχάς, ὅπως ἡ Ἀφρική, αἱ νῆσοι τοῦ Νοτίου Εἰρηνικοῦ ἢ ἓνα μεγάλο τμῆμα τῶν ἀγροτικῶν ἐκτάσεων τοῦ Μεξικοῦ καὶ τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς.

Εἰς τὴν Κρήτην παρουσιάζεται τὸ φαινόμενον τῆς ἀδρανείας τοῦ κεφαλαίου. Μήπως ἡ οἰκονομία τῆς Κρήτης ἔπαθε ἀρτηριοσκήσιν, διὰ νὰ ἀρκῆται εἰς ἓνα ἐπίπεδο ζωῆς ἀπλῆς «συντηρήσεως»; Μήπως ἡ ἔλλειψις οἰκονομικῶν πόρων εἶναι ὁ βασικὸς παράγων ἐδῶ; Ποῖα τὰ πραγματικὰ αἷτια τῆς οἰκονομικῆς ἀπονεκρώσεως εἰς αὐτὸ τὸ σημεῖον; Ποῖα ἡ θεραπεία; Τὰ ζητήματα ταῦτα θὰ συζητηθοῦν εἰς μεταγενέστερα κεφάλαια τοῦ ἀνά χεῖρας βιβλίου.

2.—Ζημίαι κατὰ τὸν πόλεμον

Ἡ πρώτη μεγάλη ἐπίθεσις ἀλεξιπτωτιστῶν τοῦ δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, ἔγινεν ἐναντίον τῆς Κρήτης. Ἡ νῆσος ὑπέστη σοβαρωτάτας ὑλικὰς ζημίας. Συμφώνως πρὸς ἐπίσημον δελτίον, εἰς τὸ ἐν ἕκτον τῶν χωρίων τῆς Κρήτης, τὸ ἐν τέταρτον τῶν περιοχῶν κατεστράφη σχεδὸν ὄλοσχερῶς. Ἀνεξαρτήτως τοῦ τί λέγουν οἱ ἀριθμοί, αἱ πολεμικαὶ καταστροφαὶ τῆς Κρήτης ὑπῆρξαν οὐσιώδεις καὶ πραγματικαί. Εἰς πέντε πόλεις μὲ ὀλιγωτέρους τῶν 2.500 κατοίκων ἐκάστην καὶ εἰς μίαν μὲ 3.500 κατοίκων, ἅπαντα τὰ κτίρια κατεστράφησαν ὄλοσχερῶς. Τὸ ἐν τρίτον τῶν κτιρίων τῶν πόλεων Χανίων καὶ Ἡρακλείου καὶ τὰ 30 ο/ο 96 συνοικισμῶν τοῦ Νομοῦ Χανίων, κατεστράφησαν τελείως. Εἰς 225 Κρητικὰ χωρία, τὰ 23 ο/ο τῶν κτιρίων κατεστράφησαν κατὰ 50 ο/ο καὶ πλέον καὶ τὰ 3 ο/ο μερικῶς. Ἐκ τῶν οἰκογενειῶν εἰς τὰς ὁποίας ἐγένετο ἡ ἔρευνα μας, τὸ ἐν τέταρτον ἔζη ἀκόμη εἰς οἰκίας ὑποστάσας ζημίας κατὰ τὸν πόλε-

μον. Ἐκ τῶν οἰκιῶν δέ αὐτῶν, τὸ ἕν τέταρτον εἶχεν ὑποστῆ ζημίας 50 ο/ο καὶ πλεόν. Τὸ 1948, συνετεία τῶν πολεμικῶν καταστροφῶν, περὶ τὰς 200 οἰκογένειαι ἐξηκολούθουν νὰ ζοῦν εἰς σπήλαια, πέριξ τοῦ Ἡρακλείου καὶ ἄλλαι ἦσαν διεσπαρμέναι εἰς διαφόρους ἄλλας Κοινοτήτας.

Αἱ ἐκτιμηθεῖσαι πολεμικαὶ ζημίαι μόνον εἰς κτίρια, ἀνέρχονται εἰς δέκα ἑκατομμύρια δολλάρια. Μὲ τὰς σημερινὰς δὲ τιμάς, τὸ κόστος τῆς ἀνασυγκροτήσεως θὰ ἦτο τριπλάσιον. Εἰς αὐτὰ πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ αἱ σοβαρώτεραι ζημίαι, τὰς ὁποίας ὑπέστησαν οἱ δρόμοι, οἱ λιμένες, οἱ ἀερολιμένες, αἱ τηλεφωνικαὶ καὶ τηλεγραφικαὶ γραμμαὶ, τὰ αὐτοκίνητα πάσης κατηγορίας, αἱ μηχαναὶ καὶ τὰ μηχανήματα καὶ αἱ μηχανικαὶ ἐγκαταστάσεις πάσης φύσεως.

Εἰς μίαν χώραν, ὅπου ὁ θεσμὸς τῆς προικὸς καὶ τὰ εἶδη ρουχισμοῦ ὑπὸ τύπον προικῶν ὕλικου, παίζουν σημαντικὸν ρόλον εἰς τὸ οἰκονομικὸν καὶ κοινωνικὸν σύστημα, ἡ καταστροφή καὶ ἡ λεηλασία μεγάλου μέρους ἐγχωρίων ὑφαντῶν, ἀσπροροῦχων καὶ μαλλίνων εἰδῶν ρουχισμοῦ καὶ τῆς κινητῆς περιουσίας τῆς πλειονότητος τῶν οἰκογενειῶν, προσθέτει νέα βάρη εἰς τὴν οἰκονομίαν τῆς μεταπολεμικῆς περιόδου.

Αἱ ἀπώλειαι εἰς ἀνθρωπίνας ὑπάρξεις, λόγῳ τοῦ πολέμου, ὑπῆρξαν ἐπίσης μεγάλαι διὰ τὴν Κρήτην. Μολοντί αἱ ἀπώλειαι διὰ τὴν Κρήτην δὲν εἶναι ἐπακριβῶς γνωσταί, ὑπάρχουν ἕν τούτοις ἐκτιμήσεις εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Κράτους δι' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, εἰς τὰς ὁποίας περιλαμβάνεται καὶ ἡ Κρήτη. Ἀναγνωρίζεται παγκοίνως εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ὅτι ἡ Κρήτη προσέφερε τοὺς γενναιοτέρους ἀνδρας εἰς τὸν Ἑλληνικὸν στρατὸν κατὰ τοὺς πολέμους καὶ ἐπρόβαλε τὴν γενναιοτέραν ἀντίστασιν ἐναντίον τοῦ κατακτητοῦ κατὰ τὴν κατοχὴν. Εἶναι, λοιπόν, δίκαιον νὰ ὁμολογηθῆ ὅτι αἱ εἰς ἀνθρώπους ἀπώλειαι αὐτῆς, ὑπῆρξαν ἀνάλογοι πρὸς τὰς ζημίας ὀλοκλήρου τῆς Ἑλλάδος. Οἱ Ἕλληνες, ὑπερηφάνως προβάλλουν τὸ ὅτι οἱ ἐκ τοῦ πολέμου θάνατοι, ἀνέρχονται εἰς τὰ 2 ο/ο τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας.

Συγκριτικῶς αἱ ἀνθρώπιναι ἀπώλειαι εἰς τὴν Μεγάλην Βρετανίαν ὑπῆρξαν τὸ 1 ο/ο καὶ εἰς τὰς Η.Π.Α. μόλις τὸ 0,5 ο/ο τοῦ συνόλου τοῦ πληθυσμοῦ. Ἐπιπροσθέτως, διὰ τὴν Ἑλλάδα, τὰ 3,5 ο/ο τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἀπερίωσαν ἐκ πείνης κατὰ τὴν κατοχὴν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ περισσότεροι τῶν θανάτων ἐκ πείνης ἐσημειώθησαν εἰς τὰς μεγάλας πόλεις, ἡ Κρήτη ὑπέστη ὀλιγωτέρας ζημίας ἀπὸ τὴν κυρίως Ἑλλάδα ἐκ τῆς αἰτίας αὐτῆς.

Παρὰ τὸν συμμοριτοπόλεμον εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, σημαντικὸν ποσοστὸν τῶν ἐκ τοῦ πολέμου καταστραφεισῶν οἰκιῶν ἀνοικοδομήθησαν ἐκ νέου κατὰ τὰ τρία, τὰ πρὸ τῆς ἐποχῆς τῆς παρούσης ἐρεῦνης, ἔτη. Αἱ σχετικαὶ πιστώσεις ἐχορηγήθησαν παρὰ τοῦ Ὑπουργείου Ἀνασυγκροτήσεως. Τὰ νέα κτίρια ἐξηρέθησαν τῆς φορολογίας ἐπὶ μίαν δεκαετίαν. Ἐν συνόλῳ κάθε οἰκογενειάρχης ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἀνοικοδομήσῃ τὴν οἰκίαν του, μὲ τὴν οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν τοῦ Κράτους. Τὰ 3/4 περίπου τῶν καταστραφεισῶν οἰκιῶν τῶν χωρίων τῆς Κρήτης, ἐν μέρει εἶχον ἀντι-

κατασταθή με κάποιον τύπον μονίμου κατοικίας. Ἀκόμη καὶ εἰς τὰ Ἀνώγεια, πόλιν 3.500 κατοίκων, καταστραφείσαν ὀλοοχερῶς, εἶχον οἰκοδομηθῆ οἰκήματα δι' ὅλους τοὺς κατοίκους πλὴν 500, ἕως τὸ 1948. Εἰς τὰς πόλεις καὶ ἰδίως εἰς τὰ Χανιά, μέγας ἀριθμὸς οἰκίων πλησίον τοῦ λιμένος δὲν εἶχον ἀνοικοδομηθῆ ἀκόμη τὸ 1948. Οἱ δρόμοι εἶχον ἀρχίσει νὰ βελτιώνωνται, οἱ λιμένες νὰ καθαρίζωνται καὶ ἡ συγκοινωνία νὰ ἀποκαθίσταται. Ἀλλὰ αἱ προγραμματισθεῖσαι μεγάλα ἐπισκευαί, αἱ ὁποῖαι ἐπρόκειτο νὰ πραγματοποιηθοῦν μετὰ τὴν βοήθειαν τῆς Ε.Σ.Α., δὲν εἶχον ἀρχίσει ἀκόμη τὸ 1948. Πρὸ τοῦ τέλους τοῦ σχεδίου Μάρσαλ καὶ ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν δυνατοτήτων του, ὁ πληθυσμὸς τῆς Κρήτης, ἐλπίζεται ὅτι θὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὰ προπολεμικὰ οἰκονομικὰ ἐπίπεδα. Τοῦτο, ἀσφαλῶς, θὰ συμβάλῃ μεγάλως εἰς τὸ νὰ ἀναπτρωθῇ τὸ ἠθικὸν τοῦ λαοῦ καὶ νὰ ἐνισχυθῇ ἡ ἐπιθυμία τοῦ Κρητῶς διὰ περαιτέρω βελτιώσεις.

Δ'. ΚΡΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ

Εἰς ἓνα τόπον μετὰ κατ' ἐξοχὴν συγκεντρωτικὸν διοικητικὸν, συστημα μετὰ περιορισμένους φυσικοὺς πόρους στενότητα ξένου συναλλαγματος καὶ ἐξάρτησιν ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον εἰς μέγαν βαθμὸν, ἔχοντα ἀνάγκην κρατικῆς ἢ ἐξωτερικῆς βοηθείας διὰ τὴν συντήρησιν πλείστων Κοινοτήτων, ἢ διοικήσεις ἀσκεῖ σπουδαίαν ἐπίδρασιν, τὸσον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ὅσον καὶ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν τῆς χώρας, τὴν ρύθμισιν τῆς ἐργασίας καὶ τὴν ἐπένδυσιν τῶν κεφαλαίων. Ὁ τρόπος μετὰ τὸν ὁποῖον λειτουργεῖ ἡ Κρατικὴ μηχανή, διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ λαοῦ καὶ ταυτοχρόνως νὰ ἀναπτύξῃ καὶ κατευθύνῃ τὴν ἀσκήσιν τῶν κοινωνικῶν δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων αὐτοῦ, ἔχει ἄμεσον σχέσιν μετὰ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν πλουτοπαραγωγικῶν πηγῶν καὶ τὴν ἐξύψωσιν τῆς σημερινῆς καὶ μελλοντικῆς στάθμης διαβιώσεως εἰς τὸν τόπον.

Δεδομένου ὅτι ἡ διάρθρωσις τῆς Ἑλληνικῆς Κρατικῆς μηχανῆς, πρόκειται νὰ ἐξετασθῇ λεπτομερῶς εἰς τὸ κεφάλαιον 9, ἐδῶ θὰ δώσωμεν μίαν συνοπτικὴν εἰκόνα τῶν κυριωτέρων σημείων, τὰ ὁποῖα ἔχουν σχέσιν μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἀξιοποίησιν τῶν πλουτοπαραγωγικῶν δυνατοτήτων τῆς χώρας.

Τὸ Ἑλληνικὸν πολίτευμα ἔχει τρεῖς ἐξουσίας :

Τὴν νομοθετικὴν, τὴν ἐκτελεστικὴν καὶ τὴν δικαστικὴν. Τὸ νομοθετικὸν σῶμα, ἐκλέγεται διὰ τοῦ ἀναλογικοῦ ἀντιπροσωπευτικοῦ συστήματος, διὰ μίαν τετραετίαν. Ὁ Πρωθυπουργὸς καὶ τὰ μέλη τῆς Κυβερνήσεως (15 ὑπουργοί) καθορίζουν τὰς πολιτικὰς κατευθύνσεις καὶ λαμβάνουν ἀποφάσεις ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῆς ὑπὸ τοῦ Κοινοβουλίου ψηφίζομένης νομοθεσίας. Τὸ 1948, περιφερειακὸς ἐκπρωσωπος τῆς Κυβερνήσεως ἐν Κρήτῃ ἦτο ὁ Γενικὸς Διοικητῆς, ὑποδειχθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ διορισθεὶς ὑπὸ τοῦ Βασιλέως. Ἀπὸ τὸ 1936 οἱ Νομάρχαι καὶ οἱ Δήμαρχοι ἐξηκολούθουν νὰ διορίζωνται ἀπὸ τὰς Ἀθήνας. Ἀκόμη καὶ οἱ δημοδιδάσκαλοι, εἰς τὰς ἀγροτικὰς Κοινότητες, διορίζοντο καὶ ἀπελύοντο ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀθήναις Ὑπουργείου Παιδείας.

Κατά την εποχήν τῆς ἐρεύνης μας, τὸ 1948, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐφήρμοξε κατ' ἐξοχὴν συγκεντρωτικὸν σύστημα διοικήσεως. Ἡ διεκπεραίωσις ὅλων τῶν ὑποθέσεων ἐξηρτάτο ἐκ τοῦ κέντρου. Πλεῖσται ἐμπορικαὶ συναλλαγαί, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν διατυπώσεων διὰ τὴν ἔκδοσιν ἀδειῶν εἰσαγωγῆς καὶ ἐξαγωγῆς ἀπαιτοῦσαν χρόνον, συνήθως δέ, διὰ νὰ μὴ ἀποτελεματωθῇ μία αἴτησις, ἔπρεπε ὁ ἐνδιαφερόμενος πολίτης νὰ μεταβῇ εἰς Ἀθήνας καὶ νὰ παρακολουθήσῃ αὐτοπροσώπως τὴν ὑπόθεσίν του. Εἷς τινὰς περιπτώσεις, ἢ ἐπὶ ἑβδομάδας ἐν Ἀθήναις παρακολούθησις τῆς ὑποθέσεώς του, ἠνάγκαζε τὸν ἐπαρχιώτην πολίτην νὰ σπαταλᾷ χρόνον, χρῆμα καὶ ἐνεργείας, ποῦ θὰ ἦδύνατο νὰ χρησιμοποιοῦσιν διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀτομικῶν καὶ κοινωνικῶν συμφερόντων κατὰ καλύτερον τρόπον. Ἐκ παραλλήλου καὶ ἡ γραφειοκρατία ἀψηχόλει τοὺς ὑπαλλήλους τόσον πολὺ, ὥστε ἡ διεκπεραίωσις τῶν ὑποθέσεων τῶν πολιτῶν νὰ καθυστερεῖ ὑπερβολικά. Καὶ αὐτὸ τὸ ἐκπαιδευτικὸν πρόγραμμα ποῦ ἀφορᾷ τὴν βελτίωσιν τῶν γεωργικῶν μεθόδων διὰ τὴν αὐξησιν τῆς οἰκονομικῆς ἀποδόσεως, παρημποδίζετο ἀπὸ τὰς μικροασχολίας τῶν ἀρμοδίων.

Ἦκουσθησαν παράπονα, ὅτι οἰκονομικά συγκροτήματα ἐντὸς ἡ πέριξ τῶν Ἀθηνῶν εὐρισκόμενα, ἐπετύγχανον πάντοτε κατὰ προτεραιότητα καὶ προτίμησιν τὴν χορήγησιν δανείων εἰς αὐτὰ ἢ τὴν ἔκδοσιν ἀδειῶν εἰσαγωγῆς. Ἐπεβάλλοντο ἐπαχθεῖς τελωνειακοὶ δασμοί, πρὸς αὐξησιν τῶν δημοσίων ἐσόδων, ὁ δὲ ἔλεγχος τῶν εἰσαγομένων εἰδῶν ἦσκειτο μὲ ἐλαφρὰν συνειδησιν, χωρὶς νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ἡ ἐγγῶριος παραγωγή διὰ τὰ εἰσαγόμενα εἶδη.

Ὁ συνεχιζόμενος ἀνταρτοπόλεμος, οἱ φόβοι περὶ ἐνδεχομένον τρίτου Παγκοσμίου Πολέμου, αἱ μεγάλαι διαφοραὶ ὡς πρὸς τὰς πολιτικὰς πεποιθήσεις μεταξὺ κομμάτων, δημιουργοῦσαν, πολλάκις, σαβρὰν ἔντασιν παθῶν. Ὅλα δὲ αὐτὰ συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀστάθειαν τῶν Κυβερνήσεων καὶ τὸν συχνὸν ἀνασχηματισμὸν αὐτῶν.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνταρτῶν εἰς τὴν Κρήτην ἦτο μικρὸς, 300 τὸν Μάιον τοῦ 1948, καὶ μόνον 35 ἕξ μῆνας ἀργότερον. Τὸ 1948 οἱ κάτοικοι τῆς Κρήτης (κατὰ 95 ο/ο Φιλελεύθεροι Βενιζελικοὶ) εἶχον 20 βουλευτὰς ἔναντι ἑνὸς ἀντιπάλου. Τὸ 1950, ὅμως, μόνον οἱ ἐπτὰ ἀπὸ τοὺς 15 ἦσαν Βενιζελικοί, 6 τοῦ Πλαστήρα καὶ 3 τοῦ Λαϊκοῦ Κόμματος. Τὴν ἐποχὴν ἐκείνην αἱ γυναῖκες δὲν εἶχον ἀκόμη τὸ δικαίωμα νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸ Κοινοβούλιον, ἂν καὶ εἶχον ἐπιτύχει νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς τὰς δημοτικὰς καὶ κοινοτικὰς ἐκλογάς, διὰ νόμου ψηφισθέντος τὴν 29 Ἀπριλίου 1950. Διὰ τοῦ νόμου τούτου αἱ γυναῖκες εἶχον ἐπιτύχει τὸ δικαίωμα νὰ ψηφίζουν ἀπὸ ἡλικίας 25 ἐτῶν καὶ ἄνω ἐνῶ οἱ ἄνδρες ψηφίζουν ἀπὸ ἡλικίας 21 ἐτῶν.

Ἡ ποσότης καὶ ποιότης τῶν φυσικῶν, ἀνθρωπίνων, οἰκονομικῶν καὶ δημοσίων πόρων μιᾶς χώρας, εἶναι οἱ κυριώτεροι παράγοντες, οἱ ὅποιοι καθορίζουν τὴν παροῦσαν τῆς κατάστασιν, καθὼς καὶ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ τὰς δυνατότητας πρὸς βελτίωσιν τοῦ βιωτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς.

Εἰς τὴν Κρήτην, ὑπάρχει ἔλλειψις κινητηρίου δυνάμεως, καυσίμων, ὕδατος καὶ ὀρυκτοῦ πλοῦτου. Περιωρισμένοι μόνον ἐκτάσεις

εἶναι κατάλληλοι πρὸς καλλιέργειαν. Ἐπιτακτικὴ εἶναι ἡ ἀνάγκη ὅπως διατηρηθοῦν τὰ ὑπάρχοντα ὕδατα. Πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ ἐνέργηθῃ ἀναδάσωσης εἰς εὐρείαν κλίμακα, νὰ γίνωσιν ἔργα διὰ τὴν ὑδρευσιν, διὰ τὴν καλυτέραν ἀξιοποίησιν τῆς γῆς καὶ τὴν ἀποδοτικωτέραν ἀλιεῖαν. Εἰς τὸν τομέα τῆς ἐκπαιδεύσεως, δεόν ὅπως καταρτισθῇ καὶ τεθῇ εἰς ἐφαρμογὴν νέον πρόγραμμα λειτουργίας τῶν σχολῶν, διὰ νὰ ἀναπτυχθοῦν αἱ ἱκανότητες καὶ ἡ πρωτοβουλία τῶν μαθητῶν.

Τὸ ἐμπόριον ἐλέγχεται αὐστηρῶς διὰ τοῦ συστήματος τῶν ἀδειῶν εἰσαγωγῆς - ἐξαγωγῆς, καὶ τὸν ἔλεγχον αὐτὸν ἀσκεῖ τὸ κέντρον πάντοτε. Ἡ ρουσφετολογία καὶ ἡ μεροληπτικὴ ὑποστήριξις τῶν ἡμετέρων, ὁ πολλαπλασιασμός τοῦ ἀριθμοῦ τῶν πολιτικῶν κομμάτων, ἡ συναλλαγὴ διὰ τὴν συγκέντρωσιν ψήφων μὲ τοὺς θεσιθήρας ψηφοφόρους, εἶχον ὡς συνέπειαν τὴν ἀστάθειαν τῶν κυβερνήσεων καὶ τοῦτο μὲ τὴν σειρὰν του ἐπροκάλει τὴν νομισματικὴν ἀστάθειαν. Τὸ πλεῖστον τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν τῆς Κρήτης ἐμφανίζεται ὑπὸ μορφήν ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων, ἀπὸ ὄπωρῶνας, ἀμπελώνας, ἐλαιώνας ἀρχαιολογικοὺς χώρους, οἰκίας, ἐπιπλώσεις καὶ τὰς βιομηχανικὰς, θρησκευτικὰς καὶ ὑγειονομικὰς ἐγκαταστάσεις τῶν 550 Κοινοτήτων. Τὸ ἐνεργὸν παραγωγικὸν κεφάλαιον, αἱ ἐγκαταστάσεις, καὶ τὰ πιστωτικὰ ἰδρύματα, ὡς καὶ τὰ ἠθικὰ κεφάλαια : ἐκπαιδεύσεις, μὀρφώσεις καὶ εἰδικότητες, εἶναι μὲν περισσότερα εἰς τὴν Κρήτην παρά εἰς μὴ ἀνεπτυγμένης περιοχάς, ἀλλ' εἶναι πολὺ πενιχρὰ ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἐκβιομηχανισθείσας χώρας. Ὁ τελευταῖος πόλεμος καὶ ἡ μετέπειτα κατοχὴ, κατέστρεψαν τὸ πλεῖστον τοῦ κυκλοφοροῦντος κεφαλαίου καὶ τὰς μονίμους ἐγκαταστάσεις, χωρὶς νὰ ἀναφέρωμεν τὴν καταστροφὴν τῶν δρόμων, λιμενικῶν ἐγκαταστάσεων, κτιρίων καὶ μέσων συγκοινωνίας, ἐν γένει. Χρειαίεται νὰ γίνουσι πολλὰ ἔργα εἰς ἀντικατάστασιν τῶν καταστραφέντων, πρὶν φθάσωμεν ἔστω καὶ εἰς τὴν προπολεμικὴν κατάστασιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

Η ΚΡΗΤΙΚΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

ΩΣ ΑΝΕΦΕΡΑΜΕΝ ἄνωτέρω, ἡ Κρήτη εἶναι κατ' ἐξοχὴν ἀγροτικὴ περιοχὴ, μὲ πληθυσμὸν κατὰ 80 ο/ο διαμενόντα μακρὰν ἀπὸ τὰ ἀστικὰ κέντρα. Ἡ ζωὴ κινεῖται μὲ βραδὺν ρυθμὸν καὶ κατὰ τρόπον «πατροπαράδοτον». Κατὰ τὸ 1948, περὶ τὰ τρία τέταρτα τῶν οἰκογενειάρχων, διέμενον εἰς τὴν Κοινότητα εἰς τὴν ὁποίαν ἐγεννήθησαν.

Α΄. Η ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΚΑΙ ΑΙ ΑΣΤΙΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΙ

Αἱ ἀγροτικαὶ οἰκογένειαι—τῶν ἀγροκτημάτων καὶ μὴ—ζοῦν εἰς Κοινότητα. Τὰ δύο πέμπτα τῶν κατοίκων τῆς νήσου ζοῦν εἰς χωρία μὲ πληθυσμὸν ὀλιγώτερον τῶν 500 κατοίκων, Αἱ ἀγροτικαὶ οἰκογένειαι δὲν ζοῦν εἰς ἀγροκτήματα, μακρὰν τῶν ἄλλων οἰκογενειῶν, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰς Η.Π.Α. Διαμένουν εἰς τὰ χωρία τῶν καὶ ἐργάζονται εἰς τὰ πέριξ ἀγροκτήματά τῶν.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐρεῦνης μας, ἐκάστη οἰκογένεια εἰς τὰς Κοινότητας ἀπετελεῖτο ἐκ 4.2 μελῶν. Αἱ κατοικίαι τῶν οἰκογενειῶν τῶν Κοινοτήτων, εἶναι ὁμοίμορφα λιθοκτιστα καὶ ἀσβεστόχριστα σπιτία μὲ σκεπὴν ἀπὸ κεράμους ἢ ταράτσαν. Κατὰ 81 ο/ο οἱ ἀρχηγοὶ τῶν οἰκογενειῶν ἦσαν ἡλικίας 20—95 ἐτῶν, μὲ μέσσην ἡλικίαν 47 ἐτῶν. Ἀπὸ τὰς ἀγροτικὰς οἰκογενείας, 90 ο/ο κατοικοῦν εἰς ἰδιοκτῆτους μονοκατοικίας αἱ δὲ λοιπαὶ εἰς διπλοκατοικίας.

Πίναξ 4. Σύνθεσις οἰκογενειῶν εἰς τὰς Κοινότητας καὶ Πόλεις. Κρήτη, 1948.

Σχέσις πρὸς ἀρχηγὸν οἰκογενείας	Κοινότητες		Πόλεις	
	Ποσοστὸν τοῖς ἑκατὸν εἰς νοικοκυριά	Ποσοστὸν τοῖς ἑκατὸν εἰς ἄτομα	Ποσοστὸν τοῖς ἑκατὸν εἰς νοικοκυριά	Ποσοστὸν τοῖς ἑκατὸν εἰς ἄτομα
* Ἀρχηγὸς οἰκογεν.	100	24	100	24
Σύζυγος	72	17	66	17
Τέκνα	74	49	73	46
Γονεῖς	10	3	9	3
* Ἀδελφὸς ἢ ἀδελφή	6	2	6	3
* Ἄλλοι	17	5	22	8

Ἐκτὸς τῶν οἰκογενειῶν αἱ ὁποῖαι εἶχον ἀγροκτῆματα, τὰ 37 ο/ο τῶν ἀρχηγῶν τῶν οἰκογενειῶν τῶν μὴ θεωρηθέντων ὡς ἀγροτῶν, ἡσχολοῦντο καὶ αὐτοὶ μερικῶς εἰς κάποιον εἶδος ἀγροτικῆς δραστηριότητος.

Ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ νοικοκυριά (οἰκογενεῖας) τῶν Κοινοτήτων, ὁ μέσος ἀριθμὸς τῶν κατοίκων εἰς τὰς οἰκογενεῖας τῶν πόλεων εἶναι ὀλίγον τι μικρότερος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων εἰς τὰς ἀγροτικὰς οἰκογενεῖας (3, 9 εἰς τὰς οἰκογενεῖας τῶν πόλεων ἔναντι 4, 2 εἰς τὰς οἰκογενεῖας τῶν Κοινοτήτων). Ἐλάχισται μόνον ἐκ τῶν ἀστικῶν οἰκογενειῶν εἶναι κάτοχοι ἀγροκτημάτων, ἀλλὰ τὰ 28 ο/ο τῶν μὴ ἀγροτῶν ἀρχηγῶν οἰκογενειῶν, ἡσχολοῦντο μὲ γεωργικὰς ἐργασίας οἰασθῆποτε μορφῆς. Μόνον τὰ 13 ο/ο ἀστικῶν οἰκογενειάρχων ἐξηρτῶντο ἀπὸ τὴν γεωργίαν, δασοκομίαν ἢ ἀλιείαν διὰ τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Ἀρχηγοὶ οἰκογενειῶν, ἄνδρες μὲν κατὰ 76 ο/ο καὶ γυναῖκες κατὰ 24 ο/ο ἔχουν ἡλικίαν ἀπὸ 15 - 95 ἐτῶν, μὲ μέσον ὄρον 52 ἔτη. Μόνον 17 ο/ο ἐγεννήθησαν εἰς τὰς πόλεις ὅπου διαμένουν μονίμως.

Β'. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Ὁ θεσμὸς τῆς οἰκογενείας, χαίρει μεγίστης ἐκτίμησως ἐν Κρήτῃ. Ἡ οἰκογένεια ἐκεῖ ἀσκει ἰσχυροτάτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς ἐν γένει ἀναπτύξεως τῆς Κρητικῆς κοινωνίας. Τὸ συναίσθημα τοῦτο ἐκτείνεται καὶ πέραν τῶν ὁρίων τῆς καθαυτῆς οἰκογενείας καὶ ἐκδηλώνεται ὑπὸ μορφήν ἰσχυροτάτου φυλετικοῦ συνδέσμου, ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ ὁποῖου καταφεύγει πολλάκις τὸ μέλος εἰς δυσκόλους στιγμὰς, ὅπως συνέβαινε εἰς τὰ ἐκ παραδόσεως «φέουδα» τῶν ὀρεισίων τοῦ Κεντάκου τῆς Ἀμερικῆς. Ὁ σύνδεσμος ἀγάπης καὶ προστασίας μεταξὺ γονέων καὶ τέκνων, εἶναι ἰσχυρότατος, διατηρεῖ δὲ πλεῖστα χαρακτηριστικὰ τῆς πατριαρχικῆς ἢ μητριαρχικῆς παραδόσεως. Τὰ παῖδιά πρέπει νὰ ἀκούουν καὶ νὰ σιωποῦν. Δὲν συζητοῦν μὲ τοὺς γονεῖς. Στενώτατα συνεργάζονται μὲ αὐτοὺς, περιπατοῦν μαζύ, γλεντοῦν μαζύ εἰς οἰκογενειακὰς συγκεντρώσεις, ἀλλὰ δὲν ἀντιλέγουν εἰς τοὺς γονεῖς. Πολὺ σπουδαῖα συμβάντα θεωροῦνται εἰς τὸν οἰκογενειακὸν κύκλον, ὁ γάμος οἱ ἀρραβῶνες καὶ ἡ βάπτισις. Κατὰ κανόνα διατηρεῖται πιστῶς ἡ ἀγνότης τῶν ἀγάμων γυναικῶν καὶ τῶν θυγατέρων. Καὶ ἡ κοινωνία τρέφει μεγίστην ἐκτίμησιν εἰς τὴν ἀγνότητα. Τὰ τέκνα τηροῦν μὲ θρησκευτικὴν εὐλάβειαν τὴν ὑποχρέωσιν τῶν νὰ φροντίζουσιν διὰ τοὺς γέροντας γονεῖς τῶν, οἱ ὁποῖοι συνήθως ζοῦν μαζύ τῶν. Ἡ ἀπόκτησις ἰδιοκτητοῦ κατοικίας καὶ γαιῶν ἐν γένει, εἶναι μεταξὺ τῶν πρωτίστων οἰκογενειακῶν ἐπιδιώξεων ἐν Κρήτῃ. Ὑπάρχουσιν οἰκογενεῖαι, αἱ ὁποῖαι ὑφίστανται μεγάλας θυσίας διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν τέκνων τῶν. Γενικῶς ἡ ἔρευνά μας διεπίστωσεν ὅτι διὰ τὴν Κρητικὴν οἰκογένειαν, ἐκεῖνο τὸ ὅποιον προέχει εἶναι νὰ ἐξασφαλίσῃ διὰ τὰ μέλη τῆς τροφήν, ἐκπαίδευσιν, στοιχειώδη ἄνεσιν καὶ ὑγείαν, ἔναντι πάσης ἄλλης ἐπιθυμίας πρὸς ἀπόκτησιν περισσοτέρας εὐρυχωρίας, πολυτελεστέρας ἐπιπλώσεως καὶ πλουσιωτέρων

μέσων διασκεδάσεως. Ὑπεράνω, ὅμως, τῶν ἀτομικῶν καὶ οἰκογενειακῶν φιλοδοξιών, διεπιστώθη ὅτι ὑπάρχουν εὐρύτεραι καὶ βασικότεραι ἐπιδιώξεις ἀσφαλείας ἀπέναντι τῶν ἐξωτερικῶν πολιτικῶν ἐπεμβάσεων καὶ προστασίας τῆς ἐλευθερίας τῆς σκέψεως, τοῦ λόγου καὶ τοῦ θρησκευάτος. Οἱ αἰῶνες ξένης κυριαρχίας καὶ οἱ δύο παγκόσμιοι πόλεμοι, συνετέλεσαν μόνον εἰς τὸ νὰ ἐνισχύσουν καὶ νὰ ριζώσουν βαθύτερον τὰς πεποιθήσεις ταύτας τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ.

Τὰ μὲν ἀκαθάριστα ποσοστὰ γάμων εἶναι χαμηλά, ἀνερχόμενα εἰς 6,3 ἐπὶ 1000 κατοίκων, ἐν συγκρίσει πρὸς 15,0 ἐπὶ 1000 εἰς τὰς Η.Π.Α. (διὰ τὰ ἔτη 1946 - 1948), 14 ἐπὶ 1000 γάμων ἔναντι 252 ἐπὶ 1000 γάμων εἰς τὰς Η.Π.Α. Ὁ προπολεμικὸς δείκτης γάμων ἐν Κρήτῃ, ἦτο ἐξ ἴσου χαμηλότερος ἀπὸ τὸν μέσον ὄρον τῶν 10,6 διὰ τὰς Η.Π.Α. κατὰ τὰ ἔτη 1934 - 1939.

Ὑπῆρχε τάσις διὰ τὰς γυναῖκας νὰ ὑπανδρεύωνται νεώτεροι παρὰ οἱ ἄνδρες. Ἡ νόμιμος ἡλικία γάμου ἦτο 16 διὰ τὰς γυναῖκας καὶ 18 διὰ τοὺς ἄνδρας. Μόνον 2 ο/ο τῶν ἀρρένων κατὰ τὴν ὥραν τοῦ γάμου τῶν ἦσαν κάτω τῶν 20 ἐτῶν, ἐνῶ τὸ ἐν ἑβδομον τῶν γυναικῶν ἦτο μεταξὺ 13 καὶ 19 ἐτῶν. Αἱ ἡλικίαι 20 - 24 ἐτῶν περιλαμβάνον τὸ ἡμισυ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν νυμφῶν, ἀλλὰ μόνον τὸ ἐν τρίτον τῶν ἀνδρῶν (γαμβρῶν). Μὲ ἄλλας λέξεις, τὰ δύο τρίτα τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γαμβρῶν ἦσαν ἄνω τῶν 24 ἐτῶν τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου τῶν. Τοῦτο συνέβαινε, ὡς εἶναι εὐνόητον, ἐπειδὴ κατ' ἔθιμον, τὰ κορίτσια τῆς οἰκογενείας ὑπανδρεύοντο κατὰ σειράν ἡλικίας καὶ ἐνωρίτερον ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς τῶν. Τοῦτο ἐξησφάλιζε μεγαλύτεραν προῖκα διὰ τὰς ἀδελφάς καὶ ἠνάγκαζε τοὺς νέους νὰ περιμένουν μέχρις οὗτο ἐξοικονομήσουν καλυτέρους οἰκονομικοὺς ὄρους πρὸς συντήρησιν τῆς οἰκογενείας. Ὁ ἀνὴρ παρεμποδίζεται νὰ συνάψῃ γάμον ἐνωρίτερον, ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν διετῆ στρατιωτικὴν θητείαν του ὡς κληρωτοῦ εἰς ἡλικίαν 21 ἐτῶν.

Μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου καὶ ἐπὶ τῇ προόψει τοῦ γάμου, ἡ προῖξ τῆς κόρης αὐξάνεται. Τοῦτο διαφαίνεται κατὰ τὴν καταγραφὴν οἰκογενειῶν ἐχουσῶν ἀνυπᾶνδρους θυγατέρας εἰς ἡλικίαν γάμου, ἡλικίας δηλ. 20-25 ἐτῶν. Εἷς τινὰς οἰκογενείας, σχεδὸν ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς γεννήσεως ἀρχίζει ἡ ἐτοιμασία τῶν ἀσπρορρούχων, τῶν ὑφαντῶν κλπ. διὰ τὴν προῖκα τοῦ βρέφους πού θὰ μεγαλώσῃ καὶ θὰ ὑπανδρευθῇ μίαν ἡμέραν. Φυσικὰ, ἂν ὅλη αὐτὴ ἡ ἐτοιμασία δὲν ἀπολεσθῇ συνεπεῖα καταστροφῆς ἢ ἀρπαγῆς ἢ ἐκ πολεμικῶν αἰτίων, τὰ συγκεντρωθέντα προικῶα θὰ ἀποτελέσουν ὀλόκληρον περιουσίαν.

Γ'. ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ - ΩΡΑΙ ΑΝΑΨΥΧΗΣ

Ἡ διὰ τῆς διαθήκης μεταβίβασις τῆς κυριότητος ἀκινήτων εἰς κληρονόμους συντελεῖ εἰς τὴν κατάτμησιν τῶν γαιῶν εἰς μικράς καὶ ἐν διασπορᾷ ἰδιοκτησίας εἰς τὴν Κρήτην.

Κατὰ τὴν σύνταξιν διαθήκης, ὁ διαθέτης διὰ νόμου ὀφείλει νὰ ἀφήσῃ εἰς ἕκαστον τῶν τέκνων του τοῦλάχιστον τὸ ἡμισυ τῆς μερίδος, τὴν ὁποίαν ὁ κληρονόμος ἐκεῖνος ἤθελε λάβει καὶ ἐξ ἀδιαθέτου. Ὁ πατὴρ δύναται νὰ ἀποκληρώσῃ οἷονδήποτε ἐκ τῶν τέκνων του, τὸ

ὁποῖον θὰ ἐπεχειρεῖ νὰ τὸν φονεύσῃ ἢ νὰ προξενήσῃ βλάβας σωματικὰς εἰς αὐτὸν ἢ τὴν μητέρα (ἀλλὰ ὄχι καὶ τὴν μητρυὰ) ἢ εἰς οἰονδήποτε ἄλλο τέκνον τοῦ διαθέτου. Ὅμοιως, δύναται νὰ ἀποκληρωθῇ οἰονδήποτε τέκνον τοῦ διαθέτου, ἐάν τοῦτο, παρὰ τὰς συμβολὰς τοῦ τελευταίου, ἐξακολουθεῖ νὰ διαγῇ βίον ἀτιμον. Ὅπωςδήποτε, ὅμως, τὸ περιστατικόν, δηλ. ἡ αἰτία τῆς ἀποκληρώσεως, πρέπει νὰ ἀναφέρεται μέσα εἰς τὴν διαθήκην.

Ἐν ἐλλείψει διαθήκης, ἡ σύζυγος λαμβάνει τὸ ἕν τέταρτον τῆς περιουσίας καὶ τὰ ὑπόλοιπα τρία τέταρτα διανέμονται ἐξ ἴσου μεταξὺ τῶν τέκνων, ἀνεξαρτήτως φύλου. Ἐάν, ὅμως, δὲν ὑπάρχουν τέκνα, ἡ σύζυγος λαμβάνει τὸ ἥμισυ τῆς περιουσίας, καὶ τὰ ὑπόλοιπα περιέρχονται εἰς τοὺς στενωτέρους συγγενεῖς τοῦ θανόντος.

Ἐπειδὴ αἱ γαῖαι εἰς ἐκάστην Κοινότητα, διαφέρουν πολὺ μεταξὺ τῶν ὡς πρὸς τὴν ποιότητα, τοπογραφίαν, ἐγγύτητα πρὸς τὸ χωρίον ἢ πρὸς τὴν πηγὴν ὑδρεύσεως ἢ πρὸς τὴν ἀγοράν, ἕκαστον τεμάχιον γῆς διανέμεται εἰς τοὺς κληρονόμους συμφῶνως πρὸς τὴν κληρονομικὴν μερίδα ἐκάστου.

Κατὰ τὰς ὥρας τῆς σχολῆς των, οἱ ἄνδρες συχνάζουν εἰς τὰ καφενεῖα, ὅπου συζητοῦν ἢ παρακολουθοῦν συζητήσεις, χαρτοπαίζουν, πίνοντες τὸν βαρὺν καὶ γλυκὺν καφέ των ἢ ἀπλῶς κάθονται. Σύμφωνα πρὸς τοὺς ὑπολογισμοὺς τῆς ἐρέυνης μας, εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιοχάς, ἕκαστος ἄνδρας περνᾷ κατὰ μέσον ὄρον 9 ὥρας τὴν ἐβδομάδα εἰς τὸ καφενεῖον. Ἐνῶ οἱ ἄνδρες εἰς τὰς πόλεις, διαθέτουν 12 ὥρας κατὰ μέσον ὄρον τὴν ἐβδομάδα διὰ τὸν ἴδιον σκοπὸν. Ἐνα ἀγαπημένο θέμα συζητήσεως εἰς τὸ καφενεῖον εἶναι ἡ γενικὴ ἢ τοπικὴ πολιτικὴ, πολλάκις μὲ τὸ κομπολόι εἰς τὰ χέρια. Αἱ τοπικαὶ καὶ αἱ ἀθηναϊκαὶ ἐφημερίδες διαβάζονται ἀπλήστως ἀπὸ τὸ κοινόν. Σχεδὸν τὰ 2/5 τῶν ἀνδρῶν καὶ τὸ 1/9 τῶν γυναικῶν τῆς Κρήτης διαβάζουν ἐφημερίδας. Τόσον εἰς τὰς Κοινότητας ὅσον καὶ εἰς τὰς πόλεις, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνδρῶν ποὺ διαβάζουν ἐφημερίδα εἶναι τριπλάσιος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν γυναικῶν. Εἰς τὰς πόλεις τὸ ποσοστὸν τῶν γυναικῶν ποὺ διαβάζουν ἐφημερίδα, εἶναι διπλάσιον τῶν γυναικῶν τῶν χωρίων.

Ὁ Κρῆς δὲν χωρίζει τὸν πατριωτισμὸν ἀπὸ τὴν θρησκείαν του. Ὁ Κλῆρος, ναὶ μὲν μπορεῖ νὰ στερηθῆται τῆς δεοῦσης μορφώσεως, ἀλλὰ ἀσκεῖ μεγίστην ἐπιρροὴν εἰς τὸν κύκλον τῆς ἐνορίας του. Ἡ ἐρευνά μας εἰς τὴν Κρήτην, διεπίστωσεν ὅτι εἰς τὴν νῆσον ὑπάρχει διπλάσιος ἀριθμὸς ἱερέων ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἱατρῶν, ἐξ ἄλλου οἱ ἱερεῖς φθάνουν περίπου τὸ ἕν τρίτον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δημοδιδασκάλων. Ὅλοι οἱ γάμοι, διὰ νὰ εἶναι ἔγκυροι, πρέπει νὰ τελεσθοῦν ὑπὸ τὰς εὐλογίας ἐνὸς ἱερέως. Ὁ τοπικὸς ἱερεὺς πρέπει νὰ ἐξουσιοδοτηθῇ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου διὰ νὰ τελέσῃ τὸν γάμον. Καὶ εἰς τὰ ζητήματα τοῦ διαζυγίου ἡ Ἐκκλησία ἐπεμβαίνει. Μετὰ τὴν ἐπέμβασιν τῆς μεταξὺ τῶν συζύγων πρὸς συμφιλίωσιν καὶ ἐφ' ὅσον αὕτη ἀποτύχῃ, τὸν λόγον ἔχει τὸ δικαστήριον διὰ τὰ ζητήματα τοῦ διαζυγίου.

Σχηματίζει κανεὶς τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι ἡ γυναῖκα εἰς τὴν Κρήτην ἐργάζεται περισσότερο παρὰ ὁ ἄνδρας, ἰδίως εἰς τὰς Κοινότητας. Ἡ διεύνθυσις τῆς Κρητικῆς οἰκογενείας ἀπαιτεῖ πολλὰ καὶ

εἶναι κυρίως ἔργον τῆς γυναίκας. Ἡ περιποίηση τῶν παιδιῶν, ἡ ἐτοιμασία τοῦ φαγητοῦ, ἡ καθαριότης, τὸ κλῶσιμο καὶ ἡ ὕφανσις εἰς τὸν ἀργαλειὸ τῶν κλινοσκεπασμάτων καὶ τῶν εἰδῶν ρουχισμοῦ, ἡ ραπτική, ἡ μοδιστρική, ἡ βοήθεια εἰς τὰ χωράφια, ἡ πλύσις εἰς τὰ γύρω ρεῦματα ἢ τὰ κοινοτικά κέντρα ὑδρεύσεως, τὸ «γυναικεῖο καφενεῖο» ὅπου διεξάγονται γυναικεῖαι συζητήσεις καὶ ἡ γυναικεῖα κακογλωσσιὰ καὶ τὸ κουτσομπολιὸ εἶναι ὄλα ἔργα τῆς γυναίκας. Ἡ γυναίκα κουβαλᾷ τὸ νερὸ τοῦ σπιτιοῦ ἀπὸ τὴν κοινοτικὴ βρύσι ἢ ἀπὸ ἄλλας πηγὰς μὲ τὴν βοήθειαν τῶν παιδιῶν. Τὴν ὥρα τοῦ φαγητοῦ ἡ γυναίκα σερβίρει καὶ ἐκ παραδόσεως τρώγει τελευταία.

Ἡ γυναίκα σπανίως ἔχει ἀναψυχὴν καὶ διασκεδάσεις καὶ ἡ ζωὴ τῆς εἶναι μᾶλλον μονότονη. Κατὰ τὴν ἔρευναν, τὸ ἐν τρίτον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐρωτηθεισῶν οἰκογενειῶν, ἐδήλωσεν ὅτι οὐδεμίαν εἶχεν εὐκαιρίαν δι' ἀναψυχὴν, τὸ ἐν ἕκτον κατῶρθωνε νὰ παρακολουθήσῃ μίαν ἑορτὴν ἢ οἰκογενειακὴν συγκέντρωσιν ἅπαξ τοῦ ἔτους καὶ τὸ ἐν ἕκτον, κατὰ μέσον ὄρον, συμμετεῖχεν εἰς δύο διασκεδάσεις ἢ λαϊκὰς ἑορτάς κατ' ἔτος. Τὰ ὑπόλοιπα κατῶρθωνον νὰ εὔρουν τὸν καιρὸν ἢ εἶχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ λαμβάνουν μέρος εἰς συχνότερας τελετάς. Ἐλάχισται οἰκογένειαι παρηκολούθουν κινηματογραφικὰς παραστάσεις ἅπαξ τοῦ μηνός. Ἡ δικαιολογία διὰ τὴν ἀποχὴν τῶν Κρητῶν ἀπὸ τοῦς χοροῦς καὶ διασκεδάσεις εἶναι : «Ὅταν ἡ Κρήτη πενθεῖ οἱ ἄνδρες δὲν διασκεδάζουν» ἢ «ὅταν οἱ ἄνδρες μας ὑπηρετοῦν εἰς τὸν στρατὸν εἰς ἡμᾶς δὲν ἀρμόζει νὰ διασκεδάζωμεν καὶ νὰ χορεύωμεν». Οἱ ὁμαδικοὶ περίπατοι εἰς τοὺς δρόμους, εἶναι μία συνήθης διασκέδασις κατὰ τὰς Κυριακάς καὶ ἑορτάς.

Αἱ Κρητικαὶ Κοινότητες δὲν ἔχουν τὰς λέσχας των. Μόνον τὸ ἐν πέμπτον τῶν Κοινοτήτων ἔχουν ὀργανώσεις συναναστροφῆς ἢ θρησκευτικὰς ἐνώσεις ἀποστολικῆς διακονίας καὶ κατηχητικὰ σχολεῖα. Ὁ μικρὸς ἀριθμὸς τῶν ἐνώσεων τούτων, ἀποδεικνύει ὅτι αὐταὶ εὐρίσκονται μόνον εἰς τὰς μεγάλας πόλεις ἢ εἰς τὰ μεγάλα χωριά.

Δ'. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑ

Τὰ πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν τῆς ζωῆς βιοτικὰ ἀγαθὰ εἰς τὴν Κρήτην, συνίστανται ἐκ τῶν στοιχείων τὰ ὅποια ἐν πολλοῖς ἀπαιτοῦνται καὶ ὅπουδῆποτε ἄλλοῦ, ἦτοι: τροφὴν, στέγην, ἐνδυμασίαν, ἀναψυχὴν, θρησκευτικὴν καὶ πνευματικὴν τροφὴν, ἰατρικὴν περίθαλψιν καὶ κρατικὴν συμπαράστασιν. Ἐν τούτοις, τίνα τῶν ἀγαθῶν τούτων παρέχονται λίαν φειδωλῶς. Ἐν συγκρίσει πρὸς πλείστας ἐκ τῶν οἰκογενειῶν εἰς ἐκβιομηχανισθείσας χώρας, μικρὸν ποσοστὸν τῶν ἀγαθῶν τούτων ἐξασφαλίζεται ἀντὶ μετρητῶν ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα τῆς Κρητικῆς οἰκογενείας. Τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν τῶν ἀγαθῶν τούτων εἴτε κατασκευάζονται ὑπὸ τῆς οἰκοκυρᾶς τῆς ἰδίας ἢ ἄλλων μελῶν τῆς οἰκογενείας, ἀσχολουμένων μὲ τὴν ἄμεσον παραγωγὴν αὐτῶν εἰς τὴν κατοικίαν, εἴτε προέρχονται ἀπὸ τὰς κοινοτικὰς ὑπηρεσίας.

1. Ἔσοδα εἰς μετρητὰ

Ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ Ἀμερικανικὰ πρότυπα, οἱ πλείστοι τῶν

Κρητών είναι πτωχοί. Είναι πολλή ή έργασία και μέγανος ό μόχθος που καταβάλλεται διά τήν απόκτησιν πενιχρών αγαθών από σχετικώς άγονον έδαφος, με έλάχιστα ή άνύπαρκτα σχεδόν μέσα καλλιεργείας. Πλεισταί εκ τών οικογενειών τής Κρήτης, έξοικονομοούν τά εις μετρητά εισοδήματά των εκ τής πωλήσεως τών άγροτικών προϊόντων: καρπών ή ζώων ή και άμφοτέρων. Έκ τών 52.000 οικογενειών, τών όποιων οί άρχηγοί είναι άγρόται ή άγροκτηματίαι, τά 75 ο/ο εισέπραττον έτήσια μετρητά εισοδήματα, όλιγώτερον τών 250 δολλ., και τά 95 ο/ο είχαν όλιγώτερα τών 750 δολλ.

"Άλλοι οικογενειάρχαι ήσυχολούντο εις τά άγροκτήματα ως εργάται. Τά επικρατούντα ήμερομίσθια διά τούς άνδρας εις τοιαύτας έργασίας, έκυμαίνοντο μεταξύ 30 έως 100 δραχμών (81 έως 83,5) ό μέσος όρος ήμερομισθίων διά τούς άνδρας τών πόλεων και Κοινοτήτων άνήρχετο εις δολλ. 1,88 (δραχμάς 57). Αί γυναίκες κατά μέσον όρον έλάμβανον μικρότερον ήμερομίσθιον, κυμαινόμενον μεταξύ 15 έως 75 δραχμάς ήμερησίως, 87 ο/ο τών γυναικών έλάμβανον 30 έως 60 δραχμάς. Ό μέσος όρος ήμερομισθίου διά γυναίκα ήτο 81,11 (33 δραχμάς ήμερησίως). Τό έτήσιον μέσον εισόδημα τών εργατών άγροκτημάτων ήτο 6.030 δραχμάς κατά οικογένειαν, πράγμα τό όποιον φανερώνει ότι ούτοι ειργάσθησαν μόνον 110 έως 150 ήμέρας έτησίως. Τό χαμηλόν τουτο εισόδημα εις μετρητά, προέκυψεν από έργασίαν εις άγροκτήματα τής Κρήτης, από έργασίαν δηλ. κατ' έξοχήν έποχιακήν. Τό γεγονός ότι αί οικογένειαι αύται, εργαζόμεναι εις άγροκτήματα, ως εργάται, εκέρδιζον κατά μέσον όρον μόνον 2.550 δραχμάς έτησίως, άποδεικνύει ότι ύπάρχει ύποαπασχόλησις εις μέγανον βαθμόν μεταξύ τών οικογενειών αύτών. "Αφ' έτέρου τό εις μετρητά εισόδημα τών 6.030 δραχ. είναι κατά 2.90 δραχ. μόνον κατώτερον από τό εισόδημα τών εργαζομένων εις τά άγροκτήματα.

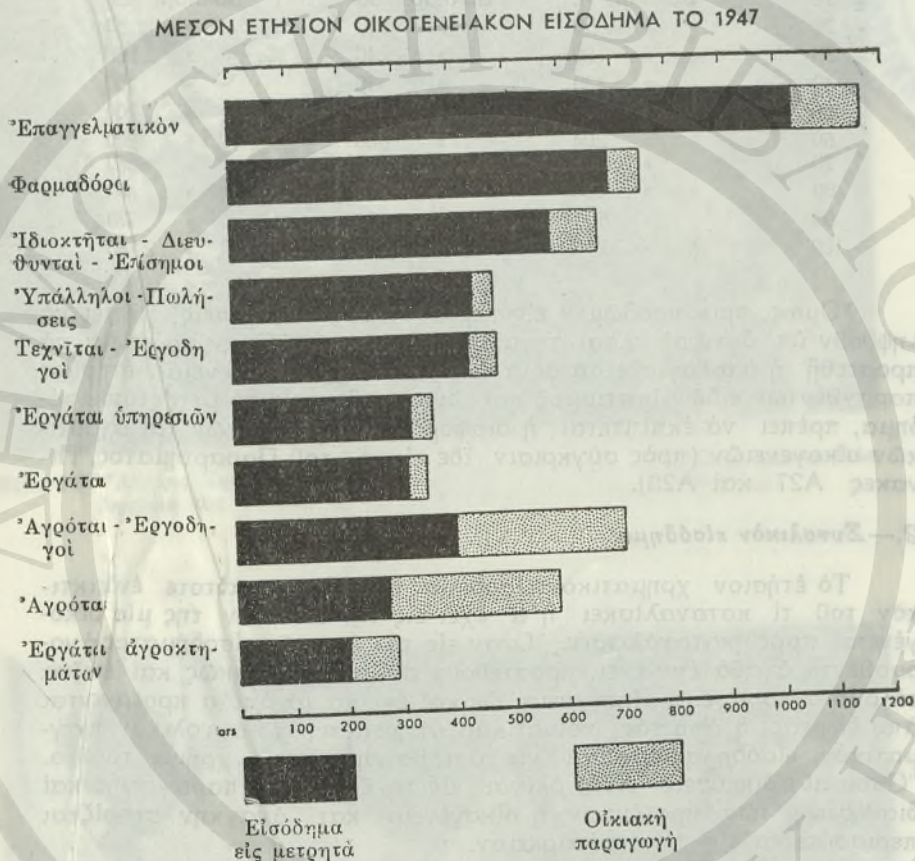
"Αγρόται, διευθυνταί άγροκτημάτων, όσοι εργάζονται εις άγροκτήματα έν συνδυασμῳ με άλλας ένασχολήσεις και εργάται άγροκτημάτων, άποτελοούν τά 77 ο/ο τών άρχηγών οικογενειών εις τās Κοινοτήτας και τά 18 ο/ο εις τās μεγάλας πόλεις.

α) Μειρητόν εισόδημα εξ άπασχολήσεων

Τό μέσον εισόδημα από τās επαγγελματικās άπασχολήσεις είναι δραχμαί 31.050 κατ' έτος. "Ακόμη και αυτό τό εισόδημα είναι μικρόν έν συγκρίσει προς τά άμερικανικά έπίπεδα. "Η Εικ. 14 παρουσιάζει τās διαφόρους άπασχολήσεις, κατά σειράν ύψους του εισοδήματος του εισπραχθέντος κατά οικογένειαν τό 1947. Αί έπτά εκ τών 10 ομάδων, κατά μέσον όρον, εισέπραξαν έτησίως 15.000 δραχμάς. "Αρχηγοί οικογενειών, εργάται μεσαίας τάξεως και τεχνίται γενικά, έπραγματοποίησαν ύψηλότερον εισόδημα, παρά οί κοινοί εργάται τόσον τών άγροκτημάτων όσον και μή (Εικῶν 14).

Δέν ύπάρχει Κρητική οικογένεια ή όποια νά έχη έσοδον, έξ οίασδήποτε άπασχολήσεως, τό όποιον εις τās Η.Π.Α. νά θεωρηται ύψηλόν. "Εξ όλων τών οικογενειάρχων, έξαιρουμένων τών μηχανοδηγών εις τά άγροκτήματα, και άλλων τινων εργατών, ειδικής κατηγορίας, τουλάχιστον τά 50 ο/ο εκέρδιζον όλιγώτερον τών 15. 000 δραχ-

μῶν κατ' ἔτος. Ἐξαιρουμένων τῶν εἰδικευμένων εἰς διάφορα ἐπαγγέλματα, τοῦλάχιστον 50 ο/ο καὶ εἰς τινὰς περιπτώσεις περισσότερα ἀκόμη ἐκ τῶν ἀστικῶν οἰκογενειῶν, εἰσπράττουν ἀπὸ διαφόρους ἀπασχολήσεις ὀλιγώτερα τῶν 22.500 δραχ. κατ' ἔτος. Τοῦτο θὰ εἶχε ση-

Εἰκ 14.— Μέσον ἐτήσιον εἰσόδημα εἰς μετρητὰ καὶ σύνολον οἰκογενειακῶν εἰσοδημάτων, ἐκ τῆς ἀπασχολήσεως τοῦ ἀρχηγοῦ οἰκογενείας τὸ 1947.

μαίαν ἔτι μεγαλυτέραν, ἂν ἐλάμβανέ τις ὑπ' ὄψει τὴν ἀγορὰν τῶν εἰδῶν εἰς τιμὰς πληθωρικής (διὰ λεπτομερείας ἴδε Πίνακας 37, 38, κο 39 εἰς τὸ 9ον κεφάλαιον).

Ἡ ἀνάλυσις τοῦ εἰς μετρητὰ εἰσοδήματος κατὰ οἰκογένειαν, παρουσιάζει σχετικῶς περισσοτέρας ἀγροτικὰς οἰκογενείας μὲ χαμηλὸς δείκτας καὶ σχεδὸν τὰ δύο τρίτα εἰσπράττοντα ὀλιγώτερον τῶν 7.00 δραχμῶν κατ' ἔτος. Περί τὸ ἕν τρίτον τῶν ἀστικῶν οἰκογενειῶν ἐπίπτουν εἰς τὴν ἰδίαν κατηγορίαν (Πίναξ 5).

Πίναξ 5. Ποσοστά οικογενειών, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ὀλιγώτερον τοῦ εἰδικῶς προσδιορισθέντος μετρητοῦ εἰσοδήματος κατὰ Κοινότητα, πόλεις καὶ καθ' ἕκαστην τὴν Κρήτην τὸ 1947

Ποσοστὰ οἰκογεν.	Κοινότητες	Πόλεις	Εἰς ὅλην τὴν Κρήτην
10	Δολλάρ. 12	Δολλάρ. 60	Δολλάρ. 20
20	» 50	» 120	» 50
30	» 80	» 240	» 100
40	» 120	» 360	» 150
50	» 180	» 480	» 200
60	» 204	» 600	» 300
70	» 300	» 630	» 360
80	» 400	» 840	» 490
90	» 600	» 1,200	» 720
100	» 2,250	» 1,400	» 2,920

“Ὅμως, πρὶν προβῶμεν εἰς περισσοτέρας συγκρίσεις, πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψιν αἱ ἄλλαι πηγαὶ εἰσοδήματος. Ὅταν πρόκειται νὰ προστεθῇ ἡ ὑπολογισθεῖσα ἀξία τῶν ὑπὸ τῆς οἰκογενείας ἐτησίως παραχθέντων εἰδῶν ἱματισμοῦ καὶ διατροφῆς, εἰς τὸ μετρητὸν εἰσόδημα, πρέπει νὰ ἐκτίπτεται ἡ διαφορὰ μεταξὺ ἀστικῶν καὶ ἀγροτικῶν οἰκογενειῶν (πρὸς σύγκρισιν ἴδε εἰκ. 6 τοῦ Παραρτήματος, Πίνακες Α27 καὶ Α28).

2.—Συνολικὸν εἰσόδημα

Τὸ ἐτήσιον χρηματικὸν εἰσόδημα δὲν εἶναι πάντοτε ἐνδεικτικὸν τοῦ τί καταναλίσκει ἢ τί ἔχει εἰς τὴν διάθεσίν της μία οἰκογένεια πρὸς κατανάλωσιν. Ὅταν εἰς τὰ ἕκ τοῦ εἰσοδήματος ἀγορασθέντα ἀγαθὰ ἐν γένει, προστεθοῦν συμπληρωματικῶς καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα παράγει ἡ οἰκογένεια, ὡς καὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα προέρχονται ἀπὸ δωρεάς ἢ ἀπὸ τὰς κοινοτικὰς ὑπηρεσίας, τὸ συνολικὸν πραγματικὸν εἰσόδημα δύναται νὰ ὑπερβαίη τὸ εἰς χρήμα τοιοῦτο. Ὅπου αἱ εἰδικεύσεις εἶναι ὀλίγαι εἰς τὰ ζητήματα παραγωγῆς καὶ διαθέσεως τῶν προϊόντων, ἡ οἰκογένεια κατ' ἀνάγκην στηρίζεται περισσότερο εἰς τὴν αὐτάρκειαν.

Πίναξ 6. Ἡ οἰκιακὴ παραγωγή εἰς ποσοστὰ ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματος Κρήτη 1947.

Κατηγορία εἰσοδήματος (Δολλάρια)	Κοινότητες	Πόλεις (Ποσοστὰ)	Εἰς ὅλην τὴν Κρήτην
0—249	47	9	41
250—499	49	6	39
500—749	46	9	39
750 καὶ ἄνω	42	5	32
* Ἀπασαὶ αἱ ὁμάδες εἰσοδήματος	45	8	36

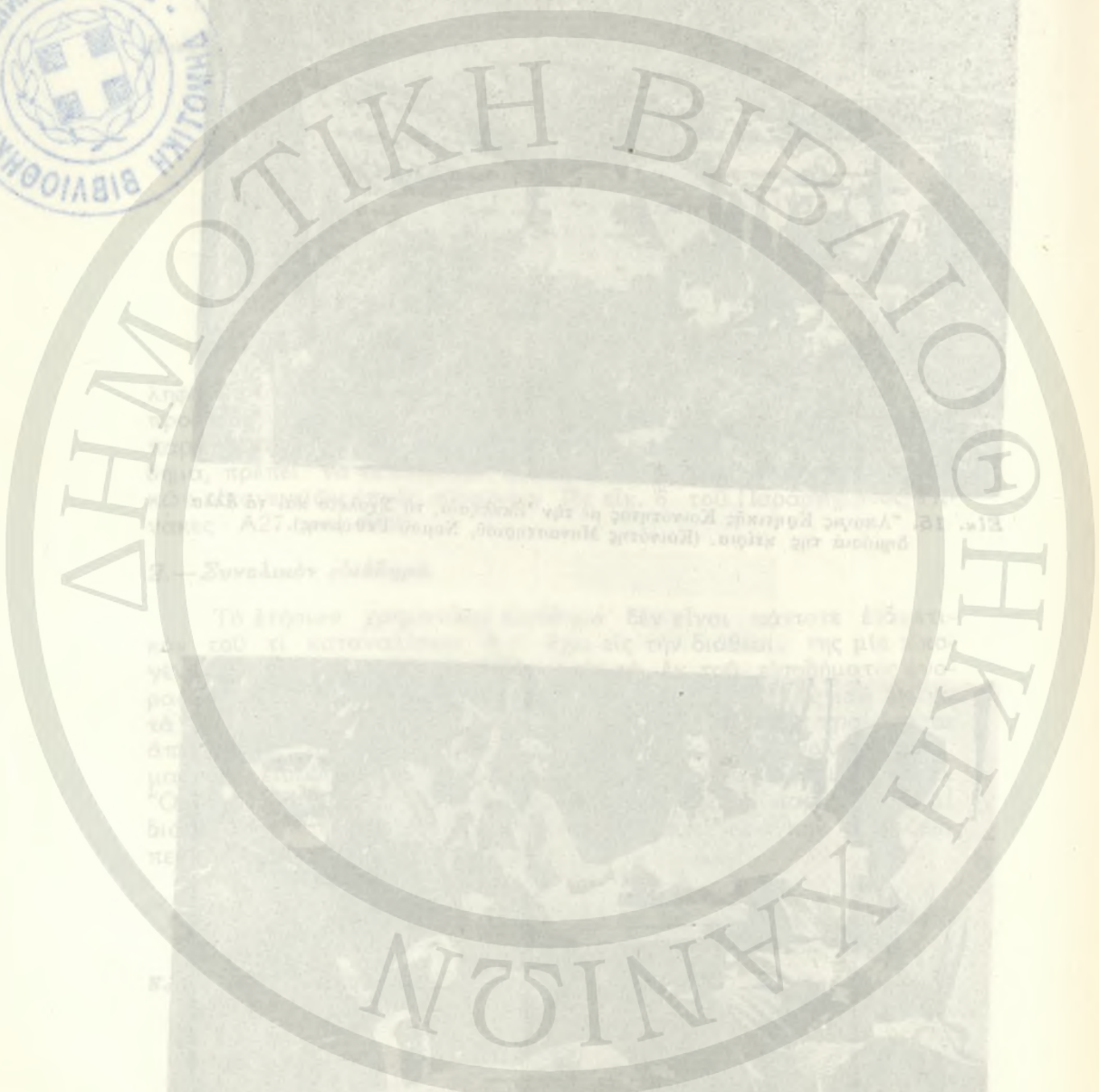
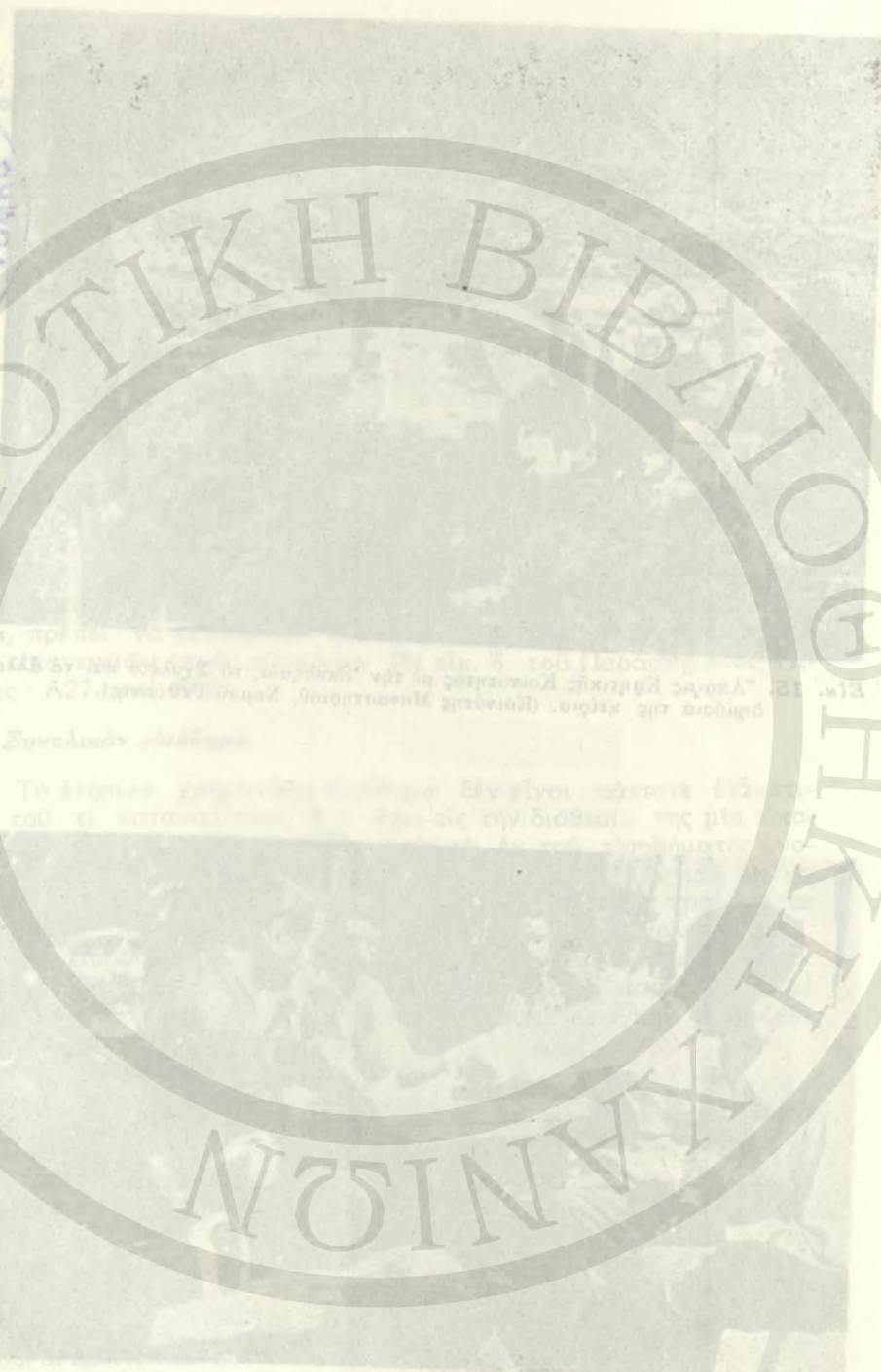
Πηγή: Δειγματολογικὴ Ἔρευνα Κρήτης. Ὑπόδειγμα Α. Οἰκογένεια.

Εικ. 15. Άποψη Κρητικής Κοινότητας με την Έκκλησία, τὸ Σχολεῖο καὶ τὰ ἄλλα δημόσια τῆς κτίρια. (Κοινότης Μοναστηριοῦ, Νομοῦ Ρεθύμνης).

Εἰκ. 16. Σύνθηδες θέαμα ἔξω ἀπὸ Κρητικὸ καφενεῖο.

Οι πίνακες 6 και 7 επίσης διευκρινίζουν το σημείον τούτο. Είς τὰς Κοινοτικές οικογενείας ή οικιακή παραγωγή ήτο σχετικῶς περισσότερον σημαντική εἰς ὅλα τὰ ἐπίπεδα εἰσοδήματος, παρὰ εἰς τὰς ἀστικές οικογενείας. Εἰς τὰς ομάδας εἰσοδήματος κάτω τῶν 2.250 δραχμῶν, σχεδόν τὸ ἕμισυ τοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματος τῶν κοινοτικῶν οικογενειῶν, παρέχεται κατ' εὐθείαν ἀπὸ τὰ μέλη τῆς οικογενείας. Ἡ τόσο σημαντική αὐτὴ συμβολή εἰς τὴν ἐπαύξησιν τῆς ἀξίας τῶν διαθεσίμων πρὸς κατανάλωσιν εἰδῶν, ἐξουδετερώνει τὰς ἀντιθέσεις αἱ ὁποῖαι φαίνονται, ὅταν χρησιμοποιοῦνται μόνον τὰ δεδομένα εἰς μετρητὸν χρῆμα εἰσοδήματος. Ὅταν ληφθοῦν τὰ μέσα συνολικὰ εἰσοδήματα, δὲν εἶναι μεγάλη ή διαφορά εἰς τὴν ποσότητα τῶν καταναλισκομένων ἀγαθῶν, μεταξύ ἀγροτικῶν χωρίων καὶ τῶν δήμων, μολοντί ή σύγκρισις αὐτὴ σημειοῖ διαφορὰν εἰς τοὺς τύπους τῆς παραγωγῆς.

Πίναξ 7. Μέσον συνολικὸν εἰσόδημα κατὰ οἰκογένειαν, Κρήτη 1947.

Τύπος εἰσοδήματος	Κοινότητες	Πόλεις	Εἰς ὅλην τὴν Κρήτην
Μετρητὰ	Δολλ. 249	Δολλ. 544	Δολλ. 306
Οἰκιακή παραγωγή	» 204	» 37	» 172
Σύνολον	» 453	» 581	» 478

Πηγή: Δειγματολογικὴ ἔρευνα Κρήτης, Ὑπόδειγμα Α. Οἰκογένεια.

Μολοντί τὰ μέσα εἰσοδήματα εἰς μετρητὰ τῶν ἀστικῶν οικογενειῶν ὑπερτεροῦν τῶν εἰσοδημάτων τῶν κοινοτικῶν, τὰ συνολικὰ εἰσοδήματα ὀλιγώτερον διέφερον, λόγω τῶν εἰς ἀξίαν διαφορῶν τῶν εἰδῶν οἰκιακῆς παραγωγῆς.

α) Οἰκιακή παραγωγή. Εἰς τὴν ἔρευναν τῆς Κρήτης ὑπάρχει θετική τις συσχέτισις μεταξύ τοῦ ὄγκου τοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματος καὶ τοῦ μέσου ἀριθμοῦ μελῶν κατὰ οἰκογένειαν. Τοῦτο δυνατόν νὰ ἐρμηνευθῆ, ἐν μέρει, μετὸ ὅτι μεγαλύτερος ἀριθμὸς ἀτόμων, δυνατόν νὰ συμβάλλῃ διὰ τῆς ἐργασίας του εἰς τὴν πραγματοποίησιν οἰκιακῆς παραγωγῆς ἢ εἰς τὴν εἰσπραξιν τοῦ εἰς χρῆμα εἰσοδήματος (Πίναξ 8).

Μετὰ περισκέψεως, ὅμως, πρέπει νὰ γίνεται ή συσχέτισις διὰ νὰ ἀποκρουσθῆ τὸ ἐπιχείρημα ὅτι: «δυνατὸν νὰ ὑπάρχουν περισσότερα ἀπὸ ὅ,τι πρέπει ἄτομα, προσπαθοῦντα νὰ κερδίσουν ψωμί ἀπὸ ἓνα μικρὸν τεμάχιον γῆς, τινὰ δὲ τούτων δυνατόν νὰ ἀλλάξουν ἀπασχόλησιν». Εἶναι πολὺ βᾶσιμος ή ἐπιθυμία τῶν γεωργῶν νὰ σπουδάσουν τὰ τέκνα των, ὥστε κατὰ τὴν διαθέκην τὰ κτήματα νὰ ἀλλάξουν κυριότητα, χωρὶς νὰ ὑποστοῦν ταῦτα κατάτμησιν. Τὰ περισσότερα ἔσοδα τῶν μεγαλυτέρων οικογενειῶν, δυνατόν νὰ προέρχωνται ἀπὸ πολλὰς πηγὰς καὶ δὲν σημαίνουν ὅτι μόνον ἂν προστεθοῦν ἄλλαι ἐργατικαὶ χεῖρες εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, θὰ ἀποδώσουν μεγαλύτερα οἰκονομικὰ ὠφέλη, χωρὶς νὰ ἐφαρμόζωνται ἐκ παραλλήλου καὶ ἄλλα μέσα.

Πίναξ 8— Μέσος αριθμός ατόμων κατά οικογένειαν εις ειδικάς ομάδας εισοδήματος. Κρήτη 1948

Όμαδες εισοδήματος (Δολλάρια)	Κοινότητες	Πόλεις (Αριθμός)	Εις ὅλην τὴν Κρήτην	Οικογενιακὸν κατ' ἄτομον (Δολλάρια)
0—249	3.2	3.0	3.2	37
250—499	4.2	3.8	4.1	89
500—749	4.6	4.2	4.5	133
750—999	5.5	4.9	5.4	158
1,000—1,249	5.4	5.3	5.4	195
1,250—1,499	6.5	2.5	5.5	277
1,500 καὶ ἄνω	5.6	5.3	5.5	387
Μέσος ὅρος	4.2	3.9	4.1	116 (1)

(1) Οἰκιακὸν εισόδημα κατ' ἄτομον δολλάρια 74.

Πηγή : Δειγματολογικὴ ἔρευνα Κρήτης. Ὑπόδειγμα Α' Οἰκογένεια.

Εἰς τὰς ομάδας μὲ μικρότερα εισοδήματα, ὅπου οικογενειάρχης εἶναι γυνή, τὰ ποσοστὰ εἶναι ὑψηλότερα καὶ ἐλαττοῦνται μὲ τὴν αὔξησιν τοῦ εισοδήματος. Τὰ χαμηλότερα ἡμερομίσθια τῶν γυναικῶν, δυνατὸν ἐν μέρει νὰ ἐξηγηθῶν, ὄχι ὅμως ἀπόλυτα, τὴν σχέσιν μεταξὺ ὕψους εισοδήματος καὶ φύλου τοῦ οικογενειάρχου. Πρὸς τούτοις, ὅταν ὁ ἀρχηγὸς εἶναι γυναίκα, ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν τῆς οικογενείας τῶν συμβαλλόντων εἰς τὰ ἔσοδα εἶναι μικρότερος.

Ὡς εἶναι εὐνόητον, αἱ χειροτεχνικαὶ ἐργασίαι εἶναι συνηθέστεραι εἰς τὰς κοινοτικὰς καὶ ἀγροτικὰς οικογενείας, παρά εἰς τὰς ἀστικὰς τοιαύτας. Τὰ τρία πέμπτα τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀγροτικῶν οικογενειῶν ἀσχολοῦνται μὲ τὴν οἰκιακὴν κλωστικὴν καὶ τὰ δύο πέμπτα εἰς τὸν ἀργαλειόν. Ἐπιπλοποιοί, βυρσοδέψαι ἀργυροτεχνίται, λιθοξοοί, κατασκευασταὶ βαλιτσῶν καὶ τσαντῶν, ἀποτελοῦν τοὺς κυριωτέρους παράγοντας τῆς οἰκιακῆς βιοτεχνίας. Τὰ 80/ο τῶν κοινοτικῶν οικογενειῶν δὲν ἀσχολοῦνται εἰς καμμίαν ἀγροτικὴν ἐργασίαν, οὔτε ὅταν αὕτη ἀποτελεῖ ἕνα μέσον συμπληρώσεως τοῦ οικογενειακοῦ εισοδήματος. Τὰ 50/ο τῶν κοινοτικῶν οικογενειῶν ἔχουν ἀγροκτῆματα, ἐπιπροσθέτως δὲ τὰ 37/ο ἐξ αὐτῶν κατατάσσονται εἰς ὑποαγροτικὰς (ἡμιαγροτικὰς) οικογενείας. Ἄν καὶ δὲν κατατάσσονται ὀρθῶς ὡς ἀγροκτηματῆται αἱ ἡμιαγροτικαὶ αὐτὰς οικογένειαι, πάντως ἀσχολοῦνται εἰς ἀγροτικὰς ἐργασίας. Εἰς τὰς Κοινότητας, τὰ 160/ο παράγουν μόνον σιτηρὰ καὶ 130/ο εἶναι μόνον κτηνοτρόφοι ἐνῶ τὰ 710/ο τῶν οικογενειῶν ἀσχολοῦνται τόσο μὲ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς ὅσον καὶ μὲ τὴν κτηνοτροφίαν. Τὰ συνηθέστατα ζῶα τῶν ἀγροκτημάτων καὶ τῶν ἡμιαγροτικῶν οικογενειῶν εἶναι τὰ αἰγοπρόβατα, οἱ χοῖροι καὶ τὰ πουλερικά. Οἰκογένειαι ἔχουσαι πουλερικά καὶ κουνέλια, τὰ συντηροῦν διὰ τὸ κρέας τῶν. Ὅμως, τὰ ἐτησίως σφαζόμενα ζῶα διὰ τὴν οικογένειαν, δὲν εἶναι ἀρκετὰ διὰ νὰ καλύψωσιν τὰς εἰς κρέας ἀνάγκας τῆς ἐτησίας διατροφῆς τῆς οικογενείας.

Περὶ τὰ 30/ο τῶν ἀστικῶν οικογενειῶν ἀσχολοῦνται καὶ μὲ ἀγροτικὰς ἐργασίας. Τινες ἐξ αὐτῶν κατατάσσονται ὡς ἀγρόται, ἀλλὰ περίπου τὸ ἕν τέταρτον αὐτῶν ἀσχολοῦνται εἰς γεωργίαν.

κάς εργασίας εις ήμιαγροκτήματα. Έξ αυτών τὰ 32 ο/ο καλλιεργοῦν μόνον σιτηρά, τὰ 41 ο/ο εἶναι κτηνοτρόφοι καὶ τὰ 27 ο/ο συνδυάζουν τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς μὲ τὴν κτηνοτροφίαν. Αἱ ἀστικαὶ οἰκογένειαι ἔχουν περισσοτέρας αἴγας καὶ εἶδη πτηνοτροφίας παρὰ ἄλλα ζῶα. Ὅπως συμβαίνει εἰς τὰς Κοινότητας, σφάζονται περισσότερα κουνέλια διὰ τὴν προμήθειαν κρέατος, παρὰ ἄλλα ζῶα κατὰ οἰκογένειαν πρὸς χρῆσιν αὐτῆς, ὅμως ὄχι εἰς ἀρκετὰς ποσότητας.

Ἄλλη οἰκιακὴ ἀπασχόλησις εἶναι ἡ ἐπεξεργασία τῶν εἰδῶν διατροφῆς τοῦτο δὲ γίνεται κυρίως εἰς τὰς κοινοτικὰς οἰκογενείας παρὰ εἰς τὰς ἀστικὰς τοιαύτας. Ἡ ἔρευνα διεπίστωσε τοῦτο εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ «χόνδρου» (μίγματος κομμένου ἀπεξηραμένου σίτου καὶ γάλακτος, ἀλατισμένου καὶ ψημένου· εἶδους τραχανᾶ) τῆς τσικουδιᾶς (ἀπεσταγμένου ποτοῦ, οὔζου) τοῦ βουτύρου καὶ τοῦ τυροῦ, τὴν κονσερβοποίησιν καὶ τὴν ἐμφιάλωσιν ἄλλων τροφίμων τὴν συντήρησιν καὶ ἀποξήρανσιν τῶν καρπῶν. Τὸ 1948, περισσότεροι τῶν 50 ο/ο οἰκογενειῶν παρεσκεύαζον χόνδρο, τσικουδιὰ καὶ ἀπεξήραινον καρπούς. Κυρίως ἀπεξήραινον σταφύλια, καὶ σῦκα, εἰς τὰς πόλεις καὶ τὰ χωριά. Τὰ περισσότερα τῶν εἰδῶν διατροφῆς, τὰ παραγόμενα εἰς τὴν κατοικίαν, χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν οἰκιακὴν κατανάλωσιν. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ οἰκογένειαι, αἱ ὁποῖαι διαθέτουν μέρος ἢ ὅλον τὸ προϊόν των εἰς τὴν ἀγοράν. Οὕτως ἢ ἄλλως ἡ ἐν τῇ οἰκογενεῖᾳ ἐπεξεργασία τροφίμων, συντελεῖ εἰς τὴν αὔξησιν τοῦ οἰκογενειακοῦ εἰσοδήματος.

Ἐκτὸς τῶν σημαντικῶν τούτων πηγῶν ἐκ μετρητῶν καὶ ἐκ τῆς οἰκιακῆς, ἐν γένει, παραγωγῆς, αἱ ἀποδόσεις ἐκ τῆς ἰδιοκτῆτου οἰκίας, τὸ εἰσοδήμα ἐκ διατηρησίμων ἀγαθῶν καὶ αἱ ὑπηρεσίαι τὰς ὁποίας προσφέρουν αἱ Κοινότητες, συμβάλλουν σημαντικῶς εἰς τὴν ἐξύψωσιν τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῶν οἰκογενειῶν.

β) Ἄξια χρήσεως διατηρησίμων ἰδιοκτῆτων ἀγαθῶν

Περίπου τὰ 89 ο/ο τοῦ ἀριθμοῦ τῶν οἰκογενειῶν εἰς τὰς ἀγροτικὰς Κοινότητας, εἶχον τὰς ἰδιοκτῆτους οἰκίας των καὶ μόνον τὰ 3 ο/ο διέμενον εἰς ἐπί μισθώσει οἰκίας, αἱ ὑπόλοιποι ἔμενον δωρεὰν εἰς οἰκίας συγγενῶν, ἢ εἰς ἀγροκτήματα ἐκτὸς συνοικισμῶν. Εἰς τὰς πόλεις, τὰ 62 ο/ο τῶν οἰκογενειῶν εἶχον ἰδιόκτητον στέγην ἀλλὰ σχεδὸν τὸ ἐν τρίτον ἐξ αὐτῶν ἐμισθωνε οἰκίαν.

Διὰ τοὺς ἔχοντας ἰδιόκτητον κατοικίαν, ἡ ἀξία ἡ ἀντιπροσωπεύουσα τὴν ἐτησίαν χρῆσιν τῆς οἰκίας αὐτῆς, ἀποτελεῖ σημαντικὸν μέρος τοῦ πραγματικοῦ εἰσοδήματος, ἀφοῦ δὲν ἐχρησιμοποίηθη ρευστὸν ἔσοδον διὰ νὰ πληρωθῇ τὸ ἀντίστοιχον μίσθωμα, τὸ ἔσοδον τοῦ ὁποίου δύναται νὰ διατεθῇ ἄλλοῦ. Τὸ ἐνοικιοστάσιον εὑρίσκεται ὑπὸ κρατικὸν ἔλεγχον, τὰ ἐνοικιοστασιακὰ δὲ μισθώματα, ποικίλλουν ἀπὸ 90 δραχμὰς ἕως 300 δρχ. τὸν μῆνα διὰ πλεῖστα σπίτια. Ἡ μεταπολεμικὴ ἀξία τῶν κατοικιῶν αὐτῶν εἶναι περίπου 30.000 δρχ. κατὰ δωμάτιον, ἐνῶ προπολεμικῶς ἦτο 15.000 δραχμῶν. Τὰ τυπικὰ σπίτια

των 2 ή 3 δωματίων, κατά μέσον όρον άποτιμώνται από 60.000 έως 90.000 δραχμάς.

γ) Άλλα αγαθά άνήκοντα εις την Κρητικην οικογένειαν

Τό σπιτικό εις την Κρήτην, δέν είναι έφωδιασμένο με τάς έγκαταστάσεις και τάς εύκολιας που έχουν τά σπίτια εις ένα σύγχρονον άστικόν κέντρον. Εις πολλά σπίτια μαγειρεύουν και ζεσταίνονται από τά τζάκια ή τίς φουφούδες και τά μαγκάλια. Πολύ όλίγα σπίτια, ιδίως εις τάς άγροτικάς Κοινότητας, έχουν ηλεκτρικόν ρεύμα ή τρεχούμενον νερό. Όλα τά υπάρχοντα τά χρησιμοποιούμενα εις ένα Κρητικό σπίτι, άποτελούνται εκ των επίπλων, οικιακών σκευών, και ειδών ρουχισμού, κυρίως άσπρορούχων έν άφθονία.

Δέν είναι μέν δυνατή ή άκριβής σύγκρισις μεταξύ των σπιτιών, βάσει τής χρηματικής άποτιμήσεως των άνηκόντων εις αυτά, όμως τό σύνολον των υπάρχόντων κατά μέσον αριθμόν, από κάθε οικιακόν είδος εις ένα σπίτι, θα μπορούσε να άποτιμηθί εις χρήμα κάτω ίσως του ποσοδύ των 13.500 δρχ. Τήν εκτίμησιν αύτήν έκαμεν Έλλην οικονομολόγος, ειδικός εις τουτο, έπισκεφθείς εις την Κρήτην πλείστας εκ των οικιών τής δειγματοληψίας, διά την παρούσαν έρευναν. Προφανώς, όμως, δέν έλήφθη υπ' όψιν ή διαφορά τής ποιότητος των ειδών. Είναι καταφανής ή επίδρασις του πολέμου επί των υπάρχόντων αγαθών εις τό Κρητικό σπίτι. Τουτο διεπιστώθη εκ τής καταγραφής που έγινε κατά την παρούσαν έρευναν. Η παρατηρηθείσα μείωσις όφείλεται εις τό γεγονός, ότι μέγας αριθμός κλινოსκεπασμάτων και άλλων πολλών ειδών, διετέθησαν διά τάς ανάγκας του στρατου. Η έπακολουθήσασα δέ έποχή των στερήσεων, δέν επέτρεψε την άντικατάστασιν των. Άλλαι οικογένειαι ήναγκάσθησαν να εκποιήσουν πολλά είδη άξιας δι' ένα κομμάτι ψωμί, διά να άντιμετωπίσουν την πείνα. Νοί μέν, ή επί του προκειμένου ειδική καταγραφή έγένετο τρία έτη μετά την λήξιν του πολέμου, όμως πολλαι οικογένειαι, ειχον άσφαλώς όλιγώτερα οικιακά είδη από όσα κατά μέσον όρον ειχον προπολεμικώς.

Ε'. ΕΙΔΗ ΡΟΥΧΙΣΜΟΥ

Η Κρητική ένδυμασία είναι ένα μίγμα έντοπίου φορεσιδς και εύρωπαϊκού κοστουμιού. Εις πολλας περιπτώσεις, δίδεται μεγαλυτέρα σημασία εις την άντοχήν τής φορεσιδς. Ένδυμα κατεσκευασμένο από σπιτικό ύφασμα, άντέχει πολλά χρόνια, ένίοτε έφ' όρου ζωής. Παρά την έλλειψιν έφοδίων εις περισσοτέρας οικογενείας, υπήρχεν άρκετή ποσότης ύφάσματος διά να κατασκευασθί μία ή και περισσότεραι ένδυμασίαι διά κάθε μέλος από κάθε άπαραίτητον είδος.

1.— Τό τοπικό κοστούμι

Αί γυναίκες συχνά φορουν μαυρα φορέματα με μιá έσάρπα ή μαντήλα εις τό κεφάλι. Η πατροπαράδοτος ένδυμαία των κοριτσιών του χωριού, σπανίως άπαντωμένη σήμερα, συσίσταται από μαύρη

μπλούζα κεντημένη με χρυσά σειρήνια και φέσσα, άσημένιο κολλιέ και σερπές «γιοντανία» στο στήθος από χρυσά νομίσματα.

Το πλήρες ντύσιμο του άνδρος συνίσταται από μακρυά υποδήματα, που φθάνουν όλιγον κάτω από το γόνατο, από την σκούραν Κρητικήν βράκαν, την Κρητικήν μαύρην ή όλιγον υπέρυθρον ζώνην, το γιλέκο, σταυρωτό ή άνοικτό, το επικάλυμμα του γιλέκου ή το «μειτάνι», το λευκό ή χρωματιστό υποκάμισο χωρίς λαιμοδέτην, το μαύρο μαντήλι με κρόσσια, ως σαρίκι ή το μαύρο σπαστό φέσι με φούντα, όπως των ευζώνων και την μακράν χλαίνην από σκουρο μπλέ ύφασμα με κοκκίνην φόδραν. Είς την μέσην συνήθως φέρει την Κρητικήν μάχαιραν.

Τά δια την καθημερινήν χρήσιν υποδήματα είναι φθηνότερα. Είς την περίπτωσιν αυτήν φέρονται κυλότες ίππασίας ή φαρδειά βράκα, χωρίς τά υπόλοιπα έξαρτήματα. Ή πλήρης, ως άνω, ένδυμασία είναι δαπανηρά, έστοίχιζε περί τας 9.000 δραχμάς τό 1948. Το ζωνάρι της μέσης, είναι μήκους άρκετών μέτρων, οί άπειράριθμές του δέ πτυχές δέν άποτελοϋν άπλην διακόσμησιν, αλλά παρέχουν θαυμάσιον προστατευτικόν μέσον, άπαραίτητον διά την προφύλαξιν του συκοτιού και των νεφρών έναντιον των άποτόμων καιρικών μεταβολών. Το μαύρο περικάλυμμα της κεφαλής-σάν σαρίκι-που πίπτει έως τά φρύδια, δίδει έμφάνισιν πολύ άνδροπρεπή και μάλιστα έν συνδυασμῶ με τόν άρειμάνιον μύστακα.

Σήμερον, τό γραφικό αυτό ένδυμα παραχωρεί την θέσιν του είς τό εύρωπαϊκό κοστοϋμι. Τά υποδήματα εξακολουθοϋν νά φοροϋνται, αλλά τό μεγαλοπρεπές ζωνάρι άντικατεστάθη από την δερματίνην κοινήν ζώνην. Είς άντικατάστασιν, όμως, της ευεργετικής προστασίας του ζωναριού, φοροϋνται έσωτερικές μάλλινες φανέλλες, άκόμη και τό θέρος. Τά ύψηλά υποδήματα είναι άπαραίτητα διά νά προστατεύουν τούς άγρότας από τούς θάμνους, τά άγκάθια και την λάσπη. Είς τας πόλεις, τά χαμηλά υποδήματα είναι συνηθέστατα, λόγω της άνέσεως που παρέχουν, του χαμηλού των κόστους και διότι έμφανίζουν τόν φέροντα περισσότερο μοντέρνον.

Ή από του πολέμου και έντεθεν, ή γυναικεία ένδυμασία υπέστη άλλαγάς ως προς τό χρώμα και τό σχήμα. Έμφανίζεται περισσότερο τό άνοικτό και κτυπητό χρώμα και όλιγώτερον τό μαύρο. Το μαύρο θεωρούμενον έκ παραδόσεως ως χρώμα πένθους, έφορείτο μεταπολεμικῶς, διότι πολλαί οίκογένειαι έπενθοϋσαν την άπώλειαν μελών κατά τόν πόλεμον. Είς την άλλαγήν του χρώματος και της μορφής της γυναικείας άμφίεσεως, συνετέλεσαν ίσως και τά κτυπητά χρώματα των είδων ρουχισμού των δεμάτων, τά όποία έστέλλοντο μεταπολεμικῶς είς Κρήτην. Έλλείψει ραπτομηχανών, συχνά τά γυναικεία φορέματα ράβονται στο χέρι. Ή μοδιστρική κατά συνέπειαν, είναι επάγγελμα διά πολλάς γυναίκας των πόλεων. Τά έτοιμα φορέματα γυναικών, δέν συνηθίζονται είς την Κρήτην, όπως είς την Άμερικήν.

Τά πολλά δέματα με υποδήματα της μόδας, που έστάλησαν είς την Κρήτην, δέν επηρέασαν την μόδαν των γυναικείων υποδημάτων, διότι τά περισσότερα από τά πρώτα ήσαν με ύψηλά

τακούνια και δὲν ἐξυπηρετοῦσαν τὴν Κρητικοπούλα οὔτε διὰ τὴν καθημερινὴν χρῆσιν οὔτε εἰς τὰς χορευτικὰς συγκεντρώσεις τῶν Κρητῶν, καθόσον ὁ πολὺ ταχύρρυθμος Κρητικὸς χορὸς, δὲν χορεύεται μὲ τὰ ὑψηλὰ τακούνια. Φυσικὰ οἱ Κρητικοπούλες ἔλαβον καὶ κατάλληλα ὑποδήματα ἀπὸ συγγενεῖς καὶ φίλους ἀπὸ τὴν Ἀμερικὴν.

2. — Ἐφόδια εἰς εἶδη ρουχισμοῦ

Ἐπειδὴ τὰ ἐφόδια εἰς ρουχισμόν περιλαμβάνοντο εἰς τοὺς καταλόγους ἀπογραφῆς οἰκιακῶν εἰδῶν, κατὰ τὴν ἑπταήμερον ἔρευναν διαίτησ, θὰ ἦτο ἐνδιαφέρον νὰ προβῶμεν εἰς ὀλίγας παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ προκειμένου.

Πολλοὶ οἰκογένειαι (80—100 ο/ο) εἶχον εἰς χεῖρας ἐφόδια ἀπὸ ἀνδρικά ἐσώρρουχα, ὑποκάμισα, κάλτσες, ὑποδήματα ὑψηλά, κοινὰ ὑποδήματα, καὶ πανταλόνια. Τὸ ἴδιο, ἐν γένει, ἰσχύει καὶ διὰ τὰ εἶδη τῶν ἀγοριῶν. Μόνον τὰ 8 ο/ο τῶν οἰκογενειῶν ἀνέφερον ὅτι εἶχον πιτζάμες, καπέλλα, λαιμοδέτας, κασκῶλ, γάντια, παντοφλες, ἀδιάβροχα καὶ ὀμπρέλλες. Τὰ τρία τέταρτα τῶν ἀστῶν εἶχον πλήρη ἐνδυμασίαν, ἐνῶ τῶν ἀγροτῶν μόνον τὰ δύο πέμπτα εἶχον τοιαύτην. Περισσότεροι ἀγρόται εἶχον μπότες, κασκέττα καὶ ζῶνες διὰ τὴν μέσην.

Τὰ κορίτσια, φαίνεται ὅτι εἶναι ἐφωδιασμένα ἄριστα μὲ ὑποδήματα, μαντήλια καὶ φορέματα, ἔχουν μόνον ὀλιγώτερες μπλοῦζες, πλεκτά, φοῦστες κ.λ.π. Θὰ ἔλεγε κανεὶς, ὅτι αἱ οἰκογένειαι εἶναι καλῦτερον ἐφωδιασμένοι ἀπὸ τὰ κάτωθι εἶδη γυναικείου ρουχισμοῦ: ζακέτες, κάλτσες, ὑποδήματα, μαντήλια, πετσέτες φαγητοῦ, φορέματα καὶ ποδιές.

Ἀναμφιβόλως, ὁ πόλεμος ἤσκησε καταστρεπτικὴν ἐπίδρασιν τόσο ἐπὶ τῶν ἐφοδίων εἰς ρουχισμόν ὅσον καὶ ἐπὶ τῶν ἐπίπλων καὶ ἐγκαταστάσεων, ἐν γένει. Ἄν καὶ σχετικαὶ πληροφορίαι ἐπὶ τοιούτων θεμάτων προπολεμικῆς ἐποχῆς δὲν ὑπάρχουσι, διὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν τὸν σκοπὸν τῆς ἐρεύνης, ἐν τούτοις ἀπὸ τὰ ἀνὰ χεῖρας στοιχεῖα δύναται τις νὰ εἴπῃ μετὰ βεβαιότητος, ὅτι τὰ εἰς ρουχισμόν ἐφόδια τῶν οἰκογενειῶν, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐρεύνης, ἦσαν πολὺ ὀλιγώτερα παρὰ προπολεμικῶς.

ΣΤ. ΤΟ ΚΡΗΤΙΚΟ ΣΠΙΤΙ ΚΑΙ Η ΕΠΙΠΛΩΣΙΣ ΤΟΥ

Χαρακτηριστικῶς, τὸ Κρητικὸ σπίτι, εἶναι μιὰ λιθοκτιστος μονοκατοικία μὲ χονδρούς τοίχους καὶ μὲ σκεπὴν ἀπὸ κεραμίδια ἢ χωματόστρωτη ταράτσα καὶ παράθυρα μὲ ἐξώφυλλο. Εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιοχὰς κυριαρχοῦν τὰ ἀπλᾶ αὐτὰ σπίτια.

1. — Πῶς εἶναι κτισμένο τὸ Κρητικὸ σπίτι

Καὶ σήμερον ἀκόμη, τὸ Κρητικὸ σπίτι κτίζεται μὲ τὰ ἴδια ὀλικά, μὲ τὰ ὅπουα κατασκευάζον τὰ σπίτια πρὸ αἰώνων. Ἀπὸ τὰ σπίτια τῶν Κοινοτήτων, τὰ 95 ο/ο καὶ ἀπὸ τὰ τῶν πόλεων τὰ 88 ο/ο

κατασκευάζονται από ἐγχώριον λίθον, ἐν συνδυασμῷ μὲ ἄλλα ὑλικά. Εἰς τὰ 50 ο/ο καὶ πλέον τῶν κοινοτικῶν σπιτιῶν, ἡ στέγη εἶναι κατασκευασμένη ἀπὸ χῶμα (43 ο/ο) καὶ κεραμίδια (14 ο/ο). Τὸ ἐν τέταρτον αὐτῶν σκεπάζεται ἀπὸ κεραμίδια. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ταράτσαι ἀπὸ τσιμέντο, μπετόν ἢ καὶ μικτὰ ὑλικά. Εἰς τὰς πόλεις αἱ περισσότεραι στέγαι εἶναι ἀπὸ κεραμίδια (56 ο/ο) καὶ τὰ 11 ο/ο ἀπὸ μπετόν ἢ ἀνάμικτα κεραμίδια καὶ τσιμέντο (6 ο/ο). Εἰς τὰ 13 ο/ο τῶν σπιτιῶν ἐχρησιμοποίηθη μόνον χῶμα διὰ τὴν σκεπὴν, διὰ δὲ τὰ 14 ο/ο ἐχρησιμοποίησαν διάφοροι συνδυασμοὶ τῶν ὑλικῶν τούτων. Τὸ χῶμα ἐχρησιμοποίηθη συχνὰ διὰ τὴν ἐπίστρωσιν τοῦ δαπέδου τῶν σπιτιῶν τῆς Κρήτης, εἴτε μόνον εἴτε ἐν συνδυασμῷ μὲ κάτι ἄλλο : τσιμέντο ἢ ξύλο. Εἰς τὰς πόλεις, τὰ 50 ο/ο τῶν σπιτιῶν ἔχουν πάτωμα μὲ συνδυασμὸν ξύλου, τσιμέντου καὶ πέτρας.

2.—*Σχῆμα καὶ μέγεθος τοῦ Κρητικοῦ σπιτιοῦ καὶ ἐπικρατοῦσα κατάστασις*

Μεγάλος ἀριθμὸς τῶν σπιτιῶν τῆς Κρήτης εἶναι μονώροφα ἢ διώροφα λιθόκτιστα κτίσματα. Εἰς τὰς Κοινότητας τὰ 64 ο/ο ἀπὸ τὰ σπίτια εἶναι μονώροφα καὶ τὰ 36 ο/ο διώροφα. Εἰς τὰς πόλεις ὑπολογίζεται ὅτι τὰ 70 ο/ο ἔχουν ἕνα πάτωμα, τὰ 28 ο/ο δύο καὶ τὰ 2 ο/ο τρία πατώματα. Τὰ δύο τρίτα τῶν κατοικιῶν ἔχουν τρία δωμάτια ἢ καὶ ὀλιγώτερα. Εἰς τὰς Κοινότητας, εἶναι ὀλιγώτεροι αἱ οἰκογένειαι ποὺ ζοῦν εἰς ἕνα δωμάτιον παρὰ εἰς τὰς πόλεις. Ἐάν, ὅμως, περιληφθοῦν καὶ τὰ δωμάτια ποὺ χρησιμοποιοῦνται μόνον διὰ διαμονὴν καὶ οὐχὶ ἄλλως, τότε αἱ διαφοραὶ μεταξὺ ἀστικῶν καὶ ἀγροτικῶν κατοικιῶν εἶναι ὀλιγώτεροι. Εἰς τὰς πόλεις σχεδὸν τὸ ἐν τέταρτον τῶν οἰκογενειῶν ἔχουν περισσότερα ἀπὸ τρία δωμάτια, ἐνῶ εἰς τὰς Κοινότητας μόνον τὰ 9 ο/ο ἔχουν περισσότερα ἀπὸ τρία δωμάτια.

Περισσότεραν σημασίαν ἔχει ἡ χρησιμοποίησις τῶν δωματίων διὰ τὸν Α ἢ Β σκοπὸν, ὡς καὶ ἡ ἐπάρκεια αὐτῶν εἰς τὸ νὰ ἀνταποκριθοῦν εἰς τὰς οἰκογενειακὰς ἀνάγκας, παρὰ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν. Δηλαδή ἔχει σημασίαν ἡ εὐρυχωρία, ἡ ἐπίπλωσις, τὰ μέσα διευκολύνσεων καὶ ἡ γενικὴ κατάστασις τῶν δωματίων. Ταῦτα πρέπει νὰ ἐξετασθοῦν ἐν συσχετισμῷ πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας, τὴν ἡλικίαν αὐτῶν, τὴν σύνθεσιν, ἀπὸ ἀπόψεως φύλου, τὴν ἀπασχόλησιν καὶ τὰς ποικίλας δραστηριότητητας ἑνὸς ἐκάστου ἐκ τῶν ἐνοίκων ἐντὸς τῶν οἰκιῶν.

Ὁ μέσος ἀριθμὸς τετραγωνικῶν μέτρων χώρου εἰς ἕκαστον πάτωμα, κατὰ κατοικίαν, εἶναι συνήθως μεγαλύτερος εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιοχάς : 56 τ. μ. εἰς τὰς Κοινότητας ἔναντι 39 τ. μ. εἰς τὰς πόλεις. Τοῦτο ἀφίνει ἕνα μέσον ὄρον 13 τ. μ. κατ' ἄτομον εἰς τὰς Κοινότητας καὶ 10 τ. μ. εἰς τὰς πόλεις. Ὅταν, ὅμως, γάβωμεν ὑπ' ὄψει μόνον τὰ διαμερίσματα διαμονῆς, ὁ μέσος ἀριθμὸς τετραγωνικῶν μέτρων χώρου κατ' ἄτομον εἰς τὰς Κοινότητας εἶναι 39 καὶ εἰς τὰς πόλεις 37 ἢ περὶ τὰ 9 τ. μ. κατ' ἄτομον εἰς ἕκαστην περιοχὴν. Ἐνδεικτικὸν τῆς ἀνέσεως μιᾶς οἰκογενείας εἰς τὸ σπίτι τῆς, εἶναι μᾶλλον ἡ στεγνὴ ἐπιφάνεια πατώματος κατὰ κατοικίαν καὶ κατ' ἄτομον παρὰ

ὑπάρχουν μερικαὶ εἰκόνας κρεμασμένα εἰς τὸν τοίχον. Τὰ παράθυρα

τὸ μέγεθος τοῦ διαθεσίμου ἐμβαδοῦ. Βεβαίως, εἶναι δύσκολος ὁ καθορισμὸς τῆς στεγνῆς ἐπιφανείας, καθόσον ὁ βαθμὸς τῆς ὑγρασίας ποικίλλει ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς. Λόγω τῆς κατασκευῆς τῆς σκεπῆς καὶ τοῦ δαπέδου τῶν πλείστων οἰκῶν ἀπὸ πηλόν, κυρίως εἰς τὰ χωρία, φυσικόν εἶναι νὰ ἐπικρατῇ ὑγρασία εἰς αὐτάς, ἰδίως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν βροχῶν. Πάντως, αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον πολλὰ οἰκογένεια δὲν εἶναι ἱκανοποιημένοι ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς στεγάσεώς των. Εἰς τὸ ἐρώτημα: «εἴσθε εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς στεγάσεώς σας;» ἢ ἀπάντησις «ὄχι» δικαιολογεῖται ὡς ἑξῆς: «τὸν χειμῶνα ἢ στέγη στάζει καὶ τὰ νερὰ τρέχουν μέσα». «Τὸ σπίτι εἶναι ὑγρὸ». «Ἡ χωμάτινη σκεπὴ στάζει τὸν χειμῶνα». «Τὸ νερὸ τρέχει μέσα τὸν χειμῶνα». «Τὰ νερὰ ἀνεβαίνουν στὸ δωμάτιο ἀπὸ τὸ πάτωμα». Εἶναι ἀδύνατον νὰ περιγραφῇ πόσον γενικὸ εἶναι αὐτὸ τὸ πρόβλημα τῆς ὑγρασίας. Εἰς ἀκτῖνα 100 μέτρων εἰς ἓνα Δήμον, αἱ στέγαι τεσσάρων οἰκῶν κατέρρευσαν κατόπιν ραγδαίας βροχῆς τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1949, λόγω τοῦ ὅτι ἦσαν κατεσκευασμένοι ἀπὸ χῶμα. Εἰς τὰς ἀγροτικὰς Κοινότητας, τὰ 50 ο/ο τῶν οἰκῶν εἶναι ἐφωδιασμένοι μὲ χῶρον δι' ἀποθήκευσιν, τὰ 41 ο/ο τῶν οἰκογενειῶν ἔχουν ἓνα δωμάτιον καὶ τὰ 10 ο/ο περισσότερα ἀπὸ ἓνα. Ἀντιθέτως τὰ 92 ο/ο τῶν ἀστικῶν οἰκῶν δὲν ἔχουν χῶρον πρὸς ἀποκλειστικὴν χρῆσιν δι' ἀποθήκευσιν καὶ μόνον τὰ 7 ο/ο ἔχουν ἓνα δωμάτιον διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ὁ πρὸς χρησιμοποίησιν ὡς ἀποθήκη χῶρος, εἰς τὰ χωρία εἶναι μεγαλύτερος. Τὰ 42 ο/ο τῶν οἰκογενειῶν ἔχουν χῶρον ἐπιφανείας περισσότερον τῶν 10 τ. μέτρων εἰς τὰ χωρία, ἔναντι τῶν 4 ο/ο τῶν πόλεων. Αἱ ἀγροτικαὶ οἰκογένεια, ἔχουν ἀνάγκην περισσότερου χῶρου διὰ τὸν σκοπὸν τῆς ἀποθηκεύσεως τῶν εἰδῶν, ἀπὸ τὰ ὅποια ἐξαρτᾶται ἡ συντήρησις των, ἐλλείψει καταστημάτων εἰς τὰ χωρία διὰ τὴν λιανικὴν των πώλησιν.

Τὸ 1948, τὰ περισσότερα Κρητικὰ σπίτια δὲν ἦσαν ἱκανοποιητικὰ διὰ τοὺς ἐνοίκους. Ἀπὸ ὅλας τὰς οἰκογενείας, τὰ 26 ο/ο ἐδήλωσαν ὅτι ἦσαν ἱκανοποιημένοι, ἐνῶ τὰ 74 ο/ο ἐδήλωσαν ὅτι δὲν ἦσαν ἱκανοποιημένοι. Γενικῶς, περισσότεραι ἀστικαὶ οἰκογένεια εἰσὶν ἱκανοποιημένοι (39 ο/ο) ἀπὸ τὴν ἐγκατάστασιν εἰς τὰς οἰκίας των, ἀπὸ οἰκογενείας ἀγροτικῶν Κοινοτήτων (22 ο/ο).

3.—*Ἡ στέγασις τῶν ζώων*

Ἐκ τῶν ἀγροτικῶν οἰκογενειῶν, τὰ τέσσαρα πέμπτα καὶ ἐκ τῶν ἀστικῶν τὸ ἓν τέταρτον ἔχουν ζῶα. Τόσον εἰς τὰς ἀγροτικὰς Κοινότητας ὅσον καὶ εἰς τὰς πόλεις, ὀλιγώτεροι τῶν 50 ο/ο τῶν οἰκογενειῶν διαθέτουν ἰδιαίτερα ὑπόστεγα διὰ τὰ ζῶα των. Εἰς τὰς ἀγροτικὰς Κοινότητας, 14 ο/ο ἐδήλωσαν στέγην διὰ τὰ ζῶα των, χρησιμοποιοῦντες τὴν αὐτὴν πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Τὰ ὑπόλοιπα ποσοστὰ τῶν Κοινοτικῶν οἰκογενειῶν ἐστέγαζον τὰ ζῶα των εἰς χώρους πλησίον τῆς κατοικίας των (25 ο/ο), συνήθως κάτω ἀπὸ τὸ κύριον δωμάτιον τοῦ σπιτιοῦ (11 ο/ο), εἰς τὸν ἴδιον χῶρον ὅπου κατοικεῖ ἡ οἰκογένεια (8 ο/ο), καὶ εἰς γειτονικοῦς χώρους (1 ο/ο). Μόνον τὰ 2 ο/ο τῶν ἀστικῶν οἰκογενειῶν ἐστεροῦντο στέγης διὰ τὰ ζῶα. Εἰς τὰ 32 ο/ο τῶν ἀστικῶν οἰκο-

γενειών, τὰ ζῶα ἐστεγάζοντο εἰς χώρους συνδεδεμένους μὲ τὴν κατοικίαν, εἰς 14 ο/ο συνεστεγάζοντο μὲ τὰς οἰκογενεῖας καὶ εἰς 11ο/ο κάτω ἀπὸ τὸ κύριον δωμάτιον τοῦ σπιτιοῦ.

4.—'Επιπλώσεις καὶ εὐκολίαι τοῦ νοικοκυριοῦ

Ὁρισμένοι οἰκογένειαι, ἰδίως εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιοχάς, χρησιμοποιοῦν τὴν αὐλὴν τοῦ σπιτιοῦ τῶν ὡς κατοικήσιμον χώρον. Ἡ αὐλὴ χρησιμοποιεῖται διὰ τὰ παιχνίδια τῶν παιδιῶν, ὡς «λίβιγκ-ρουμ» διὰ τὴν οἰκογένειαν καὶ ὡς προθάλαμος. Ἐκεῖ ἀποθηκεύονται τὰ ξύλα καὶ τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα, συχνότατα δὲ χρησιμεύει καὶ ὡς σταθλὸς διὰ τὰ ζῶα.

α) Μέσα διευκολύνσεως τοῦ νοικοκυριοῦ. Εἰς τὰς ἀγροτικὰς Κοινότητας τὰ $\frac{4}{5}$ τῶν οἰκογενειῶν χρησιμοποιοῦν «τζάκι» διὰ τὴν θέρμανσιν τοῦ σπιτιοῦ, ὀλίγαι δὲ οἰκογένειαι χρησιμοποιοῦν μαγκάλι ἢ θερμάστρας καὶ ὡς καύσιμον ὕλην ξύλα, ξυλάνθρακας καὶ ἐλαιοπυρῆνα.

Ἐναντιότως, τὰ τέσσαρα πέμπτα τῶν ἀστικῶν οἰκογενειῶν χρησιμοποιοῦν μαγκάλι διὰ τὴν θέρμανσιν, ὀλίγαι δὲ οἰκογένειαι τζάκι. Πρὸς τούτοις, εἰς τὰς πόλεις καταναλίσκεται περισσότερο ὁ ξυλάνθραξ ὡς καύσιμος ὕλη, λόγῳ τοῦ εὐχρήστου αὐτοῦ, τῆς ἐφθηνῆς τιμῆς καὶ τῆς εὐκόλου μεταφορᾶς του. Περί τὰ 8% τῶν οἰκογενειῶν, ἀγροτικῶν καὶ ἀστικῶν, οὐδεμίαν θέρμανσιν διαθέτουν εἰς τὰς οἰκίας τῶν.

Ὁρισμένοι οἰκοκυραὶ δὲν ἔχουν παρὰ ἐλάχιστες «εὐκολίες» εἰς τὸ νοικοκυριό των. Εἰς τὰ χωρία, κατὰ 97 ο/ο τὰ φαγητὰ μαγειρεύονται εἰς ἀνοικτὰ τζάκια ἢ «καμινάδες» Εἰς τὰ ἀστικά σπίτια τὰ 70 ο/ο τῶν οἰκογενειῶν χρησιμοποιοῦν πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν τὸ τζάκι, τὰ 13 ἕως 17 ο/ο τὴν φουφοῦ, τὸ μαγκάλι ἢ τὴν πετρελαιομηχανήν. Σχεδὸν ὅλαι αἱ ἀγροτικαὶ οἰκογένειαι μεταφέρουν τὸ νερὸ ἀπὸ τὴν βρύσι, τὸ πηγάδι ἢ καὶ ἀπὸ ἄλλας πηγὰς τοῦ χωριοῦ. Μερικαὶ οἰκογένειαι ἀπέχουν τόσον πολὺ ἀπὸ τὸν πηγὴν τοῦ νεροῦ, ὥστε ἡ μεταφορὰ του ν' ἀπαιτῆ δέκα λεπτὰ τῆς ὥρας. Διὰ τὰ 15ο/ο τῶν οἰκογενειῶν χρειάζονται 30 - 90 λεπτὰ τῆς ὥρας διὰ τὴν ἐργασίαν αὐτήν. Τὰ περισσότερα ἀστικά σπίτια ἔχουν τρεχούμενο νερό. Αἱ οἰκογένειαι τῶν πόλεων, αἱ μὴ ἔχουσαι τὴν εὐκολίαν αὐτήν, δὲν ἀπέχουν πολὺ ἀπὸ τὰς κοινοχρήστους βρύσεις. Τὰ 80ο/ο τῶν οἰκογενειῶν αὐτῆς τῆς κατηγορίας, δὲν χρειάζονται παρὰ ὀλιγώτερον ἀπὸ πέντε λεπτὰ τῆς ὥρας διὰ νὰ προμηθευθοῦν ὕδωρ ἀπὸ τὰς πλησίον πηγὰς.

β) Αἱ διακοσμήσεις τῶν οἰκιῶν. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῶν σπιτιῶν, οἱ τοῖχοι εἶναι ἀσπρισμένοι ἢ βαμμένοι μὲ λαδομπογιά. Τὸ ἀσπρισμα τῶν σπιτιῶν κατ' ἔθιμον γίνεται εἰς τὰς παραμονὰς τοῦ Πάσχα, εἰς ὅλα τὰ σπίτια σχεδόν. Κάθε σπίτι ἔχει μίαν βούρτσαν ἀσπρίσματος τῶν τοίχων. Μερικὰ σπίτια στολίζουν τοὺς τοίχους μὲ πολυαριθμούς εἰκόνας καὶ φωτογραφίας. Τὰ περισσότερα ἀγροτικά σπίτια, ὡς ἐπὶ τὰ πλεῖστον στεροῦνται τοιοῦτων διακοσμήσεων, ἂν καὶ εἰς ἄρκετὰ ὑπάρχουν μερικαὶ εἰκόνας κρεμασμένα εἰς τὸν τοῖχον. Τὰ παράθυρα

είναι όλίγα και τὰ περισσότερα (65 ο/ο) από τὰ ύπάρχοντα έχουν από έξω παραθυρόφυλλα και κατά 15ο/ο είναι χωρίς ύαλοπίνακας, ιδίως εις τὰ χωρία. Τὰ δωμάτια φωτίζονται άνοιγοντας διάπλατα τὰ έξωτερικά σανιδένια παραθυρόφυλλα. Μερικά σπίτια δέν έχουν καθόλου παράθυρα. Οί κουρτίνες είναι σπάνιες. Εις τὰ άστικά κέντρα, σχεδόν όλα τὰ παράθυρα έχουν ύαλοπίνακας και έξώφυλλα. Τὰ 50ο/ο τών άστικών οικιών χρησιμοποιούν κουρτίνες, εις τὰ 2 ή 3 παράθυρα τουλάχιστον.

Είναι δύσκολον νά καθορισθῆ μέχρι ποίου ποσοστού αί Κρητική οικογένεια, δίδουν τήν δέουσαν σημασίαν εις τόν αριθμόν τών παραθύρων εις τὰ σπίτια. Κατά τήν έρευνάν μας διεπιστώσαμεν, ότι αί περισσότεραι οικογένεια επιθυμούν νά άνοιξουν περισσότερα παράθυρα εις τὰ σπίτια των. Κατά τήν κατοχήν πολλαί οικογένεια ήναγκάστησαν νά χρησιμοποιήσουν τὰ ύφάσματα τών επίπλων των, άκόμη και τὰ παραπετάσματα, διά τήν κατασκευήν ειδών ρουχισμού.

Ο καθρέπτης είναι είδος πολύ διαδεδομένον εις τὰ Κρητικά σπίτια. Εις τὰ άγροτικά σπίτια ύπάρχει κατά μέσον όρον ένας καθρέπτης και εις τὰ άστικά τουλάχιστον δύο καθρέπται.

γ) *Έπιπλα.* Δέν ύπάρχει σχεδόν σπίτι χωρίς καθίσματα. Εις τὰ άγροτικά σπίτια τὰ καθίσματα είναι όλιγώτερα παρά εις τὰ άστικά. Έξαιρουμένων τών σπιτιών όλίγων πλουσίων οικογενειών, τὰ περισσότερα σπίτια είναι έφωδιασμένα με καθίσματα πρόχειρα, τύπου καρεκλών κουζίνας. Οί Κρητικές αυτές καρέκλες είναι άρκετά άναπαυτικές, άλλως δέν θά ήτο τόσοσ διαδεδομένη ή χρῆσις των εις τὰ καφενεία. Εις τó Κρητικό σπίτι, τó στρίποδο, με μερικές σανίδες άπλωμένες από πάνω, άποτελεί τó συνηθέστερο κρεβάτι. Οικογένεια, κατά 8ο/ο μη έχουναι κρεβάτι, κοιμούνται στρώματσάδα. Ναι μεν ό αριθμός τών μελών κατά οικογένειαν ποικίλλει, άλλ' έναντι ένός μέσου αριθμού μελών κατά οικογένειαν εις τας άγροτικές κοινότητας, ό μέσος αριθμός ύπαρχόντων κρεβατιών, είναι 1.8. Η άναλογία είναι όλιγον τι μεγαλυτέρα εις τὰ άστικά κέντρα, όπου εις μέσον αριθμόν άτομων άνά οικογένειαν 3.9, ύπάρχει μέσος αριθμός κρεβατιών 2.6.

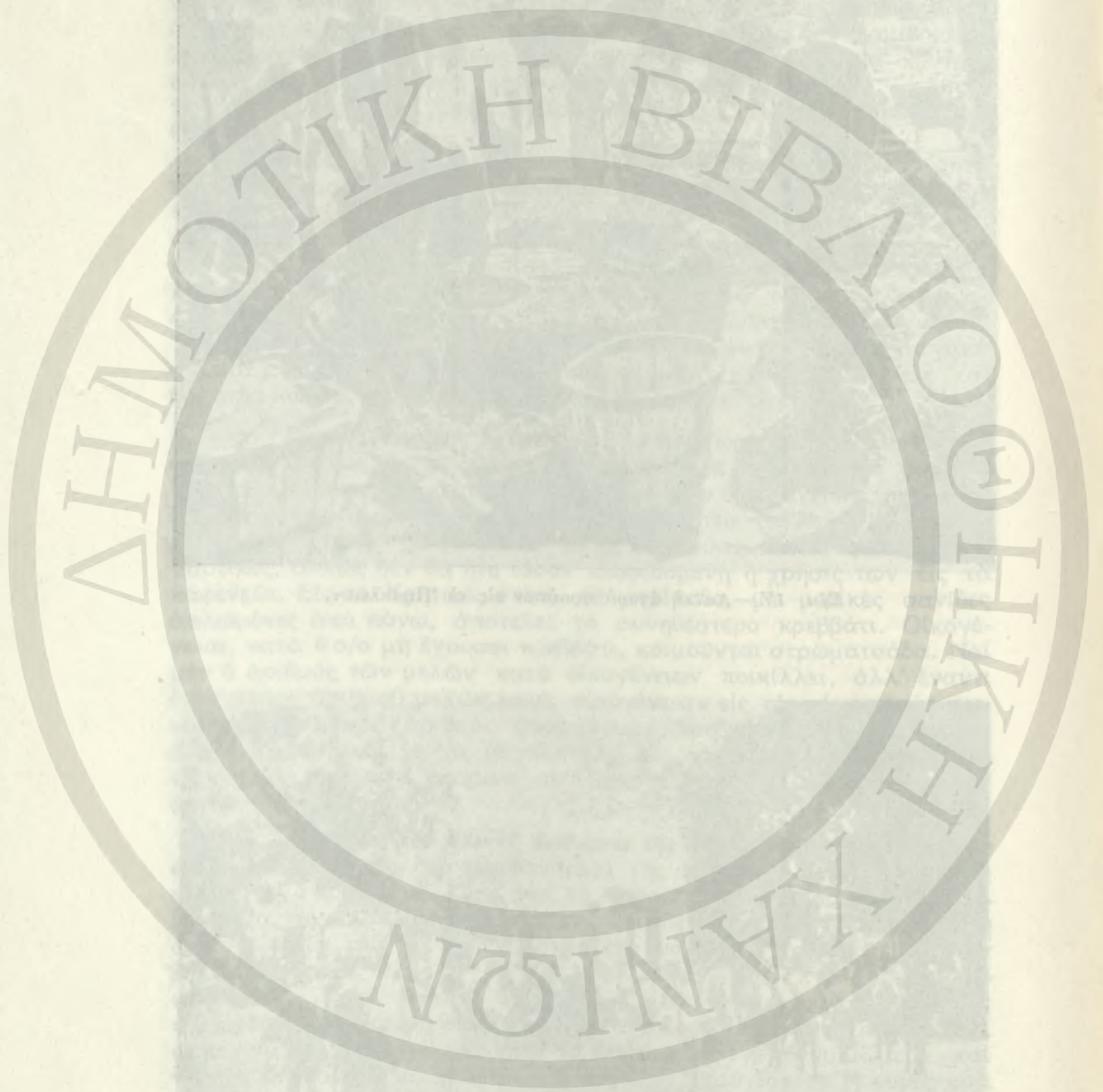
δ). *Η στάσις του κοινού άπέναντι της σημερινής στεγαστικής καταστάσεως.* Οί λόγοι παραπόνων κατά της σημερινής στεγασσεως, ποικίλλουν, όπως ποικίλλουν και τὰ πρόσωπα τών παραπονουμένων. Π.χ. μία γυναίκα 70 έτών έλεγε, ότι δέν ήτο μεν εύχαριστημένη από τó σπίτι της, άλλά δέν έσκέπτετο νά κάμη και τίποτε διά τήν βελτίωσιν του. «Σε τί θά με ώφελήση, έλεγε, έγώ έφαγα τó ψωμί μου. Πόσα χρόνια θά ζήσω;» Άλλη μία γυναίκα έλεγε: «Έπειδή είναι μικρό, θά ήθελα ένα καινούργιο και μεγαλυτερο σπίτι, ώστε νά μην άναγκαζώμεθα νά μαγειρεύωμεν νά κοιμώμεθα και νά άποθηκεύωμεν τὰ πάντα εις τó ίδιο δωμάτιο». «Η νοικοκυρά χρειάζεταιαι πλυντήριο και νιπτήρα τουλάχιστον και ένα επί πλέον δωμάτιο διά νά φιλοξενήση και κανένα μουσαφίρη» έλεγε μία άλλη. Και ένα άπογοητευμένο ζευγος έλεγε: «Από τότε που παντρευθήκαμε, προσπαθούμε κάθε χρόνο και λέμε νά κτίσωμεν ένα πάτωμα

Εικ. 17.—Λαϊκή αγορά φρούτων εις τὸ Ἡράκλειον.

Εικ. 18.—Ἡμέρα λαϊκῆς ἀγορᾶς εις Βουκολιές.

Καταγραφή της βιβλιοθήκης της Ελληνικής Δημοκρατίας - Κανίνων

ἀκόμα, ἄλλα κάθε χρόνο τὰ οικονομικά μας πᾶνε χειρότερα». Ἄλλαι οἰκογενεῖαι θέλουν νὰ ἀποκτήσουν ὑγιεινότερο σπίτι. Τὰ ὑψηλοτάβανα σπίτια προτιμοῦνται εἰς τὴν Κρήτην. Ἐνας οἰκογενειάρχης ἔλεγε : «Τὸ σπίτι μας εἶναι βορεινὸ καὶ μᾶς πειράζει ὁ ἀέρας». Οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς τῆς Κανδάνου παρεπονοῦντο διότι τὸ Ὑπουργεῖον Ἀνασυγκροτήσεως ἔκτισε ἔξω, στοὺς ἀγρούς, ἀραιὰ σπίτια ἀντὶ νὰ κτίσῃ πυκνὰ σπίτια, ἴσως ὅπως εἰς τὰ παλιὰ χωριά των. Τὸ παράπονο εἶχε τὸ δικαιολογητικὸν ὅτι αἱ βρύσεις εὕρισκοντο μακρὰν τῆς κατοικίας των. Ἡ διασπορὰ τῶν σπιτιῶν ἠνάγκασε τοὺς χωρικοὺς νὰ ἀλλάξουν ὠρισμένα φυλετικά ἔθιμα, πού τηροῦνται μεταξὺ τῶν ὀρεισιβίων κατοίκων. Ὅλοι ἐκδηλώνουν τὴν ἐπιθυμίαν των νὰ μεγαλώσουν τὰ σπίτια των, νὰ αὐξήσουν τὰ μέσα διευκολύνσεων διὰ τὸ νοικοκυριὸ καὶ νὰ ἐπισκευάσουν τὰ παλαιὰ σπίτια. Τὸ παράπονο τῶν Κρητικῶν δὲν εἶναι ὡς πρὸς τὸν τύπον τοῦ σπιτιοῦ, ἀλλὰ ὡς πρὸς τὴν ὑπάρχουσαν κατάστασιν. Διὰ τὴν ὑγρασίαν κ.λ.π. Καὶ ἔχουν δίκαιον.

Τὰ ἐντόπια ὕλικά πού ἐχρησιμοποίηθησαν ἐπὶ αἰῶνας, εἶναι πολὺ καλὰ καὶ μποροῦν νὰ χρησιμοποιηθοῦν καὶ πάλιν διὰ τὴν κατασκευὴν ἀνεωτέρων καὶ ὠραιότερων σπιτιῶν. Τὰ νέα σχέδια πού ὑπεβλήθησαν διὰ τὴν ἀνάγερσιν νέων οἰκιῶν εἰς τὰ Χανιά ὡς ὑποδείγματος πόλεως, προϋποθέτουν τὴν χρῆσιν παλαιῶν ὕλικῶν, δηλ. πέτρας, ἀσβέστου καὶ ἄμμου, ὕλικῶν τὰ ὅποια ἐχρησιμοποίηθησαν καὶ ἱκανοποίησαν τὰ γούστα ὄλων τῶν Ἑλλήνων καὶ θεωροῦνται καταλληλότατα. Μὲ τοὺς χονδρούς τοίχους πού ἐξουδετερώνουν τὸν καυστικὸν ἥλιον, μέσα εἰς ἓνα πλαίσιον ἀπὸ ἐλαίωνας καὶ πεῦκα, μὲ τίς αἰώνιες ταράτσες ἀπὸ θαλάσσια φύκια, ἄμμο καὶ λάσπη, ὅπως ἐκτίζοντο ἀκριβῶς εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Μινωταύρου καὶ τοῦ Λαβυρίνθου, μὲ τίς ἀπλῆς γραμμῆς τῶν σπιτιῶν, τὰ Νέα Χανιά θὰ φαίνωνται σὰν μοντέρνα περίπτερα ἐκθέσεων, ἀλλὰ καὶ σὰν τοὺς ἀρχαίους ναοὺς τῆς ἀθάνατης ἱστορίας τοῦ νησιοῦ.

Διὰ μερικά σπίτια, τὸ πρόβλημα πού ἀντιμετωπίζεται εἶναι ἡ ἐπανόρθωσις τῶν καταστροφῶν τοῦ πολέμου, ὅπως ἦτο φυσικόν, περισσότερο εἰς τὰ ἀστικά σπίτια, παρὰ εἰς τὰ ἀγροτικά τοιαῦτα. Κάτι ὀλιγώτερα ἀπὸ τὰ 46 οἰο τῶν σπιτιῶν τῆς ἐρεῦνης ὑπέστησαν ζημίαν κατὰ τὸν πόλεμον, ἐξ αὐτῶν τὰ 78 οἰο ὑπέστησαν περίπου ζημίαν, 50 οἰο καὶ τὰ 22 οἰο περισσότερο τῶν 50 οἰο. Εἰς τὰς ἀγροτικάς Κοινότητας τὰ 82 οἰο τῶν σπιτιῶν οὐδὲν ἔπαθον. Ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα 18 οἰο μόνον τὰ 27 οἰο ὑπέστησαν ζημίαν πλέον τῶν 5 οἰο. Δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι τὰ σπίτια τὰ ὅποια κατεστράφησαν ὀλοσχερῶς ἢ ἔγιναν ἀκατοίκητα, δὲν συμπεριλαμβάνονται εἰς τὸν κατάλογον τῆς ἐρεῦνης. Συνεπῶς, οἱ ἀνωτέρω ἀριθμοὶ ἀφοροῦν τὰς ἐκ τοῦ πολέμου βλάβας τῶν Κρητικῶν σπιτιῶν. Ἐρευνα ἐνεργηθεῖσα παρὰ τοῦ Ὑπουργείου Ἀνασυγκροτήσεως, διεπίστωσεν ὅτι εἰς τὴν Κρήτην τὰ 23 οἰο ὄλων τῶν οἰκοδομῶν εἰς 225 συνοικισμοὺς ὑπέστησαν βλάβαν κατὰ 50 οἰο.

Δι' ὄλας τὰς οἰκογενεῖας τῆς Κρήτης, ἡ ἐπέκτασις τῶν διευκολύνσεων διὰ κατοικίαν, ἰδιαιτέρως δὲ τὸ ζήτημα τῶν ὑγειονομικῶν βελτιώσεων, καθὼς καὶ τὸ ζήτημα τῶν ἐπιδιορθώσεων, πρέπει νὰ

ἔχουν προτεραιότητα. "Ὅμως, συνιστᾶται ὅπως, καθ' ἅπασαν τὴν νῆσον, ὅπως εἰς τὰ Νέα Χανιά, πᾶν ὅ,τι εἶναι ὠραῖο, χαρακτηριστικά Κρητικό, πρέπει νὰ διατηρῆται. Ἀνασυγκρότησις δὲν σημαίνει ἐπανάστασιν, ἀλλὰ ἀναγέννησιν.

Ζ'. ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ

Ἡ Κρητικὴ οἰκογένεια, κατὰ μέσον ὄρον, ἀποτελεῖται ἐκ τεσσάρων ἀτόμων. Πλέον τῶν τεσσάρων πέμπτων τοῦ ἀριθμοῦ τῶν οἰκογενειῶν ζοῦν εἰς ἀγροτικάς Κοινότητας. Τὰ τρία τέταρτα τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀρρένων οἰκογενειάρχων, ἐγεννήθησαν εἰς τὰς ἰδίας Κοινότητας, εἰς τὰς ὁποίας διέμενον κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς παρουσίας ἐρεῦνης.

Τὰ δύο τρίτα ἀπάντων τῶν ἀρχηγῶν οἰκογενειῶν ἀσχολοῦνται εἰς ἀγροτικάς ἐργασίας. Τὸ μέσον εἰς χρῆμα εἰσόδημα δι' ὅλας τὰς οἰκογενείας κατὰ τὸ ἔτος 1947 ὑπελογίσθη ὅτι ἦτο 306 δολλάρια ἢ περίπου 9.180 σημερινὰς δραχμάς, 249 δολλάρια διὰ τὰς ἀγροτικάς οἰκογενείας καὶ 544 διὰ τὰς ἀστικάς τοιαύτας. Αἱ ἐπαγγελματικά ὁμάδες εἶχον τὸν ὑψηλότερον δείκτην μέσου εἰσοδήματος εἰς μετρητά, 1.035 δολλάρια. Εἰς τὰς ὁμάδας ἐργατῶν ἀγροκτημάτων (ἐξαιρουμένων τῶν ὑπηρετῶν καὶ ὑπηρετριῶν) τὸ χαμηλότερον μέσον εἰσόδημα ἦτο 201 δολλάρια.

Ἡ οἰκιακὴ παραγωγὴ συνεισφέρει τὸ σπουδαιότερον μερίδιον (172 δολλάρια) εἰς τὸ συνολικὸν εἰσόδημα τῶν περισσοτέρων κρητικῶν οἰκογενειῶν (478 δολλάρια) ἰδίως εἰς τὰς ἀγροτικάς Κοινότητας. Ἡ ἀξία τινῶν ἐκ τῶν ἀγοραζομένων ἀγαθῶν καὶ ἡ ἀμοιβὴ ὑπηρεσιῶν, καταβάλλονται πολλάκις εἰς μετρητά, τὰ ὁποῖα εἰσπράττει ἡ οἰκογένεια ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν προϊόντων, τὰ ὁποῖα παρήχθησαν διὰ τοῦ μόχθου τῶν μελῶν αὐτῆς. Ἐπιπροσθέτως δέ, μέγα μέρος ἐκ τῶν καταναλισκομένων εἰς τὴν οἰκογένειαν ἀγαθῶν, παρήχθη εἰς τὸ σπίτι διὰ τὴν ἄμεσον κατανάλωσιν. Αἱ σπουδαιότεραι πηγαὶ τοιούτων ἐσόδων εἶναι αἱ ἐξῆς: Εἶδη διατροφῆς διὰ τὴν οἰκιακὴν κατανάλωσιν παραχθέντα, συμπεριλαμβανομένων τῶν ζώων πρὸς σφαγὴν, ἐπεξεργασία εἰδῶν διατροφῆς, κονσερβοποιήσις, ἐμφιάλωσις καὶ ἀποξήρανσις αὐτῶν. Αἱ ὑπηρεσίαι τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας ὑπὸ τύπον κλώσεως, ὑφάνσεως καὶ ἄλλων ἐργασιῶν οἰκιακῆς βιοτεχνίας. Ἄλλα, πραγματικά, ἔσοδα εἶναι ἀπὸ τὴν ἐξυπηρέτησιν ἰδιοκατοικήσεως εἰς ἰδιόκτητον οἰκίαν ἢ ἀπὸ τὴν χρησιμοποίησιν ὑπαρχόντων παγίων ἀγαθῶν, τὰ ὁποῖα εἶχεν ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῆς ἀνεκαθεν ἢ οἰκογένειας, καθὼς καὶ αἱ ἐξυπηρετήσις τῶν κοινοτικῶν ὑπηρεσιῶν π.χ. δρόμοι, σχολεῖα, ὑγειονομικοὶ σταθμοὶ κλπ. περὶ τῶν ὁποίων θὰ γράψωμεν εἰς τὰ Κεφάλ. 7 καὶ 8.

Αἱ αἰφνίδιαι καιρικαὶ μεταβολαὶ καὶ τὸ δριμύ ψυχρὸς τοῦ χειμῶνος εἰς τὰ ὀρεινὰ μέρη, ἀναγκάζουν τοὺς Κρήτας νὰ φοροῦν χονδρὰ μάλλινα ἐσώρρουχα καὶ ὑψηλὰ καὶ βαρεῖα ὑποδήματα. Naί μὲν, τὰ εἶδη ρουχισμοῦ δὲν ἀφθονοῦν, ἀλλὰ αἱ περισσότεραι οἰκογένειαι διαθέτουν τὰ ἀπαραίτητα ρούχα καὶ εἰς τὰς πόλεις ἔχουν περισσότερα ἐφόδια συγκεείμενα ἀπὸ πλήρεις ἐνδυμασίας διὰ τοὺς ἄνδρας καὶ φο-

ρέματα δια τὰς γυναίκας. Κατὰ πενήντα τοῖς ἑκατὸν οἱ ἄνδρες εἰς τὰ ἀγροτικά μέρη, ἐξακολουθοῦν νὰ φοροῦν τὴν εἰδικὴν στολὴν τῶν ἀποτελουμένην ἐκ τοῦ ὑψηλοῦ ὑποδήματος, (σιβάνι), τὴν βράκαν, τὴν χλαίνην, τὸ ζωνάρι κλπ. Δερμάτινα ζῶναι καὶ μάλλινα ἐσώρ-ρουχα ἀρχίζουν νὰ ἀντικαθιστοῦν τὸ ζωνάρι διὰ τοὺς ἄνδρας καὶ τὰ πολύχρωμα φορέματα, τὴν πατροπαράδοτον μαύρην ἐνδυμασίαν τῶν γυναικῶν. Δίδεται μεγαλυτέρα σημασία εἰς τὴν ἀντοχὴν τῶν εἰδῶν ρουχισμοῦ. Συνηθέστερα φορέματα εἶναι τὰ καμωμένα ἀπὸ σπιτικά ὑφάσματα τοῦ ἀργαλειοῦ. Τὰ ἔτοιμα ρουχα εἶναι σπάνια.

Τὸ Κρητικὸ σπίτι εἶναι κατασκευασμένον ἀπὸ πέτρα μὲ τὴν σκε-πὴν ἀπὸ κεραμίδια ἢ μὲ χωματίνην ταράτσαν. Τὰ περισσότερα σπί-τια ἔχουν δύο ἢ τρία δωμάτια, μὲ μέσων ἐπιφάνειαν τοῦ δαπέδου 9 τετραγωνικὰ μέτρα χώρου. Αἱ στέγαι πολλῶν οἰκῶν σιάζουσι καὶ τοῦτο ἔχει μεγάλην σημασίαν, ἢ ἐπισκευῆ των, λοιπόν, πρέπει νὰ τύχη προτεραιότητος ἔναντι ἄλλων βελτιώσεων, ὅπως ἢ ἐπέκτασις τοῦ οἰκιακοῦ χώρου κλπ.

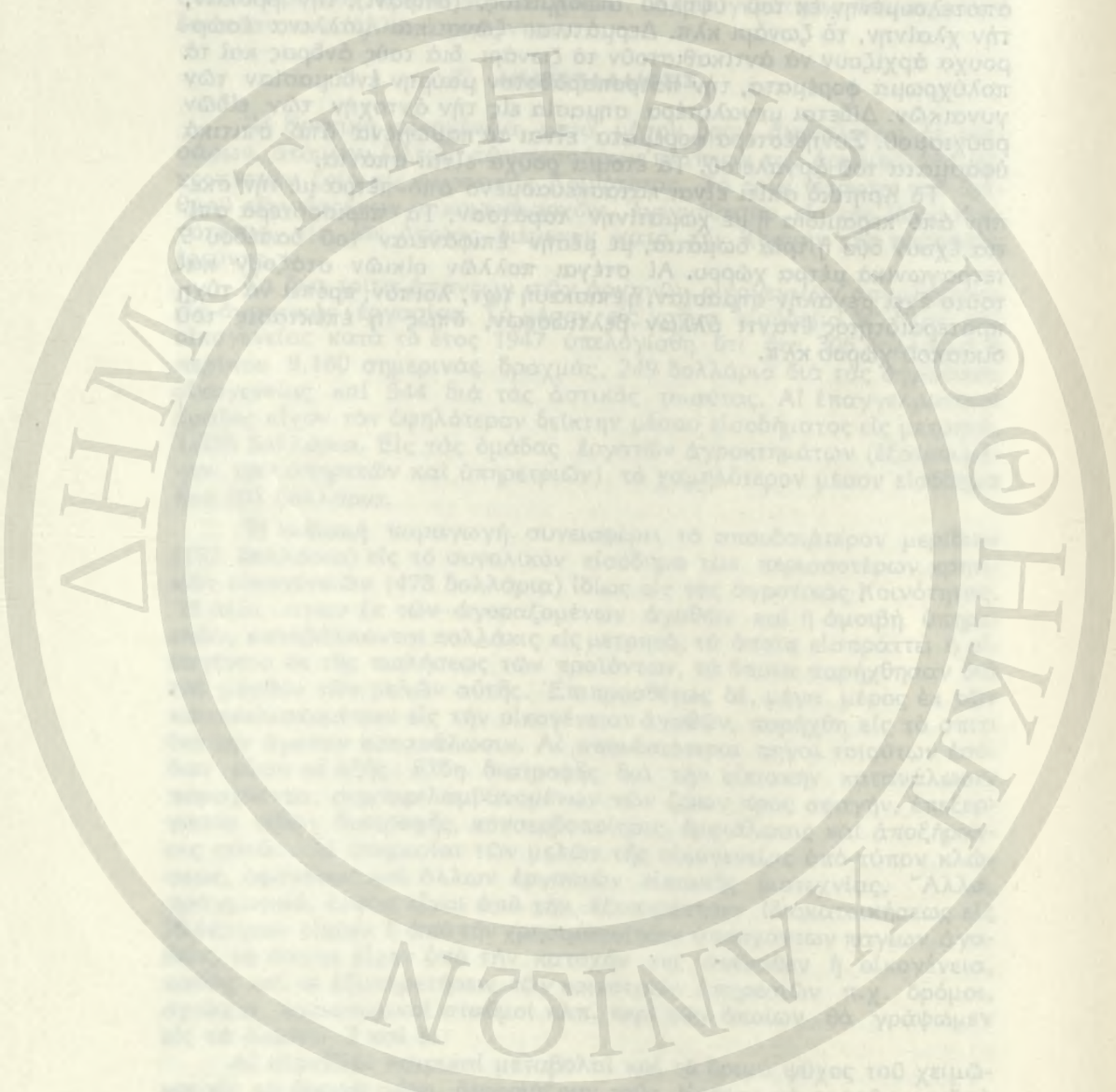
Δ. ΠΕΦΑΡΜΟΣΘΕΙΣΑ ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΡΕΥΝΗΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΔΙΑΙΤΑΣ

Κατὰ τὴν μελέτην τῶν συνθηκῶν τῆς διατροφῆς καὶ τῆς σπι-τιαστικῆς καταναλώσεως τροφίμων τῆς Κρητικῆς οἰκογενείας, ἐπελύθησαν τριῶν εἰδῶν πληροφορίαι. Πρῶτον, διὰ τῆς ἀνεγγραφομένης μεθόδου τῆς τυπικῆς δειγματοληψίας, ἐπελέγησαν 765 οἰκογενεαί, ἐκ ἐκάστης τῶν ὁποίων ἄλλοτε ἢ ἑκτίμωσις ἐτήσιος καταναλωτικῆς τροφίμων (διὰ λεπτομερῆ μεθοδολογίαν τῆς Παράρτησης I). Ὁ μόνον ἐπὶ τῆς καταναλώσεως τῶν εἰδῶν διατροφῆς ὁμοιογενῆ καὶ πληροφόρη-τά ἀλλὰ καὶ συγκριτικῆς πρός τὴν καταναλωτικὴν αὐτῆς ἐπιχορᾶν, προσέ-χθη καὶ τὰς μεθόδους μαγειρείου, ἀποθήκευσεως καὶ ἀποδοτικῆς τῆς Παράρτησης I, ἀποδοτικῆς, ἔργων, ἐτήσιος λεπτομερῆς ἐπιπέ-μερος ἔργων, σχετικῶς πρὸς τὴν διαίταν διὰ τὴν μεθόδον καταγρα-φῆς ἢ ἐπιχορᾶς, 728 οἰκογενειῶν ἢ τοῦ ἀπὸ ἐκάστου τοῦ ὁμοιογενῆ τῶν ὡς ἀνω τυχαίως ἐπιλεγμένων οἰκογενειῶν τῆς δειγματοληψίας. Ὅλη ἡ ποσότης τῆς τροφῆς, ἢ καταναλωθείσα κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς ἑβδομάδος, καθ' ὅλον τὸ θερος, τὸν Σεπτέμβριον καὶ τὸν Ὀκτώβριον, ἀπελογισθῆ κατόπιν προσεκτικῶς ὁμοιογενῶς ὁμοιο τῶν τρο-

ημερίδα των παλαιών...
 τα...
 στην...
 οι...

Η...
 οι...
 Η...

Η...
 οι...

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.

ΤΑ ΤΡΟΦΙΜΑ ΚΑΙ Η ΔΙΑΤΡΟΦΗ

ΤΑ ΠΡΟΠΟΛΕΜΙΚΑ επίπεδα καταναλώσεως τροφίμων ἐν Κρήτῃ καὶ ἐν Ἑλλάδι (κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας τῆς Ἀμερικῆς) ἦσαν νὰ αὐτὰ μὲ τῆς Ἀλβανίας καὶ τῆς Πορτογαλλίας. Δηλ. ἦσαν τὰ χαμηλότερα τῆς Εὐρώπης κατὰ τὴν περίοδον 1933 - 1937 (εἰκ. 19, χάρτης). Τὰ στοιχεῖα τῆς τελευταίας ἐρεύνης εἰς τὴν Κρήτην, παρουσιάζουν ὅτι μὲ τροποποιήσεις τινάς, λόγω καταναλώσεως οἴνου καὶ λόγω ἐποχιακῶν διαφορῶν, τὸ ἐπίπεδον καταναλώσεως τροφίμων κατὰ τὸ 1948 ἦτο 2.550 θερμίδες, δηλ. ἐλαφρῶς ἀνώτερον τοῦ τῆς προπολεμικῆς περιόδου.

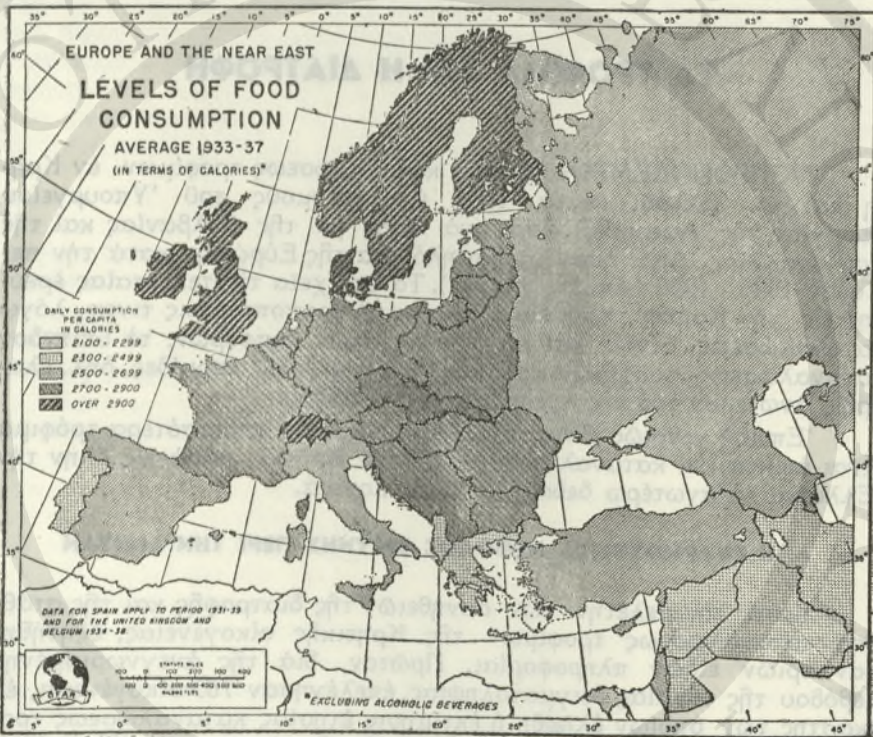
Ἐπειδὴ γενικῶς εἶναι παραδεδεγμένον ὅτι περισσότερα τρόφιμα εἶναι ἐφικτὰ καὶ καταναλίσκονται εἰς τὴν Κρήτην, παρὰ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα, τὰ ἀνωτέρω δεδομένα εἶναι λογικά.

Α. Η ΕΦΑΡΜΟΣΘΕΙΣΑ ΜΕΘΟΔΟΣ ΕΡΕΥΝΗΣ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΔΙΑΙΤΑΝ

Κατὰ τὴν μελέτην τῶν συνηθειῶν τῆς διατροφῆς καὶ τῆς στάθμης καταναλώσεως τροφίμων τῆς Κρητικῆς οἰκογενείας, ἐζητήθησαν τριῶν εἰδῶν πληροφορία. Πρῶτον, διὰ τῆς ἀνεγνωρισμένης μεθόδου τῆς τυχαίας δειγματοληψίας, ἐπελέγησαν 765 οἰκογένειαι, ἐξ ἐκάστης τῶν ὁποίων ἐλήφθη ἡ ἐκτίμησις ἐτησίως καταναλώσεως τροφίμων. (Διὰ λεπτομερῆ μεθοδολογίαν ἴδε Παράρτημα 1). Ὅχι μόνον ἐπὶ τῆς καταναλώσεως τῶν εἰδῶν διατροφῆς ἐλήφθησαν πληροφορία ἀλλὰ καὶ σχετικῶς πρὸς τὴν παραγωγὴν αὐτῶν, τὴν ἀγοράν, καθὼς καὶ τὰς μεθόδους μαγειρικῆς, διατηρήσεως καὶ ἀποθηκεύσεως. (Ἴδε Παράρτημα 2, ὑπόδειγμα Α). Δεύτερον, ἐγένετο λεπτομερῆς ἐπταήμερος ἔρευνα, σχετικῶς πρὸς τὴν διαίταν, διὰ τῆς μεθόδου «καταγραφῆς» ἢ «ἀναγραφῆς» 128 οἰκογενειῶν ἢ τοῦ ἐνὸς ἔκτου τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὡς ἄνω τυχαίως ἐπιλεγεισῶν οἰκογενειῶν τῆς δειγματοληψίας. Ὅλη ἡ ποσότης τῆς τροφῆς, ἢ καταναλωθεῖσα κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς ἐβδομάδος, καθ' ὅλον τὸ θέρος, τὸν Σεπτέμβριον καὶ τὸν Ὀκτώβριον, ὑπελογίσθη κατόπιν προσεκτικοῦ ζυγίσματος ὄλων τῶν τρο-

φίμων, τὰ ὅποια εὐρίσκοντο εἰς τὴν κατοχὴν τῆς οἰκογενείας κατὰ τὴν ἀρχὴν καὶ κατὰ τὸ τέλος τῆς ἐβδομάδος, ἐπιπροσθέτως δὲ ἐτηρήθη ἡμερήσιον ἀρχεῖον καταναλώσεως τροφίμων. ("Ἴδε Παράρτημα 2, ὑπόδειγμα 1Α).

Ἐξησκημένος ἐρευνητὴς ἐπεσκέπτετο ἐκάστην οἰκογένειαν, καθημερινῶς, ἐπὶ ἐπτὰ συνεχεῖς ἡμέρας. Τὸ θρεπτικὸν περιεχόμενον τῶν τροφῶν τούτων, ὑπελογίσθη διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως πινάκων ἀξίων τροφίμων εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Μεσογείου, ὅσακις ἦσαν ἐφικτοὶ τοιοῦτοι πίνακες ἢ ἐξ ἄλλων δεδομένων. Ὁ κατάλογος φα-

Εἰκ. 19. Ἐπίπεδα προπολεμικῆς καταναλώσεως τροφίμων ἐν Κρήτῃ, Εὐρώπῃ καὶ Ἑγγύς Ἀνατολῇ — Περιοχαὶ κατὰ θερμίδας

γητῶν ἐκάστου γεύματος, αἱ ἀγοραὶ τροφίμων, αἱ συνήθειαι διατροφῆς τῶν οἰκογενειῶν ποὺ ἐχρησιμοποιήθησαν ὡς μικροτέρα ὁμάς δειγματοληψίας, ὅλα αὐτὰ ἐμελετήθησαν λεπτομερέστερον τῶν ὑπολοίπων οἰκογενειῶν τῆς κυρίας δειγματοληψίας (τῶν 765 οἰκογενειῶν). Τρίτον, δεδομένα ἰσοζυγίου τροφίμων, ἐμφαίνοντα τὴν κατὰ κεφαλὴν κατανάλωσιν τροφίμων διὰ τὴν Ἑλλάδα, κατὰ τὰς προπολεμικὰς καὶ μεταπολεμικὰς περιόδους, παρεβάλλοντο πρὸς τὰ στοιχεῖα καταναλώσεως (ἐτήσια καὶ ἐποχιακὰ) τὰ ληφθέντα ἀπὸ Κρη-

τικὰς οἰκογενείας τῆς δειγματοληψίας. Ἐπειδὴ ἐξέπεσαν αἱ διαφοραὶ εἰς τὴν παραγωγὴν, τὴν προμήθειαν, τὰς ἐξαγωγὰς καὶ εἰσαγωγὰς τροφίμων μεταξὺ Κρήτης καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, καθωρίσθη διὰ τὸ ἔτος 1948 διὰ τὴν Κρήτην ἐκτίμησις μέσης ἡμερησίας καταναλώσεως τροφίμων κατὰ κεφαλὴν. Ἐὰν καὶ θὰ ἦτο προτιμότερα μίαν σύγκρισιν μὲ ἓνα «ἰσοζύγιον τροφίμων» διὰ τὴν Κρήτην, λόγῳ τῆς καταστροφῆς τοῦ προπολεμικοῦ ἀρχείου τῆς Κρήτης διὰ τὰς εἰσαγωγὰς καὶ ἐξαγωγὰς τῆς καὶ λόγῳ τῶν σχετικῶς ἀνακριβῶν δεδομένων τῆς παραγωγῆς καὶ εἰσαγωγῶν, ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, ἐπροτιμήθη ἐν τούτοις ἡ παρούσα μέθοδος.

Διὰ τὴν κριτὴν, τελικῶς, ἡ ἐπάρκεια τῆς διαίτης εἰς τὴν Κρήτην, ἐχρησιμοποιήθη ἐπίσης ἡ γνώσις τῆς θρεπτικῆς ἀξίας τῶν διαφόρων τροφίμων, ἡ ἐπικαιρότης καὶ ἡ σχετικὴ ἀξία καὶ σπουδαιότης αὐτῶν. Προσέτι, ἐνηργήθη μίαν ἀναγνωριστικὴν ἔρευνα ἐπὶ 200 μαθητῶν τῆς πόλεως τῶν Χανίων, ἐκ μέρους τοῦ εἰδικοῦ ἰατροδικαιολόγου, Δρος I. P. Τρεμολιέρ, τῶν Παρισίων. Αἱ παρατηρήσεις τοῦ δὲν ὠδήγησαν εἰς τὴν διαπίστωσιν περὶ ἐπικρατοῦντος ὑποσιτισμοῦ ἐν Κρήτῃ. Ἐπειδὴ ἡ λεπτομερὴς ἔρευνα ἐκάλυψε μόνον μίαν ἐβδομάδα τοῦ φθινοπώρου, τὰ δεδομένα τῆς ἐτησίας καταναλώσεως τροφίμων ὑπὸ τῶν ἐρευνηθεισῶν διὰ τῆς μεθόδου τῆς δειγματοληψίας 765 οἰκογενειῶν, δίδουν λίαν ἀπλὴν ἐκτίμησιν τῆς ἐτησίας καταναλώσεως τροφίμων, διὰ τὴν σχηματισθῆ μίαν πρόχειρον γνώμη ὡς πρὸς τὰς θρεπτικὰς οὐσίας, αἱ ὁποῖαι τὸ 1948 ἦσαν ἐλάχιστα ἱκανοποιητικαί, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς συστάσεις τὰς ὁποίας ἔκαμε τὸ Ἐθνικὸν Συμβούλιον Ἐρευνῶν Διαίτης.

Κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τῆς ἐκθέσεως, ἥτις ἀκολουθεῖ τὸ θέμα τῶν τροφίμων καὶ τῆς διατροφῆς, πρέπει νὰ ληφῶν ὑπ' ὄψιν οἱ κάτωθι ὅροι τῆς παρούσης ἐρεύνης:

1. Ἡ κυριώτερα ἔρευνα πρέπει νὰ ἀφορᾷ τὸ φθινοπωρινὸν διαιτολόγιον, ὅποτε ὠρισμένα τρόφιμα εἶναι ἀφθονώτερα, ἴδια εἰς τὰς ὄρεινὰς περιοχάς.

2. Ἡ ἔλλειψις εἰδικῶν δεδομένων ἐπὶ τοῦ θρεπτικοῦ περιεχομένου τῶν ἐν Κρήτῃ παραγομένων τροφίμων.

3. Ἡ ἔλλειψις πορισμάτων κλινικῆς μελέτης ἐπὶ τοῦ λαοῦ τῆς Κρήτης, πρὸς καθορισμὸν τῶν ἀναγκῶν αὐτοῦ εἰς τρόφιμα, ἐν συσχέτισει πρὸς τὴν ὑγιεινὴν κατάστασιν αὐτοῦ.

Τὰ πορίσματα, ὅμως, τῆς ἐρεύνης εἶναι, ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα διὰ τὴν Κρήτην δεδομένα, τὰ καλύτερα καὶ δὴ, καθ' ἃ εἶναι γνωστὸν σήμερον, τὰ καλύτερα τῆς Μεσογειακῆς λεκάνης, δυνάμενα νὰ παρουσιάσῃ γενικὴν εἰκόνα τῶν διαιτολογικῶν συνθηκῶν καὶ τῶν σχετικῶν ἐπιπέδων τῶν καταναλισκομένων διαφόρων εἰδῶν διατροφῆς, ὡς πρὸς τὴν θρεπτικότητα αὐτῶν.

Β'. ΠΡΟΤΥΠΟΝ ΤΡΟΦΗΣ, ΔΙΑΙΤΗΣ ΚΑΙ ΣΥΝΗΘΕΙΑΙ ΚΑΙ ΔΙΑΘΕΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΤΑΣ ΤΡΟΦΑΣ

Αἱ ἐλαῖαι, τὰ δημητριακά, τὰ ὄσπρια, τὰ ἀγριόχορτα καὶ τὰ φρούτα, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς περιωρισμένας ποσότητας κρέατος καὶ

γάλακτος αίγος, με τὸ κυνήγι καὶ τὸ ψάρι, διατηρήθησαν ὡς βασικαὶ τροφαὶ τῶν Κρητῶν ἐπὶ τεσσαράκοντα αἰῶνας. Ἀπόδειξιν τούτου ἀποτελοῦν τὰ γεωργικὰ προϊόντα, τὰ μέσα ἀποθηκεύσεως, αἱ ἐγκαταστάσεις καὶ αἱ τοιχογραφίαι τῶν μινωϊκῶν μνημείων. Ἐπιπροσθέτως δὲ εὐρίσκομεν ἐνδείξεις περὶ τῶν προτύπων διατροφῆς τοῦ παρελθόντος καὶ τῶν μεταβολῶν αἱ ὁποῖαι ἔλαβον χώραν εἰς τὸν Ὀμηρον καὶ τοὺς ἄλλους συγγραφεῖς, διὰ μέσου τῶν αἰώνων. Ἐάν ἐξαιρέσωμεν τὴν προσθήκην τῶν ἐσπεριδοειδῶν καὶ τῆς τομάτας κατὰ τὴν παρελθούσαν χιλιετηρίδα, τῶν μήλων, σταφυλῶν, οἴνου, ροδιῶν καὶ προβάτων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Δωριέων, πρὸ τριῶν χιλιετηρίδων, αἱ βασικαὶ τροφαὶ εἰς τὸ σύγχρονον Κρητικὸν διαιτολόγιον εἶναι αἱ αὐταὶ πρὸς τὰς τῆς μινωϊκῆς ἐποχῆς, πρὸ τεσσάρων χιλιᾶδων ἐτῶν.

Ἡ παρούσα ἔρευνα διεπίστωσεν, ὅτι οὐδὲν γεῦμα θεωρεῖται πλήρες ἄνευ ἄρτου. Ἀκόμη καὶ διαβητικοὶ ἐπιχειροῦν νὰ μειώσουν ἄρκετὰ τὰς ποσότητας τῶν ὕδατανθράκων, εἰς τρόπον ὥστε νὰ δυνηθοῦν νὰ προσθέσουν ἄρτον εἰς τὸ διαιτολόγιόν των. Ὁ ἄρτος εἶναι καὶ θρησκευτικὸν σύμβολον διὰ τὸν Κρήτα. Ἡ Κρητικοπούλα σταυροκοπεῖται ὅταν τὸν φουρνίζει. Ἐπιθέτει τὸ σῆμα τοῦ σταυροῦ ἐπ' αὐτοῦ, τὸν προσφέρει εἰς τὴν ἐκκλησίαν πρὸς εὐλογίαν του καὶ τὸν μοιράζει εἰς τοὺς πτωχοὺς μετὰ ἀπὸ ἓνα μνημόσυνον.

Οἱ ἔληες καὶ τὸ ἐλαιόλαδον συμβάλλουν μεγάλως εἰς τὴν ζωτικότητα τοῦ ὀργανισμοῦ τοῦ Κρητός. Εἰς τὸν ξένον ἐπισκέπτῃν δίδεται ἡ ἐντύπωσις ὅτι τὰ φαγητὰ τῶν Κρητῶν κυριολεκτικῶς κολυμβοῦν εἰς τὸ λάδι. Τὸ προϊόν αὐτὸ χρησιμοποιεῖται ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὴν μαγειρικὴν. Ἐπίσης εἶναι ἀπαραίτητον διὰ τὴν σαλάταν, τὴν σοῦπαν καὶ τὰ λαχανικά. Ἀπλὰ εἶναι αἱ μέθοδοι τῆς παρασκευῆς τῶν τροφῶν καὶ γενικῶς διατηρεῖται, κατὰ τὴν παρασκευὴν των, ἡ θρεπτικὴ των ἀξία.

1.—Τὰ εἶδη τῶν καταναλισκομένων τροφίμων

Τὸ Κρητικὸν διαιτολόγιον βασίζεται κυρίως εἰς τρόφιμα φυτικῆς προελεύσεως : δημητριακά, λαχανικά, φρούτα καὶ ἐλαιόλαδον. Τὰ ὄσπρια καὶ τὰ καρῦδια εἶναι ἀπὸ τὰ εἶδη ποῦ καταναλίσκονται ἐπίσης εἰς σημαντικὰς ποσότητας, κυρίως κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας. Ἡ χρῆσις τῆς πατάτας εἶναι λίαν διαδεδομένη. Ἀπεναντίας τὸ κρέας, τὸ ψάρι, τὸ γάλα, τὰ αὐγά καὶ τὰ γλυκίσματα καταναλίσκονται εἰς σχετικῶς μικρὰς ποσότητας. Τὸ βούτυρον σπανίως χρησιμοποιεῖται. Ἡ κατανάλωσις τυροῦ κατ' ἄτομον ἐν Κρήτῃ εἶναι κατὰ τι ἄνωτέρα τῆς ἐν Ἀμερικῇ (ὡς πρὸς τὰ εἶδη καὶ τὰς ποσότητας τῶν κατὰ τὴν ἑπταήμερον ἔρευναν διαίτης καταναλωθέντων τροφίμων, ἴδε Παράρτημα 5, Πίνακα Α51). Τὰ τρόφιμα τὰ ὁποῖα διενεμήθησαν ὡς συσσίτια τὸ 1948, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐρεύνης, συνίσταντο ἐκ τῶν ἐξῆς : ζάχαρις, σιτάλευρον, ρύζι, γάλα σκόνι, δι' εἰδικὰς ομάδας, ὅπως τὰ παιδιὰ, αἱ θηλάζουσαι μητέρες, αἱ ἔγκυοι γυναῖκες, κατὰ τοὺς τελευταίους τέσσαρας μῆνας τῆς ἐγκυμοσύνης των.

Τὸ καθημερινὸν συσσίτιον ἀπὸ γάλα καὶ σταφιδόψωμο, τὸ πα-

ρεχόμενον εις τούς μαθητάς καθ' ὄλον τὸ σχολικὸν ἔτος, περιεῖχε 560 θερμίδας καὶ 26 γραμμάρια πρωτεΐνης, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 17 γραμμάρια ἦσαν ζωϊκῆ πρωτεΐνη. Αἱ ἄποροι οἰκογενεῖαι ἐλάμβανον ὡς συσσίτιον μερίδας ζαχαρέως, καλαμποκιοῦ καὶ ἀλεύρου ἀπὸ σόγιας, ἐντελῶς δωρεάν. Συμφώνως πρὸς τὰς ἐκθέσεις τοῦ Ὑπουργείου Προνοίας, τὰ 15 ο/ο τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης ἦσαν ἐγγεγραμμένοι εἰς τούς καταλόγους τῶν ἀπόρων τὸν μῆνα Ἀπρίλιον τοῦ 1948, μολοντί κατὰ πληροφορίας τῶν κοινοτικῶν ὑπαλλήλων, τὰ 31 ο/ο τῶν μαθητῶν εἰς τὰ Δημοτικά σχολεῖα προήρχοντο ἐξ ἀπόρων οἰκογενειῶν.

Τὰ δεδομένα τῆς ἑπταήμερου διαιτολογικῆς ἐρεύνης, εἰς τὰ ὅποια στηρίζονται τὰ ὅσα θὰ γράψωμεν κατωτέρω, περιλαμβάνουν ἀπάσας τὰς ὑπὸ τῆς οἰκογενεῖας καταναλωθείσας τροφάς, ἀνεξαρτήτως τῆς προελεύσεώς των.

2.—Μέθοδοι μαγειρικῆς

Ἄπλαι εἶναι αἱ μέθοδοι τῆς μαγειρικῆς εἰς τὴν Κρήτην καὶ πρωτόγονα καὶ περιορισμένα εἰς ἀριθμὸν τὰ ἀπαραίτητα μαγειρικὰ σκευῆ καὶ μέσα. Τὰ 92 ο/ο τῶν οἰκογενειῶν χρησιμοποιοῦν τὸ ἀνοικτὸ τζάκι. Μόνον τὰ 215 τῶν οἰκογενειῶν, κυρίως δὲ τῶν ἀγροτικῶν περιφερειῶν, ἔχουν ἰδιοκτήτους φούρνους. Εἰς ὅλας τὰς πόλεις ὑπάρχουν φούρνοι διὰ τὸ κοινόν. Ἄλλὰ καὶ εἰς τὰ χωρία δὲν εἶναι σπάνιοι οἱ κοινόχρηστοι φούρνοι. Οἱ φούρνοι αὐτοὶ ψήνουν διάφορα φαγητὰ τοῦ κοινοῦ μὲ μικρὰν ἀμοιβήν. Τὰ κυριώτερα φαγητὰ παρασκευάζονται γιαχνιστὰ ἢ βραστὰ ἢ τηγανιτὰ ἢ ψητὰ. Προκειμένου περὶ τοῦ κρέατος, ἡ ἔρευνα διεπίστωσεν ὅτι εἰς τὰ 59 ο/ο τῶν οἰκογενειῶν, τὸ κρέας μαγειρεύεται ψητὸ ἢ βραστὸ. Ἡ γενικὴ συνήθεια, νὰ μαγειρεύουν μόνον ἓνα εἶδος φαγητοῦ διὰ κάθε γεύμα, ὀφείλεται εἰς τὸ εἶδος τῶν μαγειρικῶν μέσων ποῦ χρησιμοποιοῦνται ἢ καὶ εἰς τὴν ἔλλειψιν καυσίμων. Τὰ 50 ο/ο τῶν οἰκογενειῶν τῆς ἐρεύνης ἐμαγειρεύουν μόνον ἅπαξ τῆς ἡμέρας. Τὰ ψυγεῖα ἦσαν, σχεδόν, ἀνύπαρκτα καθ' ἅπασαν τὴν νῆσον. Δὲν ὑπάρχει εἰδικὸν μέσον διὰ τὴν συντήρησιν τῶν τροφίμων.

Περισσότερον συνηθίζουν νὰ διατηροῦν εἶδη τινα τροφίμων εἰς τὰ χωρία, παρὰ εἰς τὰς πόλεις. Ἡ μέθοδος εἶναι ἀπλή: τὰ ξηραίνουν εἴτε εἰς τὸν ἥλιον εἴτε εἰς τὸν φούρνον.

Ὁ τραχανᾶς τῆς Κρήτης, ποῦ λέγεται χόνδρος, παρεσκευάζεται ἀπὸ τὰ 2/3 ὄλων τῶν οἰκογενειῶν τῆς ἐρεύνης. Εἰς τὰς ἀγροτικὰς οἰκογενεῖας, ὅμως, παρεσκευάζεται ἀπὸ διπλάσιον ἀριθμὸν οἰκογενειῶν. Ἡ συνήθεια νὰ παρασκευάζουν τὰ φαγητὰ βραστὰ ἢ γιαχνιστὰ πολὺ συχνὰ καὶ νὰ ἐμποτίζουν τὸ ψωμί μέσα εἰς τὴν σάλτσα τὴν ὥρα τοῦ φαγητοῦ, συντελεῖ εἰς τὴν ὀλοκληρωτικὴν χρησιμοποίησιν τῶν συστατικῶν οὐσιῶν τῶν τροφίμων, κυρίως τῶν θρεπτικῶν ἀλάτων καὶ βιταμινῶν.

Ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον εἰς τὴν Κρήτην τὰ φαγητὰ σερβίρονται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, κρῖα ἢ χλιαρὰ καὶ γενικῶς μαγειρεύονται μίαν φορὰν τὴν ἡμέραν καὶ δὴ σχεδόν πάντοτε μὲ ἐλαιόλαδον

αντί βουτύρου, εξηγείται από την έλλειψιν καυσίμων και μαγειρικών μέσων.

3 — Τὰ ημερήσια γεύματα

Εἰς τὰς ἀγροτικές περιφέρειας, οἱ Κρήτες διέρχονται πολλές ὥρας τῆς ἡμέρας εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰ γεύματα κατανέμονται εἰς χρονικά διαστήματα ἀνάλογα, ἐντὸς τῆς ἡμέρας. Ὁ ἀριθμὸς τῶν γευμάτων φθάνει κατὰ μέσον ὄρον τὸ ποσοστὸν τῶν 3,7 εἰς ὀλίγας δέ, πολὺ πλουσίας, ἀγροτικές οἰκογενεῖας, τὰ 6.

Τὰ τυπικά γεύματα ὀλίγον ποικίλλουν μεταξύ ἀγροτικῶν καὶ ἀστικῶν κέντρων, ἡ παρατηρουμένη δὲ παραλλαγή ὀφείλεται εἰς τὰς ἐργασίμους ὥρας, εἰς τὸν τόπον τῆς ἐργασίας, τὴν ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν κατοικίαν τῶν ἐργαζομένων, καθὼς καὶ εἰς τὰ εἰσοδήματα αὐτοῦ. Εἰς τὰς ἀγροτικές περιοχάς, τὸ πρόγευμα λαμβάνεται συνήθως εἰς τὰς 6 καὶ 7 τὸ πρωῖ. Ἀκολουθεῖ ἓνα πρόχειρον φαγητόν, τὸ «κολατσό», κατὰ τὰς 9 ἢ 10. Τὸ μεσημβρινὸν γεῦμα παρατίθεται τὴν 1 μ.μ. Κατὰ τὰς 4-4.30' μ.μ. ἄλλο πρόχειρον φαγητόν (κολατσό). Τέλος τὸ δεῖπνον παρατίθεται μετὰ 6 καὶ 8 μ.μ. Εἰς τὰ ἀστικά κέντρα τὸ μεσημβρινὸν γεῦμα γίνεται συνήθως εἰς τὰς 1-3 μ.μ. καὶ τὸ βραδυνὸν μετὰ τὰς 8 μ.μ.

Κατωτέρω παρέχεται λεπτομερεστέρα ἀνάλυσις τῶν παραλλαγῶν, ὡς πρὸς τὰ τυπικά γεύματα ἐν Κρήτῃ καὶ τὴν σύνθεσιν αὐτῶν.

Πρόγευμα: Ἄρτος μὲ καφέν ἢ τέιον ἢ συμπτωματικῶς μὲ γάλα ἑλῆς ἢ τυρί.

Τὸ μετὰ 6 πρωῖνοῦ καὶ μεσημβρινοῦ πρόχειρον γεῦμα: ἄρτος, καφές, τέιον ἢ κρασί. Ἐνίοτε συμπληρώνεται μὲ γάλα, τυρὶ ἢ ἑλῆς ὅπως καὶ τὸ πρόγευμα ἢ καὶ μὲ τὰ υπόλοιπα τῆς προηγουμένης ἡμέρας. Διὰ τὰς ἀγροτικές οἰκογενεῖας, τὰς ὑποχρωμένους νὰ πηγαίνουν εἰς τοὺς ἀγροὺς ἐνωρίς, τὰ ἀνωτέρω συνήθως ἀποτελοῦν τὸ πρόγευμά των, τὸ δὲ καθαυτὸ πρόγευμα ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα φλυτζάνι καφέν.

Τὸ μεσημβρινὸν γεῦμα: 1) Τὸ κύριον πιάτο ἀποτελεῖται ἀπὸ ἓνα ἀπὸ τὰ ἀκόλουθα μὲ λαχανικά μόνον ἢ μὲ δημητριακά, ψάρι μόνον τοῦ ἢ μὲ ὄσπρια, λαχανικά ἢ δημητριακά, 2) Ἄρτος καὶ κρασί. 3) Τὰ 50 ο/ο τῶν οἰκογενειῶν προσθέτουσι εἰς τὰ ἀνωτέρω φρούτα, ἑλῆς, καρύδια καὶ τυρὶ.

Τὸ δειλινό: ἓνα ἀπὸ τὰ ἀκόλουθα: φρούτα, ἄρτος ἢ ἄρτος μὲ φρούτα, ἑλῆς ἢ τυρὶ. Γλυκίσματα συνήθως σερβίρονται αὐτὴν τὴν ὥραν, μόνον τῶν ἢ ἐν συνδυασμῶ μὲ κάτι ἄλλο.

Τὸ δεῖπνον: 1) ἓνα ἀπὸ τὰ ἐξῆς: υπόλοιπα ἀπὸ τὸ προηγούμενον γεῦμα, φρέσκα λαχανικά μόνον τῶν ἢ παρεσκευασμένα μὲ δημητριακά: Ὑπόλοιπα μὲ κρέας, ψάρια, αὐγά ἢ φρέσκα χορταρικά. 2) Ἄρτος καὶ οἶνος. 3) Φρούτα ἢ τυρὶ.

Μεσημβρινὸν γεῦμα κατὰ τὰς Κυριακάς: Τὸ Κυριακάτικο γεῦμα εἶναι πολυτελέστερον. Ἐκτὸς τοῦ ἄρτου, τοῦ οἴνου καὶ τοῦ κρέατος, μόνου ἢ μὲ ὄσπρια, τὰ 2/3 τῶν οἰκογενειῶν εἰς τὰ ἀστικά κέντρα καὶ τὰ 50 ο/ο εἰς τὰς ἀγροτικές περιφέρειας, σερβίρουν

φρέσκα χορταρικά ή δημητριακά. Είς μικρότερα ποσοστά τῶν οἰκογενειῶν, τὸ ψάρι ἀντικαθιστᾷ τὸ κρέας. Περίπου 44 ο/ο τῶν οἰκογενειῶν δὲν συμπληρώνουν τὸ κύριον πιάτο μὲ ἄλλην τροφήν. Ὅταν παρέχεται τι συμπληρωματικῶς, τοῦτο εἶναι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, φρούτο. Τὰ 44 ο/ο τῶν ἀστικῶν οἰκογενειῶν καὶ τὰ 38 ο/ο εἰς τὰς κοινοτικὰς τοιαύτας, τρῶγουν φρούτα, ὡς συμπλήρωμα κατὰ τὰ γεύματα τῆς Κυριακῆς.

Εἰδικὰ ἐπιδόρπια δὲν συνηθίζονται εἰς τὴν Κρήτην—ἐκτός ἀπὸ τὰ φρούτα τῆς ἐποχῆς—ὡς εἰδικὸν πιάτο εἰς τὸ τέλος τοῦ γεύματος, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰς Η.Π.Α. Τὰ κέικ σπανίως σερβίρονται, ἢ πούτιγκα εἶναι ἄγνωστος. Τὰ κονσερβοποιημένα φρούτα δὲν ἀρέσκουν εἰς τοὺς Κρήτας, ἀφοῦ εἰς οἰανδήποτε ἐποχὴν τοῦ ἔτους μποροῦν νὰ εὔρουν κάποιο φρέσκο φρούτο εἰς τὸν τόπον τῶν.

4.— Κοινωνικὰ καὶ θρησκευτικὰ ἐπιδράσεις ἐπὶ τῶν διαιτητικῶν συνθηκῶν ἐν Κρήτῃ

Κατὰ τὸ ἑλληνορθόδοξον θρήσκευμα, ὑπάρχουν πολλαὶ περίοδοι ἢ ἡμέραι νηστειῶν. Αἱ περίοδοι τῶν νηστειῶν εἶναι 42 ἡμερῶν πρὸ τοῦ Πάσχα, 40 ἡμερῶν πρὸ τῶν Χριστουγέννων καὶ 15 ἡμερῶν κατὰ τὸ πρῶτον 15θήμερον τοῦ Αὐγούστου. Ἡ Τετάρτη καὶ ἡ Παρασκευὴ τηροῦνται ὡς ἡμέραι νηστείας ἀπὸ μερικὰς οἰκογενείας, ἀλλὰ ἡ νηστεία αὐτὴ εἶναι ἀπλή ἀποχὴ ἀπὸ τὸ κρέας. Ἡ νηστεία, κατὰ τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος, εἶναι αὐστηρὰ καὶ σημαίνει ἀπόλυτον ἀποχὴν ἀπὸ τρόφιμα ζωϊκῆς προελεύσεως, συμπεριλαμβανομένου τοῦ ψαριοῦ, τοῦ τυροῦ, τῶν αὐγῶν καὶ τοῦ βουτύρου. Κατὰ τὰς κυριώτερας ἡμέρας νηστείας, ὡς ἡ Μεγάλῃ Παρασκευῇ, μερικαὶ οἰκογένειαι ἀπέχουν καὶ ἀπὸ τὸ ἐλαιόλαδον ἀκόμη. Σαλιγγάρια, γαρίδες καὶ ἄλλα θαλασσινὰ ἐπιτρέπονται κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν νηστειῶν. Ὁ βαθμὸς τῆς τηρήσεως τῶν νηστειῶν, παραλλάσσει μεταξὺ οἰκογενειῶν καὶ ὁμάδων, ἀναλόγως τῆς ἡλικίας ἐνὸς ἐκάστου. Εἰς τὰ παιδιὰ, γενικῶς, δὲν ἐπιβάλλεται ἡ νηστεία διὰ μακρὰς περιόδους, ἐνῶ οἱ γεροντότεροι τηροῦν σχεδὸν ὅλας τὰς νηστείας. Τὰ ἐξῆς νηστήσιμα τρόφιμα εἶναι τὰ κυριώτερα κατὰ σειρὰν σπουδαιότητος: 1) φρέσκα λαχανικά, τομάτες, πατάτες, 2) ὄσπρια, 3) ἐλῆς, 4) ἄρτος, ρύζι, μακαρόνια κλπ. 5) ψαρικά, γαρίδες καλαμαράκια, 6) μέλι, χαλβᾶς, θρεψίνη καὶ ἄλλα προϊόντα σταφυλῶν, 7) φρέσκα φρούτα, 8) τέιον, καφῆς καὶ ζάχαρι, 9) σπᾶμι καὶ ἐκχυλίσματα αὐτοῦ (ταχίνι) καὶ 10) τράχανα (χόνδρος). Αἱ συχναὶ ἑορταὶ παρέχουν εὐκαιρίας διὰ μεγάλα γλέντια καὶ εἰδικὰ, πολυτελῆ, γεύματα. Αἱ ὀνομαστικαὶ ἑορταὶ, τὰ Χριστογεννα τὸ Πάσχα κλπ. εἶναι αἱ κυριώτεροι εὐκαιρίαὶ πρὸς τοῦτο. Τὸ 1948, εἰς εἴκοσι δύο τοιαύτας ἑορτάς, τὰ δημόσια γραφεῖα καὶ αἱ Τράπεζαι ἀργοῦσιν εἰς Χανιά καὶ εἰς ἄλλα μέρη τῆς νήσου. Κατὰ τὰς 14 τοιαύτας ἑορτάς τὰ καταστήματα ἦσαν κλειστὰ καὶ πολλὰ ἄλλα ἐμπορικὰ γραφεῖα ἤργησαν ἐπίσης. (Ἴδε Παράρτημα 5, Πίναξ Α21) Κατὰ τὰς ὀνομαστικὰς ἑορτάς προσφέρεται γλυκὸ εἰς τὸν ἐπισκέπτην. Ἐνίοτε σερβίρεται μεζῆς μὲ κρασί, οὔζο ἢ τσικουδιά. Κατὰ τὰ Χριστογεννα σχεδὸν ὅλαι αἱ οἰκογένειαι παρασκευά-

ζουν κουλουράκια, τσουρέκια και λουκουμάδες. Κατά τὸ Πάσχα ἄλλα γλυκά ἐτοιμάζονται ἀπὸ ἄσπρο ἀλεῦρι, ζυμωμένα μὲ γάλα, ζάχαρι αὐγά καὶ βούτυρο καὶ ψήνονται εἰς τὸν φούρνον. Ὑπάρχει συνήθεια, κατὰ τὴν ὁποίαν προσφέρεται γλυκὸ τοῦ κουταλιοῦ ἀπὸ φρούτα κλπ. εἰς τοὺς ἐπισκέπτας, σχεδὸν καθ' ὅλον τὸ ἔτος, ὡς ἔνδειξις φιλίας. Ἄλλαι οἰκογένειαι προσφέρουν ἀμύγδαλα μὲ μέλι, ἢ οὖζο (τσικουδιά) ἢ κάποιον ἄλλο ποτό. Στὰ σπίτια πάντοτε μπορεῖ νὰ ὑπάρχη καφές, ἀλλὰ προσφέρεται μόνον εἰς τοὺς ἐπισκέπτας. Εἶναι ἀπαραίτητον κάτι νὰ ὑπάρχη εἰς τὸ σπίτι, διὰ νὰ προσφερθῇ εἰς τὸν ἐπισκέπτην.

Εἰς τοὺς δημοσίους λειτουργούς, εἴτε Ἕλληνας εἴτε ξένους, ἀδιάφορον, παρέχεται μεγάλη φιλοξενία. Προσφέρουν δὲ ὅ,τι ἔχουν καὶ δὲν ἔχουν κατὰ τὰ γεύματα, πάντοτε ἕξ ἢ ἑπτὰ εἶδη φαγητῶν, διὰ νὰ εὐχαριστήσουν τὸν φιλοξενούμενον. Κάθε πιάτο περιέχει, πάντως, ὀλίγον κρέας, κοτόπουλον, κυνήγι ἢ ψάρι. Τὸ κάθε φαγητὸν εἶναι μαγειρευμένον κατὰ διάφορον τρόπον καὶ σερβίρεται εἰς πιάτα διαφόρων σχημάτων. Διὰ νὰ ἐκδηλώσουν δὲ τὴν φιλοξενίαν των, πολλαὶ οἰκογένειαι, προτιμοῦν νὰ στερηθοῦν αἱ ἴδιαι ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον, διὰ νὰ προσφέρουν τὰ καλύτερα εἰς τοὺς φιλοξενουμένους, ὥστε νὰ τοὺς περιποιηθοῦν ὅσω τὸ δυνατόν περισσότερο. Κατὰ τὰ γλέντια αὐτά, δίδεται ἢ εὐκαιρία εἰς τοὺς Κρήτας οἰκοδεσπότας, νὰ ἐπιδείξουν εἰς τοὺς ξένους τὰ προϊόντα τοῦ χωρίου των ἢ τῆς Κοινότητος. Τὰ συμπόσια αὐτὰ ἀποδεικνύουν τὴν βαθεῖα ριζωμένη πατροπαράδοτον φιλοξενίαν τῶν Κρητῶν, ἄγνωστον εἰς τοὺς δυτικούς λαούς.

5.—Προλήψεις σχετικῶς πρὸς τὰ τροφίμα καὶ σπουδαιότης των

Ὁ Κρητικὸς λαὸς ἔχει ὠρισμένας προλήψεις σχετιζομένας μὲ τὰ διάφορα τροφίμα. Θεωρεῖται, αἴφνης, ἀμάρτημα νὰ ρίπτωνται κατὰ γῆς τὰ ψίχουλα ἀπὸ τὸ ψωμί, γουρσουζιά δὲ νὰ χυθῇ κρασί. Αὐτὰ ἀποδεικνύουν πόσον οἱ Κρήτες ἐκτιμοῦν ἕνα πρᾶγμα τὸ ὁποῖον σπανίζει, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ κρασί τοῦ ἀφθονεῖ.

Τὰ δύο τρίτα τῶν οἰκογενειῶν, γνωρίζουν ὅτι τὰ παιδιά πρέπει νὰ ἔχουν ἰδιαιτέρον διαιτολόγιον. Τὸ γάλα, τὸ βούτυρο τὸ κρέας, τὸ ρύζι καὶ τὰ αὐγά, κατὰ σειρὰν σπουδαιότητος, θεωροῦνται τὰ πλέον ἀπαραίτητα φαγητά, ὡς συντελοῦντα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν παιδιῶν. Κατὰ σειρὰν σπουδαιότητος, τὸ ρύζι ἔρχεται ἀμέσως μετὰ τὸ κρέας καὶ τοῦτο ἐξηγεῖται ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι ὑπάρχει ἔλλειψις αὐτοῦ εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι συνιστᾶται ἀπὸ τοὺς ἰατροὺς διὰ τὴν νοσηλείαν τῶν γαστροεντερικῶν νοσημάτων τῶν παιδιῶν. Τὴν σημασίαν τῶν γαλακτερῶν τροφῶν διὰ τὰ παιδιά, κατενόησαν οἱ Κρήτες ἀπὸ τὴν συνεχῆ χρησιμοποίησιν αὐτῶν εἰς τὸ διαιτολόγιον τῶν παιδιῶν, εἰς τὰ παιδικὰ συσσίτια, ἐπὶ μακρόν, πρὸ τῆς παρουσίας ἐρεῦνης καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς.

Μόνον τὸ ἐν ἕκτον τῶν οἰκογενειῶν ἦτο ἱκανοποιημένον ἀπὸ τὸ διαιτολόγιον του. «Δὲν χορταίνομεν, διαρκῶς πεινάμε, ἔλεγαν.

Αυτή η πενιχρότης του Κρητικού διαιτολογίου είναι χαρακτηριστική δι' όλους τους Έλληνες, από την πρό Χριστού ακόμη εποχήν.

Οί Πέρσαι, οί όποιοι ήσαν μεγάλοι φαγάδες, συχνά έλεγαν : «Οί Έλληνες διακόπτουν τό γεύμα των πριν χορτάσουν». Είς την μετρημένην αυτήν διαίταν του όφείλεται και έν μέρος ή ύγεία του Κρητός, ή λυγρότης του κορμιού του, ή λεβεντιά του. Μέ την όλιγάρκειάν του κατώρθωσε ν' άνθέξη είς τας στερήσεις και τας κακουχίας του πολέμου και της κατοχής.

Πρός βελτίωσιν της διαίτης του Κρητικού λαού, τά άπαραίτητα συμπληρωματικά τρόφιμα, κατά σειράν προτεραιότητας, ως έξηκριβώθη διά της έρευνας, είναι : κρέας ρύζι, ψάρι, ζυμαρικά και μακαρόνια, βούτυρο και τυρί. Τό κρέας, παρουσιάζεται ως τό κατ' έξοχήν «άγαπημένον φαγητόν» των 72 ο/ο των οικογενειών. Διά τά γλυκίσματα δέν παρουσιάζεται ειδική προτίμησις. Αί άνωτέρω παρατηρήσεις μας, σχετικώς προς την αντίδρασιν των Κρητών είς την χρησιμοποίησιν των διαφόρων τροφίμων, κατά την έπταήμερον διαιτολογικήν έρευναν, παρέχουν την εύκαιρίαν διά την άρτιωτέραν μελέτην των ζητημάτων τής διαιτολογικής και διά την κατάστρωσιν πρόγράμματος προς βελτίωσιν των διαιτητικών συνθηκών της νήσου. Έκ των πορισμάτων της έρευνας συνάγεται, ότι τά 98 ο/ο των οικογενειών χρησιμοποιούν γάλα του κουτιού, συμπεπυκνωμένον ή έβαπορέ και σκόνι. Έκ των οικογενειών αυτών τά 70 ο/ο προτιμούν τό γάλα του κουτιού, ένώ μόνον τά 35 ο/ο προτιμούν τό γάλα σκόνι.

Κατά την δήλωσιν των κοινοτικών ύπαλλήλων, τό γάλα του κουτιού είναι όριστον, γενικώς δέ όλοι τό προτιμούν και καταναλίσκεται εύχαρίστως.

Άπό τας άγροτικές οικογενείας τό έν τέταρτον δέν θέλει τό κρέας του κουτιού δηλ. την κονσέρβαν. Μία άπάντησις είς τό σχετικόν έρώτημα έλεγε : τό κρέας του κουτιού βλάπτει τόν οργανισμόν. Άλλη όμως προτιμά την κονσέρβαν του κρέατος άπαχον. Η άποστροφή προς τά ζωϊκά λίπη έκδηλώνεται και από τας πτωχότερας τάξεις, αί όποιοι ήρνήθησαν νά δεχθούν τά δωρεάν προσφερόμενα τοιαύτα. Τό έν τέταρτον των άγροτικών οικογενειών δέν ήθελε τό ψάρι του κουτιού, πολτοποιημένον ή παστό. Πρόεδρος Κοινότητας έδήλωσε : «Τό ψάρι του κουτιού μπορεί νά μάς βλάψη». Η άπέχθεια έξ άλλου προς τά κονσερβοποιημένα κρέατα, παρατηρείται κυρίως είς τά χωρία όπου άφθονούν τά αίγοπρόβατα και όπου προτιμάται τό κρέας αυτών.

Γ'. ΕΠΙΠΕΔΑ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΕΩΣ ΤΡΟΦΙΜΩΝ ΚΑΙ ΠΡΟΕΛΕΥΣΙΣ ΑΥΤΩΝ

Μολονότι ύπάρχουν μεγάλοι παραλλαγαί ως προς τό είδος της διαίτης κατά διαφόρους εποχάς, δέν ύπάρχει ούσιαστική διαφορά ως προς την ήμερησίαν κατανάλωσιν άριθμού θερμίδων, ως άποδεικνύεται τοϋτο από τά πορίσματα της έπταήμερου διαιτολογικής έρεύνης. Φαίνεται δέ πολύ λογικόν, ότι κατηναλώθησαν μάλλον μικρό-

τεραι ποσότητες πατάτας, νωπών χορταρικών και φρούτων, περισσότερα αυγά, γάλα, τυρί, όσπρια, καρύδια και έλαια έν συγκρίσει πρὸς τήν δίαιταν τῆς έρεύνης τοῦ φθινοπώρου (Πίναξ 9).

Ἡ άφθονος κατανάλωσις οἰνοπνεύματος, έν μέρει δικαιολογείται διότι τοῦτο συμπληρώνει μερικῶς τὰς εἰς θερμίδας έλλείψεις τοῦ διαιτολογίου, λόγω τῆς περιωρισμένης ποσότητος τῆς λαμβανομένης τροφῆς.

Έν συγκρίσει πρὸς τήν έπταήμερον δίαιταν, ἡ έκτίμησις ἡ ληφθεῖσα ἀπὸ τὰ δεδομένα 765 οἰκογενειῶν, παρουσιάζει κάμψιν κατὰ έν τρίτον εἰς τήν κατανάλωσιν τῆς πατάτας καί τῶν φρούτων, κατὰ έν πέμπτον εἰς τὰ νωπά χορταρικά καί κατὰ έν δέκατον εἰς τήν κατανάλωσιν τῶν λχθῶν. Αἱ δέ αυξήσεις εἶναι κατὰ 50 ο/ο εἰς τήν κατανάλωσιν τοῦ γάλακτος, 20 ο/ο εἰς τὰ αυγά, τὸ τυρί καί τὰ όσπρια άντιστοίχως καί 10 ο/ο εἰς τὰ καρύδια. Αἱ έλαια, τὰ δημητριακά, ἡ ζάχαρις, τὸ κρέας καί τὰ έλαια καί λίπη, παραμένουν εἰς τὰ αυτὰ έπίπεδα καί εἰς άμφοτέρας τὰς έκτιμήσεις.

1.—*Δημητριακά καὶ προϊόντα αυτῶν*

Συμφώνως πρὸς τὰ δεδομένα τῆς έρεύνης, ἡ κατανάλωσις τῶν δημητριακῶν καί τῶν προϊόντων αυτῶν, παρουσιάζει δείκτην ύψηλὸν 5,4 λίβρας (766 δράμια) κατὰ κεφαλὴν καί καθ' έβδομάδα, έναντι τῶν 3,8 λίβρῶν τῶν Η.Π.Α. Τὰ κυριώτερα δημητριακά τοῦ καταναλίσκοντο εἰς τήν Κρήτην, ἦσαν ὁ σίτος καί ἡ κριθή. Ὀλόκληρος ἡ καταναλισκομένη ποσότης τῆς κριθῆς, παράγεται εἰς τήν νῆσον. Ἀπὸ τὰ άλλα ὅμως, δημητριακά, τὰ χρησιμοποιούμενα πρὸς διατροφήν, ἦτοι τὸν σίτον τὰ άλευρα ἡ καί τὰ μακαρόνια, πλέον τοῦ ἡμίσεως τῆς καταναλισκομένης ποσότητος εἰσάγεται εἰς τήν Κρήτην έξωθεν.

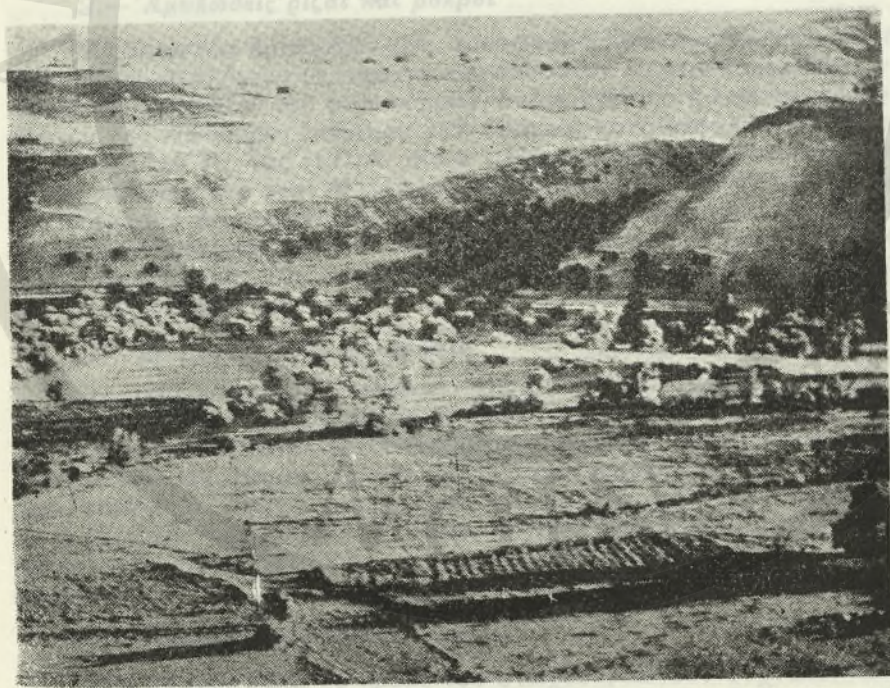
Έξ άλλου, τὸ ἡμισυ καί πλέον τῶν καταναλισκομένων δημητριακῶν εἰς τήν νῆσον, καταναλίσκονται ὑπὸ μορφήν άρτου, κουλουριῶν καί παξιμαδιῶν ἡ άλλων παρασκευασμάτων. Ὅπου παράγεται κριθή έν άφθονίᾳ, ὁ άρτος άρτοπαρασκευάζεται ἀπὸ άλευρον μικτὸν εκ σίτου καί κριθῆς ἡ καθ' ὄλοκληρίαν εκ κριθῆς. Εἰς εύρειαν κλίμακα γίνεται κατανάλωσις παξιμαδιῶν, παρασκευαζομένων ἀπὸ μικτὸν άλευρον, εκ σίτου καί κριθῆς, ἰδίως δέ παρατηρεῖται τοῦτο εἰς τὰς άγροτικὰς περιφερείας. Τὸ ποσοστὸν τοῦ καταναλισκομένου αλεύρου άνέρχεται εἰς τὰ 85 ο/ο έως 100 ο/ο τοῦ αλευροποιημένου σίτου.

Εἰς τὸ σύνθηες διαιτολόγιον τῆς Κρήτης, συμπεριλαμβάνονται άπαραιτήτως, τὰ μακαρόνια καί διάφορες οἱ πάστες (μανέστρα), σπιτικά καί τοῦ έμπορίου, ὁ χόνδρος καί τὰ παρεμφερῆ παρασκευάσματα.

Τὸ ρύζι εἶναι ἀπὸ τὰς πλέον εκλαίκευμένας τροφὰς διὰ τὸν Κρητικὸν λαόν. Τήν έποχὴν τῆς έρεύνης, τὸ έπίπεδον τῆς καταναλώσεως τοῦ ἦτο πολὺ χαμηλόν, λόγω τῆς ύψηλῆς τιμῆς τοῦ εἴδους εἰς τήν άγοράν. Ὀλόκληρος ἡ ποσότης τοῦ καταναλισκομένου ρυζιοῦ εἰσήγετο έξωθεν.

Εικ. 19 — Τρία στάδια βλάβης από δάκον εις τρεις ελαιοκάρπους επί του αυτού κλάδου.

Εικ. 20.—Ψεκασμός από αεροπλάνου με D.D.T. εις τμήμα τής πεδιάδος Μεσαράς

ΠΙΝΑΞ 9.—Έτησία κατανάλωσις ούσιωδεστέρων τροφίμων Κρήτης και λοιπής Έλλάδος, τὸ ἔτος 1948, σύμφωνα με νήν ἐπταήμερον δισαιτολογικὴν ἔρευναν και ἔτησιαν κατά οἰκογενεϊαν ἐκτίμησιν, καθὼς και τὴν ἐκτίμησιν ἰσοζυγίου τροφίμων τῆς Έλλάδος διὰ τὰ ἔτη 1948—1949

Ὅμαδες τροφίμων	ΚΡΗΤΗ		ΛΟΙΠΗ ΕΛΛΑΣ	
	Οἰκογενειάρχης			
	7ήμερον δισαιτολόγιον φθινοπώρου 1948	Έτησία ἐκτίμησις 1948	Έτησία ἐκτίμησις 1947	Έκτίμησις ἰσοζυγίου τροφίμων 1948 - 1949
Δημητριακά	281	282	366	348
Πατάτες	130	85	139	68
Ζάχαρις, μέλι κλπ.	12	12	—	20
Όσπρια και καρύδια	44	51	60	33
Λαχανικά, φρούτα, ἔληές	387	291	273	265
Κρέας, ψάρια, αὐγά	63	61	44	51
Γάλα και τυρί	56	76	98	77
Λάδια και λίπη	68	68	100	33
Κρασιά, ζῦθος και οἶνοπνεύματα	22	85	115	83
Σύνολον λιβρών ἔτησίως	1.063	1.011	—	978
Ένέργεια, θερμίδες ἡμερήσιαι	2.547	2.554	3.362	2.443

2.—Άμυλώδεις ρίζαι και βολβοί

Έξ ὄλων τῶν ἀμυλωδῶν κλπ. τροφῶν ἡ πατάτα ἐμφανίζεται εἰς τὸ Κρητικὸν δισαιτολόγιον με σημαντικὸν ποσοστὸν εἰς τὴν κατανάλωσιν. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ φθινοπώρου, ὁπότε ἐγένετο ἡ ἔρευνα, τὸ ποσοστὸν ἦτο 2,5 λίβρες (περίπου 375 δράμια) κατὰ κεφαλὴν και ἔβδομαδιαίως, ἐνῶ εἰς τὰς Η.Π.Α. ἦτο 2,7 λίβραι. Ἡ ἔτησία μέση κατανάλωσις πατάτας ἦτο κάτι ὀλιγωτέρα τῆς ὡς ἄνω ποσότητος, ἴσως λόγω τῆς ἐποχιακῆς διακυμάνσεως τῆς παραγωγῆς. Ὀλόκληρος ἡ κατανάλισκομένη ποσότης, εἶναι παραγωγή τῆς Κρήτης. Ἡ μέση κατανάλωσις πατάτας εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιφερείας, εἶναι διπλασία τῆς τῶν ἀστικῶν κέντρων.

3.—Ἡ ζάχαρις και τὰ σιρόπια

Ἡ κατανάλωσις ζαχάρεως, σιροπίων και ἄλλων γλυκαντικῶν οὐσιῶν, εἶναι μικρά, εἰς τὴν Κρήτην. Ἐναλογοῦν ὀλιγότερα τῶν 38 δραμίων κατὰ κεφαλὴν ἔβδομαδιαίως, ἐνῶ εἰς τὰς Η.Π.Α. ἡ ἀναλογία εἶναι 342 δράμια. Ὀλόκληρος ἡ ἀναγκαίουσα ποσότης ζαχάρεως εἰσάγεται, ἐνῶ ἄλλαι γλυκαὶ οὐσίαι, τὸ μέλι και ὁ μοῦστος εἶναι ἐντοπίου παραγωγῆς. Ἡ ζάχαρις χρησιμοποιεῖται ἰδίως διὰ τὴν κατασκευὴν εἰδῶν ζαχαροπλαστικῆς, γλυκῶν τοῦ κουταλιοῦ, διὰ τὸν καφέ κλπ.

4.—Όσπρια, καρύδια και σπόροι

«Τὰ ὄσπρια εἶναι τὸ κρέας τοῦ φτωχοῦ», λέγουσιν συχνὰ οἱ Ἕλληνας.

Εἰς τὴν Κρήτην καλλιεργεῖται ποικιλία ὀσπρίων, τὰ ὅποια καὶ καταναλίσκονται εἰς μεγάλην κλίμακα. Ἐπίσης τὰ καρύδια. Τὸ σησάμι καὶ τὰ προϊόντα του, εἶναι ἓνα ἄλλο εἶδος καταναλισκόμενον, γενικῶς, εἰς ὅλην τὴν νῆσον. Ἡ καταναλισκόμενη ποσότης ἐκ τῶν εἰδῶν τούτων κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐρεῦνης, ἦτο 0.8 λίβρες ἢ περί τὰς 13 οὔγγιας ἑβδομαδιαίως κατὰ κεφαλὴν. Τοῦτο ἰσοδυναμεῖ πρὸς τὸ διπλάσιον τῆς ποσότητος τοῦ εἶδους τούτου, τῆς καταναλισκομένης εἰς τὴν Ἀμερικὴν.

Τὰ κυριώτερα ἀπὸ τὰ καταναλισκόμενα εἰς τὴν Κρήτην ὀσπρια, εἶναι τὰ ἄσπρα φασόλια, τὰ κουκιά, οἱ φακές, ἡ φάβα, τὰ μπιζέλια καὶ τὰ ρεβύθια. Τὰ εἶδη ταῦτα ἐν μέρει εἰσάγονται.

Μεγάλη κατανάλωσις ἀπὸ κάστανα παρετηρήθη κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐρεῦνης. Ἄλλα καὶ τὰ φουντούκια, τὰ ἀμύγδαλα καὶ τὰ φυστίκια τρώγονται πολὺ. Ἡ μέση ἔτησίᾳ κατανάλωσις τῶν εἰδῶν τούτων εἶναι μεγαλυτέρα τῶν ἀναλογιῶν τῆς ἑπταήμερου διαιτολογικῆς ἐρεῦνης, ἰδίως τῶν ὀσπρίων, μεγάλαι ποσότητες τῶν ὁποίων καταναλίσκονται τὸν χειμῶνα, ὅποτε γίνεται καὶ οἰκονομία καυσίμου ὕλης. Ἡ κατανάλωσις τῶν ὀσπρίων ἀρχίζει νὰ παρουσιάσῃ κάμψιν κατὰ τὰ ἀρχὰς τῆς ἀνοιξέως, ὅποτε ὑπάρχουν ἄφθονα φρέσκα λαχανικά καὶ χορταρικά ἐν γένει.

5.—*Τὰ λαχανικά*

Τὰ λαχανικά καταναλίσκονται εἰς εὐρείαν κλίμακα, ὑπάρχει δὲ μεγάλη ποικιλία αὐτῶν, ὅπως π.χ. οἱ βροῦβες, τὰ ἄγρια καὶ ἡμερα ραδίκια, τὰ σινάπια, τὰ σιναποβλάσταρα, τὸ σπανάκι καὶ ἄλλα πολλὰ βουνίσια χορταρικά. Λάχανα, χλωρὰ φασολάκια, ἀμπελοφάσουλα, κολοκυθάκια, καταναλίσκονται ἐπίσης εἰς μεγάλας ποσότητας. Βολβοὶ καὶ ρίζαι, ὅπως τὰ κρεμμύδια, τὰ σκόρδα καὶ τὰ ραπάνια, εἶναι ἀπὸ τὰ εἶδη ποῦ ἀναγράφονται εἰς τὸν κατάλογον τῆς ἐρεῦνης τοῦ ἑπταήμερου διαιτολογίου. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω, ὅμως, ὑπάρχουν καὶ πλεῖστα ἄλλα εἶδη λαχανικῶν, τῶν ὁποίων γίνεται μεγάλη χρῆσις, ὁ δὲ κατάλογος αὐτῶν περιλαμβάνει: μελιτζάνες, κουνουπίδια, πράσα, πιπεριὲς τομάτες καὶ σέλινον. Οἱ Κρήτες δὲν ἀρέσκονται πολὺ νὰ τρώγουν τὰ παντζάρια, τὰ καρόττα οὔτε τὰ ἀπεξηραμένα ἢ κονσερβοποιημένα λαχανικά.

Τὸ χαρακτηριστικὸν τοῦ διαιτολογίου εἰς τὴν Κρήτην, εἶναι ὁ ὑψηλὸς δείκτης εἰς τὴν χρῆσιν τῶν λαχανικῶν, μὲ μέσην κατανάλωσιν 345 δράμια κατ' ἄτομον ἑβδομαδιαίως, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν πορισμάτων τῆς ἑπταήμερου ἐρεῦνης.

6.—*Τὰ ἐσπεριδοειδῆ καὶ ἡ τομάτα*

Ὁ δείκτης κατανάλωσews τῆς τομάτας ὑπῆρξε πολὺ ὑψηλὸς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐρεῦνης: περί τὰ 270 δράμια κατ' ἄτομον ἑβδομαδιαίως. Ἀπειναντίας, ὁ δείκτης κατανάλωσews τῶν ἐσπεριδοειδῶν, ἰδίως τοῦ λεμονιοῦ, ὑπῆρξε χαμηλός. Ὁλη ἡ ποσότης τῆς καταναλισκομένης τομάτας καὶ τῶν ἐσπεριδοειδῶν, παράγεται ἐπιτοπίως, ἀναλόγως δὲ τῆς ἐποχῆς κυμαίνεται καὶ ἡ καταναλισκόμενη ποσότης.

Κατά την εποχήν τῆς διαιτολογικῆς ἑπταήμερου ἔρευνης, ὑπῆρχε μεγάλη προσφορά τομάτας εἰς τὴν ἀγοράν, εἰς πλείστας δὲ οἰκογενεῖας ἐχρησιμοποιεῖτο δις τῆς ἡμέρας κατὰ τὰ γεύματα. Ὁ τοματοπολιτὸς χρησιμοποιεῖται εὐρύτατα εἰς τὴν μαγειρικὴν, ὅταν δὲν εἶναι ἐποχὴ τῆς φρέσκης τομάτας.

Ἡ ἐποχὴ τῶν ἔσπεριδοειδῶν ἀρχίζει ἀργὰ τὸ φθινόπωρον καὶ ἐξακολουθεῖ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ θέρους. Ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου μέχρι τοῦ Ἰουνίου, ὑπάρχει ἀφθονία πορτοκαλιῶν καὶ μανταρινιῶν εἰς τὰς παραθαλασσίους περιοχὰς καὶ εἰς σχετικῶς περιορισμένης ποσότητος εἰς τὰ ὄρεινά τῆς Κρήτης.

7.— *Ἄλλα νωπὰ φρούτα*

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἔρευνης, τὰ κυριώτερα νωπὰ φρούτα ἦσαν τὰ σταφύλια, τῶν ὁποίων ἡ μέση κατανάλωσις κατὰ κεφαλὴν καὶ ἑβδομαδιαίως ἀνήρχετο εἰς 450 δράμια. Εἰς τὰ ἀγροτικά κέντρα ἡ κατανάλωσις ἦτο ἔτι μεγαλύτερα. Ἦτο ἡ ἐποχὴ τῆς μεγαλύτερας προσφοράς σταφυλιῶν εἰς τὴν ἀγοράν, ἡ δὲ μεγάλη κατανάλωσις τῶν πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς αὐτό.

Ἡ μέση κατανάλωσις ὅλων τῶν ἄλλων φρούτων, ἦτο περίπου 150 δράμια κατὰ κεφαλὴν καὶ ἑβδομαδιαίως, εἰς δὲ τὰ ἀγροτικά κέντρα παρουσιάζετο διπλασία καὶ πλέον. Ὁ κατάλογος τῶν καταναλισκομένων φρούτων διαλαμβάνει καὶ τὰ ἑξῆς: μῆλα, πεπόνια, καρπούζια, ρόδια, σύκα, ροδάκινα, ἀχλάδια, κυδώνια, δαμάσκηνα, κεράσια, βερούκοκα καὶ ἄλλα, κατὰ τὴν ἐποχὴν. Αἱ ἑλαΐαι ἔχουν μεγάλην κατανάλωσιν εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς, μαυρες ἢ πράσινες. Τὰ σταφύλια καὶ τὰ σύκα διατηροῦνται ξηρά, ἀλλὰ δὲν κονσερβοποιοῦνται εἰς τὴν Κρήτην. Ἡ μέση ἔτησις κατανάλωσις φρούτων παρουσιάζει κάμψιν κατὰ 20 ο/ο, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ πορίσματα τῆς ἑπταήμερου διαιτολογικῆς ἔρευνης τοῦ φθινοπώρου, ὁπότε τὰ σταφύλια ἀφθονοῦν.

Ἡ συνολικὴ κατανάλωσις φρούτων καὶ λαχανικῶν, κατὰ τὴν φθινοπωρινὴν διαιτολογικὴν ἔρευναν τοῦ ἑπταήμερου τῆς Κρήτης, ἦτο 3 ὀκάδες καὶ 45 δράμια κατὰ κεφαλὴν καὶ ἑβδομαδιαίως. Δηλ. ἡ ἴδια μὲ τὴν τῆς Ἀμερικῆς, καθ' ὅλον τὸ ἔτος. Σχετικῶς, ὅμως, εἰς τὴν Κρήτην καταναλίσκονται περισσότερα φρούτα καὶ ὀλιγώτερα λαχανικά.

8.— *Κατανάλωσις κρέατος, πουλερικῶν, ψαριῶν καὶ αὐγῶν*

Εἰς τὴν Κρήτην, τὰ κυριώτερα κρέατα προέρχονται πρωτίστως ἀπὸ κατσίκια μεγάλα ἢ κασικῆκια καὶ ἀπὸ πρόβατα καὶ ἀρνῆκια κατὰ δεῦτερον λόγον. Ἡ μέση κατανάλωσις κρέατος καὶ τῶν προϊόντων αὐτοῦ, ἦτο μόνον 75 δράμια κατὰ κεφαλὴν ἑβδομαδιαίως. Ὅλα τὰ ἐντόσθια, τὸ συκῶτι, τὰ νεφρά, τὰ μυαλά, ἢ σπλῆνα τὸ πλεμόνι, ἀκόμη καὶ τὰ ἔντερα, τρώγονται. Τὸ μάτι τοῦ ψαριοῦ θεωρεῖται ὡς καλύτερος μεζές.

Ὅπως ἀρέσει εἰς τοὺς Ἀμερικανοὺς νὰ ξεκοκκαλίζουν τὴν καλοψημένην γαλοπούλαν, ἔτσι καὶ εἰς τοὺς Κρήτας ἀρέσει νὰ ροκανί-

ζουν ένα ψητό κεφάλι κασίικας ή άρνιου. Είναι πολύ περιωρισμένη ή κατανάλωσις τών κονσερβών κρέατος, καθώς και τών ειδών άλλαντοποιίας (λουκάνικων, παστών κρεάτων κλπ.). Όλα, σχεδόν, τά κρέατα είναι τοπικής προελεύσεως. Ούτω τó επίπεδον τής κατανάλωσις κατά τήν έποχήν τής έπταημέρου, έρεύνης είναι αντιπροσωπευτικόν δι' όλόκληρον τó έτος.

Η κατανάλωσις πουλερικών και ειδών κυνηγιου είναι πολύ χαμηλή, όλιγωτέρα τών 18 δραμίων έβδομαδιαίως κατά κεφαλήν. Άρκετή είναι ή κατανάλωσις σαλιγγαριών, με άναλογίαν εις μεν τās άγροτικές περιφέρειās 16 δραμίων κατά μέσον όρον έβδομαδιαίως κατά κεφαλήν, εις δέ τά άστικά κέντρα 10 δραμίων.

Κατά τήν έποχήν τής έρεύνης, από τά ψάρια ό βακαλάος ειχε τήν μεγαλειότεραν κατανάλωσιν, φυσικά ό ξηράλατος. Άλλα είδη καταναλισκομένων ψαριών του κουτιου, είναι οι ρέγγες, οι σαρδέλλες, καθώς και ή σουπιά. Η μέση κατανάλωσις ψαριου φρέσκου, του κουτιου ή παυτου, ήτο 50 δράμια κατ' άτομον και έβδομαδιαίως. Τó επίπεδον τής καταναλώσεως εις τó κεφάλαιον αυτό ήτο τó ίδιον τόσον εις τās πόλεις, όσον και εις τά άγροτικά κέντρα. Εις τās πόλεις, όμως, ή κατανάλωσις νωπών ψαριών είναι τριπλασία τής τών άγροτικών περιφερειών. Εις αυτά περιλαμβάνονται και οι μαρίδες, τó μπαρμπούνι, ό πρίνος και τó χταπόδι. Η κατανάλωσις του φρέσκου ψαριου αυτήν τήν έποχήν ήτο μεγαλυτέρα τής μέσης έτησίως καταναλώσεως. Τó φθινόπωρον είναι μία από τās δύο έποχάς, κατά τās όποιās άφθονούν τά ψάρια εις τήν άγοράν.

Η συνολική ποσότης τών καταναλισκομένων κρεάτων, ψαριών, ειδών κυνηγιου, σαλιγγαριών και πουλερικών κατά κεφαλήν έν Κρήτη, ήτο τó 30ο/ο τής καταναλισκομένης ποσότητος, κατά κεφαλήν, εις τās Η.Π.Α. Έλαχίστη κατανάλωσις αύγών παρατηρήθη κατά τήν διάρκειαν τής έρεύνης. Δηλαδή ένα αύγό τήν έβδομάδα και κατ' άτομον. Εις τās Η.Π.Α. ή μέση ήμερησία κατανάλωσις αύγών είναι ένα κατ' άτομον. Είναι δηλ. πενταπλασία ή εξαπλασία τής έν Κρήτη.

9.—Τό γάλα και τά προϊόντα αύτου

Από τó καταναλισκόμενον γάλα, τó μέγιστον ποσοστόν είναι γάλα αιγός και έλάχιστον πρόβειο. Μέγα μέρος του παραγομένου γάλακτος χρησιμοποιείται εις τήν τυροκομίαν. Κατασκευάζεται από αυτό τόσον κεφαλοτύρι όσον και φέτα. Τά περισσότερα τυριά κατασκευάζονται από πρόβειο γάλα τήν άνοιξιν, όποτε τά ποιμνια μεταφέρονται εις τās θερινάς βοσκάς, εις τά όροπέδια. Η κατανάλωσις φρέσκου γάλακτος είναι επίσης περιωρισμένη. Άναλογούν 50 περιπου δράμια κατ' άτομον και έβδομαδιαίως. Κατά τι μεγαλυτέρα είναι ή καταναλισκομένη ποσότης εις τās άγροτικές περιοχάς.

Εις τά άστικά κέντρα, ή ποσότης του καταναλισκομένου γάλακτος «έβαπορέ», που εισάγεται από τó έξωτερικόν, είναι μεγαλυτέρα παρά εις τά άγροτικά. Εις τās άγροτικές περιφέρειās καταναλίσκεται έλαχίστη ποσότης γάλακτος εις σκόνην, τó όποιον εισάγεται έξωθεν. Η κατανάλωσις του τυρου εις τά άστικά κέντρα

είναι σημαντικῶς μεγαλύτερα παρά εἰς τὰ χωρία. Ἡ συνολικὴ κατανάλωσις τοῦ γάλακτος καὶ τῶν προϊόντων αὐτοῦ ἀνέρχεται εἰς ὀλιγώτερον τοῦ ἐνὸς τρίτου φλυτζανιοῦ γάλακτος ἡμερησίως κατ' ἄτομον. Εἰς τὰς Η.Π.Α. ἡ μέση κατανάλωσις γάλακτος καὶ ἰσοδυνάμων εἰδῶν, εἶναι 3 φλυτζάνια κατ' ἄτομον ἡμερησίως.

10.—* *Ἐλαια καὶ λίπη*

Ἡ κατανάλωσις ἐλαίου, λίπους, ἀλλὰ προπάντων ἐλαιολάδου, ὑπῆρξε πολὺ μεγάλη. Ἡ κατανάλωσις τοῦ εἴδους ἀποτελεῖ ἓνα ἰδιάζον χαρακτηριστικὸν τοῦ Κρητικοῦ διαιτολογίου, εἶναι ἡ μεγαλύτερα—κατὰ πολὺ—εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἑλλάδα.

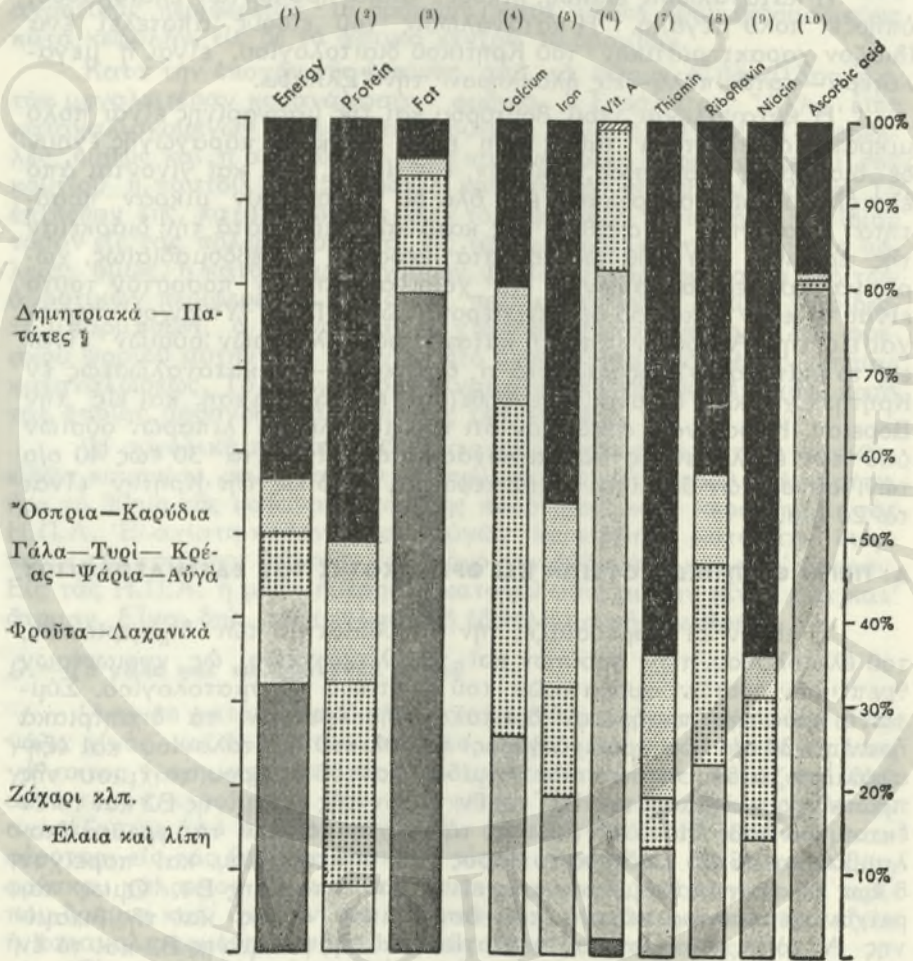
Ἡ κατανάλωσις τοῦ βουτύρου καὶ τῆς μαργαρίνης εἶναι πολὺ μικρά. Τὰ τελευταῖα ταῦτα εἶδη εἶναι τοπικῆς, παραγωγῆς ἔχουν δὲ διαφόρους ὀνομασίας, «Βιτάμ», «Φυτίνη» κλπ. καὶ γίνονται ἀπὸ ἐλαιολάδον καὶ σπορέλαια, εἰς ὅλα δὲ προσθέτουν μικρὰν ποσότητα βιταμίνης. Ἡ στάθμη τῆς καταναλώσεως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐρεῦνης ἦτο 250 δράμια κατὰ κεφαλὴν καὶ ἐβδομαδιαίως, χωρὶς νὰ συμπεριλαμβάνωνται τὰ χοιρινὰ λίπη. Τὸ ποσοστὸν τοῦτο εἶναι σχεδὸν κατὰ 50 ο/ο ἀνώτερον τῶν Η.Π.Α. Ὑπάρχουν περιοχαὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ὅπου ἡ κατανάλωσις λιπαρῶν οὐσιῶν εἶναι εἰς τὸ ἐπίπεδον—ἴσως καὶ κατὰ τι, ἀνώτερον—τῆς καταναλώσεως ἐν Κρήτῃ. Σχετικαὶ ἐρευναι, ἐνεργηθεῖσαι εἰς τὸ Τένεση καὶ εἰς τὴν Βόρειον Καρολίαν, ἀπέδειξαν ὅτι ἡ κατανάλωσις λιπαρῶν οὐσιῶν ὑπὸ τῶν ἐνηλίκων εἰς τὰς περιοχὰς αὐτάς, εἶναι τὰ 30 ἕως 40 ο/ο τῶν συνολικῶν θερμίδων κατὰ κεφαλὴν, ἐνῶ εἰς τὴν Κρήτην εἶναι τὰ 20 ο/ο.

Δ. ΠΗΓΑΙ ΘΡΕΠΤΙΚΩΝ ΟΥΣΙΩΝ ΚΑΙ ΘΡΕΠΤΙΚΟΤΗΣ ΤΟΥ ΕΔΕΙΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Ἡ εἰκὼν 21 παρουσιάζει τὴν σπουδαιότητα τῶν δημητριακῶν, τοῦ ἐλαιολάδου, τῶν φρούτων καὶ τῶν λαχανικῶν, ὡς κυριωτέρων θρεπτικῶν οὐσιῶν, συστατικῶν τοῦ Κρητικοῦ ἐδεσματολογίου. Σύμφωνα πρὸς τὴν ἑπτάημερον διαιτολογικὴν ἐρευναν, τὰ δημητριακὰ ἦσαν τὰ 30 ο/ο (ὡς πρὸς τὸ βῆρος) τοῦ ὀλικοῦ διαιτολογίου καὶ ἐξησφάλιζον τὰ δύο πέμπτα τῶν θερμίδων καὶ τοῦ σιδήρου, τὸ ἕμισυ τῆς πρωτεΐνης καὶ βιταμίνης Β1, τὸ ἓν τρίτον τῆς βιταμίνης Β2 καὶ τὸ ἓν ἕκτον τοῦ ἀσβεστίου. Ἀντιθέτως, τὰ λαχανικὰ καὶ τὰ φρούτα διαλαμβάνουν 46 ο/ο ὡς πρὸς τὸ βῆρος τοῦ διαιτολογίου καὶ παρῆρχον 8 ἕως 14 ο/ο τῶν θερμίδων, πρωτεΐνης καὶ βιταμίνης Β1. Ὅμως παρῆρχον τὰ τέσσαρα πέμπτα τοῦ ἀσκορβικοῦ ὀξέως καὶ τῆς βιταμίνης Α, τὸ ἓν τέταρτον τοῦ ἀσβεστίου καὶ τῆς βιταμίνης Β2 καὶ τὸ ἓν πέμπτον τοῦ σιδήρου. Τὰ ὄσπρια, τὰ καρύδια, τὸ γάλα, τὸ τυρί, τὰ κρέατα, τὸ ψάρι, καὶ τὰ αὐγά, περιέχουν τὰ 10 τοῖς ἑκατὸν τοῦ βάρους τῶν καταναλισκομένων τροφίμων, καὶ ἐξησφάλιζον τὸ ἓν ἔβδομον τῆς ἐνεργείας, περίπου τὸ ἓν πέμπτον τῆς βιταμίνης Β1, τῆς βιταμίνης Α, καὶ τῆς βιταμίνης Β12, τὸ ἓν τρίτον τῆς βιταμίνης Β2, τὰ δύο πέμπτα τῆς πρωτεΐνης, καὶ πλέον τοῦ ἡμίσεος τοῦ ἀσβεστίου

εις τὸ διαιτολόγιον. Τὰ ἔλαια καὶ τὰ λίπη ἦσαν τὰ 7 ο/ο τῆς καταναλισκομένης τροφῆς καὶ ἐξησφάλιζον τὰ 29 ο/ο τῶν θερμίδων. Ἡ ζάχαρις καὶ τὰ ποτὰ παρῆχον τὰ 3 ο/ο τῆς ἐνεργείας, ἀπὸ τὰ 4 ο/ο περίπου τῶν τροφίμων, κατὰ βάρους. Τὰ ἀνωτέρω ποσοστὰ τῶν διαφόρων συστατικῶν οὐσιῶν, τῶν παρεχομένων ἀπὸ ἐκάστην ὁμάδα τροφῆς, ἀναγράφονται λεπτομερῶς εἰς τὸ Παράρτημα 5, Πίναξ Α 49.

ΠΗΓΑΙ ΘΡΕΠΤΙΚΩΝ ΟΥΣΙΩΝ ΤΟ 1948

(¹) Ἐνέργεια—(²) Πρωτεΐνη—(³) Λίπος—(⁴) Ἀσβέστιον—(⁵) Σίδηρος—(⁶) Βιταμίνη Α—(⁷) Θιαμίνη—(⁸) Ριμποφλαβίνη—(⁹) Νιασίνη—(¹⁰) Ἀσκορβικὸν ὄξύ.

Εἰκ. 21.— Πηγαὶ θρεπτικῶν οὐσιῶν διὰ τὰς οἰκογενεῖας τοῦ ἑπταήμερου διαιτολογίου, 1948

1.—Θερμίδες

Ἡ μέση κατανάλωσις θερμίδων ἐκάστης ἡμέρας κατὰ κεφαλὴν, κατὰ τὸ φθινόπωρον τοῦ ἔτους 1948, ἦτο 2.547 καὶ ἦτο κατὰ προσέγγισιν ἡ αὐτὴ κατὰ τὴν διάρκειαν ὀλοκλήρου τοῦ ἔτους.

Οἱ ἀριθμοὶ οἱ ὅποιοι μποροῦν νὰ συγκριθοῦν μὲ τὰ στοιχεῖα τῶν Η.Π.Α., εἶναι ἡ ἐκτίμησις τῶν 3.129 θερμίδων κατὰ κεφαλὴν, τῶν περιεχομένων εἰς τὰ ἀγορασθέντα ἡμερησίως, εἰς ἐπίπεδον λιανικῆς πωλήσεως, κατὰ τὸ ἔτος 1948 - 1949, τροφίμων. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ συνάγεται, ἐκ τῶν ἀριθμῶν τούτων, ὅτι αἱ παρεχόμεναι εἰς τὸν ὀργανισμόν θερμίδες εἰς τὴν Κρήτην, εἶναι μόνον τὰ 81 ο/ο τῶν τῆς Ἀμερικῆς. Πρέπει νὰ λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν ὁ παράγων «φθορά» μεταξὺ τοῦ ἐπιπέδου λιανικῆς ἀγορᾶς καὶ τῆς πραγματικῆς καταναλώσεως. Εἰς τὰς Η.Π.Α. ὅπου τὰ τρόφιμα ἀφθονοῦν καὶ τὰ εἰσοδήματα εἶναι μεγάλα, ἡ ἀπώλεια πάσης φύσεως, μεταξὺ λιανικῆς στάθμης καὶ πραγματικῆς καταναλώσεως, ὑπελογίσθη πρὸς 500-700 θερμίδας κατὰ κεφαλὴν ἡμερησίως. Εἰς τὴν Κρήτην, ὅπου τὰ τρόφιμα παράγονται ἐπιτοπίως καὶ σχετικῶς ἡ ποσότης τῶν εἶναι περιορισμένη, τὸ δὲ εἰσόδημα εἶναι εἰς χαμηλὸν ἐπίπεδον, ἡ σπατάλη (φθορά) εἶναι ἴσως μικροτέρα τῶν 200 θερμίδων κατ' ἄτομον ἡμερησίως καὶ μὲ ἄλλα λόγια, ὀλιγωτέρα τῶν 8 ο/ο τῶν συνολικῶς εἰς τὸν ὀργανισμόν εἰσαγομένων θερμίδων. Συνεπῶς, ὁ ἀριθμὸς τῶν λαμβανομένων ὑπὸ τῶν κατοίκων τῆς Κρήτης θερμίδων, δὲν εἶναι πολὺ μικρότερος ἐκείνων πού εἰσάγονται εἰς τὸν ὀργανισμόν τῶν Ἀμερικανῶν πολιτῶν. Ἡ διαφορὰ ἡμπορεῖ νὰ εἶναι μικροτέρα τῶν 10 ο/ο.

Τὰ 39 ο/ο τῶν θερμίδων εἰς τὴν Κρήτην, προέρχονται ἀπὸ τὰ δημητριακὰ καὶ τὰ προϊόντα αὐτῶν, τὰ 29 ο/ο, ἀπὸ τὰ ἔλαια καὶ τὰ λίπη, τὰ 4 ο/ο ἀπὸ τὰ φρούτα, τὶς ἐληθὲς καὶ τὴν τομάταν, καὶ τὰ 4 ο/ο ἀπὸ τὶς πατάτες. Δι' ὀλόκληρον τὸ ἔτος ἐνδέχεται νὰ εἶναι ἐλαφρῶς ἀνώτερα τὰ ποσοστὰ τῶν θερμίδων πού δίδουν τὰ ὄσπρια καὶ χαμηλότερα ἀπὸ τὰ ποσοστὰ τὶς πατάτας.

2 — Πρωτεΐνη καὶ λίπη

Ἡ μέση ποσότης τῆς εἰς τὸν ὀργανισμόν εἰσαγομένης πρωτεΐνης εἶναι 70.7 γραμμάρια ἡμερησίως κατὰ κεφαλὴν. Ἡ μεγαλύτερα ποσότης πρωτεΐνης προέρχεται ἀπὸ φυσικὰς πηγὰς καὶ μόνον 17.3 γραμμάρια εἶναι ζωϊκῆ. Ἴσως ἡ ἐτησίᾳ κατανάλωσις πρωτεΐνης ἀπὸ ζωϊκὰς πηγὰς, νὰ εἶναι κατὰ τι μεγαλυτέρα ἔναντι αὐτῆς τῆς ἑπταήμερου ἐρεύνης, λόγω τῆς καταναλώσεως ὄσπριων, γάλακτος, τυροῦ καὶ αὐγῶν καθ' ὅλον τὸ ἔτος. Τὰ 47 ο/ο τῆς πρωτεΐνης προέρχονται ἀπὸ τὰ δημητριακὰ καὶ ἀπὸ τὰ προϊόντα αὐτῶν. Τὰ 17 ο/ο ἀπὸ τὰ ὄσπρια, τὰ καρύδια τὰ πουλερικά, τὸ κυνήγι, τὰ σαλιγγάρια καὶ μόνον τὰ 5 ο/ο ἀπὸ τὸ γάλα καὶ τὰ προϊόντα αὐτοῦ, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἑπταήμερου διαιτολογικῆς ἐρεύνης.

Τὰ εἰσαγόμενα εἰς τὸν ὀργανισμόν λίπη ἀνέρχονται εἰς 107 γραμμάρια ἡμερησίως κατὰ κεφαλὴν. Ὅλη σχεδόν, αὐτὴ ἡ ποσότης

προέρχεται από τις έλμες, τὰ έλαια και τὰ προϊόντα αυτών: 78 ο/ο. Τὰ 11 ο/ο είναι ζωϊκής προελεύσεως, από τὸ γάλα, τὸ τυρί, τὸ κρέας τὰ αυγά κτλ. Ἡ στάθμη τῶν εἰς τὸν ὄργανισμόν εἰσαγομένων κατά τὴν ἑβδομάδα τῆς ἐρεύνης, ὑπῆρξεν ἴσως ἀντιπροσωπευτικὴ τῶν εἰσαγομένων λιπαρῶν οὐσιῶν καθ' ὄλοκλήρον τὸ ἔτος.

3.— Ἀσβεσίον και σιδήρος

Ἡ κατά κεφαλὴν και ἡμερησίως εἰς τὸν ὄργανισμόν εἰσαχθεῖσα ποσότης ἀσβεστίου ἦτο 0.16 γραμμάρια, ἡ δὲ κυριωτέρα προέλευσίς του ἦτο τὸ γάλα και τὰ προϊόντα αὐτοῦ κατά 27 ο/ο, τὰ δημητριακὰ κατά 17ο/ο, τὰ ὄσπρια, τὰ καρύδια, τὰ κάστανα και οἱ σπόροι κατά 14ο/ο. Ἡ ἔτησίᾳ κατανάλωσις ἐνδεχομένης εἶναι μεγαλύτερα τῆς ἀνωτέρω, δεδομένου ὅτι ἡ κατά τὴν διάρκειαν ὄλοκλήρου τοῦ ἔτους κατανάλωσις γάλακτος και ὄσπριων, εἶναι ἀφ' ἐνός μεγαλύτερα εἰς ποσοστὰ, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ τοὺς λόγους τοῦ ὁποῖου θὰ ἀναφέρωμεν βραδύτερον εἰς τὴν «περὶ ἐπαρκειᾶς τοῦ διαιτολογίου» παράγραφον. Ἡ μέση, εἰς τὸν ὄργανισμόν, εἰσαχθεῖσα ποσότης σιδήρου ἦτο 20.1 χιλιοστά τοῦ γραμμαρίου ἡμερησίως κατά κεφαλὴν. Ἡ κυριωτέρα προέλευσις αὐτοῦ εἰς τὸ ἑβδομαδιαῖον διαιτολόγιον ἦτο ἀπὸ τὰ δημητριακὰ και τὰ προϊόντα αὐτῶν εἰς ἀναλογίαν 41 ο/ο, ἀπὸ τὰ ὄσπρια, τὰ καρύδια και τὰς πυρῆνας (σπόροι κλπ.) κατά 22 ο/ο, και ἀπὸ τοὺς καρπούς κατά 13 ο/ο. Ὁ δείκτης τῶν κατά τὴν ἑβδομάδα τῆς ἐρεύνης ἀπορροφηθέντων ποσοστῶν σιδήρου, ἐνδέχεται νὰ εἶναι ὁμοῖος πρὸς τὸν τοῦ ὄλοκλήρου ἔτους. Ἡ ἐλάττωσις τοῦ ποσοστοῦ τῆς ἀπορροφηθείσης ποσότητος σιδήρου κατά τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ποσοστὰ τῆς ἑβδομαδιαίας ἐρεύνης, ἐξουδετερώνεται μὲ τὴν κατανάλωσιν περισσοτέρων ὄσπριων κατά τὸν χειμῶνα, λόγω τῆς ἐλλείψεως τῶν φθινοπωρινῶν φρούτων.

4.— Αἱ βιταμῖναι

Ἡ μέση στάθμη τῆς εἰσαχθείσης βιταμίνης Α ἦτο 3.853 Δ.Μ. (διεθνεῖς μονάδες). Μόνον τὰ 17 ο/ο ἐλήφθησαν ὡς προσχηματισθεῖσα βιταμίνη ἀπὸ τὰς ζωϊκὰς τροφάς. Ἡ κυριωτέτα πηγὴ τῆς βιταμίνης Α εἰς τὰς τροφάς ἦτο ἡ καροτίνη ἀπὸ τὰς τομάτας (36ο/ο) και ἀπὸ τὰς πρασίνας φυτικὰς τροφάς (38 ο/ο). Λόγω τῆς καταναλώσεως μεγάλων ποσοτήτων χλωρῶν φυτικῶν τροφῶν εἰς μεγάλην ποικιλίαν, κατά τὴν διάρκειαν τοῦ βροχεροῦ χειμῶνος και τῆς ἀνοιξέως, εἰς ὅλας τὰς περιοχάς, ἐξαιρέσει τῶν ὄρειων, ἡ στάθμη τῆς εἰσαχθείσης βιταμίνης Α καθ' ὄλον τὸ ἔτος, ἴσως κατά μέσον ὄρον νὰ ἦτο ἡ ἴδια ἢ και ἀνωτέρα τῆς στάθμης τῆς περιόδου τῆς ἑπταμῆρου ἐρεύνης, παρ' ὄλον ὅτι ἡ κατανάλωσις τῆς τομάτας περιορίζεται εἰς τοὺς 6 μῆνας μόνον τοῦ ἔτους.

Ἡ μέση κατά κεφαλὴν ἡμερησίως εἰσαχθεῖσα εἰς τὸν ὄργανισμόν ποσότης βιταμίνης Β1 ἦτο 1,65 χιλ. τοῦ γραμ. και τῆς βιταμίνης Β2 0,98 χιλ. τοῦ γραμ. και νιασίνης 19.6 χλστγρ. Κατά προσέγγισιν, τὰ 55 ο/ο τῆς βιταμίνης Β1 και τῆς νιασίνης και τὰ 35 ο/ο τῆς βιταμίνης Β2, προήρχοντο ἀπὸ τὰ δημητριακὰ και τὰ προϊόντα αὐτῶν.

Αί ἄλλαι, κυριώτεραι, πηγαί τῆς βιταμίνης Β1 ἦσαν τὰ ὄσπρια κατὰ 17 ο/ο καὶ ἡ πατάτα κατὰ 10 ο/ο. Ἡ εἰσαχθεῖσα εἰς τὸν ὄργανισμόν βιταμίνη Β1 κατὰ τὴν ἐβδομαδιαίαν ἔρευναν, ἴσως νὰ ἀντιπροσωπεύῃ τὴν ἔτησίαν μέσιν ποσότητα, καθ' ὅσον ἡ μεγαλύτερα κατανάλωσις τῶν ὄσπριων ἀναπληροῖ τὴν μικροτέραν κατανάλωσιν τῆς πατάτας.

Παραλλήλως πρὸς τὰ δημητριακά, ἄλλη κυρία πηγή τῆς βιταμίνης Β1 διὰ τὸ διαιτολόγιον τῆς ἐβδομάδος, ὑπῆρξαν τὰ κρέατα, τὰ ψάρια καὶ τὰ αὐγά, 10 ο/ο. Τὰ δέκα τέσσαρα τοῖς ἑκατὸν τῆς βιταμίνης Β2 ἐλήφθησαν ἀπὸ αὐτὴν τὴν ὁμάδα τροφῶν, τὰ 11 ο/ο ἀπὸ τὰ ὄσπρια καὶ τὰ καρύδια καὶ τὰ 10 ο/ο ἀπὸ τὸ γάλα καὶ τὰ προϊόντα αὐτοῦ.

Ἡ ἡμερησία, κατ' ἄτομον, εἰς τὸν ὄργανισμόν εἰσαχθεῖσα ποσότης ἀσκορβικοῦ ὀξέος ἦτο 90 χιλ. τοῦ γραμ. Τὰ 38 ο/ο αὐτοῦ προήρχοντο ἀπὸ τὴν τὰ χλωρὰ λαχανικά, τὰ 33 ο/ο ἀπὸ τομάταν καὶ τὰ 18 ο/ο ἀπὸ τὴν πατάταν. Ἡ εἰσαχθεῖσα μέση ἔτησία ποσότης αὐτοῦ, ἐνδέχεται νὰ εἶναι ὀλίγον τι μικροτέρα τῆς κατὰ τὴν ἐβδομαδιαίαν ἔρευναν ποσότητος, ἀλλ' ἡ διαφορὰ δὲν εἶναι μεγάλη, λόγῳ τῆς ἀναπληρώσεως αὐτῆς ἀπὸ τὰ ἐσπεριδοειδῆ, ἀντὶ τῆς τομάτας. Ἡ ἐνδεχομένη μικροτέρα ποσότης τῆς καταναλωθείσης πατάτας, δυνατὸν νὰ ἔχη κάποιαν ἐπίδρασιν, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἡ ἔτησίως εἰσαχθεῖσα εἰς τὸν ὄργανισμόν ποσότης τοῦ ὀξέος τούτου, θὰ εἶναι μᾶλλον 80 χιλιοστὰ τοῦ γραμμαρίου, παρὰ 90.

Ε'. Η ΕΠΑΡΚΕΙΑ ΤΟΥ ΔΙΑΙΤΟΛΟΓΙΟΥ

Ἡ ἐπάρκεια τοῦ διαιτολογίου ἔχει προσδιορισθῆ, ἀρχικῶς, διὰ τῆς συγκρίσεως τῶν εἰς τὸν ὄργανισμόν εἰσαγομένων θρεπτικῶν οὐσιῶν πρὸς τὰς σχετικὰς συστάσεις τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου Διαιτητικῶν Ἐρευνῶν. Ἡ μέση ἡμερησία κατὰ κεφαλὴν διαιτητικὴ δόσις, ἐλήφθη ἀπὸ τὴν κλίμακα τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου Διαιτητικῶν Ἐρευνῶν, ἀναλόγως τῆς ἡλικίας, τοῦ φύλου, τῆς συνθέσεως καὶ τῆς δραστηριότητος τῆς ὑπὸ ἔρευναν ὁμάδος καὶ ἐγένετο παραβολὴ τῆς κατὰ κεφαλὴν ἡμερησίως καταναλισκομένης θρεπτικῆς οὐσίας πρὸς αὐτὸ τὸ στοιχεῖον.

Πρὸς ἄρσιν τῶν παρανοήσεων, σχετικῶς μὲ τὰς ἐνδεικνυομένας δόσεις, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ δεδομένα τῆς Κρήτης, ἀντιγράφομεν ἀπόσπασμα ἐκ τῆς ἐγκυκλίου τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου Διαιτητικῶν Ἐρευνῶν ἔχον ὡς ἐξῆς :

«Τὸ ποσοτικὸν ἐπίπεδον τῶν Δόσεων».

(Ἐδῶ ἀκολουθεῖται ἡ γενικὴ ἀρχή, ὡς καὶ προηγουμένως, νὰ προτείνωνται ἀρκετὰ γενναϊόδωροι δόσεις, ὥστε νὰ ἐπαρκοῦν διὰ τὴν διατήρησιν καλῆς καταστάσεως ἀπὸ ἀπόψεως θρέψεως).

«Τὰ ποσοτικὰ δεδομένα τοῦ συνοδεύοντος πίνακος, προορίζονται νὰ ἀντιπροσωπεύσουν ἐπακριβῶς, ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα σημαίνει κυριολεκτικῶς ἡ φράσις : «ὑποδεικνυόμεναι διαιτητικαὶ δόσεις». Συνεπῶς, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰ προγενεστέρως διακηρυσσόμενα πρότυπα,

τά στοιχεῖα τὰ ὑπάρχοντα εἰς τὸν συνοδεύοντα πίνακα, πρέπει νὰ ἐρμηνεύωνται ὅτι ἀντιπροσωπεύουν τὰ ἐπίπεδα τῶν λαμβανομένων θρεπτικῶν οὐσιῶν, τὰ συνιστώμενα ὑπὸ τῆς Ἀμερικανικῆς ἀρμοδίας ὑπηρεσίας τροφίμων καὶ θρέψεως, ὡς τὰ φυσιολογικά καὶ ἰδεώδη. Αἱ ὑποδείξεις δὲν καλοῦνται «ἀπαραίτητοι», διότι ἔχουν τὴν ἔννοιαν ὅτι ἀφοροῦν ὄχι μόνον τὰ στοιχειώδη ἀπαραίτητα εἰς τὸν μέσον ἄνθρωπον, ἀλλὰ καὶ ἐπίπεδα διαίτης ἀρκούντως ὑψηλότερα, ὥστε νὰ καλύπτουν οὐσιαστικῶς ὅλας τὰς κατηγορίας ἀτόμων, ἀπὸ ἀπόψεως ἀναγκῶν ὁμαλῶν ἀνθρώπων.

«Συνεπῶς, οἱ ἀριθμοὶ τοὺς ὁποίους παραθέτομεν ἐνταῦθα, γενικῶς, εἶναι ἀνώτεροι τῶν κατὰ μέσον ὄρον ἀπαραιτήτων, ἀλλὰ χαμηλότεροι τῶν δόσεων, αἱ ὁποῖαι χρησιμοποιοῦνται διὰ νὰ ἀντιμετωπισθοῦν αἱ ἀνάγκαι αἱ δημιουργηθεῖσαι ἀπὸ παθολογικὰς καταστάσεις ἢ ἀπὸ ὠρισμένας προϋποθέσεις ἢ καὶ ὡς ἀντιστάθμισμα διὰ τὰς ἀπισχνάνσεις προγενεστέρας περιόδου.

«Ἡ ὑπηρεσία τοῦ Ὑπουργείου, ἀναγνωρίζει τὴν ὑποχρέωσιν νὰ ἐπεξηγήσῃ ὅσφ τὸ δυνατόν σαφέστερον, τὴν ἀκριβῆ σχέσιν τῶν ἐπιπέδων τῶν παρ' αὐτῆς ὑποδεικνυομένων καὶ εἰσακτέων εἰς τὸν ὄργανισμὸν θρεπτικῶν οὐσιῶν, πρὸς τὰς μικροτέρας ποσότητας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἀπαραίτητοι, πρὸς ἀποτροπὴν ἐκδήλων θρεπτικῶν ἀνεπαρκειῶν. Μελέται ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, καθὼς καὶ πληρέστερα πειράματα ἐπὶ ζῶων, ἀποδεικνύουν σαφῶς, ὅτι ἐπιτυγχάνεται οὐσιαστικὴ βελτίωσις, τόσον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ σώματος ὅσον καὶ εἰς τὴν καλὴν λειτουργίαν τῶν ὀργάνων, ὅταν αὐξάνεται ἡ ποσότης τῶν παρεχομένων θρεπτικῶν οὐσιῶν, πέραν τοῦ ἐπιπέδου τὸ ὁποῖον μόλις ἐπαρκεῖ διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐμφάνισιν τῶν συμπτωμάτων ἀνεπαρκείας. Τὸ ἐπίπεδον, ὑπεράνω τοῦ ὁποίου ἡ βλάβη ἢ τὰ συμπτώματα κάμψεως συνήθως δὲν εἶναι ἀντιληπτά, εἶναι μόνον ἓνα σημεῖον ἐπὶ μιᾶς μακρᾶς καμπύλης, ἣτις παρουσιάζει τὴν σχέσιν τῶν εἰσαγομένων συστατικῶν οὐσιῶν πρὸς τὴν ἐνέργειαν αὐτῶν. Ἡ παραχώρησις, ὅθεν, περιθωρίου τῆς εἰσαγομένης θρεπτικῆς οὐσίας, ὑπεράνω τοῦ κρίσιμου ἐπιπέδου διὰ κάθε εἶδος εἰσαγομένης θρεπτικῆς οὐσίας, σκοπὸν ἔχει νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἐπίτευξιν προσθέτων ὠφελειῶν καὶ ταυτοχρόνως νὰ καλύψῃ τὰς ἐπὶ μέρους παραλλαγὰς. Οὐδεὶς σταθερὸς τύπος θὰ ἦτο ὀρθολογικῶς ἐν τάξει, διὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ περιθωρίου μεταξὺ τῶν ἐλαχίστων «ἀπαραιτήτων» καὶ τῶν «ἐνδεικνυομένων δόσεων» δι' ὅλα τὰ συστατικά καὶ δι' ὅλας τὰς ὁμάδας πληθυσμῶν. Ἐκ τῶν πολυχρονίων πειραμάτων ποῦ ἔγιναν ἐπὶ ζῶων, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν σήμερον, ὅτι ἀνεξαρτήτως τῶν μεμονωμένων, κατ' ἄτομον, παραλλαγῶν ἀνάγκης εἰς θρεπτικὰς οὐσίας τὰ περιθώρια μεταξὺ τῶν εἰσαγομένων εἰς τὸν ὄργανισμὸν ἀρίστων συστατικῶν καὶ τῶν στοιχειωδῶς ἀπαραιτήτων τοιούτων, εἶναι δι' ὠρισμένα συστατικά, μεγαλυτέρα παρὰ δι' ἄλλα τοιαῦτα.

»Γενικῶς, ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη, ὅτι ὅταν τὸ διαιτολόγιον ἐξασφαλίζει ὠρισμένην ποσότητα θρεπτικοῦ παράγοντος, ἐπαρκεῖ διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς κανονικῆς λειτουργίας τοῦ ὄργανισμοῦ, τὰ δὲ ἐπὶ πλέον

ἀπὸ τὰς τροφὰς παρεχόμενα τοιαῦτα στοιχεῖα, εἶναι σχεδὸν περιττά διὰ τοὺς ὑγιεῖς ὀργανισμούς. Πάντα ταῦτα σημασίαν ἔχουν μόνον ὡς «ἀσφαλιστικὴ δικλείς» δι' ἐνδεχομένης ἐπείγουσας ἀνάγκας. Τοῦτο δυνατόν νὰ ἀληθεύῃ διὰ πλείστους οὐσιώδεις τροφικοὺς παράγοντας. Δι' ὠρισμένα, ὅμως, τρόφιμα ὑπάρχει ἀπόδειξις, ὡς συνάγεται ἐκ τῶν μακροχρονίων πειραματισμῶν ἐπὶ ζώων, ὅτι δύναται τις νὰ ἀποκομίσῃ ἠϋξημένης ὠφελείας ἐκ τῆς ἐπίσης ἠϋξημένης λήψεως καὶ ἐπὶ πολλὰ ἔτη πέραν τῆς συνήθους κεκανονισμένης δόσεως, ἐνῶ ἀντιθέτως, ὠρισμένα συστατικά δυνατόν νὰ βλάψουν, ἐὰν δὲν γίνονται μετρημένη χρῆσις αὐτῶν».

Εἰς τὴν ἀκολουθοῦσαν πραγματείαν μας, λοιπόν, ἔχει σπουδαιότητος νὰ ἀναγνωρισθῇ, ὅτι αἱ ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου Ἐρεῦνης ὑποδειχθεῖσαι «διαιτολογικαὶ δόσεις» μὲ τὰς ὁποίας παραβάλλονται αἱ καταναλισκόμεναι μέσαι θρεπτικαὶ οὐσίαι εἰς τὴν Κρητικὴν οἰκογένειαν, εἶναι μεγαλύτεραι τῶν μέσων ἀναγκῶν, διὰ νὰ καλύψουν οὐσιαστικῶς τὰς εἰδικὰς, κατὰ περιπτώσεις, παραλλαγὰς, ὡς πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις ὁμαλῶν καὶ φυσιολογικῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἕκτασις τῆς ἀσφαλιστικῆς αὐτῆς δικλείδος (διασφαλιστικοῦ παράγοντος), μεταξύ ὑπαρχουσῶν δόσεων καὶ ἀναγκῶν (ὑπολογιζομένη εἰς 30 ο/ο περίπου εἰς πλείστας κατηγορίας) θὰ ἐξετασθῇ κεχωρισμένως διὰ κάθε θρεπτικὴν οὐσίαν, ὅπου ἐμφανίζονται δύναται ἀνεπάρκειαι, ἐκ τῆς συγκρίσεως τῆς μέσης εἰς τὸν ὀργανισμὸν εἰσαγομένης θρεπτικῆς οὐσίας, πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου ὑποδειχθεῖσας δόσεις.

Διὰ τὴν ὁμάδα, ὡς σύνολον, διεπιστώθη ὅτι, ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν θερμίδων, ἡ κατανάλωσις ὑπῆρξεν ἐλαφρῶς μικροτέρα τῆς ὑποδεικνυομένης δόσεως, ὡς πρὸς τὴν βιταμίνην Α περίπου τὰ 80 ο/ο αὐτῆς, ὡς πρὸς τὴν βιταμίνην Β2 τὰ 60 ο/ο καὶ ὡς πρὸς τὸ ἀσβέστιον τὰ 50 ο/ο τῶν ὑποδεικνυομένων δόσεων. Τὸ μέσον ἐπίπεδον ὄλων τῶν ἄλλων καταναλισκομένων συστατικῶν, ἦτο ἀνώτερον τῶν ὑποδεικνυομένων δόσεων.

Εἰς τὰ ἀστικά κέντρα, ἡ κατὰ τὸ διαιτολόγιον καταναλισκόμενη ποσότης βιταμίνης Α, ἦτο ἱκανοποιητικώτερα ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ὑποδεικνυομένας δόσεις, παρὰ εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιοχάς. Ἀντιθέτως, ἡ κατανάλωσις βιταμίνης Β2 ὑπῆρξεν ἐλαφρῶς ἱκανοποιητικώτερα εἰς τὰς Κοινότητας, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ὑποδεικνυομένας παροχάς, παρὰ εἰς τὰ ἀστικά κέντρα.

Μόνον τὰ 4 ο/ο τῶν οἰκογενειῶν ἐλάμβανον θρεπτικὰς οὐσίας περιεχοῦσας καὶ τὰ 9 συστατικά καὶ τὰ 80 ο/ο τῶν ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου Ἐρεῦνης ὑποδεικνυομένων διαιτολογικῶν δόσεων. Ἄφ' ἑτέρου δέ, ὅλαι αἱ οἰκογένειαι ἐλάμβανον τὰ 80 ο/ο καὶ πλέον τῶν ὑποδεικνυομένων δόσεων τοῦλάχιστον ἐκ τῶν 9 συστατικῶν. Τοιαῦται, ὅμως, συνοπτικαὶ καταστάσεις, δὲν λαμβάνουν ὑπ' ὄψιν τὸν σχετικὸν βαθμὸν, κατὰ τὸν ὁποῖον τὰ λαμβανόμενα συστατικά εἶναι κατώτερα τῶν ὑποδείξεων τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου Ἐρεῦνης. Παραδείγματός χάριν, μία ἐξαιρετικῶς χαμηλὴ δόσις ἐνὸς συστατικοῦ, δυνατόν νὰ ἔχη σοβαρωτέρας συνεπειὰς διὰ μίαν οἰκογένειαν, παρὰ μία μετρίως χαμηλὴ δόσις τεσσάρων ἢ πέντε συ-

στατικών ουσιών.

Ο μέσος όρος των δόσεων θρεπτικών ουσιών, κρύπτει την πραγματική κατάσταση εις εκάστην οικογένειαν από απόψεως θρέψεως. Παρατηρήθη ότι υπήρχε σημαντική διακύμανσις ως προς την επάρκειαν εκάστης των λαμβανομένων θρεπτικών ουσιών χωριστά, όταν παραβληθῆι προς τὸ πρότυπον τουτο. Ἡ μεσαία δόσις (μεσαίας οικογενείας, κατατασσομένης σύμφωνα με τὴν ἀναλογίαν των λαμβανομένων ὑπ' αὐτῆς δόσεων θρεπτικῶν ουσιῶν) ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν των θερμίδων, ἦτο περίπου τὸ 111ο/ο των ὑποδεικνυόμενων δόσεων, με διακύμανσιν ἀπὸ 31 ἕως 216 ο/ο. Ἡ πρωτεΐνη καὶ τὸ ἄσκορβικὸν ὀξύ (βιταμίνη C), εἰς μεσαίας δόσεις, εὐρίσκονται εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον ὡς πρὸς τὰ ποσοστά, ἐνῶ ἡ θιαμίνη (βιταμίνη B1) ἢ νιασίνη (βιταμίνη B12) καὶ ὁ σίδηρος, παρουσίαζον μεσαίας λήψεις των 50 ο/ο καὶ πλέον ἐκ των ὑποδεικνυόμενων δόσεων. Ἀντιθέτως, ἡ μεσαία λήψις ἀσβεστίου ἦτο μόνον τὸ ἓν τρίτον καὶ τῆς βιταμίνης A καθὼς καὶ τῆς ριμποφλαβίνης (βιταμίνης B2) ἦσαν τὰ τρία πέμπτα των προταθεισῶν δόσεων.

(Ἴδε παράρτημα 5 Πίναξ A50).

1.—Θερμίδες

Ἡ μέση λαμβανομένη ποσότης των 2.547 θερμίδων διὰ κάθε ὀμάδα, ἦτο περίπου κατὰ 100 θερμίδες ἢ 4 ο/ο κάτω των ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου Ἐρευνῶν ὑποδεικνυόμενων δόσεων. (Ἴδε Πίνακα 10). Εἰς τὰς εὐπορωτέρας ὀμάδας των ἀγροτικῶν περιφερειῶν, ὁ ἀριθμὸς των λαμβανομένων θερμίδων ὑπερέβαινε τὰς ὑποδειχθείσας δόσεις περίπου κατὰ 200 θερμίδας.

ΠΙΝΑΞ 10. Θρεπτικαὶ οὐσίαι εἰσαγόμεναι εἰς τὸν ὄργανισμὸν τοῦ Κρητὸς, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου Ἐρευνῆς προτεινομένης δόσεις εἰς τὸ διαιτολόγιον κατὰ κεφαλὴν, 128 ὑποδειγμάτων οἰκογενειῶν Κρήτης. Φθινόπωρον 1948 (Θερμίδες καὶ 8 οὐσιώδη συστατικά)

<i>Εἰσαγόμενα εἰς τὸν ὄργανισμὸν συστατικά</i>	<i>Κρήτη Κατανάλωσις ἑπταμῆρου διαιτολογικῆς ἔρευνῆς καὶ οἰκογένειαι</i>	<i>Δικαιολογητικαὶ δόσεις ὑποδειχθεῖσαι ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου Ἐρευνῆς.</i>
Ἐνέργεια, θερμίδες	2,547	2,648
Γραμμάρια πρωτεΐνης	70,7	65,1
Γραμμάρια ζωϊκῆς πρωτεΐνης	(17,3)	—
Γραμμάρια λίπους	107,1	—
Γραμμάρια ἀσβεστίου	0,46	1,05
Χιλιοστά γραμμαρ. σιδήρου	20,1	11,6
Βιταμίνη Α', Διεθνεῖς Μονάδες	3,853	4,564
Βιταμίνη Α' προσχηματισθεῖσα, Δ.Μ.	(733)	—
Βιταμίνη Β' χιλιοστά γραμμαρίου	1,65	1,27
Βιταμίνη B2 χιλιοστά γραμμαρίου	0,98	1,63
Νιασίνη (βιταμίνη B12) χιλιοστά γραμ.	19,6	12,7
Ἄσκορβικὸν ὀξύ (βιταμίνη C) χιλ. γραμ.	90,0	71,0

Εἰς τὴν ομάδα τοῦ χαμηλοτέρου εισοδήματος ἐσημειώθη ἔλλειμμα περίπου 240 θερμίδων. Εἰς τὰ ἀστικά κέντρα αἱ δόσεις συμπίπτουν μὲ τὰς ὑπὸ τοῦ Ε.Σ.Ε. ὑποδεικνυόμενας, ἀλλὰ εἰς τὰ ἀγροτικά μέρη ἡ δόσις εἶναι περίπου 130 θερμίδες ὀλιγώτεροι. Λόγω τῶν ἐποχιακῶν διαφορῶν ὡς πρὸς τὴν δραστηριότητα τῶν ἀγροτῶν, τὸ ἔλλειμμα τῶν 130 θερμίδων εἰς τὰς ἀγροτικάς περιοχὰς πρέπει νὰ θεωρῆται ὀλίγον τι ὑπερβολικόν, ἐὰν ἐξετασθῇ ἐπὶ ἐτησίως βάσεως, περὶ τὰς 75 θερμίδας ἢ περὶ τὸ ἡμισύ. Τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ὑπερβολικοῦ περιθωρίου δόσεως (ἐπὶ ἐτησίως βάσεως) διὰ τοὺς ἐνηλίκους ἄρρενας τῶν ἀγροτικῶν περιοχῶν, τὰ δύο τρίτα τῶν ὁποίων διετέλουν ὑπὸ ἔντονον δραστηριότητα κατὰ τὴν φθινοπωρινὴν ἔρευναν καὶ ἐλάμβανον δόσεις 4.500 θερμίδων ἡμερησίως. Ἀκόμη καὶ μὲ ὑπερβολικὴν ποσότητα ἡμερησίας ἐργασίας, ἐπάνω εἰς ὄρεινόν καὶ πετρώδες ἔδαφος, ὁ μικρὸς ἀριθμὸς ἡμερῶν κατὰ τὰς ὁποίας ἐργάζεται ὁ ἀγρότης τῆς Κρήτης, (160 - 200 ἡμέραι ἐτησίως—Ἴδε Κεφάλ. 10), ὑποδηλοῖ ὅτι ἐπὶ ἐτησίως βάσεως, αἱ ἡμερησίου δόσεις εἰς θερμίδας εἰς τὰς ἀγροτικάς περιοχὰς, δυνατὸν νὰ ἦτο περίπου 3 ο/ο μικρότεραι τῶν ὑπὸ τῆς ἑπταήμερου διαιτολογικῆς ἐρεύνης εὑρεθεισῶν τοιούτων. Ἐδῶ ἐξετάζομεν τὴν ἐπίδρασιν τῆς διαφοροποιήσεως τῆς δραστηριότητος, καθόσον ἔχει σημασίαν μόνον ἐν σχέσει πρὸς τὰς δόσεις θερμίδων, τὰς ὑποδειχθείσας ὑπὸ τοῦ Ε.Σ.Ε. (Ἔθν. Συμβουλίου Ἐρεύνης). Οὐδὲν ἄλλο δὲ συστατικὸν ἐπιρραεῖται ἀπὸ τὸν βαθμὸν τῆς δραστηριότητος.

Αἱ δόσεις τῶν 2.648 θερμίδων, αἱ ὑποδειχθείσαι ἀπὸ τὴν Ε.Σ.Ε. ἀφοροῦν τοὺς Ἀμερικανούς, οἱ ὁποῖοι ζοῦν εἰς τὸ κλίμα τῆς Ἀμερικῆς. Αἱ εἰς θερμίδας ἀνάγκαι τῆς ὑπὸ ἔρευναν καὶ μελέτην Κρητικῆς ομάδος, ὑπελογίσθησαν βάσει τοῦ ὑποδειχθέντος συστήματος ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν ἐρευνῶν, σχετικῶς πρὸς εἰς θερμίδας ἀνάγκας, τῆς συγκληθείσης ὑπὸ τῆς F.A.O. (F.A.O. = Food and Agricultural Products Organization—«Ὁργάνωσις Τροφίμων καὶ Ἀγροτικῶν Προϊόντων»), εἶναι δὲ περίπου 2.300 θερμίδες. Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ προτύπου τούτου, ὅπερ συμφωνεῖ περισσότερον μὲ τὰς εἰς τὴν Κρήτην ἐπικρατούσας συνθήκας, παρὰ μὲ τὸ Ἀμερικανικὸν πρότυπον, ἀποδεικνύει ὅτι κατὰ μέσον ὄρον τὸ διαιτολόγιον τῆς ομάδος καὶ τοῦ μικροτέρου ἀκόμη εισοδήματος, ἦτο ἐπαρκές ἀπὸ ἀπόψεως συνολικῆς ἐνεργειακῆς ἀξίας.

2.— Πρωτεΐνη

Ἡ λαμβανομένη συνολικὴ ποσότης πρωτεΐνης ἦτο ἐπαρκής, μολοντί ἢ ποσότης τῆς ζωϊκῆς πρωτεΐνης ἦτο ἐλαφρῶς μικρότερα, τῆς γενικῶς ἐνδεδειγμένης τοιαύτης, κατὰ τὸ ἕν τρίτον τοῦ συνολικοῦ. Εἰς τὰς ομάδας μικροτέρων εισοδημάτων, ὑπάρχουν ἐνδείξεις, κατὰ τὰς ὁποίας μικρὰ αὐξήσις εἰς τὴν κατανάλωσιν ζωϊκῆς πρωτεΐνης θὰ ἦτο ἐπιθυμητὴ μολοντί ὄχι ἀπαραίτητος.

3.— Ἀσβεστίου

Ἡ σύγκρισις τῆς ἀπὸ τὰς τροφὰς μόνον λαμβανομένης ποσότητος ἀσβεστίου πρὸς τὰς ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου Ἐρεύνης

(Ε.Σ.Ε.) υποδεικνυόμενας δόσεις, θά διεπίστωνεν ότι τὸ συστατικὸν τοῦτο λαμβάνεται κατὰ ποσότητας ἐλάχιστα ἱκανοποιητικὰς εἰς οἰονδήποτε διαιτολόγιον τῆς Κρήτης. Διὰ τὴν ὁμάδα ὡς σύνολον, ἡ διαφορὰ ὑπῆρξε 50 ο/ο καὶ διὰ τὴν ὁμάδα ὑψηλοτέρου εἰσοδήματος, περίπου 45 ο/ο. Ἡ κατανομή τοῦ ἄσβεστίου, λαμβανομένου ὡς συστατικοῦ θρεπτικῆς οὐσίας εἰς διαφόρους οἰκογενείας ἐφάνερωσεν ὅτι μόνον τὰ 13 ο/ο τῶν οἰκογενειῶν ἐλάμβανον τὰ 80 ο/ο τῶν Ἀμερικανικῶν προτύπων, ἐνῶ τὰ 70 ο/ο ἐλάμβανον ὀλιγώτερον τοῦ ἡμίσεος τῶν ὑπὸ τῆς Ἀμερικανικῆς ὑπηρεσίας προτεινομένων δόσεων.

Αἱ δυναταί, ὅμως, ἀνακρίβειαι εἰς τοὺς δείκτας τῶν εἰς τὸν ὀργανισμόν εἰσακτέων θρεπτικῶν οὐσιῶν, καθὼς καὶ αἱ πρὸς τὰ πρότυπα σχετιζόμεναι προϋποθέσεις, πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπ' ὄψει κατὰ τὸν προσδιορισμὸν τῶν ἀριθμῶν τούτων, κατ' ἀναλογία. Ἐνῶ τὰ περί συνθέσεως τῶν τροφίμων δεδομένα, ἐλήφθησαν ἐκ τῶν ἀριθμῶν τῶν δημοσιευθέντων πινάκων τῆς γνωστοτάτης αὐθεντικῆς πηγῆς (εἰδικὸν ὑπόμνημα τοῦ β' Τμήματος τοῦ Ἠνωμένου Ἑργατικοῦ Κόμματος), ἡ σύνθεσις ἐν τούτοις τῶν ἐπιτοπίως, ἐν Κρήτῃ, παραγομένων ποικίλων τροφῶν, λαχανικῶν κλπ. δυνατόν νὰ διαφέρῃ σημαντικῶς ἐκείνης, βάσει τῆς ὁποίας κατηρτίσθησαν οἱ πίνακες οὗτοι. Τὸ εἰς ἄσβεστιον περιεχόμενον τῶν ἀγρίων χόρτων καὶ σαλιγγαριῶν, δυνατόν νὰ εἶναι μεγαλύτερον εἰς περιοχὰς ἐδάφους ἄσβεστολίθου, λόγω τῆς προσαρμογῆς τοῦ εἴδους εἰς τὸ περιβάλλον μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου. Οἱ Κρήτες τρώγουσιν τὰ μικρὰ ψάρια μὲ τὰ κόκκαλά των (καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι χωρὶς ὄφελος δι' αὐτοὺς κατὰ τὰ ἀνωτέρω).

Τὸ ὕδωρ εἶναι ἄλλη σημαντικὴ πηγὴ ἄσβεστίου διὰ τὸ Κρητικὸν διαιτολόγιον. Τὸ ἔδαφος τῆς Κρήτης παρέχει ἀφθονον ἄσβεστόλιθον καὶ ἡ ἀνάλυσις τοῦ ὕδατος δεικνύει κατὰ μέσον ὄρον 0,15 γραμμάρια ἀνθρακικοῦ ἄσβεστίου ἀνὰ 1000 γραμμάρια ὕδατος. Ἄτομον τὸ ὅποιον πίνει 6 ποτήρια νερὸ ἡμερησίως (1.500 γραμ.) αὐξάνει τὴν ποσότητα τοῦ ἄσβεστίου ποῦ εἰσάγει εἰς τὸν ὀργανισμόν του κατὰ 0,23 γραμμάρια (ἀπὸ 0,46 γραμ. εἰς 0,69 γραμμάρια) ἢ κατὰ 50 ο/ο τοῦ ἄσβεστίου τοῦ παρεχομένου εἰς τὴν λαμβανομένην τροφήν, μόνον. Ἡ χαμηλὴ δόσις ἄσβεστίου κατὰ τὸ φθινόπωρον, προέρχεται ἐπίσης ἀπὸ τὴν ἐποχιακῶς χαμηλὴν κατανάλωσιν ρευστοῦ γάλακτος, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἐτησίως προσηρμοσμένας ἐκτιμήσεις. Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ὑπάρχοντος ἄσβεστίου εἶναι ἴσως πολὺ μεγάλη, ἐπειδὴ τὸ ἥπιον κλίμα ἐπιτρέπει εἰς τὸ σῶμα νὰ ἐκτίθεται εἰς τὸν ἥλιον ἐπὶ μακρὸν χρόνον διαρκούντος τοῦ ἔτους (ἰδιαιτέρως εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν παιδιῶν) καὶ ἡ τοιαύτη αὐξήσις παραγωγῆς βιταμίνης Δ, συντελεῖ εἰς τὴν ἀξιοποίησιν τοῦ ἄσβεστίου.

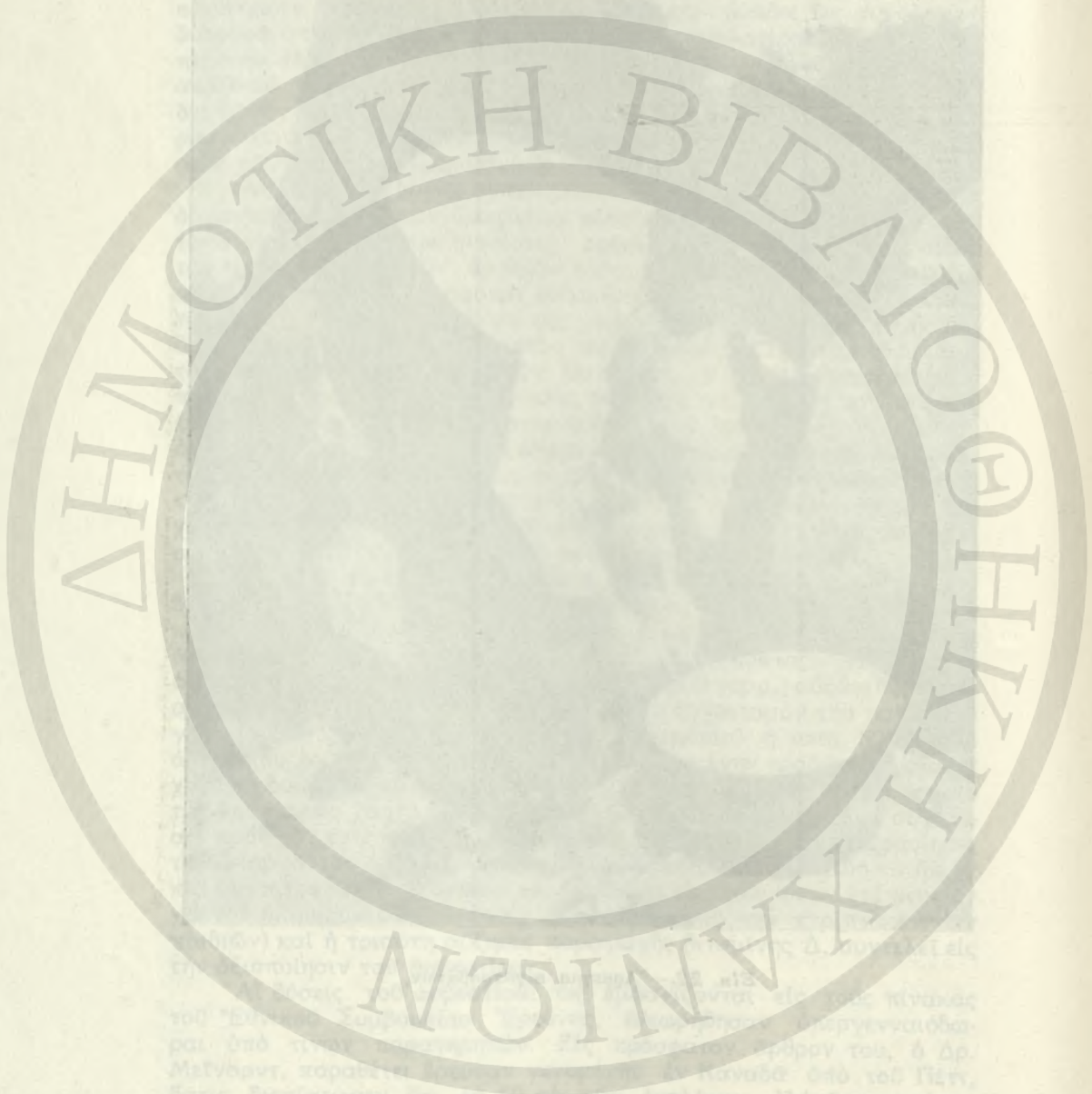
Αἱ δόσεις τοῦ ἄσβεστίου, ὡς ἐμφανίζονται εἰς τοὺς πίνακας τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου Ἑρεῦνης, ἐθεωρήθησαν ὑπεργενναϊδωραὶ ὑπὸ τινῶν παρατηρητῶν. Εἰς πρόσφατον ἔρθρον του, ὁ Δρ. Μείναρντ, παραθέτει ἔρευναν γενομένην ἐν Καναδᾷ ὑπὸ τοῦ Πέττ, ὅστις διεπίστωσεν, ὅτι τὰ 50 ο/ο τῶν ἐνηλίκων, ἐλάμβανον μόνον τὰ 40 ο/ο τῶν σημερινῶν ἐνδεικνυομένων δόσεων.

Λαμβανομένων ὑπόψει τῶν διαιτολογικῶν συνθηκῶν, τῶν ἐνδεχομένων διαφορῶν εἰς τὴν σύνθεσιν τῶν τροφῶν, τῆς μεγάλης

Εικ. 22.—Άρμεγμα αίγοπροβάτων.

Ε.Ε.Ε.Ι. Γραμματεία Παιδείας, 40, Βασιλίσσης Σοφίας, Αθήνα, Τ.Κ. 11527

Ε.Ε.Ε.Ι. Γραμματεία Παιδείας, 40, Βασιλίσσης Σοφίας, Αθήνα, Τ.Κ. 11527
 Η παρούσα έκδοση είναι η πρώτη έκδοση της Ε.Ε.Ε.Ι. Γραμματείας Παιδείας.
 Η έκδοση αυτή είναι η πρώτη έκδοση της Ε.Ε.Ε.Ι. Γραμματείας Παιδείας.
 Η έκδοση αυτή είναι η πρώτη έκδοση της Ε.Ε.Ε.Ι. Γραμματείας Παιδείας.
 Η έκδοση αυτή είναι η πρώτη έκδοση της Ε.Ε.Ε.Ι. Γραμματείας Παιδείας.

Λειτουργούμενος σταθμός των δημοτικών βιβλιοθηκών, των ενδοσχολικών βιβλιοθηκών και των δημοτικών βιβλιοθηκών, της μεγάλης

ποσότητας άσβεστίου εις τὸ νερό, τῆς ηὔξημένης καταναλώσεως ρευστοῦ γάλακτος, βάσει ἐτησίας ἐκτιμήσεως καὶ τῶν ἐκτάκτως μεγάλων δόσεων τῶν ὑποδεικνυμένων ὑπὸ τοῦ Ε.Σ.Ε., ἡ ὑποτιθεμένη ἀνεπάρκεια εἰς τὴν δόσιν άσβεστίου, θά ἦτο ἴσως μᾶλλον θεωρητικὴ ἢ θά περιωρίζετο εἰς ἐλαχίστας οἰκογενείας, αἱ ὁποῖαι δὲν θά ἦσαν εἰς θέσιν νά ἐξοικονομήσουν ἀρκετάς ποσότητας γαλακτοκομικῶν προϊόντων, σαλιγγαριῶν ἢ ὄσπριων εἰς τὸ διαιτολόγιον των.

4.—Βιταμίνη Α.

Ἐνῶ ἡ μέση κατανάλωσις βιταμίνης Α εὔρισκετο μόνον 20 ο/ο κάτω τοῦ ἐπιπέδου τῆς ὑπὸ τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου Ἐρεῦνης ὑποδεικνυμένης δόσεως, τὸ μεγάλο ποσοστὸν (πλέον τῶν τεσσάρων πέμπτων) βιταμίνης Α, τῆς προερχομένης ἀπὸ τὴν καροτίνην τοῦ διαιτολογίου μᾶλλον παρὰ ἀπὸ προπαρεσκευασμένην βιταμίνην Β, δεικνύει ὅτι τὸ ἐπίπεδον τῆς λαμβανομένης βιταμίνης, ἐνδέχεται νά εἶναι ὀλιγώτερον ἰκανοποιητικὸν ἀπὸ ὅ,τι ὑποδηλοῦν οἱ ἀριθμοὶ οὔτοι. Αἱ γνώσεις μας εἶναι, ἴσως, ὀλιγώτερον ἐκτεταμέναι, σχετικῶς πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀνθρώπου διὰ βιταμίνην Α παρὰ δι' ἄλλα οὐσιαστικώτερα συστατικά. Πρόσφατος Βρετανικὴ μελέτη ἐπιβεβαιοῖ, ὅτι αἱ ὑποδεικνυόμεναι δόσεις ὑπὸ τοῦ Ε.Σ.Ε. δὲν εἶναι ὑπερβολικαί.

Ὁ Χιοῦμ καὶ ὁ Κρέμπς, λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὰς μεγάλας ἀπωλείας τῆς βιταμίνης Α ἐκ τῶν περισσοτέρων τροφῶν, ἐξ αἰτίας τοῦ ἀνθρωπίνου μεταβολισμοῦ, συνιστοῦν ὡς ἡμερησίαν δόσιν τὰς 2.500 Διεθνεῖς Μονάδας βιταμίνης Α ἢ 7.500 Δ.Μ. καροτίνης μόνον. Αἱ ἀνωτέρω ὑποδείξεις δύνανται νά φθάσουν περίπου εἰς τὰ ἐπίπεδα τοῦ Ε.Σ.Ε. δηλ. τὰς 5.000 Διεθνεῖς Μονάδας, μόνον ὅταν ἡ βᾶσις τῆς καροτίνης εἶναι «ὀλιγώτερα τοῦ ἡμίσεος» ἐκείνης, τῆς εἰς ἰδιοπαρασκευάσματα προσφερομένης βιταμίνης Α. Ἀμφότεραι αἱ κατηγορίαι ὑποδείξεων, ὑποδηλοῦν ὅτι μεγάλο ποσοστὸν τῶν ἐξετασθεισῶν οἰκογενειῶν, δυνατόν νά μὴ λαμβάνουν ἰκανὴν ποσότητα βιταμίνης Α, ἰδίως κατὰ τὸ φθινόπωρον.

Δέον, ὅμως, νά ληφθῆ ὑπ' ὄψει τὸ γεγονός, ὅτι τὸ διαιτολόγιον τῆς φθινοπωρινῆς ἐποχῆς δὲν περιελάμβανεν τόσας χλωρὰς τροφάς, ὅσας θά εὔρισκον αἱ περισσότεραι οἰκογένειαι τῆς Κρήτης, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς βροχερᾶς ἐποχῆς. Ἐπειδὴ οἱ Κρήτες ἀγαποῦν τὰς μαγειρευμένας τροφάς, τὰς παρεσκευασμένας ἀπὸ χλωρὰ χόρτα, εἴτε ἡμερᾶ εἴτε ἄγρια, ζεστά ἢ κρύα, τὸ ἐτήσιον διαιτολόγιόν των ἐνδέχεται νά εἶναι κατώτερον εἰς βιταμίνην Α, τῶν ἐνδείξεων τοῦ φθινοπωρινοῦ τούτου διαιτολογίου. Τοῦτο ὑποδηλοῖ, ὅτι πᾶσα ἐποχιακὴ ἀνεπάρκεια, δυνατόν νά μὴν εἶναι σοβαρά, ἂν αἱ ἐλλείψεις δύνανται ν' ἀναπληρωθοῦν κατὰ τὸ διάστημα τῶν ἐπομένων ἐποχῶν. Ἐνῶ τὸ 25 ο/ο τῶν ἐξετασθεισῶν οἰκογενειῶν ἔφθασαν τὸν ἐνδεικνυόμενον ἀριθμὸν βιταμίνης Α, ἐν τούτοις τὰ 31 ο/ο ἦσαν εἰς ἐπίπεδον χαμηλότερον τοῦ ἡμίσεος τοῦ προτεινομένου ἀριθμοῦ. Τοῦλάχιστον δι' αὐτὸ τὸ τμήμα τοῦ πληθυσμοῦ, ἡ κατάστασις ἐφαίνετο ἐκτάκτως μὴ ἰκανοποιητικὴ. Ἐνῶ τὰ 60 ο/ο τῆς ὁμάδος μεγίστου εἰσοδήματος

είχον 80 ο/ο ή και πλέον του ύποδεικνυομένου αριθμοῦ, ἐν τούτοις μόνον τὰ 32 ο/ο τῆς ομάδος μετὸ χαμηλότερον εἰσοδήμα ἐφθάνον ἐκεῖνο τὸ ἐπίπεδον.

5.—Βιταμίνη Β 2 (ριμποφλαβίνη)

Εἰς ὅλας τὰς οἰκογενείας, ἐκτὸς ἐλαχίστων, ἡ λήψις τῆς βιταμίνης Β 2 ἦτο κατωτέρα τῆς ἐνδεικνυομένης δόσεως. Μόνον τὰ 21 ο/ο τῶν οἰκογενειῶν ἐφθάνον τὰ 80 ο/ο τῶν δόσεων τοῦ Ε.Σ.Ε. καὶ τὰ 33 ο/ο τῶν οἰκογενειῶν ἐλάμβανον ὀλιγώτερα τῶν 50 ο/ο τῆς ποσότητος.

Εἰς τὴν τάξιν τοῦ ἀνωτάτου εἰσοδήματος τῶν ἀγροτικῶν περιφερειῶν, τὰ 50 ο/ο τῶν οἰκογενειῶν ἐλάμβανον τὰ 80 ο/ο ἢ καὶ περισσότερα τῶν ἐνδεικνυομένων δόσεων καὶ εἰς τὴν τάξιν τοῦ χαμηλότερου εἰσοδήματος μόνον τὰ 14 ο/ο. Ἐπειδὴ ἡ κατανάλωσις τῶν δημητριακῶν, ὀσπρίων, καρυδιῶν ἦτο εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον μεταξὺ τῶν διαφόρων αὐτῶν περιοχῶν καὶ κατηγοριῶν εἰσοδήματος, τὰ χαμηλά καὶ παραλλασσόμενα ἐπίπεδα καταναλώσεως βιταμίνης Β 2, πρωτίστως ἐσχετιζόντο μετὴν κατανάλωσιν ζωϊκῶν προϊόντων: κρέατος, αὐγῶν, γάλακτος, καὶ τυροῦ.

6.—Βιταμίνη Β 1 (θιαμίνη) καὶ βιταμίνη C (ἀσκορβικὸν ὀξύ)

Εἰς τὸν κατ' ἀναλογίαν προσδιορισμὸν τῆς ἐπαρκείας τῶν βιταμινῶν τούτων, Β 1 καὶ C, πρέπει νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψει τὸ γεγονός, ὅτι τὸ εἰς θρεπτικὴν οὐσίαν περιεχόμενον τοῦ διαιτολογίου, ὑπελογίσθη χωρὶς νὰ γίνῃ παραχώρησις, λόγῳ τῶν ἀπωλειῶν τῶν ὀφειλομένων εἰς τὸ μαγεῖρευμα. Κατὰ προσέγγισιν, τὸ ἐν τρίτον τοῦ ἀσκορβικοῦ ὀξέος (βιταμίνης C) ἐλαμβάνετο ἐκ τῆς φρέσκης τομάτας καὶ τῶν ἐσπεριδοειδῶν καὶ τὰ δύο τρίτα ἀπὸ τὴν πατάταν καὶ ἀπὸ τὰ χλωρὰ λαχανικά, τὰ ὁποῖα μαγειρεύονται πρὶν φαγωθῶν. Ἄν ὑπῆρχε 50 ο/ο ἀπώλεια βιταμίνης ἀπὸ τὸ μαγεῖρευμα τῶν λαχανικῶν, τὸ μέσον ἐπίπεδον εἰσαγομένου εἰς τὸν ὄργανισμόν, θὰ ἦτο κατὰ προσέγγισιν 60 ο/ο χιλιοστὰ τοῦ γραμμαρίου κατὰ κεφαλὴν ἡμερησίως, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐξακολουθεῖ νὰ ἀποτελεῖ ἐπαρκές ἐπίπεδον. Ἡ ἀπώλεια τῆς βιταμίνης Β 1, ὀφειλομένη εἰς τὸ μαγεῖρευμα, μπορεῖ νὰ φθάσῃ τὰ 15 ο/ο περίπου. Μία ἔκπτωσις ἀπὸ τὸν ἀριθμὸν εἰσακτέου συστατικοῦ ὡς πριθωρίου διὰ τὴν ἀπώλειαν, ἀφήνει ἀκόμη ἀρκετὴν εἰσακτέαν βιταμίνην, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἐνδεικνυομένας δόσεις τοῦ διαιτολογίου.

7.—Νιασίνη (βιταμίνη Β 12) καὶ σίδηρος

Ἡ ἑπτάημερος διαιτολογικὴ ἔρευνά μας, παρουσίασεν ἐπαρκῆ ἐπίπεδα βιταμίνης Β 12 καὶ σιδήρου εἰς τὰς λαμβανομένας θρεπτικὰς οὐσίας, εἰς τὰ διαιτολόγια ἀπασῶν τῶν ομάδων τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης, ἀναφορικῶς πρὸς τὸν σίδηρον. Τὸ ποσοστὸν τῶν οἰκογενειῶν αἱ ὁποῖαι ἐνεφάνιζον ἐπαρκῆ λήψιν αὐτοῦ, ἦτο ἀνώτερον ἀπὸ τὴν περὶπτωσιν τῶν ἄλλων λαμβανομένων θρεπτικῶν οὐσιῶν. Ἡ βιταμίνη

Β 12 δὲν ἦτο ἐπαρκής, μὲ τὸ ἴδιον ὕψος ποσοστοῦ τῶν ἀστικῶν οἰκογενειῶν πρὸς τὸ ποσοστὸν τῶν ἀγροτικῶν κοινοτήτων.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ

Ἡ ἀνωτέρω σύγκρισις μεταξὺ πραγματικῆς καταναλώσεως καὶ τῶν ὑποδεικνυομένων δόσεων ὑπὸ τοῦ Ε.Σ.Ε. ἢ τῆς F.A.O. (Ὁργανώσεως Τροφίμων καὶ Ἀγροτικῶν Προϊόντων) εἶναι ἐνδεικτικὴ μόνον τῶν ἀνεπαρκειῶν τοῦ διαιτολογίου. Διὰ νὰ προσδιορισθῇ ἡ ἐπαρκεία τοῦ διαιτολογίου, θὰ ἦτο ἀπαραίτητον νὰ ὑπάρχουν καλὰ κριτήρια, διὰ νὰ ἐκτιμηθῇ ἡ κατάστασις τοῦ πληθυσμοῦ ἀπὸ ἀπόψεως θρέψεως. Κλινικὴ ἐξέτασις, ἐνεργηθεῖσα παρὰ ἱατροῦ διαιτολόγου καὶ μέλους τοῦ προσωπικοῦ τῆς ἐρεῦνης, ἐπὶ 200 παιδιῶν ἀπὸ 6 ἕως 16 ἐτῶν, ἐκ τῶν κατηγοριῶν τοῦ μικροτέρου εἰσοδήματος ἐν Κρήτῃ, δὲν ἐπαρουσίασεν ἀξιολόγους ἐνδείξεις ἀβιταμινώσεως. Οἱ δὲ ἱατροὶ τῆς Κρήτης, δὲν ἀντιμετώπισαν ποτὲ τὴν ἀβιταμίνωσιν ὡς σοβαρὸν ὑγειονομικὸν πρόβλημα.

Ἀντιθέτως, ὅμως, ἄλλα μέλη τοῦ προσωπικοῦ τῆς ἐρεῦνης διεπίστωσαν ἐνδείξεις ὑποσιτισμοῦ μεταξὺ τῶν παιδιῶν τῶν κατοικούντων εἰς τὰ περίεξ τοῦ Ἡρακλείου εὐρισκόμενα σπήλαια καὶ ὡς ὠρισμένα ὄρεινὰ χωρία. Τὸ 3 ο/ο τὸ οἰκογενειῶν—ὑποδειγμάτων τῆς ἐβδομαδιαίας ἐρεῦνης, ποῦ ἐλάμβανον ὀλιγωτέρας τῶν 1.600 θερμίδων κατὰ κεφαλὴν ἡμερησίως, πιθανὸν νὰ ὠφείλετο εἰς τὰς ἀνωμαλίας τῆς καταναλώσεως (τῆς συγκεκριμένης ἐβδομάδος) ἢ καὶ εἰς τὴν παράλειψιν ἀναγραφῆς τῆς συνολικῆς πραγματικῆς καταναλώσεως τροφίμων, ὑπ' αὐτῶν τῶν συγκεκριμένων οἰκογενειῶν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ διαιτολογικὴ ἐρευνα, ἡ περιορισμένη κλινικὴ ἐξέτασις, καθὼς καὶ αἱ καθ' ἕκαστον παρατηρήσεις μελῶν τοῦ προσωπικοῦ τῆς ἐρεῦνης, ὑποδηλοῦν ὅλα, ὅτι τὰ οἰαδῆποτε σοβαρὰ προβλήματα τῆς θρέψεως εἰς τὴν Κρήτην, ἐνδεχομένως ἐντοπίζονται εἰς σχετικῶς μικρὸν ἀριθμὸν οἰκογενειῶν, αἱ ὁποῖαι ζοῦν ὑπὸ συνθήκας χαμηλοῦ εἰσοδήματος καὶ μὲ ἐλαχίστην οἰκιακὴν παραγωγὴν. Ἐπειδὴ δὲ ἡ Κρήτη δὲν ἔχει πολὺ μεγάλας πόλεις, δὲν παρουσιάζονται αἱ προϋποθέσεις διὰ τὴν ὑπαρξίν ἐσχάτου ὑποσιτισμοῦ. Ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου τὰ πορίσματα τῆς ἐρεῦνης δὲν εἶναι τυπικῶς ἐφαρμόσιμα διὰ τὰς μεγάλας πόλεις, ὅπως αἱ Ἀθῆναι καὶ ἡ Θεσσαλονίκη, εἰς τὰς ὁποίας συνέβησαν οἱ περισσότεροι θάνατοι ἐκ πείνης κατὰ τὸν πόλεμον καὶ τὴν κατοχὴν.

ΣΤ'. ΟΙ ΣΥΝΤΕΛΕΣΤΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΠΑΡΚΕΙΑΝ ΤΗΣ ΔΙΑΙΤΗΣ

Εἰς τὴν Κρήτην, ὅπου ἡ γεωργία ἀποτελεῖ σημαντικώτατον παράγοντα τῆς ὅλης οἰκονομίας, τόσον ἡ ποσότης ὅσον καὶ τὰ διάφορα εἶδη τῶν παραγομένων τροφίμων, ἔχουν λιαν βαρύνουσαν σχέσιν πρὸς τὴν ποσότητα καὶ τὴν ποιότητα τῆς διαίτης δι' ὅλοκληρον τὸν πληθυσμὸν τῆς Κρήτης. Πρὸς τούτους, ὑπῆρχον διαφοραὶ καταναλώσεως τροφίμων μεταξὺ τῶν ἀγροτικῶν, ἡμιαστι-

κῶν καὶ ἀστικῶν ὁμάδων, καθὼς καὶ διαφοραὶ μεταξύ ὁμάδων διαφόρων εἰσοδημάτων ἐντὸς τῶν ἀγροτικῶν Κοινοτήτων. Τὰ ὑπάρχοντα ἐλάχιστα λεπτομερῆ διαιτολογικὰ ἀρχεῖα εἰς τὰ ἀστικά κέντρα, ἀπέκλειον οἰανδήποτε μελέτην τῆς ἐπιδράσεως τῶν διαφορῶν εἰς τὰ εἰσοδήματα ἐντὸς τῆς αὐτῆς ὁμάδος.

1.—*Ἡ δίαιτα ἐν σχέσει πρὸς τὴν παραγωγὴν τροφίμων*

Μὲ τὴν λίαν περιωρισμένην στρεμματικὴν ἔκτασιν τῆς Κρητικῆς γῆς καὶ μὲ τὸν μεγάλον ἀριθμὸν ἀτόμων κατὰ στρέμμα, ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν ἢ ἀξιοποίησιν τῆς γῆς διὰ τὴν καλλιέργειαν ἐκείνων ἐκ τῶν εἰδῶν, τὰ ὁποῖα θὰ ἀποδώσουν τὴν μεγαλυτέραν ποσότητα θρεπτικῶν οὐσιῶν κατὰ στρέμμα, ἀμέσως ἢ καὶ διὰ τῆς ἀνταλλαγῆς προϊόντων. Ὑπὸ τὰς ὑπαρχούσας ἐπὶ τῆς νήσου προϋποθέσεις, ἢ καλλιέργεια τῶν ἐνεργειοπαραγωγῶν τροφίμων, πρέπει νὰ ἔχη προτεραιότητα ἐναντι τῶν ἄλλων τύπων, τοῦλάχιστον μέχρις ἐνὸς σημείου, ἄνω τοῦ ἐλάχιστου ὁρίου ἀναγκῶν εἰς θερμίδας. Ἡ σύγκρισις τῆς κατὰ στρέμμα παραγωγῆς τροφίμων (ἀπὸ ἀπόψεως περιεχομένου εἰς θερμίδας καὶ πρωτεΐνην) ἀπὸ διαφόρους συγκομιδὰς, ρίπτει ὀλίγον φῶς ἐπὶ τῆς σχέσεως μεταξύ παραγωγῆς τροφίμων καὶ διαίτης τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ. Τοῦτο πρέπει νὰ δημιουργήσῃ τὴν βάσιν διὰ τὰς μεταγενεστέρας ὑποδείξεις, ὡς πρὸς τὰ μέσα βελτιώσεως τῆς διατροφῆς καὶ τοῦ ἐπιπέδου τῶν εἰσοδημάτων, μὲ τὰ ὁποῖα θὰ ἐθεράπευαν καλύτερα τὰς ὀλίγας ἀνάγκας διὰ τὴν ἐξύψωσιν τῆς βιοτικῆς στάθμης τῶν οἰ Κρήτες.

Μολονότι εἶναι ἀπαραίτητον νὰ ἔχωμεν εἰς τὴν διάθεσίν μας, τὰ πορίσματα προσφάτων μακροχρονίων πειραματισμῶν ἐπὶ πολλῶν καλλιεργητῶν, μὲ τὴν ἀπόδοσιν αὐτῶν εἰς τὰ κυριώτερα συστατικά, διὰ νὰ φθάσωμεν εἰς ὀριστικά συμπεράσματα, ὡς πρὸς τὴν ἐπιλογὴν τοῦ καταλληλοτέρου προϊόντος μὲ τὴν μεγαλυτέραν δυνατὴν ἀπόδοσιν εἰς θρεπτικὰς οὐσίας καὶ εἰς μετρητὸν εἰσόδημα, παραθέτομεν κατωτέρω παράδειγμα σχετικὸν πρὸς ἀνάλυσιν. Διὰ σκοποὺς ἐπεξηγηματικούς, ἐχρησιμοποιήθησαν τὸ 1947 αἱ μέσαι ἀποδόσεις τεσσάρων στρεμμάτων γῆς εἰς σῖτον, κριθὴν, ὄσπρια, ἐλαιόλαδον, πατάταν, τομάταν καὶ πορτοκάλια. Τὸ κρέας, τὰ προϊόντα τῆς γαλακτοκομίας, τὰ λαχανικά καὶ τὰ φρούτα, παρελείφθησαν ἀπλῶς καὶ μόνον, διότι δὲν ὑπῆρχον ἱκανοποιητικὰ δεδομένα ὡς πρὸς τὴν ἀπόδοσιν των. Ὁ Πίναξ 11, παρουσιάζει τὰ ποσοστὰ τῆς συμβολῆς ἐκάστου προϊόντος διατροφῆς, ἐπὶ τῆς εἰσαγομένης εἰς τὸν ὄργανισμὸν θρεπτικῆς οὐσίας εἰς θερμίδας, ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς τὴν εἰς θερμίδας καὶ πρωτεΐνην ἀπόδοσιν ἀνὰ 4 στρέμματα καὶ τὴν μικτὴν ἀξίαν ἀνὰ τέσσαρα στρέμματα, μὲ μέσην τιμὴν ἀγορᾶς τὴν τιμὴν τοῦ 1947.

Τὸ 1947 αἱ ἐλαῖαι καὶ ἡ πατάτα, ἀπέδωκαν τὸν μεγαλυτέρον ἀριθμὸν θερμίδων κατὰ στρέμμα: ἀπὸ 50 ο/ο ἕως 100 ο/ο περισσότερας ἀνὰ 4 στρέμματα ἀπὸ οἰονδήποτε ἄλλο προϊόν. Ἐπίσης τὰ ὄσπρια καὶ ἡ τομάτα παρήγαγον τὰς περισσότερας ἀναλογίας τῶν λευκωματώχων θρεπτικῶν οὐσιῶν, κατὰ 50 ο/ο ἕως 100 ο/ο περισσότερας ἀνὰ 4 στρέμματα παρὰ οἰονδήποτε ἄλλο προϊόν. Ἡ μεγαλυτέρα

ἀκαθάριστος χρηματικὴ ἀξία προϊόντος κατὰ στρέμμα, ἢ το ἢ τῆς τομάτας, τῶν πορτοκαλιῶν καὶ τῆς πατάτας, μὲ τριπλάσια ἕως ἑνεαπλάσια μικτὰ ἔσοδα κατὰ στρέμμα, ἐν συγκρίσει μὲ τὰ ὑπόλοιπα προϊόντα. Τὲ γεγονότα ταῦτα, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὰς ἄλλας ἐν τῇ νήσῳ ὑφισταμένης διαφορᾶς κλίματος, ἐδάφους καὶ πηγῶν ὕδατος, ἐξηγοῦν τοὺς λόγους τῆς σημερινῆς ἀνομοιότητος τῶν προϊόντων τῆς Κρητικῆς γῆς.

Τὰ δεδομένα τοῦ Πίνακος 11, ἐμφανίζουν καταφανῆ συμφωνίαν τῶν διαιτητικῶν συνθηκῶν καὶ τῆς παραγωγῆς εἰδῶν διατροφῆς, ἐλαιολάδου καὶ σίτου. Ἡ μεγάλη ἀπόδοσις, ὅμως, εἰς θερμίδας καὶ πρωτεΐνας τῆς κριθῆς καὶ τῶν ὄσπριων, θὰ ἐδικαιολόγει μεγαλύτεραν κατανάλωσιν ἐκ τῶν τελευταίων τούτων, ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ ἀλλάξουν τὰς διαιτητικὰς τῶν συνηθείας οἱ Κρήτες. Διὰ νὰ εἶναι, ὅμως, ἔγκυρος μία τοιαύτη πρότασις, πρέπει νὰ ὑπάρχουν στοιχεῖα πολλῶν ἐτῶν ὅσον ἀφορᾷ τὴν παραγωγὴν καὶ τὰς τιμὰς.

Βάσει τῶν ὑπολογισμῶν κανονικῆς ἀποδόσεως τῆς τελευταίας πενταετίας, τὸ κριθάρι ἀπέδωκεν 1,1 ἑκατομμύριον θερμίδων ἀνὰ 4 στρέμματα (μόνον κατὰ 10 ο/ο περισσότερα τῆς ἀποδόσεως τοῦ σίτου), καὶ 37,7 χιλιοστὰ γραμμαρίου πρωτεΐνης ἀνὰ τέσσαρα στρέμματα, περίπου τὸ ἴδιον ἰσχύει διὰ τὸν σῖτον, ἐπὶ ἀρκετὰ ἔτη. Ἡ γευστικότης τοῦ προϊόντος εἶναι καὶ παράγων εἰς τὴν κατανάλωσίν του.

ΠΙΝΑΞ 11.— Καταναλισκόμεναι ποσότητες θερμίδων, πρωτεΐνης. Συνεισφορά, παραγωγή κατὰ τέσσαρα στρέμματα καὶ μικτὴ ἀξία προϊόντος παραχθέντος εἰς ἕκαστον acre (4 στρέμματα) ἐκλεγέντων εἰδῶν διατροφῆς, διὰ τὴν δειγματοληπτικὴν ἔρευναν Κρήτης τὸ 1947.

Εἶδη τροφίμων	Συμβολὴ εἰς τὸ σιτηρέσιον		Παραγωγή 1947 ἀνὰ 4 στρέμματα		Μικτὴ ἀξία προϊόντος ἀνὰ 4 στρέμματα
	Θερμίδες (Ποσοστὰ ο/ο)	Πρωτεΐνη (Χιλιάδες)	Θερμίδες (Χιλιάδες)	Πρωτεΐνη (Χιλιοστόγραμμ.)	(Δολλάρια)
Σῖτος	30.0	37.0	767	27.6	44
Κριθάρι	4.0	5.0	986	32.7	46
*Ὄσπρια	7.0	17.0	950	77.2	44
*Ἐλαιόλαδον	29.0	0	1.710	0	68
Πατάτα	4.0	4.0	1.434	32.6	135
Πορτοκάλια	0.3	0.1	634	10.6	138
Τομάτα	0.8	2.3	636	52.4	380
*Ὅλα τὰ ἄλλα εἶδη	24.9	34.6	—	—	—
Σύνολον	100.0	100.0	—	—	—

Τὰ συγκριτικὰ ταῦτα στοιχεῖα ἐξηγοῦν διατὶ ἤδη ἡ Κρήτη παράγει περισσότερον κριθάρι παρὰ αἱ ἄλλαι περιοχαὶ τῆς Ἑλλάδος. Ἀφοῦ ἡ κανονικὴ ἀπόδοσις τῶν ὄσπριων ἔφθασε περίπου εἰς τὸ ἐπίπεδον τοῦ 1.3 ἑκατομμυρίου θερμίδων καὶ τῶν 90 χιλιοστῶν τοῦ γραμμαρίου κατὰ acre (4 στρέμματα), διατὶ δὲν καλλιεροῦνται μεγαλύτεραι

στρεμματικά έκτασεις ; Διά να δοθῆ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα, εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνουσι περαιτέρω ἔρευναι.

Διά λόγους οἰκονομικούς, παράγονται περισσότερα πορτοκάλια παρ' ὅλον ὅτι ἡ εἰς θερμίδας καὶ πρωτεΐνην ἀπόδοσις αὐτῶν εἶναι μικροτέρα. Διά τὸ ἔτος 1947, ἡ μέση ἀκαθάριστος ἀξία πορτοκαλιῶν ἀπὸ κάθε στρέμμα, ἦτο διπλασία τῆς τῶν δημητριακῶν καὶ ἰδίᾳ τῆς πατάτας. Τὰ πορτοκάλια, ἢ τομάτα καὶ ἢ πατάτα ἀπαιτοῦν πότισμα, ἢ δὲ δαπάνη αὐτῆ, ἐπιβαρύνουσα τὰ ἄλλα γενικὰ ἐξοδα τῆς καλλιερ- γείας, πρέπει νὰ ἀφαιρεθῆ διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῆς καθαρᾶς εἰσπρά- ξεως ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν προϊόντων τούτων. Τὰ πορτοκάλια πρέπει νὰ προστατεύωνται ἀπὸ τοὺς ἰσχυροὺς ἀνέμους καὶ τὴν πα- γωνιά. Γενικῶς, ἐκ τῆς πωλήσεως πλεοναζούσης παραγωγῆς ἐλαίων, πορτοκαλιῶν καὶ τομάτας, ἐξοικονομοῦνται τὰ χρήματα διὰ τὴν ἀγορὰν ζαχάρους καὶ ρυζιοῦ, καθὼς καὶ διὰ τὴν θεραπείαν ἄλλων ἀναγκῶν, κυρίως εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιφερείας.

Ἐν ὀλίγοις, οἱ Κρήτες ἀνέπτυξαν ἴδιον διαιτολόγιον, τὸ ὁποῖον προσαρμόζεται εἰς τὴν ἀγροτικὴν παραγωγὴν, καὶ ταυτοχρόνως ἀνέπτυξαν τοιοῦτο πρόγραμμα γεωργικῆς παραγωγῆς, ὥστε τοῦτο νὰ προσαρμόζεται πρὸς τὰς ἔδαφικὰς καὶ κλιματολογικὰς συνθήκας. Αἱ δυνατότητες βελτιώσεως τῶν συνθηκῶν τούτων θὰ ἐξετασθοῦν εἰς τὸ περὶ γεωργίας Κεφάλαιον.

2.—Ἡ διαίτα ἐν συσχετίσει πρὸς τὸν τόπον τῆς διαμονῆς

Ἐξαιρέσει τῶν θερμίδων, οὐσιαστικῶς εἶναι αἱ ἴδιαι αἱ δόσεις τῶν διαφόρων θρεπτικῶν οὐσιῶν, τῶν ὑποδεικνυομένων ὑπὸ τοῦ Ε. Σ. Ε. τόσον διὰ τὰς ἀστικὰς ὅσον καὶ διὰ τὰς ἀγροτικὰς οἰκογε- νείας. Συνεπῶς, ἄμεσοι συγκρίσεις μεταξὺ τῶν δύο ομάδων, ἐξαιρέ- σει τῶν θερμίδων, ὑποδηλοῦν τὴν σχετικὴν ἐπάρκειαν τῆς διαίτης ἀγροτικῶν καὶ ἀστικῶν οἰκογενειῶν.

Μολονότι ἡ διαίτα τῶν ἀγροτικῶν οἰκογενειῶν, περιεῖχε 100 θερμίδας περισσοτέρας κατὰ κεφαλὴν ἡμερησίως, ἀπὸ ὅ,τι τῶν ἀστι- κῶν οἰκογενειῶν, αὗται ὑστέρουσι τῶν ὑπὸ τοῦ Ε.Σ.Ε. ὑποδεικνυομέ- νων δόσεων, κατὰ 130 θερμίδας. Ἐν τούτοις, αἱ εἰς θερμίδας λήψεις τῶν ἀστικῶν οἰκογενειῶν, ὑπῆρξαν περίπου αἱ αὐταὶ μὲ τὰς δόσεις τοῦ Ε.Σ.Ε. Ἡ ἐμφανιζομένη διαφορὰ ὀφείλεται εἰς τὴν μεγαλύτεραν δραστηριότητα τῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν εἰς τὰς ἀγροτικὰς Κοινότη- τας, ἀπαιτοῦσαν μεγαλυτέρας δόσεις εἰς τὸ διαιτολόγιόν των.

Ἐν ὀλίγοις, ἡ διαίτα τῆς ἀγροτικῆς ομάδος, περιεῖχε περισσο- τέραν πρωτεΐνην, σίδηρον, βιταμίνην Β1, βιταμίνην Β12 καὶ βιταμί- νην Β2, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ομάδα τῆς πόλεως ἢ πρὸς τὰς δόσεις τοῦ Ν.Ε.Ε. (ἴδε Πίνακα 12). Τὸ εἰς ἀσβέστιον καὶ εἰς βιταμίνην C. περιεχόμενον τῶν διαιτολογίων, ἦτο τὸ αὐτό. Ἡ μεγαλυτέρα διαφορὰ ἐνεφανίσθη εἰς τὴν λαμβανομένην βιταμίνην Α, μὲ πολὺ ὀλιγωτέραν ἀνεπάρκειαν διὰ τὴν ομάδα τῆς πόλεως. Ἄλλὰ αὗται αἱ διαφοραὶ ἦσαν μικραὶ, ἐν συγκρίσει μὲ τὰς διαφορὰς μεταξὺ τῶν ομάδων μὲ εἰσόδημα.

3.—*Ἡ διαίτα ἐν συσχετίσει πρὸς τὸ εἰσόδημα*

Μολονότι ὁ μικρὸς ἀριθμὸς τῶν ὑπὸ διαιτολογικὴν ἔρευναν οἰκογενειῶν, δὲν ἐπιτρέπει οἰανδήποτε σοβαρὰν μελέτην τῆς ἐπιδράσεως τοῦ εἰσοδήματος ἐπὶ τῆς διαίτης των, νομίζομεν ὅτι ἡ ἀνάλυσις τοῦ ζητήματος, ὡς πρὸς τὰς ἀγροτικὰς οἰκογενείας, ὑπῆρξεν ἀρκετὰ ἐνδεικτικὴ δι' ἄλλας τὰς οἰκογενείας, ἰδίως δὲ ἐπειδὴ αὗται ἀποτελοῦν τὸσον μεγάλον ποσοστὸν τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν οἰκογενειῶν τῆς Κρήτης.

ΠΙΝΑΞ 12.— Αἱ καταναλισκόμεναι θρεπτικαὶ οὐσίαι, ἐν συσχετίσει πρὸς τὸν τρόπον τῆς διαμονῆς. Κρήτη, φθινόπωρον 1948.
(Θερμίδες καὶ αἱ ὀκτῶ θρεπτικαὶ οὐσίαι)

Θρεπτικὴ οὐσία	Τόπος διαμονῆς	
	Ἀγροτικαὶ Κοινότητες	Πόλεις
Ἐνέργεια, θερμίδες	2,565	2,495
Πρωτεΐνη, γραμμάρια	71,3	67,9
Ζωϊκὴ πρωτεΐνη, γραμμάρια	(17,1)	(18,5)
Λίπη, γραμμάρια	108,8	99,2
Ἀσβέστιον, γραμμάρια	0,46	0,45
Σίδηρος, χιλιοστὰ γραμμαρίου	20,6	17,4
Βιταμίνη Α, Δ.Μ.	3,733	4,417
Προπαρεσκ. Βιταμ. Α, Δ.Μ.	(743)	(681)
Βιταμίνη Β1 χιλιοστὰ γραμμαρίου	1,70	1,46
Βιταμίνη Β2 » »	1,00	0,88
Βιταμίνη Β12 » »	20,8	13,5
Ἀσκαρβικὸν ὀξύ » »	89,0	94,0

Ἡ ἀξία τῆς διαίτης εἰς θερμίδας, καθὼς καὶ αἱ δόσεις ἐκάστης τῶν ἄλλων θρεπτικῶν οὐσιῶν, παρουσιαζοῦν προοδευτικὴν αὐξησιν, ἀπὸ τῆς χαμηλοτάτης μέχρι τῆς ἀνωτάτης βαθμίδος τῶν τριῶν κατηγοριῶν ὁμάδων, ὡς πρὸς τὸ εἰσόδημα ἐντὸς τῶν ἀγροτικῶν Κοινοτήτων (Ἴδε Πίνακα 13).

Αἱ ὁμάδες εἰσοδημάτων καθορίζοντο ἀναλόγως τοῦ ποσοῦ τοῦ εἰσοδήματος ἐνὸς ἐκάστου μέλους τῆς οἰκογενείας καὶ περιελάμβανον 199 ἰσάριθμα ἄτομα εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ χαμηλοτάτου εἰσοδήματος ἀπὸ 0 ἕως 99, ἤτοι εἰσόδημα ἀπὸ 0 ἕως 99 δολλάρια κατ' ἄτομον, 149 ἄτομα εἰς μεσαίαν ὁμάδα με 100 ἕως 199 (100 ἕως 199 δολλάρια) καὶ 75 ἄτομα εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ μεγαλυτέρου εἰσοδήματος με εἰσόδημα 200 ἕως 299 (200 ἕως 299 δολλάρια). Ἡ μέση καταναλισκόμενη ποσότης θερμίδων διὰ τὴν ὁμάδα κατωτάτου εἰσοδήματος ἦτο 2.393 θερμίδες, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς 2.544 θερμίδας τῆς μεσαίας ὁμάδος, καὶ 3.065 θερμίδες διὰ τὴν ὁμάδα τοῦ ἀνωτάτου εἰσοδήματος. Ἡ διαφορά εἰς θερμίδας, λεύκωμα, ἀσβέστιον, βιταμίνην Β2 καὶ βιταμίνην Β12 μεταξὺ τῶν ὁμάδων ἀνωτάτου εἰσοδήματος καὶ τῆς μεσαίας τῆς αὐτῆς, ἦτο μεγαλυτέρα τῆς διαφορᾶς μεταξὺ τῶν ὁμάδων κατωτάτου

είσοδηματος και της μεσαίας τοιαύτης. Όμως μεταξύ της ομάδος με τὸ χαμηλότερον εισόδημα και της ομάδος τοῦ ἀνωτάτου εισοδήματος, αἱ μεγαλύτεραι διαφοραὶ παρατηρήθησαν εἰς τὰ λαμβανόμενα σιτηρέσια ζωϊκοῦ λευκώματος (80 ο/ο) και της βιταμίνης Β 2 (50 ο/ο). Διὰ τὰ λοιπὰ συστατικά ἡ διαφορά ὑπῆρξε περὶ τὰ 20 ο/ο ἕως 30 ο/ο. Ἡ ὁμάς τοῦ μεγαλύτερου εισοδήματος κατηνάλισκε πλέον της διπλασίας ποσότητος γάλακτος, κρέατος, κυνηγίου, πουλερικῶν και τριπλασίαν ποσότητα τυροῦ, ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς ἔχοντας τὰ χαμηλότερα εισοδήματα.

Ἡ ἀπὸ τὰς ομάδας μικροτέρων εισοδημάτων ὀλιγωτέρα κατανάλωσις της βιταμίνης Α, της βιταμίνης Β 2, τοῦ ἀσβεστίου και της ζωϊκῆς πρωτεΐνης, θὰ ὀφείλετο, κυρίως, εἰς ἔλλειψιν τῶν οἰκονομικῶν μέσων διὰ τὴν προμήθειαν ζωϊκῶν τροφῶν, ἀπὸ τὰς ὁποίας προέρχονται θρεπτικά οὐσίαι.

ΠΙΝΑΞ 13.— Αἱ λαμβανόμεναι θρεπτικά οὐσίαι διὰ τρεῖς ἀγροτικάς ομάδας διαφόρων εισοδημάτων, Κρήτη, φθινόπωρον 1942.

(Θερμίδες και 8 οὐσιώδεις θρεπτικά οὐσίαι).

Θρεπτικά οὐσίαι	Ἀγροτική ὁμάς εισοδήματος		
	0,99	100 - 1 99	200 και ἄνω
Ἐνέργεια, θερμίδες	2,393	2,544	8,065
Πρωτεΐνη, γραμμάρια	65,2	72,7	84,8
Ζωϊκὴ πρωτεΐνη, γραμμάρια	(14,2)	(16,3)	25,2
Λίπη	103,6	102,0	135,7
Ἀσβέστιον, γραμμάρια	0,43	0,44	0,55
Σίδηρος, χιλιοστόγραμμα	18,8	21,5	23,8
Βιταμίνη Α., Διεθν. Μονάδες	3,462	3,879	4,164
Προσχηματισθεῖσα βιταμίνη Α, Δ.Μ.	(435)	(885)	1,283
Βιταμίνη Β1 χιλιοστά γραμμ.	1,51	1,78	2,03
> Β2 > >	0,85	1,06	1,30
> Β12 > >	18,7	21,6	24,7
Ἀσκορβικόν > >	84,0	92,8	98,0

4. — Τὸ ποσοστὸν δαπανῶν διατροφῆς εἰς τὸν οἰκογενειακὸν προϋπολογισμόν

Κατὰ μέσον ὄρον αἱ Κρητικά οἰκογένεια, δαπανοῦν μέγα ποσοστὸν τοῦ εισοδήματος των διὰ τὴν διατροφήν. Τὸ κοινὸν τοῦτο εἶναι τὸ μεγαλύτερον μεταξύ τῶν ἄλλων δαπανῶν, ὡς ἐμφανίζεται εἰς τὸ σχετικὸν δελτίον της ἐρεύνης. Εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου (της Κρήτης μὴ ἐξαιρουμένης) τὸ ποσοστὸν τοῦ λογαριασμοῦ δαπανῶν διὰ τὴν διατροφήν, εἶναι μεγαλύτερον μεταξύ τῶν οἰκογενειῶν μικροτέρου εισοδήματος παρά μεταξύ τῶν εὐπορωτέρων τάξεων. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 14 Πίναξ παρουσιάζει τὴν ὡς ἄνω ἀλήθειαν διὰ τὴν Κρήτην.

Αὐξανόμενου τοῦ εισοδήματος, ὁ λογαριασμὸς διατροφῆς δυ-

νατόν νά ανέλθη μέ τήν ἀπόλυτον ἔννοιαν, ἀλλά κατέρχεται ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἄλλας δαπάνας. Πρὸς τούτοις, μέ τήν αὔξησιν τοῦ εἰσοδήματος δύναται νά προστεθοῦν εἰς τὸ διαιτολόγιον ποικίλα ἄλλα εἶδη. Εἰς τὴν Κρήτην, αἱ οἰκογένειαι τῆς ὁμάδος τοῦ μεγίστου εἰσοδήματος, καταναλίσκουν διπλασίαν ποσότητα κρέατος κατὰ τὰς Κυριακὰς ἀπὸ ὅ,τι καταναλίσκουν αἱ ἀνήκουσαι εἰς τὴν ὁμάδα τοῦ μικροτέρου εἰσοδήματος. Ἐπίσης αἱ πλουσιώτεραι τάξεις προσθέτουν περισσότερα συμπληρωματικά εἶδη εἰς τὴν διατροφήν των. Τοῦτο ἐξηγεῖ, τούλάχιστον μερικῶς, ὅτι τὸ διαιτολόγιον τῶν οἰκογενειῶν μεγαλυτέρου εἰσοδήματος, συχνάκις περιέχει συστατικά ἀνωτέρας θρεπτικῆς ἀξίας.

ΠΙΝΑΞ 14.— Ποσοστὸν εἰσοδήματος εἰς μετρητά, δαπανηθέντος διὰ τὴν διατροφήν, κατὰ κατηγορίας οἰκογενειῶν, συμφώνως πρὸς τὸ συνολικὸν εἰσόδημα. Κρήτη, 1947.

Κατηγορία εἰσοδήματος	Ἀγροτικαὶ Κοινότητες	Ἀστικά κέντρα	Ὀλόκληρος ἡ Κρήτη
Δολλάρια		Ποσοστὸν	
0,249	83	91	85
250,499	73	83	77
500,749	71	82	75
750 καὶ ἄνω	66	74	69
Ἄπασαι αἱ κατηγορίαι	70	79	73

Παρά τὸν μικρὸν ἀριθμὸν διαφόρων κατηγοριῶν εἰσοδήματος καὶ γενικῶς, παρὰ τὸ χαμηλὸν μέσον ἐπίπεδον αὐτοῦ εἰς τὸν Πίνακα 14, ἡ μέση κατανάλωσις ὄλων τῶν θρεπτικῶν τροφῶν αὐξάνεται μέ τὴν ἀνοδὸν τοῦ ἐπιπέδου εἰσοδήματος κατὰ κεφαλὴν. Μολονότι τὰ ἴδια εἶδη διατροφῆς εἶχον χαμηλὸν ἐπίπεδον καταναλώσεως εἰς ὅλας τὰς ἀνωτέρω τέσσαρας διαφόρους ὁμάδας εἰσοδήματος, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς Ἀμερικανικὰς δόσεις τοῦ Ε.Σ.Ε., ἡ διαφορὰ ἦτο ὀλιγώτερον σημαντικὴ εἰς τὰς ὁμάδας ὑψηλοτέρου ἐπιπέδου εἰσοδήματος.

Ζ' ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ ΜΕΤΑΞΥ ΚΡΗΤΗΣ, ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΙ Η.Π.Α. ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΙΝ ΤΡΟΦΙΜΩΝ

Κατὰ 1948, τὸ συνολικὸν βάρος τῶν ἐν Κρήτη καταναλωθέντων τροφίμων ἦτο 926 λίβρες, ἦτοι κατὰ τέσσαρα τοῖς ἑκατὸν περισσότερα τῶν καταναλωθέντων κατὰ κεφαλὴν εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἑλλάδα διὰ τὰ ἔτη 1948 - 1949, (895 λίβρες). Ὁ ἀριθμὸς αὐτὸς διὰ τὴν Κρήτην ἦτο μόνον τὰ τρία πέμπτα τῆς μέσης καταναλώσεως κατὰ κεφαλὴν ἐν Ἀμερικῇ, διὰ τὸ χρονικὸν διάστημα 1948 - 1949 (Πίναξ 15).

Ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, ἡ Κρήτη κατηνάλωσε δημοφιλιὰ κατὰ τὸ 1/5 ὀλιγώτερον, καὶ μόνον τὰ 3/5 τῆς ζακχάρεως. Ἀλλὰ ἡ κατανάλωσις ἐλαιολάδου καὶ λίπους κατὰ κεφαλὴν εἰς τὴν Κρήτην, ἦτο διπλασία τῆς μέσης καταναλώσεως δι' ὀλόκληρον τὴν

λοιπήν Ἑλλάδα. Ἀκόμη καὶ πρὸ τοῦ πορίσματος τῆς ἐρεύνης, Ἀθηναῖοι, μέλη τοῦ προσωπικοῦ τῆς μελέτης, διεβεβαίωσαν ὅτι μεγαλύτερα ἦτο ἡ κατανάλωσις τοῦ ἐλαιολάδου ἐν Κρήτῃ παρά ἐν Ἀθήναις.

Ἡ κατανάλωσις ὄσπριων καὶ καρυδιῶν, ἦτο κατὰ 50 οἰο μεγαλύτερα τῆς πατάτας, τῶν ζωϊκῶν ἀζωτούχων τροφῶν (κρέατος, αὐγῶν καὶ ψαριῶν), κατὰ 20 οἰο μεγαλύτερα τῶν λαχανικῶν καὶ φρούτων καὶ κατὰ τὸ 1/10 μεγαλύτερα παρά εἰς τὴν λοιπήν Ἑλλάδα,

Τὰ προϊόντα γαλακτοκομίας εὐρίσκοντο εἰς τὸ ἴδιον ἐπίπεδον. Αἱ μεγάλοι αὐταὶ διαφοραὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐξηγηθοῦν, λόγῳ τῶν διαφόρων χρονικῶν περιόδων τὰς ὁποίας καλύπτουν τὰ ἀνωτέρω δεδομένα. Δεικνύουν τὰς διαφορὰς ὡς πρὸς τὰ διαιτητικὰ δειγμάτια.

Αἱ μεγαλύτεραι διαφοραὶ εἰς τὰ δειγμάτια καταναλώσεως τροφίμων, εὐρίσκονται εἰς τὴν κατανάλωσιν μικροτέρων ποσοτήτων ζαχαρέως, προϊόντων τῆς γαλακτοκομίας, κρέατος, λαχανικῶν καὶ φρούτων εἰς τὴν Κρήτην ἐν σχέσει πρὸς τὴν Ἀμερικὴν. Τὰ δημητριακὰ, τὰ ὄσπρια καὶ τὰ καρύδια, καθὼς καὶ τὸ ἐλαιόλαδον, εἶναι τὰ εἶδη τὰ ὁποῖα καταναλίσκοντο εἰς μεγάλας ποσότητας ἀπὸ τὰς οἰκογενεῖας τῆς Κρήτης.

ΠΙΝΑΞ 15.— Ἐτησίᾳ κατανάλωσις (εἰς λίβρας κατὰ κεφαλὴν καὶ ἔτησίως) τῶν κυριωτέρων κατηγοριῶν τροφίμων ἐν Κρήτῃ, εἰς τὴν λοιπήν Ἑλλάδα καὶ τὰς Η.Π.Α. διὰ τὸ ἔτος 1948.

<i>*Ὅμας τροφίμων</i>	<i>Κρήτη</i> 1948	<i>Λοιπὴ Ἑλλάς</i> 1948 - 1949	<i>Η.Π.Α.</i> 1948 - 1949
	(λίβρες)		
Δημητριακὰ	282	348	172
Πατάτα	85	68	108
Ζάχαρις, Μέλι κλπ.	12	20	103
*Ὅσπρια καὶ καρύδια	51	33	15
Λαχανικὰ καὶ φρούτα	291	265	447
Κρέας, ψάρι καὶ αὐγά	61	51	222
Γαλακτομ. προϊόντια	76	77	420
*Ἐλαια καὶ λίπη	68	33	45
Σύνολον	926	895	1,532

1.— Προέλευσις τῶν καταναλισκομένων θερμίδων

Καὶ εἰς τὰς τρεῖς ὑπὸ μελέτην χώρας, ἡ πηγὴ ἐνεργείας εἶναι τὰ δημητριακὰ, τὰ ἔλαια καὶ τὰ λίπη. Παρέσχον περίπου τὰ δύο πέμπτα, τὰ δύο τρίτα καὶ τὰ τρία τέταρτα τῶν θερμίδων εἰς τὰς Η.Π.Α., τὴν Κρήτην καὶ τὴν λοιπήν Ἑλλάδα, ἀντιστοίχως. Εἰς τὴν Κρήτην τὰ λαχανικὰ καὶ τὰ φρούτα παρέχουν τὰ 11 οἰο τῶν θερμίδων ἀλλὰ οὔτε εἰς τὴν Κρήτην οὔτε εἰς τὴν λοιπήν Ἑλλάδα, καμμία ἀπὸ τὰς ὑπολοίπους τροφὰς δὲν παρέχει πλέον τῶν 7 οἰο τῶν θερμίδων. Εἰς τὰς Η.Π.Α., τὸ κρέας, τὸ ψάρι καὶ τὰ αὐγά παρέσχον τὰ 19 οἰο, ἡ ζάχαρις τὰ 15 οἰο καὶ τὰ γαλακτοκομικὰ προϊόντια τὰ 14 οἰο τῶν θερμίδων. Τὰ ὑψηλότερα αὐτὰ ποσοστὰ εἰς

τάς ομάδας άλλων τροφών, εἶχον τελικῶς χαμηλοτέραν ἀναλογίαν συμβολῆς εἰς θερμίδας ἐκ τῶν δημητριακῶν εἰς τὰς Η.Π.Α. (Διὰ περαιτέρω λεπτομερείας ἴδε Πίνακα 16, ὡς κατωτέρω).

Ἐναφορικῶς πρὸς τὰ ἀνωτέρω δεδομένα, δεόν νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἡ μέθοδος ἢ ὅποια ἐχρησιμοποιήθη διὰ τὴν ἐξεύρεσιν τῆς συνολικῆς καταναλώσεως τροφίμων κατὰ κεφαλὴν (ἀριθμὸς θερμίδων κατὰ κεφαλὴν ἡμερησίως) ἦτο διάφορος εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Κρήτης ἀπὸ ἐκείνην ἣτις ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς Η.Π.Α. Ἡ μέθοδος ἐποχιακῆς δειγματοληπτικῆς ἐρεύνης κατὰ οἰκογένειαν, ἐχρησιμοποιήθη εἰς τὴν Κρήτην. Αἱ ποσότητες τροφίμων διὰ τὴν κατανάλωσιν ἐλήφθησαν εἰς ἐπίπεδον λιανικῆς προμηθείας, τόσον εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, ὅσον καὶ εἰς τὰς Η.Π.Α. ὡς ἐλέχθη ἤδη ἀνωτέρω.

ΠΙΝΑΞ 16. — Πηγαί καταναλισκομένων θερμίδων, κατὰ ποσοστά.
Κρήτη, λοιπὴ Ἑλλάς καὶ Η. Π. Α., 1948

<i>Εἶδη τροφίμων</i>	<i>Κρήτη Φθινόπωρον 1948</i>	<i>Ἑλλάς Οἶκον. ἔτος 1948-1949</i>	<i>Η.Π.Α. 1948-1949</i>
	(Ποσοστά θερμίδων)		
Δημητριακά	49	61	25
Πατάτες	4	2	3
Ζάχαρις καὶ μέλι	2	4	15
*Όσπρια καὶ καρύδια	7	6	3
Λαχανικά καὶ φρούτα	11	5	6
Κρέας, ψάρι καὶ αὐγά	4	3	19
Γαλακτοκομικά προϊόντα	3	4	14
Κρασί, ζύθος καὶ οἶνόπνευμα	1	—	—
*Έλαια καὶ λίπη	29	15	15
Σύνολον	100	100	100
Σύνολ. θερμίδων κατ' ἄτομον ἡμερησ.	2.547	2.477	3.129

Ἡ μέθοδος τῆς κατ' οἶκον ἐρεύνης θὰ παρουσίαζε σχετικῶς μικράν ἀπώλειαν τροφίμων ἐκ φθορᾶς καὶ σπατάλης κατὰ τὴν κατανάλωσιν, μὲ μᾶλλον μεγαλυτέραν ἀπώλειαν μεταξὺ λιανικῆς ἀγορᾶς καὶ τῆς πραγματικῆς καταναλώσεως ὅσον ἀφορᾷ τὴν Ἀμερικὴν. Naί μὲν ἐχρησιμοποιήθη ἡ ἴδια μέθοδος τόσον εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, ὅσον καὶ εἰς τὴν Ἀμερικὴν, ἐν τούτοις τὰ μικρὰ εἰσοδήματα καὶ αἱ περισσότερον ἄμεσοι μέθοδοι τῆς ἀγορᾶς εἰς τὴν Ἑλλάδα, θὰ κατέληγον εἰς πολὺ ὀλιγωτέρας ἀπωλείας τροφίμων ἀπὸ σπατάλην. Καὶ διὰ τῆς ἄλλης μεθόδου, δηλαδὴ μὲ ἐτησίαν βάσιν, θὰ παρουσίαζε τὰς ἀπωλείας (φθορὰν) τῶν τροφίμων εἰς τὴν κατανάλωσιν μεγαλυτέρας εἰς ὠρισμένα τρόφιμα παρὰ εἰς ἄλλα. Ἐν τούτοις, ἔχοντες πρὸ ὀφθαλμῶν ὅλα αὐτὰ τὰ σημεῖα, βλέπομεν εἰς τὸν πίνακα 16 κατὰ τρόπον πρόχειρον τὰς μεγάλας διαφορὰς εἰς τὰς προελεύσεις τῶν τροφικῶν θερμίδων κατὰ ομάδας, μεταξὺ τῶν ὑπὸ μελέτην χωρῶν.

2.— Πηγαί καταναλισκομένης πρωτεΐνης

Μία τών κυριωτέρων διαφορών μεταξύ διαιτολογίων τών Μεσογειακῶν λαῶν καί τών Ἀμερικανῶν, εἶναι ἡ μικρά ποσότης τῆς καταναλισκομένης πρωτεΐνης εἰς τὴν Μεσόγειον. Οἱ Κρήτες ἀντλοῦν τὸ 1/4 τῆς πρωτεΐνης ἀπὸ ζωϊκὰ προϊόντα, ἐνῶ οἱ κάτοικοι τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος ὀλιγώτερον τοῦ 1/5. Ἀντιθέτως οἱ Ἀμερικανοὶ ἐλάμβανον περὶ τὰ 2/3 καί πλέον ἀπὸ τὸ κρέας καί τὰ ἄλλα ζωϊκὰ προϊόντα. Ἡ Κρήτη διαφέρει τόσον ἀπὸ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα ὅσον καί τὰς Η.Π.Α. ὡς πρὸς τὸ ὑψηλὸν ποσοστὸν (25 ο/ο) τῆς πρωτεΐνης τοῦ διαιτολογίου ἀπὸ τὰ ὄσπρια, καρύδια, λαχανικά καί φρούτα (διὰ σύγκρισιν ἴδε Πίνακα 17, ὡς κατωτέρω).

ΠΙΝΑΞ 17.— Αἱ προελεύσεις τῶν πρωτεϊνῶν ἐντὸς τοῦ διαιτολογίου, κατὰ ποσοστά, Κρήτης, λοιπῆς Ἑλλάδος καί τῶν Η.Π.Α., 1948

Εἶδη τροφίμων	Κρήτη	Λοιπὴ	Η.Π.Α.
	Φθινόπωρ. 1948	Ἑλλάς 1948-1949	1948-1949
	(Ποσοστά πρωτεΐνης)		
Δημητριακά	97	65	21
Πατάτες	4	2	2
Ζάχαρις κλπ.	0	0	0
*Όσπρια καί καρύδια	17	10	5
Λαχανικά καί φρούτα	8	4	6
Κρέας, ψάρι καί αὐγά	19	11	40
Γαλακτοκομικά προϊόντα	5	8	26
*Ἐλαια καί λίπη	—	—	—
Σύνολον πρωτεΐνης	100	100	100
Ζωϊκὴ πρωτεΐνη	24	19	66
Φυτικὴ πρωτεΐνη	76	81	34

Ἡ κατανάλωσις τῶν πρωτεϊνῶν ἡμερησίως, κατὰ κεφαλὴν, ἐν Κρήτῃ ἦτο 70.7 γραμμάρια, συμφώνως πρὸς τὴν ἑπταήμερον διαιτολογικὴν ἔρευναν ἢ περίπου τὰ 3/4 τῶν Η.Π.Α. καί περίπου ἡ αὐτὴ ὡς πρὸς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ

Τὸ ὕψος τῆς ἐτησίας καταναλώσεως τροφίμων, ἐξευρέθη διὰ τῆς ἑπταήμερου δειγματοληπτικῆς ἐρεύνης ἐπὶ τοῦ διαιτολογίου τῶν οἰκογενειῶν καί ἐτροποποιήθη δι' ἄλλων ἐφικτῶν πληροφοριῶν περὶ παραγωγῆς καί καταναλώσεως διὰ τὴν Κρήτην καί τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα. Ἡ ποσοτικὴ ἐποχιακὴ διαιτητικὴ ἐναλλαγὴ, χρῆζει περαιτέρω μελέτης, πρὸς ἐξακριβώσιν, μετὰ μεγαλυτέρας ἀκριβείας, τοῦ ἐτησίου μέσου ἐπιπέδου καταναλώσεως δι' ὅλην τὴν νῆσον καί τὰς διαφόρους τοπικὰς καί οἰκονομικὰς ὑποομάδας.

Τὸ διαιτητικὸν δεῖγμα καί αἱ διαιτητικαὶ συνήθειαι τῆς Κρήτης,

ύπηγορεύθησαν κατά μέγα μέρος από την ύδρευσην, την καύσιμον ύλην και τόν οικιακόν έξοπλισμόν. Πολλαί οικογένεια μαγειρεύουν μόνον άπαξ τής ημέρας και έκτος από τό κύριον γεύμα (τό ψωμί και οί έληές, ψωμί με τό τσάι, τό ψωμοτύρι ή ό χόνδρος με ψωμί), όλα σχεδόν τά γεύματα περιέχουν δημητριακά, διαφέρουν δέ μεταξύ των ώς πρός τόν τρόπον τής παρασκευής. Οί περισσότεροι κάτοικοι κατανοοϋν καλώς τήν σχετικήν άξίαν των διαφόρων τροφίμων του διαιτολογίου και κάμνουν άρίστην χρήσιν των τροφών τας όποιας αγοράζουν με τά περιωρισμένα οικονομικά των μέσα. Η χρησιμοποίησις όλοκλήρου του περιεχομένου των σιτηρών διά τήν άλευροποίησιν, ή εις εύρειαν κλίμακα χρήσις των άγρίων χόρτων του βουουού και έν γένει, ή κατανάλωσις των χλωρών λαχανικών, ή αξιοποίησις όλοκλήρου του σφαγμένου ζώου, ή γενική συνήθεια νά βράζουν τό γάλα, και ή πολύωρος ύπαιθριος ζωή υπό τόν θαυμάσιον Κρητικόν ούρανόν και τόν λαμπρότατον ήλιον, όλα αυτά είναι δείγματα συνηθειών, αί όποια άνεπτύχθησαν από τόν Κρητικόν λαόν, ό όποιος προσήρμοσε τας διαιτητικάς τους ίδιορρυθμίας εις τά ύπάρχοντα μέσα. Τό ποσοστόν του είσοδήματος, τό όποιον δαπανάται διά τήν διατροφήν είναι πολύ μεγάλο, άνερχόμενον εις τά 70 ο/ο - 90 ο/ο του είσοδήματός του.

Τό διαιτολόγιον τής Κρήτης παραμένει τό ίδιον όπως τό περιέγραψεν ό άθάνατος Όμηρος, πρό χιλιάδων έτών. Τό ίδιον διαιτολόγιον κατά τό 1948 άποτελείται έκ: α) δημητριακών τά όποια παρέχουν 39 ο/ο θερμίδας και 47 ο/ο τής καταναλισκομένης πρωτεΐνης, β) έλαιόλαδον παρέχοντος τά 29 ο/ο των θερμίδων, γ) λαχανικών φρούτων και όσπρίων παρεχόντων τά 18 ο/ο των θερμίδων και τά 25 ο/ο τής πρωτεΐνης, και δ) μικρών ποσοτήτων γαλακτομικών προϊόντων (τό έν έκτον των Η.Π.Α.) και κρέατος, ψαριοϋ και αυγών (έν τρίτον των Η.Π.Α. 1948—1949). Τά επίπεδα ταϋτα άντανακλουν τήν σχετικώς μικράν κατανάλωσιν ζωϊκών τροφών.

Τό μέσον σιτηρέσιον έξ όλων των υπό μελέτην θρεπτικών οϋσιών, έξαιρέσει του άσβεστίου, τής βιταμίνης Β2 και τής βιταμίνης Α, έφθασε τό επίπεδον των υπό του Έθνικου Συμβουλίου Έρεϋνης ύποδεικνυομένου δόσεων διαίτης. Με διαφόρους δέ έποχιακάς και άλλας προσαρμογάς, αί άνεπάρκειαι του άσβεστίου και τής βιταμίνης Α κατέστησαν σχετικώς άνεπαίσθητοι. Σύγκρισις γενομένη μόνον με τας δόσεις του Ε.Σ.Ε. τής Άμερικής, δέν διαπιστώνει τήν πραγματικήν κατάστασιν, ώς πρός τήν έλλειψιν των τριών τούτων θρεπτικών οϋσιών. Ηύξημένη κατανάλωσις του γάλακτος και των προϊόντων αυτου, ήδύνατο νά αύξήση τό επίπεδον τής δόσεως έξ έκάστης των θρεπτικών τούτων οϋσιών. Έν όψει των τάσεων των πλουσιωτέρων τάξεων νά καταναλίσκουν περισσότερα θρεπτικά τρόφιμα, ιδίως ζωϊκάς τροφάς και του γεγονότος ότι αί όμάδες των μεγάλων είσοδημάτων καθιερώνουν πρότυπα διατροφής, τά όποια αί όμάδες των μικροτέρων είσοδημάτων τείνουν νά ακολουθήσουν, με τήν αύξησιν των είσοδημάτων των, ή τοιαύτη κατά κεφαλήν άνοδος των είσοδημάτων, ήθελε δημιουργήση άμεσον διέξοδον διά τήν διάθεσιν τής ύπερπαραγωγής των τροφίμων εκείνων.

Καθ' ἃ διαπιστοῦται, τὸ εἰσόδημα ἀποτελεῖ παράγοντα ὅστις ἀσκεῖ τὴν μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ἐπιπέδου τῆς θρέψεως. Ἡ ἡμερησία κατανάλωσις ὑπὸ τῶν οἰκογενειῶν μεγάλου εἰσοδήματος, ἦτο κατὰ προσέγγισιν 500 θερμίδες καὶ κατὰ 20 γραμμάρια πρωτεΐνης μεγαλύτερα τῆς ὁμάδος τοῦ χαμηλοτέρου εἰσοδήματος. Αὗται κατηνάλισκον, κυρίως, περισσότερα ζωϊκὰ προϊόντα: τυρόν, κρέας, αὐγά καὶ γάλα. Εἰς τὰς πόλεις ἢ κατανάλωσις ὑπῆρξεν ὀλίγον μεγαλύτερα παρὰ εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιφέρειας ὡς πρὸς τὰ ζωϊκὰ προϊόντα καὶ γλυκίσματα, μικροτέρα δὲ εἰς τὸν ἄρτον, τὸ ἐλαιόλαδον καὶ τὰ φρούτα. Ἐν γένει, ἡ παραγωγή τροφίμων κατὰ ἀσθε (4 στρέμματα), ὑπελογίσθη ὑπὸ μορφήν ἐνεργείας, καὶ πρωτεΐνης καὶ ἦτο σύμφωνος πρὸς τὴν μεγάλην κατανάλωσιν σίτου καὶ ἐλαιολάδου. Θὰ ἐδικαιολογεῖτο, ὅμως, μεγαλύτερα κατανάλωσις ὀσπρίων.

Διὰ προσεκτικῆς μελέτης τῆς στρεμματικῆς ἀποδόσεως, ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῆς θρεπτικότητος τῶν τροφῶν, τῆς ἐξακριβώσεως τῶν διαιτητικῶν συνθηκῶν καὶ τροφικῶν προτύπων, καθὼς καὶ τῶν τάσεων ὡς πρὸς τὴν κατανάλωσιν τροφίμων ἐκ μέρους τῶν ὁμάδων μεγαλύτερου εἰσοδήματος, οἱ γεωπόνοι δύνανται νὰ ἐνθαρρύνουν τὴν παραγωγήν καὶ τὴν ἐμπορίαν τῶν βασικῶν καὶ θρεπτικῶν τροφῶν διὰ τὴν Κρήτην, διότι τὸ εἰσόδημα φαίνεται ὅτι εἶναι εἷς ἐκ τῶν κυριωτέρων συντελεστῶν ποῦ ἐπηρεάζει τὴν ἐπάρκειαν τοῦ διαιτολογίου. Τὰ σημαντικώτερα καὶ ἀπαραίτητα στοιχεῖα διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ διαιτολογίου, εἶναι νὰ ἐκπονηθοῦν μέσα, διὰ τῶν ὁποίων ἤθελεν ἀνέλθῃ ἡ οἰκονομικὴ στάθμη τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, ὥστε νὰ δύναται οὗτος νὰ ἀγοράζῃ τὰ προστατευτικὰ τρόφιμα (τρόφιμα ζωϊκῆς προελεύσεως). Ὅμοίως, εἶναι ἀνάγκη νὰ καθιερωθῇ μόνιμον πρόγραμμα γεωργικῶν καὶ τροφίμων, τὸ ὁποῖον θὰ ἐξησφάλιζε τὴν προμήθειαν τῶν εἰδῶν διατροφῆς, πρὸς κάλυψιν τῆς διαρκῶς ἀύξανομένης ζήτησεως. Εἰς τὸ κεφάλαιον 10 θὰ ἐξετασθοῦν τὰ πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ ὡς ἄνω σκοποῦ ἀναφυόμενα προβλήματα.

Τελικὴ ἐκτίμησις τῆς ἐπαρκειᾶς τῆς διαίτης δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ μόνον διὰ τῆς ἀντιπαραβολῆς τῶν θρεπτικῶν σιτηρεσίων τοῦ λαοῦ πρὸς τὴν διατροφήν αὐτοῦ, ἀπὸ ἀπόψεως θρέψεως. Ἀπαιτοῦνται περαιτέρω λεπτομερεῖς ἔρευναι διὰ νὰ ἐξακριβωθῇ κατὰ πόσον ἡ ὑποδηλωθεῖσα ἔλλειψις βιταμίνης B2 καὶ βιταμίνης A εἶναι ὀριστικὴ μεταξὺ τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ. Αἱ μελέται αὗται προϋποθέτουν ἐποχιακὴν ἔρευναν περὶ τὴν κατανάλωσιν τροφίμων, τελικὴν παρακολούθησιν, ἐξέτασιν τοῦ μεταβολισμοῦ, καθὼς καὶ βιοχημικὴν ἐξέτασιν τῶν δειγμάτων τοῦ πληθυσμοῦ.

Ἐν συντομίᾳ, ἐκ τῶν δεδομένων τῆς παρουσίας μελέτης πρακῶς πτεῖ ὅτι τὰ προβλήματα τῶν τροφίμων καὶ τῆς διατροφῆς εἰς τὴν Κρήτην, εἶναι πρωτίστως οἰκονομικά: 1) Πρόβλεψις συναλλάγματος διὰ τὴν εἰσαγωγήν δημητριακῶν, ζακχάρως, κτλ., 2) Γενικὴ βελτίωσις τῶν εἰσοδημάτων, εἰς τρόπον ὥστε τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν τοῦ πληθυσμοῦ νὰ δύναται νὰ ἀγοράζῃ περισσότερα τρόφιμα, ἰδίως ζωϊκῆς προελεύσεως καὶ 3) Ἀνάπτυξις τῶν ἀποτελεσματικωτέρων μεθόδων διὰ τὴν κατανομήν τροφίμων, εἰς ὀρισμένας εὐπροσβλήτους ἀπὸ τὰς ἀσθενεῖας ὁμάδας καὶ Κοινότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄.

ΥΓΕΙΑ

Ὁ Δυτικός πολιτισμὸς δίδει μεγάλην σπουδαιότητα εἰς τὸ ἄτομον καὶ τὴν ἰκανότητα αὐτοῦ νὰ συμβάλῃ εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κοινωνίας. Δυνάμει τοῦ προτύπου τούτου κριτηρίου, ἡ ὑγεία, κρινομένη βάσει τῆς θνησιμότητος καὶ τῆς νοσηρότητος, εἶναι εἷς τῶν κυριωτέρων παραγόντων, τῶν σχετιζομένων πρὸς τὰ βιοτικά ἐπίπεδα τῆς χώρας. Ἐξ ἑτέρου, ἡ ὑπαρξίς ὑγειονομικῶν διευκολύνσεων, μέσων καὶ ὑπηρεσιῶν, ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν διατροφήν, στέγην, ἐνδυμασίαν καὶ τὸ κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα, πρὸς ἐξοικονόμησιν καὶ ἀξιοποίησιν αὐτῶν, ὑποδηλοῦν τὴν ἔκτασιν κατὰ τὴν ὁποίαν τὰ ἐπίπεδα τῆς διαβίωσης ἐνὸς λαοῦ, συμβάλλουν εἰς τὴν ὑγείαν αὐτοῦ.

Α΄. ΘΝΗΣΙΜΟΤΗΣ

Οἱ διάφοροι τύποι προβλημάτων τῆς ὑγιεινῆς, καὶ ἡ σχετικὴ σοβαρότης αὐτῶν εἰς μίαν χώραν, προβάλλονται ἀπὸ τὰ ποσοστὰ θνησιμότητος, ὡς διαπιστοῦνται ἀπὸ τὰ ἀκαθάριστα ποσοστὰ θανάτων ἐκ διαφόρων αἰτίων, ἀπὸ τὰς διαφορὰς εἰς τὰ ποσοστὰ ἀγροαστικῶν θανάτων, τὴν μέσῃν ἡλικίαν κατὰ τοὺς θανάτους καὶ τὰ ποσοστὰ τῆς βρεφικῆς θνησιμότητος.

1.— *Ἀκαθάριστα ποσοστὰ θανάτων*

Μολονότι τόσοσιν ἡ Ἑλλάς, ὅσον καὶ αἱ λοιπαὶ μεσογειακαὶ χώραι, συνήθως θεωροῦνται ὡς περιοχαὶ μέσης κατηγορίας ὑψηλῶν ποσοστῶν θανάτων (14.0 - 18.0 ἐπὶ 1000 κατοίκων), τὰ εἰς τὴν Κρήτην ποσοστὰ θανάτων εὐρίσκονται κάτω τοῦ ἐπιπέδου τούτου, συνεχῶς ἀπὸ τοῦ 1930, (μὲ μόνην ἐξαιρέσιν τὴν πολεμικὴν περίοδον 1941 - 1943). Ἐξαιρουμένων τῶν Ἑβραίων τῆς Παλαιστίνης καὶ τῶν κατοίκων τῆς Κύπρου, μετὰ τὸ 1938 οὐδεμίαν ἄλλη ἀξιόλογος περιοχὴ τῆς Μεσογειακῆς λεκάνης ἐπαρουσίασε τόσοσιν χαμηλὸν ποσοστὸν θανάτων ὅσον ἡ Κρήτη, συμφώνως πρὸς τὰ δεδομένα τὰ ὅποια συνεκεντρώθησαν καὶ ἐδημοσιεύθησαν εἰς τὴν Δημογραφικὴν Ἐπετηρίδα τοῦ

1948 υπό της ύπηρεσίας των Ἴνωμένων Ἐθνῶν. Προπολεμικῶς τὸ ποσοστὸν τοῦτο ἦτο 11.3 ἕως 13.7 καὶ περίπου 10.6 κατὰ τὰ ἔτη 1946 - 1948.

2.— Ἀγροτοαστικά ποσοστά θανάτων

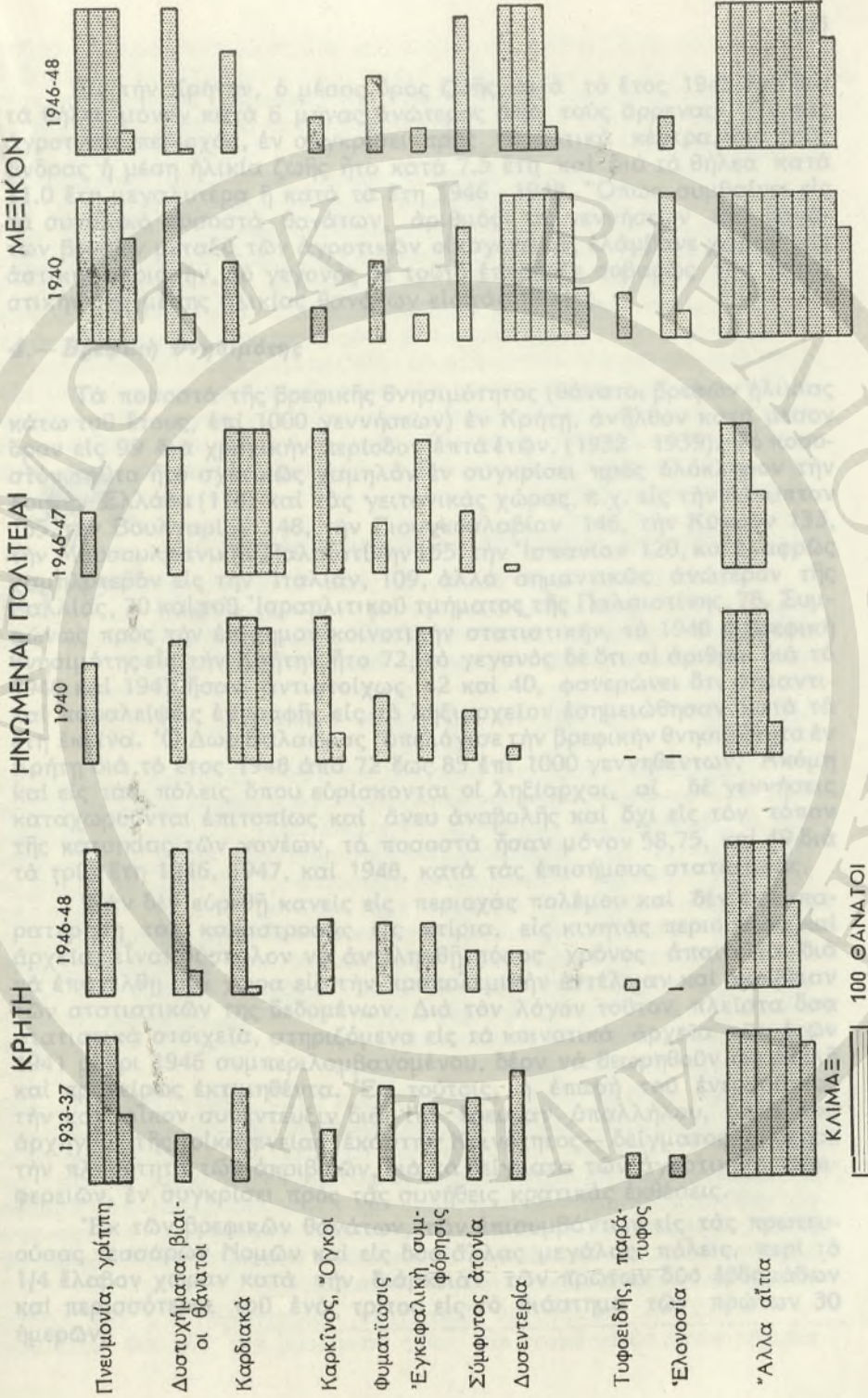
Τὰ ἐκ τῶν συνεντεύξεων μὲ τοὺς ληξιάρχους τῶν ἀγροτικῶν κέντρων καὶ τῶν ἀστικῶν τοιούτων, συγκεντρωθέντα δεδομένα τῆς ἐν Κρήτῃ ἐρεῦνης, παρουσιάζουν ποσοστά θανάτων 11.0 διὰ τὰ ἀστικά κέντρα καὶ 8.5 διὰ τὰς ἀγροτικές περιοχάς, κατὰ τὰ ἔτη 1946—1948. Δεδομένα συγκεντρωθέντα ὑπὸ τοῦ Δρος Μάκιντος διὰ τρία ἀγροτικά κέντρα (τὰ ὁποῖα μόλις προσφάτως ἔγιναν Δῆμοι) παρουσίασαν ὅτι τὰ ἀγροτοαστικά κέντρα εἶχον ἐπίσης ποσοστά θανάτων κατώτερα τῶν 8.0 κατὰ τὰ ἔτη 1946—1948. Τὸ ὑψηλότερον ποσοστὸν θανάτων εἰς τὰς περισσοτέρας ἀστικές περιοχάς, εἶναι σύμφωνον πρὸς τὰ δεδομένα ἄλλων χωρῶν. Μέρος τῆς διαφορᾶς, ὅμως, μεταξύ τῶν ἀγροτικῶν καὶ ἀστικῶν ποσοστῶν θανάτων τῆς Κρήτης, δυνατόν νὰ ὀφείλεται εἰς περισσοτέρας παραλείψεις ἐγγραφῆς θανάτων εἰς τὰ ληξιαρχεῖα τῶν ἀγροτικῶν κέντρων καὶ εἰς τὸ ἀποτέλεσμα ἐκ τῆς ἐγγραφῆς εἰς τὰς πόλεις, ὡς τόπου τοῦ ἐπισυμβάντος θανάτου. Κατὰ τὸν Χουτέεν : «πολυάριθμοι μελέται καὶ ἐρευναὶ εἰς ἄλλας χώρας δεικνύουν ὅτι αἱ σχετικῶς μεγάλοι ἐλλείψεις ἱατρικῶν διευκολύνσεων πού παρατηροῦνται εἰς τὰς ἀγροτικές περιοχάς, ἀντισταθμίζονται πλέον ἢ ἐπαρκῶς ἀπὸ τὰ σχετικῶς μεγαλύτερα ὑγειονομικά προβλήματα π.χ. τὴν ἔλλειψιν καθαροῦ ἀέρος, τὴν συνεχῆ ἐργασίαν ἐν κλειστῷ χώρῳ, τὴν μετάδοσιν λοιμωδῶν νόσων, πού συνδέονται συνήθως μὲ τὰς ἀστικές συνθήκας τῆς ἐν συνωστισμῷ διαβιώσεως». Εἰς τὴν Κρήτην, τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ ζῆ εἰς ὑψηλότερα μέρη μακρὰν ἀπὸ τὰ λιμάνια καὶ τοὺς ὑφισταμένους κινδύνους νοσημάτων : ἐλονοσίας καὶ ἄλλων ἐπιδημιῶν τῆς Μεσογειακῆς περιοχῆς.

3.— Μέση ἡλικία θανάτου καὶ «προσδοκωμένη» ζωὴ

Κατὰ τὸ ἔτος 1948 ἡ μέση ἡλικία θανάτου (μέσος ὅρος ζωῆς) ἐν Κρήτῃ ἦτο τὸ 58ον ἔτος, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ 40ὸν ἔτος τοῦ 1938. Ἐὰν ἡ μεταξύ τῆς μέσης ἡλικίας θανάτου καὶ τῆς προσδοκωμένης ζωῆς ἐπτά ἕως ὀκτώ ἐτῶν διαφορά (διακύμανσις) ἦτο ἡ ἴδια τὸ 1948, ὅπως ἦτο δέκα ἔτη προηγουμένως, ἡ κατὰ τὴν γέννησιν προσδοκωμένη ζωὴ ἐν Κρήτῃ θὰ ἦτο 55—56 ἔτη. Εἰς τὰς Η.Π.Α. ὁ μέσος ὅρος ζωῆς εἶναι τὰ 58 ἔτη καὶ ἡ προσδοκωμένη ἡλικία κατὰ τὴν γέννησιν εἶναι τὰ 67 ἔτη. Ὑπάρχει δηλαδὴ διαφορά ἐννέα ἐτῶν. Ἐνεκα τοῦ νεωτέρου πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης, ἡ διαφορά αὕτη μεταξύ μέσης ἡλικίας θανάτου, καὶ τῆς προσδοκωμένης ζωῆς εἶναι ἴσως κατὰ ἓν ἔτος μικροτέρα.

Τὸ 1935, σχεδὸν τὰ 2/5 τῶν ἀποβιωσάντων ἦσαν ἄτομα ἄνω τῶν 64 ἐτῶν, τὸ 1/5 κάτω τοῦ ἐνός ἔτους καὶ περίπου τὸ 1/3 κάτω τῶν 5 ἐτῶν. Κατὰ τὸ ἴδιον ἔτος εἰς τὰς Η.Π.Α., αἱ ἀναλογίαι ἦσαν 2/5, 1/11, καὶ 1/9, ἀντιστοίχως.

ΑΙΤΙΑΙ ΘΑΝΑΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΑΙ ΠΟΛΙΤΕΙΑΙ

ΚΛΙΜΑΞ
100 ΘΑΝΑΤΟΙ

Είη. 23.—Θάνατοι ανά 100.000 κατοίκους κατά αίτίας εν Κρήτη, Η. Π. Α. και Μεξικό, προπολεμικώς και μεταπολεμικώς

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ Β' ΛΥΚΕΙΟΥ
ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΑΝΙΝΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

Εἰς τὴν Κρήτην, ὁ μέσος ὄρος ζωῆς κατὰ τὸ ἔτος 1948 ἦτο διὰ τὰ θήλεα μόνον κατὰ 6 μῆνας ἀνώτερος ἀπὸ τοὺς ἄρρενας. Εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιοχάς, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἀστικά κέντρα, διὰ τοὺς ἀνδρας ἡ μέση ἡλικία ζωῆς ἦτο κατὰ 7.5 ἔτη καὶ διὰ τὰ θήλεα κατὰ 11.0 ἔτη μεγαλύτερα ἢ κατὰ τὰ ἔτη 1946 - 1948. Ὅπως συμβαίνει εἰς τὰ συνολικά ποσοστὰ θανάτων, ἀριθμὸς τις γεννήσεων καὶ θανάτων βρεφῶν μεταξὺ τῶν ἀγροτικῶν οἰκογενειῶν, ἐλάμβανε χώραν εἰς ἀστικὴν περιοχὴν, τὸ γεγονός δὲ τοῦτο ἐπηρέαζε σοβαρῶς τὴν στατιστικὴν τῆς μέσης ἡλικίας θανάτων εἰς τὰς πόλεις.

4. — Βρεφικὴ θνησιμότης

Τὰ ποσοστὰ τῆς βρεφικῆς θνησιμότητος (θάνατοι βρεφῶν ἡλικίας κάτω τοῦ ἔτους, ἐπὶ 1000 γεννήσεων) ἐν Κρήτῃ, ἀνῆλθον κατὰ μέσον ὄρον εἰς 99 διὰ χρονικὴν περίοδον ἐπτὰ ἐτῶν, (1932 - 1939). Τὸ ποσοστὸν τοῦτο ἦτο σχετικῶς χαμηλὸν ἐν συγκρίσει πρὸς ὀλόκληρον τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα (116) καὶ τὰς γειτονικὰς χώρας, π.χ. εἰς τὴν Αἴγυπτον 165, τὴν Βουλγαρίαν 148, τὴν Γιουγκοσλαβίαν 146, τὴν Κύπρον 133, τὴν Μουσουλμανικὴν Παλαιστίνην 155, τὴν Ἰσπανίαν 120, καὶ ἐλαφρῶς χαμηλότερον εἰς τὴν Ἰταλίαν, 109, ἀλλὰ σημαντικῶς ἀνώτερον τῆς Γαλλίας, 70 καὶ τοῦ Ἰσραηλιτικοῦ τμήματος τῆς Παλαιστίνης, 78. Συμφώνως πρὸς τὴν ἐπίσημον κοινοτικὴν στατιστικὴν, τὸ 1948 ἡ βρεφικὴ θνησιμότης εἰς τὴν Κρήτην ἦτο 72, τὸ γεγονός δὲ ὅτι οἱ ἀριθμοὶ διὰ τὸ 1946 καὶ 1947 ἦσαν ἀντιστοίχως 42 καὶ 40, φανερῶναι ὅτι σημαντικὰ καὶ παραλείψεις ἐγγραφῆς εἰς τὸ ληξιαρχεῖον ἐσημειώθησαν κατὰ τὰ ἔτη ἐκεῖνα. Ὁ Δωρ Βαλαώρας ὑπελόγησε τὴν βρεφικὴν θνησιμότητα ἐν Κρήτῃ διὰ τὸ ἔτος 1948 ἀπὸ 72 ἕως 85 ἐπὶ 1000 γεννηθέντων. Ἀκόμη καὶ εἰς τὰς πόλεις ὅπου εὐρίσκονται οἱ ληξιαρχοὶ, αἱ δὲ γεννήσεις καταχωροῦνται ἐπιτοπίως καὶ ἄνευ ἀναβολῆς καὶ ὄχι εἰς τὸν τόπον τῆς κατοικίας τῶν γονέων, τὰ ποσοστὰ ἦσαν μόνον 58,75, καὶ 49 διὰ τὰ τρία ἔτη 1946, 1947, καὶ 1948, κατὰ τὰς ἐπισήμους στατιστικάς.

Ἐὰν δὲν εὐρεθῇ κανεὶς εἰς περιοχὰς πολέμου καὶ δὲν ἔχει παρατηρήσει τὰς καταστροφὰς εἰς κτίρια, εἰς κινητὰς περιουσίας καὶ ἀρχεῖα, εἶναι δύσκολον νὰ ἀντιληφθῇ πόσος χρόνος ἀπαιτεῖται διὰ νὰ ἐπανέλθῃ μία χώρα εἰς τὴν προπολεμικὴν ἐντέλειαν καὶ ἀκριβείαν τῶν στατιστικῶν τῆς δεδομένων. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον, πλεῖστα ὅσα στατιστικά στοιχεῖα, στηριζόμενα εἰς τὰ κοινοτικά ἀρχεῖα τῶν ἐτῶν 1941 μέχρι 1946 συμπεριλαμβανομένου, δέον νὰ θεωρηθοῦν ὡς ἀτελεῖ καὶ προχειρῶς ἐκτιμηθέντα. Ἐν τούτοις, ἡ ἐπαφὴ τοῦ ἐνεργοῦντος τὴν κατ' οἶκον συνέντευξιν διὰ τὴν ἔρευναν ὑπαλλήλου, μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογενείας ἐκάστης Κοινότητος—δείγματος, ἠὔξησε τὴν πληρότητα τῶν ἀκριβειῶν, διὰ τὰ δείγματα τῶν ἀγροτικῶν περιφερειῶν, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς συνήθεις κρατικὰς ἐκθέσεις.

Ἐκ τῶν βρεφικῶν θανάτων, τῶν ἐπισυμβάντων εἰς τὰς πρωτεύουσας τεσσάρων Νομῶν καὶ εἰς δύο ἄλλας μεγάλας πόλεις, περὶ τὸ 1/4 ἔλαβον χώραν κατὰ τὴν διάρκειαν τῶν πρώτων δύο ἑβδομάδων καὶ περισσότεροι τοῦ ἐνὸς τρίτου εἰς τὸ διάστημα τῶν πρώτων 30 ἡμερῶν.

Εἰς τὰς Η.Π.Α. τὰ 2/3 ὄλων τῶν βρεφικῶν θανάτων τοῦ 1947 ἐσημειώθησαν κατὰ τὸ διάστημα τῶν πρώτων δύο ἐβδομάδων καὶ τὰ 71 ο/ο ἐντὸς τοῦ πρώτου μηνός.

Κατὰ τὸ 1935 τὸ ἔν πέμπτον ἐκ τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ θανάτων εἰς τὴν Κρήτην ἦσαν θάνατοι βρεφῶν ἡλικίας κάτω τοῦ ἐνός ἔτους καὶ ἐπὶ πλεόν 30 ο/ο ἀπὸ ἐνός ἕως τεσσάρων ἐτῶν. Οὕτω τὸ ἥμισυ ὄλων τῶν θανάτων ποῦ ἐπισυνέβησαν ἦτο παιδιῶν ἡλικίας κάτω τῶν πέντε ἐτῶν. Ἔως τὸ 1946 οἱ θάνατοι τῆς ομάδος αὐτῆς τῆς ἡλικίας, εἶχον καμθῆ εἰς τὰ 2/5 ὄλων τῶν θανάτων τῶν ἀστικῶν κέντρων, μὲ τὸ ἔν ἕκτον κάτω τοῦ ἐνός ἔτους καὶ τὸ ἔν τέταρτον ἀπὸ ἐνός ἕως τεσσάρων ἐτῶν. Εἰς τὸ Μεξικόν, χώραν γειτονικὴν τῶν Η.Π.Α., ἀριθμοὶ ποῦ δύνανται νὰ συγκριθοῦν διὰ τὰ ἔτη 1939 - 1943 ἐφάνεροναν, ὅτι σχεδὸν τὰ τρία τέταρτα τῶν συνολικῶν θανάτων ἦσαν παιδιῶν ἡλικίας κάτω τῶν πέντε ἐτῶν, συμπεριλαμβανομένου τοῦ 1/4 κάτω τοῦ ἐνός ἔτους καὶ σχεδὸν τοῦ ἡμίσεος καὶ ἐνός ἔτους μέχρι τεσσάρων ἐτῶν.

5.— Θάνατοι εἰς ἐμβρυακὴν κατάστασιν («ἀποβολαί»)

Τὰ τριάκοντα τοῖς ἑκατὸν ἐκ τῶν οἰκογενειάρχων, ἐδήλωσαν ἐπισυμβάντα ἐμβρυακὸν θάνατον εἰς τὰς οἰκογενείας των. Ἐκ τῶν οἰκογενειῶν αὐτῶν, τὸ ἔν τέταρτον ἀνέφερε δύο τοιοῦτους θανάτους (ἀποβολάς), τὸ 1/12 τρεῖς, καὶ τὰ 5 ο/ο 4 ἕως 7.

Β'. ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΩΝ ΘΑΝΑΤΩΝ

Συμφώνως πρὸς τὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἐλήφθησαν ἐκ τῶν καταλόγων θανάτων, τῶν εὑρισκομένων εἰς τὰ γραφεῖα τῶν Κοινοτήτων καὶ Δημαρχεῖων τῆς Ἐρεύνης, τὸ κυριώτερον αἷτιον τῶν θανάτων (ἐξαιρουμένου τοῦ γήρατος) τῶν ἐπισυμβαντων κατὰ τὰ ἔτη 1946, 1947 καὶ 1948 ἦτο ἡ πνευμονικὴ συμφορήσις (15 ο/ο). Δεύτερον σοβαρὸν αἷτιον ὑπῆρξεν ὁ βίαιος καὶ τυχαῖος θάνατος 11 ο/ο καὶ ἀμέσως κατόπιν ἔρχονται αἱ καρδιακαὶ παθήσεις, 10 ο/ο. Ἀπὸ τὰ ἄλλα νοσήματα, ὁ καρκίνος, ἡ φυματίωσις καὶ ἡ ἐγκεφαλικὴ συμφορήσις, ἐπροκάλεσαν τὰ 5 ο/ο τῶν θανάτων. Μεταξὺ τῶν ἄλλων αἰτιῶν : ἡ δυσεντερία, ἡ διάρροια, ἡ ἐντερίτις, ὁ τύφος καὶ μία ἄλλη ὁμάς ἀσθενειῶν καλουμένη «ἐντερικὴ λοίμωξις», ἐπροκάλεσαν ἄλλα 3 ο/ο τῶν θανάτων.

Κατὰ τὰ ἀπὸ 1933 ἕως 1937 καὶ ἀπὸ 1946—1948 ἔτη, ἐσημειώθη ἀξιόλογος κάμψις εἰς τὰ ποσοστὰ τῶν συνολικῶν καὶ τῶν ἐπὶ 100.000 κατοίκων ἐπισυμβαντων θανάτων ἐξ ἐλονοσίας, γρίπης, συμφύτου ἀτονίας, καὶ ἐντερικῶν μολύνσεων. Μικραὶ κάμψεις παρετηρήθησαν εἰς τὴν πνευμονίαν, τὴν φυματίωσιν, καὶ τὴν ἐγκεφαλικὴν αἰμορραγίαν. Ἀντιθέτως ἐσημειώθη ἀνοδος εἰς τὰ ποσοστὰ τῶν θανάτων, τὰ ὀφειλόμενα εἰς καρδιακὰ νοσήματα καὶ ἰδίως εἰς τὸν καρκίνον. (Ἴδε εἰκόνα 23 καὶ Πίνακα 18).

Κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν, παρετηρήθη εἰς τὴν Κρήτην κάμψις κατὰ τὸ ἔν ἕκτον εἰς τοὺς θανάτους ἐπὶ 100.000 κατοίκων,

τοῦτο δὲ συμφώνως πρὸς τὰς καλυτέρας ἐκτιμήσεις ἀπὸ τὰ ληφθέντα δεδομένα, συμπεριλαμβανομένης καὶ μιᾶς ἀναλογίας 20 ο/ο παραχωρουμένης διὰ τὰς παραλείψεις καταχωρήσεως θανάτων εἰς τὰ ληξιαρχεῖα. Ὁ κατὰ τὰ τρία ἔτη μέσος ἀριθμὸς 879 θανάτων ἐπὶ 100.000 κατοίκων (8.8 θάνατοι ἐπὶ 1000 κατοίκων) ποὺ μᾶς ἐπαρουσίασεν ἡ δειγματοληπτικὴ ἔρευνα, μᾶλλον δύναται νὰ θεωρηθῆ πλησιέστερος πρὸς τὴν πραγματικότητα ἀπὸ ὅ,τι θὰ ἐφαίνετο ἐκ πρώτης ὄψεως, δεδομένου ὅτι παρὰ πολλοὶ ἦσαν οἱ θάνατοι ἐκ τοῦ πολέμου καὶ τῆς κατοχῆς, ὅποτε οἱ πλέον εὐπρόσβλητοι ὀργανισμοὶ ὄλων τῶν ἡλικιῶν θὰ εἶχον ὑποκύψει, ἀσφαλῶς. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς, ὅμως, τοῦ Δρος Β. Γ. Βαλαώρα, μᾶλλον ἀκριβῆς καὶ λογικὸς εἶναι ὁ ἀριθμὸς 1.055 ἐπὶ 100.000 κατοίκων (10.6 ἐπὶ 1000) ἐν ὄψει τῶν παλαιωτέρων ἱστορικῶν δεδομένων. Ἐξαιρέσει τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου καὶ τῆς Βουλγαρίας, τὰ δεδομένα δι' ὅλας τὰς πολεμοπλήκτους χώρας παρουσιάζουν κάμψιν εἰς τὰ μεταπολεμικὰ ποσοστὰ θανάτων κατὰ 2.0 καὶ πλέον ἐπὶ 1000 κατοίκων τῆς Εὐρώπης καὶ τῶν Βαλκανίων. Διὰ τὸν λόγον αὐτόν, ὡς πρὸς τὰ δεδομένα τῆς Κρήτης, αἱ παραλείψεις περὶ τὴν καταχώρησιν τῶν θανάτων εἰς τὰ ληξιαρχεῖα θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι 10 ο/ο καὶ ὄχι 20 ο/ο. Τοῦτο, ὅμως, δὲν ἤθελεν ἐπηρεάσει τὴν γενικὴν εἰκόνα, ὡς πρὸς τὰ αἷτια τῶν θανάτων, οὔτε τὰς συγκρίσεις μὲ τὰ προπολεμικὰ δεδομένα ἢ μὲ ἄλλας χώρας.

ΠΙΝΑΞ 18.— Αἷτια θανάτων ἀνὰ 100.000 κατοίκους ἐν Κρήτῃ, Ἡνωμ. Πολιτείας καὶ Μεξικῶ, προπολεμικῶς καὶ μεταπολεμικῶς.

Αἷτια θανάτων	Κρήτη		Η.Π.Α.		Μεξικὸν	
	1933 - 37	1946 - 48	1940 - 46	1947	1940 - 46	1948
Πνευμονία καὶ γρίπη	248	163	70	44	373	316
Δυστυχήματα, δηλητηριάσεις καὶ βίαιοι θάνατοι	33	116	84	87	119	102
Καρδιακὰ νοσήματα	65	105	292	314	54	70
Καρκίνος καὶ ὄγκοι	36	51	120	131	23	25
Φυματίωσις	66	49	46	35	56	52
Ἐγκεφαλικὴ συμφορήσις	53	48	91	91	19	16
Σύμφυτος ἀνεπάρκεια,	57	29	35	42	79	92
Δυσεντερία, ἐντερίτις, διάρροια	75	27	10	6	534	316
Τυφοειδῆς καὶ παράτυφος	17	7	1	—	31	—
Ἐλονοσία	15	1	1	—	119	22
* Ἄλλα αἷτια	591	459	324	253	875	774
Σύνολον	1,256	1,055	1,074	1,003	2,282	1,785

Τὸ ποσοστὸν θανάτων εἰς τὴν Κρήτην, ἦτο ὀλίγον διάφορον τοῦ ποσοστοῦ τῶν Η.Π.Α. κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον καὶ ἦτο μόνον κατὰ 13 ο/ο ἀνώτερον κατὰ τὰ ἔτη 1933 - 1937. Ὑπῆρχον, ὅμως, μεγάλαι διαφοραὶ μεταξὺ Κρήτης καὶ τῶν Η.Π.Α. ὡς πρὸς τὰ εἰδικὰ αἷτια τῶν θανάτων. Ἡ πνευμονία, ἡ γρίπη, καὶ αἱ ἐντερικὰ μολύν-

σεις, προεκάλεσαν εις την Κρήτην τριπλάσιον καὶ τετραπλάσιον ἀριθμὸν θανάτων ἐπὶ 100.000 κατοίκων παρὰ εἰς τὰς Η.Π.Α. Ἐπίσης οἱ θάνατοι οἱ ὀφειλόμενοι εἰς τὴν φυματίωσιν καὶ τὰ δυστοχήματα, ἦσαν κατὰ 40 ο/ο περισσότεροί εἰς τὴν Κρήτην. Ἀντιθέτως οἱ θάνατοι ἐκ καρδιακῶν νοσημάτων, καρκίνου καὶ νεφρίτιδος, ἦσαν κατὰ ἕν τρίτον ἢ ἕν τέταρτον ὀλιγώτεροι εἰς τὴν Κρήτην παρὰ εἰς τὰς Η.Π.Α., οἱ δὲ τῆς ἐγκεφαλικῆς αἱμορραγίας κατὰ 50% ὀλιγώτεροι ἐν ἀναλογία πρὸς τὸν πληθυσμὸν. Αἱ τελευταῖαι αὐταὶ περιπτώσεις εἶναι ἀσθένειαι μᾶλλον τοῦ γήρατος καὶ εἶναι φυσικὸν νὰ εἶναι ἐπικρατέστεραι εἰς τὰς Η.Π.Α. αἱ ὁποῖαι ἔχουν μεγαλύτερον ποσοστὸν κατοίκων προχωρημένης ἡλικίας παρὰ ἡ Κρήτη. Τὸ ποσοστὸν θνησιμότητος ἐκ νοσημάτων τοῦ ἐντερικοῦ σωλήνος τὸ 1946 - 1948 διὰ τὴν Κρήτην ἦτο τὸ αὐτὸ μὲ ἐκείνο τῶν Η.Π.Α., τοῦ ἔτους 1930, ἐνῶ τὸ ποσοστὸν θνησιμότητος ἐκ τύφου διὰ τὴν Κρήτην διὰ τὸ ἔτος 1946 - 1948 ἦτο ὅμοιον πρὸς τὸ τῶν Η.Π.Α. τοῦ ἔτους 1920.

Δεδομένου ὅτι τὸ Μεξικὸν τοῦ Βορείου Εἰρηνικοῦ, ἔχει κλιματολογικὰς συνθήκας περίπου ὁμοίας πρὸς τὰς τῆς Κρήτης, ἡ σύγκρισις τῆς θνησιμότητος μεταξὺ τῶν δύο περιφερειῶν παρέχει ἐνδιαφέρον. Ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν αἰτιῶν τῶν θανάτων. Εἰς ὁλόκληρον τὸ Μεξικὸν ἀπέθνησκον σχεδὸν διπλάσια ἄτομα ἐπὶ 100.000 κατοίκων, ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς τοὺς θανάτους τῆς Κρήτης προπολεμικῶς, καὶ 70 ο/ο περισσότεροι θάνατοι ἐσημειώοντο κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον τῶν ἐτῶν 1946—1948. Ἀκόμη καὶ τὸ Μεξικὸν τοῦ Βορείου Εἰρηνικοῦ, μὲ παραλίαν καὶ κλίμα ποῦ ὁμοιάζει πολὺ πρὸς τὸ τῆς Κρήτης, εἶχε 40 ο/ο ἄνωτερον προπολεμικὸν ποσοστὸν θανάτων τῆς Κρήτης. Κάπως μικρότερα, ἴσως, ἦτο ἡ διαφορὰ μετὰ τὸν πόλεμον.

Ἰδιαιτέρως ἀξιοσημείωτον εἶναι τὸ ὑψηλότερον ποσοστὸν τῶν θανάτων τῶν ὀφειλομένων εἰς τὴν δυσεντερίαν, τὴν διάρροϊαν καὶ τὴν ἐντερίτιδα εἰς τὸ Μεξικὸν. Σχεδὸν 25 ο/ο δι' ὁλόκληρον τὸ Μεξικὸν καὶ 20 ο/ο διὰ τὸ Μεξικὸν Βορείου Εἰρηνικοῦ, ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς τὸ ποσοστὸν τῶν 3 ο/ο καὶ ὀλιγώτερον διὰ τὴν Κρήτην. Ἡ ἐλονοσία, ὁ κοκκύτης καὶ ἡ φυματίωσις, ἐπίσης εἶναι πολὺ συχνότερα αἷτια θανάτων εἰς τὸ Μεξικὸν τοῦ Βορείου Εἰρηνικοῦ. Ἐνῶ οἱ θάνατοι οἱ ὀφειλόμενοι εἰς τὴν πνευμονίαν, ἦσαν ἐλαφρῶς περισσότεροι εἰς τὸ Βόρειον Μεξικὸν. Ἐν τούτοις, εἰς ὁλόκληρον τὸ Μεξικὸν ἦσαν διπλάσιοι τῶν τῆς Κρήτης. Θάνατοι ὀφειλόμενοι εἰς τὸν καρκίνον, τὰ καρδιακὰ νοσήματα καὶ τὴν ἐγκεφαλικὴν αἱμορραγίαν ἦσαν συχνότεροι εἰς τὴν Κρήτην παρὰ εἰς τὸ Μεξικὸν.

Εἶναι δὲ φυσικὸν τοῦτο, δεδομένου ὅτι οἱ κάτοικοι τοῦ Μεξικοῦ δημογραφικῶς παρουσιάζουν ἐν συνόλῳ μεγαλύτερον ποσοστὸν μικροτέρων ἡλικιῶν παρὰ οἱ τῆς Κρήτης. Τὸ Μεξικὸν ἔχει ἄνωτερον ποσοστὸν γεννήσεων, ὑψηλότερον ποσοστὸν θανάτων, χαμηλοτέραν προσδοκωμένην ζωὴν κατὰ τὴν γέννησιν καὶ χαμηλοτέραν μέσσην ἡλικίαν θανάτου, παρὰ ἡ Κρήτη. Δεδομένου ὅτι αἱ κλιματολογικαὶ ἐδαφικαὶ, ὑγειονομικαὶ συνθήκαι, καθὼς καὶ αἱ προϋποθέσεις, αἱ εὐνοοῦσαι τὴν ἐλονοσίαν, εἶναι ὅμοιαι τὸσον εἰς τὴν

Κατὰ τὴν τελευταίαν δεκαετίαν, παρατηρήθη εἰς τὴν Κρήτην κόμψις κατὰ τὸ ἕν ἕκτον εἰς τοὺς ἀσθενεῖς ἐπὶ 100.000 κατοίκων.

Κρήτην ὅσον καὶ εἰς τὸ Μεξικόν, φαίνεται ὅτι οἱ Κρήτες κατώρθωσαν καλύτερα νὰ προσαρμοσθοῦν εἰς τὸν τόπον τῆς διαμονῆς των. Αἰῶνες δυτικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὰ ἀνώτερα, συγχρονισμένα μορφωτικά ἐπίπεδα τῶν Κρητῶν, εἶναι οἱ σημαντικοὶ παράγοντες ποῦ ἐπέτρεψαν εἰς αὐτοὺς νὰ ἐπιτύχουν εἰς τὰς προσαρμογὰς ταύτας.

Εἰς τὰ ἀστικά κέντρα τῆς Κρήτης, ἡ φυματίωσις προεκάλεσε τὰ 12 ο/ο τῶν θανάτων. Ὁ λόγος τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ποσοστοῦ εἰς πόλεις, εἶναι ὅτι οἱ προσβαλλόμενοι μεταφέρονται εἰς νοσοκομεῖον εἰς τὸ πολὺ προχωρημένον στάδιον τῆς ἀσθeneίας των, ὡς συμβαίνει τοῦτο εἰς τὸ μεγάλο σανατόριον τὸ ἐγκατεστημένον εἰς μίαν ἀπὸ τὰς ἀνωτέρω πόλεις εἰς τὸ ὁποῖον μεταφέρονται πρὸς νοσηλείαν φυματικοὶ εἰς προχωρημένον στάδιον, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 50 ο/ο ἀποθνήσκουν κατὰ τὸ διάστημα τριακονταμήνου περιόδου ἀπὸ τῆς εἰσόδου των.

Κατὰ τὰ δεδομένα τὰ ὁποῖα συνεκεντρώθησαν ὑπὸ τοῦ Δρος Μάκιντος διὰ τὰ ἔτη 1946 - 1948 ἀπὸ τὰς πόλεις, σχεδὸν τὰ 30 ο/ο τῶν θανάτων βρεφῶν ἡλικίας κάτω τοῦ ἑνὸς ἔτους, προῆλθον ἀπὸ πλημμελῆ διατροφήν καὶ ἀπὸ νοσήματα χαρακτηριστικά τοῦ πρώτου ἔτους τῆς ζωῆς τοῦ βρέφους. Σχεδὸν τὰ 50 ο/ο τῶν θανάτων τούτων προεκλήθησαν ἀπὸ τὸν ὑποσιτισμὸν. Ἄλλα 29 ο/ο θανάτων βρεφῶν προεκλήθησαν ἀπὸ νοσήματα τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων, κυρίως τὴν πνευμονίαν. Ἡ ἐντερίτις, ἡ δυσεντερία καὶ ἄλλα γαστροεντερικά νοσήματα προεκάλεσαν τὰ 21 ο/ο τῶν θανάτων τῶν βρεφῶν, ἀντιθέτως δὲ τὰ παρασιτικά καὶ ἄλλα μολυσματικά νοσήματα προεκάλεσαν τὰ 8 ο/ο τῶν θανάτων.

Δεδομένα τοῦ 1947 διὰ τὰς Η.Π.Α. ἐμφανίζουν ὅτι τὰ 55 ο/ο τῶν θανάτων ἐπὶ βρεφῶν κάτω τοῦ ἑνὸς ἔτους ὠφείλοντο εἰς νοσήματα χαρακτηριστικά τῆς ἡλικίας τοῦ πρώτου ἔτους, τὰ 11 ο/ο εἰς πνευμονίαν καὶ γρίπην, ὀλιγώτερα τῶν 5 ο/ο εἰς διάρροϊαν καὶ ἐντερίτιδας καὶ 3 ο/ο εἰς παρασιτικά καὶ μολυσματικά νοσήματα. Τὰ δεδομένα ταῦτα ὑποδηλοῦν, ὅτι τὰ αἷτια τῆς βρεφικῆς θνησιμότητος εἰς τὰς Η.Π.Α. εἶναι τὰ χαρακτηριστικά νοσήματα τοῦ πρώτου ἔτους τῆς ζωῆς, τὰ μὴ ὑποπίπτοντα εὐκόλως εἰς τὸν ἔλεγχον τοῦ περιβάλλοντος. Ἐν ἀντιθέσει δέ, πολὺ διάφορος εἶναι ἡ κατάστασις εἰς τὴν Κρήτην, ὡς παρατηρήθη ἤδη εἰς προηγουμένην παράγραφον καὶ ἐνδέχεται νὰ προσφέρῃ τὴν εὐκαιρίαν διὰ προληπτικὸν ἔργον.

Ὅπως συμβαίνει εἰς τὸ Μεξικόν καὶ εἰς μερικὰς περιοχὰς τῶν Η.Π.Α., οὕτω καὶ εἰς τὴν Κρήτην ὑπάρχουν πολλοὶ ἄνθρωποι ποῦ νομίζουν ὅτι ὁ θάνατος εἶναι ἔργον κάποιου πονηροῦ πνεύματος, τοῦ «βασκανοῦ ὀφθαλμοῦ» ἢ κάτι τοῦ μᾶς εὐρίσκει ὡς τιμωρία μας.

Ὅμιλῶν διὰ τὸν θάνατον συγγενῶν του, κάποιος πληροφοριοδότης διὰ τὴν ἔρευναν μᾶς ἔλεγε: «Ἦσαν τριδύμα, βλέπεις, καὶ τὰ βάσκαναν κι' ἔτσι πέθαναν πρὶν σαραντίσουν». Ὁ βάσκανος ὀφθαλμὸς «τὸ κακὸ μάτι», τὸ πονηρὸν πνεῦμα, ὁ διάβολος, ὅλα αὐτὰ ἔχουν ἐπίδρασιν ἐφ' ὅλης τῆς ζωῆς τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ. Ὁ τσοπάνος, δὲν λέγει τὸν ἀκριβῆ ἀριθμὸν τῶν προβάτων του διὰ τὸν φόβον μήπως «βασκαθοῦν» καὶ χάσῃ μερικά.

Ε. ΝΟΣΗΡΟΤΗΣ

Τὰ 7 ο/ο τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης ἢ περὶ τὰς 30.000 κατοίκων ἠσθένησαν ἢ ἦσαν ἀνίκανοι νὰ ἀναπτύξουν τὴν κανονικὴν δραστηριότητά των κάποιο εἰκοσιτετράωρον, κατὰ τὸ τέλος τοῦ θέρους τοῦ 1948, ἢ ἄλλως εἶχαν ἀρρωστήσει ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ προηγουμένου δωδεκαμήνου.

Αἱ τοιαῦται ἀσθένειαι προκαλοῦν μεγάλην οἰκονομικὴν ζημίαν, ἰδίως εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιοχάς, ὅπου διεξάγεται ἐποχιακῶς ἡ κυριώτερα σπορὰ καὶ συγκομιδὴ.

Ποῖα εἶναι, λοιπόν, τὰ πρωτεύοντα αἷτια τῶν ἐπικρατεστέρων ἀσθενειῶν, συμφώνως πρὸς τὰς ὑπὸ τῶν οἰκογενειάρχων γενομένας δηλώσεις ;

Εἰς τὴν Κρήτην τὰ κρουολογήματα ἢ ἡ ἰμφλουέντζα καὶ ἡ γρίπη εἶναι ἀσθένειαι, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τριπλασίαν διάδοσιν ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν ἐλονοσίαν, ἣτις εἶναι μία ἄλλη πλέον διαδεδομένη νόσος. Ἀπὸ οἰκονομικῆς πλευρᾶς ἡ ἐλονοσία ἔχει μεγαλύτεραν σοβαρότητα ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας ἀσθενείας, διότι συμπίπτει νὰ ἐμφανίζεται ἐντονώτερα κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἀγροτικῶν ἐργασιῶν. Ἡ δυσεντερία, ἡ διάρροια, ὁ τυφοειδῆς πυρετός, αἱ μολυσματικαὶ ἀσθένειαι τοῦ ἐντερικοῦ σωλήνος, εἶναι τὰ ἀμέσως κατόπιν ἐπικρατοῦντα νοσήματα, τὰ ὁποῖα ἐπίσης συνήθως ἐμφανίζονται κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς θερινῆς ἢ φθινοπωρινῆς ἐποχῆς ἐντόνου ἐργασίας. Ἡ ἱλαρὰ, ὁ κοκκύτης, τὰ τραχώματα (παθήσεις τῶν βλεφάρων), ἔχουν περιπου τὴν ἴδιαν διάδοσιν, ἀλλὰ τὰ ἐπακολουθοῦντα ἀποτελέσματα τῶν τραχωμάτων εἶναι σοβαρώτερα οἰκονομικῶς καὶ κοινωνικῶς, ἐν συγκρίσει μὲ τὰς ἄλλας ἀσθενείας. Ἡ φυματίωσις ἔρχεται κατόπιν κατὰ σειρὰν διαδόσεως καὶ ἔχει ἐπίδρασιν περισσότερον μακροχρόνιον εἰς τὴν οἰκονομίαν τῆς οἰκογενείας καὶ τοῦ Κράτους, ἐπιβαρυνομένων μὲ νοσήλεια εἰς τὰ κρατικὰ σανατόρια.

Προπολεμικῶς ἡ φυματίωσις εἰς τὴν Κρήτην εἶχε τὸ ἴδιον ποσοστὸν κρουσμάτων μὲ τὰς Η.Π.Α., τὰ ποσοστὰ τῆς ἐλονοσίας καὶ τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ εἶναι πολὺ μικρότερα.

1.—*Ἄλλα πλέον διαδεδομένα νοσήματα*

α) *Τὰ διὰ τῶν σταγονιδίων σιέλου μεταφερόμενα.*—Ἡ γρίπη καὶ τὰ κρουολογήματα εἶναι ἀπὸ τὰ πολὺ διαδεδομένα νοσήματα εἰς τὴν Κρήτην. Τὰ πολλὰ κρούσματα παρουσιάζονται κατὰ τοὺς χειμερινοὺς βροχεροὺς μῆνας. Εἰς τὰ πορίσματα τῆς ἐρεύνης μας, τὰ ποσοστὰ τῶν κρουσμάτων ἐμφανίζονται τριπλάσια τῶν τῆς ἐλονοσίας, ἣτις ἔρχεται ἀμέσως κατὰ σειρὰν εἰς βαθμὸν σοβαρῶν νοσημάτων. Ἡ πνευμονία, μολονότι δὲν φαίνεται μεταξὺ τῶν πλέον διαδεδομένων νοσημάτων τῆς Κρήτης, ἐν τούτοις τὰ δεδομένα τῆς ἐρεύνης τὴν παρουσιάζουν, ἐνδεχομένως, ὡς τὴν κατ' ἐξοχὴν μοιραίαν ἀσθένειαν—μὲ τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν θανάτων, τόσους κατὰ τὰ ἔτη 1933—1937 ὅσον καὶ κατὰ τὰ ἔτη 1946—1948. Ἴσως ἀρχικῶς κατετάσσετο εἰς τὰ κρουολογήματα, ἕως ὅτου ἔλθῃ ἡ ἐποχὴ

όποτε καθίσταται αρκετά σοβαρά καί θανατηφόρος.

β) **Ἡ ἔλονοσία.**—Πρὶν γενικευθῆ ἡ χρῆσις τοῦ D.D.T., ἡ Ἑλλάς ὡς σύνολον, καὶ κατὰ τὰ ἔτη ἐπιδημιῶν, παρουσίαζε κρούσματα ἔλονοσίας εἰς ἀναλογία 30 ο/ο. Τὰ μέσα ἐτήσια κρούσματα ὑπελογίζοντο εἰς 1.000.000 - 2.000.000 ἐπὶ πληθυσμοῦ 6 ἕως 7 ἑκατομμυρίων κατοίκων. Οἱ δὲ εἰδικοί στατιστικοὶ, ἀνεβίβαζον τὰς ζημίας εἰς τριάκοντα ἑκατομμύρια ἡμερῶν ἐργατικῆς δραστηριότητος ἐτησίως διὰ τὴν Ἑλλάδα.

Ἀναφέρονται ἔτη κατὰ τὰ ὁποῖα ἡ εἰς Ἑλλάδα εἰσαχθεῖσα ποσότης κινίνης, ἀνῆλθεν εἰς τὰ 5 ο/ο ὀλοκλήρου τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς. Ἐκ τούτου ἀποδεικνύεται πόσον φθοροποιὸς ὑπῆρξεν ἡ ἔλονοσία διὰ τὴν Ἑλλάδα, τόσον ἀπὸ ἀπόψεως δημοσίας ὑγείας, ὅσον καὶ ἀπὸ οἰκονομικῆς τοιαύτης. Ἡ ἔλονοσία εἶχεν ἐπεκταθῆ εἰς ὅλην τὴν Κρήτην ἐπίσης, ἀλλ' ἡ θνησιμότης παρὰ τὸ μεγάλο ποσοστὸν κρουσμάτων, ἦτο μόνον 15 ο/ο ἐπὶ πληθυσμοῦ 100.000 κατοίκων, ἔναντι τῶν 40 ο/ο ἐπὶ 100.000 κατοίκων εἰς ὅλην τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα.

Κατὰ τὰ ἔτη 1930 - 1933 ὁ Δρ. Μ. Κ. Μπάλφουρ, εἰς ἔρευναν τὴν ὁποῖαν ἐνήργησε, παρουσιάζει τὸν δείκτην τῆς σπληνικῆς ἔλονοσίας (διόγκωσις τοῦ σπληνός) ἐν Κρήτῃ κυμαινόμενον μεταξὺ 7 ο/ο εἰς Κάνδανον, μὲ ὑψόμετρον 400 μέτρων, μέχρι 100 ο/ο εἰς τὴν παραθαλασσίαν Γεωργιούπολιν. Ἀμφότεραι αἱ τοποθεσίαι εὐρίσκονται εἰς τὸν Νομὸν Χανίων. Τὸ 1948 ἐξέτασις ἐνεργηθεῖσα εἰς 10 χωρία τῶν Χανίων διὰ τὴν ἔλονοσίαν, ἀπέδωκε διὰ τὴν προσβολὴν τοῦ σπληνός ἐξ ἔλονοσίας δείκτην κυμαινόμενον μεταξὺ 0 ἕως 10 ο/ο. Ἡ ἔρευνα τοῦ 1948 ἀπέδωκε διὰ τὸ χωρίον Γεωργιούπολιν ἕως 100 ο/ο κρουσμάτων ἔλονοσίας τοῦ ἔτους 1933. Ἐκτάκτως ἐνδιαφέρον στατιστικὸν δεδομένον. Naί μὲν ἡ περιοχὴ αὕτη ἦτο ἡ κατ' ἐξοχὴν ὑψηλοῦ ποσοστοῦ ἔλονοσιακῶν κρουσμάτων μεταξὺ τῶν 44 Κοινοτήτων, ἀλλὰ παραδόξως ἀνέφερε μόνον ἓνα κρούσμα τοῦς τελευταίους δώδεκα μῆνας.

Ἡ ἐποχιακὴ κατανομὴ τῶν ἔλονοσιακῶν κρουσμάτων, ἣτις ἀπέκάλυψε μεταβλητότητα εἰς εὐρυτάτην κλίμακα, ἐπαρουσίασε γενικῶς ἄνοδον ἀρχομένην τὸν Μάϊον καὶ φθάνουσαν εἰς τὸ ἀνώτατον ὕψος κατὰ τὰς ἀρχὰς Ἰουνίου. Αἱ περιπτώσεις αὗται, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ὀφείλοντο, κυρίως, εἰς ὑποτροπὰς. Κατὰ τὰ τέλη Ἰουνίου καὶ ἀρχὰς Ἰουλίου, ὑπῆρχε κάμψις εἰς τὰς καμπύλας. Ἐκτοτε ἐξακολουθεῖ ἡ ἄνοδος, μέχρις ὅτου φθάσῃ εἰς τὰ ὑψηλότερα ἐπίπεδα τὸν Αὐγουστον, ὅποτε συνεχίζεται σταθερῶς ὁ δείκτης κατ' Αὐγουστον, Σεπτέμβριον καὶ Ὀκτώβριον.

Ἡ ἔλονοσία, λίαν διαδεδομένη καὶ ὑπὸ τὰς τρεῖς μορφὰς αὐτῆς εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἑλλάδα, εὐρέθη καὶ εἰς τὴν Κρήτην. Ὁ τύπος τοῦ κακοήθους τριταίου (*P. falciparum*) εἶναι ἡ ἐπικρατεστέρα μορφή τῆς νόσου κατὰ τὰ ἔτη τῆς ἐπιδημίας Ὁ τύπος αὐτὸς τῆς νόσου εἶναι βραχύβιος καὶ ἐξαφανίζεται τάχιστα, ὅταν ἡ ἐπιδημία ἀρχίζει νὰ εὐρίσκεται ἐν ὑφέσει. Οἱ ἄλλοι δύο τύποι τῆς ἔλονοσίας, ὁ καλοήθης τριταῖος (*P. vivax*) καὶ ὁ τεταρταῖος (*P. malariae*), καθίστανται σχετικῶς σοβαροὶ κατὰ τὴν περίοδον ἐπιδημίας ἢ κατὰ τὰ ἐνδιάμεσα, με-

ταξὺ ἐπιδημιῶν διαστήματα. Ἀπὸ τοὺς ἀνωφελεῖς κώνωπας ποὺ εὐρέθησαν εἰς τὴν Κρήτην, ἓνας τύπος εἶναι ὁ λεγόμενος ἐπιποίκιλτος (*A. superepicus*) εὐδοκιμεῖ δὲ εἰς ρυάκια. χειμάρρους, διώρυγας, ὑδρεύσεως καὶ εἰς ἄλλα τρεχούμενα νερά. Οἱ κώνωπες τῆς ομάδος τῶν κορυνηφόρων (*maculipennis*) ζοῦν καὶ ἀναπτύσσονται εἰς ἔλη ἢ εἰς λιμνοὺς καὶ δεξαμενὰς καὶ προσαρμύζονται καὶ εἰς ἄλλα μικρότερα λιμνάζοντα νερά. Ἄλλο εἶδος κουνουπιοῦ εἶναι ὁ ἀνωφελῆς ὁ μελίχρους (*A. sacharoni*) ὁ ὁποῖος δαγκώνει καὶ μεταδίδει τὴν ἐλονοσίαν εἰς τὸν ἄνθρωπον. Εἶναι ὁ πλέον ἐπικίνδυνος φορεὺς τῆς νόσου ἀπὸ τοὺς ἄλλους τύπους. Ἐπειδὴ δὲ ἀνέχεται τὸ ἀλάτι περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους, συχναίει εἰς τὰ παράλια μέρη.

Εἰς τὰ ὄρεινά μέρη τοῦ κέντρου τῆς νήσου, ἡ ἐλονοσία μεταδίδεται μόνον ἀπὸ τὸν τύπον, ποὺ γεννοβολᾷ καὶ πολλαπλασιάζεται εἰς τοὺς χειμάρρους.

Ὁ διὰ τοῦ D.D.T. ψεκασμὸς, περιώρισε τὴν ἐλονοσίαν εἰς τὸ ἐλάχιστον, εἰς τὰς περιοχὰς ὅπου γίνεται συστηματικὴ ἐφαρμογὴ τοῦ μέτρου. Τὰ μέρη τῆς ἐποχῆς τῆς ἐρεύνης μας 1948 ἀποτελέσματα τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ψεκασμοῦ, ἠλάττωσαν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐνὸς ἕως δύο ἑκατομμυρίων κρουσμάτων εἰς 50.000 μόνον ἐτησίως. Κατὰ τὰ ἔτη 1947 - 1948, ἐκ τῶν 65.000 αἰμοληψιῶν ποὺ ἐνηργήθησαν, ἐξητάσθησαν 13.000 αἱματοφόρα πλακίδια μικροβιολογικῶς καὶ ἐξ αὐτῶν μόνον τὰ 31 ἦσαν θετικὰ ἐλονοσίας.

Πρὸ τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ ψεκασμοῦ διὰ τοῦ D.D.T., ἀπὸ 100 χωρὶα τῆς Κρήτης τὰ 90 ἦσαν μέσα εἰς τὴν περιοχὴν τῆς ἐλονοσίας. Βεβαίως, ἡ νόσος δὲν ἔχει ἀκόμη ἐξαλειφθῆ τελείως, ἀλλὰ ἡ ἐπεληθούσα ἐλάττωσις εἶναι λίαν ἀξιοσημεῖωτος. Ὁ ἀνωφελῆς κώνωψ δὲν ἐξουδετερώθη ἐντελῶς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς περιωρίσθη σημαντικῶς.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς αἰσιοδόξους ἐκθέσεις τῶν ἐλονοσιολόγων ἰατρῶν, ὁ λαὸς καὶ οἱ κοινοτικοὶ ὑπάλληλοι ἐξακολουθοῦν νὰ ἀναφέρουν κρούσματα ἐλονοσίας, εἰς ποσοστὸν 53 ο/ο ἐπὶ 1000 κατοίκων. Ἴσως νὰ ἐπρόκειτο περὶ ὑποτροπῆς ἢ κακῆς διαγνώσεως. Πάντως, ἡ περὶ ὑπάρξεως ἐλονοσίας δήλωσις, δικαιολογεῖ τὴν γνώμην τῶν ἐντοπίων περὶ τῆς ἀνάγκης περαιτέρω προσπάθειας διὰ τὸν καλύτερον ἔλεγχον τῶν προβλημάτων τῆς ὑγιεινῆς τοῦ τόπου. (Ἴδε Παράρτημα, 5 Πίναξ Α53).

Παρά τὰς ἐσχάτως ἀναληφθείσας συντόνους προσπάθειας πρὸς ριζικὴν ἐξάλειψιν τῆς ἐλονοσίας, βάσει προγράμματος ἀποξηραντικῶν ἔργων καὶ ἀνθελονοσιακῆς ἐκστρατείας, τὰ 20 ο/ο τῶν οἰκογενειῶν ἀνέφερον ὅτι ἓν μέλος τῶν προσεβλήθη ἐξ ἐλονοσίας κατὰ τὸ διάστημα τῶν τελευταίων 12 μηνῶν. Κατὰ μέσον ὄρον, αἱ οἰκογένειαι αὐταὶ ἀνέφερον 1,7 περιπτώσεις κατ' οἰκογένειαν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ 5, 3 ο/ο τοῦ πληθυσμοῦ παρουσιάζοντο ὅτι προσεβλήθησαν ἐξ ἐλονοσίας κατὰ τὸ διάστημα τῶν τελευταίων 2 1/2 ἔτων, οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι συμφωνοῦν μὲ τὴν πραγματικότητα. Περὶ τὸ ἥμισυ τοῦ πληθυσμοῦ ἢ τὰ 47 ο/ο αὐτοῦ ἐδήλωσαν ὅτι ἐπέρασσαν τὴν ἐλονοσίαν, τὸυλάχιστον ἅπαξ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς τῶν. Κατὰ τὸν Δρα Βαλαώραν, ὅμως, τὸ ποσοστὸν τοῦτο

φθάνει τὰ 80 ο/ο ἕως 90 ο/ο, διότι σχεδὸν πάντες οἱ ἄνω τῶν 10 ἐτῶν κατοίκων θὰ ἔχουν προσβληθῆ κάποτε εἰς τὴν ζωὴν των ἀπὸ ἐλονοσίαν καὶ ἀσφαλῶς θὰ ἔλησμόνησαν τοῦτο.

Μεταξὺ τῶν ἀγροτικῶν καὶ ἀστικῶν οἰκογενειῶν τῆς ἐρεῦνης, ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ εἰς τὸ ποσοστὸν τῶν οἰκογενειῶν, αἱ ὁποῖαι εἶχον τοῦλάχιστον μίαν περίπτωσιν ἐλονοσίας κατὰ τὸ πρὸ τῆς ἐρεύνης δωδεκάμηνον. Τέσσαρες πόλεις, εὐρίσκόμεναι εἰς ὑψόμετρον 5 - 25 μέτρων, καὶ 23 ἀγροτικαὶ Κοινότητες εἰς ὑψόμετρον 300 μέτρων, ἀνέφερον ὅτι περὶ τὰ 13 ο/ο τῶν οἰκογενειῶν εἶχον μίαν περίπτωσιν ἐλονοσίας κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος. Αἱ 14 Κοινότητες ὑψομέτρου χαμηλοτέρου τῶν 300 μέτρων, ἀνέφερον ὅτι 31 ο/ο τῶν οἰκογενειῶν εἶχον προσβληθῆ ἔξ ἐλονοσίας, ἤτοι πλέον τοῦ διπλασίου τοῦ ἀνωτέρω ποσοστοῦ. Τὸ ἀνώτατον ποσοστὸν τῶν οἰκογενειῶν μὲ κρούσματα ἐλονοσίας (μέσος ὅρος 60 ο/ο) εὐρέθη εἰς 3 Κοινότητας μὲ πολλές, πλησίον, βρύσες καὶ χωρὶς δρόμους. Ἀκόμη καὶ εἰς μέσον ὑψόμετρον 350 μέτρων, τὰ περισσότερα καλλιεργήσιμα ἐδάφη, εὐρίσκοντο εἰς πολὺ χαμηλότερον ὑψόμετρον. Εἰς τὰς Κοινότητας ταύτας, ἡ συγκοινωνία διεξάγεται μόνον μὲ ἡμιόνους καὶ τὸ ταξίδι εἶναι ἐπίπονον. Ἡ ἔλλειψις συγκοινωνιακῶν μέσων, καθὼς καὶ ἡ πλημμελὴς ὕδρευσις εἰς τὰς χαμηλοτέρας γεωργικὰς ἐκτάσεις, εἶναι, ἐνδεχομένως, παράγοντες ἀναπτύξεως τῆς ἐλονοσίας, τετραπλασίως τῶν ἄλλων χωριῶν, τῶν εὐρίσκομένων εἰς μεγαλύτερα ὑψόμετρα. Τὸ ποσοστὸν τῶν οἰκογενειῶν μὲ ἐλονοσίαν ἦτο διπλάσιον εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιφέρειας, τοῦ ποσοστοῦ τῶν τεσσάρων πόλεων.

Ἐπὶ τῶν ἰατρῶν ἀντιδρῶντες εἰς τὴν ἀνθελονοσιακὴν ἐκστρατείαν, ἡ ὁποία ἀσφαλῶς θὰ περιώριζε τὴν πελατείαν των. Γενικῶς, ὅμως, ἡ προσπάθεια ἐξετιμήθη ἀπὸ ὅλας τὰς τάξεις τῆς Κρητικῆς κοινωνίας, κυρίως διότι τὰ σπίτια ἀπηλλάγησαν καὶ ἀπὸ τὴν ἐπιδρῶμην τῶν διαφόρων παρασίτων, μαζὺ μὲ τὴν ἐξολόθρευσιν τῶν κουνουπιῶν.

γ) Δυσεντερία. Ἡ δυσεντερία ἦτο ἡ τρίτη, κατ' ἐξοχὴν, δεσπύουσα αἰτία ἀσθενειῶν, κατὰ τὴν περίοδον 1946 - 1948. Ἀρκετοὶ ἰατροὶ συμφωνοῦν μὲ τὴν ἄποψιν, ὅτι ἡ σοβαρωτέρα δυσεντερία εἰς τὴν Κρήτην, εἶναι ἡ προκαλουμένη ἐκ τῆς ἀμοιβαδώσεως. Ἡ ποικιλόμορφος δυσεντερία, ἐνίοτε παρουσιάζει κρούσματα ἄλλ' ἢ ἔκτασις αὐτῆς εἶναι ἄγνωστος. Τὸ ἐν τρίτον τῶν οἰκογενειάρχων ἀγνοεῖ τὴν αἰτίαν τῆς δυσεντερίας ποῦ ἐμφανίζεται εἰς τὰ παιδιὰ. Τὸ ἐν τέταρτον ἐξ αὐτῶν ἀποδίδει αὐτὴν εἰς τὰ φρούτα καὶ εἰς τὸ διαιτολόγιον, τὸ ἐν δέκατον εἰς τὰ μολυσμένα τρόφιμα, τὸ ἐν ἐνδέκατον εἰς τὸ νερὸ καὶ τὸ ἐν ὄγδοον ἀποδίδει αὐτὴν εἰς τὸ κρῦο καὶ τὰ κρυολογήματα, καθὼς καὶ εἰς τὸ διαιτολόγιον.

Πολὺ ἀξιοσημείωτον διαφορὰν μεταξὺ τῶν ἀγροτῶν καὶ ἀστῶν ἀποτελεῖ τὸ ὅτι οἱ μὲν κατὰ ποσοστὸν τετραπλάσιον τῶν δέ, νομίζουν ὅτι ἡ δυσεντερία προκαλεῖται ἀπὸ τὸ νερὸ καὶ ἀπὸ τὰ κρυολογήματα. Ἀντιθέτως, ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων, οἱ περισσότεροι (τὰ 60 ο/ο), ἀνέφερον, ὅτι ἡ δυσεντερία προκαλεῖται ἀπὸ μολυ-

σμένες τροφάς. Έχοντες πρό ὀφθαλμῶν τὴν τάσιν νὰ θεωροῦνται ὅλαι αἱ διαταράξεις τοῦ πεπτικοῦ συστήματος ὡς δυσεντερία, διάρροια ἢ ἐντερίτις, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν ὅτι εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιοχάς, τὸ σύστημα τῆς ὑδρεύσεως ἔχει ἀνάγκην προστασίας, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς μεγαλυτέρας δυνατότητας μόλυνσεως τῶν τροφῶν εἰς τὰς πόλεις. Μόνον τὰ 30 ο/ο τῶν ἀγροτικῶν οἰκογενειῶν ἀνέφερον ἄγνωστον τῆς αἰτίας, ἐνῶ σχεδὸν τὰ 50 ο/ο τῶν ἀστικῶν οἰκογενειῶν τὴν ἐγνώριζον. (Πίναξ 19). Φυσικά, ἡ περὶ δυσεντερίας καὶ τῶν αἰτίων αὐτῆς γνώμη τῶν γονέων, δὲν ἔμπορεῖ νὰ ἔχη μεγάλην ἐπιστημονικὴν σημασίαν. Εἶναι καλὴ μόνον ὡς δείκτης τοῦ βαθμοῦ τῶν πεπληνμένων ἀντιλήψεων περὶ ὑγιεινῆς. Πολλὰ περιπτώσεις ὁμοιάζουσαι πρὸς δυσεντερίαν, δυνατὸν νὰ προκαλοῦνται ἀπὸ αἴτια διάφορα τῶν εἰδικῶν μικροοργανισμῶν, χαρακτηριστικῶν τῆς νόσου. Ἄνευ προσεκτικῆς ἐξετάσεως, εἶναι δύσκολον νὰ γνωρίζωμεν τὴν ἀκριβῆ φύσιν τῶν τοιοῦτων νοσημάτων.

ΠΙΝΑΞ 19.—Αἱ περὶ τῶν αἰτίων τῆς παιδικῆς δυσεντερίας γινῶμαι τῶν οἰκογενειάρχων, Κρήτη 1948

Αἴτιον δυσεντερίας	Ἀγροτικὴ Κοινότης	Πόλις	Νῆσος
		(Ποσοστά)	
Δὲν γνωρίζουν	30	47	32
Διαιτολόγιον καὶ φρούτα	24	23	24
Μολυσμένη τροφή	9	15	10
Ὑδωρ	9	2	8
Διαιτολόγιον καὶ κρυολόγημα	13	9	13
Κρυολόγημα	15	4	13

Ἐνῶ τὸ ἐν τρίτον τῶν οἰκογενειάρχων ἢ συζύγων, ἐδήλωσαν ὅτι δὲν ἐγνώριζον τὸ αἴτιον τῆς δυσεντερίας, μόνον τὸ ἐν τέταρτον αὐτῶν παρεδέχθησαν ὅτι δὲν γνωρίζουν τὴν θεραπείαν αὐτῆς. Ὑπὸ διαφόρων ἐρωτηθεισῶν οἰκογενειῶν, ἐχρησιμοποιοῦντο 34 διάφοροι τρόποι ἢ συνδυασμοὶ θεραπειῶν. Δεδομένου ὅτι αἱ σχετικαὶ ἀπαντήσεις τῶν ἀποκαλύπτουν μερικὰς πτυχὰς τῶν συνηθειῶν τοῦ λαοῦ, αὗται παρουσιάζονται εἰς τὸν κατωτέρω Πίνακα 20.

Διὰ τὴν παιδικὴν δυσεντερίαν, σχεδὸν τὸ ἐν τρίτον τῶν οἰκογενειῶν ἐκάλουν ἰατρὸν καὶ ἐφήρμοζον τὴν ἐνδεικνυομένην θεραπείαν, τὸ ἐν τέταρτον ἐχρησιμοποιοῦν ἓνα εἶδος τσαγιοῦ μετὰ ἢ ἀνευ ἄλλης θεραπείας, τὸ ἐν ἕβδομον μόνον τσάι, τὸ ἐν ὄγδοον προσέθετον εἰς τὴν θεραπείαν ζουμί ἀπὸ βρασμένα ὄσπρια ἢ ἐφήρμοζαν ἀλλαγὴν διαίτης ἢ ἄλλα θεραπευτικὰ γιαιτροσόφια. Τὰ 6 ο/ο τῶν οἰκογενειῶν ἐφήρμοζαν ἐντριβάς, βεντοῦζες καὶ καταπλάσματα, μὲ διαφόρους ἄλλους συνδυασμοὺς διὰ τὴν θεραπείαν τῆς παιδικῆς δυσεντερίας.

Εικ. 24.—Τό σταφύλι ροζακί, με μεγάλες γλυκειές και χυμώδεις ρῶγες, τῆς περι-
 οχῆς Ἄνω Ἀρχάναι, κόπτεται πρὸς ἐξαγωγήν εἰς Λονδίνον καὶ ἀλλαγῶν, μετα-
 φερόμενον με εἰδικὰ σουηδικὰ πλοῖα - ψι γειᾶ

Εικ. 25.— Παράδοσις σταφυλῶν εἰς τὰ πατητήρια Ἡρακλείου πρὸς οἰνοποίησιν

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΧΑΝΙΩΝ

Κτ. 26 - Παράρτηρ σελήφια ες τή κομήτην Ηρακλίου κθρ ελευθερία

ΠΙΝΑΞ 20. — Ποσοστά οικογενειών χρησιμοποιουσών θεραπείαν τινα διὰ τὴν παιδικὴν δυσεντερίαν. Κρήτη, 1948.

Τύπος Θεραπείας	Ἄγροτ. Κοινότης	Πόλις	Νῆσος
Μὴ γνωρίζοντες θεραπείαν	26	26	26
Ἴατρος καὶ θεραπεία	30	32	30
Κανονικὸ τσάϊ	15	15	15
Τσάϊ κλπ.	5	2	5
* Ἄγριο τσάϊ κλπ.	5	1	4
Χαμομήλι	2	1	2
Ρύζι καὶ ρυζόνηρο	4	9	5
Δίαιτα κλπ.	5	11	6
Ζουμί ὀσπρίων	1	0	1
Πρακτικὰ γιαιτροσόφια	7	3	6
Σύνολον	100	100	100

Τὸ ἄγριο τσάϊ (τοῦ βουνοῦ) χρησιμοποιεῖται εἰς πενταπλάσιον ἀριθμὸν ἀγροτικῶν οικογενειῶν, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς πόλεις καὶ τὰ πρακτικὰ γιαιτροσόφια εἰς διπλασίας ἀγροτικὰς οικογενείας. Ἀντιθέτως, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀστικῶν οικογενειῶν ποὺ χρησιμοποιοῦν τὴν σωστὴν θεραπείαν εἶναι διπλάσιος.

δ) *Ὁ τυφοειδῆς πυρετὸς καὶ ὁ παράτυφος.*— Μολονότι ὁ τυφοειδῆς πυρετὸς δὲν κατατάσσεται εἰς τὴν τετάρτην, κατὰ σειρὰν διαδόσεως, κατηγορίαν νόσων εἰς τὴν Κρήτην, ἐν τούτοις, ἐπειδὴ εἶναι νόσος μολυσματικὴ τοῦ ἐντερικοῦ σωλήνος, θὰ ἐξετασθῇ ἐδῶ.

Ὁ τυφοειδῆς πυρετὸς μεταδίδεται ἰδιαιτέρως κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ξηρασίας. Τὸ ἐν δέκατον τῶν ἱατρῶν, τῶν ἐρωτηθέντων παρὰ τοῦ Δρος Μάκιντος, ἐχαρακτήρισαν τὸν τυφοειδῆ πυρετὸν ὡς ἔχοντα μεγάλην διάδοσιν, ἐνῶ οἱ 50 ο/ο κατέταξαν αὐτὸν μεταξὺ τῶν «σπανίων νόσων».

Ἀντιθέτως, κατὰ 70 ο/ο οἱ ἱατροὶ οὗτοι εἶναι τῆς γνώμης ὅτι μεγάλην διάδοσιν ἔχουν ἢ διάρροια καὶ ἢ ἐντερίτις τῶν παιδιῶν τῶν κάτω τῶν δύο ἐτῶν, οἱ δὲ 30 ο/ο φρονοῦν, ὅτι αἱ ὡς ἄνω περιπτώσεις εἶναι μέτριαι. Οὐδεὶς δὲ ἱατρὸς θεωρεῖ τὸν δείκτην τῶν ἀσθενειῶν χαμηλόν. Τὰ 20 ο/ο τῶν ἱατρῶν παρουσιάζουν τὸν δείκτην τῆς διαδόσεως (ἐπικρατήσεως) τῆς ἀμοιβαδῶσεως καὶ τῆς δυσεντερίας ὡς ὑψηλόν, τὰ 30 ο/ο ὡς μέτριον, καὶ τὰ 50 ο/ο ὡς χαμηλόν.

Εὐνοϊκαὶ προϋποθέσεις διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς διαρροίας, τῆς δυσεντερίας, τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἐντερικῶν μολύνσεων, ὑπάρχουν ἐκεῖ ὅπου τὸ σύστημα τῆς ὑδρεύσεως δὲν προστατεύεται καὶ δὲν ἐλήφθη πρόνοια διὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν ἀνθρωπίνων περιττωμάτων. Ἐπίσης ἐκεῖ ὅπου τὰ τρόφιμα μένουσιν ἀκάλυπτα καὶ εἶναι ἐκτεθειμένα εἰς μολύνσεις ἀπὸ τὰς μύγας καὶ ἐν γένει ὅταν δὲν τηροῦνται οἱ ἐνδεκνυόμενοι ὅροι ὑγιεινῆς. Ἀτυχῶς, αἱ πρὸ τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ D.D.T. ἀπειράριθμοι καὶ πανταχοῦ παροῦσαι

μύγες, ἤρχισαν νὰ ἐξοικειοῦνται πρὸς τὰ ἐντομοκτόνα καὶ νὰ ἐπανεμφανίζονται πανταχοῦ δριμύτεραι.

ε) Τραχώματα.—Τὰ τραχώματα ἀρχικῶς μετεδόθησαν εἰς τὴν Κρήτην ἀπὸ τὴν Ἀφρικὴν πρὸ πολλῶν ἐτῶν καὶ τελευταίως ἐνεφανίσθησαν κρούσματα μολύνσεως καὶ πάλιν. Μετὰ τὴν Μικρασιατικὴν καταστροφὴν, τὸ 1923, κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴν τῶν πληθυσμῶν, μεταξὺ τῶν ἐκ Τουρκίας προσφύγων παρατηρήθησαν περιπτώσεις τραχωμάτων κατὰ 70 ο/ο. Τὸ 1939, τὰ 5.6 ο/ο τῶν μαθητῶν εἶχον προσβληθῆ ἀπὸ τὴν νόσον εἰς τὰ ἀστικά κέντρα τῶν Χανίων, εἰς δὲ τὰ γειτονικά χωρία κατὰ 25 ο/ο. Εἰς τὸν Νομὸν Λασηθίου, ἡ μόλυνσις ἐκ τραχωμάτων ἦτο 20 ο/ο - 30 ο/ο εἰς τὰς μεγαλυτέρας πόλεις καὶ κατὰ 50 ο/ο εἰς τινὰ χωρία. Εἰς τὸ Ρέθυμνον τὰ ποσοστὰ ἦσαν 5 ο/ο - 10 ο/ο. Προπολεμικῶς, κατὰ τοὺς νομιάρχους τοῦ Ρεθύμνου, τὰ κρούσματα ἀνῆρχοντο εἰς ποσοστὸν ἀσήμαντον, ἐνῶ κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Ἱατρικοῦ Κέντρου Λασηθίου, ἀνῆρχοντο εἰς 5 - 20 ο/ο. Εἰς τὴν περιοχὴν Ἡρακλείου ἡ ἀναλογία ἦτο 15 ο/ο διὰ τοὺς ἐνηλίκους καὶ 8 ο/ο διὰ τὰ παιδιά. Εἰς τὰ Χανιά, ἐρεῦνης γενομένης μεταξὺ τῶν μαθητῶν τῶν Δημοτικῶν σχολείων (ἐξαιρουμένων τῶν 500 μαθητῶν Μέσης ἐκπαίδευσσεως, γνωστῶν ἤδη ὡς πασχόντων ἐκ τραχωματος) διεπιστώθησαν 4.2 ο/ο περιπτώσεις μολύνσεως εἰς τὰ παιδιά τῶν πόλεων καὶ 12 ο/ο εἰς τὰ παιδιά τῶν 10 γειτονικῶν χωρίων. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἐλήφθησαν ἀπὸ κλινικὴν ἐξέτασιν 16.000 παιδίων ἡλικίας κάτω τῶν 14 ἐτῶν, καὶ 18.000 προσώπων ἄνω τῶν 14 ἐτῶν. Συνεπῶς, τὸ ποσοστὸν τοῦ 1 ο/ο, τὸ ληφθὲν ἐκ τῶν δεδομένων τῆς ἐρεῦνης διὰ δειγμάτων, ἂν καὶ ἐπετεύχθη διὰ συνευρέσεων μὲ ἰατροὺς καὶ κοινοτικοὺς ὑπαλλήλους, ἐν τούτοις προδίδει λανθασμένην καταχώρησιν ἐπὶ ἔλαττον διὰ τὰ τραχώματα.

Σχετικῶς, ὁ Δωρ Μάκιντος γράφει τὰ ἐξῆς : «Τὰ θύματα τῶν τραχωμάτων εἶναι δυστυχισμένα πλάσματα, δυστυχέστερα ἀκόμη καὶ τῶν φυματικῶν. Τοῦτο εἶναι ἐν μέρει ἀληθές, διότι εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ τραχωματικοῦ ὑπάρχει ὁ παράγων «ἀνεπιθύμητος». Δὲν εἶναι οὔτε δεκτὸς εἰς τὰ σχολεῖα, δὲν εὐρίσκει ἐργασίαν, τὸν ἐμποδίζουν νὰ ταξιδεύσῃ κ.λ.π. Ἐπιπροσθέτως δὲ κινδυνεῦει νὰ τυφλωθῆ. Πολλάκις ὁ ἀσθενὴς ἔχει ἀνάγκην τῆς βοήθειας τῶν ἄλλων, ὅπως οἱ τυλφοὶ καὶ καταλήγει εἰς τὸ νὰ γίνῃ ἐπαίτης».

Ἴσως ἡ τοιαύτη ἀντίληψις περὶ τῆς νόσου νὰ ἐμποδίζῃ τοὺς πληροφοριοδότας νὰ δώσουν ὀρθὰς ἀπαντήσεις εἰς τὸ ἐρωτηματολόγιον.

στ) Ἡ φυματίωσις.—Δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ συγκέντρωσις ἐπιστῆμων στοιχείων περὶ νοσηρότητος σχετικῶς πρὸς τὴν φυματίωσιν, ἀφοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα ἡ νόσος αὕτη δὲν δηλώνεται ἀπὸ τοὺς πάσχοντας. Παρὰ ταῦτα, τόσον τὰ περὶ θνησιμότητος ὅσον καὶ περὶ νοσηρότητος δεδομένα, τὰ ὁποῖα ἐπετεύχθησαν διὰ τῆς δειγματοληπτικῆς ἐρεῦνης, ἐμφανίζουν τὴν φυματίωσιν ὡς μίαν ἀπὸ τὰς 10, τὰς πλέον διαδεδομένας ἀσθενείας εἰς τὴν Κρήτην. Λόγω τοῦ, οὕτως εἰπεῖν, στυγματισμοῦ τοῦ πάσχοντος ἀπὸ φυματίωσιν, τὰ δεδομένα τῆς ἐρεῦνης ἐνδέχεται νὰ μὴ εἶναι ἀκριβῆ καὶ δυνατόν νὰ μὴ

άνεφέρθησαν πλείσται περιπτώσεις φυματικών. Τόσον ὁ Δρ. Ι. Ρ. Τρεμολιέρ, ὅσον καὶ ὁ Δρ. Βαλαώρας, φρονοῦν ὅτι οὕτως ἔχουν τὰ πράγματα καὶ πολλαὶ περιπτώσεις φυματιώσεως ἐδηλώθησαν ὡς «έλονοσία». Ἰδιωτικοὶ ἰατροὶ ἀνήκοντες εἰς τὴν Ἐθνικὴν Ὀργάνωσιν Χριστιανικῆς Βοηθείας, ἀναβιβάζουν τὰ ποσοστὰ τῶν περιπτώσεων φυματιώσεως τῶν ἐνηλίκων εἰς 7 ο/ο. Ἡ γενικὴ ἀκτινογράφησις τοῦ ἀστικοῦ πληθυσμοῦ, ἡ ἐνεργηθεῖσα ὑπὸ τῆς Οὐνρα καὶ ἀντιπροσωπεύουσα τὰ 40 ο/ο τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, παρουσίασε ποσοστὸν 3 ο/ο μὲ κλινικὰς ἐνδείξεις φυματιώσεως.

Προπολεμικῶς, τὰ ποσοστὰ τῶν ἐκ φυματιώσεως θανάτων εἰς τὰ ἀστικά κέντρα ἦσαν διπλάσια ἐκείνων τῶν ἀγροτικῶν περιφερειῶν. Οὕτω δὲ ἐλπίζεται ὅτι ἡ κλινικὴ παρακολούθησις εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιφέρειας, θὰ παρουσιάσῃ ποσοστὸν μικρότερον τῶν 3 ο/ο.

Κατὰ τὰ ἔτη 1936—1937 οἱ συνολικοὶ θάνατοι ἐκ φυματιώσεως ἐν Κρήτῃ ἀνήλθον κατὰ μέσον ὄρον εἰς 303, δυνάμενοι νὰ αὐξηθῶσιν εἰς 380, ἂν λάβωμεν ὑπ' ὄψιν ἕνα ποσοστὸν 25 ο/ο ἐπὶ ἔλαττον εἰς τὰς καταχωρήσεις. Τὸ σύνολον τοῦτο ἠθέλεν αὐξήσῃ τὴν θνησιμότητα εἰς 80 πρόσωπα (ἀντὶ 66 κατὰ τὸν Πίνακα 18) ἐπὶ 100.000 πληθυσμοῦ καὶ περὶ τὰ 6,7 ο/ο ὄλους τοὺς θανάτους κατὰ τὴν προπολεμικὴν ἐκείνην περίοδον.

Κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1948, συνεργεῖον ἀντιφυματικοῦ ἐμβολιασμοῦ (B.C.G.) ἐκ Δανίας, ἐνήργησεν ἀντιφυματικὸν ἐμβολιασμὸν ἐπὶ παιδιῶν, εἰς εἰδικῶς ἐπιλεγέντα ἀγροτικὰ Δημοτικὰ σχολεῖα καὶ Γυμνάσια. Ἐνῶ μερικὰ ἀπὸ τὰ σχολεῖα αὐτὰ εὐρίσκοντο εἰς τὰς ἀγροτικὰς Κοινότητας τῆς δειγματοληψίας, δὲν ἐπεχειρήθη νὰ γίνῃ ἡ ἔρευνα ἐπ' αὐτῶν βάσει τοῦ ἐπιστημονικοῦ δειγματοληπτικοῦ συστήματος. Πρωτίστως ἐλήφθησαν ὑπ' ὄψιν ὁ χρόνος καὶ αἱ ἀποστάσεις διὰ τὸ πότε καὶ πῶς θὰ ἦσαν ἐφικτὰ τὰ ἀποδεικτικὰ ἀποτελέσματα τῶν δοκιμῶν τούτων, ὡς πρὸς τὸ θετικὸν ἢ ἀρνητικὸν αὐτῶν ἀποτέλεσμα, εἰς τρόπον ὥστε νὰ γίνῃ νέος προγραμματισμὸς διὰ τὸ μέλλον.

Ἐκ τῶν 17.000 ἐμβολιασμῶν παιδιῶν, τῶν ὁποίων αἱ πρῶται δοκιμαὶ ἀνεγνώσθησαν, περὶ τὸ ἕν ἔκτον ἦσαν θετικοὶ (5 χιλιοστὰ ἐπιφάνεια τῆς φλογώσεως ἐπὶ τῆς ἐπιδερμίδος) εἰς 10 μονάδας φυματίνης.

Εἰς τὰ Χανιά εἰς τὴν ομάδα τῶν ἀρνητικῶν ἐνδείξεων ἐγένετο δευτέρα δοκιμὴ τῶν 1000 μονάδων φυματίνης καὶ ἀπεκαλύφθη, ὅτι τὸ ἕν πέμπτον ἦτο θετικὸν καὶ εἰς τὰς δύο δόσεις (τῶν 10 καὶ 100 μονάδων) τῆς δοκιμῆς. Ἀπὸ τὰ ἄλλα 900 ἐξετασθέντα παιδιὰ μὲ ἱστοπλασμίνην εἰς τοὺς 4 νομοὺς, οὐδεμία ἐσημειώθη περίπτωσις θετικῆς ἀντιδράσεως (πλέον τῶν 5 χιλιοστομέτρων).

Αἱ ἐπὶ τῆς διαγνώσεως τῆς φυματιώσεως κλινικαὶ ὑπηρεσίαι, ἀνέφερον 885 περιπτώσεις θετικὰς διὰ τὸ ἔτος 1947, ἐκ τῶν ὁποίων αἱ 434 ἦσαν πολὺ προκεχωρημένου σταδίου καὶ περὶ τὸ ἕν τέταρτον μετρίας ἢ ἐλαχίστης μορφῆς. Τὸ 1948, ὁ δείκτης τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν περιπτώσεων, παρουσίασε κάμψιν κατὰ τὸ ἕν τέταρτον τοῦ προηγουμένου ἔτους. Ἡ ἀναλογία τῶν περιπτώσεων πολὺ προχωρημένων εἶχε κάμψιν πρὸς τὰ 40 ο/ο τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ, ἐνῶ τῶν

ἐλαχίστων ἐπαρουσίασεν αὐξησιν εἰς 35 ο/ο τοῦ συνόλου τῶν περιπτώσεων. Ἡ ἀλλαγὴ εἰς τοὺς συνολικοὺς ἀριθμοὺς δυνατὸν νὰ ἀντανაკλᾷ μίαν μεταπολεμικὴν συσσώρευσιν τῶν περιπτώσεων τῶν 1947, ἐνῶ ἡ ἀλλαγὴ ἀναλογιῶν μεταξὺ τῶν περιπτώσεων πολὺ προχωρημένων καὶ ἐλαχίστων, λογικῶς, δύναται νὰ ἀποδοθῇ εἰς ἐντατικωτέραν προσπάθειαν διαπιστώσεως θετικῶν περιπτώσεων καθ' ὅλον τὸ μεταπολεμικὸν διάστημα. Τὰ φθισιατρεῖα ἔδιδον τὴν ὄψιν θαλάμων ἀπομονώσεως τῶν περιπτώσεων προκεχωρημένου σταδίου μᾶλλον παρά θεραπευτικῶν ἰδρυμάτων. Ἀπόδειξις τῆς ἐντυπώσεως ταύτης ἦτο ἡ ἀνωμαλία τῶν κατὰ 48 ο/ο θανάτων ἐπὶ τῶν εἰσαχθέντων εἰς τὸ Σανατόριον τῶν Χανίων ἀσθενῶν. Ἴσως θὰ προέκυπτε περισσοτέρα μόνιμος ὀφέλεια ἐκ τῆς χρησιμοποίησεως μεγαλυτέρου ἀριθμοῦ κλινῶν καὶ πληρεστέρου νοσοκομειακοῦ ἐξοπλισμοῦ, διὰ τὴν θεραπείαν τῶν περιπτώσεων μετρίας καὶ ἐλαχίστης ἀντιδράσεως εἰς τὰς διαγνωστικὰς δοκιμὰς. Τούλάχιστον τινὰ ἐκ τῶν Νοσοκομείων, πλησίον τῶν μεγάλων πόλεων, θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιοῦνται κατὰ τὸν ὡς ἄνω τρόπον. Μία μεγαλυτέρα προσπάθεια, πρὸς διαπίστωσιν τῶν θετικῶν περιπτώσεων, διὰ νὰ παρέχεται ὁμοίως νοσοκομειακὴ περίθαλψις καὶ ἡ ἐνδεικνυομένη θεραπεία εἰς τοὺς εὐρισκομένους εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς νόσου, θὰ ἐπρολάμβανε τὴν μετάδοσιν αὐτῆς εἰς ἄλλους. Αὐτὸς δὲ εἶναι ὁ πλέον συγχρονισμένος τρόπος τῆς ἀντιμετώπισεως τῆς νόσου, τόσον προληπτικῶς ὅσον καὶ κατασταλτικῶς, χωρὶς νὰ ἀναφέρωμεν τὴν τεραστίαν οἰκονομίαν ἣτις θὰ προέκυπτεν εἰς τὸν Κρατικὸν προϋπολογισμόν. Εἰς πρόσφατον μελέτην τοῦ Δρος Β. Γ. Βαλαώρα, ὡς πρὸς τὴν συσχέτισιν τοῦ ποσοστοῦ θνησιμότητος ἐξ ἐλονοσίας μὲ τὰ ποσοστὰ θνησιμότητος τῶν ἄλλων νοσημάτων, διεπιστώθη μάλιστα ἰσοβαρῆσχέση μεταξὺ τῆς πνευμονικῆς φυματιώσεως, τῆς πνευμονίας, τοῦ ἐπιλοχίου πυρετοῦ ἐκ μολύνσεως καὶ τῆς γενικῆς θνησιμότητος.

Ἡ πνευμονικὴ φυματίωσις εἶναι ὁ πλέον διαδεδομένος τύπος τῆς νόσου εἰς τὴν Κρήτην. Ἡ γενικὴ συνήθεια καταναλώσεως βρασμένου γάλακτος, συνετέλεσε κατὰ πάσαν πιθανότητα εἰς τὸν περιορισμὸν τῆς μεταδόσεως τῆς νόσου ἐκ τῶν φυματικῶν ἀγελάδων.

ζ) *Ἀσθένειαι μεταδιδόμεναι ἀπὸ τὴν σκνίπα.* Εἶναι ἡ νόσος Καλαζάρ ἡ ὁποία παρατηρεῖτο κυρίως εἰς τὴν περιοχὴν Χανίων καὶ εἰς τὰ παιδιὰ καὶ μεταδίδεται ἀπὸ ἀδεσπότεους σκύλους. Ἄλλη νόσος εἶναι ἕνα εἶδος ἀνεμοβλογιάς (1) ἡ ἐπέκτασις τῆς ὁποίας ἐλπίζεται ὅτι θέλει ἀνακοπῆ σημαντικῶς, διὰ τῆς συστηματικῆς χρήσεως τοῦ D.D.T. δεδομένου ὅτι μεταδίδεται ἀπὸ τὴν σκνίπα.

2.—*Νόσοι ὀλιγώτερον διαδεδομέναι*

α) *Λέπρα.* Τὰ ποσοστὰ τῆς λέπρας εἰς τὴν Κρήτην εἶναι τὰ ἀνωτέρα ὅλης τῆς Ἑλλάδος. Τὸ λεπροκομεῖον τῆς Κρήτης, νοσηλεύει περὶ τὰ 10 ο/ο τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν 2.000 περίπου λεπρῶν

(1) Σ. Μ. Πρόκειται περὶ τῆς ἀποκαλουμένης ἐν Κρήτη «τὰ χανιώτικα» καὶ εἶναι ἡ νόσος «Λεῖσμανιάσις» (τὸ χανιώτικο σπυρὶ) μὲ ἐκδηλώσεις ὁμοίας πρὸς τὴν ἀνεμοβλογίαν.

ύλης τῆς Ἑλλάδος, παρ' ὅτι ὁ πληθυσμὸς τῆς νήσου ἀποτελεῖ τὰ 6 ο/ο ὀλοκλήρου τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Εἰς τὰ 61 χωρία τῆς ἀνατολικῆς Κρήτης, ἡ λέπρα ὑπῆρξε σοβαρώτατον πρόβλημα. Τὰ χωρία ταῦτα ἀποτελοῦν τὸ ἡμισυ καὶ πλέον τῶν 119 πόλεων καὶ χωρίων τῆς Κρήτης, μὲ κρούσματα λέπρας κατὰ καιροὺς εἰς τὸ παρελθόν. Τὸ Ἡράκλειον εἶχε μόνον 4 ἀπὸ τὰ χωριά ταῦτα, ἐνῶ τὰ Χανιά καὶ τὸ Ρέθυμνον εἶχον 24 καὶ 30 χωριά, ἀντιστοίχως. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐρεύνης, ὁ νομιάτρος Λασηθίου μετὰ τοῦ ἐντεταλμένου ἱατροῦ τοῦ Λεπροκομεῖου τῆς Σπιναλόγκας, κατόπιν ἐρεύνης εἰς δύο χωρία μὲ 1.650 κατοίκους, ἀνεκάλυψαν 12 λεπρούς. Τινὲς ἐξ αὐτῶν ἐδέχθησαν μοιρολατρικῶς τὸν ἐγκλεισμόν των εἰς τὸ Λεπροκομεῖον, ἀλλὰ διὰ τοὺς λοιποὺς ἐχρειάσθη ἐπέμβασις τῆς ἀστυνομίας, διὰ τὴν σύλληψιν καὶ ἐγκλεισμόν των εἰς φυλακὴν πρὶν μεταφερθῶν εἰς τὸ Λεπροκομεῖον. Ἦσαν δὲ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οὔτοι παιδιὰ καὶ ἡ ἀντίδρασις ὑπῆρξε πείσμων. Ἡ ἀστυνομία εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ ἀνακαλύπτῃ καὶ νὰ μεταφέρῃ τοὺς λεπρούς εἰς τὸ λεπροκομεῖον, εἰς οἷονδήποτε μέρος τῆς Κρήτης καὶ ἂν εὔρεθωσιν οὔτοι.

β) Διάφορα ἄλλα μεταδοτικὰ νοσήματα.—Ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἡ Κρήτη ἦτο ἀπηλλαγμένη τῆς νόσου λύσσης, ἐσχάτως ὅμως ἐσημειώθησαν καὶ πάλιν πολλὰ κρούσματα ἐπὶ ζῶων.

Ὁ ἄνθραξ, ἄλλοτε δὲν ἐθεωρεῖτο ὑπολογίσιμος νόσος καὶ πρόβλημα σοβαρὸν διὰ τὴν δημοσίαν ὑγείαν τῆς Κρήτης. Παλαιότερα μετεδίδετο εἰς τὰς γυναίκας ἀπὸ τὸ λανάρισμα μαλλιδῶν. Παρατηρήθησαν ἐπίσης μορφαὶ ἄνθρακος γαστροεντερικοῦ τύπου, ὀφειλόμεναι εἰς πλημμελὲς μαγεῖρευμα τοῦ κρέατος.

Εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ εἰς τὰ ζῶα μεταδίδεται ὁ ἄνθραξ ἀπὸ εἶδος μύγας, ἡ ὁποία ἀνεκαλύφθη εἰς τὴν Κρήτην. Κατὰ τὸ ἔτος 1946 ἀνεφέρθησαν τέσσαρες περιπτώσεις ἄνθρακος καὶ κατὰ τὸ 1947 τρεῖς.

Ἄλλα νοσήματα μεταδιδόμενα ἀπὸ ἀγελάδας καὶ κασίκας περιωρίσθησαν σημαντικῶς μὲ τὸ βράσιμο τοῦ γάλακτος.

Ὁ ἀφθώδης πυρετὸς ἐπροξένει τρομακτικὰς ζημίας εἰς τὰ ζῶα, κυρίως κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας.

Ἡ βλέννα εἶναι ἄλλη νόσος ποὺ προσβάλλει τὰ ἄλογα καὶ τὰ ἄλλα ὑποζύγια. Ὁ τέτανος ἐπαρουσίασε 23 κρούσματα τὸ 1946, ἐκ τῶν ὁποίων τὰ 8 ἦσαν θανατηφόρα καὶ 17 κρούσματα τὸ 1947 ἐξ ὧν 3 θανατηφόρα.

Ἡ παραλυτικὴ πολιομυελίτις εἶναι σπανία νόσος διὰ τὴν Κρήτην.

Ἡ ὄστρακιά ἐπίσης σπανίως ἐμφανίζεται εἰς τὴν Κρήτην.

Τὰ ἀφροδίσια νοσήματα εἶναι ἀπὸ τὰς ἀσθενείας ἐκεῖνας, τὰς ὁποίας γενικῶς ἀποκρύπτουν. Παρὰ ταῦτα ἡ ἔρευνα εἰς τὰς ἀγροτικὰς Κοινότητας, διεπίστωσε περὶ τὰς χιλιάς περιπτώσεις, τόσον τὸ 1947 ὅσον καὶ τὸ 1948, ἦτοι ποσοστὸν 2, 1 ο/ο ἐπὶ 1000 κατοίκων. Τοῦτο ἀπετέλει τὸ ἐν τρίτον τῶν περιπτώσεων τῶν σημειουμένων εἰς τὰς Η.Π.Α. Αἱ δηλωθεῖσαι περιπτώσεις ἀφροδισίων νοσημάτων εἰς τὰ ἀστικά κέντρα, εἶναι ἑξαπλάσιαι τῶν περιπτώσεων τῶν ἀγροτικῶν περιοχῶν τῆς Κρήτης.

Κατά τὸ θέρος τοῦ 1948, μόνον 13 ἀσθενεῖς εὐρέθησαν εἰς τὰ νοσοκομεῖα ἀφροδισίων νοσημάτων, τὰ ὁποῖα διαθέτουν 48 κρεβάτια. Στοιχεῖα ληφθέντα ἐκ τῶν νοσοκομειακῶν ἀρχείων, σημειώνουν κάμπιν (ἀπὸ 178 εἰς 84) εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν περιπτώσεων συφιλίδος ἀπὸ τὸ ἔτος 1946 ἕως τὸ 1948, ἐνῶ αἱ περιπτώσεις τῆς βλεννορροίας ἐκυμαίνοντο μεταξὺ 260 καὶ 340 ἐτησίως κατὰ τὰ τρία ἔτη. Εἰς τὸ Ἑράκλειον παρατηρήθησαν ἐπταπλάσιαι περιπτώσεις, λόγω τῆς σταθμεύσεως στρατευμάτων πρὸς ἐκγύμνασιν, ὅπως συμβαίνει καὶ εἰς τὰ Χανιά.

3.—Νόσοι αἱ ὁποῖαι ἐνδέχεται νὰ μεταδοθῶν καὶ εἰς Κρήτην

Ὁ διὰ τῆς ψείρας καὶ τοῦ ψύλλου μεταδιδόμενος ἐξανθηματικός τύφος, καθὼς καὶ ὁ διαλείπων πυρετός, εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα παρουσιάζονται κατὰ καιροὺς, εἰς τὴν Κρήτην ὅμως οὐδὲν κρούσμα ἐσημείωσαν. Ἐν τούτοις οἱ φορεῖς τῶν νοσημάτων τούτων ὑπάρχουν καὶ εἰς τὴν Κρήτην. Πράγματι, εἶναι γνωστὸν ὅτι ἄφθοιο «τσιμποῦρι» ὑπάρχει εἰς τὴν νῆσον. Κατὰ καιροὺς τὰ αἰγοπρόβατα, αἱ ἀγελάδες, τὰ γουρούνια καὶ οἱ γάϊδαροι ἀκόμα, κυριολεκτικῶς πνίγονται ἀπὸ αὐτὰ τὰ παράσιτα. Τὸ «τσιμποῦρι» δὲ πιστεύεται ὅτι μεταδίδει εἰς τὸν ἄνθρωπον ἓνα εἶδος παραλύσεως.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη δὲν ἀναφέρονται περιπτώσεις πανώλους εἰς τὴν Κρήτην, καίτοι ἐν ἀφθονίᾳ ὑπάρχουν καὶ ἀρουραῖοι καὶ ψύλλοι εἰς τὰ Κρητικὰ λιμάνια.

Κρούσματα χολέρας ἐπίσης δὲν ἐσημειώθησαν. Τὸ 1947 ἐνηργήθη γενικὸς ἐμβολιασμὸς εἰς τὴν νῆσον, λόγω τῆς γειτνιασεῶς τῆς μετὰ τὴν Αἴγυπτον, ὅπου εἶχε ἐμφανισθῆ ἡ νόσος τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Κατὰ τὰ παρελθόντα ἔτη τὸ εἰδικὸν Αἰγυπτιακὸν κουνουπι (*Aedes aegypti*) εἶχεν εὐρείαν διάδοσιν εἰς τὴν Κρήτην, ἀλλὰ ὁ κίτρινος πυρετός ποτὲ δὲν ἀναφέρεται εἰς τὰ χρονικὰ τῆς νήσου.

Τὸ 1928 ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Κρήτην ἡ τελευταία ἐπιδημία τοῦ δαγγείου, μὲ ἐξαιρετικῶς σοβαρὰ τὰ κλινικὰ χαρακτηριστικὰ του. Πιθανὸν μίαν μικρὰ μερίδα τοῦ πληθυσμοῦ, προσβληθεῖσα ὑπὸ τῆς ἐπιδημίας, νὰ ἐξησφάλισεν ἀνοσίαν, ἀλλὰ ἡ ἄφθοιος καὶ γενικὴ ἀπολύμανσις διὰ τοῦ D D.T., ἐν συνδιασμῶ μετὰ τὸν ἀνθελονοσιακὸν ἀγῶνα, δυνατὸν νὰ φέρουν ἀφ' ἑνὸς μὲν θετικὰ ἀποτελέσματα ἐναντίον τῆς ἐπανεμφανίσεως τῆς νόσου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ν' ἀποτελέσουν μίαν πρόσθετον προστασίαν κατὰ τῆς ἐνδεχομένης μεταδόσεως τοῦ κιτρίνου πυρετοῦ.

Ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι τὸ σαλιγγάρι τοῦ γλυκοῦ νεροῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι φορεὺς σοβαρᾶς νόσου λεγομένης σχιστοσωμιάσεως, εὐρίσκεται ἐν ἀφθονίᾳ εἰς τὴν Κρήτην, εἶναι ἐνδεχόμενος ὁ κίνδυνος ὅπως ἡ νόσος αὕτη γίνῃ ἐνδημική, ἐὰν μολυσμένα ἄτομα ἀπὸ περιοχᾶς εἰς τὰς ὁποίας ἡ νόσος ἐνδημεῖ, ὡς ἡ Αἴγυπτος, μετηνάστευον εἰς τὴν νῆσον.

4.—Αἱ δυσμορφίαι

Αἱ δυσμορφίαι τοῦ σώματος ἀνεφέροντο ἀπὸ τὰς οἰκογενεῖας

μόνον εις τὰς ἐμφανείς περιπτώσεις, τὰς μὴ ἐπιδεχομένας ἀπόκρυψιν. Π.χ. ὁ ἀλλοιθωρός, ὁ «στραβοκάνης», ὁ ἀνάπηρος κατὰ τὰ ἄκρα, δὲν ἠμποροῦσαν παρὰ νὰ δηλώσουν τὴν ἀναπηρίαν των εἰς τοὺς ἐνεργούντας τὴν κατ' οἶκον ἐπίσκεψιν τῆς ὑπηρεσίας τῆς ἐρεῦνης μας. Πολλάκις δὲν ἐνεφανίσθησαν ἅπαντα τὰ μέλη τῆς ἐξεταζομένης οἰκογενείας, συνεπῶς πρέπει νὰ ληθῆ ὑπ' ὄψιν ἢ ἐπὶ ἔλαττον δήλωσις εἰς τὴν σχετικὴν ἐκτίμησιν. Εἰς τὰ 3 ο/ο (4 ο/ο εἰς τὰ ἀστικά κέντρα) διεπιστώθησαν τοιαῦται δυσμορφία τῶν μελῶν οἰκογενειῶν. Εἰς 83 πόλεις τῶν Η.Π.Α. κατὰ γενομένην σχετικὴν ἐρευναν τῆς Δημοσίας Ὑγείας, εὐρέθησαν μόνον 1,9 ο/ο δυσμορφία. Σημειωτέον δὲ ὅτι δὲν ἀπεκρύβησαν, κατὰ τὴν δήλωσιν, μικραὶ περιπτώσεις, ὅπως ὁ ἄλλειπὼν δάκτυλος ποδὸς κτλ.

Δ'. ΙΑΤΡΙΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΑΙ

Δίπλωμα Ἱατρικῆς Σχολῆς, ἀποφοίτοις ἐκ τῆς Ὀδοντιατρικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου, πτυχίον τῆς Φαρμακευτικῆς Σχολῆς, τῆς Σχολῆς Ἀδελφῶν Νοσοκόμων καὶ Μαιῶν, εἶναι αἱ ἀπαραίτητοι προϋποθέσεις πρὸς ἀπόκτησιν ἀδείας ἀσκήσεως τῶν σχετικῶν ἐπαγγελμάτων ἐν Κρήτῃ.

Ἡ Ἱατρικὴ Σχολή, παραλλήλως πρὸς τὴν ἐφαρμογὴν πλήρους προγράμματος διδασκαλίας τῶν διαφόρων μαθημάτων, ἀπαιτεῖ καὶ τὴν πρακτικὴν ἐξάσκησιν εἰς νοσοκομεῖα, τὴν κλινικὴν δηλαδὴ παρακολούθησιν τῶν ἀσθενειῶν, πρὸ τῆς χορηγήσεως τοῦ τίτλου τοῦ ἱατροῦ. Οἱ εἰδικευμένοι εἰς ὀρισμένον κλάδον τοῦ ἱατρικοῦ ἐπαγγέλματος, περιορίζονται αὐστηρῶς εἰς τὴν εἰδικότητά των αὐτὴν. Ὁ ἱατρός δὲν δύναται νὰ ἀσκῆ καὶ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ φαρμακοποιοῦ παραλλήλως, ἐκτὸς ἂν δὲν ὑπάρχη φαρμακοποιὸς ἐπὶ τόπου. Δὲν ἐπιτρέπεται ἐταιρικὴ συνεργασία μεταξὺ ἱατροῦ καὶ ὀδοντίατρου εἴτε φαρμακοποιοῦ. Εἰς περιφέρειας ὅπου δὲν ὑπάρχει ὀδοντίατρος, ἐξαιρετικῶς ἐπιτρέπεται εἰς τὸν ἱατρὸν νὰ ἐκτελῆ καὶ καθήκοντα ὀδοντίατρου. Ἱατροί, ὀδοντίατροι καὶ μαῖαι ὑποχρεοῦνται νὰ δηλώσουν εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ τόπου, τὴν ἐγκατάστασιν των ἐντὸς προθεσμίας μηνός.

Ἡ Πανελλήνιος Ἱατρικὴ Ἑταιρία, εἶναι «Νομικὸν Πρόσωπον Δημοσίου Δικαίου», οἱ δὲ σκοποὶ τοὺς ὁποίους ἐπιδιώκει, εἶναι οἱ ἑξῆς: νὰ προάγῃ τὴν δημοσίαν ὑγείαν καὶ τὰς μεταξὺ τῶν ἱατρῶν σχέσεις, νὰ μεριμνᾷ διὰ τὴν ἱατρικὴν πρόνοιαν καὶ νὰ ἐνεργῆ ὡς ρυθμιστὴς κατὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν περὶ τὴν ἀσκήσιν τοῦ ἱατρικοῦ ἐπαγγέλματος ἐνδεικνυομένων μέτρων. Εἶναι ὑποχρεωτικὸν δι' ἅπαντας τοὺς ἀσκούντας τὸ ἱατρικὸν ἐπάγγελμα, νὰ ἐγγραφοῦν μέλη τοῦ Ἱατρικοῦ Συλλόγου. Ἀπᾶς τοῦ μηνός συνέρχεται εἰς σύσκεψιν τὸ ἐπταμελὲς Νομιατρικὸν Συμβούλιον, πρὸς τούτοις δὲ εἰς ἐτησίαν συνεδρίασιν ἢ Νομιατρικὴ Ἑταιρία. Οἱ Πρόεδροι τῶν Νομιατρικῶν Ἑταιριῶν ἀποτελοῦν τὸ Ἱατρικὸν Συμβούλιον Ἀθηνῶν. Δέον νὰ σημειωθῆ ὅτι δὲν ὑπῆρχε μόνιμος ὑγειονομικὴ ἐπιτροπὴ, ἀρμοδία νὰ ρυθμίζῃ τὰς μεταξὺ τῆς Νομιατρικῆς Ἑταιρίας καὶ τῶν Ὑγειονομικῶν Κέντρων σχέσεις, διὰ τὴν προαγωγὴν τῆς δημοσίας ὑγείας.

Ἡ ὀργάνωσις τῆς Ὀδοντιατρικῆς Ἑταιρίας εἶναι παρομοία μετὰ τὴν τῆς Ἱατρικῆς.

Οἱ φαρμακοποιοὶ ὀφείλουσι νὰ εἶναι μέλη τοῦ Νομοφαρμακευτικοῦ Συλλόγου, ὅστις εἶναι κλάδος τοῦ Πανελληνίου Φαρμακευτικοῦ Συλλόγου.

Οἱ φαρμακοποιοὶ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ διαθέτουν φάρμακα ἄνευ ἱατρικῆς συνταγῆς, ὀφείλουσι δὲ νὰ πωλοῦν φάρμακα μετὰ ἡλαττωμένας τιμὰς εἰς ὠρισμένας κατηγορίας πολιτῶν π.χ. παλαιοὺς πολεμιστάς, ἀπόρους κ.λ.π.

Παντοπῶλαι, ἐνίοτε, δυνατόν νὰ ἔχουν ἄδειαν νὰ πωλοῦν ἀπλᾶ φάρμακα, ὅπως ἡ ἀσπιρνίνη, ἡ κινίνη κ.λ.π.

ΠΙΝΑΞ 21. — Ἀναλογία τοῦ πληθυσμοῦ πρὸς τὸ ἐπαγγελματικὸν θεραπευτικὸν προσωπικὸν εἰς τὰς ἀγροτικὰς Κοινότητας, τὰς πόλεις καὶ ὀλόκληρον τὴν Κρήτην, 1948.

Εἰδικευμένοι	Κοινότητες	Πόλεις	Ὀλόκληρος ἡ Κρήτη
		(Πρόσωπα κατὰ εἶδικόν)	
Ἱατροὶ	2.750	580	1.630
Ὀδοντίατροι	10.960	2.300	6.470
Διπλωματοῦχοι νοσοκόμοι	7.390	18.930	7.880
Μὴ διπλωματοῦχοι νοσοκόμοι	7.848	575	2.350
Διπλωματοῦχοι μαῖαι	6.200	5.830	6.140
Μὴ διπλωματοῦχοι μαῖαι	540	1.560	610
Φαρμακοποιοὶ	17.470	3.120	9.460
Βοτανοθεραπευταὶ	48.040	43.730	47.280
Ἐμπειρικοὶ	2.000	29.150	2.420
Κτηνίατροι	16.010	29.150	17.510
Ἱερεῖς	710	2.300	810

Τὰ ἰδιοσκευάσματα («σπεσιαλιτέ») πρέπει νὰ εἶναι ἐγκεκριμένα παρὰ τοῦ Ἀνωτάτου Ὑγειονομικοῦ Συμβουλίου τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ὑγιεινῆς, πρὶν διατεθοῦν εἰς τὴν ἀγορὰν πρὸς πώλησιν.

Διὰ τὴν ἄσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματος τῆς μαίας εἶναι ἀπαραίτητοι αἱ ἐξῆς προϋποθέσεις : ἀπολυτήριον Γυμνασίου, τριετῆς εἰδικῆ παρακολούθησις μαθημάτων εἰς Σχολὴν Μαϊῶν καὶ πρακτικὴ ἄσκησις εἰς τὸ ἴδρυμα ἢ εἰς ὠρισμένον Νοσοκομεῖον.

Αἱ κάτοχοι ἀδείας μαίας, ὀφείλουσι νὰ ὑπηρετοῦν ἐπὶ μίαν τριετίαν εἰς ἀγροτικὰς περιφερείας μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν τῶν ἐκ τῆς Σχολῆς, ἢ δὲ περιφέρεια αὕτη καθορίζεται παρὰ τοῦ Ὑπουργείου Ὑγιεινῆς. Εἰς τὰς καθορισθείσας δὲ περιφερείας ἡ Κοινότης ὑποχρεοῦται νὰ πληρῶνῃ τὴν ἀποζημίωσιν τῆς μαίας διὰ τὰς παρ' αὐτῆς προσφερομένας ὑπηρεσίας εἰς ἀπόρους μητέρας κατὰ τὸν τοκετόν.

Τὰ καθήκοντα τῆς μαίας περιλαμβάνουσι παρακολούθησιν τῆς μελλούσης μητέρας πρὸ τοῦ τοκετοῦ, τὴν ἐπέμβασιν εἰς τοὺς ὀμαλοῦς

τοκετούς και την διαπαιδαγώγησιν τῆς μητέρας περί τὴν περιποίησιν τοῦ τέκνου τῆς. Ἡ μαῖα δὲν δικαιούται νὰ ὀρίζη φάρμακα. Ὅφειλει δὲ νὰ τηρῇ σημειώσεις πληροφοριακάς ὑπὸ τύπον ἀρχείου, σχετικῶς πρὸς ἕκαστον τοκετόν.

Αἱ ἀνεγνωρισμένα μαῖαι ὀφείλουν ἀνά πενταετίαν νὰ παρακολουθοῦν εἰδικὰ μαθήματα, καθοριζόμενα ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ὑγιεινῆς. Εἰς τὴν Κρήτην δὲν ὑπῆρχε σωματεῖον μαϊῶν. Αἱ πρακτικαὶ μαῖαι δὲν ἀναγνωρίζονται ὡς τοιαῦται ὑπὸ τοῦ Νόμου.

Ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς τὰς Η.Π.Α., αἱ ἰατρικαὶ ὑπηρεσίαι τῆς Κρήτης εἶναι πολὺ περιωρισμένα, ἀλλὰ ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ Μεξικὸν φαίνονται περισσότερον ἀνεπτυγμένα. Ἀναλόγως πρὸς τὸν πληθυσμόν, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἰατρῶν εἶναι ὁ ἡμισυς ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἰατρῶν εἰς τὰς Η.Π.Α. Ἀντιθέτως, ὑπῆρχον εἰς τὴν Κρήτην πολὺ ἐπιστήμονες ἰατροὶ εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιοχάς. Ἄλλαι συγκρίσεις δύνανται νὰ γίνοντι βάσει τοῦ πίνακος 21 ὡς ἀνωτέρω.

Ἡ ἔλλειψις ὀδικοῦ δικτύου, καθὼς καὶ αἱ μεγάλαι ἀποστάσεις προσθέτουν ἄλλας δυσκολίας εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἰατρικῆς καὶ τῆς ὀδοντιατρικῆς περιθάλψεως τῶν ἀγροτικῶν περιφερειῶν, ὅπου τὸ ἕν τρίτον τῶν οἰκογενειῶν εὐρίσκονται 1,5 μίλια μακρὰν τοῦ ἰατροῦ, τὸ ἕν τρίτον εἰς ἀπόστασιν 1,5 ἕως 7,5 μιλίων καὶ τὸ ἄλλο τρίτον ἄνω τῶν 7,5 μιλίων.

Διὰ τὴν μέσην ἀγροτικὴν οἰκογένειαν, ὁ ἰατρὸς εὐρίσκεται εἰς ἀπόστασιν 6 μιλίων καὶ ὁ ὀδοντίατρος καὶ ἡ νοσοκόμος εἰς ἀπόστασιν ἄνω τῶν 13 μιλίων. Ἀντιθέτως ἡ μαῖα εὐρίσκεται εἰς ἀπόστασιν μικροτέραν τῶν τριῶν μιλίων.

Ε. ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΑΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΑΙ

Τὰ νοσηλευτικὰ ἰδρύματα τῆς Κρήτης κατατάσσονται εἰς τὰς τρεῖς κατωτέρω κατηγορίας :

- α) Γενικὰ Κρατικὰ Νοσοκομεῖα τοῦ Ὑπουργείου Ὑγιεινῆς.
- β) Νοσοκομεῖα Ὁργανισμῶν Δημοσίου Δικαίου, ἀλλὰ διοικούμενα ὑπὸ ἐνὸς συμβουλίου, με ἀσήμαντον ἐποπτεῖαν τοῦ Ὑπουργείου.
- γ) Νοσοκομεῖα Νομικοῦ Προσώπου Ἰδιωτικοῦ Δικαίου, ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν τοῦ Ὑπουργείου Ὑγιεινῆς.

Λειτουργοῦν ἐπίσης ἰδιωτικαὶ κλινικαὶ καὶ ἰατρεῖα, με τὴν ἄδειαν τοῦ Ὑπουργείου Ὑγιεινῆς, εἰδικαὶ δὲ νομικαὶ διατάξεις διέπουν τὴν ἴδρυσιν καὶ συντήρησιν αὐτῶν. Ἐκάστη τῶν ἰδιωτικῶν κλινικῶν ὑποχρεοῦται νὰ ὑποβάλλῃ τακτικὴν κατάστασιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν εἰσαγομένων εἰς αὐτὰς καὶ ἐξερχομένων ἀσθενῶν καὶ νὰ τηρῇ ἀτομικὸν φάκελλον δι' ἕκαστον ἐξ αὐτῶν, μετὰ τοῦ «ἱστορικοῦ» τῆς νόσου, τῶν ἐργαστηριακῶν ἐξετάσεων καὶ ἐπὶ πλέον τῶν ἐκθέσεων νεκροψίας, ὑπὸ τῶν κλινικῶν τῶν ἄνω τῶν 15 κλινῶν.

Τὰ Κρατικὰ καὶ Δημοτικὰ Νοσοκομεῖα τῆς Κρήτης διέθετον περὶ τὰς 1000 κλινὰς, κατὰ τὰ ἔτη 1946—1948. Περὶ τὸ ἕν πέμπτον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κλινῶν τούτων εὐρίσκονται εἰς νοσοκομεῖα τῶν τριῶν κατηγοριῶν δηλ. Χειρουργικόν, Λεπροκομεῖον καὶ Γενικὸν Νοσο-

κομείον. Τὸ ἔν ἕκτον δὲ τῶν κλινῶν εἰς τὰ φθισιατρεῖα, καὶ τὸ ἔν δέκατον εἰς τὰ ψυχιατρεῖα. Ἐξ τοῖς ἑκατὸν τῶν κλινῶν διετίθεντο διὰ τὰς ἐπιτόκους, 5 ο/ο διὰ τὰ ἀφροδισιακὰ καὶ 2 ο/ο διὰ τὰ παιδικὰ νοσήματα.

Ἀπὸ ἀπόψεως νοσηλευτικοῦ προσωπικοῦ, ὑπῆρχον 23 μόνιμοι ἰατροί, 14 ἑκτακτοί, 116 ἀδελφαὶ νοσοκόμοι καὶ 156 ἄλλο προσωπικόν, κατανεμόμενον εἰς τὰ ἀνωτέρω νοσηλευτικὰ ἰδρύματα.

Τὸ προσωπικόν τοῦτο ἀναλογεῖ εἰς 3, 7 ἰατροὺς 11,7 ἀδελφὰς νοσοκόμους καὶ 15, 7 ἄλλο προσωπικόν ἀνὰ 1000 κλίνας.

Κατὰ τὸ ἔτος 1947, ἐκ τῆς συνολικῆς δαπάνης διὰ τὰ Κρατικὰ καὶ Δημοτικὰ Νοσοκομεία, 18 ο/ο διετέθησαν διὰ τὸ ἐπιστημονικόν προσωπικόν, 20, 8 ο/ο διὰ τὸ λοιπὸν προσωπικόν καὶ 61, 2 ο/ο διὰ τὰς δαπάνας τῆς λειτουργίας. Μόνον τὰ 11 ο/ο τῶν ἐσόδων προήρχοντο ἀπὸ τοὺς ἀσθενεῖς. Τὰ Γενικὰ Νοσοκομεία λαμβάνουν τὸ ἔν πέμπτον τῶν συνολικῶν ἐσόδων ἀπὸ τοὺς ἀσθενεῖς.

Τὰ σανατόρια εἰσέπραττον τὸ ἔν δέκατον τῶν γενικῶν ἐσόδων τῶν ἀπὸ τοὺς ἀσθενεῖς, ἐνῶ τὰ ψυχιατρεῖα μόνον τὰ 7 ο/ο. Τὸ λεπροκομείον δὲν εἶχεν ἔσοδα εἰσπραττόμενα ἀπὸ τοὺς ἀσθενεῖς.

Εἰς τὰ Δ. Νοσοκομεία κατὰ μέσον ὄρον εἰσήχθησαν κατὰ τὰ ἔτη 1946-1948, 7.132 ἀσθενεῖς κατ' ἔτος, ἐξ ὧν οἱ 6.601 εἰς τὰ Γενικὰ Νοσοκομεία, 310 εἰς τὰ ἀφροδισιακὰ, 145 εἰς τὰ σανατόρια, 66 εἰς τὰ ψυχιατρεῖα καὶ 10 εἰς τὸ λεπροκομείον. Κατὰ μέσον ὄρον, περὶ τὰ 15 ἄτομα ἀνὰ 1000 κατοίκους, εἰσήχθησαν ἑτησίως εἰς ἕκαστον ἐκ τῶν ὡς ἄνω νοσοκομείων. Ἐπιπροσθέτως, εἰσήχθησαν 15,7 ἄτομα ἀνὰ 1000 κατοίκους, εἰς ἰδιωτικὰς κλινικάς.

Βάσει τῶν εἰσαγωγῶν τούτων εἰς τὰ Νοσοκομεία, θὰ ἠδύνατο νὰ θεωρηθῆ ἡ δυναμικότης τῆς νήσου ὅτι ἦτο περίπου 1400 κλίναι, ἢ περίπου 4 κλίναι ἀνὰ ἰατρὸν εἰς τὰς Η.Π.Α. Ὑπῆρχον τρεῖς Νοσοκομειακαὶ κλίναι ἀνὰ 1000 κατοίκους τῆς Κρήτης, ἐν συγκρίσει πρὸ 10 τοιαύτας εἰς τὰς Η.Π.Α. Τὸ ἔν τρίτον τῶν κλινῶν τούτων εἰς τὴν Κρήτην καὶ τὰ δύο πέμπτα τῶν τῆς Ἀμερικῆς, ἀνήκουν εἰς τὰ Κρατικὰ καὶ Γενικὰ Δημοτικὰ Νοσοκομεία. Αἱ εἰσαγωγαὶ εἰς Νοσοκομεία τῆς Κρήτης (28 ἀνὰ 1000 κατοίκους) ἦσαν μόνον τὸ ἔν τέταρτον τῶν Η.Π.Α. με 108 ο/ο.

ΣΤ'. ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΕΙΑΣ

Ἡ ἐποπτεία τῆς Δημοσίας Ὑγείας εἰς τὴν Κρήτην ἀσκεῖται ἐκ τριῶν πλευρῶν : τῆς Κρατικῆς, τῆς Νομαρχιακῆς καὶ τῆς Κοινοτικῆς ἢ Δημοτικῆς.

1.—*Αἱ κεντρικαὶ ὑπηρεσίαι*

Τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ὑγιεινῆς εἶναι τὸ κρατικόν ἢ κεντρικόν διοικητικόν σῶμα. Ὁ Ὑπουργὸς τῆς Ὑγιεινῆς, ἐκλέγεται ἀπὸ τὸ Ὑπουργικόν Συμβούλιον εἶναι δὲ συνήθως ἰατρός. Λαμβάνει συμβουλευτικὰς ὁδηγίας παρὰ τοῦ Ἀνωτάτου Ὑγειονομικοῦ Συμβουλίου, τοῦ ὁποίου μετέχουν ἐκπρόσωποι τοῦ Καθηγητικοῦ σώματος τῆς Ἱατρι-

κῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, τῆς Ὑγειονομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Ἱατρικοῦ Σώματος. Αἱ ὀργανώσεις τῆς Δημοσίας Ὑγείας, καθὼς καὶ ὅλα τὰ Ἰδρύματα, τὰ ἀσχολούμενα μὲ τὴν Ἱατρικὴν περίθαλψιν, εὐρίσκονται ὑπὸ τὴν ἀρμοδιότητα καὶ τὸν ἔλεγχον τοῦ ὡς ἄνω Ὑπουργείου, ὅπου τηροῦνται καὶ τὰ σχετικὰ στατιστικὰ δεδομένα.

Ἡ Ὑγειονομικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν, ἰδρυθεῖσα τὸ 1929, καταρτίζει στελέχη διὰ τὸ τεχνικὸν προσωπικὸν τῆς Δημοσίας ὑγείας. Ἐλειτούργησαν τρεῖς σχολαὶ διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν ἀδελφῶν νοσοκόμων διὰ τὰ Νοσοκομεῖα, διὰ τὸ ἔργον τῆς Δημοσίας ὑγείας καὶ ἀδελφῶν ἐπισκεπτριῶν.

Αἱ δύο σχολαὶ μαιῶν, ὅπως καὶ αἱ ἄλλαι σχολαὶ διὰ τὴν κατάρτισιν τοῦ ἱατρικοῦ προσωπικοῦ, εὐρίσκονται εἰς Ἀθήνας.

Πολυάριθμοι ἄλλαι ὑπηρεσίαι δημοσίας ὑγείας ὑπάγονται εἰς ἄλλας κρατικὰς ἀρμοδιότητας ὡς π.χ. ἡ Σχολικὴ Ὑγεινὴ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, ἡ Ὑπηρεσία Ὑγεινῆς τῶν Φυλακῶν, τὸ Κρατικὸν Μονοπώλιον Κινίνης κτλ., χωρὶς νὰ ἀναφέρωμεν τὴν ἰδιωτικὴν καὶ διεθνῆ προσπάθειαν, ὡς οἱ διάφοροι Ἐρυθροὶ Σταυροὶ κτλ., ποὺ κινοῦνται πρὸς τὴν αὐτὴν κατεύθυνσιν.

2.— Περιφερειακαὶ καὶ τοπικαὶ Ὑπηρεσίαι Ὑγεινῆς εἰς Κρήτην

Εἰς τὰ ζητήματα τῆς ὑγεινῆς, ὁ Γεν. Διοικητὴς Κρήτης ἔχει τεχνικὸν σύμβουλον τὸν δι/τὴν Ὑγεινῆς, ὅστις δὲν ἔχει ἄλλους ὑφισταμένους. Θὰ ἠδύνατο νὰ συνεργασθῆ μετ' ἄλλων κρατικῶν λειτουργῶν ἐπὶ ζητημάτων δημοσίας ὑγεινῆς, ἐλαχίστην ὅμως θετικὴν ὑπηρεσίαν προσέφερον αἱ σποραδικῶς συγκροτούμεναι ἐπιτροπαί. Τὸ ἔτος 1947, ὅτε ἀνέκυψε τὸ ἐπείγον ζήτημα τοῦ ἐμβολιασμοῦ ἀπάντων τῶν κατοίκων τῆς νήσου, ἐναντίον τῆς χολέρας, ἐχρειάσθη νὰ καταρτισθῆ ἐκ τῶν ἐνόνητων συμβουλευτικὸς μηχανισμὸς πρὸς σύντομον δρᾶσιν.

Εἰς τὰς μεγάλας πόλεις τῆς Κρήτης ἰδρύθησαν ὑγειονομικὰ κέντρα, μὲ γραφεῖα καὶ ὀλιγάριθμον προσωπικόν. Διετέθη ἕν αὐτοκίνητον «τζίπ» διὰ τὴν κίνησιν τοῦ νομιάρχου, ἐλλείψει ὅμως ὀδικοῦ δικτύου, μόνον τὰ 50 ο/ο τῶν ἀγροτικῶν περιφερειῶν ἐξυπηρετήθησαν. Ὑπῆρχον νομικαὶ διατάξεις προβλέπουσαι συγκρότησιν ὑγειονομικῶν ἐπιτροπῶν εἰς τοὺς Νομούς, Δήμους καὶ Κοινότητας. Αἱ ἐπιτροπαί, ὅμως, αὐταὶ οὐδεμίαν ἀνέπτυsson δραστηριότητα καὶ ὑπῆρχον μόνον κατὰ τύπους, ἐξαίρεσει τοῦ Νομοῦ Ρεθύμνης.

Πᾶν ὅ,τι δὲν ἀφεώρα τὴν διαχείρισιν τῶν ὑγειονομικῶν ὑποθέσεων, ἐνηργεῖτο ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ νομιάρχου, μὲ μέσα τὰ ὅποια διέθετεν ἡ Ἐπαρχία.

Οἱ Δήμοι, συνήθως, δὲν εἶχον μονίμους ὑγεινολόγους ἱατροὺς εἰς τὴν διάθεσιν των, ἀλλ' ἠδύναντο νὰ προσλάβουν ἕνα ἢ περισσοτέρους ἱατροὺς ἐπ' ἀμοιβῆ, δι' ἐργασίαν ὠρισμένων ὥρων καθ' ἐκάστην. Οἱ τοιοῦτοι ἱατροὶ προσέφερον τὰς ὑπηρεσίας των εἰς τοὺς ἀπόρους ἀσθενεῖς, κυρίως. Ἐπίσης, οὗτοι διηύθυνον καὶ τὰ ἱατρεῖα τοῦ

Δημοτικού Νοσοκομείου, ἐξήταζον τοὺς μαθητάς, ἐνήργουν ἐμβολιασμούς καὶ ἐνίοτε ἐπεθεώρουν τὰ τρόφιμα.

Εἰς πλείστα χωρία δὲν ὑπῆρχον ἰατροί, οὔτε ὑγειονομικὴ ὑπηρεσία, καίτοι ταῦτα ἠδύνατο νὰ προσλαμβάνουν εἴτε ἰδιαιτέρως εἴτε ὁμαδικῶς ἰατροὺν. Εἰς τὰ μικρὰ χωρία οὐδεμία ὑπῆρξεν ὑγειονομικὴ ὑπηρεσία. Τοπικαὶ ὑγειονομικαὶ ἐπιτροπαὶ συνεκροτοῦντο μόνον εἰς τὸ χαρτί. Οὐδὲν κονδύλιον διετίθετο διὰ τὴν περιφερειακὴν δημοσίαν ὑγείαν, ἐξαιρέσει τῶν περιπτώσεων ἐμβολιασμοῦ, καθὼς καὶ διὰ τὸν ψεκασμὸν μὲ D.D.T. Οἱ ἰδιῶται ἰατροὶ τῶν χωρίων ἦσαν ἐλάχιστοι καὶ πενιχρῶς ἐφωδιασμένοι μὲ τὰ ἀπαραίτητα θεραπευτικὰ μέσα, αἱ δὲ μαῖαι ἦσαν ἀμόρφωτοι καὶ ἀκατάρτιστοι.

3.— Ἡ γενικὴ εἰκὼν

Ἡ γενικὴ εἰκὼν τῶν ὑγειονομικῶν ὑπηρεσιῶν εἶναι μία ματαιόδοξος ἀντιγραφὴ τῆς κεντρικῆς ὀργανώσεως, μὲ πλείστας κενὰς θέσεις καὶ στερουμένη ἀποδοτικῆς δράσεως.

Ὁ κατάλογος 16 βοηθητικῶν ὑγειονομικῶν ὑπηρεσιῶν τῆς Κρήτης ὑπονοεῖ σημαντικὸν ἔργον, μὲ συσχέτισιν καὶ συντονισμὸν ἐνεργειῶν. Τὸ ἔργον τοῦτο ἠδύνατο νὰ πραγματοποιηθῆ μὲσω τῆς Νομαρχιακῆς Ὑγειονομικῆς Ἐπιτροπῆς, ἐάν οἱ ἐντεταλμένοι εἰς τοῦτο καθωδηγοῦντο, ἐνεθαρρύνοντο καὶ ἐλάμβανον βοήθειαν παρὰ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Ὑγειονομικῆς Διευθύνσεως τῆς Κρήτης καὶ τῶν τεσσάρων νομιάτρων, τοὺς ὁποίους ἔχει οὗτος εἰς τὴν διάθεσίν του. Αἱ βοηθητικαὶ αὗται ὑπηρεσίαι, δύνανται νὰ κατατάσσωνται εἰς κρατικάς, ἡμικρατικάς καὶ διεθνεῖς ὀργανώσεις ὑγείας καὶ περιθάλψεως καὶ εἰς τοπικὰς ἰδιωτικὰς τοιαύτας.

Αἱ κρατικαὶ ὀργανώσεις εἶναι τὰ Δημοτικά καὶ τὰ Κρατικά Νοσοκομεῖα, αἱ ὑπηρεσίαι Σχολικῆς Ὑγιεινῆς τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, αἱ ὑπηρεσίαι Κτηνιατρικῆς τοῦ Ὑπουργείου τῆς Γεωργίας, ἡ Ὑπηρεσία Χημικῶν Ἐργαστηρίων, ἀρμοδιότητος τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, αἱ Νομαρχιακαὶ Τεχνικαὶ Ὑπηρεσίαι διὰ τοὺς Δήμους καὶ τὰς Κοινότητας, τὰ Δημόσια Ἔργα, ἀρμοδιότητος τῶν Δήμων, αἱ Ὑπηρεσίαι ἀνθελονοσιακοῦ ἀγῶνος, ἀρμοδιότητος τῆς Ὑγειονομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν.

Αἱ ἡμικρατικαὶ ὀργανώσεις εἶναι τὸ Ἴδρυμα Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων (Ι.Κ.Α.) καὶ τὸ Πατριωτικὸν Ἴδρυμα Κοινωνικῆς Ἀντιλήψεως (Π.Ι.Κ.Π.Α.).

Οἱ διεθνεῖς ὀργανισμοὶ ὑγείας καὶ περιθάλψεως εἶναι : Ἡ Ἀντιφυματικὴ Ἐνώσις, ὁ Ἑλληνικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς, ἡ Ἑλληνικὴ Ὀργάνωσις Πολεμικῆς Περιθάλψεως, ἡ Καναδικὴ Πολεμικὴ Περιθάλψις τῆς Ἑλλάδος, ἡ Μηχανικὴ Ὑπηρεσία τῆς Διεθνοῦς Ὀργανώσεως Ὑγείας.

Τὰ ἰδιωτικὰ ἰδρύματα καὶ αἱ ὀργανώσεις αἱ ἀσχολούμεναι μὲ ὑγειονομικὰ προβλήματα, περιλαμβάνουν τὰ Νομαρχιακά, ἰατρικά, ὁδοντιατρικά καὶ φαρμακευτικὰ ἰδρύματα.

Ζ'. ΑΙ ΒΙΟΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑΙ ΥΠΗΡΕΣΙΑΙ

Ἡ ὑπηρεσία συγκεντρώσεως στατιστικῶν δεδομένων ἀναφορικῶς πρὸς τὰς γεννήσεις, τοὺς θανάτους, τοὺς γάμους καὶ τὰ διαζύγια, δὲν ὑπάγεται εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Ὑπουργείου Ὑγιεινῆς, τὸ ὁποῖον ἀπλῶς καὶ μόνον ὀρίζει τύπους τινάς, ἀλλὰ ἐξαρτᾶται ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπὸ τοῦ Ὑπουργείου Δικαιοσύνης διὰ τὰς ληξιαρχικὰς ἐγγραφὰς ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ τοῦ Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας (νῦν Συντονισμοῦ), ἐνδιαφερόμενον διὰ τὴν στατιστικὴν καὶ κατὰ τρίτον λόγον παρὰ τοῦ Ὑπουργείου Δημοσίας Τάξεως, ἐκδίδοντος τὰς ἀδείας ταφῆς καὶ ἐλέγχοντος τὰς καταχωρήσεις εἰς τὰ ληξιαρχεῖα. Ὡς ἐκ τούτου, εἶναι φυσικὸν νὰ ὑπάρχουν ἀνακρίβειαι εἰς τὰ δεδομένα, τὰ ὁποῖα, συνεπῶς, δὲν εἶναι ἐπαρκῆ διὰ μίαν ἀποτελεσματικὴν ἀνάλυσιν τῶν ὑγειονομικῶν προβλημάτων τῆς Κρήτης.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1948 τὰ ἐτήσια βιοστατιστικά δελτία τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας δὲν εἶχον δημοσιευθῆ. Ἀπὸ τὰς Κοινοτήτας αἱ ὁποῖαι ὤφειλον νὰ ἀναφέρουν σχετικῶς εἰς τὰ Νομαρχιακὰ ἢ Ἐπαρχιακὰ ληξιαρχεῖα, μόνον τὰ 3/4 συνεμορφώθησαν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1946 - 1948. Ἄλλαι ἀνακρίβειαι ὠφείλοντο εἰς τὴν ἔλλειψιν ἀρχείου ἢ εἰς παραλείψεις δηλώσεων μὲ ἀκριβεῖς ἀριθμούς.

Ἐπὶ τῆς καταστάσεως ταύτης ὁ Δρ Πῶλ Μ. Ντένσεν, συνοφίζων λέγει τὰ ἑξῆς :

«Τὸ βιοστατιστικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον ἔχομεν ὑπ' ὄψει μας, ἔχει τὸ χαρακτηριστικὸν στοιχεῖον ὅτι ὑπάγεται διοικητικῶς εἰς τὰς ἀρμοδιότητας τεσσάρων Ὑπουργείων, στατιστικῶς δὲ ἔχει ἓνα κατ' ἐξοχὴν συγκεντρωτικὸν σύστημα, χωρὶς πρακτικὴν ἀνάλυσιν πρὸς διευκόλυνσιν τῆς τοπικῆς ἐφαρμογῆς ὑγειονομικοῦ προγράμματος. Ἀναφορικῶς πρὸς ἀμφότερα τὰ ἀνωτέρω χαρακτηριστικά σημεῖα, εὐρίσκομεν τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ὑγιεινῆς εἰς μόνον τὸν ρόλον τοῦ παθητικοῦ παραλήπτου τῶν δεδομένων τούτων, ἀντὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τοῦτο μίαν δημιουργικὴν παρότρυνσιν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῶν ἐκτεθέντων ἀντικειμενικῶν σκοπῶν ἤτοι: τὴν ἐξασφάλισιν στατιστικῶν δεδομένων ἐπὶ τῶν πραγματικῶν γεγονότων, ἀπαραιτήτων πρὸς καθορισμὸν τῆς φύσεως ἐκ τοῦ μεγέθους τῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα τίθενται ἐνώπιον τῶν διαχειριζομένων ταῦτα, τὴν ὑπόδειξιν τοῦ τρόπου διὰ τὸν χειρισμὸν αὐτῶν, καὶ τὴν ἀξιολόγησιν τῆς ἐπιτυχίας τοῦ προγράμματος. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ πρόγραμμα τῆς στατιστικῆς, τοῦτο ἦτο ἀνύπαρκτον, κυρίως λόγω τῆς ἀνυπαρξίας τῆς στατιστικῆς κατεθύνσεως καὶ τῆς ἀγνοίας αὐτῆς ἐκ μέρους τῶν τοπικῶν ἀρχῶν».

Η'. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΔΗΜΟΣΙΑΝ ΥΓΕΙΑΝ

Αἱ ὑπηρεσίαι τῆς Δημοσίας Ὑγιεινῆς ἐν Κρήτῃ, ἐμφανίζονται ὑπὸ ποικίλας μορφᾶς. Τινὲς ἐκ τῶν ὑπηρεσιῶν τούτων λειτουργοῦν ἱκανοποιητικῶς, ἄλλας δὲ χαρακτηρίζει ἡ ἀδράνεια ἢ ἡ ἔλλειψις προσωπικοῦ. Μεταξὺ τῶν ὑπηρεσιῶν τῆς Δημοσίας Ὑγιεινῆς, ἐκείνη ἡ

όποια έχει άμεσον και στενήν επαφήν με τὸ πολὺ κοινόν, εἶναι ἡ ὑπηρεσία ποὺ ἐμφαρμόζει τὸ πρόγραμμα τοῦ ὁμαδικοῦ δαμαλισμοῦ τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ καὶ διεξάγει τὸν ἀνθελονοσιακὸν ἀγῶνα. Μεταξὺ τῶν ὀλιγαρίθμων ἀσθενῶν, οἱ ὅποιοι ἐξυπηρετοῦντο ἀπὸ τὰς ὑγειονομικὰς ὑπηρεσίας, συγκαταλέγονται καὶ οἱ πάσχοντες ἐκ φυματιώσεως, ἀφροδισίων, νοσημάτων, λέπρας καὶ τραχωμάτων. Ἐπίσης, περιωρισμένος ἀριθμὸς γυναικῶν καὶ παιδιῶν ἐξυπηρετοῦντο μέσῳ τῆς ὑπηρεσίας τῆς ὑγιεινῆς τῆς μητρότητος καὶ τῶν παιδιῶν, ὑπὸ τῶν ἐπισκεπτριῶν ἀδελφῶν νοσοκόμων. Ἐλλεῖπει ἐπαγγελματικοῦ προσωπικοῦ δὲν παρείχεται ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν δημοσίας ὑγιεινῆς ὀδοντιατρικῆ περιθαλψις εἰς τὸ πολὺ κοινόν. Εἰς τὰ ἀστικά κέντρα, καθὼς καὶ εἰς τὰς ἀγροτικὰς Κοινότητες, μερὶς μόνον τοῦ πληθυσμοῦ ἐξυπηρετεῖτο, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ὑδρεύσεως καὶ ἀποχετεύσεως.

Ὑγειονομικὴ ἐπιθεώρησις τῶν τροφίμων καὶ ἰδρυμάτων διενεργεῖται μόνον εἰς τὰς μεγάλας πόλεις. Λίαν περιωρισμένη καὶ ἀσυντόνιστος ὑπῆρξεν ἡ περὶ τὴν δημοσίαν ὑγιεινὴν διαπαιδαγῶγης τοῦ κοινοῦ, πενιχρὰ δὲ ἡ ἐργαστηριακὴ καὶ ἀκτινοσκοπικὴ ὑπηρεσία.

1.— Δαμαλισμὸς καὶ ἐμβολιασμὸς

Παρὰ τὸ γεγονός ὅτι ὁ δαμαλισμὸς εἶναι ὑποχρεωτικὸς εἰς ἅπαντας ἀπὸ ἡλικίας 6 ἐτῶν καὶ ἄνω, ἐν τούτοις μόνον τὰ 50 ο/ο τοῦ πληθυσμοῦ εἶχον ἐμβολιασθῆ ἑναντίον τῆς εὐφλογίας.

Κατὰ τὸν Δρα Βαλαώραν, περίπου 75 ο/ο τοῦ πληθυσμοῦ εἶχον ἐμβολιασθῆ ἑναντίον τῆς εὐφλογίας κάποτε, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς τῶν.

Τὸ ἐν τέταρτον τοῦ πληθυσμοῦ ἐδήλωσεν ὅτι εἶχεν ἐμβολιασθῆ κατὰ τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ ἢ τοῦ ἐξανθηματικοῦ τύφου καὶ τὰ 3 ο/ο ἑναντίον τῆς χολέρας τὸ 1947, ὅταν εἶχεν ἐμφανισθῆ ἐπιδημία εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἐναντίον τῆς διφθερίτιδος, τῆς Ἰλαρᾶς, τοῦ τετάνου, τῆς ὄστρακιᾶς καὶ τῆς φυματιώσεως ἐδηλώθησαν ἐμβολιασμένοι μόνον 1 ο/ο.

Κατὰ τὴν δῆλωσιν τοῦ νομιάτρου, τὸ ἀρχεῖον τῶν ἐτῶν 1946 - 1948 ἐμφανίζει ὅτι 25.000 ἄτομα ἐνεβολιάσθησαν κατὰ τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ ἐτησίως. Ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐμβολιαζομένων ἀτόμων κατὰ τῆς διφθερίτιδος, ἐξηρτᾶτο ἐκ τῆς ἐμφανίσεως τῆς νόσου. Τὸ ἔτος 1946, ὁ συνολικὸς ἀριθμὸς ἐμβολιασθέντων κατὰ τῆς διφθερίτιδος ἦτο 4.471, δηλαδὴ κατώτερος τοῦ ἡμίσεος τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ 1947. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ 1948 μόνον 68 ἐνεβολιάσθησαν κατὰ τὸ πρῶτον ἐξάμηνον αὐτοῦ. Πλέον τῶν 13.000 ἀτόμων ἔχουν ἐμβολιασθῆ κατὰ τῆς χολέρας τὸ 1947, κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπιδημίας εἰς τὴν Αἴγυπτον.

Ἐμβολιασμοὶ κατὰ τῆς λύσσης δὲν ὀναφέρονται διὰ τὸ ἔτος 1946, τὸ 1947 ἔγιναν 6 καὶ τὸ πρῶτον ἐξάμηνον τοῦ 1948, 808. Οἱ ἐμβολιασμοὶ κατὰ τῆς φυματιώσεως ηὐξήθησαν εἰς τὸ δεκαπλάσιον ἀπὸ τὸ 1947 ἕως τὸ 1948, μὲ σύνολον 2.633 ἐμβολιασμῶν κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος.

2.— Η άνθελονοσιακή έκστρατεία

Πολλαι προσπάθειαι κατεβλήθησαν πρὶν ἀπὸ τὸν πρῶτον Παγκόσμιον Πόλεμον, διὰ τὴν καταπολέμησιν τῆς ἐλονοσίας εἰς τὴν Κρήτην, ἀλλὰ μόνον μετὰ τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ψεκασμοῦ μετὰ τὸ ἐντομοκτόνον D.D.T. κατωρθώθη ἐπιτυχὴς ἔλεγχος, τὸ 1946, δαπάναις τῶν Ὀργανισμῶν WHO, AMAG καὶ ECA, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως.

Ἀπὸ τὰς 11 περιφερείας, εἰς τὰς ὁποίας διηρέθη ἡ Ἑλλάς διὰ τὸν ἔλεγχον τῆς ἐλονοσίας, ἡ Κρήτη ἦτο ἡ 10η. Ἡ περιοχὴ αὕτη ἐτέθη ὑπὸ τὴν ἀρμοδιότητα ἐιδικοῦ ἰατροῦ ἐπὶ τῆς ἐλονοσίας, ὅστις συνεργάσθη μετὰ τοῦ τμήματος τῆς Ὑγειονομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν, ἐπὶ τῆς ἐλονοσίας καὶ τῶν τροπικῶν νοσημάτων.

Συνεργάται τοῦ ἐιδικοῦ ἰατροῦ ἐπὶ τῆς ἐλονοσίας ἦσαν εἰς ὑγειονομικὸς ἐπιθεωρητῆς, εἰς γραμματεὺς καὶ τρεῖς ἄλλοι ὑπάλληλοι μετὰ ἔδραν τὸ Ἡράκλειον. Ἐτέθησαν δύο αὐτοκίνητα εἰς τὴν διάθεσιν τῆς ὑπηρεσίας καὶ κατὰ Φεβρουάριον καὶ Μάρτιον ἐκάστου ἔτους, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν νομιᾶτρων τῶν τεσσάρων Νομῶν, κατεστρώνοντο τὰ προγράμματα τῆς ἀνθελονοσιακῆς ἐκστρατείας.

Τὰ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ προγράμματος ἀναγκαιοῦντα χρήματα, ἐστάλησαν ἐξ Ἀθηνῶν κατ' εὐθείαν εἰς τοὺς νομιᾶτρος τῶν τεσσάρων Νομῶν. Τὰ δὲ ἀπαιτούμενα ὑλικά ἐχορηγήθησαν ἐκ μέρους τῆς ΟΥΝΡΑ, τῆς Ἑλληνικῆς Πολεμικῆς Περιθάλψεως, τῆς Ἀμερικανικῆς Στρατιωτικῆς Διοικήσεως καὶ ἄλλων ἐιδικῶν πηγῶν. Τὸ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου ἀρμόδιον προσωπικόν, διωρίσθη ἀπὸ τοὺς νομιᾶτρος, ἐπιτοπίως.

Τοπικὰ συνεργεῖα ἐνήργησαν ψεκασμὸν εἰς τοὺς τοίχους καὶ τὰς ὀροφὰς ἀπάντων τῶν οἰκημάτων καὶ καταστημάτων, εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιοχὰς μετὰ 1,8 γραμμαρίου D.D.T. ἀνὰ τετραγωνικὸν μέτρον ἐπιφανείας, ἐξασφαλίζοντο προστασίαν δι' ἓνα ἐξάμηνον. Τὸ 1947 τὸ μέσον κόστος τῆς παρεχομένης προστασίας εἰς κάθε ἄτομον ἀνῆλθεν εἰς 45 σέντς. Τὸ ἥμισυ τῆς δαπάνης ταύτης ἀντιπροσώπευε τὴν ἀξίαν τῶν ὑλικῶν.

Εἰς πολὺ πυκνοκατοικημένους χώρους, ὅπου ὁ κατ' οἶκον ψεκασμὸς θὰ ἐστοίχιζεν ὑπέρογκα ποσὰ, ἐπροτιμήθη ὁ ψεκασμὸς τῶν περιοχῶν εἰς τὰς ὁποίας ἐκκολάπτονται αἱ νύμφαι τῶν κωνῶπων. Ὁ ψεκασμὸς οὗτος, ἐνεργοῦμενος ἀνὰ δωδεκάημερον ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἐστοίχιζε δώδεκα σέντς κατ' ἄτομον προστατευόμενον ἐπὶ ἓν ἔτος. Ὁ δι' ἀεροπλάνου ψεκασμὸς εἶναι ταχύτερος καὶ ἐφθηνότερος, ἀλλὰ πρέπει νὰ συμπληρῶνεται καὶ διὰ ψεκασμοῦ ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Πρὸς τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν, διετέθησαν δύο ἀεροπλάνα διὰ τὴν Κρήτην μετὰ ἄριστα ἀποτελέσματα.

Συνεχῆς ἔλεγχος ἐνηργεῖτο ἐπὶ τῶν ἀνωφελῶν κωνῶπων καὶ ἐπὶ τῶν νυμφῶν αὐτῶν, κατὰ τὴν διάρκειαν ἐκάστης ἐποχῆς. Κατὰ τὸ φθινόπωρον ἐνηργήθη μικροσκοπικὴ ἐξέτασις τοῦ αἵματος τῶν μαθητῶν. Ἡ ἐκστρατεία αὕτη ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἐπιτυχεστέρων τῶν ἀνθελονοσιακῶν ἀγώνων εἰς τὴν Κρήτην.

3.—Υπηρεσίαι ἐπὶ τῆς φυματιώσεως

Εἰς τοὺς νομοὺς Χανίων καὶ Ρεθύμνης, ὑπῆρχον φθισιατρεῖα δυνάμει 165 κλινῶν. Ἰδιωτικὸν Σανατόριον μὲ δύναμιν 54 κλινῶν ὑπῆρχεν εἰς Σπήλια τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου καὶ ὑπὸ κατασκευὴν ἕτερον, δυνάμει 21 κλινῶν. Τὸ Σανατόριον τῶν Χανίων ἦτο δυνάμει 130 κλινῶν καὶ ἐκ τῶν ἀσθενῶν τὰ 10 ο/ο ἐνοσηλεύοντο ἐπὶ πληρωμῇ. Τὸ Σανατόριον Ρεθύμνου, δυνάμει 35 κλινῶν, ἐλειτούργει μὲ τὸ ἐν τρίτον τῶν κλινῶν μόνον συμπεπληρωμένον, ἡ δὲ εἰσαγωγή εἰς αὐτὸ ἐπετρέπετο μόνον εἰς ἀσθενεῖς εὐρισκομένους κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ σταδίου τῆς νόσου.

Ὑπῆρχον διαγνωστικαὶ ὑπηρεσίαι εἰς τὰς κλινικάς τῶν τεσσάρων μεγαλυτέρων πόλεων. Οἱ ἀσθενεῖς προσήρχοντο εἰς τὰς κλινικάς ταύτας εἴτε ἐξ ἰδίας αὐτῶν πρωτοβουλίας εἴτε τῇ προτροπῇ τῶν ἰατρῶν. Εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιφερείας δὲν ὑπῆρχον διαγνωστικὰ κλινικά.

Ὁργανώθη ὁμαδικὸς ἐμβολιασμὸς διὰ τοῦ B.C.G. διὰ τὰ παιδιά καὶ τοὺς ἀνηλίκους. Εἰς τὸν ἀντιφυματικὸν ἀγῶνα συνειργάσθησαν ἡ Ἀντιφυματικὴ Ἐνωσις μὲ τοπικά ὑποκαταστήματα, ὁ Ἐρυθρὸς Σταυρὸς, ἡ ὑπὸ τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν ὁργανωθεῖσα ὑπηρεσία προστασίας τῶν παιδιῶν, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, καθὼς καὶ μέλη τινα τοῦ ἱατρικοῦ σώματος.

4.—Ἀφροδίσια νοσήματα

Τὰ ἀφροδίσια νοσήματα εἰς τὴν Κρήτην θεωροῦνται μὴ ἀνακινώσιμα, ἀποφευγομένης τῆς δυσμενοῦς κοινολογήσεώς των. Εἰς τὰς πρωτεύουσας τῶν Νομῶν παρέχεται κλινικὴ περίθαλψις, ἡ δὲ διάγνωσις στηρίζεται ἐπὶ κλινικῶν ἀνιχνεύσεων. Διὰ τὴν θεραπείαν τῶν διαφόρων περιπτώσεων ἐχρησιμοποιοῦντο πενικιλίνη καὶ σύνθετα ἀρσενικοῦ καὶ βισμούθιου. Ἡ δημοσία διαφώτισις ἐπὶ τῶν ἀφροδισίων νοσημάτων δὲν εἶναι ἐπαρκῶς ὀργανωμένη, σχετικὰ ὅμως ἔντυποι ὁδηγαὶ διανέμονται εἰς τὸ κοινόν.

Ἡ πορνεία, ἣτις συνδέεται μὲ τὴν ἐξάπλωσιν τῶν ἀφροδισίων νοσημάτων, νομίμως ἀσκεῖται εἰς τοὺς ἐν λειτουργίᾳ οἴκους ἀνοχῆς, αἱ δὲ εἰς αὐτοὺς διαμένουσαι ἱερόδουλοι ὑποχρεοῦνται νὰ ὑφίστανται ἱατρικὴν ἐξέτασιν δις τῆς ἐβδομάδος. Τὸ ἔτος 1948 ὑπῆρχον 76 ἱερόδουλοι δεδηλωμένοι εἰς τὰς τρεῖς πρωτεύουσας Νομῶν. Κατεβάλλετο δὲ προσπάθεια διὰ τὴν περισυλλογὴν τῶν παραστρατημένων κοριτσιῶν καὶ διὰ τὴν ἐξεύρεσιν εἰς αὐτὰ ἐντίμου ἐργασίας ἢ τὴν τοποθέτησιν αὐτῶν ὑπὸ τὴν προστασίαν οἰκογενειῶν.

5.—Υπηρεσίαι λέπρας

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἐνετοκρατίας (1204 - 1667 π.Χ.), οἱ λεπροὶ συνεκεντρῶνόντο ἐν ἀπομονώσει εἰς μικρὰ χωρία καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν ἐλεημοσύνην τῶν διαβατῶν. Τὸ 1903 ἅπαντες οἱ λεπροὶ, ὑποχρεωτικῶς, συνεκεντρώθησαν καὶ ἀπεμονώθησαν εἰς τὴν ἔκτοτε μόνιμον ἐγκατάστασιν τῆς Σπιναλόγκας, νήσου ὄχι μακρὰν τῶν ἀκτῶν τοῦ Ἁγίου Νικολάου. Τὸ λεπροκομεῖον τοῦτο διέθετε δύναμιν 300 κλι-

νων, ήρχετο δὲ δεύτερον εἰς ἀριθμὸν τροφίμων ἀπὸ τὰ τρία τὰ εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα εὐρισκόμενα. Καὶ τὰ τρία ὁμοῦ διέθετον 790 κλίνας. Τὸ μικρὸ αὐτὸ νησάκι τῶν γυμνῶν βράχων, παρείχεν ἐλαχίστην θεραπευτικὴν περίθαλψιν εἰς τοὺς τροφίμους. Τὰ νοσοκομειακὰ κτίρια τῆς ἐγκαταστάσεως δὲν ἦσαν ἀρχικῶς ἐφωδιασμένα μὲ κλίνας. Τὸ προσωπικὸν ἀπετελεῖτο ἐξ ἑνὸς ἱατροῦ, πέντε κρατικῶν νοσοκόμων καὶ ἄλλων 42 ὑπαλλήλων. Οὗτοι οὐδεμίαν ἄλλην εἶχον ψυχασγωγίαν, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ καφενεῖον καὶ τὸ «κουβεντολόγι» μεταξύ των. Ὅσον διὰ τοὺς λεπρούς, αὐτοὶ ἔχουν κάθε λόγον νὰ εἶναι δυσηρεστημένοι ἀπὸ τὴν κακὴν μοῖραν των.

Οὐδεμία εἰδικὴ ὑπηρεσία λέπρας εἶχεν ὀργανωθεῖ ἐκ μέρους τοῦ Νομαρχιακοῦ Ὑγειονομικοῦ Κέντρου. Ὁ ἔλεγχος τῆς λέπρας οὐσιαστικῶς εἶναι ἀρμοδιότης τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ὑγιεινῆς. Οἱ νομῆατροι παρακολουθοῦν εἰδικὰ μαθήματα, διαγνωστικὰ τῆς λέπρας.

6.— Ὑπηρεσίαι τραχωμάτων

Ἐπάρχουν ἕξ ἀντιτραχωματικαὶ Κλινικαὶ εἰς τὴν Κρήτην, ἀνά μία εἰς τὰ Χανιά καὶ τὸ Ἡράκλειον καὶ τέσσαρες εἰς τὸ Λασιθίον. Ἐπίσης μία κλινικὴ Α' κατηγορίας εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον, πρωτεύουσαν τοῦ Νομοῦ Λασιθίου.

Ἡ παλαιότερα μέθοδος θεραπείας τῶν τραχωμάτων ἀντεκατεστάθη διὰ τῆς νέας μεθόδου χρησιμοποίησεως Iutazol καὶ orthazol.

Ἡ θεραπεία αὕτη, λέγεται ὅτι παρέχει μεγάλην ἀνακούφισιν ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ ριζικὴ ἴασις. Ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς ἀντιμετωπίσεως τῆς νόσου ἀπὸ θεραπευτικῆς πλευρᾶς, δὲν παρέχει τὴν δυνατότητα ἐφαρμογῆς του πρὸς ἐξάλειψιν τοῦ κακοῦ δι' ὀλοκληρωτικὸν προληπτικὸν προγράμματος.

Τὰ τραχώματα, τὰ ὁποῖα πρωτίστως μεταδίδονται ὑπὸ συνθήκας ἀθλίας ὑγιεινῆς καὶ πενιχρᾶς διαίτης, εἶναι νόσος τῆς ὁποίας ἡ ἐξάπλωσις προλαμβάνεται εὐκόλως.

6.— Προστασία τῆς μητρότητος καὶ παιδικῆς ὑγιεινῆς

Ἡ ὑγειονομικὴ μικτὴ περίθαλψις, τόσον εἰς τὴν μητέρα ὅσον καὶ εἰς τὸ παιδί, παρέχεται ὑπὸ τοῦ Π.Ι.Κ.Π.Α. (Πατριωτικὸν Ἰδρυμα Κοινωνικῆς Προνοίας καὶ Ἀντιλήψεως). Ἡ ὡς ἄνω ὀργάνωσις, ἐπρωτοστάτησεν εἰς μίαν λίαν ἀποδοτικὴν συνεργασίαν μὲ ἄλλας συναφεῖς ὀργανώσεις, καὶ ὑπηρεσίας, ὅπως τὰ Ὑγειονομικὰ Κέντρα, ὁ Ἐρυθρὸς Σταυρὸς καὶ ἡ Ἀλτιφυματικὴ Ἐνωσις. Ὡς Νομικὸν πρόσωπον, στενῶτατα συνεργάζεται μετὰ τῶν Ὑπουργείων Ὑγιεινῆς καὶ τῆς Προνοίας. Ἐκ τῶν ἑπτὰ προπολεμικῶν ἐν Κρήτῃ παραρτημάτων τῆς ὀργανώσεως, μόνον τὸ τοῦ Ἡρακλείου καὶ τῶν Χανίων ἐλειτούργουν τὸ 1948. Τὰ παραρτήματα τοῦ Ἀγ. Νικολάου καὶ τῆς Ἱεραπέτρας εὐρίσκοντο εἰς τὰ πρόθυρα τῆς λειτουργίας των. Τὸ προσωπικὸν συνίστατο ἐξ ἑνὸς γυναικολόγου, ἑνὸς παιδίατρου, μιᾶς μονίμου μαίας καὶ δύο ἀδελφῶν νοσοκόμων. Αἱ συνεργαζόμεναι ὀργανώσεις παρείχον τὰς συμπληρωματικὰς ὑπηρεσίας των.

Τὸ Π.Ι.Κ.Π.Α. διετῆρει 4 κλινικάς. 1) Μίαν κλινικὴν διὰ τὰς ἐπιτόκους, 2) μίαν διὰ βρέφη κάτω τῶν 2 ἐτῶν, 3) μίαν διὰ τὰ ὑγιεῖς βρέφη καὶ 4) μίαν δι' ἀσθενῆ παιδιὰ ἡλικίας 2 - 14 ἐτῶν.

Κάθε ἐπίτοκος μητέρα δικαιούται νὰ εἰσαχθῆ εἰς τὴν κλινικὴν τῶν ἐπιτόκων καὶ ὅλα τὰ παιδιὰ δύνανται νὰ τύχῃσι ἰατρικῆς παρακολουθήσεως εἰς τὴν κλινικὴν εὐρώστων παιδιῶν. Ἡ ἀξιόλογος αὕτη ὑπηρεσία, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, καθοδηγεῖ τὰς μητέρας ὡς πρὸς τὸν τρόπον περιποιήσεως τοῦ βρέφους, ζυγίζει καὶ ἐμβολιάζει τὰ παιδιὰ κατὰ τῶν ἀσθενειῶν, τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ, τῆς εὐφλογίας καὶ τῆς διφθερίτιδος.

Μόνον ἄπορα καὶ ὑποσιτιζόμενα ἀσθενῆ παιδιὰ, δικαιούνται νὰ εἰσάγῃνται εἰς τὴν κλινικὴν τῶν παιδῶν. Εἰς τὰ Χανιά ἐλειτούργει σταθμὸς ἐμβολιασμοῦ Β.С.С. ἐπὶ δῖωρον καὶ δις τῆς ἑβδομάδος. Τόσον τὸ Π.Ι.Κ.Π.Α. ὅσον καὶ ὁ Ἐρυθρὸς Σταυρὸς, διέθετον ἀδελφὰς νοσοκόμους, αἱ ὁποῖαι ἐνήργουν συχνὰς κατ' οἶκον ἐπισκέψεις εἰς τοὺς ἀσθενεῖς.

8.—Ἐπισκέπτριαι ἀδελφαὶ νοσοκόμοι

Ἐπὶ τὴν Κρήτην 6 ἐπισκέπτριαι ἀδελφαὶ νοσοκόμοι. Μία ἐξ αὐτῶν εὐρίσκετο εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Ὑγειονομικοῦ Κέντρου τῶν Χανίων. Μία εἰς τὸν ὑγειονομικὸν σταθμὸν τῆς ἰδίας πόλεως διὰ τὸν ἐμβολιασμὸν μὲ Β.С.С. καὶ δύο ἄλλαι εἰς τὰ νοσοκομεῖα. Γενικῶς τὸ ἐπάγγελμα τῶν ἀδελφῶν νοσοκόμων εἰς τὴν Κρήτην, εὐρίσκεται ἀκόμη εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἀναπτύξεώς του. Αἱ νοσοκόμοι εἰς τὴν Κρήτην κατατάσσονται εἰς τὸ ὑπηρετικὸν προσωπικόν, ἐκτελοῦσαι ὅμως τὰ καθήκοντα ὑπηρετίας μόνον ὅσον ἀφορᾷ τὴν περιποίησιν τῶν ἀσθενῶν.

Μόνον τρεῖς ἐκπαιδευμένοι νοσοκόμοι ἀδελφαὶ ὑπῆρχον εἰς τὴν Κρήτην, τοποθετημένοι εἰς τὰ Νοσοκομεῖα τῶν πόλεων. Εἰς τὴν ἔρευνάν μας, ὅμως, ἐμφανίζονται ὡς συνεργαζόμενοι 60 ἐκπαιδευμένοι, καὶ 200 μὴ ἐκπαιδευμένοι νοσοκόμοι. Αἱ ἐκπαιδευμένοι ἦσαν ἴσως αἱ προερχόμεναι ἀπὸ τὰς καλὰς οἰκογενεῖας. Ἐχουν ἐκπαιδευθῆ διὰ τὸν πόλεμον ὡς ἐθελονταὶ ἀδελφαὶ νοσοκόμοι. Ἡ ἐκπαίδευσίς των συνίστατο ἀπὸ τρίμηνον θεωρητικὴν διδασκαλίαν καὶ τρίμηνον πρακτικὴν ἐξάσκησιν εἰς Νοσοκομεῖον.

Κατὰ τὸ ἔτος 1948, εἰς τὸ Ἡράκλειον ἐξεπαιδεύοντο 19 ἐκλεγέντα κορίτσια κατὰ τὸ ὡς ἄνω πρόγραμμα, προεβλέπετο δὲ καὶ εἰς τὰ Χανιά νὰ ἐφαρμοσθῆ τὸ ἴδιον σύστημα κατάρτισεως τοιούτων ἀδελφῶν νοσοκόμων.

Μόνον εἰς τὰς Ἀθήνας ὑπάρχουν εἰδικαὶ σχολαὶ ἀδελφῶν νοσοκόμων τριετοῦς φοιτήσεως. Ὅσα κορίτσια, ὅμως, ἐκ Κρήτης φοιτοῦν τὰς ὡς ἄνω σχολὰς, δὲν ἐπιστρέφουν εἰς τὴν πατρίδα των διὰ νὰ ἐργασθῶν ἐκεῖ, ἀλλὰ προτιμοῦν νὰ παραμείνουν εἰς τὴν πρωτεύουσαν.

9.—Ὁδοντιατρικαὶ ὑπηρεσίαι

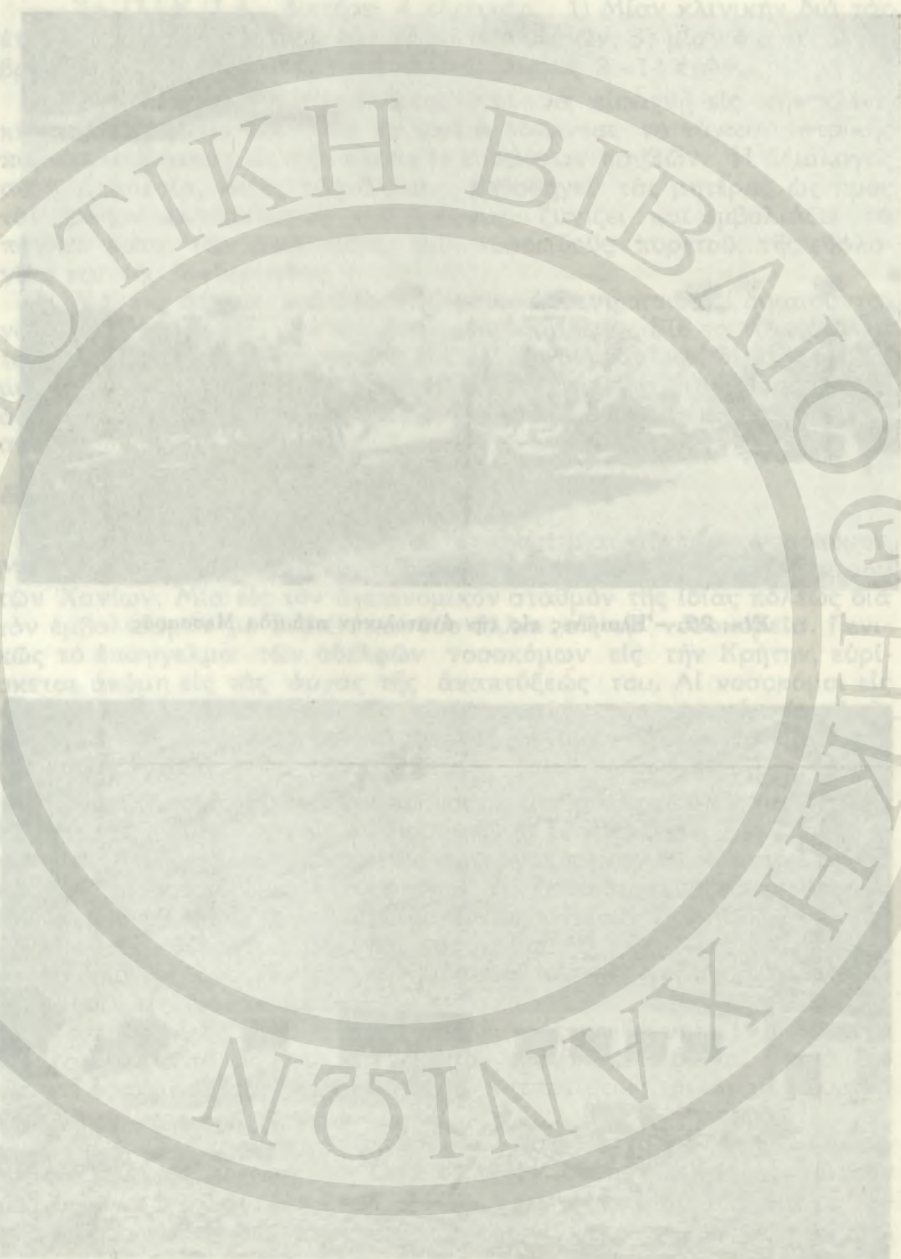
Γραφεῖα καὶ ἐγκαταστάσεις ἦσαν ἔτοιμα εἰς τὰ Χανιά καὶ εἰς τὰς κλινικάς τῆς Ἑλληνικῆς Πολεμικῆς Περιθάλψεως καὶ Ὑγιεινῆς

Εικ. 26.—'Ελαιῶνες εἰς τὴν ἀνατολικὴν πεδιάδα Μεσσαράς

Εικ. 27.—Συνεταιρικὸν ἐργοστάσιον παραγωγῆς ἐλαιολάδου
εἰς τὸν Νομὸν Ρεθύμνης

9.— Ολοκλήρωσις τῆς ἐπιπέδου τοῦ ἁεροπλάνου.— 27. —
Γραφία καὶ ἐπιπέδου τοῦ ἁεροπλάνου εἰς τὸ Χανίον καὶ εἰς
τὴν κλινικὴν τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτικῆς Παιδείας καὶ Ἑταιρίας

είς τὸ Καστέλλι - Κισσάμου καὶ τὴν Ἱεράπετραν, διὰ τὴν ὀδοντιατρικὴν περίθαλψιν, ἀλλὰ ἐλλείψει πιστώσεων, ἡ ὑπηρεσία αὕτη δὲν ἐλειτούργησε ποτέ.

Μέλη τοῦ προσωπικοῦ τῆς ὑπηρεσίας ἐρεύνης, ἐκ τῶν συνομιλιῶν τῶν μετὰ τῶν ἐγκατεστημένων ἐν Κρήτῃ ὀδοντιάτρων, διεπίστωσαν τὰ ἑξῆς σχετικῶς πρὸς τὴν ὑγιεινὴν τῶν ὀδόντων εἰς τὴν νῆσον : Ἐκ τῶν ὁμάδων ἀτόμων ἡλικίας 20 - 40 ἐτῶν 1) Τὰ 10 ἕως 20 ο/ο εἶχαν πλήρη ὀδοντοστοιχίαν εἰς ἀρίστην κατάστασιν εἰς τὰς πόλεις καὶ 5 - 55 ο/ο εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιοχάς. 2) Ἐξαγωγὰς ὀδόντων ἐνήργησαν τὰ 5 - 60 ο/ο εἰς τὰς πόλεις καὶ 5 - 80 ο/ο εἰς τὰ χωρία, 3) Σάπια δόντια εἶχον 60 - 90 ο/ο εἰς τὰς πόλεις καὶ 70 - 90 ο/ο εἰς τὰ χωρία, 4) Σφράγισμα χαλασμένων ὀδόντων ἔκαμαν 30 - 70 ο/ο εἰς τὰς πόλεις καὶ 10 - 70 ο/ο εἰς τὰ ἀγροτικὰ κέντρα καὶ 5) Πυύρροισαν καὶ οὐλίτιδα εἶχον 20 - 40 ο/ο εἰς τὰς πόλεις καὶ 30 - 90 ο/ο εἰς τὰ ἀγροτικὰ κέντρα.

10.— Κοινοτικὴ ὕδρευσις καὶ σύστημα ἀποχετεύσεως

Ἡ κοινοτικὴ ὕδρευσις καὶ τὰ συστήματα ἀποχετεύσεως εἰς τὰς Δυτικὰς χώρας εἶναι ἔργα ἀνήκοντα εἰς τὴν ἀρμοδιότητα αὐτῶν τούτων τῶν Κοινοτήτων, ὡς πρὸς τὴν κατασκευὴν καὶ συντήρησίν των. Διὰ τὴν Κρήτην, ὅμως, αἱ τοιαῦται εὐθύναι εἶναι ἀπαράδεκτοι. Μόνον εἰς 6 πόλεις καὶ 30 χωρία ὑπάρχει κεντρικὸν σύστημα κατ' οἶκον διανομῆς ὕδατος.

Κατὰ χιλιάδας ἀριθμοῦνται τὰ φρέατα, αἱ στέρναι καὶ αἱ πηγαί, ἀπὸ τὰς ὁποίας προμηθεύονται οἱ Κρήτες ὕδωρ διὰ τὰς οἰκογενειακὰς τῶν ἀνάγκας εἰς τὰ χωρία, ὅπου συνήθως εἶναι ἀδιακρίτως ἐκτεθειμένα καὶ τὰ ἀπορρίμματα, ἀδιάφορον εἰς τοίους κινδύνους ἐκθέτει ἡ κατάστασις αὕτη τὴν δημοσίαν ὑγείαν.

Ἐκ τῶν ἀγροτικῶν οἰκογενειῶν μόνον τὰ 2 ο/ο εἶχον τρεχούμενον ὕδωρ εἰς τὰς οἰκίας των. Πολλὰ οἰκογένεια ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ μεταφέρουν ὕδωρ ἀπὸ ἀποστάσεις κυμαινομένης μεταξὺ ἐνὸς λεπτοῦ ἕως 90 λεπτῶν. Εἰς τὰς πόλεις τὰ 46 ο/ο τῶν οἰκογενειῶν εἶχον τρεχούμενον νερὸ εἰς τὰ σπίτια των, ποσοστὸν σημαντικὰ μεγαλύτερον τοῦ ποσοστοῦ τῶν ἀγροτικῶν κέντρων, ἀλλὰ πολὺ μικρότερον ἀπὸ ὃ,τι θὰ ἐπερίμενε κανεὶς ἀπὸ μίαν νῆσον, τῆς ὁποίας ἡ βασίλισσα πρὸ τεσσάρων χιλιάδων ἐτῶν εἶχεν ἄφθονον τρεχούμενον ὕδωρ εἰς τὸ παλάτι τῆς. Τὸ μικρὸν αὐτὸ ποσοστὸν εἰς τὰς πόλεις, ὀφείλεται ἐν μέρει εἰς τὸ γεγονός, ὅτι εἰς τὸν ὡς ἄνω ἀριθμὸν περιλαμβάνονται καὶ αἱ οἰκίαι, αἱ εὐρισκόμεναι εἰς τὰ ἀπομακρυσμένα σημεῖα τῆς πόλεως, ὅπου δὲν φθάνουν οἱ ἀγωγοὶ τῆς διανομῆς, ὑπολογίζεται δὲ τὸ ποσοστὸν ἐπὶ τοῦ συνόλου.

Τὰ μέσα ἀντλήσεως τοῦ ὕδατος ἀπὸ τὰ φρέατα ἦσαν ἀνθυγιεινὰ συνήθως, ἐφ' ὅσον παρέμενον ἀκάλυπτα τὰ φρέατα. Μόνον τὰ 2 ο/ο τῶν κοινοτικῶν φρεάτων ἦσαν κλειστά, δηλ. ἐφωδιασμένα μὲ ἀντλίαν. Τὸ ἀποχετευτικὸν σύστημα εἶναι ἄγνωστον εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιοχάς, ὡς ἐκ τούτου δέ, καθ' ὅλην τὴν ἑκτασιν τοῦ ἐδάφους, δημιουργοῦνται ἐστία μολύνσεως. Μολύνεται μάλιστα αὐτὸ τοῦτο τὸ ἔδαφος.

Τὰ 86 περίπου τοῖς ἑκατὸν τῶν ἀγροτικῶν Κοινοτήτων, στεροῦνται ἀποχετευτικοῦ συστήματος καὶ μόνον τὰ 50 ο/ο τῶν Κοινοτήτων, τῶν ὑπαγομένων εἰς τὰς περιφερείας τῶν ἀστικῶν κέντρων ἢ Δήμων, διέθετον τοιοῦτο. Ἐνὸς τοῦ ἑνὸς τρίτου τῶν μικρῶν κωμοπόλεων ἐχρησιμοποιοῦν βόθρους, ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὸν κατωτέρω Πίνακα 22. (Ἴδε Παράρτημα 5, Πίνακες Α54 καὶ Α55).

ΠΙΝΑΞ 22. — Ποσοστὰ τῶν χωρίων εἰς Κοινότητα καὶ Δήμου πού διαθέτουν ἀποχετευτικὸν σύστημα.

Τύπος συστήματος	Κοινότητες (Ποσοστὸν)	Δήμοι	Ὀλόκληρος ἡ Κρήνη
Οὐδὲν	86	—	85
Πηγάδα, βόθρος	9	36	9
Τάφος	4	—	4
Πηγάδι καὶ στεγανὸς βόθρος	3	11	4
Ἀπορροφητικὸς βόθρος	—	54	1
Ἀποχετευτικὸν σύστημα	1	14	1
Στεγανὸς βόθρος	3	—	3

Εἰς τὰς τέσσαρας παραλιακὰς πόλεις, οἱ ὄχαιοι ἐκβάλλουν εἰς τὴν θάλασσαν, ὄχι δὲ μακρὰν εἰς τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος, ἀλλὰ πλησίον τῆς ἀκτῆς. Ὡς ἐκ τούτου μολύνονται τὰ παραλιακὰ ὕδατα. Ἡ δυσωδία πού ἀναδίδεται ἀπὸ τὰ στόμια τῶν ὀχετῶν, ἀποδεικνύει τὴν ἐλλιπῆ λειτουργίαν τῶν δι' ὕδατος ἐργαζομένων ἀποχετευτικῶν συστημάτων, λόγῳ ἀνεπαρκείας τοῦ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον διατιθεμένου ὕδατος.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ δημόσια ἀφοδευτήρια εἶναι ἀρκετὰ ὑποφερτὰ εἰς καθαριότητα, ἀλλὰ ὅμως εἶναι ἀνυποφόρως βρωμερὰ καὶ ἀποκρουστικά.

Τὰ ἀπορρίμματα τῶν οἰκιῶν συσσωρεύονται ἐξωθεν τῶν πόλεων. Ἡ Σητεία καὶ ἡ Νεάπολις διέθετον μέσα διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν σκουπιδιῶν, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιοῦνται ὡς λίπασμα εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ ὡς τροφή διὰ τὰ ζῶα.

Εἰς τὰς μικρὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία, εἰς τὰ προάστεια καὶ τὰ περίχωρα, αἱ ἴδιαι αἱ οἰκογένειαι μεταφέρουν τὰ ἀπορρίμματα τῶν καὶ τὰ ρίπτουν εἰς ἕνα χῶρον, ὄχι πολὺ μακρὰν τῆς οἰκίας τῶν.

Σύμφωνα, ὅμως, μὲ τὰ δεδομένα τῆς ἐρεύνης, μεταπολεμικῶς καταβάλλεται προσπάθεια ὡς πρὸς τὴν βελτίωσιν τῆς ὑγιεινῆς καταστάσεως τῶν Κοινοτήτων, κατὰ ποσοστὸν τοῦ ἑνὸς τρίτου αὐτῶν. Εἰς τὸ πρόγραμμα αὐτὸ τῆς δημοσίας ὑγείας περιλαμβάνεται καὶ ἡ κατασκευὴ δημοσίων ἀφοδευτηρίων, ἡ ἐγκατάστασις ὕδαταντλιῶν εἰς τὰ φρέατα, ἡ ἀποξήρανσις τῶν ἐλῶδων ἐκτάσεων, ἡ ἐπισκευὴ τοῦ συστήματος τῆς ὑδρεύσεως, ἡ συμπλήρωσις τῶν σωληνώσεων κτλ.

Πολλοί Κοινοότητες κατήρτισαν ήδη προσωρινά προγράμματα βελτιώσεως τόσο της ύδρευσεως όσο και του αποχετευτικού των συστήματος.

Είς τὰ αστικά κέντρα, ως πρὸς τὴν ὕδρευσιν, τὸ φλέγον ζήτημα εἶναι ἡ ἀνεπάρκεια τοῦ ὕδατος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἀνομβρίας, τὸ ἀνεπαρκές σύστημα τῆς διανομῆς ὕδατος (Χανιά), οἱ ἐφθαρμένοι ἀγωγοὶ καὶ ἡ ἔλλειψις ὑδρομέτρων. Ὑπάρχει μέγας κίνδυνος μολύνσεως ἐξ αἰτίας τῆς διανομῆς ὕδατος ἐκ περιτροπῆς καὶ ἀπὸ σπασμένου σωλῆνας, οἱ ὅποιοι πολλακίς διέρχονται πλησίον τῶν ὑπαρχόντων βόθρων. Μόνον τὸ Ἡράκλειον διαθέτει ἐγκατάστασιν ἐν λειτουργίᾳ διὰ τὴν ἀπολύμανσιν τοῦ ποσίμου ὕδατος διὰ χλωρίου. Ἐπίσης μόνον τὸ Ἡράκλειον ἔχει ὑδρόμετρα (ὠρολόγια), ἡ διαρκῆς ὁμῶς παροχὴ ὕδατος καὶ ἐκεῖ εἶναι δυνατὴ μόνον εἰς τὰ πλησιέστερα πρὸς τὴν δεξαμενὴν σπίτια.

Παρὰ ταῦτα δὲν ἐσημειώθησαν τόσο πολλοὶ περιπτώσεις τυφοειδοῦς πυρετοῦ, ὥστε νὰ θεωρηθῆ ὑπεύθυνον τὸ σύστημα ὕδρευσεως, ἐκτὸς εἰς μίαν μόνον πόλιν.

Αἱ δυνατότητες ἐξευρέσεως προσθέτων πηγῶν ὕδατος πρὸς συμπλήρωσιν τῶν σημερινῶν ἐλλείψεων, ἐνεθάρρυνον καὶ ἐχαροποίησαν τοὺς κατοίκους τριῶν πόλεων καὶ πλείστων Κοινοτήτων καὶ χωρίων. Εἰς πλείστας περιπτώσεις, τοῦτο προϋποθέτει κατασκευὴν φραγμάτων εἰς τὰς βάσεις, πλησίον τῶν πηγῶν, ἐκβάθυσιν τῶν φρεάτων ἢ ἀνόρυξιν νέων φρεάτων, εἰς θέσεις ὅπου ἐνδέχεται νὰ ὑπάρχουν ὑπόγειαι πηγαί. Εἰς ἄλλας περιοχὰς ἡ μόνη δυνατὴ αὔξησις τοῦ ὕδατος θὰ ἦτο ἡ κατασκευὴ ὑπογείων δεξαμενῶν (στερνῶν) πρὸς ἐναποθήκευσιν τῶν ὀμβρίων ὕδατων κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀνοιξέως.

Πολύπλοκος εἶναι ἡ Κρατικὴ ὀργάνωσις τῶν ὑγειονομικῶν ὑπηρεσιῶν. Πέντε ἀρμοδιότητες ἐξ Ἀθηνῶν κατευθύνουν αὐτάς. Τὸ Ὑπουργεῖον Ὑγιεινῆς ἔχει τὴν ἀρμοδιότητα ἐπὶ τῆς ὑγειονομικῆς μηχανικῆς ὑπηρεσίας. Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐσωτερικῶν ἔχει τεχνικὴν ὑπηρεσίαν μηχανικῆς βοήθειας διὰ τὰ τοπικὰ δημόσια ἔργα πάσης φύσεως, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἀποχευτικῶν ἔργων τῶν ὑπονόμων. Τὸ Ὑπουργεῖον Δημοσίων Ἔργων ἐνδιαφέρεται διὰ τὰ ἀποξηραντικὰ ἔργα, τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν πλημμυρῶν καὶ δι' ἄλλα παρεμφερῆ ἔργα.

Τὸ Ὑπουργεῖον Ἀνασυγκροτήσεως ἔχει τὴν ἀρμοδιότητα τῆς στεγάζεως καὶ ἀνασυγκροτήσεως, εἰς περιφερείας καταστραφείσας ἐκ τοῦ πολέμου ἢ τῆς ἐπανορθώσεως τῶν ἐξ αὐτοῦ ζημιῶν.

Τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Γεωργίας ἀσχολεῖται μὲ προγράμματα ἀρδεύσεως μικρᾶς ἐκτάσεως, καθὼς καὶ μὲ ζητήματα κτηνιατρικῆς. Μεταξὺ τῶν ὑγειονομικῶν ἐπιθεωρητῶν, τῶν τοπικῶν ὑγειονομικῶν κέντρων καὶ τῶν μηχανικῶν τούτων ὑπηρεσιῶν, ἐλαχίστη εἶναι ἡ συνεργασία.

Ἡ Διεθνὴς Ὄργάνωσις Ὑγείας, παρέσχεν οἰκονομικὴν ἐνίσχυσιν διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς ὑγειονομικῆς καταστάσεως εἰς τὴν Κρήτην, ἀναλαμβάνουσα τὴν δαπάνην τῆς ἀπασχολήσεως ἑνὸς εἰδικοῦ ὑγειονομικοῦ μηχανικοῦ, ἑνὸς σχεδιαστοῦ καὶ πολλῶν τεχνικῶν ὑπαλλή-

λων, διά τήν ἐγκατάστασιν ὑγιεινοῦ συστήματος ὑδρεύσεως, τῶν Κοινοτήτων καί τήν κατασκευήν κοινοτικῶν ἀφοδευτηρίων.

Διά τὸ ἔργον τοῦτο, τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ὑγιεινῆς ἐχορήγησε πιστώσεις εἰς τὰς τεχνικὰς ὑπηρεσίας καί παρεχώρησε τὰ ἀναγκαζοῦντα ὑλικά : σωλήνας καί τσιμέντο. Αἱ Κοινότητες, ἐξ ἄλλου, προσέφερον τὰς ἀναγκαζοῦσας ἐργατικὰς χεῖρας καί τὸ ὑλικὸν ἐπιτοπίως. Ἡ Διαχείρισις Οἰκονομικῆς Συνεργασίας. (Ὑπηρεσία τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν) ἤδη ἠσχολεῖτο μὲ τήν κατάρτισιν μεγάλου προγράμματος διά τήν βελτίωσιν τοῦ συστήματος τῆς ὑδρεύσεως τῶν μικροτέρων πόλεων τῶν 800 Κοινοτήτων τῆς Ἑλλάδος, ἔργον προγραμματισθὲν πρὸς ἐκτέλεσιν κατὰ τὰ ἔτη 1948 - 1952.

11.— Ὑγειονομικὴ ἐπιθεώρησις καταστημάτων τροφίμων κλπ.

Εἰς τὰς μεγάλας πόλεις τῆς Κρήτης, τὰ ἐστιατόρια, αἱ κεντρικαὶ ἀγοραί, τὰ ἀρτοποιεῖα, τὰ καφενεῖα, τὰ ξενοδοχεῖα, τὰ κρεοπωλεῖα, τὰ ζαχαροπλαστεῖα, τὰ γαλακτοπωλεῖα, καί τὰ κουρεῖα, λειτουργοῦν κατόπιν ἀδείας τῆς ἀρμοδίας ὑπηρεσίας καί ἐπιθεωροῦνται τακτικὰ ἀπὸ τοὺς ἀστυιάτρους, οἱ δὲ ὑπάλληλοι ὑφίστανται ἰατρικὴν ἐξέτασιν διὰ νὰ ἀσκοῦν τὸ ἐπάγγελμά των. Στὰ χωριά, ὅμως, δὲν γίνεται τοιαύτη ἰατρικὴ καί ὑγειονομικὴ παρακολούθησις τῶν ἀσχολουμένων μὲ τὰ τρόφιμα. Εἰς τὰ βουστάσια, τὰ ὁποῖα ἐνεργοῦν διανομὴν γάλακτος εἰς τὰ Χανιά, οὐδεὶς ὑφίσταται ὑγειονομικὸς ἔλεγχος. Τὸ καταναλισκόμενον γάλα, ὑπὸ οἰανδήποτε μορφήν, γενικῶς βράζεται. Διὰ τὴν νόθευσιν του μὲ νερὸ ἐξετάζεται τὸ γάλα, ἀλλὰ διὰ τὴν ὑγιεινὴν του ποιότητα δὲν ἐξετάζεται ποτέ.

Εἰς τὰ Χανιά καί εἰς τὸ Ἡράκλειον, τὰ σφαζόμενα ζῶα πάντοτε ἐξετάζονται πρὶν φθάσουν εἰς τὴν κατανάλωσιν. Εἰς τὰ χωριά, ὅμως, μόνον συμπτωματικῶς γίνεται ἀστυιατρικὴ ἐξέτασις τῶν κρεάτων. Εἰς τοὺς πνεύμονας καί τὸ σηκῶτι τῶν ἄνω τῶν 3 ἐτῶν προβάτων κατὰ 80 ο/ο εὐρέθησαν ἐχινόκοκκοι.

Εἰς τὰ Χανιά αἱ ἀγελάδες ἐξετάζονται συχνὰ διὰ τὴν ἀντιδρασίαν μὲ φυματίνην, ἀλλὰ σπανίως ἐμφανίζουσι θετικὴν τοιαύτην. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ αἰγοπρόβατα, εἶναι καί αὐτὰ ἀπηλλαγμένα ἀπὸ τὸ μικρόβιον τῆς φυματώσεως. Οἱ χοῖροι ἐμβολιάζονται κατὰ τῆς χολέρας καί γενικῶς τὰ ζῶα ἐναντίον τοῦ ἀνθρακος.

Εἰς τὸν Νομὸν Ἡρακλείου, ἐκάστοτε, ἐμφανίζεται ὁ μελιταῖος πυρετός, ὡς αἰτία δὲ τῆς μεταδόσεώς του θεωρεῖται κυρίως τὸ τυρί.

Εἰδικὸς ὑπάλληλος, ἐντεταλμένος διὰ τὴν ἐξολόθρευσιν τῶν ἀρουραίων καί ποντικῶν, κάμνει κάθε μῆνα τὸν γῦρον τοῦ ἐμπορικοῦ τομέως τῶν Χανίων καί θὰ ἠδύνατο οὗτος νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν δρᾶσιν του καί εἰς τὰ πλοῖα τοῦ λιμένος.

Ὁ ἐξανθηματικὸς τύφος εἶναι σπάνιον νὰ ἐμφανισθῇ εἰς τὴν Κρήτην χάρις εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ «1080» διὰ τὴν ἐξόντωσιν τῶν ἀρουραίων καί τοῦ D.D.T. διὰ τὴν ἀποφθειρίασιν τῶν μαθητῶν, τῶν φυλακισμένων καί τῶν τροφίμων ἄλλων ἰδρυμάτων.

Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ D.D.T. διὰ τὸν ἀνθελονοσιακὸν ἀγῶνα

ώφέλησε καί ἀπό τῆς πλευρᾶς τοῦ καθαρισμοῦ τῶν σπιτιῶν ἀπό τις ψεῖρες κλπ. Διὰ τὴν διαφύλαξιν τῶν τροφίμων, ὅμως, ἀπὸ οὓς ἀρουραίους καὶ τοὺς ποντικούς ἐν γένει, χρειάζεται ἄλλο, δραστηκώτερον, μέτρον.

12.— Δημοσία ὑγιεινὴ καὶ ἐκπαίδευσις

Ἐὰν καὶ εἰς τὴν ὀργάνωσιν κεντρικῆς διοικήσεως, προβλέπεται ἡ διαπαιδαγώγησις τοῦ κοινοῦ διὰ τὴν δημοσίαν ὑγιεινὴν, ἐν τούτοις ἐλαχίστη γίνεται σχετικὴ ἐργασία εἰς τὰς ἐπαρχίας. Βεβαίως, γίνονται ὁμιλίαι καὶ διαλέξεις εἰς τὰς Κοινότητες κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς ἐπιδημίας, αἱ ἐφημερίδες ἀσχολοῦνται πολλάκις ἐπὶ ζητημάτων ὑγιεινῆς, καὶ συχνὰ διανέμονται φυλλάδια ἐπὶ θεμάτων φυματιώσεως καὶ ἀφροδισίων νοσημάτων. Τὸ ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐπιτελεῖται ἐκ μέρους τῆς Ἀντιφυματικῆς Ἐνώσεως καὶ τοῦ Ἰδρύματος Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων, δυστυχῶς δὲν εἶναι συντονισμένον μὲ τὴν προσπάθειαν τῶν ὑγειονομικῶν κέντρων ἢ τῆς τοπικῆς Διοικήσεως.

Διὰ τὰ σχολεῖα, κατεβάλλετο προσπάθεια ὅπως ταῦτα ἀνέλθουν εἰς τὸ προπολεμικὸν ἐπίπεδον τοῦ ἔτους 1939, ἀπὸ ἀπόψεως διδακτέας ὕλης καὶ σχολικῆς ὑγιεινῆς, ἀλλὰ χωρὶς νὰ ὑπάρχουν βάσιμοι ἐλπίδες ἐπιτυχίας. Εἰς τὰ Δημοτικὰ σχολεῖα δὲν ἐχρησιμοποιοῦντο βιβλία. Ἡ διδασκαλία τῆς ὑγιεινῆς ἐξηρτάτο ἀπὸ τὴν πρωτοβουλίαν τοῦ διδασκάλου. Εἰς τὰ Γυμνάσια, τὸ μάθημα τῆς ὑγιεινῆς ἐδιδάσκετο ὑπὸ τοῦ σχολιάστρου ἢ τοῦ καθηγητοῦ τῆς σωματικῆς ἀγωγῆς. Μικρὸς ἀριθμὸς παιδιῶν ἐφοίτα εἰς τὸ Γυμνάσιον εἰς τὴν Κρήτην.

Κατὰ τὸ ἔτος 1948 μόνον τὸ ἐν τρίτον τῶν Δημοτικῶν Σχολείων εἰς τὰς Κοινότητας, διέθετον κάπως ἱκανοποιητικὸν σύστημα ἀποχετεύσεως. Τὰ τρία πέμπτα περίπου τῶν Δημοτικῶν σχολείων εἰς τὰς πόλεις καὶ σχεδὸν ἅπαντα τὰ σχολεῖα τῆς Μέσης ἐκπαίδευσεως (96 ο/ο) ἦσαν ἐφωδιασμένα μὲ ἱκανοποιητικὸν ἀποχετευτικὸν σύστημα. Σχολικὰ λουτρά ὑπῆρχον μόνον εἰς τέσσαρα Δημοτικὰ Σχολεῖα καὶ τὰ 13 ο/ο τῶν μαθητῶν τῶν Γυμνασίων. Αἱ λουτρικαὶ ἐγκαταστάσεις αὗται περιορίζονται εἰς τοὺς νομοὺς Χανίων καὶ Ρεθύμνης, ὅπου ὑπάρχει σχετικῶς ἀφθονώτερον νερό.

Κατὰ τὰ ἔτη 1946 - 1948 ἐνηργήθη δαμαλισμὸς εἰς 10.000 μαθητὰς κατὰ μέσον ὄρον ἐτησίως. Περίπου 5.000 εἰς τὸν Νομὸν Ρεθύμνης. Μόνον εἰς τὸν Νομὸν Ἡρακλείου ἐγινεν ἀντιφυματικὸς ἐμβολιασμὸς κατὰ τὴν ὡς ἄνω περίοδον καὶ μὲ μέσον ὄρον 22 κατ' ἔτος. Κατὰ τὸ ἔτος 1947 εἰς τὸν Νομὸν Χανίων ἐνηργήθησαν ἀντιδιφθεριτικοὶ ἐμβολιασμοὶ εἰς 250 παιδιά.

Τὸ ἐν δέκατον τῶν Δημοτικῶν Σχολείων, καὶ τὰ δύο τρίτα τῶν σχολείων Μέσης Ἐκπαίδευσεως, διέθετον καλὸ ὑγιεινὸ πόσιμον νερό, συμφώνως πρὸς τὰς σχολιατρικὰς ἐκθέσεις.

13.— Μικροβιολογικαὶ καὶ ἀκτινοσκοπικαὶ ὑπηρεσίαι

Εἰς τὰς Ἀθήνας λειτουργοῦν πολυάριθμα χημικὰ καὶ ἰατρικὰ

έργαστήρια, καλύπτοντα την έλονοσιακήν, παρασιτολογικήν και βακτηριδιολογικήν εξέτασιν τοῦ ὕδατος καὶ τοῦ γάλακτος, τὴν χημικὴν ἀνάλυσιν τῆς κινήσης καὶ τῶν ναρκωτικῶν, διὰ τὸ Κρατικὸν Μονοπώλιον καὶ διὰ τὴν παρασκευὴν βιολογικῶν προϊόντων. Εἰς τὰ Χανιά καὶ τὸ Ἡράκλειον γίνονται ἀναλύσεις τοῦ πωλουμένου γάλακτος διὰ τὴν νόθευσιν καὶ περιεκτικότητα εἰς λιπαρὰ καὶ τοῦ ἐλαιολάδου, ὡς πρὸς τὴν ὀξύτητα καὶ τοξικότητα αὐτοῦ.

Τὸ Ὑγειονομικὸν Κέντρον τῶν Χανίων διέθετε μὲν ἐργαστήρια, τελευταίως, ὅμως, ἦτο χωρὶς διευθυντήν. Τὰ Ὑγειονομικὰ Κέντρα Β' κατηγορίας δὲν διέθετον ἐργαστήρια, καὶ ἄλλα τοιαῦτα ἦσαν χωρὶς προσωπικόν. Τὸ Ὑγειονομικὸν Κέντρον τῶν Χανίων μόνον διέθετεν ἀκτινοσκοπικὸν μηχανήμα.

14.— Δαπάναι ὑπηρεσίας διὰ τὴν δημοσίαν ὑγιεινὴν καὶ χρηματοδότησις ταύτης

Τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ὑγιεινῆς ἐγκρίνει τὰ κονδύλια πρὸς κάλυψιν τῶν δαπανῶν διὰ τὴν δημοσίαν ὑγιεινὴν. Οἱ μισθοὶ τῶν μονίμων ὑπαλλήλων προϋπολογίζοντο παρὰ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ὑγιεινῆς ἐξ Ἀθηνῶν. Ὁ προϋπολογισμὸς τῶν ὑπολοίπων δαπανῶν κατηρτίζετο ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ὑγιεινῆς, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Διευθυντοῦ τῆς Γενικῆς Διευθύνσεως τῆς Ὑγιεινῆς διὰ τὴν Κρήτην, ὅστις ἔτυχε νὰ εἶναι καὶ νομιάτρος τοῦ Νομοῦ Χανίων. Κατὰ τὸν καταρτισμὸν τῶν εἰδικῶν προϋπολογισμῶν δαπανῶν, ἀτυχῶς, οὗτος δὲν συνειργάσθη μετὰ τῶν ἄλλων νομιάτρων.

Αἱ δαπάναι διὰ τὰς ὑγειονομικὰς ὑπηρεσίας τῆς Κρήτης, καλυπτόμεναι παρὰ τοῦ Ἐθνικοῦ Ὑπουργείου τῆς Ὑγιεινῆς, συμπεριλαμβανομένης καὶ τῆς λειτουργίας τῶν Κρατικῶν καὶ Δημοτικῶν Νοσοκομείων, ἀνῆλθον εἰς ἐνάμισις ἑκατομμύριον δολλαρίων, ἐν δολλάριον δηλαδὴ δι' ἕκαστον κάτοικον, διὰ τὸ ἔτος 1947-1948. (Διὰ λεπτομερείας ἴδε Παράρτημα 5, Πίνακα Α 56). Τὰ νοσηλευθέντα ἄτομα κατέβαλον ἐκ τοῦ ὡς ἄνω ποσοῦ τὰ 38.000 δολλάρια διὰ νοσήλειά των. Ἀπὸ ἐν δολλάριον, ἐκ τῶν διατεθέντων διὰ τὴν Δημοσίαν Ὑγείαν τὰ 31 σέντς ἐδαπανήθησαν διὰ τὴν λειτουργίαν (συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ προσωπικοῦ) τῶν Γενικῶν Νοσοκομείων, τὰ 18 διὰ τὸ Λεπροκομεῖον, τὰ 12 διὰ τὰ Σανατόρια καὶ τὰ 6 διὰ τὸ Ψυχιατρεῖον καὶ τὸ Νοσοκομεῖον ἀφροδισίων νοσημάτων. Τὰ Κρατικὰ Νοσοκομεῖα ἐχρησιμοποίησαν τὰ ὑπόλοιπα 33 σέντς διὰ προληπτικὸν καὶ κατασταλτικὸν πρόγραμμα. Κατὰ τὸ ἔτος 1947 διὰ τὰ προγράμματα τῶν Κρατικῶν καὶ δημοτικῶν ὑγειονομικῶν Κέντρων, ἐδαπανήθησαν μόνον 10 ο/ο ἐκ τοῦ λογαριασμοῦ δολλαρίων. Ἡ ὑπηρεσία τῆς έλονοσίας ἐδαπάνησε τὰ 18 ο/ο καὶ διὰ τὰ προγράμματα τῶν ἄλλων ἀσθενειῶν ἐδαπανήθησαν τὰ 5 ο/ο ἐκ τῶν κρατικῶν δολλαρίων διὰ τὴν ὑγείαν τῆς Κρήτης.

Τὰ ἀνωτέρω στοιχεῖα δὲν διαλαμβάνουν τὰς ὑγειονομικὰς ὑπηρεσίας, αἱ ὁποῖαι παρέχονται εἰς τὰ Σχολεῖα, μέσῳ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας ἢ διὰ τοῦ Π.Ι.Κ.Π.Α., Ι.Κ.Α., τῆς Ἀντιφυματικῆς Ἐνώσεως καὶ διὰ πλείστων ἄλλων Κρατικῶν καὶ ἡμικρα-

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑΝ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Παράλληλα προς την ευγνωμοσύνη την όποιαν εκφράζομεν προς τοὺς συνεργάτας μας, εἰς ἄλλο μέρος τοῦ παρόντος βιβλίου, ὀφείλομεν νὰ δηλώσωμεν μὲ ἰδιαιτέραν ἔμφασιν τὴν πολυτιμωτάτην συμβολὴν τοῦ Δρος W.A. McIntosh, ὡς πρὸς τὴν ὀργάνωσιν καὶ ἐκτέλεσιν τῆς Ἐρεύνης.

Εἶναι ἀνεκτίμητος ἡ συμπαράστασις εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ κατεύθυνσιν μιᾶς ἐρεύνης εἰς ξένην χώραν, τῶν Ἀμερικανῶν, οἵτινες ἔζησαν πολλὰ ἔτη εἰς τὴν περιοχὴν αὐτήν. Οἱ κ. κ. Clayton Whipple, Print Hudson, William Tait, ἅπαντες μέλη τοῦ προσωπικοῦ τῶν Ὄργανώσεων AMAG καὶ ECA καὶ Daniel E. Wright τῆς WHO, συγκαταλέγονται μεταξὺ τῶν πολυτιμωτέρων συμπαριστατῶν μας εἰς τὸ ἔργον τῆς Ἐρεύνης. Ὁ γράφων, ὄλως ἰδιαιτέρως εὐχαριστεῖ τὴν Δίδα Frances Riley, στέλεχος τῆς κοινωνικῆς προνοίας, διὰ τὴν προκαταρκτικὴν ἐργασίαν της, σχετικῶς πρὸς τὴν μελέτην περὶ Κρήτης καὶ Κρητῶν. Ἡ διετής παραμονὴ τῆς Δίδος Riley ἐν Κρήτῃ ὡς μέλους τῆς ΟΥΝΡΑ, ὑπῆρξεν ἡ ἀφειρηρία διὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ προγράμματός μας διὰ τὴν Ἐρευναν ἐπὶ τῆς νήσου.

Πρέπει, ἐπίσης, νὰ ἐξαρθῇ ἰδιαιτέρως ἡ ἀξιέπαινος προσπάθεια τῶν Ἑλλήνων συνεργατῶν, οἵτινες ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τῶν συμβούλων Κρατικῶν Ὑπηρεσιῶν καὶ ἄλλων Ὄργανισμῶν, συνέβαλον εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου τῆς Ἐρεύνης μας. Ἴδου τὰ ὀνόματα τῶν κυριωτέρων ἐξ αὐτῶν: Δρ. Πᾶνος Ἀναγνωστόπουλος, κ. κ. Γ. Κάβουρας Κ. Καφᾶτος καὶ Σ. Γ. Μπουλνταδάκης τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας. Ο. Στεφόπουλος καὶ Δρ. Ε. Παπαντωνάκης, τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ὑγιεινῆς, Δίς Ἑλενα Σδρίν, τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, κ. Κλέων Κραντωνέλλης, τοῦ Ὑπουργείου Ἀνασυγκροτήσεως, κ. Ἐμμ. Καβγαλάκης, τοῦ Ὑπουργείου Δημοσίων Ἔργων καὶ κ. Γεώργιος Ἀρώνης, τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας.

Ἡ ἐπιτυχία διὰ τὴν διεξαγωγὴν ἐρεύνης εἰς ξένην χώραν, κατὰ μέγα μέρος ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν καλὴν μετάφρασιν καὶ ἐρμηνείαν τῶν πληροφοριῶν ὅσον καὶ τῶν συμβάντων. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἡ ἔρευνα τῆς Κρήτης ὑπῆρξεν ἐξαιρετικὰ τυχερῆ, ἐξασφαλίσασα ὁμάδα μεταφραστῶν, διερμη-

νέων, διοικητικῶν συμβούλων καὶ ἐποπτῶν μὲ ἄριστα προσόντα ὅπως : οἱ κ. κ. Γεώργιος Ναξάκης, Κων)νος Μαρκίδης, Ε. Γ. Τρίμης καὶ Πέτρος Παραδομενάκης. Οἱ ἀνωτέρω ἐπλασιώθησαν ἀπὸ ἐξ ὑπαλλήλους τοῦ Γραφείου, ἀρίστους δακτυλογράφους καὶ μεταφραστάς. Εἴκοσι ἐξελέγησαν μεταξύ 20 ὑποψηφίων, κατόπιν συντόμων γραπτῶν καὶ προφορικῶν ἐξετάσεων, εἰς τὴν ταχύτητα καὶ ἀκρίβειαν τοῦ χειρισμοῦ τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Ἀγγλικῆς γραφομηχανῆς, καθὼς καὶ εἰς τὴν μετάφρασιν ἐκ τοῦ Ἀγγλικοῦ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ ἀντιστρόφως.

Εἶναι περιττὸν νὰ ἐξαρθῆ ἡ μεγάλη σπουδαιότης τῆς ἐξευρέσεως ὁδηγῶν αὐτοκινήτων, πού νὰ εἶναι γινώσται τῶν δρόμων καὶ νὰ δύνανται νὰ ἐκτελοῦν προσχεδιασμένα προγράμματα μετακινήσεως τῶν ἀπογραφέντων ἀπὸ Κοινότητος εἰς Κοινότητα ἐνίοτε εἰς δύο καὶ τρία δρομολόγια ἡμερησίως.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς πλείστας ἄλλας περιοχὰς τῆς Εὐρώπης, ἅπαν το προσωπικὸν προθύμως ἐξετέλει οἰανδήποτε πρόσθετον ἐργασίαν, ὡσάκις ἐπαρουσιάζετο ἀνάγκη.

Οἱ διάφοροι ἀνώτεροι ὑπάλληλοι ἀνὰ τὴν Νῆσον καὶ εἰς τοὺς Νομούς, ἐκπροσωποῦντες τὰ Ὑπουργεῖα Ἰδίως τῆς Γεωργίας, Συντονισμοῦ, Παιδείας, Ὑγιεινῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, Οἰκονομικῶν, Ἀνασυγκροτήσεως, Δημοσίων Ἔργων, Ἀεροπορίας, Μεταφορῶν καὶ Συγκοινωνίας προθύμως παρέσχον τὰς ζητηθείσας πληροφορίες εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς ἐρεῦνης.

Πρὸς τοῦτοις οἱ ὑπάλληλοι τῆς Τραπεζῆς, τῆς Ἑλλάδος, τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς καὶ τῆς Ἐμπορικῆς Τραπεζῆς παρέσχον τὰς σχετικὰς πληροφορίες περὶ τῆς πιστωτικῆς καὶ οἰκονομικῆς πολιτικῆς.

Ἄλλαι ὑπηρεσίαι, αἱ ὁποῖαι συνέβαλον εἰς τὴν συγκέντρωσιν πληροφοριῶν, σχετικῶς πρὸς τὴν καλυτέραν κατανόησιν τῶν προβλημάτων τῆς Κρήτης ὑπῆρξαν ἡ AMAG (Ἀμερικανικὴ Ἀποστολὴ Βοηθείας πρὸς τὴν Ἑλλάδα) καὶ ἡ ἀνάδοχος τῆς Ὀργάνωσις ΕΣΑ. (Διαχειρίσις Οἰκονομικῆς Συνεργασίας), ἡ ΕΛΟ, (Ὀργάνωσις Τροφίμων καὶ Γεωργίας τῶν Ἠνωμένων Ἐθνῶν), ἡ WHO (Παγκόσμιος Ὀργάνωσις Ὑγείας) τὸ Ἴδρυμα Ἑγγὺς Ἀνατολή, ἡ UNRRA, αἱ στρατιωτικαὶ Ὑπηρεσίαι τὸ Γραφεῖον Διεθνούς Γεωργικῆς συνεργασίας τοῦ Ἀμερικανικοῦ Ὑπουργείου τῆς Γεωργίας, Τμῆμα Ἑγγὺς Ἀνατολῆς, τὰ Ἀμερικανικὰ Ὑπουργεῖα Ἐξωτερικῶν καὶ Ἐμπορίου.

Κατωτέρω παρέχομεν κατάλογον ὑπευθύνων Ἑλλήνων οἵτινες συνέβαλον εἰς τὸν καταρτισμὸν καὶ τὴν συναρμολόγησιν τῶν χειρογράφων πορισμάτων ἐπὶ τῆς Ἐρεῦνης τῆς Κρήτης.

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΝ

1) Ἑλληνες τεχνικοὶ σύμβουλοι. — (Ἐκαστος προσέφερε τὰς ὑπηρεσίας του, εἰς χρονικὸν διάστημα κυμαινόμενον ἀπὸ μιᾶς ἐβδομάδος εἰς δύο μῆνας, ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν τῆς Ἐρεῦνης.

Οἱ κ. κ. Π. Ἀναγνωστόπουλος, Ὑπουργείου Γεωργίας, Ἀθήναι,

Κ. Μ. Κραντωνέλης, Ὑπουργείου Ἀνασυγκροτήσεως, Ἀθήναι,

Μ. Α. Στεφάπουλος, Ὑπουργείου Ὑγιεινῆς, Ἀθήναι.

Δις Ἑλένη Σδρίν, Ὑπουργείου Παιδείας, Ἀθήναι.

Γεώργιος Ἀρώνης, Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, Ἀθήναι.

Ἐμ. Καβγαλάκης, Ὑπουργείου Δημοσίων Ἔργων, Χανιά.

Γεώργιος Κάβουρας, Ὑπάλληλος Γεωργικῆς Ὑπηρεσίας, Ἀγ. Νικόλαος.

- Κ. Καφᾶτος, Γεωπόνος, Ἡράκλειον, Κρήτη.
 Σ. Γ. Βούλταδάκης, Γεωπόνος, Χανιά.
 Ι. Σ. Λεοντιάδης, Περιφερ. Δ/ντῆς Ὑπουργ. Ἀνασυγκροτήσεως, Χανιά.
 Δρ. Εὐγ. Παπαντωνάκης, Διευθυντῆς, Ὑγιεινῆς, Χανιά.
 Ε. Γερακάκης, Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς, Χανιά.

2) Προσωπικὸν τοῦ γραφείου (3 — 6 μηνῶν), κ. κ. Κωνσταντῖνος Μακρίδης,
 μεταφραστής, διερμηνεύς.

- Ἐπαμ. Τρίμης, Ἐπόπτης μεταφραστής, διερμηνεύς.
 Πέτρος Παραδομενάκης, μεταφραστής διερμηνεύς.
 Δίδες Βάσω Μπαλολάκη, δακτυλογράφος, μεταφράστρια, διερμηνεύς.
 Χρυσούλα Κανδανολέων » » »
 Κα Ρένα Παπαλεξάκη » » »
 Δίς Μάτ—Μπάκ » » »
 Μαρία Παπαδάκη » » »
 Ἰολάνθη Ναξάκη » » »
 κ.κ. Μιχαὴλ Καρδαμάκης πολυγραφετῆς » » »
 Εὐάγγελος Παπαλεξάκης, ὀδηγὸς αὐτοκινήτου
 Ἀριστοτέλης Λιονάκης » » »
 Ἐμμ. Σφακιανάκης » » »

3) Ἀπογραφεῖς Γενικῆς Ἐρεῦνης (ἐντόπιοι Κρήτες—6— ὁμάδες) διὰ τὰ Δελτία
 ὀικογενειῶν, ἀγροκτημάτων καὶ Κοινοτήτων, Δελτία Α, ΑΑΙ, Β,Γ), κ.κ.

Παῦλος Παυλάκης, ἡλικία 22, ὁμιλεῖ Ἀγγλικά, δευτεροετῆς σπουδαστῆς
 Πολυτεχνείου Ἀθηνῶν, (Πολιτικὸς Μηχανικός).
 Σπύρος Γαζῆς, ἡλικία 22, δευτεροετῆς Πολυτεχνείου Ἀθηνῶν (Ἀρχιτέκτων
 Μηχανικός).

Παῦλος Κακούρης, ἡλικία 22, δευτεροετῆς Πολυτεχνείου (Ἀρχιτέκτων Μηχα-
 νικός) Ἀθῆναι.

Κωνσταντῖνος Κονιωτάκης, ἐτῶν 30, Πτυχιούχος Πανεπιστημίου Θεσσαλονί-
 κης, (Γεωπόνος.)

Γεώργιος Χαροκόπος, ἐτῶν 29, ὁμιλεῖ ὀλίγα Ἀγγλικά, ἀπολυτήριον Γυμνα-
 σίου, ὑπηρετήσῃ 8 ἔτη εἰς τὸν στρατόν, ἐχρημάτισε διδάσκαλος εἰς σχο-
 λεῖον ἐπὶ ἔν ἔτος.

Ἐλευθέριος Τσιβῆς, ἐτῶν 43, ἀξιωματικὸς ἔφεδρος, ἀπολ. Γυμνασίου.

Ἡρακλῆς Σταβιανουδάκης, ἐτῶν 22, ἀπολυτήριον Γυμνασίου, ὑποψήφιος σπου-
 δαστῆς Νομικῆς.

Γεώργιος Σηφάκης, ἐτῶν 21 ὁμιλεῖ Ἀγγλικά, ἀπολ. Γυμνασίου, ὑποψήφιος
 φοιτητῆς.

Θεόδωρος Ἀναγνωστόπουλος, ἡλικίας 20 ἐτῶν, τριτοετῆς σπουδαστῆς Πολυτε-
 χνείου Ἀθηνῶν (Ἀρχιτέκτων Μηχανικός).

Ἀντώνιος Κακατσάκης, ἐτῶν 21, ἀπολ. Γυμνασίου (διευθύνει ἀγρόκτημα).

Μιχαὴλ Χατζάκης, ἐτῶν 20, ἀπολ. Γυμνασίου, (ἔχει κατάστημα ραδιοφῶνων,
 ἠλεκτρικῶν εἰδῶν).

Δημήτριος Κακαβελάκης, ἐτῶν 21, ὁμιλεῖ Ἀγγλικά, ἀπολ. Γυμνασίου, δημο-
 σιογράφος (ρεπόρτερ) σκοπεύει νὰ σπουδάσῃ νομικά.

4) Ἀπογραφεῖς Διαιτολογικῆς Ἐρεῦνης ἀπὸ τὰ Χανιά

Ἐθελονταὶ ἀεδλφαί, εἰργάσθησαν ἀπὸ 6 ἕως 8 ἐβδομάδας διὰ τὸ ἑπτα-

ήμερον διαιτολόγιον, τῶν παιδιῶν τῶν ἐγκύων καὶ θηλαζουσῶν γυναικῶν, καὶ διὰ τὴν οικογενειακὴν ἀπογραφὴν. (Ἀπογραφικὰ Δελτία ὑποδειγμάτων Ε, ΣΤ, Ζ, Η, Ι, Ια, καὶ Ι).

Δίδες Ρόδω Βρανάκη
Ἑλλη Κανταρτζόγλου
Ἡλέκτρα Λούπη
Στέλλα Ρενιέρη
Αἰμιλία Μαλανδράκη
Χρυσούλα Παπαδάκη
Ἀφροδίτη Μαυριδάκη

5) Ἔτεροι Ἑλληνικοὶ Ὄργανισμοὶ καὶ Σύμβουλοι

Δρ. Φ. Κοπανάρης, Γενικὸς Διευθυντὴς Ὑγιεινῆς Ὑπουργείου Ὑγιεινῆς, Ἀθῆναι

Δρ. Γρηγόριος Α. Λιβσαδᾶς, Διευθυντὴς Ὑγειονομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν.

Δρ. Σ. Καραμπέτσος, Γενικὸς Διευθυντὴς Ἱατρικῆς Περιθάλψεως.

Δρ. Καρακασῶνης, Μηχανικὸς (Ὑγειονομικὸς).

κ. Πετράκης, Καθηγητὴς, Ἡράκλειον.

κ. Μαρκόπουλος Ὑγεινολόγος (Παγκοσμίου Ὁργανώσεως Ὑγείας).

κ. Γουλιέλμος Μουσοῦρος, Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως, Ὑπουργεῖον Γεωργίας, Ἀθῆναι.

κ. Δρ. Ἀγιοντάντης Διευθυντὴς Φυτολογίας, Ὑπουργεῖον Γεωργίας.

Δρ. Α. Πιεριακέας, Δ/ντὴς Πειραματικοῦ Σταθμοῦ Δημητριακῶν Μεσαρᾶς

κ. Α. Ξανθουδίδης Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς Γεωργίας.

κ. Τσόκαλης, Προϊστάμενος Προσωπικοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας.

Δρ. Ἰωάννης Χατζηνικολάου, Ἐντομολόγος Ὑγειονομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν

κ. Κ. Α. Δοξιάδης, Συντονιστὴς κατὰ τὰ ἔτη 1948—1949.

Μὲ τούτους Συμβούλους καὶ ἀνωτέρους ὑπαλλήλους τῶν διαφόρων Ὑπουργείων, πρέπει νὰ ἀναφερθοῦν καὶ τὰ ὀνόματα τῶν κάτωθι ὀργανώσεων:

Ὑγειονομικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν

Σχολὴ Ἀδελφῶν Νοσοκόμων Ἐπισκεπτριῶν

Πατριωτικὸν Ἴδρυμα Κοινωνικῆς Προνοίας καὶ Ἀντιλήψεως (Π.Ι.Κ.Π.Α.)

Ἑλληνικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς

Ἑλληνικὴ Πολεμικὴ Περιθάλψις

Ἐθνικὴ Ἑλληνικὴ Ἀντιφυματικὴ Ὁργάνωσις

Ἴδρυμα Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων (Ι.Κ.Α.)

6) Σύμβουλοι τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἀμερικανικῶν καὶ ξένων συμφερόντων

Clayton Whipple, Γεωργικῶν ὑπηρεσιῶν AMAG—ECA

Print Hudson, » » » »

J. D. Pope, » » » »

William L. Tait, Περιφερειακῶν Ὑπηρεσιῶν » »

Walter Packard, Μηχανικὸς ἀρδεύσεως » »

M. Conlon, Διοικητικῶν Ὑπηρεσιῶν » »

Dr. Oswald F. Hedley, Δ/τὴς Δημοσίας Ὑγείας » »

Dr. Fred M. Love, Εἰδικὸς φυματιολόγος » »

Daniel E. Wright, Μηχανικὸς Παγκοσμίου Ὁργανισμοῦ Ὑγείας—WHO

Dr. Marshall Hertig, Ἐντομολόγος » » » »

Mr. Bernstein, Μηχανικός » » » »
 Laird Archer, Διευθυντής Ίδρύματος Έγγυς Ανατολής, Αθήναι
 Dr. J. M. Vine, Προϊστάμενος Ιατρικών Υπηρεσιών Παγκο-
 σμίου Οργανώσεως Υγείας » »
 Helene Nussbaum, Αρχινοσοκόμος Ομάδος Φυματώσεως BCG και
 της WHO—ICG

7) Διαιτολόγοι, έν Κρήτη και Η.Π.Α.

Άνδρομάχη Τσόγκα, της FAO (Όργανωσις Τροφίμων και Γεωργίας),
 Υπουργείον Σντονισμού της Ελλάδος, Αθήναι.
 Δρ. Ζ. Ρ. Τρεμολιέρ, Προϊστάμενος Τμήματος Θρέψεως του Έθνικού
 Ίνστιτούτου Υγιεινής (45, όδός Cardinet, Παρίσι 17, Γαλλία).
 Έλένη Ν. Σδρίν, Διαιτολόγος Υπουργείου Παιδείας, Αθήναι.

8) Άμερικανοί του Προσωπικού και αι έν Κρήτη άρμοδιότητες αυτών.

Περιφερειακός Διευθυντής επί των ζητημάτων διαθέσεως των πόρων, έκ-
 παιδεύσεως, Γεωργίας, διοικήσεως και γενικής οικονομίας.

Dr. W. A. McIntosh, Δημοσίας Υγείας.

Dr. Paul M. Densen, Στατιστικολόγος Υγείας.

Irving B. Crosby, Γεωλόγος Υδρεύσεως.

Dr. R. J. Jessen, Έντεταλμένος επί της έν Κρήτη Δειγματοληπτικής
 Έρεύνης, προπαρασκευής των άπογραφικών Δελτίων, συγκεντρώσεως
 στοιχείων και της στατιστικής ανάλυσεως αυτών.

Norman V. Stand, άρμόδιος της προετοιμασίας των Δελτίων Δειγματο-
 ληψίας, Δήμων, και βοηθός δια την κατάρτιση των άπογραφέων, καθώς
 και της έκδόσεως, άνακεφαλαιώσεως και ανάλυσεως των δεδομένων έν
 Άμερικη.

Joseph C. Dodson, άρμόδιος δια την έπιλογήν, κατάρτιση και έποπτείαν
 των άπογραφέων, καθώς και δια την συγκέντρωση των Δελτίων.

**9) Μέλη του Στατιστικού Έργαστηρίου του Κρατικού Κολλεγίου της Αϊόβας, τα
 όποια έβοήθησαν δια την πινακοποίηση και ανάλυση των δεδομένων
 της Κρήτης και δια την σύνταξη των ύπομνημάτων:**

Dr. Raymond J. Jessen, Στατιστικολόγος της Γεωργίας BAE, USDA,
 Καθηγητής, Στατιστικόν Έργαστήριον του Κρατικού Κολλεγίου της Αϊόβας

Norman V. Strand, Στατιστικολόγος της Γεωργίας, BAE, USDA, Καθη-
 γητής, Στατιστικόν Έργαστήριον Κρατικού Κολλεγίου της Αϊόβας.
 Συγγραφεύς βιβλίου έκ 869 πινάκων, έξαχθέντων από τα δεδομένα της
 Έρεύνης της Κρήτης, έκ των όποιων έλήφθησαν οι πλείστοι έκ των πινά-
 κων του παρόντος βιβλίου.

Βοηθοί έκδόσεως στατιστικού ύλικού και Δελτίων:

Donovan Thompson, John Monroe, John Hoffman, Mrs. Dorothy Cooke.

Διευθυνταί των γραφείων ύπολογισμών και πινακοποιήσεων:

Mrs. Mary Clem, Mrs. Bertha Eastman.

Βοηθοί Γραμματείς:

Mrs. Margaret Kirwin, June Duffield, Mrs. Margaret Taylor Hoffman,
 Mrs. Lydia White, Mrs. Margaret Willey.

18) Πρόσθετον Προσωπικόν (έν Η.Π.Α) συμβαλλόν εις την προπαρασκευήν

των βασικών ύπομνημάτων.

Dr. Calla Van Syckle, Οικονομολόγος επί της Καταναλώσεως Τροφίμων και Θρεπτικών Ούσιων.

Dr. E. Jean Learned Mickey, Οικονομολόγος επί της Καταναλώσεως Σταθμός Διαβιώσεως.

Dr. Ralph H. Woods, Πρόεδρος Κρατικού Διδασκαλείου Έκπαίδευσης.

Thelma J. Norris, Διαιτολόγος, FAO : Τρόφιμα και Θρέψις.

Dr. V. C. Valaoras, O.M.E. Βιοστατιστική.

Dr. Norman S. Buchanan : Συνδιευθυντής Κοινωνικών Έπιστημών, Ίδρυμα Ροκφέλλερ, Βοηθός εις την αναδιοργάνωσιν του ύλικου εις 1500 σελίδας, (δωδεκάτομος σειρά προκαταρκτικών ύπομνημάτων).

Dr. J. H. Willits, Διευθυντής των Κοινωνικών Έπιστημών, Ίδρυμα Ροκφέλλερ.

L. K. Soth, Έκδοτικό προσωπικό, Des Moines Register : έκδοτική συνεργασία.

George Soule, έκδοτική συνεργασία.

- 11) *Τὰ κατωτέρω πρόσωπα προσέφεραν μεγίστας υπηρεσίας* εις τὸ ἔργον διὰ τῆς ἐκ μέρους των παρακολουθήσεως τῶν ἀρχικῶν σχεδίων καὶ χειρογράφων μας, χωρὶς νὰ εὐθύνωνται διὰ τὰ τυχόν σφάλματα τοῦ ἐντύπου ὑλικοῦ.

Τροφίμων καὶ Θρέψεως :

Dr. Calla Van Syckle, Κρατικὸν Κολλέγιον Μίτσιγκαν, Ήστ Λάνσιγκ, Μίτσιγκαν.

Dr. J. R. Trémolières, Διεθνὲς Ίνστιτοῦτον Ὑγείας, Παρίσι.

*Ανδρομάχη Τσόγκα, FAO, Ἀθήναι.

Thelma J. Norris, FAO, Οὐάσιγκτων, D.C.

Dr. George C. Payne, Διεθνὲς Ὑπηρεσία Ὑγείας—Ίδρυμα, Ροκφέλλερ.

Dr. William J. Darby, Ὑπηρεσία Διεθνούς Ἱατρικῆς Περιθάλψεως, Πανεπιστημίου Βάντερμπιλντ.

Dr. L. A. Maynard, Σχολὴ Διατροφῆς, Πανεπιστημίου Κόρνελλ.

Ὑγείας

Dr. G. K. Strobe, Διευθυντής τῆς Ὑπηρεσίας Διεθνούς Ὑγείας, Ίδρύματος Ροκφέλλερ.

Dr. A. J. Warren, Διευθυντής τῆς Ὑπηρεσίας Ἱατρικῆς Περιθάλψεως καὶ Δημοσίας Ὑγείας, Ίδρύματος Ροκφέλλερ.

Dr. Hugh H. Smith, Ὑπηρεσία Ἱατρικῆς Περιθάλψεως καὶ Δημοσίας Ὑγείας, Ίδρύματος Ροκφέλλερ.

Dr. W. A. McIntosh, Ὑπηρεσία Ἱατρικῆς Περιθάλψεως καὶ Δημοσίας Ὑγείας, Ίδρύματος Ροκφέλλερ.

Dr. M. C. Balfour, Ὑπηρεσία Ἱατρικῆς Περιθάλψεως καὶ Δημοσίας Ὑγείας, Ίδρύματος Ροκφέλλερ.

Dr. Paul M. Densen, Ὑπηρεσία Βιοστατιστικῆς Ἀνωτ. Σχολῆς Δημοσίας Ὑγείας, τοῦ Πανεπιστημίου Πίτσμπουργκ.

Ὁλοκληρωμένα χειρογραφα (προκαταρκτικὰ σχέδια)

Dr. J. D. Black, Σχολὴ Littauer Δημοσ. Διοικήσεως τοῦ Πανεπιστημίου Χάρβαρντ.

Dr. T. W. Schultz, Πρόεδρος Ὑπηρεσίας Οικονομικῶν τοῦ Πανεπιστη-

μίου Σικάγου.

Dr. B. Γ. Βαλαώρας, Στατιστικολόγος, ειδικός τῆς Βιοστατιστικῆς, Ἑνωμένων Ἐθνῶν.

Κος Κ. Σ. Στεφανίδης, Γεωπόνος, OFAR, Οὐάσιγκτων, D.C.

Κος Γ. Κουτσουμάρης, Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς Ἑλλάδος, Πανεπιστήμιον Σικάγου.

Dr. E. Jean Learned, Οἰκονομολόγος ἐπὶ τῆς Καταναλώσεως τοῦ Κρατ. Κολλεγίου τῆς Ἀϊόβας.

Carl Malone, Οἰκονομολόγος ἐιδικός ἐπὶ ἀγροτικῶν ζητημάτων, Κρατ. Κολλεγίου Αἰόβας.

James J. Wallace, Ἐμπειρογνώμων ἐπὶ Ἀγροτικῆς Ὀργανώσεως, Κρατ. Κολλεγίου τῆς Ἀϊόβας.

Lauren K. Soth, Προσωπικοῦ ἐπὶ τῆς Συντάξεως.

Robert K. Buck, Ἀγροκτηματίας, Ainsworth, Ἀϊόβας.

Norman V. Strand, Στατιστικὸν Ἐργαστήριον, Κρατικὸν Κολλέγιον τῆς Πολιτείας Ἀϊόβας.

Dr. Raymond J. Jessen, Στατιστικὸν Ἐργαστήριον τοῦ Κρατικοῦ Κολλεγίου τῆς Πολιτείας Ἀϊόβας.

Dr. Norman S. Buchanan, Συνδιευθυντῆς τῆς Ὑπηρεσίας Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν, Ἰδρύματος Ροκφέλλερ.

Dr. Joseph H. Willits, Διευθυντῆς διὰ τὰς Κοινωνικὰς Ἐπιστήμας, Ἰδρύματος Ροκφέλλερ.

12) *Τελικὸν Σχέδιον χειρογράφων*

Dr. Joseph H. Willits, Διευθυντῆς διὰ τὰς Κοινωνικὰς Ἐπιστήμας, Ἰδρύματος Ροκφέλλερ.

Mrs. Julia Carson, Βοηθὸς ἐπὶ τῆς Συντάξεως καὶ Ἐκδόσεως.

Elizabeth Lyman, Βοηθὸς ἐπὶ τῆς Συντάξεως.

Patricia Harris, » » » »

Robert L. Williams, Χαρτογραφικὸν Ἐργαστήριον Πανεπιστημίου Yale.

Ἰδιαιτέρως πρέπει νὰ ἐξαρθῆ ἡ πρόθυμος συνεργασία τῶν Νομαρχιακῶν, Δημοτικῶν καὶ Κοινοτικῶν ὑπαλλήλων διὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ ἔργου τούτου. Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν καὶ τοὺς 765 οἰκογενειάρχας, αἱ ὅποιοι προσεφέρθησαν ὀλοψύχως πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ σκοποῦ μας.

Δὲν πρέπει νὰ παρέλθῃ ἀπαρατήρητος, ἡ μετὰ προσηλώσεως εἰς τὸ καθῆκον συντονισμένη ἐργασία τοῦ προσωπικοῦ τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν τοῦ Ἰδρύματος Ροκφέλλερ, ἰδιαιτέρως δὲ τῆς Γραμματείας τῶν «Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν», τῆς Βιβλιοθήκης, τοῦ Ἀρχείου, καὶ γενικῶς τῶν ἐργασιῶν τοῦ Γραφείου ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τῶν Miss Jenifer M. Hoyt καὶ Miss Elna Campbell χάρις εἰς τὰς ἀόκνους προσπάθειάς τῶν ὁποίων κατέστη δυνατὴ ἡ ἐκτύπωσις τοῦ βιβλίου τούτου. Τόσον ἡ διόρθωσις τῶν τυπογραφικῶν δοκιμῶν ὅσον καὶ σύνταξις τοῦ εὔρητηριου, ἐπραγματοποιήθησαν εἰς τὰ γραφεῖα τῶν ἐκδόσεων τοῦ Ἰδρύματος ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ κ. Henry B. van Wesep.

1 ἑξῆς

1 σελίδα

2 ἑξῆς (400 ἑξῆρες)

1 ἑξῆς

3.0932 γράμματα

109 λέξεις

1,29 χιλιόγραμμοί

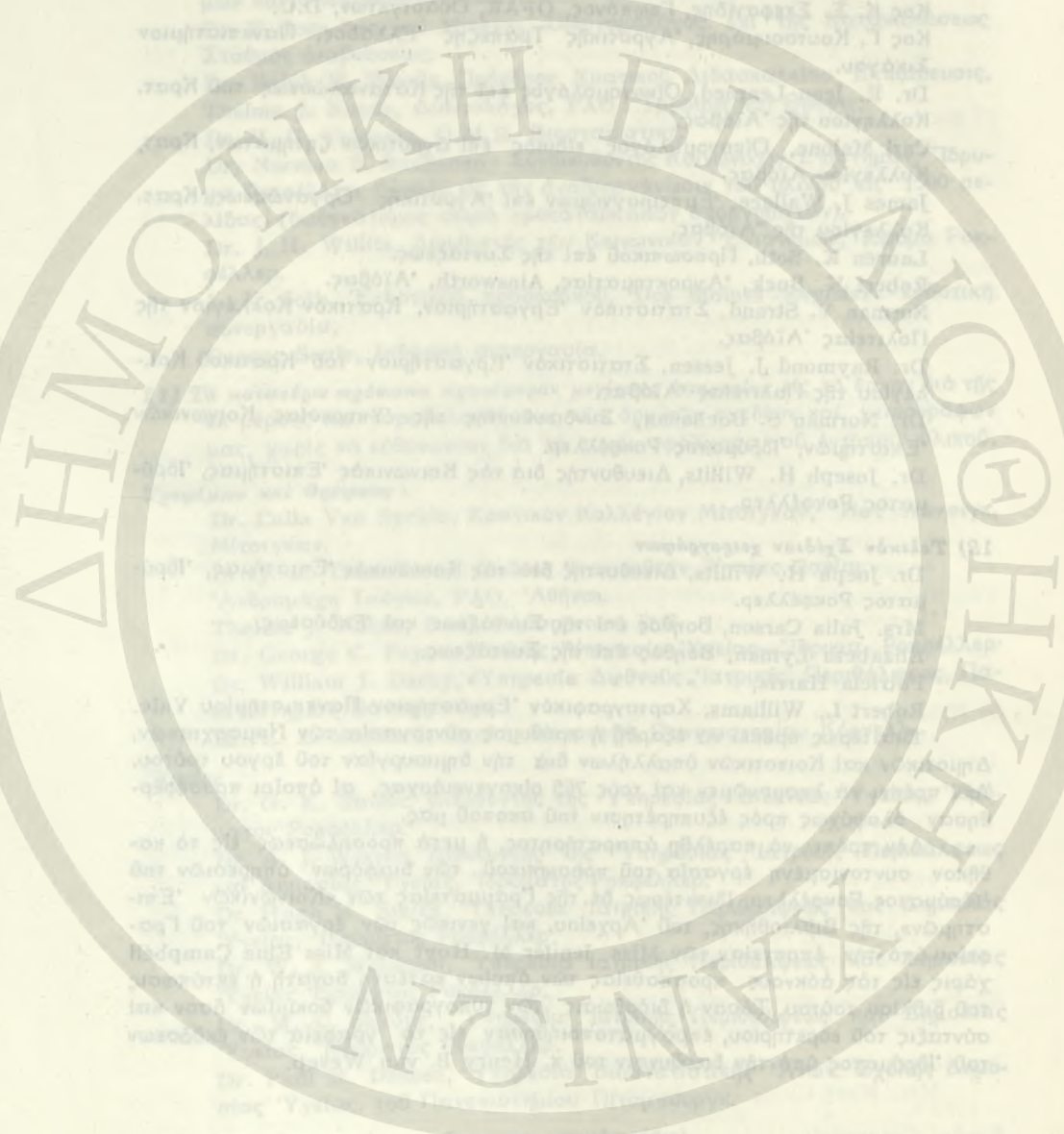
0,54 μέτρο καὶ

0,68380 μέτρο

38,477 γράμματα

28219 λέξεις

2,25 ἑξῆς

This page contains faint, mirrored text from the reverse side of the paper, appearing as bleed-through. The text is mostly illegible due to its orientation and fading, but some words and names are discernible, including 'Dr. J. W. Schmitt', 'Patras', and 'Library'.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟΙ ΠΙΝΑΚΕΣ

ΠΙΝΑΞ Α1. *Αμερικανικά αντίστοιχα τών Διεθνών Σταθμών και Βαρών.

*Ερευνα Κρήτης, 1947

Μονάδες μετρήσεως	Σύμβολον	*Αναλογία Βασικής Μονάδες	Τò αντίστοιχον εν Η.Π.Α.
1 έκατοστόμετρον	cm.	01 μέτρον	0,3937 Ίντσες
1 μέτρον	m.	βασική μονάς	3,2808 πόδες
1 χιλιόμετρον	km.	1,000 μέτρα	0,62137 μίλια
1 τετραγ. μέτρον	m ²	βασική μονάς	0,0002471 αϊηκερς
1 τετρ. χιλιόμετρον	km ²	1,000,000 τετρ. μέτ.	0,3861 τετρ. μίλια
1 έκτάριον	ha.	10.000 τετρ. μετ.	2,471 αϊηκερς
1 λίτρα (ύγρα)	l.	βασική μονάς	0,26417 γαλόνια
1 εκατόλιτρον	hl.	100 λίτραι	26,417 γαλόνια
1 χιλιόγραμμον	kg.	βασική μονάς	2,2046 λίτραι
1 γραμμάριον	gm. ^a	0,01 χιλιόγραμμον	0,0352736 ούγγιες
1 μετρικόν κιντάλιον	q1.	100 χιλιόγραμμα	220,46 λίβρες
1 μετρικός τόνος	M.T.	1000 Χιλιόγραμμα	2.2040.6 λίβρες

ΤΟΠΙΚΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΟΡΟΙ

Μέτρα	*Αναλογία πρòς τήν βασικήν μονάδα	*Αντίστοιχον Η.Π.Α.
1 κοφίνι	24,064 ποικίλλει ἀναλόγως πρòς τò ζυγι- ζόμενον ἀντικείμενον	53,0515 λβίρες 0,00705 »
1 δράμι	0,0032 χιλιογράμμου	
1 κοιλόν	100 λίτραι	26,417 γαλόνια
1 όκά (400 δράμια)	1,28 χιλιόγραμμα	2,8219 λίβραι
1 πήχυς	0,64 μέτρα και 0,68580 μέτρα	2,25 πόδες

1 στρέμμα	0,10 έκταρια	0,2471 αἴηρες
1 ἐνετική λίτρα	0,480 χιλιόγραμμα	1,0582 λίβραι
1 ζύγιον ἢ φόρτωμα		
100 ὀκάδες	128 χιλιόγραμμα	282,1888 λίβραι
1 στάδιον	1 χιλιόμετρον	0,62137 μίλια

Ὀκάδες κατὰ στρέμμα=λίβραι κατὰ αἴηρες X 11,4202243

1 ὀγγιά=8,859 δράμια

1 λίβρα=131,748 δράμια

1 στρέμμα=1/4 αἴηκερ

1 κοιλὸν μέτρον χωρητικότητος, ἐν εἴδει κάδου, χρησιμοποιοῦμενον εἰς τὰς ἀνατολικὰς χώρας ἰδίως διὰ τὰ σιτηρὰ (24—48 ὀκάδες).

Ἀνεκείμενα	Ἰσόποσα τῶν μετρικῶν τόνων		
	Μονὰς Η.Π.Α.	Ἀριθ. λιβρῶν εἰς μονάδα Η.Π.Α.	Ἰσόποσα πρὸς μετατροπὴν μετρ. τὸν εἰς Η.Π.Α.
Σίτος, γεώμηλα φασόλια	Μποῦσελ	60	36,743333
Ἀραβόσιτος, σίκαλις	>	56	39,367857
Κεχρί	>	48	45,929167
Κριθή	>	32	68,89375
Βρώμη	>	61	36,100984
Καθαρισμένο ρύζι	>	45	48,991111
Ἀκαθάρστον ρύζι	>	478	4,612134
Ἐκκοκισμένος βάμβαξ	Μπάλες	478	1,537478
Ἀνεκκόκιστος βάμβαξ	>		

ΠΙΝΑΞ Α2. Ἐκτιμήσεις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης ἀπὸ 3000 π. Χ. ἕως 1948 μ.Χ.

Χρόνος	Πληθυσμός	Σημειώσεις
3000—1100 π. Χ. (Ἀρχαῖοι χρόνοι)	1.200.000	Ὁ ἀπὸ 67 π.Χ.—300 μ.Χ. πληθυσμὸς ὑπολογίζεται ὅτι ἀνήρχετο εἰς μαγαλύτερον ἀριθμὸν ἀπὸ τὸν σημερινόν
μ.Χ. 1204—1669 (Ἐνετική ἐποχή)	900.000 (α)	
μ.Χ. 1204—1669	250.000 (β)	
1821	260.000 (β)	
1836	130.000 (β)	Μετανάστευσις καὶ Ἑλληνική Ἐπανάστασις
1865	210.000 (β)	κατὰ τὸν Spratt
1881	279.165 (β)	Ἀπογραφή τοῦ 1881
1900	301.273 (β)	> 1900 Ἰούλιος
1913	336.151 (γ)	Στοιχεῖ Β. Γ. Βαλαώρα
1920	346.584 (γ)	> > >
1928	386.427 (γ)	Ἑλληνική ἀπογραφή 1929
1935	422.570 (γ)	Ἑλληνική ἐκτίμησις

1940	438.239 (γ)	»	ἀπογραφή 1940
1947	477.492 (δ)		
1948	475.800 (ε)		

Συμπεριλαμβάνει εκτίμησιν 3000 ατόμων, διαμενόντων εις ιερόματα εκτός τῶν οἰκογενειῶν.

Πηγαί : α) «Ἀμερικάνικη Ἐγκυκλοπαίδεια», ἔκδοσις 1947 τομ. 8 σελ. 184.

β) «Βρετανική Ἐγκυκλοπαίδεια», ἔκδοσις 1946 τομ. 6 σελ. 676 - 8.

γ) Ἰπουργεῖον Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, «Annuaire Statistique de la Grèce» 1938. Τομ. X σελ. 76. Ἀθῆναι, 1939. Στοιχεῖα Β. Γ. Βαλαώρα.

δ) Ἐκτιμήσεις ἀπὸ θελτῆα τροφίμων Ἰπουργ. Ἐφοδιασμοῦ, Ἀθῆναι.

ε) Δειγματοληπτικὴ Ἔρευνα Κρήτης, Δελτίον Α. Οἰκογενειῶν.

ΠΙΝΑΞ Α3. Μέση μηνιαία βροχόπτωσης εἰς 5 μετεωρολογικοὺς Σταθμοὺς Κρήτης, 1894 - 1929 εἰς Ἴντσες.

Μῆν	Χανιά	Ἡράκλειον	Ἀνώγεια	Σητεία	Γεράπετρα
Ἀπρίλιος	1,14	1,07	2,14	0,60	0,32
Μάϊος	0,60	1,08	2,46	0,65	0,17
Ἰούνιος	0,09	0,07	0,24	,07	0,23
Ἰούλιος	0,02	0,04	0,08	,00	0,00
Αὐγουστος	0,13	0,28	0,56	,00	0,00
Σεπτέμβριος	1,27	0,70	0,67	0,35	0,20
Ὀκτώβριος	1,48	1,52	2,79	1,57	0,56
Νοέμβριος	4,79	3,92	6,19	3,08	1,23
Δεκέμβριος	6,64	3,62	9,15	3,67	1,56
Ἰανουάριος	5,07	3,37	8,47	3,51	2,06
Φεβρουάριος	3,96	2,82	6,80	2,69	1,13
Μάρτιος	2,64	1,80	4,69	1,77	0,60
Ξηρὰ ἐποχὴ (Ἀπρίλιος-Σ/βριος)	3,25	3,24	6,15	1,67	,92
Βροχερὰ ἐποχὴ Ὀκτώβριος-Μάρτιος	24,58	17,05	38,09	16,29	7,22
Ἐτήσιον σύνολον	27,83	20,29	44,24	17,96	8,14

Πηγή : Ἰπουργεῖον Ἀεροπορίας, Ἐθνικὴ Μετεωρολογικὴ ὑπηρεσία Ἀθηνῶν, Στοιχεῖα Διαχειρίσεως Οἰκονομικῆς Συνεργασίας.

ΠΙΝΑΞ Α4. Μέση μηνιαία βροχοπτώσις και θερμοκρασία ἑξ σταθμῶν Κρήτης, προπολεμικῶς εἰς Ἴντσες και θαδμοῦς Φαρεναῖτ.

Μῆν	Χανιά (1932- 1940)	Ἡράκλειον (1932- 1935)	Ἀνόγια (1932- 1940)	Σητεία (1933- 1940)	Ἱεράπετρα (1932- 1939)	Μεσσαρῆ (1936- 1940)
ΒΡΟΧΟΠΤΩΣΙΣ						
Ἀπρίλιος	2,01	0,58	2,06	0,98	0,57	0,91
Μάϊος	0,54	0,60	1,06	0,31	0,32	0,32
Ἰούνιος	0,24	0,06	0,82	0,43	0,05	0,15
Ἰούλιος	0,08	0,00	0,17	0,04	0,00	0,04
Αὔγουστος	0,01	0,00	0,13	0,00	0,05	0,00
Σεπτέμβριος	0,39	0,03	0,68	0,16	0,10	0,22
Ὀκτώβριος	2,77	1,91	3,40	1,89	1,28	1,93
Νοέμβριος	2,22	3,00	6,67	3,29	3,16	4,61
Δεκέμβριος	4,38	1,68	7,18	3,66	3,51	5,58
Ἰανουάριος	4,42	3,97	8,72	3,91	5,36	4,17
Φεβρουάριος	3,14	2,83	7,22	2,66	2,43	3,42
Μάρτιος	2,30	0,63	3,64	1,49	1,44	4,16
Ξηρὰ ἐποχὴ (Ἀπρίλιος-Σ/βριος)	3,27	1,27	4,92	1,92	1,09	1,68
Βροχερὰ ἐποχὴ (Ὀκ/ριος-Μάρτιος)	19,23	14,02	36,83	16,90	17,18	23,87
Σύνολον ἐτήσιον	22,50	15,29	41,75	18,82	18,27	25,55
ΘΕΡΜΟΚΡΑΣΙΑ						
Ἀπρίλιος	62,4	63,6	56,9	63,4	63,3	63,1
Μάϊος	68,3	69,7	63,6	69,3	70,0	70,3
Ἰούνιος	73,8	76,8	60,4	73,0	84,1	78,4
Ἰούλιος	81,2	80,2	74,3	80,2	84,1	82,0
Αὔγουστος	80,3	79,8	72,7	80,2	70,4	80,1
Σεπτέμβριος	75,3	76,0	66,2	76,3	72,3	77,2
Ὀκτώβριος	70,4	71,8	64,8	71,6	72,6	70,9
Νοέμβριος	63,0	67,0	55,7	64,1	64,8	62,4
Δεκέμβριος	56,5	58,5	48,8	58,9	58,6	55,6
Ἰανουάριος	53,3	53,6	45,3	55,8	55,5	52,3
Φεβρουάριος	54,0	54,2	45,9	55,8	55,8	53,7
Μάρτιος	56,5	57,4	49,5	57,9	58,4	56,3

ΠΙΝΑΞ Α5. Μέση θερμοκρασία, ύετος, και αριθμός βροχερών ημερών κατά μήνα και εποχές Χανιά, 1945—1948 μέσος δρος

Μήν	Μέση θερμοκρασία (βαθμοί Φαρενάϊτ)	Ύετος (ίντσες)	Αριθ. βροχερών ημερών
Ἀπρίλιος	61	1.8	5
Μάιος	69	.1	4
Ἰούλιος	72	.1	2
Ἰούλιος	79	ἔλαττον. ἀπὸ 01)	1
Αὐγουστος	81	.8	1
Σεπτέμβριος	75	.4	3
Ὀκτώβριος	67	2.0	10
Νοέμβριος	62	4.1	18
Δεκέμβριος	55	5.9	22
Ἰανουάριος	53	6.4	20
Φεβρουάριος	53	4.3	17
Μάρτιος	55	1.8	10
Ξηρὰ ἐποχή	73	3.2	16
Ἐποχή βροχῶν	59	24.5	97
Ἐτήσιον σύνολον	66	27.7	113

Πηγή: Σταθμὸς παρατηρήσεων Χανίων ὑπὸ τοῦ κ. Δημητρίου Δροσουλάκη Φεβρουάριος 1949.

ΠΙΝΑΞ Α6. Ἐκτασις Κοινοτήτων καὶ Δήμων, Κρήτη 1940

Ἐπιφάνεια (Εἰς τετρ. χιλιόμετρα)	Κοιότητες καὶ Δήμοι	
	Ἀριθμὸς	Ποσοστὰ
0.0- 4.9	90	16.4
5.0- 9.9	156	28.3
10.0-14.9	105	19.0
15.0-19.9	66	11.9
20.0-24.9	47	8.6
25.0-29.9	34	6.1
30.0-34.9	13	2.4
35.0-39.9	10	1.9
40.0-44.9	4	0.7
45.0-49.9	11	2.0
50.0-54.9	2	0.4
55.0-59.9	2	0.4
60.0-64.9	2	0.4
65.0-69.9	1	0.2
70.0-74.9	1	0.2
πλέον-75.0	6	1.1
Σύνολον	550	100.0

(Μέση: 15,08 τετραγωνικά χιλιόμετρα)

ΠΙΝΑΞ Α 7. Έπιφάνεια κατά Νομούς, Κρήτη 1940

Νομός	Έπιφάνεια		Ποσοστά
	Τετρ. χιλιόμετρα	Τετρ. μίλια	
Χανίων	2,471	954	30
Ρεθύμνου	1,481	572	18
Ήρακλείου	2,622	1,012	31
Λασηθίου	1,721	664	21
Σύνολον	8,295	3,202	100

Πηγή: Υπουργείον Ανασυγκροτήσεως, Χαρτογράφησις Κρήτης 1940.

ΠΙΝΑΞ Β Έψόμετρον τών Κοινοτήτων και Δήμων, Κρήτη 1948 (α)

Μέτρα	Ύψος Πόδες περίπου (β)	Απαντες οί Δήμοι και αί Κοινότητες	
		Αριθμός	Ποσοτόν
0- 99	10- 327	79	13.6
100- 199	328- 655	79	13.6
200- 299	656- 988	100	17.4
300- 399	989-1311	105	18.1
400- 499	1312-1639	68	11.7
500- 749	1640-2460	89	15.4
750- 999	2461-3280	22	3.8
1000-1249	3281-4100	1	.2
		36	6.2
Σύνολον		579	100.0

(α) Τό ύψόμετρον διζεται διά τά κυριώτερα χωρία, έκτός ολίγων κοινοτήτων όπου υπάρχουν περισσότερα τής μιᾶς μετρήσεως.

(β) Τά ἀρχικά εἶναι εἰς μέτρα.

Πηγή: Υπουργ. Ανασυγκροτήσεως.

ΠΙΝΑΞ Α9. Πληθυσμός, επιφάνεια εδάφους, ύψόμετρον και ἀριθμοὶ οἰκογενειῶν τὸ 1940, Κοινότητες καὶ Δήμοι Δειγματοληπτικῆς Ἐρεῦνης Κρήτης, 1948.

Ἐπαρχία	Κοινότης	Πληθ. (1940)	Ἐπιφάνεια ἐδάφους (τετρ. μίλ.)	Ὑψόμε- τρον εἰς πόδας	Ἀριθμὸς Οἰκογεν. 1940
Νομὸς Χανίων					
Ἀποκορῶνος	1 Γεωργιούπολις	1,319	14,9	20	315
	2 Μελιδόνι	381	4,7	1,440	87
»	3 Νέον Χωρίον	786	3,2	360	168
	4 Δραπάνια	913	3,1	1,310	324
Κίσσαμος	5 Ἔλος	674	4,5	1,800	155
»	6 Πανέθυμος	302	1,1	920	54
Κυδωνιά	7 Χανιά	28,313	6,8	70	6,914
	8 Μέσκλη	826	19,0	1,050	187
»	9 Μουρνιές	1,645	2,0	160	383
	10 Νέον Χωρίον	816	2,4	330	209
Σέλινον	11 Παλαιοχώρα	2,130	24,1	70	488
Σφακιά	12 Χώρα Σφακίων	600	15,4	330	155
Νομὸς Ρεθύμνου					
Ἁγ. Βασίλειος	13 Σέλλια	569	7,7	1,280	154
Ἀμάριος	14 Καλογέρου	260	2,8	1,710	81
	15 Μοναστηράκι	299	1,9	1,250	91
Μυλοπόταμος	16 Ἁγ. Ἰωάννης	228	1,1	1,180	51
	17 Ἀνώγεια	3,072	41,8	2,500	675
Ρέθυμνον	18 Γεράνι	401	4,7	300	89
	19 Χρωμοναστήρι	640	3,6	1,150	152
»	20 Ρέθυμνον	10,972	10,5	30	2,780
Νομὸς Ἡρακλείου					
Βιάνος	21 Κάω Βιάνος	376	4,5	1,510	192
Κανυούριον	22 Βασιλική	537	7,7	920	139
	23 Ζάρος	1,956	13,8	2,030	438
Μαλεβίδιον	24 Αὐγενική	860	3,6	988	206
	25 Ρόγδια	793	7,5	920	210
Μονοφάσιον	26 Ἁγ. Βαρβάρα	1,431	6,3	2,300	324
	27 Ἀρκαλοχώρι	2,042	10,2	1,280	495
»	28 Ἀχενδριά	689	12,8	2,260	168
	29 Ἀπόστολοι	716	4,8	1,250	196
Πεδιάδα	30 Ἁγ. Παράσχιον	655	·	1,150	148
	31 Κασταμονίτσα	502	4,6	1,710	119
»	32 Καστέλι-Πεδ.	1,542	6,3	1,070	395
	33 Βορρότι	704	4,2	130	172
Πυργιώτισσα	34 Βενεράτον	847	4,2	1,050	193
Τέμενος	35 Ἡράκλειον	42,557	21,9	82	10,333

Νομός Λασηθίου

Ίεράπετρα	36	Ίεράπετρα	4,949	10,2	30	1,252
»	37	Μουριές	824	11,3	1,020	264
Λασηθίων	38	Άγ. Γεώργιος	1,286	5,4	2,690	334
Μεραμπέλλο	39	Έξω Λακωνία	324	4,4	490	93
»	40	Άγ. Νικόλαος	2,558	7,7	20	203
»	41	Καστέλι Φοθρνοι	684	3,3	1,890	703
Σητεία	42	Ζάκρος	1,061	17,6	1,050	276
»	43	Σταυροχώρι	1,010	6,9	1,150	258
»	44	Σφάκα	771	4,3	980	218

τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου «Ὁ Χρυσόστομος», τῶν Χανίων, εἶχε καταστραφῆ ὀλοκληρωτικῶς ἀπὸ τοὺς βομβαρδισμοὺς τοῦ 1941. Εἰς τὸ Ἑράκλειον ὑπῆρχε μίᾳ Δημοτικῆ Βιβλιοθήκη καὶ εἰς τὴν Σητεῖαν μίᾳ μικρᾷ ἰδιωτικῆ τοιαύτῃ, «Ὁ Ἅγιος Βικέντιος Κορνάρος» ἀνήκουσα εἰς τὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον.

Ἡ Γεωργικὴ Σχολὴ τῆς Μεσαρᾶς ἔχει ἰδιαίτεράν σημασίαν διὰ τὴν Κρήτην, καθ' ὅσον ἡ γεωργία τυγχάνει τὸ κυριώτερον στήριγμα τῆς οἰκονομίας τῆς νήσου καὶ ἡ πλειονότης τῶν Κρητῶν ἐργατῶν ἀσχολεῖται μὲ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς. Ἡ Σχολή, ὅμως, εἶχε πολλὰς ἐλλείψεις, διὰ νὰ θεωρηθῆ ἰδεῶδες ἴδρυμα τοῦ εἴδους τῆς, δι' ἐπαγγελματικὴν κατάρτισιν. Διὰ τὴν πρακτικὴν τῶν ἀσκησιν, οἱ μαθηταὶ εἶχον εἰς τὴν διάθεσιν τῶν μόνον δύο ἢ τρία τέταρτα τῆς ὥρας ἡμερησίως. Ἡ διδασκεία ὕλη εἶναι ὑπερβολικὰ βεβαρυμένη μὲ πολλὰ εἶδη μαθημάτων καὶ μὲ ὀλίγην ὥραν διαθέσιμον δι' ἕκαστον μαθητὴν. Αἱ ὥραι τῶν μαθημάτων δὲν εἶναι συντονισμέναι μὲ τὰς ἐργασίας τῆς καλλιέργειας τοῦ ἀγροκτήματος. Ἐκ τῶν 2.200—2.400 νέων οἱ ὅποιοι κατ' ἔτος γίνονται ἀγρόται, μόνον οἱ 15 ἔχουν τὸ προνόμιον καὶ τὴν τύχην νὰ φοιτήσουν εἰς τὴν σχολὴν καὶ νὰ ἐπωφεληθοῦν ἀπὸ τὴν διετῆ ἐπιστημονικὴν κατάρτισιν.

Διαπιστώνεται ὅμως ὅτι τὰ 25 ο/ο - 50 ο/ο ἐκ τῶν ἀποφοίτων τῆς Σχολῆς ἐστράφησαν εἰς ἄλλα ἐπαγγέλματα. Ἴσως ἡ νεαρὰ ἡλικία τῶν παιδιῶν, μεταξὺ 10 - 16 ἐτῶν, νὰ εἶναι ἡ αἰτία διὰ τὴν ἔλλειψιν ἀποφασιστικότητος περὶ τοῦ μέλλοντος αὐτῶν. Ἐν πάσῃ περιπτώσει εἶναι πρόβλημα νὰ ἐξετασθῆ κατὰ πόσον τὸ Κράτος πρέπει νὰ ἐξακολουθῆ νὰ διαθέτῃ διὰ παιδιὰ τῆς ἡλικίας αὐτῆς, ἐνῶ ἄλλα παιδιὰ ἀγροτῶν μὲ περισσότεράν γενικὴν κατάρτισιν καὶ ἀπόφοιτοι Γυμνασίων ἀκόμη, δὲν ἔχουν ἄλλην εὐκαιρίαν παρὰ νὰ φοιτοῦν μόνον εἰς τὴν Ἀνωτάτην Γεωπονικὴν Σχολὴν Ἀθηνῶν δι' ἐπαγγελματικὴν μόρφωσιν τῶν.

3.—Ἐπάρκεια μορφωτικῶν εὐκολιῶν

Ἡ ἐπάρκεια τῶν ἐκπαιδευτικῶν διευκολύνσεων, μερικῶς ἀνανακλᾶται εἰς τὴν στάθμην τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ καὶ τὸ μορφωτικὸν ἐπίπεδον τοῦ πληθυσμοῦ. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα συνοψίζονται εἰς τοὺς ἐπομένους πίνακας. Ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1928, ἐγγράμματοι ἐχαρακτηρίσθησαν πάντες οἱ ὀκτῶ ἐτῶν καὶ ἄνω γνωρίζοντες ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, ὁ ἴδιος ὅρος ἐχρησιμοποιήθη καὶ εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ 1948. Μὲ αὐτὴν τὴν βᾶσιν, 82 ο/ο τῶν ἀρρένων καὶ 60 ο/ο τῶν θηλέων τῆς Κρήτης ἦσαν ἐγγράμματοι τὸ 1948. Εἰς τὰς πόλεις 86 ο/ο ἀρρενες καὶ 68 ο/ο θήλεα ἐδήλωσαν ὅτι ἐγνώριζον ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, ἐνῶ εἰς τὰς ἀγροτικὰς Κοινότητας τὰ ποσοστὰ ἦσαν 81 ο/ο καὶ 58 ο/ο, ἀντιστοίχως (Πίναξ 30).

Ἄλλο μέτρον τοῦ ἐπιπέδου τῆς μορφώσεως, εἶναι τὸ ποσοστὸν τῶν εἰς τὴν ὡς ἄνω ὁμάδα ἀνηκόντων ἀτόμων, τῶν ἀποπερατωσάντων τὰ μαθήματα τῆς τετάρτης τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ σχολείου. Τὸ μέτρον τοῦτο παρουσιάζει σχεδὸν 10 ο/ο κατωτέραν στάθμην τοῦ ποσοστοῦ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἐδήλωσαν ὅτι γνωρίζουν ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν.

ΠΙΝΑΞ 30.— Ποσοστά τῶν ἄνω τῶν 8 ἐτῶν ἐγγραμμάτων κατὰ φύλον Κρήτη, 1948.

Κριτήρια μορφώσεως	Κοινότητες			Πόλεις			"Ὀλη ἡ Κρήτη		
	"Αρρ. Θήλ. Σύνολ.			"Αρρ. Θήλ. Σύνολ.			"Αρρ. Θήλ. Σύνολ.		
Ποσοστά δηλωσάντων ὅτι γνωρίζουν ἀνά- γνωσιν καὶ γραφήν	81	58	69	86	68	76	82	60	70
Ποσοστά τῶν ἐχόντων ἐνδεικτικά 4ης Δημο- τικοῦ Σχ. τοῦλάχιστον	71	48	59	78	55	65	72	50	60

Γενικῶς, περισσότεροι ἄρρενες ἔχουν ἀνώτερον ἐπίπεδον μορφώσεως παρὰ γυναῖκες εἰς τὴν Κρήτην. Κατὰ μέσον ὄρον, ἀνεξαρτήτως φύλου, οἱ κάτοικοι τῶν πόλεων ἔχουν ἀνωτέραν στάθμην μορφώσεως ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν ἀγροτικῶν Κοινοτήτων, ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὸν Πίνακα 31 (Διὰ πλείστας λεπτομερείας ἴδε Παράρτημα 5, Πίνακας Α 59—Α 62).

ΠΙΝΑΞ 31.— Ποσοστά ἐνηλίκων ἀποπερατωσάντων κατὰ τὴν δῆλωσίν των τάξεις τοῦ Σχολείου, κατὰ φύλον, Κρήτη 1948.

'Ανωτέρα τάξις ἀποφοιτήσεως	Κοινότητες		Πόλεις		"Ὀλη ἡ Κρήτη	
	"Αρρενα - Θήλεα		"Αρρενα - Θήλεα		"Αρρενα - Θήλεα	
ΣΤ' Τάξις καὶ κάτω	87	98	69	83	84	94
Στ' Δημ. ἕως ΣΤ' Γυμν.	11	2	24	16	13	5
'Απολ. Γυμν. καὶ Πανεπιστ.	2	(¹)	7	1	3	1
Σύνολον	100	100	100	100	100	108

(¹) κάτω τῶν 0.5 ο/ο.

Τὰ τέσσαρα πέμπτα τῶν ἀνδρῶν καὶ τὰ ἐννέα δέκατα τῶν γυναικῶν, δὲν εἶχον φοιτήσει εἰς τὸ σχολεῖον πέραν τῆς ΣΤ' τάξεως τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου. Ἡ ἀναλογία αὕτη ἦτο ἀκόμη μεγαλύτερα εἰς τὰς ἀγροτικὰς Κοινότητες. Ἐνα πολὺ μικρὸν ποσοστὸν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν εἶχον τελειώσει τὸ πρόγραμμα τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, ἀλλὰ καὶ πρόσφατος σχετικῶς ὑπῆρξε καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς νήσου ἀπὸ τὸν ξένον ζυγὸν (τὸ 1913). Μολονότι δύο παγκόσμιοι πόλεμοι καὶ πλείστα ὅσαι ἐσωτερικαὶ διαταραχαὶ ἢ ἀνωμαλῖαι παρεκώλυον τὴν ἀνάπτυξιν πλείστων ἔργων προόδου, ὁ Κρητικὸς λαὸς ἀπέδειξε πραγματικὴν τοιαύτην εἰς τὸν τομέα τῆς ἀνάδοι τοῦ μορφωτικοῦ ἐπιπέδου (ἀπὸ 57 ο/ο εἰς 70 ο/ο) κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀπὸ τὸ 1928 ἕως τὸ 1948 εἰκοσαετίας.

4.— Διοικήσεις καὶ ἔλεγχος

Προκειμένου νὰ γίνῃ μεταρρυθμίσις εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἐκπαιδευτικὸν σύστημα, αὕτη πρέπει νὰ ἐνεργηθῇ μέσῳ τῆς Κεντρικῆς

έξουσίας καὶ ὄχι διὰ τοπικῶν ἐνεργειῶν, καθόσον ἡ Σχολικὴ Διοίκησις τυγχάνει κατ' ἐξοχὴν συγκεντρωτικὴ. Ἡ ὀργάνωσις τῶν Σχολείων τὰ ἀναλυτικὰ προγράμματα, τὰ διδακτικὰ βιβλία, ἡ διδακτέα ὕλη, τὰ πάντα, καθορίζονται ὑπὸ τοῦ Ἀνωτάτου Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου Ἀθηνῶν, τὸ ὁποῖον συνεργάζεται μετὰ τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας καὶ τοῦ ἀνωτέρου διοικητικοῦ προσωπικοῦ.

Τὸ δεκαοκταμελὲς αὐτὸ Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον, συνήθως ἀποτελεῖται ἀπὸ ἐπιφανεῖς φιλολόγους τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, ἡγέτας τῆς Παιδείας καὶ ἰθύνοντας τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ κόσμου. Ὁ φιλοκλασικισμὸς εἰς τὸ ἐκπαιδευτικὸν σύστημα ὀφείλεται εἰς τὴν τοιαύτην ροπὴν τῶν ἰθυόντων τῆς Ἑλληνικῆς Μέσης Παιδείας.

Τὸ Ἀνώτατον Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τοῦ Ὑπουργοῦ, ὄχι μόνον ἀποφασίζει διὰ τὰ χρονικὰ ὄρια τῶν ἐξετάσεων, ἀλλὰ κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον προβαίνει καὶ εἰς τὸν διορισμὸν, μετάθεσιν καὶ προαγωγὴν τῶν Καθηγητῶν τῆς Μέσης Ἐκπαιδύσεως. Οἱ τοπικοὶ ἐνδιαφερόμενοι παράγοντες, μόνον μέσῳ τοῦ ὑπὸ τοῦ Κέντρου διορισθέντος τοπικοῦ Διευθυντοῦ τῆς Παιδείας καὶ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ, δύνανται νὰ ἐπέμβουν ἐπικουρικῶς διὰ τὰ ὡς ἄνω ζητήματα.

Βεβαίως, καὶ εἰς τὴν Κρήτην ὑπῆρχεν ἐν Ἐκπαιδευτικὸν Συμβούλιον διὰ τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν μὲ ἐιδικὴν δικαιοδοσίαν δι' ὀλόκληρον τὴν νῆσον. Τὸ Συμβούλιον, ὅμως, τοῦτο ἀπετελεῖτο καθ' ὀλοκληρίαν ἀπὸ ἐπόπτας, ἀνωτέρους ὑπαλλήλους τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, ἐξαρτωμένους ἀπὸ τὰς Ἀθήνας.

Ἄπαντα τὰ ἐκπαιδευτικὰ κονδύλια καὶ αἱ πιστώσεις ἐνεκρίνοντο καὶ διετίθεντο ἀπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας καὶ ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν αὐτοῦ. Τὰ εἰδικὰ κονδύλια ὑπὲρ ὀρισμένου σχολείου συνεπληρώνοντο ἀπὸ τὰς συνδρομὰς ἐκ μέρους τῆς οἰκείας τοπικῆς διοικήσεως. Τὰ κονδύλια ταῦτα, δὲν ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὴν πληρωμὴν τῶν μισθῶν τῶν ἐκπαιδευτικῶν λειτουργῶν, ἀμειβομένων ἐκ τοῦ δημοσίου Ταμείου, ἀλλὰ διετίθεντο διὰ τὴν ἀνέγερσιν, ἐπιδιόρθωσιν ἐπίπλωσιν καὶ λειτουργίαν τῶν σχολικῶν κτιρίων καὶ διὰ τὴν συντήρησιν αὐτῶν καὶ τῶν γυμναστηρίων. Τὰ συμπληρωματικὰ ταῦτα ποσὰ ἠδύναντο νὰ προέρχωνται ἐξ ἐράνων, ἐκ τῆς τοπικῆς φορολογίας, ἐκ λαχείου, κληροδοτημάτων, δωρεῶν καὶ ἐκχωρητηρίων ἢ παραχωρήσεων ἀκινήτων ἀπὸ ιδιώτας ἢ Κοινότητος. Διαχειρισταὶ δὲ τῶν ποσῶν τούτων ἦσαν αἱ ἐκάστοτε Σχολικαὶ ἐπιτροπαί, ἀπαρτιζόμεναι ἀπὸ τὸν Διευθυντὴν τῆς Σχολῆς ἕνα μέλος τοῦ τοπικοῦ Συμβουλίου, ἕνα μέλος τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου καὶ δύο ἢ τέσσαρας γονεῖς ἢ ἐπιλέκτους πολίτας. Ἡ ἐποπτεία, ὅμως, ἐπὶ τῆς ἐπιτροπῆς ἦσκειτο ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας.

5.—*Ἡ ἐξωσχολικὴ μόρφωσις*

Τόσον τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Γεωργίας ὅσον καὶ ἡ Ἀγροτικὴ Τράπεζα, συνίστων εἰδικὰς ομάδας ἐξ ἱκανῶν ὑπαλλήλων, οἱ ὅποιοι ὀργάνωσαν εἰδικὰς συγκεντρώσεις καὶ συνέδρια, διὰ νὰ βοηθήσουν τοὺς ἀγρότας εἰς τὸ ἔργον των. Αἱ ομάδες αὗται θὰ προσέφερον πολὺ

περισσότερας ύπηρεσίας εάν, αντί να συντάσσουν διοικητικούς κανονισμούς, ξεώδευον περισσότερο χρόνο δια την διαπαιδαγώγησιν τών αγροτῶν καί ἔδιδον εἰς αὐτοὺς τὰς ὀρθὰς κατευθύνσεις.

Διάφοροι πειραματικοὶ σταθμοὶ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Γεωργίας λειτουργοῦν καὶ ἀσχολοῦνται μὲ τὰς ποικίλας φάσεις τῆς γεωργικῆς προσπάθειας, ἵνα ἐξασφαλίσουν τὰς ἀναγκαίαις πληροφορίες περὶ τῶν ποικιλιῶν, τῶν καλλιεργητικῶν μεθόδων κτλ. Ἐνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα τρωτὰ σημεῖα τῆς προσπάθειας αὐτῆς, ὑπῆρξεν ἡ ἀδυναμία τῆς νὰ παρουσιάσῃ τὰ πειραματικὰ πορίσματα τῆς εἰς τοὺς ἀγρότας. Ἴσως θὰ ἦτο δυνατόν νὰ σταλοῦν ἀπλᾶ εἰκονογραφημένα δελτία ἢ ἐγκύκλιοι, περιέχουσαι τὰ πορίσματα τῶν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν διὰ τοὺς γεωργούς, οἵτινες καὶ θὰ ὠφελοῦντο περισσότερο πρᾶγματι ἀπὸ τὰς πρακτικὰς αὐτὰς ἐφαρμογὰς.

Συμφώνως πρὸς τὰ δεδομένα τῆς ἐρεύνης, τὸ ἐν τρίτον ἕως τὰ δύο πέμπτα τῶν αγροτῶν οἵτινες εἶχον πληροφορηθῆ περὶ τῶν νέων ποικιλιῶν τοῦ σίτου, κριθῆς, βρώμης καὶ πορτοκαλιῶν, ἔλαβον τοιαύτας πληροφορίες ἀπὸ τοὺς γεωπόνους τῶν ἢ ἀπὸ τὰς Γεωργικὰς Σχολὰς. Αἱ ἴδιαι πηγαὶ εἶχον δώσει πληροφορίες περὶ τοῦ μίγματος Μπορδῶ, καὶ ἄλλων ψεκαστικῶν ὑλικῶν εἰς 61 ο/ο τῶν αγροτῶν. Αἱ πληροφορίες, ὅμως, ἐκ τῶν πηγῶν τούτων περὶ τῶν νέων ποικιλιῶν ἔλαιῶν καὶ φυσιτικῶν, ὑπῆρξαν ὀλίγον ἐπιτυχεῖς καὶ ἀποδοτικαί.

Ὁ λόγος διὰ τὸν ὁποῖον τόσοσ μεγάλος ἀριθμὸς αγροτῶν, ἔλαβε τὰς περὶ ψεκαστικοῦ ὑλικοῦ πληροφορίες τοῦ ἀπὸ τὸν γεωπόνον, εἶναι τὸ ὅτι ἡ πλειονότης τῶν αγροτῶν ἐλάμβανε τὰς ἀδείας, διὰ τὴν ἀγορὰν τοιούτου ὑλικοῦ ἀπὸ τὸν ἴδιον γεωπόνον. Ἐνδεικτικὸν καὶ τοῦτο τῶν πολλῶν διατυπώσεων καὶ περιορισμῶν, εἰς τοὺς ὁποίους ὑποβάλλονται οἱ ἀγρόται.

Ἐκτὸς τῆς ἀνωτέρω προσπάθειας διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ ἐνηλίκου ἀγρότου, δίδεται ἐπίσης μεγάλη σημασία καὶ εἰς τὰς προσκοπικὰς ὁργανώσεις, ἀγοριῶν καὶ κοριτσιῶν. Ἀκόμη καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ πολέμου, αἱ ὁργανώσεις αὐταὶ δὲν ἀνέστειλαν τὴν δραστηριότητά των, οὔτε ἔχασαν τὴν δημοτικότητά των. Αἱ διάφοροι ἀσκήσεις ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐνθουσιάζονται οἱ νεαροὶ Κρήτες, ἀποτελοῦν τὸ κύριον χαρακτηριστικὸν τῆς δραστηριότητος τῶν προσκόπων. Πρῶται βοήθειαι, ἀγάπη πρὸς τὴν Πατρίδα, καλοὶ τρόποι καὶ πολλὰ ἄλλα ὠφέλιμα πρᾶγματα, διδάσκονται εἰς αὐτὰς τὰς ὥραιας ὁργανώσεις.

Εἰς τὴν ἀνεπίσημον ἐξωσχολικὴν μόρφωσιν καὶ τὸ καφενεῖον συμβάλλει ἀρκετά. Ἐκεῖ συζητεῖται πᾶν ὅ,τι ἐνδιαφέρει τὸν Ἑλληνικὸν λαόν. Φιλοσοφία, ἱστορία, οἰκονομικά, θρησκευτικὰ καὶ τὰ τρέχοντα ζητήματα τῆς ἡμέρας, ὅλα ἀναλύονται καὶ ἐξετάζονται ἐκεῖ. Τὸ καφενεῖον διὰ τὸν Ἕλληνα δὲν εἶναι μόνον ὁ τόπος κοινωνικῆς συγκεντρώσεως καὶ ἀναψυχῆς, εἶναι συνάμα καὶ κέντρον πληροφοριῶν.

**Γ'. ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΕΞΕΤΑΣΙΣ ΔΙΑΘΕΣΕΩΣ ΠΟΡΩΝ, ΒΙΟΤΙΚΩΝ ΕΠΙΠΕΔΩΝ
ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ, ΜΕΤΑΣΥ ΚΡΗΤΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙ ΤΟΥΤΩ
ΕΠΙΛΕΓΕΙΣΩΝ ΧΩΡΩΝ ΤΙΝΩΝ**

Ἡ σύγκρισις τῶν στοιχείων περί τῶν βιοτικῶν ἐπιπέδων τῆς Κρήτης καί τινων ἄλλων, ὑποαναπτύκτων, χωρῶν, θέλει συμβάλει εἰς τὸν καθορισμὸν τῆς σχετικῆς σπουδαιότητος ὠρισμένων προβλημάτων διὰ τὸν Κρητικὸν λαόν. Ὡς γενικὸν ἔδαφος τοιαύτης συγκρίσεως ἤδη εἰς τὸ Κεφάλαιον Α' ἐγένετο σύντομος ἐξέτασις τῶν βασικῶν αἰτιῶν, τῶν σημερινῶν χαμηλῶν ἐπιπέδων διαβιώσεως εἰς τὰ διάφορα μέρη τοῦ κόσμου. Δεδομένου ὅτι οἱ ὅροι «χαμηλὸν ἐπίπεδον ζωῆς» καὶ «ὑποανάπτукτος», εἶναι ἔννοιαι σχετικαὶ καὶ ὑποδηλοῦν ὅτι ἄλλαι περιοχαὶ ἔχουν ἀνώτερον ἐπίπεδον ζωῆς καὶ εἶναι πληρέστερον ἀνεπτυγμένα, ὁ ὀρισμὸς τῶν βασικῶν αἰτιῶν τῶν χαμηλῶν ἐπιπέδων ζωῆς, ἐπίσης διειρηθῆ με τὰς σχετικὰς λέξεις.

Ὡς γενεσιουργὰ αἷτια τῆς καταστάσεως εἰς τὰς ὑποαναπτύκτους περιοχάς, ἀνεφέρθησαν οἱ ποικίλοι συνδυασμοὶ πολλῶν παραγόντων καὶ ἡ συρροή αὐτῶν, ἤτοι ἡ σχετικῶς περιορισμένης ἐκτάσεως ὑπαρξίς φυσικῶν πόρων, ἀνθρωπίνου ὕλικου, πόρων κεφαλαίου, ὀργανωτικοῦ καὶ διαχειριστικοῦ πνεύματος καὶ στοιχείων σχετιζομένων με τὸ ὑπάρχον ἐργατικὸν δυναμικόν.

Εἰδικώτερον, τὰ αἷτια τῶν χαμηλῶν ἐπιπέδων ζωῆς ἐκφραζόμενα διὰ τῆς φράσεως : «ἡ κατ' ἄτομον ἀπόδοσις ἐργασίας» εἶναι τὰ ἑξῆς :

- 1) Περιορισμένοι φυσικοὶ πόροι, ποσότης καὶ (ἢ) ποιότης.
- 2) Ἡ ἔλλειψις τοῦ κεφαλαίου, ποσὰ καὶ ἀποδοτικότης εἰς τὴν χρῆσιν αὐτῶν.
- 3) Ἐλλειψις εἰδικότητων καὶ μορφώσεως τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, ποιότης.
- 4) Περιορισμένος ἀριθμὸς ὀργανωτῶν καὶ ἔλλειψις ποιοτικῆς ὀργανώσεως, τόσον ἰδιωτικῆς ὅσον καὶ Κρατικῆς.

1.—Αἱ τέσσαρες κατηγορίαι ὑποαναπτύκτων περιοχῶν

Βάσει τῶν ἀνωτέρω γενεσιουργῶν αἰτιῶν τῆς ὑποαναπτύξεως, αἱ διάφοροι περιοχαὶ κατατάσσονται εἰς τέσσαρας χωριστὰς κατηγορίας, ἀναλόγως τῆς σχετικῆς ἐλλείψεως συντελεστῶν τῆς παραγωγῆς.

Εἰς τὰς Η.Π.Α. ὑπάρχουν πολλαὶ περιοχαὶ, αἱ ὁποῖαι εἶναι ὑποανάπτукτοι, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἄλλα τμήματα τῆς χώρας. Ἄλλ' εἰς τὸ σύνολον τῆς χώρας ἡ πενία εἶναι ἀνύπαρκτος. Ὅμοίως, ἐν συγκρίσει με τὸν ὑπόλοιπον κόσμον, οἱ λαοὶ τῆς κεντρικῆς Βορείου Εὐρώπης, Αὐστραλίας, Νέας Ζηλανδίας, Καναδᾶ καὶ Ἰαπωνίας, (ἐν σχέσει με τὰς ἄλλας χώρας τῆς Ἄπω Ἀνατολῆς) ἔχουν σχετικῶς ἀνωτέραν ἀπόδοσιν παραγωγῆς καὶ μεγαλυτέραν κατανάλωσιν κατὰ κεφαλὴν. Αἱ χώραι αὗται γενικῶς χαρακτηρίζονται ὡς «βιομηχανικῶς ἀναπτυγμένα» χώραι.

Τὸ ὑπόλοιπον τοῦ κόσμου, προχείρως δύναται νὰ διαιρεθῆ εἰς τέσσαρας κατηγορίας ὡς πρὸς τοὺς τύπους τῶν καλουμένων ὑποαναπτύκτων περιοχῶν. Διὰ σκοποὺς παραστατικούς καὶ διὰ τὸν λόγον ὅτι ἐκάστη κατηγορία ἀπαιτεῖ ἰδιαιτέραν ἐξέτασιν, ὡς πρὸς τὴν λύσιν τῶν προβλημάτων τῆς τῶν ἀφορώντων τὴν οικονομικὴν τῆς ἀνάπτυξιν, αἱ περιοχαὶ αὗται δύναται νὰ προσδιορισθοῦν ὡς :

- 1) «Μὴ ἀνεπτυγμένοι» περιοχαί.
- 2) «Μὴ ἀνεπτυγμένοι, ἐκβιομηχανιζόμενοι» περιοχαί.
- 3) «Ὑποανάπτυκτοι καὶ πυκνοκατοικημένοι» περιοχαί.
- 4) «Ὑποανάπτυκτοι μὲ περιορισμένους φυσικοὺς πόρους» περιοχαί.

Εἰς τὴν πρώτην κατηγορίαν (Μὴ ἀνεπτυγμένη περιοχή) εὐρίσκονται μεγάλοι τομεῖς τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, ὡς λ.χ. τὸ πλεῖστον τῆς Ἀφρικῆς, μέγα μέρος τῆς Νοτίου Ἀμερικῆς, Κεντρικῆς Ἀμερικῆς, Μέσης Ἀνατολῆς καὶ ὠρισμένοι περιοχαί τοῦ Νοτίου Εἰρηνικοῦ. Αἱ περιοχαὶ αὗται ἔχουν ἀφθόνους γνωστοὺς, καθὼς καὶ πολλοὺς ἀγνωστοὺς μὴ ἀνεπτυγμένους φυσικοὺς πόρους καὶ ἐλαχίστην ἢ οὐδεμίαν ἀνεπτυγμένην βιομηχανίαν. Ἡ δημιουργία πόρων κεφαλαίου προέρχεται κυρίως ἀπὸ ἐξωτερικὰς πηγὰς. Γενικῶς δὲ ἡ ἐργατικὴ τάξις εἶναι ἀμόρφωτος καὶ ἀνειδίκευτος.

Ἄλλαι χῶραι μὲ μὴ ἀνεπτυγμένους φυσικοὺς πόρους, ὅπως τὸ Μεξικόν, ἡ Βραζιλία, ἡ Βενεζουέλα, ἡ Ἀργεντινὴ καὶ ἡ Ρωσία, εὐρίσκονται ἐν τῇ ἐξελίξει πρὸς «ἐκβιομηχανισμόν». Εἰς τὰς χώρας αὐτὰς ἀναπτύσσονται ἡ δεξιότητες, τὸ Κράτος δὲ παρέχει εἰς τὸν πληθυσμόν, μόνον τὰ μορφωτικὰ ἀλλὰ καὶ τὰ ὑγειονομικὰ μέσα ἐξυπηρετήσεως του. Δημιουργία πόρων κεφαλαίου συντελεῖται τόσον ἔσωθεν ὅσον καὶ ἔξωθεν, μὲ ταχὺν καὶ ὀλονὲν αὐξοντα ρυθμόν. Αἱ χῶραι αὗται, δύναται νὰ κατατάσσονται εἰς τὴν κατηγορίαν «μὴ ἀνεπτυγμένοι - ἐκβιομηχανιζόμενοι» περιοχαί.

Ὁ μεγαλύτερος ἀριθμὸς ἀτόμων μὲ χαμηλὴν ἀπόδοσιν παραγωγῆς κατὰ κεφαλὴν καὶ κατανάλωσιν κατ' ἄτομον, εὐρίσκεται εἰς τὰς περιοχὰς ὅπου τὸ μέγα πρόβλημα εἶναι ἡ μεγάλη ἀναλογία τοῦ πληθυσμοῦ ἐν σχέσει πρὸς τοὺς πόρους τοῦ ἐδάφους, παρ' ὅλον ὅτι ὑπάρχει μερικὴ ἐκβιομηχανοποίησις καὶ εὐρίσκονται ἀνεκμετάλλευτοι πόροι. Ἐνεκα τοῦ σχετικῶς μεγάλου πληθυσμοῦ καὶ τῆς χαμηλῆς ἀποδοτικότητος τῶν ἀτόμων, ἅπαντα τὰ αἷτια τῆς ὑποαναπτύξεως φαίνονται ὀξύτατα εἰς τὰς χώρας ταύτας. Αἱ ὑποανάπτυκτοι - πυκνοκατοικημένοι περιοχαὶ αὗται, τῆς κατηγορίας 3, περιλαμβάνουν τὰς Ἰνδίας, τὸ Πακιστάν, τὴν Κίναν, τὴν Κορέαν, τὴν Ταϊτήν, τὰς Φιλιππίνας καὶ ἄλλας χώρας τῆς ἰδίας στάθμης.

Αἱ ὑποανάπτυκτοι καὶ περιορισμένων φυσικῶν πόρων περιοχαὶ τῆς κατηγορίας 4, περιλαμβάνουν πολλὰς χώρας τῆς Μεσογειακῆς λεκάνης, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρίσκονται ἡ Κρήτη καὶ ἡ λοιπὴ Ἑλλάς. (Ἴδε χάρτην Κρήτης). Ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἰταλία ἔχουν ἐκβιομηχανισθῆ εἰς τοιοῦτον βαθμὸν ὥστε κατατάσσονται εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν ἐκβιομηχανισθεισῶν χωρῶν. Ἐν συγκρίσει πρὸς πλείστας ἄλλας χώρας

τοῦ κόσμου, αἱ περίξ τῆς Μεσογείου χώραι, στεροῦνται ἠλεκτρικῆς δυνάμεως, καταλλήλου ἐδάφους πρὸς καλλιέργειαν καὶ ὀρυκτοῦ πλοῦτου. Ὁ δανεισμός ξένου κεφαλαίου συνεχίζεται ἐπὶ αἰῶνας, ἀλλὰ ἐλλείπουν τὰ κεφάλαια πρὸς ἐπένδυσιν εἰς κερδοσκοπικὰς ἐπιχειρήσεις, ἐν μέρει λόγῳ πολιτικῆς ἀσταθείας καὶ ἐλλείψει γνωστῶν φυσικῶν πόρων.

Ἡ σημασία τῆς διακρίσεως μεταξὺ τῶν τεσσάρων κατηγοριῶν ὑποαναπτύκτων χωρῶν, θὰ καταστή τοσοῦτω μᾶλλον ἔκδηλος ἐνόσω ἐξετάζονται τὰ προβλήματα μετρήσεως καὶ προχωρεῖ ἡ συγκριτικὴ ἀνάλυσις τῶν ἐπὶ μέρους χωρῶν.

2.— Προβλήματα μετρήσεως.

Διὰ τὴν σύγκρισιν ταύτην, προεκρίθησαν ὠρισμένα ποσοτικὰ μέτρα πρὸς διαπίστωσιν τῆς διαθέσεως πόρων, τῶν βιοτικῶν ἐπιπέδων καὶ τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως τῆς Κρήτης, τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων χωρῶν. Δυστυχῶς, σπουδαῖα κατηγορία ἢ κατηγορίαι δεικτῶν δὲν ἐμφαίνονται εἰς τὸν πίνακα 32, καθόσον ἦτο δύσκολος ἡ ἐξεύρεσις κριτηρίων μετρήσεως. Ἡ κατηγορία αὕτη περιλαμβάνει κοινωνικὴν ὀργάνωσιν, μορφωτικὰ πρότυπα, καὶ κανόνας ἠθικῆς. Αὕτη, ἐπίσης, θὰ ἐλάμβανε ὑπ' ὄψει στοιχεῖα, ὡς τὴν προσωπικὴν οἰκονομικὴν καὶ πολιτικὴν ἀσφάλειαν, τὴν πολιτικὴν καὶ θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν, τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν, τὴν κοινωνικὴν προσαρμογὴν τοῦ λαοῦ ἐνὸς κράτους εἰς τὴν τοπικὴν, ἐθνικὴν καὶ διεθνή Κοινότητα.

Εἶναι καταφανὴς ἡ εἰδικὴ ἀσάφεια ἐπὶ τοῦ σημείου τούτου, εἰς ὅλας τὰς σελίδας τοῦ βιβλίου τούτου καὶ ἄλλων βιβλίων τοῦ αὐτοῦ τύπου, καθόσον εἶναι πολὺ δύσκολος, ἂν ὄχι ἀδύνατος, ἡ ἐξεύρεσις κριτηρίων πρὸς ἀκριβῆ μέτρησιν τῶν ὡς ἄνω στοιχείων, ὡς ἐτονίσθη ἤδη ἀνωτέρω.

Δεδομένου ὅτι ὑπάρχουν καὶ μὴ ἐπιδεκτικὰ μετρήσεως πράγματα καὶ προβάλλονται πολλαὶ ἔγκυροι ἀντιρρήσεις ὡς πρὸς τὴν ἐπιλογὴν ποσοτικῶν ἐνδείξεων διὰ μίαν συγκριτικὴν ἀνάλυσιν κρατῶν ἢ περιοχῶν, τὸ πλεονέκτημα τοῦ νὰ ρίψωμεν περισσότερον φῶς ἐπὶ τῶν ἐπιδεκτικῶν μετρήσεως στοιχείων, τῶν εἰς Κράτη διηρημένων τμημάτων τῆς παγκοσμίου κοινωνίας, ὑποδηλοῖ κάποιαν ἀξίαν διὰ τὴν χρησιμοποίησιν αὐτῶν τῶν ἐνδείξεων.

Πρὸς τούτοις, τὰ κράτη, ὅπως καὶ τὰ ἄτομα, συνεχῶς κάμνουν συγκρίσεις τῆς ἰδίας αὐτῶν προόδου μὲ ἄλλα κράτη καὶ ἄτομα, ἔχοντα ὁμοίους πόρους, μὲ ἐκεῖνα τὰ κράτη καὶ ἄτομα, τὰ ὅποια εὐρίσκονται εἰς ὀλιγώτερον εὐνοϊκὴν θέσιν ὡς πρὸς τοὺς πόρους καὶ μὲ ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἔχουν πλουσιωτέρους πόρους καὶ εὐκαιρίας πρὸς ἀνάπτυξιν των. Αἱ συγκρίσεις αὗται παρέχουν τὴν εὐχέρειαν εἰς τὰ κράτη καὶ εἰς τὰ ἄτομα 1) νὰ καθορίσουν τὸν βαθμὸν τῆς διαρρυθμίσεως ἣτις ἐγένετο εἰς τοὺς πόρους των καὶ τὴν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν των κατάστασιν, 2) νὰ ἐπαναπροσδιορίσουν τοὺς σκοποὺς καὶ τὴν κοινωνικὴν εὐθύνην εἰς τὴν περιφερειακὴν Κοινότητα καὶ 3) νὰ προκαλέσουν προσπάθειάς πρὸς ἐπίτευξιν νέων ἐπιπέδων ὑπὸ τὸ φῶς τῶν ἀναπροσαρμοσθέντων τούτων ἀντικειμενικῶν σκοπῶν.

Διὰ τὰ νὰ ἔχουν ἐγκυρότητα αἱ τοιαῦται συγκρίσεις, οἱ δείκται πρέπει νὰ εἶναι σχετικῶς ἀκριβεῖς, ἀντικειμενικοί, ἐπίκαιροι καὶ νὰ καλύπτουν τὴν ἰδίαν χρονικὴν περίοδον. Διὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν ζητημάτων τῶν ἐπομένων παραγράφων, κατεβλήθη ἰδιαιτέρα προσπάθεια ὅπως συγκεντρωθῶσι μεταπολεμικαὶ πληροφορία. Ἐσημειώθησαν αἱ μεταβολαὶ εἰς τὰ ποσοστὰ γεννήσεων, θανάτων, προσδοκωμένης ζωῆς, ἀναλφαβητισμοῦ καὶ εἰς πλεῖστα ἄλλα στοιχεῖα καὶ δεδομένα τῆς τελευταίας δεκαετίας, ἐχρησιμοποιήθησαν δὲ διὰ τοὺς δείκτας αὐτοὺς τὰ πρόσφατα δεδομένα δι' ὅλας τὰς ἄλλας χώρας. Δι' ὅλα τὰ ἄλλα στοιχεῖα ἐχρησιμοποιήθησαν δεδομένα τῆς πρὸ τοῦ τελευταίου πολέμου δεκαετίας.

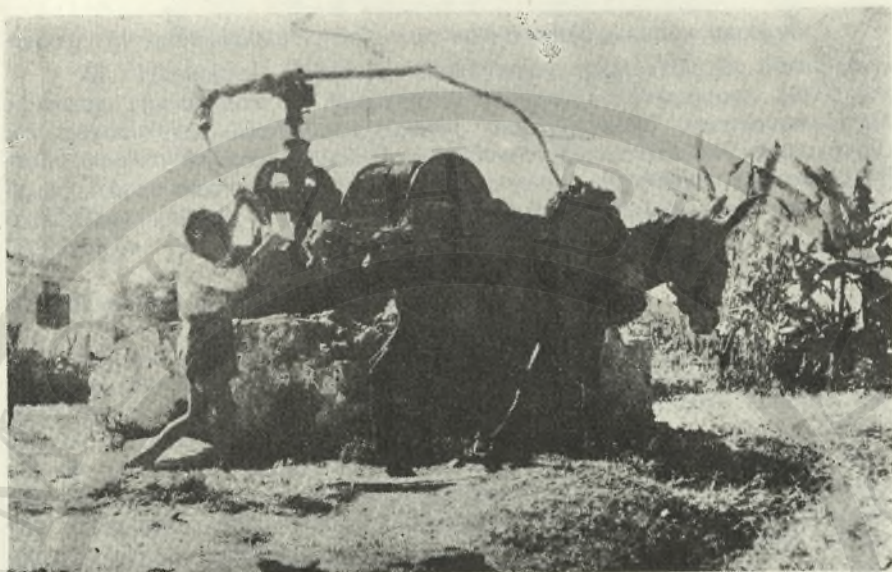
Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ μεταπολεμικὰ δεδομένα, ἐξαιρέσει ἐκείνων διὰ τὴν Κρήτην καὶ τὴν Παραγουάνην, ἐλήφθησαν ἀπὸ τὰς ἐπετηρίδας τῶν Ἡνωμένων Ἐθνῶν: Στατιστικὴν Ἐπετηρίδα τοῦ 1948, καὶ Δημογραφικὴν Ἐπετηρίδα τοῦ 1948. Οἱ διὰ τὰ ἄλλα στοιχεῖα χρησιμοποιηθέντες ἀριθμοὶ ἐλήφθησαν ἐκ τοῦ πρόσφατως δημοσιευθέντος δελτίου «Τέταρτον Σημεῖον» τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀμερικῆς, τὸ ὁποῖον παρουσιάζει τοὺς κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀπὸ 1930 - 1939 δεκαετίας τελευταίους ἀριθμοὺς, τοὺς δυναμένους νὰ συγκριθοῦν.

Μολονότι τινες τῶν ἀριθμῶν τούτων στεροῦνται ἀπολύτου ἀκρίβειας, ἐν τούτοις παρουσιάζουν ὑποτιθεμένους τύπους βιοτικῶν ἐπιπέδων. Μὲ τὴν ἀνάπτυξιν χρησιμωτέρων μέσων μετρήσεως καὶ τὴν ἐξασφάλισιν βελτιωμένων δεδομένων, ἡ σύγκρισις μεταξὺ χωρῶν θὰ καταστῇ ὠφελιμωτέρα διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς σχετικῆς προτεραιότητος τῶν προβλημάτων τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦν λύσιν.

Ὡς ἐτονίσθη, ὅμως, ἀνωτέρω, ἡ σχετικὴ προτεραιότης τῶν πρὸς ἐπίλυσιν προβλημάτων, θέλει ἐπηρεασθῆ ἀπὸ τοὺς μορφωτικοὺς παράγοντας, ὅταν τὰ προβλήματα ταῦτα προσκρούσουν εἰς τοὺς ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς καὶ τὰς ἐπιθυμίας τοῦ λαοῦ, ὡς καὶ εἰς τοὺς βασικοὺς οἰκονομικοὺς παράγοντας.

3.— Δόγοι ἐπιβάλλοντες τὴν ἐκλογὴν χωρῶν πρὸς σύγκρισιν

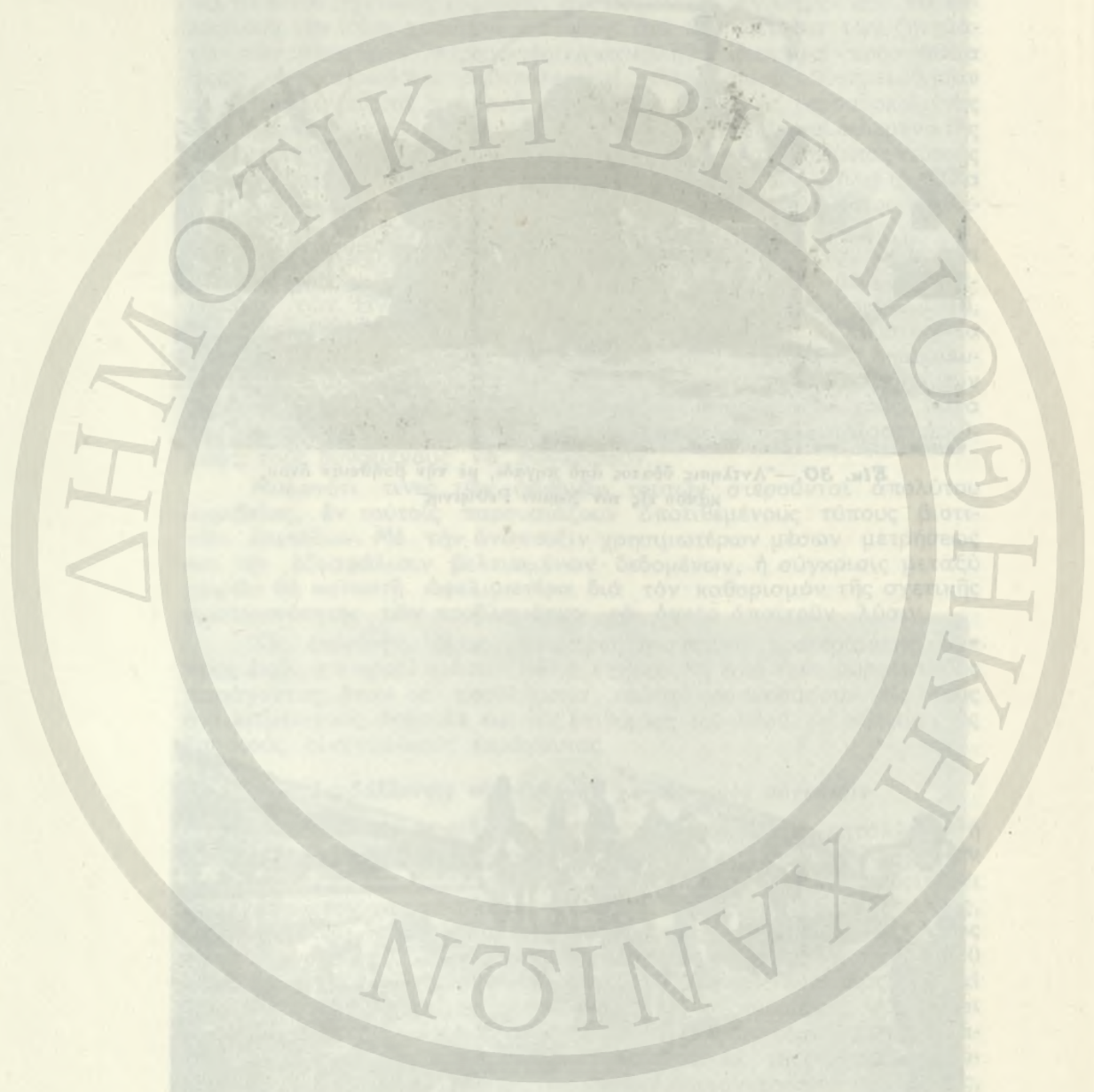
Ἐκ τῆς Μεσογειακῆς περιοχῆς προεκρίθησαν ὡς κατάλληλοι ἡ Ἑλλάς ὁλόκληρος, ἡ Ἰταλία καὶ ἡ Αἴγυπτος πρὸς σύγκρισιν μὲ τὴν Κρήτην. Ἡ Ἑλλάς, μητρόπολις τῆς νήσου Κρήτης, ἀντιπροσωπεύει ὑποανάπτυκτον χώραν τῆς κατηγορίας 4. Ἐξαιρουμένης τῆς Γαλλίας, ἡ Ἰταλία εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν βιομηχανικῶς ἀνεπτυγμένον Κράτος τῆς Μεσογειακῆς λεκάνης. Ἡ Αἴγυπτος ὑποφέρει ἀπὸ τὴν πίεσιν τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὸ κατωκημένον τμήμα τῆς ἀχανοῦς ἐκτάσεως τῆς καὶ εἶναι γειτονικὴ χώρα ἐκπροσωποῦσα τὴν κατηγορίαν 3. Αἱ Ἰνδίαὶ προεκρίθησαν διὰ νὰ ἐκπροσωπήσουν τὴν κατηγορίαν 3: «ὑποανάπτυκτοι, πυκνότερα κατωκημένοι» περιοχαί, ἐκ τῆς Ἄνω Ἀνατολῆς. Τὸ Μεξικόν, μὲ τὸ κλίμα του σχεδὸν ὅμοιον πρὸς τὸ τῆς Κρήτης, ἐξελέγη ἀπὸ τὸ Δυτικόν Ἡμισφαίριον διὰ νὰ ἀντιπροσωπεύσῃ τὴν κατηγορίαν 2, τὰς «μὴ ἀναπτυγμένας - ἐκβιομηχανιζομένας» περιοχάς. Ἡ Παραγουάη εἰς τὴν Νότιον Ἀμερικὴν, ἐξελέγη διὰ νὰ ἀντιπροσω-

Εικ. 30.—“Αντλῆσις ὕδατος ἀπὸ πηγάδι, μετὴν βοήθειαν ὄνου, κάπου εἰς τὸν Νομὸν Ρεθύμνης

Εικ. 31.—Συνήθης τρόπος μετακινήσεως οἰκογενείας, ἡ ὁποία διασχίζει τὸν Νομὸν Ἡρακλείου

Η Πρωτεύουσα της Κρήτης, Χανιά, 1911.

πέυση τὴν κατηγορίαν 1, δηλ. τὰς «μὴ ἀνεπτυγμένας» περιοχάς.

Αἱ Ἠνωμένα Πολιτεῖαι ἐξελέγησαν πρωτίστως ὡς βάσις συγκρίσεως, τὴν ὁποίαν οἱ Ἀμερικανοὶ ἠδύνατο νὰ ἐννοήσουν, μολοντί καὶ αὐταὶ ἀντιπροσωπεύουν Κράτος βιομηχανικῶς ἀνεπτυγμένον μὲ πολὺ ὑψηλὸν ἐπίπεδον οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Διὰ τὸν τελευταῖον, ὅμως, αὐτὸν σκοπὸν, θὰ ἠδύνατο νὰ χρησιμοποιηθοῦν ὁ Καναδὰς ἢ ἡ Μ. Βρετανία ἐκ τοῦ Δυτικοῦ Κόσμου ἢ ἡ Ἰαπωνία ἀπὸ τὴν Ἄνω Ἀνατολήν.

4.—*Ἡ γενικὴ ἀνάλυσις τῶν δεικτῶν*

Γενικῶς, χῶραι μὲ πυκνότητα πληθυσμοῦ, ὅπως χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὸν μεγάλον ἀριθμὸν κατοίκων κατὰ τετραγωνικὸν μίλιον ἐπιφανείας ἢ καλλιεργησίμου γῆς, μὲ ὑψηλὸν ποσοστὸν ἐτησίας αὐξήσεως πληθυσμοῦ καὶ μεγάλον ποσοστὸν πληθυσμοῦ ἀσχολουμένου εἰς τὴν γεωργικὴν παραγωγὴν, κυρίως βασικῶν εἰδῶν διατροφῆς πρὸς τοπικὴν κατανάλωσιν, ἔχουν χαμηλὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν. Χῶραι τῆς κατηγορίας αὐτῆς ἔχουν ἐλάχιστα συγκοινωνιακὰ καὶ μεταφορικὰ μέσα, χαμηλὸν ποσοστὸν ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, ἀσχολουμένου μὲ τὰς βιομηχανικὰς οἰκοδομικὰς μεταφορικὰς καὶ συγκοινωνιακὰς ἐργασίας καὶ χαμηλὸν ποσοστὸν πληθυσμοῦ εἰς ἀστικά κέντρα μὲ 2.500 καὶ πλέον κατοίκους. Συνήθως αἱ τοιαῦται χῶραι ἔχουν ὑψηλὸν ποσοστὸν ἀναλφαβητισμοῦ ὑψηλὸν ποσοστὸν γεννήσεων καὶ θανάτων, ὑψηλὸν ποσοστὸν βρεφικῆς θνησιμότητος, χαμηλὴν προσδοκωμένην ζωὴν καὶ χαμηλὴν στάθμην καταναλώσεως τροφίμων, ὡς ὑπολογίζεται αὕτη ἐκ τῆς ποσότητος τῶν κατὰ κεφαλὴν ἡμερησίως καταναλισκομένων θερμίδων, πρωτεΐνης καὶ λιπαρῶν οὐσιῶν.

Τὰ κυριώτερα οἰκονομικὰ καὶ διαθέσεως πόρων προβλήματα τῶν χωρῶν τούτων, εἶναι ὅλως διάφορα ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἀπασχολοῦν τὰς χώρας, αἱ ὁποῖα διαθέτουν μεγάλους μὴ ἀνεπτυγμένους φυσικοὺς πόρους καὶ περιωρισμένον ἀνθρώπινον ὑλικόν. Εἰς τὰς κατωτέρω παραγράφους διαφαίνεται ὅτι τὸ κυριώτερον ἔργον διὰ τὴν ἀνάλυσιν τῶν ζητημάτων εἶναι ἡ ἐξεύρεσις τῶν εἰδικῶν βασικῶν ἐκείνων προβλημάτων, τὰ ὁποῖα ἔχουν βαρύνουσαν σημασίαν δι' ἐκάστην συγκριμένην χώραν τόσον ἀπὸ ἀπόψεως οἰκονομικῆς ὅσον καὶ ἀπὸ μορφωτικῆς τοιαύτης.

5.—*Σύγκρισις τῆς Κρήτης καὶ τῶν εἰδικῶς ἐπιλεγειῶν χωρῶν*

Ἡ Κρήτη, μὲ τὰ 148 ἄτομα ἀνὰ ἕκαστον τετραγωνικὸν μίλιον, ἔχει σχεδὸν εἰκοσαπλάσιον ἀριθμὸν κατοίκων ἀνὰ τετραγωνικὸν μίλιον τῆς Παραγουάης καὶ τριπλάσιον ἕως πενταπλάσιον τῶν Η.Π.Α. καὶ τοῦ Μεξικοῦ, ἀλλὰ περὶ τὸ ἡμισυ κατὰ τετραγωνικὸν μίλιον τῶν Ἰνδιῶν καὶ Ἰταλίας καὶ τὸ ἕνατον ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν κατωκλήμενην Αἴγυπτον* (*Ἴδε Πίνακα 32).

Ἡ Κρήτη μὲ 485 ἄτομα κατὰ τετραγωνικὸν μίλιον ἀγροτικοῦ ἐδάφους, εὕρισκετο μὲ πυκνότητα πληθυσμοῦ μεγαλυτέραν ἀπὸ ὅ,τι δεικνύει ἡ συνολικὴ ἐπιφάνειά της. Ἐνῶ τὸ ποσοστὸν τῆς αὐξήσεως

ΠΙΝΑΞ 32.—Επιλεγέντες δείκται τής διαδέσεως πόρων, όροι διαδιώσεως και οικονομική άνάπτυξις τής Κρήτις, Δοιτις 'Ελλάδος και άλλων Χωρών, μεταπολεμικώς ή τής τελευτάρας πρό του πολέμου περιόδου.

Δείκται	Κρήτη	Δοιτή 'Ελλάς	Αίγυπτος	'Ιταλία	'Αμερτυ-γυένη	'Ινδία	Μεξικόν	Παρα-γουάγη	Η.Π.Α.
<i>*Αναλογία έδάφους—πλήθυσμού</i>									
Πληθυσμός άνά τετραγωνικόν μέλιον, 1948	148	152	1.331	393	295	32	8	49	
Ποσοστόν έτησιος αύξήσεως πληθυσμού	0,9	1,4	1,1	0,8	1,4	1,8	2,0	0,7	
<i>*Υγεία</i>									
*Ακαθάριστα ποσοστά γεννήσεων	26,1	30,0	42,6	22,1	27,8	44,0	38,2	124,5	
> θανάτων	10,6	13,5	26,7	11,3	19,2	17,3	8,9	10	
Ποσοστά θνησιμότητος Βρεφών	79	101	153	82	151	105	52	32	
Μέση προσδοκώμενη ζωή άρρένων 1940	50	49	36	54	27	37	44	62	
'Ιατροί άνά 100.000 κατοίκους	65	86	21	87	12	51	28	137	
<i>Τρόφιμα</i>									
Εσπίδες κατά κεφαλήν ήμερησίως	2.547	2.323	2.469	2.636	1.976	1.855	2.813	3.098	
Ζωική πρωτεΐνη } κατά κεφαλήν	0,6	0,7	0,4	0,7	0,3	0,7	—	1,8	
Αίτη } ήμερ.—ούγγιες	3,7	2,6	1,5	2,1	1,0	1,5	—	4,3	
<i>*Εκπαίδευσις</i>									
Ποσοστά άναλφαβητισμού προπολεμικώς	43	41	85	22	91	52	65	4	
Δημοδιδάσκαλοι άνά 1.000 κατοίκους	2,7	2,2	1,6	3,4	1,3	2,4	3,3	4,3	
<i>Οικονομία</i>									
Κατά κεφαλήν εισόδημα (1939) δολάρια	74	136	85	140	34	61	39	554	
Ποσοστά έργων. δυναμικού εις την γεωργίαν	57	54	71	48	67	68	70	18	
*Έργα βιομηχαν οικδομικής	14	—	10	27	20	13	—	30	
Ποσοστά πληθυσμού, άστικά	23	36	25	45	13	35	20	57	
<i>*Απόδοσις συγκομιδής</i>									
Σίτος	12,8	14,0	31,3	22,1	10,7	11,5	12,1	13,2	
Πατάτα	71	101	172	97	150	66	75	117	
<i>Μεταφοργαι και συγκοινωνίαι</i>									
Τηλέφωνα άνά 1.000 κατοίκους	1	8	5	21	0,2	10	3	242	
Μίλια οδών. γραμ. άνά 1.000 τ. μέλια	0	36	9	119	25	19	4	80	
Αύτοκίνητα άνά 1.000 κατοίκους	2	2	2	11	0,3	5	2	250	

τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης εὐρίσκετο μεταξύ τῶν χαμηλοτέρων τῶν χωρῶν τούτων ἢ ὑπεροχὴ τῶν γεννήσεων ἐναντι τῶν θανάτων κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον, διὰ τὴν Κρήτην, παρουσίαζε προβλέψεις ἀνωτέρων ἐτησίων ποσοστῶν αὐξήσεως πληθυσμοῦ.

Ἡ Κρήτη, αἱ Η.Π.Α. καὶ ἡ Ἰταλία, εἶχον τὸ χαμηλότερον ἀκαθάριστον ποσοστὸν θανάτων, γεννήσεων καὶ παιδικῆς θνησιμότητος μεταξύ τῶν ἐπιλεγεισῶν χωρῶν. Ἡ μέση, κατὰ τὴν γέννησιν, προσδοκωμένη ζωὴ εἰς τὰς τρεῖς αὐτὰς χώρας, ἦτο ἐπίσης 5—25 ἔτη μακροτέρα τῶν ὑπολοίπων χωρῶν, καὶ οἱ ἰατροὶ ἦσαν εἰς διπλάσιον ἢ δεκαπλάσιον ἀριθμὸν, ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὸν συνολικὸν πληθυσμὸν.

Ἐνῶ μεγάλαι διαφοραὶ εἰς τὴν κατανάλωσιν τροφίμων ἦσαν καταφανεῖς, ὅπως τῶν Η.Π.Α. καὶ τῆς Παραγουάης, ἐν συγκρίσει μὲ τὰς Ἰνδίας ἢ τὸ Μεξικόν, αἱ διαφοραὶ μεταξύ τῶν ὑπολοίπων χωρῶν, τῶν εὐρίσκομένων εἰς τὴν Μεσογειακὴν λεκάνην, ἦσαν μικραί. Ἡ Κρήτη κατηνάλισκε σημαντικῶς περισσοτέρας λιπαρὰς οὐσίας κατὰ κεφαλὴν ἡμερησίως, παρὰ οἰαδήποτε ἄλλη χώρα, πλὴν τῶν Η.Π.Α.

Μολοντί ὁ ἐνταῦθα παρατιθέμενος ἀριθμὸς τῶν ἀναλφαβήτων διὰ τὴν Κρήτην καὶ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα εἶναι τοῦ ἔτους 1928, τὸ ποσοστὸν τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ ἦτο χαμηλότερον ἀπὸ τὰς ἄλλας χώρας, ἐκτὸς τῆς Ἰταλίας καὶ τῶν Η.Π.Α. Ἐξαιρουμένης τῆς Παραγουάης. Ἐν τῶν κυριωτέρων αἰτίων τούτου εὐρίσκεται εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν διδασκάλων εἰς τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν, ἀνὰ 1000 κατοίκους.

Διὰ τὸ ἔτος 1939 δὲν ὑπάρχουν στοιχεῖα εἰσοδήματος, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰ 74 δολλάρια κατὰ κεφαλὴν ὡς εἰσόδημα μηνιαῖον κατὰ τὸ ἔτος 1948, εἶναι καταφανὲς ὅτι ἡ Κρήτη ἦτο μεταξύ τῶν περιοχῶν μὲ τὸ χαμηλότερον ἐτήσιον εἰσόδημα κατὰ κεφαλὴν.

Παρὰ τὸ γεγονός ὅτι εἰς τὴν Κρήτην τὰ 57 ο/ο τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, ἠσχολοῦντο εἰς τὴν γεωργίαν, τὸ Μεξικόν, αἱ Ἰνδαί, ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Παραγουάη εἶχον κατὰ 10 ο/ο ἕως 16 ο/ο περισσοτέρους κατοίκους ἀσχολουμένους εἰς αὐτήν, ἐνῶ ἡ Κρήτη εἶχεν ἐλαφρῶς ἀνώτερον ποσοστὸν τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ τῆς, ἀσχολούμενον εἰς βιομηχανικὰς καὶ οἰκοδομικὰς ἐργασίας. Ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ Μεξικόν, τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰς Ἰνδίας, αὕτη παρουσίαζε μόνον τὸ ἡμισυ τοῦ ποσοστοῦ τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ τῆς Ἰταλίας καὶ τῶν Η.Π.Α. Ἐκ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης, μόνον τὰ 23 ο/ο ἔζων εἰς ὀστικά κέντρα ἄνω τῶν 2.500 κατοίκων, δηλαδὴ περίπου τὸ ἴδιον ποσοστὸν μὲ τὸ τῆς Αἰγύπτου, ἀλλὰ ὀλιγώτερον ἀπὸ ὅ,τι εἶναι εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα ἢ εἰς οἰανδήποτε ἄλλην ἐκ τῶν χωρῶν τούτων ἐξαιρέσει τῶν Ἰνδιῶν καὶ τῆς Παραγουάης.

Τοῦτο ἐμφανίζει ἀφ' ἑνὸς μὲν χαμηλὸν ἐπίπεδον συγκεντρώσεως κεφαλαίων, κατὰ κεφαλὴν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἔλλειψιν βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως.

Ὁ σῖτος καὶ τὰ γεώμηλα εἶχον μικρὰν ἀπόδοσιν ἐν συγκρίσει πρὸς ὅλας τὰς ἄλλας χώρας, ἐξαιρέσει τοῦ Μεξικοῦ, ὅπου ὁ ἀραβόσιτος ἦτο σχετικῶς μεγαλυτέρας σημασίας, ὡς κυριώτερον προϊόν

διατροφής. Ἡ Κρήτη, χωρίς σιδηροδρόμους, με ἐλάχιστα τηλέφωνα καὶ αὐτοκίνητα, ὅπως καὶ αἱ Ἰνδία, ἔχει τὰ ὀλιγώτερα μεταφορικά καὶ συγκοινωνιακὰ μέσα ἀπὸ τὰς ὑπὸ μελέτην χώρας.

Ἐξαιρέσει τῶν μολυσματικῶν νόσων καὶ τῶν τοῦ ἐντερικοῦ σωλήνος, διὰ τὰ ἄλλα νοσήματα ἡ Κρήτη κατετάσσετο, ὡς ἔχουσα ὑψηλὸν ἐπίπεδον ὑγείας, μεταξὺ τῶν γειτονικῶν καὶ ἄλλων χωρῶν, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν Η.Π.Α. Ἡ Κρήτη ἤρχετο μεσαία εἰς τὴν ἀναλογίαν πληθυσμοῦ, ὡς πρὸς τὴν ἑκτασίαν τῆς, εἰς τὴν κατανάλωσιν τροφίμων καὶ τὸν ἀναλφαβητισμὸν, ἐν συγκρίσει μετὴν λοιπῆν Ἑλλάδα καὶ τὰς ἄλλας 6 χώρας. Ἄλλ' ἡ Κρήτη κατετάσσετο χαμηλὴ εἰς εἰσόδημα κατὰ κεφαλὴν, εἰς οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν, εἰς ἀπόδοσιν συγκομιδῆς, εἰς μεταφορικά καὶ συγκοινωνιακὰ μέσα, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ὑπὸ μελέτην χώρας.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ

Τὸ 1948 ἡ Κρήτη ἐστερεῖτο δρόμων, τηλεφῶνων, καὶ ἄλλων συγκοινωνιακῶν μέσων. Μολονότι εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν μεγάλοι πρόοδοι εἶχον ἐπιτελεσθῆ κατὰ τὴν προηγουμένην εἰκοσαετίαν, ἡ ἀναλογία μεταξὺ μαθητῶν καὶ διδασκάλων ἐξηκολούθει νὰ εὑρίσκειται εἰς ὑψηλὸν ἐπίπεδον. Τὸ σχολικὸν πρόγραμμα ἀπέδιδε μεγάλην σημασίαν εἰς τὰ κλασικά. Μόνον τὸ ἐν πέμπτον τῶν μαθητῶν τῆς ἡλικίας Μέσης Ἐκπαιδεύσεως, ἐφοίτα εἰς τὸ σχολεῖον. Τὰ διδακτικά βιβλία, αἱ βιβλιοθήκαι, τὰ σχολικὰ ὄργανα καὶ τὰ ἐποπτικά μέσα, ἦσαν τελείως ἀνεπαρκῆ. Τὰ σχολικά, κτίρια τὰ θρανία καὶ ἄλλα ἐπιπλα εἶχον ἀνάγκην ἐπισκευῆς καὶ συμπληρώσεως, λόγω διαρπαγῆς ἢ καταστροφῆς τῶν κατὰ τὸν πόλεμον. Οἱ γεωπόνοι καὶ αἱ Γεωργικαὶ Σχολαὶ ἦσαν τὰ μόνα μέσα διαπαιδαγωγήσεως τοῦ ἀγρότου, ἀλλὰ λίαν ἀνεπαρκῆ. Τὸ καφενεῖον ἦτο ὁ κυριώτερος τόπος ἀνταλλαγῆς σκέψεων καὶ ἰδεῶν διὰ τοὺς ἄνδρας καὶ τὸ ὑπαίθριον πλυσταριὸ τοῦ χωρίου διὰ τὰς γυναῖκας.

Ἡ Ἐκκλησία διεδραμάτιζε σημαντικὸν ρόλον εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ. Λόγω τῆς στενῆς σχέσεως Ἐκκλησίας καὶ Κράτους, τόσον εἰς τὴν Κρήτην ὅσον καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, ὁ ἱερεὺς ἔχει τὸ ἴδιον καὶ ἴσως ἀνώτερον κύρος ἀπὸ τὸν τοπικὸν ἄρχοντα πολλῶν Κοινοτήτων, διὰ νὰ ἐπιλύη τὰ ἀναφυόμενα μεταξὺ τῶν χωρικῶν κοινωνικὰ καὶ οἰκονομικὰ προβλήματα.

Ἐν συγκρίσει μετὰ πολλὰς ἄλλας χώρας τοῦ κόσμου, ἡ λύσις τῶν προβλημάτων χαμηλοῦ εἰσοδήματος, χαμηλῆς ἀποδόσεως τῆς συγκομιδῆς, ἀνεπαρκῶν μεταφορικῶν καὶ συγκοινωνιακῶν μέσων καὶ τῆς μικρᾶς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως, ἐφαίνετο, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μελέτης ταύτης, σχετικῶς περισσότερον ἐπέιγουσα διὰ τὴν βελτίωσιν τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης ἀπὸ τὴν λύσιν τῶν προβλημάτων τῆς ὑγιεινῆς, διατροφῆς καὶ ἀναλφαβητισμοῦ. Ἐνῶ τὸ ποσοστὸν τῆς αὐξήσεως τῆς ἀναλογίας τοῦ πληθυσμοῦ πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν ἐν Κρήτη, παρουσίαζε πτώσιν κατὰ τὴν προπολεμικὴν περίοδον, τὰ πρόσφατα δεδομένα ἐπὶ τῆς ὑπερο-

χῆς τῶν γεννήσεων ἔναντι τῶν θανάτων, ὑπεδήλουν πρόσθετα δημογραφικὰ προβλήματα διὰ τὸ μέλλον, ἐκτός ἐάν αὕτη εἶναι μία μόνον μεταπολεμικὴ καὶ προσωρινὴ κατάστασις ἢ ἀνακαλυφθοῦν πρόσθετοι πόροι ὀρυκτοῦ πλοῦτου ἢ ἠλεκτρικῆς ἐνεργείας καὶ ἀναπτυχθῆ ἡ ἐκβιομηχανίσις τῆς χώρας.

Μολοντί τὰ εἰσοδήματα ἦσαν χαμηλά, ἡ συσχέτισις αὐτῶν πρὸς τὴν χαμηλὴν παραγωγικότητα κατέστησε ταῦτα χρόνια προβλήματα. Ἡ ἐπιρροὴ τοῦ Κράτους ἐπὶ τῆς παραγωγικότητος καὶ ἐπὶ τῶν προβλημάτων τῆς αὐξήσεως τῆς παραγωγικότητος εἰς τὴν γεωργίαν, βιομηχανίαν καὶ ἐμπόριον εἶναι ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἐξετάζονται εἰς τὰ ἐπόμενα κεφάλαια.

Ἡ ΚΡΑΤΙΚΗ ὌΡΓΑΝΩΣΙΣ ΚΑΙ Ὁ ἈΝΤΙΚΤΙΠΩΣΤΗΣ
ΕΠΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Ἐκτός, ὅμως, καὶ τῶν ἄλλων ἰσχυρῶν ἀνεπτυκτῶν βιο-
δομητικῶς ἀπὸ τοὺς ἀνεπτυκτοὺς ἐξωτερικοὺς. Ὑποθέσει ἀπὸ
3.000 ἐξῆν ὑποτάξην, ἡ κρήνη ἀνεκτικῶς τῆς ἐξουσίας τῆς ἀπὸ τῶν
ταυρικῶν ζυγῶν καὶ ἠρασιπτιῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα ὀνομαστικῶς τῆς Συμ-

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Η ΚΡΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΚΑΙ Ο ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ ΑΥΤΗΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ Κρατική ὀργάνωσις εἶναι κατ' ἐξοχὴν συγκεντρωτική. Ὅπως συμβαίνει εἰς πολλὰ κράτη, τὸ σύστημα τοῦτο τῆς Κρατικῆς ὀργανώσεως, ἔχει πλείστας ὅσας ἀνεπαρκειάς καὶ τρωτά, δυνάμενα νὰ θεραπευθοῦν διὰ τῆς ἀναδιοργανώσεως, τῆς διοικήσεως, διὰ τοῦ σαφοῦς διαχωρισμοῦ δικαιωμάτων καὶ εὐθυνῶν καὶ διὰ λειτουργικῶν μεταρρυθμίσεων. Κατὰ τὰ πολεμικὰ καὶ μεταπολεμικὰ ἔτη, ἡ Ἑλλάς ἠναγκάσθη νὰ δημιουργήσῃ τεράστια ἐλλείμματα εἰς τὸν προϋπολογισμόν της καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὸν ἀχαλίνωτον πληθωρισμόν τοῦ κυκλοφοροῦντος χαρτονομίσματος. Οἱ Δῆμοι καὶ αἱ Κοινότητες, ἠναγκάσθησαν νὰ ζητοῦν Κρατικὴν ἀρωγὴν, συνεισφέροντες ἐλάχιστα διὰ προσωπικῆς ἐργασίας τῶν κατοίκων καὶ φορολογοῦντες βαρύτερα τὴν παραγωγὴν. Μεταξὺ τῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν, συμπεριλαμβάνοντο αἱ Κοινωνικαὶ Ἀσφαλίσεις καὶ ἡ ἐποπτεία τῶν Τραπεζικῶν καὶ Πιστωτικῶν διευκολύνσεων.

Τὴν κήρυξιν τοῦ πολέμου ἠκολούθησεν ὁ μέγας πληθωρισμός. Οἱ μικροαγρόται, οἱ ὅποιοι καταναλίσκουν οἱ ἴδιοι μέγα μέρος τῆς παραγωγῆς των, οὐδεμίαν εἶχον ὠφέλειαν ἐκ τῆς ὑψώσεως τῶν τιμῶν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς μεγαλεμπόρους τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων, εἰς ἄλλα μέρη τοῦ κόσμου.

Α'. ΚΡΑΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, ἡ Κρήτη ὑπῆρξεν ἡ κυρίαρχος δύναμις εἰς ὀλόκληρον τὸ Αἰγαῖον, δεσπόζουσα καὶ τοῦ ἐμπορίου τῆς περιοχῆς, ἐκυβερνᾶτο δὲ ἀπὸ τοὺς Κρήτας, τοὺς καλουμένους Μίνωας, ἐπὶ τετρακόσια ἔτη, ἤτοι ἀπὸ τοῦ ἔτους 1500—1000 π.Χ.

Ἐκτοτε, ὅμως, καὶ μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν, κατεκτήθη διαδοχικῶς ἀπὸ τοὺς διαφόρους ἐπίδρομεις τῆς λεκάνης. Ὑστερα ἀπὸ 3.000 ἐτῶν ὑποταγὴν, ἡ Κρήτη ἀνέκτησε τὴν ἐλευθερίαν της ἀπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγὸν καὶ προσηρτήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα δυνάμει τῆς Συν-

θήκης τοῦ Λονδίνου, τὸ 1913. Ἐκτοτε, ἱστορικῶς καὶ διοικητικῶς ἀφωμοιώθη μετὰ τὴν μητέρα Ἑλλάδα.

Εἰς μίαν χώραν μετὰ σύστημα διοικήσεως πολὺ συγκεντρωτικόν, ἢ ὑποδειγματικὴ κρατικὴ ὀργάνωσις ἔχει μεγίστην σημασίαν, ἰδιαιτέρως ὅταν οἱ οἰκονομικοὶ πόροι αὐτῆς εἶναι περιορισμένοι καὶ αἱ τοπικαὶ Κοινότητες ἐξαρτῶνται οἰκονομικῶς ἀπὸ τὴν Κεντρικὴν διοίκησιν ἢ ἀπὸ οἰκονομικοὺς ὁμίλους τοῦ ἐξωτερικοῦ. Τοῦτο δὲ ἰδιαιτέρως εἶναι ἀληθές, ὅταν ἐξετάζεται ἡ ἐκτέλεσις προγράμματος διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοπικῶν πόρων καὶ τὴν διεύρυνσιν τῆς οἰκονομικῆς βάσεως εἰς σημαντικὴν ἔκτασιν.

1.— Ὁργάνωσις τῆς Κρατικῆς Διοικήσεως

Διὰ λαϊκοῦ δημοψηφίσματος, διεξαχθέντος τὸ 1946, ὁ Βασιλεὺς Γεώργιος Β' ἐπανῆλθεν εἰς τὸν θρόνον του. Μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἐπισυμβάντα κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1947, τὸν διεδέχθη ὁ ἀδελφός του Παῦλος, ὁ σημερινὸς Βασιλεὺς.

Κατὰ τὸ μοναρχικὸν τοῦτο πολίτευμα, ὁ Βασιλεὺς καλεῖ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ κοινοβουλευτικῶς πλειοψηφοῦντος κόμματος καὶ τῷ ἀναθέτει τὸν σχηματισμὸν τῆς Κυβερνήσεως. Οὗτος ἐκλέγει τοὺς διαφόρους Ὑπουργοὺς οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν τὴν Κυβέρνησιν. Εἰς τινὰς περιπτώσεις, σχηματίζεται Κυβέρνησις συνασπισμοῦ τῶν διαφόρων κομμάτων, ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Ἀρχηγοῦ τοῦ πλειοψηφοῦντος κόμματος. Κατὰ τὸ ἔτος 1948, Πρωθυπουργὸς ἐχρημάτισεν ὁ Θ. Σοφούλης, ἀρχηγὸς τοῦ κόμματος τῶν Φιλελευθέρων, παρὰ τὰς ἐπανειλημμένας κυβερνητικὰς κρίσεις καὶ ἀνασχηματισμοὺς ἐντὸς τοῦ ἔτους. Ὁ Πίναξ 33 παρέχει εἰκόνα τῆς Κρατικῆς Ὁργανώσεως εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὅπως εἰς τὰς Η.Π.Α. καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπάρχουν τρεῖς ἐξουσίαι: Ἡ Νομοθετικὴ, ἡ Ἐκτελεστικὴ καὶ ἡ Δικαστικὴ. Τὸ 1948 τὸ Νομοθετικὸν Σῶμα συνίστατο ἐκ 354 βουλευτῶν, ἐκλεγέντων διὰ τοῦ συστήματος τῆς ἀναλογικῆς ἀντιπροσωπεύσεως καὶ διὰ μίαν τετραετίαν. Ἡ Κρήτη, εἶχε τότε 21 βουλευτάς, ἓνα ἐξ ἐκάστης τῶν 20 ἐπαρχιῶν τῆς σὺν ἓνα ἐπὶ πλέον. Μετὰ τὰς ἐκλογὰς τοῦ 1950, τὸ Κοινοβούλιον συνίστατο ἐκ 250 βουλευτῶν, οἱ 15 ἐκ τῶν ὁποίων ἐξελέγησαν εἰς τὴν Κρήτην. Τὸ Κοινοβούλιον ἐξακολουθεῖ τὰς συνόδους του διακόπτον διὰ τὰς θερινὰς διακοπὰς.

Ἡ Δικαστικὴ ἐξουσία ἔχει τὸν Ἄρειον Πάγον, ἐδρεύοντα ἐν Ἀθήναις, ὀκτῶ Ἐφετεῖα, τῶν ὁποίων ἓνα εἰς τὴν Κρήτην, ἐν Πρωτοδικεῖον εἰς τὴν Πρωτεύουσαν ἐκάστου Νομοῦ καὶ ἐν Εἰρηνοδικεῖον εἰς ἐκάστην πρωτεύουσαν ἐπαρχίας.

Ὁ Πρωθυπουργὸς μετὰ τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου χαράσσει τὴν Κυβερνητικὴν πολιτικὴν καὶ λαμβάνει τὰς ἀποφάσεις ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς ὑπὸ τοῦ Κοινοβουλίου θεσπισθείσης νομοθεσίας. Οἱ τυπικοὶ καὶ οὐσιαστικοὶ νόμοι, τὰ διατάγματα καὶ αἱ ἀστυνομικαὶ διατάξεις, ἐκτελοῦνται ὑπὸ 21 Ὑπουργείων καὶ τῶν ἐντεταλμένων Κρατικῶν ὀργάνων. Ὁ κατωτέρω Πίναξ 33 παρουσιάζει τὴν γραμμὴν τῆς διοικητικῆς ἐξουσίας, ἥτις δὲν τηρεῖται πάντοτε πιστῶς. Πλεῖστοι κρατικαὶ ὑπη-

ρεσίες λειτουργούν μόνον εις τὰς Ἀθήνας. Τὰ Ὑπουργεῖα Οἰκονομικῶν, Δημοσίας Τάξεως, Συγκοινωνίας, Παιδείας καὶ Ἀνασυγκροτήσεως ἔχουν περιφερειακὰς ὀργανώσεις. Τὸ Συμβούλιον τῆς Ἐπικρατείας συνιστάμενον ἐξ 21 μελῶν, ἐλέγχει τὰς πράξεις τῶν διοικητικῶν ἀρχῶν δι' ὑπερβάσεις ἐξουσίας ἢ παραβάσεις νόμου, ἐπεξεργάζεται τὰ κονομιστικὰ Διατάγματα καὶ λύει διαφορὰς διοικητικοῦ χαρακτήρος. Τὰ κυριώτερα εἰδικὰ Συμβούλια καὶ αἱ Ἐπιτροπαὶ εἶναι τὸ Συμβούλιον τῆς Ἀνασυγκροτήσεως, ἡ Νομισματικὴ Ἐπιτροπὴ, ἡ ἐπὶ τῶν Συγκοινωνιῶν Ἐπιτροπὴ, ἡ Ἐπιτροπὴ Συντονισμοῦ καὶ τὸ Οἰκονομικὸν Συμβούλιον.

ΠΙΝΑΞ 33. Ὁργάνωσις τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους τὸ 1948

ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ	ΕΚΤΕΛΕΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ	ΔΙΚΑΣΤΙΚΗ ΕΞΟΥΣΙΑ
Βουλὴ 4/ετῆς 1 πρὸς 25.000 πληθυσμὸν (Κρήτη— 21 μέλη)	Βασιλεὺς Πρωθυπουργὸς Κυβέρνησις (15 Μέλη) 21 ΥΠΟΥΡΓΕΙΑ	*Ἄρειος Πάγος Ἐφετεία (Κρήτη—1) Πρωτ. καὶ Δικ. Ὁ Βασιλεὺς διορίζει τοὺς δικαστὰς

Ἐξωτερικῶν	Γεωργίας
Ἐμπορ. Ναυτικοῦ	Συντονισμοῦ
Ἐθνικ. Οἰκονομίας	Ἐργασίας
Δημοσίων Ἔργων	Οἰκομικῶν
Ἀνασυγκροτήσεως	Ἐφοδιασμοῦ
Μεταφορῶν	Ναυτικῶν
Συγκοινωνίας	Στρατιωτικῶν
Ἐσωτερικῶν	Παιδείας
Δημοσ. Τάξεως	Προνοίας
Ἀεροπορίας	Ἐπιχειρηματικῶν
Δικαιοσύνης	Γενικῆ Διοικήσεως (Βορείου Ἑλλάδος)

3. Γενικαὶ Διοικήσεις (Κρήτης, Ἡπείρου, Μακεδονίας)
 47 Νομοὶ Διοικητικαὶ Μονάδες, περιωρισμένης Διοικητικῆς ἀρμοδιότητος
 (Κρήτη 4 Νομοί).
 150 Ἐπαρχίαι—Ἐκλογικαὶ περιφέρειαι, (Κρήτη 20 Ἐπαρχίαι).
 160 Δήμοι, περίπου 160 πόλεις.
 5.000 Κοινότητες (κάτω τῶν 10.000 κατοίκων, Κρήτη 550 Κοινότητες
 1.405 χωρία)

Εἰς καμμίαν χώραν αἱ Κυβερνήσεις δὲν εἶναι ἀπηλλαγμέναι ἀνεπαρκείας καὶ τρωτῶν σημείων, τόσον εἰς τὴν ὀργάνωσιν ὅσον καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν. Ἄλλὰ ἄς ἐξετάσωμεν μερικά σημεία, τὰ ὁποῖα παραθέτει ὡς παράδειγμα ἡ σχετικὴ ἔκθεσις :

«Ὅταν ἡ Ἀμερικανικὴ Ἀποστολὴ ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, εὔρε τὴν Κρατικὴν Διοικητικὴν μηχανὴν εἰς ἀθλίαν κατάστασιν, ὀργανωτικῶς, λειτουργοῦσαν κακῶς καὶ ὑπερσυγκεντρωμένην εἰς τὰς Ἀθήνας. Αἱ δημόσιαι ὑπηρεσίαι εἶχον ὑπερπληθωρισμὸν ὑπαλλήλων καὶ τὸ Δημόσιον Ταμεῖον ἦτο ὑπερμέτρως βεβαρημένον, μὲ τὰς στρατιάς τῶν συνταξιούχων καὶ ὑπαλλήλων».

Ἡ ὑπερπληθῶρα ὑπαλλήλων εἰς τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας καὶ ὁ μέγας ἀριθμὸς τῶν συνταξιούχων, ὠφείλετο ἐν μέρει εἰς τὴν σοβαρωτάτην οικονομικὴν κρίσιν καὶ ὁ μόνος τρόπος ἀντιμετώπισεως τῆς ἀνεργίας διὰ πολλοὺς ἦτο ὁ διορισμὸς τῶν εἰς δημοσίαν θέσιν. Εἶναι δὲ πρὸς τιμὴν τῆς Κυβερνήσεως, ὅτι γνωρίζουσα τὴν κατάστασιν ταύτην, παρεκάλεσε τὴν Ἀμερικανικὴν Ἀποστολὴν νὰ βοηθήσῃ αὐτὴν εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀναδιοργανώσεως, ἀπλοποιήσεως καὶ ἀποκεντρώσεως τῆς διοικήσεως, τῆς ἐξυγιάνσεως τῶν δημοσίων ὑπηρεσιῶν καὶ τῆς μεταρρυθμίσεως τῶν ἐκπαιδευτικῶν διδακτικῶν μεθόδων.

α) Τὸ ὑπερσυγκεντρωτικὸν σύστημα.— Προγενέστεραι Ἀποστολαὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἶχον τονίσει ἐπίσης τὸ κακὸν τῆς ὑπερσυγκεντρώσεως τῆς διοικήσεως εἰς τὴν Πρωτεύουσαν. Ἡ ἐπὶ τόπου παρακολούθησις τῆς ἐρεύνης, ἰδίως εἰς τὴν ὑπαιθρον τῆς νήσου, διεπίστωσε τὴν μεγίστην ἀνάγκην βελτιώσεως καὶ τῆς Διοικήσεως καὶ τῆς μεγαλυτέρας ἀποκεντρώσεως τῶν Κρατικῶν ὑπηρεσιῶν. Περιφερειακοὶ νησιωτικοὶ καὶ νομαρχιακοὶ ὑπάλληλοι, ὡς καὶ ἀπλοὶ πολῖται τῆς Κρήτης, πολλάκις ἐσχολίαζον τὴν κατάστασιν καὶ ὑπεδεικνυον ὅτι ἐπεβάλλετο ἡ ἄνευ ἀναβολῆς βελτιώσις τῆς Διοικήσεως, ἡ ὀποκέντρωσις τῶν περιφερειακῶν ὑπηρεσιῶν καὶ ἡ ἀνάθεσις πλείστων ἐξ αὐτῶν εἰς τὸν τοπικὸν ἔλεγχον.

Ὡς ἤδη ἐτονίσθη εἰς τὸ προηγούμενον κεφάλαιον, ἀκόμη καὶ ὁ τελευταῖος δημοδιδάσκαλος τοῦ χωρίου, ἐξηρτάτο ἀπὸ τὸν Ὑπουργὸν τῆς Παιδείας, ὡς πρὸς τὸν διορισμὸν, μετάθεσιν καὶ ἀπόλυσίν του. Ἡ τοιαύτη κατάστασις, πολλάκις ἐσήμαινεν ὅτι ἡ θέσις τοῦ ἀπολυθέντος ἢ μετατεθέντος διδασκάλου θὰ ἔμενε κενὴ ἐπὶ πολλοὺς μῆνας. Οὐσιαστικῶς, σχεδόν, δὲν ὑπάρχει καμμία τοπικὴ πρωτοβουλία διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν σχολείων, ἐκτὸς ἂν πολῖται τινες ἠδύναντο, μέσω τοῦ ἐπιθεωρητοῦ, νὰ ἐπιλύσουν τοπικῶς ζητήματα τινα.

Οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι ὄλων τῶν Ὑπουργείων, οἱ ὑπηρετοῦντες εἰς τὰς Νομαρχίας, ἀναμένουν διαταγὰς ἀπὸ τὸ Κέντρον διὰ τὴν ἐπίλυσιν πολλῶν ζητημάτων, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀνάγκην ἀμέσου διευθετήσεως. Παραδείγματος χάριν : Νομαρχιακὸς Γεωπόνος ἐχρειάσθη ἕνα χημικὸν προϊόν ὀρισμένου τύπου, διὰ τὴν θεραπείαν μιᾶς νεοανακαλυφθείσης νόσου εἰς τὰ δένδρα. Δὲν κατώρθωσεν οὗτος νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀπαιτουμένην πίστωσιν, πρὶν παρέλθουν μῆνες ὀλόκληροι. Οὕτω

ἐπὶ ἓν ὁλόκληρον ἔτος, ἐματαιώθη ὁ σχετικὸς πειραματισμὸς διὰ τὴν καταπολέμησιν μιᾶς ἀσθενείας, ἡ ὅποια πιθανὸν νὰ ἦτο πολὺ καταστροφικὴ διὰ τὴν δενδροκομίαν. Τὰ ἐντάλματα ἐνεκρίνοντο ἀκριβῶς διὰ τὴν ὑπάρχουσαν ἀνάγκην καὶ οὔτε μιὰ δεκάρα περισσότερον ἀνεγράφετο εἰς αὐτά, διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν μιᾶς ἐκτάκτου ἀνάγκης, πρᾶγμα τὸ ὅποιον συμβαίνει πολὺ συχνά.

Διὰ τὴν καλυτέραν ὀργάνωσιν τῶν Κρατικῶν ὑπηρεσιῶν, θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον νὰ ἀναπτυχθῇ ἀποτελεσματικὴ ἰσορροπία μεταξὺ τῶν ἀρμοδιοτήτων τῶν περιφερειακῶν τοιούτων. Βεβαίως, τὸ Κέντρον χάρασσει τὴν γραμμὴν τῆς γενικῆς πολιτικῆς, ἐξασφαλίζει τὸν συντονισμόν τῶν προσπαθειῶν τῶν περιφερειακῶν καὶ ρυθμίζει τὰς μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν ἄλλων Ὑπουργείων σχέσεις.

Ἄφ' ἑτέρου, ἡ ἀποδοτικώτερα ὀργάνωσις, θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναθέσῃ εἰς τὸν περιφερειακὸν ἀνώτερον ὑπάλληλον εὐρείαν ἀρμοδιότητα διὰ τὴν ἐφαρμογὴν μεθόδων καὶ διαδικασίας καὶ ἐν πολλοῖς πρωτοβουλίαν ὥστε νὰ καλλιεργήσῃ οὗτος τὸ πνεῦμα τῆς κατανοήσεως παρὰ τῷ κοινῷ, νὰ προσαρμόσῃ τὴν πολιτικὴν γραμμὴν τοῦ Κέντρου πρὸς τὰς τοπικὰς συνθήκας, καὶ νὰ καθορίσῃ τὴν σχετικὴν σπουδαιότητα καὶ προτεραιότητα τῶν ἐκάστοτε παρουσιαζομένων προβλημάτων.

β') *Ὁ ὑπερπληθῶρα προσωπικοῦ καὶ ἡ μὴ ἀποδοτικὴ ὀργάνωσις τῶν Δημοσίων ὑπηρεσιῶν.*—Ἡ ἀνάγκη τῆς μείωσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπαλλήλων, καθὼς καὶ τῆς ἀναδιοργανώσεως, ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων ἀρχῶν. Τὰ ἔκτακτα μέτρα ἐλήφθησαν ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς ἀποδοτικότητος τῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διὰ νὰ ἀνακουφισθῇ ὁ προϋπολογισμὸς ἀπὸ τὸ βάρος τῆς μισθοδοσίας τοῦ ὑπερπλεονάζοντος ὑπαλληλικοῦ προσωπικοῦ. Τὰ ἀνωτέρω, κυρίως, συνίσταντο 1) εἰς τὴν μείωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπαλλήλων κατὰ 15.000 ἐκ τῶν ὁποίων θὰ ἀπελύοντο 8.000 πραγματικῶς, 2) εἰς τὴν αὐξήσιν ἀπὸ τριακονταῶρου εἰς τεσσαρακοντάωρον τῆς ἐργασίμου ἐβδομάδος, 3) τὴν κατάργησιν τῶν ὑπερωριῶν, 4) εἰς τὴν κατάργησιν τῶν ἀμοιβῶν διὰ τὴν συμμετοχὴν εἰς ἐπιτροπὰς καὶ συμβούλια.

Βάσει τῶν εἰσηγήσεων τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀποστολῆς καὶ ἐν συννενοήσει μετὰ τῶν Ἑλληνικῶν ἀρμοδίων ἀρχῶν, αἱ προταθεῖσαι μεταρρυθμίσεις ἐπραγματοποιήθησαν εἰς πλεῖστα ἐκ τῶν Ὑπουργείων.

Ὡς παράδειγμα, ἀναφέρομεν τὰς ὑποδείξεις αἱ ὁποῖαι ἐγένοντο διὰ μεταρρυθμίσεις εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Γεωργίας, ὡς κατωτέρω. Ἐν ὀλίγοις, συνεστήθη ὅπως ὁ ἀριθμὸς τῶν Διευθύνσεων ἐλαττωθῇ ἀπὸ τρεῖς εἰς δύο, ὁ ἀριθμὸς τῶν τμημάτων ἀπὸ 55 εἰς 40. Ὁ ἀριθμὸς τῶν νομικῶν προσώπων νὰ ἐλαττωθῇ ἀπὸ 66 εἰς 10. Ἐκ τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν 2.641 ὀργανικῶν θέσεων αἱ 309 νὰ καταργηθοῦν. Αἱ ἀρμοδιότητες τῶν διαφόρων ὑπηρεσιῶν νὰ διευκρινισθοῦν καὶ νὰ παύσουν αἱ συγκρούσεις καὶ ἡ σύγχυσις μεταξὺ αὐτῶν.

Ἐν συνόψει, αἱ εἰσηγήσεις διὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τοῦ Ὑπουργείου τῆς Γεωργίας ἦσαν αἱ ἐξῆς εἰς τὰς περιφέρειας, γενικῶς : 1) Αἱ ἐργασίαι διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ προγράμματος τοῦ Ὑπουργείου τῆς Γεωργίας νὰ ὀργανωθοῦν ὑπὸ τὴν ἀρμοδιότητα δύο Διευθύνσεων, αἱ-

τινες να υπάγονται εις τὸν Γενικὸν Διευθυντὴν τοῦ Ὑπουργείου. Ἡ Διεύθυνσις τοῦ Διοικητικοῦ καὶ αἱ περιφερειακαὶ ὑπηρεσίαι νὰ υπάγονται ἐπίσης εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Γενικοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ὑπουργείου. 2) Νὰ καταργηθῇ ἡ Γενικὴ Γραμματεία. 3) Νὰ συγχωνευθοῦν ἅπαντα τὰ εἰδικὰ ταμεῖα εἰς ἓν, ὑπὸ τὸν ἔλεγχον ἑνὸς μόνου ἀρμοδίου ταμειακοῦ ὑπαλλήλου. 4) Νὰ καταργηθοῦν πολλὰ Νομικὰ πρόσωπα καὶ νὰ μεταβιβασθοῦν αἱ ὑπηρεσίαι των εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τῶν οἰκείων διευθύνσεων τοῦ Ὑπουργείου. 5) Νὰ δοθῇ ἰδιαίτερα σημασία εἰς τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς «Πολιτικῆς τῆς Ἀγορᾶς» καὶ τῆς συντηρήσεως τοῦ ἐδάφους. 6) Συγχωνεύσεις, καταργήσεις ἢ μετὰταξις τῶν ὑπηρεσιῶν ὠρισμένων διευθύνσεων καὶ τμημάτων, αἱ ὁποῖαι πλεονάζουν καὶ ἓν πολλοῖς δημιουργοῦν σύγχυσιν καὶ σύγκρουσιν μεταξύ των. 7) Ἀναδιοργάνωσις καὶ ἀπλοποιήσις τῆς ἀλληλογραφίας, τοῦ πρωτοκόλλου καὶ τῆς διεκπεραιώσεως τοῦ Ὑπουργείου καὶ 8) Ἀνάπτυξις περιφερειακῆς ὑπηρεσίας, ἥτις ἤθελε συντονίσῃ, ἀξιοποίησῃ καὶ ἐφαρμόσῃ τὰ προγράμματα τοῦ Ὑπουργείου, συμφώνως πρὸς τὰς ἀνάγκας τοῦ ἀγρότου.

Συνοπτικὴ ἐξέτασις τῆς συνθέσεως τοῦ προσωπικοῦ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Γεωργίας, παρουσιάζει τὴν σημερινὴν κατάστασιν, μετὰ τὰς ἐπελθούσας μεταβολάς, συμφώνως πρὸς τὰς εἰσηγήσεις τῶν παρατηρητῶν τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀποστολῆς καὶ τὰς δυνατὰς βελτιώσεις εἰς τὴν ἀποδοτικότητα, κατόπιν τῆς κατὰ 11 ο/ο μειώσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπαλλήλων. Ἐκ τῶν 2.641 θέσεων τοῦ προσωπικοῦ, τὸ ἓν πέμπτον ἦτο εἰς τὰς κεντρικὰς ὑπηρεσίας τῶν Ἀθηνῶν, πλεόν τοῦ ἑνὸς τετάρτου εἰς τὰς ἐξωτερικὰς γεωργικὰς ὑπηρεσίας τῶν Νομαρχιῶν, πλεόν τοῦ ἑνὸς τρίτου εἰς τὴν δασονομίαν, περὶ τὸ ἓν δέκατον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἐρευνῶν καὶ διδασκαλίας καὶ αἱ ὑπόλοιποι θέσεις εἰς τὴν τοπογραφικὴν ὑπηρεσίαν καὶ εἰς τὸν ἐποικισμὸν.

Ἐκ τῶν καταργηθεισῶν 309 θέσεων, αἱ 173 (σχεδὸν τὰ τρία πέμπτα) ἦσαν εἰς τὴν Κεντρικὴν ὑπηρεσίαν καὶ τὸ ἓν τρίτον εἰς τὰς περιφερειακὰς τοπογραφικὰς ὑπηρεσίας, αἱ ὁποῖαι θὰ περιήρχοντο εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἀνασυγκροτήσεως.

Αἱ ὑπόλοιποι καταργηθεῖσαι θέσεις ἦσαν τῶν κλητῆρων εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ὑπηρεσίαν τῆς Δασονομίας. Κατὰ προσέγγισιν, τὸ ἓν τρίτον τῶν θέσεων τῆς Κεντρικῆς ὑπηρεσίας ἔπρεπε νὰ καταργηθοῦν. Αἱ καταργηθησόμεναι θέσεις περιελάμβανον τὸ ἥμισυ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν τμηματάρχων, τὰ δύο πέμπτα τῶν εἰσηγητῶν καὶ γραμματέων, τὸ ἓν τρίτον τῶν γραφέων, κλητῆρων, Γενικῶν Διευθυντῶν, καὶ Διευθυντῶν καὶ τὸ ἓν πέμπτον τῶν λοιπῶν. Διὰ περισσοτέρας λεπτομερείας ἴδε Πάράρτημα 5, Πίνακα Α72.

Ἐκ τῶν 300 προσθέτων ὑπαλλήλων τῶν ὀργανισμῶν Νομικῶν προσώπων (μὴ ἀναφερομένων ἀνωτέρω) μόνον οἱ 102 ἐπρόκειτο νὰ διατηρηθοῦν ὡς ἀπεσπασμένοι εἰς τὰς ὑπηρεσίας, τὰς ὑπαγομένας εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Γεωργίας. Οἱ ὑπόλοιποι 198 ἐπρόκειτο ἢ νὰ ἀπολυθοῦν ἢ νὰ μεταφερθοῦν εἰς ἄλλας ὑπηρεσίας ἢ Ὑπουργεῖα.

γ) Μισθοδοτικὴ κλίμαξ. — Κατὰ τὸ ἔτος 1948 οἱ μισθοὶ τῆς πλειονότητος τῶν Δημοσίων ὑπαλλήλων ἐκυμαίνοντο μεταξύ 15 καὶ 65 δολ-

λάρια τὸν μῆνα, ἀναλόγως τοῦ κλάδου τῆς ὑπηρεσίας, τῶν ἐτῶν ὑπηρεσίας καὶ τῶν προστατευομένων μελῶν. Εἰς ἐλαχίστας ἀνωτάτας κρατικὰς ὑπηρεσίας, ὁ ὑπάλληλος ἐλάμβανε 100 δολλάρια τὸν μῆνα. Ἐξ αἰτίας τῶν χαμηλῶν ἀποδοχῶν καὶ τῆς ἀνόδου τοῦ τιμαρίθμου, πολλοὶ δημόσιοι ὑπάλληλοι ἠναγκάζοντο νὰ ἀσχολοῦνται καὶ εἰς ἄλλας ἐπικερδεῖς ἐργασίας, ἐκτὸς τῆς κυρίας ἀπασχολήσεως τῶν εἰς τὸ Δημόσιον.

Κατὰ τὸ θέρος, μὲ τὰς ὀλίγας ἐργασίμους ὥρας γραφείου, οἱ περισσότεροὶ δημόσιοι ὑπάλληλοι ἠσχολοῦντο μὲ ἐξωτερικὰς ἐργασίας εἰς ἰδιωτικὰς ἐπιχειρήσεις, ὡς μεταφρασταί, διδάσκαλοι καὶ ἔπραττον πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο διὰ νὰ ἀντεπεξέλθουν εἰς τὰς δυσκόλους οἰκονομικὰς περιστάσεις. Πολλοὶ ἐθεώρουν τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν ὡς πάρεργον, ὡς βᾶσιν μιᾶς ἔστω πενιχρᾶς ἀμοιβῆς, ἐξασφαλιζούσης μόνιμότητα καὶ σύνταξιν. Ἄλλοι δὲ ἐχρησιμοποιοῦν τὴν θέσιν τῶν ὡς μέσον χρηματισμοῦ (ὀλίγοι εὐτυχῶς) ἢ διὰ νὰ ἐξυπηρετήσουν φίλους, ἀναμένοντες ἀνταλλάγματα ἐκ τῆς τοιαύτης χαριστικῆς ἐξυπηρετήσεως. Ὑπῆρχον ὅμως πολλοί, παρὰ πολλοὶ εὐσυνείδητοι καὶ ἄριστα κατηρτισμένοι Κρατικοὶ λειτουργοὶ εἰς ὑπευθύνους θέσεις, οἱ ὅποιοι ἄνευ ἰδιαιτέρας ἀμοιβῆς εἰργάζοντο ὑπερωριακῶς, διὰ νὰ ἀντεπεξέλθουν εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς ὑπηρεσίας τῶν. (Διὰ λεπτομερείας σχετικῶς μὲ τὴν μισθοδοσίαν τῶν δημοδιδασκάλων καὶ καθηγητῶν ἴδε Πίνακα Α 71 Παραρτήματος 5).

Οἱ δημοδιδάσκαλοι καὶ καθηγηταὶ τῆς Κρήτης ἦσαν δημόσιοι ὑπάλληλοι, ὅπως ὅλοι οἱ ἄλλοι εἰς τὰς κρατικὰς ὑπηρεσίας. Βαθμολογικῶς, οἱ ἀναφερόμενοι μισθοὶ εἶναι ὁμοίομορφοι, ἀναλόγως τῶν προσόντων ὡς πρὸς τὴν μόρφωσιν καὶ πολυετῆ πείραν. Ὁ μισθὸς τοῦ Ἀρεοπαγίτου, τοῦ ἀνωτάτου δικαστικοῦ ὑπαλλήλου, ἦτο 100 δολλάρια τὸν μῆνα, ἐνῶ τοῦ κλητῆρος ἢ τοῦ πρωτοδιοριζομένου ὑπαλλήλου ὁ βασικὸς μισθός, μόλις ἀνήρχετο εἰς 15 δολλάρια. Οἱ στενογράφοι καὶ ἄλλοι ὑπάλληλοι γραφείων, ἐλάμβανον 33—45 δολλάρια μηνιαίως.

δ) *Ἀποδοτικότητα τῶν Κρατικῶν ὑπηρεσιῶν.*— Ἐνας τρόπος διὰ νὰ κριθῆ ἡ ἀπόδοσις τῆς ἐργασίας εἰς ὠρισμένον τομέα τῆς Κρατικῆς μηχανῆς, εἶναι ἡ ἐξέτασις κατὰ πόσον οἱ ὑπάλληλοι εἰς τὸν τομέα τοῦτον προσφέρουν θετικὴν καὶ συγκεκριμένην ὑπηρεσίαν διὰ τὴν οἰκονομίαν καὶ τὴν εὐημερίαν τοῦ τόπου. Ὑπηρεσίαι αἱ ὅποια ἀσχολοῦνται μόνον μὲ τὴν μελέτην τῆς παρούσης καταστάσεως καὶ τὴν ἔρευναν τῆς ἱστορίας τῶν γεγονότων, χωρὶς νὰ δυνηθοῦν νὰ καθορίσουν τὸν τρόπον τῆς ἀλληλοεξαρτήσεως αὐτῶν οὕτως ὥστε νὰ εὑρεθοῦν τὰ μέσα τῆς θεραπείας τοῦ κακοῦ, ἀντὶ νὰ προσφέρουν θετικὴν ὑπηρεσίαν διὰ τὴν πολιτικὴν, οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τόπου, καθίστανται μᾶλλον μέγα ἐμπόδιον. Παράδειγμα τοῦ εἴδους τούτου τῆς ἀνεπαρκοῦς καὶ ἄνευ ἀποδόσεως λειτουργίας εἰς ἕνα ἐκ τῶν Ὑπουργείων, τὰ ὅποια ἐξητάσθησαν ὑπὸ τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀποστολῆς (Α.Μ.Α.Γ.) παρέχεται εἰς τὸ κάτωθι ἀπόσπασμα ἐκ τῆς σχετικῆς ἐκθέσεως.

«Εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Οἰκονομίας εἶναι ἀδύνατον νὰ εὐ-

ρεθῆ ἔστω καὶ μία διεύθυνσις, ἔστω καὶ ἓνα τμήμα, τὸ ὁποῖον νὰ κατορθώσῃ νὰ προσφέρῃ πραγματικὰ θετικὴν καὶ συγκεκριμένην ὑπηρεσίαν εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν τοῦ Ἔθνους. Ἡ ἐπίλυσις τῶν διαφόρων προβλημάτων ὑφίσταται μόνον εἰς τὸ χαρτί καὶ παραμένει μόνον ἐκεῖ, ἡ δὲ διεκπεραίωσις τῶν ζητημάτων συνήθως χαρακτηρίζεται ἀπὸ ρυθμιστικὴν γραφειοκρατίαν. Ἀπὸ τὰς πολλὰς ἀρμοδιότητος τοῦ Ὑπουργείου τούτου, ἡ μόνη ὑπηρεσία ἡ ὁποία διεκπεραιώνεται πραγματικὰ, εἶναι ἡ ἔκδοσις ἀδειῶν εἰσαγωγῶν καὶ ἐξαγωγῶν».

Ἀκόμη καὶ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἐκδόσεως ἀδειῶν εἰσαγωγῆς, τὰ 50 ο/ο τῶν ὑποβαλλομένων αἰτήσεων ἔπρεπε νὰ ἐπιστραφῶν εἰς τὸν εἰσαγωγέα διὰ περαιτέρω συμπληρωματικὰς πληροφορίας κλπ.

Ὁ μέσος χρόνος ποῦ ἀπαιτεῖτο διὰ τὴν διεκπεραίωσιν μιᾶς αἰτήσεως, ἐκυμαίνετο μεταξὺ ἐνὸς καὶ δύο μηνῶν. Τὸ χρονικὸν τοῦτο διάστημα ἠδύνατο νὰ συντομευθῆ εἰς δύο ἢ τρεῖς ἐβδομάδας. Ἡ πλέον σπάταλος καὶ μὲ παντελῆ ἔλλειψιν ἐνημερότητος ὑπηρεσία, τὴν ὁποίαν συνήντησεν ἡ ἔρευνα εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Γεωργίας, ἦτο ἡ Τοπογραφικὴ Ὑπηρεσία αὐτοῦ, μὲ πολυάριθμον ὑπαλλήλικὸν προσωπικόν, τόσον εἰς τὰς Ἀθήνας ὅσον καὶ εἰς τὰς περιφερειακὰς ὑπηρεσίας. Οἱ περισσότεροι περιφερειακοὶ ὑπάλληλοι ἔρχονται εἰς Ἀθήνας κατὰ τοὺς χειμερινοὺς μῆνας, ἐνῶ τὰ συνεργεῖα ἀπὸ μηχανικοὺς ἄλλου Ὑπουργείου, ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν χωρίων καὶ ἐκτελοῦν ἄλλα ἔργα τοῦ προγράμματος εἰς ἄλλα μέρη καθ' ὅλον τὸν χειμῶνα.

Εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας ὑπάρχουν καὶ ἄλλα παραδείγματα ἀποτυχίας τῆς κρατικῆς μηχανῆς εἰς τὸ νὰ καθορίζῃ ποῖον εἶναι τὸ ἔργον τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἐπιτελέσῃ ἡ ὑπηρεσία αὕτη, διὰ νὰ προσφέρῃ τὰς μεγαλυτέρας δυνατὰς ἐκδουλεύσεις εἰς τὸ Ἔθνος. Π.χ. εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἀλιείας, ἡ κυριώτερα προσοχὴ τῶν ἀρμοδιῶν συγκεντρώνεται εἰς τὸ νὰ ἀσχολοῦνται μὲ τὴν σύνταξιν ἐγγράφων τὴν ρύθμισιν νομοθετικῶν καὶ διοικητικῶν ζητημάτων τῆς ὑπερείας, χωρὶς νὰ δίδεται σημασία εἰς τὰ τεχνικὰ ζητήματα, τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἀλιείαν.

Καὶ ὅμως, πάντες γνωρίζουν τὴν ἔλλειψιν τῆς πρωτεΐνης εἰς τὰ εἶδη διατροφῆς τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἀπουσίαν ψαριῶν ἀπὸ τὴν ἀγοράν. Ὁμοίως, ἡ γεωλογικὴ ὑπηρεσία ἠσχολεῖτο μὲ τὴν ἀνάλυσιν τοῦ ὕδατος τῶν διαφόρων ἱαματικῶν πηγῶν, μὲ τὴν προοπτικὴν ὅτι ἐνδεχομένως θὰ ἦτο δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθοῦν αἱ πηγαὶ αὗται, ἐν ὥρᾳ ἀνάγκης, διὰ σκοποὺς ὑδρεύσεως, ἐνῶ εἰς ἄλλας περιφερείας ἔπρεπε νὰ γίνουν βασικαὶ γεωλογικαὶ ἔρευναι σχετικῶς πρὸς τὴν ἀνακάλυψιν ὀρυκτοῦ πλοῦτου.

Ὁμοίως : «Αἱ σημεριναὶ δραστηριότητες τοῦ τμήματος ἐμπορικῶν συμβάσεων, περιωρίζοντο κυρίως εἰς ἐξαντλητικὰς συζητήσεις πληροφοριακοῦ περιεχομένου, περὶ ἐμπορικῶν διαπραγματεύσεων καὶ ἐμπορικῶν συμβάσεων μετ' ἄλλων χωρῶν. Ἰδιαιτέρα σημασία ἐδίεδετο εἰς τὸ τί γίνεται ἔξω, ἀντὶ τῆς ἐνεργοῦ δράσεως καὶ προαγωγῆς τῶν ἐξαγωγικῶν δυνατοτήτων διὰ τὰ προϊόντα τῆς Ἑλλάδος.»

Ἡ Ἑλλάς, ὅμως, ἐστερεῖτο ξένου συναλλάγματος αἱ δὲ ἐξαγωγαὶ τῆς περιωρίζοντο εἰς ὀλίγα εἶδη ἡμιπολυτελείας, διὰ τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ καταβληθοῦν ὑπεράνθρωποι προσπάθειαι, λόγω τοῦ ὑπάρχοντος ἀνταγωνισμοῦ.

Καί εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Γεωργίας, τὸ τμήμα ἐφαρμογῆς τῆς πολιτικῆς τῆς ἀγορᾶς, ἠσχολεῖτο κυρίως μὲ τὰ ζητήματα σταθεροποιήσεως τῶν τιμῶν διὰ τῆς ἀγορᾶς ἀγροτικῶν προϊόντων διὰ λογαριασμόν τοῦ Κράτους, ἀντὶ νὰ ἀσχολῆται μὲ ἄλλας ἐργασίας σπουδαιοτέρας διὰ τὴν ἐφαρμογὴν τῆς πολιτικῆς τῆς ἀγορᾶς.

«Ἡ κυρία ἀποστολὴ τῆς Πολιτικῆς τῆς Ἀγορᾶς εἶναι μεταξὺ ἄλλων : ἡ ταξινόμησις, ἡ διαβάθμισις καὶ ἡ τυποποίησις τῶν γεωργικῶν προϊόντων. Νέαι μέθοδοι ἐπεξεργασίας καὶ συντηρήσεως ὡς π.χ. ψύξις καὶ κονσερβοποίησις, νέαι μέθοδοι συσκευασίας καὶ φορτώσεως τῶν γεωργικῶν προϊόντων».

Εἰς πολλὰ Ὑπουργεῖα ὑπῆρχε διπλῆ ὑπηρεσία, ἐκτελοῦσα τὴν ἴδιαν ἐργασίαν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐφάνερονε τὴν ἑλλιπῆ διοργανώσιν τῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν.

Ἄλλο δεῖγμα διοικήσεως τῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν, ἦτο ἡ ὑπαρξις τῆς ἴδιας ὑπηρεσίας εἰς δύο Ὑπουργεῖα.

Τοιοῦτο φαινόμενον παρατηρήθη ὄχι μόνον εἰς θέσεις τοῦ προσωπικοῦ ἀλλὰ εἰς ὑπηρεσίας ὡς ἡ τῆς ὑδρεύσεως. Προβλήματα σχετιζόμενα μὲ τὸ ὕδωρ λ.χ. ἀπησχόλουν ταυτοχρόνως τὰ ἐξῆς Ὑπουργεῖα : τῆς Γεωργίας, τῶν Δημοσίων Ἔργων, τῆς Ἀνασυγκροτήσεως, τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας καὶ τῆς Ὑγιεινῆς, μὲ ἐλαχίστας ἀνταλλαγὰς δεδομένων, πληροφοριῶν ἢ προσωπικοῦ.

«Πολλαὶ διοικητικαὶ ἐργασίαι ἀπασχολοῦν ἐπιτροπὰς καὶ δαπανοῦν πολὺν χρόνον καὶ χρήμα. Αἱ ὑπηρεσίαι αὗται πρέπει νὰ ἀνατεθοῦν εἰς ὠρισμένους ἀρμοδίους ὑπαλλήλους, οἱ ὁποῖοι θὰ δύνανται νὰ ρυθμίζουσι τὰ ἐκάστοτε παρουσιαζόμενα ζητήματα ἐξ ἴδιας αὐτῶν πρωτοβουλίας.

«Μεγάλαι καὶ περιτταὶ δαπάναι παρατηροῦνται εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἀπασχολήσεως πολλῶν κλητῆρων εἰς τὰ Ὑπουργεῖα. Συνήθως οὗτοι δὲν κάμνουν τίποτε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας. Τοῦτο μειώνει τὸ ἠθικὸν ἄλλων πολιτικῶν ὑπαλλήλων τοῦ Ὑπουργείου. Ὁ ἀριθμὸς τῶν τοιούτων ὑπαλλήλων θὰ ἠδύνατο νὰ μειωθῆ εἰς τὸ ἥμισυ.

«Ἡ σημερινὴ κακὴ συνήθεια, νὰ ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς πολίτας νὰ ἐνοχλοῦν διὰ μικροζητήματα τοὺς ἀνωτάτους ἐκτελεστικούς λειτουργοὺς κατὰ τὰς ὥρας ποὺ δέχονται τὰ ὑπουργεῖα, πρέπει νὰ σταματήσῃ. Ἀντὶ τοῦ Ὑπουργοῦ ἢ τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως, θὰ ἠδύνατο ὁ πολίτης νὰ ἴδῃ τὸν ἀρμοδίον Διευθυντὴν ἢ Τμηματάρχην, ὅστις θὰ ἔλυε τὸ ζήτημά του. Τὸ ἀντίθετον παραλύει τὴν ὀργάνωσιν, ὑποβιβάζει τὸ κύρος τῶν ἀρμοδίων, μειώνει τὸ ἠθικὸν αὐτῶν καὶ προκαλεῖ τὴν ἀπώλειαν πολυτίμου χρόνου τῶν ἀνωτάτων λειτουργῶν».

Ἡ προσπάθεια περὶ αὐξήσεως τοῦ οἰκονομικοῦ ἐρείσματος καὶ βελτιώσεως τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου εἰς τὴν Κρήτην ἢ εἰς πᾶσαν ἄλλην περιοχὴν, εἶναι πολὺ σχετικὴ. Αἱ διατυπωθεῖσαι γνώμαι κατὰ τὴν

σύσκεψιν τοῦ κ. W. L. Tait, ἀντιπροσώπου τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀποστολῆς εἰς τὴν ἔρευναν τῆς Κρήτης, μετὰ τῶν κ. κ. Μ. Σαμιωτάκη, τοῦ Ἐμπορικοῦ Ἐπιμελητηρίου Χανίων καὶ Κ. Γεωργάκη, Ἀντιπροέδρου τῆς Πιστωτικῆς Ἐνώσεως Χανίων, εἶναι ὅτι δύο παράγοντες παρακωλύουν τὰς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις : α) οἱ ὑπέρογκοι τόκοι οἱ ὅποιοι ἐπιβαρύνουν τὰς ἐμπορικὰς πιστώσεις καὶ β') οἱ χρονικοὶ περιορισμοί, οἱ ὅποιοι τίθενται ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ὡς πρὸς τὰς εἰδοποιήσεις, τὰς γενομένας ὑπὸ τοῦ Ἐπιμελητηρίου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, σχετικῶς πρὸς τὰς χορηγηθείσας κατὰ τὸν Νόμον πιστώσεις. Ὁ κ. Σαμιωτάκης ὑπέβαλε φάκελλον τοιαύτων εἰδοποιήσεων περὶ χορηγηθεισῶν πιστώσεων, ἡδὴ ἐκπροθέσμων λόγῳ τῆς μικρᾶς προθεσμίας πού ἐτέθη ὑπὸ τοῦ Ἐπιμελητηρίου τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, διὰ τὴν ὑποβολὴν εἰς αὐτὸ τῶν σχετικῶν ἀπαραιτήτων ἐγγράφων ἐκ μέρους τῶν ἐνδιαφερομένων καὶ τοῦ ἀνοίγματος τῆς ἀναγκαίας πιστώσεως.

Ἄλλη δυσχέρεια τὴν ὁποίαν ἀντιμετωπίζουν ἅπαντες οἱ εἰσαγωγεῖς καὶ ἐξαγωγεῖς, εἶναι τὸ γεγονός ὅτι εἶναι ἀπαραίτητον ὅπως εἴτε οἱ ἴδιοι, εἴτε ὁ ἀντιπρόσωπος των, μεταβοῦν εἰς Ἀθήνας διὰ νὰ ἐκδοθῇ ἡ ἄδεια εἰσαγωγῆς ἢ ἐξαγωγῆς. Ἀλλὰ καὶ πάλιν, οἱ μεταβαίνοντες εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐπειδὴ προέρχονται ἀπὸ τὰς ἐπαρχίας, εὐρίσκονται εἰς μειονεκτικὴν θέσιν ἀπέναντι τῶν ἐντοπίων ὡς πρὸς τὴν εὐκολίαν μὲ τὴν ὁποίαν θὰ ἐπετύγχανον τὴν σχετικὴν ἄδειαν. Τοῦτο σημαίνει περιττὰ ἔξοδα καὶ ἀπώλειαν χρόνου.

Εἶναι ταῦτα προβλήματα σοβαρὰ καὶ τὸ Κράτος πρέπει νὰ τὰ μελετήσῃ καὶ νὰ δώσῃ κάποιαν λύσιν, διὰ νὰ δυνηθοῦν καὶ οἱ ἐν Κρήτῃ ὄργανοι, νὰ πράξουν πᾶν ὅ,τι ἐξαρτᾶται ἀπὸ αὐτοὺς διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς οἰκονομίας καὶ τοῦ βιοτικῆς ἐπιπέδου τῆς νήσου.

3.—Ἡ διαδικασία καταρτίσεως προϋπολογισμοῦ

Καὶ ὁ τρόπος τῆς καταρτίσεως τοῦ προϋπολογισμοῦ εἶναι συγκεντρωτικὸς εἰς βαθμὸν ἐξαιρετικόν. Ἡ χορήγησις τῶν πιστώσεων δι' ὅλα τὰ μεγάλα ζητήματα, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ ζητήματος τῆς μισθοδοσίας τῶν ὑπαλλήλων, ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὸ Κέντρον, καταρτιζομένων τῶν σχετικῶν καταστάσεων ἀπὸ τὸν ἀρμόδιον ὑπάλληλον, ἐκπρόσωπον τοῦ ἀντιστοίχου Ἐπιμελητηρίου. Μόνον τὰ μικρὰ ποσὰ ἐπληρώνοντο ἄνευ προηγουμένης ἐγκρίσεως τοῦ Κέντρου. Ἀκόμη καὶ αἱ δακτυλογράφοι ἐπληρώνοντο κατόπιν ἐγκρίσεως τοῦ Ἐπιμελητηρίου, ὁ δὲ διορισμὸς των, ὅπως καὶ οἱ διορισμοὶ καὶ αἱ ἀπολύσεις πολλῶν κατηγοριῶν ὑπαλλήλων, ἐξηρτᾶτο ἀπὸ τὸ Κέντρον. Οἱ μισθοὶ τῶν μονίμων ὑπαλλήλων κατεβάλλοντο μὲν ἐκ τοῦ περιφερειακοῦ Ταμείου πληρωμῶν ἀλλὰ αἱ σχετικαὶ καταστάσεις ἔπρεπε, διὰ νὰ ἐνημερωθῇ τὸ Κέντρον σχετικῶς, νὰ ὑποβάλλωνται εἰς πολλαπλὰ ἀντίγραφα εἰς τὴν ἀρμοδίαν Διεύθυνσιν τοῦ προσωπικοῦ εἰς ἕκαστον Ἐπιμελητήριον. Οἱ περιφερειακοὶ προϋπολογισμοὶ δαπανῶν ἔπρεπε νὰ καταρτισθοῦν ἕνα μῆνα πρὸ τοῦ νέου οἰκονομικοῦ ἔτους καὶ νὰ σταλοῦν εἰς Ἀθήνας ἐντὸς μηνός, διὰ νὰ περιληφθοῦν εἰς τὸν Γενικὸν προϋπολογισμὸν τοῦ ἐπομένου ἔτους.

Ἐκ τῶν γενομένων συζητήσεων μὲ Κρατικούς ὑπαλλήλους, διεπιστώθη ὅτι ἡ διαδικασία τῆς καταρτίσεως Κρατικῶν προϋπολογισμῶν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἀνήκει εἰς τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Γενικοῦ Λογιστηρίου, μὲ βάσιν τὴν δραχμὴν, ἄνευ ἑτησίας περικοπῆς κονδυλίων δαπανῶν διὰ τὴν ἐκτέλεσιν μὴ ἀποδοτικῶν ἢ ἀχρήστων προγραμμάτων ἢ διὰ τὴν μισθοδοσίαν ἀνεπαρκῶν ὑπαλλήλων.

Β. Η ΓΕΝΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Ὁ Βασιλεὺς διορίζει τὸν Γενικὸν Διοικητὴν τῆς Κρήτης, κατόπιν σχετικῆς εἰσηγήσεως τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ὡς πρὸς τὸ κατάλληλον πρόσωπον. Ἡ θητεία τοῦ Γεν. Διοικητοῦ εἶναι διὰ χρονικὴν περίοδον ἀκαθόριστον καὶ ἡ μισθοδοσία του γίνεται ἐκ τοῦ προϋπολογισμοῦ δαπανῶν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν. Ἡ ἐξ Ἀθηνῶν συνεργασία τῶν Γενικῶν Διευθύνσεων τῶν Ὑπουργείων μετὰ τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ, περιωρίζεται εἰς ζητήματα διοικητικὰ καὶ ἀσκουμένης πολιτικῆς γραμμῆς καὶ σπανίως εἰς τεχνικὰ τοιαῦτα. Ὁ Διευθυντὴς τῆς Γενικῆς Διοικήσεως ἦτο ὑπάλληλος τῆς καριέρας τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν καὶ βαθμολογικῶς κατετάσσεται ὡς ἀνώτερος τῶν Ὑπουργικῶν Διευθυντῶν ἄλλων ὑπηρεσιῶν τῆς Κρήτης. Δι' ὅλα τὰ Ὑπουργεῖα, τὰ μέλη προσωπικοῦ ἐκάστης διευθύνσεως ἦσαν ὑπάλληλοι τοῦ Ὑπουργείου εἰς τὰς Ἀθήνας, ὁπόθεν ἤρχοντο τὰ χρηματικὰ ποσὰ διὰ τὴν καταβολὴν τῶν μισθῶν καὶ πληρωμῶν τῶν ἐν γένει δαπανῶν. Ἀπαντες οἱ ὑπάλληλοι ἐδικαιοῦντο συντάξεως ἅμα τῇ ἀποχωρήσει των, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι δημόσιοι ὑπάλληλοι τῆς ἐπικρατείας.

Αἱ ὑπηρεσίαι τῆς Στρατιωτικῆς Διοικήσεως τῆς Κρήτης, δὲν ἐθεωροῦντο ὡς τμῆμα τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, ἀντιπροσωπευομένης ὑπὸ τῆς Γενικῆς Διοικήσεως.

Τὰ καθήκοντα τοῦ Γεν. Διοικητοῦ συνίσταντο εἰς τὸ νὰ ἐκπροσωπῇ οὗτος τὴν Κυβέρνησιν περιφερειακῶς καὶ νὰ συντονίζῃ τὰς ἐνεργείας τῶν διαφόρων διευθύνσεων τῆς νήσου μετὰ τῶν διαφόρων Ὑπουργείων, ὡς τὰ τῆς Γεωργίας, Παιδείας, Οἰκονομικῶν, Ὑγιεινῆς, Δικαιοσύνης, Δημοσίων Ἔργων, Ἀνασυγκροτήσεως, Κοινωνικῆς Προνοίας, Ἐφοδιασμοῦ, Μεταφορῶν καὶ Συγκοινωνιῶν. Οἱ ἀρμόδιοι Διευθυνταὶ τῶν ἐν Κρήτῃ ὑπηρεσιῶν τούτων, ἐλάμβανον μέρος ὡς Σύμβουλοι εἰς τὸ Συμβουλευτικὸν Συμβούλιον τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ. Ὁ δὲ Γενικὸς Διοικητὴς ἦτο συνάμα καὶ προϊστάμενος τῶν Νομαρχῶν. Εἰς Γενικὸς Γραμματεὺς, ἐπίσης θέσις πολιτικῆ, συνειργάζετο στενῶς μετὰ τοῦ Γενικοῦ Διοικητοῦ καὶ τὸν ἀνεπλήρωνε κατὰ τὴν ἀπουσίαν του.

Ἡ Κρήτη, ὡς μία ἀπὸ τὰς διοικητικὰς περιφέρειας τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους κατ' ἐξοχὴν συγκεντρωτικοῦ συστήματος, ἐπηρεάζεται ἀμεσώτατα ἀπὸ τὴν ὀργάνωσιν, ἀποδοτικότητα καὶ οἰκονομίαν των διαφόρων Ὑπουργείων, τὰ ὅποια κατευθύνουν τὰς ἐνεργείας τῶν εἰς τὴν νήσον ὑπηρετούντων ἐκπροσώπων αὐτῶν.

1.— *Ἡ Ὄργανωσις τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας εἰς Κρήτην*

Διὰ νὰ δώσωμεν σαφή εἰκόνα τοῦ τρόπου λειτουργίας τῶν περιφερειακῶν ὑπηρεσιῶν τῶν διαφόρων Ὑπουργείων, περιγράφομεν κατωτέρω τὴν ὀργάνωσιν καὶ τὴν λειτουργίαν ἑνὸς σπουδαιότερου Ὑπουργείου, μὲ τοὺς ἐκπροσώπους αὐτοῦ εἰς τὴν Κρήτην. Τὸ διάγραμμα τῆς σελ. 238 παριστάνει τὴν ὀργάνωσιν τῶν διαφόρων ἐν Κρήτῃ ὑπηρεσιῶν τοῦ Ὑπουργείου τῆς Γεωργίας, μὲ τὰς σχετικὰς ἀρμοδιότητας ἀπὸ τὰς τοῦ Ὑπουργοῦ μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου κοινοτικοῦ γεωπόνου. Τὸ διάγραμμα τοῦτο πραγματεύεται τὰ ἀφορῶντα τὸ πρόσωπικόν, ἑνὸς ἐκ τῶν 4 νομῶν τῆς Κρήτης (τοῦ μεγαλύτερου). Κατὰ τὸ 1948 ὑπῆρχε μία πρόσθετος Πρακτικὴ Γεωργικὴ Σχολὴ εἰς Ἀσώματον, μὲ ἓνα Διευθυντὴν καὶ χωρὶς καθηγητὰς καὶ τρία Δενδροκομεῖα μὲ ἓνα διευθυντὴν.

Γενικῶς, οἱ ὑπάλληλοι τῶν γεωργικῶν ὑπηρεσιῶν ἦσαν καλῶς κατηρτισμένοι, ἀλλὰ ἔστεροῦντο τῶν συγχρόνων ἐπιστημονικῶν δεδομένων, ἐποπτείας, εἰδικῶν ἀντικειμενικῶν κατευθύνσεων καὶ μορφωτικῶν ἐπαφῶν μετὰ τοῦ ἀγροτικοῦ κόσμου. Αἱ αἰτήσεις περὶ διορισμοῦ τῶν ὑποψηφίων, ὑπεβάλλοντο εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Γεωργίας, ὅπου ἢ ἐπὶ τοῦ Προσωπικοῦ ἐπιτροπῇ, ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν κ.κ. Γενικοῦ Γραμματέως καὶ τοῦ Γενικοῦ Διευθυντοῦ ἀπεφάσιζον περὶ τῆς προσλήψεως ἢ μὴ τοῦ αἰτούντος ὑποψηφίου, κατόπιν ἐπισταμένης ἐξετάσεως τῶν σχετικῶν προσόντων αὐτοῦ.

Ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς ἀπεφάσιζε περὶ τῶν θέσεων ὅπου ἔπρεπε νὰ τοποθετηθοῦν οἱ διοριζόμενοι, ὑπῆρχον δὲ τέσσαρες βαθμοὶ εἰς τὴν Δημοσίαν Πολιτικὴν Ἱεραρχίαν, ἐκτὸς τοῦ βαθμοῦ τοῦ Διευθυντοῦ. Ὁ Νομαρχιακὸς Γεωπόνος εἶχε τὸν βαθμὸν τοῦ Διευθυντοῦ. Ὁ περισσότερος χρόνος τῆς ὑπηρεσίας τοῦ Νομαρχιακοῦ Γεωπόνου, ἐσπαταλατο εἰς ρυθμιστικὰ μέτρα καὶ ἔλεγχον. Εἰς τὸν μεγαλύτερον Νομὸν τῆς Κρήτης τὸν Νομὸν Ἡρακλείου, κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ Νομαρχιακοῦ Γεωπόνου, τὰ 50 ο/ο τοῦ χρόνου τῆς ὑπηρεσίας αὐτοῦ κατηναλίσκοντο εἰς τὴν ρύθμισιν τῶν ἀγροτικῶν ζητημάτων τῶν ἐκ Μ. Ἀσίας προσφύγων, (δηλ. ἐξετέλει οὗτος χρέη δικαστοῦ καὶ διαιτητοῦ εἰς τὰς διαφάρας μετὰ τῶν προσφύγων ἀγροτῶν), τὰ 15 ο/ο διὰ τὴν καταπολέμησιν τοῦ δάκου, τὰ 5 ο/ο εἰς τὴν διαβάθμισιν τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων, ἕτερα 5 ο/ο εἰς τὴν διανομὴν λιπασμάτων καὶ σπόρων καὶ μόνον τὰ ἀπομένοντα 25 ο/ο διέθετεν εἰς σκοποὺς διαφωτίσεως καὶ μορφώσεως τῶν ἀγροτῶν. Ἡ στάσις τῶν ἀγροτικῶν οἰκογενειῶν ἀπέναντι τοῦ ὑπαλλήλου μὲ ρυθμιστικὰς ἐξουσίας, παρεκώλυε τὸ ἐκπαιδευτικὸν αὐτοῦ ἔργον.

2.— *Ὁ Νομὸς καὶ ἡ Ἐπαρχία*

Ἐκάστου τῶν τεσσάρων Νομῶν, προϊστάτο εἰς Νομάρχης, διοριζόμενος ἀπὸ τὰς Ἀθήνας διὰ χρονικὴν περιόδον ἀκαθόριστον. Ὑπὸ τὴν ἰδιότητα του δὲ ὡς πολιτικοῦ προϊσταμένου τοῦ Νομοῦ, ἦτο ἀρ-

μόδιος να προβαίνει εις έρεύναι και έξετάσεις, υπερασπίζων τας ύποθέσεις των πολιτών, παραπονουμένων δι' άδικίας προξενηθείσας εις βάρος των παρά των Νομαρχιακών εκπροσώπων των διευθύνσεων. Ουτός όμως, δέν κατηύθυνε τας δραστηριότητας των εκπροσώπων τούτων.

Τό προσωπικόν εις τας Νομαρχιακάς ύπηρεσίας, παραρτήματα των Διευθύνσεων (Ύπουργείων), άποτελείτο από δημοσίους υπάλληλους άπεσπασμένους από τας Διευθύνσεις. Αί υπάλληλικάί έπαφαί γίνονται άπ' ευθείας και ουχι διά των Νομαρχών, έξαιρέσει των ύπηρεσιών έφοδιασμού, ίδιως προκειμένου περί στενότητας κονδυλίων ή έλλείψεως υπάλληλων λόγω του πολέμου.

Και εις τας τέσσαρας Νομαρχίας ύπήρχον εκπρόσωποι των Ύπουργείων Γεωργίας, Παιδείας, Ύγιεινής, Δημοσίων Έργων και Οικονομικών.

Η νήσος ήτο διηρημένη εις είκοσιν έπαρχίας ή ύποδιαιρέσεις, έκαστος δέ των τεσσάρων Νομών άποτελείται εκ τεσσάρων ή έπτά έπαρχιών. Πολλοί εκ των έπαρχιακών ύπηρεσιών, όπως ή ύπηρεσία της Χωροφυλακής, είχαν την έδραν των εις τας μεγαλυτέρας κωμοπόλεις των Κοινοτήτων. Αί 20 έπαρχιαί έχρησιμευον ούτω πρωτίτως ως βάσεις περιφερειών των βουλευτικών εκλογών.

3.—Διοικήσις Κοινοτήτων

Αί 550 Κοινότητες είναι πολιτικά ύποδιαιρέσεις της Κρήτης, ήτις συνίσταται έξ άγροτικών περιφερειών, άποτελουμένων από ένα ή δύο χωρία ή ομάδας οικιών. Ο Πρόεδρος της Κοινότητος έπροτείνετο υπό του Νομάρχου και διορίζετο από τό Ύπουργείον των Έσωτερικών. Κατά τον νόμον όμως (όστις άνεστάλη υπό του Μεταξά τό 1936) πρέπει να εκλέγεται ούτος ανά τετραετία.

Ο Πρόεδρος της Κοινότητος, είναι ό περιφερειακός εκπρόσωπος της Κυβερνήσεως εις την Κοινότητα και αντιπρόσωπος της Κοινότητος παρά τη Κυβερνήσει. Ουτός δέν έχει, ούτε νομοθετικήν ούτε δικαστικήν έξουσίαν, πενταμελές δέ συμβούλιον βοηθεί αυτόν συμβουλευτικώς και μόνιμον βοηθόν του έχει ένα γραμματέα της Κοινότητος. Έκάστη Κοινότης έχει ένα άγροφύλακα μισθοδοτούμενον από εισφοράς των άγροτών.

Εις τας Κοινότητας και τά χωρία, έκτός του διδασκάλου και των χωροφυλάκων, έλάχιστοι άλλοι δημόσιοι υπάλληλοι εύρέθησαν ως εκπρόσωποι των Ύπουργείων. Εις όλίγας Κοινότητας ύπάρχουν υπάλληλοι εκπροσωπούντες τό Ύπουργείον της Γεωργίας. Τόσον τούς διδασκάλους όσον και τούς χωροφύλακας διορίζει και παύει τό αντίστοιχον Ύπουργείον έξ Αθηνών και διά την διοικητικήν και κοινωνικήν όργάνωσιν οι περιφερειακοί παράγοντες δέν έχουν ευθύνην τινα.

ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΑΣ - ΚΡΗΤΗ 1948

Υπουργός Γεωργίας

Γενικός Γραμματεύς

Γενική Διεύθυνσις
Γενικός Διευθυντής

Διεύθυνσις Γεωργίας
Γενικός Διευθυντής

Διεύθυνσις Δασών
Γενικός Διευθυντής

Διευθυντής
Έρευνών

Διευθυντής
Έκπαιδεύσεως

Σταθμός βελτιώσεως
Γεωργικών προϊόντων
έν Θεσσαλονίκη

Κρήτη
Γενικός Διοικητής

Τμηματάρχης
Προσωπικού

Πειραματικός Σταθμός
δημητριακών Μεσαράς
Διευθυντής

Φυτοπαθολογικόν Έρ-
γαστήριον
Διευθυντής

Δενδροκομείον Έρα-
κλείου
Διευθυντής

Γενικός Έπιθεω-
ρητής Γεωργίας

Διευθυντής Πε-
ριφερειακών
Υπηρεσιών
(Χανιά)

Νομοδασάρχης

Νομογεωπόνος

Χανιά
Διευθυντής

Έράκλειον
Διευθυντής

Ρέθυμνον
Διευθυντής

Λασηθί
Διευθυντής

«Πρακτική» Γεωρ-
γική Σχολή
Μεσαράς
Διευθυντής

Τμηματάρχης Γεωργίας
έν γένει
Τμηματάρχης Φυτοπαθο-
λογικής Υπηρεσίας
Βοηθός Προσφυγικών Υ-
πηρεσιών
Βοηθός Υπηρεσιών Προ-
ϋπολογισμού και Δια-
χειρίσεων

4 Έπαρχιακοί Γεωπόνοι
(3 θέσεις κεναι)

1 Κοινοτικός Γεωπόνος
(Μόνον 1 εις όλην την νήσον τό 1948)

Γ. Η ΤΑΜΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Είς μίαν χώραν με̄ ἐλαχίστους φυσικοὺς πόρους καὶ με̄ κατ' ἐξοχὴν συγκεντρωτικὸν σύστημα, ἡ Ταμειακὴ πολιτικὴ καὶ τὰ οἰκονομικὰ τοῦ Κράτους ἰδιαιτέραν ἐπίδρασιν ἀσκοῦν ἐπὶ τῆς γενικῆς οἰκονομικῆς καὶ τῆς γενικῆς αὐταρκειᾶς, στοιχείων ἀπαραιτήτων διὰ τὴν ἐξύψωσιν τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῆς χώρας.

1.— Ταμειακὴ πολιτικὴ

Εἰς τὴν ἔκθεσιν, τὴν ὁποίαν ὑπέβαλεν ἡ Ἀμερικανικὴ Ἀποστολὴ κατὰ τὸν Ἰούνιον τοῦ 1948, ὑπάρχει ἡ εἰκὼν τῆς Ταμειακῆς πολιτικῆς τῆς Ἑλλάδος.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς Γερμανικῆς κατοχῆς, καὶ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον, ἡ Ἑλλάς ἐδοκίμασε δις καταστρεπτικοὺς πληθωρισμούς. Ὁ πρῶτος πληθωρισμὸς ἔληξε τὸ 1944 καὶ κατέληξεν εἰς νομισματικὴν ἀλλαγὴν, διὰ τῆς ὁποίας 50 δισεκατομμύρια δραχμῶν ἀντηλλάγησαν με̄ μίαν νέαν δραχμὴν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐξεμηδένισεν ἀπάσας τὰς τραπεζικὰς καταθέσεις καὶ τὰς εἰς δραχμάς ἀποταμιεύσεις, οὕτω δὲ ἐδημιουργήθη παρὰ τῷ ἑλληνικῷ λαῷ ὁ φόβος νέου πληθωρισμοῦ καὶ ἐκλονίσθη ἡ ἐμπιστοσύνη του εἰς τὴν δραχμὴν.

Λόγω τῶν συνεχιζομένων συνεπειῶν τοῦ πολέμου καὶ τῆς Γερμανικῆς κατοχῆς καὶ ἐν μέρει λόγω τῶν σημερινῶν, διὰ τὴν διεξαγωγὴν τοῦ κατὰ τῶν συμμοριτῶν ἀγῶνος, δαπανῶν, τὰ ἔσοδα τοῦ Ἑλληνικοῦ προϋπολογισμοῦ ὑπερβαίνουν τὰ ἔσοδα. Τὸ Κράτος δὲν δύναται νὰ ἐκδώσῃ ἐσωτερικὸν δάνειον, καθόσον ὁ λαὸς δὲν θὰ διαθέσῃ τὰς οἰκονομίας του πρὸς κάλυψιν αὐτοῦ, φοβούμενος νέον πληθωρισμὸν καὶ λόγῳ τοῦ κλονισμοῦ τῆς πίστεως του ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῆς πολιτικῆς ἀσταθείας καὶ τοῦ φόβου διὰ τὴν αὔριον.

Κατὰ συνέπειαν, τὸ ἔλλειμμα τοῦ προϋπολογισμοῦ δύναται νὰ καλυφθῇ μόνον διὰ τῆς ἐκδόσεως νέων τραπεζογραμματίων. Ἐπιπροσθέτως, πᾶσα ἐπέκτασις τῆς χορηγήσεως πιστώσεων δέον ὅπως ἐνισχυθῇ διὰ τῆς ἐκδοτικῆς μηχανῆς, παρὰ δὲ τοὺς αὐστηροὺς ἐλέγχους τὸ ποσὸν τοῦ κυκλοφοροῦντος χαρτονομίσματος ἠυξήθη κατὰ 80 ο/ο τὸ παρελθὸν ἔτος καὶ ἡ αὔξησις αὕτη εἶχεν ἄμεσον ἀντίκτυπον εἰς τὸν τιμάρημον, ὅστις ἀνήλθε σημαντικῶς.

Τὸ ποσοστὸν τῆς αὐξήσεως τῆς κυκλοφορίας ὑπερτέρει σημαντικῶς τοῦ ποσοστοῦ τῆς αὐξήσεως τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς καὶ τῶν εἰσαγωγῶν τῶν καταναλισκομένων ἀγαθῶν. Λόγω τῶν ἀμφιβολιῶν τῶν διὰ τὸ μέλλον, οἱ βιομήχανοι, καθυστεροῦν τὴν παραγωγὴν, οἱ ἀγρόται ἀπέκρυπτον τὰ προϊόντα των, οἱ ἔμποροι ἀπέφευγον τὴν διὰ τῆς πωλήσεως ἀνανέωσιν τοῦ ἀποθέματός των, οἱ δὲ εἰσαγωγεῖς καθυστέρουν τὰς ἀγοράς των ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Οἱ Ἕλληνες, ἀντὶ νὰ ἐπενδύσουν τὰς οἰκονομίας των εἰς παραγωγικὰς ἐπιχειρήσεις, προτιμοῦν νὰ χρησιμοποιήσουν τὰ χρήματά των εἰς διαφόρους κερδοσκοπίας ἢ καταφεύγουν εἰς διάφορα ἄλλα μέσα διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν ἐγγυήσεις διὰ τὰ πλεονάζοντα κεφάλαιά των. Τὸ συνηθέστερον δὲ μέσον, εἰς τὸ ὁποῖον καταφεύγει ὁ κόσμος,

είναι τὸ τῆς ἀγορᾶς χρυσοῦς λίρας, ἢ τιμὴ τῆς ὁποίας κατήντησε τὸ βαρόμετρον τῆς πολιτικῆς καὶ τοῦ ἠθικοῦ τοῦ λαοῦ. Αἱ τιμαὶ τῶν ἀγαθῶν τῆς λιανικῆς πωλήσεως, ἀνήλθον εἰς μεγάλα ὕψη, καθόσον πᾶσα συναλλαγή χονδρικῆς πωλήσεως στηρίζεται εἰς τὴν τιμὴν τῆς χρυσοῦς λίρας ἢ τοῦ δολλαρίου, εἰς τὰ ὁποῖα νομίσματα θὰ εἶναι δυνατὴ ἢ μετατροπὴ τοῦ ἀντιτίμου τῶν πωλήσεων. Ἡ αὐξήσις μισθῶν καὶ ἡμερομισθίων πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ ἀνερχομένου κόστους ζωῆς, ἀπλῶς μόνον συνετέλεσεν εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς πιέσεως τοῦ πληθωρισμοῦ.

2.— *Τὸ φορολογικὸν σύστημα. Κρατικὰ ἔσοδα καὶ ἔξοδα*

Ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἄλλας Βαλκανικὰς χώρας, οἱ φόροι εἰς τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ 1931—32 ἦσαν πολὺ ἐπαχθεῖς. Τὸ 1932—33 οἱ φόροι ἦσαν 24. 4 ο/ο, ἤτοι τὸ ἕν τέταρτον τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Οἱ δὲ τοπικοὶ φόροι ἦσαν ἐπὶ πλεόν τὸ 1,3 ο/ο τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος.

Πλέον τοῦ ἡμίσεος τῶν προπολεμικῶν, ἐκ τῆς φορολογίας, ἔσοδων τοῦ Κράτους προήρχετο ἐκ τῆς ἐμμέσου φορολογίας, ἥτις σχετικῶς ἐβάρυνε περισσότερον τοὺς ἔχοντας μικρὰ εἰσοδήματα, παρὰ τὰς ομάδας τοῦ μεγάλου εἰσοδήματος. Αἱ πηγαὶ ἀπὸ τὰς ὁποίας προήρχοντο αἱ φορολογικαὶ αὗται εἰσπράξεις ἦσαν : οἱ εἰσαγωγικοὶ δασμοί, οἱ φόροι ἐπὶ τοῦ καπνοῦ καὶ οἰνοπνεύματος, τὸ καθαρὸν κέρδους ἐκ τῆς πωλήσεως ἄλατος, πυρείων κτλ. τῶν Κρατικῶν Μονοπωλίων. Ἄλλαι πηγαὶ ἐξ ἐμμέσου φορολογίας ἦσαν οἱ φόροι χαρτοσήμου, δημοσίων θεαμάτων καὶ μεταφορῶν.

Περὶ τὸ ἕν πέμπτον τῶν προπολεμικῶν εἰσπράξεων προήρχοντο ἐξ ἀμέσου φορολογίας ἐπαγγελματιῶν, ἐκ τοῦ φόρου καθαρᾶς προσόδου, ἐκ τῶν ἀκαθαρίστων εἰσοδημάτων, ἐκ τοῦ φόρου κληρονομιῶν, ἐκ τῶν δωρεῶν, τῆς μεταβιβάσεως προικώου, τῆς κυκλοφορίας τοῦ κεφαλαίου καὶ τῶν ἀσφαλιστηρίων συμβολαίων.

Ὁ φόρος εἰσοδήματος ἐπὶ τῶν μισθῶν καὶ ἡμερομισθίων, εἰσπράττετο ἀπὸ τὸν ἐργοδότην ἐτησίως. Ὅλοι οἱ ἄλλοι φόροι εἰσοδήματος ἐβεβαιοῦντο δι' ἀτομικῶν δηλώσεων κατ' ἔτος, ἐπληρώνοντο δὲ μὲ τριμηνιαίας δόσεις. Τὰ ποσοστὰ φορολογίας ἐπὶ ἀκινήτων ἦσαν μεγαλύτερα ἀπὸ τὰ ποσοστὰ τῶν μισθῶν. Οἱ εἰσαγωγικοὶ δασμοὶ ἐπὶ ἐμπορευμάτων εἰσαγομένων ἐκ τῶν χωρῶν, ἄνευ ἐμπορικῶν συμβάσεων, ἦσαν μεγαλύτεροι. Ἐπὶ τινῶν εἰδῶν ἐπεβάλλετο ἐξαγωγικὸς δασμός. Οἱ εἰσαγωγικοὶ δασμοὶ καὶ οἱ φόροι ἐπὶ τοῦ καπνοῦ ἦσαν δύο ἐκ τῶν ἀποδοτικωτέρων φορολογικῶν εἰσπράξεων.

Ὁ φόρος καθαρᾶς προσόδου ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς φορολογικῆς ἱκανότητος τοῦ ἀτόμου, ἀναλόγως κατηγοριῶν, προελεύσεως εἰδικῶν εἰσπράξεων καὶ συμπληρωματικῆς φορολογίας καθαρῶς προσωπικοῦ χαρακτήρος, ἐπὶ εἰσοδήματος ἐξ οἰασδήποτε πηγῆς. Ὁ φόρος ἐπαγγελματιῶν στηρίζεται ἐπὶ τεκμαρτοῦ εἰσοδήματος ἐκ τῆς ἐμπορίας, τῆς βιομηχανίας, κερδοσκοπικῶν καὶ προσοδοφόρων ἢ ἐλευθερίων ἐπαγγελματιῶν ἢ τῶν ὑποτιθεμένων κερδῶν, μέχρις ἑνὸς ὄριου εἰσπρά-

ξεων. Ὁ ἀκαθάριστος φόρος εισοδήματος ἐπιβάλλεται ἐπὶ τῶν εισοδημάτων γεωργικῆς παραγωγῆς καὶ κτηνοτροφίας, συμπεριλαμβανομένου καὶ τοῦ φόρου στρεμματικῆς ἐκτάσεως, τοῦ φόρου ἐπὶ σφαζομένων ζώων καὶ τῆς σταφίδος καπνοκαλλιέργειας, ἐλαιολάδου κλπ.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς κατοχῆς, ἀνεστάλησαν φόροι τινες καὶ ἐθεσπίσθησαν ἀντ' αὐτῶν ἄλλοι. Τὸ ἔτος 1941—1942 ἐπεβλήθη ὁ γεϊνικός φόρος καταναλώσεως ὑπὸ μορφήν φόρου κύκλου ἐργασιῶν καὶ φόρου ἐπὶ τῶν ἐμπορικῶν συναλλαγῶν. Οἱ ἔμμεσοι φόροι δὲν ὑπέστησαν σπουδαίας μεταβολάς, λόγῳ τῆς μικρᾶς σημασίας τῶν εισαγομένων εἰδῶν πρὸς κατανάλωσιν καὶ τῶν περιορισμένης ἐκτάσεως συναλλαγῶν.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν, ὁ φόρος ἐπὶ τῶν πωλήσεων κατηργήθη, ὁ φόρος κύκλου ἐμπορικῶν ἐργασιῶν ἐπεβλήθη ἐκ νέου μὲ ἀνώτερον ποσοστὸν, ἐπίσης ἐπεβλήθησαν καὶ ἄλλοι ἔκτακτοι φόροι πρὸς ἀπορρόφησιν τῶν ἐκτάκτων κερδῶν κατὰ τὴν ἀμέσως μετακατοχικὴν περίοδον. Ἄλλ' ἀκόμη καὶ μὲ αὐτοὺς τοὺς ἠύξημένους φορολογικοὺς συντελεστάς, οἱ ἔμμεσοι φόροι δὲν ἀπέδωκαν τὰ προϋπολογισθέντα ποσά. Αἰτία τούτου ὑπῆρξαν τὰ χαμηλὰ μισθώματα τῶν οἰκοδομῶν, αἱ ψευδεῖς δηλώσεις ἐπὶ τῶν νέων, μὴ ἐνοικιοστασιακῶν, μισθωμάτων, ἡ ὑποτίμησις τῶν δανείων καὶ μερισμάτων λόγῳ τοῦ πληθωρισμοῦ, οἱ κρατικοὶ περιορισμοὶ ἐπὶ τῶν δανείων διὰ τὴν πρόληψιν τοῦ πληθωρισμοῦ, ἡ ἐπιφυλακτικότης τοῦ κεφαλαιούχου νὰ προβῆ εἰς ἐπενδύσεις, τὸ χαμηλὸν ἀγροτικὸν ἀκαθάριστον εἰσόδημα λόγῳ τῶν καταστροφῶν καὶ ἡ ἔλλειψις μέσων διὰ τὴν παραγωγήν. Ἄλλὰ καὶ προπολεμικῶς, τὸ Κράτος συχνὰ παρεῖχεν ἀναστολάς εἰς τὴν εἰσπραξίν φόρων ἐπὶ τῶν ἀγροτικῶν εἰσοδημάτων λόγῳ πενιχρᾶς ἀποδόσεως τῆς καλλιέργειας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐρεῦνης μας, αἱ μόναι δυνατότητες ἠύξημένης φορολογικῆς ἀποδόσεως ἦσαν τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία.

Μία συνοπτικὴ παράστασις κρατικῶν προϋπολογισμῶν ἐσόδων καὶ δαπανῶν διὰ τὰ τέσσαρα οἰκονομικὰ ἔτη 1935, 1937, 1938 καὶ 1939 (διὰ τὸ ἔτος 1936 δὲν ὑπάρχουν στοιχεῖα) δεικνύει τὴν σχετικὴν σπουδαιότητα τῶν διαφόρων πηγῶν εἰσπράξεων καὶ τοὺς σκοποὺς διὰ τοὺς ὁποίους ἐδαπανήθησαν τὰ ὡς ἄνω κονδύλια (Πίναξ 33). Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς τετραετοῦς ταύτης περιόδου, τὸ μέσον ἐτήσιον ἔσοδον ἦτο 126.3 ἑκατομμύρια δολλάρια καὶ ἡ μέση ἐτήσια δαπάνη ἀνῆλθεν εἰς 118.9 ἑκατομμύρια δολλάρια μὲ τιμὴν δολλαρίου 100 δραχμάς.

Σχεδὸν τὸ ἕν τρίτον τῶν κρατικῶν δαπανῶν ἦτο διὰ τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν, τὸ ἕν τέταρτον διὰ τὰ τρία πολεμικὰ Ὑπουργεῖα καὶ τὸ ἕν ἕνατον διὰ τὰς συγκοινωνίας. Τὰ Ὑπουργεῖα Παιδείας, Ὑγιεινῆς καὶ Ἐσωτερικῶν ἐδαπάνησαν σχεδὸν ἴσα μερίδια ἐκ τοῦ ὑπολοίπου ἐνὸς πέμπτου τῶν δαπανῶν. Ἐκ τοῦ συνολικοῦ ὡς ἄνω προϋπολογισμοῦ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας, διετεθήσαν τὸ 1948, τὸ ἕν τέταρτον διὰ τὰς καλὰς τέχνας, τὰ 3 ο/ο—4 ο/ο διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ τὸ ὑπόλοιπον 70 ο/ο διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν.

Κατὰ τὰ οἰκονομικὰ ἔτη 1937 καὶ 1938, οἱ εἰσαγωγικοὶ δα-

σμοί εκάλυπτον τὸ ἕν τρίτον τοῦ συνόλου τῶν φορολογικῶν ἐσόδων καὶ τὸ ἕν τέταρτον ὀλοκλήρου τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Οἱ φόροι ἐπὶ τῆς καταναλώσεως ἀνήλθον εἰς τὸ ἕν πέμπτον τοῦ φόρου εἰσοδήματος καὶ τὸ ἕν ἕκτον ὀλοκλήρου τοῦ κρατικοῦ εἰσοδήματος. Οἱ φόροι εἰσοδήματος ἀνήλθον εἰς τὸ ἕν δέκατον καὶ δέκατον τέταρτον.

Τὸ 1948, κατὰ τὸν κ. Κόνλον, τοῦ Τμήματος Πολιτικῶν Ὑπηρεσιῶν τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀποστολῆς, αἱ περισσότερον ἀποδοτικαὶ πηγαὶ εἰσπράξεως διὰ τὰ δημόσια ἔσοδα, ἦσαν πρωτίστως ἡ φορολογία τῶν σιγαρέτων καὶ κατόπιν τὰ τελωνεῖα, ὁ φόρος κύκλου ἐργασιῶν, τὰ χαρτόσημα, ὁ φόρος εἰσοδήματος ἐπαγγελματιῶν, οἰνοπνευμάτων, ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ εἰδῶν πολυτελείας. Αἱ λιμενικαὶ ἐπιβαρύνσεις εἶναι δασμολογικοῦ χαρακτήρος, ὡς λ.χ., αἱ εἰσπράξεις ὑπὲρ τοῦ Ταμεῖου καταπολεμήσεως τοῦ δάκου, οἱ φόροι ἐπὶ τῶν μεταφορῶν διὰ λέμβων καὶ καϊκιῶν, οἱ φόροι ὑπὲρ τοῦ Ταμεῖου Συντάξεων λιμενεργατῶν καὶ ναυτεργατῶν.

Τὸ 1948—1949 ἐπιστεύετο ὅτι οἱ ἄμεσοι φόροι θὰ ἀπέδιδον τὸ ἕν ἕκτον τοῦ Ἑλληνικοῦ προϋπολογισμοῦ καὶ οἱ ἔμμεσοι τὸ ἕν τρίτον περίπου.

ΠΙΝΑΞ 33. Ποσοστὰ ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ Ἑλληνικοῦ Προϋπολογισμοῦ, θάσει δηλωθέντων στοιχείων διὰ τὰ οἰκονομικὰ ἔτη 1935, 1937, 1938 καὶ 1939.

<i>*Εσοδον</i>	<i>Ποσοστὰ</i>	<i>Δαπάναι</i>	<i>Ποσοστὰ ο/ο</i>
* Ἀμεσοι φόροι	19.3	Νομοθετικὸν Σῶμα	0.3
* Ἐμμεσοι φόροι	46.8	Ἵπουργ. Οἰκονομικῶν	30.7
Μονοπώλιον	5.2	> Ἐξωτερικῶν	1.6
* Ἐνσημος Χάρτης	6.0	> Δικαιοσύνης	2.9
Τ.Τ.Τ.	3.4	> Ἐσωτερικῶν	6.3
Κρατικῶν λαχείων	1.1	> Συγκοινωνίας	11.5
* Ἐπανορθώσεων	1.8	> Παιδείας	7.9
Πρόσθετου φορολογίας	2.0	> Ἐθνικῆς Οἰκονομίας	0.7
Διάφορα ἔσοδα	2.8	> Γεωργίας	3.7
* Ἐκτακτοὶ εἰσπράξεις	4.0	> Δημοσίας Ὑγιεινῆς	7.0
Κίνησις Κεφαλαίων	7.6	> Στρατ., Ναυτ., Ἀερ.	27.0
		> Σιδηροδρ., Ἔργασίας	
		> Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας	4
Συνολικὰ ἔσοδα	100.0	Συνολικαὶ δαπάναι	100.0

Πρόσθετον ἔσοδον 11 ο/ο τοῦ προϋπολογισμοῦ ἀνεμένετο ἀπὸ ἐκτάκτους φόρους, 15 ο/ο ἀπὸ τὴν Διαχείρισιν Οἰκονομικῆς Συνεργασίας (Ε.Σ.Α.) καὶ 12 ο/ο ἐκ τῆς πωλήσεως τῶν πλεοναζόντων εἰδῶν τῆς ΟΥΝΡΑ κτλ. Τὸ ἕν τρίτον τῶν ἐσόδων τοῦ προϋπολογισμοῦ διετίθετο διὰ τὴν Ἐθνικὴν Ἀμυναν, τὸ ἕν ἑβδομον διὰ τὴν Κοινωνικὴν Πρόνοιαν καὶ διὰ τὴν Διοίκησιν σχεδὸν τὸ ἥμισυ καὶ πλέον τῶν συνολικῶν δαπανῶν.

3.— Κρατικά Έσοδα και Έξοδα εν Κρήτη

Συμφώνως πρὸς τὰ ἐκ τοῦ Ὑπουργείου Οἰκονομικῶν ληφθέντα στοιχεία, τὰ ἔξοδα τὰ ὁποῖα διετεθήσαν μέσῳ τῶν Δημοσίων Ταμείων τῆς Κρήτης, διὰ τὰς ἀνάγκας τῶν ἐν τῇ νήσῳ Κρατικῶν Ὑπηρεσιῶν κατὰ τὰ οἰκονομικὰ ἔτη 1948 καὶ 1949 ἀνήλθον εἰς τὸ διπλάσιον ποσὸν τῶν εἰσπράξεων τῆς περιόδου ἐκείνης. Τὰ συνολικὰ ἔξοδα κατὰ τὰ ἔτη 1947—1948 ἀνήλθον εἰς 8,7 ἑκατομμύρια δολλάρια, καὶ εἰς 9,4 ἑκατομμύρια δολλάρια κατὰ τὰ ἔτη 1948—1949, ἐνῶ αἱ εἰσπράξεις ἀνήλθον μόνον εἰς 4,9 ἑκατομμύρια δολλάρια καὶ 3,9 ἑκατομμύρια κατὰ τὰ ἀντίστοιχα οἰκονομικὰ ἔτη. (Πίναξ 34). Ὁ μέσος ὄρος εἰσπράξεων κατὰ προσέγγισιν ἦν 4,4 ἑκατομμύρια δολλάρια δηλ. μόνον τὰ 49 ο/ο τῶν μέσων δαπανῶν ἐξ 9,0 ἑκατομμυρίων δολλαρίων, κατὰ τὸ διάστημα τῆς περιόδου τῶν δύο ἐτῶν.

ΠΙΝΑΞ 34. Εἰσπράξεις καὶ δαπάναι ἐνεργηθεῖσαι ὑπὸ τῶν Δημοσίων Ταμείων Κρήτης κατὰ τὰ οἰκονομικὰ ἔτη 1948 καὶ 1949.

	Οἰκονομικὸν ἔτος 1948		Οἰκονομικὸν ἔτος 1949 (περίοδος ἀπὸ 1 Ἰουλίου 1948—31 Μαΐου 1949)	
	(Δολλάρια)		(Δολλάρια)	
Σύνολον εἰσπράξεων	4.937.393	57 %	3.869.899	41 %
Σύνολον δαπανῶν	8.697.534	100	9.446.358	100
Δαπάνη κατὰ Ὑπουργεῖον :				
Οἰκονομικῶν		55		44
Ἐξωτερικῶν		(¹)		—
Τύπου		(¹)		(¹)
Δικαιοσύνης		4		3
Ἐσωτερικῶν		1		1
Δημοσίας Τάξεως		2		9
Ἐφοδιασμοῦ		1		(¹)
Δημοσίων Ἔργων καὶ Ἀνασυγκροτήσεως		1		1
Συγκοινωνιῶν (Τ.Τ.Τ.)		5		5
Μεταφορῶν		(¹)		(¹)
Ἐκπαιδεύσεως καὶ Ἱερσηκευμάτων		14		13
Ἐθνικῆς Οἰκονομίας		(¹)		(¹)
Ἐμπορικῆς Ναυτιλίας		(¹)		(¹)
Ἔργασίας		(¹)		(¹)
Γεωργίας		1		1
Κοινωνικῆς Προνοίας		3		8
Ὑγιεινῆς		3		3
Στρατιωτικῶν		10		12
Ναυτικῶν		(¹)		(¹)
Ἀεροπορίας		(¹)		(¹)

Περὶ τὸ ἥμισυ τῶν δαπανῶν διὰ τὰ δύο τελευταῖα οἰκονομικὰ ἔτη, διετεθήσαν διὰ τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν, τὸ ἐν ἑβδομον

διά τὸ τῆς Ἐκπαιδεύσεως καὶ Θρησκευμάτων καὶ περὶ τὸ ἓν δέκατον διὰ τὰ Ὑπουργεῖα τῶν Στρατιωτικῶν, Ναυτικῶν καὶ Ἀεροπορίας. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ Ὑπουργεῖα Κοινωνικῆς Προνοίας, Δημοσίας Τάξεως καὶ Τ.Τ.Τ., ἕκαστον ἐξ αὐτῶν ἀπερρόφησε κατὰ μέσον ὄρον τὰ 5 ο/ο τῆς ὄλης πιστώσεως.

Μολοντί ἡ γεωργία εἶναι ἡ κυριώτερα πηγή εἰσοδήματος εἰς τὴν Κρήτην, τὸ Ὑπουργεῖον τῆς Γεωργίας διέθετε μόνον τὸ 1 ο/ο τῶν συνολικῶν πιστώσεων, συμφώνως πρὸς τοὺς ἀνωτέρω ἀριθμούς. Ἐάν συνυπολογισθῇ καὶ ἡ δαπάνη διὰ τὴν ἐκστρατεῖαν ἐναντίον τοῦ δάκου, ἡ συνολικὴ δαπάνη διὰ τὴν γεωργίαν ἀνήλθεν εἰς 2,5 ο/ο.

Δεδομένου ὅτι τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Οἰκονομικῶν ἔχει τὴν ἀρμοδιότητα διὰ τὴν εἴσπραξιν τῶν δημοσίων ἐσόδων καθὼς καὶ τὴν διάθεσιν τῶν ἀναγκαίων πιστώσεων διὰ τὴν Κρήτην, τὸ παρατηρηθὲν ἔλλειμμα 50 ο/ο εἰς τὰς εἰσπράξεις ἐναντι τῶν διατεθέντων κονδυλίων προκαλεῖ τὸ ἐρώτημα, κατὰ πόσον εἶναι ἀποδοτικὴ ἡ σήμερον ἀσκουμένη οἰκονομικὴ πολιτικὴ τοῦ Ὑπουργείου ἐν Κρήτῃ. Σχετικῶς δεόν νὰ σημειωθῇ, ὅτι αἱ συνολικαὶ εἰσπράξεις τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν εἰς τὴν Κρήτην δι' ὅλα τὰ ἄλλα Ὑπουργεῖα, ἦσαν ἀνεπαρκεῖς διὰ νὰ καλύψουν τὰς ὑπὸ τοῦ ἴδιου Ὑπουργείου χορηγηθείσας πιστώσεις διὰ τὴν Κρήτην κατὰ τὴν διετῆ ταύτην περίοδον.

Δ'. ΣΥΣΤΗΜΑ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗΣ ΦΟΡΟΛΟΓΙΑΣ

Τὰ Κοινοτικά Συμβούλια μετὰ τοῦ Προέδρου εἶχον τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλουν φόρους μέχρι 4 ο/ο ἐπὶ παντὸς ἀγροτικοῦ προϊόντος, παραγομένου εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Κοινότητος. Συνήθως ὁ ἐπιβαλλόμενος φόρος ἀνήρχετο εἰς 1 ο/ο—2 ο/ο ἐπὶ τῆς ἀξίας τῶν κυριωτέρων προϊόντων, ἐλαίου, δημητριακῶν, ἐσπεριδοειδῶν, οἴνου καὶ λαχανικῶν.

Κατάστασις τῶν ὀνομάτων ὄλων τῶν φορολογητέων προσώπων μὲ τὰ πληρωτέα ποσά δι' ἕνα ἕκαστον ἐξ αὐτῶν, συνετάσσετο ὑπὸ τοῦ Κοινοτικοῦ Συμβουλίου καὶ ἐστέλλετο εἰς τὸ πλησιέστερον Εἰρηνοδικεῖον, ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὁποῖου εὕρισκετο ἡ περὶ οὗ ὁ λόγος Κοινότης. Ἀντίγραφα τοῦ καταλόγου τούτου τῶν ὀνομάτων ἐτοιχοκολλοῦντο εἰς τὸ κοινοτικὸν κατάστημα καὶ εἰς ὅλα τὰ ὑπαγόμενα εἰς τὴν Κοινότητα ταύτην χωρία. Ἐάν δὲν ὑποβληθῇ ἔνστασις ἐντὸς δεκαπενθημέρου, τὰ ὡς ἄνω ποσά αὐτοδικαίως καθίσταντο ἀπαιτητὰ καὶ εἰσепράττοντο ὑπὸ τοῦ Δημοσίου εἰσπράκτορος.

Εἰς τινὰς περιπτώσεις, ὅπου τὸ Κοινοτικὸν Συμβούλιον δὲν θέλει νὰ ἀναμεῖνῃ τὴν εἴσπραξιν τοῦ φόρου τούτου ἀπὸ κάθε χωρικὸν χωριστὰ καὶ νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν καλὴν θέλησιν «τῆς ἀφεντιᾶς του», ἡ εἴσπραξις ἐνεργεῖται δι' ἐκχωρήσεως τοῦ δικαιώματος εἰς τρίτους διὰ πλειστηριασμοῦ. Εἰς μίαν Κοινότητα ἐπειδὴ δὲν ἐθεωρήθη ἱκανοποιητικὴ ἡ προσφορὰ τοῦ ποσοῦ τῶν 1000 δολλαρίων, (10 ἑκατομ. δραχμῶν τοῦ ἔτους 1948) τοῦ τελευταίου πλειοδότου, αἱ Κοινότητες ἐπραγματοποίησαν 3.000 δολλάρια ἧτοι 3.000.000 δραχμάς, ἐνεργήσασαι τὴν εἴσπραξιν αἱ ἴδιαι.

Τὸ Κοινοτικὸν Συμβούλιον ὡσαύτως εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐπιβάλλῃ προσωπικὴν ἐργασίαν δέκα ἡμερῶν ἐτησίως, εἰς ἕκαστον ἄρρενα κάτοικον τῆς Κοινότητος, ἄνω τῶν 18 ἐτῶν, διὰ τὴν ἐκτέλεσιν κοινωφελῶν ἔργων, κατασκευὴν δρόμων κτλ. Ἐπίσης, ἐγκρίσει τῆς Νομαρχίας δύναται νὰ ὀρίσῃ τὸ ποσοῦν πληρωμῆς τῆς προσωπικῆς ἐργασίας εἰς ὅσους ἠθελαν νὰ καταβάλουν εἰς μετρητὰ ταύτην ἀντὶ νὰ ἐργασθοῦν. Ἄλλαι πηγαὶ ἐσόδων διὰ τὰς Κοινότητας ἠδύναντο νὰ ὀρισθοῦν ἐκ μέρους τοῦ Κοινοτικοῦ Συμβουλίου, ὡς οἱ φόροι διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν Κοινοτικῶν ὑδάτων διὰ σκοποῦς ποτιστικοῦς κλπ. διὰ τὸ σφράγισμα τῶν μέτρων καὶ σταθμῶν τῶν καταστηματαρχῶν, διὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν πεζοδρομίων καὶ πλατειῶν ἀπὸ τὰ καφενεῖα καὶ ζαχαροπλαστεῖα κλπ.

Πρόσθετοι πηγαὶ ἐσόδων, ἦσαν καὶ αἱ ἐκ τῆς πωλήσεως ἐλαιολάδου ἀπὸ τὰ προϊόντα τῶν κοινοτικῶν ἐλαιῶνων, ἐκ τῆς μισθώσεως κοινοτικῶν βοσκοτόπων (10ο/ο—15ο/ο κατὰ κεφαλὴν) καὶ ὁ φόρος διὰ τὴν σφαγὴν τῶν ζῶων (4ο/ο—20ο/ο κατὰ κεφαλὴν). Εἰς τινὰς Κοινότητας ἐχούσας σύστημα ὑδρεύσεως, ἐπεβάλλετο φόρος 40 σέντες ἀνὰ οἰκογένειαν διὰ τὰς βρῦσεις τοῦ δρόμου, καὶ 1,40 δολλ. διὰ κάθε βρῦσιν ἐντὸς τῆς οἰκίας. Διὰ τὴν καταπολέμησιν τοῦ δάκου ἐπεβάλλετο φόρος 1ο/ο ἐπὶ τῆς παραγωγῆς ἐλαιῶν. Οὗτος εἰσεπράττετο ὑπὸ τοῦ Κράτους καὶ ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τὸν ἐτήσιον ἀγῶνα ὅστις ἐστοίχιζε 80.000 ὡς 160.000 δολλάρια ἐτησίως. Ἡ μεγαλύτερα πηγὴ κοινοτικῶν ἐσόδων, ὅμως, ἦτο ἡ φορολογία τοῦ ἐλαιολάδου καὶ τοῦ σίτου εἰς τινὰς δὲ Κοινότητας ἦτο καὶ ἡ μόνη πηγὴ ἐσόδων.

Εἰς τέσσαρας Κοινότητας, τὰς ὁποίας ἐπεσκεύεθησαν ἐντεταλμένα ὄργανα τῆς ἐρέυνης, τὸ φθινόπωρον τοῦ 1948, διὰ πρώτην φοράν ἀπὸ τοῦ πολέμου καὶ ἐντεῦθεν καθηρτίζετο προϋπολογισμὸς ἐσόδων. Ἐως τότε ἅπασαι αἱ δαπάναι ἐκαλύπτοντο ἀπὸ τὰς ἐθελουσίας συνεισφορὰς. Αἱ προσδοκώμεναι εἰσπράξεις ἀπὸ τὰς Κοινότητας ταύτας ἐκυμαίνοντο ἀπὸ 300 ἕως 1.200 δολλάρια ἐκ τῶν ὁποίων θὰ κατεβάλλετο καὶ ὁ μισθὸς τοῦ Κοινοτικοῦ Γραμματέως, ἀνερχόμενος εἰς 50—250 δολλάρια καὶ τὰ ἐξοδα παραστάσεως τοῦ Προέδρου τῆς Κοινότητος, ἀπὸ 50—250 δολλάρια.

Οὐδεὶς προγραμματισμὸς ὑπῆρχεν ὡς πρὸς τὴν διάθεσιν τοῦ ὑπολοίπου ποσοῦ, ἀλλὰ ἦτο φανερόν ὅτι δὲν θὰ ἦτο ἐπαρκὲς παρὰ μόνον διὰ νὰ καλύψῃ ἐλαχίστας ἀνάγκας, τὰς πλέον οὐσιώδεις, χωρὶς νὰ γίνεταί λόγος περὶ ἐξοπλισμοῦ καὶ ἐπισκευῆς τῶν σχολείων καὶ περὶ ὑδρεύσεως ἢ περὶ βελτιώσεως τῶν συγκοινωνιῶν.

Ὁ προϋπολογισμὸς διὰ μίαν ἐκ τῶν μεγαλυτέρων Κοινοτήτων (μὲ 1.492 κατοίκους τὸ 1948) τῆς Κοινότητος Ἀλικιανοῦ εἰς τὸν Νομὸν Χανίων, ἐπαρουσίασε διὰ τὰ σκέλη εἰσπράξεως καὶ δαπανῶν ποσοῦν 8.500.000 δραχμᾶς ἢ 8.850.000 διὰ τὸ ἔτος 1947—1948 (Πίναξ 35).

Περὶ τὰ 40ο/ο τῶν ἐσόδων τῆς Κοινότητος Ἀλικιανοῦ, προήρχοντο ἀπὸ τὴν φορολογίαν τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων ἄλλα δὲ 35ο/ο ἀπὸ τὰς εἰσπράξεις ἐκ τῆς ἐξαγορᾶς τῆς προσωπικῆς ἐργασίας. Αἱ δαπάναι διὰ τὴν διοίκησιν ἦσαν πλέον τοῦ ἐνός τετάρτου τῆς συ-

νολικής δαπάνης, καί ἡ ἐκτέλεσις κοινοτικοῦ προγράμματος ἀπερρόφησε σχεδόν τὰ δύο πέμπτα, ἐνῶ αἱ ὑπηρεσίαι ὑγιεινῆς, ἡ νοσοκομειακή περίθαλψις καί αἱ δαπάναι διὰ τὰ σχολεῖα, ἀπερρόφησαν τὸ ἕν τέταρτον ὁλοκλήρου τοῦ διατεθέντος ποσοῦ.

Εἰς μίαν μικροτέραν Κοινότητα (τὴν Μαλάξαν) μὲ πληθυσμὸν 426 κατοίκων τὸ (1940) ὁ προϋπολογισμὸς ἀνῆρχετο εἰς 270 δολάρια μόνον. Ὁ φόρος ἐπὶ τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων ἐξησφάλιζε τὰ δύο τρίτα τῶν ἐσόδων, ἐνῶ τὸ ἕν τέταρτον προήρχετο ἀπὸ μίαν διαθήκην καὶ τὰ ὑπόλοιπα ἐκ τῆς ἐξαγορᾶς προσωπικῆς ἐργασίας. Εἰς τὴν Κοινότητα ταύτην αἱ διοικητικαὶ δαπάναι ἦσαν τὸ ἕν ἕκτον τῶν συνολικῶν δαπανῶν. Πρὸς ἐκτέλεσιν προγράμματος διὰ τὴν κατασκευὴν κοινοτικῶν δρόμων καὶ γεφυρῶν 60 ο/ο καὶ ὑγιεινῆς 10 ο/ο τῶν συνολικῶν δαπανῶν καὶ ἀποθεματικῶν 30 ο/ο.

Ἄτυχῶς δὲν κατωρθώθη ἡ συγκέντρωσις παρομοίων πληροφοριῶν ἐξ ἐκάστης τῶν Κοινοτήτων τῆς δειγματοληπτικῆς ἐρεῦνης μας· μολονότι ἦτο φανερόν ὅτι ἡ ἐπὶ τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων ἐπιβλη-

ΠΙΝΑΞ 35. Ἐκτίμησις προϋπολογισμοῦ ἐσόδων καὶ ἐξόδων, Ἄλικιανοῦ, Κρήτης
1 Ἀπριλίου 1947—31 Μαρτίου 1948 (τὸ 1940 πληθυσμὸς 1.492).

Πηγή ἢ τύπος	Τὸ ὑπὸ τοῦ Νομάρχου ἐγκριθὲν ποσὸν	Ποσοστὸν % τοῦ συνόλου
Ἔσοδα		
Μισθώματα κοινοτικῶν ἀγρῶν	10	1
Φόρος ποτιστικοῦ ὕδατος	200	24
Μεταβιβάσεις κτιρίων, Κρατικὴ συνεισφορά	10	2
Φόρος ἐπὶ τῆς ἀξίας ἀγρ. προϊόντων 1 %	330	38
Ἐξαγορὰ προσωπικῆς ἐργασίας	300	35
Σύνολον ἐσόδων	850	100
Ἔξοδα		
Διοικητικαὶ δαπάναι	228	27
Ἐπιχορηγήσεις—εἰς δύο σχολεῖα	110	13
Ἐπιχορηγήσεις Νοσοκομείων, μισθοὶ δύο ἰατρῶν	79	9
Μηχανικοί, κατασκευὴ ἔργων	69	8
Κοινοτικά ἔργα		
Σύστημα, ὑδρεύσεως, νέον καὶ συντήρησις	50	6
Ἀγορὰ ἀκινήτου	150	18
Σύστημα ἀποχετεύσεως, ἀποχωρητήρια	20	2
Νεκροταφεῖον, μνημεῖον πεσόντων	90	11
Βιβλία διὰ κοινοτικὴν βιβλιοθήκην	10	1
Ἔξοδα τελετῶν	15	2
Ἀποθεματικῶν ὑπόλοιπον	29	3
Σύνολον ἐξόδων.	850	100

θεῖσα φορολογία ἦτο ἡ μεγαλύτερη τοιαύτη εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιοχάς. Ἐξ ὄλων τῶν πηγῶν διειθέθητο ὀλιγώτερα τῶν 70 ο/ο κατὰ κεφαλὴν διὰ τὰς κοινοτικὰς δαπάνας, ἐκ τῶν ὁποίων ὀλιγώτεροι τῶν 50 ο/ο κατὰ κεφαλὴν ἦσαν ἐφικταὶ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν κοινοτικῶν ἔργων.

Ε'. ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΔΗΜΟΥΣ

Εἰς τοὺς μεγάλους Δήμους, ἡ εὐθύνη τῆς εἰσπράξεως τῶν φόρων ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου, κατανέμεται μεταξὺ τοῦ Οἰκονομικοῦ Ἐφόρου ὡς ἀρμοδίου ὑπαλλήλου διὰ τὴν βεβαίωσιν τοῦ φόρου καὶ τοῦ εἰσπράκτορος τῶν φόρων. Οὗτοι εἶναι ἐξουσιοδοτημένοι νὰ ἐλέγχουν τὴν ἀκρίβειαν τῶν φορολογικῶν δηλώσεων πρὸς ἀποτροπὴν τῆς φοροδιαφυγῆς.

Εἰς τὰ Χανιά, πρωτεύουσαν τοῦ ὁμωνύμου Νομοῦ καὶ δευτέραν μεγάλην πόλιν τῆς Κρήτης (μὲ 34.000 περίπου κατοίκους), τὸ οἰκονομικὸν ἔτος ἤρχιζε τὴν 1ην Ἰουλίου ἐκάστου ἔτους. Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Δήμου καὶ πᾶσα μεταβολὴ εἰς αὐτόν, ὑπόκεινται εἰς τὴν ἔγκρισιν τοῦ Νομάρχου. Ὁ προϋπολογισμὸς τοῦ Δήμου, δὲν ἐνισχύεται ἀπὸ τὸ Κράτος διὰ χορηγήσεων ἐκ τοῦ προϊόντος τῆς κρατικῆς φορολογίας. Ἐν τούτοις ὠρισμένοι δημοτικοὶ φόροι εἰσπράττοντο ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν. Μετὰ τὸ 1945, μερικοὶ ἀπὸ τούτους δημοτικοὺς φόρους τούτους, ὡς π.χ. ὁ δημοτικὸς φόρος ἐπὶ τῶν οἰκοδομῶν καὶ ὁ φόρος ἐπαγγελματιῶν δὲν ἐπεστρέφοντο εἰς τοὺς Δήμους, ἐπειδὴ ὠρισμένοι ἀπαραίτητοι ἀποφάσεις τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν δὲν εἶχον δημοσιευθῆ (ὡς ἡ τοῦ 1949).

Ὁ συνολικὸς προϋπολογισμὸς ἐσόδων, περίπου 300.000 δολλαρίων διὰ τὸν Δήμον τῶν Χανίων τὸ 1948 - 1949, ἦτο περίπου 8,75 δολλάρια δι' ἕκαστον ἄτομον (Πίναξ 36).

Σχεδὸν τὰ τρία πέμπτα τῶν ἐσόδων τούτων τοῦ Δήμου, προϋπελογίσθησαν νὰ εἰσπραχθοῦν ἀπὸ ἀμέσους φόρους ἐπὶ ἐμπορευμάτων εἰσαγομένων πρὸς κατανάλωσιν εἰς τὰ Χανιά, (συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν ἰχθύων, σίτου, ζῶων, καὶ ἐμπορευμάτων τοπικῶν καὶ προερχομένων ἐκ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος) καθὼς καὶ ἀπὸ τοὺς δημοτικοὺς φόρους ἐπὶ τοῦ ἐξαγομένου ἐλαιολάδου, τῶν ἐλαιῶν καὶ τῆς σταφίδος. Αἱ ἄλλαι μεγάλαι πηγαὶ ἐσόδων ἦσαν ἢ ἐκ τῆς πωλήσεως γαιῶν (10 ο/ο), τὰ πρόστιμα καὶ ποικίλα ἄλλα ἔσοδα (7 ο/ο), ὁ ἐφοδιασμὸς εἰς ὕδωρ (7 ο/ο) καὶ διάφορα ἐκκρεμῆ ἔσοδα πρὸς εἴσπραξιν, ἐναπομείναντα ἐκ τῶν οἰκονομικῶν ἐτῶν παρελθουσῶν χρήσεων (5 ο/ο). Τὰ ὑπόλοιπα 12 ο/ο τῶν ἐσόδων ὑπῆρχον βάσιμοι ἐλπίδες νὰ καλυφθοῦν ἀπὸ ἄλλας πηγὰς.

Πλέον τοῦ ἐνὸς τετάρτου ἐκ τῶν προϋπολογισθέντων δαπανῶν διὰ τὸν Δήμον Χανίων διειθέθη διὰ τὰς διοικητικὰς δαπάνας, τὸ ἕν τρίτον διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πόλεως, καὶ πλέον τοῦ ἐνὸς τετάρτου διὰ προγραμματισθέντα ἔργα τοῦ Δήμου. Μόνον 2 ο/ο τῶν κονδυλίων προσωρίζοντο διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν σωματικὴν ἀγωγὴν καὶ 3 ο/ο διὰ τὴν Κοινωνικὴν Πρόνοιαν.

Τὰ μεγαλύτερα κονδύλια δαπανῶν ἦσαν αἱ δαπάναι αἱ ὁποῖαι ἔγιναν διὰ τὴν εἴσπραξιν τῶν δημοτικῶν φόρων, 11 ο/ο διὰ τὴν ὑπηρε-

σίαν καθαριότητας τῆς πόλεως ἕτερα 11 ο/ο. Ἡ ἔναρξις ἀνεγέρσεως νέου Δημαρχιακοῦ μεγάρου καὶ ἄλλων κτιρίων προϋπελογίσθη νὰ

ΠΙΝΑΞ 36. Προϋπολογισμὸς ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ Δήμου Χανίων Κρήτης, 1948—1949 (ὁ πληθυσμὸς κατὰ τὸ 1948: 35.000)

Κατηγορία	Ποσὰ (Εἰς Δολλάρ.)	Ποσοστὸν % τοῦ συνόλου
Ἔσοδα		
Συνήθη ἔσοδα		
Χρήσις δημοτικῆς περιουσίας	9.801	3
Καθαριότης, ὕδρευσις, σφαγεῖα	37.525	12
Ἐμμεσοὶ φόροι ἐπὶ εἰσαγωγῶν ἑλλη- νικῶν προϊόντων, σῖτος κλπ.,	128.650	43
Ἐμμεσοὶ φόροι ἐπὶ ἐξαγωγῶν ἐλαιο- λάδου κλπ.	42.000	14
Ἄμεσοι φόροι καὶ φόροι εἰσπραττόμε- νοι ὑπὸ τοῦ Δημοσίου ἀπὸ εἰσα- γωγῶν	5.852	2
Εἰσπράξεις ἐκ τῆς διαχειρίσεως Δη- μοτικῶν ἔργων	2.500	1
Πρόστιμα καὶ ἐκκρεμῆ ἔσοδα	13.275	5
Ἐκτακτὰ ἔσοδα		
Συντάξεις καὶ διάφοροι τόκοι καὶ πρόστιμα	20.061	7
Πώλησις ἀκινήτων	30.000	10
Μετρητὰ ἐκ μεταφορᾶς	10.000	3
Συνολικὰ ἔσοδα	290.574	100
Ἐξοδα		
Μόνιμον προσωπικόν	24.510	8
Δαπάναι εἰσπράξεως φόρων	34.050	11
Ἄλλαι διοικητικαὶ δαπάναι	23.460	8
Ἑπηρεαίαι ὑγιεινῆς	24.200	8
Συστήματα ὕδρευσεως καὶ ἀποχευτέ- σεως	16.700	6
Καθαριότης τῆς πόλεως	31.600	11
Δι' ἄλλας ὑπηρεσίας πόλεως: ἀγοράν, πυροσβεστικὴν ὑπηρεσίαν κλπ.	29.479	10
Κοινωνικὴ Πρόνοια	7.650	3
Ἐκπαίδευσις καὶ ἀγωγή	3.430	1
Προσκοπικὰ καὶ ἄλλοι σύλλογοι	3.000	1
Σχέδια πόλεως, ἀγορᾶς περιουσίας	11.200	4
Κατασκευὴ Δημαρχιακοῦ μεγάρου καὶ ἄλλων κτιρίων	30.000	10
Ὀδοποιΐα καὶ συντήρησις δδῶν	25.500	8
Ἐκτέλεσις ἄλλων Δημοτικῶν ἔργων	15.500	5
Ἀποθεματικὸν κεφάλαιον	19.296	6
Σύνολον δαπανῶν	299.574	100

ἀπορροφήση τὰ 10 ο/ο τῶν ἐσόδων καὶ τὰ 6 ο/ο προωρίζοντο ὡς ἀποθεματικόν. Ἄλλα μεγάλα κονδύλια δαπανῶν περιελάμβανον ἀνά 8 ο/ο διὰ τὴν ὑγείαν, πληρωμὴν ἀποδοχῶν μονίμων δημοτικῶν ὑπαλλήλων καὶ τὴν συντήρησιν ὁδῶν καὶ λεωφόρων. Διὰ τὴν ὑπηρεσίαν ὑδρεύσεως, καὶ δι' ἀγοράς ἀκινήτων καὶ κατασκευὴν ἔργων ἀνὰ 4 ο/ο.

Σημαντικὰ κονδύλια ἀνερχόμενα εἰς 41.000 δολλάρια, εἰσεπράχθησαν ἐκ τῶν διοδίων κατὰ τὸ ἔτος 1947—1948 (ἡ μεγαλύτερα πρόσδος ἐκ τῆς πηγῆς ταύτης μετὰ τὰς Ἀθήνας) δὲν περιελήφθησαν ὅμως εἰς τὸν προϋπολογισμὸν τῶν Χανίων.

ΣΤ'. Αἱ Κοινωνικαὶ Ασφαλίσεις

Αἱ ὑπὸ τὴν ἐγγύησιν τοῦ Κράτους λειτουργοῦσαι ὑπηρεσίαι τῶν Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων διαλαμβάνουν τὰ ἑξῆς: ἰατρικὴν περίθαλψιν, ἐπιδόματα ἀνεργίας, συντάξεις, καὶ βοηθήματα ἐπὶ περιωρισμένον χρόνον, λόγῳ ἀτυχημάτων καὶ μερικῆς ἀνικανότητος πρὸς ἐργασίαν. Ἡ ἀσφάλις εἶναι ὑποχρεωτικὴ δι' ἅπαντας τοὺς ὑπαλλήλους καὶ ἐργάτας, βάσει μηνιαίας ἀντιμισθίας ἢ ἡμερομισθίου ἀντιστοίχως, ἐξαιρέσει τῶν μονίμων δημοσίων ὑπαλλήλων, ἀγροτῶν καὶ ὑπαλλήλων, οἵτινες ἔχουν περιληφθῆ εἰς ὁμοειδεῖς ἀσφαλιστικὰς ὀργανώσεις, θεσπισθείσας πρὸ τοῦ Ι.Κ.Α.

Περιληπτικὴ ἔκθεσις περὶ τῶν ἐλλειμμάτων τῶν Κρατικῶν προϋπολογισμῶν, τὸσον τῶν παρελθουσῶν ὅσον καὶ τῆς παρούσης χρήσεως, ἀποδεικνύουν τὸ ἀπίθανον τῆς οἰασδήποτε αὐξήσεως τῶν ἄνω κονδυλίων ἐκ τῶν πλεονασμάτων.

Τὸ Ἴδρυμα Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων (Ι.Κ.Α.) ἐθεσπίσθη διὰ τοῦ ἀπὸ 24.9.34 καὶ ὑπ' ἀριθμ., 6298 Νόμου, ὅστις ἐτέθη εἰς ἐφαρμογὴν τὸ 1937. Τὸ Ι.Κ.Α. ἔχει 5 ὑπηρεσίας: τὴν τῆς Ὑγιεινῆς, τῶν Μελετῶν, τὴν Δικαστικὴν, τὴν Οἰκονομικὴν καὶ τὴν Ἀναλογιστικὴν.

Πρὸ τοῦ πολέμου μόλις εἶχε ἰδρυθῆ τὸ Ι.Κ.Α. καὶ κατὰ συνέπειαν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ δημιουργήσῃ ἀποθεματικὰ κεφάλαια οὔτε νὰ ἀποκτήσῃ ἀκίνητα. Ἐν συνεχείᾳ ὁ πόλεμος ἀνέκοψε κάθε πρόοδόν του καὶ οἰκονομικῶς ἐξῆλθε τοῦτο ἐκ τοῦ πολέμου χρεωκοπημένον, κατὰ τὴν ἔκφρασιν ἐνὸς ἀρμοδίου τοῦ Ἰδρύματος. Ὑπῆρχον ἄλλα 80 ἀσφαλιστικὰ ταμεῖα εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀλλὰ κανένα ἐξ αὐτῶν δὲν ἤθελε νὰ συγχωνευθῆ μὲ τὸ Ι.Κ.Α. πολὺ ὀλιγώτερον δὲ νὰ ἐνοποιηθῆ μὲ αὐτό. Ἀντιθέτως τὰ ἀσφαλιστικὰ ταμεῖα ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐχρεώκωπησαν κατὰ τὸν πόλεμον καὶ ἐκ τῶν ἠσφαλισμένων ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ἔπασχον ἀπὸ χρονίαν νόσον, ὡς φυματίωσιν κλπ. (5.000 τὸν ἀριθμὸν) ἠναγκάσθησαν νὰ ἐνταχθοῦν εἰς τὸ Ι.Κ.Α. Δὲν εἶχον οὔτοι καταβάλει οὔτε δεκάρα εἰς τὸ Ἴδρυμα, καὶ ὅμως εἰσέπραττον βοήθημα. Ὅμοίως δημόσιοι ὑπάλληλοι οἱ ὁποῖοι ἐδικαιοῦντο συντάξεως ἢ ἄλλοι μὴ δικαιούμενοι τοιαύτης, ἐνετάχθησαν εἰς τὸ Ι.Κ.Α. Τοῦτο, καίτοι εἶχεν ἐξοφλήσει τὰ χρέη του πρὸς τὸ Κράτος ἀπὸ τὰ παλαιὰ δάνεια, ἐν τούτοις δὲν εἶχε παρὰ ὀλίγα ἀποθεματικὰ εἰς τὰ Ταμεῖα του καὶ τὰ βοηθήματά του ἦσαν πενιχρά. Ὑπῆρχον περὶ τὰς 16,310 ἄτομα συνταξιοδοτούμενα ἀπὸ τὸ Ι.Κ.Α. εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα. Ἄνω τῶν

10.000 ατόμων έλάμβανον βοήθημα άσθeneίας εκ τών όποιών οί 5.000 ήσαν φυματικοί.

Τό Ι.Κ.Α. ήσφάλιζε περί τούς 750.000 διά μικτήν και Ιατρικήν περίθαλψιν. Έξ αυτών 330.000 άτομα διά πλήρη περίθαλψιν, σύνταξιν, όφθαλμιατρικήν περίθαλψιν (γυαλιά) και όδοντιατρικήν και νοσοκομειακήν τοιαύτην και 420.000 μόνον διά Ιατρικήν περίθαλψιν.

Ό εργοδότης συνεισφέρει τά 9 ο/ο και ό υπάλληλος ή ό εργάτης τά 4 ο/ο από τόν μισθόν ή ήμερομισθιόν του ώς ασφάλιστρα. Τό έπίδομα άνεργίας άνέρχεται εις τά 40 ο/ο τών αποδοχών. Η σύνταξις μετά τό 65ον έτος είναι 12.50 δολλάρια μηνιαίως, τό ίδιον δέ ποσόν δικαιούται νά εισπράξει και ή σύζυγος έφ' όσον ζή.

Κατά την έποχήν της έρεύνης μας, κατεβάλετο ιδιαίτερα προσπάθεια όπως συμπεριληφθοούν εις τάς Κοινωνικάς Άσφαλίσεις πάντες οί εργαζόμενοι και νά ένοποιηθοούν όλα τά ασφαλίστικά ταμεία. Βραδύτερον θά ήδύναντο και άγρόται νά συμπεριληφθοούν εις αυτά διά μέσου τών Γεωργικών Συνεταιρισμών των.

Διά νά λειτουργήση ένας ασφαλίστικός όργανισμός με όχι μεγάλας έπιβαρύνσεις, πρέπει νά υπάρχουν τούλάχιστον 1000 άτομα. Τό παράρτημα τών Χανίων, τό όποιον ειχεν ίδρυθην αρχικώς ειχε 2.500 ήσφαλισμένους. Τό Ρέθυμνον και τό έσχάτως ίδρυθην παράρτημα Έραπέτρας είναι συνδεδεμένα με τό Ηράκλειον. Έκ τών 4.229.465 δολλαρίων τών δαπανών διά την έφαρμογήν του προγράμματος του Ι.Κ.Α. περί τό 1|3 διετέθη διά έπίδοματα άσθeneίας, τό έν πέμπτον διά νοσοκομειακήν περίθαλψιν τό ένα έβδομον διά Ιατρικήν περίθαλψιν, τό ένα έβδομον διά Ιατρικήν περίθαλψιν και διοικητικά έξοδα, τά 10 ο/ο διά φάρμακα και τά υπόλοιπα διετέθησαν δι' άγοράν ειδών, έπισκευάς βλαβών κλπ.

Ζ'. ΠΙΣΤΩΤΙΚΑΙ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΕΙΣ

Αί Τράπεζαι και αί πιστωτικά διευκολύνσεις εύρίσκονται υπό άυστηρόν έλεγχον συγκεντρωτικής κρατικής διοικήσεως, κατά συνέπειαν δικαιολογείται ή εξέτασις του θέματος παραλλήλως προς τάς κρατικάς ύπηρεσίας.

Τάς τραπεζικάς συναλλαγάς και τάς πιστωτικάς διευκολύνσεις διενεργούν τά ύποκαταστήματα της Τραπεζης της Έλλάδος, της Αγροτικής Τραπεζης της Έλλάδος, τά ύποκαταστήματα τών έν Αθήναις πέντε έμπορικών Τραπεζών, τοπικά πιστωτικά ένώσεις συνεταιρισμών και ιδιώται δανεισταί. Τά ύποκαταστήματα τών Τραπεζών εύρίσκοντο εις τάς πρωτεύουσας τών Νομών και εις τάς μεγαλυτέρας πόλεις. Διεπιστώθη ή ύπαρξις 427 πιστωτικών συνεταιρισμών εις τάς διαφόρους Κοινότητες, καθ' όλην την νήσον.

1.—Αί Έμπορικά Τράπεζαι

Πέντε Τραπεζικάι έπιχειρήσεις: Η Έθνική Τράπεζα της Έλλάδος, ή Τράπεζα Αθηνών, ή Έμπορική Τράπεζα της Έλλάδος, ή Ιο-

νική Τράπεζα και η Λαϊκή Τράπεζα, διεξάγουν τραπεζικές εργασίας εν Κρήτη δια τών 16 υποκαταστημάτων των, διευθυνομένων υπό τών εν Ἀθήναις Κεντρικῶν Καταστημάτων. Ἐκ τών υποκαταστημάτων τούτων, ἀνά τέσσαρα ἐλειτούργουν εἰς τὰ Χανιά καὶ τὸ Ἡράκλειον, τρία εἰς τὸ Ρέθυμνον, ἀνά δύο εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον καὶ τὴν Ἱεράπετραν καὶ ἓνα εἰς τὴν Σητεῖαν. Διὰ τών Τραπεζῶν τούτων ἐξυπηρετεῖτο ὁ ἐμπορικὸς κόσμος καὶ οἱ ἰδιῶται ἠδύναντο νὰ συνάπτουν δάνεια.

Ἡ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος, μὲ ἓνα υποκατάστημα εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐκάστου Νομοῦ, ἐλειτούργει ὡς Κρατικὴ Τράπεζα ἐλέγχου τῆς χορηγήσεως συναλλάγματος, πιστώσεων καὶ ἄλλων βασικῶν ἐνεργειῶν τών λοιπῶν Τραπεζῶν.

Ἄλλοτε αἱ ἐργασίαι αὐταὶ ἦσαν τῆς ἀρμοδιότητος τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὴν ἐποχὴν, ὅμως, τῆς ἐρεῦνης ἢ τελευταία αὕτη ἐλειτούργει ὡς κανονικὴ ἰδιωτικὴ ἐμπορικὴ Τράπεζα. Ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ταύτην ἡ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος εἶχεν 6 υποκαταστήματα εἰς τὴν Σητεῖαν καὶ Ἱεράπετραν καὶ ἀνά ἓνα εἰς τὰς τέσσαρας πρωτεύουσας τών Νομῶν.

Αἱ συνολικαὶ ἐπενδύσεις τών υποκαταστημάτων τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς εἰς τὴν Κρήτην ἀνῆρχοντο εἰς 2.486.475 δολλάρια τὴν 31ην Δεκεμβρίου 1938 (μὲ ἀξίαν τοῦ δολλαρίου 100 δραχμῶν), τοῦτο δὲ ἀπετέλει περίπου τὰ 2 ο/ο τοῦ συνόλου τοῦ ἐνεργητικοῦ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς εἰς Κρήτην. Τὴν 31ην Δεκεμβρίου 1948 αἱ συνολικαὶ ἐπενδύσεις εἰς 6 υποκαταστήματα τῆς Κρήτης ἀνῆρχοντο εἰς 2.199.660 δολλάρια (μὲ 10.000 δραχμῶν τὸ δολλᾶριον), ἐπίσης τὰ 2 ο/ο τοῦ συνόλου τοῦ ἐνεργητικοῦ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος. Τὸ ποσοστὸν τῆς μειώσεως τών εἰς τὰ Χανιά καὶ Ρέθυμνον ἐπενδύσεων ἀπὸ τοῦ 1938 ἰσοφαρίσθη διὰ τοῦ διπλασιασμοῦ τών εἰς Σητεῖαν καὶ Ἅγιον Νικόλαον ἐπενδύσεων καὶ τῆς προσθήκης τοῦ υποκαταστήματος τῆς Ἱεραπέτρας, ἰδρυθέντος τὸ 1940.

Χάριν συγκρίσεως, πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι τὸ υποκατάστημα Χανίων τῆς Ἰονικῆς Τραπεζῆς, εἶχε τὸ ἕν ἕκτον τοῦ ἐνεργητικοῦ τοῦ 1938 καὶ τὸ ἕν τέταρτον τοῦ ἐνεργητικοῦ κατὰ τὸ 1948. Διὰ τὰς ἄλλας Τραπεζὰς δὲν ὑπῆρχον στοιχεῖα.

Κατὰ τὸ πρῶτον ἐξάμηνον τοῦ 1948, τὸ ἐπιτόκιον πιστώσεων ἐπὶ ἐμπορικῶν ἐγγράφων ἦτο 10ο/ο, ἀλλὰ κατὰ Ἰούλιον 1948 τὸ Κράτος ἀνεβίβασε τοῦτο εἰς 12ο/ο, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ του νὰ ματαιώσῃ τὸν πληθωρισμόν. Πρὸς τούτοις, ἄλλαι διατάξεις καθώριζαν ὅπως τὰ δάνεια ἐξοφλοῦνται ὀλοσχερῶς ἀνά δῖμηνον, βραδύτερον δὲ περιορίσθη ἡ προθεσμία αὕτη εἰς τριάκοντα ἡμέρας. Μὲ ἄλλας τινὰς ἐπιβαρύνσεις διὰ τὴν ἀνανέωσιν τών δανείων τούτων (παρομοίωσιν πρὸς τὰ ἐν Ἀμερικῇ χορηγούμενα ὑπὸ ὠρισμένων πιστωτικῶν ἰδρυμάτων βραχυπρόθεσμα δάνεια), τὸ ἐπιτόκιον ἀνῆρχετο εἰς 40ο/ο καὶ πλέον ἐτησίως.

Τὸ μέτρον τοῦτο ἦτο λίαν ἐπαχθὲς διὰ τὰς ἐμπορευομένας Κοινότητας καὶ τοὺς συναλλασσομένους, καθόσον οὔτοι ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ χρηματοδοτοῦν τὸ ἐμπόρευμα διὰ Τραπεζικῶν δανείων. Ἐπειδὴ τὰ

άγροτικά δάνεια έπετυγχάνοντο από την Άγροτικήν Τράπεζαν με χαμηλότερον έπιτόκιον, αί άλλαι Τράπεζαι δέν ήδύναντο νά συνάπτουν άγροτικά δάνεια του είδους τούτου. Ουδέν άγροτικόν δάνειον αναγράφεται εις την από 31 Δεκεμβρίου 1948 κατάστασιν τής Έθνικής Τραπεζής τής Ελλάδος, ένω πολυ έλάχιστα τοιαυτα αναφέρονται εις την του έτους 1938.

Άπό πολλών έτων ήδη τό έπιτόκιον των έν Ελλάδαδι μακρυπροθέσμων δανείων εύρίσκεται εις ύψηλά έπίπεδα. Εις Ηράκλειον π.χ. τό Λιμενικόν Ταμείον συνήψε δάνειον 900.000 δολλαρίων από την Έθνικην Τράπεζαν τής Ελλάδος προς 9ο/ο κατά τό έτος 1927, διά χρονικήν περίοδον 29 έτων.

Αί περισσότεραι συναλλαγαι, συμπεριλαμβανομένης και τής πληρωμής των άποδοχών εις τους δημοσίους ύπαλλήλους, ένηργοούντο τοίς μετρητοίς. Αί δι' έπιταγών συναλλαγαι παρεκωλύοντο άφαντάστως από συρροήν έμποδίων, ως λ.χ. αί καθυστερήσεις των ύπαλλήλων εις τό ζήτημα έξαργυρώσεως έπιταγών, αί μεγάλαι έπιβαρύνσεις διά τός έξαργυρώσεις έπιταγών εις όλας τās άλλας Τραπεζας, πλην εκείνης ή όποια ειχεν εκδώσει ταύτας, αί καθυστερήσεις κατά την έπίδοσιν υπό τής ταχυδρομικής ύπηρεσίας τής τραπεζικής άλληλογραφίας εις τους πελάτας και εις άλλας Τραπεζας, ό περιορισμός των έργασιών των Τραπεζών μόνον εις τās πρωίνας ώρας, αί συχναι άργυαι, λόγω των πολλών έορτών. Με την πληθωρικήν κυκλοφορίαν τής δραχμής και με άξίαν του δολλαρίου προς 10.000 δραχμάς και με την άποκλειστικήν χρήσιν των χαρτονομισμάτων των 10.000 και 20.000 δραχμών, έπρεπε νά μεταφέρη κανείς όλόκληρες βαλίτσες διά μίαν κάπως σοβαράν συναλλαγήν.

Διά τόν πελάτην τά μόνα μέσα ένημερώσεως του σχετικώς προς τās Τραπεζικās συναλλαγās του, ήσαν τά λογιστικά βιβλία τής Τραπεζής και αί έγγραφαι των καταθέσεων και αναλήψεων εις τά στελέχη του βιβλιαρίου του, διότι αί άκυρωθεΐσαι έπιταγαι έκρατοούντο υπό τής Τραπεζής. Λόγω των πολλών διατυπώσεων διά την έξαργύρωσιν μιās έπιταγής, αί καθυστερήσεις ήσαν μεγάλαι. Διά την ανά έξάμηνον ένημέρωσιν των λογαριασμών ή έπιβαρύνσεις ήτο τόκος 1 1/2 τοίς εκατόν. Ό Διευθυντής του ύποκαταστήματος δέν ειχε πρωτοβουλίαν ένεργείας διά κάπως σοβαρωτέρας συναλλαγās και έπρεπε νά αναφέρεται εις Αθήνας σχετικώς. Ό ύπερβολικός συγκεντρωτισμός άρμοδιοτήτων, ήλάττωνε την άποδοτικότητα και εις τό πεδίο τής πιστωτικής πολιτικής.

2.— Η άγροτική πίστις

Η Άγροτική Τράπεζα ιδρύθη τό 1929 υπό την καθοδήγησιν του Έλευθ. Βενιζέλου, ως δημοσία ύπηρεσία, με κεφάλαια 2 εκατομμυρίων χρυσών λιρών, με σκοπόν νά χορηγή δάνεια εις τους άγρότας μέσω των γεωργικών των συνεταιρισμών. Κατά τόν πόλεμον έχάθη όλος αυτός ό χρυσός και κατά την έποχήν τής έρεΐνης ή Τράπεζα έχρηματοδοτεΐτο υπό τής Τραπεζής τής Ελλάδος. Η Άγροτική Τράπεζα ειχεν όκτώ γραφεία εις την Κρήτην : εις Χανιά, Βάμον, Ρέθυ-

μνον. Ἡράκλειον, Μοῖρες, Ἅγιον Νικόλαον Σητεῖαν καὶ Ἱεράπετραν. Τὸ προσωπικὸν τῆς ἀπηρτίζετο ἀπὸ 381 ὑπαλλήλους, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 161 ἦσαν μόνιμοι ὑπάλληλοι, οἱ 167 ἔκτακτοι καὶ οἱ 53 ἡμερομίσθιοι ἐργάται.

Αἱ ὑπηρεσίαι τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς εἰς τὴν Κρήτην εἶναι ὅμοιαι πρὸς τὰς παρεχούσας διευκολύνσεις τῆς Ἀμερικανικῆς Κυβερνήσεως πρὸς τοὺς Ἀμερικανοὺς ἀγρότας, εἰς τὸ ζήτημα τῶν ἀγροτικῶν πιστώσεων, κατὰ τὰ ἑξῆς : παρέχει α) βραχυπρόθεσμα δάνεια διὰ τὰς ἀγροτικὰς ἀνάγκας, δι' ἀγορὰν δηλ. σπορᾶς, λιπασμάτων, ψεκαστικῶν ὑλικῶν κλπ. πρὸς 6 ο/ο διὰ τὰ μέλη γεωργικῶν συνεταιρισμῶν, καὶ 7 ο/ο διὰ τὰ μὴ μέλη, ἐξοφλητέα τὴν ἐποχὴν τῆς συγκομιδῆς (ὅμοια μὲ τὰ Ἀμερικανικὰ δάνεια Συνδέσμων Παραγωγικῆς Πίστεως). β) Μεσοπρόθεσμοις πιστώσεις διὰ τὴν ἀγορὰν ζώων, μελισσῶν, μεταξοσκωλήκων καὶ μηχανημάτων καὶ διὰ μικρὰ ἔργα ἀρδεύσεως πρὸς 7 ο/ο διὰ τὰ μέλη, καὶ 8 ο/ο διὰ τὰ μέλη τῶν συνεταιρισμῶν. γ) Μικροπρόθεσμα δάνεια δι' ἀγορὰν γαιῶν, ἐλαιοτριβείων, κτιρίων, καὶ δι' ἐκτέλεσιν μεγαλυτέρων ἀρδευτικῶν ἔργων, πρὸς 7 ο/ο εἰς κάθε μέλος ἢ εἰς κάθε συνεταιρισμὸν καὶ πρὸς 8 ο/ο εἰς τὰ μὴ μέλη, διὰ μεγαλύτερον χρόνον ἀπὸ τεσσάρων ἕως δέκα πέντε ἐτῶν (ὅμοια πρὸς τὰ Ἀμερικανικὰ δάνεια τῶν Συνεταιρικῶν Τραπεζῶν. δ) Δάνεια ἀποθηκεύσεως : διὰ τὴν ἀποθήκευσιν εἰς τὰ ἀγροκτῆματα ἢ εἰς ἀποθήκας ἐλαιολάδου, χαρουπίων, σταφίδος καὶ οἴνου, πρὸς 7 ο/ο εἰς τὴν «Ἐνωσιν τῶν Συνεταιρισμῶν καὶ 8 ο/ο εἰς τοὺς Συνεταιρισμοὺς. ε) Συνεταιριστικὰ δάνεια εἰς τοὺς Συνδέσμους Οἴνοπαραγωγῶν καὶ εἰς ἄλλους Συνεταιρισμοὺς, ἔχοντας ἀνάγκην χρηματικῶν πιστώσεων.

Τὰ οἰκοδομικὰ δάνεια διὰ τὴν κατασκευὴν ἀγροτικῶν οἰκιῶν εἰς τὰ χωρία (μὲ κόστος ἐκάστου δωματίου ἀπὸ 200 ἕως 1500 δολλάρια) ἐχορηγοῦντο ὑπὸ ἰδιαιτέρας Κτηματικῆς Τραπεζῆς καὶ ἦσαν ὅμοια πρὸς τὰ ὑπὸ τῆς «Ὁμοσπονδιακῆς Διαχειρίσεως Στεγάσεως» χορηγούμενα δάνεια τῆς Ἀμερικῆς.

Ὁ φόβος διὰ τὸ ἀβέβαιον τοῦ μέλλοντος, εἶχεν ὡς ἀντίκτυπον τὸ ὑψηλότερον ἐπιτόκιον διὰ τὰ μακροπρόθεσμα δάνεια παρὰ διὰ τὰ βραχυπρόθεσμα τοιαῦτα. Ἐπειδὴ τὰ ὑπὸ τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς χορηγούμενα δάνεια ἦσαν μὲ πρώτην ὑποθήκην, τῆς Ἐμπορικῆς μὲ δευτέραν καὶ τὰ ἰδιωτικὰ μὲ τρίτην ὑποθήκην, ὁ ἀνταγωνισμὸς ἐκ μέρους τῶν Ἐμπορικῶν Τραπεζῶν ἢ τῶν ἰδιωτῶν διὰ τὰ δάνεια τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς ἦτο ἀσήμαντος.

Μεταξὺ 1ης Σεπτεμβρίου 1947 καὶ 31ης Αὐγούστου 1948 τὰ ἐπτὰ ὑποκαταστήματα τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς εἰς τὴν Κρήτην (διὰ τὸ Ἡράκλειον δὲν ὑπάρχουν δεδομένα εἰς χεῖρας μας) ἐχορήγησαν δάνεια 4.500.000 δολλαρίων. Περί τὸ ἕν τρίτον τῶν δανείων τούτων ἦσαν μικροπρόθεσμα, ἕν ἕκτον μεσοπρόθεσμα καὶ μακροπρόθεσμα, καὶ τὸ ὑπόλοιπον ἡμισυ παρέμεινε διὰ τὴν χρηματοδότησιν τῶν Γεωργικῶν ἰδρυμάτων, συμφώνως πρὸς τοὺς ἀριθμοὺς τοὺς ὁποίους μᾶς παρέχουν τὰ τέσσαρα ἐκ τῶν Ὑποκαταστημάτων. Βραχυπρόθεσμα, ἐπίσης δάνεια συνήφθησαν ἐπὶ ἐνεχύρῳ, διὰ τὴν προμήθειαν λιπασμάτων, ψεκαστικοῦ ὑλικοῦ καὶ σπορᾶς.

Συμφώνως πρὸς τὰ δεδομένα τῆς ἐρεύνης μας, εἰς ἀναλογίαν 57 ο/ο οἱ ἀγρόται εἶχον συνάψει ἐπὶ ἐνεχύρω ἢ ἐπισφαλῆ δάνεια, κατὰ μέσον ὄρον 72 δολλαρίων. Περί τὰ 50 ο/ο τῶν ἐπὶ ἐνεχύρω δανείων ἦσαν διὰ ποσὰ μικρότερα τῶν 40 δολλαρίων ἕκαστον καὶ τὰ ὑπόλοιπα διὰ ποσὰ 120 δολλαρίων καὶ κάτω ἕκαστον.

Μόνον τὰ 12 ο/ο τῶν δανείων ἦσαν 160 δολλαρίων καὶ ἄνω.

Κατὰ τὰς δηλώσεις τῶν ἀγροτῶν, τὸ ἐπιτόκιον διὰ τὰ δάνεια αὐτὰ ἐκυμαίνεται μεταξύ 4 ο/ο καὶ 12 ο/ο καὶ δι' ἄνω τῶν 56 ο/ο τῶν δανείων ἦτο πρὸς 8 ο/ο.

Ἀπὸ τὰ ἀνώτερα δάνεια διὰ τὸ ἐν τέταρτον περίπου τῶν ἀνωτέρω δανείων εἰσεπράττετο τόκος 9 - 12 ο/ο καὶ μόνον διὰ τὸ ἐν ἑκατοστὸν ὀλιγώτερον τοῦ 6 ο/ο. Ὁ μέσος ὄρος ἐπιτοκίου διὰ τὰ ἐπὶ ἐνεχύρω δάνεια ἦτο 7,9 ο/ο. Τὰ 93 ο/ο ἐκ τῶν ἐπὶ ἐνεχύρω βραχυπροθέσμων δανείων τούτων συνήφθησαν ἀπὸ τὴν Ἀγροτικὴν Τράπεζαν τὰ 5 ο/ο ἀπὸ τοὺς Γεωργικοὺς Πιστωτικοὺς Συνεταιρισμοὺς, καὶ ἀνά 1 ο/ο ἀπὸ ἄλλας Τραπεζὰς καὶ ἰδιώτας.

Ὅπως συμβαίνει εἰς περιοχὰς μικροκαλλιεργητῶν, ὅπου ὁ ἰδιοκτήτης καλλιεργεῖ μόνος τὸ κτῆμα του, οἱ περισσότεροι ἐκ τῶν ἀγροτῶν δὲν εἶχον ἐνυπόθηκα δάνεια, 88 ο/ο τῶν ἀγροτῶν δὲν εἶχον ἐνυπόθηκα δάνεια καὶ 96 ο/ο ἦσαν ἀπηλλαγμένοι ἀπὸ τοιαῦτα δάνεια κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐρεύνης. Ὁ μέσος ὄρος ὑποθήκης ἐκείνων οἱ ὅποιοι εἶχον τοιοῦτο δάνειον, ἦτο διὰ ποσὸν 184 δολλαρίων μὲ μέσον ἐπιτόκιον 6,7 ο/ο. Τὸ ἐπιτόκιον τοῦτο κατὰ μέσον ὄρον ἦτο χαμηλότερον τοῦ τῶν ἐπὶ ἐνεχύρω δανείων, ἴσως δὲ ἀντηνάκλα τὰ προπολεμικὰ ἐπιτόκια. (Ἴδε Παράρτημα 5, Πίνακα Α78 καὶ Α79).

Εἰς τὸ παρελθόν, ἄλλα 8 ο/ο τῶν ὑπὸ ἔρριαν ἀγροτῶν εἶχον συνάψει ἐνυπόθηκα δάνεια ἐπὶ τῶν γαιῶν τῶν. Ἐξ αὐτῶν τὸ ἐν τρίτον εἶχον ἐξοφλήσει τὰ χρεωλύσιά των κατὰ τὸν πόλεμον ἢ κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον 1942—1947, τὸ ἐν τρίτον κατὰ τὰ ἔτη 1938—1940, τὸ ἐν ἕκτον κατὰ τὰ ἔτη 1935—1937 καὶ τὸ ὑπόλοιπον ἐν ἕκτον κατὰ τὰ ἔτη 1915—1920. Τὰ τρία τέταρτα τῶν ἐνυποθηκῶν δανείων ἦσαν ἀπὸ τὴν Ἀγροτικὴν Τράπεζαν καὶ ἀπὸ τὰς λοιπὰς Ἐμπορικὰς Τραπεζὰς καὶ περὶ τὸ ἐν πέμπτον ἀπὸ ἰδιώτας.

Δάνεια ἀποθηκέυσεως καὶ διὰ σκοποὺς συνεταιριστικῶν ἐνώσεων, παρείχοντο ἀπὸ τὴν Ἀγροτικὴν Τράπεζαν εἰς 302 Συνεταιρισμοὺς. Τὸ ἐν τρίτον ἐκ τῶν Συνεταιρισμῶν τούτων διεχειρίζοντο ἢ εἶχον ὑπὸ τὴν κυριότητά των ἔλαια καὶ προϊόντα αὐτῶν, τὸ ἐν πέμπτον οἶνον, τὸ ἐν ἕκτον ἐσπεριδοειδῆ, καὶ τὸ ἐν δωδέκατον σταφίδα καὶ τυριά. Τὰ πέντε τοῖς ἑκατὸν τῶν Συνεταιρισμῶν ἐπέτευχον δάνεια διὰ ἐγγειοβελτιωτικὰ ἔργα ἦτοι, ἀρδευτικὰ καὶ ἀποστραγγιστικὰ καὶ τὰ ὑπόλοιπα αὐτῶν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀσχολουμένων εἰς τὴν ἀλιείαν, τὴν μελισσοκομίαν κλπ. Αἱ συνεταιρικαὶ αὐταὶ ἐνώσεις μετὰ τῶν 427 ἄλλων πιστωτικῶν συνεταιρικῶν ἐνώσεων εἶχον 61.001 οἰκογενειάρχας ὡς μέλη, δηλ. τὰ 53 ο/ο τοῦ συνόλου τῶν οἰκογενειάρχων τῆς νήσου, καὶ περὶ τὰ δύο τρίτα ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἐχαρακτηρίσθησαν ὡς γαιοκτήμονες ἢ ἡμιογαιοκτήμονες οἰκογενειάρχαι. (Ἴδε Παράρτημα 5, Πίνακα Α95).

Η'. ΑΙ ΤΙΜΑΙ ΚΑΙ Η ΓΕΝΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Προηγουμένως έξητάσθη τὸ θέμα τῆς επιδράσεως τῆς Κρατικῆς ταμειακῆς πολιτικῆς καὶ τῶν φορολογικῶν μεθόδων ἐπὶ τοῦ κόστους τῆς ζωῆς, ἐπιδράσεως ἡ ὁποία ἀντανაკλᾷ ἐπὶ τῆς τάσεως τῶν τιμῶν τῶν προπολεμικῶν καὶ μεταπολεμικῶν περιόδων.

Ἐν Ἑλλάδι τὸ κατὰ κεφαλὴν ἐθνικὸν εἰσόδημα ἀποδεικνύει ὅτι ἡ σχετικὴ κατὰ κεφαλὴν οἰκονομικὴ ἀπόδοσις εἶναι χαμηλὴ, παραβαλλομένη πρὸς τὴν τῶν λαῶν ἄλλων χωρῶν.

1.—Τάσεις τῶν τιμῶν

Ἐνδείξεις τινες τῶν προσφάτων τάσεων τῶν τιμῶν, τόσον ἐν Κρήτῃ ὅσον καὶ ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι, συγκρινόμεναι μετ' ἐκείνας ἄλλων συγκεκριμένων χωρῶν, παρέχονται εἰς τὸν δείκτην τοῦ κόστους ζωῆς διὰ τὰ ἀπὸ τοῦ 1945 ἕως τὸ 1948 ἔτη τοῦ κατωτέρω ὑπ' ἀριθ. 37 πίνακος.

ΠΙΝΑΞ 37. Μεταπολεμικαὶ τάσεις εἰς τὸν δείκτην κόστους ζωῆς δι' ὠρισμένας χώρας, εἰδικῶς διὰ τὰ ἔτη 1945—1948 (1937=100)

Χῶραι	Δείκτης κόστους ζωῆς			
	1945	1947	Ἰαν. 1948	Σεπτ. 1948
Ἡνωμ. Πολιτεῖαι	125	155	164	170
Ἡνωμ. Βασίλειον	132	(¹)	104	108
Σουηδία	145	150	157	160
Ἑλβετία	153	159	164	163
Ὀλλανδία	176	199	202	—
Βέλγιον	333	339	362	399
Γαλλία	436	1,207	1,663	2,132
Ἰταλία	—	4,575	4,842	4,910
Ἑλλάς (καὶ Κρήτη)	1,896	17,463	22,807	25,130

(¹) Ἀπὸ τοῦ Β' ἔξαμήνου τοῦ 1947 νέος δείκτης, βάσις Ἰουνίου 17, 1947=100

Ὁ δείκτης τοῦ κόστους τῆς ζωῆς, ἀνῆλθεν εἰς ὅλας τὰς χώρας ἀπὸ τὰ ἔτη 1945 καὶ 1947 καὶ ἐντεῦθεν, μετ' αὐτὰς μικροτέρας αὐξήσεις εἰς τὴν Ἑλβετίαν, Σουηδίαν, Ὀλλανδίαν, Ἡνωμένον Βασίλειον, Βέλγιον καὶ Ἡνωμένας Πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς. Ἀντιθέτως ὁ δείκτης τοῦ κόστους ζωῆς εἰς τὴν Γαλλίαν, Ἰταλίαν καὶ Ἑλλάδα ἀνῆλθεν εἰς τρομακτικὰ ὕψη. Ἡ δὲ μεγαλύτερα ὕψωσις ἀπὸ τῆς προπολεμικῆς ἐποχῆς καὶ ἐντεῦθεν ἔλαβε χώραν εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐν τούτοις, ἐμφανίζεται καὶ ἄλλη τρομακτικὴ ὕψωσις (εἰς τὸ 21πλάσιον περίπου) τοῦ τιμαρίθμου ἀκριβείας τῆς ζωῆς, μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1914 καὶ τοῦ Δεκεμβρίου τοῦ 1937, ἀπὸ 100 εἰς 2.203 (Πίναξ 38).

ΠΙΝΑΞ 38. Τάσεις εἰς τὸ κόστος τῆς ζωῆς ἐν Ἑλλάδι, ἀπὸ 1933—1937 καὶ 1945—1948 (προπολεμικῆς περιόδου, 1914=100 καὶ μεταπολεμικῆς περιόδου, 1938=100).

Προπολεμικὴ περίοδος		Μεταπολεμικὴ περίοδος	
ἔτος	(τιμάρηθμος)	ἔτος	(τιμάρηθμος)
1933	1,904	1945	1,896
1934	1,937	1946	14,350
1935	1,957	1947	17,463
1936	2,027	1948 (Ἰανουάριος)	22,807
1937	2,185	(Ἰούνιος)	24,347
		(Δεκέμβριος)	26,560

Περισσότερον συγκεκριμένον παράδειγμα τῆς ἐπελθούσης μεταβολῆς τιμῶν ἀπὸ τῆς προπολεμικῆς ἐποχῆς καὶ ἐντεῦθεν, ἐμφανίζεται εἰς τὸν ὑπ' ἀριθ. 39 Πίνακα. Τα δεδομένα ταῦτα δεικνύουν τὴν ἀναλογίαν τῶν μεταπολεμικῶν τιμῶν λιανικῆς πωλήσεως πρὸς τὰς προπολεμικὰς τοιαύτας διὰ πολλὰ εἶδη, παραγόμενα ἀπὸ τοὺς ἀγρότας ἢ ἀγοραζόμενα παρ' αὐτῶν ἐν Κρήτῃ.

Ἄν αἱ τιμαὶ τῶν περισσοτέρων ἐκ τῶν εἰδῶν τούτων ἠξήθησαν εἰς τὸ 300πλάσιον καὶ τὸ 400πλάσιον, ὑπάρχουν ὀλίγα εἶδη, ὅπως τὸ ρύζι, ὁ ἄρτος, τὰ αὐγά, ὁ καφῆς καὶ τὰ μακαρόνια, τὰ ὅποια ἠξήθησαν κατὰ μέσον ὅρον πολὺ περισσότερο. Πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι τὰ τελευταῖα ταῦτα εἶναι ὅλα ἀπὸ τὰ εἰσαγόμενα εἶδη. Ἐν τούτοις ἡ ζάχαρις, ἂν καὶ εἶναι εἶδος εἰσαγόμενον ἐπίσης, ἐπαρουσίαζε μόνον μέσην αὐξῆσιν. Οἱ ξυλάνθρακες, τὸ πετρέλαιον, τὸ βωδινὸ κρέας καὶ τὸ γάλα, ἐπαρουσίασαν τὴν ἐλαχίστην αὐξῆσιν. Τὰ περισσότερα εἶδη νησιωτικῆς παραγωγῆς, ἐξαιρέσει τῶν δημητριακῶν διὰ τὴν ἀρτοποιίαν, ἔδεικνυον μέσην αὐξῆσιν τιμῆς. Ἡ ἐλαχίστη αὐξῆσις τῆς τιμῆς τοῦ γάλακτος, δυνατόν νὰ ὀφείλεται εἰς τὴν ὑπὸ τύπον συσσιτίου διανομὴν γάλακτος τοῦ κουτιοῦ εἰς τὰ βρέφη καὶ εἰς τὰς θηλαζούσας μητέρας, καθὼς καὶ ἡ ἄφθονος τροφοδότησις τῆς ἀγορᾶς ἀπὸ γάλα ἐβαπορῆ καὶ εἰς κόνιν.

Κατὰ τὰς περιόδους πληθωρισμοῦ, ὠρισμένοι τιμαὶ ἀνέρχονται ταχύτερον ἀπὸ τὰς ἄλλας. Τὰ ἡμερομίσθια συνήθως ἀκολουθοῦν πολὺ ἀργὰ τὴν αὐξῆσιν τῶν τιμῶν. Ἡ καθυστέρησις τῆς αὐξήσεως τῶν ἡμερομισθίων μετὰ τὴν ἀνοδὸν τῶν τιμῶν εἶναι ἔτι μεγαλύτερα εἰς τὰς περιοχὰς ὅπου ὑπάρχουν πλεονάζουσαι ἐργατικαὶ χεῖρες, ἀκόμη καὶ εἰς ὁμαλὰς ἐποχὰς, ὅπου τὰ ἐργοστάσια εἶναι μικρὰ καὶ χρησιμοποιοῦν σχετικῶς μικρὸν ἀριθμὸν ἀνειδικεῦτων καὶ ἀνωργανῶτων ἐργατῶν καὶ ὅπου αἱ πρῶται ὕλαι, τὰ καύσιμα καὶ τὸ ἠλεκτρικὸν ρεῦμα σπανίζουσι.

Ἡ δαπάνη τῆς στέγης διτηρήθη σχετικῶς εἰς σταθερὸν ἐπίπεδον, διότι μὲγάλο ποσοστὸν τῶν οἰκογενειῶν ἔχει ἰδιόκτητον τοιαύτην, ἐπὶ πλεόν δὲ ὑπάρχει ἔλεγχος ἐπὶ τῶν μισθωμάτων. Αἱ οἰκογένειαι ὅμως πού ὑπέστησαν ζημίας, εἰς τὰ σπίτια τῶν καὶ τὰ ἐπιπλά των,

άντιμετώπιζον τριπλάσια έξοδα δι' επίσκευās ή άντικαταστάσεις.

ΠΙΝΑΞ 39. Τιμαί λιανικής πωλήσεως δι' επιλεγέντα είδη, προπολεμικώς και μεταπολεμικώς έν Κρήτη

Είδη	Τιμαί λιανικής πωλήσεως		Αναλογία τιμών μεταπολεμικών πρὸς τὰς προπολεμικάς
	Προπολεμικαί 1933—1937, μέσαι τιμαί	Μεταπολεμικαί Ιανουαρίου 1949	
	(Δραχμαί κατ' ὄκᾶν)		
Ρύζι	14,6	13,312	912
Άρτος	7,6	4,932	575
Καφές	75,6	36,864	481
Μακαρόνια	15,8	6,963	441
Πατάτες	6,6	2,867	431
Φασόλια	13,3	5,632	424
Έλαιόλαδον	40,0	14,336	358
Ζάχαρις	20,6	7,168	447
Αύγα	4,7	2,048	431
Βούτυρον	103,8	40,960	394
Καλό ψάρι	22,3	8,806	395
Βωδινό κρέας	34,1	13,312	300
Άρνι	48,8	18,432	378
Γάλα	10,4	3,123	301
Καυσόξυλα	1,4	614	432
Ξυλάνθραξ	3,8	717	187
Πετρέλαιον	20,2	2,048	102

Έν συγκρίσει, ὅμως, πρὸς τὸν δείκτην τῶν ἡμερομισθίων, τὴν μεγαλυτέραν ἄνοδον τοῦ κόστους τῆς ζωῆς παρουσίαζον τὰ τρόφιμα, τὰ είδη ρουχισμοῦ καὶ αἱ άντικαταστάσεις τῶν ἐφοδίων καὶ ἐπιπλώσεων. Ἡ μακρὰ περίοδος κατοχῆς, εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἀνάγκην τῆς άντικαταστάσεως πλείστων εἰδῶν ἐξοπλισμοῦ καὶ ἐφοδίων εἰς οἰκίας καὶ ἐργοστάσια, πόλεις καὶ Κοινότητας, πού ἀπωλέσθησαν ἢ ἀνηρπάγησαν ἢ ἐχρησιμοποιήθησαν ἴσως δι' ἄλλους σκοπούς.

Υπὸ τὰς συνθήκας ταύτας ὑπέφερον πολὺ οἱ ἐργαζόμενοι εἰς τὰς δημοσίας ὑπηρεσίας ἢ εἰς ἐπιχειρήσεις, τῶν ὁποίων τὰ κέρδη ἦσαν ἐλάχιστα κατὰ τὴν περίοδον ταύτην τοῦ πληθωρισμοῦ. Ἐνῶ τὸ ποσοστὸν τῶν ἡμερομισθίων διὰ τοὺς ἐργάτας τῶν ἀγροτικῶν ἐπιχειρήσεων ἀνήρχετο, παραλλήλως ἐσημειώθη ἐλάττωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐργασιμῶν ἡμερῶν. Ἐλλείπει δὲ ὑλῶν, ἢ ἴδια κατὰστασις ἐπεκράτει καὶ εἰς ὠρισμένας βιομηχανίας.

Ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὸν ὑπ' ἀριθ. 40 πίνακα, κατὰ τὸ ἀπὸ τοῦ 1939 ἕως τὸ 1948 χρονικὸν διάστημα, αἱ τιμαί τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων, τῶν προοριζομένων νὰ χρησιμοποιοῦνται εἰς γεωργικὰς ἐργασίας, εἶχον ἀυξηθῆ κατὰ 41 ο/ο ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς τιμάς τῶν εἰδῶν ἀγροτικῆς καταναλώσεως, αἱ ὁποῖαι εἶχον ὑψωθῆ κατὰ 30 ο/ο

έναντι τῶν γεωργικῶν προϊόντων. Ἀντιθέτως, αἱ τιμαὶ τῶν γεωργικῶν προϊόντων εἶχον ὑψωθῆ μόνον κατὰ 6 ο/ο ἔναντι τοῦ τιμαρίθμου ἀκριβείας τῆς ζωῆς τῆς δεκαετοῦς ταύτης περιόδου.

Μετὰ τὴν ὀλοσχερῆ κατάρρευσιν τῶν τιμῶν διαρκούντος τοῦ πολέμου, ἡ σημειωθείσα μεταπολεμικῶς ἀπότομος ὑψωσις αὐτῶν ὑπῆρξε μεγάλη. Ἡ ἀνοδος τῶν τιμῶν εἰς τὰ ὑπὸ τῶν ἀγροτῶν καταναλισκόμενα εἶδη, ἐξουδετέρωσε τὴν εὐνοϊκὴν κατάστασιν τὴν ὁποίαν θὰ ἠδύνατο νὰ ἔχη ὁ ἀγρότης ὑπὸ ὁμαλᾶς συνθήκας. Μὲ τὰς ὑψηλοτέρας τιμὰς τῶν λιπασμάτων, μὲ τὴν ἀνοδὸν τοῦ τιμαρίθμου, τὴν περιορισμένην ἔκτασιν παραγωγῆς, τὴν ἠλαττωμένην δυνατότητα τοποθετήσεως τῶν προϊόντων του, ὁ μέσος ἀγρότης τῆς Κρήτης δὲν ἠδύνατο νὰ πραγματοποιήσῃ τὰ μεταπολεμικὰ κέρδη, ὅπως εἰς τὰς περιοχὰς ὅπου διεξήγετο κερδοσκοπικὴ ἔμπορία τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων καὶ ἐκμετάλλευσις τῆς ὑψώσεως τῶν τιμῶν.

ΠΙΝΑΞ 40. Δείκτης τιμῶν τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων, εἰδῶν ἀγροτικῆς καταναλώσεως καὶ τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων πρὸς χρῆσιν εἰς τὴν γεωργίαν. Ἑλλάς, 1939, 1946—1948.

Ἔτος	Κόστος ζωῆς	Γεωργικὰ προϊόντα	Εἶδη καταναλισκόμενα ὑπὸ τῶν ἀγροτῶν	Βιομηχανικὰ προϊόντα ἐν χρῆσει εἰς τὴν γεωργίαν
1939	100 (1938)	100	100	100
1945	1,896	—	—	—
1946	14,350	15,130	19,250	28,530
1947	17,463	21,350	25,030	29,340
1948	25,155	26,690	34,680	37,610

2.—Ἡ γενικὴ οἰκονομία τῆς Ἑλλάδος

Ὁ δημοσιογράφος Πόλκ, ὅστις ἐθυσίασε τὴν ζωὴν του ἐν τῇ ἐκτελέσει τοῦ καθήκοντος, εἰς ἄρθρον του ὑπὸ τὸν τίτλον «Εἰς τὴν Ἑλλάδα δίδομεν ἐξετάσεις», ἔγραφε τὸ 1947—1948 τὰ ἑξῆς: «Ἡ πτώχεια πάντοτε ὑπῆρξεν ἡ ἀδελφὴ τῆς Ἑλλάδος. Εἶναι αὐτὸ μὴ παλαιὰ παροιμία». Στοιχεῖα ἀπὸ πρόσφατον δημοσίευμα, δεικνύουν τὰ σχετικὰ κατὰ κεφαλὴν εἰσοδήματα διὰ τὴν Ἑλλάδα συγκρινομένην μὲ ἰδιαιτέρως ἐπιλεγείσας εὐρωπαϊκὰς γειτονικὰς χώρας. Οἱ ἀριθμοὶ διὰ τὴν Κρήτην ἐλήφθησαν ἀπὸ τὰ δεδομένα τῆς ἐρεύνης μας (Πίναξ 41). Ἐνῶ ὑπάρχουν διαφοραὶ τινες μεταξὺ τῶν προπολεμικῶν ὑπολογισμῶν τῶν δύο αὐτῶν πηγῶν, ἀμφότεραι αἱ ἐκτιμήσεις συμφωνοῦν εἰς τὸ ὅτι τὸ κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦτο χαμηλὸν ἐν συγκρίσει πρὸς πλείστας Χώρας τῆς Εὐρώπης. Ἐπειδὴ ἡ λοιπὴ Ἑλλάς ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν Κρήτην εἶναι περισσότερον βιομηχανικὴ, τὸ κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα δι' ὀλόκληρον τὴν Ἑλλάδα θὰ ἦτο μεγαλύτερον ἀπὸ τὴν Κρήτην—79 δολλάρια διὰ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα καὶ 55 δολλάρια διὰ τὴν Κρήτην κατὰ τὸ 1939. Τὸ 1948 τὸ μέσον μετρητὸν εἰσόδημα κατὰ κεφαλὴν εἰς τὴν Κρήτην ἦτο 74 δολλάρια.

ΠΙΝΑΞ 41. Τό κατά κεφαλήν ἔθνικόν εἰσόδημα εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς ἐπιλεγείσας χώρας, 1939 καὶ 1947 (Δολλάρια κατὰ κεφαλήν).

Χώραι	1939 (α)	1939 (β)	1946 (γ)
	Δολ.	Δολ.	Δολ.
Ἡνωμ. Βασίλειον (Ἀγγλία καὶ Οὐαλλία)	481	468	653
Ἑλβετία	448	445	—
Σουηδία	430	436	635
Νορβηγία	372	279	279
Δανία	336	338	562
Γερμανία	328	520	—
Ἰρλανδία	259	—	—
Βέλγιον	257	261	517
Ὀλλανδία	—	338	321
Ἰσπανδία	250	—	—
Γαλλία	244	283	214
Φιλανδία	189	—	—
Αὐστρία	165	166	88
Σοβιετικὴ Ἑνωσις	154	509	—
Τσεχοσλοβακία	137	134	232
Ἰταλία	132	140	94
Οὐγγαρία	112	125	109
Βουλγαρία	110	—	—
Πολωνία	94	95	70
Ἑλλάς	79	136	—

(α) Πηγή: Ὑπουργεῖον Συντονισμοῦ

(β) Σέϊμουρ Ἐντουϊν Χάρρις

(γ) Σέϊμουρ Ἐτουϊν Χάρρις

Δέν υπάρχουν μὲν δεδομένα διὰ τὸ ἔθνικόν εἰσόδημα εἰς τὴν Κρήτην, ἀλλ' αἱ ἐκτιμήσεις τοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματος, βασιζόμεναι ἐπὶ τῶν στοιχείων διὰ τὸ οἰκογενειακόν εἰσόδημα, εἶναι πολὺ χρήσιμοι. Βάσει τοῦ μέσου οἰκογενειακοῦ εἰσοδήματος εἰς μετρητά, ἐκ 300 δολλαρίων, δι' οἰκογενειακὴν χρῆσιν, συμφώνως πρὸς τὰ πορίσματα τῆς ἐρέυνης μας, τὸ σύνολον τῶν ἐσόδων εἰς χρῆμα ὑπολογιζόμενον διὰ 115.000 οἰκογενείας, ἀνέρχεται εἰς 35.000.000 δολλάρια κατὰ τὸ ἔτος 1947. Ἐν ὄψει τῶν ὑπολογισθέντων 7 ἑκατομμυρίων τοῦ ἔθνικοῦ εἰσοδήματος μετὰ τοῦ Δημοτικοῦ τοιοῦτου καὶ τῶν εἰσπράξεων τῆς τοπικῆς φορολογίας, ἡ ἐκτίμησις αὐτῆ τοῦ εἰσοδήματος φαίνεται λογικὴ. Αἱ προπολεμικαὶ ἐκτιμήσεις διὰ τὴν Ἑλλάδα, παρουσιάζουν τοὺς φόρους ἀνερχομένους εἰς τὰ 25 ο/ο τοῦ ἔθνικοῦ εἰσοδήματος. Ἐνῶ τὰ μεταπολεμικὰ ποσοστὰ τῆς φορολογίας ἦσαν ἀνώτερα τῶν προπολεμικῶν τοιοῦτων, ἓνα μέγα ποσοστὸν τῶν ἀγορῶν ἦτο ἀκόμη ἀπηλλαγμένον τῆς φορολογικῆς ὑποχρέωσης τὸ 1947. Αἱ τιμαὶ καὶ τὰ εἰσοδήματα ἠξέθησαν κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περιόδον μὲ ταχύτερον ρυθμὸν παρὰ οἱ φόροι. Ἐὰν συμπεριλαμβάνετο

ή αξία τῆς οἰκιακῆς παραγωγῆς, τὸ συνολικὸν εἰσόδημα τῆς νήσου θὰ ἀνήρχετο περίπου εἰς 55.000.000 δολλάρια τὸ 1947.

Εἰς τὸ προαναφερθὲν ἄρθρον τοῦ ὁ Πόλκ, τονίζει μερικὰ προβλήματα τὰ ὁποῖα ἀντιμετώπιζεν ἡ Ἑλληνικὴ Οἰκονομία τὸ 1947.

»Τὸ μεταπολεμικὸν πρόβλημα τῆς Ἑλλάδος, τὸ ὁποῖον κατέστη πολύπλοκον, ἔνεκα τῶν πολεμικῶν καταστροφῶν, θὰ ἀπέβαιεν ἔτι σοβαρώτερον, ἐὰν ἤθελε καμφθῆ ἡ Ἑλληνικὴ Οἰκονομία δυναμικῶς, ἐν τῇ προσπαθείᾳ τῆς χώρας νὰ λύσῃ τὴν ἐθνικὴν κρίσιν τῆς. Ἀλλὰ τὸ ἀντίθετον σχεδὸν εἶναι ἀληθές... Οὕτω οἱ πλούσιοι ἀσχολοῦνται μὲ τὴν προστασίαν τῆς περιουσίας των, αἱ μέθοδοι δὲ τὰς ὁποίας ἐφαρμόζουν συμβαίνει νὰ εἶναι αἱ πλέον ἐπιζημίαι διὰ τὴν ἀνάρρωσιν τῆς χώρας. Τοιαῦτα μέθοδοι εἶναι εὐκόλοι διότι ἡ Ἑλληνικὴ Οἰκονομία εἶναι αὐστηρῶς ἐλεγχομένη καὶ κατευθυνόμενη ἀπὸ ἄρκετὰ μακροῦ χρόνου... Ἡ μόνη σφαῖρα εἰς τὴν ὁποῖαν τοῦτο κατὰ ποσοστὸν 20/ο δὲν εἶναι γενικόν, εἶναι ἡ ἰδιοκτησία, ἀποτέλεσμα τῆς πολιτικῆς τοῦ Βενιζέλου μετὰ τὴν λήξιν τοῦ Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. Ἡ Ἑλλάς, τότε, ἔγινε χώρα μικροῖδιοκτησίας, διανεμηθεισῶν ἐδαφικῶν ἐκτάσεων εἰς ἑκατοντάδας καὶ χιλιάδας ἀκτῆμονας Ἑλλήνας... Ἀλλὰ ἡ Ἑλλάς παραμένει χώρα μεγάλης ἐπιχειρήσεως. Ἐνας οἰοσδήποτε δὲν μπορεῖ νὰ ἀρχίσῃ νὰ κτίξῃ ἕνα ἐργοστάσιον ἢ νὰ ὀργανώσῃ ἕνα ἐξαγωγικόν - εἰσαγωγικόν ἐμπόριον χωρὶς νὰ ἐπιτύχῃ ἄδειαν ἀπὸ τὸ Κράτος καὶ οὗτος γνωρίζει πῶς νὰ ἀνακαλύψῃ τὰ κατάλληλα διάμεσα πρόσωπα πρὸς τοῦτο.

»Μολονότι ἡ Ἑλλάς εἶναι χώρα πτωχὴ, τὰ καταστήματα τῶν Ἀθηνῶν εἶναι ὑπερπλήρη ἀπὸ εἶδη πολυτελείας. Αἱ τιμαὶ... πανύψηλαι, ὑψηλότεραι ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον... Οἱ καταστηματαρχαὶ δὲν θέλουν νὰ πωλήσουν».

»Τὰ κάτωθι τὰ παραλαμβάνομεν ἀπὸ ἔκθεσιν τῆς Ἀμερικανικῆς Ἀποστολῆς, ἐπὶ Πῶλ Πόρτερ: «Υπάρχει μεγάλη ἀνισότης καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, ὡς πρὸς τὰ ἐπίπεδα διαβιώσεως καὶ εἰσοδήματος. Αἰσχροκερδεῖς, ἐμπορευόμενοι, κερδοσκόποι καὶ μαυραγορίται, θησαυρίζουν καὶ ζοῦν μέσα εἰς τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν χλιδὴν. Εἶναι τοῦτο τὸ πρόβλημα τὸ ὁποῖον οὐδεμία Κυβέρνησις κατάρθωσε νὰ ἀντιμετωπίσῃ ἀποτελεσματικῶς—τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποῖαν αἱ μάζαι τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ζοῦν εἰς ἀπόλυτον ἔνδειαν...

»Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος, ἡ ὑπὸ τῶν Ἀγγλῶν καὶ Ἀμερικανῶν ἐπιβληθεῖσα συγκρότησις τῆς Ἐπιτροπῆς ἐλέγχου τοῦ συναλλάγματος, διεξήγαγεν ἀγῶνας διὰ τὴν λύσιν τοῦ προβλήματος τούτου, προσπαθοῦσα νὰ χρησιμοποίησῃ τὸ εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων ξένον συναλλάγμα διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν ἐσωτερικῶν προβλημάτων τῆς Ἑλλάδος.

»Ἐλάχιστοι εἶναι οἱ Ἕλληνες οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ ἐπενδύσουν τὰ κεφάλαιά των εἰς ἐξοπλισμὸν βιομηχανιῶν ἢ διὰ τὴν ἀγορὰν μηχανημάτων δι' ὄρυχεια, διὰ τὸν λόγον ὅτι αἱ ἐπενδύσεις αὗται ἀπαιτοῦν πολλὰ ἔτη διὰ τὴν ἀπόσβεσίν των καὶ τὰ εἶδη ταῦτα δυσκόλως μεταφέρονται ἐν ὥρᾳ ἀνωμαλιῶν.

»Καί ἡ ἀφίξις τῆς Ἀποστολῆς Ἀμερικανικῆς Βοηθείας ὑπὸ τὸν Ντουάιτ Γκρήνσουωλντ, δὲν κατώρθωσε νὰ ἀνακουφίσῃ πολὺ τὴν ἐσωτερικὴν ἐπισφαλῆ κατάστασιν τῆς χώρας.

»Βεβαίως, εἶναι ἀπαραίτητος τοιοῦτου προγράμματος διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ὁ Ἀμερικανικὸς ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς διασώσεως τῆς δημοκρατίας ἐν Ἑλλάδι. Διὰ νὰ σώσωμεν τὴν Δημοκρατίαν πρέπει νὰ σβύσωμεν τὴν φωτιά τῶν ἀκροτήτων, τόσον τῶν δεξιῶν ὅσον καὶ τῶν ἀριστερῶν καὶ νὰ ἐμπνεύσωμεν εἰς τὴν μεγάλην μάζαν τοῦ πραγματικῶς δημοκρατικοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, πίστιν διὰ τὸ μέλλον του.

»Τὸ Ἀμερικανικὸν πρόγραμμα βοήθειας πρέπει νὰ στηριχθῇ ἐπὶ συνετοῦ, λελογισμένου καὶ εὐρυτάτου πολιτικοῦ θεμελίου διὰ νὰ ἐπιτύχῃ. Καὶ ὅμως, κατὰ τὸ διάστημα ποὺ μᾶς χωρίζει ἀπὸ τοῦ τέλους μηνὸς Ἰουνίου 1948 ἡ ἀποστολὴ τοῦ κ. Γκρήνσουωλντ, δὲν θὰ κατορθώσῃ περισσότερα πράγματα ἀπὸ τοῦ νὰ κάμῃ μίαν ἀπαρχὴν διὰ τὴν ἀπαραίτητον ἀποκατάστασιν τῆς Ἑλλάδος. Ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, τὸ Ἀμερικανικὸν πρόγραμμα βοήθειας θὰ ἐπιχειρήσῃ τὰ ἑξῆς :

»1) Νὰ ἐξοπλισθῇ πλήρως τὸν Ἑλληνικὸν Στρατὸν (σχεδὸν τὰ δύο τρίτα τῆς βοήθειας μας ἐκ 300.000.000 δολλαρίων θὰ διατεθοῦν δι' αὐτὸν τὸν σκοπὸν). 2) Νὰ ἐπιδιορθώσῃ τὸ Ἑλληνικὸν ὁδικὸν δίκτυον. 3) Νὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργον τῆς ἐκκαθαρίσεως τῶν λιμένων Πειραιῶς, Βόλου καὶ Θεσσαλονίκης ἀπὸ τὰ ναυάγια (πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖ μεγάλας δαπάνας). 4) Νὰ ἐκκαθαρίσῃ τὸν ἰσθμὸν τῆς Κορίνθου. 5) Νὰ ἀνασυγκροτήσῃ τὰ ἐργοστάσια καὶ νὰ ἐξοικονομήσῃ οὕτω ξένον συνάλλαγμα, νὰ μειώσῃ τὰς τιμὰς καὶ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ἐλαφρὰν ναυσίπλοϊαν διὰ τοῦ ἰσθμοῦ πρὸς ἔναρξιν ἐξαγωγῶν καὶ 6) Νὰ ὑποστηρίξῃ τὰς προσπάθειας διὰ Κρατικῶν Διοικητικῶν μεταρρυθμίσεων.

»Τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἐνεργειῶν τῆς Ἐπιτροπῆς δὲν εἶναι εἰσέτι γνωστά, ἀλλὰ τὸ ἔτος 1946 ὑπῆρξεν ἀρκετὰ γόνιμον ὡς πρὸς τὴν δραστηριότητα τῆς ὡς ἄνω ἐπιτροπῆς. Κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἡ Ἑλλάς διέθεσε δραχμὰς διὰ νὰ ἀγοράσῃ ξένον συνάλλαγμα ἀξίας 145.000.000 δολλαρίων. Ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου τὰ 14.000.000 δολλάρια διετέθησαν διὰ τὴν ἀγορὰν εἰδῶν πολυτελείας, εἰς καταθέσεις εἰς Τραπεζὰς τοῦ Ἐξωτερικοῦ, διὰ τὴν ἀγορὰν ἀκινήτων ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ εἰς ἄλλας μὴ παραγωγικὰς δραστηριότητας, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἐσωτερικὴν Ἑλληνικὴν οἰκονομίαν. Μόνον τὰ 4.000.000 ἐκ τῶν 145.000.000 δολλαρίων διετέθησαν διὰ τὴν ἀγορὰν μηχανημάτων, ἐξαρτημάτων, ἀνταλλακτικῶν καὶ ἄλλων ἐξοπλισμῶν, ἀναγκασιότατων διὰ τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς Ἑλληνικῆς βιομηχανίας.

»Ὅσονδήποτε μεγάλα καὶ ἐὰν θὰ εἶναι αἱ ἐπιτυχίαι τῆς ἀποστολῆς Γκρήνσουωλντ, αὗται δὲν θὰ ἔχουν μεγαλύτερα ἀποτελέσματα διὰ τὴν ἐκ τοῦ πολέμου πληγείσαν, πτωχεύσαν καὶ ἐν συγχύσει καὶ πενίᾳ εὕρισκομένην χώραν τῆς Ἑλλάδος, ἀπὸ τοῦ νὰ ἐξωραίσῃ ὠρισμένα σημεῖα τῶν Ἀθηνῶν.

»Τὸ μόνον στοιχεῖον τὸ ὁποῖον εἶναι ἀπαραίτητον διὰ τὴν ἀνάρρωσιν τῆς Ἑλλάδος, εἶναι ἡ κατάρτισις καὶ ἄμεσος ἐφαρμογὴ ἑνὸς

μακροπνόου και συνεχούς προγράμματος, αλλά τούτο έλλείπει δυστυχώς».

Οί λόγοι ο἗τοι τοῦ αἰμνήστου Γεωργίου Πόλκ, ἴσως νά παρέχουν μικράν μᾶλλον εἰκόνα τῆς καταστάσεως, ἀλλά τοιαῦται ἦσαν αἱ συνήθειαι κατηγορίαι κατά τήν ἐποχὴν τῆς ἐρεῦνης μας καὶ αἱ παρασκευαστικαὶ συζητήσεις καὶ αἱ τῶν οἰκονομικῶν κύκλων περιστρέφοντο περίε τοῦ θέματος τούτου. Αἱ συζητήσεις αὗται ὑποδηλοῦν τήν οἰκονομικὴν ἀβεβαιότητα καὶ τήν ἔλλειψιν πολιτικῆς ἀσφαλείας, ὀφειλομένης εἰς τὴν διεθνή πολιτικὴν κατάστασιν καὶ εἶναι οἱ οὐσιαστικοὶ παράγοντες τῶν βασικῶν αἰτίων τῆς ἀπροθυμίας τῶν Ἑλλήνων κεφαλαιούχων νά προβοῦν εἰς ἐπενδύσεις καὶ τῆς προτιμῆσεώς των νά ρευστοποιήσουν τὰ κεφάλαιά των καὶ νά τὰ φυγαδεύσουν εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Εἶναι δὲ φυσικόν νά πράττῃ τοῦτο προθύμως κάθε ἄνθρωπος καὶ νά ἀγαπᾷ τὴν ἐλευθερίαν του, ὑπὸ παρομοίας συνθήκας.

Ἐὰν δὲν εὔρεθῇ λύσις διὰ τὰ βασικὰ προβλήματα τῆς Ἑλλάδος, θὰ ἦτο ἄσκοπον καὶ ἄδικον νά ἀναμένωμεν ἀπὸ τοῦς Ἕλληνας νά μεταβάλουν τὴν κατάστασιν. Ἐν τῷ μεταξύ ἡ κατάστασις αὕτη παρεμποδίζει κάθε προσπάθειαν διὰ τὴν ἀνασυγκρότησιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς Κρήτης, πολιτικῶς καὶ οἰκονομικῶς.

Κατὰ τὸ τετραετὲς διάστημα ἀπὸ τότε ποῦ ἔγραφε ὁ Πόλκ τὸ ἄρθρον του, ἡ Ἀμερικανικὴ Ἀποστολὴ τῆς Βοηθείας προωθήθη ἀρκετά. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἔδωκε τέλος εἰς τὸν συμμοριτοπόλεμον ἐντὸς τῆς Ἑλλάδος, ἡ διῶρυξ τῆς Κορίνθου ἐξεκαθαρίσθη καὶ αἱ διοικητικαὶ μεταρρυθμίσεις προχωροῦν, τὸ πρόγραμμα τῆς ἐκκαθαρίσεως τῶν Ἑλληνικῶν λιμένων ἐπροχώρησεν ἐπίσης ἀρκετά καὶ τὰ ἑλληνικὰ ὀδικὰ δίκτυα ἐξακολουθοῦν νά ἐπισκευάζονται, νέοι δὲ δρόμοι διανοίγονται ἐντὸς τῆς χώρας. Ὑπάρχουν, ὅμως, καὶ ἄλλα βασικὰ προβλήματα τὰ ὁποῖα ἀναμένουν ἀποφάσεις πρὸς λύσιν των.

Ε'. ΑΝΤΙΚΤΥΠΟΣ ΤΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΗΣ ΚΡΑΤΙΚΗΣ ΜΗΧΑΝΗΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΟΣ ΚΑΙ ΒΕΛΤΙΩΣΕΩΣ

Πόσαι σοβαρώταται εὐθύναι δὲν βαρύνουν τὰς Κυβερνήσεις μιᾶς χώρας, ρημαγμένης ἀπὸ τὸν πόλεμον, ἐξάλλως ἀγωνιώσης ἀπὸ τὰς καταστροφὰς τοῦ ἐμφυλίου πολέμου, μὲ πολιτικὴν ἀστάθειαν ἀπὸ τὸν πληθωρισμόν, μὲ ἐκμηδένισιν τῆς γεωργικῆς καὶ βιομηχανικῆς παραγωγῆς, μὲ διαφυγὴν τοῦ κεφαλαίου εἰς τὸ ἐξωτερικόν μὲ ὕψωσιν τοῦ ἐπιτοκίου, καὶ μὲ ἓνα μέρος τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ξερριζωμένον ἀπὸ τὰς ἐστίας του καὶ περιπλανώμενον ὡς πρόσφυξ.

Καὶ πρὸ τοῦ πολέμου ἀκόμη ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀντιμετώπιζε σπουδαίότατα οἰκονομικὰ προβλήματα, ὡς ἐμφαίνεται ἐκ τῶν ἀποσπασμάτων σχετικῶν ἐκθέσεων τῶν τοπικῶν παραγόντων, μὲ τοὺς ὁποίους ἦλθον εἰς ἐπαφὴν οἱ ἀρμόδιοι τῆς ἐρεῦνης μας.

« Αἱ διὰ τὴν Κρήτην διατιθέμεναι ἐμπορικαὶ καὶ βιομηχανικαὶ πιστώσεις, εἶναι λίαν περιορισμέναι, καθόσον τὰ βιομηχανικὰ καὶ ἐμπορικὰ κέντρα Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς λαμβάνουν τὴν μερίδα τοῦ

λέοντος και πάντοτε τίθενται εις προνομιακήν θέσιν άπέναντι τής Κρήτης».

«... Είηαι επάναγκες όπως πραγματοποιηθή ελάττωσις τών επιβαρύνσεων επί τών εισαγωγών και έξαγωγών... εις τρόπον ώστε τó κόστος τών άγαθών νά κατέλθη εις τά επίπεδα τών άλλων περι-
οχών».

«Πρός τούτοις παραλλήλως προς τούς ύλικούς και βασικούς οίκο-
νομικούς παράγοντας οίτινες καθυστερούν τήν παραγωγήν, ύπάρχουν
και άλλαι προϋποθέσεις, αί όποια περιορίζουν τήν άπόδοσιν, ή άρ-
σις τών όποιών επιβάλλεται άνευ αναβολής. Η έξεύρεσις κεφαλαίων
εις τήν Κρήτην, είναι δυνατή μόνον υπό έπαχθεϊς όρους και με
πολύ ύψηλόν επιτόκιον. Υπάρχουν δεσμευτικοί Νόμοι και διατάξεις
πού άποθαρρύνουν τήν παραγωγήν. Υπάρχουν φόροι οί όποιοι έχουν
τήν ίδιαν επίδρασιν.

» Η Άμερικανική Άποστολή συνεργάζεται μετά τής Έλληνικής
Κυβερνήσεως και τών Έλλήνων βιομηχάνων, εις τήν κοινήν προσπά-
θειαν νά δημιουργήσουν τās προϋποθέσεις με τās όποιās ή Έλληνική
βιομηχανία θά δύναται νά αναπτυχθῆ και νά συμβάλλη εις τήν ενί-
σχυσιν και έξυγίανσιν τής Έλληνικής οικονομίας.

«Τó σοβαρώτερο εμπόδιον διά τήν βιομηχανικήν άπακατάστασιν
έν Έλλάδι είναι ή έλλειψις τής τεχνικής άνθρωπίνης δυνάμεως. Η
επαγγελματική εκπαίδευσις έν Έλλάδι, υπήρξεν άνέκαθεν άνεπαρκής
και προπολεμικώς και τó ύπάρχον άνεπαρκές τούτο πρόγραμμα
επαυσε νά εφαρμόζεται κατά τόν πόλεμον και τήν κατοχήν. Διά τήν
ανάπτυξιν τής Έλληνικής βιομηχανίας είναι άπαραίτητος ή δημιουρ-
γία ύγιους και προοδευτικού συστήματος επαγγελματικής και βιο-
μηχανικής εκπαίδεύσεως. Η Άμερικανική Άποστολή κατήρτισεν
ϊδιον πρόγραμμα επαγγελματικής εκπαίδεύσεως και τó σχέδιον υπε-
βλήθη εις τήν Έλληνικήν Κυβέρνησιν, με τήν σύστασιν όπως ληφθούν
εγκαιρώς τά άπαραίτητα μέτρα διά τήν νομοθετικήν κατοχύρωσιν τών
ύποδείξεων υπό τής Έλληνικής Βουλής».

Διά τής πολιτικής διαπαιδαγωγήσεως, τó Κράτος δύναται νά
δώση τήν πρέπουσαν κατεύθυνσιν εις τόν λαόν, ίνα μάθη ούτος νά
αυτοβοηθήται και με αυτενέργειαν νά αξιοποιηῆ εκείνο τó όποϊον πα-
ρέχεται εις αυτόν ώς βοήθημα, είτε εκ μέρους του Κράτους είτε έξωθεν.
Με τήν επί μακρόν χρόνον βοήθειαν εις Έλλάδα από τά ταμεία του
Έρυθρου Σταυρου, τής Άμερικανικής Περιθάλψεως, τής ΟΥΝΡΑ τής
Α.Μ.Α.Γ. και τής Ε.Σ.Α., είναι φυσικόν νά βλέπη κανείς τόσον τούς
Κρήτας όσον και τούς άλλους Έλληνας, νά θεωροϋν τήν έξωθεν βοή-
θειαν ώς μόνιμον έσοδον και ανακούφισιν διά τήν θεραπείαν τών
έσωτερικών οικονομικών βαρών. Έχοντες υπ' όψει τήν παλαιάν
ιστορίαν των, καθώς και τήν πρόσφατον συμβολήν των εις τόν Συμ-
μαχικόν άγώνα, φρονοϋν ότι τούς αξίζει μία τιοιαύτη βοήθεια. Ίδού
πώς σκέπτεται ένας έντόπιος Κρής και πώς διατυπώνει τήν σκέ-
ψιν του:

«Τó πρόβλημα τής ανασυγκροτήσεως είναι τρομακτικά δύ-
σκολον, δέν ύπάρχουν δέ δύο ειδικοί εμπειρογνώμονες, οί όποιοι

νά συμφωνοῦν ἐπὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀντιμετωπίσεως αὐτοῦ. Οἱ Ἕλληνες μὲ τὴν γόνιμον φαντασίαν των, ἀντὶ νὰ εὑρουν μίαν πρακτικὴν λύσιν διὰ τὸ ζωτικὸν τοῦτο πρόβλημα, ζητοῦν τὸ ἀκατόρθωτον, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι νὰ μὴν ἐπιτυγχάνεται τίποτε. Παράδειγμα τὸ ὑπόμνημα τὸ ὁποῖον ὑπεβλήθη ὑπὸ τοῦ Νομοῦ Ρεθύμνης πρὸς τὸ Ἴδρυμα Ροκφέλλερ. Ὁλόκληρος ὁ Νομὸς ἔχει πληθυσμὸν 70.000 κατοίκων καὶ καθορίζουν τὸ ποσὸν τὸ ὁποῖον ἀπαιτεῖται διὰ τὴν ἀνασυγκρότησιν εἰς 600.000.000.000 δραχμᾶς, δηλ. περίπου 65.000.000 δολλάρια ἢ περίπου 1.000 δολλάρια κατὰ κεφαλὴν».

Εἶναι ἀληθές ὅτι ἡ Ἑλλάς δὲν δύναται μόνη της νὰ φέρῃ τὸ βάρος τῆς ἀνασυγκροτήσεως της καὶ ὅτι πρέπει νὰ ἔλθῃ βοήθεια ἔξωθεν. Ἄλλ' εἶναι καθήκον τῶν ἀρμοδίων κρατικῶν λειτουργῶν νὰ εἴπουν τὴν ἀλήθειαν πρὸς τὸν λαόν, ὅτι διὰ νὰ λάβουν βοήθειαν ἔξωθεν πρέπει νὰ συνηθίσουν εἰς τὴν ιδέαν ὅτι καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Ἕλληνες πρωτίστως πρέπει νὰ ἀναπτύξουν πρωτοβουλίαν εἰς τὸ ἔργον τῆς ἀνασυγκροτήσεως τῆς χώρας των.

Κατὰ τὰ ἔτη 1948 - 1950, ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τῆς E.C.A. (Διαχειρίσεως Οἰκονομικῆς Συνεργασίας) εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἀναπτύσσεται νέα συνείδησις εὐθύνης διὰ τὴν αὐτενέργειαν καὶ νέα ἀντίληψις αὐτοβοηθείας. Ἑλληνικὸν προσωπικόν, μὲ μόνην τὴν συμβουλευτικὴν βοήθειαν τῶν Ἀμερικανῶν ἐμπειρογνομόνων, εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἀναπτύσσει σχέδιον καὶ προγράμματα εἰς τὸν τομέα τῆς ἀνασυγκροτήσεως. Ἡ ἀποδοτικότης δὲ τῆς μεθόδου ταύτης θὰ εἶναι καταφανῆς εἰς τὰ ἀποτελέσματά της.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ

Ἡ Ἑλλάς ὑπῆρξεν ἄλλοτε ἡ ἡγέτις δύναμις μεταξὺ τῶν Ἐθνῶν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν Νόμων καὶ τῶν Δημοκρατικῶν θεσμῶν. Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ μεσαιῶνος μέχρι τῶν συγχρόνων ἐποχῶν, ἡ Ἑλλάς καὶ ἡ Κρήτη εὐρέθησαν ὑπὸ τὸν ζυγὸν ξένων δυνάμεων καὶ ἐλαχίστη παρῆχτο εὐκαιρία εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ ἀναπτύξουν ἴδιον αὐτῶν κοινωνικὸν καὶ πολιτικὸν ἔλεγχον ἐπὶ τῶν προβλημάτων των. Κατὰ συνέπειαν, ἐδημιουργήθη ἓνα μόνιμον συναίσθημα ἐξαρτήσεως ἀπὸ ἄλλους διὰ νὰ ἀποφασίσουν καὶ νὰ δράσουν εἰς τὰ ζητήματα καταρτισμοῦ προγράμματος κοινοτικῶν ἔργων καὶ ἐκτελέσεις αὐτῶν. Τὸ ἔθνος, ὅμως, τοῦτο, δὲν ἔπαυσε ποτὲ ἀγωνιζόμενον διὰ νὰ ἀποτινάξῃ τὸν ξένον ζυγὸν αἰῶνων καὶ νὰ ἀνακτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν του.

Τὸ ἀνέκαθεν ὑπάρχον ἐν Κρήτῃ καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα φρόνημα πρὸς δημοκρατικὴν καὶ τοπικῶς ἐλεγχομένην διοίκησιν, παρέλυσε λόγῳ τῆς δεκαετοῦς δικτατορίας καὶ τοῦ ἐν συνεχείᾳ, μετ' αὐτήν, ἐκραγέντος πολέμου. Τὸ μέγα πρόβλημα, τὸ ὁποῖον ἀπασχολεῖ σήμερον τοὺς Κρήτας καὶ ὅλους τοὺς Ἕλληνας, εἶναι ἡ ἐξέυρεσις τῶν ἀπαιτουμένων χρηματικῶν πόρων διὰ τὴν διενέργειαν τοπικῶν καὶ γενικῶν ἐκλογῶν, αἱ ὁποῖαι νὰ ἀναδείξουν τοὺς ἱκανοὺς καὶ ὑπευθύνους ἄνδρας, οἵτινες θὰ δώσουν τὴν ὀρθὴν κατεύθυνσιν τόσον πρὸς τὰ γενικά τοῦ Κράτους ζητήματα, ὅσον καὶ πρὸς

τὰ εἰδικῶς τοπικά τοιαῦτα καὶ νὰ εὔρουν τὰς ἀπαιτουμένης δημοκρατικὰς λύσεις, μὲ περισσοτέραν πρωτοβουλίαν εἰς τὴν τοπικὴν διοίκησιν. Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ὅμως, εὐρίσκειτο ἐνώπιον διλήμματος. Ἄφ' ἑνὸς μὲν ὑφίστατο ὅλον ἐν μεγαλυτέραν πίεσιν νὰ ἀφήσῃ ἐλευθερίαν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν περισσοτέρας ἀποκεντρώσεως καὶ τοπικῆς διοικήσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐδέχετο διαρκῶς μεγαλύτερον ἀριθμὸν αἰτήσεων παροχῆς βοηθείας ὑπὸ τῆς Κεντρικῆς διοικήσεως.

Ἡ ἐλάττωσις τῶν ἐργασίμων ὥρων, αἱ πολὺ χαμηλαὶ ἀποδοχαί, ὁ μέγας ἀριθμὸς ἀργομισθῶν καὶ διωρισμένων διὰ λόγους πολιτικῶν καὶ ἢ ὑπερπλήρωσις τῶν ὑπηρεσιῶν μὲ προσωπικὸν πρὸς ἀντιμετώπισιν, δῆθεν, τῆς ἀνεργίας, ὅλα αὐτὰ συντείνουν εἰς τὴν ἐλάττωσιν τῆς ἀποδοτικότητος τῆς διοικήσεως καὶ κατανοῦν ταυτοχρόνως αἷτιον καὶ αἰτιατὸν τῆς ἀμβλύνσεως τῆς κοινωνικῆς συνειδήσεως εἰς πλείστους κρατικὸς λειτουργούς. Τὸ ἐὰν καὶ κατὰ πόσον δύναται νὰ θεραπευθῇ ἡ κακοδαιμονία ἢ προερχομένη ἀπὸ τὸ ὑπερσυγκεντρωτικὸν διοικητικὸν σύστημα, ἀπὸ τὴν ὑπαρξιν πολλῶν ὁμοειδῶν ὑπηρεσιῶν, ἀπὸ τὴν πληθῶραν τοῦ προσωπικοῦ καὶ ἀπὸ τὴν ὑπηρεσιακὴν ἀνεπάρκειαν τῶν ὑπαλλήλων, ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἰκανότητος τῶν ἀρμοδίων πολιτικῶν ἡγετῶν ἀπάντων τῶν ἐν τῇ Βουλῇ κομμάτων, εἰς τὸ νὰ συνδράμουν τὴν Κυβέρνησιν εἰς τὸ ἔργον τῆς, ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς ἀρμοδιότητος καὶ τοῦ λειτουργήματος τοῦ ἀσκεῖ ἕκαστος καὶ τῶν εὐθυνῶν του. Διὰ τοῦ τρόπου αὐτοῦ θὰ δημιουργηθῇ πυρὴν εὐσυνειδήτων, φιλοπόνων καὶ ἰκανῶν δημοσίων λειτουργῶν, προθύμων νὰ ἔλθουν εἰς στενωτέραν ἐπαφὴν μὲ τὸν λαὸν καὶ νὰ ἐξυπηρετήσουν ἐπωφελέστερα τὰ κοινά.

Τὰ ἐθνικὰ εἰσοδήματα προέρχονται, κυρίως, ἀπὸ τοὺς ἀμέσους φόρους. Τὸ ἥμισυ τῶν δαπανῶν τοῦ Κρατικοῦ προϋπολογισμοῦ διετέθη κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὑπὲρ τῶν πολεμικῶν Ὑπουργείων καὶ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν. Εἰς τὴν Κρήτην αἱ δαπάναι, μόνον διὰ τὰς ὑπηρεσίας τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, ἀνήλθον εἰς σύνολον τοῦ προϊόντος τῶν εἰσπράξεων τῶν φόρων κατὰ τὸ ἔτος 1948—1949 καὶ εἰς τὸ ἥμισυ ὅλων τῶν κρατικῶν δαπανῶν ἐν Κρήτη. Αἱ δὲ δαπάναι διὰ τὴν λειτουργίαν τῆς Διοικήσεως ἦσαν ἀσυγκρίτως περισσότεραι τῶν διαθεθεισῶν διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τοῦ λαοῦ.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐρεῦνης, τὸ μεγαλύτερον ποσοστὸν τῶν κοινοτικῶν ἐσόδων προήρχοντο ἐκ τῆς φορολογίας τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων (1 ο/ο—4 ο/ο) καὶ ἐκ τοῦ ἰσοπόσου ἐκ τῆς μετατροπῆς τῆς προσωπικῆς ἐργασίας διὰ σκοποῦς κοινοτικῆς βελτιώσεως. Μὲ ἐτησίαν φορολογίαν κατωτέραν τῶν 0,60 δολλαρίων κατὰ κεφαλὴν, τοῦ ἀποτελεῖ εἰσφορὰν ὑπὲρ τοῦ κοινοτικοῦ προϋπολογισμοῦ, εἶναι ἀδύνατον νὰ γίνονται τὰ ἀπαραίτητα κοινοτικά ἔργα πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ ἀγροτικοῦ κόσμου. Εἰς τὴν πόλιν τῶν Χανίων, τὸ 1949, ὁ προϋπολογισμὸς τῶν 9 δολλαρίων κατὰ κεφαλὴν, ἐπραγματοποιήθη κυρίως ἀπὸ τὸ προϊόν τῆς εἰσπράξεως ἀμέσων φόρων τύπου ἀκαθαρίστων ἐσόδων καὶ διοδίων. Ἡ οἰκονομικὴ πραγματικότης εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπιβάλλει τὴν τροποποίησιν τῶν προϋπολογισμῶν εἰς ὅλα τὰ ἐπίπεδα.

Ἐν συνόψει, τὰ μεγάλα προβλήματα τῆς Κρήτης εἶναι τῆς ἀρμοδιότητος τοῦ Κράτους, κυρίως, ἀλλ' ὑπάρχουν καὶ πολλὰ ζητήματα τὰ ὁποῖα δύνανται νὰ λυθοῦν διὰ τῆς ἀναπτύξεως τοπικῆς πρωτοβουλίας καὶ εὐθύνης, μὲ ὀλιγωτέραν ἐξάρτησιν ἐκ τοῦ Κέντρου, τόσον διὰ τὸν προγραμματισμόν, ὅσον καὶ διὰ τὴν ἐκτέλεσιν. Εἶναι ἀνάγκη νὰ μελετηθοῦν φορολογικαὶ μέθοδοι καὶ συστήματα πιστωτικῶν διευκολύνσεων πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῆς ἐξευρέσεως κεφαλαίων καὶ τῆς ἐπενδύσεως αὐτῶν εἰς τοὺς πλέον παραγωγικοὺς σκοποὺς. Ἡ γενικὴ βελτίωσις τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς Κρήτης καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, ἐξαρτᾶται, ἐν πολλοῖς, ἐκ τῆς ἐθνικῆς καὶ διεθνoῦς πολιτικῆς σταθερότητος, ἣτις καὶ μόνη θέλει ἀποκαταστήσῃ καὶ ἐδραίωσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν λαῶν εἰς τὰς κυβερνήσεις τῶν.

ΔΗΜ

ΝΩΝ

ΚΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄.

ΓΕΩΡΓΙΑ

ΕΝΑ ΒΛΕΜΜΑ εις τὴν γεωργίαν τῆς παλαιότερας Ἑλλάδος, ἀρκεῖ διὰ τὴν διαπιστώσῃ κανεὶς ὅτι ἐλαχίστη σχετικῶς ἐπῆλθε μεταβολὴ εἰς τὴν ἀγροτικὴν οἰκονομίαν, εἰς τὰ εἶδη γεωργικῆς κτηνοτροφικῆς παραγωγῆς, ἀπὸ τῆς Μινωϊκῆς ἐποχῆς καὶ ἐντεῦθεν.

Α. ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

Δύο ἀσήμαντοι ὑπάρξεις, ἓνα μικρὸ ἔντομον, ἡ μέλισσα καὶ ἓνα τετράποδον, ἡ περιφρονημένη κατσίκα, διεδραμάτισαν σημαντικὸν ρόλον εἰς τὴν μυθολογίαν τῆς Κρήτης. Ὁ ἴδιος ὁ Ζεὺς, ὁ ὑπατος τῶν Θεῶν, ἀνατρέφεται καὶ ἀνδροῦται μὲ τὸ γάλα τῆς κατσίκας καὶ μὲ μέλι, διὰ τὴν σταματήσῃ μὲ τὴν γλύκα τοῦ τελεταίου τὰ κλάμματα τοῦ καὶ τὴν μήν ἀκοῦῃ ὁ Κρόνος, ὁ πατέρας του. Ἡ δὲ Κρήτη ἐφημίσθη ὡς ἡ χώρα οὗου «ῥέει μέλι καὶ γάλα». Αὐτὴ ἡ εὐλόβεια τὴν ὁποίαν ἔτρεφον οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνας πρὸς τὴν αἴγα, καθὼς καὶ αἱ σχετικαὶ πληροφορίαι περὶ τοῦ κλίματος καὶ τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, ἐξηγοῦν τὴν σχετικὴν σημασίαν τῆς κατσίκας εἰς τὴν σημερινὴν ἀγροτικὴν οἰκονομίαν τῆς Κρήτης.

Ἡ μυθολογία ἀναφέρει, ὁμοίως, τὰ τοῦ Δευκαλίωνος καὶ τῆς Πύρρας, καὶ τὸ πῶς ἐδημιούργησαν οὗτοι Ἕλληνας ἀπὸ λίθους, τοὺς ὁποίους ἔρριπτον ὀπισθεν τῶν ἐνῶ ἐπροχώρουν. Καὶ ὁ μῦθος οὗτος προκαλεῖ τὸ μοναδικὸν αἶσθημα εἰς τοὺς Ἕλληνας νὰ ἀγαποῦν καὶ νὰ σέβωνται τὰ βραχώδη τοπία ὡς μητέρα τῶν γῆ.

Αἱ πρόσφατοι ἀνασκαφαὶ εἰς τὰ Μινωϊκὰ ἀνάκτορα, μᾶς παρέχουν σαφὴ εἰκόνα τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ὅστις ἦνθησε 3500—4000 ἔτη π.Χ. Μέσα εἰς τὰ ἐρείπια εὐρέθησαν κριθᾶρι, μπιζέλια καὶ σιτᾶρι ἀπηνθρακωμένα. Πολυάριθμα ἦσαν τὰ μεγάλα πιθάρια τοῦ λαδιοῦ. Ἔργα δὲ ζωγραφικῆς καὶ φρεσκῆ (νωπογραφίαι) ἀποδεικνύουν, ὅτι μεταξύ τῶν συνηθισμένων εἰδῶν διατροφῆς τῆς μακρυνῆς ἐκείνης ἐποχῆς ἦσαν : τὸ μέλι, τὸ γάλα τῆς αἰγός, τὰ σῦκα, καὶ τὰ ρόδια. Παρὰ τὴν λατρείαν τοῦ ἱεροῦ

ταύρου, ὁ γηγενὴς βραχύκερως βοῦς, ὁ χοῖρος καὶ ἡ αἶξ, ἦσαν ἀπὸ τὰ συνηθισμένα σφάγια. Ἐν ἑξαιρεθῆ ἡ ἀμπελος καὶ μερικά ἄλλα σύγχρονα φρούτα καὶ λαχανικά, ὁ σημερινὸς τύπος τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς δὲν διαφέρει καὶ πολὺ ἐκείνου τῆς Μινωικῆς ἐποχῆς. Δρέπανον μὲ ξύλινον στυλεὸν ἐχρησιμοποιοῦν ὁ θεριστὴς τῆς ἐποχῆς τοῦ Μινωαύρου, μὲ μεγαλυτέραν, ἴσως, ἀπόδοσιν ἀπὸ τὸ κοινὸν δρεπάνι, μὲ τὸ ὁποῖον θερίζει σήμερον ἡ ὁμορφὴ Κρητικοπούλα στὸν κάμπο καὶ στὸ βουνὸ τῆς Κρητικῆς γῆς.

Κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴν ἐποχὴν (67 π.Χ. - 330 μ.Χ.) ἡ πεδιάς τῆς Μεσαρᾶς ἦτο γνωστὴ ὡς ὁ σιτοβολῶν τῆς Ρώμης καὶ 1000 ἔτη ἀργότερα, ἐπὶ Ἐνετοκρατίας, ὡς ἡ ἀρτοθήκη τῆς Βενετίας. Συνεπῶς εἶναι καταφανὲς ὅποια σημασίαν εἶχεν ἡ παραγωγή τῶν δημητριακῶν τῆς νήσου εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἡμισυ τῆς Μεσογείου. Κατὰ τὰς ἐποχὰς τῶν Σαρακηνῶν, Αἰγυπτίων καὶ Τούρκων, ἐλάχιστα εἶναι γνωστὰ περὶ γεωργίας. Ἄλλ' ἡ μελέτη τῆς ἱστορίας τῆς γεωργίας κατὰ τὴν Μινωικὴν καὶ ἐνετικὴν ἐποχὴν, ὡς καὶ εἰς τὴν σύγχρονον τοιαύτην, μᾶς παρουσιάζει ὀλίγας μεταβολάς. Διαφοραὶ ὑπάρχουν ὡς πρὸς τὰ σύγχρονα προϊόντα, ὅπως ἡ πατάτα, ἡ τομάτα, τὰ κίτρα καὶ ἄλλα τινα λαχανικά. Τὸ ἀχλάδι εἶναι μᾶλλον γηγενὲς φρούτον τῆς Κρήτης. Ἴσως κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον τοῦ καλλιεργῆται ἡ σουλτανίνα νὰ ἐκαλλιεργῶντο καὶ ἄλλα φρούτα εἰς τὴν ἀρχαιότητα. Μεγάλην ὠθησιν ἔδωσαν οἱ πρόσφυγες τῆς Μ. Ἀσίας, τὸ 1920, εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς σταφίδος καὶ τῆς σουλτανίνας μὲ τὰς μεθόδους τοῦ τόπου των. Κυρίως οὗτοι ἐβελτίωσαν τὴν ποικιλίαν τῆς σουλτανίνας εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ἡρακλείου.

Ἡ ἱστορία μᾶς παρουσιάζει πολλὰς μεταβολὰς εἰς τὰ δάση τῆς Κρήτης.

Ὁ Ὅμηρος, ὁ Πλίνιος καὶ ἄλλοι, ἀναφέρουν ὅτι ἡ Κρήτη ὑπῆρξεν ὁ τόπος τῶν κυπαρισσιῶν. Κατ' ἄλλους συγγραφεῖς, ἡ νήσος ὀλόκληρος ἦτο ἄλλοτε σκεπασμένη ἀπὸ κυπαρίσσια. Χάρις δὲ εἰς αὐτὰ τὰ πανύψηλα δένδρα, κατῶρθωναν οἱ Μίνωες νὰ ναυπηγοῦν τὰ καράβια μὲ τὰ ὁποῖα ἀνέπτυξαν τὸ ἐμπόριόν των καὶ ἔγιναν γνωστοὶ ὡς «οἱ βασιλεῖς τοῦ Κρητικοῦ πελάγους» κατὰ τὰ μέσα τῆς δευτέρας χιλιετηρίδος πρὸ Χριστοῦ. Πιστεύεται ἀπὸ πολλοὺς ἀρχαιολόγους ὅτι τὰ πελώρια δοκάρια καὶ οἱ κίονες εἰς τὰ Μινωικὰ ἀνάκτορα τῆς Κνωσσοῦ καὶ τῆς Φαιστοῦ, ἦσαν κατασκευασμένοι ἀπὸ κυπαρίσσια.

Οἱ πόλεμοι, ὅμως, μεταξὺ κωμοπόλεων καὶ πόλεων τῆς Δωρικῆς ἐποχῆς ἀφ' ἑνὸς καὶ αἱ ἀναριθμητοὶ ἐπαναστάσεις ἐναντίον τῶν Ρωμαίων, τῶν Σαρακηνῶν, τῶν Ἐνετῶν καὶ τῶν Τούρκων ἀφ' ἑτέρου, κατέστρεψαν τὰ δάση, λόγῳ τῶν πυρκαϊῶν τὰς ὁποίας προεκάλουν οἱ κάτοικοι, διὰ νὰ ἀπαλλάξουν τὸν τόπον ἀπὸ τὸν ἐχθρόν.

Ἐλάχιστα εἶναι γνωστὰ περὶ τῶν ἀλιευτικῶν προϊόντων τῆς ἀρχαίας ἐποχῆς, ὑπάρχουν, ὅμως, ἐνδείξεις ὅτι κατὰ τὴν Μινωικὴν ἐποχὴν, δὲν ἦτο δυνατόν αὐτὸς ὁ μεγάλος ποντοπόρος λαὸς νὰ μὴ ἐξεμεταλλεύετο τὴν ἀλιεῖαν. Κατὰ τὴν Δωρικὴν, ὅμως, τὴν Ρωμαϊκὴν καὶ τὴν Ἐνετικὴν κυριαρχίαν, ὁ Κρητικὸς λαὸς ἀπώλεσε καὶ τὴν στοιχειώδη ἐλευθερίαν του καὶ οἱ κάτοικοι κατήντησαν δουλοπάροικοι,

ἐργαζόμενοι εἰς τοὺς ἀγρούς καὶ τὰ κτήματα τῶν κυρίων τῶν. Οὕτω, λέγεται ὅτι διεκόπη ἡ ἐπαφή τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ μετὴν θάλασσαν καὶ ἕνας νησιωτικὸς λαὸς ἔγινεν ἀγροτικός, ἀγνοῶν τὴν θάλασσαν. Ἄλλὰ καὶ σήμερον δὲν εὐδοκίμει ἡ ἐρασιτεχνικὴ ἀλιεῖα, ἀφοῦ τὰ παράλια εἶναι βραχῶδη.

Β'. ΠΟΡΟΙ ΕΚ ΤΗΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΑΓΡΟΚΤΗΜΑΤΩΝ

Ἄσα ἐλέχθησαν εἰς τὸ Κεφάλαιον Δ'. περὶ φυσικῶν πόρων, συνοψίζονται ἐνταῦθα, ἀλλὰ τὰ θέματα τοῦ ἐμπύχου ὕλικου καὶ τοῦ κεφαλαίου ἐξετάζονται λεπτομερέστερον καὶ σχετικῶς πρὸς τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν ἐπὶ τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς τῆς νήσου.

1.— Φυσικοὶ πόροι

Μεταξὺ διαφόρων περιφερειῶν τῆς νήσου ὑπάρχει μεγάλη ποικιλία θερμοκρασίας καὶ βροχοπτώσεων, αἱ παράκτιοι, ὅμως, περιφέρονται καὶ αἱ κυρίως πεδιάδες, ἔχουν θερμοκρασίαν ἡμιτροπικὴν, ἀφθόνοους χειμερινὰς βροχὰς καὶ κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας συνεχῶς ξηρασίαν, ἐκ τοῦ συνολικοῦ δὲ ἐδάφους ἀρδεύεται πολὺ περιορισμένως ἀριθμὸς στρεμμάτων.

Περιορισμένη εἶναι ἡ ἔκτασις τοῦ καταλλήλου πρὸς καλλιέργειαν ἐδάφους, μεγάλα δὲ ποσοστὰ αὐτοῦ εἶναι πλούσια μὲν εἰς ποτάσσαν, ἀλλὰ στεροῦνται ἀζωτούχων οὐσιῶν. Γενικῶς, ὑπάρχει εἰς αὐτὰ φῶσφορον ἐπαρκές, ὡς καὶ ἀνθρακοῦχον ἀσβέστιον, στοιχεῖα ἀπαραίτητα διὰ τὴν καλλιέργειαν.

2.— Ἀνθρώπινον δυναμικόν

Εἰς τὰς ὑποαναπτύκτους περιοχάς, μέγα ποσοστὸν τοῦ πληθυσμοῦ ἀσχολεῖται μετὴν γεωργίαν καὶ πολλοὶ εἶναι ἀνεργοί.

α) *Οἱ ἀσχολούμενοι μετὴν γεωργίαν.*—Εἰς τὰς ἀγροτικὰς Κοινότητας τῆς Κρήτης, πλεον τῶν τριῶν τετάρτων τῶν οἰκογενειάρχων ἀσχολοῦνται μετὴν γεωργίαν, τὴν δασοκομίαν, τὴν ἀλιεῖαν ἢ μετὴν γεωργίαν καὶ μετὰ κάτι ἄλλο ὡς βοηθητικὴν ἐργασίαν, διὰ τὴν αὐξήσιν τοῦ εἰσοδήματός των. Ἐάν, ὅμως, αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ δὲν συμπεριληφθοῦν εἰς τὸ ἐργατικόν δυναμικόν, λόγῳ τῶν οἰκιακῶν ἀσχολιῶν τῶν μὲν καὶ τῆς φοιτήσεως εἰς τὸ σχολεῖον τῶν δέ, ὀλιγώτερον τῶν 25 ο/ο τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ ἠσχολεῖτο πραγματικῶς εἰς τὴν γεωργίαν ὡς ἀγρόται ἢ ὡς διαχειρισταὶ ἀγροτικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ὡς ἐργάται καλλιεργηταί, μερικῶς ἀσχολούμενοι μετὰ ἀγροτικὰς ἐργασίας.

Μεταξὺ τῶν 114.750 οἰκογενειῶν τῆς Κρήτης, περὶ τὰς 52.000 οἰκογενειάρχων ἐδήλωσαν ὅτι ἦσαν ἀγρόται καὶ ἐπιπροσθέτως 40.000 ἐδήλωσαν μὲν ἄλλην ἐνασχόλησιν, παραλλήλως, ὅμως, ἐκαλλιέργουν καὶ γεωργικὰ προϊόντα εἰς μικρὰν κλίμακα, ἠσχολοῦντο δὲ ἐπικουρικῶς καὶ μετὴν κτηνοτροφίαν. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ὀνομάζον-

ται «ήμιαγρόται» και είχαν μὲν εἰς τὴν κυριότητά των μόνον τὰ 12 ο/ο τῆς συνολικῆς στρεμματικῆς ἐκτάσεως, εἶχον ὅμως, ἐξ ἀντιθέτου, τὸ ἔν τρίτον τῶν προβάτων, τὸ ἔν τέταρτον τῶν αἰγῶν καὶ ὄνων, τὸ ἔν πέμπτον τῆς πτηνοτροφίας, τὸ ἔν ἑβδομον τῶν χοίρων καὶ κονίκλων καὶ σχεδὸν ὅλας τὰς γαλακτοφόρους ἀγελάδας.

Τὸ 50 ο/ο τῶν οἰκογενειάρχων εἰς τὰ ἡμιαγροκτῆματα εἴτε ἦσαν ἀνίκανοι πρὸς ἐργασίαν εἴτε εἰργάζοντο ὡς καλλιεργηταὶ ἐργάται διὰ λογαριασμὸν τρίτων. Ἄλλα 25 ο/ο ἐξ αὐτῶν ἦσαν ἐργάται ἢ τεχνίται. Ἀκόμη καὶ τὰ δύο τρίτα τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος ἐργατῶν, ὡς καὶ τὸ 50 ο/ο τῶν ἰδιοκτητῶν - διαχειριστῶν, παραλλήλως πρὸς τὴν κυρίαν αὐτῶν ἀπασχόλησιν, ἠσχολοῦντο καὶ εἰς εἶδος τι ἀγροτικῆς δραστηριότητος, πρωτίστως διὰ τὰς οἰκογενειακὰς αὐτῶν ἀνάγκας.

Εἰς τὰς ἀγροτικὰς Κοινότητας, πλέον τῶν δύο τρίτων ἐκ τῶν ἐργαζομένων καὶ ἀνηκόντων εἰς τὴν ἐργατικὴν δύναμιν, ἠσχολοῦντο μὲ τὴν γεωργίαν. Σχεδὸν τὰ δύο πέμπτα τοῦ ἀγροτικοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ ἠσχολοῦντο εἰς ἀγροτικὰς ἐργασίας ἢ ἦσαν γαιοκτῆμονες ἢ ἀγρόται μὲ πρόσθετον ἄλλην ἀπασχόλησιν καὶ τὸ ἔν ἑβδομον ἐκάστης κατηγορίας ἦσαν ἐργάται καλλιεργηταὶ ὡς καὶ ἄνευ ἀμοιβῆς τοιοῦτοι.

β) Ἡ ἀπασχόλησις ἐργατῶν εἰς τὰ ἀγροκτῆματα.— Ὁ μέσος γαιοκτῆμων τῆς Κρήτης εἰργάσθη περὶ τὰς 201 ἡμέρας τὸ 1947 καὶ τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας του εἰργάσθησαν περὶ τὰς 152 ἡμέρας. Βάσει ὅμως τῆς ὀκταώρου ἡμερησίας ἐργασίας, οἱ ὡς ἄνω ἀριθμοὶ πρέπει νὰ μειωθοῦν εἰς 160 καὶ 110 ἡμέρας, ἀντιστοίχως. Μολονότι οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι φαίνονται ὑψηλοὶ διὰ τὴν ἀγροτικὴν ἔκτασιν καὶ τὸν ὄγκον τῆς ἐργασίας, ἦσαν ἔν τούτοις αἱ καλύτεραι ἐκτιμήσεις αἱ γενόμεναι παρ' αὐτῶν τούτων τῶν ἀγροτῶν.

Ἡ πλειονότης τῶν ἀγροτῶν (57 ο/ο) ἐδήλωσαν ὀκτάωρον ἐργασίμον ἡμέραν, ἐκτὸς ἀπὸ τὰς ὥρας μεσημβρινῆς ἀναπαύσεως καὶ φαγητοῦ, ἀλλὰ τὸ ἔν ἕκτον ἐξ αὐτῶν ἐδήλωσαν δεκάωρον καὶ τὸ ἔν πέμπτον ἔννεάωρον ὡς πλήρη ἡμέραν ἐργασίας καὶ μόνον τὰ 6 ο/ο ἐδήλωσαν ὀλιγωτέρας τῶν ὀκτῶ ὥρων.

Ἄρκετός ἀριθμὸς ἐργασιμῶν ὥρων κατηναλίσκετο διὰ τὴν μετὰβασιν τῶν ἀγροτῶν ἐκ τῆς οἰκίας εἰς τὸν ἀγρὸν καὶ ἀντιστρόφως, λόγῳ τῆς ἀποστάσεως τῶν ἀγροτικῶν κατοικιῶν, συγκεντρωμένων εἰς τὰ χωρία. Κατὰ μέσον ὄρον τοῦτο σημαίνει αὐξησιν κατὰ 1,1 ὥρα τῆς ἐργασίμου ἡμέρας. Ὁ πλησιέστερος ἀγρὸς ἀπέχει περὶ τὰ δέκα λεπτὰ τῆς ὥρας καὶ ὁ πλέον ἀπομακρυσμένος 90 λεπτὰ τῆς ὥρας ἀπὸ τὴν κατοικίαν. Λόγῳ δὲ τῆς διασπορᾶς τῶν κτημάτων, ὀφειλομένης εἰς τὸ κληρονομικὸν σύστημα, αἱ μετακινήσεις κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἡμέρας ἀπὸ τοῦ ἑνὸς κτήματος εἰς τὸ ἄλλο προεκάλουν ἀπώλειαν χρόνου.

Εἰς τὰ 50 ο/ο περίπου τῶν ἀγροκτῆματῶν ἀπησχολοῦντο μόνον τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας καὶ εἰς τὰ 20 ο/ο αὐτῶν ἐργάται ἐκτὸς τῆς οἰκογενείας.

Εἰς μίαν περιοχὴν μικροαγροκτῆματῶν μὲ χαμηλὴν ἀπόδοσιν

καὶ ἀποστασίαν, ὁ Κρητικὸς λαὸς ἀπέλασε καὶ τὴν ἀπασχόλησιν ἐλευθερίαν του καὶ οἱ κατοικοὶ κατήχησαν δουλοναρκοί.

καί μεγάλην διαρροήν χρόνου τῶν ἐποχιακῶν συγκομιδῶν, ἀπασχολεῖτο κατὰ μεγάλο ποσοστὸν ἐργατικὸν προσωπικὸν ἐκτὸς τῆς οἰκογενείας.

Τὰ τρία τέταρτα τῶν οἰκογενειῶν, ἐδήλωσαν ὅτι εἶχον ἀνάγκη τῆς ἐργασίας 2 - 5 ἐργατῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς μεγαλύτερας κινήσεως. Μόνον τὰ 4 ο/ο ἐδήλωσαν ἀνάγκη περισσοτέρων τῶν δέκα ἐργατῶν.

Νεαί ποικιλίαι διαφόρων προϊόντων ἀνεκαλύφθησαν διὰ τῶν ἐν Κρήτῃ γενομένων πειραμάτων πρὸς βελτίωσιν τῆς ποιότητος, αὐξήσιν τῆς ἀποδόσεως καὶ ἀποκόμισιν μεγαλύτερου εἰσοδήματος ἐκ τῆς πωλήσεως τοῦ πλεονάσματος τῆς παραγωγῆς. Καί ὅμως, μόνον τὸ ἕν τρίτον, ἐνίοτε δὲ καὶ ὀλιγώτερον τοῦ ἑνὸς δεκάτου ἐκείνων οἱ ὅποιοι ἐγνώριζον περὶ τῶν ὠφελημάτων τῶν νέων ποικιλιῶν, ἐκαλλιέργουν ταύτας. (Πίναξ 42).

ΠΙΝΑΞ 42. Ποσοστὸν τῶν ἀγροτῶν οἱ ὅποιοι ἐπληροφόρηθησαν περὶ τῶν νέων ποικιλιῶν φρούτων, ἢ νέου τύπου δένδρων, καὶ προέβησαν εἰς καλλιέργειαν Κρήτῃ, 1948.

Νεαί ποικιλίαι	Ποσοστὸν τῶν γνωριζόντων	Ποσοστὸν τῶν πληροφωρηθέντων καὶ φυτευσάντων νέας ποικιλίας	Ποσοστὸν φυτευσάντων ἐξ ὧν τῶν ἀγροτῶν
Σίτος Ἐρετριᾶς	47	31	14
Κριθὴ Ἀθηναῖς	77	31	24
Ἐλαίαι Καλαμῶν	50	14	7
Πορτοκάλια Βαλέντσια	2	0	0
Πορτοκάλια Ἰάφας	10	6	1
Φυστίκια ἀράπικα	52	6	3
Φυστίκια Αἰγίνης	75	12	9

Δεδομένου ὅτι τὰ 97 ο/ο ἐκ τῶν ἀγροτῶν διέθετον ἐλαιόδενδρα καὶ τὰ 83 ο/ο παρήγαγον δημητριακά, εἰς πολὺ χαμηλὸν ποσοστὸν (7 ο/ο καὶ 14 ο/ο - 24 ο/ο ἀντιστοίχως) ἡ καλλιέργεια ἐκ τῶν βελτιωμένων ποικιλιῶν τοῦ ἀνωτέρου πίνακος, ἀποδεικνύει πόσον βραδέως υἱοθετοῦνται εἰς τὴν Κρήτην ἀκόμη καὶ αἱ πλέον προσοδοφόροι μέθοδοι εἰς τὴν ἀγροτικὴν οἰκονομίαν καὶ ἐν γένει εἰς τὴν ὀργάνωσιν αὐτῆς.

Κατὰ γενικὴν ὁμολογίαν, ὠφέλιμος ὑπῆρξεν ἡ χρησιμοποίησις τῶν λιπασμάτων, ἰδίως εἰς τὰ ἐλαιόδενδρα, τὰ ὄπωροφόρα δένδρα καὶ τὴν ἄμπελον. Ἐκ τῶν καλλιεργητῶν, πλέον τῶν 50 ο/ο ἐχρησιμοποιοῦν λιπάσματα εἰς τὰ δημητριακά καὶ τὰς ἄμπελους καὶ περὶ τὰ 25 ο/ο εἰς τὰς μπανανοφυτείας, τὰ πορτοκάλια καὶ τὰς ἐλαίας (Πίναξ 43).

Μολονότι τὰ 83 ο/ο τῶν ἀγροτῶν ἐδήλωσαν ὅτι ἡ ἐδαφικὴ διάβρωσις εἰς τὰ ἀγροκτῆματά των ἦτο πρόβλημα σοβαρὸν, ὀλιγώτεροι τῶν 50 ο/ο ἐχρησιμοποιοῦν γεωργικοὺς ἀναβαθμοὺς (πεζούλια) ἢ τάρφους πρὸς παρεμπόδισιν τῆς διαβρώσεως.

ΠΙΝΑΞ 43. Ποσοστά των χρησιμοποιούντων λιπάσματα εις τὰς διαφόρους καλλιέργειας, Κρήτη, 1948.

Προϊόντα	Ποσοστά χρησιμοποιούντων λιπάσματα
Έλαιαι	27
Πορτοκάλια	25
Μανταρίνια	(1)
Λεμόνια	5
Μπανάνες	20
Πυρηνόκαρποι	(1)
Σταφύλια	60
Δημητριακά	66

(1) Όλιγώτερον του 0,5 ο/ο.

Τό 1/7 των αγροτών οι οποίοι αντιμετώπιζον αυτό το πρόβλημα δέν ελάμβανον μέτρα έναντίον τῆς διαβρώσεως.

Ός πρὸς τὸ σύστημα τῆς ἐκ περιτροπῆς καλλιέργειας ὠρισμένων προϊόντων, πρᾶγμα πρωτίστης σημασίας διὰ τὰ ἐδάφη τὰ σχετικῶς περιωρισμένης γονιμότητος, τὰ 13 ο/ο των αγροτών ἐδήλωσαν, ὅτι δέν τὸ ἐφαρμόζουν. Ἄλλα 24 ο/ο ἐφαρμόζουν τὴν μέθοδον μόνον εἰς τὴν καλλιέργειαν των δημητριακῶν. Οὕτως, εἰς τὸ σύνολον των 37 ο/ο των αγροκτημάτων δέν ἐφηρμόζετο ἢ ἐκ περιτροπῆς καλλιέργεια μετὴν συνήθη ἔννοιαν τῆς ἀλλαγῆς τοῦ τύπου τοῦ καλλιεργουμένου προϊόντος.

Μόνον τὰ 12 ο/ο των αγροτών συμπεριελάμβανον τὰ ὄσπρια εἰς τὸ τακτικὸν σύστημα τῆς ἐκ περιτροπῆς καλλιέργειας καὶ μόνον τὰ 25 ο/ο περιελάμβανον τὰ ὄσπρια καὶ ἕνα ὀποιοδήποτε εἶδος χόρτου ἐναλλάξ, τοῦτο δὲ θεωρεῖται οὐσιῶδες διὰ μίαν καλὴν ἐναλλαγὴν, ἰδίως εἰς ἐδάφη ἐπικλινῆ, ἐν τούτοις τὰ δύο τρίτα των αγροτών ἐκαλλιέργουν τὰ ὄσπρια.

Τὰ παραδείγματα αὐτὰ ἀρκοῦν διὰ νὰ ἀποδείξουν ὅτι ἂν καὶ οἱ ἀγρόται τῆς Κρήτης διέγνωσαν τὰ σπουδαιότερά των προβλήματα καὶ πλεῖστοι ἐξ αὐτῶν γνωρίζουν πῶς πρέπει νὰ ἀντιμετωπίζουν τὰ διάφορα ζητήματά των, ὑπάρχει κάτι ἄλλο τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ γίνῃ πρὸς παρότρυνσιν αὐτῶν ἵνα ἐφαρμόσουν τὸ καλύτερον σύστημα εἰς τὰ μικροαγροκτήματά των. Ἡ ἐντατικὴ καλλιέργεια ἀπαιτεῖ μεγάλην ἀποδοτικότητά διὰ νὰ ἀποκομίσουν μεγάλα ποσοστά κατὰ στρέμμα, ἀλλὰ χρειάζεται μεγάλῃ προσπάθεια διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ θέλησις καὶ ἡ ἐπιδεξιότης εἰς τοὺς ἀγρότας, ὥστε νὰ ἔχη ἀπόδοσιν ὁ μόχθος των.

3.—Κεφάλαιον, κινήτριος δύναμις καὶ πόροι ἐξοπλισμοῦ

Τὸ 1948 ἡ μέση ἀξία τοῦ αγροκτήματος ἐξετιμάτο 5,455 δολλάρια ἢ περίπου 590 δολλάρια ἀνὰ τέσσαρα στρέμματα. Ἐν ὄψει τῆς ποιότητος τοῦ ἐδάφους καὶ τῆς παραγωγικότητος αὐτοῦ, ἡ τοιαύτη ἀποτίμησις ἀντανακλᾷ τὴν πυκνότητα τοῦ πληθυσμοῦ καὶ ἐλαχίστας

μεταβιβάσεις κυριότητος τῶν ἀκινήτων. Προσφάτως, ἀγοραστής μικρῶν ἀγροκτημάτων εἰς τὴν Κοινότητα Ἐνω Ἀρχάνες, κατέβαλε 750 δολλάρια κατὰ στρέμμα καὶ ἠγόρασε ἀρκετὴν ἔκτασιν χέρσου ἐδάφους διὰ νὰ καλλιεργήσῃ ροζακὶ σταφύλι. Μετὰ τὴν ἐτοιμασίαν τῆς γῆς, τὴν φύτευσιν τῆς ἀμπέλου καὶ τὴν ἀνέγερσιν τῶν ἀπαιτουμένων ἐγκαταστάσεων διὰ τὴν περίστασιν, ὁ ἰδιοκτῆτης ἠλπίζεν ὅτι τὸ κτῆμα θὰ ἤξιζε περὶ τὰ 1000 δολλάρια κατὰ στρέμμα μὲ τρεχούσας τιμὰς πληθωρισμοῦ. (Ἴδε ἐπίσης Παράρτημα 5, Πίνακας Α 74 καὶ Α 77).

Σχετικῶς ἐλάχιστοι ἐπώφελοῦντο τῶν πιστωτικῶν διευκολύνσεων εἰς τὴν Κρήτην διὰ τὴν ἀγορὰν γαιῶν, ἀλλὰ τὰ προϊόντα τοιούτων δανείων κατὰ τὰ τρία πέμπτα σχεδόν, ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὴν χρηματοδότησιν τῆς καλλιεργείας. Ἀναλυτικώτερα ἐξέτασις τοῦ θέματος τῶν πιστωτικῶν διευκολύνσεων καὶ τῆς ἀξιοποιήσεως αὐτῶν ἐκ μέρους τῶν ἀγροτῶν ἐγένετο εἰς τὸ Κεφάλαιον ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἀγροτικαὶ Πιστώσεις».

Κατὰ τὸ 1948 οἱ γαιοκτῆμονες, κατὰ μέσον ὄρον ἐχρησιμοποίησαν ἐργαλεῖα καὶ ἐν γένει ἀγροτικὸν ἐξοπλισμὸν ἀξίας περίπου 32 δολλαρίων (ἓνα ἄροτρον, ἓνα δρέπανον καὶ μίαν σκαλίδα—τσάπαν).

Ἐπὶ πλέον, ὁ μέσος ἀγρότης διέθετεν ἓνα ὄνον, ἓνα βοῦν ἢ μίαν ἀγελάδα διὰ τὴν ἐργασίαν του καὶ τὰ σχετικὰ χάρμπουρα. Ὁ ὑπ' ἀριθ. 44 Πίναξ παρέχει τὴν γενικὴν εἰκόνα τοῦ ἀγροτικοῦ ἐξοπλισμοῦ τῆς Κρήτης. Τὰ δύο τρίτα τῶν ἀγροτῶν διέθετον σάγματα (σαμάρια), τὰ δύο πέμπτα ξύλινα ἄροτρα καὶ περίπου τὸ ἓν πέμπτον ψεκαστικὰς συσκευάς, ξυλίνους βωλοκόπους καὶ ἀτσαλένια ἄροτρα.

Πρὸς τούτοις ὑπολογίζεται ὅτι ὑπῆρχον εἰς τὴν νῆσον 19 γαιωτρύπανα, 37 τρακτέρ, ἰδιοκτησίᾳ τοῦ Κράτους, παρεχόμενα πρὸς χρῆσιν εἰς τὰς γεωργικὰς Σχολὰς ἢ ἐπὶ μισθώσει εἰς τοὺς ἀγρότας, μὲσω τῆς Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς. Εἰς τὸ Ἡράκλειον ὑπῆρχον τρία ἰδιόκτητα τρακτέρ.

ΠΙΝΑΞ 44. Ποσοστὰ ἀγροκτημάτων τὰ ὅποια διέθετον εἰδικοὺς τύπους ἀγροτικοῦ ἐξοπλισμοῦ, Κρήτη, 1948.

Εἶδη ἐξοπλισμοῦ	Οἱ διαθέτοντες ἓνα	Οἱ διαθέτοντες πλείονα τοῦ ἑνὸς
Ξύλινον ἄροτρον	42	1
Χαλύβδινον ἄροτρον	24	3
Ξύλινος βωλοκόπος	21	1
Χαλύβδινος βωλοκόπος	1	—
Ἀντλία κινούμεναι ὑπὸ ζώων	4	1
Ἀντλία δι' ἀνεμομόλου	2	2
Ἀντλία μηχανοκίνητοι	(¹)	(¹)
Κάρρα καὶ ἄμαξα	3	—
Σαμάρια	70	9
Ψεκαστικὰ συσκευαί	22	—

(1) Ὀλιγώτεροι τῶν 1 ο/ο.

Ἡ κυρία πηγή τῆς ἀγροτικῆς κινητηρίου δυνάμεως εἶναι τὰ 35.000—45.000 βοοειδῆ, 4,500 ἄλογα, 9.000 ἡμίονοι καὶ 45.000 ὄνοι τῆς νήσου. Εἰς τὰ 52.350 μικροαγροκτῆματα, συνολικῶς ὑπῆρχον 70.000 ὑποζύγια ἢ περὶ τὰς 1,3 κεφαλὰς δι' ἕκαστον ἀγρόκτημα. Μόνον τὰ 4 ο/ο τῶν ἀγροκτῆμάτων διέθετον πλέον τοῦ ἑνὸς ἡμίονου, ἐνῶ τὰ 11 ο/ο διέθετον ὄνους πλέον τοῦ ἑνός. Ἐπειδὴ ὁ βόυς καὶ ἡ ἀγελὰς ἀποτελοῦν ἰδεώδεις ζευγάρια ὡς ὑποζύγια, τὰ 22 ο/ο τῶν χρησιμοποιούντων εἰς τὰ ἀγροκτῆματα ἀγελάδας ὡς ὑποζύγια, διέθετον ἀνὰ δύο τοιαύτας εἰς τὸ ἀγρόκτημά των.

Ὁ ὄνος, ὁ ὁποῖος μπορεῖ νὰ συντηρῆται μὲ ὅ,τι δῆποτε καὶ μὲ ἐλαχίστην ποσότητα τροφῆς, παρέχει πλεονεκτήματα, ἐναντι τῶν ἵππων καὶ τῶν βοοειδῶν, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἀνάγκη, ἐκτός ἀπὸ τὰ χόρτα, καὶ ἀπὸ κριθᾶρι κ.λ.π. Ὁ ὄνος ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερον μέσον μεταφορᾶς, διὰ τοὺς ἀγρούς, ὅμως, τὰ βοοειδῆ, οἱ ἵπποι καὶ οἱ ἡμίονοι παρέχουν τὸ πλεονέκτημα τῆς περισσοτέρας ἀποδόσεως.

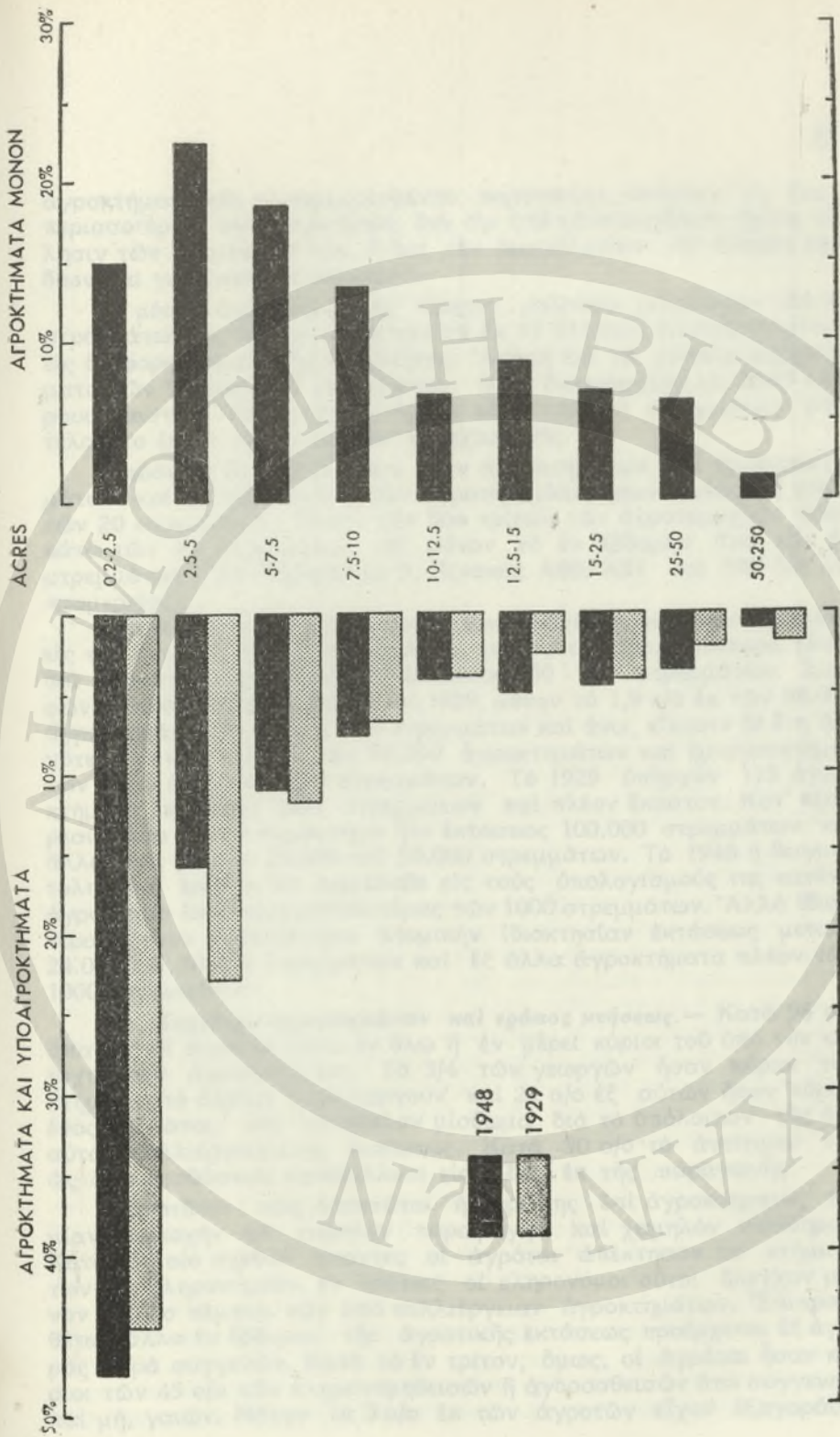
Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐρεύνης διεπιστώθη, ὅτι ἡ ἐπικρατοῦσα μέθοδος καλλιέργειας εἰς τὴν Κρήτην ἦτο πρωτόγονος. Αἱ περισσότεραι ἀγροτικαὶ ἐργασίαι ἐξετελοῦντο διὰ τῶν χειρῶν ἐξαιρουμένης τῆς ἀροτριάσεως. Ὁ μέσος ἀγρότης διέθετεν ἐλάχιστον ἀγροτικὸν ἐξοπλισμὸν, χρησιμοποιῶν ἕνα ξύλινο ὄροτρον, ἕνα βωλοκόπον ἀπὸ καδρόνια, μίαν τσάπαν καὶ ἕνα δρεπάνι χειρός. Τὸ ἀλώνισμα τῶν δημητριακῶν ἐκτελεῖται κατὰ τρόπον πρωτόγονον.

Τὸ ἐν πέμπτῳ τῶν ἀγροτῶν ἐξέφρασαν τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἀποκτήσουν καινούργια, συγχρονισμένα, ἐργαλεῖα καὶ μηχανήματα διὰ νὰ αὐξήσουν τὴν παραγωγὴν. Ἐπὶ τὰ τοῖς ἑκατὸν προέβαλον τὴν ἀνάγκη τῆς προμηθείας ζῶων διὰ τὰς ἐργασίας των. Μὲ μέσον ὄρον 13 κλήρων ἐκτάσεως γῆς δισπαρμένων εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Κοινότητος, δὲν εἶναι δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθοῦν παρὰ μόνον ἐργαλεῖα χειροκίνητα, ἐκτός ἐὰν καταρθῶντο ἐνσωμάτωσις πολλῶν κλήρων εἰς ἕνα σύνολον. Εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν, περιοχὴν παραγωγῆς φυσιτικῶν ἐχρησιμοποιεῖτο Κρατικὸν τρακτέρ διὰ τὴν ἀροτρίωσιν τοῦ ἐδάφους.

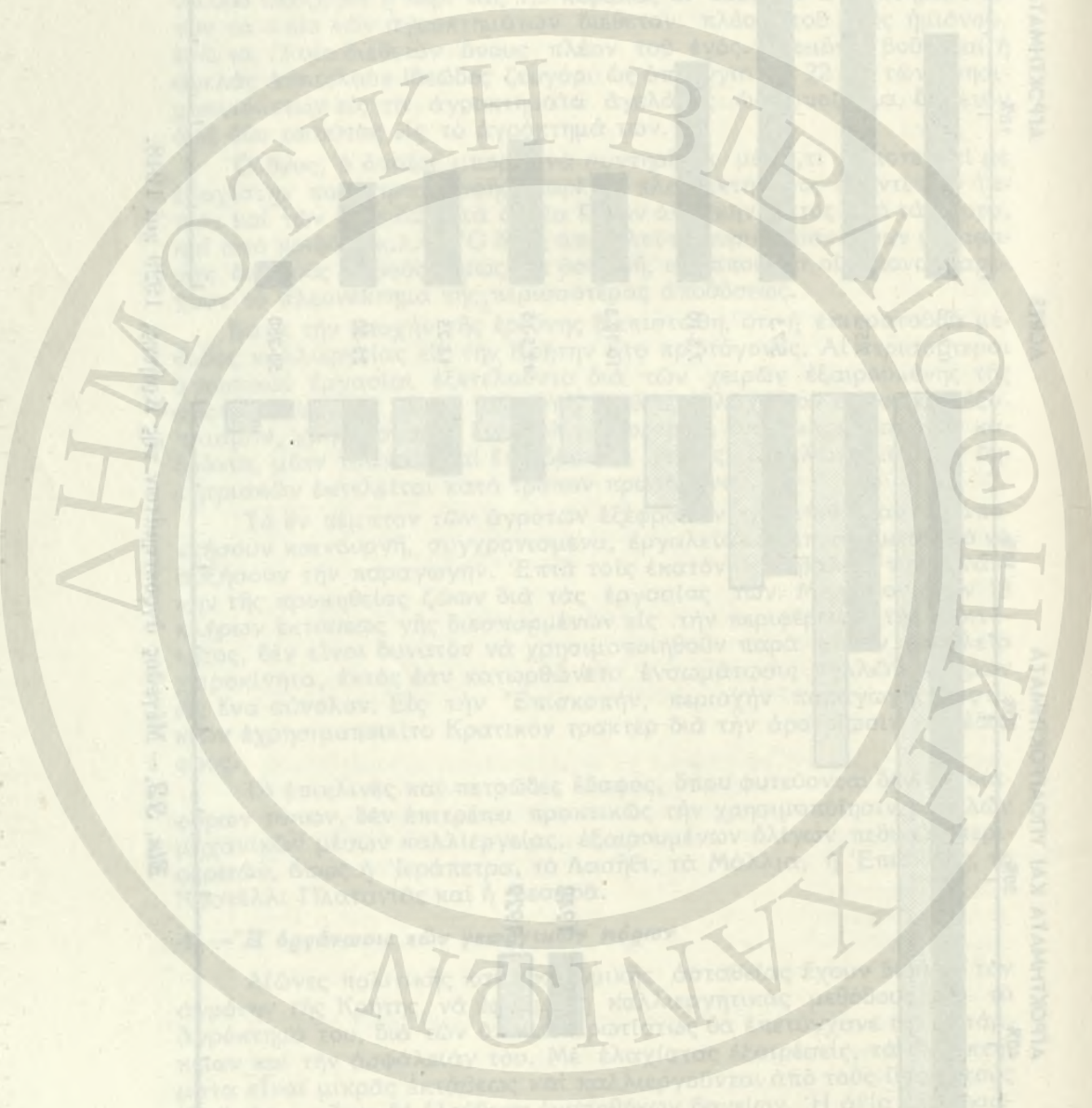
Τὸ ἐπικλινὲς καὶ πετρῶδες ἔδαφος, ὅπου φυτεύονται δένδρα διαφόρων τύπων, δὲν ἐπιτρέπει πρακτικῶς τὴν χρησιμοποίησιν μεγάλων μηχανικῶν μέσων καλλιέργειας, ἐξαιρουμένων ὀλίγων πεδινῶν περιφερειῶν, ὅπως ἡ Ἱεράπετρα, τὸ Λασιθί, τὰ Μάλλια, ἡ Ἐπισκοπὴ, τὸ Καστέλλι Πλατανιάς καὶ ἡ Μεσαρᾶ.

4.—Ἡ ὀργάνωσις τῶν γεωργικῶν πόρων

Αἰῶνες πολιτικῆς καὶ οἰκονομικῆς ἀσταθείας ἔχουν διδάξει τὸν ἀγρότην τῆς Κρήτης, νὰ ἐφαρμόζη καλλιεργητικὰς μεθόδους εἰς τὸ ἀγρόκτημά του, διὰ τῶν ὁποίων πρωτίστως θὰ ἐπιτύγχανε τὴν αὐτάρκειαν καὶ τὴν ἀσφάλειάν του. Μὲ ἐλαχίστας ἐξαιρέσεις, τὰ ἀγροκτῆματα εἶναι μικρᾶς ἐκτάσεως καὶ καλλιεργοῦνται ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς ἰδιοκτήτας, εἶναι δὲ ἐλεύθερα ἐνυποθήκων δανείων. Ἡ ἀξία τῆς οἰκιακῆς παραγωγῆς τροφίμων καὶ ρουχισμοῦ, εἶναι ἴση πρὸς τὸ ἥμισυ τοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματος. Ἡ πλειονότης τῶν ἀγροτῶν μὲ τὰ μικρὰ

Εικ. 32. — Μέγεθος αγροκτημάτων της Κρήτης, 1929 και 1948.

Η παρούσα μελέτη είναι η κεντρική μελέτη που είναι
 1950 - 1955 3,000 3,500 4,000 4,500 5,000 5,500
 6,000 6,500 7,000 7,500 8,000 8,500 9,000 9,500
 10,000 10,500 11,000 11,500 12,000 12,500 13,000 13,500
 14,000 14,500 15,000 15,500 16,000 16,500 17,000 17,500
 18,000 18,500 19,000 19,500 20,000 20,500 21,000 21,500
 22,000 22,500 23,000 23,500 24,000 24,500 25,000 25,500
 26,000 26,500 27,000 27,500 28,000 28,500 29,000 29,500
 30,000 30,500 31,000 31,500 32,000 32,500 33,000 33,500
 34,000 34,500 35,000 35,500 36,000 36,500 37,000 37,500
 38,000 38,500 39,000 39,500 40,000 40,500 41,000 41,500
 42,000 42,500 43,000 43,500 44,000 44,500 45,000 45,500
 46,000 46,500 47,000 47,500 48,000 48,500 49,000 49,500
 50,000 50,500 51,000 51,500 52,000 52,500 53,000 53,500
 54,000 54,500 55,000 55,500 56,000 56,500 57,000 57,500
 58,000 58,500 59,000 59,500 60,000 60,500 61,000 61,500
 62,000 62,500 63,000 63,500 64,000 64,500 65,000 65,500
 66,000 66,500 67,000 67,500 68,000 68,500 69,000 69,500
 70,000 70,500 71,000 71,500 72,000 72,500 73,000 73,500
 74,000 74,500 75,000 75,500 76,000 76,500 77,000 77,500
 78,000 78,500 79,000 79,500 80,000 80,500 81,000 81,500
 82,000 82,500 83,000 83,500 84,000 84,500 85,000 85,500
 86,000 86,500 87,000 87,500 88,000 88,500 89,000 89,500
 90,000 90,500 91,000 91,500 92,000 92,500 93,000 93,500
 94,000 94,500 95,000 95,500 96,000 96,500 97,000 97,500
 98,000 98,500 99,000 99,500 100,000

άγροκτήματα και με περιορισμένη παραγωγή, ανήκουν εις ένα η περισσότερους συνεταιρισμούς, δια την υπό εύνοϊκότερους όρους πώλησιν τών προϊόντων των, η δια την διευκόλυνσιν της άγορας έφοδίων και γεωργικου έξοπλισμου.

Τò μέσον άγρόκτημα της Κρήτης, μολοντί μικρότερον τών 40 στρεμμάτων εις έκτασιν, άπετελείτο εκ 13 κλήρων, δισκορπισμένων εις διάφορα σημεία της Κοινότητος. Άκόμη και τὰ μεγάλα άγροκτήματα τών 50 έως 1000 στρεμμάτων, ησαν διεσπαρμένα εις 20-85 κλήρους έκαστον. Μερικά άγροκτήματα κάτω τών 50 στρεμμάτων άπετελούντο εκ 19 κχωρισμένων τεμαχίων γης.

Σχεδόν τὰ δύο τρίτα όλων τών άγροκτημάτων και ήμιαγροκτημάτων και τὰ δύο πέμπτα τών άγροτεμαχίων, ησαν έκτάσεως κάτω τών 20 στρεμμάτων. Πλέον τών δύο τρίτων τών άγροτεμαχίων ησαν κάτω τών 40 στρεμμάτων και μόνον τò εν εβδομον ανω τών 60 στρεμμάτων ("Ιδε Παράρτημα 5, Πίνακας Α80, Α81 και Α82 δια λεπτομερείας).

Κατά την τελευταίαν είκοσαετίαν, ελάχισται μεταβολαι επήλθον εις την έκτασιν τών άγροκτημάτων, μολοντί υπάρχει ελαφρά τάσις δια ποσοστόν άγροκτημάτων έκτάσεως 50 - 200 στρεμμάτων. Συμφώνως πρός την άπογραφην του 1929, μόνον τò 1,9 ο/ο εκ τών 88.000 άγροκτημάτων έκτάσεως 200 στρεμμάτων και ανω, είκοσιν δε έτη άργότερα μόνον 1 ο/ο εκ τών 92.250 άγροκτημάτων και ήμιαγροκτημάτων ησαν έκτάσεως 200 στρεμμάτων. Τò 1929 υπήρχον 115 άγροκτήματα έκτάσεως 1000 στρεμμάτων και πλέον έκαστον. Κατ' εξαίρεσιν ένα μόνον άγρόκτημα ητο έκτάσεως 100.000 στρεμμάτων και άλλο ένα μεταξύ 25.000 και 50.000 στρεμμάτων. Τò 1948 η δειγματοληπτική έρευνα δέν περιέλαβε εις τούς υπολογισμούς της κανένα άγρόκτημα έκτάσεως μεγαλυτέρας τών 1000 στρεμμάτων. Άλλά ιδιαιτέρα έρευνα άπεκάλυψεν άτομικήν ιδιοκτησίαν έκτάσεως μεταξύ 24.000 και 50.000 στρεμμάτων και έξ άλλα άγροκτήματα πλέον τών 1000 στρεμμάτων.

β) Κυριότης άγροκτημάτων και τρόπος κήσεως.— Κατά 96 ο/ο άπαντες οί άγρόται είναι εν όλω η εν μέρει κύριοι του υπό την κατοχήν των άγροκτήματος. Τὰ 3/4 τών γεωργών ησαν κύριοι του κτήματος τò όποιον εκαλλιέργουν και 20 ο/ο έξ αυτών ησαν κύριοι ενός τμήματος, και κατέβαλον μίσθωμα δια τò υπόλοιπον της υπ' αυτών καλλιεργουμένης έκτάσεως. Κατά 90 ο/ο τò αντίτιμον της ως ανω μισθώσεως κατεβάλλετο εις είδος εκ της παραγωγής.

Έρωτάται : πώς αποκτάται η κυριότης επι άγροκτήματος εις μίαν περιοχήν με χαμηλήν παραγωγήν και χαμηλόν εισόδημα ; Κατά 50 ο/ο σχεδόν άπαντες οί άγρόται απέκτησαν τὰ κτήματά των εκ κληρονομίων, εν τούτοις οί κληρονόμοι ουτοι ηλεγχον μόνον τὰ δύο πέμπτα τών υπό καλλιέργειαν άγροκτημάτων. Έπιπροσθέτως άλλο εν εβδομον της άγροτικής έκτάσεως προέρχεται έξ άγορας παρά συγγενών. Κατά τò εν τρίτον, όμως, οί άγρόται ησαν κύριοι τών 45 ο/ο τών κληρονομηθεισών η άγορασθεισών από συγγενείς και μη, γαιών. Μόνον τὰ 3 ο/ο εκ τών άγροτών είχον εξαγοράσει

καθ' ολοκληρίαν τὰ ὑπὸ κατοχὴν τῶν εὐρισκόμενα ἀγροκτῆματα.

γ) Μέθοδοι ἐφαρμογῆς τῆς «Πολιτικῆς τῆς ἀγορᾶς».—Μεταξὺ τῶν ἀσχολουμένων εἰς τὴν δενδροκομίαν καὶ τὴν ἀμπελοκαλλιέργειαν, ὑπῆρχε μεγάλη διαφορά, κατὰ ποσοστὸν, ὡς πρὸς τὴν πώλησιν εἰς τὴν ἀγορὰν μέρους τοῦ προϊόντος τῆς παραγωγῆς τῶν. Παραδείγματος χάριν: κατὰ τὰ τέσσαρα πέμπτα οἱ ἀγρόται, οἱ παράγοντες σταφίδα καὶ κατὰ τὰ δύο τρίτα, οἱ παράγοντες ἐπιτραπέζια σταφύλια καὶ κάστανα, ἐπώλουν μέρος τῶν προϊόντων αὐτῶν εἰς τὴν ἀγορὰν, ἐνῶ μόνον τὸ ἕν ἕκτον καλλιεργητῶν τῶν σταφυλιῶν διὰ τὴν οἴνοπαραγωγὴν μετέφερον μέρος τῶν προϊόντων τῶν εἰς τὴν ἀγορὰν πρὸς πώλησιν. Ἀπὸ τοὺς παραγωγούς πορτοκαλιῶν, κερασιῶν καὶ ἐλαιῶν τὸ ἕν τρίτον καὶ ἀπὸ τοὺς χαρουπιῶν τὸ 50 ο/ο, ἐπώλουν μέρος τοῦ προϊόντος τῶν εἰς τὴν ἀγορὰν κατὰ τὸ 1947, μόνον δὲ τὸ ἕν ἕκτον τῶν παραγωγῶν λεμονιοῦ, τὸ ἕν πέμπτον μπανάνας καὶ τὸ ἕν τέταρτον μανταρινιῶν ἔδιδον τὰ προϊόντα τὰ πρὸς πώλησιν. Κατὰ πλειονότητα, τὰ ἀγροκτῆματα παρήγαγον πρωτίστως ὠρισμένα προϊόντα διὰ τὴν ἐσωτερικὴν κατανάλωσιν. (Ἴδε Παράρτημα 5, Πίνακας 5, Α96 - Α101 διὰ λεπτομερείας).

Μόνον τὰ 12 ο/ο τῶν ἀγροτῶν ἐπώλουν προϊόντα ἀξίας κάτω τῶν 125 δολλαρίων κατὰ τὸ ἔτος 1947 - 1948. Μόνον τὰ 15 ο/ο ἐπώλησαν εἶδη ἀξίας πλέον τῶν 375 δολλαρίων. Κατὰ μέσον ὄρον αἱ πωλήσεις τῶν προϊόντων ἀπὸ ἕκαστον ἀγροκτῆμα ἀνῆλθον εἰς 170 δολλάρια. Μὲ μέσην ἀξίαν ἐκάστου ἀγροκτῆματος 5.500 δολ. ὡς κεφαλαίου, τοῦτο ἀντιπροσωπεύει ἀκαθάριστον κέρδος 3.1 ο/ο.

Τινες ἐκ τῶν ἀγροτῶν κατὰ μέσον ὄρον ἐπραγματοποίησαν ἐννέα ταξίδια εἰς τὴν ἀγορὰν ἐντὸς τοῦ ἔτους καὶ δι' ἕκαστον ταξίδιον κατηνάριστον δύο ὥρας. Τὰ δύο τρίτα τῶν ἀγροτῶν ἐπραγματοποίησαν ἐντὸς τοῦ ἔτους ὀλιγωτέρας τῶν πέντε μεταβάσεων εἰς τὴν ἀγορὰν, ἀλλὰ τὰ 8 ο/ο κατὰ μέσον ὄρον ἔκαμον 2 ταξίδια καὶ πλέον μηνιαίως. Σχεδὸν τὰ τρία πέμπτα τῶν ἀγροτῶν, ἐνήργουν τὰς συναλλαγὰς τῶν εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν ἢ χωρίον. Κατὰ 50 ο/ο ἐχρησιμοποιοῦν ὑποζύγια διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν καὶ 15 ο/ο ἐξ αὐτῶν ἐχρησιμοποιοῦν ὑποζύγια καὶ αὐτοκίνητα, μόνον δὲ τὰ 25 ο/ο ἐχρησιμοποιοῦν αὐτοκίνητα μόνον. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι εὐρίσκονται πλησίον τῶν αὐτοκινητοδρόμων, οἱ ὅποιοι ὅμως ἐσπάνιζον εἰς τὰς πλείστας ἀγροτικὰς περιφερείας.

γ) Οἱ συνεταιρισμοί.—Τὰ ἐβδομήντα τοῖς ἑκατὸν τῶν ἀγροτῶν ἦσαν μέλη συνεταιρισμοῦ τινος, προμηθευτικοῦ, καταναλωτικοῦ, ἢ πιστωτικοῦ τοιοῦτου. Μόνον τὰ 34 ο/ο διέθετον τὰ προϊόντα τῶν πρὸς πώλησιν, διὰ τῶν συνεταιρισμῶν τῶν, μολοντί τὰ 59 ο/ο ἐδήλωσαν ὅτι ἦσαν ὑπὲρ τῶν συνεταιρισμῶν, καθόσον οὗτοι συνέβαλλον τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἐξασφάλισιν ὑψηλοτέρων τιμῶν. Τὰ 50 ο/ο καὶ πλέον τῶν ἀγροτῶν ἐπίστευον ὅτι ὁ συνεταιρισμὸς ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ περισσοτέρας ὑπηρεσίας εἰς τὰ μέλη του ἀπὸ ὅ,τι ἔπραττε ἕως τότε. Τὰ 19 ο/ο τῶν ἀγροτῶν ἦσαν ἐντεταγμένοι εἰς συνεταιρισμούς, περὶ τὰ 50 ο/ο δὲ ἐξ αὐτῶν ἀνῆκον εἰς τινα

ἀγροτικὸν πιστωτικὸν συνεταιρισμὸν καὶ τὸ ἕν δέκατον εἰς συνεταιρισμὸν ἐλαιολάδου.

Οἱ συνεταιρισμοὶ ἀγροτικῆς πίστεως, ἀπέβλεπον εἰς τὴν χορήγησιν δανείων εἰς τὰ μέλη των διὰ τῆς Ἀγροτικῆς Τράπεζης, διὰ τὴν προμήθειαν σπόρου, λιπασμάτων, γεωργικῶν ἐργαλείων καὶ ἄλλων ἐφοδίων. Ἡ Ἀγροτικὴ Τράπεζα εἶχεν ἐξουσιοδοτήσει τὰς ἐνώσεις τῶν συνεταιρισμῶν τούτων νὰ μεριμνήσουν διὰ τὴν παραλαβὴν, ἐναποθήκυσιν εἰς τὰς ἀποθήκας τῆς ἐνώσεως, μεταφορὰν καὶ κατανομήν τῶν ἀγροτικῶν ἐφοδίων, ἔναντι προμηθείας 1/6 ο/ο, καταβαλλομένης εἰς τὰς ἐνώσεις διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἐργασιῶν τούτων. Τὰ μέλη τῶν συνεταιρισμῶν ἠδύνατο νὰ προμηθεύωνται τὰ ἀπαραίτητα των εἶδη ἐπὶ πιστώσει ἕν περιπτώσει καθ' ἣν εἶχον ἐξοφλήσει τὰ πρὸς τὴν Ἀγροτικὴν Τράπεζαν χρέη των τοῦ προηγουμένου ἔτους, ἄλλως θὰ κατέβαλλον τὸ ἀντίτιμον αὐτῶν εἰς μετρητά.

Ἐπιπροσθέτως, οἱ πιστωτικοὶ οὔτοι συνεταιρισμοὶ συνεκέντρωναν, ἀποθήκευον καὶ ἐπεξεργάζοντο, ἐν ἀνάγκῃ δὲ καὶ ἐπώλουν, τὰ ὑπὸ τῶν μελῶν παραχθέντα προϊόντα, εἰς τιμὰς καθοριζομένας ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων ἀρχῶν. Ἡ χρηματοδότησις ἐγένετο παρὰ τῆς Ἀγροτικῆς Τράπεζης μὲ τόκον 7 ο/ο - 8 1/2 ο/ο. Τὸ 1948, ὑπῆρχον συνεταιρισμοὶ, οἱ ὁποῖοι ἐφήρμοσαν τὸ σχέδιον τοῦτο εἰς ἕξι διάφορα εἶδη προϊόντων ἦτοι τὴν σουλτανίναν, τὸ ἐλαιόλαδον, τὸν οἶνον, τὸ τυρί, τὸ μέλι καὶ τὰ ψάρια. Οἱ ἀλιευτικοὶ συνεταιρισμοὶ διέθετον ἀλιευτικὰς λέμβους βάσει τοῦ συνεταιριστικοῦ συστήματος.

Οἱ συνεταιρισμοὶ οὔτοι ἐν Κρήτῃ ἐφήρμοζον τὴν ἰδίαν διαδικασίαν, τὴν ὁποίαν ἐφαρμόζουσιν ἐν Ἀμερικῇ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ὁμοειδεῖς ὀργανισμοὶ. Κατὰ τὸν θερισμὸν οἱ συνεταιρισμοὶ εἰδοποιοῦν τὰ μέλη των περὶ τῆς τιμῆς εἰς τὴν ὁποίαν οὔτοι θὰ ἠγόραζον τὰ προϊόντα των. Ἡ πληρωμὴ θὰ ἐγίνετο ἅμα τῇ παραδόσει τοῦ πράγματος εἰς τὴν ἀποθήκην τοῦ συνεταιρισμοῦ. Μετὰ δὲ τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν λογαριασμῶν καὶ τὴν ἐκπτώσιν τῶν πρὸς τὴν ἕνωσιν καὶ τὸν συνεταιρισμὸν ὀφειλῶν, τὸ ὑπόλοιπον κατεβάλλετο εἰς ἕκαστον συνεταιρὸν παραγωγόν. Οὕτως ὁ παραγωγὸς εἶχε ταμειακὴν εὐχέρειαν καὶ δὲν ἠναγκάζετο νὰ πωλήσῃ εἰς χαμηλὰς τιμὰς λόγω μεγάλης προσφορᾶς. Τοῦτο ἐπιτρέπει εἰς τὸν συνεταιρισμὸν νὰ ὀρίσῃ αὐτὸς τὴν κατάλληλον στιγμὴν πωλήσεως. Συνήθως τοῦτο ἐξησφάλιζεν εὐνοϊκωτέρας τιμὰς διὰ τὸν παραγωγόν, ἰδίως ὅταν αἱ τιμαὶ ἀνῆρχοντο λόγω πληθωρικῆς κυκλοφορίας. Τὰ τελικὰ ἀποτελέσματα θὰ ἐξαρτηθοῦν ἐκ τῆς διαχειριστικῆς ἱκανότητος τοῦ συνεταιρισμοῦ νὰ προβλέπῃ τὸν παράγοντα προσφορᾶ καὶ ζήτησις, καθὼς καὶ ἐκ τοῦ συναγωνισμοῦ μὲ τὸ ἰδιωτικὸν ἐμπόριον. Εἰς μίαν χώραν ὅπου τὸ ἐπιτόκιον ἔναντι ἐμπορικῶν ἐγγράφων εἶναι ἐξαιρετικὰ ὑψηλὸν καὶ ἐκ μέρους τῶν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων ἐπιδιώκεται πραγματοποίησις μεγάλων κερδῶν, τὰ πλεονεκτήματα διὰ τοὺς μικροὺς παραγωγοὺς εἶναι μεγαλύτερα ἀπὸ ὅ,τι θὰ ἐνόμιζον οἱ συνηθισμένοι εἰς τὰς συνθήκας τῶν Η.Π.Α.

Παράδειγμα : Οἱ καλλιεργηταὶ σταφυλιῶν διὰ τὴν οἴνοπαραγωγὴν περιφερείας Καστελλίου-Κισσάμου, ἴδρυσαν συνεταιρισμὸν καὶ εἰ-

σέπραξαν 3 σέντς έναντι της αξίας ήμισείας λίβρας, ενώ οι πωλήσαντες εις ιδιώτας εμπόρους, εισέπραξαν ολιγώτερον του ενός σέντς κατά λίβραν. Τοῦτο ἐν μέρει ὠφείλετο εἰς τὸ γεγονός ὅτι ὁ συνεταιρισμὸς εἶχε τὴν εὐχέρειαν καὶ τὰ μέσα νὰ παράγῃ κρασί ἀνωτέρας ποιότητος ἀπὸ ὅ,τι θὰ ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ ὁ ιδιώτης.

Ἐκ μέρους τῶν ιδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων ἠκούοντο παράπονα ἐναντίον τῶν συνεταιρισμῶν, διότι οὗτοι δὲν περιορίζοντο μόνον εἰς τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν μελῶν των διὰ τῆς πωλήσεως τῶν προϊόντων καὶ ἀγορᾶς γεωργικῶν ἐφοδίων.

Οἱ συνεταιρισμοὶ ἐκατηγοροῦντο ὅτι, ἐπωφελοῦμενοι τῆς προνομιακῆς των θέσεως, προέβαινον εἰς τὴν εἰσαγωγὴν παντὸς εἴδους ἀντικειμένων διὰ τὰς προσωπικὰς καὶ οἰκογενειακὰς ἀνάγκας, ὡς ἐνδυμάτων, ὑποδημάτων κλπ. ἐπὶ ζημίᾳ τοῦ ιδιωτικοῦ ἐμπορίου εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὁποίου ὑπάγεται ἡ τοιαύτη ἐμπορία. Ἄλλὰ ὁ Νόμος ὁ ὁποῖος ἐψηφίσθη τὸ 1929 καὶ ἀνεγνώρισε τὴν ἐπίσημον ὑπαρξίν τῆς συνεταιριστικῆς κινήσεως, σαφῶς καθώριζεν ὅτι εἰς τῶν κυριωτέρων ἀντικειμενικῶν σκοπῶν τῆς ὑπάρξεως τῶν συνεταιρισμῶν ἦτο ἡ ἐξυπηρέτησις τῶν μελῶν διὰ τῆς προμηθείας τοιούτων ἀγαθῶν. Οὕτω οἱ συνεταιρισμοὶ, ἐξαναγκάζοντες τοὺς ἐμπόρους νὰ εἶναι περισσότερον λογικοὶ καὶ μετρημένοι εἰς τὰς τιμὰς των, ἐπετύγχανον νὰ αὐξήσουν, κατὰ τὴν γνῶμην τῶν μελῶν των, τὴν ἀγοραστικὴν δύναμιν ὅλων τῶν ἀγορατῶν.

Ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω, ἐλειτούργουν συνεταιρισμοὶ ἐγγειοβελτιωτικῶν ἔργων διὰ τὴν ἄρδευσιν ἢ ἀποστράγγισιν τοῦ ἐδάφους, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς αὐξήσεως τῆς ἀξίας τῶν γαιῶν διὰ τῆς ἐντατικωτέρας καλλιέργειας. Εἰς συνεταιρισμὸς ἀγορᾶς καὶ μισθώσεως γαιῶν ἐλειτούργει τὸ 1948. Οὗτος προέβαινε εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ μίσθωσιν γαιῶν διὰ λογαριασμὸν τῶν μελῶν αὐτοῦ. Τοιοῦτοι συνεταιρισμοὶ ἠδύνατο νὰ συντελέσουν εἰς τὴν αὐξησιν τῆς ἐκτάσεως τῶν ἀγρῶν, εἰς καταλλήλους θέσεις, διὰ τὴν μηχανικὴν καλλιέργειαν.

Δὲν ἐλειτούργουν πλέον εἰς τὴν Κρήτην οἱ ἄλλοτε πολυάριθμοι συνεταιρισμοὶ καλλιέργειας καὶ διαθέσεως τοῦ κίτρου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς παρουσίας ἐρεύνης, ὑπῆρχον ἐλάχιστα δένδρα κίτρου, διότι τὰ περισσότερα τῶν κατεστράφησαν ὑπὸ ἀσθενειῶν. Τοῦτο ἀποδεικνύει τοὺς κινδύνους τοὺς ὁποίους διατρέχουν αἱ εἰδικευμένα καλλιέργεια τῆς γεωργίας, καὶ τὴν ὑπάρχουσαν ἐπιτακτικὴν ἀνάγκην διὰ μίαν ἐντατικὴν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν παρὰ τῶν ἀρμοδίων.

Ἄπαντες οἱ ἀνωτέρω συνεταιρισμοὶ ὑπάγονται εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας. Συμφώνως πρὸς τὸ πρόσφατον πρόγραμμα (σχέδιον) 1949 - 1950, ἅπαντες οἱ ἀγρόται μιᾶς Κοινότητος, οἱ ἀνήκοντες τυχὸν εἰς τρεῖς ἢ πλείονας συνεταιρισμοὺς, θὰ κατετάσσοντο εἰς ἓνα ἐνιαῖον συνεταιρισμὸν. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἐπεδιώκετο ἡ αὐξησις τῆς ἀποδοτικότητος τῶν συνεταιρισμῶν καὶ ἡ ἀσφαλὴς ἐλάττωσις τῶν γενικῶν περιττῶν ἐξόδων.

Γ' ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΚΑΙ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΙΣ ΤΗΣ ΓΗΣ

Εἰς τὸ Κεφάλαιον Δ' ἐγένετο σύντομος ἐξέτασις τοῦ τρόπου ἐκμε-

ταλλεύσεως τῆς Κρητικῆς γῆς. Ὡς ἐπικουρικὸν ὕλικόν, διὰ τὴν κατανόησιν τῆς σχετικῆς σημασίας τῶν σημαντικωτέρων προϊόντων τῆς Κρήτης, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ τῆς Εὐρώπης καὶ Ἑγγύς Ἀνατολῆς, παρατίθεται κατωτέρω σειρὰ χαρτῶν εἰδικῶς συνταχθέντων ὑπὸ τῆς ὑπηρεσίας Ἀγροτικῶν Σχέσεων μετὰ τῆς Ἀλλοδαπῆς καὶ ἐκτυπωθέντων προσφάτως ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας τῶν Η.Π.Α. Κατωτέρω ἐπίσης παρέχεται σύντομος ἀνάλυσις τῆς σημασίας τῶν χαρτῶν τούτων.

1. — Σύγκρισις γεωργικῆς παραγωγῆς καὶ ἀναγκῶν πρὸς κατανάλωσιν ἀγαθῶν τῆς Κρήτης πρὸς τὰς λοιπὰς χώρας

Ἡ παραγωγή ἐλαίων καὶ αἰγοπροβάτων εἰς τὴν Κρήτην διεπιστάθη ὅτι ἦτο μεγαλυτέρα ἐν συγκρίσει πρὸς ἄλλας περιοχὰς τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἑγγύς Ἀνατολῆς. Προπολεμικῶς ἡ Κρήτη παρήγαγε περὶ τὰ 27 ο/ο τῶν ἐλαίων τῆς Ἑλλάδος καὶ τὰ 3 ο/ο τῆς Μεσογειακῆς λεκάνης, εἶναι, λοιπόν, αὐταπόδεικτος ἡ σημασία τοῦ προϊόντος τούτου διὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς νήσου. (Ἴδε κατωτέρω Εἰκ. 33, χάρτην).

Εἰκ. 33. — Ἐλαιοπαραγωγή τῆς Κρήτης καὶ τῶν γειτονικῶν χωρῶν, προπολεμικῶς.

Διὰ τὴν περίοδον 1930—1938 παρήχθησαν ἐλαῖα περίπου ἀξίας 40 ο/ο τῆς συνολικῆς τοιαύτης ὄλων τῶν γεωργικῶν προϊόντων τῆς Κρήτης. Μόνον εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Κύπρον τὰ αἰγοπρόβατα εἶχον ἴσην σπουδαιότητα εἰς τὴν ἀγροτικὴν οἰκονομίαν ὅπως εἰς τὴν Κρήτην.

Εἰς ἀριθμὸν αἰγῶν ἀνὰ 1000 κατοίκους καὶ τετραγωνικὸν μίλιον ἡ Κρήτη, ὁμοῦ μὲ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, κατετάσσετο δευτέρα μετὰ τὸ Γαλλικὸν Μαρόκον, εἰς τὴν Μεσογειακὴν περιοχὴν. (Εἰκὼν 34).

Κατὰ σειρὰν σχετικῆς σπουδαιότητος τὰ σταφύλια, οἱ ἥμιονοι, οἱ ὄνοι ἔρχονται κατόπιν, ἐν συγκρίσει μὲ τὰς γειτονικὰς χώρας. Ἐνῶ ἡ Ἑλλάς ἔρχεται ἐβδόμη εἰς τὴν συνολικὴν παραγωγήν σταφυλιῶν, ἐκαλλιέργησε διπλάσιαν ποσότητα σταφίδος ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν Τουρκίαν, τὴν πλησιεστέραν ἀνταγωνιζομένην χώραν. Ἡ Κρήτη παρήγαγε τὰ 62 ο/ο τῆς σταφίδος σουλτανίνας ὀλοκλήρου τῆς

Ἑλλάδος, καὶ σχεδὸν τὰ 3 ο/ο ὀλοκλήρου τῆς παγκοσμίου παραγωγῆς.

Ἐν καὶ ἐκαλλιεργήθησαν καὶ ἄλλα δημητριακὰ ἐπὶ τῶν 35 ο/ο - 40 ο/ο τῆς καλλιεργούμενης ἐκτάσεως, ἐν τούτοις, λόγῳ τῆς μικρᾶς ἀποδόσεως κατὰ στρέμμα καὶ τοῦ χαμηλοῦ ποσοστοῦ τοῦ συνόλου τῆς ὑπὸ καλλιέργειαν γῆς, ἡ Κρήτη κατέστη σχετικῶς ἀσήμαντος εἰς τὴν παραγωγὴν σίτου καὶ ἄλλων δημητριακῶν. Ἡ δὲ ἀνεπάρκεια ὡς πρὸς τὴν κτηνοτροφίαν, βοοειδῶν, ἵππων καὶ χοίρων, ἀποδίδεται εἰς τὴν πενιχρὰν ἀπόδοσιν τῆς παραγωγῆς χόρτου.

Τόσον ἡ βαμβακοκαλλιέργεια ὅσον καὶ ἡ καπνοκαλλιέργεια, εἶναι δυνατὴ εἰς τὴν Κρήτην, ἐν τούτοις σήμερον ἡ παραγωγὴ τῶν δύο τούτων προϊόντων περιορίζεται εἰς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα. Ἡ δὲ καλλιέργεια τῶν γεωμήλων εἶναι πολὺ περιορισμένη.

Πολλαὶ προσπάθειαι κατεβλήθησαν ἐκ μέρους τῆς Ἑλλάδος διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῶν καλλιεργησίμων τῆς περιοχῶν, Ἐπὶ τὸ 1924 μέχρι τοῦ 1939 ἡ ἔκτασις τῆς καλλιεργησίμου ἐπιφανείας ἠυξήθη ἀπὸ 17.2 ἑκατομμύρια στρεμμάτων εἰς 32 ἑκατομμύρια, ἧτοι ἐγένετο αὔξησις περὶ τὰ 85 ο/ο, ἡ περαιτέρω ὅμως αὔξησις θὰ εἶναι περιορισμένη καὶ δαπανηρά. Ὅπως θὰ ἐκτεθῆ βραδύτερον, ἡ ἐν Κρήτῃ ἀνάπτυξις τῶν μικρῶν ἀγροτικῶν περιοχῶν διὰ τῶν ἀποξηραντικῶν ἔργων καὶ διὰ τῆς ἀρδεύσεως μεγαλυτέρων ἐκτάσεων, θὰ διηκούλυε τὴν ἐντατικὴν καλλιέργειαν ἔτι περισσότερον.

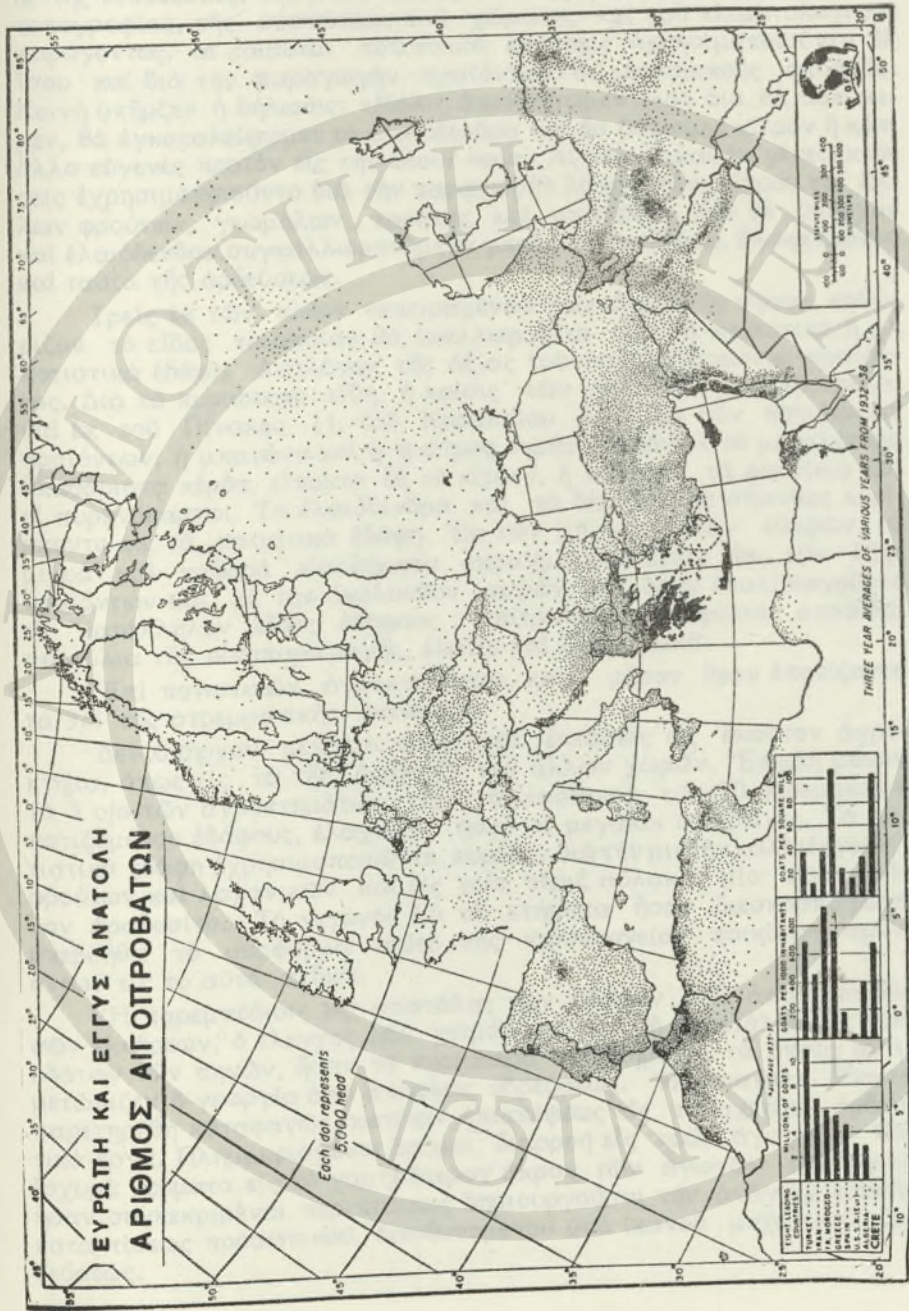
Ὁ Πίναξ 45 παριστάνει σαφέστερον τὴν ἀνεπάρκειαν τοῦ ἐδάφους καὶ τὴν χαμηλὴν γεωργικὴν παραγωγὴν τῆς Κρήτης, ἐν ἀντιπαρβολῇ πρὸς ἄλλας τινὰς χώρας. Ἐξαιρέσει τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Αἰγύπτου, ἡ Κρήτη καὶ ἡ λοιπὴ Ἑλλάς διέθετον τὸ ἐν τέταρτον ἕως τὰ τρία πέμπτα τῆς καλλιεργησίμου γῆς, διὰ τὴν παραγωγὴν πατάτας καὶ δημητριακῶν, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς γειτονικὰς τῆς χώρας. Παραβαλλομένη πρὸς τὰς Η.Π.Α. ἡ Κρήτη, εἶχε περὶ τὰ δύο πέμπτα καλλιεργησίμου γῆς κατὰ κεφαλὴν ἐν σχέσει πρὸς τὰς Η.Π.Α. καὶ περὶ τὸ ἐν τέταρτον τῶν εἰσοδημάτων ἀπὸ τὰ γεννήματα ἐν γένει. Διὰ περαιτέρω λεπτομερείας ἴδε Πίνακα 45.

Μολοντί ἡ Κρήτη διέθετε κατὰ κεφαλὴν 20 ο/ο—25 ο/ο περισσοτέρας ἀπὸ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα καλλιεργησίμου γαίας, ἐν τούτοις αἱ εἰς σίτον ἀποδόσεις τῶν δύο περιφερειῶν ἦσαν ἴσαι, ἀλλὰ ἡ παραγωγὴ τοῦ σίτου κατὰ κεφαλὴν ἦτο μικροτέρα ἐν τῷ συνόλῳ παρὰ εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα. Εἰς μίαν περιοχὴν ὅπου τὰ δύο πέμπτα καὶ πλέον, τῆς διαίτης τοῦ πληθυσμοῦ συνίστανται ἐκ γεωμήλων καὶ δημητριακῶν, ἡ συσχέτισις αὕτη τυγχάνει ἀξίωσης μείωτος.

2.—*Ἡ ἄρδευσις καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ὡς πρὸς τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς γῆς*

Ἡ ἀπὸ Ἀπριλίου μέχρι Νοεμβρίου ἀνεπαρκὴς βροχόπτωσις ἠλάττωνε τὴν ἀπόδοσιν καὶ περιορίζε τὴν ποικιλίαν τῶν προϊόντων τὰ ὅποια ἠδύνατο νὰ καλλιεργοῦνται. Ὡς ἐκ τούτου ἡ ποσότης τοῦ διαθεσίμου πρὸς ἄρδευσιν ὕδατος ἐλαμβάνετο ὑπ' ὄψιν διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς καλλιεργείας.

Εἰς τὰς ἀρδευομένας ἐκτάσεις ἐπρωτιμᾶτο πρωτίστως ἡ καλλιέρ-

Εικ. 34.—Αιγοπρόβατα Κρήτης και γειτονικών χωρών, προπολεμικός.

Επι της Δημοτικής βιβλιοθήκης προσημειωτο ποιητικόν ἑλληνικόν

γεια νωπών λαχανικών δια τὰς οἰκογενειακὰς ἀνάγκας. Ἀναλόγως δὲ τῆς τοποθεσίας, τῆς ἀποστάσεως τῶν ἀγορῶν καταναλώσεως, τῆς τοπογραφίας, τῆς συστάσεως τοῦ χώματος καὶ τοῦ κλιματολογικοῦ παράγοντος, αἱ τοιαῦται ποτιστικαὶ ἐκτάσεις ἐχρησιμοποιοῦντο ἐξ ἴσου καὶ διὰ τὴν παραγωγὴν προϊόντων δι' ἐμπορικοὺς σκοποὺς. Κοινὴ ὑπῆρξεν ἡ δὴλωση: «Μόλις ἀποκτήσωμεν νερὸ διὰ νὰ ποτίσωμεν, θὰ ἐγκαταλείψωμεν τὰ ἐλαιόδενδρα καὶ θὰ βάλωμεν κίτρον ἢ κάτι ἄλλο εὐγενὲς προϊόν εἰς τὴν θέσιν τῶν». Αἱ ποτιστικαὶ ἐν γένει ἐκτάσεις ἐχρησιμοποιοῦντο διὰ τὴν παραγωγὴν λαχανικῶν, κίτρου καὶ ἄλλων φρούτων, γεωμήλων, τομάτας καὶ μπανάνας, ἐὰν δὲ ὑπῆρχον καὶ ἐλαιόδενδρα συγκαλλιεργούμενα μετὰ τῶν ἀνωτέρω, ἐπωφελοῦντο καὶ ταῦτα τῆς ἀρδεύσεως.

Τρεῖς ἐκ τῶν πλέον πεπειραμένων γεωπόνων τῆς νήσου, καθώριζον τὸ εἶδος τὸ ὁποῖον θὰ ἐκαλλιεργεῖτο εἰς τὰ ποτιστικὰ ἢ μὴ ποτιστικὰ ἐδάφη, ἀναλόγως τῆς ἀξίας τοῦ παραχθῆσομένου προϊόντος. Διὰ τὰ κυριώτερα εἶδη ἡ κρίσις τῶν γεωπόνων ἐπιβεβαιοῦται καὶ ἐκ τοῦ Πίνακος 11, τοῦ Κεφαλαίου ΣΤ'. Ἐκ τῶν ποτιστικῶν προϊόντων, ἡ μπανάνα καὶ ἡ πρῶϊμος τομάτα ἀπέδιδον τὰ μεγαλύτερα ἀκαθάριστα κέρδη, εἶποντο δὲ τὸ κίτρον, ἡ πατάτα, τὰ φυστίκια καὶ οἱ πυρηνόκαρποι. Τὰ ἐλαιόδενδρα καὶ τὰ δημητριακὰ σπανίως εὐρίσκοντο εἰς τὰ ποτιστικὰ ἐδάφη. Ἐκ τῶν μὴ ποτιστικῶν ἐδαφῶν, τὰ μικρὰ καὶ καθαρὰ εἰσοδήματα ἐπραγματοποιοῦντο ἐκ τῶν ἐξῆς προϊόντων καὶ μὲ τὴν ἀκόλουθον σειρὰν, ἐφ' ὅσον ἐκαλλιεργοῦντο εἰς κατάλληλον εἶδος ἐδάφους: ἐπιτραπέζια σταφύλια, σταφίδα, σταφύλια τῆς οἴνοπαραγωγῆς, ἐλαῖαι καὶ δημητριακὰ.

Ἐπὶ ποτιστικῶν ἀγροκτημάτων, κατὰ μέσον ὄρον ἐποτίζοντο τὰ 3/4 τῆς στρεμματικῆς ἐκτάσεως.

Δὲν ὑπῆρχον μεγάλαι ποτιστικαὶ ἐκτάσεις εἰς ἕκαστον ἀγροκτημα, ὅπως εἰς τὰ τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἄλλων χωρῶν. Ἐπειδὴ μόνον τὰ 3 ο/ο τῶν ἀγροκτημάτων εἶχον περισσότερα τῶν 20 στρεμμάτων ποτιζομένου ἐδάφους, ἐλάχιστοι ἦσαν οἱ μεγάλοι ὀπωρῶνες. Τὰ ποτιστικὰ ἐδάφη ἐχρησιμοποιοῦντο, κυρίως, διὰ τὴν μικτὴν καλλιέργειαν, φρούτων καὶ λαχανικῶν καὶ εἰς τοὺς πέριξ αὐλακας μία σειρὰ μόνον ἀραβοσίτου. Τὸ γεγονός ὅτι τὰ κτήματα ἦσαν διεσκορπισμένα ὑπεβόηθει τὸ σύμφυρμα τοῦτο τῆς καλλιέργειας ποικίλων προϊόντων εἰς τὸ αὐτὸ κτήμα.

Ἡ παρεμπόδισις τῆς σπατάλης τῶν ὑδάτων τῶν ἀποξηρανθεισῶν ἐκτάσεων, ὁ ἔλεγχος τῶν χειμάρρων καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν ὑδάτων τῶν πηγῶν, ἦσαν τὰ κυριώτερα προβλήματα τὰ ὁποῖα ἀντιμετώπιζεν ἡ γεωργία ἀπὸ ἀπόψεως ὑδρεύσεως. Ἡ σπατάλη ὕδατος παρατηρήθη καταφανῶς, κατόπιν ἐπισκέψεως εἰς τὰ σχετικὰ ἀρδευτικὰ ἔργα. Πλημμυρισμένοι δρόμοι, διαρροὴ εἰς τοὺς ἀγωγούς, καὶ ἰσχυρὰ ρεῦματα εἰς τὸ χαμηλότερον ἄκρον τῶν ἀγωγῶν τοῦ ἔργου, ἦσαν συγκεκριμέναι περιπτώσεις δημιουργοῦσαι τὴν ἀνάγκην εἰδικῆς καταρτίσεως προσωπικοῦ, διευθυνομένου ὑπὸ ἱκανοῦ μηχανικοῦ ἀρδεύσεως.

ΠΙΝΑΞ 45. Καλλιεργήσιμος έκτασις κατά κεφαλήν, απόδοσις εἰς σίτον, καὶ συγκριτικὴ παραγωγή δημητριακῶν εἰς τὴν Κρήτην, λοιπὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τινὰς ἐπιλεγείσας χώρας, 1934—1938

Χώρα ἢ περιοχή	Καλλιεργήσιμος ἐκτασις κατὰ κάτοικον (4 στρέμματα)	Μέση ἀπόδοσις σίτου (1 μπουσέλ ἀνὰ 4 στρέμματα)	Συγκριτικὴ πα- ραγωγή γεωμή- λων καὶ δημη- τριακῶν κατὰ κάτοικον
Μέσος ὅρος 17 χωρῶν Μεσο- γειακῆς λεκάνης	1.02	14.6	100
Κρήτη	1.—	12.8	65
Λοιπὴ Ἑλλάς	8	13.4	78
Ἄλβανία	—	15.6	71
Τουρκία	1.3	14.7	157
Γιουγκοσλαβία	1.3	16.9	218
Βουλγαρία	1.5	18.8	182
Ρουμανία	1.7	14.4	217
Οὐγγαρία	1.5	20.8	284
Μέσος ὅρος 7 Βαλκανικῶν χωρῶν	1.4	16.4	172
Ἰταλία	8	21.4	115
Αἴγυπτος	4	29.8	93
Γαλλία	1.2	22.4	134
Ἰσπανία	1.3	14.2	151
Ἦν. Πολιτεῖαι Ἀμερικῆς	2.5	12.9	257

Δεδομένου ὅτι τὸ ἕν τέταρτον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀγροτῶν ἀνέφερον, ὅτι ὄλα τὰ ποτιστικὰ ἐδάφη τῶν ἐπιτίζοντο ἀνεπαρκῶς, ἡ μειωμένη παραγωγή εἰς τὰ κτήματα ταῦτα ὠφέλιμο εἰς ἀκατάλληλον σχέδιον τῆς ὑδρεύσεως ἢ εἰς διαρροὴν καὶ σπατάλην τοῦ ὕδατος. Κατὰ τὰς δηλώσεις ἐκπροσώπου τοῦ Ὑπουργείου τῆς Γεωργίας, ἔρτι κατασκευασθεὶς ἀγωγὸς ἀρδεύσεως εἰς τὴν περιοχὴν κитροπαραγωγῆς πλησίον τῶν Χανίων, θὰ παρεῖχε τὰ 50 ο/ο περίπου τοῦ ἀπαιτουμένου ὕδατος μὲ τὴν ἀνωτάτην δυνατὴν ἀπόδοσιν.

Εἰς τὸ Σταυροχώρι, νοτιοανατολικῶς τοῦ Νομοῦ Λασηθίου, τὸ ἀπαιτούμενον ὕδωρ διὰ τὴν ἀρδευσιν δύναται νὰ ἐξοικονομηθῇ ἀπὸ τὰς πηγὰς. Ἡ ἀρδευσις ὅμως, ἐδῶ θὰ ἦτο δῶρον ἄδωρον χωρὶς τὴν κατασκευὴν δρόμου διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν προϊόντων τῆς περιοχῆς. Πρὸς τὸ παρὸν τὸ ταχύτερον μέσον μεταφορᾶς εἶναι ἡ τρίωρος δι' ὄνου μεταφορὰ, ἢ ἡ ὠριαία μὲ πλωτὰ μέσα. Εἶναι, ὅμως, ἡμέραι κατὰ τὰς ὁποίας ὁ καιρὸς δὲν ἐπιτρέπει εἰς τὸ καῖκι νὰ φορτώσῃ ἢ νὰ ἐκφορτώσῃ τὸ ἐμπόρευμα. Ἐπειδὴ δὲ ἡ περιοχὴ αὕτη εὐνοεῖ τὴν παραγωγὴν τῆς μπανάνας, τῆς πρωῖμου τομάτας καὶ ἄλλων λίαν προσοδοφόρων μὲν ἀλλὰ εὐπαθῶν καὶ μὴ διατηρησίμων προϊόντων, εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἔγκαιρος καὶ ἀσφαλὴς μεταφορὰ τῶν.

Αἱ προκαταρκτικαὶ ἔρευναι διεπίστωσαν τὴν μεγίστην δυνατότητα τῆς ἀυξήσεως τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς εἰς τὴν Κρήτην, μὲ ἐκ

τέλεσιν ίκανοποιητικοῦ ἀρδευτικοῦ προγράμματος διὰ τὰς πέντε πεδινὰς περιοχάς. Εἰς τὰς δύο ἐκ τῶν περιοχῶν τούτων πρέπει νὰ ἀξιοποιηθοῦν τὰ ὑπόγεια ὕδατα, ἢ ὑπαρξίς τῶν ὁποίων διεπιστώθη ὑπὸ τῶν γεωλόγων.

Βορειοδυτικῶς τοῦ Νομοῦ Χανίων, εἰς τὴν περιοχὴν Καστέλλι—Κισσάμου, ἐφαίνετο κατορθωτὴ ἢ χρησιμοποίησις τῶν ὑδάτων ἀπὸ τὰς πηγὰς Δραπάνι - Νεοπηγὴ, ὡς καὶ ἡ ἐπιτυχὴς ἀνόρυξις φρεάτων, ἢ δὲ ἀνάπτυξις τοῦ προγράμματος εὐρίσκετο ὑπὸ μελέτην ἐκ μέρους τῆς Ε.Σ.Α. Ἐνδέχεται νὰ ἀπαιτηθοῦν καὶ δοκιμαί διὰ τῆς ἀνορύξεως ἀρτεσιανῶν φρεάτων.

Εἰς τὴν περιοχὴν τῆς λίμνης Κούρνας - Ἐπισκοπῆς - Γεωργιουπόλεως, βορείως τοῦ Νομοῦ Ρεθύμνης, εἶναι ἤδη ἐφικτὴ ἢ ἐκ τῆς λίμνης Κούρνας καὶ τῶν γειτονικῶν πηγῶν ὑδροληψία, βάσει δὲ τῆς βοήθειάς τῆς Ὁργανώσεως, ἠτοιμάζετο ὁ προγραμματισμὸς διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου τούτου.

Ἡ ἄρδευσις τῆς πεδιάδος τοῦ Λασηθίου συνδέεται μὲ τὸ πρόβλημα τῆς ἀποξηράνσεώς της καὶ προϋποθέτει τὴν ἐκκαθάρισιν τῆς περιοχῆς ἀπὸ τὰ κέντρα καθιζήσεως, ὅπου πρέπει νὰ γίνουιν ἐγκαταστάσεις ἀπὸ τσιμέντο, ἐφωδιασμένοι διὰ θυρίδων ἐλέγχου, καὶ φρεατίων διὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν ἀπορριμμάτων κλπ. Τοῦτο θὰ ἠλάττωνε τὸν κίνδυνον πλημμύρας κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ τὴν ἀνοιξιν καὶ θὰ διηκούλυνε τὴν συγκράτησιν τῶν ὑπογείων ὑδάτων πρὸς ἐφοδιασμὸν τῶν φρεάτων καὶ διὰ τὴν θερινὴν ἄρδευσιν. Εἰς τὴν περιοχὴν βορειοανατολικῶς τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, πιστεύεται ὅτι ἡ ἀνόρυξις νέων φρεάτων δύναται νὰ ἐξασφαλίσῃ τὰς εἰς ὕδωρ ἀνάγκας τῆς περιοχῆς Καστελλίου - Πεδιάδος. Ἡ μεγάλη αὕτη περιοχὴ εἶναι λίαν παραγωγικὴ μὲ κατάλληλον τύπον χώματος διὰ περισσοτέραν παραγωγὴν ἐξασφαλιζομένου τοῦ ἀπαραιτήτου ὕδατος.

Ἡ περιοχὴ Μεσαρᾶς (Μεσαρᾶ - Μονοφάτσι) ἐκτάσεως 360.000 στρεμμάτων, εἰς τὸ νότιον τμήμα τοῦ νομοῦ Ἡρακλείου, εἶναι ἢ κατ' ἐξοχὴν ἐκτεταμένη περιφέρεια μὲ καλὰ χώματα. Ἡ πλήρης ἐκμετάλλευσις τῆς περιφέρειας ταύτης προϋποθέτει ἀποξήρανσιν ἐκτάσεως 30.000 στρεμμάτων πλουσίου προσχωματικοῦ ὑπεδάφους, καὶ κατασκευὴν ὕδατοφράγματος πλησίον τῆς τοποθεσίας "Ἁγιοὶ Δέκα, ἀφ' ἑνὸς μὲν πρὸς μείωσιν τῆς πλημμύρας καὶ ἀφ' ἑτέρου πρὸς παραγωγὴν ἠλεκτρικοῦ ρεύματος καὶ χρησιμοποίησιν τοῦ ὕδατος διὰ τὴν ἄρδευσιν τοῦ δυτικοῦ τμήματος, δηλαδὴ τοῦ τρίτου τῆς πεδιάδος. Τὰ ὑπόλοιπα δύο τρίτα τῆς πεδιάδος θὰ ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιοῦν ὑπόγεια ὕδατα (τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν γνώμην τῶν γεωλόγων ὑπάρχουσι) ἀπὸ μικρὰ φρέατα μὲ ἀνεμοκινήτους ἢ μηχανοκινήτους ἀντλίας, διὰ τοὺς κήπους καὶ μικρὰ περιβόλια, καὶ μὲ ἀντλίας βαθέων φρεάτων διὰ τὸ πότισμα μεγαλυτέρων ἐκτάσεων.

Τὸ βορειοανατολικῶς τῶν Ἁγίων Δέκα εὐρισκόμενον λιγνιτωρυχεῖον, ἐχρησιμοποιεῖτο ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς κατὰ τὸν πόλεμον. Ὁ λιγνίτης οὗτος θὰ ἠδύναντο, ἴσως, νὰ χρησιμοποιηθῇ διὰ τὴν παραγωγὴν δυνάμεως καὶ λειτουργίας τῶν ἀντλιῶν ἀρδεύσεως. Ἐν

έναντία περιπτώσει, πρέπει νά γίνη ἡ σχετική μελέτη διὰ νά καθορισθοῦν αἱ οἰκονομικαὶ δυνατότητες εἰσαγωγῆς καυσίμου ὕλης διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν ἀντλιῶν, καθὼς καὶ διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐλαφρᾶς βιομηχανίας.

Τὰ καλύτερα ἐδάφη εὐρίσκονται εἰς αὐτὴν τὴν κοιλάδα καὶ πρὸς τὸ παρὸν ταῦτα χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν καλλιέργειαν σίτου μὴ ποτιστικοῦ καὶ χαμηλῆς ἀποδόσεως.

Μὲ τὴν ἐξεύρεσιν τοῦ ἀπαιτουμένου ὕδατος, θὰ ἦτο εὐκόλον νά παράγονται περισσότερα καὶ ἀνωτέρας ποιότητος τρόφιμα. Ἀπαιτεῖται, ὅμως, λεπτομερῆς ἔρευνα διὰ τὸ ὕδωρ καὶ διὰ τὴν γεωλογικὴν σύνθεσιν τοῦ τόπου, παραλλήλως πρὸς τὰς δοκιμαστικὰς γεωτρήσεις καὶ τὴν οἰκονομικὴν ἐξέτασιν καθορισμοῦ τοῦ κόστους τῆς πλέον προοδοφόρου παραγωγῆς.

Ἡ πεδιάς τῆς Μεσαρᾶς, παρέχει μίαν εὐκαιρίαν νά δοκιμασθοῦν αἱ προτάσεις περὶ τῆς λύσεως ὄλων τῶν γεωργικῶν προβλημάτων ὀλοκληροῦ τῆς νήσου. Ἀναφέρεται ὅτι μεγάλαι στρεμματικαὶ ἐκτάσεις τῆς κοιλάδος ταύτης ἀνήκουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὰ μοναστήρια. Ὡς ἐκ τούτου θὰ ἦτο εὐκολώτερον ἐδῶ παρά εἰς ἄλλα μέρη ἢ ἀλλαγὴ καλλιεργουμένων προϊόντων, διὰ τῆς μισθώσεως ἐδαφῶν ἢ ἀνταλλαγῆς τοιούτων μὲ ἄλλας ἐκτάσεις. Αὐτὴ εἶναι ἡ μόνη μεγάλη ἐκτασις κάμπου εἰς τὴν Κρήτην, ὅπου θὰ ἠδύνατο νά χρησιμοποιηθοῦν τὰ ἀνήκοντα εἰς τοὺς Συνεταιρισμοὺς μεγάλα τρακτέρ καὶ ἄλλα μηχανήματα καὶ ἀπὸ τοὺς μικροαγροκτηματίας σχετικῶς οἰκονομικά.

Εἷς τινὰς Κοινότητας, διὰ τῶν συνεταιριστικῶν ἐνώσεων εἶναι κατορθωτὴ ἡ μισθωσις μεγάλων ἐκτάσεων, ὅπου δύναται νά ἐφαρμοσθῇ μηχανικὴ καλλιέργεια. Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν διαφόρων συστημάτων εἰς τὴν καλλιέργειαν πρέπει νά δοκιμασθῇ εἰς τὴν Κρήτην, μήπως τυχόν τοῦτο συντελέσῃ εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς ἀποδοτικότητος τοῦ ἐδάφους.

Διὰ τῆς χρησιμοποίησεως περισσότερον ἐξειδικευμένου συστήματος καλλιεργείας, θὰ ἠδύνατο νά αὐξηθῇ ἡ παραγωγή, ἰδίως διὰ τῆς ἀξιοποιήσεως ὀλοκλήρου τῆς ἐκτάσεως καὶ τοῦ ὑπάρχοντος ἐργατικοῦ δυναμικοῦ.

Εἰς τὴν πεδιάδα Μεσαρᾶς, μὲ ἐπάρκειαν ὕδατος θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ δοκιμὴ διαφόρων μεθόδων ἐκμεταλλεύσεως τοῦ ἐδάφους. Πράγματι ἡ συχνὴ ἐμφάνισις τοῦ σιρόκου εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην, ἀναγκάζει τὸν ἀγρότην νά χρησιμοποιῇ μικτὸν σύστημα, δηλαδὴ συγκαλλιέργειαν τοῦ ἐλαιοδένδρου, πρὸς προστασίαν τοῦ κίτρου καὶ τῶν λαχανικῶν.

Μεταξὺ τῶν νέων προϊόντων πρὸς καλλιέργειαν εἰς τὴν περιοχὴν, θὰ ἠδύνατο νά συμπεριληφθοῦν τὸ ρύζι, ἡ πατάτα, ὁ ἀραβόσιτος, τὰ φυστίκια, ἡ σόγια, ὁ βάμβαξ, καθὼς καὶ τὰ περισσότερα ζαρζαβατικά : φασολάκια, ρεβύθια κλπ., ὅταν μάλιστα ἡ καλλιέργεια τῶν προϊόντων τούτων συντελεῖ εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς γονιμότητος τοῦ ἐδάφους καὶ εἰς τὴν μεγαλυτέραν ὡς ἐκ τούτου ἀπόδοσιν τῆς παραγωγῆς τοῦ ἐπομένου ἔτους.

Ἡ ἴδια περιοχή παρέχει τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἐναλλαγῆς εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ἐδάφους πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀυξήσεως τῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς. Οὕτω πρέπει 1) νὰ γίνῃ ἀναδάσωσις, εἰς τὰ περίεξ ὄρη, 2) νὰ ἀυξηθῇ καὶ ἐνισχυθῇ ἡ διατροφή τῶν αἰγοπροβάτων διὰ τῆς παροχῆς χόρτων καὶ λαχανικῶν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ ἐπιτρέπεται ἡ ἀναδάσωσις τῶν λόφων 3) νὰ ἐνωθοῦν τὰ πολλὰ μικρότερα ἀγροκτῆματα εἰς ἐνιαῖα σύνολα διὰ νὰ ἀποκτήσουν οὕτω μεγαλύτεραν ἀπόδοσιν. Ἐπροτάθη μὲν ἀπὸ πολλοὺς ἐνδιαφερομένους ἡ κατασκευὴ εἰς διάφορα σημεῖα φραγμάτων, τόσον διὰ τὴν ἄρδυσιν ὅσον καὶ διὰ τὴν παραγωγὴν ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, συμφώνως πρὸς τὴν ἔκθεσιν τοῦ κ. Κρόσμπ, ὅμως ἐλάχιστα εἶναι τὰ μέρη, τὰ ὁποῖα συγκεντρώνουν τὰς καταλλήλους προϋποθέσεις διὰ τὴν κατασκευὴν φράγματος πρὸς ἱκανοποιητικὴν συγκέντρωσιν ὕδατος.

Εἰκ. 35.— Σταφυλοπαραγωγή Κρήτης καὶ γειτονικῶν χωρῶν, προπολεμικῶς

Κατόπιν λεπτομεροῦς γεωλογικῆς μελέτης περὶ καθορισμοῦ τυχόν ἐλατιωμάτων τοῦ ὑπεδάφους, τῆς προταθείσης διὰ τὴν κατασκευὴν φράγματος τοποθεσίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Λιθαίου, πλησίον τῶν Ἀγ. Δέκα τῆς πεδιάδος Μεσαρᾶ καὶ κατόπιν ἄλλων ἐρευνῶν προταθεισῶν ὑπὸ τοῦ κ. Κρόσμπ, οὗτος ἐν τῇ ἐκθέσει φρονεῖ, ὅτι θὰ ᾔτο δυνατὴ ἡ ἀνέγερσις εἰς τὴν ὥς ἄνω θέσιν φράγματος ἱκανοῦ ὕψους. Ἐξ ὅλων τῶν προταθεισῶν τοποθεσιῶν αὐτὸ φαίνεται ὅτι εἶναι τὸ μόνον κατάλληλον μέρος ἐπὶ τῆς νήσου, ὅπου εἶναι δυνατὴ ἡ συγκέντρωσις σημαντικοῦ ὄγκου ὕδατος.

3.— Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἐδάφους

Μόνον τὰ 30 ο/ο τῆς Κρητικῆς γῆς χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν γεωργίαν, τὰ 2 ο/ο εἶναι δάση καὶ τὰ 48 ο/ο ὑπολογίζεται ὅτι χρησιμοποιοῦνται διὰ τὴν νομαδικὴν βοσκήν, συμφώνως πρὸς τὴν πρόσφατον ἐκτίμησιν τοῦ Ὑπουργείου τοῦ Συντονισμοῦ. Τὰ ὑπόλοιπα 20 ο/ο τῆς ἐδαφικῆς ἐκτάσεως εἶναι βουνά, ἀχρησιμοποίητοι λόφοι, χεῖμαρροι καὶ ἄλλα ἐδάφη μὴ ἀγροτικά. Ὑπάρχουν διάφορα ἀλληλοσυγκρουό-

μενα στοιχεία περί τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ ἐδάφους τῆς Κρήτης, αἱ καλύτεραι, ὅμως, συγκριτικαὶ ἐκτιμήσεις διὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσαετίαν παρέχονται εἰς τὸν Πίνακα ὑπ' ἀριθ. 46 ("Ἴδε καὶ Εἰκόνα 2).

Σοβαρὰ εἶναι ἡ ἔλλειψις οἰασδήποτε ἐκτιμήσεως ὡς πρὸς τὴν στρεμματικὴν ἐπιφάνειαν, ἣτις ἐκαλλιεργήθη μὲ δύο διάφορα εἶδη προϊόντων ταυτοχρόνως καὶ ἐκείνης, εἰς τὴν ὁποίαν ἐφηρμόσθη τὸ σύστημα τῆς καλλιέργειας διαφόρων εἰδῶν ἐκ περιτροπῆς. Π.χ. ἕνας ὑπολογισμὸς τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐλαιοδένδρων (πρὸς 15 δένδρα ἀνὰ στρέμμα) ἐκ τῶν στρεμματικῶν δεδομένων τοῦ Πίνακος 45, ἐδείκνυε μόνον 6 ἑκατομμύρια δένδρων καὶ ὅμως, οἱ κρατικοὶ ὑπάλληλοι ὑπολογίζουσι σύνολον πλεόν τῶν 13 ἑκατομμυρίων δένδρων εἰς τὴν Κρήτην. Ὅμοιως ἐγένοντο πλείστα ὅσαι ἐκ περιτροπῆς καλλιέργειαι δημητριακῶν, ἐναλλάξ μὲ ἄλλα προϊόντα ἀνάμεσα εἰς τὰς δενδροφυτείας καὶ τὰς ἀμπέλους εἰς τινὰς περιοχάς. Ἄτυχῶς, δὲν καταρθώθη ἡ συγκέντρωσις ἐπαρκῶν δεδομένων εἰς τὴν δειγματοληπτικὴν ἔρευναν, διὰ νὰ ἔχωμεν τὰς σχετικὰς ἐκτιμήσεις ἐπὶ τοῦ συστήματος τούτου τῆς καλλιέργειας.

Τὸ 1948, περί τὰ 8 ο/ο τῆς συνολικῆς ἐκτάσεως τοῦ Κρητικοῦ ἐδάφους εἶχον διατεθῆ διὰ τὴν καλλιέργειαν διαφόρων γεωργικῶν προϊόντων, 10 ο/ο διὰ ἀμπέλια καὶ καρποφόρα δένδρα (ἐκτὸς τῶν δασῶν), 5 ο/ο χέρσος χῶρος καὶ 7 ο/ο λειμῶνες βοσκῆς, πιθανῶς μόνιμοι βοσκαὶ ἐπὶ πολὺ ἀνωμάλου ἐδάφους. Κατὰ τὴν τελευταίαν εἰκοσαετίαν παρατηρήθη ἀξιοσημεῖωτος αὔξησις τῆς καλλιέργειας στρεμματῶν τὰ ὅποια διετέθησαν διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καρποφόρων δένδρων καρυδιῶν (δεκαπλασία αὔξησις), ἐλαιοδένδρων, δημητριακῶν, σταφιδαμπέλων, τροφῆς ζῶων, λαχανικῶν καὶ γεωμήλων. Παρατηρεῖται κάμψις εἰς τὰς χέρσους ἐκτάσεις, καὶ ἄλλων καλλιέργειῶν μονοετῶν φυτῶν, παραλλήλως καὶ πρὸς τὴν μείωσιν κατὰ τὸ ἥμισυ ἄλλων γαιῶν μὴ προσφερομένων πρὸς γεωργικὴν ἐκμετάλλευσιν.

"Ἀς σημειωθῆ δὲ ὅτι ἡ ἐπέκτασις αὕτη εἰς τὴν γεωργίαν ἔγινε κατὰ τὴν περίοδον τῆς μεγαλυτέρας βιομηχανικῆς ἐπεκτάσεως καὶ δέκα ἔτη μετὰ τὴν μεταφορὰν εἰς Κρήτην τῶν προσφύγων ἐκ Μ. Ἀσίας. Τὰ στοιχεία ταῦτα ἔχουν ἐξ ἴσου σημασίαν, σχετικῶς πρὸς τὰς μεταβολὰς εἰσαγωγῶν καὶ ἐξαγωγῶν, τὴν ὁποίαν θὰ ἐξετάσωμεν εἰς τὸ Κεφάλαιον ΙΑ'.

Ἐπιπροσθέτως πρὸς τὴν γενικὴν κατὰ 10 ο/ο αὔξησιν τῶν καλλιεργούμενων γαιῶν κατὰ τὰ ἔτη 1928 - 1948, συμφώνως πρὸς τὸν Πίνακα 46, τὸ ποσοστὸν τῶν ἀγροτικῶν τούτων γαιῶν τῆς ἐκ περιτροπῆς καλλιέργειας, δενδροκομίας καὶ ἀμπέλων, ἠυξήθη ἐπίσης ("Ἴδε Εἰκόνα 16). Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς εἰκοσαετίας, τὸ ποσοστὸν τῶν συνολικῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων τῶν δημητριακῶν ἠυξήθη ἀπὸ 18 ο/ο εἰς 19 ο/ο, τῶν λαχανικῶν ἀπὸ 2 ο/ο εἰς 3 ο/ο, τῶν ὄσπριων, χόρτου καὶ ἄλλων ζωοτροφῶν ἀπὸ 3 ο/ο εἰς 4 ο/ο, τῶν σταφυλῶν ἀπὸ 10 ο/ο εἰς 11 ο/ο, (ἰδίως σταφιδαμπέλων) τῶν ἐλαιοκάρπων ἀπὸ 13 ο/ο εἰς 16 ο/ο καὶ τῶν καρποφόρων δένδρων καὶ καρυδιᾶς ἀπὸ 1-5 ο/ο. Αἱ αὔξεις αὗται ἐπετεύχθησαν διὰ τῆς ἐλαττώσεως τοῦ πο-

ΠΙΝΑΞ 46. Γεωργικά έκμεταλλεύσεις έν Κρήτη καί είς τήν λοιπήν Έλλάδα κατ' άναλογίαν στρεμμάτων τών έτών 1928, 1938 καί 1948

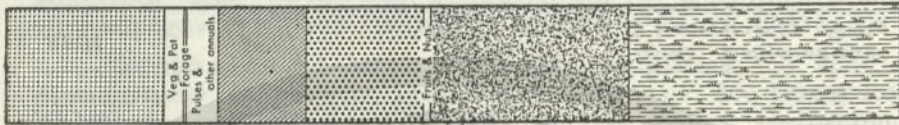
Γεωργ. έκμετάλλευσις ή χρησιμοποίησις αυτών	1928	1938	1948
*Αγροκτήματα			
Δημητριακά	400.780	576.941	484.470
Λαχανικά καί γεώμηλα	48.832	65.032	70.000
*Όσπρια	61.576	128.760	70.000
Χόρτα καί τροφή ζώων	2.800	19.868	20.000
Χωράφια καί μονοετή φυτά	14.615	9.478	10.000
Σύνολον (έκ περιτροπής καλλιεργειών) *Άμειψισπορά	528.603	800.079	654.470
*Έπιτραπέζιοι σταφυλαί καί σταφυλαί οίνοπαραγωγής	154.020	170.650	170.000
Σταφίς	69.359	103.675	105.000
*Έλαιόδένδρα	294.704	350.000	400.000
Καρποφόρα δένδρα καί καρυδιαι	14.024	100.000	130.000
Σύνολον άμειψισποράς, δένδρα άμπέλια	1.060.710	1.524.404	1.459.470
Χέρσος έκτασις	500.480	375.596	440.530
Βοσκαί καί λειμώνες	704.331	600.000	600.000
Σύνολον άγροκτημάτων	2.265.521	2.500.000	2.500.000
Γαίαι μη καλλιεργήσιμοι γεωργικώς			
*Όρη καί βοσκαί νομαδικαι	4.000.000	4.000.000	4.000.000
Δάση	165.000	160.000	155.000
Συνολική έκτασις εδάφους μερικής παραγωγικής έκμεταλλεύσεως	660.521	6.660.000	6.655.000
Χείμαρροι	10.000	10.000	10.000
*Όρη, άνεκμετάλλευτοι λόφοι	1.500.000	1.500.000	1.500.000
*Άλλαι έκτάσεις μη καλλιεργήσιμοι	438.279	208.800	213.800
Σύνολον εδαφικής έκτάσεως	8.378.800	8.378.800	8.378.800

σοστού τής χέρσου έπιφανείας άπό 22 ο/ο είς 18 ο/ο καί τών βοσκοτόπων άπό 31 ο/ο είς 24 ο/ο. Πράγματι δέ ή αύξησις του ποσοστού είς στρεμματικόν έμβαδόν καί ή παραγωγή τής έκ περιτροπής καλλιεργείας, άμπελουργίας καί δενδροκομίας, έν συνδυασμῳ μέ τά γεωργικά προϊόντα ύπήρξαν μεγαλύτεραι του ποσοστού τής αύξήσεως του πληθυσμοῦ κατά τās δύο αυτές δεκαετίαι.

Δ'. ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ, ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑΤΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΩΡΓΙΚΗΝ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΝ

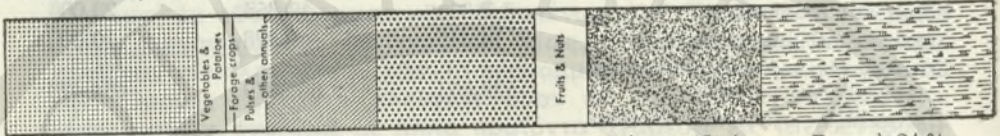
Ή Κρήτη παράγει εύρυτάτην ποικιλίαν γεωργικῶν προϊόντων, μέ μεγάλας παραλλαγάς είς τήν άπόδοσιν τής παραγωγής, είς τήν έκ περιτροπής καλλιέργειαν, τήν συγκαλλιέργειαν καί τās καλλιεργητικās μεθόδους. Ή έλλειψις τών προϊόντων φορβής καί έν γένει γεννη-

1928 566,380 acres

Σιτηρά 18% Σταφυλαί 10% Έλαίαι 13% Χέρσοι 22% Βοσκαί 31%

1948 625,000 acres

Σιτηρά 19% Σταφυλαί 11% Έλαίαι 16% Χέρσοι 18% Βοσκαί 24%

Εικ. 36.— Τò έδαφος υπό μορφήν άγροκλήματος και μεταβολαί εις τήν έκμετάλλευσιν αυτού. Κρήτη 1928 - 1948

μάτων άπαραιτήτων ώς τροφής ζώων, περιορίζει τήν κτηνοτροφίαν εις αίγοπρόβατα νομαδικά, όλίγους χοίρους και εύάριθμα είδη πτηνοτροφίας. Τά καλλιεργητικά συστήματα βασιζονται εις τήν έντατικήν παραγωγήν ειδικών προϊόντων σταφίδος σουλτανίνας, έπιτραπεζίων σταφυλών ροζακί, πορτοκαλιών και έμπορευσίμων προϊόντων, τήν δενδροκομίαν, και τήν άμπελοκαλλιέργειαν, επί μεγαλυτέρων κατά στρέμμα έκτάσεων με τήν μέθοδον τής άπλής καλλιεργείας τής έκ περιτροπής ή τής συγκαλλιεργείας.

1.— Παραγωγή γεωργικών προϊόντων

Τά άγροκλήματα τής Κρήτης κατά μέσον όρον είναι 36,8 στρέμματα εις έκτασιν, και έξ αυτών τά 26,4 στρέμματα εύρισκοντο υπό καλλιέργειαν, 1,2 στρέμματα ήσαν δασώδη, 9,2 στρέμματα βοσκή, τό δε υπόλοιπον μη καλλιεργήσιμος έκτασις ή έκτασις όπου καλλιεργούνται φουντουκόδενδρα, χαρουπόδενδρα ή καστανιές. Έκ των καλλιεργουμένων στρεμμάτων εις τά 8 στρέμματα καλλιεργούνται δημητριακά, και εις άλλα 8 στρέμματα καλλιεργούνται σίτος, κριθή, βρώμη ή κεχρί. Εις τά δύο στρέμματα όσπρια κλπ., εις τά 10 στρέμματα υπάρχουν 140 έλαιόδενδρα, εις τά 2,4 στρέμματα 1.300 κλήματα και εις τά υπόλοιπα 2,4 στρέμματα καλλιεργούνται λαχανικά, σανός ή είναι βοσκή. Εις τας ποτιστικάς έκτάσεις τά έσπεριδοειδή και άλλα πυρηνόκαρπα, αντικατέστησαν τά έλαιόδενδρα.

Πλειστοί έκ τών άγροτών (κατά 83 ο/ο έως 97 ο/ο) παρήγαγον δημητριακά, σταφυλάς διά τήν οίνοπαραγωγήν και έλαιόκαρπον. Κατά προσέγγισιν τά 50 ο/ο τών παραγωγών παρήγαγον όλίγα όσπρια, άχλάδια, σũκα και χαρούπια, 25 ο/ο—30 ο/ο έξ αυτών πορτοκάλια, φουντούκια και άμύδαλα. Τέλος, τό έν ένατον έξ αυτών παρήγαγον ροδάκινα, μανταρίνια, δαμάσκηνα, μήλα, βερούκοκα, λεμόνια και κυδώνια, όλίγοι δε έξ αυτών κεράσια, κάστανα, βελανίδια (Πίναξ 47).

ΠΙΝΑΞ 41. Ποσοστόν ἀγροτῶν οἱ ὅποιοι καλλιεργοῦν διάφορα γεωργικά προϊ-
όντα, μέσος ὀρίθμος μονάδων ἀναλόγως τῆς δηλώσεως τοῦ ἀγρότου καὶ μέση
ἀπόδοσις, Κρήτη 1947.

Προϊόν	Ποσοστόν ἀγροκτη- μάτων παραγόντων γεωργικά προϊόντα	Μέσος ἀριθμὸς μονάδων κατὰ δηλωθέν ἀγρόκτημα 1947	Ἀπόδοσις κατὰ μονάδα καὶ ἀγρόκτημα κανονικὴ μέση 5τία
	(Ἀριθ. acres=4 στρέμ.)		Μποῦσελ=21 ὀκ. κατὰ acre=12 στρέμ.
Δημητριακά	83	2,1	—
Σίτος	(76)	(1,1)	8,6
Κριθή	(63)	(1,1)	13,8
Βρώμη	(45)	(0,9)	18,0
Μιγάδι (μίγμα κριθῆς καὶ σίτου)	(23)	(1,1)	10,8
Ὄσπρια	68	0,3	11,0
Σταφυλαί		(οὐδεμία ἄμπελος)	κεντάλια κατὰ 4 στρέμ.
ἐπιτραπέζιοι	15	714	62,9 (σταφυλαί
Οἴνοπαραγωγή	83	1,340	26,6 (οἶνος
Σταφίδα σουλτανίνα	29	819	15,6 (σουλτ. σταφ.)
Δένδρα		(οὐδέν δένδρον	λίβραι κατὰ δένδρον)
Ἐλαιόδενδρα	97	141	7,6
Πορτοκαλιές	27	42	24,8
Λεμονιές	16	9	36,4
Ἀμύγδαλα	38	19	4,8
Χαρούπια	48	39	38,9

Τὸ κύριον γεωργικὸν προϊόν, τὸ ὁποῖον παράγεται εἰς τὴν Κρή-
την, εἶναι δημητριακά, τὰ ὅποια σπείρονται τὸ φθινόπωρον, ἐπιφα-
νείας ἀντιστοιχοῦσης πρὸς τὸ ἔν πέμπτον περίπου τοῦ καλλιεργου-
μένου ἐδάφους. Ἡ συνολικὴ ἔκτασις εἰς τὴν ὁποίαν καλλιεργοῦνται
ὁ σίτος καὶ ἡ κριθή, ἦτο μεγαλύτερα ἐκείνης τῆς βρώμης καὶ τοῦ ἑξ
αὐτῶν μίγματος (μιγάδι) (1). Τὸ ἔν πέμπτον τῶν ἀγροτῶν ἐκαλλιέργει
μιγάδι (ἴσας μερίδας σίτου καὶ κριθῆς). Τὰ ὄσπρια καὶ τὰ χόρτα διὰ
ζωοτροφίας ἐκαλλιεργοῦντο εἰς ἐκτάσεις μικροτέρας τοῦ ἑνὸς δεκάτου
τῶν ἀγροκτημάτων.

Ἐξαιρέσει τῶν ἐλαίων καὶ τῶν ἐπιτραπέζιων σταφυλῶν, ἡ ἀπόδο-
σις τῶν διαφόρων προϊόντων εἰς τὴν Κρήτην ἦτο ἐκτάκτως χαμηλὴ, ἔν
συγκρίσει πρὸς τὴν ἀπόδοσιν τῶν γειτονικῶν χωρῶν, πολλὰ δὲ ἐκ
τῶν προϊόντων αὐτῶν εἶχον χαμηλοτέραν ἀπόδοσιν ἀπὸ ὅ,τι ἡ καλ-
λιέργεια τῶν δημητριακῶν.

α) *Τὰ δημητριακὰ καὶ τὰ ὄσπρια.*—Ἡ ἀπόδοσις τοῦ σίτου καὶ τῆς
κριθῆς, τῶν δύο κυριωτέρων δημητριακῶν τῆς Κρήτης, ἦτο χαμηλο-
τέρα παρὰ εἰς τὰς ἄλλας χώρας τῆς νοτιοανατολικῆς Εὐρώπης (ἐξαι-
ρέσει τῆς κριθῆς εἰς τὴν Ρουμανίαν). Ἡ ἀπόδοσις τῶν γεωμῆλων καὶ

(1) Μιγάδι ἢ σμιγάδι = μικτὴ καλλιέργεια σίτου καὶ κριθῆς εἰς ἴσας μερίδας.

φασολίων εις τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, ἢ το περίπου ἴση πρὸς τὴν μέσην ἀπόδοσιν τῶν Μεσογειακῶν χωρῶν, ἀλλὰ χαμηλότερα εις τὴν Κρήτην.

Εἰς τὸν πίνακα 48 παρατίθενται αἱ ἀποδόσεις αὐτῶν τῶν τεσσάρων προϊόντων εις μπουσελ (ἕκαστον μπουσελ ἔχει 21 ὀκάδας σίτου, φασολίων καὶ πατάτας καὶ κριθῆς 15 ὀκάδας) κατὰ acre (4 στρέμματα) ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς ἀποδόσεις τῶν ἄλλων χωρῶν.

ΠΙΝΑΞ 48.— Ἀπόδοσις τῶν κυριωτέρων γεωργικῶν προϊόντων διατροφῆς, τῶν καλλιεργουμένων εις τὴν Κρήτην, τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπιλεγείσας χώρας, 1934 - 1938 (εἰς μπουσελ κατὰ acre).

Χώρα	Σίτος	Κριθῆ	Φασόλιοι	Γεώμηλα
Κρήτη	12,8	15,8	70	—
Λοιπὴ Ἑλλάς	13,4	17,6	99	9,6
Ἀλβανία	15,6	19,3	80	—
Τουρκία	14,7	20,4	46	12,5
Γιουγκοσλαβία	16,9	17,8	92	14,7
Βουλγαρία	18,8	25,5	90	8,2
Ρουμανία	14,4	12,2	133	8,5
Ἰταλία	21,4	20,2	98	4,9
Αἴγυπτος	29,8	39,7	197	—
Μέση ἀπόδοσις 17 Μεσογειακῶν χωρῶν	14,6	18,8	105	49,2

Αἱ προπολεμικαὶ ἀποδόσεις 12,5 μπουσελ σίτου (1 μπουσελ σίτου=21 ὀκάδες) καὶ 15 μπουσελ κριθῆς (1 μπουσελ κριθῆς = 15 ὀκάδες) διὰ τὴν Κρήτην, ἦσαν ὑψηλότεραι τῆς ἐκτιμῆσεως τῆς ἐρευνης τοῦ 1947, ὅπου διεπιστώθησαν 8,6 μπουσελ σίτου ἀνὰ 4 στρέμματα (1 acre) καὶ περίπου 13,8 μπουσελ κριθῆς κατὰ 4 στρέμματα. Ἡ ἀπόδοσις τῶν προϊόντων διὰ τὸ ἔτος 1947 ἦτο κατὰ 25 ο/ο περίπου χαμηλότερα τῆς κανονικῆς, (κανονικὴ ἀπόδοσις εἶναι ἡ μέση τοιαύτη τῆς ἀμέσως προηγουμένης πενταετίας), συμφώνως πρὸς τὰς δηλώσεις τῶν Κοινοτήτων καὶ τῶν ἀρμοδίων ὑπαλλήλων τῆς νήσου.

Ἡ ἀπόδοσις εις τὰ μικρὰ ἀγροτεμάχια τοῦ πειραματικοῦ σταθμοῦ Μεσαρᾶς, ἦτο φυσικὰ πολὺ μεγαλύτερα καὶ τὸ περιθώριον ἦτο τόσον μεγάλο, ὥστε παρουσίαζε ἀξιολόγους δυνατότητας πρὸς βελτίωσιν. Αἱ ἄρισται ποικιλίαι σίτου τὸν ὅποιον ἐχρησιμοποίησαν οἱ ἀγρόται τῆς Κρήτης, ἀπέδωκε 49 μπουσελ κατὰ acre εις τὴν περιοχὴν Μεσαρᾶς. Νέαι, ὅμως, ποικιλίαι σπόρων πειραματικῶς δοκιμασθεῖσαι εις τὴν αὐτὴν περιοχὴν, εἶχον τὴν ἀξιοθαυμάστως ὑψηλὴν μέσην ἀπόδοσιν τῶν 56 μπουσελ κατὰ acre. Ἐὰν αἱ σημεριναὶ ποικιλίαι τοῦ σίτου, τὸν ὅποιον σπεύρουσιν σήμερον οἱ ἀγρόται τῆς Κρήτης, ἐκαλλιεργούντο ὅπως ἔπρεπε, θὰ ἐπετυγχάνετο σημαντικὴ αὐξήσις ἀποδόσεως ἐναντι τῆς μεταπολεμικῆς μέσης ἀποδόσεως. Πράγματι, τὸ ἐν πέμπτῳ τῶν ἀγροτῶν τῆς νήσου κανονικῶς

παράγουν 19 μπουσελ σίτου κατά acre (4 στρέμματα) και 23 μπουσελ κριθής. Εάν έσπειροντο αί καλύτεραι ποικιλίαι του πειραματικού σταθμού, θά ήτο δυνατόν νά επιτευχθούν ακόμη πλουσιώτεροι αποδόσεις. Μία ποικιλία σίτου μεγάλης αποδόσεως εις τόν πειραματικόν σταθμόν Μεσαράς, απέδωκε 75 μπουσελ ανά 4 στρέμματα εν αντιπαραβολή πρὸς ἄλλον σπόρον χαμηλῆς αποδόσεως πού παρήγαγε 25 μπουσελ. Βεβαίως, αὐτὰ τὰ μικρὰ ἀγροτεμάχια ἐποτίζοντο καί ἐλιπαίνοντο καλῶς. Τὰ χόρτα ἐκαθαρίζοντο ἐπιμελῶς καί τὰ φυτώρια παρεσκευάζοντο ὅπως ἔπρεπε.

Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα ἥτις ἐγένετο εἰς τόν πειραματικόν σταθμόν Μεσαράς, ὑπῆρξεν εὐεργετικὴ ἐπὶ τῆς παραγωγῆς δημητριακῶν εἰς τὴν Κρήτην. Ἐντὸς τοῦ πλαισίου τοῦ Κρατικοῦ προγράμματος διενεμήθησαν καλύτεραι ποικιλίαι σπόρων εἰς τοὺς ἀγρότας τοὺς εὐρισκομένους εἰς ἀκτῖνα 15 μιλίων ἀπὸ τόν πειραματικόν σταθμόν Μεσαράς. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν ἀρμοδίων τοῦ πειραματικοῦ αὐτοῦ σταθμοῦ, τὰ 90 ο/ο τῶν ἀγροτῶν τῆς περιοχῆς ταύτης ἐχρησιμοποιοῦν τὴν ποικιλίαν σίτου ἀνωτέρας ἀποδόσεως τύπου «Ἐρέτρια» καί οἱ λοιποὶ 10 ο/ο τὸν ἀμέσως καλῦτερον τύπον ποικιλίας «Μίνω». Ἡ μέθοδος αὕτη τῆς διανομῆς μέσῳ ἀγροτῶν σπόρων, ἐπιλεγέντων πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῶν κρατικῶν ὑπαλλήλων, προεκάλεσε δυσκολίας τινας, μολοντόι φαίνεται ὅτι ὑπῆρξεν ἀποδοτικὴ ὡς πρὸς τὴν διάδοσιν τῶν νέων ποικιλιῶν.

Ἡ σημερινὴ μέθοδος διανομῆς εἶναι ἡ ἀκόλουθος : Αἱ καλύτεραι ποικιλίαι, αἱ δοκιμασθεῖσαι ἐπὶ διετίαν, δίδονται εἰς τοὺς ἀγρότας οἱ ὅποιοι ἔχουν ὑποβάλει αἴτησιν καί τῶν ὁποίων τὰ κτήματα ἔχουν ἐπιθεωρηθῆ αἱ δὲ καλλιεργητικαὶ τῶν μέθοδοι ἔχουν ἐγκριθῆ. Ἐκαστος καλλιεργητῆς ἐφοδιάζεται μὲ 100 ὀκάδας σπόρου διὰ κάθε 10 στρέμματα καί ὀφείλει νά ἐπιστρέψῃ 900 ὀκάδας σίτου κατὰ τὴν συγκομιδὴν. Κατ' ἔτος γίνονται τρεῖς ἐπισκέψεις εἰς τὸ ἀγρόκτημα πρὸς ἐπιθεώρησιν τοῦ ἐδάφους καί τῆς βλαστῆσεως, διὰ τὸν ἔλεγχον τῶν ποικιλιῶν καί ἐν γένει διὰ τὴν παρακολούθησιν τῆς πορείας ἀπὸ τῆς σπορᾶς μέχρι τῆς συγκομιδῆς. Οἱ παραλαμβάνοντες σπόρον νέων ποικιλιῶν, ὀφείλουν νά παράγουν καθαρὸν σπόρον πρὸς νέαν διανομὴν μέσῳ τοῦ πειραματικοῦ σταθμοῦ εἰς ἄλλους καλλιεργητάς. Εἰς ἀνταμοιβὴν λαμβάνουσι 25 ο/ο περιθώριον κέρδους ἐπὶ πλέον τῶν τιμῶν τῆς ἀγορᾶς.

Προηγούμεναι δοκιμαὶ ἀπέδειξαν, ὅτι αἱ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ προερχόμεναι ποικιλίαι τῶν σπόρων σίτου, δὲν εἶχον τόσον καλὴν ἀπόδοσιν εἰς τὴν Κρήτην, ὅσον αἱ ἐντόπια ποικιλίαι. Ὁ ἐξ Ἰταλίας εἰσαχθεὶς καλῶτερος σπόρος ποικιλίας τύπου «Σενατόρε Καπέλλι», ἀπέδωσε 30 ο/ο ὀλιγώτερον ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν ποικιλίαν τύπου «Ἐρέτρια». Ἀμφότεραι αἱ ποικιλίαι ἐλιπάνθησαν, ἐποτίσθησαν καί ἐκαλλιεργήθησαν ἐπὶ ὁμοίου ἐδάφους, εἰς τὸν ἴδιον ἀγρόν. Κατὰ τὴν προπολεμικὴν περίοδον εἶχον δοκιμασθῆ ἐπίσης αἱ ποικιλίαι Ἀμερικανικοῦ καί Αὐστραλιανοῦ σίτου.

Κατὰ τὸ ἔτος 1947, ἡ ἀπόδοσις τῶν ὀσπρίων ἦτο περὶ τὰ 60 ο/ο μικροτέρα τῆς προπολεμικῆς τοιαύτης. Αἱ μεγάλαι κρατικαὶ διανομαὶ

όσπριων εις τὰς οἰκογενείας κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον συνετέλεσαν, ἀσφαλῶς, εις τὴν ἐλάττωσιν τῆς καλλιεργείας αὐτῶν εις πλεῖστα ἀγροκτῆματα.

β) Ἐλαῖαι.— Ἡ ἀπόδοσις εις ἐλαιόλαδον ἐκάστου ἐλαιοδένδρου τῆς Κρήτης, ἦτο μεγαλύτερα ἐκείνης ὅλης τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Τουρκίας. Κατὰ τὰ προπολεμικὰ ἔτη εις τὴν Κρήτην, ἐκάστον ἐλαιοδένδρον ἀπέδιδε 5,0 λίβρας ἐλαίου (ἐκάστη λίβρα ἢ πάουντ=143 δράμια ἢ ἐκάστη ὀκά=2,81 λίβρας ἢ πάουντς) ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς 3,7 λίβρας ὅλης τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος καὶ τὰς 3,1 λίβρας τῆς Ἰταλίας καὶ Τουρκίας. Διὰ τῆς ἐφαρμογῆς τῶν καλυτέρων γνωστῶν μεθόδων, ἡ μέση παραγωγή τῆς Κρήτης θὰ ἠδύνατο νὰ αὐξηθῇ ἔτι περισσότερον.

Κατὰ τὸ ἔτος «καλῆς» ἐσοδείας τὸ 1947 - 48, ἡ μέση παραγωγή ὄλων τῶν ἀγροκτημάτων τῆς Κρήτης ὑπῆρξε 7,6 λίβρας ἐλαιολάδου ἀνὰ ἕκαστον δένδρον, συμφώνως πρὸς τὰ δεδομένα τῆς ἐρεῦνης μας. Ὑπῆρχον, ὅμως, ἀγρόται, τὸ ἐν πέμπτον περίπου, οἵτινες εἶχον μέσῃ ἀπόδοσιν 14 λιβρῶν καὶ πλέον ἐλαίου ἀνὰ ἐλαιοδένδρον κατὰ τὸ ἔτος 1947 - 48, ἄλλο δὲ ἐν ἕκτον τῶν καλλιεργητῶν ἐδήλωσαν τὴν κανονικὴν τῶν ἀπόδοσιν ἐξ ἴσου μεγάλην. Εἰς τὴν περιοχὴν Ἰεραπέτρας, ὅπου ἐφαρμόζονται αἱ καλύτεραι μέθοδοι καταπολεμήσεως τοῦ δάκου, παραλλήλως πρὸς τὴν ἐποχιακὴν ἄρδευσιν, τὴν φθινοπωρινὴν καὶ χειμερινὴν καλλιέργειαν, τὴν χρησιμοποίησιν λιπασμάτων, καὶ κλαδέυματος, ἡ ἐλαιοπαραγωγή εἶχε μέσῃ ἀπόδοσιν μεταξὺ 7 καὶ 8 λιβρῶν ἐλαιολάδου ἀνὰ ἕκαστον δένδρον τὸ 1948 - 49, ἔτος μικρᾶς παραγωγῆς. Δι' ὅλας τὰς ἄλλας περιφέρειας τῆς Κρήτης ἢ κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο ἀπόδοσις ἦτο 3,5 λιβρῶν ἐλαιολάδου κατὰ δένδρον. Βεβαίως, ὑπάρχον ἄλλοι συντελεσταὶ ἐπηρεάζοντες τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ἐλαιολάδου, ὅπως ἡ γονιμότης τοῦ ἐδάφους, ἡ ἡλικία τοῦ δένδρου, ἡ ποικιλία αὐτοῦ, καθὼς καὶ αἱ καλλιεργητικαὶ μέθοδοι.

Οἱ ἐλαιοκαλλιεργηταὶ ὑπελόγιζαν μίαν μέσῃ μείωσιν 44 ο/ο εις τὴν ἀπόδοσιν τοῦ ἐλαιολάδου, ὀφειλομένην εις τὸν δάκον. Τὰ δύο τρίτα τῶν ἐλαιοπαραγωγῶν ἀνεβίβαζον τὴν ἐκ τοῦ δάκου προξενουμένην ζημίαν εις τὸν ἐλαιοκάρπον εις 40 ο/ο - 90 ο/ο. Τὰ τρία πέμπτα ἐξ αὐτῶν ὑπελόγιζον ἄνω τῶν 50 ο/ο. (Λεπτομερείας ἴδε εις Παράρτημα 53 Πίνακα Α 90). Οἱ γεωπόνοι τοῦ Νομοῦ ἀνέφερον, ὅτι ἡ ζημία ἐποίκιλλε μεταξὺ 15 ο/ο - 80 ο/ο, ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς προσβολῆς. Κατὰ πρόσφατον δὲ δελτίον τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ὑγιεινῆς Ἀθηνῶν, σχετικῶς πρὸς τὴν καταπολέμησιν τοῦ δάκου καὶ κατὰ τὴν κατωτέρω περικοπὴν αὐτοῦ, τὴν ἀφορώσαν ὅλην τὴν Ἑλλάδα: τὰ 30 ο/ο τῆς μέσης ἐτησίας παραγωγῆς ἐλαιολάδου, καὶ τῶν ἐλαιῶν τῆς ἄλλης (σαλαμούρας) χάνονται ἐξ αἰτίας τοῦ δάκου. Ἐν πάσῃ περιπτώσει σημαντικὸν εἶναι τὸ ποσοστὸν τῆς προσγινομένης ἐκ τοῦ δάκου ζημίας εις τὴν παραγωγὴν τοῦ ἐλαίου εις τὴν Κρήτην.

Ἐκτὸς τῆς μειώσεως τῆς ποσότητος τοῦ ἐλαίου (ἐκ τῆς πρωῆμου πτώσεως τοῦ ἐλαιοκάρπου καὶ τῆς ζημίας εις τὸν καρπὸν ἀπὸ τοὺς σκώληκας) καὶ ἡ ποιότητος τοῦ ἐλαίου γίνεται σημαντικῶς κατωτέρα. Τὸ ἔλαιον διαβαθμίζεται ἀνάλογα μετὰ τὴν ὀξύτητά του, τὴν

όποιαν αυξάνει πολύ ο δάκος. *Ανευ της προσβολής των δένδρων υπό του δάκου, είναι δυνατή ή παραγωγή έλαιου οξύτητος 3°, μετά την προσβολήν όμως του δάκου ή οξύτης είναι 5° αλλά και αυτό μόνον εάν έπιτευχθή ή ταχεία μεταφορά των έλαιων εις το έργοστάσιον. Με την συνήθη, όμως, καθυστέρησιν της μεταφοράς του έλαιοκάρπου εις το έργοστάσιον κατά 20 ή 30 ήμέρας, ή οξύτης συνήθως φθάνει τους 10°, όποτε δια κάθε βαθμόν οξύτητος άνω των 5° ή τιμή του έλαιου μειούται κατά 1 ο/ο, άνω δε των 10° ή αναλογία της μειώσεως της τιμής είναι 1 1/2 ο/ο. Παραδειγματος χάριν, εάν το έλαιον της οξύτητος των 5ο πωλείται προς 30 σέντις κατά λίτρον, εις το έργοστάσιον, το των 15ο οξύτητος θα ήξιζε 26 σέντις κατά λίβραν.

Τό 1920 ή Έλληνική Κυβέρνησις ήρχισε νά εφαρμόζη την μέθοδον ψεκάσμου των έλαιοδένδρων δι' άρσενικομελασσούχου μίγματος δια την καταπολέμησιν του δάκου. Η έτησία αύτη έκστρατεία έστοίχιζε μεταξύ 80.000 δολλαρίων τό 1948, και 160.000 δολλαρίων τό 1947. Ο ψεκάσμος ένεργείται μόνον εις τας περιοχάς όπου υπάρχει πρόβλεψις 25 ο/ο και πλέον της κανονικής άποδόσεως. Κατά συνέπειαν τό συνολικόν κόστος είναι μικρότερον κατά τά έτη της μικράς άποδόσεως.

Έν άντιθέσει προς τους Έλληνας, οί Ίταλοί οί όποιοι υπήρξαν οί πρώτοι άναπτύξαντες την ως άνω μέθοδον καταπολεμήσεως του δάκου, δέν ήσαν ίκανοποιημένοι έκ των άποτελεσμάτων της και δέν χρησιμοποιούν αύτην εις μεγάλην κλίμακα. Τινες έκ των έρευνητών του δάκου συνιστούν την καταπολέμησιν αυτού δια της χρησιμοποίησεως άλλων παρασίτων εναντίον αυτού, και ως έκ τούτου άντιδρούν εναντίον της χρησιμοποίησεως του D.D.T. τό όποιον θα έφόνευε και τά παράσιτα αυτά. Μέχρι σήμερα τά πειράματα της καταπολεμήσεως του δάκου με D.D.T. είχαν άμφίβολα και μικτά άποτελέσματα.

Ο παρά τω Διεθνεί Όργανισμω Ύγείας έντομολόγος Δρ. Χέρτικ και ο παρά τη Ύγειονομική Σχολή Αθηνών συνάδελφος του Δρ. Ιωάννης Χατζηνικολάου, όμοφώνως έκφάζουν την γνώμην ότι, συμφώνως προς τας έρεύνας των, ούδεις έκ των άρμοδίων επί της καταπολεμήσεως του δάκου έγνώριζε όλόκληρον τόν κύκλον της ζωής του δάκου, ούτε είχε εις χείρας του άποδείξεις πειραματικές ή παραστατικές, περί της άποτελεσματικότητος ή μη των σημερινών μέτρων καταπολεμήσεως του έντόμου δια της χρησιμοποίησεως άρσενικομελασσούχων δολωμάτων ή D.D.T. ως ψεκάστικού υλικού. Ο Δρ. Χατζηνικολάου αναφέρει : "Έχοντες υπ' όψει την καταστρεπτικήν σημασίαν του δάκου δια την έθνικήν οίκονομίαν, πάσα προσπάθεια και δαπάνη δια την άποτελεσματικήν καταπολέμησιν του έντόμου τούτου είναι καλώς γενομένη και ούχι επί ματαίω. Δια τόν σκοπόν τούτον δέον όπως πραγματοποιηθή επί τόπου έπισταμένη μελέτη και παρακολούθησις υπό ειδικευμένου έντομολόγου της βιολογίας του δάκου, τούτο δε έχει πρωταρχικήν σημασίαν, δεδομένου ότι, ως γνωστόν υπάρχουν πολλαί άνεξερευνητοι φάσεις του βιοτικού κύκλου του έντόμου τούτου.

Ἡ βαθεΐα ἄροσις ἢ ἡ σκαφή πέριξ τῶν ριζῶν τῶν ἐλαιοδένδρων εἰς ἀρκετὸν βάθος κατὰ Ὀκτώβριον καὶ Νοέμβριον, πρὸς ἀπορρόφησιν τῶν φθινοπωρινῶν καὶ πρωΐμων χειμερινῶν βροχῶν, συνετέλεσαν ἀποτελεσματικῶς εἰς τὴν αὐξήσιν τῆς ἀποδόσεως τοῦ ἐλαιοκάρπου. Ἄλλη ἐκσκαφή κατὰ Μάρτιον ἢ Ἀπρίλιον πρὸς τὸ τέλος τῆς βροχερᾶς ἐποχῆς, ἀπεδείχθη λίαν εὐεργετική. Ἡ τελευταία ἐκσκαφή γίνεται διὰ νὰ καταστραφοῦν τὰ βλαβερά χόρτα καὶ νὰ ἐτοιμασθῇ τὸ ἔδαφος διὰ τὸ θερινὸν ὄργωμα.

Διάφοροι ποικιλίαι ἐλαιοδένδρων καλλιεργοῦνται εἰς ἐδάφη μεγαλύτερων ὑψομέτρων. Γενικῶς, τὰ 600 μέτρα εἶναι τὸ τελευταῖον ὄριον διὰ τὴν παραγωγὴν ἐλαιοκάρπου, ὠρισμένοι, ὅμως, ποικιλίαι παράγονται ἀκόμη καὶ εἰς ὑψόμετρον 800 μέτρων καὶ ἄνω. Αἱ ποικιλίαι αὗται εἶναι μὲν μικροτέρας ἀποδόσεως, ἀλλὰ τὰ ἐδάφη ταῦτα ἐξασφαλίζουν τροφήν καὶ μετρητὰ εἰς τοὺς καλλιεργητὰς ἐνῶ, ἄλλως, θὰ ἦσαν κατάλληλα νὰ παράγουν μόνον πενιχρὰν τροφήν διὰ τὰς αἴγας. Ἀρμόδιοι ὑπάλλληλοι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Προγράμματος Ἑλληνικῆς Ἀνασυγκροτήσεως, φρονοῦν ὅτι κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς των, περὶ τὰ 200.000 στρέμματα βοσκοτόπου ἠδύναντο νὰ φυτευθοῦν μὲ δύο ἕως τρία ἑκατομμύρια ἐλαιοδένδρα. Προσέθετον, ὅμως, ὅτι ἡ ἀνάπτυξις τοιοῦτων δένδρων εἶναι βραδεία καὶ ἀπαιτεῖ 20 ἔτη ἀντὶ τῶν κανονικῶν 12 - 15 ἐτῶν διὰ νὰ καρποφορήσουν.

Ἡ μεγάλη ἀπόδοσις τῶν ἐλαιοδένδρων τῆς Κρήτης, ἀποδίδεται ἐν μέρει εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι ἐκεῖ συνηθίζον νὰ κλαδεύουν αὐτὰ συχνότερα παρὰ εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, πειραματικῆ, ὅμως, ἀπόδειξις δὲν ἔγινε ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου, οὔτε εἰς τὴν Κρήτην, οὔτε εἰς τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα. Ἐκ τῆς δειγματοληπτικῆς ἐρεύνης διεπιστώθησαν μεγάλαι διαφοραὶ ὡς πρὸς τὴν συχνότητα τοῦ κλαδεύματος ("Ἴδε Παράρτημα 5, Πίνακα Α 91). Τὸ 1948, τὸ ἐν τέταρτον ἐκ τῶν ἀγροτῶν ἀνέφερον ὅτι δὲν ἐκλάδευσαν ποτὲ τὰ ἐλαιοδενδρά των, τὸ ἐν πέμπτον ἐξ αὐτῶν ἀνέφερον ὅτι ἐκλάδευον κάθε δέκα ἔτη, περὶ τὸ ἐν τρίτον δὲ ἐξ αὐτῶν ἐκλάδευον ἅπαξ τοῦ ἔτους, ἢ κάθε διετίαν καὶ τέλος τὸ ἐν ἕκτον κάθε τρία ἢ πέντε ἔτη.

Εἰς τὸ ἐρώτημα: «Κάθε πότε πρέπει νὰ κλαδεύωνται τὰ ἐλαιοδενδρά των» μόνον 2 ο/ο εἶπον: «Ποτέ» καὶ 11 ο/ο ἐδήλωσαν: «Κάθε δέκα χρόνια». Τὰ 80 ο/ο τῶν ἀγροτῶν ἐδήλωσαν ὅτι τὰ ἐλαιοδένδρα πρέπει νὰ κλαδεύωνται μίαν ἢ καὶ περισσοτέρας φορὰς ἀνά πενταετίαν.

Ἐπὶ τῆς ἐρώτησις: Ὑπάρχει μεγάλη διάστασις γνώμων μεταξὺ ἀγροτικῶν ἐμπειρογνωμόνων καὶ ἀγροτῶν ὡς πρὸς τὸ ἐρώτημα κατὰ πόσον δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ πριόνι ἐπὶ τοῦ ἐλαιοδένδρου, χωρὶς νὰ προξενήσῃ βλάβην. Κατὰ τὴν γνώμην εἰδικῶν τινῶν δενδροκόμων καὶ πλείστον ἀγροτῶν μόνον πέλεκυς εἰς τὰ χέρια εἰδικευμένου δύναται νὰ χρησιμοποιηθῇ. Ἐν τούτοις ὁ κ. Πᾶνος Ἀναγνωστόπουλος, καθηγητῆς τῆς Ἀνωτάτης Γεωπονικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν ἐχρησιμοποίησε τὸ πριόνι—φυσικὰ μὲ τὴν πρέπουσαν, κατόπιν, θεραπείαν του προξενηθέντος τραύματος—καὶ εἶχεν ἄριστα ἀποτελέσματα εἰς τὸν πειραματικὸν ἐλαιῶνα τῆς Σχολῆς.

γ) *Αί σταφυλαί*.—Χωρίς να υπάρχει πειραματικός σταθμός επί της νήσου, χωρίς καμμίαν παρακολούθησιν καί έποπτεϊαν τής εργασίας, μερικοί άγρόται άνεκάλυψαν μεθόδους σημαντικής αύξήσεως τής άποδόσεως εις τήν άμπελοκαλλιέργειαν, άνωτέραν τής μέσης έπιτυχίας όλων τών άγροτών. Το 1947, το έν έβδομον τών άγροτών έπέτυχον άπόδοσιν τών έπιτραπεζίων σταφυλών κατά 50 ο/ο άνωτέραν τής μέσης άποδόσεως όλων τών άμπέλων. Η μελέτη τών μεθόδων τούτων πρέπει να χρησιμεύση ως υπόδειγμα διά να καθοδηγήση τούς άλλους παραγωγούς, προς βελτίωσιν τής άποδόσεως τών νέων άμπέλων μας.

Η άπόδοσις τών άμπέλων δέν έπηρεάσθη από τήν φυλλοξήραν καθόσον αύτη δέν μετεδόθη νοτιώτερον τής Άττικής. Η άπόδοσις εις τήν παραγωγήν οίνου έπηρεάσθη από τήν έπιχειρηθείσαν καλλιέργειαν παραγωγής εις μεγάλην άναλογίαν άμπέλων, παρά το γεγονός ότι αι έδαφικαί συνθήκαι τούτων δέν ησαν εύνοϊκαί. Η έλλειψις βροχών κατά τούς θερινούς μήνας, ητο εύτύχημα διά τήν σταφυλοπαραγωγήν, καθ' όσον άπεφεύχθησαν αι άσθένειαί καί έμειώθη ο άριθμός τών ψεκασμών, που θά άπητουόντο εάν έβρεχε κατά το θέρος. Σχεδόν όλοι οί άμπελοουργοί έχρησιμοποίουν μίγμα «Μπορντώ» διά τόν ψεκασμόν τής άμπέλου.

Η εις μεγάλας ποσότητας, κατανάλωσις του ούζου καί τής τσικουδιάς, τής ρετσίνας καί άλλων τοπικών οίνων, είναι μέσα εις το διαιτολόγιον του Κρητικού λαού. Πολλοί παράγοντες συντελοούν εύνοϊκώς εις τήν καλλιέργειαν τής άμπέλου πολλών περιοχών τής Κρήτης.

δ) *Άλλα γεωργικά προϊόντα*.— Εις όσας περιοχάς έπιτυγχάνεται ή άρδευσις, ή καλλιέργεια τών έσπεριδοειδών αύξάνεται διαρκώς καί συνεπώς καί τά κέρδη εκ τούτων είναι μεγαλύτερα, έν συγκρίσει προς τά τών δημητριακών, τών προϊόντων του έλαιοδένδρου καί πλειστων άλλων. (Ίδε Κεφάλαιον Στ' Πίνακα 11) Εις τούς άγρότας τής πέριξ του πειραματικού σταθμού περιοχής, εις το Καλοχωριό, νοτίως του Άγίου Νικολάου, διενεμήθησαν δενδρύλλια προερχόμενα εκ τών νεωστί άποδεδειγμένως βελτιωθεισών ποικιλιών πορτοκαλιών. Περί τά 25 ο/ο τών άγροτών έπέτυχον 56 καί πλέον λίβρας πορτοκαλιών από κάθε δένδρον, δηλ., ποσότητα διπλάσιαν τής μέσης άποδόσεως τών 25 λιβρών κατά δένδρον όλων τών πορτοκαλοκαλλιεργητών τής Κρήτης.

Η πεδιάς του Λασηθίου είναι ιδιαίτερος κατάλληλος διά τήν παραγωγήν θερινών γεωμήλων, κατέστη δέ αύτη κέντρον παραγωγής τοιούτων εκ πατατοσπόρου. Η άπόδοσις τών γεωμήλων εις τήν περιοχήν ταύτην άνήλθεν εις 127 μπουσελ κατά αρε (648 όκάδας κατά στρέμμα), ποσότης διπλάσια τής μέσης άποδόσεως τής νήσου. Εις άλλας, επίσης ποτιστικάς περιοχάς, παρήχθησαν ποσότητες τινες γεωμήλων, εις δέ τας νοτίους παρακτίους πεδιάδας, παράγονται χειμερινά γεώμηλα. Διά τών ποτιστικών μεθόδων θά ητο δυνατή εις τήν περιοχήν Μεσαράς ή πατατοπαραγή από του μηνός Αύγούστου μέχρι Δεκεμβρίου. Κατά τούς ύπολογισμούς του κ. Πιερράκου, διευθυντού του

πειραματικοῦ σταθμοῦ Μεσαράς, θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ παραγωγὴ 250 - 300 μπουσελ κατὰ acre (1287 ἕως 1320 ὀκάδων κατὰ στρέμμα).

Ἡ παραγωγὴ φυσιτικῶν περιορίζετο εἰς δύο παρακτίους πεδιάδας, εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν καὶ τὸ Καστέλλι - Κισσάμου καὶ εἰς ὀλίγας ἐν διασπορᾷ φυτείας, ὅπου ἡ ἄρδευσις εἶναι δυνατὴ καὶ ἔχει γίνῃ ἐγκλιματισμός, εἰδικῶς δὲ εἰς ποτιστικὰς περιοχάς, κατὰ μῆκος τῆς βορείου παραλίας, ὅπου οἱ ἰσχυροὶ βόρειοι ἄνεμοι ἐμποδίζουν τὴν δενδροκομίαν. Ἡ ἀπόδοσις εἶναι σχετικῶς μικρὰ λόγῳ τῆς κακῆς ποιτικιλίας τοῦ προϊόντος καὶ τῶν ἐλαττωματικῶν μεθόδων καλλιέργειας.

Τὰ κηπευτικά προϊόντα περιλαμβάνουν καὶ τὰ πεπόνια, τὰ ὁποῖα καλλιεροῦνται διὰ τὴν ἐσωτερικὴν κατανάλωσιν, μὲ ὀλίγας ἐξαιρέσεις ποτιστικῶν ἐκτάσεων, πλησίον τῶν μεγαλουπόλεων ὅπου καλλιεροῦνται λαχανικὰ διὰ τὸ ἐμπόριον.

Ἡ πρώιμος τοματοπαραγωγὴ εἶναι μία ἀπὸ τὰς κατ' ἐξοχὴν ἐπικερδεῖς καλλιέργειας τῆς νήσου, καὶ διεξάγεται εἰς τὴν νοτίαν ἀκτὴν, πλησίον τῆς Ἱεραπέτρας ὅπου ἡ ἄρδευσις εἶναι δυνατὴ. Διὰ τὸ ἔτος 1947 ἡ ἀπόδοσις τῆς πρώιμου τομάτας ἦτο 3,25 τόννοι κατὰ acre ἐν συγκρίσει πρὸς 4,1 τόννου τομάτας ὄλων τῶν ἄλλων περιοχῶν, ἀλλὰ αἱ τιμαὶ ἦσαν σημαντικῶς ὑψηλότεραι. Εἰς τὴν αὐτὴν περιοχὴν καλλιεροῦνται, ἐπίσης, μπανάνες κατωτέρας ποιότητος καὶ μικρὰς ἀποδόσεως, ἐν τούτοις ἡ ἀνωτέρα ἐξ αὐτῶν πρόσσοδος καθιστᾷ τὴν καλλιέργειαν τῶν ἐπικερδῆ.

ε) **Ἡ ἀμειψισπορά.**—Ἡ περιορισμένη ἐκτασις τοῦ ἐδάφους ἣτις χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν καλλιέργειαν χόρτων καὶ ὄσπριων εἰς μίαν ὄρεινὴν νήσον, ἐφάνερωνε τὴν ἀδυναμίαν ἢ τὴν ἀπροθυμίαν τῶν ἀγροτῶν τῆς Κρήτης νὰ ἐφαρμόσουν τὴν ὑποδειχθεῖσαν ἀμειψισποράν, ἣτις διελάμβανε τὴν σποράν ἐνὸς ἢ περισσοτέρων ὄσπριοειδῶν προϊόντων εἰς ἐκάστην ἀμειψισποράν. Τὸ ἐν τρίτον τῶν ἀγροτῶν δὲν περιελάμβανον κανένα ὄσπριον εἰς τὴν ἀμειψισποράν τῶν. Εἷς τινὰς περιφέρειας ἢ ἔλλειψις ὕδατος ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ὡς περιοριστικὸς παράγων εἰς τὴν καλλιέργειαν. Ἄφ' ἑτέρου, συμφώνως πρὸς τὸ εἶδος τῆς ἀμειψισποράς, τὴν ὁποῖαν ἀνέφερον οἱ ἀγρόται τῆς Κρήτης, περὶ τὸ ἐν ἑβδομον τῆς καλλιεργουμένης ἐκτάσεως θεωρουμένης ὑπὸ ἀμειψισποράν, ἐγκαταλείπετο χέρσον καθ' ἕκαστον ἔτος. Ἕλληνες ἀρμόδιοι ὑπάλληλοι, ὑπελόγιζαν τὴν συνολικὴν ἐκτασιν χέρσου ἐδάφους εἰς τὸ ἐν ἕκτον τῆς ἀγροτικῆς ἐπιφανείας, δηλαδὴ εἰς 400.000 στρεμμάτων ἐν συνόλῳ. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐκτασις αὕτη παρέμεινεν ἀκαλλιέργητος κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν φθινοπωρινῶν καὶ χειμερινῶν βροχῶν, ἡ ἔλλειψις τῆς ὑγρασίας δὲν θὰ ἠμπόδιζε τὴν καλλιέργειαν βίκου, ἀρακᾶ ἢ ἄλλων εἰδῶν καταλλήλων διὰ τὴν διατροφὴν τῶν ζώων. Τὸ ἐν τέταρτον περὶ τοῦ τῆς χέρσου ταύτης ἐκτάσεως, ἴσως νὰ εὑρίσκετο εἰς ὑψηλὰς ὄρεινὰς περιοχάς, ὅπου αἱ καιρικαὶ συνθήκαι θὰ ἠμπόδιζον τὴν ἐπιτυχῆ παραγωγὴν χειμερινῶν ὄσπριων, ἀλλ' ὑπάρχουν μεγάλαι στρεμματικαὶ ἐκτάσεις εἰς τὰς πεδιάδας πλησίον τῆς ἀκτῆς. Εἰς τὰ μέρη, ὅμως, αὐτὰ δύνανται νὰ καλλιεργηθοῦν χειμερινὰ ὄσπριοειδῆ προϊόντα τὸσον διὰ νὰ χρησιμεύσουν ὡς ζωοτροφαὶ ὅσον καὶ διὰ τὴν παρεμπό-

δισιν τῆς διαβρώσεως τοῦ ἐδάφους, κυρίως δὲ καὶ διὰ τὴν παροχὴν εἰς τὸ ἔδαφος τῶν ἀναγκαίων ἀζωτοῦχων οὐσιῶν, ἀπαραιτήτων διὰ τὴν προσεχὴ καλλιέργειαν δημητριακῶν.

Περισσότεροι σχεδὸν τοῦ ἡμίσεος τῶν ἀγροτῶν ἐφήρμοζον τὸ σύστημα τῆς τριετοῦς ἀμειψισπορᾶς διαφόρων τύπων, ("Ἴδε πίνακα 49 καὶ Παράρτημα 5, Πίνακα Α 87). Ἡ συνηθεστέρα, ὅμως, εἶναι ἡ χρησιμοποιουμένη «τετραετῆς ἀμειψισπορά», συνισταμένη ἀπὸ «δημητριακά—δημητριακά—δημητριακά—χέρσος». Ἡ δευτέρα ἢ καὶ συνηθεστάτη, εἶναι ἡ τριετῆς : «δημητριακά—δημητριακά—δημητριακά» ἢ ἀμειψισπορά «κατ' εὐθείαν δημητριακά» μὲ τὴν τριετῆ ἀμειψισπορὰν : «δημητριακά—δημητριακά—χέρσος», καὶ μίαν τρίτην τοιαύτην μὴ ἀπέχουσιν τῆς προηγούμενης. Ἡ «κατ'εὐθείαν δημητριακά» ἀμειψισπορά, συνισταμένη ἀπὸ τὰ δημητριακά : σίτος, κριθή, βρώμη ἢ σμιγλός (μικτὸς σπόρος σίτου καὶ κριθῆς), καὶ ἀμειψισποραὶ συνιστάμεναι ἀπὸ δημητριακά μὲ ἐνὸς ἔτους «ἀγρανάπαυσιν χέρσου γῆς». Ὅλα αὐτὰ εἶναι συστήματα τὰ ὅποια ἐξαντλοῦν μόνον τὸ χῶμα. Κανένα σύστημα ἐκ τῶν ἀμειψισπορῶν τούτων δὲν ὠφελεῖ τὸ ἔδαφος ὡς μὴ προβλέπον τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ὀσπριοειδῶν προϊόντων ἢ χόρτων διὰ τὴν ἀναζωογόνησιν τοῦ ἐδάφους ἀφ' ἐνός καὶ διὰ τὴν παραγωγὴν ζωοτροφῶν καὶ συντήρησιν τοῦ χώματος ἀφ' ἐτέρου.

ΠΙΝΑΞ 49. Ἀναλογία τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀγροτῶν τῶν ἐφαρμοζόντων διάφορα συστήματα ἀμειψισπορᾶς εἰς τὴν γεωργικὴν καλλιέργειαν. Κρήτη, 1948.

Διάρκεια τῆς ἀμειψισπορᾶς	Οἱ ἐφαρμοζόντες ἀμειψισπορὰν ἀγρόται		Ἡ συνηθεστέρα καὶ τὸ ποσοστὸν τῶν ομάδων ἀμειψισπορᾶς
	(Ποσοστὸν)	(Ποσοστὸν)	
Δύο ἔτη	9	(¹) Δ—Δ (α) (52)	Δ—X (33)
Τρία ἔτη	43	Δ—Δ—Δ (43)	Δ—Δ—X (38)
Τέσσαρα ἔτη	37	Δ—Δ—Δ—X (52)	Δ—Δ—Δ—Σ (8)
Πέντε ἔτη	11	Δ—Δ—Δ—X—O (32)	Δ—Δ—Δ—X—X (20)

(1) Τὰ κεφαλαῖα γράμματα σημαίνουν Δ = δημητριακά, X = χέρσος, O = ὄσπρια, Σ = Σανός. Οἱ ἀριθμοὶ ἐντὸς παρενθέσεων δηλοῦν τὸ ποσοστὸν τῶν ἀγροτῶν ποῦ ἐφαρμόζουσι τὴν σχετικὴν διάρκειαν ἀμειψισπορᾶς.

σι) **Διπάσματα.**— Μὲ τοὺς τύπους τῆς ἀμειψισπορᾶς τὴν ὁποίαν ἐφαρμόζουσι οἱ ἀγρόται τῆς Κρήτης, ἢ ἀπόδοσις τῶν καλλιεργουμένων προϊόντων δύναται νὰ διατηρηθῇ μόνον διὰ τῆς χρησιμοποίησεως λιπασμάτων ἐκ τῆς ἀγορᾶς, παραλλήλως πρὸς τὴν χρῆσιν ζωϊκῶν λιπασμάτων εἰς μικρὰς ποσότητας. Ἀλλὰ τὰ φυσικὰ λιπάσματα δὲν ἐχρησιμοποιοῦντο τόσον ἀποτελεσματικῶς ὅσον θὰ ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιηθοῦν ταῦτα. Τὸ ἐν τρίτον τῶν ἀγροτῶν ἐδήλωσαν ὅτι ἀποθήκευαν τὰ ζωϊκὰ λιπάσματα (τὰς κοπριάς) ἐντὸς τοῦ σταύλου των, τὸ ἐν τρίτον ἐξ αὐτῶν εἰς λάκκους καὶ οἱ ὑπόλοιποι ἐσκόρπιζον αὐτὰ κατ' εὐθείαν εἰς τοὺς ἀγρούς. Ἐξ ἐκείνων

οΐτινες αποθήκευον τὰς κοπριάς, τὰ 50 ο/ο τὰς ἐκράτουον εἰς τὴν ἀποθήκην ἐπὶ 6—8 μῆνας, τὰ 2 πέμπτα ἐπὶ 10—12 μῆνας καὶ οἱ ὑπόλοιποι ἐπὶ 3—4 μῆνας.

Οἱ ἀγρόται τῆς Κρήτης ἐχρησιμοποιοῦν 31, 8 λίβρας ἢ τριπλασίαν ποσότητα λιπασμάτων τοῦ ἐμπορίου ἀνὰ 4 στρέμματα (1 acre) καλλιευομένου προϊόντος, ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς ἀγρότας οἰασθήποτε ἄλλης περιοχῆς τῆς Ἑλλάδος ἢ ἐννεαπλασίαν τῆς ἐθνικῆς μέσης ποσότητος. Καὶ ἂν συγκρίνωμεν μὲ ἄλλας Εὐρωπαϊκὰς χώρας τὴν Κρήτην μὲ τὰς 32 λίβρας, αὕτη κατηνάλισκε περισσότερα λιπάσματα τοῦ ἐμπορίου κατὰ acre προπολεμικῶς, παρὰ ἡ Ἰσπανία (18 λίβρας), ἡ Ἰταλία (19 λίβρας) καὶ ἡ Γαλλία (28 λίβρας). Ἐν συγκρίσει ὅμως, μὲ τὴν Γερμανίαν, τὸ Βέλγιον καὶ τὴν Ὀλλανδίαν, ἡ Κρήτη ἐχρησιμοποιοῦει σχετικῶς μικροτέρας ποσότητας λιπασμάτων τοῦ ἐμπορίου κατὰ acre.

Ἡ ἔλλειψις νιτρογόνου καὶ φωσφόρου εἰς τὸ χῶμα τῶν περισσότερων περιοχῶν καὶ ἡ ὑπαρξις ἀσβεστίου εἰς ἄλλα, καθιστᾷ ἐπιτακτικὴν τὴν ἀνάγκην τῆς χρησιμοποιήσεως λιπασμάτων τῆς ἀγορᾶς, τὰ ὅποια περιέχουον νιτρογόνον καὶ φωσφόρον. Τὰ ἐδάφη δὲ τὰ ὅποια περιέχουον ἀσβέστιον καὶ τύπους διαλυτῶν φωσφορούχων λιπασμάτων, θὰ ἀποδώσουον καλύτερα, ἀπὸ ἐκεῖνα εἰς τὰ ὅποια θὰ χρησιμοποιηθοῦν ἄλλα φωσφοροῦχα λιπάσματα, περιέχοντα ἀδιαλύτους χημικὰς οὐσίας.

Κατὰ τὸ ἔτος 1948 τὰ 50 ο/ο τῶν ἀγροτῶν οἱ ὅποιοι ἐκαλλιέργησαν δημητριακά, ἐπιτραπέζια σταφύλια καὶ σταφίδα καὶ τὸ ἐν τέταρτον τῶν ἐλαιοπαραγωγῶν καὶ τῶν καλλιεργητῶν πορτοκαλιῶν, ἐχρησιμοποίησαν λιπάσματα τοῦ ἐμπορίου, καθὼς καὶ εἰς τὰς ἀμπέλους παραγωγῆς σταφυλῶν οἰνοποιήσεως πρὸς αὐξησιν τῆς ἀποδόσεως, ἀλλὰ μόνον τὸ ἐν δέκατον τῶν ἀγροτῶν ἐχρησιμοποίησαν χημικὰ λιπάσματα διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν ὄσπριων.

Ὁ κ. Πιερακέας, Διευθυντῆς τοῦ Πειραματικοῦ Σταθμοῦ Μεσσαρᾶς, τονίζει τὴν ἀνάγκην συμπληρωματικῆς ἐρεύνης ἐπὶ τῶν λιπασμάτων, διὰ νὰ διορθωθῇ τὸ σημερινὸν κακὸν κατὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν λιπασμάτων καθ' ὅλην τὴν νῆσον, προσθέτει δὲ οὗτος ὅτι «χιλιάδες τόνων πηγαίνουον εἰς τὴν θάλασσαν κάθε χρόνον». Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ λιπάσματος 6-8-8 περιέχοντος ἄζωτον, φωσφόρον καὶ ποτάσσαν μὲ τὰς ἀνωτέρω ἀναλογίας, εἰς ἐδάφη ὅπου ὑπάρχει ἄφθονος πότασσα, εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ παραδείγματα. Ἡ χρησιμοποίησις ἄζωτοῦχων λιπασμάτων εἰς τὰ ὄσπρια καὶ τὸ ἄλφαλφα (ἐξευγενισμένο τριφύλλι) ὡς καὶ ἡ χρῆσις λιπασμάτων τὰ ὅποια περιέχουον μόνον φωσφορούχους οὐσίας, εἰς τὰ δημητριακά, ἦσαν ἄλλα παραδείγματα κακῆς καὶ σπατάλου χρησιμοποίησεως χημικῶν λιπασμάτων.

Ἐπειδὴ εἰς τὴν μεγάλην καλλιέργειαν παράγουται μεγάλα ποσότητες διαφόρων προϊόντων, ὑπάρχει τάσις νὰ χρησιμοποιοῦνται τὰ περισσότερα λιπάσματα εἰς τὰ μεγάλα μᾶλλον παρὰ εἰς τὰ ἄλλα ἀγροκτῆματα. Τὰ τρία πέμπτα ἢ τὰ τέσσαρα πέμπτα τῶν δημητριακῶν, τῶν ἐπιτραπέζιων σταφυλῶν καὶ τῆς σουλτανίνας λιπαίνονται. Διὰ τὰ 50 ο/ο τῶν ὑπὸ καλλιέργειαν ἐκτάσεων πορτοκαλεῶν καὶ

διὰ τὸ ἓν τρίτον τῆς ἐκτάσεως διὰ τὴν καλλιέργειαν ὄσπριων ὑπεβλήθησαν αἰτήσεις πρὸς προμήθειαν χημικῶν λιπασμάτων. Δὲν ἔχομεν στοιχεῖα διὰ τὰ λαχανικά. Ἐπειδὴ ἔχουν ταῦτα ἰδιαιτέραν ἡμᾶς ὡς τροφή διὰ τὸν ἄνθρωπον ἔτυχον προνομιακῆς περιποίησεως εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς χρησιμοποίησεως λιπάσματος, ἰδίως ζώϊκου.

Πολλοὶ μὲν παράγοντες συνετέλεσαν εἰς τὸ ζήτημα τῆς ἀποδόσεως καρπῶν, ὅπως αἱ ὑφιστάμεναι διαφοραὶ εἰς τὸ εἶδος τοῦ ἐδάφους, οἱ διάφοροι τύποι ἀμειψισποράς, αἱ ποσότητες τῶν καταναλισκομένων ζώϊκων λιπασμάτων, αἱ ποικιλίαι προϊόντων, καὶ αἱ ἐφαρμοζόμεναι διαχειριστικαὶ καὶ καλλιεργητικαὶ μέθοδοι, ἄξια, ὅμως, παρατηρήσεως εἶναι αἱ διαφοραὶ αἱ μεταξὺ τῆς ἀποδόσεως τῶν ἄγρων ὅπου ἐχρησιμοποιήθησαν χημικὰ λιπάσματα καὶ ἐκεῖνων ὅπου δὲν ἐχρησιμοποιήθησαν τοιαῦτα, ἰδίως εἰς τὴν παραγωγὴν ὄσπριων καὶ εἰδῶν ἀμπελοφυῶν πάσης φύσεως. Οἱ λιπαινόμενοι ἄγροὶ ὄσπριων, αἱ ἄμπελοι οἴνοπαραγωγῆς καὶ αἱ σταφεδάμπελοι, ἀπέδωκαν καρποὺς κατὰ τὸ ἓν τρίτον περισσοτέρους τῶν μὴ λιπαινόμενων τοιούτων, ἐνῶ αἱ λιπανθεῖσαι ἐκτάσεις διὰ τὰς ἐπιτραπεζίους σταφυλάς, ἀπέδωκαν καρποὺς περισσοτέρους κατὰ τὰ τρία τέταρτα. Ἀντιθέτως, ἄγροὶ μὲν χρησιμοποίησιν χημικῶν λιπασμάτων, καλλιεργεῖσιν πορτακαλεῶν, ἔλαιων καὶ δημητριακῶν, ἀπέδωκαν μόνον κατὰ τὸ ἓν ἕκτον περισσότερα τῶν ἄγρων τῶν ἄνευ χημικῶν λιπασμάτων. (Διὰ περισσότερας λεπτομερείας ἴδε πίνακα 50). Ἀνεφέρθη ποιοτικὴ μείωσις τοῦ οἴνου, τοῦ παραχθέντος ἐκ σταφυλῶν ποῦ ἐκαλλιεργήθησαν μὲ χημικὰ λιπάσματα. Ἡ παρατήρησις αὕτη δύναται νὰ ἐξηγήσῃ διατὶ δεόν νὰ χρησιμοποιηθῆται χημικὸν λίπασμα εἰς μικρὸν ποσοστὸν ἐπὶ ἐκτάσεων ἀμπελοφυῶν.

Ἐπειδὴ πολλοὶ καλλιεργηταὶ χρησιμοποιοῦν χημικὰ λιπάσματα ἐπὶ ἐδαφῶν μὴ γονίμων, ποῦ δὲν θὰ παρήγαγον ἄνευ αὐτῶν, αἱ συγκρίσεις αὗται δὲν μᾶς διασαφηνίζουν τὴν ἐπίδρασιν τῶν χημικῶν λιπασμάτων εἰς τὴν ἀπόδοσιν τῶν καρπῶν. Τοῦτο εἶναι ἰδιαιτέρως ἀληθές εἰς τὰς περιπτώσεις δημητριακῶν, ἔλαιων καὶ σταφυλῶν διὰ τὴν οἴνοπαραγωγὴν, προϊόντων τὰ ὅποια ἐκαλλιεργήθησαν εἰς περισσότερα τῶν τεσσάρων πέμπτων τῶν ἀγροκτημάτων, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὑπῆρχον καὶ μεγάλα ἐκτάσεις μὴ γονίμου ἐδάφους.

Διὰ τοὺς ἀνωτέρω καὶ ἄλλους λόγους δὲν εἶναι δυνατόν ἀπὸ τὰ ὑπάρχοντα δεδομένα νὰ γίνῃ ἀκριβὴς ἐκτίμησις τοῦ καθαροῦ κέρδους, ἀφαιρουμένων τῶν δαπανῶν διὰ τὰ χημικὰ λιπάσματα. Διὰ νὰ ἐξευρεθῇ μέτρον ὑπολογισμοῦ τοιούτου κέρδους, ἀπαιτεῖται εἰδικὴ ἔρευνα διὰ πειραμάτων ἐπὶ τοιούτων ἐδαφῶν κλπ. ὅπου τὸ μόνον μεταβλητὸν στοιχεῖον εἶναι ἡ ποσότης τοῦ χρησιμοποιουμένου χημικοῦ λιπάσματος.

Ἐν τούτοις, πρόχειροὶ ὑπολογισμοὶ στηριζόμενοι ἐπὶ τῆς διαφορᾶς εἰς τὴν ἀκαθάριστον ἄξιαν τοῦ προϊόντος ἐκ τῶν λιπανθέντων καὶ μὴ λιπανθέντων ἄγρων, ἀφαιρουμένου τοῦ κόστους λιπάνσεως, παρουσίασαν μεγάλο περιθώριον ἀκαθαρίστου κέρδους, πέραν τοῦ κόστους τοῦ λιπάσματος μόνον περὶ τὰ 180 δολλάρια κατὰ ἀρετὴ τὸ 1947 ὑπὲρ τῶν ἐπιτραπεζίων σταφυλῶν παραχθεισῶν εἰς λιπαν-

ΠΙΝΑΞ 50. Ἀπόδοσις καρπῶν, ὅπως ταξινομεῖται ἀναλόγως τῆς χρησιμοποίη-
σεως ἢ μὴ χημικῶν λιπασμάτων εἰς ἀγροκτῆματα. Κρήτη, 1947.

Προϊόντα	Ἀπόδοσις		Διαφορὰ		Ποσοτὸν τῆς λι- παινομένης ἐκτά- σεως εἰς acres
	Μέση μὲ λιπάσματα	Ἄνευ λιπασμ.	Ποσό- της	Ποσο- στὸν	
	(μποῦσελ κατὰ acre)				
Ἄπαντα τὰ δημητριακὰ	9,6 9,8	9,0	0,8	9	72
Ὄσπρια	11,0 14,3	10,3	4,0	38	16
Σταφυλαὶ	(Ἑκατόβαρον κατὰ acre)				
Ἐπιτραπέζιοι σταφυλαὶ	61,6 74,8	42,3	32,5	77	60
Οἴνοπ. Σταφυλαὶ	32,3 31,6	23,5	8,1	35	35
Σταφυλαὶ δι' ἀποξήρανσιν	15,4 16,6	12,4	4,2	34	74
	(λίβραι κατὰ δένδρον)				
Ἐλαῖαι	7,6 8,2	7,1	1,1	16	38
Πορτοκάλια	24,4 26,5	31,1	3,4	15	51

θείσας ἀμπέλους. Καὶ αἱ σταφυλαὶ πρὸς παραγωγὴν σταφίδος, ἐπα-
ρουσίασαν περιθώριον κέρδους 17 δολλαρίων κατὰ acre πέραν τοῦ
κόστους τῆς λιπάνσεως, ἐνῶ αἱ σταφυλαὶ τῆς οἴνοπαραγωγῆς, ἐπα-
ρουσίασαν περιθώριον ὀλιγώτερον τῶν 6 δολλαρίων. Ἀντιθέτως, ὁ
σίτος καὶ αἱ ἐλαῖαι οὐδὲν καθαρὸν κέρδος ἐπαρουσίασαν πέραν
τοῦ κόστους τῶν λιπασμάτων.

Τὰ ἀνωτέρω στοιχεῖα μᾶς βοηθοῦν εἰς τὸ νὰ ἐξηγήσωμεν τὴν
αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποῖαν μικρὰ ποσοστὰ καλλιεργητῶν ἐχρησιμοποίη-
σαν χημικὰ λιπάσματα εἰς τὰς ἀμπέλους παραγωγῆς σταφυλῶν οἴνο-
ποιίας καὶ εἰς τοὺς ἐλαιώνας. Μεγαλυτέρα ἀναλογία τῶν σιτοκαλλι-
εργητῶν, τῶν χρησιμοποιούντων χημικὰ λιπάσματα ἐδήλωσαν, ὅτι ἴσως
μέγα μέρος τῶν ἐκτάσεων τούτων νὰ ἦτο ἔδαφος, τὸ ὁποῖον ἔχει
ἀνάγκην λιπασμάτων διὰ νὰ παράγῃ προϊόντα ἔστω καὶ μικρᾶς
ἀποδόσεως.

Συνολικὴ ἀπόδοσις 21 ὀκάδες κατὰ στρέμμα (κατωτέρα τοῦ ἡμί-
σεος τῆς μέσης ἀποδόσεως) ἀπὸ μίαν ἑκτασιν, ἥτις δὲν θὰ παρήγε
καρπούς, ἂν δὲν ἐλιπαίνετο περισσότερο, θὰ ἐθεωρεῖτο κάτι τὸ
καλύτερον ἀπὸ ὅ,τι θὰ ἤξιζε εἰς μίαν περιοχὴν ὅπου ὑπάρχει, ἔλλι-
ψις δημητριακῶν καὶ ἡ τιμὴ τῆς ἀγορᾶς κυμαίνεται μεταξύ 5,50 ἕως
ὁ δολλάρια κατὰ μποῦσελ (21 ὀκάδες).

Παρὰ τὴν ἀφθονίαν ἀσβεστίου καὶ γύψου, αἱ ἐδαφικαὶ συνθήκαι
παρουσιάζουν τὴν ἀνάγκην χρησιμοποίησεως τῶν ὑλικῶν τούτων. Ὁ
Δρ Πᾶνος Ἀναγνωστόπουλος, καθηγητῆς τῆς Ἀνωτάτης Γεωπονικῆς
Σχολῆς, ἀνέφερεν ὅτι ἡ ἐπάλειψις δι' ἀσβέστου τῶν κορμῶν τῶν
ἐλαιοδένδρων θὰ ἠμπόδιζε τὴν ἀνάπτυξιν παρασίτων καὶ ἡ χρησιμο-
ποίησις γύψου εἰς τοὺς ἀγρούς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν βρύων κάτωθεν
τῶν ἐλαιοδένδρων.

ζ) *Ἀσθένειαι φυτῶν καὶ τὰ ἔντομα.*— Ἐνα τέταρτον ἕως δύο πέμπτα τῶν ἀγροτῶν ἀνέφερον ὅτι ἡ ἔρυσιβη εἶναι μία ἐκ τῶν σοβαρωτέρων ἀσθενειῶν, αἱ ὁποῖαι προσβάλλουν τὰ λαχανικά καὶ τὰς ἀμπέλους. Ὁ σκῶρος ἢ σῆς εἰς τὰς σταφυλάς, τὰ λαχανικά καὶ τὰ δημητριακά, εἶναι ἐκ τῶν σοβαρωτέρων, ἐπίσης, ἀσθενειῶν. Ἡ μελιγκρα εἶναι ἄλλη ἀσθένεια, ὀλιγώτερον σοβαρά καὶ προσβάλλει τὰς σταφυλάς, τὰ δημητριακά καὶ τὰ λαχανικά. Ὁ δὲ ἄνθραξ εἶναι σοβαρώτερα ἀσθένεια, προσβάλλουσα τὰς ἀμπέλους περισσότερο παρά ἡ μελιγκρα. Ὁ ψεκάσμος διὰ τοῦ ὑγροῦ Μπορδῶ ἢ ἄλλων ἔντομοκτόνων, εἶναι γνωστὴ μέθοδος καταπολεμήσεως τῆς ἀσθενείας ταύτης.

Τὰ 98 ο/ο ἐκ τῶν ἀγροτῶν ἀνέφερον, ὅτι ὁ δάκος ἐλυμαίνεται τὰ ἐλαιόδενδρά των τὸ 1948. Ἦδη ἐξητάσθησαν τὰ προβλήματα ταῦτα καὶ αἱ μέθοδοι τῆς καταπολεμήσεως τοῦ δάκου.

Ἄλλη, λίαν μεταδοτικὴ, νόσος, εἶναι ἡ κορυφοξηρά, ἀσθένεια, ἡ ὁποία προσβάλλει τὴν λεμονιάν, τὴν νεραντζιάν καὶ τὴν κιτρέαν. Κατὰ τὸν κ. Π. Λινάρδον, Διευθυντὴν τοῦ Φυτοπαθολογικοῦ Ἐργαστηρίου, ἡ νόσος αὕτη καταστὰ τόσον σοβαρά, ὥστε ἐνδέχεται νὰ ἐξαφανίσῃ τὴν λεμονιάν ἀπὸ τὴν οἰκονομίαν τῆς νήσου, ὅπως συνέβη μὲ τὴν κιτρέαν πρὸ δύο δεκαετηρίδων. Ἡ ἔρευνα περὶ τῆς νόσου ταύτης, ἐλπίζεται ὅτι θὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ἀνακάλυψιν ἱκανοποιητικῶν μέσων διὰ τὴν καταπολέμησιν αὐτῆς.

Εἰς τὸ Ἡράκλειον, ὑπάρχει φυτοπαθολογικὸν ἔργαστήριον μὲ δέκα αἰθούσας, τὸ ὁποῖον λειτουργεῖ μερικῶς μὲ ὀλιγάριθμον ἀνεπαρκῆς προσωπικόν, εὐρίσκεται, ὅμως, ὑπὸ πλήρη ἀναδιοργάνωσιν. Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Φυτοπαθολογικοῦ Ἐργαστηρίου τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας, ἐξεδήλωσε ζωηρὸν ἐνδιαφέρον νὰ μετακληθῇ ξένος ἔντομολόγος, ὅστις νὰ προσφέρῃ τὰς ὑπηρεσίας του ὡς σύμβουλος εἰς τὸ ἔργαστήριον, διὰ τὴν ἀνάπτυξιν συγχρονισμένου καὶ ἀποδοτικοῦ προγράμματος.

2.— *Κτηνοτροφικὴ παραγωγή καὶ ἐφαρμοζόμενα συστήματα*

Ἡ ἐλαχίστη ἔκτασις τῶν βοσκοτόπων τῆς Κρήτης, περιώρισε πολὺ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς κτηνοτροφίας. Ὁ πυκνὸς πληθυσμὸς τῆς νήσου προεπάθησε, κατ' ἀνάγκην, νὰ παράγῃ πρωτίστως τὴν μεγαλύτεραν δυνατὴν ποσότητα τροφῶν διὰ τὸν ἑαυτὸν του, εἰς τὰς μικρὰς ἐκτάσεις τὰς καταλλήλους διὰ τὴν παραγωγὴν ζωοτροφῶν.

Ὁ ἀριθμὸς παντὸς εἴδους ζῶων, φαίνεται ὅτι ἠλαττώθη ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν προπολεμικὴν ἐποχὴν. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν προέδρων Κοινοτήτων, ὁ ἀριθμὸς ὄλων τῶν ζῶων ἐπανῆλθεν εἰς τὰ προπολεμικὰ ἐπίπεδα καὶ ἄνω (τῶν ἐτῶν 1933—1937), ἐξαιρουμένων τῶν κόνικλων καὶ τῶν πουλερικῶν.

Ὁμοφώνως φρονοῦν, τόσον οἱ ἀγρόται ὅσον καὶ οἱ γεωπόνοι, ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν μεγάλων ζῶων παραμένει εἰσέτι κατὰ 20 - 30 ο/ο κατώτερος τοῦ προπολεμικοῦ, ἐξαιρουμένων τῶν ζῶων ἔλξεως. Κατὰ τοὺς γενομένους ὑπολογισμοὺς, εἰς τὴν Κρήτην ὑπῆρχον 2.700 γαλακτοφόροι ἀγελάδες ἐξ αὐτῶν δέ, τὸ ἐν τρίτον ἐχρησιμοποιεῖτο ταυτοχρόνως καὶ εἰς ἀγροτικὰς ἐργασίας.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν χοίρων καὶ τῶν πουλερικῶν ἠλαττώθη σημαντικῶς, ἐλλείψει καταλλήλων ζωοτροφῶν κατὰ τὰ ἀμέσως μεταπολεμικὰ ἔτη. Τὰ ζῶα ταῦτα ζοῦν περιφερόμενα δίκην ὁδοκαθαριστῶν εἰς τοὺς δρόμους καὶ εἰς τὰ προαύλια τοῦ χωριοῦ, ἀναζητοῦντα τὴν τροφήν των καὶ δεχόμενα εὐχαρίστως τὰ ἐλάχιστα γεννήματα ποῦ προσφέρονται ἐκάστοτε εἰς αὐτὰ ὡς ἐπιδόρπιον.

Τὰ τρία τέταρτα τῶν ἀγροτῶν ἀνέφερον, ὅτι εἶχον ὀλιγωτέρους τῶν δέκα νεοσσῶν μεταξὺ τῶν πουλερικῶν των, οὐδεὶς δὲ εἶχε πλέον τῶν 50. Κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τῶν γεωπόνων, ἡ μέση ἐτήσια παραγωγή αὐγῶν ἐκάστης ὄρνιθος, εὐρίσκετο εἰς τὸ πολὺ χαμηλὸν ἐπίπεδον τῶν 50 - 60 αὐγῶν. ("Ἴδε Παράρτημα 5, Πίνακας Α 93 καὶ Α94).

Περὶ τὰ τρία πέμπτα τῶν αἰγοπροβάτων τῆς Κρήτης, συγκεντρούμενα ἀπὸ πολλὰς οἰκογενείας εἰς μοναδικὰ ποίμνια, εὐρίσκονται ὑπὸ τὴν φροντίδα ἑνὸς βοσκοῦ. Τὰ ποίμνια ταῦτα μετακινοῦνται εἰς τὰς ὄρεινὰς βοσκὰς κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀνοιξέως καὶ ἐπιστρέφουν ἄργά, τὸ φθινόπωρον, εἰς τὰ παράκτια μέρη πρὸς διαχειμασμόν. Αἱ κυριώτεραι ἐποχαὶ τῶν γεννήσεων συμπίπτουν κατὰ τοὺς μήνας Αὐγουστον - Σεπτέμβριον καὶ Φεβρουάριον - Μάρτιον καὶ Ἀπρίλιον. Τὰ αἰγοπρόβατα παρέχουν εἰς τὸν Κρητικὸν λαόν τὰ μεγαλύτερα ποσοστὰ τῶν εἰς κρέας καὶ γάλα εἰδῶν διατροφῆς. Αἱ περισσότεραι τῶν οἰκογενειῶν διετήρουν μίαν ἢ περισσοτέρας αἴγας καὶ πρόβατα εἰς τὸ χωριό, διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὸ γάλα τοῦ σπιτιοῦ των. Κατὰ μέσον ὅρον παράγεται τυρὶ 22 ὀκάδων κατὰ οἰκογένειαν, ἀλλὰ αἱ μεγάλαι ποσότητες αὐτοῦ παράγονται εἰς τὰ ὄρεινὰ μέρη ἀπὸ νομαδικὰ ποίμνια κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς τυροκομίας, κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀνοιξέως καὶ τοῦ φθινοπώρου. Τὰ νεογνὰ πίνουν τὸ γάλα τῆς μητέρας των ἐπὶ 20 - 30 ἡμέρας μόνον. Κατόπιν τὰ ποίμνια συγκεντρώνονται εἰς τὸ μαντρί τὴν νύκτα, διὰ τὸ ἄρμεγμα ἀπὸ τὸν βοσκόν, ἀπὸ τὸ γάλα δὲ τοῦτο κατασκευάζεται τυρὶ εἴτε εἰς τὸ βουνό ἀπὸ τοὺς βοσκούς τοὺς ἰδίους εἰς τὸ τυροκελί εἴτε ἀπὸ εἰδικούς περιπλανωμένους τυροκόμους. Ἄλλως μεταφέρεται εἰς τὰ χωριὰ πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν.

3.—*Καλλιεργητικὰ συστήματα.*

Βάσει τῶν δεδομένων τῆς χρησιμοποίησεως τῆς γῆς, τοῦ καλλιεργουμένου εἴδους καὶ τῶν περὶ κτηνοτροφίας στοιχείων, καθὼς καὶ τῆς ἀναγνωριστικῆς ἐρεῦνης ὀλοκλήρου τῆς νήσου, ἐχαράχθη ἓν σχεδιαγράμματι ὁ γεωργικὸς χάρτης τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς Κρητικῆς γῆς. Ὁ χάρτης οὗτος παρουσιάζει μόνον τὰς κυριωτέρας ἐκτάσεις παραγωγῆς διαφόρων προϊόντων καθ' ὅλην τὴν νήσον, ἀναλόγως τῶν εὐνοϊκῶν ἐδαφικῶν καὶ κλιματολογικῶν συνθηκῶν. Τοῦτο ἀφορᾷ, κυρίως, τὰ δημητριακά, τὰς ἐλαίας, τὰς σταφυλὰς οἰνοπαραγωγῆς καὶ τὰ λαχανικά ἐσωτερικῆς καταναλώσεως. Ἐξαιρέσει τῶν ἐλαίων, αἱ ὁποῖαι δὲν φύονται εἰς ὑψόμετρον ἄνω τῶν 600 - 800 μέτρων, τὰ ἀνώτερα προϊόντα καλλιεργοῦνται σχεδὸν εἰς ὅλας τὰς Κοινότητας τῆς νήσου.

Αἱ περιοχαὶ τῆς πλουσιωτέρας ἐλαιοπαραγωγῆς εὐρίσκονται

πλησίον τῆς Ἱεραπέτρας καὶ τῶν Χανίων. Ἄλλαι κυριώτεραι ἐλαιο-
 παραγωγικαὶ περιοχαὶ κατὰ μῆκος τῆς βορείου ἀκτῆς εἶναι τὸ Κα-
 στέλλι - Κισσάμου καὶ τὸ Καστέλλι - Πεδιάδος καὶ ἀνατολικῶς τοῦ
 Ρεθύμνου καὶ τῆς Σητείας. Εἰς τὸ Παλαιοχώρι καὶ εἰς μερικὰ τμήμα-
 τα τῆς Μεσαρᾶς, ὑπάρχουν μεγάλαι ἐκτάσεις ἐλαιῶνων. Ἡ μεγαλυ-
 τέρα παραγωγή δημητριακῶν (σίτου καὶ κριθῆς) γίνεται εἰς τὴν
 πεδιάδα Μεσαρᾶς, ἰδίως εἰς τὸ ἀνατολικὸν ἥμισυ αὐτῆς. Αἱ μεγαλύ-
 τεραι περιφέρειαι σταφιδοπαραγωγῆς εὐρίσκονται πλησίον τοῦ Ἡρα-
 κλείου, τῆς Σητείας καὶ τῶν Χανίων, ἐνῶ αἱ ἐπιτραπέζιοι σταφυλαὶ
 παράγονται εἰς ἀμπέλους συγκεντρωμένας πλησίον τῶν Ἄνω Ἀρχά-
 νες, νοτιοδυτικῶς τοῦ Ἡρακλείου, (Ἴδε ἔγχρωμον χάρτην Χρησιμο-
 ποιήσεως τοῦ Ἐδάφους).

Αἱ κλιματολογικαὶ συνθήκαι, καθὼς καὶ ἡ ὑπαρξίς ποτιστικοῦ
 ὕδατος, εἶναι οἱ λόγοι εἰς τοὺς ὁποίους ὀφείλεται ἡ συκέντρωσις εἰς
 ὠρισμένην περιοχὴν τῆς καλλιέργειας τῶν ἐσπεριδοειδῶν, τῶν μήλων,
 τῶν φυσιτικῶν, τῆς πρωΐμου τομάτας καὶ ἡ δι' ἐμπορικοὺς σκοποὺς
 παραγωγή τῶν γεωμήλων καὶ τῶν λαχανικῶν. Ἡ περιοχὴ ἐσπεριδο-
 ειδῶν εἶναι νοτιῶς καὶ δυτικῶς τῶν Χανίων καὶ εἰς ὠρισμένας κοιλά-
 δας, αἱ ὁποῖαι προστατεύονται ἀπὸ τοὺς βορείους ἀνέμους. Αἱ περιο-
 χαὶ τῆς πατατοπαραγωγῆς καὶ τῆς μηλοπαραγωγῆς, εἶναι συγκεντρο-
 μέναι εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Λασηθίου καὶ εἰς ἄλλα ὑψηλὰ λεκανοπέδια
 τῆς περιοχῆς Ὀμαλοῦ καὶ Χάνδρας. Διὰ τῆς βελτιώσεως τῶν ὕδατι-
 νων πόρων, θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ παραγωγή γεωμήλων ἐκ πατατοσπόρου
 εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Λασηθίου καὶ χειμερινῆς πατάτας εἰς τὴν πεδιά-
 δα Μεσαρᾶς. Φυστικία παρήγοντο εἰς τὴν πεδιάδα Ἐπισκοπῆς, πλη-
 σίον τῆς Γεωργιουπόλεως, ἐνθα οἱ βόρειοι ἀνεμοὶ ἠμποδίζον τὴν
 δενδροκομίαν καὶ ὅπου ἡ ἄρδευσις εἶναι ἐφικτὴ. Ποσότης φυσιτικῶν
 παρήγετο ἐπίσης εἰς τὴν νοτιοανατολικὴν ἀκτὴν, πλησίον τῆς
 Ἱεραπέτρας, ὅπου ἦτο δυνατὴ ἡ παραγωγή πρωΐμου τομάτας, καθὼς
 καὶ τῆς μπανάνας, λόγῳ τῶν ἀρδευτικῶν εὐκολιῶν καὶ τῶν τροπικῶν
 κλιματολογικῶν συνθηκῶν.

Τὰ περισσότερα λαχανικὰ προϊόντα διὰ τὸ ἐμπόριον, παρήγον-
 το εἰς τὰς παρακτίους πεδιάδας, πλησίον ἐκάστης τῶν τριῶν κυριω-
 τέρων πόλεων. Ἡ ἐγγύτης τῆς τοποθεσίας πρὸς τὴν ἀγορὰν εἶναι ἄλ-
 λος παράγων εἰς τὴν τοποθέτησιν τῶν λαχονοκήπων.

Κυρίως, κλιματολογικοὶ καὶ ἔδαφικοὶ εἶναι οἱ λόγοι διὰ τοὺς
 ὁποίους εὐρίσκονται εἰς ὠρισμένας τοποθεσίας αἱ ἄμπελοι διὰ τὴν
 παραγωγὴν ἐπιτραπέζιων σταφυλῶν καὶ σταφίδος, καθὼς καὶ τὰ
 περιβόλια μὲ τὶς κερασιές, καρυδιές, ἀμυγδαλιές καὶ καστανιές. Αἱ
 καρυδιές καὶ ἀμυγδαλιές εἶναι συγκεντρωμέναι εἰς τὰ περιβόλια τοῦ
 Νομοῦ Λασηθίου, ἐνῶ αἱ καστανιές εὐρίσκονται εἰς τὴν δυτικὴν περι-
 οχὴν τοῦ Νομοῦ Χανίων, εἰς ἐδάφη μὴ ἀσβεστώδη. Αἱ χερουπιές εὐ-
 δοκιμοῦν, κυρίως, εἰς τοὺς νομοὺς Ρεθύμνης καὶ Λασηθίου, εἰς ἡμια-
 γριαν κατάστασιν καὶ ἐπὶ ἔδαφῶν ἀκαταλλήλων δι' ἄλλον σκοπὸν
 παρὰ μόνον διὰ τὴν βοσκὴν αἰγοπροβάτων.

Τὰ νομαδικὰ κοπάδια τῶν αἰγοπροβάτων, βόσκουν καθ' ὅλην
 τὴν ἔκτασιν τῆς νήσου εἰς τὰς ὄρεινὰς περιοχὰς ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς

άνοιξεως έως άργά τὸ φθινόπωρον. Τὰ αἰγοπρόβατα αὐτὰ εἶναι ἢ κυριώτερα πηγὴ εἰσοδήματος διὰ τὰς ὄρεινὰς Κοινοτήτας τῆς Κρήτης.

Αἱ περιοχαὶ καλλιεργείας τοῦ ἀνωτέρω τύπου ἔχουν μὲν τὴν ἰδιορρυθμίαν των, ἀλλ' ὑπάρχουν μικτὰ συστήματα καλλιεργείας ἐντὸς ἐκάστης περιοχῆς, ἀναλόγως τῶν ἐδαφικῶν συνθηκῶν καὶ τῶν δυνατοτήτων ἀρδεύσεως. Τὸ κατ' ἐξοχὴν εἰδικευμένον καὶ ἐντατικὸν σύστημα καλλιεργείας τῆς Κρήτης, ἴσως, νὰ ἐφηρμοζέτο εἰς τὴν πλησίον τοῦ Ἡρακλείου περιοχὴν διὰ τὴν παραγωγὴν σταφίδος σουλτανίνας. Ἐκτὸς ὀλίγων ἐλαιοδένδρων καὶ ἐνὸς κήπου, πλεῖστοι ἐκ τῶν ἀγροτῶν τούτων κατέχουν μόνον σταφίδαμπέλους, ἀπασχολοῦντες δύο ἕως τέσσαρας ἐργάτας εἰς τὰς μικρὰς ἐκτάσεις τὰς ὁποίας ἐκμεταλλεύονται. Εἰς τὴν περιφέρειαν αὐτὴν τὸ μέγεθος τῆς ὑπὸ καλλιέργειαν στρεμματικῆς ἐκτάσεως ὑπολογίζεται μᾶλλον μὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀπασχολουμένων ἐργατῶν παρά εἰς στρέμματα ἢ εἰς ἀριθμὸν τῶν κλημάτων.

Παρομοία εἰδικεῖσις παραγωγῆς ἐπιτραπεζίων σταφυλῶν ροζακί, ὑπάρχει εἰς Ἄνω Ἀρχάνες. Ἀντιθέτως, αἱ περιοχαὶ τῆς καλλιεργείας κυρίως λαχανικῶν τείνουν νὰ παράγουν ὀλίγα δημητριακὰ καὶ ἐλαίας ὡς συμπλήρωμα τῆς κυρίας παραγωγῆς των.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐρεύνης μας, τὰ ἐσπεριδοειδῆ ἀπετέλουν μέρος τῆς συγκαλλιεργείας μὲ ἄλλα προϊόντα, ἐλαιοκάρπους ἢ δημητριακὰ. Τοῦτο παρεηρεῖτο ἰδιαιτέρως εἰς ἀγροκτῆματα ὅπου ἢ ἀρδεῦσις ἐπετεύχθη μᾶλλον ἐσχάτως κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς παρελθούσης δεκαετίας.

Εἰς τὴν πεδιάδα Μεσαρᾶς, ὅπου ἐπικρατοῦν περιοδικῶς ἰσχυροὶ ἄνεμοι (σιρόκοι), ἐξακολουθεῖ μερικῶς ἢ συγκαλλιέργεια ἐσπεριδοειδῶν μὲ ἄλλα δένδρα, διὰ προστατευτικούς σκοπούς.

Ἐνεκα τῆς τοπογραφικῆς μορφολογίας τοῦ ἐδάφους, τοῦ ὕψους καὶ τῆς ἐλλείψεως ὕδατος πρὸς ἀρδεῦσιν, πολλοὶ ἀγρόται τῶν ὄρεινῶν Κοινοτήτων μὲ τὰ αἰγοπρόβατα παρήγαγον σχετικῶς ὀλιγώτερα εἶδη διατροφῆς διὰ τὰς οἰκογενείας των. Τὰ μέλη τῆς ἐπὶ τοῦ ὑποσιτισμοῦ ἐπιτροπῆς τῆς ἐρεύνης μας, διεπίστωσαν μόνον εἰς μίαν τῶν Κοινοτήτων τούτων, ἐνδείξεις ἀνεπαρκοῦς διαίτης ἀγροτικῶν περιφερειῶν. Ἀφ' ἐτέρου, ὅμως, αἱ περισσότεραι Κοινοτήτες μὲ ποίμνια αἰγοπροβάτων, ὅπως εἰς τὰ Ἀνώγεια, εἶχον περιοχὰς εἰς χαμηλότερα ὑψόμετρα, ὅπου ἐκαλλιέργουν ἐλαιόδενδρα δημητριακὰ καὶ εἶδη κηπουρικῆς, Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας, τὸ διαιτολόγιον ἦτο ἄνω τοῦ μέσου ἐπιπέδου ἀπὸ ἀπόψεως θρεπτικῶν οὐσιῶν, ἰδίως εἰς ζωϊκὰ λευκώματα.

Γενικῶς, τὰ συστήματα τὰ ὁποῖα ἐφαρμόζονται ἐν Κρήτῃ ἀποβλέπουν πρωτίστως εἰς τὴν παραγωγὴν εἰδῶν οἰκιακῆς καταναλώσεως, τὰ δὲ πλεονάζοντα διατίθενται εἰς τὴν ἀγοράν. Ἀλλὰ τὰ περισσότερον ἐμπορικῶς ἐργαζόμενα ἀγροκτῆματα καὶ παράγοντα εἶδη διατροφῆς πρὸς ἐξαγωγήν εἶναι μικρὰς ἐκτάσεως, κατ' ἐξοχὴν εἰδικευμένα εἰς τὰ προϊόντα των καὶ ἀπασχολοῦν πολλὰς ἐργατικὰς χεῖρας τόσον τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας ὅσον καὶ ξένων ἡμερομι-

σθίων έργατων. Τὰ ἀγροκτήματα ταῦτα παράγουν κυρίως ἐπιτραπέζιους σταφυλάς, σταφίδα καὶ ἐσπεριδοειδή.

Ε' ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΙΜΑΙ

Ἐνεκα τῆς μεγάλης σημασίας τῆς γεωργίας εἰς τὴν συνολικὴν οἰκονομίαν τῆς Κρήτης, ἐπιβάλλεται ὅπως ἐξετασθοῦν περαιτέρω τὰ εἰς μετρητὰ εἰσοδήματα καὶ τὰ ἐν γένει συνολικὰ ἔσοδα ἐκείνων, οἵτινες ἀσχολοῦνται μὲ τὴν γεωργικὴν ἐκμετάλλευσιν ἀφ' ἑνὸς καὶ αἱ τιμαὶ τῶν γεωργικῶν προϊόντων ἀφ' ἑτέρου ("Ἴδε Κεφάλαιον Ε').

1.— Ἀγροτικά εἰσοδήματα

Τὸ μέσον συνολικὸν εἰσόδημα ὄλων τῶν ἀγροτικῶν οἰκογενειάρχων εἰς τὴν Κρήτην ἀνήρχετο εἰς 453 δολλάρια. Τοῦτο εἶναι κατὰ τὸ ἐν πέμπτῳ μειωμένον διὰ τὰς ἀστικές οἰκογενείας.

Τὸ μέσον συνολικὸν εἰσόδημα τῶν 708 δολλαρίων τῶν ἀγροτῶν, τῶν ἀσχολουμένων καὶ μὲ ἄλλας συμπληρωματικὰς ἐργασίας, ἦτο τὸ τρίτον κατὰ σειρὰν ἀνώτερον εἰσόδημα ἀπὸ τὰς δέκα ὁμάδας αὐτοῦ τοῦ τύπου. Γεωργικαὶ οἰκογένειαι ἐπραγματοποίησαν μέσον συνολικὸν εἰσόδημα 582 δολλαρίων, τὸ ὅποιον ἦτο κατὰ 100 δολλάρια ἀνώτερον τοῦ μέσου τοιοῦτου δι' ὅλας τὰς οἰκογενείας τῆς νήσου. Οἰκογένειαι ἐργατῶν ἀγροκτημάτων ἐπραγματοποιοῦν μέσον συνολικὸν εἰσόδημα 229 δολλαρίων ἢ ὀλιγώτερον τοῦ ἡμίσεος ὄλων τῶν οἰκογενειῶν. Οἰκογένειαι ἐργατῶν ἀγροκτημάτων, τόσον εἰς τὰ ἀστικά κέντρα ὅσον καὶ εἰς τὰς ἀγροτικὰς Κοινότητας, κατὰ μέσον ὄρον ἐπραγματοποιοῦν 201 δολλάρια εἰς μετρητὰ καὶ 286 συνολικὸν εἰσόδημα. Μία οἰκογένεια ἐργάτου ἀγροκτηματος, ἐπὶ 13 τοιοῦτων, εὐρίσκετο εἰς τὴν πόλιν. Τοῦτο ἀντανακλᾷ τὴν ἄμεσον γειτνίασιν τοῦ

ΠΙΝΑΞ 51.—Συνολικὰ εἰσοδήματα καὶ μετρητὰ εἰσοδήματα τῶν ἀγροτῶν τῶν ἀσχολουμένων βοηθητικῶς μὲ ἄλλην ἐργασίαν, τῶν ἀγροκτηματιῶν καὶ τῶν ἐργατῶν εἰς ἀγροκτήματα, κατὰ κατηγορίαν τάξεως ἀναλόγως τοῦ εἰσοδήματος, Κρήτη 1948

Κατάταξις εἰσοδήματος	Συνολικὰ εἰσοδήματα			Μετρητὰ εἰσοδήματα		
	Ἀγρόται ἀσχολού- μενοι καὶ μὲ ἄλλην ἐργασίαν	Ἀγρόται διαχειρι- σταὶ	Ἐργάται ἀγροκτη- μάτων	Ἀγρόται ἀσχολού- μενοι καὶ μὲ ἄλλην ἐργασίαν	Ἀγροκτη- ματῖαι	Ἐργάται ἀγροκτη- μάτων
(Δολλάρια)	(Ποσοστά)					
0— 249	9	22	70	50	57	77
250— 499	35	24	17	22	25	16
500— 749	24	27	11	9	13	4
750— 999	12	13	—	9	3	1
1000—1249	5	9	2	6	2	1
1250 καὶ ἄνω	15	5	—	4	—	1

Ἡρακλείου πρὸς τὰς περιφερείας παραγωγῆς σταφίδος καὶ ἐπιτραπέζιων σταφυλῶν καὶ τῶν Χανίων πρὸς τὰ κέντρα σταφιδαμπέλων καὶ ἐσπεριδοειδῶν.

Τὸ ἥμισυ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀγροτῶν, τῶν ἐπιχειρηματιῶν ἀγροτῶν καὶ τῶν ἀγροτῶν μὲ μίαν συμπληρωματικὴν ἀπασχόλησιν, εἰσέπραττον ὀλιγώτερον τῶν 500 δολλαρίων, ὡς συνολικὸν εἰσόδημα τὸ 1947. Τὰ 87 ο/ο τῶν ἐργατῶν ἀγροκτημάτων εἶχον εἰσόδημα κάτω τῶν 500 δολλαρίων. Παραλείποντες ὅμως τὴν ἀξίαν τῆς οἰκιακῆς παραγωγῆς πλεόν τῶν 50 ο/ο ὅλων τῶν ἀνωτέρω τριῶν ομάδων, εἰσέπραττον ὀλιγώτερα τῶν 250 δολλαρίων εἰς μετρητὰ τὸ 1947. Ἀσχέτως πρὸς τὸ ποσὸν τοῦ συνολικοῦ των εἰσοδήματος, περὶ τὰ 50 ο/ο τοῦ ἐτησίου εἰσοδήματος τῶν ἀγροτῶν προήρχετο ἐκ τῆς ἀξίας τῆς οἰκιακῆς παραγωγῆς εἰς εἴδη ρουχισμοῦ καὶ διατροφῆς.

2.— Αἱ τιμαὶ εἰς τὴν ἀγροτικὴν οἰκονομίαν

Ἐνῶ αἱ τιμαὶ τῶν γεωργικῶν προϊόντων εἶχον ἀυξηθῆ κατὰ τὸ 1948 εἰς τὸ 267 πλάσιον τῶν τιμῶν τοῦ 1939, τῶν εἰδῶν ὅμως καταναλώσεως ἀπὸ τοὺς ἀγρότας εἶχον ἀυξηθῆ εἰς τὸ 347 πλάσιον καὶ αἱ τιμαὶ τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων ἠυξήθησαν εἰς τὸ 376 πλάσιον. (Ἴδε Πίνακα 40, Κεφάλαιον Θ'). Κατὰ συνέπειαν, αἱ τιμαὶ μὲ πληθωρικὸν νόμισμα ὠφέλησαν μόνον ἐκείνους τοὺς ἀγρότας, οἵτινες εἶχον σημαντικὰ ἀποθέματα πρὸς πώλησιν καὶ ἐκείνους τῶν ὀπίων ἢ παραγωγῆς ἐπέτρεπε τὴν ἀγορὰν σχετικῶς ὀλίγων ἐφοδίων. Οἱ ἀγρόται ὑφίστατο καὶ τὴν Κρατικὴν πίεσιν διὰ νὰ διατηροῦν τὰς τιμὰς τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων εἰς χαμηλὰ ἐπίπεδα, οὕτως ὥστε αἱ τιμαὶ τῶν εἰδῶν διατροφῆς νὰ εἶναι χαμηλαὶ κατὰ τὸ δυνατόν. Ἡ γεωργικὴ ἀποκατάστασις, εἰς περιοχὰς αἵτινες ὑπέστησαν τὰς καταστροφὰς τοῦ πολέμου καὶ τῆς κατοχῆς, ἀπῆτει τὴν ἀγορὰν πολλῶν πραγμάτων, τὰ ὁποῖα δὲν ἀγοράζονται εἰς ἑποχὴν ὑψηλῶν τιμῶν, ἤτοι σαγμάτων, κάρρων, βωλοκόπων, πτυαρίων, ἀρότρων καὶ ἄλλων πραγμάτων, τὰ ὁποῖα ἀπωλέσθησαν, ἐκλάπησαν ἢ κατεστράφησαν κατὰ τὸν πόλεμον καὶ τὴν κατοχὴν.

Αἱ ἐποχιακαὶ διακυμάνσεις τῶν τιμῶν τῶν διαφόρων γεωργικῶν προϊόντων, διέφερον μεγάλως, ἀναλόγως τῆς εὐπαθείας αὐτῶν ἢ τοῦ ὑπάρχοντος συναγωνισμοῦ. Τὰ δημητριακὰ ἦσαν φθηνότερα εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ Ἡρακλείου κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς συγκομιδῆς, τὸν Ἰούνιον, ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς χειμερινοὺς μῆνας Δεκέμβριον κλπ. Ἄλλα προϊόντα, τὰ ὁποῖα ἠδύναντο νὰ ἀποθηκευθοῦν — ὅπως τὰ γεώμηλα, τὰ κρόμμυα, τὰ καρύδια καὶ τὸ τριφύλλι — ἐπαρουσίασαν τὴν ἴδιαν τάσιν τιμῶν, κατὰ τὴν διάρκειαν, ὅμως, διαφόρων μηνῶν τοῦ ἔτους.

Ἀντιθέτως, εὐπαθῆ τινα εἶδη καὶ εἶδη τὰ ὁποῖα ἐπρόκειτο νὰ ὑποστοῦν ἐπεξεργασίαν, ὡς αἱ ἐπιτραπέζιοι σταφυλαὶ, τὰ προϊόντα σταφυλαμπέλων καὶ αἱ σταφυλαὶ τῆς οἴνοποιίας, εἶχον τὰς ὑψηλότερας καὶ τὰς χαμηλοτέρας τιμὰς κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἴδιου μηνός. Ἡ διακύμανσις αὕτη εἰς σύντομα χρονικὰ διαστήματα διὰ τὰς σταφυλάς ἴσως νὰ προῆλθεν ἀπὸ τὸν ἀνταγωνισμὸν μεταξὺ τῶν παραγωγῶν διὰ νὰ πωλήσουν τὸ προϊόν των ἢ μεταξὺ ἐξαγωγέων ἐνδιαφερομένων

ποιος ἐξ αὐτῶν θά προλάβῃ νά ἐξασφαλίῃ τήν ἐξωτερικήν ἀγοράν καταναλώσεως.

Αἱ τιμαί κυμαίνονται περισσότερο εἰς τινάς περιοχάς τῆς νήσου παρά εἰς ἄλλας. Αἱ τιμαί πολλῶν εἰδῶν ἔχουν μεγαλύτεραν διακύμανσιν εἰς τόν Νομόν Χανίων παρά εἰς τοὺς Νομοὺς Ἡρακλείου καὶ Λασηθίου, ὅσον ἀφορᾷ δὲ τόν Νομόν Ρεθύμνης, δυστυχῶς, δὲν ἔχομεν στοιχεῖα. Αἱ τιμαί τῶν προϊόντων χοιρινοῦ κρέατος ἐκυμάνοντο περισσότερο εἰς τὸ Ἡράκλειον, ἴσως ἐπειδὴ λόγῳ τῆς ἀποστάσεως ἀπὸ τοῦ τόπου παραγωγῆς καὶ τῆς ἐλλείψεως ψυγείων εἰς θερμὸν κλίμα, ὁ νόμος τῆς προσφορᾶς καὶ ζητήσεως ἐπηρεάζει τὰς τιμὰς τοῦ εὐπαθοῦς τούτου εἴδους ἐκάστοτε καὶ ἀναλόγως δημιουργοῦνται αἱ ὡς ἄνω ἀπότομοι διακυμάνσεις.

Αἱ διακυμάνσεις αὐταὶ καὶ αἱ διαφοραὶ εἰς τὰς τιμὰς, ἀντανακλοῦν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὰς συγκοινωνιακὰς καὶ μεταφορικὰς δυσκολίας καὶ ἀφ' ἑτέρου τὰς ποιοτικὰς διαφορὰς μεταξὺ τῶν προϊόντων διαφόρων προελεύσεων καὶ ἐντὸς τῆς ἰδίας ἀγορᾶς. Εἶναι δύσκολος ἡ υἰοθέτησις καὶ ἐφαρμογὴ νέων, βελτιωμένων, μεθόδων, καὶ ποικιλιῶν εἰδῶν, κυρίως εἰς τὰ προϊόντα τῆς δένδροκομίας καὶ ἀμπελοφυίας καὶ δὴ εἰς μικρὰς γεωργικὰς ἐκμεταλλεύσεις. Συνεπῶς, ὅλαι αἱ ἀνωτέρω δυσκολαί, ἐν μέρει ἐπηρεάζουν τὰς τιμὰς τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων τῆς Κρήτης καὶ δημιουργοῦν τὰς κατὰ περιφερείας καὶ κατὰ χρόνον διαφορὰς καὶ διακυμάνσεις αὐτῶν.

Ἐν ὀλίγοις, ὑπάρχουν μεγάλα ποικίλια ὡς πρὸς τὰ εἰσοδήματα τῶν ἀγροτῶν καὶ τὰς τιμὰς τῶν προϊόντων των, ὅχι, ὅμως, τόσο μεγάλα, ὅπως συμβαίνει εἰς τὰς περισσότερο ἐμποριοποιηθεῖσας ἀγροτικὰς περιοχάς. Ὁ μεταπολεμικὸς πληθωρισμὸς, ὡς ἔβλεπε τὸ κόστος τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς ταχύτατα. Μὲ τὰς σχετικῶς μόνιμως ὀρισμένας ὑψηλὰς τιμὰς τῶν χημικῶν λιπασμάτων, μὲ τὴν ἀνοδὸν τοῦ κόστους τῆς ζωῆς, ἐν συνδυασμῶ πρὸς τὰς μικρὰς ποσότητας ἐμπορευσιμῶν προϊόντων καὶ τὰς ἡλαττωμένας ἀγορὰς, ὁ μέσος ἀγρότης τῆς Κρήτης δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐπωφεληθῇ ἐμπορικῶς ἐκ τοῦ κατὰ τὸν πόλεμον πληθωρισμοῦ καὶ τοῦ μεταπολεμικοῦ τοιοῦτου, ὅπως ἐπωφελήθησαν οἱ ἐπιχειρηματῆαι ἀγρόται, ἐκεῖ δηλ. ὅπου ἐπικρατοῦν αἱ ἐμποριοποιημένα ἀγροτικὰ ἐπιχειρήσεις.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ

Κατὰ τὸ διάστημα τεσσάρων χιλιάδων ἐτῶν, ἡ γεωργία τῆς Κρήτης καὶ τὰ καλλιεργητικὰ συστήματά της ἐλάχιστα ἐβελτιώθησαν. Ἡ ἔρευνα διεπίστωσεν ὅτι καὶ σήμερον ἀκόμη ὑπάρχουν ἐν χρήσει πρωτόγονα συστήματα καλλιεργείας, μεταφορᾶς καὶ πωλήσεως τῶν γεωργικῶν προϊόντων. Ἡ χρησιμοποιουμένη ἐνέργεια καὶ τὰ γεωργικὰ ἐργαλεῖα δὲν διαφέρουν πολὺ τῆς Μινωικῆς ἐποχῆς.

Τὰ 50 ο)ο τῶν ἀγροτῶν χρησιμοποιοῦν τὸν ὄνον διὰ τὰς μετακινήσεις καὶ τὰς μεταφορὰς τῶν προϊόντων των εἰς τὴν ἀγοράν.

Τὰ κυριώτερα μέσα, τὰ ὅποια χρησιμοποιεῖ ὁ ἀγρότης διὰ τὴν συγκομιδὴν, εἶναι τὸ χειροκίνητον δρεπάνι καὶ τὸ ἄλωνι του.

Κατά τὰ 96 ο)ο οί αγρόται εἶναι ἰδιοκτῆται ἐν ὄλῳ ἢ ἐν μέρει τῶν κτημάτων τὰ ὅποια καλλιεργοῦν καὶ κατὰ τὸ πλεῖστον ταῦτα περιῆλθον εἰς τὴν κυριότητά των ἐκ κληρονομίας. Μόνον τὰ 4 ο)ο ἐκ τῶν αγροκτημάτων εἶχον ἐνυπόθηκα δάνεια, ἀνερχόμενα κατὰ μέσον ὄρον εἰς 184 δολλάρια μὲ 8 ο)ο ἐπιτόκιον. Περίπου τὰ τρία πέμπτα τῶν αγροτῶν εἶχον συνάψει δάνεια ἐπὶ ἐνεχύρω, ἀνερχόμενα κατὰ μέσον ὄρον εἰς 72 δολλάρια. Τὸ μέσον μέγεθος τῶν γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων εἶναι 36,8 στρέμματα εἰς ἕκτασιν καὶ τὰ 90 ο)ο ἐξ αὐτῶν εἶναι ἐκτάσεως μικροτέρας τῶν 100 στρεμμάτων. Κατὰ μέσον ὄρον αἱ μικραὶ αὐτὰ γεωργικαὶ ἐκμεταλλεύσεις συνίσταντο ἐκ 13 κλήρων, διεσκορπισμένων ἀνά τὴν Κοινότητα καὶ ἐχρειάζοντο 5 ἕως 90 λεπτὰ τῆς ὥρας διὰ τὴν μετάβασιν καὶ ἐπάνοδον. Τὰ αγροκτήματα ταῦτα ἀπετιμήθησαν εἰς 5.500 δολλάρια, ὃ δὲ ἐξοπλισμός των συνίστατο ἐκ μικρῶν ἐργαλείων, ἀρότρου, σαγῆς καὶ χαμούρων, ἀξίας 32 δολλαρίων, τὰ δύο τρίτα δὲ τῶν αγροτῶν ἀνήκον εἰς προμηθευτικούς καὶ καταναλωτικούς συνεταιρισμούς ἢ εἰς ἐνώσεις διαθέσεως γεωργικῶν προϊόντων.

Τὰ δύο τρίτα περίπου ἐνὸς μέσου αγροκτήματος εὗρισκοντο ὑπὸ καλλιέργειαν διηρημένα ἐξ ἴσου μεταξὺ δημητριακῶν, ἐλαιοδένδρων καὶ συγκαλλιεργείας ἄλλων προϊόντων — σταφιδαμπέλων, καρποφόρων δένδρων, λαχανικῶν καὶ χόρτων διὰ ζωοτροφάς. Τὰ 97 ο)ο τῶν αγροκτημάτων παρήγον ἐλαιοκάρπους, 85 ο)ο σταφυλὰς οἰνοπαραγωγῆς καὶ τὰ 83 ο)ο δημητριακά. Ἀπὸ ἀπόψεως ἐφοδιασμοῦ εἰς ζῶα κάθε μικροαγρόκτημα διέθετεν ἕνα ὄνον, δύο πρόβατα, μίαν ἢ δύο αἴγας, ἡμισυ δωδεκάδα πουλερικῶν καὶ πέντε ἕξ αἰγοπρόβατα εἰς νομαδικὰ ποιμνία. Ἡ κτηνοτροφικὴ παραγωγή ἦτο περιορισμένη ἐλλείψει βοσκῆς, χόρτων καὶ λόγῳ τῆς ἐπιτακτικωτέρας ἀνάγκης παραγωγῆς γεννημάτων, διὰ τὴν διατροφήν τοῦ ἀνθρώπου μᾶλλον παρά διὰ τὴν κτηνοτροφίαν.

Ἡ χαμηλὴ ἀπόδοσις τῆς καλλιεργείας τῆς γῆς ἀντανακλᾷ τοὺς περιορισμένους φυσικούς πόρους καὶ τὴν σπάνιν τῶν πόρων κεφαλαίου. Τὰ δύο πέμπτα τῶν αγροκτημάτων δὲν ἐφήρμοζαν ἀμειψισποράν. Ἡ παραγωγή τῶν γεωργικῶν προϊόντων ἐμειώθη ἐπίσης λόγῳ τῆς ἐλλείψεως ἢ τῆς κακῆς χρήσεως τῶν χημικῶν λιπασμάτων, καθὼς καὶ ἐκ τῆς ζημίας ἐκ τοῦ δάκου καὶ ἄλλων ἀσθeneιδῶν τῆς δενδροκομίας καὶ τῆς γεωργίας. Ὑπολογίζεται ὅτι ὁ δάκος προξενεῖ 25 ο)ο ἕως 50 ο)ο ζημίας εἰς τὴν παραγωγήν τοῦ ἐλαιοκάρπου. Τὰ 25 ο)ο τῶν αγροτῶν οὐδέποτε ἐκλάδευσαν τὰ ἐλαιοδενδρά των. Τὰ χημικὰ λιπάσματα ἐχρησιμοποιοῦντο ἐν Κρήτῃ εἰς τὰς κυριώτερας ἐκτάσεις καλλιεργείας δημητριακῶν, σταφιδαμπέλων ἐπιτραπέζιων σταφυλῶν καὶ πορτοκαλίων, εἰς δὲ τοὺς ἐλαιῶνας καὶ τὰς ἀμπέλους τῶν σταφυλῶν οἰνοπαραγωγῆς, χρησιμοποιοῦνται εἰς περιορισμένην ἕκτασιν.

Ἐν ὀλίγοις, τὰ κυριώτερα αγροτικὰ προβλήματα συνοψίζονται καὶ συγκεντρῶνονται εἰς τὴν πληρεστέραν ἀξιοποίησιν τῶν ὑπαρχόντων πόρων τῆς ἀνθρωπίνης δυνάμεως, διὰ τῆς αὐξήσεως ἐπενδύσεως κεφαλαίων καὶ τῆς βελτιώσεως τῶν μεθόδων διαχειρίσεως καὶ καλλιεργείας διὰ τὴν αὐξηθῆ ἢ ἀπόδοσις. Διάθεσις περισσοτέρων κεφαλαίων θά

συμβάλη εις την εφαρμογήν προγραμμάτων, ως τὸ τῆς ἀναπτύξεως τῆς πεδιάδος Μεσσαράς, τῆς πεδιάδος Λασηθίου καὶ ἄλλων ἐστάσεων διὰ τῆς ἀρδεύσεως ἢ προγραμμάτων ἐργοστασίων κονσερβοποιήσεως εὐπαθῶν γεωργικῶν προϊόντων, διὰ τῆς συμπληρώσεως ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν καὶ διὰ τῆς καταπολεμήσεως τοῦ δάκου καὶ ἄλλων βλαβερῶν ἐντόμων καὶ ἀσθενειῶν.

Προβλήματα τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦν ὀλιγώτερα κεφάλαια, ἀλλὰ ὑγιεινέστερας διαχειριστικὰς καὶ ὀργανωτικὰς μεθόδους καὶ συστήματα, περιλαμβάνουν τὴν ὀρθὴν χρησιμοποίησιν τῶν χημικῶν λιπασμάτων, τὴν ἐκκαθάρισιν τῶν ἀγρῶν ἀπὸ τὰ ἐπιβλαβῆ χόρτα, τὸ κλάδευμα τῶν ἐλαιοδένδρων, τὴν χρησιμοποίησιν βελτιωμένης ποικιλίας, τὴν βελτιωμένην διαβάθμισιν καὶ ταξινομήσιν τῶν προϊόντων, τὴν ἐξεύρεσιν ἀγορᾶς πρὸς πώλησιν τῶν προϊόντων, τὴν καλλιέργειαν περισσοτέρων ὄσπριοειδῶν πρὸς βελτίωσιν τοῦ συστήματος τῆς ἀμειψισπορᾶς καὶ τὴν αὐξησιν τῶν εἰδῶν διατροφῆς διὰ τὴν κτηνοτροφικὴν παραγωγήν.

Εἰς τὸ Κεφάλαιον Στ' ἐξητάσθη ἡ ἀνάγκη περισσοτέρων ποσοτήτων κτηνοτροφικῶν προϊόντων πρὸς βελτίωσιν τοῦ διαιτολογίου τῶν κατοικιδίων. Ἄλλα προβλήματα διαλαμβάνουν τὴν ἀνάπτυξιν μεθόδων πρὸς μείωσιν τοῦ κακοῦ ἐκ τοῦ τεμαχισμού τῆς γῆς, εἰς τρόπον ὥστε νὰ εἶναι δυνατὴ ἡ μηχανικὴ καλλιέργεια (ἴσως ἐπὶ συνεταιστικῶν βάσεων) καὶ νὰ ἀναπτυχθῇ τὸ σχέδιον εἰς τὴν πεδιάδα Μεσσαράς. Ἡ εφαρμογὴ τῆς μηχανικῆς καλλιεργείας θὰ διευκόλυνε τὴν εἰσαγωγήν νέων προϊόντων, τὴν πλήρη ἀξιοποίησιν τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ καὶ τῶν πόρων κεφαλαίου καὶ τὴν ἀναδάσωσιν τῶν πέριξ λόφων.

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Εν όψει της ανάγκης να ελεγχθούν οι μέθοδοι καλλιέργειας των αγροκτημάτων, να ελεγχθούν οι μέθοδοι διαχείρισης των κεφαλαίων και να ελεγχθούν οι μέθοδοι διασφάλισης των εσόδων, η Διεύθυνση της Γεωργίας και Κτηνοτροφίας αποφάσισε να οργανώσει μια σειρά από επιδημιολογικές έρευνες, με σκοπό να ελεγχθούν οι μέθοδοι καλλιέργειας των αγροκτημάτων, να ελεγχθούν οι μέθοδοι διαχείρισης των κεφαλαίων και να ελεγχθούν οι μέθοδοι διασφάλισης των εσόδων.

Η Διεύθυνση της Γεωργίας και Κτηνοτροφίας αποφάσισε να οργανώσει μια σειρά από επιδημιολογικές έρευνες, με σκοπό να ελεγχθούν οι μέθοδοι καλλιέργειας των αγροκτημάτων, να ελεγχθούν οι μέθοδοι διαχείρισης των κεφαλαίων και να ελεγχθούν οι μέθοδοι διασφάλισης των εσόδων.

Εν όψει της ανάγκης να ελεγχθούν οι μέθοδοι καλλιέργειας των αγροκτημάτων, να ελεγχθούν οι μέθοδοι διαχείρισης των κεφαλαίων και να ελεγχθούν οι μέθοδοι διασφάλισης των εσόδων, η Διεύθυνση της Γεωργίας και Κτηνοτροφίας αποφάσισε να οργανώσει μια σειρά από επιδημιολογικές έρευνες, με σκοπό να ελεγχθούν οι μέθοδοι καλλιέργειας των αγροκτημάτων, να ελεγχθούν οι μέθοδοι διαχείρισης των κεφαλαίων και να ελεγχθούν οι μέθοδοι διασφάλισης των εσόδων.

Εν όψει της ανάγκης να ελεγχθούν οι μέθοδοι καλλιέργειας των αγροκτημάτων, να ελεγχθούν οι μέθοδοι διαχείρισης των κεφαλαίων και να ελεγχθούν οι μέθοδοι διασφάλισης των εσόδων, η Διεύθυνση της Γεωργίας και Κτηνοτροφίας αποφάσισε να οργανώσει μια σειρά από επιδημιολογικές έρευνες, με σκοπό να ελεγχθούν οι μέθοδοι καλλιέργειας των αγροκτημάτων, να ελεγχθούν οι μέθοδοι διαχείρισης των κεφαλαίων και να ελεγχθούν οι μέθοδοι διασφάλισης των εσόδων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄.

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΚΑΙ ΕΜΠΟΡΙΟΝ

Η ΒΙΟΤΙΚΗ στάθμη τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης ἐξαρτᾶται ὄχι μόνον ἐκ τῶν παραγόντων τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ποσότητος καὶ τῆς ἀποδοτικότητος τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου, καθὼς καὶ ἐκ τῆς ἀναπτύξεως ἰσορροπημένης οἰκονομίας, ἣτις ἀξιοποιεῖ ἀποτελεσματικῶς τοὺς ὑπάρχοντας πόρους.

Α΄. ΚΙΝΗΤΗΡΙΟΣ ΔΥΝΑΜΙΣ

Σύμφωνα μὲ τὸ πόρισμα τῆς δειγματοληπτικῆς ἐρεύνης μας, εἰς τὴν Κρήτην τὰ ὑποζύγια ἐχρησιμοποιοῦντο ὄχι μόνον εἰς τὴν γεωργικὴν καλλιέργειαν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν καὶ τὸ ἐμπόριον. Οἱ ἡμίονοι καὶ οἱ ὄνοι ἀποτελοῦν τὰς κυριωτέρας πηγὰς δυνάμεως διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν ἀντλιῶν τοῦ ὕδατος, τῶν ἐλαιοτριβείων καὶ τῶν πιεστηρίων, καθὼς καὶ τῶν μέσων συγκοινωνίας καὶ μεταφορᾶς.

Παραλλήλως, ὅμως, μὲ τὰ ἀνωτέρω, ἐχρησιμοποιοῦντο ἐπίσης αἱ μηχαναὶ ντῆζελ, αἱ πετρελαιομηχαναὶ, οἱ ἀνεμόμυλοι, οἱ ξυλάνθρακες καὶ τὸ ὕδωρ.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐρεύνης, ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν ὕδατοπτώσεων ἦτο λίαν περιωρισμένη εἰς τὴν Κρήτην. Τὸ μόνον ἀξιόλογον ὕδροηλεκτρικὸν ἐργοστάσιον, ἦτο τὸ εὐρισκόμενον παρὰ τὰς πηγὰς ἙΑγιάς, τὸ ὅποιον παρεῖχε τὸ ἕν τρίτον τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, διακεκομμένως καὶ αὐτό, εἰς τὴν πόλιν τῶν Χανίων.

Συμφώνως πρὸς ἔκθεσιν τοῦ Ἑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν, εἰς τὴν Κρήτην ὑπῆρχον ἑπτὰ ἠλεκτροπαραγωγὰ ἐργοστάσια. Δύο ἐξ αὐτῶν, συμπεριλαμβανομένου καὶ ἐκείνου τῶν Πηγῶν τῆς ἙΑγιάς, εὐρίσκοντο εἰς τὸν Νομὸν Χανίων, ἓνα εἰς τὸ Ρέθυμνον, ἓνα εἰς τὸ Ἡράκλειον καὶ τρία εἰς τὸν Νομὸν Λασηθίου, παρὰ τὴν Σητεῖαν, τὴν Ἱεράπετραν καὶ ἘΑγ. Νικόλαον. Ἀλλὰ ὁ νομομηχανικὸς Λασηθίου ἀνέφερε τὴν ὑπαρξίν ἐργοστασίων παραγωγῆς ἠλεκτρικοῦ ρεύματος εἰς τὴν Νεάπολιν, Μάλεσ καὶ Τούρτουλα. Ἐνδέχεται νὰ ὑπῆρχον καὶ ἄλλα μικρότερα ἐργοστάσια ἠλεκτρικοῦ ρεύματος πλησίον μεγαλυτέ-

ρων πηγών ή λειτουργούντα με γερμανικές μηχανάς ντζελ, πλησίον τών παλαιών αεροδρομίων εις τās Κοινότητας ταύτας. Τό παρεχόμενον ήλεκτρικόν ρεύμα ήτο άνεπαρκές δια τās ανάγκας τών καταναλωτών και σχετικώς εις ύψηλήν τιμήν. Εις τὰ Χανιά τó κιλοβάτ έστοίχιζε 14 σέντς, δηλ. διπλάσια παρ' ότι εις τās αναλόγου πληθυσμοϋ πόλεις τών Η. Π. Α.

Εις τήν Σητείαν, ή ύπάρχουσα ανάγκη ήτο σχεδόν τριπλασία τής δυνάμεως τοϋ λειτουργούντος έργοστασίου τών 90 ίππων. Η έρευνα διεπίστωσεν ότι μόνον εις τὰ 2,5 οο τών άγροτικών Κοινοτήτων παρείχето ήλεκτρικόν ρεύμα εις τās οικογενείας και ότι μόνον τὰ 46,4 οο τών άστικών οικογενειών εις τās πρωτεύουσας τών Νομών ειχον ήλεκτρικόν φως.

Εις τās περιοχάς Δραπάνια, Σπίλη, Σταυροχώρι, Ζάκρον και Ζάρου, όπου ύπάρχουν μεγαλύτεροι πηγαί ύδατος, λειτουργούν πολυάριθμοι άλευρόμυλοι, κινούμενοι δι' ύδατοπτώσεων. Εις τινας θέσεις, ό ροός τοϋ ύδατος έχρησιμοποιειτο άλληλοδιαδόχως δια τήν λειτουργίαν 5 - 7 μύλων, κατά μήκος τής ροής τών ρυακίων, μέχρις όπου τελικώς χρησιμοποιηθή δια τήν άρδευσιν. Και εις τήν περίπτωσιν ταύτην, έγένετο μεγάλη σπατάλη δυνάμεως, κατά τās ώρας καθ' ός δέν έλειτούργουν οί μύλοι.

Δια τήν άντλησιν ύδατος από τὰ άβαθή φρέατα, τὰ διεσκορπισμένα εις πλείστας παρακτίους πεδιάδας και εις τὰ λεκανοπέδια μεταξύ όρέων, όπου πνέουν ισχυροί άνεμοι, έλειτούργουν άνεμόμυλοι με μεγάλα πάνινα φτερά.

Τό 1929, ό τότε έμπορικός άκόλουθος τής 'Αμερικής εις τήν 'Ελλάδα κ. Γκάρτνερ Ρίτσαρντσον έγραφε : «Υπάρχουσι 6.000 άνεμόμυλοι «Αίολικοϋ» λεγομένου τύπου, λειτουργούντες εις τās πεδιάδας τής έπαρχίας Λασηθίου, ήτις καλύπτει τó έν έκτον τής έπιφανείας τής νήσου. Απαντες οί μύλοι οϋτοι κατεσκευάσθησαν κατά τήν τελευταίαν πενταετίαν από τούς άγρότας και τούς σιδηρουργοϋς τής νήσου. Οί 6.000 μύλοι παράγουν δύναμιν ίσην πρός τήν δύναμιν 4.000 ίππων. Οί μύλοι τοϋ είδους τούτου κοστίζουν πολύ και οί περισσότεροι έξ αύτών έξηκολούθουν νά λειτουργούν κατά τήν έποχήν τής έρεύνης, τό 1948. Έπιπροσθέτως ύπήρχον μερικά χιλιάδες τοιούτων άνεμομύλων εις τόν Νομόν 'Ηρακλείου, ίδίως εις τήν πεδιάδα Μάλες και εις τήν πεδιάδα πλησίον τοϋ 'Αρκαλοχωρίου.

Τόσον οί επί τής άρδεύσεως μηχανικοί όσον και οί σύμβουλοι γεωλόγοι μας, άμφισβητούν κατά πόσον είναι άποδοτικοί οί άνεμόμυλοι οϋτοι, εις τήν άξιοποίησιν τοϋ έκάστοτε πνέοντος άνέμου. Είναι ανάγκη, συνεπώς, όπως μελετηθή ό τρόπος τής βελτιώσεως αύτών πρός μεγαλυτέραν άπόδοσιν, καθόσον κατά τās κρισίμους έξ έβδομάδας τής κάπως έλαφράς αύρας, μεταξύ Μαΐου και 'Ιουνίου, εις τήν πεδιάδα Μάλες, οϋτοι κατέστησαν τελείως άχρηστοι.

Τά μεγαλύτερα έργοστάσια, καθώς και τὰ νεώτερα συνεταιριστικά έλαιοτριβεία, έγκατέστησαν μηχανάς ντζελ δια τήν λειτουργίαν των.

Αἱ μηχαναὶ αὗται εἶναι μὲν λίαν ἀποδοτικά, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ καύσιμος ὕλη εἰσάγεται ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, διὰ τὴν ἀποδοτικὴν ἢ δαπάνην πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦνται εἰς πολὺ παραγωγικὰς περιφερείας. Εἰς τὰς ἀγροτικὰς περιοχὰς ὑπάρχει ἔλλειψις κεφαλαίων διὰ τὴν ἀγορὰν μηχανημάτων καὶ ἐγκαταστάσεων ἐξοπλισμῶν εἰς τὰ ἐργοστάσια, τὸ δὲ ἀβέβαιον τῆς τακτικῆς ἐξασφαλίσεως καυσίμων, εἰσαγομένων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, εἶναι πρόσθετον ἐμπόδιον διὰ τὴν γενίκευσιν τῆς χρήσεως τοιούτων μηχανῶν.

Ἐν τοσοῦτῳ, ἡ Κρήτη, δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὰ μεγάλα πετρελαιοπαραγωγὰ κέντρα τῆς Μέσης Ἀνατολῆς, εὐρίσκεται δὲ βορείως τῆς κύριας πετρελαιοπαραγωγῆς γραμμῆς, ἣτις συνδέει τὰς χώρας τῆς Δύσεως μετὰ τῶν ὡς ἄνω κέντρων διὰ τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Τεράστια ποσότητες πετρελαίου μεταφέρονται ἐκ τοῦ Περσικοῦ Κόλπου διὰ τῆς διώρυγος τοῦ Σουέζ. Ὁ ἄφθονος ἀνεφοδιασμὸς τῆς Μεσογειακῆς περιοχῆς μὲ πετρέλαιον, παρέχει εἰς τὴν Κρήτην τὰς καλύτερας δυνατότητας ἐκβιομηχανοποιήσεως ἢ ἐφαρμογῆς ἐνὸς εὐρύτερου προγράμματος γεωργικῆς ἀναπτύξεως τῆς νήσου, ἐν ἣ περιπτώσει τὰ ἐκ λιγνίτου ἐφόδια τῆς θεωρηθῶν οἰκονομικῶς ἀσύμφορα. Διὰ τὴν οἰκονομικὴν βελτίωσιν τῆς νήσου, θὰ ἦτο ἴσως ἀνάγκη ὅπως τὰ ὑγρά καύσιμα ἀντικαταστήσουν ἕνα μέρος τοῦλάχιστον τῶν ξύλων ἢ ξυλανθράκων ποὺ χρησιμοποιοῦνται σήμερον.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐρεῦνης, ὡς καύσιμος ὕλη ἐχρησιμοποιοῦντο οἱ ξυλάνθρακες, οἱ ἐλαιοπυρῆνες καὶ ἡ μούργα ἀπὸ τὰς περισσότερας βιομηχανίας, ὅπως τὴν σαπωνοποιεῖαν, τὴν ἐπεξεργασίαν σταφίδος, τὰ ἐλαιοτριβεῖα κλπ. Ὑπὸ τὴν σημερινὴν περιορισμένην ἀνάπτυξιν τὴν βιομηχανίας, βεβαίως εἶναι οἰκονομικώτερα ἢ χρῆσις τῶν ἀνωτέρω καυσίμων, παρὰ τῆς βενζίνης ἢ τοῦ πετρελαίου, ἀμφοτέρων φορολογουμένων ἀρκετά. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἔλλειψις ξυλείας δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἄφθονον παραγωγὴν ξυλανθράκων, οἷτινες θὰ ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιοῦνται εἰς κινητήρας αὐτοκινήτων, ὅπως γίνεται εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ τὰ φορτηγά.

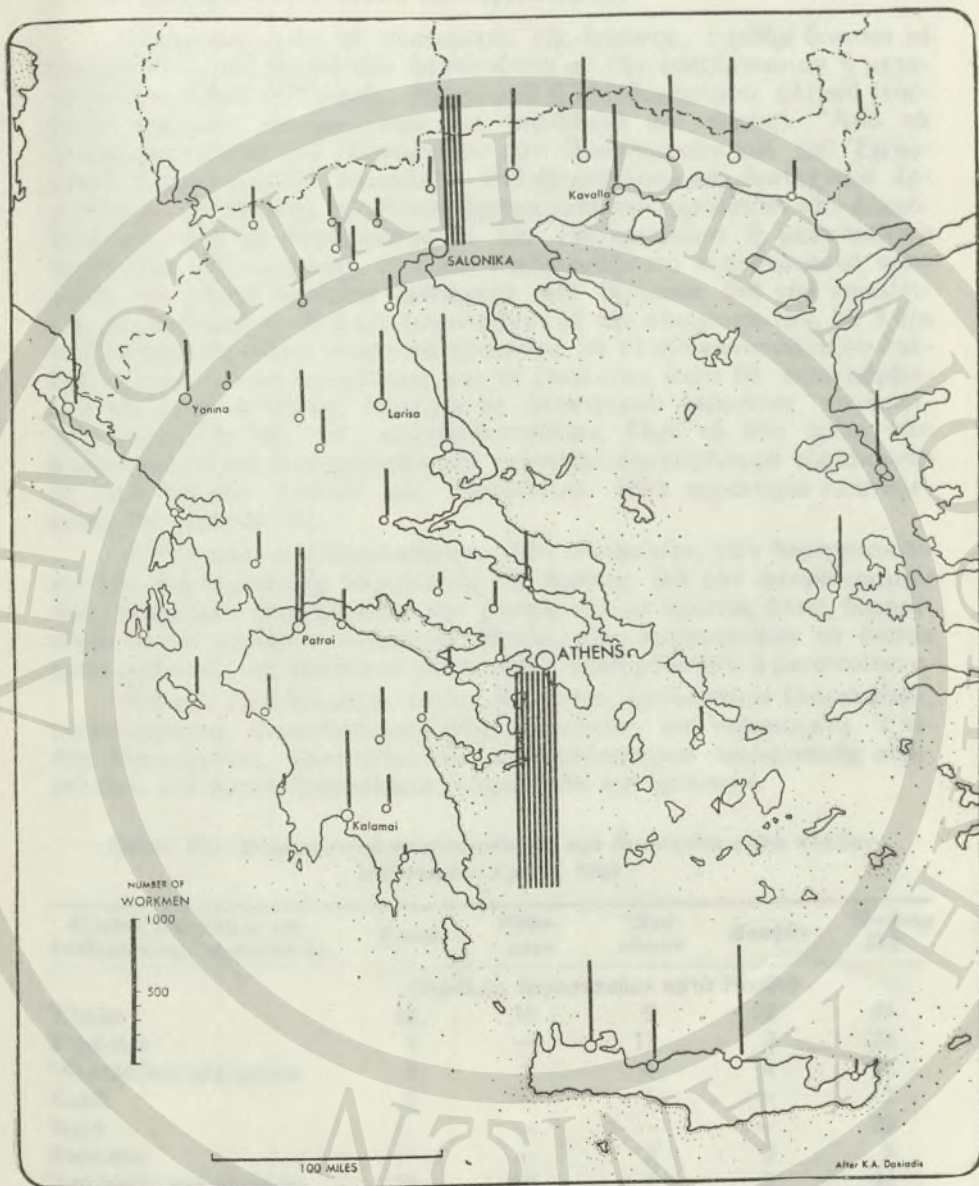
Αἱ ὑπάρχουσαι ἐξ ἄλλου ὕδατοπτώσεις δὲν εἶναι ἀρκεταὶ διὰ νὰ λύσουν τὰ προβλήματα καυσίμων καὶ ἠλεκτρισμοῦ διὰ κίνησιν καὶ φωτισμὸν ἐν τῇ νήσῳ. Μέχρις οὗτοῦ ἐξακριβωθῶν πληρέστερον αἱ δυνατότητες τῶν λιγνιτωρυχείων τῆς Κρήτης, ἢ περαιτέρω ἀνάπτυξις τῆς ἠλεκτροπαραγωγῆς ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἀποδοτικώτερης χρησιμοποίησεως τῶν σημερινῶν εὐκολιῶν ἢ καὶ τῆς ἠϋξημένης εἰσαγωγῆς τῶν καυσίμων. Μὲ τὰς ὑπαρχούσας συναλλαγματικὰς δυσκολίας, τὰ εἰσαχθησόμενα καύσιμα πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦνται μόνον εἰς παραγωγικὰ ἔργα, δυνάμενα νὰ πραγματοποιήσουν κέρδη καλύπτοντα τὰς μεγάλας δαπάνας ἐγκαταστάσεως καὶ λειτουργίας τῶν. Σήμερον, τὰ νέα ἐργοστάσια πρέπει νὰ ἐξασφαλίζουν μόνον τὰς διὰ τὴν λειτουργίαν τῶν ἀναγκαίας πηγὰς ἐνεργείας, μέχρις οὗτοῦ εὑρεθῶν εἰς τὴν νήσον νέαι πηγαὶ κινητηρίου δυνάμεως.

Τὸ χαρακτηριστικὸν σημεῖον τῆς βιομηχανίας τῆς Κρήτης, εἶναι ὅτι μικραὶ ἐγκαταστάσεις εἶναι συγκεντρωμέναι εἰς τὰς τρεῖς βορείους παρακτίους πόλεις καὶ ὀλιγάριθμοι βιομηχανίαι διὰ τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ μεταποίησιν προϊόντων, εἶναι διεσκορπισμένοι ἀνὰ τὴν νῆσον, κυρίως εἰς τὰς κωμοπόλεις καὶ τὰ μεγαλύτερα χωρία. Ἡ βιομηχανία τῆς Κρήτης εὐρίσκεται εἰς πολὺ χαμηλὸν ἐπίπεδον ἐν συγκρίσει μετὰ τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα. Τεράστια ἄλματα ἐγέναν εἰς τὴν ἀνάπτυσιν τῆς βιομηχανίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰς δύο δεκαετηρίδας πρὸ τοῦ 2ου Παγκοσμίου Πολέμου, ἀυξηθείσης τῆς ἀξίας τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς κατὰ 1.300 ο/ο καὶ τοῦ ὄγκου τῆς παραγωγῆς κατὰ 200 ο/ο ἀπὸ τοῦ 1921—1939, καίτοι ἡ βᾶσις τῆς ἀναπτύξεως ταύτης ὑπῆρξεν ἐξαιρετικῶς μικρά. Τὰ διδάγματα, ὅμως, τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶναι ἀρκετὰ διὰ νὰ ἐξεύρωμεν τὰ ἀπαραίτητα συστατικά, διὰ τὴν ἀξιόλογον ἐξάπλωσιν τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς εἰς τὴν Κρήτην ἢ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα. Κατὰ τὰ ἔτη 1920—1930 συρροὴ διαφόρων παραγόντων συνετέλεσεν ὥστε ἡ Ἑλλάς νὰ στραφῆ πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς βιομηχανικῆς ἐπεκτάσεως.

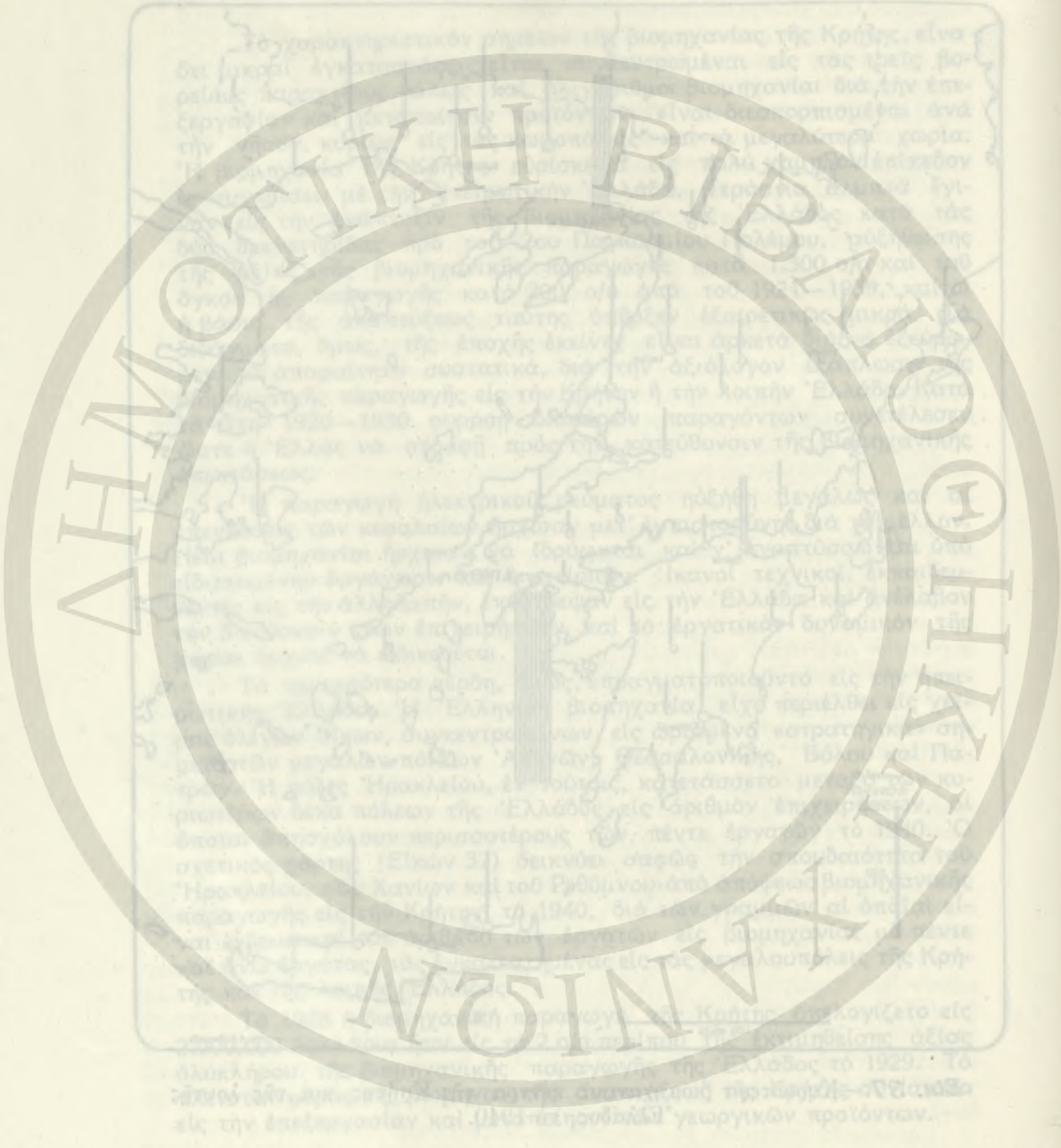
Ἡ παραγωγή ἠλεκτρικοῦ ρεύματος ηὔξηθη μεγάλως καὶ αἱ ἐπενδύσεις τῶν κεφαλαίων ἤρχισαν μετ' ἐμπιστοσύνης διὰ τὸ μέλλον. Νέαι βιομηχανίαι ἤρχισαν νὰ ἰδρῦνται καὶ ν' ἀναπτύσσωνται ὑπὸ εἰδικευμένην ὀργάνωσιν καὶ διαχείρισιν. Ἰκανοὶ τεχνικοὶ, ἐκπαιδευθέντες εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν, ἐπέστρεψαν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἀνέλαβον τὴν διεύθυνσιν νέων ἐπιχειρήσεων καὶ τὸ ἐργατικὸν δυναμικὸν τῆς χώρας ἤρχισε νὰ εἰδικεύεται.

Τὰ περισσότερα κέρδη, ὅμως, ἐπραγματοποιοῦντο εἰς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα. Ἡ Ἑλληνικὴ βιομηχανία, εἶχε περιέλθει εἰς χεῖρας ὀλίγων οἰκῶν, συγκεντρωμένων εἰς ὠρισμένα «στρατηγικά» σημεῖα τῶν μεγάλων πόλεων Ἀθηνῶν, Θεσσαλονίκης, Βόλου καὶ Πατρῶν. Ἡ πόλις Ἡρακλείου, ἐν τούτοις, κατετάσσετο μετὰ τῶν κυριωτέρων δέκα πόλεων τῆς Ἑλλάδος εἰς ἀριθμὸν ἐπιχειρήσεων, αἱ ὅποια ἀπησχόλουν περισσοτέρους τῶν πέντε ἐργατῶν τὸ 1940. Ὁ σχετικὸς χάρτης (Εἰκὼν 37) δεῖκνυει σαφῶς τὴν σπουδαιότητα τοῦ Ἡρακλείου, τῶν Χανίων καὶ τοῦ Ρεθύμνου ἀπὸ ἀπόψεως βιομηχανικῆς παραγωγῆς εἰς τὴν Κρήτην, τὸ 1940, διὰ τῶν γραμμῶν αἱ ὅποια εἶναι ἐνδεικτικαὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐργατῶν εἰς βιομηχανίας μετὰ πέντε καὶ ἄνω ἐργάτας, τὰς ἐγκατεστημένας εἰς τὰς μεγαλοπόλεις τῆς Κρήτης καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος.

Τὸ 1928 ἡ βιομηχανικὴ παραγωγή τῆς Κρήτης ὑπελογίζετο εἰς 2.000.000 δολλάρια ἤτοι εἰς τὰ 2 ο/ο περίπου τῆς ἐκτιμηθείσης ἀξίας ὀλοκλήρου τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς τῆς Ἑλλάδος τὸ 1929. Τὸ πλεῖστον μέρος τῆς βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως τῆς Κρήτης συνίστατο εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ μεταποίησιν τῶν γεωργικῶν προϊόντων.

Εικ. 37.—Κυριώτερα βιομηχανικά κέντρα τῆς Κρήτης καὶ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, τὸ 1940.

1.—Ο αριθμός και οί τύποι τών εργοστασίων

Συμφώνως πρὸς τὰ πορίσματα τῆς ἐρεύνης, σχεδὸν ἅπασαι αἱ βιομηχανίαι καὶ βιοτεχνίαι ἠσχολοῦντο μὲ τὴν ἐπεξεργασίαν ἢ μεταποιήσιν εἰδῶν διατροφῆς, ρουχισμοῦ ἢ οἰκοδομησίου ὕλικου (τούβλων, κεράμων, κουφωμάτων διὰ παράθυρα καὶ θύρας). Ἐκ τῶν ἀναφερόμενων ὑπὸ τοῦ Ἑπιμελητηρίου Ἑρακλείου 243 ἐργοστάσια καὶ βιοτεχνικά ἐργαστήρια τῆς Κρήτης, τὰ 39 ο/ο ἐχρησιμοποιοῦν προϊόντα τῶν ἐλαιοδένδρων, τὰ 9 ο/ο ἠσχολοῦντο μὲ τὴν ἐπεξεργασίαν ἢ μεταποίησιν προϊόντων τῆς ἀμπέλου, τὰ 9 ο/ο ἐπεξεργάζοντο κτηνοτροφικά προϊόντα, τὰ 18 ο/ο παρήγον ὑφάσματα καὶ δέρματα διὰ τὴν νησιωτικὴν κατανάλωσιν, τὰ 5 ο/ο ἠσχολοῦντο μὲ τὴν ἀλευροποιίαν, τὰ 3 ο/ο ἐπεξεργάζοντο ἄλλα γεωργικά προϊόντα, τὰ 11 ο/ο κατεσκευάζον ἐπεξεργασμένα ὕλικά στεγάσεως καὶ τὰ ὑπόλοιπα 6 ο/ο θὰ περιελάμβανον τὰς ἐγκαταστάσεις παραγωγῆς ἠλεκτρικοῦ ρεύματος, παγοποιίας, κεραμοποιίας, καὶ καπνεργοστασίων. Περὶ τὰ δύο τρίτα τῶν ἐργοστασίων καὶ βιομηχανιῶν καὶ τεχνικῶν ἐπιχειρήσεων εὑρίσκοντο εἰς τοὺς Νομοὺς Χανίων καὶ Ἑρακλείου. (Διὰ περαιτέρω λεπτομερείας ἴδε Πίνακα 52).

Ἡ σημασία τοῦ ἐλαιοκάρπου, τῶν σταφυλῶν, τῶν δημητριακῶν καὶ τῆς κτηνοτροφικῆς παραγωγῆς τῆς Κρήτης διὰ τὸν ἀνεφοδιασμὸν τῶν διαφόρων βιομηχανιῶν καὶ βιοτεχνιῶν μὲ πρώτας ὕλας, διαφαίνεται ἐκ τοῦ μεγάλου ποσοστοῦ (80 ο/ο), τῶν ἐργοστασίων τὰ ὅποια χρησιμοποιοῦν τὰ προϊόντα ταῦτα πρὸς ἐπεξεργασίαν ἢ μεταποίησιν.

Μεταξὺ τῶν ἀνωτέρω διαλαμβάνονται, ἐργοστάσια ἐλαιολάδου, σαπωνοποιίας, σταφιδοπαραγωγῆς, οἴνοποιίας, καὶ τυροκομεῖα. Ἐπίσης ἀλευρόμυλοι, χαρουπόμυλοι, καὶ ἐργαστήρια παρασκευῆς αἰθεραίου καὶ κονσερβοποιήσεως λαχανικῶν καὶ φρούτων.

ΠΙΝΑΞ 52.—Βιομηχανικαὶ ἐγκαταστάσεις καὶ βιοτεχνίαι κατὰ κλάδον καὶ Νομόν. Κρήτη, 1948

Κλάδος προϊόντος τῆς ἐπεξεργασίας ἢ κατασκευῆς	Χανιά	Ρέθυμνον	Ἑράκλειον	Δασῆθι	Ἡ νῆσος ὅλη
	(Ἄριθμὸς ἐργοστασίων κατὰ Νομόν)				
Ἐλαῖα	12	16	9	22	96
Σταφυλαί	1	—	17	2	22
Ἄλευρα καὶ μακαρόνια	3	1	4	4	12
Χυμοί	2	—	1	—	3
Τυριά	—	—	—	—	22
Χαρούπια	—	—	3	2	5
Ὑφάσματα καὶ δέρματα	25	10	7	2	44
Ὑλικά οἰκοδομῶν	7	—	19	—	26
Ἄλλα εἶδη, ἠλεκ. πάγος, κεραμική, καπνὰ	4	1	4	4	13
Σύνολον ἐργοστασίων	54	28	64	36	243

Αί πρώται ύλαι μακαρονοποιίας, ύφαντουργίας και βιομηχανίας ξύλου εισάγονται έξωθεν.

Έκτός τών άνωτέρω βιομηχανιών και βιοτεχνιών, ή έρευνα της Κρήτης διεπίστωσεν ότι υπήρχον επί της νήσου 85 σταφυλοπιεστήρια (πατητήρια), 2.400 έλαιοτριβεία, 2.200 χειροκίνητα - ίπποκίνητα έλαιοπιεστήρια, και 51 διύλιστήρια έλαιολάδου. Τά άνωτέρω εύρίσκοντο εις τās άγροτικές Κοινότητες, και έξήγαγον έλαια, τά όποια θά ύφισταντο περαιτέρω έπεξεργασίαν εις τά έργοστάσια τών πόλεων. Διά τήν λειτουργίαν τών άνωτέρω, άπαιτοϋνται δύο έως πέντε άτομα, καιτοι τινα εκ τών ήλεκτροκινήτων έλαιοτριβείων και πιεστηρίων ήσαν μεγαλύτερα και άπησχόλουν πολυαριθμότερον προσωπικόν. Άναμφιβόλως, υπήρχον και άλλα πολλά μικρότερα σταφυλοπιεστήρια, άλευρόμυλοι και άλλα μικρά έργοστάσια διεσπαρμένα άνά τήν νήσον.

Υπήρχον άκόμη 12 λατομεία, 23 άσβεστοκάμινι, 16 έργαστήρια κεραμεικής τέχνης, άπασχολοϋντα 312 πρόσωπα εις τās τέσσαρας πρωτεύουσας Νομών. Πρόσθετοι βιομηχανίαι του τύπου τούτου ήσαν έγκατεστημένα εις διάφορα σημεία της νήσου, έν συνόλω δε υπήρχον 165 λατομεία και 10 όρυχεία γύψου, λειτουργοϋντα εις τó Ρέθυμνον, ως και 127 βιοτεχνίαι κατασκευής ύποδημάτων, άπασχολοϋσαι 350 έργάτας, 15 βυρσοδεψεία άπασχολοϋντα 80 έργάτας, 20 σαγματοποιεία, με 90 έργάτας και 46 ξυλουργικά έργαστήρια με 140 έργάτας. Άπό τās άλλας μεγάλας πόλεις δέν ήτο εύχερης ή συγκέντρωσις τοιούτων δεδομένων, άλλα ή έπεξεργασία του ξύλου και τών δερμάτων ήτο άπό τās σημαντικώτερας βιοτεχνίας εις πολλά μέρη της Κρήτης.

2.—Μέγεθος και άποδοτικότητα

Παραβαλλόμενα προς τά παρόμοια της Δύσεως, τά έργοστάσια ταϋτα, είναι μικρά, άπασχολοϋντα όλίγους ύπαλλήλους και μικράς ποσότητας κινητηρίου δυνάμεως. Περί τά 50 ο/ο τών ίδρυμάτων άπησχόλουν 11 ή όλιγωτέρους ύπαλλήλους και τά ύπόλοιπα 50 ο/ο 12—25 άτομα. Όλίγα μόνον έξ αυτών άπησχόλουν 50 και άνω πρόσωπα. Τά μόνα έργοστάσια τά όποια έχρησιμοποιοϋν δύναμιν πλέον τών 100 ίππων ήσαν εις άνεμόμυλος, λειτουργών με έγκατάστασιν δυνάμεως 325 ίππων, έν έργοστάσιον οίνοπνευματοποιίας δυνάμεως 180 ίππων και έν έργοστάσιον έπεξεργασίας σταφίδος. Πλείστα εκ τών έργοστασιών έχρησιμοποιοϋν μηχανάς άτμοκινήτους ή βενζινοκινήτους ή ντίζελ, δυνάμεως 15—35 ίππων.

Κατά τās διαπιστώσεις του Έμπορικού και Βιομηχανικού Έπιμελητηρίου Έρακλείου, παρατηροϋνται μεγάλαι παραλλαγαι ως προς τó μέγεθος και τήν παραγωγικήν άποδοτικότητα εις τήν αύτήν βιομηχανίαν. Έπί παραδείγματι, ή έρευνα εις 11 έργοστάσια έπεξεργασίας σουλτανίνας του Έρακλείου, διεπίστωσε διακόμενισιν ήμερησίας παραγωγής άπό 6 έως 60 τόννους άνά όκτάωρον έργασίας ήμερησίως. (Ίδε Παράρτημα 5, Πίνακα Α102). Ό δε άριθμός τών εργατών και

των υπαλλήλων έποίκιλλεν από 8 - 360 ανά εργοστάσιον και εις δύναμιν από 18-110 ίππους. Έν τοσούτω ή μέτρησις τής ποσότητος των εισαγομένων προς έπεξεργασίαν προϊόντων εις τὰ εργοστάσια ή των έξαγομένων τοιούτων, δέν είναι ένδεικτικά τής ικανότητος τής σταφιδο- παραγωγής έν Κρήτη. Ένα έκ των μικροτέρων εργοστασίων έπεξεργασίας σταφίδος παρήγαγεν ένα τόννον έπεξεργασμένου προϊόντος με την ίδιαν δύναμιν αριθμού ίπων, αλλά μόνον με τὸ έν έκτον τής απαιτουμένης ανθρώπινης εργασίας παρά των δύο μεγαλυτέρων εργοστασίων. Έκ τούτων τὸ κατ' έξοχήν αποδοτικόν τρίτον εργοστάσιον, έπεξεργάσθη σταφίδα με κινητήριον δύναμιν κατά 30ο/ο όλιγωτέραν και με τὸ έν τέταρτον εργασίας κατά τόννον του τής έλαχίστης αποδοτικότητος άλλου εργοστασίου.

Η ανάλυσις των παραγωγικών μεθόδων εις αποδοτικότερα εργοστάσια παντός τύπου βιομηχανιών, πρέπει να παρέχη χρήσιμους αποδείξεις δια την ηύξημένην αποδοτικότητα και με χαμηλόν κόστος εις άλλα εργοστάσια.

3.—Ζητείται ή ίδρυσις και άλλων εργοστασίων

Οι τοπικοί κρατικοί εκπρόσωποι, υπέδειξαν τὰ είδη των εργοστασίων, των οποίων έχει ανάγκην ή νήσος. Συμφώνως προς τὰς αίτήσεις των τοπικών αρχών περί βοήθειας, χρειάζονται 39 νέα εργοστάσια έπεξεργασίας έλαιου, 19 εργοστάσια τυροκομίας, 10 κονσερβοποιίας, 2 οίνοποιίας, τρεις χαρουπόμυλοι και ένα βυρσοδεφείον εις τούς Νομούς Λασηθίου και Ρεθύμνης. Εις τόν Νομόν Χανίων ή Άγροτική Τράπεζα ανήγειρεν 11 συνεταιρικά έλαιοτριβεία, λειτουργούντα με υδραυλικά πιεστήρια ένω 97 άλλα εύρισκοντο έν σχεδιω προς έκτέλεσιν. Τὰ υπάρχοντα χρηματικά μέσα κατά την έποχήν εκείνην, έξήρκουν μόνον δια τρία κατ' έτος, ένω θα ήτο δυνατόν να κατασκευασθούν 8 και 10, εάν υπήρχον περισσότερα χρήματα. Μεγάλαι ποσότητες φύλλων δάφνης, δικτάμου και θυμαριού έξήγοντο προπολεμικώς και αί τοπικάί αρχαί έπρότεινον ύπως ίδρυθούν εις την Κρήτην εργοστάσια αποστάξεως αιθερελαίου, δια να χρησιμοποιηθούν τὰ ως άνω φυτά ως πρώται ύλαι.

Άφ' έτέρου, όμως, μηχανήματα κονσερβοποιήσεως, δυναμικότητος ήμερησίας παραγωγής 700 δοχείων του ένός χιλιογράμμου έκαστον, με έξωφλημένην την αξίαν των και έτοιμα προς παράδοσιν εις την Πιστωτικήν Ένωσιν Συνεταιρισμών Χανίων, από του Δεκεμβρίου 1946, επί δύο έτη άνέμενον άκόμη την κατάλληλον τοποθεσίαν προς έγκατάστασιν και λειτουργίαν των. Όμοίως, πλήρης έξοπλισμός εργοστασίου ήμερησίας δυναμικότητος 7 τόννων και πλέον πορτοκαλιών εις χυμόν, και αιθερελαίων, έμεινεν άδρανής διότι δέν κατώρθωσαν να συμφωνήσουν τὰ έπτά πορτοκαλοπαραγωγά χωρία, επί τής καταλλήλου θέσεως δια την άνέγερσιν του εργοστασίου. Η Άγροτική Τράπεζα ένεθάρρυνε τὸ έργον και ήτο έτοιμη να καταβάλη τὰ αναγκαιοϋντα χρήματα, αλλά τὰ μηχανήματα παρέμενον άδρανής εις τὰς Καλάμας.

4.— Έργατικὸν δυναμικὸν τῆς Βιομηχανίας

Περὶ τὸ ἔν ἕκτον τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ τῆς Κρήτης, ἡσχολεῖτο εἰς τὴν βιοτεχνίαν καὶ τὴν βιομηχανίαν μεταποιήσεως. Εἰς τὰς πρωτεύουσας τῶν τεσσάρων Νομῶν, περὶ τὰ δύο πέμπτα τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ ἡσχολεῖτο εἰς αὐτὰς τὰς βιομηχανίας.

Τὸ βιομηχανικὸν τοῦτο ἐργατικὸν δυναμικὸν περιελάμβανε τοὺς τεχνίτας, τοὺς ἐργοδηγοὺς καὶ τοὺς διαφόρους συναφεῖς ἐργάτας (22,1ο/ο) τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, τοὺς χειριστὰς καὶ τοὺς συναφεῖς ἐργάτας (7,5ο/ο) καὶ ἓνα τμήμα ἐργατῶν μὴ ἀγροτικῶν (16,8 ο/ο) καὶ τοὺς ἰδιοκτῆτας, διαχειριστὰς καὶ στελέχη (8,4 ο/ο) (Πίναξ 53).

ΠΙΝΑΞ 53.— Ποσοστὸν ἐργατικοῦ δυναμικοῦ εἰς τὰς διαφόρους ἀπασχολήσεις τῶν πρωτεύουσῶν 4 Νομῶν Κρήτης, 1948

Τεχνίται, ἐργοδηγοὶ καὶ συναφεῖς ἐργάται	22,1
Ἐργάται (οὐχὶ ἀγροκτημάτων)	16,8
Ἐπιπλέον (οὐχὶ οἰκιακῶν ἐργασιῶν)	15,0
Ἐπαγγελματικὸν προσωπικὸν καὶ πωληταὶ	9,3
Ἰδιοκτῆται, διαχειρισταὶ καὶ στελέχη	8,4
Χειρισταὶ μηχανῶν καὶ συναφεῖς ἐργάται	7,5
Τεχνικοὶ	5,6
Ἐργάται ἀγροκτημάτων	3,7
Ἐπιπλέον	2,8
Ἐργάται ἀγροκτημάτων ἄνευ ἀποδοχῶν (μέλη οἰκογενείας)	2,3
Ἄγνωστου ἐπαγγέλματος	2,8
	3,7
Σύνολον	100,0

Προσθέτως, εἰς τὰ 50 ο/ο καὶ πλέον τῶν οἰκογενειῶν ὑπάρχουν ἐπιχειρήσεις ὡς ἡ κλωστική καὶ αἱ ὑφαντουργικαὶ ἐργασίαι. Βεβαίως, μέρος τῆς οἰκιακῆς βιοτεχνίας παράγει προϊόντα δι' ἀτομικὴν χρῆσιν, ἀλλὰ τὰ περισσότερα πωλοῦνται εἰς τὴν ἀγορὰν ἢ ἀνταλλάσσονται μὲ ἄλλα προϊόντα τῶν γειτόνων.

Γ'. ΕΜΠΟΡΙΟΝ

Τὸ ἐμπόριον τῆς Κρήτης συνίσταται εἰς ἐξαγωγὰς τῶν πλεοναζόντων, ἐπεξεργασμένων ἢ μεταποιημένων ἀγροτικῶν προϊόντων καὶ ὀλίγων πρώτων ὑλῶν. Αἱ εἰσαγωγαί, κυρίως, συνίστανται ἐκ τροφίμων, ὑλικῶν οἰκοδομῶν, καυσίμων καὶ χημικῶν λιπασμάτων.

1.— Αἱ ἐξαγωγαί

Μέρος τῶν γεωργικῶν προϊόντων, κατόπιν ἐπεξεργασίας ἢ μεταποιήσεως εἰς τὰς ἐγκαταστάσεις τῶν Κρητικῶν ἐργοστασίων, φορμώνονται διὰ τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ διὰ τὸ ἐξωτερικόν. Κατὰ

πληροφορίας προερχομένης εκ του Γραφείου των Οικονομικών Υπηρεσιών της Κρήτης, τὸ 1947 - 1948 αἱ ἐξαγωγαὶ τῆς νήσου συνίσταντο εἰς ἐλαιόλαδον, σάπωνα, χαρούπια, φασιόλους, βαλανίδια, σταφίδα, ἐσπεριδοειδῆ, οἶνον, ἐπιτραπέζιους σταφυλάς, ὄρυκτά, γύψον, λιγνίτην, ἔλαια, μοῦργαν, τυριά, ξυλάνθρακας, βοοειδῆ, χοίρους καὶ γεωμῆλα.

Διὰ τὴν ἀπὸ 1ης Ἀπριλίου 1947 ἕως 29 Φεβρουαρίου 1948 περίοδον, αἱ κυριώτεραι ἐξαγωγαὶ ἐκ Κρήτης, πρὸς τὴν ἠπειρωτικὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς ξένας χώρας ἦσαν : ἐσπεριδοειδῆ, χαρούπια, σταφίδα, ἐλαιόλαδα καὶ κρασιά (Πίναξ 54). Ἐκ τῶν 95.000 μετρικῶν τόννων

ΠΙΝΑΞ 54. — Τὰ κυριώτερα ἐξαγόμενα προϊόντα, πηγαὶ κατὰ Νομούς καὶ ποσοστὸν τῶν ἐκ Κρήτης πρὸς τὴν ἀλλοδαπὴν ἐξαγωγῶν, Ἀπὸ Ἀπριλίου 1947 — Φεβρουαρίου 1948

Εἶδη	Φορτωθεῖσα ποσότης	Φορτώσεις εἰς ἀλλοδαπὴν	Τόπος φορτώσεως κατὰ Νομούς			
			Χανιά	Ρέθυμνον	Ἡράκλειον	Λασηθί
	(Μετρικοὶ τόνοι)		(Ποσοστά)			
Ἐσπεριδοειδῆ	40.563	100	99	—	1	—
Χαρούπια	20.704	10	3	53	5	39
Ξηρὰ σταφίς	17.037	80	3	—	93	4
Ἐλαιόλαδον	9.003	7	26	5	41	28
Οἶνοι	7.417	78	26	—	74	—

τῶν εἰδῶν τούτων, ἐξήχθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἑνδεκαμήνου ταύτης περιόδου, πλέον τῶν δύο πέμπτων ἦσαν ἐσπεριδοειδῆ, ἔν τέταρτον σταφίδα καὶ κρασί, ἔν πέμπτον χαρούπια καὶ ἔν δέκατον ἐλαιόλαδον. Ὅλα τὰ φορτία ἐσπεριδοειδῶν καὶ τὰ τέσσαρα πέμπτα τῶν οἴνων καὶ τῆς σταφίδος, ἐστέλλοντο εἰς τὴν ἀλλοδαπὴν. Μόνον δὲ τὸ ἔν δέκατον τῶν χαρουπιῶν καὶ τοῦ ἐλαιολάδου ἐφορτώθη διὰ τὰς ξένας ἀγοράς, τὰ δὲ ὑπόλοιπα ἐστάλησαν εἰς τὰς πόλεις τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος.

Ἐκ τῶν ὡς ἄνω ἐξαγωγῶν, ὁ Νομὸς τῶν Χανίων παρήγαγε τὰ 99 ο/ο τῶν ἐσπεριδοειδῶν καὶ τὸ ἔν τέταρτον τοῦ ἐλαιολάδου καὶ οἴνου, ἔνῳ ὁ Νομὸς τοῦ Ἡρακλείου ἔστειλε τὰ 90 ο/ο τῆς σταφίδος τὰ 75 ο/ο τῶν οἴνων καὶ τὰ 40 ο/ο τοῦ ἐλαιολάδου. Ὁ Νομὸς Ρεθύμνης παρῆχε πλέον τὰ 50 ο/ο τῶν ἐξαγωγῶν εἰς χαρούπια, ἀλλὰ μόνον τὰ 5 ο/ο τοῦ ἐλαιολάδου, ὁ δὲ Νομὸς Λασηθίου συνέβαλεν εἰς τὰ 40 ο/ο τῶν χαρουπιῶν, εἰς τὰ 25 ο/ο τοῦ ἐλαιολάδου καὶ εἰς τὰ 4 ο/ο τῆς σταφίδος εἰς τὰς ἐξαγωγὰς τῆς Κρήτης κατὰ τὴν περίοδον ταύτην.

Λόγω τῶν μεταπολεμικῶν περιορισμῶν, οἱ ἀνωτέρω ἀριθμοὶ εἶναι μειωμένοι, ἔν συγκρίσει πρὸς αὐτοὺς τῶν ὁμαλῶν συνθηκῶν, εἶναι, ὅμως, ἐνδεικτικοὶ τῆς σχετικῆς σημασίας τῶν κυριωτέρων ἐξαγομένων εἰδῶν, τοῦ ποσοστοῦ ἐκάστου εἴδους, τοῦ προοριζομένου διὰ ξένας ἀγοράς καὶ τοῦ Νομοῦ ἐκ τοῦ ὁποίου γίνεται ἡ φόρτωσις. Τὸ σύνολον τῶν 26.222 μετρικῶν τόννων τῶν ὡς ἀνωτέρω ἐπιλεγεισῶν ἐξαγωγῶν διὰ τὴν ἑνδεκάμηνον χρονικὴν περίοδον ἐξ Ἡρακλείου,

πλησιάζει πολύ πρὸς τοὺς προπολεμικοὺς μέσους ἐτησίους 26.066 μετρικοὺς τόννους τῶν ἐτῶν 1936—1940 διὰ τὰ ἴδια εἶδη καὶ ἐκ τοῦ ἴδιου λιμένος. Ἡ μικρὰ κάμψις ἐξαγωγῶν ἐλαιολάδου, οἴνων καὶ ἐσπεριδοειδῶν ἀντεσταθμίσθη διὰ τῆς αὐξήσεως τῶν ἐξαγωγῶν σταφίδος.

Ἐπειδὴ οἱ ἀριθμοὶ τῶν προπολεμικῶν ἐξαγωγῶν φέρονται κατεστραμμένοι λόγῳ τῆς Γερμανικῆς κατοχῆς, ὁ κατωτέρω πίναξ διὰ τὸ Ἑράκλειον μόνον χρησιμοποιεῖται, διὰ νὰ παρουσιάσῃ τὴν ἀναλογίαν τῶν ἐξαγωγῶν διαφόρων προϊόντων τῆς νήσου κατὰ τὰ ἔτη 1936—1940 (Πίναξ 55). Ὁ λιμὴν τοῦ Ἑρακλείου διεχειρίσθη τὰ 45 ο/ο—60 ο/ο (εἰς ἀξίαν καὶ βάρος) ἀπασῶν τῶν ἐξαγωγῶν καὶ εἰσαγωγῶν τῆς νήσου. Ἐξαιρέσει τῶν ἐξαγωγῶν ἐσπεριδοειδῶν καὶ καστάνων ἐκ τοῦ λιμένος Χανίων καὶ τῶν χαρουπιῶν ἐκ τῶν λιμένων Ρεθύμνου καὶ Λασιθίου, τὰ στατιστικὰ ταῦτα στοιχεῖα παρουσιάζουν προχεῖρως τὰ σχετικὰ ποσοστὰ τῶν διαφόρων προϊόντων.

ΠΙΝΑΞ 55.—Συνολικὴ ποσότης καὶ ποσοστὸν τῶν ἐξαγομένων εἰδῶν εἰς τοὺς λιμένας ἐξωτερικοῦ καὶ ἐσωτερικοῦ ἐκ τοῦ λιμένος Ἑρακλείου, Κρήτη (μέση ἐξαγωγή τῶν ἐτῶν 1936—1940)

Εἶδη ἐμπορευμάτων	Σύνολον	Ἐξαγωγὰι	
		Ἐξωτερικὸν	Ἐσωτερικὸν
* Ἀπαντὰ τὰ ἐμπορεύματα εἰς μετρ. τόνους	38.664	29.349	9.315
		(Ποσοστὸν)	
Ξηρὰ σταφίς	44,0	39,7	4,3
Οἶνος καὶ γλεῦκος	16,2	9,9	6,3
* Ἐπιτραπέζιοι σταφυλαί	13,4	1,3	0,1
* Ἐλαιόλαδον	11,9	8,	3,7
* Ἄλλα προϊόντα ἐλαιδῶν	5,5	0,7	4,8
Χαρούπια	2,8	1,8	1,0
Φρούτα παντὸς τύπου	1,3	1,2	0,1
* Ἄλλα διάφορα	4,9	1,0	3,9
Συνολικαὶ ἐξαγωγὰι	100,0	75,8	24,2

Διὰ τὴν περιοχὴν Ἑρακλείου, τὰ προϊόντα τῶν σταφυλῶν ἀπετέλουν τὰ τρία τέταρτα καὶ τὰ προϊόντα ἐλαιοκάρπου τὸ ἓν ἕκτον τῶν ἐξαγωγῶν εἰς τόννους κατὰ τὰ ἔτη 1936—1940. Τὰ φρούτα ἀπέτελεσαν τὸ 1,3 ο/ο τῶν ἐξαγωγῶν, αἱ δὲ φορτώσεις καπνῶν, καυσοξύλων φασκομηλιάς (τσάι τοῦ βουνοῦ κλπ.) καὶ σολοδερμάτων ἔφθασαν τοὺς 50 τόννους ἐξ ἐκάστου εἴδους. Μικρὰ ποσότης πολυαριθμῶν ἄλλων εἰδῶν ἀπέτελεσαν τὰ 4 ο/ο τῶν συνολικῶν ἐξαγωγῶν (διὰ λεπτομερείας ἴδε Παράρτημα 5, Πίνακας Α 104 καὶ Α 105).

Τὰ τρίτα τέταρτα τῶν ἐκ τοῦ λιμένος Ἑρακλείου φορτώσεων ἐγένοντο διὰ τὸ ἐξωτερικόν, κυρίως δὲ τῶν προϊόντων ἀμπέλου. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν σταφίδα σουλτανίναν, ἥτις ἀπετέλει τὰ δύο πέμπτα ὄλων τῶν ἐκ τοῦ λιμένος τούτου ἐξαγωγῶν προπολεμικῶς, ἐφορτώ-

θησαν διά τὰς κάτωθι χώρας με τὴν ἰδίαν ἀναλογίαν δι' ὅλην τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα. Πλέον τοῦ ἑνὸς τρίτου ἐφορτώθη διὰ Γερμανίαν, τὸ ἕν τέταρτον διὰ Μεγάλην Βρετανίαν, τὸ ἕν δέκατον διὰ τὴν Γιουγκοσλαβίαν, καὶ τὰ ὑπόλοιπα 8 ο/ο δι' Ἰταλίαν καὶ Τσεχοσλοβακίαν. Ἡ Μεγάλη Βρετανία ἐπροτίμησε, ἴσως, τὴν προμήθειαν τῆς μεγαλυτέρας ποσότητος σταφίδος ἐκ τῶν λιμένων τῆς Κρήτης, λόγω τῶν φορτωτικῶν εὐκολιῶν, τὰς ὁποίας παρέχουν οἱ λιμένες οὗτοι ἔναντι ἄλλων λιμένων τῆς Ἑλλάδος, ἐνῶ ἡ Γιουγκοσλαβία καὶ ἡ Τσεχοσλοβακία ἐπροτίμων τοὺς λιμένας Πελοποννήσου ἢ τοὺς σιδηροδρόμους, ἄλλως τὴν διὰ φορτηγῶν αὐτοκινήτων μεταφοράν.

Ἡ ἐσωτερικὴ ἀγορὰ τῆς ἠπειρωτικῆς Ἑλλάδος, ἀπερρόφα μεγάλον ποσοστὸν οἴνων καὶ ἐλαιῶν ἐκ Κρήτης.

Τὸ ἔτος 1937—1938 τὸ ἕν τρίτον τῶν ἐξ Ἑλλάδος, κατ' ὄγκον, ἐξαγωγῶν ἐστάλησαν εἰς Γερμανίαν, τὸ ἕν ἕκτον εἰς Η.Π.Α. καὶ τὸ ἕν ἕνατον εἰς τὸ Ην. Βασίλειον. Ἡ Ἰταλία, μετὰ 5 ο/ο, ἦτο ἡ μόνη χώρα ἣτις ἀπερρόφησε περισσότερα τῶν 3 ο/ο τῶν Ἑλληνικῶν ἐξαγωγῶν. Ὁμοίως, ἡ Γερμανία ἦτο ἡ κυριώτερα χώρα ἐκ τῆς ὁποίας ἡ Ἑλλάς ἐνήργει τὰς εἰσαγωγὰς τῆς μετὰ 28 ο/ο τῶν συνολικῶν τοιούτων. Ἡ Μεγάλη Βρετανία εἶχε τὰ 12 ο/ο, ἡ Ρουμανία τὰ 11 ο/ο καὶ αἱ Η.Π.Α. μόνον τὰ 8 ο/ο τῶν Ἑλληνικῶν εἰσαγωγῶν.

Ἡ Μεγάλη Βρετανία, αἱ Η.Π.Α. καὶ αἱ χῶραι τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης, ἐξηκολούθουν νὰ ἔχουν τὴν μεγαλυτέραν μερίδα τῶν Ἑλληνικῶν ἐξαγωγῶν κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον. Κατὰ τὸ ἔτος 1948, λόγω τῆς ἠϋξημένης παραγωγῆς ἐσπεριδοειδῶν καὶ σταφίδος εἰς τὰς Η.Π.Α. καὶ τὰς χώρας τῆς Κοινοπολιτείας καὶ τὴν μὴ εἰσέτι σταθερὰν κατάστασιν εἰς τὴν Γερμανίαν, αἱ Ἑλληνικαὶ ἐξαγωγαὶ τῶν προϊόντων τούτων ἦσαν περισσότερο τῶν προπολεμικῶν περιωρισμένα.

2.—Αἱ εἰσαγωγαὶ

Τὰ κυριώτερα, κατὰ βάρος, ἐκ τῶν εἰσαγομένων εἰς Ἡράκλειον εἰδῶν διὰ τὰ ἔτη 1936 - 1940, δύνανται νὰ ταξινομηθοῦν ὡς ἑξῆς: τρόφιμα 26 ο/ο, ὑλικά οἰκοδομῶν 33 ο/ο, χημικά λιπάσματα 10 ο/ο, γαιάνθρακες, βενζίνη, νάφθη καὶ πετρέλαια 11 ο/ο, ἐντομοκτόνα καὶ χημικὰ προϊόντα 5 ο/ο, σταφὶς πρὸς ἐπανεξαγωγήν 3 ο/ο. Τὰ ὑπόλοιπα 12 ο/ο τῶν εἰσαγωγῶν περιελάμβανον πλέον τῶν 114 εἰδῶν (Πίναξ 56).

Κατὰ προσέγγισιν, τὰ 50 ο/ο τῶν εἰσαγωγῶν προήρχοντο κατ' εὐθειαν ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ πλεῖστα ἄλλα εἶδη, ὅπως οἱ γαιάνθρακες, ὁ σίτος καὶ ἡ ὄρυζα, εἶδη τὰ ὁποία κατεχωροῦντο ὡς προερχόμενα ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν λιμένων, εἶχον ὡς ἀρχικὴν τῶν προέλευσιν τοὺς λιμένας τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Περὶ τοὺς 10.000 τόννους ἢ τὰ 40 ο/ο τῶν εἰσαγωγῶν τούτων διὰ τῆς προσεγγίσεως ἢ τὰ 40 ο/ο τῶν εἰσαγωγῶν τούτων διὰ τῆς προσεγγίσεως ἢ σταθμεύσεως τῶν εἰς ἐσωτερικοὺς λιμένας, ἐπεβαρύνοντο μετὰ πρόσθετον εἰσαγωγικὸν δασμὸν, ἐπιβάρυνσις ἡ ὁποία ἠδύνατο νὰ ἀποφευχθῇ, ἐὰν αἱ εἰσαγωγαὶ αὗται ἐγένοντο κατ' εὐθειαν εἰς

τους λιμένες της Κρήτης εκ του τόπου της φορτώσεως των, εκ της άλλοδαπής.

ΠΙΝΑΞ 56.—Συνολική ποσότης και ποσοστόν τῶν κυριωτέρων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καθὼς καὶ ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν λιμένων εἰσαχθέντων ἐμπορευμάτων εἰς Ἡράκλειον. Κρήτη (1936—1940 μέση)

Ἐμπορεύματα	Σύνολον	Εἰσαγωγαι	
		Ἐξωθεν	Ἐσωτ. λιμένες
Συνολικαὶ φορτώσεις μετρ. τόνοι	52,070	(ποσοστόν)	
Εἶδη διατροφῆς	26,4	16,0	10,4
Ἵγλικὰ οἰκοδομῶν κλπ.	32,9	19,0	13,9
Ἐντομοκτόνα καὶ χημικὰ προϊόντα	4,4	3,5	0,9
Χημικὰ λιπάσματα	9,6	—	9,6
Καύσιμα, βενζίνη, νάφθη	11,1	2,3	8,8
Σταφίς κλπ. πρὸς ἐπανεξαγωγήν	3,4	—	3,4
Δέρματα, σολοδέρματα	0,3	0,1	0,2
Αὐτοκίνητα, ἐξαρτήματα, ἀγροτ. ἐργαλ.	0,2	(¹)	9,2
Καπνὰ καὶ σιγαρέττα	0,4	—	0,4
Χαρτικὰ εἶδη	0,7	(¹)	0,7
*Ἄλλα 114 εἶδη	10,6	ἄγνωστον	ἄγνωστον
Συνολικαὶ εἰσαγωγαι	100,0		

(¹) Ἐλασσον τοῦ 0,1 %.

3.—Σχέσεις εἰσαγωγῶν καὶ ἐξαγωγῶν

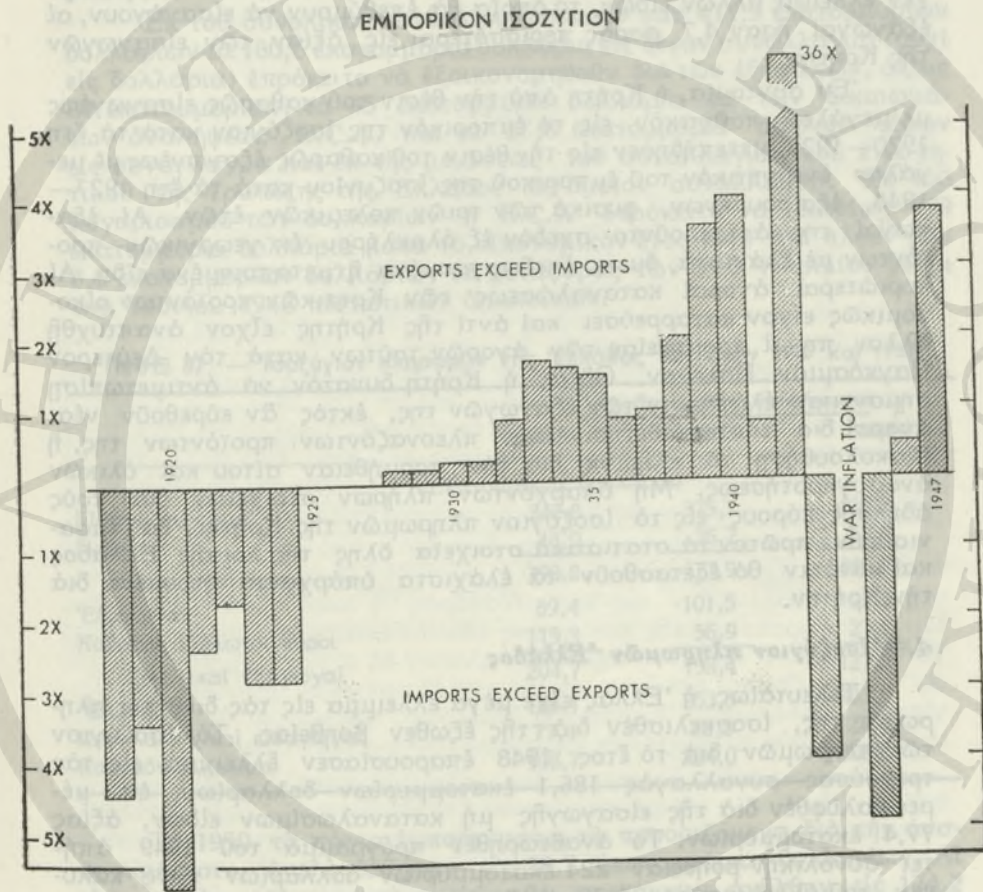
Προκειμένου ἡ Κρήτη νὰ εἰσαγάγῃ μηχανήματα ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἢ νὰ ἐξασφαλίσῃ περισσότερα πετρέλαια καὶ βενζίνη καὶ ἄλλα βιομηχανικὰ ἐφόδια, πρέπει νὰ γνωρίζῃ πῶς θὰ καταβάλλῃ τὴν ἀξίαν τῶν εἰσαχθησομένων τούτων εἰδῶν. Ἐχει ἡ Κρήτη πλεόνασμα ἐκ τῶν ἐξαγωγῶν τῆς διὰ νὰ ἐξοικονομήσῃ συνάλλαγμα διὰ τοιοῦτους σκοποῦς ;

Συμφώνως πρὸς τὰ ἐμπορικὰ δεδομένα τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τῆς Ἀμερικῆς, σχετικῶς πρὸς τοὺς τρεῖς κυριωτέρους λιμένες τῆς νήσου, ἡ Κρήτη ἐξήγαγε τὸν ἴδιον ἀριθμὸν τόννων ἐμπορευμάτων καὶ διὰ τὴν ἀκρίβειαν 2 ο/ο ὀλιγωτέρους ἐκείνων ποῦ εἰσήχθησαν κατὰ τὴν περίοδον 1925 ἕως τὸν Ἰούνιον 1948 (τοῦτο δὲν περιελάμβανε τὰς εἰσαγωγὰς τῆς κατοχῆς, οὔτε τὰ ὑπὸ τῆς ΟΥΝΡΑ καὶ ΕCA εἰσαχθέντα δῶρα). Οἱ τρεῖς λιμένες, Χανίων, Ρεθύμνου καὶ Ἡρακλείου, διεχειρίσθησαν περὶ τὰ 80 ο/ο ἕως τὰ 90 ο/ο τῆς ναυτικῆς κινήσεως τῆς νήσου. Τὰ δεδομένα ταῦτα πρέπει νὰ εἶναι ἐνδεικτικὰ τῆς σχέσεως μεταξὺ εἰσαγωγῶν καὶ ἐξαγωγῶν ἐμπορευμάτων δι' ὅλην τὴν νήσον.

Ἐὰν ἐχρησιμοποιεῖτο ἡ ἀξία ἀντὶ τοῦ βάρους ὡς ὄρος συγκρίσεως, αἱ ἐξαγωγαι ἐκ τῶν τριῶν ὡς ἄνω λιμένων θὰ ἦσαν περισσό-

τεραι του διπλασίου των εισαγωγών της περιόδου 1925—1941. "Αν εξαιρέσωμεν τὰ ὀλίγα ἔτη του πολέμου, ἡ ἀξία των ἐκ τῆς νήσου ἐξαχθέντων ἐμπορευμάτων ἦτο μεγαλύτερα τῆς ἀξίας των εισαχθέντων τοιούτων καθ' ὅλα τὰ ἔτη ἀπὸ τοῦ 1926.

Κατὰ τὴν πρὸ τοῦ 1926 δεκαετιαν, ἡ ἀξία των εἰς Κρήτην εισαγωγῶν ὑπερέβαινε τὴν ἀξίαν των ἐξαγωγῶν κατὰ τὸ τριπλάσιον τῆς ἐπο-

Εἰκ. 38.—Τὸ ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον εἰς τὴν Κρήτην, ἀπὸ 1918—1947

χῆς 1918—1920 ("Ἴδε Εἰκόνα 15 καὶ Παράρτημα 5, Πίνακα Α 106). Τὸ πλεόνασμα τοῦτο των εισαγωγῶν, ἐσημειώθη μετὰ τὸν Πρῶτον Παγκόσμιον Πόλεμον καὶ ἐξηκολούθησε κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μεταφορᾶς των ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας προσφύγων εἰς τὴν νήσον μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν των πληθυσμῶν. Ἀπὸ τοῦ 1925—1928 αἱ εισαγωγαὶ - ἐξαγωγαὶ των ἐμπορευμάτων εἶχον σχεδὸν πλῆρες ἰσοζύγιον. Ἡ αὔξησις τῆς ἀξίας των ἐξαγομένων ἐμπορευμάτων (διπλασιασμός τὸσον εἰς

ἀξίαν ὅσον καὶ εἰς βάρος κατὰ τόννον) καὶ ἡ κάμψις τῆς ποσότητος τῶν εἰσαγωγῶν κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν περίοδον τῶν 13 ἐτῶν, προεκάλεσε τὴν αὐξησιν τῶν ἐξαγωγῶν εἰς τὸ πενταπλάσιον τῆς ἀξίας τῶν εἰσαγωγῶν τοῦ ἔτους 1939—1940. Καὶ κατὰ τὸ 1947 ἐπίσης, ὅτε μὲ τὴν ἔξωθεν βοήθειαν παρεχωρήθησαν μεγάλα ποσότητες τροφίμων καὶ εἰδῶν διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ἀποκαταστάσεως καὶ ὑπῆρχεν ἔλλειψις ἄλλων εἰδῶν, τὰ ὅποια θὰ ἐπεθύμουν νὰ εἰσαγάγουν, αἱ ἐξαγωγαὶ ἦσαν 4,7 φορές περισσότεραι εἰς ἀξίαν τῶν εἰσαγωγῶν τῆς Κρήτης.

Ἐν συντομίᾳ, ἡ Κρήτη ἀπὸ τὴν θέσιν τοῦ καθαρῶς εἰσαγωγέως μὲ μεγάλον παθητικὸν εἰς τὸ ἐμπορικὸν τῆς ἰσοζυγίου κατὰ τὰ ἔτη 1920—1926, μετεπήδησεν εἰς τὴν θέσιν τοῦ καθαρῶς ἐξαγωγέως μὲ μεγάλον ἐνεργητικὸν τοῦ ἐμπορικοῦ τῆς ἰσοζυγίου κατὰ τὰ ἔτη 1927—1948, ἐξαιρουμένων, φυσικῶν τῶν τριῶν πολεμικῶν ἐτῶν. Αἱ ἐξαγωγαὶ τῆς ἀπετελοῦντο σχεδὸν ἐξ ὀλοκλήρου ἐκ γεωργικῶν προϊόντων μὲ ἐλάχιστα, ὅμως, ἐπεξεργασμένα ἢ μεταποιημένα εἶδη. Αἱ κυριώτεραι ἀγοραὶ καταναλώσεως τῶν Κρητικῶν προϊόντων οικονομικῶς εἶχον καταρρεύσει καὶ ἀντὶ τῆς Κρήτης εἶχον ἀναπτυχθῆ ἄλλα πηγαὶ προμηθείας τῶν ἀγορῶν τούτων κατὰ τὸν Δεύτερον Παγκόσμιον Πόλεμον. Οὕτω, ἡ Κρήτη δυνατόν νὰ ἀντιμετωπίσῃ σημαντικὴν ἐλάττωσιν τῶν ἐξαγωγῶν τῆς, ἐκτός ἂν εὐρεθοῦν νέαι ἀγοραὶ διὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν πλεοναζόντων προϊόντων τῆς, ἢ ἐξακολουθήσῃ τὸ κληρικὸν διὰ τὴν προμήθειαν σίτου καὶ ὑλικῶν ἀνασυγκροτήσεως. Μὴ ὑπαρχόντων πλήρων στοιχείων διὰ τοὺς ἀδήλους πόρους εἰς τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν τῆς Κρήτης, θὰ ἐμφανισθοῦν πρῶτον τὰ στατιστικὰ στοιχεῖα ὅλης τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος καὶ κατόπιν θὰ ἐξετασθοῦν τὰ ἐλάχιστα ὑπάρχοντα δεδομένα διὰ τὴν Κρήτην.

4.—Ἴσοζύγιον πληρωμῶν Ἑλλάδος

Τελευταίως, ἡ Ἑλλάς εἶχε μέγα ἔλλειμμα εἰς τὰς διεθνεῖς πληρωμὰς τῆς, ἰσοσκελισθὲν διὰ τῆς ἔξωθεν βοηθείας. Τὸ ἰσοζύγιον τῶν πληρωμῶν διὰ τὸ ἔτος 1948 ἐπαρουσίασεν ἔλλειμμα εἰς τὰς τρεχούσας συναλλαγὰς 186,1 ἑκατομμυρίων δολλαρίων, ἐν μέρει καλυφθὲν διὰ τῆς εἰσαγωγῆς μὴ καταναλωσίμων εἰδῶν, ἀξίας 77,4 ἑκατομμυρίων. Τὸ ἀναθεωρηθὲν πρόγραμμα τοῦ 1949 ἀπῆλθει συνολικὴν βοήθειαν 224 ἑκατομμυρίων δολλαρίων πρὸς κάλυψιν τοῦ ἐλλείμματος. Διὰ τὸ ἔτος 1950 τὸ ὑπολογισθὲν ἔλλειμμα ἦτο 308,5 ἑκατομμύρια δολλαρίων, μὲ πρόσθετον ποσὸν 25 ἑκατομμ. δολλαρίων εἰς εἰσαγωγὰς μὴ καταναλωσίμων εἰδῶν ἀπὸ τὰς εἰσπράξεις τῶν ἀναθεωρημένων ἐπανορθώσεων, ὡς θὰ σημειωθῆ εἰς τὸν Πίνακα 57.

Περαιτέρω λεπτομέρεια, ὡς πρὸς τὴν κατάταξιν τῶν εἰδῶν διὰ τὰ ἔτη 1949 καὶ 1950, εἶναι ἐνδιαφέρουσαι. Ἐκ τῶν 375,7 ἑκατομμυρίων δολλαρίων τῶν εἰσαγωγῶν τοῦ 1949 τὰ 83,2 ἑκατομμύρια δολλάρια ἦσαν διὰ τὴν ἀνασυγκρότησιν καὶ τὰ 22,7 ἑκατομμύρια ἐκ τῶν ἐμβασμάτων ὡς ἄδηλοι πόροι καὶ ἐκ τοῦ ταμείου τῶν Ἦν. Ἐθνῶν

διὰ τὴν περίθαλψιν τῶν παιδίων, με ὑπόλοιπον 269,8 ἑκατομμυρίων δολλαρίων διὰ τὰς τρεχούσας εἰσαγωγάς. Μεγάλο ποσοστὸν τῶν τρεχουσῶν εἰσαγωγῶν, συνίστατο ἐξ εἰδῶν διατροφῆς, τὰ ὅποια ἐχρειαζόντο διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ σιτηρεσίου εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν 2.350 θερμίδων κατὰ κεφαλὴν, ἐν ἀντιπαραβολῇ πρὸς τὸ προπολεμικὸν διαιτολόγιον τῶν 2,584 θερμίδων.

Ἐκ τοῦ συνολικοῦ κονδυλίου δαπανῶν τῶν 411,9 ἑκατομμυρίων δολλαρίων τὰ 180,6 ἑκατομμύρια δολλάρια εἰς ξένον συνάλλαγμα (οὐχί εἰς δολλάρια) ἐπρόκειτο νὰ ἐξοικονομηθοῦν διὰ τῶν ἐξαγωγῶν, ἀξίας 80 ἑκατομμυρίων, τὰ 45 ἑκατομμύρια δολλάρια ἐκ τῶν δικαιωμάτων ἀναλήψεως Ε.С.А. καὶ τὰ 57,6 ἑκατομμύρια ἀδήλων πόρων εἰς συνάλλαγμα καὶ ἐκ τῆς μειώσεως τοῦ συναλλαγματικοῦ ἐνεργητικοῦ τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς ὅμοιον συνάλλαγμα. Ἐκ τοῦ λογαριασμοῦ τῶν δολλαρίων ἢ Ε.С.А. ἐπρόκειτο νὰ διαθέσῃ 179 ἑκατομμύρια δολλάρια κατὰ τὸ οἰκονομικὸν ἔτος 1949 ἐπὶ πλέον τῶν 8,6 ἑκατομμυρίων δολλαρίων ἐκ μεταφορᾶς τῶν ἀπὸ Ἀπριλίου μέχρι τοῦ Ἰουνίου 1948 πιστωτικῶν ὑπολοίπων.

ΠΙΝΗΞ 57. — Ἴσοζύγιον πληρωμῶν τῆς Ἑλλάδος τῶν ἔτων 1949 καὶ 1950

	Ἀναθεωρηθὲν πρόγραμμα		
	1948	1949	1950
	(Ἑκατομμύρια δολλάρια)		
Εἰσαγωγὰ φόμπ	342,8	375,7	408,7
Ναῦλοι	48,0	36,2	52,0
Εἰσαγωγὰ τσίφ	390,8	411,9	460,7
Ἐξαγωγὰ	89,4	101,5	99,5
Καθαροὶ ἀδήλωτοι πόροι	115,3	56,9	27,9
Συνολικὰ ἐξαγωγὰ	204,7	158,4	127,2
Ἐλλειμμα	186,1	253,5	333,5
Κεφαλαιουχικὰ εἰσαγωγὰ	77,4	29,5	25,0
Καθαρὸν ἔλλειμμα	108,7	224,0	308,5

Τὸ 1950, τὰ πάγια ἐμπορεύματα, τὰ προοριζόμενα διὰ τὴν ἀνασυγκρότησιν, ὑπελογίσθησαν εἰς 78,7 ἑκατομμύρια δολλαρίων. Αἱ εἰσαγωγὰ τροφίμων καὶ γεωργικῶν προϊόντων ἀνήλθον εἰς 174,2 ἑκατομμύρια δολλάρια.

Αἱ καθαροὶ εἰσπράξεις ἐξ ἀδήλων πόρων κατὰ τὸ 1950, ἐπαρουσίασαν μειῶσιν εἰς ἐμβάσματα καὶ εἰς τὰ ἐκ τῆς ποντοπόρου ναυτιλίας ἔσοδα.

Προπολεμικῶς, τὸ 1938, ἡ Ἑλλὰς εἶχε ἔλλειμμα 5,3 ἑκατομμύρια δολλαρίων εἰς τὰς τρεχούσας συναλλαγὰς τῆς, συμπεριλαμβανομένων τῶν ἐξ ἀδήλων πόρων βεβαιουμένων κονδυλίων, μόνον δὲ τὸ ἔλλειμμα τοῦ ἐμπορικοῦ ἰσοζυγίου τῆς ἀνήρχετο εἰς 48,5 ἑκατομμύρια δολλαρίων.

Μεταξύ τών σπουδαίων ἀδήλων πόρων, ἦσαν τὰ ἰδιωτικά ἐμβάσματα, κυρίως δῶρα τών μεταναστῶν, τὰ ὅποια ἔτεινον νά καλύψουν σχεδόν τὸ ἔλλειμμα τοῦτο καὶ τὰ ὅποια ἀνήρχοντο εἰς τὸ ποσὸν τῶν 23,7 ἑκατομμυρίων δολλαρίων, ὡς καὶ διάφορα ἄλλα κονδύλια ἐκ 15,9 ἑκατομμυρίων δολλαρίων, 3,1 ἑκατομμυρίων δολλαρίων καθαρὸν ἔσοδον ἐκ τῆς τουριστικῆς κινήσεως καὶ 9,9 ἑκατομμυρίων δολλαρίων διὰ τὰς ὑπηρεσίας μεταφορῶν, κυρίως τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐμπορικοῦ Ναυτικοῦ. Τὸ Δημόσιον εἶχε καθαρὸν ἔλλειμμα ξένου συναλλάγματος.

Τὸ ἔλλειμμα τῶν τρεχουσῶν συναλλαγῶν ἰσοσκελίσθη ἐκ τῆς κινήσεως κεφαλαίου καὶ χρυσοῦ.

Ἀξιοσημείωτος μεταξύ τούτων ὑπῆρξεν ἡ αὐξησις ἰδιωτικῶν (μὴ Τραπεζικῶν) μακροπροθέσμων ἐπενδύσεων ἐν Ἑλλάδι ὑπὸ ξένων, ἀνερχομένων εἰς τὸ ποσὸν τῶν 9,4 ἑκατομμυρίων δολλαρίων. Λεπτομερεῖς ἀριθμοὶ παρέχονται εἰς τὸν Πίνακα 58.

Μετὰ τὸν πόλεμον, τὸ 1947, ἡ Ἑλλάς εἶχε ἔλλειμμα 129,1 ἑκατομμυρίων δολλαρίων εἰς τρεχούσας συναλλαγὰς. Τὸ καθαρὸν ἔλλειμμα, εἰς τὸ ἐμπορικόν της μόνον ἰσοζύγιον, ἀνῆλθεν εἰς τὸ ποσὸν τῶν 221,2 ἑκατομμυρίων δολλαρίων, μετὰ ἐτέρου ἔτι μεγαλύτερου ἔλλειμματος τῶν 305,1 ἑκατομμυρίων δολλαρίων τὸ 1946. Ἡ ΟΥΝΡΑ μόνον ἐδῶρησε 210 ἑκατομμύρια δολλάρια διὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ 28,7 ἑκατομμύρια δολλάρια διὰ τὸ ἔτος 1947. Τὰ ἰδιωτικά ἐμβάσματα τοῦ 1947 ἀνῆλθον εἰς 20 ἑκατομμύρια δολλάρια ἧτοι ἦσαν περίπου τὰ ἴδια μὲ τὰ τῆς προπολεμικῆς περιόδου, ἐνῶ ἄλλα βοηθήματα πρὸς τὸ Κράτος, ὅπως τῆς AMAG (Ἀμερικανικῆς Βοηθείας πρὸς τὴν Ἑλλάδα) ἀνῆλθον εἰς 58,1 ἑκατομμύρια δολλαρίων.

Μία ἀπὸ τὰς ἀξιολογωτέρας διαφορὰς ἀπὸ τὴν προπολεμικὴν περίοδον, ὑπῆρξε τὸ μεταπολεμικὸν καθαρὸν ἔλλειμμα τῶν 29, 3 ἑκατομμυρίων δολλαρίων εἰς τὰς μεταφορὰς ἢ ναυτιλιακὰς ὑπηρεσίας ἐναντι τῆς προπολεμικῆς πιστώσεως τῶν 9,9 ἑκατομμυρίων δολλαρίων. Τοῦτο σημαίνει ἄφ' ἐνὸς ἀπώλειαν πλοίων ἐξ αἰτίας τοῦ πολέμου καὶ ἄφ' ἐτέρου ζημίαν ὀφειλομένην εἰς τὴν ἐξαιρετικῶς βαρεῖαν φορολογίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐμπορικοῦ Ναυτικοῦ, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἠνάγκασε ἀρκετοὺς πλοιοκτῆτας νά προτιμήσουν ξένας σημαίας.

Τὸ μέγα τοῦτο ἔλλειμμα τῶν τρεχουσῶν συναλλαγῶν, ἐκαλύφθη διὰ τῶν ἰδιωτικῶν μακροπροθέσμων ἐπενδύσεων ἐξ 21,6 ἑκατομμυρίων δολλαρίων καὶ τῶν βραχυπροθέσμων τοιούτων ὑπὸ ξένων ἐξ 22,1 ἑκατομμυρίων δολλαρίων, προστιθεμένων εἰς τὰς μακροπροθέσμους ἀπαιτήσεις τοῦ Δημοσίου καὶ τῶν Τραπεζικῶν Ἰδρυμάτων, συμποσομέναις εἰς 58,1 ἑκατομμύρια δολλαρίων καθὼς καὶ ἐτέρων βραχυπροθέσμων τοιούτων ἐκ 19 ἑκατομμυρίων δολλαρίων. (Διὰ περαιτέρω λεπτομερείας ἴδε Πίνακα 58).

5.—Ἴσοζύγιον πληρωμῶν διὰ τὴν Κρήτην

Κατὰ τὴν εἰρηνικὴν περίοδον, ἀπὸ τοῦ 1926 καὶ ἐντεῦθεν, ἡ Κρήτη ἐπαρουσίασε σημαντικὸν πλεόνασμα εἰς τὰς ἐξαγωγὰς τῆς ἔναντι τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος. Συμφώνως πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ

ΠΙΝΑΞ 58. — ΙΣΟΖΥΓΙΟΝ ΠΛΗΡΩΜΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ 1938—1947
 Τρέχουσαι συναλλαγαι (βασικά συνολικά δεδομένα) καθαρά κινήσεις κεφαλαίων
 και νομισματικού χρυσού. Είς εκατομμύρια δολάρια Η.Π.Α.

Κατηγορία	1938			1947		
	Πίστω- σεις	Χρέω- σεις	Καθαρά πίστωσης	Πίστω- σεις	Χρέω- σεις	Καθαρά πίστωσης
Τρέχουσαι συναλλαγαι						
1. Άγαθὰ (ἐμπορεύματα)	93,5	142,0	48,5	79,4	306,6	221,2
2. Μὴ νομισματικὸς χρυ- σός, καθαρὸν ὑπόλοι- πον κινήσεως	—	—	—	—	4,2	4,2
3. Ταξιδιωτικὸν συνάλ.	6,6	3,5	3,1	3,4	4,0	0,6
4. Μεταφοραὶ	2,9	—	9,9	10,7	40,0	29,3
5. Ἀσφάλιστρα	—	1,3	1,3	—	—	—
6. Εἰσόδημα ἐξ ἐπενδύσ.	8,2	8,3	0,1	0,4	0,9	0,5
7. Ὑπηρεσίαι Δημοσίου	1,6	9,6	8,0	27,2	6,2	20,9
8. Λοιπαὶ ὑπηρεσίαι	15,9	—	15,9	2,2	3,2	1,0
9. Δωρεαὶ	23,7	—	23,7	106,8	—	106,8
Ἰδιωτικὰ ἐμβάσματα ΟΥΝΡΑ	23,7	—	(23,7)	(20,0)	—	(20,0)
Ἄλλαι βοήθειαι πρὸς τὸ Κράτος	—	—	—	(58,1)	—	(58,1)
10. Σύνολον τρεχουσῶν συναλλαγῶν	159,4	164,7	5,3	230,0	359,1	129,1
Τακτοποιητέα στοιχεῖα (16 μείον 10)			0,1			3,5
Κινήσεις κεφαλαίου καὶ νομισματικῶν χρυσῶν	Καθαρά κινήσεις		Αύξουσα ἢ φθίνουσα			
	Ἐνεργ.	Παθητ.	Καθαρὸν ἐνεργητ.	Ἐνεργ.	Παθητ.	Καθαρὸν ἐνεργητ.
Ἰδιωτικὴ (μὴ περιλαμβανομένων Τραπεζικῶν ἱδρυμάτων)						
11. Μακροπρόθ. ἀπαιτήσεις (κεφάλαια)	9,4	—	9,4	21,6	—	21,6
12. Βραχυπρόθ. ἀπαιτήσεις (κεφάλαια δημοσίου, περιλαμβανομένων Τραπεζικῶν ἱδρυμάτων).	—	0,4	0,4	18,7	3,4	22,1
13. Μακροπρόθ. ἀπαιτήσεις (κεφάλαια)	1,3	—	1,3	58,1	58,1	58,1
14. Βραχυπρόθεσμοι ἀπαιτήσεις (κεφάλαια)	1,3	1,3	2,6	19,0	—	19,0
15. Νομισματικὸς χρυσός	2,5	—	2,5	4,8	—	4,8
16. Σύνολον κινήσεως κε- φαλαίου καὶ νομισματι- κοῦ χρυσῶν	1,9	1,7	5,2	68,1	61,5	125,7

γείου του Ἐμπορίου τῶν Η.Π.Α. παρεχόμενα στατιστικά στοιχεία, τὸ πλεόνασμα τοῦτο εἰς τὰς ἐξαγωγὰς ἐκ τῶν τριῶν κυριωτέρων λιμένων τῆς Κρήτης, ἀνῆλθεν εἰς 3.75 ἑκατομμύρια δολλαρίων, τὸ 1947 καὶ κατὰ μέσον ὄρον 3,90 ἑκατομμύρια δολλαρίων διὰ τὴν περίοδον 1935—1939. Πρόσφατοι ὑπολογισμοὶ τοῦ Ὑπουργείου τοῦ Συντονισμοῦ, τοποθετοῦν τὸ προπολεμικὸν τοῦτο (1936 - 1938) μέσον πλεόνασμα ἐξαγωγῶν ἐμπορευμάτων, εἰς τὸ ὕψος τῶν 1,8 ἑκατομμυρίων δολλαρίων ἑτησίως καὶ τὸ μεταπολεμικὸν (1947 - 1949) τοιοῦτο εἰς 1,7 ἑκατομμύρια δολλαρίων, τὸ ἥμισυ περίπου τῶν ἀνωτέρω.

Καὶ κατὰ τὰς δύο ὁμῶς ταύτας ἐκτιμήσεις, ἡ νῆσος εἶχε πλεόνασμα 13 ο/ο - 30 ο/ο τοῦ συνολικοῦ ἰσοζυγίου πληρωμῶν κατὰ τὴν προπολεμικὴν περίοδον καὶ 5 ο/ο - 10 ο/ο κατὰ τὰ ἀμέσως μεταπολεμικὰ ἔτη. Οὕτω κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιόδους, τὴν προπολεμικὴν καὶ τὴν μεταπολεμικὴν, τὰ 80 ο/ο τῶν εἰσπράξεων καὶ τὰ 70 ο/ο τῶν πληρωμῶν προῆρχοντο ἐκ τῆς κινήσεως τῶν ἐμπορευμάτων. Οἱ ἀπρόβλεπτοι λογαριασμοὶ ἀπετέλουν τὸ ἕν ἕκτον, περίπου, τῶν εἰσπράξεων ὅσον καὶ τῶν πληρωμῶν εἰς ἀμφοτέρας τὰς περιόδους (ἴδε Πίνακα 59 διὰ λεπτομερείας).

Τὰ δασικὰ καὶ τὰ γεωργικὰ προϊόντα ἀπετέλεσαν τὰ 96 ο/ο τῶν ἐξαγωγῶν εἰς ἐμπορεύματα. Αἱ ἐξαγωγαὶ τῶν προϊόντων τοῦ ἐλαιοδένδρου: ἐλαιολάδου, ἐλαίων, ἐλαιοπυρήνων καὶ σαπῶνων, διελάμβανον περὶ τὰ δύο πέμπτα ὅλων τῶν προσόδων, τῶσον κατὰ τὴν προπολεμικὴν ὅσον καὶ κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον. Αἱ ἐξαγωγαὶ τῶν προϊόντων τῆς ἀμπέλου, σταφίδος, ἐπιτραπεζίων σταφυλῶν, οἴνων καὶ οἴνοπνευμάτων, ἀπετέλεσαν τὸ ἕν τρίτον τῶν συνολικῶν προσόδων τῆς προπολεμικῆς περιόδου, ἀλλὰ μόνον τὸ ἕν τέταρτον τῶν μεταπολεμικῶν ἐτῶν, λόγῳ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς Γερμανικῆς ἀγορᾶς καθὼς καὶ τοῦ περιορισμοῦ τῆς Ἀγγλικῆς τοιαύτης. Αἱ ἐξαγωγαὶ γεωμήλων, λαχανικῶν καὶ δασικῶν προϊόντων, ἐξησφάλισαν περὶ τὸ ἕν δέκατον καὶ αἱ τῶν μικρῶν βιοτεχνικῶν ἀπέδωσαν τὸ ἕν εἰκοστὸν τῶν προσόδων ἐκάστης περιόδου.

Αἱ πρόσοδοι ἐξ ἀδήλων πόρων περιελάμβανον τὰ ἐμβάσματα τῶν μεταναστῶν, τὸ συνάλλαγμα ἐκ τῆς Τουριστικῆς κινήσεως καὶ τὸ καθαρὸν πλεόνασμα ἐκ τῶν κρατικῶν δαπανῶν. Ἡ κίνησις τῶν κεφαλαίων περιελάμβανε τὰς ἐν Κρήτῃ ἐπενδύσεις τῶν μὴ Κρητικῶν κεφαλαίων, καθὼς καὶ ἄλλων παραχωρήσεων, συμπεριλαμβανομένων καὶ τῶν εἰσφορῶν τῆς Α.Μ.Α.Γ. κατὰ τὴν μεταπολεμικὴν περίοδον.

Τῶσον προπολεμικῶς ὅσον καὶ μεταπολεμικῶς, αἱ εἰσαγωγαὶ ἀγαθῶν ἀμέσου καταναλώσεως: τροφίμων, καπνοῦ καὶ καυσίμων, ἀπετέλεσαν τὰ 30 ο/ο τοῦ συνόλου τῶν πληρωμῶν, μὲ ἕν πρόσθετον ποσοστὸν 10 ο/ο δι' ἄξιαν εἰδῶν ρουχισμοῦ καὶ ὑποδήσεως. Αἱ ὑπόλοιποι μεγάλα εἰσαγωγαὶ ἐμπορευμάτων, συνίσταντο ἐκ χημικῶν λιπασμάτων, χημικῶν οὐσιῶν, ὑλικῶν οἰκοδομῶν, μηχανημάτων χάρτου, εἰδῶν ἐγχωρίων καὶ ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Αἱ πληρωμαὶ τῶν ἀπροβλεπτῶν λογαριασμῶν, συνίσταντο, κυρίως, ἐκ τῶν ἐξόδων τῶν ταξειδίων τῶν Κρητῶν, ὀκταπλασίων περίπου τῶν πληρωμῶν τῶν ἐκτὸς τῆς νή-

σου Κρητῶν σπουδαστῶν καὶ τῶν ἐμβασμάτων τῶν Κρητῶν πρὸς τοὺς ἐκτὸς τῆς νήσου εὐρισκομένους. Αἱ κινήσεις τοῦ κεφαλαίου ἦσαν μόνον τὰ 4 ο/ο τοῦ συνόλου τῶν πληρωμῶν καὶ συνίσταντο ἀπὸ ἐπενδύσεις πραγματοποιηθείσας ἐκτὸς τῆς Κρήτης, διὰ κεφαλαίων ἀποκτηθέντων ἐντὸς τῆς νήσου καθὼς καὶ ἐκ παραχωρήσεων κερδῶν καὶ ἐξ ἐκχωρήσεων διαφόρων ὑποχρεώσεων. Αἱ μεταβολαὶ τῶν ρευστῶν ἀποθεματικῶν ἦσαν περίπου διπλάσιαι τῆς κινήσεως τῶν κεφαλαίων καὶ συνίσταντο ἐκ τῆς αὐξήσεως τοῦ ἀποθεματικοῦ καὶ τῆς νομισματικῆς κυκλοφορίας. Ἀπὸ δὲ τοῦ πολέμου καὶ ἐντεῦθεν τὰ τρία πέμπτα τῆς αὐξήσεως ταύτης μετετράπησαν εἰς κομποδέματα χρυσῶν λιρῶν.

Συγκρίνοντες τὸ ποσοστὸν τῶν προσόδων διαφόρων κατηγοριῶν κατὰ τὰς δύο περιόδους, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ἐλάττωσις τῶν ἐξαγωγῶν τῶν ἀμπελοφυτικῶν προϊόντων τῆς μεταπολεμικῆς περιόδου, ἐκαλύφθη ὑπὸ μεγαλυτέρου καθαροῦ πλεονάσματος τῶν Κρατικῶν δαπανῶν ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ πολεμικόν, καθὼς καὶ ὑπὸ τῶν ἐπιχορηγήσεων τῆς Α.Μ.Α.Γ. Μεταξὺ τῶν πληρωμῶν ἡ ἐλάττωσις τοῦ ποσοστοῦ τῶν εἰδῶν διατροφῆς, δημητριακῶν, ὀσπρίων κλπ. ἐκαλύφθη ἀπὸ τὰς αὐξήσεις εἰς ποσοστὰ ὑφασμάτων, καυσίμων, χημικῶν λιπασμάτων καὶ ἄλλων χημικῶν οὐσιῶν. Μετὰ τὸν πόλεμον, ἠυξήθησαν τόσον τὰ ἔξοδα ταξειδίων τῶν Κρητῶν ὅσον καὶ αἱ ἐκτὸς τῆς νήσου ἐπενδύσεις αὐτῶν, ἐνῶ παραλλήλως ἠλαττώθησαν αἱ μεταβιβάσεις κερδῶν καὶ ρευστῶν ἀποθεματικῶν. Ἐπίσης μετεβλήθη καὶ τὸ εἶδος τῶν ρευστῶν ἀποθεματικῶν ἀπὸ Τραπεζικὰ ἀποθεματικὰ ἐνεργητικοῦ εἰς κομποδέματα χρυσῶν λιρῶν. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ ἀξία αὐτῶν τῶν εἰς χρυσὸν ἀποταμιεύσεων ἀνήρχετο κατὰ μέσον ὄρον εἰς τὸ ποσὸν τοῦ ἐνόου ἑκατομμυρίου δολλαρίων ἑτησίως, ἦτοι εἰς τὰ 60 ο/ο τῶν συνολικῶν μεταβολῶν εἰς ρευστὰ ἀποθεματικά. Πρὸς τούτοις ἐδημιουργήθησαν μεγάλα ἀποθέματα ἐλαιολάδου, οἴνων καὶ ἄλλων ἀγαθῶν.

Μὲ τὴν σταθεροποίησιν τοῦ νομίσματος, μεγαλυτέρα μερὶς τῆς σημερινῆς παραγωγῆς θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ διατεθῇ πρὸς ἐξαγωγήν, οὕτω δὲ θὰ ἐπραγματοποιούντο περισσότερα πλεονάσματα διὰ τὴν αὐξήσιν τοῦ εἰσαγωγικοῦ ἐμπορίου, καθὼς καὶ διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν ἐξωτερικῶν δανείων. Πράγματι, τοῦτο εἶναι, ἴσως, προϋπόθεσις διὰ τὴν ἐπιπερατέωσιν βελτίωσιν τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου μεγαλυτέρας μερίδος τοῦ πληθυσμοῦ. Φυσικά, ὅλα ταῦτα ἐξαρτῶνται καὶ ἐκ τῆς ἐν γένει καταστάσεως ἐν Ἑλλάδι.

Δ'. ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΝ ΕΜΠΟΡΙΟΝ

Τὰ κυριώτερα ἐμπορικὰ κέντρα εὐρίσκονται εἰς τὰς τρεῖς πόλεις ἐπὶ τῆς βορείου Κρητικῆς ἀκτῆς : τὸ Ἡράκλειον, τὰ Χανιά καὶ τὸ Ρέθυμνον. Ἡ Σητεία, ἡ Νεάπολις, ὁ Ἅγ. Νικόλαος καὶ ἡ Ἱεράπετρα, εἶναι σχετικῶς περισσοτέρας σημασίας ὡς ἐμπορικὰ κέντρα παρά ὡς βιομηχανικὰ τοιαῦτα. Ἡ Κρήτη, ὡς σύνολον, καὶ τὸ Ἡράκλειον εἰδικώτερον, ἔχουν τὴν ἴδιαν ἐμπορικὴν σπουδαίότητά σχετικῶς πρὸς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, οἷαν εἶχον καὶ εἰς τὴν βιομηχανίαν.

(Είκ. 39). Δεδομένου ότι ή έκβιομηχάνισις εἰς τὴν ἀγροτικὴν Κρήτην, ἀρχικὸν σκοπὸν εἶχε τὴν ἐπεξεργασίαν εἰδῶν διατροφῆς, στεγάσεως καὶ ρουχισμοῦ, οἱ ἐμπορικὸι οἴκοι διεπραγματεύοντο ἀποκλειστι-

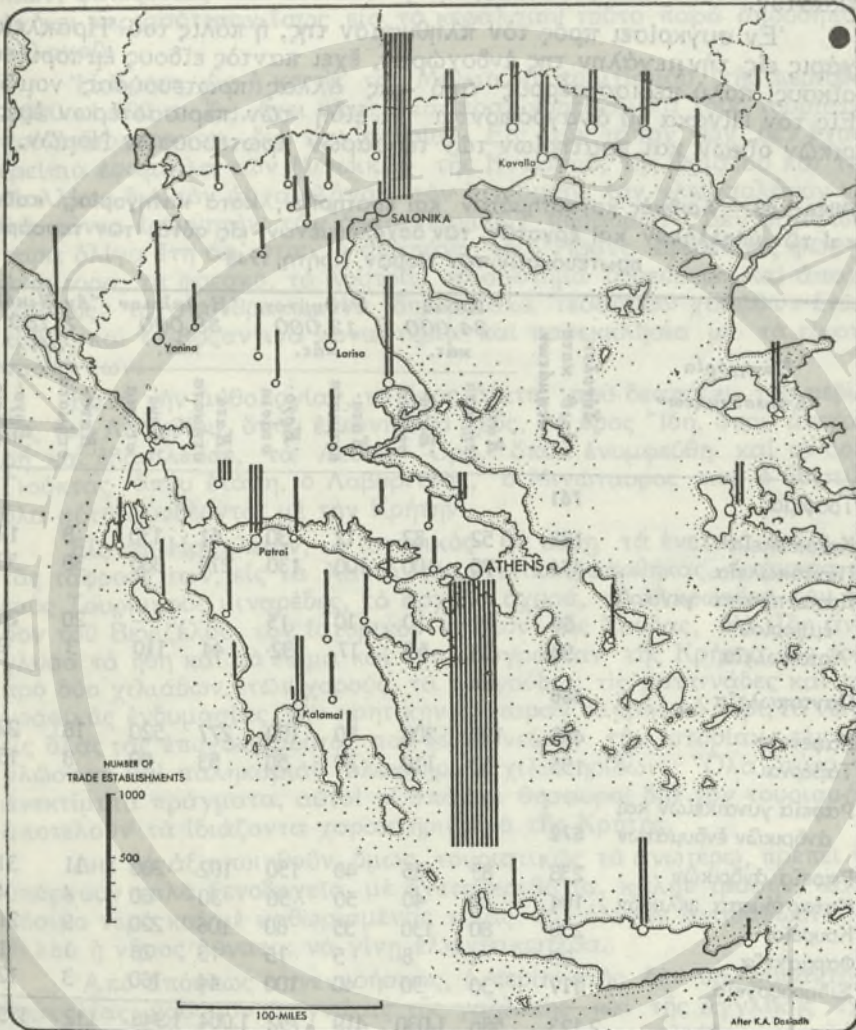
ΠΙΝΑΞ 59. — Μέση ἐκτίμησις ἐτησίου ἰσοζυγίου πληρωμῶν καὶ εἰσπράξεων κατὰ κατηγορίας, προπολεμικῶς καὶ μεταπολεμικῶς, Κρήτη

		0 = ἔλασσον τῶν 0,50ο	
Κατὰ 1936—38	1=100 δρ.	1936—38	1937—49
» 1947—49	1=15.000 δρ.		
Σύνολον ἰσοζυγίου πληρωμῶν εἰς ἑκατομμ. δολλάρια		12,2	31,8
Εἰσπράξεις		(Ποσοστὸν συνόλου)	
Α'. Ἐξαγωγὰ ἀγαθῶν μὲ ἀξίας φόμπ			
Ἐλαιόλαδον, ἔλαια, ἔλαιοπυρῆνες, λίπη καὶ σάπων		37	39
Σταφίς, ἐπιτραπ. σταφυλαί, οἶνοι καὶ οἰνόπνευμα		33	25
Γεώμηλα, λαχανικά, ζῶα καὶ δασικά προϊόντα		10	10
Λοιπὰ προϊόντα		4	4
Β'. Ἀδελοὶ πόροι			
Ἐμβάσματα μεταναστῶν καὶ τουρισμὸς		8	6
Καθαρὸν πλεόνασμα ἐκ τῶν Κρατικῶν δαπανῶν		7	11
Γ'. Κίνησις κεφαλαίων			
Μὴ Κρητικὰ κεφάλαια εἰς ἐπένδυσιν ἐν Κρήτῃ ΑΜΑΓ		1	5
		<u>100</u>	<u>100</u>
Πληρωμαὶ			
Α'. Εἰσαγωγὰ ἀγαθῶν τοῖφ ἀξίας			
Εἶδη διατροφῆς, δημητριακά, ὄσπρια, ζάχαρις, ρύζι, καφές		27	22
Χημικά λιπάσματα, φάρμακα, χημικὰ οὐσίαι ἄλλα		7	9
Ἐφόσματα, ὑποδήματα, δέρματα		10	13
Μηχανήματα, τσιμέντο, σίδηρα, ξυλεῖα, χρώματα, χάρτης		7	8
Καύσιμα καὶ καπνὰ		3	6
Ἄλλα εἶδη ἐγχώρια καὶ ξένα		17	15
Β'. Ἀδελοὶ πόροι καὶ ἀπρόβλεπτοι λογισμοὶ			
Ταξειδωτικὸν συνάλλαγμα, ἔξοδα σπουδαστῶν καὶ ἐμβάσματα ἐκ Κρήτης		17	19
Γ'. Κίνησις κεφαλαίων			
Ἐπενδύσεις ἐκτὸς Κρήτης		2	3
Μεταβίβασις κερδῶν καὶ καταβολὴ ἄλλων ὑποχρεώσεων		2	0
Δ'. Μεταβολαὶ ρευστῶν ἀποθεματικῶν			
Αὔξεισις ἀποθεματικῶν καὶ νομισματικῆς κυκλοφορίας		8	
		<u>100</u>	<u>100</u>

κῶς σχεδὸν καταναλώσιμα ἀγαθὰ καὶ αἱ εἰσαγωγὰ εἶχον τὸν ἴδιον ἀντικειμενικὸν σκοπὸν. Ἐλλείψει πραγματικῆς ζητήσεως τὰ καταστήματα δὲν εἶχον ἀποθέματα μὴ καταναλωσίμων ἀγαθῶν.

Εἰς τὰς πρωτεύουσας τῶν τεσσάρων Νομῶν, τὰ καταστήματα

τροφίμων (761) ἀπειτέλουν τὴν μεγαλύτεραν ἐμπορικὴν ὁμάδα καὶ ἀπησχόλουν 1.183 ὑπαλλήλους. Ὁ ἀριθμὸς τῶν καφενειῶν καὶ ταβερνῶν ἀνήρχετο συνολικῶς εἰς 650 μὲ σύνολον ὑπαλλήλων 1097,

Εἰκ. 39.—Ἐμπορικὰ κέντρα Κρήτης καὶ λοιπῆς Ἑλλάδος, 1940

ἐνῶ τὰ καταστήματα μωδιστικῆς καὶ ραπτικῆς ἦσαν 572, καὶ ἀπησχόλουν 1.255 ἐργάτας.

Οἱ καθαρῶς ραπτικοὶ οἶκοι ἀπησχόλουν τὸν μεγαλύτερον ἀριθμὸν ὑπαλλήλων καὶ ἐργατῶν. Ἐξαιρέσει τῶν ραφείων εἰς τὰ ὅποια

ἀπησχολοῦντο τρεῖς ἐργάται εἰς ἕκαστον κατάστημα, πλεῖστα ἐκ τῶν ἐμπορικῶν καταστημάτων ἀπησχόλουν μόνον ἓνα ἢ δύο πρόσωπα ἕκαστον.

Ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν πληθυσμὸν τῆς, ἡ πόλις τοῦ Ἑρακλείου χάρις εἰς τὴν μεγάλην τῆς ἐνδοχώραν, ἔχει παντὸς εἶδους ἐμπορικοὺς οἴκους, πολὺ περισσοτέρους ἀπὸ τὰς ἄλλας πρωτεύουσας νομῶν. Εἰς τὸν Πίνακα 60 ἀναγράφονται τὰ εἶδη τῶν περισσοτέρων ἐμπορικῶν οἴκων καὶ πρατηρίων τῶν τεσσάρων πρωτεύουσῶν Νομῶν.

ΠΙΝΑΞ 60.—Ἀριθμὸς καταστημάτων καὶ πρατηρίων, κατὰ κατηγορίας, καθὼς καὶ τῶν ὑπαλλήλων καὶ ἐργατῶν, τῶν ἀσχολουμένων εἰς αὐτά, τῶν τεσσάρων πρωτεύουσῶν τῶν Νομῶν. Κρήτη, 1948

Κατηγορία Καταστημάτων	Σύνολον ἐπιθ. κατα- στημάτων	Χανιά 34.000 κάτ.		Ρέθυμνον 12.000 κάτ.		Ἑράκλειον 38.000 κάτ.		Ἁγ. Νικόλ. 3.150 κάτ.	
		Κατα- στήματα	Ἑργο- στάσια	Κατα- στήματα	Ἑργο- στάσια	Κατα- στήματα	Ἑργο- στάσια	Κατα- στήματα	Ἑργο- στάσια
Τρόφιμα	761								
Κρεοπωλεία	133	52	82	12	30	61	130	8	12
Παντοπωλεία	474	70	100	100	130	274	360	30	30
Καταστήματα γενικοῦ ἐμπορίου	60	30	10	10	15	—	—	20	25
Ἄρτοποιεῖα	94	30	55	17	32	44	110	3	2
Παντοπωλεία	650								
Καφενεῖα	495	120	200	80	100	277	520	18	22
Ταβέρναι	155	67	110	30	50	53	80	8	15
Ραφεῖα γυναικείων καὶ ἀνδρικῶν ἐνδυμάτων	572								
Ραφεῖα ἀνδρικῶν	238	85	185	40	150	102	280	11	31
Καταστήματα ψιλικῶν	104	20	40	50	50	30	60	4	4
Κουρεῖα	230	80	130	35	80	106	220	9	21
Φαρμακεία	23	4	8	5	15	13	28	1	1
Σιδηρουργεῖα	117	30	50	40	100	44	160	3	12
	2.123	588	1.030	419	752	1.004	1.948	112	175

Ἡ σύγκρισις τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὰ καταστήματα δεικνύει ὅτι τὰ καφενεῖα εἶναι τὰ πολυαριθμότερα καταστήματα τῆς νήσου—ἓνα καφενεῖον ἀνὰ 129 κατοικοὺς—Δεύτερα, κατὰ σειράν, ἔρχονται τὰ κρεοπωλεία καὶ παντοπωλεία, τὰ δὲ φαρμακεία καὶ τὰ ἀρτοποιεῖα εἶναι τὰ ὀλιγαριθμότερα. Ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὸν πληθυσμὸν τὰ ραφεῖα, τὰ φαρμακεία καὶ τὰ ἀρτοποιεῖα εἶναι διπλάσια ἢ τετραπλάσια εἰς ἀριθμὸν εἰς τὰς πόλεις παρὰ εἰς τὰς ἀγροτικὰς Κοινότητες.

Ἐπειδὴ ἀπὸ οἰκονομικῆς ἀπόψεως, τουρισμὸς σημαίνει εἰσροὴν ξένου συναλλάγματος εἰς τὴν χώραν, εἰς ἀντάλλαγμα τῆς προσφορᾶς τροφῆς, στέγης, ὑπηρεσιῶν, θεαμάτων, ἀξιοθεάτων, ἱστορικῶν κειμηλίων, φιλοξενίας καὶ ἄλλων, ἢ πραγμάτευσις τοῦ θέματος τούτου ἀνήκει περισσότερον ἴσως εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο παρά ὅπουδήποτε ἄλλαχοῦ.

Ἡ Κρήτη, ὡς ἡ κοιτίς τοῦ Μινωικοῦ πολιτισμοῦ (τῆς περιόδου 3.500 - 1.100 π. Χ.), ἔχει ὅλως ἰδιαιτέραν γοητείαν διὰ τοὺς τουρίστας ποῦ ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν ἱστορίαν. Εἰς τὸν τόπον των δὲν ἔχουν ἐρείπια ἐφάμιλλα τῶν Μινωικῶν τῆς Κνωσοῦ, τῆς Φαιστοῦ καὶ τῶν Μαλλίων διὰ τὸν ἀρχαιολόγον, τὸν ἱστορικόν, τὸν γλωσσολόγον καὶ διὰ πάντα ἐρευνητὴν τῶν ἀρχαιολογικῶν θησαυρῶν. Δὲν παρήλθον παρά ὀλίγα ἔτη ἀφ' ὅτου ἡ σκαπάνη τοῦ Ἡβανὸς ἔφερεν εἰς φῶς τὰ ἀνάκτορα, τὰ φρεσκό, τὰ λουτρά, τὸ σύστημα ὑδρεύσεως καὶ ἀποχετεύσεως, τὰ ἀπηνθρακωμένα δημητριακὰ τεσσάρων χιλιάδων ἐτῶν, καθὼς καὶ τὰ βυζαντινὰ μοναστήρια καὶ παρεκκλήσια μὲ τὰ εἰκονίσματα των.

Κατὰ τὴν μυθολογίαν, τὸ ὄρος Δίκτη, ποῦ δεσπάζει τῆς πεδιάδος τοῦ Λασηθίου, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Ζεὺς, τὸ ὄρος Ἴδη, ὅπου ἀνετράφη καὶ ἐβασίλευσε, τὰ Λευκὰ Ὄρη, ὅπου ἐνυμφεύθη καὶ τὸ ὄρος Γιούκτας ὅπου ἐτάφη, ὁ Λαβύρινθος, ὁ Μινώταυρος καὶ ὁ Θησεύς, ὅλα αὐτὰ συνδέονται μὲ τὴν Κρήτην.

Εἰς τὸ Ἡράκλειον, ὁ ἱστορικὸς θὰ εὔρη τὰ ἐνετικά τεῖχη καὶ τὰς τάφρους των, εἰς τὰ Χανιά τὰς ἐνετικὰς ἀποθήκας, ἀνάμεσα εἰς τοὺς Τουρκικοὺς μιναρέδες, τὰ ἀρχαῖα ὄχυρά, τὸ Ἀκρωτήρι, τὸν τάφον τοῦ Βενιζέλου, τὸν ἱστορικὸν κόλπον τῆς Σούδας, θὰ ἴδῃ ἀνάγλυφα τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα καὶ τὴν λαογραφίαν τῆς Κρήτης εἰς τοὺς πρὸ δύο χιλιάδων ἐτῶν χορούς, τὰ τραγούδια, τὶς μαντινάδες καὶ τὰς γραφικὰς ἐνδυμασίας, τὴν κρητικὴν μάχαιραν, τὸ κρητικὸ τυρί, τὰ νωπὰ εἰς ὅλας τὰς ἐποχὰς φρούτα, ποῦ ζωντανεύουν τὴν ἱστορίαν, τέχνην, γλῶσσαν καὶ παληκαριὰν ὀλοκλήρων χιλιετηρίδων. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἀνεκτίμητα πράγματα, αὐτοὶ οἱ σπάνιοι θησαυροὶ διὰ τὸν τουρισμόν, ἀποτελοῦν τὰ ἰδιάζοντα χαρακτηριστικὰ τῆς Κρήτης.

Διὰ νὰ ἀξιοποιηθοῦν, ὅμως, τουριστικῶς τὰ ἀνωτέρω, πρέπει νὰ ὑπάρχουν καλὰ ξενοδοχεῖα, μὲ ἄνετα κρεβάτια, καλὴν τροφήν, καλὸ πόσιμο νερὸ καὶ μὲ καθωρισμένας τιμάς. Μὲ ὀλίγην ἀναδάσωσιν ἐξ ἄλλου ἡ νῆσος δύναται νὰ γίνῃ ἐλκυστικώτερα.

Ἀπὸ ἀπόψεως συνεννοήσεως, ὁ περιηγητὴς δὲν θὰ συναντήσῃ δυσκολίας, καθόσον ἡ γνώσις τῆς γαλλικῆς καὶ τῆς ἀγγλικῆς ἔχει γενικευθῆ εἰς τὴν Κρήτην. Πρὸ τοῦ πολέμου, πέντε χιλιάδες καὶ πλέον ξένοι ἐπεσκέπτοντο τὴν Κρήτην ἑτησίως. Ἐὰν καλλιεργηθῆ καὶ ὀργανωθῆ καὶ πάλιν ὁ τουρισμὸς εἰς τὴν νῆσον, ἀσφαλῶς θὰ ἀναπτυχθῆ ἡ οἰκονομία τῆς Κρήτης.

ΣΤ'. ΜΕΤΑΦΟΡΑΙ

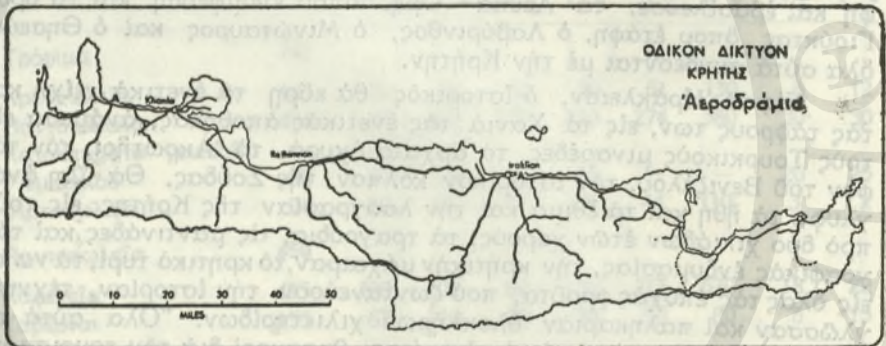
Ἡ Κρήτη δὲν ἔχει σιδηροδρόμους, ὡς ἐκ τούτου αἱ συγκοινων-

νία της διεξάγονται διά τών άμαξιτών οδών, τών όλίγων αυτοκινητοδρόμων, τών άτραπών και μερικώς διά τής μη κανονικώς διεξαγομένης άκτοπλοίας. Ἡ έξωτερική συγκοινωνία διεξάγεται διά τών άτμοπλοίων και άεροπορικώς.

1.— Οί δρόμοι.

Ἡ έλλειψις δρόμων, είναι τό μεγαλύτερον πρόβλημα διά τās μετακινήσεις τών ξένων περιηγητών, τών ύπαλλήλων και τών ιδίων τών Κρητῶν έντός τής νήσου. Τά 50ο/ο τών άγροτικῶν περιφερειῶν διαθέτουν μόνον ήμιονοδρόμους και άμαξιτούς οδούς εις άθλιαν κατάσταση (Ἴδε Εικόνα 40).

α) Ἡ κατάσταση τών δρόμων.—Οί όλιγοί άσφαλτοστρωμένοι δρόμοι, είναι κατεστραμμένοι από τούς βομβαρδισμούς και από τήν μακράν χρῆσιν άνευ έπισκευῶν. Κατά προχείρους ύπολογισμούς τοῦ Ὑπουργείου τών Δημοσίων Ἔργων, ή άποκατάστασις τών έθνικῶν οδῶν τής Κρήτης εις τήν προπολεμικήν των κατάστασην, θά στοιχίση περί τά 4 έκατομμύρια δολλαρίων.

Εικ. 40.—Ὅδοί, άεροδρόμια και λιμένες Κρήτης, τό 1948

Οί έπαρχιακοί και κοινοτικοί δρόμοι εύρίσκονται εις άκόμη χειροτέραν κατάστασην. Αί έκτιμήσεις διά τό κόστος τής έπισκευής των ήσαν άνέφικτοι, ή έτησία, όμως, συντήρησις τών έθνικῶν και τών έπαρχιακῶν οδῶν ύπελογίσθη εις 400.000 δολλάρια.

Ἐκ τοῦ προγραμματισθέντος οδικοῦ δικτύου τών 1960 μιλίων, μόνον τά 860 μίλια ή τά 45 ο/ο είχον ολοκληρωθῆ. Τά 300 μίλια ήτοι τά 15 ο/ο, δέν είχον άποπερατωθῆ είσέτι. Τών 800 μιλίων ήτοι τών 40 ο/ο, δέν είχεν άρχίσει ή κατασκευή άκόμη. (Ἴδε Παράρτημα 5 και Πίνακα Α 107). Τά δύο τρίτα τών έθνικῶν οδῶν, τών δήθεν άποπερατωθεισῶν, είχον άπόλυτον άνάγκην μεγάλων έπιδιορθώσεων κατά τό θέρος τοῦ 1948.

Οὔτω ταξίδιον 90 μιλίων από Χανιά εις Ἡράκλειον, με τήν κανονικήν ταχύτητα ένός καινούργου άμερικανικοῦ αυτοκινητοῦ, έκα-

λύφθη εις πέντε ώρας, πρό τῆς ἐπισκευῆς τοῦ δρόμου μετὰ τὰ χρήματα τῆς E.C.A. κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1948. Μετὰ τὴν ἐπισκευὴν, ἡ ἴδια ἀπόστασις ἐκαλύπτετο εἰς τέσσαρας ώρας. Σημειωτέον δὲ ὅτι ὁ ἀνωτέρω δρόμος εἶναι ὁ καλύτερος τῆς νήσου. Οἱ δρόμοι εἶναι στενοὶ καὶ ἡ κίνησις αἰγοπροβάτων ὄνων καὶ ἀνθρώπων ἐπὶ τῶν δημοσίων ὁδῶν, καθιστοῦν δυσχερεστάτην τὴν ἐκτέλεσιν τῶν δρομολογιῶν τῶν μέσων συγκοινωνίας, ἐν γένει.

β) Χρηματοδότησις τῶν δρόμων.—Οἱ ἐθνικοὶ δρόμοι συνδέουσι τὰς πρωτεύουσας τῶν τεσσάρων Νομῶν, καθὼς καὶ τοὺς ἱστορικοὺς καὶ ἀρχαιολογικοὺς χώρους. Ἡ χρηματοδότησις τῶν ἐθνικῶν ὁδῶν ἐγένετο ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως, τόσον ὡς πρὸς τὴν κατασκευὴν ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐπισκευὴν καὶ συντήρησιν τῶν. Οἱ ἐπαρχιακοὶ δρόμοι ἦσαν δύο τύπων, ἀλλὰ δι' ἀμφοτέρους ὁ τρόπος τῆς κατασκευῆς καὶ τῆς συντηρήσεως προβλέπεται ἀπὸ τὸ Κράτος καὶ ρυθμίζεται νομοθετικῶς. Τινὲς ἐκ τῶν δρόμων, κατασκευάζοντο ὑπὸ τοῦ Δημοσίου ἢ δὲ συντηρήσις τῶν ἀνήκεν εἰς τὰ ἐπαρχιακὰ ταμεῖα, ἄλλοι δὲ κατασκευάζοντο καὶ συντηροῦντο ἀπὸ τὰς τοπικὰς ἀρχάς, τὰ εἰδικὰ ταμεῖα κατασκευῆς καὶ συντηρήσεως δρόμων καὶ ἀντλοῦν τοὺς πόρους τῶν ἀπὸ φορολογίαν ἐπὶ τῶν μισθωμάτων τῶν ἀστικῶν οἰκιῶν καὶ ἀκινήτων ἐν γένει καθὼς καὶ ἀπὸ τὴν φορολογίαν τῶν ἀκαθαρίστων εἰσπράξεων ἐκ τῆς πωλήσεως προϊόντων. Τινὲς τῶν ἐπαρχιακῶν δρόμων ἔχουν σπουδαιότεραν σημασίαν διὰ τὴν οἰκονομίαν τῆς Κρήτης ἀπὸ μερικοὺς ἐθνικοὺς δρόμους.

Οἱ κοινοτικοὶ δρόμοι ἦσαν μόνον τὸ 10 ο/ο τῶν ἀποπερατωθέντων δρόμων τῆς νήσου, ἐχρηματοδοτοῦντο δὲ καθ' ὄλοκληρίαν ἀπὸ τὰ τοπικὰ ταμεῖα. Ἡ προσωπικὴ ἐργασία εἶναι μέγας παράγων τῆς ὁδοποιίας εἰς τὴν Κρήτην.

Πρὸ τοῦ 1929, ὅμως, τὸ Κράτος κατασκεύαζε ὄλους τοὺς δρόμους.

γ) Ἡ χρησιμοποίησις τῶν δρόμων.—Τὰ στατιστικὰ δεδομένα τῆς δειγματοληπτικῆς ἐρεύνης, ἀπέδειξαν τὴν ἄμεσον σχέσιν τῶν ἐπαρχιακῶν δρόμων καὶ τῶν μεταφορικῶν διευκολύνσεων ἐπὶ τῆς υγείας καὶ οἰκονομίας τῆς Κρήτης. Τὰ 50 ο/ο τοῦ Κρητικοῦ πληθυσμοῦ διαμένουν εἰς ἀποστάσεις 3 ἢ 4 μιλίων μακρὰν τοῦ ἱατροῦ, διὰ νὰ τὸν ἐπισκεφθοῦν δὲ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ διανύσουν τὴν ἀπόστασιν ταύτην ἐπὶ ἡμιόνου, ὄνου ἢ πεζῆ. Σχεδὸν τὰ 50 ο/ο τῶν ἀγροτῶν, μεταφέρουν τὰ πρὸς πώλησιν προϊόντα τῶν εἰς τὰς ἀγοράς ἄλλων Κοινοτήτων ἢ πόλεων. Τὸ αὐτὸ ποσοστὸν τῶν χωρικῶν, χρειάζονται δύο καὶ πλέον ώρας καὶ τὸ ὄγδοον αὐτῶν τέσσαρας ἕως ἑννέα ώρας, διὰ νὰ φθάσουν εἰς τὴν ἀγοράν. Τὸ ἕν τρίτον ἐξ αὐτῶν εἶναι ἠναγκασμένον νὰ πραγματοποιήσῃ ἕξ καὶ περισσότερα ταξίδια εἰς τὴν ἀγοράν κατ' ἔτος, τινες δὲ ἕν καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα ("Ἴδε Παράρτημα 5, Πίνακας A 100 καὶ A 101).

Τὰ 50 ο/ο τῶν ἀγροτῶν μεταφέρουν τὰ προϊόντα τῶν εἰς τὴν ἀγοράν ἐπὶ ἡμιόνων, περὶ τὸ ἕν ἕκτον ἕκαμνον συνδυασμένην χρῆσιν ἡμιόνων καὶ αὐτοκινήτων, περὶ τὸ ἕν τέταρτον καὶ πλέον ἐχρησιμοποιοῦν μόνον αὐτοκίνητα καὶ 1 ο/ο μόνον κάρρα. Ἡ μεταφορὰ ἐσπεριδοειδῶν, σταφυλῶν, σταφίδος, ἐλαιολάδου κλπ. ἐκ τοῦ τόπου τῆς

παραγωγής εις τὰ μεγάλα κέντρα καταναλώσεως ἢ εις τοὺς λιμένας τῆς ἐξαγωγῆς, προϋποθέτει μεταφορικά φορτηγὰ αὐτοκίνητα. Διὰ τοὺς ἀνωτέρω λόγους, ἔχει ἰδιαιτέραν σημασίαν ἡ κατασκευή καὶ συντήρησις τῶν ἐθνικῶν ὁδῶν.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν 953 αὐτοκινήτων, φορτηγῶν, λεωφορείων καὶ ἐπιβατικῶν παντός τύπου, τῶν κυκλοφορούντων ἐν Κρήτῃ κατὰ τὸ 1948, ἔμεινε σχεδὸν ἀμετάβλητος (100) ἀπὸ τὸ 1925, κατὰ τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ κ. Ρ. Μπ. Κάρενς. Ἐν τούτοις τὸ 1921, ἐποχὴν καθ' ἣν ὠλοκληρώθη ἡ κατασκευή τοῦ μεταξὺ Ρεθύμνου καὶ Ἡρακλείου δρόμου, δὲν ὑπῆρχον παρά 30 μόνον αὐτοκίνητα εις ὅλην τὴν νῆσον.

Συμφώνως πρὸς τὸ ἀπὸ Αὐγούστου 1948 ἔγγραφον τῆς Μηχανολογικῆς Ὑπηρεσίας τῆς Κρήτης, ὑπῆρχον εις τὴν νῆσον 511 φορτηγὰ αὐτοκίνητα πρὸς χρῆσιν τοῦ κοινοῦ καὶ 103 ἰδιωτικὰ τοιαῦτα, ἐργαζόμενα διὰ λογαριασμὸν ἐργοστασίων ἐμπορικῶν οἰκῶν καὶ τῶν διαφόρων κρατικῶν ὑπηρεσιῶν. Ἐπίσης ὑπῆρχον 155 λεωφορεῖα πρὸς χρῆσιν τοῦ κοινοῦ. (Διὰ λεπτομερείας ἴδε Παράρτημα 5, Πίνακα Α 108).

Τὰ 120 αὐτοκίνητα ταξί, παλαιὰ 15—20 ἐτῶν καὶ ἀμερικανικῆς κατασκευῆς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἱκανοποιοῦν πλήρως τὰς τρεχούσας ἀνάγκας τοῦ κοινοῦ. Ἡ διατίμησις διὰ τὰ ἀγῶγια τῶν ταξί ἦτο 25 σέντις κατὰ χιλιόμετρον. Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὴν κακὴν κατάστασιν τῶν δρόμων, τὴν ἀκρίβειαν τῆς τιμῆς τῆς βενζίνης, τὰς ἐπιβαρύνσεις δι' ἀποσβέσεις καὶ τὰ μεγάλα ἐπιτόκια, μέχρι τῆς ἐξοφλήσεως τῆς ἀξίας τῶν αὐτοκινήτων, ἡ ἀνωτέρω διατίμησις φαίνεται μᾶλλον λογικὴ. Αἱ τοπικαὶ περὶ τὸ Ἡράκλειον καὶ τὰ Χανιά μεταφοραὶ διεξάγονται παραλλήλως καὶ δι' ἀμαξῶν συρομένων ὑπὸ ἵππων.

Ὁ πολὺ περιορισμένος ἀριθμὸς τῶν ἰδιωτικῶν αὐτοκινήτων, 64 ἐν συνόλῳ, ἀποδίδεται εις τὸν βαρύτετον εἰσαγωγικὸν δασμὸν καὶ τὸν εἰδικὸν φόρον ὃ ὁποῖος ἐπιβάλλεται ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν αὐτοκινήτων. Περὶ τὰ τέλη 1918 οἱ φόροι οὔτοι καὶ οἱ τελωνειακοὶ δασμοὶ ἀνῆλθον εις τὸ ποσὸν τῶν 2.000 δολλαρίων διὰ τὰ εὐθηνότερα αὐτοκίνητα.

Ὁ φόρος εἰσοδήματος ἐπεβάλλετο πολλακίς συμφώνως πρὸς τὴν οἰκονομικὴν κατάστασιν τοῦ φορολογουμένου, ἥτις ἐτεκμαίρετο ἐκ τῆς κατοχῆς ἰδιοκτητοῦ αὐτοκινήτου.

Περὶ τὰ 2/5 τῶν αὐτοκινήτων εὐρίσκοντο εις τὸν Νομὸν Χανίων, ἔν τρίτον εις τὸν Νομὸν Ἡρακλείου, ἔν δέκατον εις τὸ Ρέθυμνον καὶ ἔν ἕκτον εις τὸ Λασιθί. Αἱ ἀνάγκαι τῶν κατοίκων τῆς Κρήτης εις αὐτοκίνητα εἶναι μεγάλαι. Ζητοῦνται ἤδη πεντήκοντα νέα λεωφορεῖα, θὰ διατεθοῦν δὲ ταῦτα ἐάν κριθοῦν ἀναγκαῖα.

2.— Λιμένες καὶ διὰ θαλάσσης μεταφοραὶ

Ὅταν ἡ Κρήτη ἀποκτήσῃ καλοὺς δρόμους καὶ αὐτοκίνητα, ἀσφαλῶς θὰ γενικευθῇ ἡ διὰ ξηρᾶς ἀποδοτικώτερα μεταφορὰ ἀντὶ τῆς διὰ θαλάσσης τοιαύτης, ἥτις προϋποθέτει προσθέτους δαπάνας διὰ

τήν κατασκευὴν λιμενικῶν ἔργων καὶ ἐγκαταστάσεων. Ὑπῆρχε μία γνικὴ συμφωνία μεταξὺ τοῦ Ὑπουργείου Δημοσίων Ἔργων ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν Α.Μ.Α.Γ.—Ε.Σ.Α. ἀφ' ἑτέρου, ὅπως συγκεντρωθοῦν αἱ προσπάθειαι εἰς τὸ Ἡράκλειον καὶ τὴν Σούδα, τοὺς δύο τούτους κυριωτάτους λιμένας, διὰ τῶν ὁποίων δύναται νὰ ἐξυπηρετηθῇ ἡ νῆσος ἐπαρκῶς. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ δύο λιμένες εἶχον ἐνδοχώραν βάθους 45—65 μόνον μιλίων, «ἐνῶ οἱ ἀποδοτικοὶ λιμένες πρέπει νὰ διαθέτουν 1000 μιλίων ἐνδοχώραν πρὸς ἐξυπηρέτησιν», κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἐπὶ τῶν μεταφορῶν ἐμπειρογνομόνων τῆς Ε.Σ.Α. Αἱ ὑπολοιποὶ καιρικοὶ συνθήκαι, παρακωλύουν τὴν προσέγγισιν μικρῶν σκαφῶν εἰς τὰς νοτίους ἀκτάς, συνιστᾶται, λοιπόν, ὅπως ἀποφευχθῇ πᾶσα ἀποπειρα κατασκευῆς λιμενικῶν ἔργων εἰς τὰ σημεῖα ἐκεῖνα, ἐκτὸς τῶν ὑπαρχουσῶν σημερινῶν διευκολύνσεων.

Ναὶ μὲν, μικραὶ ποσότητες ἐλαιολάδου, ξυλείας καὶ χαρουπιῶν θὰ ἠδύναντο νὰ μεταφέρονται ἀκτοπλοϊκῶς, μὲ πλοῖα κάτω τῶν 1000 τόννων, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ συντήρησις λιμένων καὶ προκυμαιῶν προϋποθέτει μεγάλας δαπάνας, συνιστᾶται ἡ κατασκευὴ ἐλαχίστων μόνον ἐγκαταστάσεων (Ἴδε χάρτην τῆς Κρήτης καὶ Εἰκ. 40).

Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Διευθυντοῦ τῶν Δημοσίων Ἔργων διὰ τὴν Κρήτην, ὁ λιμὴν τοῦ Ἡρακλείου ἐπέτυχε ραγδαίαν ἀνασυγκρότησιν, δεδομένου ὅτι ὁ ὄγκος τῶν ἐξαγωγῶν καὶ εἰσαγωγῶν του ἀνήλθεν ἀπὸ τοὺς 25.000 τόννων πρὸς τὸ 1946 εἰς 80.000 τὸ 1947, διὰ νὰ φθάσῃ τοὺς 150.000 τόννους κατὰ τὸ πρῶτον ἐξάμηνον τοῦ 1948. Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου οἱ 40.000 τόννοι προσωρίζοντο διὰ σκοποῦς περιθάλψεως καὶ οἱ ὑπόλοιποι 110.000 τόννοι ἦσαν εἶδη ἐμπορίου. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω ἐμπορικῶν εἰσαγωγῶν καὶ ἐξαγωγῶν προεβλέπετο ὅπως οἱ 80.000 τόννοι ἀποτελέσουν ἐξαγωγὰς καὶ οἱ 30.000 εἰσαγωγὰς.

Ὁ λιμὴν τοῦ Ἡρακλείου διέθετεν ἀποβάθραν μήκους 500 ὑάρδων διὰ καΐκια καὶ μικρὰ πλοία, ἐπιπροσθέτως δὲ ἄλλας ἀποβάθρας διὰ 4—5 ἀκτοπλοϊκὰ σκάφη καὶ διὰ 3—4 ὑπερωκεάνεια. Διὰ τῆς ἀνελεύσεως δύο ναυαγίων, εὐρισκομένων ἐντὸς τοῦ λιμένος, δύνανται νὰ ἐξασφαλισθῶσι ἀγκυροβόλια διὰ δύο ἀκόμη ὑπερωκεάνεια. Ὁ κόλπος τῆς Σούδας, εὐρισκόμενος εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς νήσου, δύται ἀξιόλογα νὰ συναγωνισθῇ, τόσον τὸν λιμένα τοῦ Ἡρακλείου, ὅσον καὶ τὰς δι' αὐτοκινήτων μεταφορὰς καὶ νὰ συμβάλῃ καὶ εἰς τὴν μείωσιν τοῦ κόστους τῶν μεταφορῶν. Ἐξ ἄλλου ἔχει καὶ ὅλως ἰδιαιτέραν στρατηγικὴν σημασίαν. Τὸ κυριώτερον τοπικὸν πρόβλημα τὸ 1948 ἦτο ἡ ἀδράνεια τῆς λιμενικῆς ἐπιτροπῆς. Μεταγενέστεραι, ὅμως, πληροφορίαι διαπιστώνουν, ὅτι ἤρχισαν ἤδη αἱ ἀπαραίτητοι ἐργασίαι διὰ τὴν ἐπισκευὴν τοῦ ὡς ἔνω λιμένος. Ἡδὴ εἶχεν ἀποκατασταθῆ τακτικὴ τρισεβδομαδιαία μετὰ τῶν Ἀθηνῶν ἀτμοπλοϊκὴ συγκοινωνία, τόσον ἐμπορικὴ ὅσον καὶ ἐπιβατικὴ. Ἀπὸ τὰ μεγάλα ξένα πλοῖα, μόνον ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἐξυπηρετοῦν τὰς μεταφορὰς τῆς σταφίδος, τῶν νωπῶν φρούτων καὶ τοῦ ἐλαιολάδου, προσήγγιζον εἰς τὴν Κρήτην.

Διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τέλους τοῦ τουρισμοῦ εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἀποκατάστασις ἀεροπορικῆς συγκοινωνίας μὲ τὴν νῆσον ἢ καὶ τῆς τακτικωτέρας καὶ ἀνετωτέρας ἀτμοπλοϊκῆς τοιαύτης.

3.—*Αερολιμένες και τὰ αεροπορικά ταξίδια*

Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δειγματοληπτικῆς μας ἐρεύνης, ὑπῆρχον ἐν χρήσει εἰς τὴν Κρήτην οἱ ἀερολιμένες τοῦ Ἡρακλείου καὶ τοῦ Μάλεμε (πληθὸν τῶν Χανίων) δι' ἐπιβάτας καὶ ταχυδρομεῖον.

Τὸ Ἡράκλειον εἶχε δύο μετ' ἐπιστροφῆς δρομολόγια μὲ ἀεροπλάνο τῶν 2! θέσεων, ἐνῶ τὰ Χανιά διέθετον ἡμερήσιον ἀπογευματινὸν δρομολόγιον καὶ τρεῖς τῆς ἐβδομάδος πρωϊνὸν τοιοῦτο. Τὰ ἀεροδρόμια διέθετον μόνον ἓνα διάδρομον προσγειώσεως καὶ ἀπογειώσεως, μὲ κατεύθυνσιν ἀνατολικοδυτικῆν.

Συχνὰ ἐσημειοῦντο ἀπρόβλεπτοι ἀναβολαὶ δρομολογίων. Ὡς ἐκ τούτου ἐγένοντο πολλαὶ ἐνέργειαι καὶ ὑπεβλήθησαν ὑπομνήματα ἐκ μέρους τῆς πόλεως Ρεθύμνου, ὅπως κατασκευασθῆ μεγάλο ἀεροδρόμιον πλησίον τῆς Λατοσίμας (Πρίνου) μὲ διάδρομον προσγειώσεως καὶ ἀπογειώσεως δι' ὅλας τὰς καιρικές συνθήκας καὶ διὰ τὰ ἀεροσκάφη τῆς ἡπειρωτικῆς καὶ τῆς αἰγυπτιακῆς συγκοινωνίας. Ἀλλὰ τόσον ἡ Κυβέρνησις ὅσον καὶ ἡ Ε.Σ.Α., ἀπέρριψαν ὀριστικῶς τὸ σχέδιον τοῦτο. Ἐμελετᾶτο τότε ἐπίσης τὸ σχέδιον τῆς κατὰ 100 μέτρα ἐπιμηκύνσεως τοῦ παρὰ τὸ Μάλεμε εὑρισκομένου ἀνατολικοδυτικοῦ πισοστρώτου διαδρόμου τῶν 950 μέτρων καὶ τῆς συμπληρώσεως τῶν 50 μέτρων τοῦ ἐκ 1000 μέτρων τοῦ ἀπὸ Βορρᾶ πρὸς Νότον διαδρόμου.

4.—*Τηλεπικοινωνίαι*

Ἐπειδὴ αἱ μέσῳ τοῦ Ἡρακλείου μόνον διεξαγόμεναι δι' ὑποβρυγίου καλωδίου τηλεπικοινωνίαι δὲν ἦσαν τακτικαὶ καὶ ὁμαλαί, αἱ ἐπικοινωνίαι τῆς Κρήτης μὲ τὸν ἔξω κόσμον ἦσαν ἀβέβαιοι. Πολλάκις παρετηρήθη, ὅτι πρόσωπα τὰ ὅποια ἔστειλαν τηλεγραφήματα εἰς τὴν Κρήτην, ἀναχωροῦντα, ἔφθαναν εἰς τὸν προορισμὸν τῶν 1-2 ἡμέρας προῖου φθάσῃ τὸ τηλεγράφημα εἰς τὸν αὐτὸν προορισμὸν, καθόσον τὰ καθυστερημένα τηλεγραφήματα συχνὰ ἀπεστελλόντο ἀεροπορικῶς, χωρὶς νὰ εἰδοποιηθῆ σχετικῶς ὁ ἀποστολεὺς.

Κατὰ τὰς πληροφορίας τὰς ὁποίας μᾶς παρέσχεν ὁ Διευθυντὴς τῶν Τ.Τ.Τ., ἡ νῆσος διέθετε 60 γραφεῖα Τ.Τ.Τ. καὶ 960 τηλεφωνικὰς ἐγκαταστάσεις εἰς τὰ χωρία καὶ τὰς ἀγροτικὰς Κοινότητας, προπολεμικῶς.

Παρὰ τὴν μερικὴν ἀνασυγκρότησιν, ἥτις ἐπραγματοποιήθη εἰς τὰς τηλεπικοινωνίας, ὑπάρχει ἀκόμη ἀνάγκη προμηθείας σχετικοῦ ὕλικου διὰ τὴν ἐπισκευὴν τῶν 740 τηλεφωνικῶν ἐγκαταστάσεων τῶν χωρίων καὶ Κοινοτήτων. Κατὰ τὰ πορίσματα τῆς ὑπηρεσίας τῆς ἐρεύνης, διεπιστώθη ὅτι εἰς 21,4 ο/ο τῶν χωρίων ὑπῆρχε τηλεφωνικὴ ἐξυπηρέτησις, εἰς δὲ τὰ 29 ο/ο ἐξ αὐτῶν ὑπῆρχον ραδιόφωνα.

Ἐπειδὴ ὅλαι αἱ ὑπηρεσίαι τῶν Τ.Τ.Τ. ὑπάγονται εἰς τὴν αὐτὴν Κρατικὴν ὑπηρεσίαν, ἡ κηρυχθεῖσα τὸ 1948 ἀπεργία τῶν Τριατατικῶν, κυριολεκτικῶς ἀπεμόνωσε καὶ ἐνέκρωσε δις τὴν νῆσον. Ἡ διαχείρισις ὑπὸ τοῦ Κράτους, μονοπωλιακῶς, ὄλων τῶν τηλεπικοινωνιῶν, ἀποτελεῖ σοβαρώτατον ἐμπόδιον διὰ τὴν κανονικὴν διεξαγωγὴν τοῦ

έμπορίου, όσάκις οί δημόσιοι υπάλληλοι άσκοϋν τώ δικαίωμα των τής άπεργίας.

Ζ'. ΑΠΟΘΗΚΑΙ ΚΑΙ ΑΠΟΘΗΚΕΥΣΙΣ, ΨΥΚΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΚΑΙ ΤΥΠΟΠΟΙΗΣΙΣ ΤΩΝ ΠΡΟΪΟΝΤΩΝ ΚΑΤΑ ΚΑΤΗΓΟΡΙΑΣ

Διά τής έπανεξετάσεως του καταλόγου των κυριωτέρων εισαγομένων και έξαγομένων ειδών, δυνάμεθα νά σχηματίσωμεν μίαν άμυδράν ιδέαν περί τής έκτάσεως και του τύπου των άποθηκών, τής άποθηκέυσεως, του ψυκτικού συστήματος, τής συσκευασίας και τής τυποποιήσεως.

Γενικώς, αί έξαγωγαί συνίσταντο από έλαιόλαδον μούργαν, σταφίδα, έπιτραπέζιους σταφυλάς, χαρούπια, οίνον, φρούτα έν γένει, και έσπεριδοειδή. Αί εισαγωγαί συνίσταντο κυρίως από είδη μη εύπαθη, ώς τά δημητριακά, ή ξυλεία, οί γαιάνθρακες τά πετρέλαια κλπ. Κατά δεύτερον λόγον και τά ήμιευπαθη είδη, ώς τά άλευρα ή ζάχαρις, ή όρυζα, ό καφές, τά χημικά λιπάσματα και τά τσιμέντα, συγκατελέγοντο μεταξύ των εισαγομένων ειδών. Έξαιρουμένων, όμως, των γαιανθράκων και τής ξυλείας, άπαντα τά άλλα εισαγόμενα είδη είχον ανάγκην έγκαταστάσεων άποθηκέυσεως.

Οί βομβαρδισμοί των λιμενικών έγκαταστάσεων τής περιοχής του Έρακλείου και τής Σούδας, κατέστρεψαν τούς κυριωτέρους χώρους άποθηκέυσεως και συντηρήσεως των αγαθών. Βεβαίως, ύπήρχον και άλλοι χώροι πρός τόν σκοπόν αυτόν, άλλ' ή διακίνησις των εισαγωγών και έξαγωγών θά ήτο οίκονομικώς άσύμφορος λόγω των άποστάσεων. Αί περί τήν Σούδαν ένετικαί άποθήκαι, αί όποιαί έξυπηρετούν τόν λιμένα εκείνον, απέχουν έπτά μίλια. Έξαιρουμένων δε των άνωτέρω, ό πρός έναποθήκευσιν και συντήρησιν αγαθών χώρος ήτο έπαρκής. Οί γεωπόνοι, όμως, των νομαρχιών, έπρότεινον όπως κατασκευασθοϋν διά τώ έλαιόλαδον μεγάλα δεξαμεναί, χωρητικότητας 1200 έως 2.000 τόννων, πλησίον των λιμένων Έρακλείου, Αγ. Νικολάου και Σητείας, ώς έν έκ των μέτρων διά τήν βελτίωσιν τής ποιότητος και τήν μείωσιν του κόστους άποθηκέυσεως και συντηρήσεως του προΐόντος.

Ό τύπος και ή έκτασις των άπαιτουμένων έγκαταστάσεων άποθηκών, έξαρτώνται έκ του κατά πόσον είναι άπαραίτητος ή άποθήκευσις και ή συντήρησις των έπιχωρίως παραγομένων και καταναλισκομένων αγαθών, καθώς και των εισαγωγών και έξαγωγών. Ός πρός τά λαχανικά και τά φρούτα, έφόσον ταϋτα παράγονται και καταναλίσκονται εις τās έποχάς των καθ' όλον τώ έτος και εις όλας τās παρακτίους περιοχάς τής νήσου, δέν ύπήρχε μεγάλη ανάγκη κονσερβοποιήσεως των. Υπήρχε, όμως, μεγάλη ανάγκη διά τήν άποθήκευσιν και συντήρησιν των όσπρίων και του τυρού εις τās μεγάλας πόλεις. Έλλείπει ψυγείων, τώ κρέας ήγοράζετο και κατηναλίσκετο τήν ήμέραν τής σφαγής, γενικώς.

Τώ πρόβλημα των έμπόρων νά άποθηκέουν και νά συντηροϋν

τά έμπορεύματα εις ίδιαις αύτων άποθήκας, ειχε λυθη σημαντικώς καθόσον μεγάλαι ποσότητες έλαιολάδου, οίνων και δημητριακών ειδών άπετέλουν τὰ τρία τέταρτα του διαιτολογίου του Κρητικού λαου, που άποθηκεύοντο και συντηρούντο εις τὰς οικίας. Πλέον των δύο τρίτων των οικογενειών άποθήκευον έλαιόλαδον δια τὰς ανάγκας τεσσάρων και πλέον μηνών και τὰ 50 ο/ο έξ αύτων δι' έν έτος και πλέον. Τὰ δύο τρίτα των οικογενειών άποθήκευον οίνον και τὸ έν δωδέκατον διέθετον ειδικούς χώρους εις τὰς οικίας των δια τήν άποθήκευσιν τροφίμων πρὸς συντήρησίν των. Επίσης, η τάσις μεγάλου ποσοστού των οικογενειών τής Κρήτης, νά παράγουν πολλά λαχανικά, φρούτα και γάλα πρὸς ίδιαν αύτων κατανάλωσιν, ηλάττωσε σημαντικώς τήν ανάγκην άποθηκεύσεως, συντηρήσεως και μεταφορᾶς των έμπορευμάτων πρὸς πώλησιν.

Ένεκα τής έλλείψεως ψυκτικῶν μέσων συντηρήσεως, τὰ μέσα του μηνός Ιουνίου σημαίνουν τὸ τέλος τής έποχῆς των έσπεριδοειδών. Επίσης τὰ έξαιρετικῆς ποιότητος νωπά φρούτα, ὅπως τὰ θαυμάσια κεράσια, τὰ ροδάκινα τὰ βερούκοκα και τὰ δαμάσκηνα, έξηφανίζοντο έκ τής άγορᾶς τής Κρήτης, εις διάστημα 3-4 έβδομάδων από τής έμφανίσεώς των. Πολυδάπανα πειράματα έχειράσθησαν δια Κρήτας και υπέστησαν οὔτοι αρκετάς ζημίας, δια νά μάθουν ὅτι έπρεπε νά κατέλθῃ βαθμιαίως η θερμοκρασία των έπιτραπεζίων σταφυλών πρὶν εισέλθουν εις τὰ ψυγεῖα των πλοίων πρὸς μεταφοράν εις τήν ξένην άγοράν. Τὸ 1947 αἱ έπιτραπέζιοι σταφυλαί υπέστησαν μεγάλας ζημίας έξ αιτίας τής πλημμυλοῦς συσκευασίας των. Σημαντικά και ποσότητες έσάπισαν έλλείψει ψυκτικῶν μέσων κλπ.

Η ανάπτυξις τής βιομηχανίας συντηρήσεως των φρούτων και έν γενει των εύπαθῶν προϊόντων, θά έξαρτηθῆ έκ τής παραγωγῆς ὀλονέν σεως νέων πηγῶν άρδύσεως, έκ του κόστους αύτων και έκ του κατά πόσον θά έξασφαλισθοῦν νέαι διέξοδοι δια τήν τοποθέτησιν των πλεονασμάτων. Η ένεργὸς ζήτησις δια τήν τοιαύτην ανάπτυξιν θά εἶναι περιωρισμένη, έφ' ὅσον δέν αύξηθῆ η τουριστικῆ κίνησις και δέν πραγματοποιηθοῦν άνώτερα οικονομικά επίπεδα εις τήν νήσον.

Εις τήν πραγματικότητα, οὔδεμία οικογένεια τής Κρήτης διέθετε ηλεκτρικὸν ψυγεῖον λόγω του μεγάλου κόστους. (750—1000 δολάρια ένα ψυγεῖον χωρητικότητος 5 έως 8 κυβικῶν ποδῶν και 5—10 δολάρια η μηνιαία δαπάνη δια τήν λειτουργίαν του.)

Δια τήν προμήθειαν νωπῶν φρούτων και λαχανικῶν δια τὰς ανάγκας τής οικογενείας, έπρεπε ὁ οικογενειάρχης νά κατέρχεται εις τήν άγοράν καθ' έκάστην η τούλάχιστον τρίς τής έβδομάδος κατά τὰ θέρος, ὅπου δέν υπήρχεν οικιακῆ παραγωγή τοιούτων προϊόντων.

Εις τὸ Ηράκλειον, υπήρχον δύο εργοστάσια παραγωγῆς πάγου και χῶροι ψυκτικῆς διατηρήσεως εύπαθῶν προϊόντων. Τὰ άνωτέρω εργοστάσια ηδύναντο νά παράγουν 420 κολόνες πάγου έντός ὀκταώρου και λειτουργοῦν με μηχανήματα δυνάμεως 260 ἴππων και με 13 ύπαλλήλους. Άλλο εργοστάσιον παραγωγῆς πάγου υπήρ-

χεν εις τὰ Χανιά. Εις ἀμφοτέρας τὰς πόλεις ἡ διανομὴ πάγου γίνεται εις πολὺ περιορισμένης ποσότητος καὶ μόνον εις ἀριθμὸν τινα καταστημάτων καὶ οἰκιῶν ποὺ ἔχουν ψυγεῖα.

Τὸ σύστημα τῆς κατὰ κατηγορίας (ποιότητος, μεγέθους κλπ.) πωλήσεως τῶν φρούτων καὶ λαχανικῶν εις τὴν τοπικὴν ἀγορὰν δὲν ἐφηρμόζετο. Ἡ παράλειψις αὕτη ἐπηρεάζει δυσμενῶς τὴν ἐξαγωγὴν τῶν προϊόντων εις τὰς ξένας ἀγοράς, πράγμα τὸ ὁποῖον προσέχει πολὺ ὁ ξένος ἀγοραστής. Ἀμερικανοὶ εἰσαγωγεῖς, ἐκθέτοντες μέσῳ τοῦ Ἀμερικανικοῦ Ὑπουργείου τῆς Γεωργίας τὰς ἐντυπώσεις τῶν σχετικῶς μὲ τὸ πρόβλημα τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου τῆς Ἑλλάδος, ἔλεγον μεταξὺ ἄλλων: «... τὸ ἐμπόδιον διὰ τὴν δημιουργίαν ἀγορᾶς καταναλώσεως διὰ τὰ ἑλληνικὰ προϊόντα, προέρχεται ἐκ τῆς κακῆς συσκευασίας τῶν ἀπ' εὐθείας ἐξ Ἑλλάδος ἀποστελλομένων εις Ἀμερικὴν εἰδῶν. Εἶναι δὲ ἀξίον ἰδιαίτερας παρατηρήσεως, ὅτι ἑλληνικὰ ἐλαιόλαδα καὶ ἄλλα προϊόντα, ἀποσταλλέντα εις γειτονικὰς χώρας, ἐπωλήθησαν ἐκ νέου εις ξένας ἀγοράς ὡς προϊόντα ἀρίστης ποιότητος, μετὰ τὴν κατάλληλον ἐπεξεργασίαν καὶ συσκευασίαν τῶν».

Εἶναι ἀναμφισβήτητον, ὅτι τὰ ἀρχικῶς εις τὴν Κρήτην παραχθέντα προϊόντα, ὡς τὸ ἐλαιόλαδον, ἡ σταφίς καὶ τὰ φρούτα, ἦσαν ἀρίστης ποιότητος, μὲ τὴν τυποποίησιν δὲ αὐτῶν ἠδύναντο νὰ ἐπιτευχθοῦν ἀκόμη καλύτερα ἀποτελέσματα.

Οἱ Νομαρχιακοὶ Γεωπόνοι, ἐπέβλεπον ἐπιπολαίως τὴν συσκευασίαν τῶν φρούτων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς φορτώσεως τῶν πρὸς ἐξαγωγὴν, καθ' ὅσον ἦτο τότε ἡ ἐποχὴ τῆς ἐντατικῆς ἀπασχολήσεως αὐτῶν εις ἄλλας ἐργασίας. Καὶ τοῦτο ἀπεδείκνυε τὴν πλημμελεῖ ὀργάνωσιν τῆς ἐπιβλέψεως καὶ ἐκτελέσεως τῆς ἐργασίας.

ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΙΣ

Κινητήριος δύναμις εις τὴν Κρήτην, κατάλληλος διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῆς βιομηχανίας τῆς νήσου ὑπῆρξεν ἐλαχίστη, συνισταμένη μόνον ἐκ δέκα ἠλεκτρικῶν ἐγκαταστάσεων μηχανῶν ντῆζελ μικρᾶς ἀποδόσεως. Ἡ ἀνάγκη καὶ ἡ ζήτησις ἦσαν μεγαλύτεραι ἀπὸ τὰς ὑπαρχούσας ἐγκαταστάσεις. Μεγάλῃ αὐξήσις παραγωγῆς κινητηρίου δυνάμεως ἐκ τοῦ λευκοῦ ἄνθρακος δὲν ἦτο κατορθωτὴ. Τὰ ἀποθέματα ξύλων καὶ ξυλανθράκων διαρκῶς ἠλαττοῦντο. Ἀνεφέρθη ἡ ὑπάρξις ἀγνώστου ποιότητος λιγνίτου εις ἐννέα διάφορα σημεῖα τῆς νήσου, ἀλλὰ μακρὰν τῶν πόλεων καὶ τῶν λιμένων διὰ τὴν διὰ θαλάσσης μεταφορὰν του. Εἰς ἓν μέρος, ὅμως, εὕρισκετο εις σημεῖον κατάλληλον, διὰ νὰ χρησιμοποιεῖται πρὸς ἀντλησιν ὕδατος διὰ σκοποὺς ἀρδευτικῆς.

Πολλοὶ χιλιάδες ἀνεμόμυλοι, ἀγνώστου ἀποδοτικότητος, ἐχρησιμοποιοῦν τοὺς βορείους ἀνέμους διὰ τὴν ἀντλησιν ὕδατος καὶ διὰ τὴν κίνησιν τῶν ἀλευρομύλων. Οἱ ὄνοι ἐπίσης ἐχρησιμοποιοῦντο εις εὐρυτάτην κλίμακα διὰ τὴν ἀντλησιν ὕδατος ὡς καὶ διὰ τὴν κίνησιν ἐλαιοτριβείων καὶ ἐλαιοπιεστηρίων. Αἱ μεγαλύτεραι δυνατότητες

αυξήσεως παραγωγῆς κινητηρίου δυνάμεως εἰς τὴν Κρήτην ἀνεμένοντο ἐκ τῆς χρησιμοποίησεως μηχανῶν ντίζελ, κινουμένων δι' ὑγρῶν καυσίμων, εἰσαγομένων ἐκ τοῦ ἔξωτερικοῦ.

Ἡ βιομηχανία τῆς Κρήτης, πρωτίστως ἀπέβλεπεν εἰς τὴν παραγωγὴν τροφίμων, εἰδῶν οἰκοδομῆς, καὶ ρουχισμοῦ μὲ ἰδιαίτεράν ἔμφασιν εἰς ἐπιχειρήσεις, αἱ ὁποῖαι ἐπεδίωκον τὴν αὐτάρκειαν. Ἐκ τῶν ὑπαρχόντων στατιστικῶν δεδομένων, διαπιστοῦται, ὅτι περισσότερα ἄτομα ἀπασχολοῦντο εἰς τὴν βιοτεχνίαν παρά εἰς τὰ ἐργοστάσια, τὰ ὁποῖα ἐχαρακτηρίσθησαν ὡς βιομηχανικαὶ ἐπιχειρήσεις.

Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, εἰς τὴν Κρήτην, ἀπὸ τοῦ 1913 καὶ ἐντεῦθεν, ἀφ' ὅτου δηλ. ἀπληθερώθη αὕτη, ἐπετεύχθη ἐλαχίστη πρόοδος εἰς τὴν ἐκβιομηχάνισιν. Οἱ λόγοι τῆς καθυστερήσεως ταύτης ἦσαν ἐκδηλοὶ ἦτοι: ἔλλειψις κινητηρίου δυνάμεως, ὀρυκτῶν καὶ πρώτων ὑλῶν.

Αἱ ἐξαγωγαὶ τῆς Κρήτης συνίσταντο κυρίως ἐκ τῶν προϊόντων τῆς ἀμπέλου καὶ τῶν ἐλαιοδένδρων—ἐλαιοκάρπου, ἐσπεριδοειδῶν, καὶ χαρουπιῶν. Αἱ εἰσαγωγαὶ συνίσταντο κυρίως ἐκ ξυλείας, χημικῶν προϊόντων, χημικῶν λιπασμάτων καὶ καυσίμων, μὴ εὐρίσκομένων εἰς τὴν νῆσον. Αἱ πλεῖστα τῶν ἐξαγωγῶν προωρίζοντο διὰ διὰ τὴν ἀλλοδαπήν, ἀλλὰ τὰ περισσότερα ἐκ τῶν εἰσαγομένων εἰδῶν προήρχοντο ἐξ ἄλλων ἐλληνικῶν λιμένων ἢ διὰ τῶν ἐλληνικῶν λιμένων. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ τοῦ 1926 καὶ ἐντεῦθεν, ἐξαιρέσει τῶν πολεμικῶν ἐτῶν, ἡ Κρήτη εἶχεν ἐπιτύχει ἐτησίαν ἐξαγωγὴν ἐμπορευμάτων ἀξίας ἀπὸ 1,2 ἕως 4,8 φορές ἀνωτέραν τοῦ ποσοῦ τῶν εἰσαγωγῶν τῆς. Τὰ πραγματοποιηθέντα κέρδη συνεσωρεύθησαν ἐσχάτως ὑπὸ μορφήν χρυσῶν λιρῶν.

Τὸ ἐμπόριον ἦτο στενῶς συνδεδεμένον μὲ τὴν κατανομήν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης, Πλέον τῶν 50 ο/ο τῶν ἐμπορικῶν οἰκῶν ἡσχοῦντο μὲ τὴν προμήθειαν εἰδῶν διατροφῆς καὶ ποτῶν καὶ τὸ ἐν τρίτον εἰς εἶδη ρουχισμοῦ καὶ ραπτικῆς, ἐν γένει, ἐλάχιστα δὲ καταστήματα ἡσχοῦντο μὲ τὴν διάθεσιν κεφαλαιουχικῶν ἀγαθῶν, μηχανημάτων καὶ εἰδῶν βιομηχανικοῦ ἐξοπλισμοῦ.

Ἡ Κρήτη διαθέτει τὰ μινωϊκὰ ἀνάκτορα, τὰ ἐνετικά τείχη, τοὺς παναρχαίους χώρους τῆς καὶ πλεῖστα ἄλλα ἐνδιαφέροντα πράγματα διὰ τοὺς τουρίστας, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐρεῦνης ἐστερεῖτο τῶν διευκολύνσεων τὰς ὁποίας ἀξιοῖ ὁ τουρισμός. Συνεπῶς, ὀλίγα δύναται ἡ νῆσος νὰ ἐλπίζη ἀπὸ τὸν τουρισμὸν, οἰκονομικῶς. Διὰ τὸ ἐγγὺς μέλλον τούλάχιστον.

Ἡ νῆσος δὲν διαθέτει σιδηροδρόμους καὶ ἐξαρτάται ἀπὸ τὰς διὰ φορτηγῶν αὐτοκινήτων καὶ λεωφορείων μεταφορὰς. Ὁ συνηθέστατος τρόπος μετακινήσεως, κυρίως εἰς τὰ ἀγροτικά κέντρα, εἶναι διὰ τοῦ ὄνου ἢ καὶ ἡ πεζοπορία, οἱ ἔχοντες ὅμως τὰ οἰκονομικά μέσα, χρησιμοποιοῦν ταξί. Οἱ δρόμοι, οἱ λιμένες καὶ τὰ ἀεροδρόμια, εὐρίσκοντο εἰς ἀπελπιστικὴν κατάστασιν, ἀλλὰ τελευταίως ἐλάμβανον ἐπιχορηγήσεις ἐκ μέρους τῆς Β.С.Α. διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν

Εἰς μίαν περιοχὴν ὅπως ἡ Κρήτη, ἐπειδὴ ἄνω τῶν 50 ο/ο τῶν οἰκογενειῶν διέθετον χώρους διὰ τὴν ἀποθήκευσιν εἰδῶν διατροφῆς

εις μεγάλας ποσότητας, τὸ πρόβλημα τῆς συγκεντρωτικῆς ἀποθηκείσεως τῶν ἐμπορευμάτων, δὲν εἶναι σοβαρόν. Εἰς τοὺς μεγάλους λιμένας εἶναι ἀπαραίτητος ἡ δημιουργία μεγαλυτέρων χώρων ἀποθηκείσεως, πρὸς μείωσιν τῶν δαπανῶν. Τὰ μέσα ψύξεως εἰς τὴν Κρήτην ἦσαν λίαν πενιχρά καὶ ἡ ἐπίβλεψις τῆς συσκευασίας τῶν πρὸς ἐξαγωγήν ἐμπορευμάτων ἐνεργεῖτο μᾶλλον ἐπιπολαίως, λόγῳ τῆς ἀπασχολήσεως τῶν ἀρμοδίων ὑπαλλήλων εἰς ἄλλας ἐργασίας.

Τὰ κυριώτερα προβλήματα τὰ ὅποια ἐπηρέαζον τὰς βιομηχανικὰς καὶ ἐμπορικὰς ἐξελίξεις τῆς οἰκονομίας τῆς νήσου ἦσαν: ἡ ἔλλειψις κινήτου δυνάμεως, εἰδικευμένων ἐργατικῶν χειρῶν, ὀργάνωσης διὰ τὴν βιομηχανικὴν ἀνάπτυξιν, καθὼς καὶ ἡ σπάνις τῶν καυσίμων, τῶν ὀρυκτῶν καὶ τῶν πρώτων ὑλῶν ἐν γένει. Ἐπίσης αἱ σχετικῶς πλημμελεῖς μεταφοραὶ, συγκοινωνίαι καὶ τηλεπικοινωνίαι, ἡ ἀθλία ἐξυπηρέτησις τῆς τουριστικῆς κινήσεως ὁ πληθωρισμὸς, ἡ μανία σχηματισμοῦ κομποδεμάτων μὲ χρυσὰς λίρας, ἡ ἔλλειψις κεφαλαίων καὶ τὰ ὑψηλὰ ἐπιτόκια.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΟΛΛΑΠΑΝΗ

ΕΡΕΥΝΑΝ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ, ΕΛΛΑΔΟΣ

ΥΠΟ ΚΑΘΗΓΗΤΗΝ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΗΝ ΚΑΙ ΝΟΡΜΑΝ V. ΣΤΡΑΝΔ

ΝΩΣΤΙΝΑΝ

εις μεγάλους ποσότητες, το πρόβλημα της συγκρατητικής αποθήκευσης των έμπορευμάτων, δεν είναι σοβαρόν. Είς τους μεγάλους λιμναίους λιμένες ή σταθμούς παραγωγικών χώρων άπορριπτόνται τα απόβλητα των βιομηχανιών. Τα υγρά απόβλητα εκτρέφονται στην θάλασαν λίαν πεινυράν, ενώ τα στερεά απόβλητα ενδεδειγμένως επεξεργάζονται.

Επιπροσθέτως, η ύλη των βιομηχανικών αποβλήτων, που περιέχει πολύτιμα στοιχεία, επεξεργάζεται και η ύλη αυτή χρησιμοποιείται για την παραγωγή άλλων ειδών. Τα απόβλητα των βιομηχανιών, που περιέχουν πολύτιμα στοιχεία, επεξεργάζονται και η ύλη αυτή χρησιμοποιείται για την παραγωγή άλλων ειδών.

Επιπροσθέτως, η ύλη των βιομηχανικών αποβλήτων, που περιέχει πολύτιμα στοιχεία, επεξεργάζεται και η ύλη αυτή χρησιμοποιείται για την παραγωγή άλλων ειδών. Τα απόβλητα των βιομηχανιών, που περιέχουν πολύτιμα στοιχεία, επεξεργάζονται και η ύλη αυτή χρησιμοποιείται για την παραγωγή άλλων ειδών.

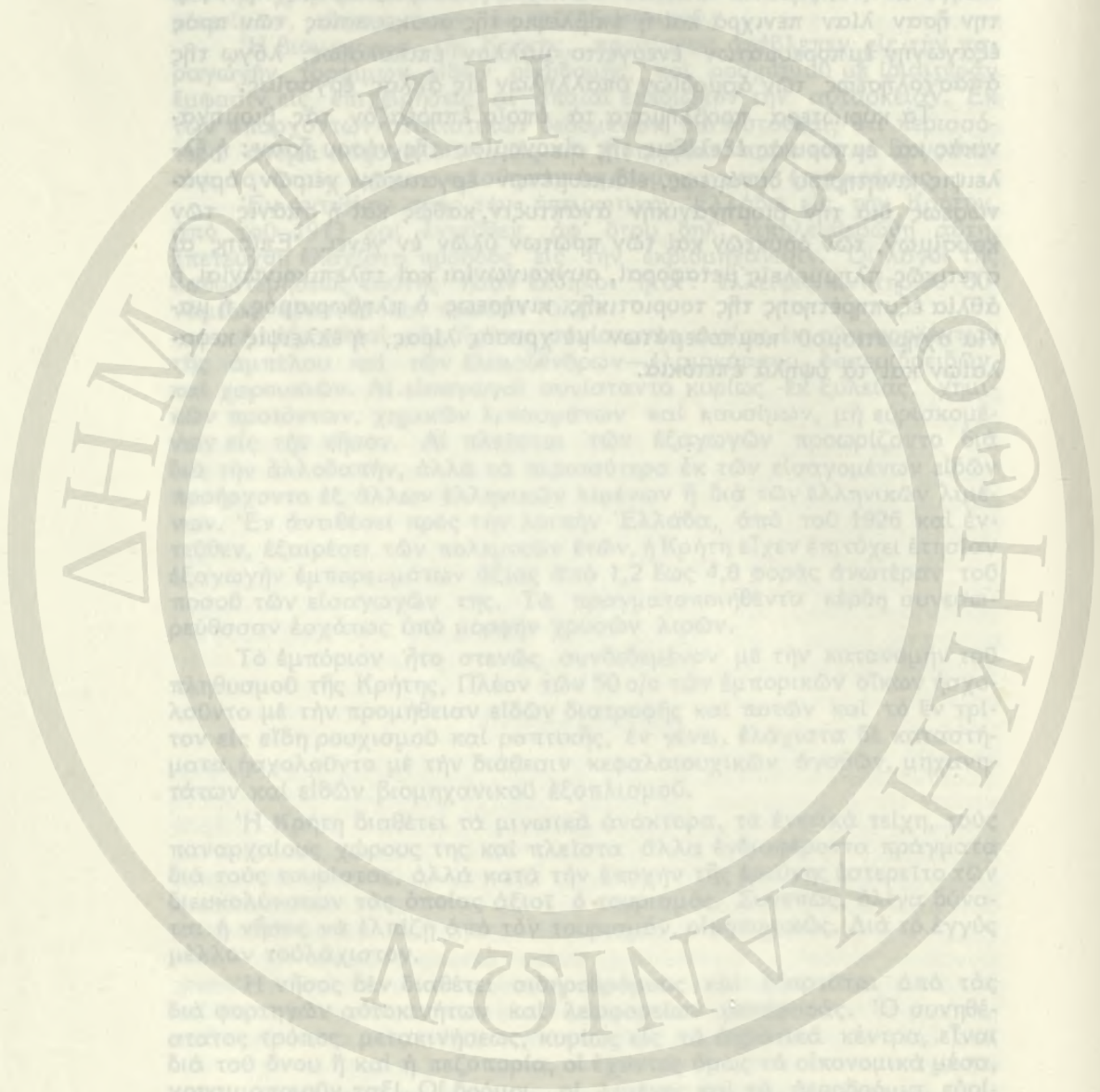
Επιπροσθέτως, η ύλη των βιομηχανικών αποβλήτων, που περιέχει πολύτιμα στοιχεία, επεξεργάζεται και η ύλη αυτή χρησιμοποιείται για την παραγωγή άλλων ειδών. Τα απόβλητα των βιομηχανιών, που περιέχουν πολύτιμα στοιχεία, επεξεργάζονται και η ύλη αυτή χρησιμοποιείται για την παραγωγή άλλων ειδών.

Το εμπόριον ήτο στενός συνδεδεμένον με την κεντρικότητα του παλαιοσμού της Κρήτης, Πλέον των 50 ος των εμπορικών οδών, λόγω με την προμηθειαν ειδών διατροφής και ποτών και με την τρίτον ειδη ρουχισμού και ρεπτικής. Εν γένει, ελάχιστοι εμπορευματοποιοί ασχολούντο με την διάθεσιν κεφαλαίου εκτός από την παραγωγή των ειδών βιομηχανικού εξοπλισμού.

Η άσχημη διαθήκη τών μινωικών ανόκτων, τα οποία ταίχη, τους παναρχαίους πόρους της και πλεονεκτήματα άλλων εμπορευμάτων, δια τούτους ποσότητες, αλλά κατά την εποχήν των εμπορευματοποιοίων, οι οποίοι ασχολούντο με την παραγωγή των ειδών βιομηχανικού εξοπλισμού.

Η κρίσιμος εν γένει κατάσταση, που προέκυψε, από τός διάφορους οικονομικούς λόγους, και λαμβάνοντας υπόψη, 'Ο συνθηματοτερος τρόπος μετακινήσεων, κυρίως, των εμπορευμάτων, είναι διά τούθου ή και η ανεπάρκεια, οι έλλειψεις των οικονομικών μέσων, χρησιμοποιούν ταί. Οι όροι, οι κεντρικοί και τός άπορριπτόντες, εδρύνονται εις άπαισιωτικήν κατάστασην. Αλλά πλεονεκτήματα έδωξαν επιχορηγήσεις εκ μέρους της Ε.Σ.Α. διά την άπορριπτόσιν των

Είς μίαν περιοχήν όλης ή Κρήτης, άσπασή όσα είν 50 ος των οικονομικών διέθετον χώρους διά την άπορριπτόσιν ειδών διατροφής

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΑ

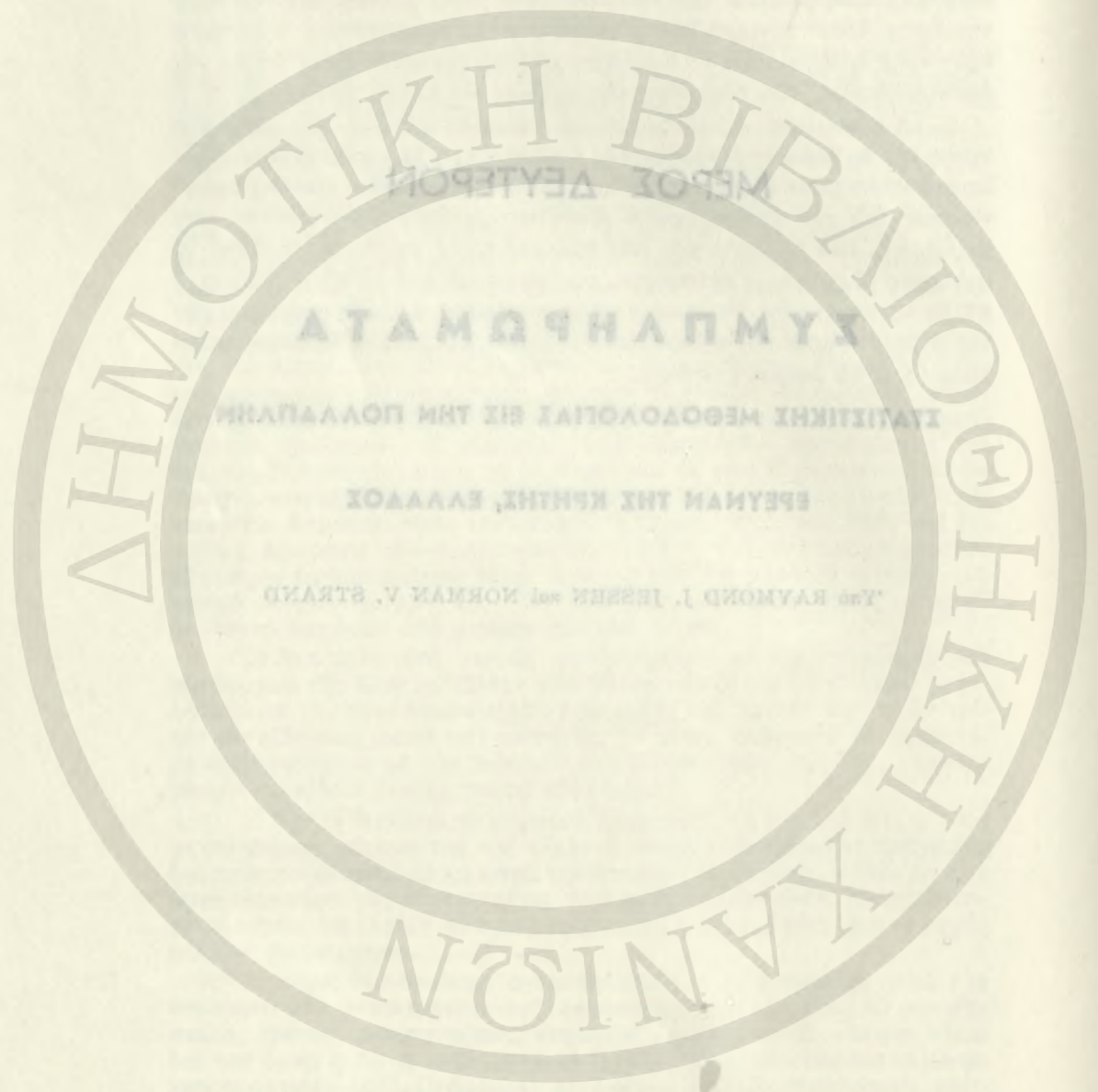
ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΟΛΛΑΠΛΗΝ

ΕΡΕΥΝΑΝ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ, ΕΛΛΑΔΟΣ

Υπό RAYMOND J. JESSEN και NORMAN V. STRAND

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΛΟΓΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

Πολλοί από τους δεκάδες, στην Ελληνική Κοινωνία, οι οποίοι έχουν εκτελέσει στατιστικά έρευνες, έχουν αναρωτηθεί, γιατί οι στατιστικές μεθόδους, οι οποίες χρησιμοποιούνται στην Ευρώπη και στην Αμερική, δεν εφαρμόζονται στην Ελλάδα. Η απάντηση είναι, ότι οι στατιστικές μεθόδους, οι οποίες χρησιμοποιούνται στην Ευρώπη και στην Αμερική, είναι κατά την φύσιν τους, μεθόδους, οι οποίες εφαρμόζονται στην Ευρώπη και στην Αμερική, και όχι στην Ελλάδα. Η Ελλάδα, κατά την φύσιν της, είναι μια χώρα, η οποία δεν έχει την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, η οποία είναι απαραίτητη για την εφαρμογή των στατιστικών μεθόδων. Η Ελλάδα, κατά την φύσιν της, είναι μια χώρα, η οποία δεν έχει την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, η οποία είναι απαραίτητη για την εφαρμογή των στατιστικών μεθόδων. Η Ελλάδα, κατά την φύσιν της, είναι μια χώρα, η οποία δεν έχει την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, η οποία είναι απαραίτητη για την εφαρμογή των στατιστικών μεθόδων.

NHMOTIKH BIBLIOTHKHN

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ΕΡΕΥΝΑ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ, ΕΛΛΑΔΟΣ

XANION

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΔΙΑ ΤΩΝ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΩΝ (Συμπληρωμάτων) επιδιώκεται όπως παρασχεθῆ λεπτομερῆς περιγραφή καὶ ἀξιολόγησις τῶν τεχνικῶν διαδικασιῶν, αἵτινες ἐχρησιμοποιήθησαν κατὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς περὶ Κρήτης Ἑρεῦνης καὶ συγκεκριμένως τῶν διαδικασιῶν ἐκείνων, αἵτινες ἀφεώρων τὴν ἀντλησιν τῶν ποσοτικῶν πληροφοριῶν καὶ τὴν ἀνάλυσιν αὐτῶν. Μία διατύπωσις ὅπως ἡ παρούσα, ὀφείλει νὰ συνοδεύῃ πᾶσαν ἔκθεσιν σχετικῶς πρὸς μελέτην, ἥτις διατείνεται ὅτι ἐχρησιμοποίησε ἐπιστημονικὰς μεθόδους. Ἀκόμη περισσότερον ἐπιβάλλεται τοῦτο εἰς τὴν παρούσαν περίπτωσιν, καθ' ὅσον, ὡς ἐτονίσθη ὄλως ἰδιαιτέρως, ἐχρησιμοποίηθῃ ἡ Μεθοδολογία, ἥτις ἐνδέχεται νὰ χρησιμοποιηθῆ καὶ εἰς ἄλλας ξένας χώρας. Ἡ παρούσα μελέτη ἐγένετο μὲ τὴν σκέψιν ὅτι καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ἀκόμη κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ ἀντλησις χρησιμοποιησίων δεδομένων ἦτο ἀνέφικτος, στοιχεῖα τινὰ θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐξακριβωθοῦν περὶ τὴν ἐφαρμογὴν τῶν μεθόδων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ ὑπέσχετο μεγαλύτεραν ἐπιτυχίαν εἰς ἄλλην ὁμοειδῆ ἔρευναν. Διὰ νὰ σχηματίσῃ οἰοσδήποτε ἀναγνώστης, συνοπτικὴν ἀντίληψιν περὶ τῆς ἀξιοπιστίας τῶν φαινομενικῶς ὀλιγαριθμῶν δειγμάτων, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὴν παρούσαν διερεύνησιν, παρέχεται διὰ τοῦ παρόντος περιληπτικὴ ἔκθεσις τῶν συμπερασμάτων ἐπὶ τῆς Μεθοδολογίας, καθὼς καὶ συστάσεις τινες περὶ τῆς ἐπαρκείας καὶ ἀποδοτικότητος τῶν μεθόδων, τὰς ὁποίας ἐφήρμοσεν ἡ ἐπὶ τῆς ἐρέυνης ὑπηρεσία. Αἱ λεπτομέρειαι τῆς στατιστικῆς Μεθοδολογίας, θὰ ἐκτεθῶσι βραδύτερον εἰς λίαν ἐκλαϊκευμένην, κατὰ τὸ δυνατόν, γλῶσσαν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ παρέχεται καλύτερα βάσις εἰς τὸν ἀναγνώστην, διὰ νὰ κατανοήσῃ τὴν διαδικασίαν ἥτις ἐκολουθήθη κατὰ τὴν διενέργειαν τῆς Δειγματοληπτικῆς Ἑρέυνης εἰς τὴν Κρήτην καὶ τὰς δυνατότητας ἐφαρμογῆς αὐτῆς εἰς ἄλλας περιοχάς.

Α' ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΕΠΙ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΣΥΤΑΞΕΙΣ

Πολλὰ ἐκ τῶν δεδομένων, ἅτινα ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὰ ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦτω ἐκτεθέντα εὐρήματα, ἐπετεύχθησαν διὰ τῶν εἰδικῶς πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῆς ἐρέυνης ταύτης ἀναληφθεισῶν προσπαθειῶν. Αἱ δειγματοληπτικαὶ ἔρευναι προπαρασκευασθεῖσαι, ἐπραγματοποιήθησαν βάσει σχεδίου, ἦσαν δὲ οὕτως εἰπεῖν ἐγκαρσίας τομῆς ἐξέτασις τῶν Κοινοτήτων, τῶν οἰκογενειῶν καὶ τῶν ἀγροκτημάτων τῆς Κρήτης. Μολονότι αἱ ἔρευναι αὗται ἐστηρίχθησαν ἐπὶ ὀλιγοπληθῶν δειγμάτων, ἐσχεδιάσθησαν, ὅμως, κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἡ ἀπό-

δοσίς των να είναι ή συγκέντρωσις τοῦ μεγίστου ἀριθμοῦ πληροφοριῶν, ἔναντι τοῦ διατεθέντος πρὸς τοῦτο χρόνου καὶ χρήματος. Ἐπὶ πλέον, ἡ ἀκρίβεια τῶν ὑπολογισμῶν, τῶν βασισθέντων εἰς αὐτά, δύναται νὰ ἐκτιμηθῇ καὶ ἐκ τῆς ἐξετάσεως μόνον αὐτοῦ τούτου τοῦ δειγματος. Λεπτομέρειαί περί τῆς λογικῆς διαρθρώσεως τῶν ἐρευνῶν τούτων παρέχονται βραδύτερον ("Ἴδε Τμήμα Γ' : Ἡ Τεχνικὴ Περιγραφή τῆς Ἐρεῦνης).

Ὡς ἀνεφέρθη εἰς τὸ Κεφάλαιον Α', ἡ ἀκρίβεια τῶν δεδομένων ἀπὸ οἰανδήποτε ἐρευνᾶν, εἴτε βασιζομένην εἰς δειγματοληψίαν εἴτε εἰς πλήρη ἀπογραφήν, ἐξαρτᾶται ἐν τελικῇ ἀναλύσει ἐκ τῆς ἀκριβείας αὐτῶν τούτων τῶν παρατηρήσεων, αἱ ὁποῖαι εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἐρεῦνης τῆς Κρήτης ἦσαν στατιστικὰ στοιχεῖα ἀντιληθέντα διὰ τῶν ἐρωτημάτων, τὰ ὁποῖα ὑπεβλήθησαν εἰς πρόσωπα, περί τῆς οἰκογενείας των, τῶν ἀγροκτημάτων καὶ τῆς Κοινότητος. Δυνατὸν δεδομένα τινα τοῦ εἴδους τούτου, νὰ περιέχουν σφάλματα, εἰς τινὰς περιπτώσεις μάλιστα σοβαρὰ σφάλματα, ἀποδοτέα εἰς αἷτια παρανοήσεως τῶν αἰτουμένων στοιχείων, εἰς ἀνεπάρκειαν μνήμης, διὰ νὰ δοθοῦν ἀκριβεῖς ἀναντήσεις εἰς τὰ ἐρωτήματα, εἰς ἔλλειψιν ἀντιλήψεως περί τὴν κατανόησιν τῆς ἀπαιτουμένης ἀπαντήσεως ἢ εἰς ἐσκεμμένην παραποίησιν καὶ νόθευσιν τῆς πραγματικότητος. Κατὰ τὴν κατάστρωσιν τοῦ σχεδίου τῆς δειγματοληπτικῆς ἐρεῦνης, ἀνεγνωρίσθησαν αἱ δυνατότητες ἐμφανίσεως τοιούτων σφαλμάτων καὶ ἐλήφθησαν μέτρα πρὸς πρόληψιν ἢ μείωσιν αὐτῶν εἰς τὸ ἐλάχιστον.

Εἰς τινὰς περιπτώσεις, ἐλήφθησαν μέτρα πρὸς ἀνακάλυψιν τῶν σφαλμάτων, διὰ τῆς ἀναζητήσεως πληροφοριῶν ἐπὶ τοῦ ἰδίου θέματος ἐκ διαφόρων πηγῶν ἢ ἐκ τῆς ἰδίας πηγῆς, κατὰ διαφόρους τρόπους. Ἀτυχῶς, ὅμως, ὁ περιορισμὸς τῶν χρονικῶν καὶ οἰκονομικῶν ὀρίων εἰς τὴν διάθεσιν τῶν ἀρμοδίων ἐρευνητῶν, δὲν ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς νὰ πραγματοποιήσουν ἐξαντλητικὸν ἔλεγχον τῶν ἐνδεχομένων τούτων σφαλμάτων.

Κατωτέρω ἐξετάζονται τὰ πεπραγμένα καὶ τὰ εὐρήματα, σχετικῶς πρὸς τὰ ζητήματα ταῦτα.

Ἐλπίζεται ὅτι ὁ ἀναγνώστης δὲν θὰ συμπεράνῃ, ὅτι τὰ εὐρήματα ταῦτα ἀποδεικνύουν τὰ δεδομένα, ὡς ἄχρηστα, οὔτε πρέπει νὰ πιστεύῃ οὗτος ὅτι ὅλα τὰ δεδομένα εἶναι τέλεια, πάντως τὰ στατιστικὰ στοιχεῖα πρέπει νὰ μελετῶνται μὲ πνεῦμα κριτικῆς καὶ ἐπιμόνως, ἵνα μελλοντικαὶ ἐρευνᾶι παντὸς τύπου ἐνεργηθῶσι κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἡ ποιότης τῶν δεδομένων νὰ δύναται νὰ ἐξακριβωθῇ.

1.— Συμπεράσματα ἐπὶ τῆς Μεθοδολογίας

Εἰς τὸν Πίνακα ΜΣ 1, ἐμφαίνονται ἐπιλεγείσαι τινὲς ἐκτιμήσεις, πραγματοποιηθεῖσαι ἐκ τῶν ἐρευνῶν τούτων, καθὼς καὶ «τυπικὰ σφάλματα» τῶν ἐκτιμήσεων τούτων, προκύπτοντα ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι αἱ ἐκτιμήσεις αὗται ἐστηρίχθησαν εἰς δειγματοληπτικὴν ἐρευνᾶν ἀντὶ μιᾶς πλήρους ἀπογραφῆς. Τὸ «τυπικὸν σφάλμα» δὲν εἶναι πραγματικῶς «σφάλμα», ἀλλ' εἶναι ἀπλῶς ὑπόδειγμα, ὅπως τὸ μέτρον, διὰ τοῦ ὁποῦο δύναται νὰ κριθῇ κατὰ πόσον ἡ ἐκτιμήσις εἶναι ἀκριβὴς καὶ ἀξιόπιστος. Ὑπολογίζεται δὲ ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ δειγματος καὶ δύναται νὰ ἐρμηνευθῇ ὡς ἐξῆς: Ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων τῆς Κρήτης κατ' Αὐγουστον τοῦ 1948 καὶ σύμφωνα μὲ τὰς ἐκτιμήσεις τῆς δειγματοληψίας, ἀνήρχετο εἰς 472.800. Κατὰ τὸν πίνακα ΜΣ 1 τὸ τυπικὸν σφάλμα τῆς ἐκτιμήσεως ταύτης εἶναι 2 ο/ο. Οὕτω, ἐάν ἐνηργεῖτο πλήρης ἀπογραφή τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὰς οἰκογενείας τῆς Κρήτης τὸν Αὐγουστον τοῦ 1948, ἀντὶ τῆς ἀπλῆς δειγματοληψίας, τὸ εὐρισκόμενον ἀποτελέσμα θὰ ἦτο ἐντὸς τοῦ περιθώ-

ΠΙΝΑΞ ΜΣ 1. — Έκτιμηθέντα τυπικά σφάλματα διά ποικίλους χαρακτηρισμούς (Κατηγορίας)

Κατηγορίας — Χαρακτηρισμοί	Έκτιμήσεις (ἀριθμοί ἢ ποσοστών)	Τυπικὸν σφάλμα ὡς ποσοστὸν τῆς ἐκτιμή- σεως
*Αριθμὸς οἰκογενειῶν		
Κοινότητες	92.550	2
Δῆμοι	22.200	5
Σύνολον	114.750	2
*Αριθμὸς κατοίκων		
Κοινότητες	385.350	2
Δῆμοι	87.450	6
Σύνολον	472.800	2
*Ἀρρενες εἰς ποσοστὸν συνόλου ἐπιλεγειῶν ὁμάδων ἡλικίας	490	2
0 — 5	51.000	7
21 — 45	43.800	8
41 — 45	27.750	7
61 — 65	16.200	12
*Ἐπιλεγείσαι ἐπαγγελματικαὶ ὁμάδες		
*Ἐπαγγέλματα	3.450	19
*Ἀγρόται	46.500	6
Τεχνίται	21.900	10
*Αριθμὸς ἱατρῶν	290	16
*Αριθμὸς ἱερέων	581	10
Ποσοστὸν οἰκογενειῶν χρησιμοποιουσῶν ξύλα διὰ καύσιμον ὕλην	78	4
Ποσοστὰ χρησιμοποιούντων τζάκι	65	5
» » μαγκάλι	25	7
» οἰκογενειῶν ἐχουσῶν ἐν δωμάτιον	13	11
» » » 3 δωμάτια	25	9
» » » 5 »	15	11
*Αριθμὸς ἀγροτῶν	50.700	7
*Ἐπιφάνεια εἰς ἀγροκτῆματα (στρέμματα)	1.918.950	14
*Ἐπιφάνεια κατὰ ἀγρόκτημα (στρέμματα)	37,9	12
*Αριθμὸς ἀγροκτῆμάτων ποῦ χρησιμοποιοῦν χημικὰ λιπάσματα	38.100	8
*Αριθμὸς ἀγροτῶν μελῶν συνεταιρισμῶν	35.910	8
Σῖτος		
*Αριθμὸς στρεμμάτων	161.580	13
*Αριθμὸς παραγομένων ὀκάδων	7.234.350	13
*Ὀκάδες κατὰ στρέμμα	45	7
Ὅσπρια		
*Αριθμὸς στρεμμάτων	39.795	13

Κατηγορίαι — Χαρακτηρισμοί	Έκτιμήσεις (ἀριθμοὶ ἢ ποσοστὸν)	Τυπικὸν σφάλμα ὡς ποσοστὸν τῆς ἐκτιμή- σεως
*Οκάδες παραγωγῆς	2.510.250	16
*Οκάδες κατὰ στρέμμα	36	8
*Αρακάς, φακές		
*Ἀριθμὸς στρεμμάτων	23.550	19
*Ἀριθμὸς παραγομένων οκάδων	1.061.550	25
*Οκάδες κατὰ στρέμμα	45	12
*Ἐλαῖαι		
*Ἀριθμὸς ἐλαιοδένδρων	8.009.400	11
Παραγωγή ἐλαιολάδου εἰς οκάδας	21.690.750	8
*Οκάδες κατὰ ἐλαιοδένδρον	2,7	8
*Ἀγροτικὰ ζῶα		
*Ὄνοι	21.000	13
*Ἡμίονοι	11.250	15
Ἄγες καὶ ἐρφια	175.500	26
Πρόβατα καὶ ἀρνάκια	205.650	21

ρίου τῶν 2 ο/ο ἐπὶ τῶν 472.800, δηλαδή μεταξύ 463.800 καὶ 481.800, ἂν δὲν παρουσιάζετο πιθανότης 1 εἰς 3. Διὰ νὰ μειωθοῦν αἱ πιθανότητες ὅτι ὑπάρχουν σφάλματα, τὰ διαστήματα ἐμπιστοσύνης δύνανται νὰ κυμαίνωνται ἀπὸ 1 πρὸς 20, ὅπότε τὰ ὅρια θὰ εἶναι μεταξύ τῶν 454.800 καὶ 489.800 (δηλαδή τὸ διπλάσιον τῶν 4 ο/ο).

Σφάλματα δειγματοληψίας ἔχουν ὑπολογισθῆ εἰς πολλὰς ποικιλίας εἰδῶν καὶ διευτυπώθησαν εἰς τὸν Πίνακα ΜΣ 1, οὕτως ὥστε ὁ ἀναγνώστης νὰ ἔχη τὸ μέσον νὰ ἀνακαλύψῃ, κατὰ προσέγγισιν, τὴν ἀκρίβειαν τῶν ἐκτιμήσεων. Δὲν ἐμφανίζονται ἐκτιμήσεις εἰς τὸν πίνακα τοῦτον διὰ πολλὰς ἄλλας κατηγορίας εἰδῶν, τὰ ὅποια ἀναφέρονται, ὅμως, εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο. Διὰ τὰς κατηγορίας ταύτας δύνανται νὰ υποθέσῃ τις ὅτι ὑπάρχει ἀρκετὰ στενὴ σχέσηισ μεταξύ τοῦ δειγματοληπτικοῦ σφάλματος ἐνὸς ἐκτιμηθέντος ἀριθμοῦ καὶ τοῦ μεγέθους τοῦ ἀριθμοῦ ἐκείνου. Τοιαῦται συσχετίσεις εἶναι συνήθεις εἰς τὰ δεδομένα τῆς δειγματοληψίας. Οὕτω, ἐκ τοῦ μεγέθους τῶν ἀναγραφομένων εἰς τὸν πίνακα τοῦτον σφαλμάτων, δύνανται νὰ συμπεράνῃ τις ποιοτικῶς τὰ τυπικὰ σφάλματα ἄλλων κατηγοριῶν.

2.— Ὑποδείξεις

Μολονότι δὲν ἐγένετο πλήρης μελέτη περὶ τῆς ἐπαρκείας τοῦ κύρους καὶ τῆς ἀποδοτικότητος τῶν ἐν τῇ ἐρευνῇ ταύτῃ χρησιμοποιηθεισῶν ἐξεταστικῶν μεθόδων, εἶναι ὅμως δυνατόν νὰ καταλήξωμεν εἰς γενικά συμπεράσματα καὶ ὑποδείξεις.

Θὰ ἦτο, ἴσως, δυνατόν νὰ ἐπιτευχθοῦν βελτιώσεις τινες εἰς τὴν ἀποδοτικότητα τοῦ συστήματος τῆς δειγματοληψίας καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν δειγματοληψίαν ἀγροκτημάτων καὶ εἰς τὴν τῶν οἰκογενειῶν τῶν ἀστικῶν κέντρων.

*Ἐάν δοθῇ ἐιδικὴ προσοχὴ εἰς τὰ μεγάλα ἀγροκτημάτα, θὰ ὑπάρξουν ἐλ-

πίδες έπιτεύξεως μεγαλύτερας άποδοτικότητας της δειγματοληψίας, διά την έκτίμησιν των γεωργικών προϊόντων και της κτηνοτροφικής παραγωγής. Αί βελτιώσεις εις τά δείγματα των άστικών οικογενειών, θά προκύψουν έκ της προσεκτωτέρας συγκεντρώσεως πληροφοριών διά τας καλύτερας έκτιμήσεις των μεγεθών των οικοδομικών συγκροτημάτων, εις τό περιτειχισμένον τμήμα του Ήρακλείου.

Ούδεμία προκατάληψις, όφειλομένη εις την διαδικασίαν της δειγματοληψίας, έγένετο άντιληπτή κατά την διάρκειαν των διαφόρων έρευνών και βεβαίως δέν άνεμένετο τοιοϋτο τι. Ίσως άπασαι αί άποκλίσεις έκ των πραγματικών παραστάσεων, θά ήδύναντο νά άποδοθούν εις τας άσαφείας της τυχαίας δειγματοληψίας. Ήπειδή τά δείγματα έλήφθησαν κατά τρόπον τυχαίον, ήτο δυνατή ή έκτίμησις της έκτάσεως των σφαλμάτων τούτων και τούτο άπεδείχθη πολύ χρήσιμον διά την αξιολόγησιν των ύπολογισμών.

Σφάλματά τινά έγέγοντο άντιληπτά εις τό έρωτηματολόγιον και ήδη καθρίσθη τό σχετικόν σημείωμα έπ' αυτών (Ίδε τμήμα Γ., 4ον). Τινά έκ των λαθών τούτων, ήδύναντο νά άνακαλυφθούν και έξομαλυνθούν πρό της έναρξεως της έρεύνης, εάν διετίθετο περισσότερος χρόνος διά πρόσθετον μελέτην και προσεκτικώτερον έλεγχον των επί τόπου περιφερειακών εύρημάτων.

Διά την συγκέντρωσιν στοιχείων ώρισμένου τύπου, πρέπει νά έξετασθί σοβαρώς ή έφαρμογή έναλλασσομένων μεθόδων. Ούτω, ποσοτικά ή αριθμητικά τινά στοιχεία, όπως ο αριθμός έλαιοδένδρων λόγου χάριν, ήδύναντο νά έξακριβωθούν διά μεθόδου, ήτις έπιβάλλει εις τόν έρευνητήν νά προβή εις την πραγματικήν καταμέτρησιν των δένδρων των άγροκτημάτων, τά όποία έχουν έπιλεγή ως δείγματα (ή υπό - δείγματα αυτών), ή δι' ώρισμένας περιοχάς, αίτινες χρησιμεύουν ως δείγματα. Τούτο θά διηυκρίνιζε την θέσιν μας, σχετικώς πρός την άκριβειαν των διά συνεντεύξεως άποκτηθέντων δεδομένων, άτινα πράγματι δύνανται νά έλεγχθώσι.

Γενικώς, τό πλείστον των διά συνεντεύξεων συγκεντρωθέντων δεδομένων, δύναται νά λεχθί ότι είναι έξ ίσου καλά, όπως τά παρεμφερή δεδομένα, τά όποία έπιτυγχάνονται εις την Άμερικήν παρά προσεκτικώτερων έρευνητών. Τούτο, όμως, δέν σημαίνει ότι τά δεδομένα ταύτα είναι πάντοτε Ικανοποιητικά.

Ύπάρχουν πολλά στατιστικά δεδομένα, τά όποία παρουσιάζουν δύσκολον πρόβλημα ένεκα της άγνώστου ποιότητας αυτών άκόμη και έντός λογικώς εύρέων όρίων. Έάν έξετασθί τό πρόβλημα τούτο προσεκτικώς, καθ' ήν έποχήν καταρτίζεται τό σχέδιον της έρεύνης, είναι δυνατή ή έπιπόησις μεθόδων πρός έξακριβωσιν της ποιότητας, ως άποτελούσης και αύτης μέρος της έρεύνης.

Εις μελλοντικές έργασίας του είδους τούτου θά ήτο ώφέλιμος, φυσικά έντός των δυνατοτήτων του διαθεσίμου χρόνου και των οικονομικών μέσων, εάν έπεχειρείτο μία προκαταρκτική έξέτασις, πριν ή πραγματοποιηθί ή κυρία έρευνα. Θά ήτο δε λίαν ώφέλιμος μία τοιαύτη ένέργεια ή δε άξία της δέν πρέπει νά ύποτιμηθί.

Θά ήξιζε νά άνατεθί ο άπαιτούμενος χρόνος διά την συγκέντρωσιν προκαταρκτικών γενικών πληροφοριών, σχετικώς πρός τό αναληφθησόμενον έργον της κυρίας έρεύνης. Αί προκαταρκτικά πληροφορία καθιστούν δυνατήν την άκριβος έραν συγκέντρωσιν της προσοχής επί των ζητημάτων εκείνων, τά όποία έχουν ανάγκην περισσότερων, περαιτέρω, πληροφοριών. Ούτω, ή έργασία

της έρεύνης δύναται νά προπαρασκευασθῆ καί βάσει άποδοτικωτέρου σχεδίου, ἢ δέ μετά ταύτα άνάλυσις, δύναται νά άποβῆ πληρεστέρα καί άποφασιστικωτέρα. Ἀκόμη καί εἰς χώρας ὅπου τά ἦθη καί τά ἔθιμα καθώς καί ἡ γλῶσσα εἶναι γνωστά, ὁ άπαιτούμενος χρόνος διὰ τήν δημιουργίαν ένός έρείσματος, έπί τοῦ ὁποίου θά γίνῃ ὁ πραγματισμός μιᾶς έρεύνης, εἶναι συνήθως μεγαλύτερος άπό ὅ,τι άναμένετο άρχικῶς.

Συνεπῶς, άπαιτεῖται ἔτι περισσότερος χρόνος εκεί ὅπου τόσον ἡ γλῶσσα ὅσον καί τά ἦθη καί ἔθιμα εἶναι άγνωστα. Οὕτω, περί τὸ τέλος τῆς παρούσης έρεύνης περιῆλθον εἰς γνώσιν μας, ὅπως τυχαίως, πληροφοριακά «εὐρήματα», τά ὁποῖα θά ἦσαν πολύ χρήσιμα έάν εὐρίσκοντο εἰς τήν διάθεσίῳ μας ένωρίτερον.

Β'. ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΨΙΑΣ, ΠΡΟΙΣΧΕΔΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ ΚΑΙ Η ΑΚΡΙΒΕΙΑ

1.—Τὸ Γενικὸν Πρόβλημα τῆς ἀντιλήσεως χρησίμων πληροφοριῶν

Γενικῶς, οἱ έπί τοῦ σχεδίου τούτου άρμόδιοι έρευνῆται εἰς τήν Ἑλλάδα, οὐδεμίαν συνήντησαν δυσχέρειαν διὰ τήν συγκέντρωσιν πληροφοριῶν, πράγματι δέ ἦσαν βέβαιοι ὅτι μὲ ὀλίγην προσπάθειαν καί ὑπομονήν, ἠδύναντο νά λάβουν πληροφορίας έπί οὐουδήποτε θέματος. Ἐπί τοῦ Ἰδίου, ὅμως, ζητήματος εὐρίσκετό τις ένώπιον πληθώρας πληροφοριῶν, πλείσται τῶν ὁποίων ἦσαν ἀλληλοσυγκρουόμεναι καί ἀντιφατικά, ὅποτε έπαρουσιάζετο τὸ ἔργον τοῦ έλέγχου περί τῆς σχετικότητας καί τῆς ακριβείας τῶν δεδομένων, ἔργον τῶντι εἰς πλείστας περιπτώσεις λίαν έπίπονον.

Ὁ έλεγχος τῶν ἀνά χείρας πληροφοριῶν, σχετικῶς πρὸς τήν ακρίβειαν αὐτῶν κ.λ.π. άγει εἰς τὸ έρώτημα, πῶς έδημιουργήθη ἡ πληροφορία αὕτη. Πῶς, πότε καί διὰ ποῖον σκοπὸν συνεκεντρώθησαν τά δεδομένα; Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο πολλάκις προκύπτουν λίαν άποκαρδιωτικά άποκαλύψεις. Δυνατὸν τά δεδομένα νά εἶναι καθαρῶς άποκυήματα τῆς φαντασίας τοῦ πληροφοριοδότη διὰ νά παραποιήσῃ τήν ἀλήθειαν ἢ νά άποκρύψῃ τήν πραγματικότητα (ὅπως ἡ έσφαλμένη πληροφορία περί τοῦ αριθμοῦ τῶν μελῶν τῆς οικογενείας ἢ περί τοῦ εἰσοδήματος διὰ ζητήματα φορολογικά κ.λ.π.).

Ἐν ὄψει τῶν ἀνωτέρω ζητημάτων άποδεικνύεται ὅτι περισσότερα σημασία πρέπει νά δοθῆ εἰς τήν μέθοδον τῆς λήψεως πληροφοριῶν καί έξ άλλων πηγῶν έπί τοῦ Ἰδίου θέματος, δηλαδή διὰ τοῦ έναλλασσομένου έλέγχου καί τῆς χρησιμοποίησεως μεθόδων, αἵτινες θά έπέτρεπον τήν στατιστικὴν αξιολόγησιν, ἥτοι τήν χρησιμοποίησιν «στατιστικῶν έρευνῶν».

Παραλλήλως πρὸς τὰς έπαφάς μετά τῶν τοπικῶν άρχῶν, κατόπιν έπιτοπίαν εξετάσεων ἀνά τήν νῆσον, πρὸς συγκέντρωσιν πληροφοριῶν περί τῶν γενικῶν χαρακτηριστικῶν αὐτῆς, ὑπάρχουν ἄλλα δύο πηγαί ὅπως ἰδιαίτερας αξίας, ἥτοι αἱ τοπικάί άρχαί καί αἱ έπί μέρος οικογένειαι. Τοπικάί άρχαί νοοῦνται ὁ Δήμηρχος ἢ ὁ Πρόεδρος τῆς Κοινότητας. (Συμφώνως πρὸς τήν άπό 1940 άπογραφὴν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος, ἡ Κρήτη εἶχε τέσσαρας πρωτεύουσας Νομῶν καί 546 Κοινότητας, μὲ 550 έν συνόλῳ τοπικοὺς άρχοντας. Ὑπῆρχον έπίσης 108.000 οικογένειαι εἰς τήν νῆσον τὸ 1940).

Εἶναι λογικὸν νά πιστεύῃ τις, ὅτι οἱ μόνοι άρμόδιοι, οἱ δυνάμενοι νά παράσχουν χρησίμους πληροφορίας περί τῶν γενικῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ Δή-

μου ή της Κοινότητός των, είναι οι Δήμαρχοι και οι Πρόεδροι των Κοινοτήτων ήτοι περί της βιομηχανίας, της γεωργίας, σχολείων, των συνηθειών, περί των αναγκών της Κοινότητας κλπ. αι δέ επί μέρους οικογένειαί δύνανται να παράσχουν χρησίμους πληροφορίας διά τὰ Ιδιάζοντα χαρακτηριστικά της Κρητικής οικογενείας, διά τούς οικονομικούς πόρους των, διά την ύγειαν, διά την έν γένει περιουσιακήν κατάστασιν, διά τό δικαιτολόγιον, διά τας άγροτικάς εργασίας, τας ανάγκας των κ.λ.π.

Ώς έκ του μεγάλου αριθμού των Κοινοτήτων και των οικογενειών, θά θά ήτο πολύ δύσκολον να διεισδύση κανείς εις κάθε Κοινότητα και οικογένειαν και να αναζητήση τας πληροφορίας των όποιων έχει ανάγκην. Ώς έκ τούτου άπεφασίσθη να διενεργηθή ή έρευνα, με βάσιν την δειγματοληψίαν, συνηθεστέραν μέθοδον την όποιαν χρησιμοποιεί ο στατιστικολόγος, με έλαχίστας πιθανότητας διαφύγης χρησίμων πληροφοριών και με μεγάλην οικονομίαν χρόνου και χρήματος.

2.—Προβλήματά τινα της δειγματοληψίας

Πάντες, σχεδόν, γνωρίζουν την γενικήν σημασίαν της δειγματοληψίας. "Ούτω, μία κουταλιά εσούπας άρκει διά άποφανθή κανείς αν όλόκληρον τό περιεχόμενον της χύτρας έχει άρκετόν άλάτι ή οχι. Μία φούχτα σίτου από μίαν άποθήκην χρησιμοποιείται διά να έξακριβωθή ή ποιότης όλόκληρου του περιεχομένου της άποθήκης.

Εάν ταξιδεύη τις εις την Γαλλίαν, δέν είναι δυνατόν παρά να συναντήση άριθμόν τινα Γάλλων και έκ των παρατηρήσεών του επ' αυτών να λάβη μίαν ιδέαν περί του «Γαλλικού Λαού», έν γένει.

Εις έκαστον έκ των άνωτέρω παραδειγμάτων, παρατηρούνται τὰ χαρακτηριστικά ένός «δειγματος», έξ ου και τεκμαίρεται ότι όλόκληρος ή σούπα έντός της χύτρας είναι καλή ή όλόκληρον τό περιεχόμενον της άποθήκης σίτου ή όλα τὰ πρόσωπα εις την Γαλλίαν έχουν τὰ ίδια ή όμοια χαρακτηριστικά, με εκείνα τὰ όποια άπεκαλύφθησαν διά του δείγματος. Η πείρα έχει άποδείξει ότι υπάρχει ποιά τις λογικότης εις τό να συνάγωμεν τοιαύτα συμπεράσματα, ιδίως δέ άν γνωρίσωμεν ότι, όπως εις την περίπτωση της σούπας και του σίτου, τό ύλικον ήτο τελείως άναμειγμένον πριν λάβωμεν δείγμα, και εις την περίπτωση των Γάλλων άν έταξιδεύαμεν εις διάφορα μέρη της Γαλλίας, εις πόλεις, χωρία, την ύπαιθρον, εις πλούσια και πτωχά άγροτικά και αστικά κέντρα κλπ. Διηλαδή, άν πιστεύη τις ότι τό δείγμα περιέχει τὰ διάφορα στοιχεία τὰ όποια άποτελοϋν τό «σύνολον» (universe) έκ του όποιου έλήφθη τό δείγμα, τότε θά θελήση να συναγάγη τεκμαρτόν, ένίοτε δέ και κατηγορηματικόν συμπέρασμα, ότι άν έξητάζετο όλόκληρον τό «σύνολον», άσφαλώς τοϋτο θά εύρίσκετο όμοιον προς τό δείγμα.

Επίσης μάς έδίδαξεν ή πείρα, όπως τηρώμεν άλλον κανόνα όταν άντλοϋμεν τεκμήρια από τὰ δείγματα και ο κανών αυτός είναι ότι αν και τὰ δείγματα πράγματι φαίνονται μεν να αντιπροσωπεϋουν τό «σύνολον» υπό πολλάς έπόψεις, έν τούτοις σπανίως ταϋτα είναι ακριβώς άντιπροσωπευτικά και εις τινας περιπτώσεις είναι λίαν άνόμοια. Η πείρα αύτη μάς ύπενθυμίζει ότι τό να συνάγωμεν έκ του δείγματος συμπεράσματα περί του «συνόλου» είναι λίαν παρακεκινδυνευμένον και δύναται να οδηγήση εις άπογοητεύσεις.

Αι άνωτέρω παρατηρήσεις αποβλέπουν εις τό να έκθέσουν συνοπτικώς τὰ ύπερ και τὰ κατά εις μίαν έπιχειρηματολογίαν περί δειγματοληψίας. Εϋτυχώς, ή εξέτασις του ζητήματος δέν σταματά κατ' ανάγκην έδω. Η περί την δειγματοληψίαν θεωρία έξειλίχθη εις «έπιστημονικήν μέθοδον».

Ὄρισμένοι μέθοδοι ἐπιλογῆς δειγμάτων μᾶς ὀδηγοῦν εἰς ἀποτελέσματα ἐπιδέκτικα προγνώσεως. Παράδειγμα, ἐάν ἡ ἐπιλογή τῶν δειγμάτων ἐνεργηθῆ πραγματικῶς κατὰ τὴν τύχην, εἶναι δυατὴ ἢ πρόγνωσις τοῦ κατὰ πόσον ἐπιτυχάνοντο ἐκτιμήσεις πραγματικῶν ἀξιών καὶ μὲ ποῖαν πιθανότητα σφάλματος. Οὕτω καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ δειγματοληψία δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένη διακυβεύσεως, δυναμένη, ὅμως, εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην νὰ ἀξιολογηθῆ. Δύναται, ἤδη, νὰ καθορισθῆ ἀπὸ τὸ ἴδιον τὸ δεῖγμα, ποῖαι εἶναι αἱ πιθανότητες σφάλματος διὰ τὰ ἐξ αὐτοῦ ἀντληθέντα συμπεράσματα. Αἱ διευκρινίσεις τοῦ θέματος τούτου θὰ διατυπωθοῦν βραδύτερον.

Μεγάλῃ ποικιλίᾳ μεθόδων δύναται νὰ χρησιμοποιηθῆ κατὰ τὴν ἐπιλογὴν τῶν δειγμάτων, ἐκάστη δὲ τῶν μεθόδων αὐτῶν δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς ἐπιστημονικὴ τοιαύτη, ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ὅτι ἡ ἀκρίβεια τῶν πορισμάτων δύναται νὰ καταμετρηθῆ ἐπακριβῶς. Ἐν τούτοις μέθοδοι τινες εἶναι εὐχερέστεραι εἰς τὴν πρᾶξιν, ἄλλαι εἶναι ἀκριβέστεραι ἄλλων, δι' ἕν δειγμα ὀρισμένου μεγέθους (ὅπως ἡ ποσότης μιᾶς κουταλιᾶς σούπας ἢ μιᾶς φούχτας σίτου, ἢ ἀριθμοῦ τινος Γάλλων, τοὺς ὁποίους παρατηρήσαμεν κατὰ τὸ ταξίδι μας).

Τὸ οὐσιώδες πρόβλημα διὰ τὸν δειγματολήπτην, εἶναι νὰ ἐκλέξῃ μέθοδον ἐπιλογῆς τοῦ δειγματος καὶ τοῦ μεγέθους αὐτοῦ, ὥστε τὰ ἀποτελέσματα νὰ εἶναι ἐπαρκῶς ἀκριβῆ, χωρὶς νὰ εἶναι πολὺ δαπανηρὰ ἢ ἀποκτήσις τῶν. Συνήθως τοῦτο θεωρεῖται ὡς τὸ πρόβλημα τοῦ «Σχεδίου τῆς δειγματοληψίας».

Ἄλλὰ διατί νὰ χρησιμοποιήσωμεν δειγμα; Διατί νὰ μὴ ἐξετάσωμεν τὸ ὅλον ἢ τίποτε; Εἰς πολλὰς περιπτώσεις ἢ πρακτικότης τῆς δειγματοληψίας εἶναι καταφανής, ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς δοκιμῆς τῆς σούπας διὰ τῆς γεύσεως. Ἐάν ὁ μάγειρος ἐπρόκειτο νὰ γευθῆ ὀλόκληρον τὸ περιεχόμενον τῆς χύτρας ἕως ὅτου ἱκανοποιηθῆ ἀπὸ τὴν γεύσιν κλπ. τι θὰ ἀπέμενεν εἰς τὴν χύτραν διὰ νὰ σερβίρῃ; Εἰς ἄλλας περιπτώσεις ἢ ἀπάντησις δὲν εἶναι τὸσον καταφανής. Ἄλλὰ εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἐρεύνης τῆς Κρήτης ἔπρεπε νὰ διαθέσωμεν ἀσυγκρίτως περισσότερον χρόνον καὶ χρήμα, ἐάν δὲν εἶχομεν ἐμπιστοσύνην εἰς τὰ δειγματα καὶ ἠναγκαζόμεθα νὰ ἐνεργήσωμεν πλήρη ἀπογραφὴν.

3.—Ἡ ἀκρίβεια τῶν παρατηρήσεων

Εἰς τὴν ἀπλὴν τυχαίαν δειγματοληψίαν, τὸ σφάλμα τὸ ὀφειλόμενον εἰς τὴν δειγματοληψίαν, δύναται νὰ ἐξομαλυνθῆ διὰ τῆς λήψεως ὅσον τὸ δυνατόν πολυπληθεστέρου δειγματος. Προφανῶς διὰ τῆς διενεργείας πλήρους ἀπογραφῆς, ἀντὶ δειγματος, τὸ εἰς τὴν μέθοδον τῆς δειγματοληψίας ὀφειλόμενον σφάλμα δύναται νὰ ἐκμηδενισθῆ. Τὰ σφάλματα τὰ ὁποῖα ὀφείλονται εἰς τὴν δειγματοληψίαν, δὲν εἶναι τὰ μόνα τοιαῦτα εἰς τὰ ὁποῖα ὑπόκεινται αἱ στατιστικαὶ ἔρευναι. Οὕτω, εἰς τὴν περίπτωσιν ἐρεύνης περὶ προσώπων, οἰκογενειῶν ἢ ἀγροκτημάτων τῶν ὁποίων τὰ χαρακτηριστικὰ προσδιορίζονται ὑπὸ προσώπων, ἐνδέχεται νὰ παρουσιασθοῦν σφάλματα, διότι ἐκεῖνο τὸ συγκεκριμένον πρόσωπον εἰς τὸ ὁποῖον ἐτέθη τὸ Α ἐρώτημα, ἔτυχε νὰ μὴ ἐγνώριζε τὴν ὀρθὴν ἀπάντησιν ἢ δὲν ἤθελε νὰ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν. Τὰ σφάλματα ταῦτα προσέρχονται ἐκ τῆς διαδικασίας τοῦ ἐρωτηματολογίου.

Τὰ περιστατικὰ ταῦτα ὑφίστανται, ἀδιάφορον ἂν ἡ ἔρευνα περιωρίσθῃ εἰς δειγματα ἢ ἐπεξετάθῃ εἰς πλήρη ἀπογραφὴν. Τὰ σφάλματα ταῦτα τῶν ἐρωταποκρίσεων ἐνίοτε δύνατον νὰ εἶναι τὸσον πολυπληθῆ ὥστε ἐλαχίστην, ἂν ὀχι οὐδεμίαν, θὰ εἶχε ἀξίαν ἢ οὕτω ἀποκτηθεῖσα πληροφορία. Εὐτυχῶς, δὲν

συμβαίνει τοῦτο πάντοτε, ἀλλ' εἶναι ὑποχρέωσις τοῦ ἔρευνητοῦ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι τὰς σφάλματα ταῦτα εἶναι ἀσήμαντα. Κατὰ πρῶτον, λοιπόν, ἄς ἐξετάσωμεν τινὰς ἐκ τῶν αἰτιῶν διὰ τὰς ὁποίας συμβαίνουν σφάλματα εἰς τὰς ἐρωταποκρίσεις.

1. Ὁ ἀπογραφεὺς ἐπηρέασε τὰς ἀπαντήσεις ἐν γνώσει τοῦ ἢ ἐν ἀγνοίᾳ του.

2. Ὁ ἀπογραφόμενος σκοπίμως ἔδωκε λανθασμένην πληροφορίαν.

3. Ὁ ἀπογραφόμενος δὲν γνωρίζει πραγματικῶς τὰς ἀπαντήσεις, ἀλλὰ ἀπλῶς εἰκάζει.

4. Αὐτὸ τοῦτο τὸ ἐρώτημα εἶναι ἀσαφές ἢ παραπλανητικόν καὶ συνεπὶς δὲν δύναται νὰ μεταδώσῃ εἰς τὸν ἐρωτώμενον τὴν ζητούμενην ἔννοιαν.

Κατὰ τὴν διενεργεῖαν τῆς ἐρέυνης τῆς Κρήτης, ἐλήφθησαν μέτρα τινὰ διὰ νὰ ἐλαχιστοποιηθοῦν τὰ ἐξ οἰασθήποτε τῶν ἀνωτέρω 4 αἰτιῶν προερχόμενα σφάλματα εἰς τὰ δεδομένα. Πρῶτον, ἡ ἐξέτασις ἦτο περιορισμένη εἰς ὀλιγοπληθὲς δεῖγμα, εἰς τρόπον ὥστε οἱ ἀπογραφεῖς ἦτο εὐκόλον νὰ ἐκπαιδευθοῦν καλῶς εἰς τὸ ἔργον τῶν ἐρωταποκρίσεων. Ἡ ἐπὶ τούτῳ ἐκπαίδευσις τῶν στελεχῶν τούτων καθίσταται εὐκολωτέρα καὶ ἀποδοτικωτέρα διὰ τοῦ περιορισμοῦ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐκπαιδευομένων. Δεύτερον, διετέθη ἐπαρκὴς χρόνος διὰ νὰ δοκιμασθῇ τὸ ἐρωτηματολόγιον καὶ νὰ ἐξακριβωθῇ κατὰ πόσον τὰ ἐν αὐτῷ διαλαμβανόμενα νοήματα εἶναι διατυπωμένα σαφῶς, καὶ θὰ εἶναι νοητὰ ἀπὸ ὅλους τοὺς Κρήτας χωρὶς δυσκολίαν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἔπρεπε νὰ δοκιμασθοῦν αἱ λέξεις καὶ αἱ φράσεις, τόσοσιν αἱ Ἀγγλικαὶ ὅσον καὶ αἱ Ἑλληνικαὶ τοιαῦται. Αἰφύ ἐγένεν ἡ ἐργασία αὕτη ἐντὸς τοῦ γραφείου, τὸ ἐρωτηματολόγιον μετεφέρθη εἰς τὰς τυχαίως ἐπιλεγείσας Ἑλληνικὰς Κοινότητας καὶ οἰκογενείας, τὰς εὕρισκομένας ἐγγύς καὶ ἐντὸς τῶν Χανίων, διὰ δοκιμαστικὴν συνέντευξιν μὲ τοὺς ἐνδιαφερομένους. Καὶ μετὰ τὴν δοκιμασίαν ταύτην, παρατηρήθη ὅτι, ἐάν ὑπῆρχε διαθέσιμος χρόνος θὰ ἦτο δυνατόν νὰ χρησιμοποιοῦντο λίαν ἐπιφελῶς διὰ περαιτέρω δοκιμασίαν περὶ τῆς σαφηνείας τοῦ ἐρωτηματολογίου.

Διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ πλήρης συνεργασία τοῦ ἀπογραφόμενου, ὁ ἀπογραφεὺς ἠναγκάζετο νὰ διαθέσῃ ἀρκετὰ λεπτὰ τῆς ὥρας προεισαγωγικῶς, πρὶν ἀρχίσῃ νὰ ὑποβάλλῃ τὰ ἐρωτήματα τῆς συνεντεύξεως, διὰ νὰ ἐξηγήσῃ εἰς τὸν ἐρωτώμενον τὸν σκοπὸν, τῶν ἐρωτήσεων, καὶ τὴν σημασίαν αὐτῶν. Ὀλίγον πρὶν ἀναχωρήσῃ ὁ ἐρευνητὴς διὰ τὴν ὑπαιθρον, ἐστάλησαν γενικαὶ ἐγκύκλιοι εἰς τοὺς Προέδρους τῶν Κοινοτήτων, εἰς τὰς Ἑλληνικὰς Ἐκκλησίας καὶ εἰς τὰς τοπικὰς ἐφημερίδας, ὅτι ἐπρόκειτο νὰ ἀρχίσῃ ἡ ἔρευνα Ροκφέλλερ.

Παρὰ ταῦτα, εἴχομεν τὴν εὐχάριστον ἔκπληξιν, ὅτι ἀπὸ τὰς 744 οἰκογενείας τὰς ὁποίας ἐπεσκέφθη ἡ ἔρευνα, μόνον τρεῖς ἠρνήθησαν νὰ δώσουν πληροφορίας. Τοῦτο εἶναι λίαν ἀξιοσημειώτως μικρὸν ποσοστὸν διὰ μίαν ἔρευναν τοῦ εἴδους τούτου.

Κατόπιν τῶν τοιούτων προληπτικῶν μέτρων, ἐρωτᾶται κατὰ πόσον τὰ δεδομένα εἶναι ἀκριβῆ. Ἡ ἀπάντησις εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην δὲν εἶναι πλήρης, ὡς θὰ ἐπεδιώκετο. Κατὰ τὴν ἐτοιμασίαν τοῦ προγράμματος διὰ τὴν ἔρευναν ἐξετάσθη τὸ πρόβλημα τοῦτο καὶ κατεβλήθη προσπάθεια πρὸς συγκέντρωσιν πληροφοριῶν, αἵτινες θὰ ἔρριπτον φῶς ἐπ' αὐτοῦ. Παράδειγμα: Ἐτέθησαν ἐρωτήματα ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἐνοιῶν τόσοσιν εἰς τὸ ἐρωτηματολόγιον τοῦ ἀγροκλήματος (ἐντύπου Β) ὅσον καὶ εἰς ἐκεῖνο τῆς Κοινότητος (ἐντύπου Γ). Τὰ ἐρωτήματα ἀφεώρων ἀγροτικὰ ζητήματα. Τὰ δεδομένα ἐκ τῶν δύο τούτων πηγῶν, παρουσίαζον χωριστὰς ἐκτιμήσεις, οὐσιαστικῶς ταυτοσήμες, τῶν

όποιων δύνανται νά συγκριθῆ ἡ συνοχή. Ἄλλο παράδειγμα εἶναι ὁ ἐσωτερικός ἔλεγχος τῶν δεδομένων ἐπὶ τῆς καταναλώσεως τροφίμων μεταξύ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἑπταήμερου διαιτολογικῆς ἐρεύνης καὶ ἐκείνων τὰ ὁποῖα ἐπετεύχθησαν κατόπιν κατ' οἶκον ἐρωτήσεων, ἐπὶ τῆς συνολικῆς καταναλώσεως τροφίμων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους 1947.

Συμπωματικῶς, τὸ παράδειγμα αὐτὸ εἶναι μὲν πρόχειρον ἀλλὰ πάντως ἀρκούντως ἐξυπηρετικόν. Ἐφ' ὅσον αἱ ἐκτιμήσεις, αἱ προερχόμεναι ἀπὸ τὴν ἔρευναν δὲν ἐξαρτῶνται ἀπὸ καμμίαν ἐπίσημον στατιστικὴν ὑπηρεσίαν, τὰ πορίσματα τῆς ἐρεύνης δύνανται νά παραβληθοῦν πρὸς τὰ τῆς ἐπίσημου Στατιστικῆς ὑπηρεσίας. Ἐγένοντο ἤδη τινες ἐκ τῶν παραβολῶν τούτων καὶ ἐκτίθενται εἰς ἐτέραν παράγραφον τοῦ Παραρτήματος τούτου ὑπὸ τὸν τίτλον «Ποιοτικὴ ἀξιολόγησις».

4.—*Ἐτερα αἵτια ἐπηρεάζοντα τὸ Σχῆδιον τῆς Ἐρεύνης*

Εἰς προηγουμένης παραγράφου ἀνεφέρθη, ὅτι ἡ δειγματοληψία θεωρεῖται ἀξιόπιστον μέσον πρὸς ἐξεύρεσιν δεδομένων, ἐάν διεξαχθῆ συμφώνως πρὸς ὀρισμένες στατιστικὰς ἀρχάς. Ἀπεδείχθη δὲ ὅτι αὕτη εἶναι τὸ μέσον μὲ τὸ ὁποῖον ἐπιτυγχάνεται οἰκονομία καὶ χρόνου καὶ χρήματος κατὰ τὴν διεξαγωγὴν ἐρεύνης, ἐκτάσεως ὁμοίας τῆς παρουσίας, μὲ χρήσιμα πορίσματα. Ἐτονίσθη, ἐπίσης, ὅτι ἐλήφθησαν τὰ ἐνδεικνυόμενα μέτρα πρὸς ἐξομάλυνσιν τῶν σφαλμάτων τῶν ἐρωταποκρίσεων. Ἐπιπροσθέτως πρὸς τὰ ἀνωτέρω, ὑπάρχουν ἄλλα προβλήματα κατὰ τὴν κατάστροφωσιν τοῦ σχεδίου τῆς γενικῆς ἐρεύνης, (ἤτοι ἐτοιμασία μιᾶς λογικῆς διαρθρώσεως τῆς ἐρεύνης). Παράδειγμα: Ὑπῆρχεν ἓνας ἀριθμὸς διαφόρων θεμάτων πρὸς ἐξέτασιν καὶ ἐζητεῖτο ὅπως τὰ θέματα ταῦτα συνενωθοῦν, διὰ νά γίνῃ μία ἐνιαία ἔρευνα δι' ὅλα. Μέγα ἐνδιαφέρον εἶχον τὰ χαρακτηριστικὰ ὄχι μόνον τῶν οἰκογενειῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀγροκτημάτων καὶ τῶν Κοινοτήτων. Πρὸς τούτοις ἐζητοῦντο λεπτομερέστεραι μελέται σχετικῶς πρὸς τὰ διαιτολόγια, τὰς προσβολὰς ἐκ φυματώσεως κλπ. Διὰ τοῦ καταρτισμοῦ ἐνὸς σχεδίου, τὸ ὁποῖον ἐπέτρεψε τὴν μελέτην τῶν ἀνωτέρω καὶ ἄλλα ἐρευνῶν ταῦτοχρόνως, βάσει τοῦ ἴδιου προγράμματος τῆς δειγματοληψίας, ἐπραγματοποιήθησαν μεγάλα οἰκονομίαι ἀνευ θυσίας εἰς βάρος τῆς συγκεντρώσεως τῶν πληροφοριῶν. Εἰς τὴν πραγματικότητά ἠδὲν ἔβλεποντο ἡ ἀξία τῶν οὕτω συγκεντρωθεισῶν πληροφοριῶν, καθόσον αἱ μικρότεραι μελέται ἠδύναντο νά ἐνισχυθοῦν μὲ τὰ στοιχεῖα τῆς μεγαλυτέρας ἐρεύνης, ἐάν φυσικὰ ἐχρησιμοποιοῦντο κατάλληλοι στατιστικαὶ μέθοδοι. Ἄλλως, θὰ ἦτο μὲν οἰκονομία ἢ παράλειψις ἐλέγχου ὀρισμένων ἀπόψεων τοῦ γενικοῦ Κρητικοῦ προβλήματος ἐκ τῆς ἐρεύνης, ἀλλὰ μὲ ἀνοχήν τῆς ἀναμενομένης ζημίας εἰς βάρος τῆς γενικῆς ὠφελιμότητος τῶν δεδομένων.

Ὡσαύτως, ἐτονίσθη τὸ πρόβλημα τῶν ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ἐιδικῶν ἐξετάσεων, αἵτινες θὰ ἠδύναντο νά στηρίζωνται εἰς ὀρισμένας βάσεις, ὅπως τῆς γενικῆς ἐρεύνης. Ἡ ἀκριβὴς φύσις καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐιδικῶν τούτων ἐξετάσεων δὲν ἦτο δυνατόν νά προβλεφθοῦν, ἠδύναντο ὅμως νά γίνῃ προπαρασκευῆ δι' ὀρισμένας ἐξ αὐτῶν.

Διὰ τῆς λήψεως ὑποδείγματος ἀπὸ τὰς οἰκογενείας τὰς διαλαμβανόμενας εἰς τὴν γενικὴν ἔρευναν, πρὸς τὸν σκοπὸν ἐιδικῆς ἐρεύνης ἐπὶ τῆς ἑπταήμερου διαιτολογικῆς ἐξετάσεως, ἐπετεύχθη καλυτέρα ἀξιοποίησις τῶν δεδομένων εἰς τὴν μικροτέρας ἐκτάσεως ἔρευναν.

Ἄλλα στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νά ληφθοῦν ὑπ' ὄψει κατὰ τὸν κα-

ταρτισμόν τοῦ καταλλήλου προγράμματος διὰ τὴν ἔρευναν, διελάμβανον τὸ εἰς χρόνον, χρήμα καὶ ἐφόδια κόστος δαπάνης τοῦ ταξιδίου τῆς δειγματοληψίας, τῶν συνεντεύξεων καθὼς καὶ ἄλλων τινῶν ἐνεργειῶν.

Ὁ τελικῶς προκριθεὶς ἀριθμὸς τῶν ἀγροκτημάτων καὶ οἰκογενειῶν, δι' ἐκάστην ἐκ τῶν δειγμάτων-Κοινοτήτων, καθωρίσθη ἀναλόγως τοῦ χρόνου ὃ ὁποῖος ἀπαιτεῖται διὰ τοὺς ἐρευνητάς, διὰ νὰ διανύσουν τὰς ἀποστάσεις μεταξὺ τῶν Κοινοτήτων, διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὸν κατάλογον τοῦ ἀριθμοῦ τῶν οἰκογενειῶν εἰς τὰς Κοινοτήτας ἐκεῖνας, νὰ καθορίσουν τὰς συγκεκριμέναις οἰκογενείας, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐξετασθοῦν διὰ νὰ διεξαγάγουν τὰς συνεντεύξεις. Ὑπελογίσθη ὅτι ὁμάς ἐκ δύο ἐρευνητῶν, ἠδύνατο νὰ ὀλοκληρώσῃ τὸ ἔργον τοῦτο εἰς ἐκάστην Κοινότητα ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν.

Ὅταν συγκριθῇ μὲ οἰονδήποτε ἄλλον τρόπον κατανομῆς τοῦ φόρτου τῆς ἐργασίας, ὃ ἀνωτέρω προτιμηθεὶς τρόπος διαθέσεως τοῦ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν μας εὐρισκομένου ἐμπύχου καὶ ἀψύχου ὕλικου, φαίνεται ὃ καλῦτερος περίπου. Αἱ κατὰ τὴν ἔρευναν ἀποκτηθεῖσαι ἐμπειρίαι, ἀπέδειξαν ὅτι καὶ αἱ ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω ζητημάτων εἰκασίαι ἦσαν λογικῶς ὀρθαὶ καὶ ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ ἐνεργηθῇ ἡ παρούσα συγκεκριμένη ἔρευνα, ἐκ νέου θὰ ἐγένετο περίπου ἡ ἴδια κατανομή ἐργασίας.

Ἄλλο θίμα πρὸς ἐξέτασιν ἦτο ὃ ἐκ τῶν προτέρων καθορισμὸς τοῦ εἴδους τῶν συγκρίσεων, αἱ ὁποῖαι θὰ ἠδύνατο νὰ γίνουν μεταξὺ τῶν διαφόρων ὁμάδων τῆς Κρήτης. Ἐπὶ παραδειγματι, σύγκρισις μεταξὺ τῶν χαρακτηριστικῶν τῶν οἰκογενειῶν, τῶν εὐρισκομένων εἰς τὰς Κοινοτήτας, ἔναντι ἐκείνων τῶν ἀστικῶν κέντρων, θὰ εἶναι χρήσιμος.

Διὰ νὰ ἀποβῇ ἡ σύγκρισις αὕτη κατὰ τὸ δυνατόν ἀποδοτικωτέρα, τὸ δεῖγμα πρέπει νὰ περιέχῃ περίπου τὸν ἴδιον ἀριθμὸν οἰκογενειῶν ἐξ ἐκάστης ὁμάδος. Τοῦτο ὅμως θὰ ἠλάττωνε τὴν ἀκριβείαν τῶν ἐκτιμήσεών μας περὶ τῶν γενικῶν χαρακτηριστικῶν τῆς Κρήτης. Οὕτω τελικῶς ἀπεφασίσθη, ὅτι ἡ καλυτέρα ἐκλογή θὰ ἦτο ἡ τοῦ συμμετρου δείγματος. Οἱ διὰ τοῦ σχεδίου τούτου τῆς κατανομῆς ἐξαχθέντες ἀριθμοί, θὰ ἦσαν ἀρκούντως μεγάλοι διὰ νὰ ἐπιτρέψουν τὴν σύγκρισιν μὲ βαθμὸν τινα ἀκριβείας, ἥτις ἐθεωρήθη ἱκανοποιητική.

5. — Σύντομος σκιαγραφία τοῦ Σχεδίου τῆς Ἐρέυνας

Μετὰ τὰς ὡς ἀνωτέρω συζητήσεις καὶ ἀφοῦ ἐξητάσθησαν πολλὰ ἄλλα ἐφαρμόσιμα προσχέδια δι' ἔρευναν, τὸ τελικὸν σχέδιον ἐμορφοποιήθη. Ἐξελέγησαν ὁκτὼ διάφοροι μονάδες πρὸς ἐξέτασιν, αἱ ὁποῖαι ἦσαν αἱ ἐξῆς :

Σχηματικὴ περίληψις τῶν ἐν Κρήτη μονάδων, αἱ ὁποῖαι παρατηρήθησαν καὶ ἐμελετήθησαν ὑπὸ τῶν προγραμματισθεῖσων ἐρευνῶν

Ἡ ὑπὸ παρατήρησιν μονὰς	Ἐντυπον τῶν δεδομένων
1. Κοινότης (ἢ Δῆμος)	Γ
2. Χωρίον	Γ
3. Μονὰς καταλύματος μὲ ἐνοίκους	Α
4. Οἰκογένεια	Α, Ι, Ι, α, J
5. Πρόσωπα πάσης ἡλικίας	Α
Γεννηθέντα κατὰ τὰ ἔτη, 1946, 1947, 1948	Α—1

Η υπό παρατήρησιν μονάς**Έντυπον τῶν δεδομένων**

1—Πρόσωπα ηλικίας 1-6 ἐτῶν	Z
7—Πρόσωπα ηλικίας 7-19 ἐτῶν	H
*Έγκυος γυνή	ΣΤ
Θηλάζουσα γυνή	Στ
6. *Αγρόκτημα καὶ ὑποαγρόκτημα	A,B
7. *Έγγραφαὶ θανάτων εἰς κοινοτικά ληξιαρχεῖα	Γ
8. *Έγγραφαὶ γεννήσεων εἰς τοὺς καταλόγους Κοινότητος	Γ

Πρὸς ἀπόκτησιν τῶν ζητουμένων πληροφοριῶν, σχετικῶς πρὸς τὰς ἀνωτέρω ὀκτῶ διαφόρων εἰδῶν μονάδας, (αἱ ὁποῖαι ἐπρόκειτο νὰ τεθοῦν ὑπὸ παρατήρησιν) παρεσκευάσθησαν ἕνδεκα διάφορα ἔντυπα, εἰς τὰ ὁποῖα θὰ ἀνεγράφοντο αἱ πληροφορίες καὶ θὰ ἐτίθεντο τὰ ἐρωτήματα πρὸς τοὺς ἐρωτωμένους, ὅπου ἐχρησιμοποιεῖτο τὸ σύστημα τῶν ἐρωταποκρίσεων. Τὰ ἔντυπα ταῦτα ἦσαν τὰ ἑξῆς :

Σχηματικὴ περιλήψις τῶν ἐντύπων ἐρεύνης, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὴν ἔρευναν τῆς Κρήτης, αἱ πηγαὶ τῶν πληροφοριῶν καὶ αἱ ὑπὸ ἐξέτασιν Μονάδες

<i>*Ενδείξεις ἐντύπων</i>	<i>Πηγαι πληροφοριῶν</i>	<i>Αἱ ὑπὸ ἐξέτασιν</i>
"Έντυπον Α	Συνέντευξις μετὸν οἰκογενειάρχην ἢ ἄλλο κατάλληλον πρόσωπον.	Μονὰς καταλύματος μετὰ ἐνοίκους, οἰκογένεια, ἕκαστον πρόσωπον τῆς οἰκογενείας, ὑποαγρόκτημα.
"Έντυπον Α—1	Συνέντευξις μετὰ οἰκογενειάρχην ἢ μετὰ ἄλλο κατάλληλον πρόσωπον.	Πρόσωπα γεννηθέντα κατὰ τὰ ἔτη 1946, 1947, 1948.
"Έντυπον Β	Συνέντευξις μετὰ διευθύνοντα τὸ αγρόκτημα ἢ ἄλλο κατάλληλον πρόσωπον.	*Αγρόκτημα (κατὰ τὴν δήλωσιν τοῦ ἀπογραφομένου.)
"Έντυπον Γ	Συνέντευξις μετὰ Πρόεδρον Κοινότητος, τὸν ἱατρόν, ἢ ἄλλα στελέχη καὶ λήψις πληροφοριῶν ἀπ' εὐθείας ἐκ τῶν κοινοτικῶν ληξιαρχείων, περὶ γεννήσεων, θανάτων καὶ γάμων.	Κοινότης, χωρίον, ἔγγραφαὶ θανόντων προσώπων ἢ κοινοτικοὶ κατάλογοι θανάτων καὶ γεννήσεων.
"Έντυπον Ε	Συνέντευξις μετὰ ἐγκύους	"Έγκυοι γυναῖκες.
"Έντυπον ΣΤ	> > θηλαζούσας	Θηλάζουσαι.
"Έντυπον Ζ	Συνέντευξις μετὰ μητέρας καὶ ἢ ἀπ' εὐθείας μέτρησις παιδὸς ὑπὸ τοῦ ἐξε-	

<i>*Ενδείξεις εντύπων</i>	<i>Πηγαι πληροφοριών</i>	<i>Αί υπό εξέτασιν</i>
	ταστο.	*Ατομα 1—6 ἐτών.
*Έντυπον Η	Συνέντευξις μετά τοῦ παιδὸς καὶ ἄμεσος μέτρησις.	*Ατομα 7—19 ἐτών
*Έντυπον Ι	Συνέντευξις μετὰ τὴν οἰκοδόμοισιν.	Οἰκογένεια
*Έντυπον Ι—α	Ἄρχεῖα τηρηθέντα παρὰ τῆς οἰκοκυρᾶς ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ ἀπογραφέως.	Οἰκογένεια
*Έντυπον J	Συνέντευξις μετά τῆς οἰκοδομοῦ.	Οἰκογένεια

Τὰ εἶδη τῶν ἀντικειμένων καὶ τῶν προσώπων, διὰ τὰ ὅποια αἱ ὑπὸ ἔρευναν ὄκτῳ διάφοροι μονάδες, ἐπρόκειτο νὰ ἐξετασθοῦν εἶναι τὰ ἑξῆς:

1.—*Κοινότητες*. Διὰ τὴν συγκέντρωσιν δεδομένων ἐπὶ τῶν ἑξῆς χαρακτηριστικῶν: συνθέσεως τῆς Κοινότητος (ἀριθμὸς καὶ μέγεθος τῶν χωρίων), γενικῶν κοινοτικῶν ὑπηρεσιῶν καὶ διευκολύνσεων, κοινοτικῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων, δημοσίας ὑγείας, ἀγοραπωλησιῶν τροφίμων καὶ συνηκῶν, γεωργικῶν προϊόντων, ζῶων ἀγροκτημάτων, γενικῆς στατιστικῆς καὶ γενικῆς στεγασέως.

2.—*Χωρία*. Πρὸς συγκέντρωσιν δεδομένων ἐπὶ τῶν ἑξῆς χαρακτηριστικῶν πηγῶν: κατονομῆς καὶ διαθέσεως ποσίου ὕδατος, σχολείων καὶ σχολικῶν διευκολύνσεων, γενικῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ χωρίου καὶ διευκολύνσεων αὐτοῦ

3.—*Μονάδες καταλύματος με ἐνοίκους*. Πρὸς συγκέντρωσιν δεδομένων ἐπὶ τῶν ἑξῆς χαρακτηριστικῶν: συνθέσεως μονάδος καταλύματος (ἀριθμὸς καὶ εἶδος αἰθουσῶν), πολεμικῶν ζημιῶν, ὑγειονομικῶν διευκολύνσεων κλπ.

4.—*Οἰκογένεια*. Πρὸς συγκέντρωσιν δεδομένων ἐπὶ τῶν ἑξῆς χαρακτηριστικῶν: συνθέσεως τῆς οἰκογενείας, καταναλώσεως τροφίμων διαιτολογικῶν συνηθειῶν, ἡμερησίου διαιτολογίου, οἰκογενειακοῦ εἰσοδήματος, οἰκιακῆς βιοτεχνίας, θνησιμότητος, νοσηρότητος ἑπταήμερου διαιτολογίου, ἐπιπλώσεως καὶ ἐφοδίων ἐν γένει.

5.—*Πρόσωπα*. Πρὸς συγκέντρωσιν δεδομένων ἐπὶ τῶν ἑξῆς χαρακτηριστικῶν: σωματικῆς μετρήσεως, ἐκπαιδεύσεως, ἀπασχολήσεως, ὑγείας κλπ.

6.—*Ἄγροκτῆματα καὶ ὑποαγροκτῆματα* (τὰ ἀγροτεμάχια λεγόμενα). Πρὸς συγκέντρωσιν δεδομένων ἐπὶ τῶν ἑξῆς χαρακτηριστικῶν: ἀγροτικῶν προσόδων, γεωργικῶν προϊόντων, ζῶων ἀγροκτημάτων, βιοτεχνίας, διαθέσεως τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων εἰς τὴν ἀγοράν, ἐμπύχου ὕλικου ὡς οἰκονομικοῦ παράγοντος, κεφαλαίου καὶ ἐξοπλισμοῦ, ὀργανώσεως, φυτοπαθολογικῶν προβλημάτων, ζωοπαθολογικῶν προβλημάτων, γεωργικῶν προϊόντων κλπ.

7.—*Κοινοτικαὶ ληξιαρχικαὶ πράξεις θανάτων*. Πρὸς ἀπόκτησιν δεδομένων σχετικῶς πρὸς τοὺς θανάτους καὶ τὰ αἷτια αὐτῶν.

8.—*Δηξιαρχικαὶ ἐγγραφαὶ γεννήσεων*. Πρὸς ἀπόκτησιν δεδομένων σχετικῶς πρὸς τὸν ἀριθμὸν γεννήσεων κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη (1946, 1947, 1948). Ἐπιπροσθέτως δὲ ἐξελέγησαν ὑπο-ὀμάδες τινες τῶν μονάδων τούτων, διὰ νὰ μελετηθοῦν ἰδιαιτέρως τὰ κατωτέρω.

α) **Ατομα γεννηθέντα κατὰ τὰ ἔτη 1946, 1947 καὶ 1948*. Σχετικὰ πλη-

ροφορία θά ληφθούν από τούς οικογενειάρχας, διά νά συγκριθούν με τά πορίσματα τῆς ἐρεύνης ἐπί τῶν καταλόγων τῶν γεννήσεων.

β) *"Ατομα 1 - 6 ἐτῶν*. Διά τὴν λεπτομερεστέραν μελέτην τῆς ὑγείας, τῆς καταστάσεως θρέψεως κλπ.

γ) *"Ατομα ἀπὸ 7 - 19 ἐτῶν*. Διά τὴν λεπτομερεστέραν μελέτην τῆς ὑγείας, θρέψεως κλπ.

δ) *"Εγκυοὶ γυναῖκες*. Διά λεπτομερῆ μελέτην τῆς ὑγείας θρέψεως κλπ.

ε) *Θηλάζουσαι γυναῖκες*. Διά λεπτομερεστέραν μελέτην τῆς ὑγείας, θρέψεως κλπ.

Αἱ μονάδες αἱ ὁποῖαι ἐπρόκειτο νά ἐξετασθοῦν, περιωρίσθησαν εἰς συνδεδυασμένον δεῖγμα, συνιστάμενον ἐκ 40 Κοινοτήτων, τεσσάρων Δήμων, 178 χωρίων, 772 μονάδων καταλυμάτων, 772 οικογενειῶν, 3152 ἀτόμων, 346 ἀγροκτημάτων, 271 ἡμιαγροκτημάτων, 1128 καταγραφῶν εἰς ληξιαρχικά βιβλία θανάτων, καὶ εἰς 44 ληξιαρχικά βιβλία γεννήσεων. Διά νά ἐξαχθῆ τὸ δεῖγμα τῶν 40 Κοινοτήτων, ἅπασαι αἱ 546 Κοινότητες κατετάγησαν κατὰ στρώματα, συνιστάμενα ἐξ ὁμοειδῶν Κοινοτήτων, ἐκάστης ὁμάδος ἀποτελουμένης ἐξ ἰσαριθμῶν κατοίκων (σύμφωνα πρὸς τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1940). Ἐντὸς τῶν ὁρίων ἐνὸς ἐκάστου τῶν στρωμάτων τούτων, αἱ Κοινότητες ἐλήφθησαν τυχαίως. Ἡ ἐπιλογή τῶν Κοινοτήτων δὲν ἐγένετο βάσει καταλογισμοῦ ἴσης πιθανότητος εἰς ἐκάστην, βασιζομένην εἰς ἀριθμὸν τῶν κατοίκων, τοὺς ὁποίους ἐκάστη Κοινότης εἶχε κατὰ τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1940. Κατόπιν τούτου, συμφώνως πρὸς τὸ σχέδιον, τὸ δεῖγμα συνίστατο ἀπὸ Κοινοτήτας μεγαλυτέρας τοῦ μέσου μεγέθους καὶ διὰ νά ἐπιτευχθοῦν ἐκτιμήσεις ἀμερόληπτοι δι' ὅλας τὰς Κοινότητας, ἔπρεπε νά σταθμισθοῦν τὰ δεδομένα ἐκάστης Κοινοτήτος, ἀντιστρόφως πρὸς τὴν πιθανότητα τῆς ἐπιλογῆς αὐτῆς. ("Ἴδε ἐπομένην παράγραφον διὰ λεπτομερείας). Καὶ οἱ τέσσαρες Δήμοι ἐξελέγησαν ὡς δειγμάτια.

Ἡ δειγματοληψία τῶν ἀγροκτημάτων καὶ οικογενειῶν εἰς ἐκάστην ἐκ τῶν Κοινοτήτων—δειγμάτων καὶ Δήμων—δειγμάτων, ὑπῆρξε, ἡ δευτέρα ἐνέργεια. Εἰς ἐκάστην Κοινότητα, ἓνα κλάσμα ἐξ ὅλων τῶν στοιχείων (οικογενειῶν, ἀγροκτημάτων κλπ.) ἐλήφθη οὕτως ὥστε νά ἦτο τὸ ἀντίγραφον πρὸς τὴν πιθανότητα τῆς ἐπιλεγείσης Κοινοτήτος—δειγματος. Δι' αὐτοῦ τοῦ μέσου ἐκάστη οικογένεια, καὶ ἕκαστον ἀγρόκτημα τῆς νήσου, εἶχεν ἴσην πιθανότητα νά ἐκλεγῆ.

Οὕτω, διὰ νά ἐπιτευχθοῦν ἐκτιμήσεις δι' ὅλην τὴν Κρήτην, τὸ μόνον ποῦ ἀπητεῖτο, ἦτο νά πολλαπλασιασθῆ τὸ συνολικὸν δεῖγμα ἐπὶ 150. Οὐδὲν ἄλλο πληροφορικὸν στοιχεῖον ἀπητεῖτο, διὰ νά ἀντληθοῦν ἐκτιμήσεις ἀπὸ τὸ δεῖγμα, ὡς ἐκ τούτου τὸ δεῖγμα ἦτο τελείως ἐλεῦθερον πάσης ἐξαρτήσεως ἐκ τῆς πληρότητος ἄλλων δεδομένων. Βάσει τοῦ σχεδίου, ἐκάστη Κοινότης—δειγμα εἶχε περὶ τὰς 15 οικογενείας καὶ περὶ τὰ 8 ἀγροκτήματα ἐντὸς τοῦ δειγματος. Ἐκάστη οικογένεια, ἐντὸς τοῦ δειγματος διείπετο ἀπὸ εἰδικούς κανονισμούς, συνταχθέντας ὑπὸ τοῦ στατιστικολόγου τῆς δειγματοληψίας. Ἐπὶ παραδείγματι, ὅταν ἔφθανον οἱ ἀπογραφεῖς εἰς τὴν Κοινότητα—δειγμα, κατήρτιζον ἀριθμητικὸν κατάλογον ὅλων τῶν ἐντὸς τῆς ὑποδειγματικῆς Κοινοτήτος εὐρισκομένων οικογενειῶν. Κατόπιν, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ κανονισμοῦ ὀριζόμενα, ἐπρόκειτο νά ἐξετασθῆ ἡ 4η οἰκία, καὶ ἐν συνεχείᾳ ἐκάστη δεκάτη. Κατὰ ταῦτα, αἱ ὑπ' ἀριθ. 4, 1, 24 κλπ. οικογένειαι ὀλοκλήρου τοῦ καταλόγου, καθωρίσθησαν ὑπὸ τοῦ σχεδίου τῆς δειγματοληψίας δι' ἐκείνην τὴν συγκεκριμένην Κοινότητα. Αἱ οικογένειαι ἐκεῖναι, αἱ ὁποῖαι ἐκαλλιέργουν ἀγρόκτημα,

έλαμβανον έντυπα έρωτηματολόγια, συνταχθέντα βάσει των χαρακτηριστικών του άγροκτήματος.

Μετά την ολοκλήρωσιν του βασικού δείγματος διά την γενικήν δειγματοληπτικήν έρευναν, καθωρίσθη άλλο ειδικόν δείγμα, ή υπόδειγμα αυτού διά την έπαταήμερον διαιτολογικήν έρευναν. Αύτη δύναται νά περιγραφηή με απλότητα ώς έξής: "Έγινε τυχαία έπιλογή έκ του ήμίσεος των Κοινοτήτων και εις τας Κοινότητες εκείνας, τό έν τρίτον των οικογενειών προεκρίθη διά την έρευναν του έπταημέρου διαιτολογίου. Ός έκ τούτου, τό δείγμα του έπταημέρου διαιτολογίου συνίστατο έκ του 1/6 όλων των οικογενειών των ευρισκομένων εις τό βασικόν δείγμα. Ούτω, τό δείγμα τουτο άντιπροσώπευε μίαν έκ των 900 του συνόλου των οικογενειών έν Κρήτη (εις τους Δήμους τό υπόδειγμα τουτο έσχηματίσθη διά της λήψεως ένός δείγματος από τά 6 έκ των βασικών δειγμάτων). Καθ' όμοιον τρόπον έξελέγησαν και άλλα υποδείγματα ("Ιδε έπομένην παράγραφον).

Γ'. ΤΕΧΝΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ

1.—Τό Σχέδιον της Δειγματοληψίας

Σκοπός της παρούσης εκθέσεως είναι ή εξιστόρησις της διαδικασίας ήτις ήκολουθήθη, κατά την έπιλογήν του δείγματος, επί του όποιου στηρίζεται ή έρευνα αύτη και έφόσον είναι σχετική και πρόσφορος εις τό νά παρέχη έξήγησιν του αίτιολογικού των διαδικασιών τούτων. Η διατύπωσις της διαδικασίας ταύτης θα παράσχη εις τόν άναγνώστην σαφή βάσιν, διά τά κρίνη την πληρότητα του δείγματος και συνεπώς και την άξιοπιστίαν των πορισμάτων.

α) *Γενικά χαρακτηριστικά της Κρήτης, σχετικώς προς τό σχέδιον της δειγματοληψίας.*—Συμφώνως προς τας καταμετρήσεις του Ύπουργείου της Άνασυγκροτήσεως, ή έπιφάνεια του έδάφους της Κρήτης είναι 8.294.32 τετραγωνικά χιλιόμετρα και συμφώνως προς την άπογραφήν του 1940 ό πληθυσμός της άνήρχετο εις 438.206 κατοίκους.

Η διοικητική διαίρεσις αύτης συνίσταται έκ τεσσάρων Νομών, αί υποδιαιρέσεις των όποιων είναι αί Έπαρχίαι, οί Δήμοι και αί Κοινότητες. Άπασαι αί γαίαι εις την Έλλάδα εύρίσκονται έντός της περιμετρικής ζώνης των Δήμων ή Κοινοτήτων. Ο Πίναξ Μ1 παρέχει σύντομον στατιστικήν παράστασιν της Πολιτικής διαρθρώσεως, μετά των δεδομένων περί πληθυσμού, συμφώνως προς την άπογραφήν έν Έλλάδι κατά τό έτος 1940.

Τά τέσσαρα κατωκημένα κέντρα της Κρήτης (πρωτεύουσαι έκάστου Νομού), έθεωρούντο ως Δήμοι (με πληθυσμόν 10.000 και πλέον κατοίκων έκαστος, ή και με όλιγωτέρους, ως πρωτεύουσα Νομού) προεκρίθησαν ως δείγμα.

Έάν ό πληθυσμός των Δήμων θεωρηθ ή ως «άστικός» και ό των Κοινοτήτων ως «άγροτικός», τότε έκ του Πίνακος Μ1 έμφαίνεται ότι ή Κρήτη κατ' ουσίαν έχει άγροτικόν πληθυσμόν. (Τά 81 ο/ο του πληθυσμού της Κρήτης έχαρακτηρίσθησαν ως τοιοϋτα, συμφώνως προς την άπογραφήν του 1940).

Η Κοινότης συνίσταται έξ ένός ή περισσοτέρων κατωκημένων συνοικισμών ή χωριών και της περίξ υπαίθρου χώρας, εις την όποιαν δυνατόν νά διαμένη προσωρινώς αριθμός οικογενειών ή άτομων κατά τό θέρος. Έν τοσοϋτώ ό μέγας δγκος του λαού ζή εις τά κατωκημένα κέντρα.

Γεωγραφικώς ή Κρήτη όμοιάζει με περιοχάς τινας των Νοτιοδυτικών Πολιτειών της Άμερικής, ένεκα των θερμών και ξηρών καλοκαιριών καθώς και των άγόνων και άγρίων βουνών της.

ΠΙΝΑΞ Μ 1. Άγροτικός και αστικός πληθυσμός καθώς και ο αριθμός των διοικητικών μονάδων της Κρήτης κατά Νομούς.

Νομός	Σύνολον	Κάτοικοι (1)		Αριθμός Διοικητικών μονάδων		
		Άστικός (2)	Άγροτικός (3)	Επαρχία	Δήμοι	Κοινότητες
Ήράκλειον	167.918	42.557	125.361	7	1	181
Λασηθι	71.172	3.558	68.614	4	1	83
Ρέθυμνον	73.026	10.972	62.054	4	1	133
Χανιά	126.090	28.213	97.877	5	1	149
Σύνολον	438.206	84.300	353.906	20	4	546

(1) Άπογραφή τοῦ 1940.

(2) «Άστικός» = Δήμος.

(3) «Άγροτικός» = Κοινότης.

Ἡ Κρήτη εἶναι μᾶλλον λεπτομήκης νῆσος, κειμένη ἐπὶ ἀνατολικο - δυτικοῦ ἄξονος, εὐρίσκεται δὲ σχεδὸν εἰς τὸ μέσον τῆς μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀφρικῆς ἀποστάσεως. Χωρίζεται ὑπὸ ὄροσειρᾶς κατευθυνομένης ἀπ' ἀνατολῶν πρὸς δυσμᾶς, τὸ κλίμα δὲν εἶναι κατὰ τὸ βόρειον ἡμισυ ἥπιον, «Εὐρωπαϊκόν» καὶ κατὰ τὸ νότιον ἡμισυ θερμόν, «Άφρικανικόν».

β) Ὑπολογισμοὶ δαπανῶν καὶ διαθέσιμοι πόροι διὰ τὴν διεξαγωγὴν τῆς ἐρεῦνης.—Διὰ νὰ καταρτισθῆ τὸ πλέον ἀποδοτικὸν σχέδιον δειγματοληψίας, δηλαδὴ διὰ νὰ ἐξασφαλισθοῦν αἱ ζητούμεναι πληροφορίες μὲ τὴν ἐλαχίστην δαπάνην χρόνου καὶ χρήματος, ἐργασίας καὶ ὕλικου, εἶναι ἐπάναγκες νὰ ὑπολογισθοῦν:

1) Τὰ διαθέσιμα εἶδη καὶ αἱ ποσότητες τῶν πόρων, καὶ 2) τὸ κόστος διὰ τὴν ἐκτέλεσιν ὄλων τῶν πραγματοποιησίμων ἐργασιῶν.

Βεβαίως, εἶναι δύσκολος, ἂν ὄχι ἀδύνατος ἡ ἐπίτευξις ἀμφοτέρων ἢ καὶ ἑνὸς ἐκ τῶν ἐπιδιωκομένων τούτων σκοπῶν, ἀλλ' εὐτυχῶς καὶ αἱ πρόχειροὶ ἐκτιμήσεις εἶναι χρησιμώταται.

Ἐν ὄψει τῆς φύσεως καὶ τῆς ἐκτάσεως τῶν ζητούμενων πληροφοριῶν, ἐθεωρήθη ὀρθὸν ὅπως, μετὰ τὴν συγκέντρωσιν αὐτῶν, καταρτισθῆ τὸ σχέδιον μὲ βάσιν πολλῶν μονάδων παρατηρήσεως ἧτοι 1) τῆς οἰκογενείας, 2) τῶν κατ' ἴδιαν προσώπων, 3) τοῦ ἀγροκλήματος καὶ 4) τῆς Κοινότητος. Μὲ τὸν ὅρον «βάσις» ἐννοεῖται ἡ μονὰς εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρονται τὰ στατιστικὰ στοιχεῖα. Π.χ. τὸ εἰσόδημα μιᾶς οἰκογενείας, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐλαιοδένδρων ἑνὸς ἀγροκλήματος, ὁ ἀριθμὸς τῶν γεννήσεων κατ' ἔτος εἰς μίαν Κοινότητα, ἡ ἡλικία κατὰ τὴν ὁποίαν ἐμβολιάζεται πρόσωπόν τι, ὁ ἀριθμὸς τῶν διαφόρων ἀσθενειῶν τὰς ὁποίας ἐθεράπευσεν ἰατρός τις, κατὰ τὴν διάρκειαν συγκεκριμένης χρονικῆς περιόδου κλπ.

Ὑπὸ τὰς ἀνωτέρω συνθήκας, θὰ ἐξησφαλίζετο οἰκονομία χρόνου, χρήματος, μόχθου καὶ ἄλλων διαθεσίμων πόρων, ἐὰν κατηρτίζετο τοιοῦτο σχέδιον δειγματοληψίας, κατὰ τὸ ὁποῖον ὅλαι αἱ ἀνωτέρω μονάδες θὰ ἐτύγχανον ταυτοχρόνου μεταχειρίσεως. Θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον, λόγου χάριν, ὅπως τὸ σχέδιον ἐξησφάλιζε συσχέτισιν ἰδιοτήτων τῶν οἰκογενειῶν, Κοινοτήτων, προσώπων κλπ. τῆς Κρήτης ἢ ἂν εὕρισκε τὰ μέσα μὲ τὰ ὁποῖα νὰ δύνανται νὰ ἐκτιμηθῶσιν αἱ τοιαῦται μετρήσεις, διὰ καταλλήλου στατιστικῆς τεχνικῆς.

Κατά ταῦτα, προεκρίθη σχέδιον δειγματοληψίας, ὅπερ εἶχεν ἀνάγκην δείγματος Κοινοτήτων καὶ κατόπιν ἐντὸς τῶν Κοινοτήτων δείγματος οἰκογενειῶν ἀγροκτημάτων καὶ ἀτόμων. Ἔπρεπε νὰ γίνῃ ἐκλογή τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Κοινοτήτων, αἵτινες θὰ ἐπελέγοντο ὡς δείγμα, καθὼς καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν οἰκογενειῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ ἐπελέγοντο ὡς δείγμα ἐντὸς τῆς Κοινοτήτος-δείγματος. Τὸ αἰτιολογικὸν τῆς ἐπιλογῆς ταύτης ἐξηγῆται ἐξ ἀριθμοῦ τινος στοιχείων κυριώτερα τῶν ὁποίων ἦσαν τὰ ἐξῆς :

1) Τὸ κόστος τῆς ἐπισκέψεως ἀριθμοῦ τινος Κοινοτήτων, ἐπιλεγεισῶν τυχαίως ὡς δείγματος. 2) Τὸ κόστος ἐπισκέψεως οἰκογενειῶν τινῶν ἐπιλεγεισῶν τυχαίως ἐντὸς ὀρισμένης Κοινοτήτος. 3) Ἡ ἔκτασις τῆς μεταβλητικότητος μεταξὺ τῶν Κοινοτήτων, ὡς πρὸς τὰ ὑπὸ καταμέτρησιν χαρακτηριστικὰ τῶν. 4) Ἡ ἔκτασις τῆς μεταβλητικότητος μεταξὺ τῶν οἰκογενειῶν καὶ ἄλλων μονάδων παρατηρήσεως, ἐντὸς τῶν ἐπιλεγεισῶν Κοινοτήτων, ὡς πρὸς τὰ χαρακτηριστικὰ τὰ ὁποῖα καταμετροῦνται. 5) Οἱ διαθέσιμοι πόροι καὶ 6) Ἡ ζητούμενη ἀκρίβεια εἰς τὰς τελικὰς ἐκτιμήσεις, τὰς πραγματοποιηθησομένας ἐκ τῶν δεδομένων τοῦ δείγματος.

Ὑπελογίσθη ὅτι θὰ χρειασθῆ χρονικὸν διάστημα μιᾶς ἐβδομάδος δι' ἓνα ἀπογραφέα, διὰ νὰ ταξειδέσῃ καὶ ἐπισκεφθῆ μίαν ἐπιλεγείσαν Κοινότητα καὶ συγκεντρώσῃ ἀπάσας τὰς ἀπαιτουμένας πληροφορίας. Τοῦτο ἐβασίσθη ἐν μέρει εἰς τὴν ἐμπειρίαν τὴν ἀποκτηθεῖσαν εἰς παρεμφερῆ ἔρευναν, ἥτις ἐνηργήθη ὑπὸ τῆς διασυμμαχικῆς ἀποστολῆς διὰ τὴν παρακολούθησιν τοῦ δημοψηφίσματος τὸ 1946 (1).

Ἡ ἐκτίμησις αὕτη βεβαίως, προϋποθέτει σχετικῶς ὀλιγοπληθῆς δείγμα οἰκογενειῶν καὶ ἀγροκτημάτων ἐκλεγομένων ἐντὸς ἐκάστης Κοινοτήτος. Κατωτέρω παρατίθεται ἀνάλυσις τοῦ ὡς ἄνω ἀπαιτουμένου χρόνου.

1) Ταξίδιον πρὸς τὸν τόπον τοῦ δείγματος	1 ἡμέρα
2) Κατάστρωσις τοῦ σχεδίου τοῦ δείγματος οἰκογενείας καὶ ἀγροκτημάτων	1 ἡμέρα
3) Συγκέντρωσις τῶν πληροφοριῶν σχετικῶς πρὸς τὴν Κοινότητα	1 ἡμέρα
4) Συγκέντρωσις τῶν πληροφοριῶν σχετικῶς πρὸς τὰ ἀγροκτήματα καὶ τὰς οἰκογενείας	3 ἡμέραι
Σύνολον	6 ἡμέραι

γ) *Τὸ μέγεθος καὶ ἡ διάρθρωσις τοῦ δείγματος.*—Ἐχοντες ὑπ' ὄψει ταυτοχρόνως τοὺς ὑπολογισμοὺς τοῦ κόστους, τὸ εἶδος καὶ τὴν ποσότητα διαθεσίμων πόρων καὶ τὴν ἀπαιτουμένην ἀκρίβειαν, καθὼς καὶ ἄλλα ἕνα πρακτικὰ στοιχεῖα, υἱοθετήσαμεν τὸ κάτωθι σχέδιον :

- 1) Νὰ ἐκλεγῆ δείγμα 40 Κοινοτήτων ἐπιπροσθέτως τῶν 40 Δήμων.
- 2) Νὰ ἐκλεγῆ δείγμα κατὰ προσέγγισιν ἐκ 15 οἰκογενειῶν ἐξ ἐκάστης τῶν 48 Κοινοτήτων, ἐν συνόλῳ 600 οἰκογενειῶν, διὰ τὰς ἀγροτικὰς ζώνας καὶ δείγμα περίπου 140 οἰκογενειῶν ἐντὸς τῶν Δήμων.
- 3) Νὰ διανεμηθῆ ἀγροτικὸν ἐρωτηματολόγιον ἐκτὸς τοῦ οἰκογενειακοῦ

(1) Τὸ πόρισμα τῆς ἐπιτροπῆς ἐκεῖνης, συνισταμένης ἐκ τῶν κ. κ. Ρ. Ι. Τζέσσον, Ρ. Χ. Μπλάιθ, Ο. Κέμπθον, καὶ Οἰ. Ε. Ντέμινγκ ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ Ἀμερικανικὸν περιοδικὸν «Στατιστικὴ Ἐνωσις» 42, 357 - 384, 1947, ὑπὸ τὸν τίτλον «Δειγματοληψία διὰ τὸν πληθυσμὸν τῆς Ἑλλάδος».

τοιούτου, εις τὰς οικογενείας ἐκείνας τοῦ δείγματος, α ὅποια ἐκαλλιέργουν ἀγροκτίματα.

4) Νά συγκεντρωθοῦν κοινοτικά πληροφορία ἀπὸ ὄλους τοὺς ἀρμοδίους πληροφοριοδότες τῆς Κοινότητος, (Γιατροὺς, Πρόεδρον Κοινότητος, κοινοτικὸν γραμματέα κλπ.).

5) Νά ἐπιλεγῆ τὸ δείγμα κατὰ τρόπον ὥστε νὰ περιλαμβάνῃ τὸ 1/150 ὄλων τῶν εις τὴν νῆσον εὐρισκομένων οικογενειῶν τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Τὸ δείγμα θὰ περιλαμβάνῃ περὶ τὰς 740 οικογενείας.

Αἱ 40 Κοινότητες θὰ ἐξησφάλιζον ἱκανοποιητικὴν ἀκρίβειαν ἐπὶ μεγαλύτερου ἀριθμοῦ μονάδων, ἐὰν ἠκολουθοῦντο κατάλληλοι μέθοδοι ἐκτιμῆσεως. Ὅμοίως αἱ 740 οικογένειαι πρέπει νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν πρέπουσαν ἀκρίβειαν εις μίαν εὐρείαν ὁμοταξίαν μονάδων.

δ) *Ἡ χρησιμοποίησις τῶν ὑπαρχουσῶν πληροφοριῶν.*—Τὸ σχέδιον δειγματοληψίας, μὴ προβλέπον τὸν τρόπον τῆς καταλλήλου χρησιμοποιήσεως τῶν εις τὴν διάθεσιν τοῦ ἀπογραφέως εὐρισκομένων πληροφοριῶν, εἶναι ἀνεπαρκές ἢ τουλάχιστον σπάταλον. Εἶναι σπάνιον, πράγματι, νὰ ἔχη τις παντελεῖ ἀγνοίαν τοῦ πρὸς ἐξέτασιν συνόλου, ὅταν ἀναλαμβάνεται μία μελέτη. Ἐν τοσοῦτῳ, εἰς τινὰς περιπτώσεις, δυνατόν νὰ στηρίζεται ἡ ἔρευνα μόνον ἐπὶ ὑπόθεσεως ἢ εἰκασίας περὶ τῆς γενικῆς φύσεως τοῦ ὑπὸ ἐξέτασιν συνόλου, ἐξ οὗ ἐλήφθη τὸ δείγμα.

Εἰς τὴν παροῦσαν περίπτωσιν τῆς ἐρεύνης τῆς Κρήτης, ὑπῆρχεν ἀριθμὸς τις ἐπισήμων πηγῶν διὰ πληροφορίας, ὅπως ἡ «Annuaire Statistique de la Grèce» καὶ τὸ «Population de la Grèce», στατιστικὰ δελτία πληθυσμοῦ καὶ γεωργίας (ἀποτελέσματα τῆς ἀπογραφῆς τοῦ πληθυσμοῦ τοῦ 1940, διὰ νὰ ἀναφέρωμεν μόνον δύο. Ἐπιπροσθέτως καὶ τὰ Ὑπουργεῖα εἶχον ἐτοιμάσει χάρτας κλπ. μὲ πληροφορίας ἐχούσας σχέσιν τινὰ πρὸς τὴν παροῦσαν ἔρευναν, μολοντί πλεῖστα ἐκ τῶν δεδομένων ἐκεῖνων ἦσαν πολὺ γενικωτέρας φύσεως, ὥστε νὰ μὴν ἐξυπηρετοῦν τοὺς ὑπὸ ἐξέτασιν σκοπούς, Ὅτι, σχετικῶς πρὸς τὴν γεωργίαν, ἀσφαλῶς ὑπῆρχον πλεῖστα ὅσα δεδομένα εις τὰ γραφεῖα, καθὼς καὶ ἄλλαι πληροφορία τῶν γεωπόνων, ἀλλὰ ἕως οὗ ταῦτα συγκεντρωθοῦν, ἐξετασθοῦν τελείως καὶ δοκιμασθοῦν, ἦσαν ἀμφιβόλου ἀξίας.

Συνεπῶς, εἰς ἐκ τῶν ἀντικειμενικῶν σκοπῶν τῆς μελέτης ταύτης εἶναι νὰ καταβληθῆ προσπάθεια, ὅπως μελετηθοῦν τὰ μέσα διὰ τὴν ἔρευναν, νὰ δοκιμασθοῦν ταῦτα καὶ ὅπου εἶναι δυνατόν νὰ ἀξιοποιῶνται αἱ πληροφορία. Τὰ εἶδη τῶν πληροφοριῶν εἶναι δυνατόν νὰ ταξινομηθοῦν ὡς ἐξῆς: α) Δημοσιευθέντα δεδομένα (συνήθως πεπαλαιωμένα) β) Μὴ δημοσιευθέντα δεδομένα, γ) Κρίσεις διαφόρων ἐμπειρογνομόνων, δ) Συνδυασμὸς τῶν ἀνωτέρω.

Ἡ πληροφορία αὕτη δύναται νὰ χρησιμοποιηθῆ: 1) Ὡς ἔλεγχος ἐπὶ τῆς ἀκρίβειας τῆς δειγματοληπτικῆς ἐρεύνης. 2) Διὰ τὴν ἐπιλογὴν «ἀντιπροσωπευτικότερου» δείγματος, 3) Διὰ τὴν πραγματοποίησιν ἀκριβεστέρων ἐκτιμῆσεων, ἀντληθεισῶν ἐκ τινος δείγματος, χωρὶς νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ἡ πληροφορία.

Ἐνταῦθα θὰ ἀσχοληθῶμεν μὲ τὴν χρησιμοποίησιν μέρους τῶν πληροφοριῶν τούτων, κατὰ τὴν ἐπιλογὴν τοῦ δείγματος δηλ. κατὰ τὴν κατάστρωσιν τοῦ σχεδίου τοῦ δείγματος. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον, ὑπάρχουν τρεῖς περιπτώσεις κατὰ τὰς ὁποίας δύναται νὰ γίνῃ ἡ χρησιμοποίησις αὕτη: 1) Ἡ διὰ τῆς στρωματοποιήσεως. 2) Ἡ διὰ τοῦ καθορισμοῦ διαφόρων πιθανοτήτων διὰ τὴν ἐπιλογὴν τῶν ἐπὶ μέρους μονάδων τῆς δειγματοληψίας. 3) Ἡ τῆς χρησιμοποίησεως ὡς βάσεως διαφορικῶν ποσοστῶν δειγματοληψίας.

Δεδομένου ότι αι περιπτώσεις 1 και 2 θά εξετασθῶν εἰς τὰς ἐπομένως παραγράφους (ε' καὶ στ') μία ἀπλή παρατήρησις περὶ τῆς περιπτώσεως 3 θά γίνῃ ἔνταυθα.

Ὡς βάσις διὰ τὰ διαφορικά ποσοστά δειγματοληψίας, ἡ χρησιμοποίησις προγενεστέρων πληροφοριῶν περιορίζεται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς εἰς περιπτώσεις, ὅπου μόνον ἓν χαρακτηριστικὸν εὐρίσκεται ὑπὸ καταμέτρησιν. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην τὸ ἐνδιαφέρον ἦτο διὰ μέγαλον ἀριθμὸν χαρακτηριστικῶν κάστης μονάδος μετρήσεως (ὅπως τοῦ ἀγροκλήματος τῆς Κοινότητος, τῆς οικογενείας κλπ.) καὶ κατὰ συνέπειαν δὲν ἐγένετο περαιτέρω ἐξέτασις αὐτῶν.

ε') **Στρωματοποιήσις.**—Τὰ ἐπιχειρήματα, τὰ ὁποῖα μόλις ἐξετέθησαν ἀνωτέρω κατὰ τῆς χρησιμοποιήσεως διαφορικῶν ποσοστῶν δειγματοληψίας εἰς τὰ δείγματα γενικοῦ ἀντικειμενικοῦ σκοποῦ, εἶναι ἐξ ἴσου πρόσφορα διὰ τὴν ἀπλήν στρωματοποίησιν. (Πράγματι διὰ τὴν χρησιμοποιήσιν διαφορικῶν ποσοστῶν δειγματος, πρέπει νὰ προκρίθῃ σχέδιόν τι στρωματοποιήσεως). Ὑπάρχει, ὅμως, μία σημαντικὴ διαφορὰ. Ἐνῶ ἡ κακὴ ἐφαρμογὴ τοῦ διαφορικοῦ ποσοστοῦ τῆς δειγματοληψίας, δυνατόν νὰ προκαλέσῃ ζημίαν εἰς ἀκρίβειαν, ἡ ἀτυχὴς ἐπιλογὴ κριτηρίου διὰ τὴν στρωματοποίησιν, δὲν συνεπάγεται σοβαρὰς ζημίας εἰς βάρος τῆς ἀκρίβειας, ἔναντι τῆς παντελοῦς μὴ στρωματοποιήσεως.

Ὁμοίως, ἔχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ ἔρευνα ἐπιδιώκει γενικωτέρους σκοποὺς, ἡ καταλληλοτέρα μέθοδος στρωματοποιήσεως, εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία χρησιμοποιεῖ πληροφορίας βασιζομένης εἰς τὴν ὁμοιογένειαν, ὅπου εἶναι δύσκολος ἡ ποσοτικὴ ἐκτίμησις. Αὕτη θά περιελάμβανε διάστημα ἐμπιστοσύνης, γενικῶς περιοχᾶς καλλιέργειας εὐρείας ἐκτάσεως ὁμοίου κλίματος κλπ. Πληροφοριᾶν τῶν ὁποίων εἶναι εὐκόλος ἡ ποσοτικὴ ἐκτίμησις, ὅπως τὸ ὑψόμετρον τῆς τοποθεσίας, ἡ πυκνότης πληθυσμοῦ, μέσον μέγεθος οικογενείας κλπ. δύνανται συνήθως νὰ χρησιμοποιουνται ἀποτελεσματικώτερον εἰς τὰς διαδικασίας ἐκτίμησης. Εἰς τὴν παρούσαν περίπτωσιν, ὡς βάσις τῆς στρωματοποιήσεως ἐχρησιμοποιήθη συνδυασμὸς ἐκτάσεως τύπου ἀγροτικῆς καλλιέργειας, γεωγραφίας καὶ ποιιστικῶν περιοχῶν. Ἐπίσης, διὰ νὰ διατηρηθῇ ἡ ἀπλότης τῶν ὑπολογισμῶν διὰ τὴν στατιστικὴν ἀνάλυσιν, τὰ στρώματα ἔγιναν ἰσάριθμα μὲ τὰς μονάδας δειγματος. Μὲ αὐτὴν τὴν βάσιν, ἡ Κρήτη ἐχωρίσθη εἰς 20 στρώματα ἐξ ἐκάστου τῶν ὁποίων ἐπελέγησαν 2 Κοινότητες. (Ἴδε εἰκόνα 41 διὰ μέγεθος καὶ τοποθεσίαν δειγματος Κοινοτήτων. Ἴδε ἐπίσης εἰκόνα 1).

στ) **Ἴσαι πιθανότητες ἔναντι μεταβλητῶν τοιούτων διὰ τὴν ἐπιλογὴν θέσεων.**—Μετὰ μεγάλης προσοχῆς συνεζητήθη ἡ ἰδέα νὰ γίνῃ ἡ ἐπιλογὴ τῶν Κοινοτήτων ἀπὸ τὰ στρώματα, μὲ ἴσας πιθανότητας, διὰ νὰ διευκολυνθῇ ὁ ὑπόλογισμός τῶν ἐκτίμησης διὰ τὰς Κοινοτήτας.

Ἐάν ἐγένετο τοῦτο, ἀναμφιβόλως θά παρουσιάζετο ἀπώλεια εἰς τὴν ἀκρίβειαν τῶν δεδομένων τῶν οικογενειῶν καὶ τῶν ἀγροκτημάτων. Τὸ μέγεθος τῆς τοιαύτης ἀπωλείας θά ἐξηρτάτο, ἴσως, ἐκ τῆς ἐκτάσεως τῆς μεταβολῆς, ἣτις ὑπάρχει μεταξύ τῶν Κοινοτήτων, ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀγροκτημάτων καὶ τῶν οικογενειῶν. Διὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ σημείου τούτου κατηρτίσθη ὁ Πίναξ Μ2 (Ἴδε Εἰκόνα 3 διὰ τὴν κατανομήν τοῦ πληθυσμοῦ).

Ἡ ἐξέτασις τοῦ πίνακος τούτου δεικνύει ὅτι ὁ ἔλεγχος τοῦ μεγέθους τῆς μεταβλητικότητος τῶν Κοινοτήτων, μετὰ πιθανότητων βασιζομένων ἐπὶ τοῦ μεγέθους, ἦτο ἡ καλυτέρα λύσις, ἔστω καὶ ἂν ἐπρόκειτο νὰ καταλήξῃ εἰς πολυπλοκωτέραν διαδικασίαν διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῶν χαρακτηριστικῶν τῶν Κοινοτήτων.

ΠΙΝΑΞ Μ2. Κατανομή Συχνότητας τῶν Κοινοτήτων καὶ Δήμων κατ' ἀριθμὸν κατοίκων τὸ 1940.

Ἀριθμὸς κατοίκων	Συχνότης	Ἀριθμὸς κατοίκων	Συχνότης	Ἀριθμὸς κατοίκων	Συχνότης
0— 99	0	1100—1199	4	5000—5499	—
100— 199	19	1200—1299	7	5500—5999	—
200— 299	63	1300—1399	8	6000—6499	—
300— 399	94	1400—1499	5	6500—6999	—
400— 499	71	1500—1999	13	7000—7499	—
500— 599	75	2000—2499	7	7500—7999	—
600— 699	56	2500—2999	2	8000—8499	—
700— 799	40	3000—3499	4	8500—8999	—
800— 899	35	3500—3999	1	9000—9499	—
900— 999	27	4000—4499	—	9500—9999	—
1000—1099	15	4500—4999	1	10000— καὶ ἄνω	3

ζ) Ἡ ἐπιλογή τοῦ δείγματος.—Μετὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ γενικοῦ σκιαγραφήματος τοῦ σχεδίου τῆς δειγματοληψίας, ἀπεφασίσθη ὅπως τὸ δείγμα περιέχῃ περὶ τὰς 725 οἰκογενείας, εὑρισκομένης ἐντὸς τῶν 40 Κοινοτήτων καὶ τῶν τεσσ-

Εἰκ. 41.—Ὁρια ἀγροτικῶν στρωμάτων ἐρεῦνης τῆς Κρήτης, 1948

σάρων Δήμων. Τοῦτο ἀντεπροσώπευεν ἓν γενικὸν ποσοστὸν τοῦ δείγματος 1 πρὸς 150 (ἐάν ἀκολουθηθοῦν αἱ πρέπουσαι διαδικασίαι θὰ περιληφθῆ εἰς τὸ δείγμα ὡσαύτως τὸ 1/150 τῶν ἀγροτῶν τῆς Κρήτης, ὅπως καὶ τὰ ἄλλα στοιχεῖα τῆς νήσου).

Πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἐξετάσεως τοῦ ἐπομένου ζητήματος, ὠρίσθησαν δύο ζῶναι ἦτοι: 1) ἡ ἀστικὴ ζώνη καὶ 2) ἡ ἀγροτικὴ τοιαύτη, ὅπου (βάσει τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1940), οἱ μὲν 4 Δήμοι ἀποτελοῦν τὴν ἀστικὴν αἱ δὲ 546 Κοινότητες τὴν ἀγροτικὴν ζώνην.

Ὁ Πίναξ Μ3 παρουσιάζει τὸν ἀριθμὸν τῶν κατοίκων τῶν δύο ζωνῶν, καθὼς καὶ τὸν πιθανὸν ἀριθμὸν οἰκογενειῶν εἰς ἕκαστον δείγμα (βάσει τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1940). Αἱ ἀπὸ τοῦ 1940 καὶ ἐντεῦθεν ἐπελθοῦσαι μεταβολαὶ

του πληθυσμού, τόσοι εις τὰ σύνολα ὅσον καί εις τὸ ποσοστὸν μεταξὺ τῶν δύο ζωνῶν, θὰ ἀνταντακλῶνται δεόντως ἐν τῷ δείγματι. Θὰ εἶναι, ὅμως, πρόσφορον νὰ χρησιμοποιηθοῦν οἱ ἀριθμοὶ τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1940 διὰ τὴν σαφεστέρα ἐπεξήγησιν τῆς κατὰ σειράν σπουδαιότητος αὐτῶν.

ΠΙΝΑΞ Μ3. Κατανομὴ τῶν δειγμάτων μεταξὺ ἀστικῶν καὶ ἀγροτικῶν ζωνῶν.

Ζώνη	Ἀριθμὸς θέσεων	Ἀριθμὸς κατοίκων	Ἀριθμὸς οἰκογενειῶν	Προσδοκώμενος (πιθανὸς) ἀριθμὸς οἰκογενειῶν ἐντὸς τοῦ δείγματος
Ἀστικά (πόλεις)	4	84,300	20,730	138,20
Ἀγροτικά (Κοινοότητες)	546	353,906	87,703	584,69
Σύνολον	550	438,206	108,433	722,89

Δεδομένα τοῦ 1940. Ὁ «προσδοκώμενος» ἀριθμὸς οἰκογενειῶν εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν οἰκογενειῶν, διαιρούμενος διὰ τοῦ 150.

Εἰς τὸν πίνακα Μ3 θὰ παρατηρηθῆ, ὅτι αἱ 138 οἰκογένειαι εἶναι «πιθαναί» εἰς τὸ ἀστικὸν καὶ αἱ 585 εἰς τὸ ἀγροτικὸν τμήμα τοῦ δείγματος. Αἱ «πιθανότητες» αὗται θὰ ἰκανοποιηθοῦν μόνον ὅταν δὲν ὑπάρξῃ διαφορὰ μεταξὺ τῶν σημερινῶν ἀριθμῶν οἰκογενειῶν καὶ τῶν τοῦ 1940. Ἀσφαλῶς ἀναμένεται ποιά τις μεταβολή, ὃ δὲ σκοπὸς τοῦ δείγματος εἶναι νὰ ἐξασφαλισθῆ τὸ λογικῶς ἀκριβὲς μέτρον τῆς μεταβολῆς ἐκείνης. Ἐάν οἱ εἰς τὸ δείγμα μας εὑρεθέντες ἀριθμοὶ διαφέρουν τῶν πιθανῶν τούτων ἀριθμῶν, ἢ διαφορὰ αὕτη θὰ εἶναι τὸ μέτρον τῆς μεταβολῆς ἐκείνης. Αἱ «πιθαναί» 138 οἰκογένειαι διὰ τὸ ἀστικὸν δείγμα, πρόκειται νὰ ληφθῶσι διὰ τῆς δειγματοληψίας ἐκάστης τῶν τεσσάρων πόλεων, τῶν διαλαμβανουσῶν τὴν ἀστικὴν ζώνην μετὰ λόγον τὸ 1/150όν. Μετὰ τὴν βᾶσιν ταύτην ἐμφανίζεται εἰς τὸν Πίνακα Μ4 ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐξ ἐκάστης πόλεως «προσδοκώμενων» (πιθανῶν) οἰκογενειῶν. Λεπτομέρεια ἐπὶ τῆς δειγματοληψίας ἐντὸς τῆς πόλεως παρέχονται εἰς τὴν παράγραφον «Θ'».

ΠΙΝΑΞ Μ4. Διάρθρωσις τῆς ἀστικῆς ζώνης κατὰ Δῆμον.

Πόλις	Ἀριθμὸς κατοίκων	Ἀριθμὸς οἰκογενειῶν	«Πιθανὸς» ἀριθμὸς οἰκογενειῶν εἰς τὸ δείγμα
Χανιά	28,213	6,914	46,09
Ρέθυμνον	10,972	2,780	18,53
Ἡράκλειον	42,559	10,333	68,89
Ἁγ. Νικόλαος	2,558	703	4,69
Ἀστικὴ ζώνη, σύνολον	84,300	20,730	138,20

Δεδομένα ἐκ τῆς ἀπογραφῆς 1940. Ὁ «προσδοκώμενος» (πιθανὸς) ἀριθμὸς εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν οἰκογενειῶν διὰ 150.

Αἱ 585 «πιθαναί» οἰκογένειαι διὰ τὸ ἀγροτικὸν δείγμα δὲν ἐλήφθησαν ἐξ ἐκάστης τῶν 546 Κοινοτήτων, ἀλλὰ ἀπὸ τὰς 40 ἐξ αὐτῶν. Αἱ 40

αύται Κοινότητες, επέλεγον από τὰ 20 στρώματα, ἀνά 2 ἐξ ἐκάστου στρώματος. Ἡ σύνθεσις ἐκάστου τῶν 20 στρωμάτων ἐμφανίζεται εἰς τὸν κάτωθι Πίνακα Μ5. Λεπτομέρειαι ἐπὶ τῆς δειγματοληψίας ἐντὸς τοῦ στρώματος, παρέχονται εἰς τὴν ἐπομένην παράγραφον.

ΠΙΝΑΞ Μ5. Διάρθρωσις τῆς ἀγροτικῆς ζώγης κατὰ στῶμα.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Ἀριθμὸς στρώματος	Ἀριθμὸς Κοινοτήτων	Ἀριθμὸς κατοίκων	Ἀριθμὸς οἰκογενειῶν	«Πιθανὸς» ἀριθμὸς οἰκο- γενειῶν εἰς τὸ δείγμα
1	23	17.144	4.267	28,45
2	26	17.070	3.985	26,57
3	23	17.059	4.027	26,85
4	26	14.810	3.936	26,24
5	30	19.836	5.215	34,74
6	25	20.929	5.042	33,61
7	28	18.513	4.587	30,58
8	23	16.089	4.286	28,57
9	19	18.393	5.431	36,21
10	19	16.754	4.373	29,15
11	22	17.378	4.693	31,29
12	39	17.761	4.548	30,32
13	35	18.127	4.260	28,40
14	40	17.682	4.284	28,56
15	32	17.868	4.208	28,06
16	27	19.098	4.479	29,86
17	20	17.050	3.856	25,71
18	25	15.934	3.590	23,93
19	31	18.007	4.211	28,07
20	33	18.437	4.424	29,49
Σύνολον	546	353.939	87.703	584,69

Τὰ ἀνωτέρω δεδομένα εἶναι τῆς ἀπογραφῆς 1940. Ὁ «προσδοκώμενος», ἀριθμὸς εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν οἰκογενειῶν διηρημένος διὰ τοῦ 150.

η) Τὸ Ἀγροτικὸν δείγμα.—Ὁ μέσος ἀριθμὸς πιθανῶν οἰκογενειῶν δείγματος ἐξ ἐκάστου τῶν 20 στρωμάτων ἦτο 29. Ταῦτα ἐπρόκειτο νὰ ληφθοῦν ἀπὸ τὰς δύο ἐπιλεγείσας Κοινότητας (ἐκ τοῦ συνόλου τῶν 29 ἐντὸς τοῦ μέσου στρώματος). Διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1 στρώματος ὡς παραδείγματος (ἴδε Πίνακα Μ6), δύναται νὰ δοθῆ μία περιγραφή τοῦ τρόπου κατὰ τὸν ὁποῖον ἐγινεν ἡ ἐπιλογή τοῦ δείγματος τῶν Κοινοτήτων.

Ἐκαστον ἐκ τῶν 20 στρωμάτων, ἐθεωρήθη ἔχον 300 δειγματοληπτικὰς μονάδας, ἐκ τῶν ὁποίων, 2 ἐπρόκειτο νὰ ἐπιλεγθοῦν κατὰ τυχαῖον τρόπον. (Οὕτω, ὁ λόγος δειγματοληψίας ἦτο 1/150). Αἱ 300 αὐτὰς μονάδες δείγματος (μ.δ.) κατενεμήθησαν εἰς ἐκάστην Κοινότητα ἐντὸς τοῦ στρώματος, ἐν ἀναλογίᾳ πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν κατοίκων τοὺς ὁποίους εἶχεν αὕτη (ἡ Κοινότης), συμφώνως πρὸς τὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1940. Ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων κατὰ δειγματοληπτικὴν

μονάδα ἦτο 57,147 (17,144 : 300). (Ἡ κατανομή θὰ εἶχε στηριχθῆ μᾶλλον ἐπὶ τῶν ἀριθμῶν τῶν οἰκογενειῶν παρὰ τῶν κατοίκων, ἀλλὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τοιοῦτοι ἀριθμοὶ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εὑρεθοῦν). Διὰ νὰ ἀποφύγουμεν χρησιμοποίησιν κλασματικῶν μονάδων δείγματος, συνάμα δὲ διὰ νὰ ἐξασφαλίσωμεν σύνολον 300 διὰ κάθε στῶμα, συνετάξαμεν ἀθροιστικά σύνολα κατοίκων (στήλη 3, Πίνακος Μ6) καὶ τὰ ἀντίστοιχα ἀθροιστικά τοιαῦτα τῶν δειγματοληπτικῶν μονάδων ὑπελογίσθησαν διὰ τῆς διαιρέσεως τῶν ἀριθμῶν τῶν κατοίκων διὰ τοῦ 57,147, ἀναγραφομένου ἀκεραίου ἀριθμοῦ καὶ μόνου. Ὁ ἀριθμὸς τῶν δειγματοληπτικῶν μονάδων, ὁ προσδιορισθεὶς δι' ἐκάστην Κοινότητα, ἐμφαίνεται εἰς τὴν στήλην (6) ἣτις ἀντιπροσωπεύει διαδοχικὰς διαφορὰς μεταξὺ τῶν ἀξιών τῆς στήλης (5). Ἐπὶ παραδείγματι, ὁ διὰ τὴν ὑπ' ἀριθ. 5 Κοινότητα καθορισθεὶς ἀριθμὸς, εἶναι τὸ ἀθροιστικὸν σύνολον διὰ τὸν ἀριθ. 5 μείον τοῦ ἀθροιστικοῦ συνόλου τοῦ ἀριθμοῦ 4 ἢ $46 - 39 = 7$. Εἰς τὴν πραγματικότητα, ἀπασαί αἱ ἀντιστοιχοῦσαι ἀξίαι εἰς τὰς στήλας (5) καὶ (6) δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ ὑπολογισθοῦν

ΠΙΝΑΣ Μ6. Διάρθρωσις τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1 Στρώματος τῆς ἀγροτικῆς ζώνης.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Κοινότης		Ἀριθμὸς κατοίκων		Ἀριθμὸς μονάδος δείγματος		
Αὔξ. ἀριθ.	Κωδὶξ ἀπογραφῆς	Ἀρ.	Ἀθροιστ. σύνολα	Ἀθροιστ. σύνολα	Ἀρ.	Τυχαῖο ἀριθ. 7 ἕως 201
1	12-6-1	704	704	12	12	7
2	12-6-2	433	1137	19	7	
3	12-6-3	518	1655	28	9	
4	12-6-4	602	2257	39	11	
5	12-6-5	407	2664	46	7	
6	12-6-6	136	2800	48	2	
7	12-6-7	835	3635	63	15	
8	12-6-8	769	4404	77	14	
9	12-6-9	628	5032	88	11	
10	12-6-10	2455	7487	131	43	
11	12-6-11	520	8007	140	9	
12	12-2-3	521	8528	149	9	
13	12-2-8	565	9093	159	10	
14	12-2-9	881	9974	174	15	
15	12-2-12	1956	11930	208	34	201
16	12-2-13	362	12292	215	7	
17	12-2-14	512	12804	224	9	
18	12-2-17	1250	14054	245	21	
19	12-2-21	225	14279	249	4	
20	12-2-22	594	14873	260	11	
21	12-2-23	396	15269	267	7	
22	12-2-26	1551	16820	294	27	
23	12-2-27	324	17144	300	6	
Σύνολον		17,144	--	--	300	

άλλ' άρκοϋν μόνον έκειναι αι όποιαι εύρίσκονται επί της γραμμής και αι προηγούμεναι εις τας όποιας έμπίπτει ό αριθμός του δε γματος.

"Απασαι αι άξιαι παρατίθενται ένταϋθα, διά να δοθῆ παραστατική έξήγησις της ύποθέσεως, έν γένει.

Διά την έπιλογήν του δείγματος Κοινοτήτων, έξελέγησαν δύο αριθμοί κατά τύχην έντός του ταξικού διαστήματος. 1 300 (συνολικός αριθμός μονάδων δείγματος). Εις την περίπτωσην ταύτην οι αριθμοί ήσαν 7 και 201. Έπειδή αι μονάδες αϋται δείγματος εύρίσκοντο έντός των ύπ' αριθ. 1 και 15 Κοινοτήτων, αϋται θα θεωρηθούν ως δείγμα Κοινοτήτων. Ο προσδιορισθείς διά τας Κοινοτήτας ταύτας αριθμός δειγματοληπτικών μονάδων, παριστάνει την άναλογίαν με την όποιαν θα γίνη ή δειγματοληψία αϋτών, ήτοι 1/12 διά τόν αριθ. 1 και 1/34 διά τόν αριθ. 15. Τοϋτο έγένητο κατόπιν δοθείσης έντολής εις τόν άπογραφέα, όπως καταρτίσει πλήρη κατάλογον άπασων των οικουγενειών, των εύρισκομένων έντός του χώρου του δείγματος, και αριθμήσει ταύτας κατά τρόπον καθορισθέντα έκ των προτέρων. Αι οικουγένειαί—δείγματα καθωρίσθησαν βάσει κανονισμού. Έπί παραδείγματι, ίδε Πίνακα Μ7, όπου άγροτικών τι στρώμα έμφανίζεται ως παράδειγμα. Το δείγμα των Κοινοτήτων ύπ' αριθ. 1 και 15 του Πίνακος Μ6, εξακριβούται με σύστημα κώδικος ρυθμισθέντος με κλείδα της δημοσιευθείσης άπογραφής.

Κώδιξ 12—6—1 σημαίνει ότι ή Κοινοτής δύναται να εύρεθῆ εις τό βιβλίριον άπογραφής ως ή πρώτη Κοινοτής της 6ης έπαρχίας του 12ου Νομού της Έλλάδος. Λαμβάνεται τυχαίος αριθμός έκ του ταξικού διαστήματος 1 έως 12 (ως ό συνολικός αριθμός μονάδων δείγματος καθορισθείς διά την Κοινοτήτα) όστις εις την παροδσαν περίπτωσην έτυχε να είναι τό 8. Η οικουγένεια αϋτη, 8+12 ή 20 και τό 20+12 ή 32, και 32+12 ή 44 και οϋτω καθ' έξης, είναι δείγμα οικουγενειών διά την Κοινοτήτα ταύτην. Όμοίως διά τό δεύτερον κοινοτικόν δείγμα, όπου τό 15 είναι ό τυχαίος άρχικός αριθμός και τό 34 ό αριθμός διαστήματος. Άρα αι οικουγένειαί δείγματος είναι 15, 49, 83.

Έκάστη έκ των ομάδων των οικουγενειών τούτων θεωρείται ως μονάς δείγματος.

θ) *Τό άστικόν δείγμα.*—Εις την παράγραφον ζ' έδηλώθη, ότι βάσει των αριθμών του πληθυσμού της άπογραφής του 1940 ό συνολικός «προσδοκώμενος» αριθμός οικουγενειών εις τό δείγμα ήτο 138. Εις την άστικήν ζώνην ή κατανομή του δείγματος είχε γίνει εις όλας τας πόλεις άντι να γίνη μονον ως δείγμα θέσεων, όπως είχε γίνει εις την άγροτικήν ζώνην. Σχετικώς προς την κατανομήν του πληθυσμού έντός των πόλεων, δέν ύπήρχον πληροφορία πρόχειροι (κατά οικοδομικά συγκροτήματα), ως έκ τούτου άπεφασίσθη να πραγματοποιηθούν ταχείαι έκτιμήσεις διά της έπισκέψεως έκάστης πόλεως και διά παρατηρήσεων περι του αριθμού και της φύσεως των διαθρώσεων επί έκάστου των οικοδομικών συγκροτημάτων, προς σύντομον εξακριβώσιν του αριθμού των οικουγενειών εις ένα έκαστον έξ αϋτών.

Τό 'Υπουργείον της Άνασυγκροτήσεως, έφωδίασε την ύπηρεσίαν της έρεύνης με μονοφύλλους χάρτας πόλεων, εις κλίμακα 1 : 20.000, και τοιούτους τετραφύλλους εις κλίμακα 1 : 2.000. Τα δεδομένα ταϋτα έχρησιμοποιήθησαν από τους ποδηλάτας παρατηρητάς ένω διήρχοντο οϋτοι τας όδοϋς, διά να σχηματίσουν όπτικώς γνώμην και να έκτιμήσουν έκαστον οικοδομικόν συγκρότημα και τόν αριθμόν των οικουγενειών.

Η φύσις των πληροφοριών τούτων έμφανίζεται εις τόν Πίνακα Μ8 όπου

παρέχεται συνοπτική ἐξ ὄψεως ἐκτίμησις κατὰ διαμέρισμα, διὰ τὴν πόλιν τῶν Χανίων. Τὰ διαμερίσματα ταῦτα ἦσαν περιοχαὶ τῆς πόλεως πρόσφοροι, ὡς περιοχαὶ δράσεως τῶν διαφόρων συνεργειῶν παρατηρητῶν (Εἰκὼν 42), ἦσαν δὲ κατὰ τὸ δυνατόν ὁμοιογενεῖς, διὰ νὰ χρησιμεύσουν ἀπ' εὐθείας ὡς στρώματα (μὲ ἐλαχίστας ἀπλὰς τροποποιήσεις).

Διὰ τῆς ἀνωτέρω διαδικασίας ἐπετεύχθη ἡ ἐκτίμησις ἐν συνόλῳ 7.128 οἰκογενειῶν διὰ τὰ Χανιά. Τρεῖς οἰκογένειαι ἐθεωρήθησαν ὡς ἐπιτυχημένη ἐκλογή ὡς μονῆς δείγματος (μ.δ.) διὰ τὴν ἀστικὴν δειγματοληψίαν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὰς 15 εἰς τὸ ἀγροτικὸν δεῖγμα.

Εἰκ. 42.—Χανιά : περιφερειακὰ ὅρια ἐμφαίνοντα τὴν τοποθεσίαν τῶν ἠριθμημένων συγκροτημάτων οἰκοδομῶν δειγμάτων. Ἔρευνα Κρήτης 1948.

Δεδομένου τοῦ γενικοῦ λόγου δειγματοληψίας ἐξ 1/150 τοῦτο ὑποδηλοῖ ὅτι εἰς τὰ Χανιά πρέπει νὰ ἔχωμεν 16 μονάδας δείγματος μὲ 2,970 πιθανὰς οἰκογενεῖας ἐξ ἐκάστης. Δηλαδή ὑπῆρχε ἐκτιμηθεὶς ἀριθμὸς 7.128 οἰκογένειαι ἐκ τῶν ὁποίων μία οἰκογένεια ἀνὰ 150, ἦτοι τὰ 47,52 τῶν οἰκογενειῶν ἐπρόκειτο νὰ ἐπιλεγοῦν διὰ τὸ δεῖγμα. Τὸ ἀκριβὲς τοῦτο μέγεθος μονάδος δείγματος, καθωρίσθη διὰ τῆς διαιρέσεως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν οἰκογενειῶν τῶν «προσδοκωμένων» ἐν τῷ δείγματι τοῦ 47,52 διὰ τοῦ ἀριθμοῦ 16, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μονάδων δείγματος ἐντὸς τοῦ δείγματος καὶ ἔχομεν 2,970. Ἐκ τοῦ συνόλου (πληθυσμοῦ) τῶν 2,400 μονάδων δείγματος, ἐκ τῶν ὁποίων 16 ἐπρόκειτο νὰ ἐπιλεγοῦν διὰ τὸ δεῖγμα, ὁ ἀριθμὸς ὅστις θὰ ληφθῆ ἐξ ἐκάστου διαμερίσματος καθωρίσθη διὰ τῆς ἐπι-

λογής ενός τυχαίου αριθμού εντός του ταξικού διαστήματος 1 - 150 (εις την παρούσαν περίπτωσιν 21) και διά της προσθέσεως ανά 150 από του 21 επί του άθροιστικού συνόλου των μονάδων δείγματος, ως εμφανίζονται εις την στήλην (6) του πίνακος Μ8. Ούτω, τὰ διαμερίσματα είναι ἤδη στρώματα καὶ οἱ ἀριθμοὶ τῆς στήλης 8 εἶναι ἀριθμοὶ τῶν μονάδων τοῦ δείγματος αἱ ὁποῖαι θὰ ληφθοῦν ἐξ ἑκάστου. (Τὸ σύνολον ὀρίζεται εἰς 16, ἡ δὲ διαδικασία αὕτη προλαμβάνει ζητήματα στρογγυλοποιήσεως κλασματικῶν ἀριθμῶν).

ΠΙΝΑΞ Μ8. Διάρθρωσις τῆς πόλεως Χανίων κατὰ διαμερίσματα.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
Διαμέρισμα Χανίων	Ἀρ. οἰκογ. συγκροτημ.	Οἰκογένειαι		Ἀριθμὸς μονάδων (1) περιφέρειαν		Ἀύξων ἀριθμὸς τῶν μονάδων δειγμάτων	Ἀριθμὸς
		Ἀριθ.	Ἀθροιστικὰ σύνολα	Σύνολον (ἄπειρον)	Δεῖγμα (2)		
		Ἀριθ.	Ἀθροιστικὰ σύνολα	Ἀθροιστικὰ σύνολα (3)	Ἀρ. μονάδ. δείγματος		
1	82	1,729	1797	582	582	21, 171, 321, 471	4
2	55	1,187	2196	982	400	621, 771, 921	3
3	72	827	3743	1260	278	1,071, 1,221	2
4	48	956	4699	1582	322	1,371, 1,521	2
5	37	671	5370	1808	220	1,671	1
6	61	1,092	6462	2176	368		3
7	48	666	7128	2400	224	2,271	1
Σύνολον	403	—	—	2400	—		16

ΣΗΜ. — (1) 2970 οἰκογένειαι = 1 μονὰς δείγματος

(2) Στήλη (4) = 2.970.

(3) Ἀρχικὸς ἀριθμὸς = 21, διάστημα = 150.

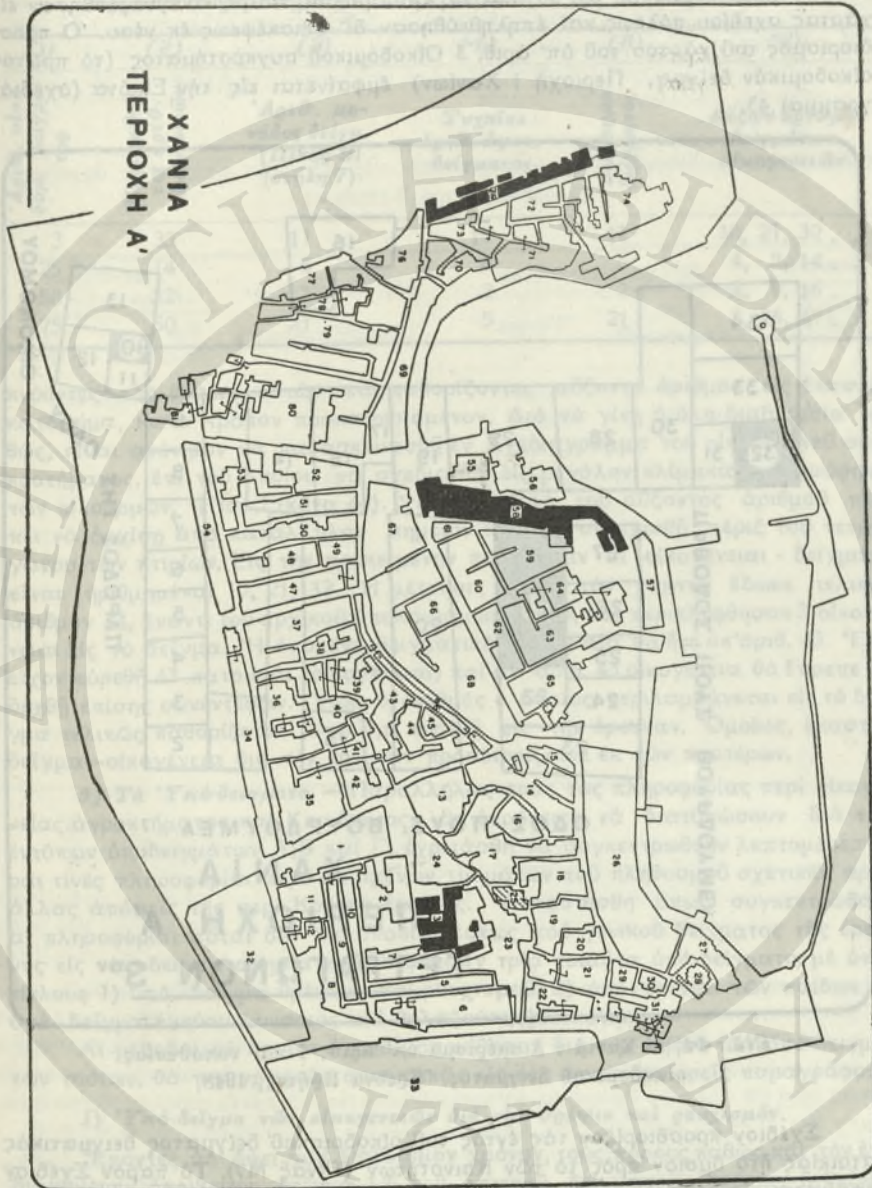
Ὁ Πίναξ Μ9 δεικνύει τὰ ἀπαιτούμενα στοιχεῖα διὰ τὰ ἐπόμενον βῆμα, δηλαδὴ τὴν λήψιν τοῦ δείγματος τῶν μονάδων δείγματος ἐντὸς τῶν διαμερισμάτων. Τὸ σχέδιον εἶναι ταυτόσημον πρὸς τὸ περιγραφέν διὰ τὴν ἐπιλογὴν τοῦ δείγματος τῶν Κοινοτήτων (Πίναξ Μ6), ἐξαιρέσει τοῦ μέτρου διὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν μονάδων δείγματος, ὁ ὁποῖος θὰ δοθῆ εἰς ἕκαστον οἰκοδομικὸν συγκρότημα, βάσει τῶν κατ' ὄψιν ἐκτιμήσεων καὶ οὐχὶ τοῦ ἀριθμοῦ προηγουμένης ἀπογραφῆς. Ὅπως εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ Μ6, οἱ τυχαῖοι ἀριθμοὶ εἶχον ληφθῆ πραγματικῶς διὰ τὰ ἀθροιστικὰ σύνολα τῶν οἰκογενειῶν μᾶλλον, παρά δι' ἐκεῖνα τῶν μονάδων δείγματος. Ἡ μετατροπὴ εἰς τὴν κλίμακα τῶν μονάδων δείγματος ἐγένετο διὰ τῆς διαιρέσεως τοῦ τυχαίου ἀριθμοῦ διὰ τοῦ «μεγέθους» τῆς μονάδος δείγματος (εἰς τὴν πόλιν ταύτην: 2, 970) καὶ διὰ τῆς παραλείψεως τοῦ κλάσματος.

Ὁ τυχαῖος ἀριθμὸς ὁ ληφθεὶς ἐπὶ τῆ βάσει τῆς οἰκογενειακῆς κλίμακος ἦτο 63. Αὐτὸς ἀντιστοιχεῖ εἰς τὴν 21ην μονάδα, βάσει κλίμακος μονάδος δείγματος εὑρισκομένης εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 3 οἰκοδομικὸν συγκρότημα, ὡς μιὰς ἐκ τῶν τοιούτων 11 μονάδων. Ὁ ἐπόμενος τυχαῖος ἀριθμὸς εἶναι 513 (ὁ ὁποῖος εἶναι 63+450, τὸ διάστημα) καὶ οἱ ἐπόμενοι, 963, 1413 κλπ. Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ.

ΠΙΝΑΞ Μ 9. Διάρθρωσις περιφέρειας Ι εις τήν πόλιν Χανίων

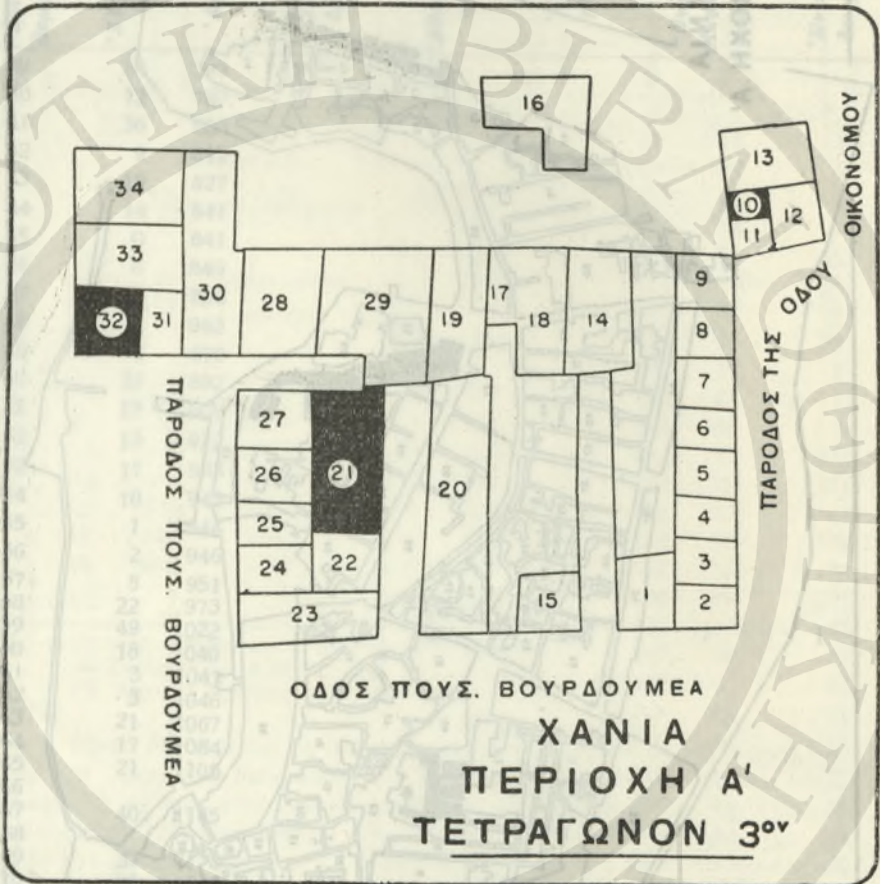
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
Ἀριθ. οἰκο- δομ. συγκροτ.	Οἰκογένεια		Τυχαῖος ἀριθμὸς	Ἀθροιστικὰ σύνολα	Μονάδες δείγματος		
	Ἀθροιστικὰ σύνολα	Ἀριθμὸς			Ἐπιτε- γένεσις	Ἐντὸς τῶν οἰκοδομικῶν συγκροτημ.	Ἐντὸς τῶν δειγμάτων
1	31	31					
2	21	52		17			
3	33	85		28	21	11	1
4	30	115					
5	30	145					
6	41	186					
7	10	196					
8	2	198					
9	26	224					
10	33	257					
11	16	273					
12	13	286					
13	15	301					
14	13	314					
15	6	340					
16	2	322					
17	45	367					
18	14	381					
19	10	391					
20	5	396					
21	25	421					
22	26	447					
23	41	488					
24	19	507		170			
25	14	521	513	175	172		
26	2	523					
27	0	523					
28	4	527					
29	7	534					
30							
31	29	563					
32	16	579					
33	7	586					
34	26	612					
35	27	639					
36	44	683					
37	22	705					
38	16	721					

	Οικογένεια		Μονάδες δείγματος					
	Αριθ. οικο- δομ. συγκροτ.	Αθροιστικά σύνολα	Αριθμός	Τυχαίος αριθμός	Αθροιστικά σύνολα	Επιλε- γέντες	Εντός τῶν οικοδομικῶν συγκροτημ.	Εντός τῶν δειγμάτων
39	34	755						
40	12	767						
41	36	803						
42	9	812						
43	15	827						
44	14	841						
45	0	841						
46	8	849						
47	7	856						
48	6	862						
49	8	870						
50	22	892						
51	17	909						
52	13	922						
53	11	933						
54	10	943						
55	1	944						
56	2	946						
57	5	951						
58	22	973			320			
59	49	1022	963		327	324	7	1
60	18	1040						
61	3	1043						
62	3	1046						
63	21	1067						
64	17	1084						
65	21	1105						
66								
67	40	1145						
68								
69	33	1178						
70	25	1203						
71	36	1239						
72	23	1262						
73	47	1309						
74	69	1378						
75	60	1438			463			
76	31	1469	1313		484	475	21	1
77	70	1539						
78	41	1580						
79	64	1644						
80	64	1708						
81	10	1718						
82	11	1729			582			
Σύνολον	1729				582			4

Εικ. 43. — Χανιά : Διαμέρισμα Ι, τετράγωνον ΙΙΙ καί τοποθεσία δειγμάτων οικοδομῶν, ἔρευνα Κρήτης, 1948.

Ι Διαμέρισμα (Εικών 42), τὰ δειγματικά οικοδομικά συγκροτήματα ἦσαν κατὰ συνέπειαν ὑπ' ἀριθ. 3, 25, 58 καὶ 75. Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι ἀνεγνωρίσθησαν εἰς χάρτας σχεδίου πόλεως καὶ ἐπηληθεύθησαν δι' ἐπισκέψεως ἐκ νέου. Ὁ προσδιορισμὸς τοῦ χάρτου τοῦ ὑπ' ἀριθ. 3 Οικοδομικοῦ συγκροτήματος (τὸ πρῶτον οικοδομικὸν δεῖγμα, Περιοχὴ Ι Χανίων) ἐμφαίνεται εἰς τὴν Εἰκόνα (σχεδιάγραμμα) 43.

Εἰκ. 44. — Χανιά : Διαμέρισμα ὑπ' ἀριθ. Ι καὶ τοποθεσίας οικοδομικοῦ δειγματος. Ἔρευνα Κρήτης, 1948.

Σχέδιον προσδιορίζον τὰς ἐντὸς τοῦ οικοδομικοῦ δειγματος δειγματικὰς κατοικίας ἦτο ὅμοιον πρὸς τὸ τῶν Κοινοτήτων (Πίναξ Μ7). Τὸ παρὸν Σχέδιον ἐμφαίνεται εἰς τὸν Πίνακα Μ 10.

Μετὰ τὴν ἐπιλογὴν τοῦ δειγματος τῶν οικοδομικῶν συγκροτημάτων καὶ μετὰ τὴν σημείωσιν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ χάρτου (διὰ τὰ Χανιά ἴδε Εἰκόνα - σχεδιάγραμμα 42) τὸ ἐπόμενον βῆμα εἶναι ἡ ἐπαλήθευσις ἐκάστης οἰκογενείας ἐπὶ τοῦ οικοδομικοῦ συγκροτήματος μὲ τὸν ἀκριβῆ ἀριθμὸν τῶν κατοικιῶν εἰς αὐτό, δει-

ΠΙΝΑΞ Μ10. Προδιαγραφή δειγμάτων οικογενειών εντός των δειγμάτων οικοδομικών Συγκροτημάτων, Διαμερίσματος Ι της πόλεως Χανίων.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Αριθ. οικοδομ. δείγματος	Εκτιμηθέντες αριθ. οικογενειών	Αριθ. μονάδος δείγμ. (Πίναξ 9) (στήλη 7)	Τυχαίοι αριθ. άφρετ. δείγματος	Διάστημα δείγματος	Αύξων αριθμός δειγμάτων οικογενειών
3	33	11	10	11	10, 21, 32 . . .
25	14	5	4	5	4, 9, 14 . . .
58	22	7	2	7	2, 9, 16 . . .
75	60	21	5	21	5, 26, 47 . . .

κνούντες τὰς θέσεις αὐτῶν καὶ καθορίζοντες αὐξοντα ἀριθμὸν εἰς ἕκαστον κατάλυμα, κατὰ τρόπον προκαθορισμένον. Διὰ τὴν γίνῃ ἡ ὅλη διαδικασία ὀρθῶς, εἶναι φρόνιμον νὰ παρασκευασθῇ ἓν Σχεδιάγραμμα τοῦ οικοδομικοῦ συγκροτήματος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου νὰ σχεδιασθῇ εἰς μεγάλην κλίμακα σκιαγράφημα τῶν οἰκοδομῶν. (Ἴδε Εἰκόνα 44). Ἡ ἀναγραφή τοῦ αὐξοντος ἀριθμοῦ πρέπει νὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ κατάλληλον σημεῖον καὶ νὰ συνεχισθῇ περίξ τοῦ τετραγώνου τῶν κτιρίων. Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν αἱ οἰκογένεια - δείγματα εἶναι ἡριθμημένοι 10, 21, 32. Ἡ μέτρησις κατὰ τὸν χάρτην ἔδωκε τελικὸν ἀριθμὸν 34, ἔναντι τοῦ ἀρχικοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν 33, καὶ περιελήφθησαν 3 οἰκογένεια εἰς τὸ δεῖγμα. Ἡ ἐπομένη δειγματικὴ οἰκογένεια θὰ ἦτο ὑπ'ἀριθ. 43. Ἐὰν εἶχον εὐρεθῇ 43 κατοικίαι (οἰκογένεια) καὶ ὑπ' ἀριθ. 43 οἰκογένεια θὰ ἔπρεπε νὰ δεχθῇ ἐπίσης συνέντευξιν. Ἄρα ὁ ἀριθμὸς ὁ ὁποῖος περιλαμβάνεται εἰς τὸ δεῖγμα τελικῶς καθορίζεται ἀπὸ ὅ,τι εὐρεθῇ εἰς τὴν ἔρευναν. Ὅμοιος, ἕκαστον δεῖγμα—οἰκογένεια διὰ τὴν ἔρευναν προσδιορίζεται ἐκ τῶν προτέρων.

β) *Τὰ Ὑπό-δείγματα.*— Παραλλήλως πρὸς τὰς πληροφορίες περὶ οἰκογενείας ἀγοκλήματος καὶ Κοινότητος, ἃς ἐπρόκειτο νὰ διατυπώσουν διὰ τῶν ἐντύπων ὑποδειγμάτων Α, Β καὶ Γ, ἐχρειάσθη νὰ συγκεντρωθοῦν λεπτομερέστεραι τινες πληροφορίες περὶ ὠρισμένων τμημάτων τοῦ πληθυσμοῦ σχετικῶς πρὸς ἄλλας ἀπόψεις τῆς περὶ Κρήτης ἐρέυνης. Ἀπεφασίσθη ὅπως συγκεντρωθοῦν αἱ πληροφορίες αὗται διὰ τῆς ὑποδιαίρεσεως τοῦ γενικοῦ δείγματος τῆς ἐρέυνης εἰς «ὑποδειγματοληψίαν». Ἐλήφθησαν τρία τοιαῦτα ὑπό-δείγματα μὲ ὑποτίτλους 1) ὑπό-δείγμα θρέψεως καὶ ρουχισμοῦ, 2) ὑπό-δείγμα τῶν παιδῶν, 3) ὑπό-δείγμα ἐγκύου γυναικὸς καὶ θηλαζούσης τοιαύτης.

Αἱ μέθοδοι αἱ ὁποῖαι ἐχρησιμοποιήθησαν διὰ τὴν λήψιν τῶν ὑπό-δειγμάτων τούτων, θὰ περιγραφοῦν συνοπτικῶς εἰς τὰς κατωτέρω τρεῖς παραγράφους.

1) *Ὑπό-δείγμα τῶν οἰκογενειῶν διὰ τὴν θρέψιν καὶ ρουχισμόν.*

Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τὸν διαθέσιμον χρόνον, τοὺς πόρους καθὼς καὶ τὴν ἐπιδικωμένην ἀκρίβειαν, δεῖγμα 1/6 τοῦ γενικοῦ δείγματος ἐρέυνης, ἢ δεῖγμα 1/900 τῶν οἰκογενειῶν τῆς νήσου, ἐθεωρήθη τὸ κατ' ἔξοχὴν ἐνδεδειγμένον διὰ τὸ ὑπό-δείγμα τοῦτο. Διάφοροι κάπως μέθοδοι ἠκολουθήθησαν εἰς τὰς Κοινότητας καὶ τὰς πόλεις, διὰ τὴν λήψιν ὑπό-δειγμάτων, οὕτω δὲ ἐκάστη περίπτωσις θὰ τύχῃ ἰδιαιτέρας κεχωρισμένης πραγματείας.

Διὰ τὴν λήψιν 1/6 δείγματος ἐκ τοῦ γενικοῦ δείγματος τῆς ἐρεύνης εἰς τὸν ἀγροτικὸν τομέα τῆς Κρήτης, υἱοθετήθη ἡ κατωτέρω διαδικασία : Αἱ 20 ἐκ τῶν 40 δειγματικῶν Κοινοτήτων ἐπελέγησαν διὰ τυχαίας ἐκλογῆς, μία ἐξ ἐκάστου στρώματος. Τὸ ἐν τρίτον τῶν δειγματικῶν οἰκογενειῶν, τῶν προοριζομένων διὰ τὸ γενικὸν δεῖγμα τῆς ἐρεύνης, ἐξελέγη κατόπιν διὰ τὸ δεῖγμα θρέψεως καὶ ρουχισμοῦ (ἴδε Πίνακα Μ11).

ΠΙΝΑΞ Μ11. Προδιαγραφή τῶν οἰκογενειῶν εἰς τὰ ὑπό - δείγματα, ἀγροτικὰ στρώματα 1 καὶ 2 (τμήμα)

Στεῖνωμα Ἀριθ. Κώδικος	Δεῖγμα Κοινότητος		Αὔξ. ἀριθ. δείγματος (Πίναξ 7 στήλη 7)	Ἐπό-δείγμα οἰκογενειῶν διὰ Θρέψιν, καὶ Ρουχισμ. Παιδιά	
	Κώδιξ ἀπογραφῆς	Ὄνομα			
1	12-6-1	Βόρροι	(μὴ ὑπάρχον εἰς ὑπό-δείγματα)		
	12-2-12	Ζάρος	15	X	
		Ζάρος	49	X	
		Ζάρος κλπ.	83		X
			117		X
			151	X	
			185		X
			219		X
			253	X	
			287		X
			321		X
2	12-2-6	Βασιλική	(μὴ ὑπάρχον εἰς ὑποδείγματα)		
	12-4-1	Βαρβάρα	5		X
		κ.λ.π.	31	X	
			57		X
			κλπ.		

Διὰ νὰ ἐπιτύχωμεν δεῖγμα λόγου 1/6 ἐκ τοῦ γενικοῦ δείγματος ἐρεύνης εἰς τοὺς τέσσαρας Δήμους, συνετάχθη κατάλογος ὄλων τῶν οἰκογενειῶν δείγματος καὶ τὸ 1/2 τῶν δειγματοληπτικῶν οἰκογενειῶν ἐπελέγησαν εἰς ἕκαστον Δήμον διὰ τυχαίας λήψεως ἐνὸς ἀρχικοῦ ἀριθμοῦ (1 ἢ 2) καὶ ἐν συνεχείᾳ κάθε δευτέρα οἰκογένεια εὐριοκομένη εἰς τὸν γενικὸν δεῖγμα ἐρεύνης. Ἡ σειρά αὕτη τῶν οἰκογενειῶν ἀκολουθῶς ἔγινε δεῖγμα, λαμβανομένου ἐξ αὐτῆς τοῦ ἐνός τρίτου εἰς τὸ ὅποιον θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο τὸ ἐρωτηματολόγιον θρέψεως καὶ ρουχισμοῦ, καὶ εἰς τὰ 2/3 θὰ ἐχρησιμοποιεῖτο τὸ ἐρωτηματολόγιον τῶν παιδῶν (ἴδε Πίνακα Μ12).

ΓΙΝΑΞ Μ12. Προδιαγραφή οικογενειών εις τὰ ὑπό - δείγματα τῆς πόλεως Χα-
νίων, Περιοχαί 1 καὶ 2.

Ἀριθμὸς γραμμῆς	Περιοχαί	Τετράγωνον	Ἀὐξ. ἀριθ. δείγματος οἰκογε- νειῶν	Ἐπίπεδον οἰκογενειῶν	
				Διὰ τὴν παιδικὴν θρέψιν	Καὶ ἐπένδυσιν
1	1	3	10		
2			21		X
3			32		
4		25	4	X	
5			9		
6			14		X
7		58	2		
8			9		X
9			16		
10			23	X	
11		75	5		
12			26		X
13			47		
14	2	13	6		X
15			14		
16			22	X	
17		31	12		
18			26		
19		51—52	4		X
20			8		X
21			12		
22			16	X	X

2) Ἐπίπεδον παιδιῶν (ἡλικίας 1 - 19 ἐτῶν)

Διὰ τὸ ὑπό - δείγμα τοῦτο, δειγματοληπτικὸς λόγος 1/900 τῶν παιδιῶν τῆς Κρήτης ἡλικίας 1—19 ἐτῶν ἐθεωρήθη ὡς κατ' ἐξοχὴν κατάλληλος, σχετικῶς πρὸς τὸν χρόνον καὶ τὰ μέσα πού ἡ ἔρευνα εἶχεν εἰς τὴν διάθεσίν της καὶ τὴν ἀκρίβειαν τὴν ὁποίαν ἐπέδωκε νὰ ἐπιτύχη.

Πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ 1/900 δειγματοληπτικοῦ λόγου καὶ πρὸς ἀπλοποίησιν τοῦ ἔργου τῶν περιφερειακῶν ἀπογραφῶν καὶ τῆς διοικήσεως, τὸ ὑπό - δείγμα τοῦτο ἐλήφθη κατὰ τὸν ἐξῆς τρόπον: α) Ἐγένετο ἡ ἐπιλογή τοῦ δείγματος τῶν οἰκογενειῶν διὰ τὴν ἔρευναν ταύτην, διὰ τῆς ὡς ἄνω περιγραφείσης διαδικασίας καὶ συμφώνως πρὸς τὰ παρουσιαζόμενα στοιχεῖα τῶν πινάκων Μ11 καὶ Μ12.

β) Διὰ τὰς οἰκογενείας ταύτας ἡ ἐπιλογή τοῦ δείγματος τῶν παιδιῶν ἐκ τοῦ συνολικοῦ καταλόγου αὐτῶν μετὰ τῶν σχετικῶν ἀριθμῶν ἐπαληθεύσεως, ἐκ τοῦ ἐρωτηματολόγιου τῶν οἰκογενειῶν. Ὁ κατάλογος οὗτος κατηρτίσθη διὰ τὰς οἰκογενείας τὰς εὐρισκομένας εἰς τὸ ἐντὸς τῆς ὡς ἄνω στήλης (1) πίνακος Μ13 εἰς ἐκάστην ἐκ τῶν 20 Κοινοτήτων καὶ τῶν τεσσάρων Δήμων. Ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὸν Πίνακα Μ13, τὸ 1/2 τοῦ δείγματος τῶν παιδιῶν, εἰς τὰς οἰκογε-

ΠΙΝΑΞ Μ13. Προδιαγραφή των δειγματοληπτικών παιδιών εντός του ύπο - δείγματος των οικογενειών προοριζόμενου διὰ παιδιά 'Αγροτικών στρώμα.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Δείγμα Κοινότητος (Κωδικὸς ἀπογραφῆς)	Ἀϋξ. ἀριθ. οἰκογενειῶν	Ἀριθ. ἡλικίας παιδιῶν (1-19 ἐτῶν)	Ἀϋξ. ἀριθ. παιδιοῦ	Ἀριθ. γραμμῆς παιδιοῦ ἐντὸς τῆς οἰκογενείας	Ἡλικία καὶ φύλον τοῦ παιδιοῦ	Ἐπιλογή παιδιοῦ διὰ τὸ δεῖγμα
	(Κοινότης μὴ ὑπάρχουσα ἐντὸς τοῦ δείγματος)					
12-6-1	15	1	1	5	19-Θ	X
12-2-12	49	0		4	19-Θ	
	83	0		3	15-Θ	X
	117	7	2	4	11-Θ	X
			3	5	9-Θ	X
			4	6	7-Θ	X
			5	7	4-Θ	X
			6	8	2-A	
			7	9		
			8	10		
	151					
	185	1	9	3	18-Θ	X
	219	2	10	3	4-A	X
			11	4	2-A	
	253					
	287	1	12	3	3-Θ	X
	321	4	13	6	3-A	
			14	7	1-Θ	X
			15	8	17-Θ	
			16	9	15-A	
	355					
	389	6	17	4	17-A	
			18	5	13-Θ	X
			19	6	10-A	
			20	7	7-A	X
			21	8	5-A	
	423	0	22	9	2-A	X
	457					
	491	6	23	5	19-A	
			24	6	17-A	X
			25	7	15-Θ	
			26	8	13-Θ	X
			27	9	9-A	
			28	10	6-A	X

Σημειώσεις: Θ = θήλεα, Α = ἄρρενα.

νείας έπελέγη τότε διά τής προκρίσεως έναλλάξ, ανά ένα δεύτερον παιδί κα ούτω καθ' έξής.

Ούτω, ή άνωτέρω σκιαγραφεΐσα διαδικασία, μ'ς παρέχει $1/2 \times 2/3 \times 1/2 = 1/6$ δείγμα των παιδιών του γενικού δείγματος έρεύνης ή $(1/6 \times 1/150 = 1/900)$ δείγμα των παιδιών, ήλικίας 1—19 έτων, εύρισκομένων εις την νήσον τής Κρήτης.

3) 'Υπό-δείγμα έγκύων και θηλαζουσών γυναικών.—Δείγμα $1/2$ εκ του γενικού δείγματος έρεύνης, έχρησιμοποιήθη διά τó υπόδειγμα τούτο, ή $1/300$ δείγμα των έγκύων και θηλαζουσών γυναικών τής Κρήτης. Τó $1/2$ υπό-δείγμα συνίστατο από όλας τάς έγκύους και θηλαζούσας γυναίκας, τάς εύρισκομένας εις όλας τάς οικογενείας του υπό-δείγματος θρέψεως, ένδύσεως, καθώς και του υπό-δείγματος των παιδιών.

α) 'Υλικόν δειματοληψίας διά τόν άπογραφέα.—Εκαστος άπογραφεύς ήτο έφωδιασμένος με σειράν έντύπων, διά να διευκολυνθί ή διεξαγωγή τής δειματοληπτικής έργασίας. 'Εκαστον εκ των 40 έρωτηματολογίων διά τας κοινοτικές πληροφορίας (έντυπον υπόδειγμα Γ) έταχυδρομήθη εκ των προτέρων και με τó όνομα εκάστου χωρίου, προς πρόληψιν δυνατών σφαλμάτων κατά την έπαλήθευσιν τής ταυτότητος (ύπάρχουν εις την Κρήτην πολλαί Κοινότητες με τó ίδιον όνομα ή και με παρεμφερή όνομασίαν ή με τοπικά όνόματα τά όποια διαφέρουν τής έπισήμου όνομασίας των).

'Ο κατάλογος των «βοθημάτων» διά την δειματοληψίαν περιελάμβανε : 1) Γενικόν χάρτην των όδών Κρήτης, 2) Σχεδιάγραμμα μεγάλου χάρτου των Κοινοτήτων, αί όποιαί έχαρκτηρίσθησαν δείγματα με τάς τοποθεσίας, όρια, όνόματα και θέσεις εκάστου χωρίου, ως τó δείγμα εκ του 'Υπουργείου τής 'Ανασυγκροτήσεως. 3) Στρατιωτικόν χάρτην τής Κοινότητος με τοπογραφικές λεπτομερείας. 4) Έντυπα έρωτηματολόγια (τύπου Γ), επί των όποιων έμφαίνονται ό αριθμός άφτηρίας και τά διαστήματα. Τούτο δέ προέγραψεν ειδικώς τάς οικογενείας, τάς εύρισκομένας εις τάς δειγματικές τοιαύτας. 5) Χάρτην σχεδίου πόλεως μικράς κλίμακος διά τούς Δήμους και τάς μεγάλας Κοινότητας. 6) Οί άπογραφείς των δειγμάτων έφωδιάσθησαν με μεγάλης κλίμακος χάρτας σχεδίου πόλεως διά την εκτίμησιν των δειγμάτων τετραγώνων έξ όψεως. 7) Οί έπισκέπται των συνεντεύξεων έντός των πόλεων, έφωδιάσθησαν με χάρτας μεγάλης κλίμακος των δειγματικών τετραγώνων και με αριθμούς άφτηρίας και δειγματικά διαστήματα. 8) 'Οδηγίας σχετικώς προς την δειματοληπτικήν περιφερειακήν διαδικασίαν (περιελήφθησαν εις τó έγχειρίδιον). 9) Διαφόρους έντύπους καταλόγους.

2.—'Η Έξωτερική ύπηρεσία

α) 'Η έπιλογή και εκπαίδευσις των όργάνων συνεντεύξεων.—Δύο δυσκολία άνέκυψαν κατά την έπιλογήν και εκπαίδευσιν των άνωτέρω. Πρώτον, δέν ήτο εύκολον να εύρεθούν πρόσωπα έξησηκημένα και πεπειραμένα εις τó έργον τής συνεντεύξεως και δεύτερον ήτο αδύνατον να εύρεθί ικανός αριθμόν τεχνικώς κατηρτισμένων προσώπων, δυνάμεων να όμιλούν τόσον την 'Αγγλικήν όσον και την 'Ελληνικήν. 'Ός εκ τούτου, άπεφασίσθη όπως δοθί ίδιαίτερα σημασία εις την έπιλογήν Κρητών άνωτέρας γενικής μορφώσεως, καταλλήλων διά τάς θέσεις ταύτας και κατόπιν, διά τής χρησιμοποίησεως διερμηνέων, να εκπαιδευθούν ούτοι όσω τó δυνατόν άρτιώτερον, έντός των διαθεσίμων χρονικών όρίων.

ΑΙ ἀρμόδιαι ἀρχαί τῆς νήσου, παρεκλήθησαν νά ὑποβάλουν κατάλογον ὀνομάτων νέων ἐξαιρετικῆς ἱκανότητος. Οἱ ὑποψήφιοι οὗτοι ἐκλήθησαν εἰς Χανιά, ὅπου εὐρίσκετο ἡ ἔδρα τῆς ἐρεύνης, πρὸς τὸν σκοπὸν νά παρακολουθήσουν διήμερον συνεδριάσιν. Διαλέξεις ἐπὶ τῶν ἐρευνῶν καὶ δειγματοληψίας, καθὼς καὶ δοκιμαστικαὶ συνεντεύξεις ἐντὸς τῆς πόλεως ἀπετέλεσαν τὰ κυριώτερα στοιχεῖα τῆς συνεδριάσεως ταύτης. Διὰ γραπτῶν ἐξετάσεων καὶ παρατηρήσεων τῶν 20 ὑποψηφίων νέων, ἐπελέγησαν οἱ 12 ἱκανώτεροι, ἡ ἡλικία τῶν ὁποίων ἐκυμαίνεται ἀπὸ 21 ἕως 43 ἐτῶν.

Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, δὲν θὰ ἦτο ἄσκοπον νά διατυπωθοῦν παρατηρήσεις τινες περὶ τοῦ τρόπου τῆς διδασκαλίας τῶν νέων αὐτῶν. Οἱ ὑποψήφιοι ἀπογραφεῖς, ἐκάθητο περίεξ μακρᾶς τραπέζης μετὸν ἐκπαιδευτὴν καὶ τὸν διερμηνέα ἐπὶ κεφαλῆς. Οἱ ἐκπαιδευταὶ (Ἀμερικανοί, μέλη τοῦ προσωπικοῦ τῆς Ἐρεύνης) ἀπηύθυνον τὰς παρατηρήσεις τῶν ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν ὁμάδα, Ἀγγλιστί. Αἱ παρατηρήσεις αὗται μετεφράζοντο ἀμέσως εἰς τὴν Ἑλληνικὴν (συνήθως φράσιν πρὸς φράσιν) ὑπὸ τοῦ διερμηνέως. Φυσικᾶ, αἱ ἐρωτήσεις τῶν ὑποψηφίων καθὼς καὶ αἱ ἀπαντήσεις εἰς αὐτάς, ἀπήθον διπλὴν μεταφραστικὴν ἐργασίαν. Τὰ θέματα τῆς διδασκαλίας ἀρχικῶς ἠτοιμάζοντο Ἀγγλιστί, μετεφέροντο δὲ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ ἐπολυγραφοῦντο. Ἐκαστος ὑποψήφιος ἐφωδιάζετο μὲ ἀντίτυπα τῶν ἐντύπων τούτων διδασκαλίας, τὰ ὁποῖα ἐκάλυπτον τὴν τεχνικὴν τῆς συνεντεύξεως, τὴν διδασκαλίαν περὶ τῆς δειγματοληψίας, τὰς παρατηρήσεις περὶ τῆς σημασίας ἐκάστου ἐρωτήματος τοῦ ἐρωτηματολογίου καὶ πληροφορίας τινὰς διοικητικῆς φύσεως. Τὰ ἐρωτηματολόγια ἦσαν συντεταγμένα τόσοσιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ὅσον καὶ εἰς τὴν Ἀγγλικὴν.

Διετεθέσαν πέντε πλήρεις ἡμέραι διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν εἰς τὴν πρόχειρον ταύτην σχολὴν. Αἱ συγκεντρώσεις ἀφιερῶθησαν, κυρίως, εἰς τὴν ἐπεξήγησιν τοῦ περιεχομένου τῶν τριῶν ἀρχικῶν ἐρωτηματολογίων (ἐντύπων ὑποδειγμάτων Α Β καὶ Γ). Πρὸ τῆς συγκροτήσεως τῆς κυρίως σχολῆς τῶν ἀπογραφῶν, οὗτοι εἶχον ἤδη ἐκπαιδευθῆ εἰς τὸ θέμα τῶν συνεντεύξεων καὶ οὕτω τοῦτο δὲν περιελήφθη εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς κανονικῆς λειτουργοῦσης σχολῆς. Λόγω τῶν δυσκολιῶν γλώσσης, ἐχρειάσθησαν τρεῖς ἡμέραι διὰ τὴν ἐξήγησιν τοῦ περιεχομένου τῶν ἐρωτηματολογίων, μία ἡμέρα δι' ἕκαστον ἐρωτηματολόγιον, χρόνος διπλάσιος ἐκείνου ὅστις θὰ ἀπαιτεῖτο, ἂν οἱ διδάσκοντες καὶ οἱ διδασκόμενοι ἠδύναντο νά συνεννοοῦνται εἰς τὴν ἴδιαν γλώσσαν. Ἡ τετάρτη ἡμέρα διετεθῆ διὰ τὴν ἀσκησιν ἐπὶ συνεντεύξεων εἰς τὴν πόλιν τῶν Χανίων. Τὸ ἑσπέρας τῆς ἰδίας ἡμέρας οἱ Ἀμερικανοὶ ἐπόπτει παρηκολούθησαν τὴν ἀσκησιν τῶν ἐρωταποκρίσεων τῶν ἐρωτηματολογίων, ἐπιφέροντες τὰς ἐπ' αὐτῶν κρίσεις τῶν καὶ τὰς ἀναγκαίας διορθώσεις.

Τὴν πέμπτην ἡμέραν συνεζητεῖτο τὸ εἶδος τῆς δειγματοληψίας, τὴν ὁποῖαν ἔπρεπε νά ἐπιτύχη ὁ ἀπογραφεύς. Εἰς ὀλόκληρον τὴν ὁμάδα ἐκπαιδευομένων, παρουσιάζετο μόνον ἡ διαδικασία τῆς δειγματοληψίας, ἡ ὁποία ἠκολουθεῖτο εἰς τὰς Κοινότητας, εἰς τοὺς Δήμους, ὅμως, ὁ Ἀμερικανὸς προϊστάμενος, βοηθούμενος ἀπὸ τὸν Ἑλληνα σύμβολον του, διηύθυνεν ὁ ἴδιος τὴν ὅλην διαδικασίαν τῆς δειγματοληψίας. Δύο δὲ Ἑλληνεὶ ἀπογραφεῖς ἐνήγγουν τὴν λοιπὴν ἐργασίαν, πάντοτε ὑπὸ τὴν ὡς ἀνωτέρω ἐποπτεῖαν.

Οἱ ἀπογραφεῖς διηροῦντο εἰς ἕξ ὁμάδας ἐκ δύο ἄνδρων ἐκάστην. Ἡ δειγματοληψία καὶ ἡ συνέντευξις εἶναι δύο κεχωρισμένα καθήκοντα, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦν διαφόρους ἱκανότητας, μὴ συγκεντρωμένα πάντοτε εἰς τὸ αὐτὸ πρόσωπον. Ὡς ἐκ τούτου ἐγένετο προσπάθεια, ὅπως εἰς τὰς δυάδας τῶν ὁμάδων,

αί ειδικαί ικανότητες τοῦ ἑνὸς συμπληρώνουν τὰς ἐλλείψεις τοῦ ἑτέρου μέλους. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ἐργασία τῆς δειγματοληψίας εἰς τὰς Κοινότητες ἀπῆτε ἐλάχιστον χρόνον μόνον ἑνὸς ἀτόμου, οἱ δύο ἀπογραφεῖς συνέπραττον εἰς τὸ ἔργον τῆς συνεντεύξεως. Δύο ἐπόπται συνώδευσαν τοὺς ἀπογραφεῖς τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς πραγματικῆς ἐξωτερικῆς ἐργασίας, ἕκαστος τῶν ὁποίων παρηκολούθει τρεῖς ομάδας.

Ἐντὸς τοῦ διαθεσίμου χρόνου, ἐλήφθη μέριμνα ὅπως οἱ ἄνδρες ἐξοικειωθοῦν πρὸς ὅλας τὰς φάσεις τῆς ἐργασίας. Μετὰ τὴν ὀλοκλήρωσιν τῆς ἐργασίας, εἰς τὴν πρώτην Κοινότητα, ἕκαστη ὁμάς ἐπέστρεψεν εἰς τὴν βάσιν τῆς, εἰς τὰ κεντρικὰ γραφεῖα.

Μὲ τὴν ἐπάνοδον τῶν ἀνδρῶν, τοῦλάχιστον τέσσαρες ὧραι διετέθησαν ἀπὸ ἕκαστην ὁμάδα, ὅπως ἐξετασθοῦν αἱ πραγματοποιηθεῖσαι ἐργασίαι καὶ ἐὰν ἐδόθησαν ὀρθαὶ ἀπαντήσεις εἰς τὰ ἐρωτήματα. Σχετικῶς, ἐλάχισται παρανοήσεις καὶ παρερμηνεῖαι παρατηρήθησαν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὑπολοίπου σταδίου τῆς ἐρεύνης. Τοῦτο συνεπλήρωσε τὴν τυπικὴν καὶ ἐπισταμένην ἐκπαίδευσιν. Ἐν τούτοις, ὅμως, οἱ ἐπόπται εὐρίσκονται εἰς διαρκῆ ἐπαφήν μὲ τοὺς ἀπογραφεῖς καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς φύσεως τῶν συνεντεύξεων.

Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον, περίπου, ἐξεπαιδεύθησαν καὶ αἱ ἐθελόντριαι ἀδελφαὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, αἱ προσφερθεῖσαι διὰ τὴν ἀπογραφὴν τῆς ἑπταήμερου διαιτολογικῆς ἐρεύνης. Ἡ ἐπιλογή τῶν ἀδελφῶν αὐτῶν τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ἐγένετο μετὰ τῶν ἀνηκουσῶν εἰς τὸ τοπικὸν παρὰρτημα τῆς ὀργανώσεως.

β) Αἱ ἐξωτερικοὶ ἐργασίαι.—Αἱ ἐργασίαι εἰς τὰ κύρια δειγμάτα καὶ εἰς τὰ ὑπό - δειγμάτα διεξήχθησαν κεχωρισμένως, ἀλλὰ ἐν συντονισμῷ. Πρὶν ἔτι ἀρχίσῃ τὸ ἔργον τοῦ ὑπό - δειγματος, θὰ εἶχε τερματισθῆ τὸ ἔργον τοῦ κυρίου δειγματος κατὰ τὰ δύο τρίτα. Αἱ ὁμάδες τῶν συνεντεύξεων ἐκινουῦντο ἐκ δυσμῶν πρὸς ἀνατολάς, διασχίζουσαι τὴν νῆσον καὶ ἕκαστη ὁμάς ἐδαπάνᾳ περὶ τὰς τρεῖς ἡμέρας εἰς ἕκαστην Κοινότητα. Ἡ ἐργασία εἰς τοὺς Δήμους ἐξετελείτο ἀπὸ εἰδικὴν ὁμάδα, ἥτις συνίστατο ἐξ ἑνὸς ἐκόπτου καὶ δύο ὀργάνων συνεντεύξεων. Ἐχρησιμοποιοῦντο τρεῖς σειραὶ ἐρωτηματολογίων τῶν ἐντύπων ὑποδειγμάτων Α, Β καὶ Γ. Ἡ ἐργασία ἤρχισε τὴν 15ην Αὐγούστου 1948 καὶ σχεδὸν ὀλοκληρώθη πρὸ τῆς 20ης Σεπτεμβρίου 1948.

Εἰς τὸ δεύτερον ἔργον τῶν συνεντεύξεων, ἑπτὰ ἀδελφαὶ ἐθελόντριαι τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ἐπεσκέφθησαν τὰς ἐντὸς τῶν ὑπό - δειγμάτων οἰκογενείας. Ἐχρησιμοποιήθησαν δὲ 7 σειρὰ ἐντύπων ἐρωτηματολογίων πρὸς συμπλήρωσιν Ε, ΣΤ, Ζ, Η, Θ, Ια καὶ Ζ. Τὸ σπουδαιότερον ἐντυπον ἦτο τὸ Ια, διὰ τὴν ἀναγραφὴν τοῦ ἑπταήμερου διαιτολογίου. Τὸ ὑπό - δειγμα διελάμβανε τὰς 20 ἐκ τῶν 40 Κοινοτήτων καὶ ἅπαντας τοὺς 4 Δήμους. Αἱ ἀδελφαὶ τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, ἤρχισαν τὴν ἐργασίαν τὴν 11 Σεπτεμβρίου 1948 καὶ ἐτελείωσαν σχεδὸν ὅλον τὸ ἔργον τῶν τῆς 25 Ὀκτωβρίου 1948.

Διὰ τὴν μεταφορὰν τῶν ἀπογραφῶν ἀπὸ Κοινότητος εἰς Κοινότητα, διετέθησαν δύο αὐτοκίνητα. Μὲ τὰς μετακινήσεις ταύτας ἀπασχολεῖτο εἰς ἐκ τῶν ἐποπτῶν μας, σχεδὸν ἀποκλειστικῶς. Ταυτοχρόνως δὲ ἐπρόφθανε νὰ διδῆ τὰς συμβουλὰς του εἰς τοὺς ἀπογραφεῖς, καθόσον ἐπεθεώρει ἕκαστην ὁμάδα δις τῆς ἐβδομάδος. Τῷ ἐδίδετο οὕτω ἡ εὐκαιρία νὰ ἐξετάζῃ τὰ ἐρωτηματολόγια τῶν καὶ νὰ τοὺς βοηθῆ εἰς τὴν λύσιν τῶν ἐκάστοτε παρουσιαζομένων προβλημάτων. Διὰ τὰς ἐντὸς τῆς πόλεως ἐπισκέψεις καὶ συνεντεύξεις, ἡ ὑπηρεσία διέθετεν ἕτερον αὐτοκίνητον εἰς ὠρισμένας ὥρας τῆς ἡμέρας, ἐχρησιμοποιήθησαν

ὁμοίως τὸν μεταφορὰν τῶν ἀπογραφῶν ἀπὸ Κοινότητος εἰς Κοινότητα, διετέθησαν δύο αὐτοκίνητα. Μὲ τὰς μετακινήσεις ταύτας ἀπασχολεῖτο εἰς ἐκ τῶν ἐποπτῶν μας, σχεδὸν ἀποκλειστικῶς. Ταυτοχρόνως δὲ ἐπρόφθανε νὰ διδῆ τὰς συμβουλὰς του εἰς τοὺς ἀπογραφεῖς, καθόσον ἐπεθεώρει ἕκαστην ὁμάδα δις τῆς ἐβδομάδος. Τῷ ἐδίδετο οὕτω ἡ εὐκαιρία νὰ ἐξετάζῃ τὰ ἐρωτηματολόγια τῶν καὶ νὰ τοὺς βοηθῆ εἰς τὴν λύσιν τῶν ἐκάστοτε παρουσιαζομένων προβλημάτων. Διὰ τὰς ἐντὸς τῆς πόλεως ἐπισκέψεις καὶ συνεντεύξεις, ἡ ὑπηρεσία διέθετεν ἕτερον αὐτοκίνητον εἰς ὠρισμένας ὥρας τῆς ἡμέρας, ἐχρησιμοποιήθησαν

δὲ καὶ ἀρκετὰ ποδήλατα διὰ τὸ ἔργον τοῦτο. Τὰ ποδήλατα ἦσαν πολὺ χρήσιμα εἰς τὰς πόλεις, πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν οἰκογενειῶν διὰ τὰς συνεντεύξεις καὶ τὴν δειγματοληψίαν τῶν οἰκοδομικῶν τετραγώνων.

Εἷς τινὰς περιπτώσεις δὲν ἦτο δυνατόν τὸ αὐτοκίνητον νὰ πλησιάσῃ τὸ δεῖγμα τῆς Κοινότητος, ὁπότε ἐχρησιμοποιοῦντο ὄνοι, ἄλλως οἱ ἀπογραφεῖς ἔπρεπε νὰ διανύσουν ἀρκετὴν ἀπόστασιν πεζῇ. Σχεδὸν εἰς ὅλας τὰς Κοινοτήτας, διὰ νὰ φθάσῃ τις κάπου, ἔπρεπε νὰ πεζοπορῇ ἀρκετὴν ὥραν, καθόσον τὰ αὐτοκίνητα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ χρησιμοποιηθοῦν, ἐλλείψει δρόμων. Εἰς ἕνα χωρίον, οἱ ἀπογραφεῖς κατάρθωσαν νὰ φθάσουν εἰς πέντε ὥρας, διὰ τῆς χρησιμοποίησεως ὄνων.

Κατὰ τὸν ἔλεγχον τοῦ ἔργου τῶν ἀπογραφῶν, οἱ ἐπόπται, ἰδιαιτέρως ἐπρόσεξαν τὴν ποιότητα τῆς ἐργασίας τῆς συνεντεύξεως καὶ τὸ κατὰ πόσον οἱ κατάλογοι μετὰ ὀνοματεπώνυμα τῶν οἰκογενειάρχων ἦσαν ἀκριβεῖς. Οἱ κατάλογοι οὗτοι ἔπρεπε νὰ περιέχουν τὰ ὀνοματεπώνυμα ὅλων τῶν οἰκογενειάρχων τῶν Κοινοτήτων καὶ μόνον τῶν οἰκογενειάρχων. Οἱ κατάλογοι ἐκάστης Κοινότητος ἐξητάζοντο λεπτομερῶς. Εἰς ἐκάστην Κοινότητα ὑπεβάλλοντο πρότυπα τινὰ ἐρωτήματα, τὰ σπουδαιότερα ἐκ τῶν ὁποίων ἐσχετίζοντο μὲ τὸν πραγματικὸν τρόπον διαμονῆς τῶν κατόχων δελτίων διανομῆς τροφίμων. Οἱ ἀπογραφεῖς ἠλέγχοντο εἰς τὸ κατὰ πόσον ἐφήρμοσαν τὴν ἐνδειγμένην δειγματοληπτικὴν ἀναλογίαν ἐντὸς τῶν Κοινοτήτων καὶ ἐὰν συνεπληρώθησαν ὀρθῶς τὰ ἐρωτηματολόγια. Αἱ ἐργασίαι αὗται ἐγένοντο καθ' ὃν χρόνον τὸ ἐξωτερικὸν ἔργον τῶν ἀπογραφῶν εὕρισκετο ἐν τῇ ἐξελίξει καὶ οἱ ἐπόπται εὕρισκοντο εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν ὁμάδα διὰ τὴν ἐκτέλεσιν αὐτοῦ.

Αἱ νοσοκόμοι ἀδελφαὶ τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ, δὲν ἐργάσθησαν εἰς τὸ ὑπὸ - δεῖγμα καθ' ὁμάδας. Ἐκάστη ἀδελφή, μετέβαινε μόνη τῆς εἰς τὴν Κοινότητα καὶ ἐξετέλει τὸ ἔργον τῆς, κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐν αὐτῇ ἑπταήμερου διαμονῆς τῆς.

3.—Ἡ ἐπεξεργασία τῶν δεδομένων

Καθ' ὃν χρόνον διεξήγετο τὸ ἔργον τῶν ἐξωτερικῶν συνεργειῶν, τὰ ἐρωτηματολόγια τῶν δειγμάτων Κοινοτήτων καὶ τῶν Δήμων, συμπληρωμένα ὑπὸ τῶν ἀπογραφῶν, παρεδίδοντο κατ' ἀρχὰς εἰς τοὺς ἐπόπτας διὰ σύντομον ἔλεγχον ὑπ' αὐτῶν, μὲ τὸν σκοπὸν νὰ διαπιστωθῇ κατὰ τὸ πόσον ἐτηρήθησαν οἱ σχετικοὶ κανονισμοί. Κατόπιν ταῦτα διεβιβάζοντο εἰς κεντρικὰ γραφεῖα τῶν Χανίων πρὸς μετὰφρασιν τῶν ἀπαντήσεων εἰς τὴν Ἀγγλικὴν καὶ προκαταρκτικὴν πινακοποίησιν ἀριθμοῦ τινος ἐξ αὐτῶν. Ἡ τελικὴ ἐπεξεργασία τῶν συγκεντρωθέντων δεδομένων ἐγένετο εἰς τὸ Στατιστικὸν Ἐργαστήριον τοῦ Κρατικοῦ Κολλεγίου τῆς Ἀϊόβας, εἰς τὴν πόλιν Αἴγης τῆς Ἀϊόβας, ὅπου καθιερώθη λεπτομερεστέρα διαδικασία.

α) *Ἐλεγχος τοῦ περιεχομένου τοῦ ὕλικου.*—Τὰ δεδομένα ἐξητάσθησαν πρῶτον ἀπὸ ἀπόψεως τῆς πληρότητος τοῦ περιεχομένου τῶν. Ἐπεστράφησαν ὅλα τὰ ἔντυπα συμπληρωμένα ὡς πρὸς τὸ ἐρωτηματολόγιόν των, μὲ τὰ ἀπαραιτήτα δεδομένα τῶν δειγμάτων ἀπασῶν τῶν οἰκογενειῶν ἀγροκτημάτων. Ἦτο δυνατὴ ἡ ἐπαλήθευσις τῶν ἐρωτηματολογίων τῶν δελτίων καὶ τῶν χαρτῶν μὲ τὰς πραγματικὰς τοποθεσίας τῆς διαρθρώσεως τοῦ δειγματος. Διὰ νὰ γίνῃ ὁ ἔλεγχος οὗτος παρέστη ἀνάγκη νὰ χαραχθῇ κατάλληλον σχεδιάγραμμα τῆς διαρθρώσεως τοῦ δειγματος, οὕτως ὥστε ἡ προδιαγραφὴ τοῦ ὕλικου νὰ διαφαίνεται εὐκόλως. Ὁ Πίναξ Μ7 διὰ τὴν ἀγροτικὴν καὶ ὁ Πίναξ Μ10 διὰ

ΠΙΝΑΞ Μ14. Πιθανόν και πραγματοποιηθέν δείγμα οικογενειών και ό διά της δειγματικής μονάδος έπεξηγούμενος άριθμός 'Αστικής ζώνης.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Αφ. αριθ.	'Αριθ. διαμερισματος και κτιρίου (α)	Είς τó δείγμα οίκοδομής		Είς μονάδα-δείγμα		
		'Οπτική εκτίμησις (β)	'Αριθ. παραλείψεων (δ)	« Πιθανή » (Πίναξ 10, στήλη 6)	πραγμα θεΐσα γ	Τελικός άριθμός (β)
Χανιά						
1	1-3	33	34	3	3	0
2	1-25	14	15	3	3	0
3	1-58	22	27	3	4	1
4	1-75	60	57	3	3	1
5	2-13	22	25	3	3	0
6	2-31	39	32	3	2	0
7	2-51,52	12	17	3	4	0
8	3-31	11	15	2	4	0
9	3-71	63	99	3	5	0
10	4-18	78	71	3	3	0
11	4-38	16	10	3	2	0
12	5-99	18	19	3	3	0
13	6-6	19	28	3	4	0
14	6-32	19	22	3	4	0
15	6-59	52	102	3	6	0
16	7-29	24	23	3	3	0
Σύνολον Ρέθυμνον	—	—	—	47	56	2
17	1-15	33	36	3	3	0
18	1-33	12	7	3	2	0
19	1-55	20	23	3	4	2
20	1-76	38	42	3	3	0
21	3-1	10	8	3	3	0
22	11-1	53	28	3	2	0
Σύνολον 'Ηράκλειον	—	—	—	18	17	2
23	— 2	26	36	3	4	0
24	— 17	11	10	3	3	1
25	— 34	162	8	3	1	0
26	— 54	56	1	3	0	0
27	— 59	37	38	3	3	0
28	— 76	71 (17)	(16)	3	3	1
29	— 97	36	39	3	3	0
30	— 113	38	45	3	4	0
31	— 132	85 (23)	(32)	3	3	0
32	— 152	7	8	3	3	0
33	— 180	94 (13)	(11)	3	2	0
34	— 198	7	9	3	4	0
35	— 218	17	5	2	0	0

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Αἰθ. ἀριθ.	Ἀριθ. διαμερίσματος και κτιρίου (α)	Εἰς τὸ δείγμα οἰκοδομῆς		Εἰς μονάδα-δείγμα		
		Ὀπτική ἐκτιμήσεις (β)	Τελικός ἀριθμὸς (β)	«Πιθανή» (Πίναξ 10, στήλη 6)	πραγμα-θεῖσα (γ)	Ἀριθ. παραλείψεων (δ)
36	2-3	17	16	4	4	3
37	2-21	28	32	3	3	0
38	5-5	31	34	3	3	0
39	6-1	24	21	3	3	1
40	10-1	125	119	3	2	0
41	14-3	18	14	3	2	0
42	16-3	135 (21)	(18)	3	2	0
43	16-15	50	57	3	3	0
44	18-3	70 (11)	(14)	3	3	0
45	18-1	46	45	3	3	0
46	19-1	22	50	3	7	1
Σύνολον	—	—	—	72	68	7
Ἰ. Νικόλαος						
47		—	—	1	1	0
48		—	—	1	1	0
49		—	—	1	1	0
50		—	—	1	1	0
51		—	—	1	1	0
52		—	—	1	1	0
Σύνολον	—	—	—	6	6	0
Σύνολον	Ἀστικής ζώνης	—	—	143	147	11

Σημειώσεις: α) Δὲν ἐλήφθη δείγμα κτιρίων εἰς Ἰ. Νικόλαον.

β) Οἱ ἐντὸς τῶν παρενθέσεων ἀριθμοὶ ἀναφέρονται εἰς ὑποδείγματα κτιρίων.

Αἱ ἐκτιμήσεις εἰς τὸ διαμέρισμα « — » στηρίζονται εἰς τοὺς καταλόγους τῆς σειράς ὑδρούσεως.

γ) Οἱ τυχαῖοι ἀρχικοὶ ἀριθμοὶ τῆς στήλης 4 καὶ ὁ δειγματικὸς διάμεσος ἀριθμὸς τῆς στήλης 5 τοῦ Πίνακος 10, ἐφαρμόζονται εἰς τὴν στήλην 4 τοῦ πίνακος τούτου, πρὸς ἐξαγωγήν τοῦ πραγματοποιηθέντος ἀριθμοῦ οἰκογενειῶν εἰς τὴν μονάδα τῆς δειγματοληψίας.

δ) Ἐκ τῶν 11 «παραλείψεων» 2 ὀφείλοντο εἰς σφάλματα τὰ ὅποια ἔγιναν κατὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ ποσοστοῦ τοῦ δείγματος, 6 εἰς ἀπουσίαν τοῦ ἀπογραφομένου ἐκ τῆς κατοικίας του κατὰ τὴν ἐβδομάδα τῆς ἐρεῦνης, 2 εἰς ἀρνήσεις, 1 εἰς ἄγνοιαν τῆς Ἑλληνικῆς (Ἀρμενικαὶ οἰκογένειαι).

τὴν ἀστικὴν ζώνην, παρέχουν τὰς ζητουμένας πληροφορίες, ἐν μέρει. Εἰς τὴν περίπτωσιν τοῦ πρώτου κοινοτικοῦ δείγματος τοῦ ὑπ' ἀριθ. 1 ἀγροτικοῦ στρώματος, εὐρέθησαν 204 οἰκογένειαι (ἔναντι τῶν 172 τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1940) ὅπερ σημαίνει ὅτι εἰς τὸ δείγμα πρέπει νὰ διαλαμβάνωνται καὶ αἱ ὑπ' ἀριθ. 184 καὶ 196 οἰκογένειαι (ὁ ἐπόμενος ἀριθμὸς 208 εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ ὅτι

ΠΙΝΑΞ Μ15. — «Πιθανόν» και πραγματοποιηθέν δείγμα οίκογενειών καθώς και ό διό τής δειγματικής μονάδος έπεξηγούμενος άριθμός. Άγροτική, ζώνη.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
Άριθ. στρώματος	Άριθ. δείγματος Κοινότητας	Είς τήν Κοινότητα δείγματος		Είς τήν δειγματι- κήν μονάδα		Άριθμός παραλεί- ψεως
		Έλλην. άπογραφ. (1940)	Έρευνα Κρήτης (1948)	«Πιθανή» (Πίναξ 7, στήλη 7)	Πραγμα- τοποιη- θείσα	
1 (1)	12-6-1	172	204	15	17	0
(2)	12-2-12	438	511	13	15	0
2 (1)	12-2-6	139	141	16	16	0
(2)	12-4-1	324	373	13	15	0
3 (1)	12-4-7	168	174	14	15	0
(2)	12-4-5	495	526	14	14	0
4 (1)	12-1-6	102	100	13	13	0
(2)	12-5-30	119	137	12	14	0
5 (1)	12-5-31	395	397	17	17	0
(2)	12-5-7	196	207	18	19	0
6 (1)	12-5-12	148	172	17	19	0
(2)	12-7-3	193	261	16	22	0
7 (1)	12-3-4	206	228	14	16	0
(2)	12-3-23	210	209	18	18	0
8 (1)	24-2-2	334	376	14	16	0
(2)	24-1-12	264	251	17	16	0
9 (1)	24-3-7	94	131	19	26	13
(2)	24-3-10	203	191	19	18	0
10 (1)	24-1-5	1252	1408	14	15	0
(2)	24-4-29	258	288	14	16	2
11 (1)	24-4-31	218	250	14	16	0
(2)	24-4-6	276	338	15	19	0
12 (1)	29-1-25	154	160	15	16	0
(2)	29-2-17	91	88	18	18	0
13 (1)	29-2-12	81	80	21	20	0
(2)	29-3-8	675	664	13	13	0
14 (1)	29-3-2	51	59	13	15	0
(2)	29-4-40	152	137	14	12	0
15 (1)	37-1-8	315	314	15	15	0
(2)	29-4-10	89	90	13	13	0
16 (1)	37-1-20	209	229	17	18	0
(2)	37-1-19	87	81	15	14	0
17 (1)	37-3-26	383	396	13	14	0
(2)	37-3-23	187	196	13	13	0
18 (1)	37-4-7	488	441	12	11	0
(2)	37-5-10	155	111	13	9	0
19 (1)	37-3-27	168	165	12	12	0
(2)	37-2-12	224	227	15	16	2
20 (1)	37-2-34	54	56	11	11	0
(2)	37-2-13	155	146	14	13	0
Άγροτική ζώνη. Σύνολον		—	--	593	625	17

πρέπει). Είς τινας περιπτώσεις ερέθησαν ολιγώτεροι οικογένειαι από όσας δίδει η άπογραφή του 1940 και συνεπώς έχρηιάσθησαν ολιγώτεροι τοιαῦται διά τὸ δείγμα (τοῦτο ἐξηγήθη από τὸ κατὰ πόσον αἱ οἰκογένειαι ἦσαν ολιγώτεροι ἢ περισσότεραι τοῦ τελευταίου αὔζοντος ἀριθμοῦ τοῦ δείγματος). Αἱ παραλείψεις δυνατὸν νὰ ὀφείλωνται εἰς τὸ ὅτι ἡ οἰκογένεια - δείγμα δὲν ἠθέλησε νὰ δώσῃ πληροφορίας ἢ «δὲν ἐδέχθη» τοὺς ἀπογραφεῖς.

Λόγω συγχύσεως, δυνατὸν νὰ ἀπεγράφη μικρότερος ἢ μεγαλύτερος ἀριθμός. Ἀσχέτως πρὸς τὴν αἰτίαν, ἔγιναν αἱ δέουσαι ἐξομαλύνσεις, οὕτως ὥστε τὸ δείγμα νὰ εὕρῃ τὴν ἀπαιτουμένην ἰσορροπίαν του. Οἱ πλεονάζοντες ἀριθμοὶ ἀφηρέθησαν ἀπὸ τὴν τελικῶς ἀποδεδειγμένην σειρὰν δεδομένων. Αἱ παραλείψεις συνεπληρώθησαν διά τῆς ἐκλογῆς ἄλλης μονάδος (οἰκογενείας, ἢ ἀγροκτῆματος) ἀπὸ τὰς ὑπολοίπους μονάδας τῆς δειγματοληπτικῆς μονάδος καὶ διά τοῦ διπλασιασμοῦ τῶν δεδομένων πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ παραληφθέντος ἀριθμοῦ (εἰς 28 μόνον περιπτώσεις ἐχρηιάσθη τὸ μέτρον τοῦτο διά τὰς οἰκογενείας, τρεῖς ἐξ αὐτῶν τῶν 28 ἠρνήθησαν νὰ παράσχουν πληροφορίας, ἐννέα δὲν εὐρίσκοντο εἰς τὰς οἰκίας των κατὰ τὴν ἐβδομάδα τῆς ἐρεύνης, 13 διεγράφησαν διά λόγους ὑπὸ—δείγματος, καὶ 3 λόγῳ διαφόρων ἄλλων δυσκολιῶν). Εἰς πολλὰς περιπτώσεις παρέστη ἀνάγκη ὅπως, τὰ ὑπὸ τοῦ ἀπογραφέως παραδοθέντα σχέδια καὶ δεδομένα, ἐξετασθοῦν ἐπιμελῶς πρὸς καθορισμὸν τῆς πραγματικῆς καταστάσεως.

Εἰς τοὺς Πίνακας M14 καὶ M15 θὰ παρατηρηθῇ ὅτι τὸ ἀστικὸν δείγμα ἔπρεπε νὰ ἔχη 147 οἰκογενείας, τὸ δὲ ἀγροτικὸν τοιοῦτο 625, ἧτοι σύνολον 772 οἰκογενείας.

β) Ἡ πληρότης τῶν ἐρωτηματολογίων.—Ὅπως συμβαίνει σχεδὸν εἰς ὅλας τὰς ἐρέυνας, αἱ ὁποῖαι στηρίζονται ἐπὶ πληροφοριῶν ληφθεισῶν διά συνεντεύξεως, ἐπὶ τῶν ἐρωτηματολογίων εὔρεθησαν ἐρωτήματα ἄνευ ἀπαντήσεων. Τὰ κενὰ ταῦτα ὀφείλωνται εἰς πολλοὺς λόγους: ἀπροθυμίαν τοῦ ἀπογραφομένου νὰ κάμῃ ὑπολογισμοὺς ἐκεῖ ὅπου δὲν γνωρίζει τὴν ἀπάντησιν, ἄρνησιν αὐτοῦ νὰ ἀπαντήσῃ εἰς ἐρωτήματα τινὰ καὶ εἰς ἀμέλειαν ἐκ μέρους τοῦ ἀπογραφέως. Εἰς τὴν παροῦσαν ἔρευναν, τὰ κενὰ εἰς τὰς ἀπαντήσεις ἦσαν ἐλάχιστα. Πλεῖστα τῶν ἐρωτημάτων ἦσαν πλήρη δι' ὅλους τοὺς ἀπογραφεῖς καὶ τὸ ἀνώτατον ὄριον τῶν παραλήψεων ἦτο περίπου 10 ο/ο, γενικῶς δὲ μόνον 5 ο/ο ἦσαν «αἱ ἀρνήσεις ἀπαντήσεων» εἰς ὅλα τὰ ἐρωτήματα. Τὸ ποσοστὸν τοῦτο εἶναι τόσον μικρὸν ὥστε ἐν τῷ συνόλῳ θεωρεῖται μηδαμίνον.

Μολονότι τὰ ἀναπάντητα ἐρωτήματα δὲν ἦσαν τόσον πολυάριθμα ὥστε νὰ ἔχουν ἀξιόλογον ἐπίδρασιν, ἐθεωρήθη φρόνιμον νὰ ἐξαλειφθοῦν ταῦτα, κατὰ τὸ δυνατὸν, ἀκόμη καὶ μετὰ τὸ ἀπλούστατον σχέδιον ἐπεξεργασίας.

Δύο σχέδια ἠκολουθήθησαν, 1) Στοιχεῖα, ὡς τὸ οἰκογενειακὸν εισόδημα, ἡ ἀξία τῶν ἀγροκτημάτων, αἱ καλλιιεργήσιμοι στρεμματικαὶ ἐκτάσεις, ἡ παραγωγή, ἡ νομικὴ ἰδιότης τοῦ καλλιεργητοῦ, τὸ ἐπάγγελμα τῶν κατοίκων περιελήφθησαν εἰς χωριστὰ ἐρωτηματολόγια, ἐφόσον ἐπρόκειτο νὰ χρησιμοποιηθοῦν ταῦτα εἰς πίνακας συσχετιζομένων ἰδιοτήτων.

Αἱ περιληφθεῖσαι ἀξίαι, συνετέθησαν ἐξ ἄλλων πληροφοριῶν, τῶν ἀναγραφομένων ἐπὶ τῶν ὑπὸ ἐπεξεργασίαν δελτίων οἰκογενειῶν καὶ ἀγροκτημάτων. Πλεῖστα στοιχεῖα, ὅμως, δὲν συνεπληρώθησαν ὑπὸ τῶν ἐκδοτῶν, μόνον δὲ ἐσημειώθησαν ὡς «ἀναπάντητα ἐρωτήματα».

Κατὰ τὰς τελικὰς πινακοποιήσεις, «αἱ ἀναπάντητοι ἐρωτήσεις» κατηνέμθησαν εἰς τὰς τάξεις τῶν πινάκων μετὰ βάσιν ἀναλογικῆν. Οὕτω, ἐὰν ὑπῆρχον

10 άναπάντητοι έρωτήσεις, 250 Ναι και 250 Όχι, αι 5 εκ των «άναπαντήτων έρωτήσεων» θα κατετάσσοντο εις την τάξιν Ναι, και 5 εις την τάξιν Όχι, χωρίς να μεταβάλλεται ο άρχικός λόγος των άπαντήσεων Ναι εις άπάντησιν Όχι.

Σημείωσις : Αί έπόμεναι παράγραφοι πραγματεύονται μάλλον μαθηματικών πρόβλημα. Εις την άρχήν του Παραρτήματος και εις την παράγραφον «Συμπεράσματα επί της Μεθοδολογίας», εξητάσθησαν συνοπτικώς αι διαφοραι έκτιμήσεις της άκριβείας (άξιοπιστίας) των δειγμάτων. Αί μαθηματικά μέθοδοι, αι όποται χρησιμοποιούνται δια να καταλήξωμεν εις τα άνωτέρω συμπεράσματα, ίσως δέν παρουσιάζουν ένδιαφέρον δι' ώρισμένους άναγνώστας. Ούτοι δύνανται να συνεχίσουν την παρακολούθησιν της μελέτης μας από την παράγραφον «Ποιοτική έξέτασις» και έφεξης.

γ) *Αί εκτιμήσεις και ο έλεγχος της αξιοπιστίας αυτών.*—Προκειμένου περι άπλων εκτιμήσεων των συνόλων δια τα δεδομένα έξ έρωτηματολογίων των οικογενειών και άγροκτημάτων, ητο άρκετός ο πολλαπλασιασμός του δειγματικού συνόλου επί παράγοντος 150. Έπί παραδείγματι ο εκ του δείγματος έξαχθείς συνολικός άριθμός οικογενειών (ίδε Πίνακας Μ14 και Μ15) ητο 772. Συνεπώς η εκτίμησις δια τον συνολικόν άριθμόν οικογενειών της Κρήτης είναι $772 \times 150 = 115.800$.

Έπειδή το δείγμα επί του όποιου στηρίζεται η παρούσα εκτίμησις, έλήφθη δια τυχαίας έπιλογής, δυνάμεθα να καθορίσωμεν μέτρον δια την έξακρίβωσιν του βαθμού της άκριβείας αυτής.

Δια τον άνωτέρω σκοπόν, το δείγμα οικογενειών και άγροκτημάτων, θα θεωρηθῆ ως τυχαίον στρωματοποιημένον σχέδιον ένός σταδίου, όπου αι δειγματοληπτικά μονάδες συνίστανται εκ συνδυασμών οικιών και άγροκτημάτων.

Εις την άγροτικήν ζώνην ύπάρχουν 20 στρώματα, εις δε την άστικήν έκαστον ζεθγοσ των δειγματοληπτικών μονάδων θα θεωρηται ως να έχη ληφθῆ έξ ένός στρώματος (δια της καταλλήλου κατατηήσεως των διαμερισμάτων) και συνεπώς ύπάρχει σύνολον 26 στρωμάτων εις την άστικήν ζώνην.

Γενικώς, η άμερόληπτος εκτίμησις του συνόλου χαρακτηήρος τινος του Χ, εκ του τυχαίως στρωματοποιημένου δείγματος των μονάδων «π» διατυποθῆι υπό του εκτιμητου ως :

$$\hat{T}_x = \sum_{i=1}^P N_i \bar{x}_i, \quad (1)$$

όπου: T_x είναι η εκτίμησις του συνόλου Χ, T_x εις τον πληθυσμόν.

P είναι ο άριθμός των στρωμάτων.

N_i είναι ο άριθμός των δειγματοληπτικών μονάδων εις το jον στρώμα

Ό τύπος (1) δύνανται να γραφῆ ως έξής :

$$\hat{T}_x = \sum_{i=1}^P \frac{N_i}{n_i} \sum_{j=1}^{n_i} x_{ij} \quad (2)$$

όπου: X_{ij} είναι η αξία του Χ δια τον jον δειγματοληπτικήν μονάδα του iου στρώματος,

n_i είναι ο άριθμός των δειγματοληπτικών μονάδων εις το δείγμα του jου

στρώματος, το δείγμα οικογενειών της Κρήτης το $\frac{N_i}{n_i}$ είναι σταθερόν, ήτοι 150

$$\hat{T}_x = 150 \sum_{i=1}^P \sum_{j=1}^{n_i} x_{ij} \quad (3)$$

πράγμα το όποιον δέν είναι παρά το δειγματοληπτικόν σύνολον του X πολλαπλασιασθέν επί του παράγοντος 150.

Ἡ διακύμανσις του T_x (3) διατυπώταται ὑπό του ἔκτιμητοῦ,

$$V(\hat{T}_x) = (150)^2 \left(\frac{N-n}{N} \right) \frac{\bar{\sigma}_w^2}{n} \quad (4)$$

ὅπου: $\frac{2}{\sigma W}$ εἶναι ἡ μέση διακύμανσις

του X ἐντός των στρωμάτων του πληθυσμοῦ.

N εἶναι = $\sum N_i$, καί

n = $\sum n_i$.

ἐφόσον $\frac{N-n}{N}$ εἶναι κατὰ προσέγγισιν 1, καί ἐφόσον $\frac{2}{\sigma W}$ δύναται νά ἐκτιμηθῆ ἀπό τὸ δείγμα διὰ τοῦ τύπου.

$$\bar{s}^2 = \frac{1}{P} \sum_{i=1}^P \sum_{j=1}^{n_i} \frac{(x_{ij} - \bar{x}_i)^2}{n_i - 1} \quad (5)$$

Τότε ἡ διακύμανσις του T_x ὑπολογίζεται ὑπό

$$V(\hat{T}_x) = (150)^2 \frac{\bar{s}^2}{n} \quad (6)$$

Διὰ νά διατηρηθοῦν οἱ ὑπολογισμοὶ κατὰ τὸ δυνατόν ἀπλοῖ, τὸ ἀστικόν δείγμα ἐθεωρήθη ἔχον 26 στρώματα ἰσομεγέθη, ἐξ ἐκάστου των ὁποίων τυχαίως ἐλήφθησαν 2 δειγματοληπτικαὶ μονάδες. Ὅθεν $\frac{-2}{S}$ διὰ τὴν ἀστικὴν ζώνην ἐβασίσθη ἐπὶ 26 βαθμῶν ἐλευθερίας. Ἐφόσον τὸ δείγμα τῆς ἀγροτικῆς ζώνης περιλαμβάνει 20 στρώματα, των δύο δειγματοληπτικῶν μονάδων ἕκαστον, τὸ $\frac{-2}{S}$ βασίζεται ἐπὶ 20 βαθμῶν ἐλευθερίας. Ὁ Πίναξ M16 ἡτοιμάσθη κατὰ τρόπον τυχαῖον διὰ νά ἐξηγήσῃ τὰ τυπικὰ σφάλματα των ὑπολογισμῶν τοῦ δείγματος.

ΠΙΝΑΞ M16. Ἐκτιμήσεις των συνολικῶν οικογενειῶν τῆς Κρήτης, κατὰ ἀστικὰς καὶ ἀγροτικὰς ζώνας καὶ τὰ τυπικὰ σφάλματα αὐτῶν.

Ζώνη	Ἐκτιμηθεῖσαι		Τυπικὰ σφάλματα		Βαθμοὶ ἐλευθερίας ἐπὶ των ὁποίων ἐβασίσθη
	Οἰκογέν.	Οἰκογέν.	Ποσοστὸν ἐκτιμῆς.		
Ἀστικὴ	22.000	1.000	4,5		26
Ἀγροτικὴ	93.800	1.850	2,0		20
Σύνολον	115.800	2.125	1,9		46

ΠΙΝΑΞ Μ17.—Τά Κοινοτικά δείγματα καί οί παράγοντες σταθμίσεως αὐτῶν.
* Ἀγροτική ζώνη, Κρήτη.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	
Στρῶμα	Κοινοτικὸν δειγμα		Ἀριθ. δείγματος ἐρεύνης	Κάτοικοι (1940)		Παράγων σταθμίσεως Κοινότητος (4) : (5)
	Κῶδιξ ἀπογρα- φῆς	* Ὄνομα		Ἡμισυνώ- ματος	Κοινό- τητος	
1 (1)	12-6-1	Βορρόη	33	8,007	704	11.373
(2)	12-2-12	Ζάρος	23	9,137	1,956	4.671
2 (1)	12-2-6	Βασιλική	22	9,552	537	17.787
(2)	12-4-1	* Ἀγ. Βαρβάρα	26	7,517	1,431	5.253
3 (1)	12-4-7	* Ἀχενδρία	28	8,469	689	12.292
(2)	12-4-5	* Ἀρκαλοχώρι	27	8,590	2,042	4.207
4 (1)	12-1-6	Κάτω Βάνος	21	7,414	576	19.718
(2)	12-5-30	Κασταμονίτσα	31	7,396	502	14.733
5 (1)	12-5-31	Καστέλλι-Πεδιάδος	32	10,379	1,542	6.731
(2)	12-5-7	* Ἀπόστολοι	29	9,457	716	13.208
6 (1)	12-5-12	* Ἀγ. Παράσκιον	30	9,944	655	15.182
(2)	12-7-3	Βενεράτων	34	10,985	847	12.969
7 (1)	12-3-4	Αὐγενική	24	9,133	860	10.620
(2)	12-3-23	Ρογδία	25	9,380	793	11.828
8 (1)	24-2-2	* Ἀγ. Γεώργιος	38	7,669	1,286	5.963
(2)	24-1-12	Μουρνιές	37	8,420	824	10.218
9 (1)	24-3-7	* Ἐξω Λακωνία	39	8,951	324	27.626
(2)	24-3-10	Καστέλλι-Φοῦρνι	41	9,442	684	13.804
10 (1)	24-1-5	Ἱεράπετρα	36	8,943	4,949	1.807
(2)	24-4-29	Σταυροχώρι	43	7,811	1,010	7.734
11 (1)	24-4-31	Σφάκα	44	8,880	871	10.195
(2)	24-4-6	Ζάκρος	42	8,498	1,061	8.009
12 (1)	29-1-25	Σέλλια	13	8,318	569	14.619
(2)	29-2-17	Μοναστηράκι	15	9,443	299	31.582
13 (1)	29-2-12	Καλογέρου	14	9,342	260	35.931
(2)	29-3-8	* Ἀνώγεια	17	8,785	3,072	2.860
14 (1)	29-3-2	* Ἀγ. Ἰωάννου	16	8,796	228	38.579
(2)	29-4-40	Χρομοναστήρι	19	8,886	640	13.884
15 (1)	37-1-8	Γεωργιούπολις	1	9,354	1,319	7.092
(2)	29-4-10	Γεράνι	18	8,514	401	21.232
16 (1)	37-1-20	Νέον Χωρίον	10	9,459	816	11.592
(2)	37-1-19	Μελιδόνι	2	9,639	381	25.299
17 (1)	37-3-26	Μουρνιές	9	9,120	1,645	5.544
(2)	37-3-23	Μέσκα	8	7,930	826	9.600
18 (1)	37-4-7	Παλαιοχώρα	11	7,991	2,130	3.7-2
(2)	37-5-10	Χώρα Σφακίων	12	7,912	600	13.238
19 (1)	37-3-27	Νέον Χωρίον	3	9,373	786	11.925
(2)	37-2-12	Δραπάνια	4	8.634	913	9.457
20 (1)	37-2-34	Πανέθυμος	6	9,101	302	30.136
(2)	37-2-13	* Ἐλος	5	9,336	674	13.582

Αἱ ἐκτιμήσεις διὰ τὰ δεδομένα τοῦ ἀγροκλήματος (ἐντυπον ὑπόδειγμα Β) ἐγένοντο κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ὅπως καί τὰ δεδομένα τῶν οἰκογενειῶν (ἐντυπον ὑπόδειγμα Α) ὡς ἔχουσι σκιαγραφηθῆ ἀνωτέρω καί μὲ ὁμοίαν μέθοδον τοῦ ὑπολογισμοῦ τῶν τοπικῶν σφαλμάτων αὐτῶν.

Τὸ πρόβλημα ἦτο ἐν μέρει διάφορον διὰ τὰ δεδομένα τῆς Κοινότητος. Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, αἱ ἐκτιμήσεις τῶν συνόλων διατυπώνονται :

$$\hat{T}_z = \sum_{i=1}^P \sum_{j=1}^2 w_{ij} x_{ij} \quad (7)$$

ὅπου ὁ W_{ij} εἶναι τὸ βάντιστροφον τῆς πιθανότητος μὲ τὴν ὁποῖαν ἡ j Κοινότης ἐντὸς τοῦ j ἡμι-στρώματος ἐπελέγη (Ἴδε Πίνακα M17) καὶ ἡ X_{ij} εἶναι ἡ παρατηρηθεῖσα ἀξία χαρακτήρος τινος διὰ τὴν j ἡν Κοινότητα εἰς τὸ i ὄν στρώμα.

Ἡ διακύμανσις τοῦ ἐκτιμητοῦ τοῦτου διατυπῶνται :

$$V(\hat{T}_z) = \sum_{i=1}^P (w_{i1}x_{i1} - w_{i2}x_{i2})^2 + (\text{bias})^2 \quad (8)$$

ὅπου W_{i1} καὶ X_{i1} αἱ σταθμίσεις καὶ ἡ παρατηρηθεῖσα ἀξία διὰ τὸ 1ον ἡμι-στρώμα εἰς τὸ j ὄν στρώμα ἀντιστοίχως (Σημειώσεις : Ἡ ἐκτίμησις αὕτη τῆς διακυμάνσεως θέλει ἐπηρεασθῆ ἀμυδρῶς ἕνεκα τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ ἡμι-στρώματος. Ἡ διαστροφή εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ἐμφανίζεται ἀρκούντως μικρά, ὥστε ἡ χρησιμοποίησις τῆς διακυμάνσεως, ἀγνοοῦσα τὴν διαστροφήν, δὲν μειοῦται σοβαρῶς.

*Ἐπειδὴ ἐχρησιμοποιήθη μέθοδος τυχαίας δειγματοληψίας, δύναται νὰ ληφθῆ ἕνα διάστημα ἐμπιστοσύνης διὰ τὴν ἐκτίμησιν, δυνάμενον νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς καθορισμὸν τῶν κινδύνων, οἱ ὁποῖοι ἀντιμετωπίζονται ὅταν χρησιμοποιοῦνται μία δοθεῖσα ἐκτίμησις.

*Ἐπὶ παραδείγματι, ἐάν

$$d = SE - t(a; n-1) \quad (9)$$

ὅπου : SE εἶναι τὸ τυπικὸν σφάλμα τοῦ E , ἐκτιμηθέντος ἐκ τοῦ δειγματος τῶν $n-1$ βαθμῶν ἐλευθερίας,

$t(a; n-1)$ εἶναι τὸ « t » τοῦ STUDENT διὰ τὸν συντελεστὴν ἐμπιστοσύνης a καὶ $n-1$ βαθμοὶ ἐλευθερίας,

ὅθεν $E \pm da$ εἶναι τὸ ζητούμενον διάστημα ἐμπιστοσύνης.

Πρὸς παραστατικωτέραν ἐξήγησιν, ἄς ἴδωμεν τὸν Πίνακα M16, ὅπου εὐρίσκομεν ὅτι αἱ ἐκτιμηθεῖσαι οἰκογένειαι τῆς ἀγροτικῆς Κρήτης ἀνέρχονται εἰς 93,800 καὶ τὸ τυπικὸν σφάλμα,

εἶναι 2,0% ἢ 1.850 οἰκογένειαι.

*Ἐντὸς ποίου διαστήματος ἐκατέρωθεν τοῦ 93,800 δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ἐμπιστοσύνην ὅτι πρέπει νὰ εὐρίσκωνται οἱ πραγματικοὶ ἀριθμοὶ καὶ μὲ πιθανότητα 5% ; Εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην ὁ συντελεστὴς ἐμπιστοσύνης ποὺ ζητούμεν εἶναι .95 καὶ ἡ ἐκτίμησις μας βασιζέται ἐπὶ 20 βαθμῶν ἐλευθερίας (95;20) εὐρεθὲν εἰς τοὺς δημοσιευθέντας πίνακας εἶναι 2,086, συνεπῶς,

$$d = (1,850) (2,086)$$

$$= 3,900$$

$$\text{καὶ } E - da = 93,800 - 3,900$$

$$= 89,900$$

$$\text{καὶ } E + da = 93,800 + 3,900$$

$$= 97,700.$$

*Ὅθεν δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ ἀληθὴς ἀριθμὸς τῶν οἰκογενειῶν εἰς τὴν

άγροτικήν ζώνην τῆς Κρήτης, πρέπει νά εὑρίσκηται μεταξύ 89.900 καί 97.700, ἐκτός ἐάν παρουσιασθῆ μία πιθανότης 5% εἰς τήν δειγματοληψίαν.

Οὕτω, τὸ διάστημα 89.900 μέχρι 97.700 εἶναι ἓν διάστημα ὅπου ἔχομεν 95% «ἐμπιστοσύνην».

Συνήθως τὸ διάστημα τὸ παρεχόμενον ὑπὸ $E \pm 5E(E)$ εἶναι τὸ κατὰ προσέγγισιν 67% διάστημα ἐμπιστοσύνης (ἐάν οἱ βαθμοὶ ἐλευθερίας εἶναι 20 ἢ πλέον φέρ' εἰπεῖν), $E \pm 25E(E)$ εἶναι τὸ κατὰ προσέγγισιν 95% διάστημα ἐμπιστοσύνης καὶ $E \pm 35E(E)$ εἶναι τὸ κατὰ προσέγγισιν 99% διάστημα ἐμπιστοσύνης.

Ὅθεν τὰ τυπικὰ σφάλματα τῶν δειγματοληπτικῶν ἐκτιμήσεων εἶναι πολὺτοιμοὶ ὁδηγοὶ διὰ τὸν ἔλεγχον τῶν ἐκτιμήσεων τῶν παρεχομένων ὑπὸ τῶν τυχαίων δειγμάτων (Ἴδὲ Πίνακα ΜΣ 1 εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ παρόντος Παραρτήματος, καθὼς καὶ Πίνακας Α 109 καὶ Α 110 εἰς τὸ παράρτημα 5).

4.—Ποιοτικὸς ἔλεγχος τῶν δεδομένων.

Ὁ σκοπὸς τῶν κάτωθι παραγράφων εἶναι ἡ ἐξέτασις τῆς πραγματικῆς ποιότητος τῶν δεδομένων. Ἦτοι ποῖος ὁ βαθμὸς ἀκρίβειας τῶν στατιστικῶν δεδομένων τῶν ληφθέντων παρὰ τῶν διαφόρων ἀπογραφομένων. Ἐπὶ παραδείγματι ἐάν ἀγρότης τις δηλώσῃ ὅτι ἔχει 45 ἐλαιόδενδρα, πράγματι ἔχει 45 ἐλαιόδενδρα; Ἐάν τὰ ληξιαρχικὰ βιβλία γεννήσεων περιέχουν 10 γεννήσεις δι' ὄρισμένον ἔτος, ὑπῆρχον πράγματι 10 γεννήσεις εἰς τὴν Κοινότητα ἐκείνην κατὰ τὸ ἔτος ἐκεῖνο;

Συνήθως εἶναι πολὺ δύσκολος ἡ ἀξιολόγησις τῆς ποιότητος τῶν διὰ ἐρωταποκρίσεων συγκεντρωθεισῶν πληροφοριῶν, ἀκόμη καὶ ὅταν ἀναλαμβάνεται εἰδικὴ ἔρευνα διὰ τὸν σκοπὸν τοῦτον. Ἀφ' ἑτέρου, ὁμως, διὰ διαφόρων μεθόδων δύνανται νὰ πραγματοποιηθῇ ποιά τις προσέγγισις πρὸς τὴν πραγματικότητα.

Ἐκτιμήσεις πραγματοποιηθεῖσαι ἐκ δειγμάτων δύνανται νὰ συγκριθῶσιν ὡς πρὸς τὴν ποιότητά των, ὅπου ἐχρησιμοποιήθησαν διάφοροι μέθοδοι τεκμηριῶν ἢ πηγαι πληροφοριῶν, πρὸς ἐξακρίβωσιν τῶν αὐτῶν γεγονότων. Ἐάν προκύψουν διαφοραὶ μεταξύ τῶν δειγματικῶν ἐκτιμήσεων καὶ τῶν ἀπογραφῶν, μὴ δυνάμεναι νὰ ἐρμηνευθοῦν διὰ τῶν δειγματοληπτικῶν σφαλμάτων, ὑπάρχει ἕδαφος νὰ πιστεύῃ τις ὅτι ἡ μία ἢ περισσότεραι εἶναι μεροληπτικά. Τοῦτο προϋποθέτει ὅτι γίνεται μέτρησις τοῦ ἴδιου πληθυσμοῦ (συνόλου) ὅτι ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν μονάδων παρατηρήσεων εἶναι ὁ ἴδιος καὶ ὅτι αἱ ἐκτιμήσεις εἶναι διὰ τὴν ἴδιαν περιόδον ἢ διὰ τὸ ἴδιον χρονικὸν σημεῖον.

Ἐνίοτε ὑποτίθεται ὅτι τὸ δειγματοληπτικὸν σφάλμα διὰ ἀμερολήπτου ἐκτιμήσεις περιγράφει πλήρως, μὲ τὴν ἔννοιαν πιθανότητος, τὴν ἐγγύτητα τῶν ἐκτιμηθεισῶν ἀξιῶν πρὸς τὰς πραγματικὰς ἀξίας. Τὸ δειγματοληπτικὸν σφάλμα προσδιορίζει μόνον τὴν μεταβλητικότητα, ὀφειλομένην εἰς τὴν τυχαίαν ἐπιλογὴν τῶν στοιχείων τοῦ πληθυσμοῦ (συνόλου). Ὑπάρχουν μὴ δειγματοληπτικά σφάλματα τὰ ὁποῖα προκύπτουν ἐκ τῆς παρερμηνείας τῶν ἐρωτημάτων εἴτε ἐκ μέρους τοῦ ἀπογραφέως εἴτε ἐκ μέρους τοῦ ἀπογραφομένου ἐξ ἀγνοίας ἢ κακῆς πίστεως. Ἡ καὶ ἀπὸ ἀδυναμίαν νὰ συναχθοῦν ὀρθαὶ πληροφορίαί.

Μία ἀπογραφή (πλήρης 100%) ὑπόκειται εἰς σφάλματα αὐτοῦ τοῦ τύπου, ὅσον καὶ τὸ δείγμα, ἴσως καὶ εἰς σφάλματα αὐτοῦ τοῦ τύπου, ὅσον καὶ εἰς μεγαλύτερον βαθμὸν, διότι ἡ κλίμαξ τῶν ἐργασιῶν εἰς τὴν ἀπογραφήν, συνήθως ἀπῆτι πολυαριθμότερον προσωπικὸν ἀπογραφέων, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον

θά κατέληγεν εἰς τὸ ἐνδεχόμενον τῆς μὴ ἐπαρκoῦς ἐκπαιδεύσεως μεγαλύτερου προσωπικοῦ.

Τὰ μὴ δειγματοληπτικὰ σφάλματα εἰς δειγματοληπτικὴν ἔρευναν, πρέπει νὰ ἀξιολογηθοῦν μὲ κάποιον μέσον, καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον γίνεται ὁ ποιοτικὸς ἔλεγχος. Συχνάκις τὰ αἷτια τῶν διαφορῶν δὲν ἀποκαλύπτονται διὰ τοῦ ποιοτικοῦ ἐλέγχου.

Ἐάν ἐμφανισθοῦν εἰς δύο πηγὰς διαφοραί, αἱ ὁποῖαι εἶναι μεγαλύτεραι τοῦ δειγματοληπτικοῦ σφάλματος, τὸ μόνον ποῦ δύνσται νὰ λεχθῆ εἶναι ὅτι ἢ τὸ ἓνα ἢ τὸ ἄλλο ἢ καὶ ἀμφότερα, ἐνδέχεται νὰ ἀποκλίνουν σημαντικῶς ἐκ τοῦ πραγματικοῦ ἀριθμοῦ ἢ τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ πληθυσμοῦ.

Θὰ ἔπρεπε νὰ γίνουσι περαιτέρω ἔρευνα διὰ νὰ ἐπιχειρηθῆ μιὰ ἐξηγήσις τῶν αἰτίων τῶν διαφορῶν τούτων. Κατωτέρω ἀναφέρονται αἱ κυριώτεροι πηγαὶ πληροφοριῶν πρὸς σύγκρισιν, καὶ τὰ στοιχεῖα τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς τὴν ἔρευναν τῆς Κρήτης:

1. Τὸ Ἐθνικὸν Συμβούλιον Ἀνθελονοσιακοῦ ἀγῶνος ἐν Ἑλλάδι.

Ἀριθμὸς κατοίκων τῆς Κρήτης τὸ 1948.

2. Οἱ Νομαρχιακοὶ Γεωπόνοι Στοιχεῖα:

Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ἐδάφους, ἀριθμὸς ζῶων, ἀγροκτημάτων», στρεμματικῆ ἔκτασις, παραγωγὴ γεωργικῶν προϊόντων.

3. Δειγματοληπτικὴ ἔρευνα τῶν: α) Οἰκογενειῶν—Στοιχεῖα: ἀριθμὸς κατοίκων, ἀριθμὸς ἀγροκτημάτων, χαρακτηριστικὰ οἰκογενειῶν. β) Ἀγροκτῆματα—Στοιχεῖα: Χαρακτηριστικὰ τῶν ἀγροκτημάτων, γ) Κοινότητες—Στοιχεῖα: ἀριθμὸς οἰκῶν, κατοίκων, γεωργία, χαρακτηριστικὰ τῶν χωρίων, κ.λ.π., δ) Οἰκογένειαι—Στοιχεῖα: διαιτολόγιον, ἐνδυμασίαι κλπ.

4. Ἑλληνικὴ Ἀγροτικὴ Ὑπογραφή (1929) καὶ ἡ σύγχρονος ἐκτίμησις τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ.

5. Ἡ Ἑλληνικὴ Πληθυσμιακὴ ἀπογραφή (1940).

Αἱ ἐπόμενοι σελίδες θὰ παρουσιάσουσι ἀριθμὸν τινα συγκρίσεων μεταξὺ τῶν διαφόρων ἀξιών, τῶν δοθεισῶν παρὰ τῶν ἀνωτέρω πηγῶν, διὰ τὰς διαφόρους μονάδας. Παρατηρήσεις τινες θὰ παρασχεθῶσι, περιγράφουσι τὸ περιεχόμενον τῶν πινάκων τῶν διαλαμβανόντων τὰς συγκρίσεις καὶ τὰς ἀπαραιτήτους ἰδιότητας διὰ τὴν ἐρμηνείαν αὐτῶν.

Κατὰ τὸ γενικὸν σχέδιον τῆς ἐρέυνης, αἱ πληροφορίαι θὰ ἐλαμβάνοντο ἀπὸ τὰς τοπικὰς πηγὰς: Πρόεδρον Κοινότητος περὶ τῆς Κοινοότητός του, οἰκογενειάρχην περὶ τῆς οἰκογενείας του, καὶ ἀγροκτηματῆαν περὶ τοῦ ἀγροκτῆματος αὐτοῦ. Οὕτω προεβλέπετο ὅτι ἕκαστος ἀπογραφόμενος, θὰ παρδείξει πληροφορίας περὶ τῶν μονάδων τὰς ὁποίας ἐγνώριζεν ἀρκετὰ καλῶς διὰ νὰ δίδῃ ἀπαντήσεις ἱκανοποιητικῆς ἐγκυρότητος.

Διὰ νὰ δοκιμασθῆ, ὅμως, ἡ ποιότης τῶν ἀπαντήσεων εἰς ὠρισμένας ἀγροτικὰς μονάδας, κυρίως διὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ἐδάφους, τὴν παραγωγὴν γεωργικῶν προϊόντων καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ζῶων, ἐτέθησαν ταυτόσημα ἐρωτήματα εἰς τὰ ἐρωτηματολόγια τῶν ἀγροκτημάτων καὶ τῶν Κοινοτήτων.

Συνήθως ὁ ἀγρότης πρέπει νὰ γνωρίζῃ περισσότερα πράγματα περὶ τῆς ἐκτάσεως τοῦ ἐδάφους τὸ ὁποῖον καλλιεργεῖ οὗτος περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ζῶων του κλπ. παρὰ οἱ Πρόεδροι τῶν Κοινοτήτων, ἐκτός φυσικὰ ἐάν ἐπρόκειτο περὶ τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ προβάτων κλπ. εἰς ὅλοκληρον τὴν Κοινότητα.

Ἐάν μεταξὺ τῶν πληροφοριῶν τῶν δύο πηγῶν, παρουσιάζετο διαφορὰ ἐγαλύτερα ἐκείνης ἣτις θὰ ἀνεμένετο ἀπὸ τὸ δειγματοληπτικὸν σφάλμα, τό-

τε ἴσως θὰ κατελήγομεν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι μίᾳ ἐκ τῶν δύο ἢ καὶ ἀμφότεραι αἱ πηγαὶ εὐρίσκονται ἐν πλάνῃ. Τοῦτο, ὅμως, δὲν εἶναι ἀπόλυτον. Ἴσως ἡ πηγὴ ἣτις πρέπει νὰ γνωρίζῃ καλύτερα τὴν ἀπάντησιν εἰς τὰ ἐρωτήματα, διὰ λόγους ἀγνωστούς δὲν παρέχει τὴν ὀρθὴν πληροφορίαν. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο δὲν ἔχομεν παρὰ νὰ καταφύγομεν εἰς τὴν ἐμπειρίαν τοῦ ἀπογραφικοῦ προσωπικοῦ, διὰ νὰ κρίνωμεν τὴν ποιότητα τῶν πηγῶν, ἔλλειπει ἄλλων καλυτέρων μέσων ἀξιολογήσεως αὐτῶν. Οἱ ἐπόπται καὶ οἱ ἐπισκέπται διὰ τὰς συνεντεύξεις, λόγῳ τῆς στενῆς αὐτῶν ἐπαφῆς καὶ σχέσεως μὲ τὸ ἔργον τῆς συλλογῆς δεδομένων, ἔχουν συγκεντρώσει τὰς ἐντυπώσεις τῶν ὡς πρὸς τὴν ποιότητα τῶν ἀπαντήσεων τὰς ὁποίας λαμβάνουν παρὰ τῶν ἐρωτωμένων. Οἱ ἴδιοι δυνατόν νὰ ἐξαπατηθῶσιν, ἀλλὰ αἱ ἐντυπώσεις τῶν δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι πάντοτε πεπλανημέναι. Γενικῶς, ἡ ποιότης τῶν ἀπαντήσεων, ὅσον τῶν οἰκογενειάρχων ὅσον καὶ τῶν ἀγροτῶν, εἰσφέρει εἰς τοὺς ἐρευνητάς, οὗτοι δὲ συχνάκις ἐσχολίασαν εὐμενέστατα τὴν προθυμίαν καὶ τὸ πνεῦμα συνεργασίας τῶν ἀπογραφομένων. Ἐπὶ τῶν πρὸς συμπλήρωσιν ἐντύπων ὑποδειγμάτων, ὑπῆρξε εἰδικὸς χῶρος διὰ νὰ ἀναγραφῶσιν τὰ σχόλια τοῦ ἀπογραφέως κατόπιν ἐκάστης συνεντεύξεως. Ἐλάχιστα μόνον ἐκ τῶν σχολίων τούτων ἀνέφερον τὴν ἔλλειψιν καλῆς πίστεως καὶ διὰ τὴν ἀκεραιότητα τοῦ ἀπογραφομένου. Ἐξ ἄλλου, τίνα ἐκ τῶν ἐρωτημάτων τῶν κοινοτικῶν ἐρωτηματολογίων ἀνέφερον, κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἀπογραφέων, ὅτι αἱ ἀπαντήσεις τῶν κοινοτικῶν ἀρχῶν ἦσαν ἀνεπιτυχεῖς, ὅχι ἐκ κακῆς πίστεως καὶ δόλου, ἀλλὰ διότι τὰ γεγνότα εἰς τὰ ὁποία ἀνεφέροντο τὰ ἐρωτήματα, ἦσαν μᾶλλον ἀγνωστα. Τοῦτο παρετηρήθη ἰδιαιτέρως ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν δένδρων καὶ τῶν κλημάτων, τῶν ἐκτάσεων ἐδάφους ὑπὸ εἰδικὴν καλλιέργειαν, τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐντὸς τῆς Κοινοτικῆς εὐρισκομένων ζώων εἰς συγκεκριμέναις ἡμερομηνίας κλπ. καὶ ἐν γένει ὡς πρὸς τὰ ζητήματα, τὰ ὁποία ἀφῆρων σχετικῶς μεγάλους ἀριθμούς. Μὴ ὑπάρχοντος τεκμηρίου περὶ τοῦ ἀντιθέτου, τὰ δεδομένα περὶ τῶν χαρακτηριστικῶν τῶν οἰκογενειῶν καὶ τῶν ἀγροκτημάτων, ληφθέντα ἀπὸ τοὺς ἰδίους τοὺς οἰκογενειάρχας καὶ τοὺς καλλιεργητάς, ἐπροτιμήθησαν ἀντὶ τῶν παρασχεθέντων παρὰ τῶν κοινοταρχῶν καὶ παρ' ἄλλων. Ἐξαιρέσειν ἀπετέλει ἡ πληροφορία σχετικῶς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν εἰς τὴν Κοινότητα ἀνηκόντων τρακτέρ κλπ. Περὶ αὐτῶν ἀρμοδιώτερος νὰ γνωρίζῃ καὶ νὰ δώσῃ ἀκριβεῖς πληροφορίας εἶναι ὁ Πρόεδρος τῆς Κοινότητος.

Τι πρέπει νὰ γίνῃ ἐὰν αἱ ἐκτιμήσεις τῆς ἐρεύνης διαφέρουν τῶν ἐπισήμων τοιούτων, ἐπὶ πλεόν τῶν ἐνδεχομένων νὰ προκύψουν ἐκ τῆς δειγματοληπτικῆς μεταβολῆς καὶ ποῖα ἐκ τῶν ἐκτιμήσεων θὰ ἦτο δεκτὴ, ὡς ἔχουσα τὴν μεγίστην ἀκρίβειαν; Καὶ πάλιν εἶναι δύσκολος ἡ μέθοδος τῆς ἀξιολογήσεως. Ἐπὶ παραδείγματι: Σπανίως συμβαίνει νὰ γνωρίζῃ τις κατὰ πόσον γίνεται σύγκρισις τῶν ἰδίων πραγμάτων, πῶς ἀκριβῶς ἐπετεύχθησαν αἱ ἐπίσημοι ἐκτιμήσεις κλπ. Πρὸς τούτοις, δύο ἀνεξάρτητοι σειραὶ ἐπισήμων ἀριθμῶν, προοριζομένων νὰ μετρήσουν τὰ ἴδια πράγματα, δυνατόν νὰ διαφέρουν μεταξύ τῶν εὐρύτατα.

Κατὰ τὴν σύγκρισιν «ἐπισήμων» ἀριθμῶν μὲ ἐκείνους τῆς ἐρεύνης, παρετηρήθη ὅτι εἰς ἐλαχίστας περιπτώσεις ἀνταπεκρίθησαν ἐπακριβῶς αἱ χρονικαὶ περίοδοι ἢ αἱ ἡμερομηνίαι, πρὸς ἐκείνας τῆς ἐρεύνης.

Δὲν ἦτο δυνατόν νὰ καθορισθῇ κατὰ πόσον τὰ ὑπὸ μέτρῃσιν στοιχεῖα, ὀρίζοντο τὰ ἴδια δι' ὅλας τὰς πηγάς. Ἐχοντες ὑπ' ὄψει τοῦτο, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ προσδοκῶμεν ὅτι ἐκτιμήσεις ἐξ ὄλων τῶν πηγῶν τῆς ἐρεύνης, θὰ εὐρίσκοντο ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ δειγματολογικοῦ σφάλματος τῶν ἐπισήμων πηγῶν. Τὸ

μόνον πράγμα το όποϊον δύναται νά προσδοκᾶ τις, εἶναι ἡ γενική όμοιότης. Εἶναι ένδιαφέρον ότι, παρά τās άνωτέρω δυσκολίας, αἱ συγκρίσεις εἶναι δυνατάι. Τοῦτο άποδεικνύει ότι αἱ πολυάριθμοι κατηγορίαί πληροφοριών τās όποίας ἔχομεν εἰς τὴν διάθεσίν μας, πρέπει νά ἔξετασθοῦν καί ἔλεγχθοῦν ἐξο- νυχιστικῶς, πρὶν ἢ θεωρηθοῦν ποιοτικῶς ἱκανοποιητικά καί άποδεκτά.

Ἐναντίου τεκμηρίου μὴ ὑπάρχοντος, πάντοτε προτιμᾶται ἡ ἔκτιμῆσις μιᾶς ἐρεύνης ἔναντι τῆς «ἐπισήμου» τοιαύτης.

Τὰ αντίθετα τεκμήρια δέον νά διαλαμβάνουν 1) μεγάλο δειγματοληπτι- κόν σφάλμα καί 2) άσασφείς έννοιās.

α) *Τὰ φυσικά χαρακτηριστικά.*—Θά ἦτο ένδιαφέρον νά ἔξετάσωμεν τὸ δεί- γμα τῶν Κοινοτήτων ὡς πρὸς τὴν αντιπροσωπευτικότητα αὐτῶν, σχετικῶς πρὸς τὰ δύο χαρακτηριστικά, γνωστὰ δι' ὅλας τās Κοινοτήτας τῆς Κρήτης, ἦτοι τὸ ὕψόμετρον τοῦ κυριωτέρου χωρίου (εἰς μέτρα άνωθεν τῆς ἐπιφανείας τῆς θα- λάσσης) καί τὴν ἐπιφάνειαν εἰς τετραγωνικά χιλιομέτρα. Ἐάν ἡ ἐπιφάνεια ἢ τὸ ὕψόμετρον τοῦ ἰσοῦ χωρίου έντός τοῦ ἰσοῦ ἡμι- στρώματος ἐμφαίνεται ὡς X_{ij} τότε ἡ συνολική ἐπιφάνεια (ἢ τὸ ὕψόμετρον) εἰς τās Κοινοτήτας τῆς Κρήτης γράφεται ὑπὸ τόν τύπον:

$$T_x = \sum_{i=1}^{40} \sum_{j=1}^{N_i} x_{ij} \quad (9)$$

όπου τὸ N_i εἶναι ὁ συνολικός ἀριθμὸς τῶν Κοινοτήτων έντός τοῦ ἰσοῦ ἡμι- στρώματος. Ἐπειδὴ τὸ δείγμα τῶν Κοινοτήτων συνίσταται ἐκ μιᾶς μόνης Κοινό- τητος ἐπιλεγείσης ἐξ ἐκάστου τῶν 40 ἡμι-στρώματων, μὲ τὴν πιθανότητα ἐπιλο- γῆς τῆς j τῆς Κοινοτήτος έντός ἰσοῦ στρώματος ἴσου πρὸς

$$p_{ij} = \frac{h_{ij}}{H_i} \quad (10)$$

όπου h_{ij} εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων έντός τῆς j τῆς Κοινοτήτος τοῦ ἰσοῦ ἡμι- στρώματος καί τὸ H_i εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων έντός τοῦ ἰσοῦ στρώματος ὡς παρέχεται ὑπὸ τῆς άπογραφῆς τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλλάδος τὸ 1940.

$$H_i = \sum_{j=1}^{N_i} h_{ij}$$

Ἡ ἔκτιμῆσις τοῦ T_x λαμβάνεται ἀπὸ τὸ δείγμα ὑπὸ τοῦ ἔκτιμητοῦ ὡς κάτωθι:

$$\hat{T}_x = \sum_{i=1}^{40} w_{ij} x_{ij} \quad (11)$$

όπου ἡ στάθμισις,

$$w_{ij} = \frac{1}{p_{ij}}$$

(Αἱ σταθμίσεις αὗται παρέχονται εἰς τὸν Πίνακα Μ 17 ὡς άνωτέρω). Ὁ ἔκτιμητῆς οὗτος εἶναι άμερόληπτος, καθόσον ἡ μέση τιμὴ τῆς ἔκτιμῆσεως αὐ-

τοῦ εἶναι T_x Ἡ διακύμανσις τοῦ T_x διατυπῶται ὡς:

$$\sigma^2 = \sum_{i=1}^{40} \frac{1}{w_i} \left(w_i x_{ij} - \sum_{j=1}^{N_i} x_{ij} \right)^2 \quad (12)$$

ἐφόσον τὸ

$$\sum_{j=1}^{N_i} x_{ij}$$

δύναται νὰ ὑπολογισθῇ, ἡ διακύμανσις δύναται νὰ ἐκτιμηθῇ ἀπὸ τὸ δείγμα, μὲ

$$s^2 = \sum_{i=1}^{40} \frac{1}{w_i} (w_i x_i - T_{x_i})^2 \quad (13)$$

ὅπου T_{x_i} εἶναι

$$\sum_{j=1}^{N_i} x_{ij}$$

ἢ ἡ συνολικὴ ποσότης τοῦ X ἐντὸς τοῦ ἴστου στρώματος. Ὁ δείκτης j δύναται νὰ παραλειφθῇ, ἐφόσον ὑπάρχει μόνον μία τρηθεῖσα τιμὴ δι' ἕκαστον ἡμίστρωμα.

Οἱ ὑπολογισμοὶ ἐγένοντο διὰ τὴν ἐπιφάνειαν καὶ τὰ ὑψόμετρα, τὰ δὲ δεδομένα ἐμφανίζονται συνοπτικῶς ὡς κατωτέρω:

Κοινότης Χαρακτηρι- στικά	Ἀληθὲς σύνολον	Ἐκτιμηθὲν σύνολον	Ἐκτιμηθεῖ- σα πρότυπος ἀπόκλισις τοῦ T_x :	Διαφορὰ	Πιθανότης συμ- πτώσεως εἰάν ἡ ἀλη- θὴς διαφορὰ εἶναι (0) Μηδὲν
x	T_x	\hat{T}_x	s	$\hat{T}_x - T_x$	
Ἐδαφικὴ ἐ- πιφάνεια (εἰς τετρ. χιλιάμ.)	8.271	7.810	160,6	-461	· 01
Ἐψόμετρον (μέτρα)	180.657	184.393	6.311	+3.736	· 57

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω θὰ διαπιστωθῇ, ὅτι αἱ Κοινότητες τοῦ δείγματος εἶναι μικρότεραι τῆς συνολικῆς μέσης ἐπιφανείας καὶ ὑψηλότεραι εἰς ὑψόμετρον τοῦ συνολικοῦ μέσου ὑψομέτρου.

Εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ὑψομέτρων ἡ διαφορὰ δύναται εὐκόλως νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν δειγματοληπτικὴν διακύμανσιν, δὲν συμβαίνει, ὅμως, τὸ ἴδιον εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς ἐδαφικῆς ἐπιφανείας. Ἐν τούτοις καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην φαίνεται λογικὸν νὰ καταλήξωμεν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὑπάρχει πιθανότης δειγματοληπτικῆς διακυμάνσεως 1 πρὸς 100 ἐν μέρει, διότι θὰ ἦτο πολὺ δύσκολον νὰ ἀποδειχθῇ πῶς ἦτο δυνατόν νὰ παρουσιασθῇ σφάλμα μὲ τὴν ἀκολουθηθεῖσαν διαδικασίαν.

Ἐφ' ὅσον αἱ δειγματοληπτικαὶ Κοινότητες εἰς ἐδαφικὴν ἐπιφάνειαν ἦσαν κατὰ 5,57 ο/ο μικρότεραι τῶν πραγματικῶν καὶ εἰς ὑψόμετρον κατὰ 2,07 ο/ο ὑψηλότεραι τῶν προσδοκωμένων, θὰ ἠδύνατο νὰ ἀναμείνῃ τις ὅτι ἄλλα χαρα-

κτηριστικά, σχετιζόμενα πρὸς ταῦτα, ἐνδέχεται νὰ παρουσιάσουν παρομοίαν διαφοράν.

β) *Οἰκογένειαι καὶ ἄτομα.*—Αἱ ἐκτιμήσεις τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν οἰκογενειῶν τῆς Κρήτης κατ' Αὐγουστον τοῦ 1948, ἐν συγκρίσει πρὸς τὸν τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1940, παρατίθενται κατωτέρω: (ἀριθμοὶ ἐκτιμήσεως δείγματος, οὐχὶ Πίνακος Μ16).

Ζώνη	Ἀπογραφή τοῦ 1940	Δειγματικὴ ἐκτίμησις 1948	Τυπικὸν σφάλμα δειγμ. ἐκτιμήσεως	Δηλωθεῖσα αὐξήσις	Πιθανότης συμπτώσεων ἐὰν ἡ ἀληθὴς διαφορὰ εἶναι μηδὲν
Ἀστικὴ	20.730	22.200	+1.000 (26 βαθ.ἐλ.) ⁽¹⁾	1.500	· 015
Ἀγροτικὴ	87.783	92.550	+1.850 (20 βαθ.ἐλευθ.)	4.700	· 002
Σύνολον	108.513	114.750	+2.125 (45 βαθ.ἐλευθ.)	6.200	· 005

(1) Βαθμὸς ἐλευθερίας.

Θὰ παρατηρηθῆ ὅτι τόσοσ ἐκάστη ζώνη, χωριστά, ὅσον καὶ τὸ σύνολον, παρουσιάζουν ἐνδείξεις αὐξήσεως οἰκογενειῶν ἀπὸ τοῦ 190 καὶ ἐντεῦθεν. Εἶναι δυνατὸν ἢ δηλωθεῖσα αὐξήσις νὰ εἶναι ἀπλῶς διαφορὰ εἰς τὸ δείγμα καὶ ὅτι ἡ πραγματικὴ κατάστασις εἶναι μία εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἀριθμὸς τῶν οἰκογενειῶν εἶναι ὁ ἴδιος τοῦ 1940, ἀλλὰ τὸ ἐνδεχόμενον τοῦτο εἶναι σπάνιον.

Ἐπὶ 15 ο/ο πιθανότης κατὰ τὴν ὁποίαν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀληθεύῃ τοῦτο διὰ τὴν ἀστικὴν ζώνην, μόνον 20/ο διὰ τὴν ἀγροτικὴν ζώνην καὶ μόνον 0,50/ο δι' ὅλοκληρον τὴν Κρήτην.

Ὅθεν συμπεραίνομεν ὅτι, ἐὰν ἡ ἔρευνα ἐστηρίζετο εἰς πλήρη ἀπογραφὴν ἀντὶ τῆς δειγματοληψίας, ὁ τελικὸς ἀριθμὸς τῶν οἰκογενειῶν θὰ ἦτο μεγαλύτερος τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1940 καὶ τὸ ποσοδὸν τῆς αὐξήσεως θὰ ἦτο 6.200 οἰκογένειαι ἢ 5,70/ο.

Ὅμοίως, αὐξήσις εἰς ἀριθμὸν κατοίκων (ἐντὸς τῶν οἰκογενειῶν) διεπιστώθη διὰ τῆς ἐρεύνης ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ δεδομένα τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1940. Κατωτέρω παρατίθενται αἱ δειγματικαὶ ἐκτιμήσεις καὶ τὸ τυπικὸν σφάλμα αὐτῶν μὲ τούσ ἀντιστοιχοῦς ἀριθμοὺς τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1940.

Ζώνη	Ἀπογραφή τοῦ 1940	Δειγματικὴ ἐκτίμησις 1948	Τυπικὸν σφάλμα δειγμ. ἐκτιμήσεως	Ἐκδηλωθεῖσα αὐξήσις	Πιθανότης συμπτώσεως ἐὰν ἡ πραγμ. διαφορὰ εἶναι «0»
Ἀστικὴ	84.300	87.450	+ 4.800 (26 β. ἐλ.) ⁽¹⁾	3.150	0,52
Ἀγροτικὴ	353.906	385.350	+ 7.600 (20 β. ἐλ.)	31.450	0,0005
Σύνολον	438.206	472.800	+ 9.000 (46 β. ἐλ.)	34.600	0,0004

(1) Βαθμὸς ἐλευθερίας

Διὰ τὸν συνολικὸν ἀριθμὸν κατοίκων ἢ κατάστασις διαφέρει κάπως ἀπὸ τὴν τῶν οἰκογενειῶν, ἰδιαιτέρως ὅταν ἐξετάζεται ἡ ἀστικὴ ζώνη. Ἐδῶ ὑπάρχει ἀνεπαρκὴς ἀπόδειξις ὅτι εἰς τὴν ἀστικὴν ζώνην ἔλαβε χώραν αὐξήσις τις. Ἡ παρουσιαζομένη αὐξήσις, εὐκόλως δύναται ν' ἀποδοθῆ εἰς τὰς μεταβολὰς τῆς δειγματοληψίας. Εἰς τὴν ἀγροτικὴν ζώνην καὶ διὰ τὴν Κρήτην ὡς σύνολον, ἐν

τούτοις, υπάρχει μεγάλη στάθμισις αποδείξεων περί τῆς παρουσιασθείσης αὐξήσεως (ἢ πιθανότης μας σφάλματος εἰς τὸ συμπέρασμα τοῦτο εἶναι μόνον 1 πρὸς 2000!)

Ἡ ἐκτιμηθεῖσα αὐξήσις εἶναι 34,600 πρόσωπα ἢ 7,9 ο/ο.

Ἡ ἐκτίμησις τῶν 472.800 κατοίκων διὰ τὴν Κρήτην τοῦ 1948, παραβάλλεται ἄριστα μὲ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ Συμβουλίου τοῦ Ἀνθελονοσιακοῦ ἀγῶνος τῶν 477.492. Ὅταν τὰ ἡμι-σύνολα διὰ τὰ ἀστικά καὶ τὰ ἀγροτικά ἐξετασθοῦν, δύνανται νὰ διαπιστωθοῦν διαφοραὶ τινες. Τὰ δεδομένα εἶναι:

Ζώνη	Συμβούλια Καταπολεμή- σεως Ἐλο- νοσίας	Δειγματικὴ ἐκτίμησις 1948	Ἀπόκλισις Δείγματος ἐκ τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐλονοσίας
Ἀστικὴ	109.588	87.450	- 22.100
Ἀγροτικὴ	367.904	385.350	+ 17.400
Σύνολον	477.492	472.800	- 4.700

Ἐφ' ὅσον τὸ τυπικὸν σφάλμα τῆς δειγματικῆς ἐκτίμησεως εἶναι 4.800 διὰ τὴν ἀστικὴν ζώνην, ἡ διαφορά τῶν 22.100 δὲν δύναται νὰ θεωρηθῆ δειγματοληπτικὴ μεταβολή. Μολονότι ἡ ἀπόδειξις εἶναι ὀλίγον τι ἀσθενεστέρα διὰ τὴν ἀγροτικὴν ζώνην, ἐν τούτοις παραμένει ἀκόμη ἄρκετὰ ἰσχυρὰ διὰ νὰ συναχθῶσι τὰ ἴδια συμπεράσματα. Ἡ διαφορά εἰς τὰ σύνολα εὐκόλως δύναται νὰ ἀποδοθῆ εἰς τὴν δειγματοληψίαν. Ὡς ἐκ τούτου διαφωνοῦμεν πρὸς τὰ δεδομένα τοῦ Ἀνθελονοσιακοῦ Συμβουλίου, ὡς πρὸς τὰ σύνολα ζώνης. Μία ἐξήγησις δύναται νὰ δοθῆ εἰς τὴν διαφορὰν ταύτην, ὅτι οἱ ἀριθμοὶ τοῦ Συμβουλίου βασίζονται εἰς τοὺς καταλόγους τῶν δελτίων διανομῆς τροφίμων. Ἐξ ἄλλου ὁ ἀριθμὸς τῶν Δήμων ἠξήθη ἀπὸ 4 τὸ 1940 εἰς 10 τὸ 1948, (μὲ ἀντίστοιχον ἐλάττωσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν Κοινοτήτων). Οἱ ἀριθμοὶ τοῦ Ἀνθελονοσιακοῦ Συμβουλίου, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα στηρίζονται εἰς 540 Κοινοτήτας καὶ 10 Δήμους.

Ἐνῶ αἱ ἐκτιμήσεις τοῦ δείγματος βασίζονται ἐπὶ 546 Κοινοτήτων καὶ 4 Δήμων καὶ τοῦτο εἶναι ἄρκετὸν διὰ νὰ αἰτιολογήσῃ τὰς διαφορὰς εἰς τὰ σύνολα ζώνης (ἴδε Παράρτημα 5, Πίνακα Α14).

Καίτοι δὲν ὑπάρχουν τεκμήρια διὰ νὰ διαπιστωθῆ κατὰ πόσον ὁ ἀριθμὸς τῶν οἰκογενειῶν τοῦ δείγματος εἶναι μικρότερος ἢ μεγαλύτερος τοῦ κανονικοῦ, πρέπει ἐν τούτοις νὰ σημειωθῆ, ὅτι ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀριθμὸν τῶν προσώπων, ἡ ἔρευνα σκοπίμως ἀπέκλεισε ἐκ τοῦ δείγματος πρόσωπα μὴ διαμείνοντα εἰς οἰκογενειακὴν στέγην. Πρόσωπα, ὅπως παιδιὰ, εἰς ὄρφανοτροφεῖα, τρόφιμοι ἰδρυμάτων (φυλακῶν, ἀσύλων κλπ.) μοναστηρίων κλπ. ἀπεκλείσθησαν (οἱ ὑπηρετοῦντες εἰς τὰς ἐνόπλους δυνάμεις καὶ τὸ ἐμπορικὸν ναυτικόν, συμπεριελήφθησαν, ἐκτὸς ἂν οἱ τοιοῦτοι ἐστεροῦντο οἰκογενείας). Ὁ ἀριθμὸς τῶν στερουμένων οἰκογενείας ἦτο μικρὸς, πιθανόν τὸ 1 ο/ο τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ.

γ) *Τὰ ἀγροκτῆματα καὶ ἡ γεωργία.*—Αἱ περισσότεραι τῶν λεπτομερειακῶν πληροφοριῶν περὶ γεωργίας, ἐλήφθησαν ἀπὸ τὰς οἰκογενείας αἱ ὅποια ἐκαλλιεργοῦν ἀγροκτῆματα ἢ ἡμι-ἀγροκτῆματα.

Ἐκ τῆς γενικῆς δειγματοληπτικῆς ἐρεύνης ἀπεκλείσθησαν αἱ ἀγροτικαὶ ἐργασίαι, αἱ διεξαγόμεναι ὑπὸ ὀργανισμῶν ἄλλου τύπου, ὅπως ὑπὸ συνεταιρισμῶν, μοναστηρίων, ἐκκλησιῶν κλπ. Ἐν γένει αἱ ἀγροτικαὶ ἐργασίαι, αἱ ἐκτε-

λούμεναι υπό παραγωγικών μονάδων άλλου τύπου ούχι οικογενειακού, δέν συμπεριελήφθησαν εις τήν δειγματοληψίαν. ΑΙ συνέπειαι τής παραλείψεως ταύτης θέλουσιν εξετασθῆ μερικῶς ἑνταῦθα.

1) *Εἶδη ἀγροκτημάτων*

Καίτοι ἡ ἔρευνα φαίνεται ὅτι εὐρίσκεται ἐντός τοῦ πλαισίου τοῦ δειγματοληπτικοῦ σφάλματος ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀγροκτημάτων, ὑπάρχουν, ὅμως, τρεῖς τάξεις ἀγροκτημάτων, τὰ ὅποια κακῶς δέν θεωροῦνται «ἀγροκτήματα» ἂν καί τινα τούτων ἴσως νά συμπεριελήφθησαν ὡς ἡμι-ἀγροκτήματα: 1) ἀγροκτήματα συνιστάμενα ἐκ βοσκοτόπων διὰ τήν κτηνοτροφίαν 2) ἀγροκτήματα ἐπιμόρτου καλλιιεργείας, 3) ἀγροκτήματα τὰ ὅποια καλλιεργοῦνται ἀπό ὄργανισμοῦς ἢ ἀπό συγκροτήματα μὴ οικογενειακά.

Ἡ ἐκτίμησις τῶν συνολικῶν ἀγροκτημάτων καὶ ἡμι-ἀγροκτημάτων τῆς Κρήτης, ἐμφαίνεται κεχωρισμένως εἰς τὸν Πίνακα Μ18, μετὰ τῶν ἀριθμῶν τῆς ἀγροτικῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1929. (*Ἐκ τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1940 δέν ὑπάρχουν πινακοποιήσεις. Πλεῖστα ἐκ τῶν δεδομένων κατεστράφησαν κατὰ τὸν πόλεμον καὶ τήν κατοχήν). Ἄν καὶ τὰ δεδομένα τῆς ἀπογραφῆς εἶναι παλαιά, ἐν τούτοις διὰ καταλλήλων τιῶν παραχωρήσεων, δύνανται νά χρησιμεύσουν ταῦτα διὰ νά δώσουν γενικὴν εἰκόνα τῆς καταστάσεως τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Δέον νά σημειωθῆ ὅτι ἡ ἔρευνα ἐπέτυχεν ἐκτίμησιν 51.900 ± 7 ο/ο «ἀγροκτημάτων» τὸ 1948 ἔναντι τοῦ ἀριθμοῦ τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1929, ὅστις εἶναι 87.954. Ἐάν προστεθοῦν τὰ ἡμι-ἀγροκτήματα, ἡ ἐκτίμησις τῆς ἐρέυνης γίνεται 92.250 ± 5 ο/ο ἣτις οὐσιαστικῶς εἶναι ἡ ἴδια μὲ τὴν ἐκτίμησιν τοῦ ἀριθμοῦ τῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1929. Δέν κατωρθώθη νά καθορισθῆ ἡ ἔννοια μὲ τὴν ὅποιαν ἡ Ἑλληνικὴ ἀπογραφή χρησιμοποιεῖ τὴν λέξιν «ἀγροκτήματα», συνεπῶς εἶναι δύσκολος ἡ ἔρμηνεία μῖς τοιαύτης συγκρίσεως.

Ἐν τούτοις, καὶ ἡ ὑπὸ τῆς ἐρέυνης χρησιμοποιηθεῖσα ἔννοια δέν εἶναι πλήρης, δηλαδὴ τὸ νά παραδεχθῶμεν τὰς περιπτώσεις ἐκείνας ὅπου ὁ ἀπογραφόμενος ἔδωκε τὴν ἀπάντησιν «ναί» εἰς τὸ ἐρώτημα: «εἶναι οικογενειάρχης ὁ ἀγρότης;» δέν περιέχει πλήρως τὴν πραγματικὴν ἔννοιαν, διότι ἐάν ὁ οἰκογενειάρχης ἡσχολεῖτο μόνον μὲ τὴν κτηνοτροφίαν, χωρὶς νά καλλιεργῇ τὴν

ΠΙΝΑΞ Μ 18. Ἀριθμὸς μονάδων γεωργικῆς παραγωγῆς, ἐκτιμηθεῖς ὑπὸ τῆς Ἑρέυνης (1948) καὶ ὅπως δίδεται ὑπὸ τῆς ἀγροτικῆς ἀπογραφῆς τοῦ 1929

Τύπος μονάδος Ἀγροτικῆς Παραγωγῆς	Ἀγροτικὴ ἀπογραφή Ἑλλάδος		Δειγματοληπτικὴ Ἑρευνα Κρήτης 1948 (ἐκτίμησις καὶ τὸ ἐκτιμη- θὲν τυπικὸν σφάλμα αὐτῆς).
	1929	1940	
Ἀγρόκτημα	87.954	(ἄγνωστον)	51.900 ± 3.500 (ἢ 7 ο/ο) α
Ἡμι-ἀγρόκτημα	*	*	40.350 ± 2.800 (ἢ 7 ο/ο) β
Σύνολον ἀγροκτήματος καὶ ἡμι-ἀγροκτήματος	87.954		92.250 ± 4.600 (ἢ 5 ο/ο)

* Ἡ ἀγροτικὴ ἀπογραφή δέν ἐχρησιμοποίησε τὴν παροῦσαν ταξι-
νόμησιν.

α Ἐκτίμησις ληφθεῖσα ἐκ τοῦ ἐντύπου ὑποδείγματος Β—Ἀγρόκτημα.
β » » » » » » Α—Οικογενεϊακ.

ΠΙΝΑΞ Μ 19 'Αριθμός τών μονάδων τής γεωργικής παραγωγής τής Κρήτης κατά μέγεθος (συνολική έπιφάνεια) 1929 και 1948.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
"Όρια τάξεως (στρέμματα)	Άγροκτημάτα κατά τὸ 1929 (α)	Μονάδες ἀγροτικῶν προϊόντων κατά τὸ 1948 (β)		
	Άγροκτημάτα	Άγροκτημάτα	Ήμιαγροκτημάτα	Σύνολα
0- 9	39,183	7,800	35,850	43,650
10-19	20,120	11,700	2,850	14,550
20-29	10,481	9,600	600	10,200
30-39	5,964	6,900	150	7,050
40-49	3,500	3,450	300	3,750
50-59	2,275	4,500	150	4,650
60-69	1,404	1,500	150	1,650
70-79	995	1,650	—	1,650
80-89	674	900	—	900
90-99	552	—	—	—
100-199	1,843	3,150	150	3,300
200-299	443	600	150	750
300-399	155	—	—	—
400-499	98	—	—	—
500-599	79	—	—	—
600-699	24	—	—	—
700-799	28	—	—	—
800-899	13	—	—	—
900-999	8	150	—	150
1000-1999	68	—	—	—
2000-4999	32	—	—	—
5000-9999	7	—	—	—
10,000-14,999	4	—	—	—
15,000-24,999	2	—	—	—
25,000-49,999	1	—	—	—
50,000-99,999	0	—	—	—
100,000-299,999	1	—	—	—
Σύνολον Κρήτη	89.954	51.900 (γ)	40.350 (δ)	92.250 (ε)

(α)=ἀριθμός ἀγροκτημάτων συμφώνως πρὸς τὴν ἀγροτικὴν ἀπογραφὴν.

(β)=ἀριθμός ἐκ τῶν ἐκτιμήσεων βάσει τῆς δειγματοληπτικῆς ἐρεῦνης τῆς Κρήτης.

(γ) ± 3.500 ἢ 7 ο/ο.

(δ) ± 2.800 ἢ 7 ο/ο.

(ε) ± 4.600 ἢ 5 ο/ο.

γῆν, ἐνδεχομένως θὰ ἐδίδετο ἀπάντησις «ὄχι» (τινὰ τῶν προσώπων τούτων ἴσως νὰ μὴ θεωροῦν ἑαυτὰ «ἀγρότας», ὅπως συμβαίνει εἰς τινὰς δυτικὰς πολιτείας τῆς Ἀμερικῆς, ὅπου ἰδιοκτῆται τῶν μεγάλων τοιφλικῶν (ράντσων) ἤτοι κτηνοτρόφοι, δὲν θεωροῦν ἑαυτοὺς ἀγρότας). Παρατηρεῖται ὅτι καὶ εἰς τὴν Κρήτην ὑπάρχει τοιαύτη σχετικὴ διάκρισις καὶ ὡς ἐκ τούτου ἡ ἀντίληψις τῆς ἐρεῦ-

νης μας περί της έννοιας του άγροκτημάτος, θά απέκλειε τους τσιφλικούχους. Ταύτα, όμως, θά κατατάσσωνται ως «ήμι-άγροκτημάτα.

"Όταν ο αριθμός των άγροκτημάτων κατά μεγέθη (έπιφάνεια του εδάφους του άγροκτημάτος) σύμφωνα προς την διαπίστωση της έρευνας αντιπαραβάλλεται με την άγροτική απογραφήν (Πίναξ Μ 19) θά παρατηρηθῆ ότι ύπάρχον 115 άγροκτημάτα τό 1929 περιέχοντα 1000 καί πλέον στρέμματα, έκ των όποιων ούτε ένα στρέμμα δέν περιελήφθη εις την έρευναν (ή πιθανότης προς τοῦτο εἶναι 115/150 ἢ 0.77 οὔτω τό ότι δέν περιελήφθη τοῦτο εις τό δείγμα δέν δύναται νά αποδοθῆ εις λανθασμένην έπιλογήν του δείγματος). Λόγω της σπουδαιότητος των μεγάλων τούτων άγροκτημάτων, έν σχέσει προς την έρευνάν μας της Κρήτης, θά γνην περαιτέρω εξέτασις των προβλημάτων τούτων εις τας προσεχείς παραγράφους περί έκτάσεως του υπό έρευναν εδάφους της Κρήτης.

Τά υπό των συνεταιρισμῶν καλλιεργούμενα άγροκτημάτα, καθώς καί εκείνα των μοναστηρίων κλπ, δηλ. αἱ μὴ οἰκογενειακαί μονάδες, δέν απέτέλεσαν μέρος του π λ η θ υ σ μ ο υ έκ του όποιου ελήφθη δείγμα, διά της χρησιμοποίησης των οἰκογενειῶν ὡς καλλιεργητικῶν μονάδων. Ἡ διαδικασία της έρευνας προέβλεπεν έν μέσον λήψεως δείγματος μόνον ἐξ εκείνων των άγροκτημάτων, τά όποια έκαλλιεργοῦντο υπό του ίδιου του οἰκογενειάρχου. Μολονότι ελέχθη ότι ύπάρχον ελάχιστα άγροκτημάτα καλλιεργούμενα κατά διάφορον τρόπον, έν τούτοις, έπληροφορήθημεν βραδύτερον, ότι ύπάρχον αρκετά τοιαῦτα καί δὴ μεγάλης στρεμματικῆς έκτάσεως (ἴδε Πίνακα Μ22). Τά άγροκτημάτα, όμως, ταῦτα πρέπει νά συμπεριλαμβάνωνται εις τας έκτιμήσεις των Νομογεωπόνων, καθώς καί των Προέδρων των Κοινοτήτων.

2) Έκμετάλλευσις του εδάφους

Ἡ έκτασις του εδάφους ἢ «καλυπτομένη» υπό της έρευνας των άγροκτημάτων καί ήμι-άγροκτημάτων, ἦτο εκείνη ἢ όποια οὐσιαστικῶς «έκαλύπτετο» υπό της άγροτικῆς απογραφῆς του 1928, συνεχισθεῖσις μέχρι του 1949 διά των έκτιμήσεων του Ὑπουργείου Συντονισμοῦ. Ἡ έκτιμηθεῖσα συνολική έκτασις γῆς εις άγροκτημάτα καί (ήμι-άγροκτημάτα) διά την Κρήτην (1948) ἦτο 2.179 (+327 ἢ 15 ο/ο) χιλιάδες στρέμματα έκ της έρευνας καί 2.707 χιλιάδας στρέμματα έκ του Ὑπουργείου του Συντονισμοῦ. (Ἡ διαφορά 528 χιλιάδες εἶναι μεγαλύτερα του δειγματοληπτικοῦ σφάλματος κατά παράγοντα μόνον 1,6 καί ὡς έκ τούτου ἢ διαφορά μεταξὺ των δύο έκτιμήσεων εὐκόλως ἠδύνατο νά αποδοθῆ εις δειγματοληπτικήν μεταβολήν.) (ἴδε Πίνακα Μ20).

ΠΙΝΑΞ Μ20.—Ἐπιφάνεια γεωργικῶν έκμεταλλεύσεων έν Κρήτη, ἀναλόγως της κατηγορίας χρησιμοποίησης (εις χιλιάδας στρεμμάτων)

Χρησιμοποίησις του εδάφους	Ἐκτιμήσεις τοῦ Ὑπουργ. Συντονισμοῦ τοῦ 1928	Ἐκτιμήσεις τοῦ Ὑπουργ. Συντονισμοῦ (α) 1949	Ἐκτιμήσεις ἀπὸ τὴν δειγματοληπτικὴν ἔρευναν τῶν άγροκτημάτων καί ήμι-άγροκτημάτων 1948
Σύνολον εις άγροκτημάτα	2.707	2.707	2.179 ±327 ἢ 15 ο/ο
Ὑπὸ καλλιέργειαν	1.561	1.900	1.547 ±140 ἢ 9 ο/ο
Κυρίως διά βοσκήν	975	646	498 ±107 ἢ 22 ο/ο
Κυρίως διά δάση	165	155	77 ± 50 ἢ 65 ο/ο
Ἔτερα (άγωνα, ἔρημα κ.λ.π.)	6	6	57 ± 10 ἢ 18 ο/ο

(α) Ἀπὸ ἰδιαιτέραν ἀνταπόκρισιν.

‘Αφ’ ἑτέρου ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν ἐκτιμήσεων τῆς ποσότητος τοῦ ἐδάφους εἰς διαφόρους κατηγορίας ἐκμεταλλεύσεως, ὡς παρέχονται 1) παρά τῶν ἐπὶ τῆς γεωργίας Νομαρχιακῶν διευθυντῶν 2) ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ καὶ 3) ὑπὸ τῆς ἐρεύνης τῶν Κοινοτήτων (ὡς ἐμφαίνεται εἰς τὸν Πίνακα Μ21), ἀποδεικνύεται ὅτι αἱ διάφοροι πηγαὶ ἔχουν διαφόρους ἐννοιὰς τῆς κατὰ ἐκμετάλλευσιν κατατάξεως τοῦ ἐδάφους. Αἱ ἔννοιαι αὗται εἶναι, ὡς ἐκ τῆς φύσεως αὐτῶν ἀσαφεῖς καὶ εἶναι φυσικὸν νὰ ὑπάρχουν τοιαῦται διαφοραί. Ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου αἱ ἐκτιμήσεις τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ δύνανται, ἴσως νὰ θεωρηθοῦν ὡς αἱ ὀρθότεραι, καθόσον οἱ ἀριθμοὶ αὐτοῦ περὶ τῆς ὑπὸ καλλιέργειαν ἐπιφανείας, συμπίπτουν μὲ ἐκείνους τοὺς ὁποίους ἀνέφερον εἰς τὰς δηλώσεις τῶν οἱ καλλιεργηταὶ (εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ἀγροκτημάτων καὶ ἡμι-ἀγροκτημάτων).

ΠΙΝΑΞ Μ21. Ἐπιφάνεια γεωργικῶν ἐκμεταλλεύσεων ἐν Κρήτῃ, ἀναλόγως τῆς χρησιμοποίησεως αὐτῶν.

(Εἰς χιλιάδας στρεμμάτων)

Κατηγορία χρησιμοποίησεως	Ἐκτιμήσεις Διευθυντῶν Νομ. Γεωργ. Ὑπηρεσιῶν	Ἐκτιμήσεις τοῦ Ὑπουργ. γείου Συντο- νισμοῦ (α)	Ἐκτιμήσεις ἐκ τῆς δειγ- ματοληπτικῆς ἐρεύνης τῶν Κοινοτήτων
Συνολικὴ ἐδαφικὴ ἐπιφάνεια Κρήτης	8.273	8.379	7.822 (+161 ἢ 2 ο/ο
Ὑπὸ καλλιέργειαν	2.531	1.900	3.730 (+336 ἢ 9 ο/ο
Κυρίως βοσκοτόποι	3.437	4.600	3.219 (+579 ἢ 18 ο/ο
Κυρίως δάση	50	155	396
Ἄλλα (ἀγρονα, χέρσα)	2.255	1.724	477

(α) Ἐξ ἰδιωτικῆς ἀνταποκρίσεως.

Ἐνδεχομένως, ἡ ἔρευνα τῶν ἀγροκτημάτων καὶ ἡμι-ἀγροκτημάτων λόγῳ τοῦ περιορισμοῦ αὐτῆς εἰς «οἰκογενειακὰ ἀγροκτήματα», δὲν περιέλαβε ὅλην τὴν ὑπὸ ἐκμετάλλευσιν γεωργικὴν ἐπιφάνειαν. Ἐὰν ὑπῆρχον ἐκτάσεις γῆς καλλιεργούμεναι ὑπὸ Μοναστηρίων ἢ Σχολῶν, ἐπὶ παραδειγματι, αὗται δὲν περιελήφθησαν εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς ἐρεύνης, ἐκτός ἐὰν ὁ διευθύνων αὐτὰς ἦτο μέλος «οἰκογενείας». Ὁ ἀριθμὸς τῶν τοιούτων ἀγροκτημάτων πιθανόν νὰ εἶναι μικρός. Ἡ μόνη ἔνδειξις ὑπάρξεως τοιούτων ἐκτάσεων ὑπάρχει εἰς τὸν πίνακα Μ22. Ἰσχύει νὰ σημειωθῇ ὅτι ἡ ὅλη ἐδαφικὴ ἐκτασις τῆς Κρήτης εὐρίσκεται ὑπὸ κυριότητα, δηλαδὴ ἀνήκει εἰς κάποιον, τὸ δὲ δικαίωμα καλλιέργειας παρέχεται εἰς τὰ τμήματα τὰ ἐμφανιζόμενα ὡς «ἀγροκτήματα».

Δὲν εἶναι δυνατὸς ὁ ὑπολογισμὸς τοῦ μεγέθους τῶν ἀγροκτημάτων τούτων κατὰ κατηγορίας ἐκμεταλλεύσεως αὐτῶν. Δὲν εἶναι γνωστὸν τὸ πῶς τὰ 312 ταῦτα «μὴ ἰδιωτικὰ» ἀγροκτήματα ἐκαλλιεργοῦντο τὸ 1929, δηλαδὴ ἐὰν δι' ἐκμισθώσεως εἰς οἰκογενείας, ἢ ὑπὸ ἔμμισθον διευθύνσιν ἢ ἄλλως πως. Εἰς τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν τὰ ἀγροκτήματα ταῦτα ἐκαλλιεργοῦντο ἀπὸ μισθωτῶν ἢ ἀπὸ ἐμμίσθους διαχειριστῶν, ἡ ἔρευνα ἐπρόκειτο νὰ τὰ συμπεριλάβῃ, ἂν ὅχι, τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἄγνωστον.

ΠΙΝΑΞ Μ22. Κυριότητα και δικαίωμα καλλιέργειας της γης εν Κρήτη, κατά κατηγορίας.

(1)	(2)	(3)	(4)
Κατηγορία	Έπιφάνεια ιδιοκτησίας (α) 1948 (κατά χιλιάδας στρεμμάτων)	Άγροτική απογραφή 1928	
		Άριθ. καλλιεργουσών μονάδων (ἀριθ.)	Υπό καλλιέργειαν επιφάνεια (στρέμματα)
Ίδιωτικῶν	6.806	87.642	—
Κρατικῶν	1.027	25	—
Κοινοτικῶν	327	74	—
Ἀπομαχικῶν Ὀργανώσεων	80	—	—
Ἐκκλ. Μοναστηρίων	142	158	—
Τραπεζῶν	—	21	—
Συνεταιρισμῶν	—	3	—
Σχολείων	—	9	—
Ἄλλων Ἰδρυμάτων	—	22	—
Συνολικά Κρήτης	8.392	87.954	2.704.970

(α) Ἀπό ἰδιωτικὰς πληροφορίας και διευθυντὰς Νομαρχιακῶν Γεωργ. Ὑπηρεσιῶν.

(β) Δὲν ὑπάρχουν στοιχεῖα κατὰ κατηγορίας.

3) Προϊόντα τοῦ ἀγροῦ

Ὁ Πίναξ Μ23 περιέχει τὰ δεδομένα τῶν σημαντικωτέρων προϊόντων τοῦ ἀγροῦ καὶ αἱ ἐκτιμήσεις τῶν δύο δειγματοληπτικῶν ἐρευνῶν δύνανται νὰ συγκριθοῦν πρὸς ἀλλήλας, καθὼς καὶ πρὸς τοὺς ὑπὸ τῶν διευθυντῶν τῶν Νομαρχιακῶν Γεωργικῶν Ὑπηρεσιῶν παρασχεθέντας ἀριθμούς. Δυνατὸν νὰ παρατηρηθῇ ὅτι τὰ σχετικὰ σφάλματα δειγματοληψίας, τὰ μόνον ὑπάρχοντα εἰς τὰς ἐκτιμήσεις ἐκεῖνας, αἱ ὁποῖαι ἐβασίσθησαν ἐπὶ τῶν ἀγροκτημάτων, εἶναι μᾶλλον μεγάλα (κυμαινόμενα ἀπὸ 13 ο/ο - 32 ο/ο) καὶ ὡς ἐκ τούτου καθιστοῦν τὴν σύγκρισιν μᾶλλον ἀσαφῆ. Παρουσιάζεται μεγάλη διαφορὰ ὅταν συγκριθοῦν αἱ ἐκτιμήσεις τῶν Νομαρχιακῶν ἀρχῶν περὶ συνδυσμοῦ παραγωγῆς κριθῆς καὶ μίγαδιου (μίγματος σίτου καὶ κριθῆς) μετὰ τὰς ἐκτιμήσεις τῆς μιᾶς ἢ καὶ ἀμφοτέρων τῶν ἐρευνῶν. Αἱ ἐπίσημοι ἐκτιμήσεις εἶναι διπλάσιαι τῶν ἐρευνῶν. Ὡσαύτως, ἡ παραγωγή καὶ ἡ ἀπόδοσις τοῦ μίγατος σίτου καὶ κριθῆς (μίγάδι) συμφώνως πρὸς τὸ δεῖγμα τῶν Κοινοτήτων, φαίνεται μεγαλυτέρα καὶ ὑπάρχει στατιστικῶς σημαντικὴ διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἐκτιμήσεων τῶν δύο ἐρευνῶν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπόδοσιν τῶν ὀσπρίων.

4) Προϊόντα ἀμπελοφυτείας καὶ δενδροκομίας

Αἱ ἐκ τῆς ἀγροτικῆς ἐρεύνης ἀποκομισθεῖσαι ἐκτιμήσεις (ἴδε Πίνακα Μ24), εὐρίσκονται οὐσιωδῶς χαμηλότεραι τῶν τῆς Κοινοτικῆς ἐρεύνης, ὡς πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν, τὸν ἀριθμὸν τῶν φυτῶν καὶ τὴν παραγωγήν σταφυλῶν, ἐλαίου, χαρουπιῶν, πορτοκαλιῶν, τῶν μόνων προϊόντων τῆς κλάσεως ταύτης ποῦ ἐξητάσθησαν. Τοῦτο, ἐν μέρει, ἐνδέχεται νὰ ὀφείλεται εἰς τὸ ὅτι ἡ ἔρευνα τοῦ ἀγροκτηματος δὲν κατάρθωσε νὰ διερευνήσῃ τὰ ἀγροκτήματα ὄλων τῶν κατηγοριῶν, εἶναι δὲ δυνατὸν, μερικῶς, νὰ ἀποδοθῇ καὶ εἰς ἐνδεχομένης διαφορᾶς, ὡς πρὸς τὴν

έννοιαν καί τούς συντελεστάς μετατροπῆς (ἐπί παραδείγματι, τῆς μετατροπῆς τῆς κατὰ τὸν πίνακα παραγωγῆς ἐλαιοκάρπων εἰς ἰσόποσον ἐλαιολάδου).

5) Ζῶα ἀγροκτημάτων

Οὐσιώδεις διαφοραὶ ἐμφανίζονται μεταξύ τῶν δύο ἐρευνῶν, ἐπὶ τῶν ἐκτιμήσεων τοῦ ἀριθμοῦ τῶν διαφόρων εἰδῶν ζῶων. Αἱ ἐκτιμήσεις βάσει ἀγροκτημάτων, εἶναι χαμηλότεραι (Ἴδε Πίνακα Μ25). Ἐπὶ παραδείγματι, διὰ τὰ πρόβατα καί τούς ἀγρούς, ἡ ἐκτίμησις, ὡς στηριζομένη εἰς τὸ ἀγρόκτημα εἶναι ὀλιγωτέρα τοῦ ἡμίσεος τῆς ἐκτιμήσεως τῆς Κοινότητος ἢ τῆς ἐκτιμήσεως τοῦ διευθυντοῦ τῆς γεωργικῆς ὑπηρεσίας. Ἀκόμη, ἐν ὄψει τοῦ 21 ο/ο τοῦ σχετικοῦ σφάλματος δειγματοληψίας, ἡ διαφορὰ εἶναι στατιστικῶς σημαντικῆ. Δεδομένου ὅτι ἅπαντες, οἱ οἰκογενειάρχαι τοῦ δείγματος ἠρωτήθησαν περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ζῶων τὰ ὅποια εἶχον εἰς τὴν κυριότητά των, εἶναι δύσκολον νὰ ἀποδοθοῦν αἱ μεγάλαι ἀριθμητικαὶ διαφοραὶ εἰς ἐλαττωματικὰς μεθόδους τῆς ἐρεύνης. Πιθανῶς οἱ Κρήτες, δια τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον λόγον δὲν ἀνέφερον τὸν ἀκριβῆ ἀριθμὸν τῶν ζῶων τὰ ὅποια εἶχον εἰς τὴν κυριότητά των. Ἀφ' ἐτέρου, ἐνδέχεται νὰ ἦσαν πεπλανημένοι αἱ ἐκτιμήσεις τῶν νομαρχιακῶν ὑπαλλήλων καί τῶν Προέδρων τῶν Κοινοτήτων. Αἱ ἐκθέσεις αὐτῶν δὲν στηρίζονται εἰς πραγματικὰς μετρήσεις, ἀλλὰ μᾶλλον εἶναι ἀνεπίσημοι «εἰκασίαι» εἰς πλείστας περιπτώσεις.

δ) Ζωτικὰ χαρακτηριστικὰ ἢ βιοστατιστικῆ.— Ἡ ἐξέτασις τῆς ποιότητος τῶν ζωτικῶν χαρακτηριστικῶν θὰ γίνῃ ἐπιτροχάδην. Εἰς τὸν Πίνακα Μ26 παρατίθενται δεδομένα τινα πρὸς σύγκρισιν τῶν πορισμάτων τῆς κοινοτικῆς ἐρεύνης πρὸς τὰ παρεχόμενα ὑπὸ τοῦ Δρος Β. Γ. Βαλαώρα εἰς τὴν «Population de la Grèce» 1938, τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. Δεδομένου ὅτι δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ ἀπ' εὐθείας ἀντιπαραβολή, ἕνεκα τῆς χρονικῆς διαφορᾶς, γενικαὶ τινες ἐντυπώσεις μόνον δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσιν δι' ἀξιολόγησιν τῶν στοιχείων. Ὀλίγα πρόσωπα, γνωρίζοντα τὴν βιοστατιστικὴν, ἐξήτασαν τὰ δεδομένα ταῦτα καὶ εἶναι τῆς γνώμης ὅτι εὐρίσκονται ἐντὸς τοῦ πλαισίου τῶν πιθανῶν τιμῶν διαφόρων προϊόντων τοῦ ἀγροῦ ἐν Κρήτῃ.

Διὰ νὰ ἀξιολογηθῇ ἡ πληρότης τῶν ἐγγραφῶν γεννήσεως, ἔπρεπε νὰ συγκεντρωθοῦν πρόσθετοι πληροφορίαι, σχετικῶς πρὸς ἕκαστον παιδίον ἐγγεγραμμένον εἰς τὸν κατάλογον τῶν κατοίκων (εἰς τὴν ἔρευναν τῶν οἰκογενειῶν Ἐντυπον ὑποδείγματος Α) γεννηθέν κατὰ τὰ ἔτη 1946, 1947 ἢ 1948 (Δελτίον Α—1) οὕτως ὥστε νὰ γίνῃ δυνατὴ ἡ ἐξέτασις τῶν ἐγγραφῶν γεννήσεων διὰ τὴν Κοινότητα, εἰς τὴν ὅποιαν διατείνονται ὅτι ἐγεννήθη. Τὰ πορίσματα τῆς ἐξετάσεως ταύτης δὲν εἶναι ἐφικτά.

ε) Ὑγεία καὶ νόσοι.— Δυνάμεθα νὰ συγκρίνωμεν τὰς δύο μεθόδους συγκεντρώσεως πληροφοριῶν περὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κρουσμάτων νόσου τινος εἰς τὰς Κοινότητας. Αἱ πηγαὶ τῶν πληροφοριῶν τούτων εἶναι δύο: 1ον) Ὁ Πρόεδρος τῆς Κοινότητος καὶ οἱ κοινοτικοὶ ὑπάλληλοι, εἰς τὴν μνήμην καὶ τὰς παρατηρήσεις τῶν ὁποίων στηρίζονται πολλάκις αἱ πληροφορίαι περὶ τῆς ὑγείας τῶν κατοίκων τῆς Κοινότητος. 2ον) Αὐταὶ αἰσθαινομένης οἰκογένειας, αἱ ὁποῖαι γνωρίζουν τὴν ὑγειονομικὴν κατάστασιν τῶν ἀποτελούντων αὐτὰς μελῶν καλύτερον παντὸς ἄλλου. Ἄλλ' ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν σχετικὰ ἀρχεῖα εἰς τὰς Κοινότητας, αἱ ἐκτιμήσεις τῶν Προέδρων εἶναι κατ' ἀνάγκην πρόχειροι.

Τὰ πρὸς σύγκρισιν τῶν δύο ἐκτιμήσεων σχετικὰ στοιχεῖα παρατίθενται εἰς τὸν Πίνακα Μ 27.

ΠΙΝΑΞ Μ23. — Έκτιμηθείσαι έπιφάνειαι συγκομιδής και παραγωγής διαφόρων προϊόντων του άγρου έν Κρήτη τό 1947, ύπό τών Διευθυντών Γεωργικών Ύπηρεσιών και τής έρεύνης; Κοινοτήτων και άγροκτημάτων.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(0)
Εΐδη	Έκτιμηήσεις Διευθυντών Γεωργίας			Έκτιμηήσεις έν τών δειγματοληπτικών έρευνηών			Δεδομένα ληφθέντα από άγροκτηματίας (α)		
	Θερσιθι- σα έπι- φάνεια (χιλιάδες στρέμματα)	Παραγω- γή (χιλι- άδες όκά- δες κατά στρέμμα)	Απόδο- σις (όκά- δες κατά στρέμμα)	Θερσιθιθι- σα έκτασις (εις χιλιάδες στρέμματα)	Παραγωγή (εις χιλιάδες όκάδας)	Απόδοσις (όκάδες κατά στρέμμα)	Θερσιθιθι- σα έκτασις (εις χιλιάδες στρέμματα)	Παραγωγή (εις χιλιάδες όκάδας)	Απόδοσις (όκάδες κατά στρέμμα)
Σίτος	152 (β)	8.089 (β)	53.2	137 (+ 15 ή 11%)	7.109 (+ 995 ή 14%)	51.9 (+ 4.2 ή 8%)	162 (+ 21 ή 13%)	7.234 (+ 940 ή 13%)	44.7 (+ 3.2 ή 7%)
Κριθή	320 (β)	19.039 (β)	59.5	129 (+ 17 ή 13%)	7.656 (+ 1302 ή 17%)	59.3 (+ 5.9 ή 10%)	133 (+ 19 ή 14%)	7.665 (+ 1226 ή 16%)	57.5 (+ 4.0 ή 7%)
Μιγάδι	—	—	—	57 (+ 15 ή 27%)	3.960 (+ 1267 ή 32%)	69.5 (+ 7.0 ή 10%)	47 (+ 13 ή 28%)	2.360 (+ 660 ή 28%)	50.2 (+ 4.5 ή 9%)
Βρώμη	—	—	—	118 (+ 27 ή 23%)	5.050 (+ 858 ή 17%)	42.8 (+ 6.0 ή 14%)	84 (+ 13 ή 15%)	4.248 (+ 680 ή 16%)	50.6 (+ 2.5 ή 5%)
Όσπρια	—	—	—	47 (+ 1.4 ή 3%)	2.137 (+ 43 ή 2%)	45.5 (+ 1.4 ή 3%)	40 (+ 5 ή 13%)	2.510 (+ 402 ή 16%)	62.8 (+ 5.0 ή 8%)
Ίρλανδ. πατάτα	27	19.161	71.0	46	18.636	40.5	36 (+ 4.7 ή 13%)	14.391 (+ 3644 ή 26%)	40.0

(α) Περιλαμβανομένων τών καλλιιεργητιών τών «ήμι-άγροκτημάτων»

(β) Θερσιθιθιτάτα τό 1948 — του 1947 άνέφικτα.

ΠΙΝΑΞ Μ24. — Έκτιμήσεις αριθμός δένδρων και κλημάτων — έπιφάνεια δενδροφυτείας και παραγωγή (συγκομιδή κατά τὸ 1947) διαφόρων προϊόντων, διὰ τὴν Κρήτην — ὑπὸ Διευθυντῶν Γεωργίας καὶ ἐκ τῆς ἑρευνῆς Κοινοτήτων καὶ ἀγοκητημάτων.

(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
Κατηγορίαι	Ἐκτιμήσεις τῶν Διευθυντῶν Γεωργίας			Ἐκτιμήσεις ἑρευνητῶν Δευματοληγίας			Ἐκτιμήσεις τῶν ἀγοκητηματιῶν (γ)		
	Ἀριθ. δένδρων ἢ κλημάτων (κατὰ χιλμ.)	Ἐπιφάνεια (χιλμ) στρέμματα	Παραγωγή (συγκομιδὴ 1947 χιλ. δκάδ.)	Ἀριθ. δένδρων ἢ κλημάτων (κατὰ χιλιάδας) στρέμματα	Ἐκτασις (χιλμ) στρέμματα	Παραγωγή (συγκομιδὴ 1947)	Ἀριθ. δένδρων ἢ κλημάτων (κατὰ χιλιάδας) (α)	Ἐκτασις (χιλ. στρέμ.)	Παραγωγή (συγκομιδὴ 1947) (χιλ. δκάδες)
Σταφυλαὶ σύνολον	—	261	—	113,585	212	—	85,074 (+10,172 ἢ 12%)	176 (+20 ἢ 11%)	—
μὲ καρπούς	—	—	72,572 (δ)	108,210	—	82,121 (δ)	80,185	—	66,368 (δ)
χωρὶς καρπούς	—	—	—	5,376	—	—	4,889	—	—
Ἐλατὰ σύνολον	13,918	—	—	13,851	—	—	8,010	—	—
μὲ καρπούς	—	—	29,535 (β)	12,871 (+1673 ἢ 13%)	—	41,706 (β)	(+ 881 ἢ 11%)	—	21,691 (β)
χωρὶς καρπούς	—	—	—	980	—	(+ 3753 ἢ 9%)	6,735	—	(+ 174 ἢ 8%)
Χαρούπια σύνολον	—	—	—	3,203	—	—	1,275	—	—
μὲ καρπούς	—	—	—	3,104 (+1552 ἢ 50%)	—	43,481	1,010 (+339 ἢ 44%)	—	14,358
χωρὶς καρπούς	—	—	—	99	—	(+ 24349 ἢ 56%)	918	—	(+4083 ἢ 28%)
Πορτοκάλια σύνολον	—	—	—	950	—	—	92	—	—
μὲ καρπούς	—	—	—	(+ 27 ἢ 4%)	—	11,645	(+ 249 ἢ 37%)	—	5,699
χωρὶς καρπούς	—	—	—	665	—	(+5007 ἢ 43%)	480	—	(+1825 ἢ 32%)
χωρὶς καρπούς	—	—	—	285	—	—	195	—	—

(α) Μέγεθος τοῦ Διγούστου - Σεπτεμβρίου 1948.

(β) Προϊόντα θερισθέντα τὴν 1 Ὀκτωβρίου 1947 καὶ τὴν 30 Σεπτεμβρίου 1948.

(γ) Συμπεριλαμβανομένων τῶν καλλιεργητῶν τῶν κτημ. ἀγοκητημάτων.

(δ) Ἄπαντα βάσει ἀκατεργαστῶν σταφυλῶν.

ΠΙΝΑΞ Μ 25. 'Εκτιμηθέντες αριθμοί τῶν ζῶων ἀγροκτήματος εἰς χιλιάδας, ἐν Κρήτῃ, ἀπὸ Διευθυντῆς Γεωργίας. (Διὰ Δεκέμβριον 31, 1948) καὶ διὰ τὰς ἐρεῦνας τῶν Κοινοτήτων καὶ τῶν ἀγροκτημάτων διὰ τοὺς μῆνας Αὐγουστον — Σεπτέμβριον 1948).

Κατηγορίαι	'Εκτιμήσεις Διευθυντῶν Γεωργίας 31 Δεκεμβρ. 1948	'Εκτιμήσεις ἐκ Δειγματ. ἐρευνῶν	
		Στοιχεῖα παρὰ Προέδρων Κοινοτήτων Αὐγουστος-Σεπτέμβριος 1948	Στοιχεῖα παρὰ γεωργῶν. Αὐγουστος-Σεπτέμβριος 1948
Πρόβατα πάσης ἡλικίας	454	522 (+ 116 ἢ 22 ο/ο)	206 (+ 43 ἢ 21 ο/ο)
Αἴγες >	280	328 (+ 69 ἢ 21 ο/ο)	176 (+ 46 ἢ 26 ο/ο)
Ἥμιονοι >	9	12 (+ 1.4 ἢ 12 ο/ο)	11 (+ 2 ἢ 15 ο/ο)
Ὄνοι >	45	51 (+ 2.6 ἢ 5 ο/ο)	48 (+ 4 ἢ 9 ο/ο)
Ἴπποι >	3	7	4 (+1.3 ἢ 32 ο/ο)
Ἀγελάδες γάλακτος καὶ ὑποζύγια	48	50 (+ 4.5 ἢ 9 ο/ο)	36 (+2.8 ἢ 8 ο/ο)
Χοῖροι πάσης ἡλικίας	44	60 (+ 17 ἢ 29 ο/ο)	27. (+3.4 ἢ 12 ο/ο)
Πουλερικά παντός εἴδους καὶ πάσης ἡλικίας	664	603 (+ 60 ἢ 10 ο/ο)	534 (+40 ἢ 8 ο/ο)
Κουνέλια πάσης ἡλικίας	115	149 (+ 21 ἢ 14 ο/ο)	71 (+8.3 ἢ 12 ο/ο)

ΠΙΝΑΝ Μ 26. Ἀριθμοὶ καὶ ἀκαθάριστα ποσοστὰ διαφόρων ζωτικῶν χαρακτηριστικῶν τοῦ Κρητικοῦ πληθυσμοῦ 1938 καὶ 1946—1948.

Χαρακτηριστικά	Πηγαὶ ἐκτὸς τῆς ἐρεύνης 1938 (α)	'Εκτιμήσεις ἀπὸ Δειγμ. ἐρεύνης Κοινοτήτων (δεδομένα ἀπὸ ἐπίσημα ἀρχεῖα)		
		1946	1947	1948 (γ)
Σύνολον πληθυσμοῦ Ἰουνίου 30	—	463,432 (β)	467,756 (β)	472,800 (±9,800 ἢ 1.9ο/ο)
Γάμοι : ἀριθ. ἀκαθάριστου ποσοστοῦ	—	3,336 (+200 ἢ 6 ο/ο)	3,246 (±162 ἢ 5 ο/ο)	2,380 (+231 ἢ 10ο/ο)
Ἀνὰ 1000 κατοίκων Διαζύγια, ἀρ. ἀκαθ.	6.8	7.2 (± 11 ἢ 45 ο/ο)	6.9 (± 32 ἢ 44 ο/ο)	5.0 (± 27 ἢ 84ο/ο)
ἀνὰ 1000 γάμους Γεννήσεις ἐν τῇ ζωῇ ἀρ.	—	7.5 12,225	2.2 12,037	1.3 10,175
Ἀκαθάρ. ποσοστὰ ἀνὰ 1000 κατοίκους	24.1	26.4	25.7	21.6
Θάνατοι, συν. ἀριθ.	—	4,596	3,626	4,119
Ἀκαθ. ποσοστὰ ἀνὰ 1000 κατοίκους	11.9	9.9	7.8	8.7
Ἵπεροχὴ γεννήσεων ἔναντι θανάτων :				
Ἀριθ. ἀκαθαρ.	—	7,659	8,411	6,065
Ποσοστὰ ἀνὰ 1000 κατοίκους	12.2	16.5	18.0	12.8
Θάνατοι βρεφῶν, ἀρ.	—	515	478	731
Ἀκαθαρ. ποσοστὰ ἐν ζωῇ (ἀνὰ 1000 γενν. ζῶντων)	91.1	42.0	39.7	71.8

(α) Ὑπουργ. Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, 1939, Ἀθῆναι.

(β) Μεταβολαὶ ἐκ τῆς ἀπογραφῆς πληθυσμοῦ 1940 καὶ δειγματοληψία 1948 Κρήτη.

(γ) Βάσει τῶν δεδομένων Ἰανουαρίου — Ἀγούστου 1948 μόνον.

Παρατηρείται ότι εις τινας περιπτώσεις υπάρχουν καταφανώς μεγάλοι διαφοραί. Ἐκ τῶν δεδομένων τούτων δὲν εἶναι δυνατόν, πρὸς τὸ παρόν, νὰ ἐξαχθοῦν ἀξιόλογα πορίσματα, ἀλλὰ δύναται νὰ γίνῃ σύγκρισις μεταξύ δύο πηγῶν πληροφοριῶν.

στ) Κατανάλωσις τροφίμων.—Σύγκρισις τῶν διαφόρων ἐκτιμήσεων, οὐσιαστικῶς τῆς ἰδίας ποσότητος, δύναται νὰ πραγματοποιηθῆ: ἐκ τῶν στοιχείων τῆς ἐρεύνης τῶν ἀγροκτημάτων (διὰ τὴν παραγωγὴν εἰδῶν διατροφῆς), ἐκ τῆς ἐρεύνης τῶν οἰκογενειῶν (διὰ τὴν ἐκτίμησιν καταναλώσεως τροφίμων) καὶ ἐκ τῆς ἐρεύνης τῶν οἰκογενειῶν βάσει τοῦ ὑπό-δείγματος (διὰ τὴν ἀναγραφὴν στοιχείων περὶ καταναλώσεως τροφίμων τοῦ ἑπταήμερου διαιτολογίου).

Τὰ σχετικὰ δεδομένα τῶν ἐρευνῶν τούτων, παρατίθενται εἰς τὸν Πίνακα Μ 28 διὰ τὰς διαφόρους ἐπιλεγείσας μονάδας τροφίμων.

Ἐὰν ἐξετασθοῦν τὰ ἐκ τῶν δύο πηγῶν προερχόμενα στοιχεῖα καταναλώσεως, θὰ διαπιστωθῆ ὅτι ἡ ἑπταήμερος διαιτολογικὴ ἔρευνα παρουσιάζει χαμηλότερον δείκτην καταναλώσεως δημητριακῶν, ὀσπρίων, οἴνου, σταφίδος καὶ γάλακτος. Δέον νὰ σημειωθῆ, ὅτι ἡ ἑβδομάς τῆς δειγματοληπτικῆς ἐρεύνης διὰ τὸ διαιτολόγιον, γενικῶς, συμπίπτει ἐντὸς τοῦ Ὀκτωβρίου, συνεπῶς εἶναι λογικὸν νὰ ἀναμένεται ἡ κατανάλωσις τῶν εἰδῶν τούτων νὰ εἶναι κάτω τῆς μέσης ἐτησίως τοιαύτης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἀντιθέτως, ἡ κατανάλωσις τῶν νοπῶν ἐπιτραπέζιων σταφυλῶν ὑπῆρξε μεγάλη (58 ὀκάδες ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς 22) διὰ τὴν ἑπταήμερον διαιτολογικὴν ἔρευναν, ἥτις ἐγένετο κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ τρύγου.

ΠΙΝΑΞ Μ 27. Ἐκτιμηθέντα κρούσματα εἰδικῶν νοσημάτων ἀνά 100.000 κατοίκους, κατ' ἔτος, Κρήτην, βάσει δύο πηγῶν: (1) δειγματοληπτικὴ ἔρευνα κοινοτικῶν ὑπαλλήλων καὶ (2) δειγματοληπτικὴ ἔρευνα τῶν οἰκογενειάρχων.

(Σημειώσατε τὰς διαφορὰς κατὰ τὰς καλυφθείσας περιόδους).

Νοσήματα	Δειγματοληπτικὴ ἔρευνα		
	Κοινοτικῶν ὑπαλλήλων	Οἰκογενειάρχων	
	Διὰ τὴν περίοδον 1947	Διὰ τὴν περίοδον Ἰαν. - Σεπτ. 1948	Διὰ τὴν περίοδον 1946, 1947 καὶ Ἰαν. - Σεπτ. 1948
Δυσεντερία	2426	3956 (+ 1413 ἢ 360/ο)	973 (+ 157 ἢ 160/ο)
Καλά—ἄζαρ	20	29 (+ 17 ἢ 590/ο)	12 (+ 12 ἢ 1000/ο)
Ἐλονοσία	1713	2464 (+ 646 ἢ 260/ο)	5312 (+ 989 ἢ 190/ο)
Ἰλαρά	2282	483 (+ 425 ἢ 880/ο)	1470 (+ 185 ἢ 130/ο)
Τραχώματα	961	1393 (+ 536 ἢ 380/ο)	96 (+ 40 ἢ 420/ο)
Φυματώσις	440	301 (+ 66 ἢ 220/ο)	84 (+ 53 ἢ 630/ο)
Τυφοειδῆς Κοκκύτης	1407	417 (+ 115 ἢ 360/ο)	445 (+ 91 ἢ 200/ο)
Βήχας	3638	3211 (+ 3211 ἢ 320/ο)	1385 (+ 289 ἢ 210/ο)

Οἱ ἀριθμοὶ τῆς παραγωγῆς βασίζονται εἰς τὰ δεδομένα ἀγροκτημάτων, καὶ «ἡμι-ἀγροκτημάτων», καὶ περὶ αὐτῶν ἀπετάθησαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Γεωργίας, κατὰ τὴν γνώμην τῆς ὁποίας ἡ παραγωγή φαίνεται ἐν γένει χαμηλῆ.

Ὅταν τακτοποιηθοῦν οἱ ἀριθμοὶ τῆς στήλης 7 διὰ νὰ χρησιμο-

ποιηθῆ δι' ἐξαγωγὰς καὶ δι' εἰσαγωγὰς οὐχὶ εἰδῶν διατροφῆς (ἥτις γίνεται προχείρως μόνον), οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι πρέπει νὰ συμφωνοῦν μὲ τοὺς ἀριθμοὺς τῶν στηλῶν 4 καὶ 5 καταναλώσεως τροφίμων. Ἀλλὰ βὰ παρητηρηθῆ ὅτι οὗτοι εἶναι χαμηλοὶ εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις τῶν ἐκτιμήσεων τῶν οἰκογενειάρχων σχετικῶς πρὸς τὴν κατανάλωσιν καὶ εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις τῆς ἑπταήμερου διαιτολογικῆς ἐρεύνης, ἐξαιρουμένης τῆς περιπτώσεως ἐλαιολάδου καὶ ρευστοῦ γάλακτος. Ταῦτα εἶναι ἐπὶ πλέον ἀπόδειξις ὅτι οἱ ἀριθμοὶ τῆς παραγωγῆς ἐνδέχεται νὰ εἶναι χαμηλοί.

ζ) *Τὰ σχέδια τῆς δειγματοληψίας.* — Γενικῶς τὰ σχέδια τῆς δειγματοληψίας, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίηθησαν διὰ τὴν ἔρευναν τῆς Κρήτης, ὑπῆρξαν ἰκανοποιητικά.

Ὁ ἀπαιτηθεὶς χρόνος διὰ τὴν συγκέντρωσιν πληροφοριῶν ἀπὸ τὰς οἰκογενείας καὶ τὰ ἀγροκτίματα δειγματικῆς τιнос Κοινότητος, ὑπῆρξεν ἐγγύτατος πρὸς τὸν ὑπολογισθέντα τοιοῦτον, ὡς ἐκ τούτου ὁ ἀριθμὸς 15 ὁ ὁποῖος προσδιωρίσθη διὰ τὰς οἰκογενείας αἱ ὁποῖαι ἐλαμβάνοντο ἐξ ἐκάστης δειγματικῆς Κοινότητος, ὑπῆρξε λίαν ἐπιτυχῆς πρόγνωσις, ἐν σχέσει πρὸς τὰ χρονικὰ ὄρια τὰ ὁποῖα εἴχομεν εἰς τὴν διάθεσίν μας. Ὑπάρχει ἕνα ἄλλο ἐρώτημα, τὸ τοῦ καθορισμοῦ τοῦ χρόνου τοῦ μεσολαβοῦντος μεταξὺ τῆς ἐπισκέψεως τῶν Κοινοτήτων ἀφ' ἑνὸς καὶ τῶν κατ' οἶκον συνεντεύξεων ἀφ' ἑτέρου. Ἐπὶ παραδείγματι, μήπως ἐπεσκέφθημεν 60 Κοινότητες ἀντὶ 40, καὶ ἐπετύχομεν συνεντεύξεις μόνον εἰς 8 οἰκογενείας, ἀντὶ τῶν 15 εἰς ἐκάστην Κοινότητα μὲ τὴν ἴδιαν δαπάνην χρόνου καὶ χρήματος; Καὶ μήπως εἴχομεν ἀυξήσῃ ἢ ἐλαττώσῃ τὰ δειγματοληπτικά μας σφάλματα ἐκ τῆς ὡς ἄνω αἰτίας; Τοῦτο εἶναι ἕνα ζήτημα τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ἐρευνηθῆ διὰ τῆς περαιτέρω ἐξετάσεως τῶν εἰς χεῖρας μας δεδομένων.

Ἡ ἐξέτασις τῶν ἐκτιμηθεισῶν διακυμάνσεων δι' ἕκαστον Δῆμον, ὡς πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν οἰκῶν, ἀποκαλύπτει ὅτι τὸ οὐσιώδες μέρος τοῦ δειγματοληπτικοῦ σφάλματος διὰ τὰς ἐκτιμηθείσας συνολικὰς οἰκογενείας εἰς τὴν ἀστικὴν ζώνην, δύναται νὰ προέρχεται ἐκ τῆς πόλεως Ἑρακλείου. Εἰς τὴν πόλιν ταύτην οἱ ὀνομαστικοὶ κατάλογοι τῶν καταναλωτῶν ὕδατος καθ' ἐκάστην ὁδόν, ἐχρησιμοποίηθησαν διὰ τὸ πρῶτον στάδιον τῆς δειγματοληψίας τῶν οἰκῶν, τῶν εὐρισκομένων εἰς τὸ περιληφθὲν τμῆμα τῆς πόλεως.

Βραδύτερον, κατὰ τὴν πορείαν τῆς ἐρεύνης, ἀνεκαλύφθη ὅτι οἱ κατάλογοι οὗτοι περιεῖχον ὀνόματα καταναλωτῶν ὕδατος μὴ οἰκογενειῶν, καὶ ὡς ἐκ τούτου, ἐντὸς τῶν δειγματικῶν ὁδῶν ὑπῆρχε πολὺ μικρότερος ἀριθμὸς οἰκογενειῶν τοῦ προσδοκωμένου τοιοῦτου καὶ τελικῶς πορουσιάσθη μεγάλη διακύμανσις εἰς τὴν δειγματοληπτικὴν ἐκτίμησιν. Ἐὰν ἐπρόκειτο νὰ προβῶμεν εἰς τὴν ἐκ νέου δειγματοληψίαν τῆς ὡς ἄνω πόλεως ἢ ἔπρεπε νὰ ἐπιχειρήσωμεν τὴν ἐξάλειψιν τῆς ἐπιδράσεως τῶν μὴ - οἰκογενειῶν ἀπὸ τοὺς καταλόγους κατὰ τινὰ τρόπον ἢ νὰ κάμωμεν τὸν γῦρον τῶν οἰκοδομικῶν τετραγώνων, ὡς ἐπράξαμεν εἰς τὰ Χανιά καὶ εἰς τὸ Ρέθυμνον. Τοῦτο θὰ κατέληγεν εἰς ἐκτίμησιν μὲ μειωμένην κατὰ 280/ο τὴν δειγματοληπτικὴν διακύμανσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν οἰκῶν εἰς τὴν ζώνην ταύτην.

Ἡ ἐκτίμησις διὰ τὸ σύνολον τῶν κατοίκων ἐντὸς τῆς ἀστικῆς ζώνης ἦθελε μειωθῆ, ὁμοίως, περίπου κατὰ τὸ ἴδιον ποσόν.

Διὰ πλείστας γεωργικὰς μονάδας, τὰ δειγματοληπτικά σφάλματα φαίνονται πολὺ μεγάλα, πολλὰ δὲ ἐξ αὐτῶν ὑπερβαίνουν τὰ 200/ο. Ταῦτα ἠδύνατο νὰ ἐξομαλυνθοῦν διὰ τῆς αὐξήσεως τοῦ μεγέθους τοῦ δειγματος ἢ

διά της υιοθετήσεως καλύτερου τρόπου εκτιμήσεως ή με καλύτερον σχέδιον. Ὡς ἀνεφέραμεν εἰς τὰς περὶ ἀγροκτημάτων καὶ γεωργίας παραγράφους, ἦτο γνωστὸν ὅτι ὑπῆρχον πολλὰ μεγάλα ἀγροκτήματα, ἐκ τῶν ὁποίων οὐδὲν ἔτυχε νὰ περιληφθῆ εἰς τὸ δεῖγμα καὶ ὡς ἐκ τούτου προεκλήθη ἡ μειωμένη ἐκτίμησις τοῦ ἐδάφους εἰς ἀγροκτήματα. Τοῦτο εἶναι ἀνεπιθύμητον χαρακτηριστικὸν τοῦ χρησιμοποιηθέντος δειγματοληπτικοῦ σχεδίου. Διὰ τὸ μέλλον προτείνεται ὅπως καταβληθῆ ἰδιαιτέρα προσπάθεια, διὰ νὰ ἐξασφαλισθῆ πλήρης κατάλογος τῶν μεγάλων τούτων ἀγροκτημάτων καὶ νὰ ἐνεργηθοῦν συνεντεύξεις μεθ' ὧν ἡ με κλάσμα μεγαλύτερον τοῦ 1/150.

Οὐδεμία ἀλλαγὴ προτείνεται ὡς πρὸς τὴν δειγματοληψίαν τῶν Κοινοτήτων, ἀν καὶ πρέπει νὰ τονισθῆ, ὅτι τὸ ζήτημα τοῦτο δὲν ἔχει μελετηθῆ πραγματικῶς. Ἴσως θὰ ἦτο σκόπιμον νὰ μελετηθῆ ὁ τρόπος τῆς δειγματοληψίας τῶν Κοινοτήτων, με ἀντικατάστασιν ἐκ τοῦ πλήρους στρώματος μᾶλλον παρά κατὰ μόνους, ἐκ τῶν ἡμιστρωμάτων, οὕτως ὥστε νὰ εὑρεθῆ ἀπλούστερον μέσον ἐκτιμήσεως τοῦ δειγματοληπτικοῦ σφάλματος. Ἴσως θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ ἐπινόησις ἄλλων μεθόδων διὰ τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ τούτου.

η) *Τὰ ἐρωτηματολόγια.* — Ἐξ ὧν τῶν ἀπόψεων τῆς ἐρεῦνης τῆς Κρήτης, ἐκείνη ἡ ὁποία συχνότατα ἐφαίνετο ὡς πηγὴ δυσκολιῶν, ὑπῆρξεν ἡ χρησιμοποίησις τῶν ἐρωτηματολογίων. Κατὰ τὸ στάδιον τοῦτο ἔπρεπε νὰ διευκρινισθοῦν αἱ ὑπὸ ἐξέτασιν οὐσιώδεις μονάδες (ὅπως αἱ οἰκίαι, τὰ ἀγροκτήματα κλπ.) κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συνεντεύξεως, εἰς τρόπον ὥστε νὰ γίνῃ ἡ πρέπουσα ἐπαλήθευσις αὐτῶν. Εἰς αὐτὸ τοῦτο τὸ στάδιον ἐτίθεντο εἰς τοὺς ἀπογραφομένους τὰ πολυάριθμα ἐρωτήματα καὶ ἀνεμένετο ἡ ἀπάντησις αὐτῶν, ἡ ἐξηγουσὰ τὰς σχετικὰς ἀντιλήψεις τῶν ἐπὶ τῶν διαφόρων ἐνοιῶν. Ὅλα τὰ συμπληρωμένα ἐρωτηματολόγια ἔπρεπε νὰ ἐξετασθοῦν καὶ νὰ ἐλεγχθοῦν διὰ τὴν ἀκρίβειάν των, διότι πολλάκις παρουσιάσθησαν παρανοήσεις καὶ ἐλαττώματα, ὡς ἀναγράφεται κατωτέρω.

Εἰς τὴν παρούσαν παράγραφον θὰ ἐξετάσωμεν τὰ ἐρωτηματολόγια, διὰ νὰ ἐξακριβώσωμεν κατὰ πόσον φραστικῶς διευτυπώθησαν καλῶς καὶ ἐμορφοποιήθησαν κατὰ τρόπον ἐξασφαλίζοντα τὰ ἐπιδικώμενα ἀποτελέσματα. Τινες ἐκ τῶν κρίσεων αἱ ὁποῖαι θὰ διατυπωθοῦν κατωτέρω, θὰ ἀποτελέσουν σημαντικὰ στοιχεῖα ὡς πρὸς τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν ἐπὶ τῶν πορισμάτων τῆς ἐρεῦνης, ἀλλὰ ὡς συνήθως, αἱ ὑποδειχθεῖσαι ἀλλαγαὶ καὶ προσθηκαὶ θὰ κατέληγον εἰς μακρὰς μᾶλλον βελτιώσεις. Πολλὰ ἐκ τῶν σχολίων μας σχετίζονται με τὰς προσθέτους πληροφορίας, αἵτινες θὰ ἦσαν πολύτιμοι διὰ τὴν ἔρευναν ἐν γένει, ἀλλ' οὐδεμίαν ἔχουν σχέσιν με τὴν ἐγκυρότητα τῶν ἐρωτημάτων, τὰ ὁποῖα ἐχρησιμοποίηθησαν εἰς τὴν πραγματικότητα. Ἄλλα ἀφοροῦν τὰς ἀλλαγὰς εἰς τὴν μορφήν τῶν ἐρωτημάτων αἱ ὁποῖαι θὰ διηκόλυναν τὴν διὰ τῶν μηχανικῶν μεθόδων ἐπεξεργασίαν τῶν δεδομένων. Δέον νὰ σημειωθῆ, ὅτι πλεῖστα ἐκ τῶν ἐνταῦθα περιγραφομένων λαθῶν, προεβλήθησαν πρὸ τῆς λειτουργίας τῆς σχολῆς καταρτίσεως στελεχῶν διὰ τὰς συνεντεύξεις καὶ διωρθώθησαν κατὰ τὴν καταρτίσεως στελεχῶν διὰ τὰς συνεντεύξεις καὶ διωρθώθησαν κατὰ τὴν σχολικὰς διδασκαλίας. Σχετικαὶ ὁδηγίαι περιελήφθησαν εἰς τὰ εἰδικὰ διὰ τὰς συνεντεύξεις ἐγχειρίδια. Ἐκαστον ἐρωτηματολόγιον, χρησιμοποιηθὲν ὡς πηγὴ δεδομένων διὰ τὴν παρούσαν ἔκθεσιν (Ἄπογραφιον, Χρησιμοποίηθὲν ὡς πηγὴ δεδομένων διὰ τὴν παρούσαν ἔκθεσιν) θέλει ἐξετασθῆ καὶ σχολιασθῆ. Θὰ παρασιγῆ Δελτία Α, Β, Γ, Ια καὶ Ζ) θέλει ἐξετασθῆ καὶ σχολιασθῆ. Θὰ παρασιγῆ ἀνάγκη διὰ τὸν ἀναγνώστην νὰ ἀναφέρεται εἰς τὸ σχετικὸν ἐρωτηματολόγιον διὰ τὴν διατύπωσιν τῶν ἐρωτημάτων, τὰ ὁποῖα δὲν παραβέτομεν πλήρως ἐνταῦθα.

ΑΠΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ Α,

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ

Τὰ ἐρωτήματα τοῦ δελτίου τούτου ἀφεώρων τὰ χαρακτηριστικά τῶν οἰκογενειῶν καὶ τῶν μελῶν αὐτῶν, καθὼς καὶ μονάδας καλύμματος. Συνήθως ἡ πληροφoρία ἐλήφθη παρὰ τοῦ οἰκογενειάρχου, ἄλλως παρ' ἐνηλίκου μέλους, δυναμένου νὰ παράσχη τὴν ζητουμένην πληροφoρία.

Ἐρώτημα Α-1 (Πίναξ). Ὁρισμένα χαρακτηριστικά τῶν μελῶν τῶν οἰκογενειῶν, ἔπρεπε νὰ ἀναγραφoῦν εἰς αὐτὸ τὸ μέρος τοῦ δελτίου. Ἐν ἐκ τῶν χαρακτηριστικῶν τούτων ἦτο ἡ ἡλικία. Διὰ τὸν καθορισμὸν τῆς ἡλικίας ἠρωτήθη τὸ ἔτος κατὰ τὸ ὁποῖον ἐγεννήθη τὸ ἐν λόγῳ πρόσωπον, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ ἐρωτηθoῦν ὁ μὴ ν καὶ τὸ ἔτος τῆς γεννήσεώς του. Λόγῳ τῆς παραλείψεως ταύτης δὲν κατωρθώσωμεν νὰ ἐξακριβώσωμεν τὴν ἡλικίαν, ὅπως θὰ ἠθέλομεν, μὲ ἀκριβειαν ἀριθμοῦ ἐτῶν καὶ μηνῶν. Ἡ περιφερειακὴ, ἐκτὸς τῶν γραφείων, ἐργασία τῆς ἐρεύνης, διεξήχθη κατὰ τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τὰ μέσα Αὐγούστου μέχρι τῶν μέσων Σεπτεμβρίου 1948.

Οὕτω, ἄτομον καταγραφέν ὡς γεννηθὲν τὸ 1947, ἐνδεχομένως θὰ εἶχε συμπληρώσει - ἢ καὶ μὴ - τὴν πρώτην ἐπέτειον τῆς γεννήσεώς του κατὰ τὴν περίοδον, καθ' ἣν ἐγένετο ἡ ἔρευνα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον θὰ ἐξηρτάτο ἐκ τοῦ μηνῶς κατὰ τὸν ὁποῖον θὰ εἶχε γεννηθῆ τὸ 1947.

Ἐπειδὴ πιστεύεται ὅτι ὑπάρχει τάσις νὰ λησμονῶνται τὰ βρέφη, ὅταν οἱ ἀπογραφόμενοι διδoῦν πληροφoρίας περὶ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας τῶν, ἔπρεπε νὰ ἐπιμείνωμεν καὶ νὰ βεβαιωθῶμεν ὅτι ἀνεφέρθησαν ἅπαντα τὰ βρέφη

Ἐρώτημα Β - 1.— Ἡ διατύπωσις τοῦ ἐρωτήματος ἦτο: Ἡ οἰκογένειά σας εἶναι ἡ μόνη διαμένουσα εἰς αὐτὸ τὸ κτίριον; Ναί - Ὁχι (ἂν Ὁχι) Πόσαι χαρακτηρισταὶ οἰκογένειαι διαμένουν εἰς αὐτὸ τὸ κτίριον; Ὁχι. Τὸ πρῶτον μέρος ἀποτελεῖ τὸ κυριώτερον ἐρώτημα. Εἰς τὸ δεύτερον μέρος τὰ ἐνδιαφερόμενα πρόσωπα ἠδύναντο νὰ ἐρμηνεύσουν τὸ ἐρώτημα ἢ νὰ περιλάβουν (ἢ νὰ μὴ περιλάβουν) τὴν ἐρωτωμένην οἰκογένειαν.

Ἐρώτημα Β - 5—Τὸ ἐρώτημα τοῦτο φραστικῶς διατυπoῦται ὡς ἐξῆς: «Ἀπὸ τί ὕλικόν εἶναι κατεσκευασμένη ἡ στέγη; Χῶμα, κεραμίδια, καλάμι; Ἐναφέρατε συγκεκριμένως ἀπὸ τί». Τὰ ἐνδιαφερόμενα πρόσωπα ἠρμηνεύσαν τὸ ἐρώτημα τοῦτο ποικιλοτρόπως καὶ οὕτως ὥστε νὰ σημαίνῃ τὸ ὕλικόν τοῦ σκελετοῦ, τὰ ἐξωτερικὰ ὕλικα καὶ τὸ ἐξωτερικὸν ὕλικόν τῆς στέγης. Ἡ ζητουμένη ὅμως ἀπάντησις ἦτο μόνον διὰ τὸ τελευταῖον.

Ἐρώτημα Γ - 1 (Πίναξ).—Εἰς τὸν Πίνακα τοῦτον ἡ ζητουμένη πληροφoρία ἦτο ὁ ἀριθμὸς τῶν μονάδων τροφίμων τῶν καταναλωθέντων ὑπὸ τῶν οἰκογενειῶν κατὰ τὰς ἀναφερομένας χρονικὰς περιόδους.

Αἱ κυριώτεραι κατηγορίαι τροφίμων ἦσαν ἀναγεγραμμέναι εἰς τὴν πρώτην στήλην τοῦ πίνακος. Τινὲς τῶν κατηγοριῶν δὲν ἦσαν ἀναγεγραμμέναι ἐνῶ ἔπρεπε νὰ περιληφθoῦν εἰς τὸν κατάλογον, κυρίως, τὸ ψάρι, ἡ ζάχαρις τὰ γλυκίσματα, τὰ κουλόφια καὶ αἱ καραμέλες. Τὸ εἶδος αὐτὸ τῶν ἐρωτήσεων, σχετικῶς πρὸς τὴν κατανάλωσιν τροφίμων, εἶναι ἐπιρρεπὲς εἰς σφάλματα ὀφειλόμενα εἰς ἀδυναμίαν τῆς μνήμης ἢ εἰς ἀνακριβῆ γνώσιν τῆς πραγματικότητος ἐκ μέρους τοῦ ἐρωτωμένου. Τὸ σύστημα ἦτο πειραματικὸν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ δὲν περιελήφθη εἰς τὴν ἔκθεσιν ἐπὶ τῆς θρέψεως, λεπτομερέστερον δὲ τὸ ὑπόδειγμα ἐπὶ τῆς θρέψεως ἀποτελεῖ τὴν βᾶσιν τῆς περὶ καταναλώσεως τροφίμων πραγματείας, τῆς χρησιμοποιοῦμένης εἰς τὸ παρὸν βιβλίον.

Ἐρώτημα Δ - 4.— Ποίαν μέθοδον χρησιμοποιεῖτε διὰ νὰ μεγαιρεύετε τὸ κρέας καὶ τὸ ψάρι;

Εἰς τὸν φούρνον - βραστόν; - τηγανητό; - γιαχνί; - εἰς τὴν ἐσχάραν;—Ἐπειδὴ ἡ κυρία μέθοδος ἐνδέχεται νὰ εἶναι διάφορος διὰ τὸ κρέας καὶ τὸ ψάρι, δύο ἐρωτήματα ἔπρεπε νὰ εἶχον χρησιμοποιηθῆ, ἕν διὰ τὸ κρέας καὶ ἕτερον διὰ τὸ ψάρι. Εἰς τὴν πραγματικότητα οἱ ἀπογραφεῖς εἶχον εἰδοποιηθῆ νὰ διαφοροποιήσουν τὰς μεθόδους διὰ τὰ δύο εἶδη.

Ἐρώτημα Δ - 6.—(Ἐάν δὲν ὑπάρχη τρεχούμενον νερὸ βρύσης). Ποῦ ἀποθηκεύετε τὸ ὕδωρ;—Τινὲς ἠρμήνευσαν τοῦτο ὡς σημαῖνον εἰς ποῖαν θέσιν (ἀποθηκεύουσι) ἐντὸς τῆς οἰκίας καὶ ἄλλοι ἀνέφερον τὸ εἶδος τοῦ δοχείου.

Ἐρώτημα ΣΤ - 1.— Πόσα χρήματα περίπου, κερδίζει ἡ οἰκογένεια σας ἢ εἰσπράττει καθ' ἕκαστον μῆνα διὰ νὰ καλύψῃ τὰς δαπάνας τῆς οἰκογενείας; Δραχ. κατὰ μῆνα — Δραχ. κατ' ἔτος.

Ἐφ' ὅσον ἠθέλωμεν νὰ πληροφορηθῶμεν τὸ ἐτήσιον εἰσόδημα, τὸ ἐρώτημα ἔπρεπε νὰ διατυπωθῆ ὀριστικῶς, ἀναφερόμενον εἰς τὸ ἔτος καὶ ὄχι εἰς τὸν μῆνα. Ἀνεξαρτήτως, ὅμως, τῆς διατυπώσεως τοῦ ἐρωτήματος, οἱ ἀπογραφεῖς εἶχον λάβει ὀδηγίας νὰ συγκεντρώσουν πληροφορίας σχετικῶς μὲ τὸ πρὸ τῆς ἐρεύνης δωδεκάμηνον εἰσόδημα. Ἡ λέξις «οἰκογένεια» δὲν ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιηθῆ ἀντικαθισταμένης διὰ τοῦ «ἐνοικοί».

Ἐρώτημα Ι - 1.— Ὁ οἰκογενειάρχης εἶναι ἀγρότης;

Τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἔχει μεγάλην σημασίαν, ὡς καθορίζον τὸ ἔαν ἔπρεπε νὰ δοθῆ ἀπογραφικὸν δελτίον Β μὲ τὸ ἐρωτηματολόγιον τοῦ ἀγρότου. Ὑπῆρχον τρία κύρια λάθη σχετικῶς πρὸς τοῦτο. α) «Ἀγρότης τις» ἐνδεχομένως ἦτο μὲν ἔνοικος εἰς τὴν οἰκίαν, χωρὶς νὰ εἶναι ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας. β) Ἐπρεπε νὰ γίνῃ μνεῖα εἰς τὸ ἐρωτηματολόγιον τῶν ἀγροτικῶν μονάδων, αἱ ὁποῖοι ἠσχολοῦντο μὲ τὴν παραγωγὴν κτηνοτροφικῶν προϊόντων. γ) Πρόσωπόν τι ἀσχολούμενον μὲ ἀγροτικὰς ἐργασίας, ἐνδεχόμενον νὰ εἶχε καὶ ἐτέραν ἀπασχόλησιν τὴν ὁποῖαν οὗτος νὰ θεώρῃ ὡς κύριον αὐτοῦ ἐπάγγελμα καὶ κατὰ συνέπειαν νὰ ἀπήνησεν «Ὅχι». Ἡ ἔννοια τοῦ ἐρωτήματος διηρῦνθη καὶ ἐδόθησαν ὀδηγίαι εἰς τὰ ἐγχειρίδια τῶν ἀπογραφῶν καὶ κατὰ τὰς συνεδριάσεις, διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν αὐτῶν.

Ἐρώτημα Ι - 2.— Καλλιεργεῖτε σεῖς γεωργικὰ προϊόντα;

Ἡ λέξις «σεῖς» ἐσήμαινε τὴν οἰκογένειαν συλλογικῶς καὶ τὸ ἐρώτημα ἔπρεπε νὰ διατυπωθῆ κατὰ τὸν τρόπον ποῦ θὰ ἐσήμαινε τοῦτο. Αἱ ἴδιαι κριτικαὶ παρατηρήσεις ἐφαρμόζονται ἐπίσης εἰς τὰ δύο ἐπόμενα ἐρωτήματα (1 - 3 καὶ 1 - 4) ἀναφερόμενα εἰς τὰ ζῶα ἀγροκτημάτων καὶ εἰς τὴν ἔκτασιν τῶν ἀγροκτημάτων εἰς στρέμματα.

Ἐρωτήματα Ι - 4 (Πίναξ).— 1 - 5 καὶ 1 - 6. Τὰ ἐρωτήματα ταῦτα ἐμφανίζονται ταυτοχρόνως καὶ εἰς τὸ Ἀπογραφικὸν Δελτίον Β, Ἀγρόκτημα καὶ θὰ ἐξετασθοῦν βραδύτερον.

Ἐρώτημα Ι. (Πίναξ). Ἐπρεπε νὰ καταχωρηθοῦν ἀρκετὰ προσωπικὰ χαρακτηριστικὰ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας εἰς τὸν πίνακα τοῦτον ὡς π.χ. αἱ παραμορφώσεις. Οἱ ἀπογραφεῖς εἶχον λάβει ὀδηγίας νὰ σημειώσουν τὰς τελευταίας ταύτας ἐκ προσωπικῆς αὐτῶν ἀντιλήψεως, χωρὶς νὰ ἐρωτοῦν σχετικῶς. Τὸ τμήμα ἐκεῖνο τοῦ πίνακος, τὸ σχετιζόμενον μὲ τὸ ἱστορικὸν τῆς ὑγείας τῶν ἐρωτωμένων, εἶχε τεχνικὰ σφάλματα τὰ ὁποῖα προεκάλεσαν δυσκολίας τινάς. Ἐκαστον ἄτομον, ἐνδεχομένως εἶχεν, ὑποστῆ ἔμβολιασμόν διὰ διάφορα νοσήματα, ἐνῶ ὑπῆρχε χώρος μόνον δι' ἓνα νόσημα. Σχε-

τικῶς πρὸς τὴν μετάφρασιν τῶν λέξεων τύφος καὶ τυφοειδῆς πυρετος, φαίνεται ὅτι ὁ μεταφραστὴς δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ κάμῃ τὴν πρέπουσαν διάκρισιν μεταξὺ τῶν δύο ὁμοίων ἑλληνικῶν λέξεων. Ὡς ἐκ τούτου, ἠναγκάσθημεν νὰ κατατάξωμεν τὰς δύο περιπτώσεις ἐμβολιασμοῦ μαζύ.

Ἐρώτημα Κ - 1 (Πίναξ). Εἰς τὸν πίνακα αὐτὸν ἠθέλομεν νὰ συγκεντρώσωμεν στοιχεῖα σχετικῶς πρὸς τὴν κατὰ τὸν θάνατον ἡλικίαν καθὼς καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ θανάτου τοῦ πατρὸς, τῆς μητρὸς τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τῆς ἀδελφῆς (ἐὰν οὗτοι ἦσαν νεκροὶ) τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογενείας. ἠθέλομεν τὴν ἴδιαν πληροφορίαν διὰ τὴν οἰκογένειαν τῆς συζύγου τοῦ οἰκογενειάρχου, καθὼς καὶ διὰ τὴν ὑπὸ συνέντευξιν οἰκογένειαν. Διὰ τὰς οἰκογενείας εἰς τὰς ὁποίας ὑπῆρχον δύο γενεαί, ἢ δι' ἄλλας οἰκογενείας, εἰς τὰς ὁποίας συνήθως ἢ σχέσις πατρός, μητρὸς καὶ τέκνων δὲν ἦτο ἐμφανής, οἱ ἀπογραφεῖς εὐρίσκοντο ἐνώπιον ἀμηχανίας καὶ συγχύσεως ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τίνος ὁ πατὴρ ἢ ἡ μήτηρ ἔπρεπε νὰ ἐγγραφῆ εἰς τὸν πίνακα. Ὁμοίως παρελείψαμεν νὰ ἐρωτήσωμεν τὸ ἔτος τοῦ θανάτου, οὕτω δὲν καθωρθῶθη νὰ ὀρισθῆ χρονικῶς τὸ συμβάν. Παρεδέχθημεν ὅτι ἡ κατὰ τὸν θάνατον ἡλικία καὶ ἡ αἰτία τοῦ θανάτου, κατ' ἀνάγκην θὰ καθορίζοντο κατὰ προσέγγισιν, ὑποκείμεναι εἰς τὰς ἰδιοτροπίας τῆς μνήμης καὶ τὴν ἄγνοιαν τῶν πραγματικῶν γεγονότων ἐκ μέρους τοῦ πληροφοριοδότη. Τοῦ ἐρωτήματος τούτου δὲν ἐγένετο περίληψις.

Ἐρώτημα Κ - 2. — Ἐν ὄλῳ πόσα τέκνα ἀπέκτησαν οἱ γονεῖς τοῦ συζύγου - Ἄτομα. Οἱ γονεῖς τῆς συζύγου ; - Ἄτομα. Εἰς τὴν οἰκογένειαν τὴν ἰδικὴν σας πόσα τέκνα ἐγεννήθησαν; - Ἄτομα. — Τὸ ἐρώτημα τοῦτο ὑπέκειτο εἰς παρερμηνείας ὡς πρὸς τὸ τίνος «οἰκογένεια» ἔπρεπε νὰ ληθῆ ὑπ' ὄψει διὰ νὰ ἐγγραφῆ, προκειμένῳ περὶ μὴ κανονικῶν οἰκογενειῶν. ("Ἴδε Κ - 1 ὡς ἀνωτέρω). Τὸ ἐρώτημα τοῦτο δὲν περιελήφθη εἰς τὴν ἀνακεφαλαίωσιν.

Ἐρώτημα Κ - 3. — (Πρὸς τὴν μητέρα) Ἀπεκτίσατε ποτὲ θνησιγενῆ βρέφος; Εἰς πλείστας οἰκογενείας ὑπάρχουν περισσότεραι τῆς μιᾶς μητέρες ἐπομένως εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην θὰ καταχωρηθῆ ἡ πληροφορία εἰς τὴν μερίδα τῆς συζύγου τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς οἰκογενείας. Καὶ πάλιν αἱ ἀπαντήσεις εἰς τὴν περίπτωσιν ταύτην, δὲν δύνανται σαφῶς νὰ σχετίζονται μὲ συγκεκριμένην γυναῖκα, ἐφ' ὅσον τὸ ἐρώτημα δὲν ἐζήτησε τὴν τοιαύτην συσχέτισιν. Πλείσται ἐκ τῶν γυναικῶν ἐντὸς τῆς οἰκογενείας, ἐνδέχεται νὰ ἀπέκτησαν τὰ τέκνα τὰ ὁποῖα «τώρα» ἦσαν ἅπαντα νεκρά. Ἐφ' ὅσον τὸ ἐρώτημα ἀπηυθύνετο «πρὸς τὴν μητέρα», ἴσως ὁ ἀπογραφεὺς νὰ μὴ ὑπέβαλε τὸ ἐρώτημα.

Ἐρώτημα Μ - 1. — Ὁ ἀπογραφεὺς ἔπρεπε νὰ μετρᾷ παρατηρῶν τὰς κλίνας, τὰ καθίσματα, τοὺς καθρέπτας καὶ τὰς κουρτίνας. Αὐτὸ τὸ ἐρώτημα συχνάκις ἔμεινεν ἀναπάντητον, καθόσον δὲν ἦτο εὐκόλον διὰ τὸν ἀπογραφέα νὰ ἰδῆ τὴν οἰκίαν ὀλόκληρον καὶ οὕτω ἐπρωτίμα νὰ μὴ συμπληρῶσιν τὸν πίνακα ὅσον ἀφορᾷ τὰ μέρη τὰ ὁποῖα δὲν εἶδε.

Σημείωσις. Εἰς τὸ ὑπὸ - δείγμα τὸ οἰκογενειακὸν ἐπὶ τοῦ Δελτίου Ι ὑπάρχει πλήρης ἀπογραφὴ τῶν οἰκιακῶν ἀντικειμένων, ἐπιπλώσεων, κλπ. ("Ὁρα Παράρτημα 5 Πίνακας Α 36 - Α40).

ΔΠΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ Β,

ΑΓΡΟΚΤΗΜΑ

Τὰ ἐρωτήματα τοῦ δελτίου τούτου ἀφοροῦν τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ ἀγροκλήματος, τὸ μέγεθος, τὴν νομικὴν μορφήν τῆς διευθύνσεως αὐτοῦ, τὴν στρεμματικὴν ἔκτασιν καλλιεργείας καὶ παραγωγῆς, τὸ εἰσόδημα, τὰ προβλήματα τῶν

των καλλιεργητών κλπ. Τὸ δελτίον Β ἐλήφθη ὅταν ἡ ἀπάντησις πρὸς τὸ I-1 τοῦ Δελτίου Α, ἀνέφερον ὅτι ἡ «οἰκογένεια» ἐκαλλιέργει ἀγρόκτημα. Σχεδὸν εἰς ὅλας τὰς περιπτώσεις ἡ πληροφορία παρείχετο εἰς τὸν ἀπογραφέα ὑπὸ τοῦ ἰδίου τοῦ καλλιεργητοῦ.

Ἐρώτημα Α-1α.—Πόσα στρέμματα καλλιεργεῖτε ἐν ὄλῳ κατὰ τὴν γεωργικὴν σας δραστηριότητα;—Μὲ τὴν λέξιν «καλλιεργεῖτε» ἐννοοῦμεν «ἔχετε ὑπὸ τὴν φροντίδα σας». Ἡ δηλωθεῖσα ἔκτασις δέον ὅπως περιλάβῃ τὸ τμήμα τὸ ὁποῖον καλλιεργεῖται μὲ τὴν ἐργασίαν τοῦ οἰκογενειάρχου καὶ τῶν συνοίκων του, τῶν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν του μισθωτῶν, μὲ ἀμοιβὴν εἴτε εἰς μετρητὰ εἴτε εἰς εἶδος ἐκ τοῦ παραχθέντος προϊόντος. Ἡ λέξις «καλλιεργῶ» ἐνταῦθα πρέπει νὰ περιέχῃ τὴν ἔννοιαν τοῦ διαχειριστικοῦ ἐλέγχου ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, τὸσον τοῦ ἰδιοκτητοῦ ὅσον καὶ τοῦ μισθωθέντος.

Ἡ ἔννοια ἔπρεπε νὰ περιλάβῃ γαίας παντός τύπου ἐντὸς τοῦ ἀγροκτήματος, δηλαδὴ βοσκοτόπους, ἐκτάσεις καλλιεργουμένας, δάση κλπ.

Κατὰ τὴν ἀξιολόγησιν τοῦ ἐρωτήματος Α-1α, πρέπει νὰ λάβωμεν ὑπ'ὄψιν μας τὰς ἐνδεχομένας διαφορὰς ἀντιλήψεων τῶν Κρητῶν καὶ τῶν Ἀμερικανῶν, ὡς πρὸς τὴν ἰδιότητα καλλιεργείας τοῦ ἐδάφους, ἐν σχέσει πρὸς τὸ δικαίωμα διαχειρίσεως καὶ ἐλέγχου ἐκ μέρους τοῦ καλλιεργητοῦ. Εἰς τὴν ἀπάντησιν τοῦ ἐρωτημένου ἀγρότου δὲν εἶναι καταφανές, ὅτι ἡ ἔννοια τῶν λέξεων «διαχειριστικὸς ἐλεγχος» δὲν ἦτο συνηφασμένη μὲ τὴν λέξιν «καλλιεργῶ».

Οὕτω ἡ ἔκτασις γῆς, τὴν ὁποῖαν ὁ ἀπογραφομένος «ἐδούλευε» μὲν πραγματικῶς χωρὶς, ὅμως, νὰ εἶναι κύριος αὐτῆς, ἐνδεχομένως νὰ μὴ ἐδηλώθῃ ὑπ'αὐτοῦ εἰς ἀπάντησιν τοῦ ἐρωτήματος Α - 1α. Ἀντιθέτως τινες ἐνδέχεται νὰ ἐδήλωσαν καὶ ἐκτάσεις γῆς τὰς ὁποίας εἶχον ἐκμισθώσει εἰς ἄλλους.

Ἰδιοκτητὰ ἐκτάσεων ἐνδέχεται νὰ μετεβίβασαν τὸν ἐλεγχον αὐτῶν εἰς βοσκόν τινα, ὅστις βόσκει τὰ ποιμνία πολλῶν κτηνοτρόφων ἐπὶ τοῦ βοσκοτοῦ ταύτης ἐκτάσεως.

Ὡς ἐκ τούτου, ὁ γαιοκτήμων ἐνδέχεται νὰ μὴ θεωρῇ τὴν ἔκτασιν ταύτην ὡς ἀποτελοῦσαν μέρος τῆς γῆς τὴν ὁποῖαν οὗτος καλλιεργεῖ καὶ ἐπομένως νὰ μὴ ἔχῃ δηλώσῃ ταύτην.

Ἄλλη παρατήρησις ἐπὶ τοῦ ἐρωτήματος Α - 1α εἶναι ὅτι οὐδεμία γίνεται μνεῖα περὶ «τσιφλικιῶν» καὶ οὕτω καθίσταται ἀμφίβολον ἐὰν καὶ κατὰ πόσον θὰ ἔπρεπε νὰ δηλωθοῦν «τσιφλίκια».

Ἐρώτημα Α - 6.— Ἐκμεταλλεύεσθε τὸ ἀγρόκτημα τοῦτο μόνος σας ἢ μὲ συνεταίρους; Ἐὰν ὄχι μόνος σας, ἐξηγήσατε.— Εἰς ἀπάντησιν πρὸς τὸ «ἐξηγήσατε», ὁ ἀπογραφομένος πιθανῶς νὰ σχολιάσῃ λέγων ὅτι «ὁ συνεταῖρος» τοῦ ἐκαλλιέργει ὠρισμένον ἀριθμὸν στρεμμάτων, ἐναντι παραχωρήσεως τοῦ ἡμίσεος τῆς παραγωγῆς δηλ. ὡς ἐπίμορτον καλλιέργειαν. Ὁ ἀπογραφομένος ἴσως νὰ ἀνεφέρετο εἰς ἕνα συνδυασμὸν ἐκμισθώσεως ἢ εἰς σύστημα πληρωμῆς ἡμερομισθίων ἐργατῶν μᾶλλον, ἀντὶ τῆς συνεταιρικῆς συμφωνίας. Ἄλλως τε ἐλάχισται εἶναι αἱ περιπτώσεις συνεταιρικῆς καλλιεργείας ἀγροκτημάτων ἐν Κρήτῃ, ὡς ἐκ τούτου θὰ ἔχῃ παρανοηθῆ ὁ ὅρος «συνεταῖρος».

Ἐρώτημα Α - 7.— Εἰς ποῖαν τιμὴν περίπου θὰ ἐπωλεῖτο τὸ ἀγρόκτημα σας, ἐὰν τοῦτο προσεφέρετο σήμερον πρὸς πώλησιν;—Τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἔπρεπε νὰ ἀναφερθῇ εἰς συγκεκριμένον ἀριθμὸν στρεμμάτων καὶ νὰ ὑποδηλοῖ ἂν περιλαμβάνοντο καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ ἀγροκτήματος κτίρια—οἰκία, ὑπόστεγα, σταῦλοι κλπ. Ἐπειδὴ ὅμως αἱ οἰκίαι εὐρίσκονται εἰς τὰ χωρία καὶ ὄχι εἰς τὰ

«άγροκτήματα», υπάρχει ελάχιστη πιθανότητα να περιελήφθη ή αξία αυτών εις τόν αριθμόν τῆς τιμῆς τοῦ άγροκτήματος.

Ἐρώτημα Β-1 (Πίναξ). Εἰς τόν πίνακα τοῦτον ἀναγράφονται, ὁ ἀριθμός τῶν στρεμμάτων, καί ἡ παραγωγή καί ἡ ποσότης τῶν πωληθέντων γεννημάτων, λαχανικῶν, ζωοτροφῶν, σπόρου, προϊόντων ἀμπελοφυγίας καί δενδροκομίας. Ὅπου ἦτο τοῦτο ἐφικτόν, ἔπρεπε νά ἀναφέρονται καί οἱ ἀριθμοὶ τῶν δένδρων καί τῶν κλημάτων. Εἰδική δέ γραμμὴ εἶχε διατεθῆ ἐπὶ τοῦ πίνακος δι' ἕκαστον προϊόν.

Πρὸς παροχὴν περισσοτέρων καί καλλιτέρων πληροφορικῶν στοιχείων, πολλὰ βελτιώσεις ἠδύνατο νά ἐπέλθουν. Ὁ ἀριθμός τῶν στρεμμάτων εἰς χέρσον γῆν δέν ἐζητήθη, οὔτε τὰ στοιχεῖα περὶ συγκαλλιέργειας καί διαδοχικῆς ἀμειψισπορίας. Δέν ἠδυνήθημεν νά προσθέσωμεν τόν ἀριθμόν στρεμμάτων κηωρισμένης καλλιέργειας, διὰ νά ἔχωμεν τὸ σύνολον τῶν καλλιεργουμένων στρεμμάτων, καθόσον ὑπῆρχον παραλείψεις ἀκαλλιεργητῶν ἐδαφῶν (χέρσων τὸ 1947) καί ἄλλων ἐκτάσεων αἱ ὁποῖαι εἶχον συγκαλλιέργειαν (ἐπὶ παραδείγματι ἐλαιῶνων σπαρμένων μὲ σῖτον, τὸ 1947). Ἐπρεπε νά γίνουσιν καί δέν ἐγένοντο, τροποποιήσεις τινες εἰς τὰ πρὸς συμπλήρωσιν δελτία διὰ νά συγκεντρωθοῦν πληροφορικὰ στοιχεῖα περὶ τῆς κατανομῆς τῶν δένδρων παντός εἴδους, δηλαδὴ περὶ τοῦ ἐάν εὐρίσκοντο ταῦτα εἰς περιβόλια ἢ ἐάν ἦσαν διεσπαρμένα κατὰ μόνας ἢ εἰς μικρὰς συστάδας. Εἶναι λογικόν νά ζητηθῆ ὁ ἀριθμός τῶν στρεμματικῶν ἐκτάσεων τῶν ὀπωρῶνων, ἀλλὰ ὄχι καί τῶν διεσπαρμένων δένδρων. Ἡ μόνος μὲ τὴν ὁποῖαν τὰ προϊόντα ἔπρεπε νά ἀναγραφοῦν εἰδικῶς, ἔπρεπε νά συμπεριλαμβάνεται εἰς τὰ ἐρωτήματα. Ἐπρεπε νά καθορισθῆ ὁ εἰδικὸς τύπος διὰ τὸ προϊόν. Ἐπὶ παραδείγματι, τὰ σῦκα ἔπρεπε νά ἀναφέρονται χωριστὰ τὰ νωπὰ καί χωριστὰ τὰ ξηρά, ὁ δὲ ἀπογραφεὺς ἐνίοτε παρέλειπε νά σημειώσῃ τὸν τύπον εἰς τὸν ὁποῖον ἔπρεπε νά ἀναφέρεται ὁ ἀγρότης. Διὰ τὰς σταφυλάς ἰδίως, εἶχε σπουδαιότατην σημασίαν ἡ μόνος τῆς παραγωγῆς καί ὁ τύπος τοῦ προϊόντος, τὸ δειγματολόγιον, λοιπόν, ἔπρεπε νά γίνῃ κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε οἱ ἀριθμοὶ διὰ τὰς σταφυλάς νά ἀναφέρονται συγκεκριμένως, ὡς νωπαί, ἐπιτραπέζιοι, ὡς οἶνος παραγωγῆς καί ὡς σταφίδες. Τέλος, διὰ νά ἐπιτευχθῆ ὁ ἔλεγχος τῶν δειγματοληπτικῶν ἐκτιμήσεων καί νά παραβληθοῦν αὐτὰ πρὸς τὰς τοπικὰς τοιαύτας τῶν Κρητῶν, ἴσως θὰ ἦτο προτιμότερον νά συγκεντρωθοῦν ἀριθμητικὰ στοιχεῖα παραγωγῆς, διὰ τὰς ἰδίας χρονικὰς περιόδους, κατὰ τὴν τοπικὴν συνήθειαν.

Ἐρώτημα Δ-1 (Πίναξ). — Μήπως κατασκευάζετε ἢ παρασκευάζετε εἰς τὴν οἰκίαν σας τὰ κάτωθι προϊόντα πρὸς οἰκιακὴν κατανάλωσιν ἢ καί πρὸς πώλησιν εἰς τὴν ἀγοράν :

Ἐλαῖα διὰ τὴν οἰκιακὴν κατανάλωσιν Ναί - Ὅχι - πρὸς πώλησιν ;
Ναί - Ὅχι.

Διάφορα ἄλλα στοιχεῖα, ὅπως ἡ σταφὶς καί ὁ οἶνος, κατεγράφησαν εἰς τὸν κατάλογον διὰ νά τύχουν τῆς ἰδίας μεταχειρίσεως. Ἡ παραχθεῖσα ποσότης διὰ τὴν οἰκιακὴν κατανάλωσιν καί πρὸς πώλησιν ἔπρεπε νά ἐρωτηθῆ.

Αἱ λέξεις «διὰ τὴν ἀγοράν» δέν ἔπρεπε νά χρησιμοποιηθοῦν εἰς τὸ ἐρωτήμα, ἀντ' αὐτῶν ἔπρεπε νά ἀναγραφοῦν αἱ λέξεις «πρὸς πώλησιν».

Ἐρώτημα Ε-1. — Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν ὅλα τὰ προϊόντα τὰ ὁποῖα μετεφέρατε εἰς τὴν ἀγοράν κατὰ τὸ ἔτος 1947, ἀντὶ πόσων δραχμῶν περίπου τὰ ἐπώλησατε ὅλα :

Ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἐζητεῖτο νὰ γνωσθῆ δὲν ἦσαν μόνον αἱ πωλήσεις αἱ γενόμεναι εἰς τὰς λαϊκὰς ἀγοράς, ἀλλὰ αἱ ἐτήσια συνολικὰ τοιαῦται. Καὶ πάλιν δὲν ἔπρεπε νὰ χρησιμοποιηθῆ ἡ λέξις «ἀγορά». Αἱ κυριώτεραι κατηγορίαι τῶν προϊόντων, ἔπρεπε νὰ καταγραφοῦν εἰς τὸν κατάλογον καὶ νὰ ἐπαναλαμβάνωνται μία πρὸς μίαν, διὰ νὰ μὴ τὰς λησμονοῦν οἱ ἀπογραφόμενοι.

Ἐρώτημα Ε - 3.— Διαθέτετε τὰ προϊόντα σας εἰς τὴν ἀγορὰν τοῦ ἰδίου χωρίου ἢ πόλεως; Ναι — Ποῦ; Ὁχι — Ἐξηγήσατε—. Θὰ ἦτο καλύτερον νὰ διατεθοῦν εἰδικοὶ χῶροι διὰ τὰς ἐγγραφὰς κατὰ κατηγορίας, ὅπως διὰ τὰ γεννήματα, διὰ τὰ κτηνοτροφικὰ προϊόντα καὶ διὰ τὸν οἶνον. Πολλοὶ ἐκ τῶν παραγωγῶν, ἐχρησιμοποιοῦν ἀγοράς διὰ τὰ διάφορα προϊόντα, δὲν προεβλέπετο, ὅμως, εἰδικὸς χῶρος ἐπὶ τοῦ ἐρωτηματολογίου, διὰ νὰ γίνουν αἱ ἀπαιτούμεναι ἐγγραφαὶ εἰς ὁμοίας περιπτώσεις. Πρὸς τούτοις, τὸ ἐρώτημα ἡρμηνεύθη ὡς σημαῖνον «εἰς τὸ χωριὸ σου» ἢ «εἰς τὴν πόλιν σου». Φυσικὰ, δὲν ἦτο αὕτη ἡ ἔννοια τοῦ ἐρωτήματος.

Ἐρώτημα Ε - 5.— Πόσος χρόνος ἀπαιτεῖται διὰ νὰ φθάσετε εἰς τὴν ἀγορὰν; — Λεπτὰ τῆς ὥρας.— Ἐπρεπε νὰ προεβλέποντο διάφοροι χῶροι διὰ διαφόρους ἀγοράς, ἐφόσον οἱ ἀγρόται δὲν ἐπῶλουν τὰ προϊόντα τῶν μόνων εἰς μίαν ἀγορὰν. Θὰ ἦτο χρήσιμον νὰ ἀναγράφωνται τὰ ὄνόματα τῶν ἀγορῶν καὶ αἱ ἀποστάσεις μεταξὺ αὐτῶν καὶ τοῦ τόπου τῆς παραγωγῆς.

Ἐρώτημα ΣΤ - 3.— Πόσα ἡμερομίσθια ἐπραγματοποίησαν οἱ ἐκτὸς τῆς οἰκογενείας ἐργάται εἰς τὸ ἀγρόκτημά σας; — Τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἔπρεπε νὰ ἀναφέρεται εἰς τὸ «κατὰ τὸ διάστημα ἑνὸς ἔτους».

Ἐρώτημα ΣΤ-7.— Ποῖα τὰ ἐπικρατέστερα ἡμερομίσθια τῶν ἀγροτοεργατῶν;

Ἡ ἐρώτησις αὕτη ἔπρεπε νὰ καθορίσῃ εἰδικῶς: «καθ' ἐκάστην ἡμέραν».

Ἐρώτημα Η - 1 (Πίναξ). Εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο ὁ ἀπογραφόμενος ἠρωτήθη ἂν ποτε ἐπληροφορήθη περὶ μᾶλλον κοινῶν ποικιλιῶν σίτου, κριθῆς ἢ πορτακαλιῶν κλπ. ἢ ἂν εἶδε τοιαύτας. Ἐὰν δὲ εἶχε γνῶσιν τοιαύτης ποικιλίας, νὰ δηλώσῃ κατὰ πόσον εἶχε σπεῖρη ἢ φυτεύσῃ ἐκ τοῦ εἶδους τούτου καὶ πόθεν ἐπληροφορήθη περὶ αὐτοῦ καὶ ἀπὸ ποῦ; Διὰ τὸ τελευταῖον μέρος τῆς ἐρωτήσεως ἔπρεπε νὰ περιλαμβάνωνται εἰς τὸ ἐρωτηματολόγιον αἱ εἰδικαὶ κατηγορίαι τῶν πηγῶν. Αἱ ἀπαντήσεις ἦτο δύσκολον νὰ διατυπωθοῦν ὑπὸ μορφήν συνεποῦς ταξινομήσεως. Τὸ πρόβλημα τοῦτο ἠδύνατο νὰ ἀποφευχθῆ ἂν ἡ κατάταξις εἶχε προδιαγραφῆ ἐκ τῶν προτέρων.

Ἐρώτημα Η - 4.— Συνειθίζετε νὰ σπείρετε σίτον καὶ κριθὴν ἀναμίξ; Ναι—Ὁχι—Ἐὰν ναί, πῶς καθορίζετε τὴν ἀναλογίαν τῶν δύο εἰδῶν διὰ τὴν σποράν;

Οἱ περισσότεροι ἐρωτώμενοι ἠρμήνευσαν τὸ τελευταῖον μέρος τοῦ ἐρωτήματος μὲ τὴν ἔννοιαν—«πῶς μετράτε τὰς ἀναλογίας». — Ἐδῶθησαν ἀπαντήσεις ὡς ἑξῆς: «μὲ τὸν τενεκὲ» κλπ. Εἰς τὴν πραγματικότητά ἐζητεῖτο νὰ καταστῆ γνωστὸν, διατί συνηθίζουσι νὰ σπείρουν τὸν σίτον καὶ τὴν κριθὴν μὲ ἀναλογίαν 50 ο/ο ἐξ ἐκάστου εἶδους ἢ μὲ ἄλλην ἀναλογίαν.

Ἐρώτημα Η - 10.— Πότε διὰ τελευταίαν φοράν ἐκλαδεύσατε τὰ ἐλαιόδενδρά σας πρὸ ἐτῶν;

Τὸ ἐρώτημα τοῦτο δὲν προβλέπει τὴν ἐνδεχομένην περίπτωσιν, καθ' ἣν ὁ ἀγρότης κλαδεύει ὠρισμένα δένδρα κατὰ τὸ ἕν ἔτος καὶ ἄλλα κατὰ τὸ ἐπόμενον κλπ.

Ἐρώτημα Η - 12. (Πίναξ).— Χρησιμοποιεῖτε λιπάσματα εἰς τοὺς ἀγρούς σας—Ναι—Ὁχι—Ἐὰν ναί, ἀναφέρατε τὸ ὄνομα τοῦ καλλιεργουμένου προϊόντος

τος, τὸ εἶδος τοῦ λιπάσματος καὶ τὴν χρησιμοποιουμένην ποσότητα κατὰ στρέμμα.

Ἐπιπροσθέτως, ἔπρεπε νὰ ζητηθοῦν ὁ ἀριθμὸς τῶν λιπανθέτων στρεμμάτων καὶ ἡ παραγωγή τοῦ καλλιεργητικοῦ ἔτους. Διὰ κατολλήλων, περαιτέρω, ἐρωτήσεων, θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ ἐξακριβώσις τῶν διαφορῶν μεταξύ τῶν ἀποδόσεων τῶν ἀγρῶν εἰς τοὺς ὁποίους ἐχρησιμοιοιήθη λιπάσμα καὶ ἐκείνων ὅπου δὲν ἐχρησιμοιοιήθη τοιοῦτο ἢ μεταξύ ἐκείνων εἰς τοὺς ὁποίους ἐχρησιμοιοιήθη ἐπαρκές λιπάσμα καὶ ἐκείνων εἰς τοὺς ὁποίους δὲν ἐχρησιμοιοιήθη ἐπαρκὴς ποσότης.

Ἐρώτημα Α - 1.—Τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἀναφέρεται εἰς ἐνυπόθηκα δάνεια καὶ ἐπ' ἐνεχύρω τοιαῦτα. Μία πληροφορικὴ παράλειψις εἰς τὸ ἐρωτηματολόγιον, ὑπῆρξεν ὁ χρόνος τῆς διαρκείας τῆς ὑποθήκης ἢ τοῦ ἐνεχύρου. Εἰς τὸ σημεῖον ἐκεῖνο τοῦ ἐρωτήματος, ἀναφορικῶς μὲ τὴν πηγὴν τῆς πιστώσεως, θὰ ἦτο δυνατὴ ἡ βελτίωσις. Ἡ φράσις : «Πηγὴ πιστώσεως», ἡ ἀναγραφομένη ἐπὶ τοῦ δελτίου, δὲν ἐπιτυγχάνει ἀπαντήσεις αἱ ὅποιαι νὰ τροποποιῶνται εὐκόλως πρὸς συνεπῆ ταξινόμησιν. Αἱ κατηγορίαι τῶν πηγῶν ἔπρεπε νὰ εἶχον προβλεφθῆ πρὸς ἀποφυγὴν προβλημάτων ταξινόμησεως, τὰ ὅποια προέκυπτον ὡς ἀποτέλεσμα τοῦ τρόπου, μὲ τὸν ὁποῖον ἐγένετο τὸ μέρος τοῦτο τοῦ ἐρωτήματος.

Ἐρώτημα Α - 2.— «Ἐάν πρόκειται περὶ μέλους Συνταξιομοῦ) Τίνος ;

Καὶ πάλιν θὰ ἀπεφεύγοντο αἱ δυσκολίαι τῆς κατατάξεως τῶν ἀπαντήσεων, ἐάν προεβλέπετο εἰς τὸ ἐρωτηματολόγιον σειρὰ τις κατηγοριῶν περὶ συνταξιομοῦν.

Ἐρώτημα Α - 3.— Πῶς ἀπεκτήσατε τὸ ἀγρόκτημά σας ; — Τὸ ἐρώτημα ὅπως τίθεται, προϋποθέτει ὅτι ἅπαντες καλλιεργοῦν ἰδιόκτητα ἀγροκτήματα. Ἐπρεπε νὰ προβλεφθῆ περίπτωσις καὶ «ἄλλης» κατηγορίας (ἐκτός τῶν ὑπαρχουσῶν κατηγοριῶν), οὕτως ὥστε νὰ δηλωθῆ ὁ τρόπος τῆς κτήσεως ἀπάντων τῶν καλλιεργουμένων ἔδαφῶν.

Ἐρώτημα Α - 4.—Ποῖον ποσὸν φορολογίας ἐβεβαιοῦθη εἰς βάρος τοῦ ἀγροκτηματός σας κατὰ τὸ ἔτος 1947;

Ἀσήμαντοι εἶναι οἱ φόροι τοῦ εἴδους αὐτοῦ εἰς τὴν Κρήτην. Ἐπρεπε νὰ ἐγένετο ἐρώτημα περὶ τοῦ φόρου τῆς παραγωγῆς, ὅστις εἶναι ὁ κυριώτερος φόρος ποῦ βεβαιοῦται διὰ τοὺς ἀγρότας.

ΑΠΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ Γ'

ΚΟΙΝΟΤΗΣ

Αἱ ἀπαντήσεις εἰς τὸ Δελτίον τοῦτο (Κοινότητος) ἐπρόκειτο νὰ δοθοῦν ἀπὸ τὰς ἀρχάς τῶν 40 Κοινοτήτων καὶ τῶν 4 Δήμων τοῦ Δειγματολογίου.

Ἡ συγκέντρωσις τῶν στοιχείων τὰ ὅποια ἀφεώρων τὴν Κοινότητα, θὰ ἐπραγματοποιεῖτο ὡς ἑξῆς : Κατὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ ἐρωτηματολογίου τούτου ἐπρόκειτο νὰ γίνῃ ἐσωτερικὸς τις ἔλεγχος ὠρισμένων ἐρωτήσεων. Ὁ ἔλεγχος οὗτος θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ πραγματοποιηθῆ διὰ τῆς προσθήκης ταυτοσημῶν ἐρωτήσεων ἐπὶ τοῦ ἐρωτηματολογίου τούτου, καθὼς καὶ ἐκείνων περὶ ἀγροκτημάτων καὶ οἰκιῶν (Ἀπογραφικὸν Δελτίον Α καὶ Β). Διὰ τὸν λόγον τοῦτον, ὁ ἀναγνώστης θὰ ἴδῃ νὰ ἐπαναλαμβάνωνται ὠρισμένοι ἐρωτήσεις κατὰ λέξιν καὶ ὑπὸ δύο μορφάς.

Ἐρώτημα Β - 1 (Πίναξ).—Τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἀφεώρα τὴν παροχὴν ποσῆμου ὕδατος εἰς τοὺς κατοίκους τῶν Κοινοτήτων. Τὸ κύριον ἐλάττωμα τοῦ Πί-

νακος τούτου, είναι τὸ διὲν προβλέπει περὶ πληροφοριῶν, πηγῶν, φρεάτων στερνῶν κλπ. μὴ σχετιζομένων ἀμέσως μὲ τὸ χωρίον ἢ τὴν πόλιν. Οὕτω δὲν ἐπετεύχθη ἡ συγκέντρωσις πληροφοριῶν περὶ ποσίου ὕδατος δι' ὀλόκληρον τὴν Κοινότητα ἢ τὸν Δῆμον. Ἡ ἐρώτησις ἔπρεπε νὰ διερευνηθῇ, εἰς τρόπον ὥστε νὰ καλύψῃ τὰς ἀνάγκας εἰς ὕδωρ διὰ σκοποῦς γενικωτέρους, ἐκτὸς τοῦ ποσίου καὶ τῆς λοιπῆς οικιακῆς χρήσεως.

Ἐρώτημα Δ-1 (Πίναξ). Τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἀφεῶρα τὰς κοινοτικὰς διευκολύνσεις, Γενικῶς ὑπῆρξε ἱκανοποιητικὸν ἀλλ' εἰς τὴν ἀπάντησιν τοῦ ἐρωτήματος: «Ποῖος εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν λεωφορειακῶν δρομολογίων καθ' ἑκάστην;» παρατηρήσαμεν διὲν ὑπῆρχον ἑκτακτα λέωφορειακὰ δρομολόγια, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἡμερησίων δρομολογίων ποικίλλοντος ἀναλόγως τῆς ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος.

Σχετικῶς πρὸς τὸ σύστημα ἀποχετεύσεως, παρατηρήθη διὲν διάφοροι μέθοδοι ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς τὰ χωρία καὶ ὅτι δὲν ὑπῆρχον ἐνδείξεις εἰς τὸν Πίνακα, ἐμφαίνουσαι τὴν ἐπικρατοῦσαν χαρακτηριστικὴν μέθοδον.

Ἐρώτημα Δ - 2 (Πίναξ).—Διὰ τοῦ ἐρωτήματος τούτου, κατεβλήθη προσπάθεια, ὅπως συγκεντρωθοῦν πληροφορίαι περὶ τῶν διαφόρων τύπων ἐμπορικῶν ἐργασιῶν, τῶν διεξαγομένων εἰς τὰς Κοινότητας, ἤτοι τοῦ ἀριθμοῦ ἑκάστου τύπου, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπαλλήλων, τῆς τοποθεσίας τῆς διεξαγωγῆς τῶν ἐργασιῶν (ἂν ἦτο ἐντὸς ὠρισμένου κτιρίου ἢ ἂν ὁ ἰδιοκτῆτης τῆς ἐπιχειρήσεως εἶχε κατάστημα, ἢ ἂν μετεκινεῖτο μετὰ τῶν ἐμπορευμάτων του ἐντὸς τροχοφόρου κατὰ βούλησιν), καὶ τέλος, νὰ καθορισθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν καταστημάτων τὰ ὁποῖα ἐλειτούργουν εἰς ὠρισμένας ὥρας τῆς ἡμέρας. Κατὰ τὴν ἀνάλυσιν τοῦ Πίνακος τούτου, ἀνεφύθησαν δύο κύρια προβλήματα. Πρῶτον, δὲν ἦτο γνωστὸν κατὰ πόσον ὁ ἀναγραφεὶς ἀριθμὸς ὑπαλλήλων περιελάμβανε καὶ τὸν ἰδιοκτῆτην καὶ τὰ ἀμισθὲ ἐργαζόμενα μέλη τῆς οἰκογενείας καὶ δεύτερον, ἂν ὁ ἀριθμὸς τῶν καταστημάτων τὰ ὁποῖα εἰργάζοντο ἐπὶ ὠρισμένας ὥρας τῆς ἡμέρας, ἐσημείωνε τὰ καταστήματα ποῦ ἤνοιγον ὠρισμένας ὥρας καθ' ὅλας τὰς ἐργασίμους ἡμέρας ἢ καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν καὶ δι' ὠρισμένας ἡμέρας τῆς ἐβδομάδος. Κάθε ἀπογραφεὺς ἡρμήνευσε τὰς δύο ταύτας ἐρωτήσεις κατὰ τὸν ἰδικὸν του διάφορον ἱρὸπον

Ἐρώτημα Δ - 7. — Συνήθως εἰς ποίαν ἀγορὰν διαθέτουν τὰ ἀγροτικὰ τῶν προϊόντα οἱ κάτοικοι τῆς Κοινότητος ταύτης;—Τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἔπρεπε νὰ προβλέπη ἀπαντήσεις διὰ τὰ κυριώτερα προϊόντα. Ἐπὶ παραδειγματι, τὸ ἐλαιόλαδον θὰ ἦτο δυνατόν νὰ διατεθῇ εἰς ἓν ὠρισμένον κέντρον, ἐνῶ ὁ οἶνος εἰς ἄλλο.

Ἐρώτημα ΣΤ - 1 (Πίναξ).—Εἰς τὸν Πίνακα τοῦτον ἐπεχειρήθη νὰ ἐκτιμηθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν κρουσμάτων ἐδικῶν νοσημάτων «τώρα», ὁ ἀριθμὸς κατὰ τὸ 1947 καὶ κατὰ τὸ 1948. Ἐπρεπε νὰ γίνον νὰ ἐρωτήματα σχετικῶς πρὸς τοὺς ἰατροὺς καὶ τὰς μαίας, ἀλλὰ πλείστοι Κοινήτητες τοῦ δείγματος δὲν εἶχον ἰατροὺς, αἱ δὲ μαίαι ἀπεδείχθη ὅτι δὲν εἶχον ἰδέαν περὶ γενικῶν νοσημάτων καὶ ὡς ἐκ τούτου, τὰ σχετικὰ πληροφοριακὰ στοιχεῖα ἐλήφθησαν παρὰ τῶν τοπικῶν ὑπαλλήλων εἰς πλείστας περιπτώσεις.

Ἐκ τῆς ἐξετάσεως τῶν ἀπαντήσεων πρὸς τὴν ἀνωτέρω ἐρώτησιν ἦτο καταφανὲς διὲν ἐχρησιμοποιήθη ἀπλῆ εἰκασία διὰ τὰ περισσότερα τῶν νοσημάτων. Ὁ ἐρωτώμενος δὲν ἐγνώριζε τὸν ἀριθμὸν τῶν σημειουμένων εἰς τὴν Κοινότητα κρουσμάτων. Δὲν ἐτηρεῖτο ἀρχεῖον τοιούτων κρουσμάτων.

Ἐρώτημα ΣΤ - 5.—Παρατηρήσατε ἀξιοσημείωτον μείωσιν τῶν μυῶν ἀπὸ τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ D.D.T. καὶ ἐντεύθεν; Ναι - Ὅχι - Σκνιπῶν; Ναι - Ὅχι

Κωνώπων ; Ναι - Όχι. —Το έρώτημα τοῦτο ἠδύνατο νά διατυπωθῆ περισσό-
τερον συγκεκριμένως, ὡς πρὸς τὰ ποσοστὰ μειώσεως ἐκάστου εἴδους ἐντόμων.

***Ερώτημα Κ - 1 καὶ Κ - 2.**— Πόση ἔκτασις γῆς ἐντὸς τῆς Κοινότητος ταύτης εἶναι εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν αὐτῆς ; Στρέμματα. — Ἔπρεπε νά εἶχομεν ἐρωτήσῃ δι' ἐκτάσεις γῆς ἀνηκούσας εἰς τὸ δημόσιον, εἰς ἰδρύματα καὶ εἰς ἰδιώτας, καθὼς καὶ εἰς τὴν Κοινότητα. Παραλλήλως ἔπρεπε νά εἶχεν ἐξακρι-
βωθῆ ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς γῆς, ἀναλόγως τοῦ τύπου τῆς κυριότητος. Οἰκιστικοὶ ὑπάλληλοι ἠδύνατο νά παράσχουν πληροφορικὰ στοιχεῖα περὶ τῆς χρησιμο-
ποιήσεως τῆς γῆς ὑπὸ βοσκῶν, περὶ τῆς ἐκτάσεως τῆς κυριότητος, περὶ τῆς
σχέσεως μισθώσεως αὐτῶν κλπ.

***Ερώτημα Κ - 3.**— Τὸ ἐρώτημα τοῦτο εἶναι ταυτόσημον μὲ τὸ ἐρώτημα
Β - 1 τοῦ Δελτίου Β, καὶ ἤδη ἔχει σχολιασθῆ.

***Ερώτημα Λ - 1 (Πίναξ).**— Τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἀφεῶρα τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν
τῇ Κοινότητι νῦν εὐρισκομένων ζώων κατὰ κεφαλὴν (κατὰ τύπους καὶ εἶδη) τῶν
γεννηθέντων τὸ 1947 καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν σφαζομένων κατ' ἔτος. Τὸ σφάγιον
εἶναι κινητὸν καὶ δύναται νά μετακινήται εὐκόλως ἀπὸ Κοινότητος εἰς Κοινό-
τητα. Τοῦτο συμβαίνει πολὺ συχνὰ μὲ τὰ αἰγοπρόβατα. Διὰ νά καταστή ἴσ-
υνατὴ ἡ σύγκρισις μὲ τὸ ἐρώτημα Γ—1 τοῦ Δελτίου Β, ἡ ἐρώτησις αὕτη ἔπρεπε
νά εἶχε διατυπωθῆ κατὰ τρόπον ἐπιτρέποντα νά μάθωμεν τὸν ἀριθμὸν τῶν
σφαγίων, τῶν ἀνηκόντων εἰς τοὺς κατοίκους τῆς Κοινότητος ταύτης, ἀσχέτως
πρὸς τὴν παροῦσαν θέσιν των. Τὸ ἴδιον ἐφαρμόζεται καὶ διὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν
γεννηθέντων τὸ ἔτος 1947.

***Ερώτημα Μ - 1 Πίναξ.** Ἡ πληροφορία διὰ τὸ ἐρώτημα τοῦτο ἐλήφθη ἀπὸ
τὰ δημόσια ἀρχεῖα. Ἐσχετιζέτο μὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν θανάτων ἐντὸς τῶν Κοινοτή-
των τοῦ δείγματος τῶν ἐτῶν 1946, 1947 καὶ 1948, κατὰ φύλον, ἡλικίαν καὶ αἰ-
τίαν θανάτου. Διὰ νά εἰμεθα βέβαιοι ὅτι ἅπαντες οἱ ἀπογραφεῖς ἐχειρίσθησαν
ὁμοιομόρφως τὸ θέμα τῶν ἡλικιῶν, ἔπρεπε νά εἶχομεν προδιαγράψῃ (speci-
fied) τὸν τρόπον τῆς ἀναγραφῆς τῆς ἡλικίας. Τοῦτο εἶχεν ἰδιαιτέραν σημασίαν
διὰ τὰ βρέφη, ὅπου τὸ ἐρωτηματολόγιον ἔπρεπε νά εἶχεν εἰδικὰ ἐνδείξεις διὰ
νά ἀναγραφῆ ἡ ἡλικία εἰς μῆνας κατὰ τὸν θάνατον.

***Ερώτημα Ν-1.**— Ὑπάρχουν εἰς τὴν Κοινότητα ταύτην οικογένειαι ἔχου-
σαι ἀποχωρητήρια ἐντὸς τῆς οἰκίας ; Ναι — Όχι —. Εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο
ἔπρεπε νά εἶχε γίνῃ ἡ διευκρίνισις τοῦ τύπου τοῦ ἀποχωρητηρίου, δηλαδὴ ἂν
εἶναι μὲ τρεχοῦμενα νερά, στεγανά, κλπ. Ἡ λέξις «ἀποχωρητήριον» ὅπως ἔχει
διατυπωθῆ, εἶναι εὐρείας σημασίας.

ΑΠΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ Ια.

ΑΡΧΕΙΟΝ ΕΠΤΑΗΜΕΡΟΥ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΔΙΑΙΤΟΛΟΓΙΟΥ

Τὸ Δελτίον τοῦτο ἦτο τὸ ἀρχεῖον τοῦ ἐπταήμερου διαιτολογίου. Περιε-
λάμβανε τὴν ἀπογραφὴν τῶν εἰς ἐκάστην οικογένειαν κατὰ τὴν ἀρχὴν καὶ τὸ
τέλος τῆς ἐπταήμερου περιόδου εὐρισκομένων τροφίμων, θέσιν διὰ τὴν ἐγγρα-
φὴν τῶν κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἐπταήμερου εἰσκομισθέντων τροφίμων, θέσιν
διὰ τὴν ἐγγραφὴν τῶν καταναλωθέντων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἐπταήμερου
πρὸς διατροφήν τῆς οικογενείας τροφίμων, θέσιν διὰ τὴν ἐγγραφὴν τοῦ «μενοῦ»
δι' ὅλα τὰ γεύματα κατὰ τὴν ὥς ἄνω περίοδον, καθὼς καὶ σελίδα διὰ τὰς εἰδι-
κὰς συνταγὰς προτιμήσεως τῆς οἰκοκυρᾶς. Κατὰ τὴν φάσιν τῆς ἀναλύσεως
τοῦ ἀπογραφικοῦ δελτίου οὐδὲν ἐλάττωμα παρετηρήθη.

**ΑΠΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ J,
ΠΡΟΣΘΕΤΟΙ ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ**

Τὸ Δελτίον J περιεῖχε κατάλογον τῶν εἰδῶν ρουχισμοῦ, οἰκιακῶν ἐφοδίων, ἐπιπλώσεων καὶ ἐγκαταστάσεων.

Τὰ εἶδη ρουχισμοῦ ἐταξινομήθησαν κατὰ κατηγορίας, ἀνδρῶν, ἀγοριῶν, γυναικῶν καὶ κοριτσιῶν. Ὑπῆρχε κατάλογος διὰ βρέφη, ὡς πρὸς τὰ εἶδη ρουχισμοῦ καὶ τὰ ἐφόδιά των. Δύο τινα ἔπρεπε νὰ γνωσθοῦν διὰ κάθε εἶδος τοῦ καταλόγου, ὁ «εἰς χεῖρας εὐρισκομενος ἀριθμὸς» καὶ «ὁ ἀριθμὸς ἀποκτηθέντων κατὰ τὸ 1948». Καθ' ἃ εἶναι γνωστόν, οἱ κατάλογοι ἦσαν πλήρεις δηλαδὴ, δὲν ἐσημειώθησαν παραλείψεις τῶν σπουδαιότερων εἰδῶν. Ἐνῶ τὸ ἐρωτηματολόγιον δὲν ἐφαίνετο νὰ εἶχε ἐλαττώματα, ἐκ τῆς ἀναλύσεως, ὅμως, τῶν δεδομένων, ἦτο καταφανὲς ὅτι τινες τῶν ἀπογραφέων συμπεριέλαβον εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ὑπαρχόντων εἰδῶν καὶ ἀποκτηθέντα τοιαῦτα τὸ 1948, ἄλλοι δὲ δὲν ἔπραξαν τοῦτο.

Διὰ νὰ διακριθοῦν οἱ ἄνδρες ἀπὸ τὰ παιδιά, ἔπρεπε νὰ εἶχε καθιερωθῆ ὠρισμένη διαχωριστικὴ ἡλικία, ὅπως ἔπρεπε νὰ γίνῃ καὶ εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν γυναικῶν καὶ κοριτσιῶν. Οἱ ἀπογραφεῖς συνήνησαν δυσκολίας εἰς τὴν κατάταξιν τῶν ἐνδυμάτων ἀνδρῶν καὶ παιδίων, γυναικῶν καὶ κορασίων. Πρὸς τοῦτοις, θὰ ἦτο προτιμότερον νὰ συνδέωνται τὰ εἶδη ρουχισμοῦ μὲ συγκεκριμένα πρόσωπα τῆς οἰκογενείας, οὕτως ὥστε κατὰ τὴν μετέπειτα ἀνάλυσιν, νὰ εἴχομεν τὴν δυνατότητα νὰ κατατάξωμεν τὰ πληροφορικὰ στοιχεῖα κατὰ τρόπον παραστατικώτερον ἀπὸ ὅ,τι εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ, ὑπὸ τὴν παροῦσαν αὐτῶν διάταξιν. Ἐπὶ παραδείγματι, θὰ ἠδυναίμεθα, τότε, νὰ ταξινομήσωμεν τὰ εἶδη ρουχισμοῦ καθ' ὁμάδας ἡλικίας.

5.—Γλωσσάριον ὄρων καὶ ἐννοιῶν.

1. Κοινότης.—Περιοχὴ ἀναλόγου ἐκτάσεως καθορισθείσης ὡς προτύπου διὰ τὴν ἔρευναν (δυνατόν νὰ εἶναι μεγαλύτερα ἢ μικροτέρα). Ἄρχων εἶναι ὁ Πρόεδρος. Κατὰ τὸ 1940 εἰς τὴν Κρήτην ὑπῆρχον 546 Κοινότητες. Ἐκάστη Κοινότης δυνατόν νὰ περιλαμβάνῃ ἕν ἢ περισσότερα χωρία. Χαρακτηριστικὸν στοιχεῖον τῆς Κοινότητος εἶναι τὸ ἀγροτικόν.

2. Δήμος.—Περιοχὴ ἐδάφους ἐκτάσεως πόλεως. Οἱ Δήμοι περιλαμβάνουν μίαν πόλιν καὶ συνήθως διάφορα χωρία. Ἄρχων εἰς αὐτοὺς εἶναι ὁ Δήμαρχος. Τὸ 1940 ὑπῆρχον 4 Δήμοι εἰς τὴν Κρήτην. Χαρακτηριστικὸν αὐτῶν εἶναι τὸ ἀστικόν.

3. Νομός.—Ὑπάρχουν 4 Νομοὶ εἰς τὴν Κρήτην καὶ ἄρχων τοῦ Νομοῦ εἶναι ὁ Νομάρχης.

4. «Household»—Οἶκος (Σπιτικὸν). Μονὰς ἡ ὁποία συνήθως ἐκφράζεται μὲ τὴν λέξιν «οἰκογένεια», ἀλλ' ἔχει εὐρυτέραν ἔννοιαν εἰς τὸ ὅτι ἅπαντα τὰ συν-οικοῦντα πρόσωπα, περιλαμβάνονται ἐντὸς μονάδος καταλύματος.

5. Μονὰς καταλύματος.—Ἡ οἰκία ὅπου διαμένουν τὰ μέλη οἰκογενείας.

6. Ἀγρόκτημα.—Μονὰς χρησιμοποιομένη δι' ἀγροτικὰς ἐργασίας εἰς ἱκανὴν κλίμακα, ὥστε νὰ θεωρῆται ὑπὸ τοῦ διευθύνοντος αὐτὴν ὡς ἀγρόκτημα καὶ νὰ ἐδηλώθῃ ὡς τοιοῦτο εἰς τὸν ἀπογραφέα.

7. Ἡμι-ἀγρόκτημα.—Μονὰς ὅπου διεξάγονται ἀγροτικαὶ ἐργασίαι εἰς κλίμακα ἐπαρκῆ ὥστε νὰ θεωρῆται ὑπὸ τοῦ διευθύνοντος αὐτὴν ὡς ἀγρόκτημα.

Τὰ σχετικὰ δεδομένα περὶ τῆς μονάδος ταύτης περιορίζονται εἰς τὸν ἀριθμὸν στρεμμάτων καὶ εἰς τὰ ἀμπελοφυγικὰ προϊόντα καὶ τὰ προϊόντα ἀγροῦ, εἰς

ΠΙΝΑΞ Μ 28. Έκτιμήσεις κατά κεφαλήν και σύνολον καταναλώσεως, συνολική παραγωγή και καθαρά διαθέσιμα δια καταναλω-
 οιν άγροτικά προϊόντα, επιλεγέντα έκ των Δειγματικών έρευνών τής Κρήτης, 1948.

Άγροτικών προϊόντων	Έργαία κατά κεφαλήν κατα- νάλωσις εις όκνάδας		Συνολική έργαία καταναλώσις		Παραγωγή 1947 (χιλάδες όκνάδων)	Διαθέσιμα πρώς κατα- νάλωσιν ός εσοφή (εις χιλάδας όκνάδων)
	Πηγή Α (δ)	Πηγή ΙΑ (ε)	Πηγή Α (δ)	Πηγή ΙΑ (ε)		
Γενήματα ότρου και κρήνης Γεώμηλα	129,54α	99,11α	61,27α	46,859α	17,259ε	52,066 η
Έλαιόκαρποι, σύνολον	49,0β	46,07	23,199	21,782	14,391	12,952 θ
Σταφυλάι, σύνολον	18,20	12,79	8,605	6,047	2,510	2,008 ι
Καταναλωθείσαι ναπταί	36,27β	23,78	17,148β	11,215β	21,691	14,018 κ
Καταναλωθείσαι ός οίνος	75,49γ	69,69γ	35,691γ	32,949γ	66,368	12,924 λ
Καταναλωθείσαι ός σταφύλα Ιάλα, αίλος, πρόβειο, άγελό- δος, καταναλωθέν πευστόν	(21,68)	(57,51)	(10,350)	(27,191)	(12,160)	(8,101)
	(35,56)	(7,69)	(17,286)	(3,636)	(22,330)	(16,009)
	(2,84)	(0,90)	(1,343)	(426)	(8,959)	(5,560)
Καταναλωθέν πευστόν	15,90μ	6,636	7,518ν	3,135μ	4,626	4,626
	2,65ν	2,48ν	1,253ε	1,173ν	606	606
(α) Περιεχόμενον ότρου και κρήνης κατά κόκκον (1,0), άδρον (1,0), κουλούριών (1,0), παξιμαδιών (1,0), χόνδρον (0,7) και μακαρονιών (1,0). Οι έντός των παρεμβάσεων άριθμοί δεικνύουν τεράγωνα, οι όποιοί χρησιμοποιούνται δια την μετατροπήν των μονάδων τροφής εις μονάδας κόκκου.						
(β) Το εις έλαον περιεχόμενον των έπιτραπέζιων έλαιών (0,2), έλαιόλαδου (1,0) και μαργαρίνης (1,0).						
(γ) Περιεχόμενον ναπταί σταφύλης (1,0), ότρου (1,25) και σταφύδος (2,857). Οι έντός των παρεμβάσεων άριθμοί, δηλούσιν τεράγωνα, χρησιμοποιούμενους δια την μετατροπήν μονάδων τροφής εις μονάδας ναπταί σταφυλάων.						
(δ) Πηγή= Άπογραφικόν Δελτίον Α. Οικονομικών.						
(ε) Πηγή= ΙΑ. Έστιαμέσου Διατροφολόγιον.						
(στ) Πηγή= Δελτία Α και Β Οικονομίας και Άγορακτημάτων.						
(ζ) Παραγωγή σίν καθαράι εισαγωγή (ή καθαράι έξαγωγή) μετόν χρησιμοποιηθείσα ποσότης όχι ός είδος διατροφής.						
(η) Παραγωγή ότρου, κρήνης, και σιμιγύ κατά το 1947, μετόν 30 ο/ο έκτρωσις δια ότρον, σίν εισαγωγή.						
(θ) Παραγωγή γεωμήλων το 1947, μετόν 10 ο/ο παρακάτρημα δια ότρον.						
(ι) Παραγωγή όστράων το 1947 μετόν 20 ο/ο παρακάτρημα δια ότρον.						
(κ) Παραγωγή ίστροσου έλαιόλαδου το 1947-48, μετόν έξαγωγή Άρκιόλιον και Μαρίτιον 1948.						
(λ) Παραγωγή το 1947, μετόν ναπταί σταφυλάων, ίστροσών έξαγωγών ναπταί σταφυλάων, ότρου και σταφύδος. Έξαγωγή βίσει δεδομέ- νων Άρκιόλιον 1947 και Μαρίτιον 1948 δια την σταφύδα, τον οίνον και τιάς σταφυλάς, έκτρωσις μέσοσ όδος έξαγωγών σταφυλάων έξ Ήρακλείου 1936-40.						
(μ) Περιλαμβάνει γάλα δια πόσιν και μαγευτικήν.						
(ν) Περιλαμβάνει τυρόν, τόσο φέταν όσον και σκίληρον.						
(ξ) Περιλαμβάνει μαγιάδι.						

ΑΡΧΗΝ

τόν ἀριθμὸν τῶν δένδρων, εἰς τὴν παραγωγὴν νωπῶν καὶ ξηρῶν καρπῶν, εἰς τὸ εἶδος καὶ τὸν ὄριθμὸν ζώων, τὴν παραγωγὴν καὶ κατανάλωσιν κτηνοτροφικῶν προϊόντων.

8. Ὁ διευθύνων τὸ ἀγροκῆμα. — Πρόσωπον τὸ ὁποῖον διευθύνει τὰς ἐργασίας καὶ τὴν ὀργάνωσιν τοῦ ἀγροκλήματος, συνήθως ἐκτελεῖ προσωπικῶς, ἐν ὄλῳ ἢ ἐν μέρει, τὰς ἐργασίας τοῦ κλήματος. Οὗτος δυνατόν νὰ εἶναι ἰδιοκτῆτης τοῦ ἀγροκλήματος ἐξ ὀλοκλήρου ἢ ἐν μέρει, ἢ ἐκμισθωτῆς ἐξ ὀλοκλήρου ἢ ἐν μέρει τοῦ ἀγροκλήματος τὸ ὁποῖον καλλιεργεῖ. Ὁ ἀγροτεργάτης εἶναι ἀπλῶς ἐργάτης.

6. — *Ἐγγραφοῦν προσκλήσεως ἐκ μέρους τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως*

ΓΡΑΦΕΙΟΝ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 10ῃ Φεβρουαρίου 1948

Ἄριθ. Πρωτ. 13

Πρὸς: Τὸ Ἴδρυμα Ροκφέλλερ

Κύριοι,

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ζωνρότατα ἐνδιαφέρεται τόσον διὰ τὰ γενικὰ προβλήματα ἀποκαταστάσεως τῶν ἐκ τοῦ πολέμου καταστροφῶν ὅσον καὶ διὰ τὴν μελλοντικὴν οἰκονομικὴν ἀνάπτυξιν καὶ βελτίωσιν τῶν ὑγιεινῶν καὶ κοινωνικῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς ἐν Κρήτῃ.

Ἡ νῆσος τῆς Κρήτης, προσφέρεται ὡς ἰδεώδης τόπος διὰ ὑποδειγματικὴν μελέτην, ἥτις ἤθελε χρησιμεύσῃ ὡς παράδειγμα δι' ὀλόκληρον τὴν Ἑλλάδα.

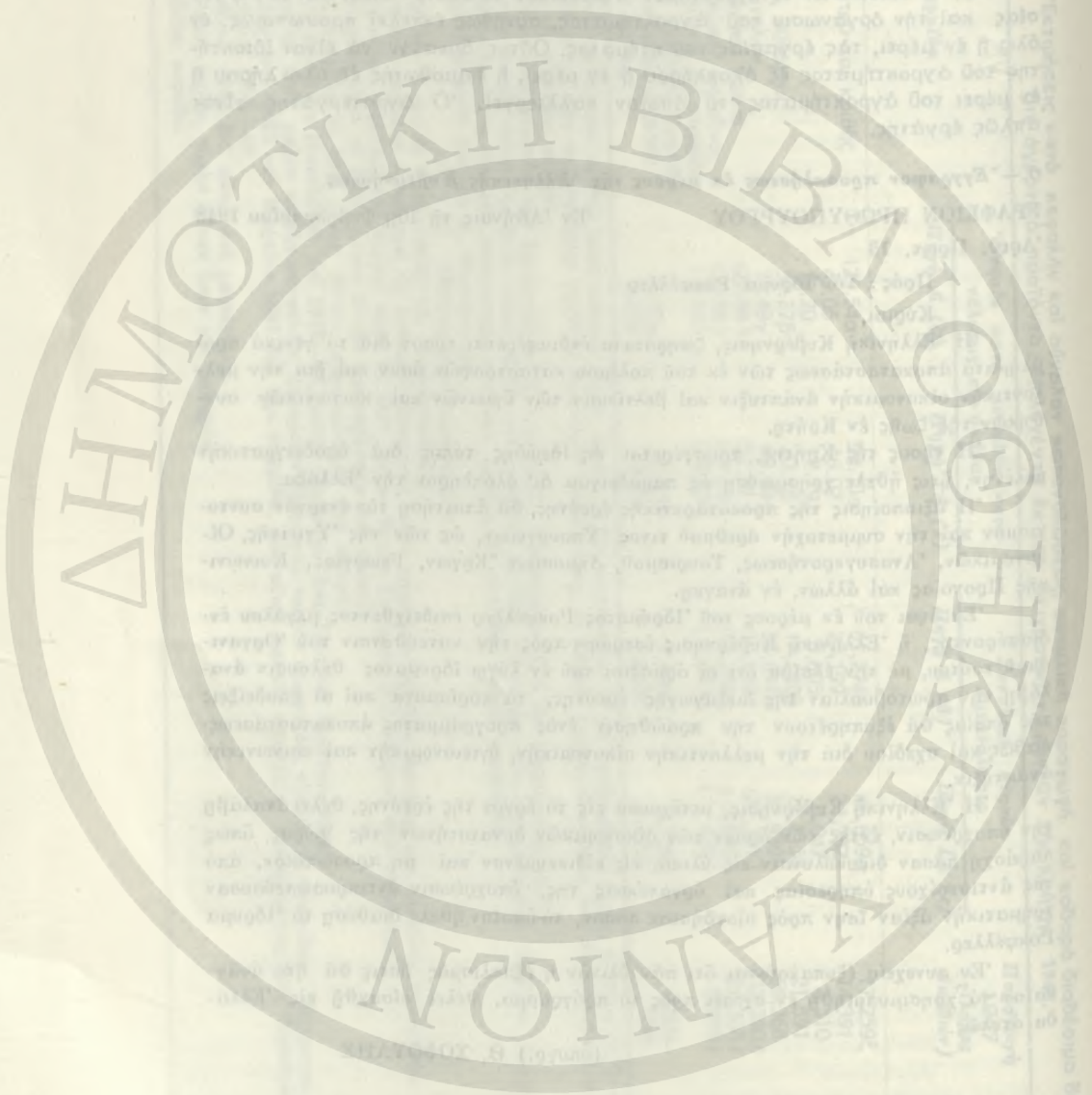
Ἡ ἀξιοποίησις τῆς προκαταρκτικῆς ἐρεῦνης, θὰ ἀπαιτήσῃ τὸν ἐνεργὸν συντονισμὸν καὶ τὴν συμμετοχὴν ἀριθμοῦ τινος Ὑπουργείων, ὡς τῶν τῆς Ὑγιεινῆς, Οἰκονομικῶν, Ἀνασυγκροτήσεως, Τουρισμοῦ, Δημοσίων Ἔργων, Γεωργίας, Κοινωνικῆς Προνοίας καὶ ἄλλων, ἐν ἀνάγκῃ.

Ἐν ὄψει τοῦ ἐκ μέρους τοῦ Ἰδρύματος Ροκφέλλερ ἐπιδειχθέντος μεγάλου ἐνδιαφέροντος, ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἐστράφη πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ Ὄργανισμοῦ τούτου, μετὰ τὴν ἐλπίδα ὅτι οἱ ἀρμόδιοι τοῦ ἐν λόγω Ἰδρύματος θέλουσιν ἀναλάβῃ τὴν πρωτοβουλίαν τῆς διεξαγωγῆς ἐρεῦνης, τὰ πορίσματα καὶ αἱ ὑποδείξεις τῆς ὁποίας θὰ ἐξυπηρετοῦν τὴν προώθησιν ἐνὸς προγράμματος ἀποκαταστάσεως καθὼς καὶ σχεδίου διὰ τὴν μελλοντικὴν οἰκονομικὴν, ὑγιεινονομικὴν καὶ κοινωνικὴν ἀνάπτυξιν.

Ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, μετέχουσα εἰς τὸ ἔργον τῆς ἐρεῦνης, θέλει ἀναλάβῃ τὴν ὑποχρέωσιν, ἐντὸς τῶν ὁρίων τῶν οἰκονομικῶν δυνατοτήτων τῆς χώρας, ὅπως παράσχῃ πᾶσαν διευκόλυνσιν εἰς ὑλικά, εἰς εἰδικευμένον καὶ μὴ προσωπικόν, ἀπὸ τὰς ἀντιστοίχους ὑπηρεσίας καὶ ὀργανώσεις τῆς, ὑποχρέωσιν ἀντιπροσωπεύουσαν χρηματικὴν ἀξίαν ἴσην πρὸς οἰονδήποτε ποσόν, τὸ ὁποῖον ἤθελε διαθέσῃ τὸ Ἴδρυμα Ροκφέλλερ.

Ἐν συνεχείᾳ ἐξυπακούεται ὅτι πᾶν ὑλικόν ἢ ἐξοπλισμὸς ὅστις θὰ ἦτο ἀναγκαῖον νὰ χρησιμοποιηθῇ ἐν σχέσει πρὸς τὸ πρόγραμμα, θέλει εἰσαχθῆ εἰς Ἑλλάδα ἀτελῶς.

(ὑπογρ.) Θ. ΣΟΦΟΥΛΗΣ

32.000 ₴
 12.000 ₴
 14.000 ₴
 12.000 ₴
 12.000 ₴

The text on the right edge of the page is partially cut off but appears to be a list of items or a table of contents, possibly including titles in Cyrillic and their corresponding prices or values.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2

ΚΑΤΑΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΕΝΤΥΠΟΝ ΥΛΙΚΟΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΔΕΙΓΜΑΤΟΛΗΠΤΙΚΗΝ ΕΡΕΥΝΑΝ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

*Απογραφικόν

Δελτίον	Α,	Οικογενείας
»	Α, Α 1	Έλέγχου Γενήσεων
»	Β	Άγροκτήματος
»	Γ	Κοινότητος
»	Δ	Κατάλογοι Έποπτικού Έλέγχου
»	Ι	Έπταήμερου Οικογενειακού Αρχείου
»	Ια	Έπταήμερου Οικογενειακής Διαιτης
»	Ιβ	Συνοπτικόν Δελτίον Έπταήμερου Διαιτολογικής Έρεύνης
»	Ε	Έγκυου Γυναικός, Δημέρου Διαιτολογικής Έρεύνης
»	ΣΤ	Θηλαζούσης » » » »
»	Ζ	Παιδιών 1—5 έτων, Διαιτολογικής Έρεύνης
»	Η	Παιδιών 7—19 έτων, Δημέρου Διαιτολογικής Έρεύνης.

Πρόσθετοι κατάλογοι προγράμματος.

ΔΕΛΤΙΟΝ Α, ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Πᾶσα πληροφορία διαλαμβανομένη εἰς τὸ Δελτίον θέλει τηρηθῆ αὐστηρῶς μυστική, Δέν θά ἀνακοινηθῆ οὔτε εἰς Κρατικάς οὔτε εἰς τὰς Ἰδιωτικάς ὑπηρεσίας.

ΙΔΡΥΜΑ ΡΟΚΦΕΛΛΕΡ

Γενική Έρευνα Κρήτης

Νομός..... *Απογραφεύς.....
*Έπαρχία..... *Ημερομηνία.....
Δῆμος ἢ Κοινότης..... Χωρίον.....
ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ.....

Α' ΣΥΝΘΕΣΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

- A1. α) Πόσα άτομα έχετε εις τὴν οἰκογένειάν σας ἐν ὄλῳ; — (ἀριθμός).
β) Διὰ τὴν ἀνάβωμιν ἰδέαν τινα περὶ τῆς συνθέσεως τῆς οἰκογενείας σας, θὰ ἠθέλαμεν νὰ πληροφορηθῶμεν σχετικῶς δι' ἕκαστον μέλος αὐτῆς, συμπεριλαμβανομένων ἀπάντων τῶν λοιπῶν συνοικούντων.

Συγγένεια πρὸς τὸν ἀρχηγόν	Ἔτος γεννήσεως καὶ φύλον	Ζῶντες εἰς τὴν οἰκίαν τῶρα	Γεννηθέντες εἰς αὐτὴν τὴν Κοινότητα	Ἀπασχόλησις
		Ναί—᾽Οχι	Ναί—᾽Οχι	

1. Αρχηγός

2.

.

.

.

- A2. Ὑπάρχουν μέλη οἰκογενείας ἐδῶ, στερούμενα ἰδίας στέγης ἕνεκα τοῦ πλέμου ἢ τῆς κατοχῆς; (Ἐάν Ναί, διευκρινίσατε σημειώνοντες ἐνταῦθα τὰ μέλη τοῦ πίνακος τῆς προηγουμένης σελίδος).
A3. Ὑπάρχει καὶ ἄλλη οἰκογένεια διαμοιραζομένη τὸ αὐτὸ κατάλυμα μαζὺ σας Ναί — ᾽Οχι — (Ἐάν Ναί) Πόσαι οἰκογένειαι; — ᾽Οχι. Πόσα πρόσωπα ἐν συνόλῳ; — (Ἀριθμός).

Β' ΜΟΝΑΣ ΚΑΤΑΛΥΜΑΤΟΣ

- B1. Μόνον ἡ ἰδικὴ σας οἰκογένεια διαμένει εἰς αὐτὸ τὸ κτίριο; (Ναί—᾽Οχι—Ἐάν, ᾽Οχι, πόσαι οἰκογένειαι διαμένουν εἰς αὐτὸ τὸ σπίτι;—(ἀριθμός)
B3. Τὸ σπίτι αὐτὸ εἶναι ἰδιοκτησίᾳ σας ἢ τὸ ἔχετε ἐκμισθώσει Σημειώσατε ἐντὸς κύκλου ἐκάστην περίπτωσιν: ἰδιοκτητον, ἐνοίκιον, ἐπίτακτον. κλπ. Προσδιορίσατε.
B3. (Δι' ἐρωτήσεων καὶ παρατηρήσεων σας ἀναγράψατε τὰ κάτωθι εἶδη πληροφοριῶν περὶ τῶν αἰθουσῶν τῆς μονάδος κατοικίας).

Ἀριθμὸς δωματίων, ὄροφος, χροῖσις, ὕλικὸν δαπέδου αἰθούσης	Ἐπιφάνεια δαπέδου	Ὑψος δωματ.	Εἶδη παρθεύρων	Προσανατολισμὸς
--	-------------------	-------------	----------------	-----------------

1. Κ.Α.Μ.

.

.

.

Σημειώσεις. Ἐπὶ τοῦ Δελτίου Α, Α1 πρέπει νὰ ἀναγραφῶν ἅπαντα τὰ πρόσωπα, τὰ γεννηθέντα τὴν 1 Ἰανουαρίου 1946 καὶ ἐντεύθεν.

- B4. Ἀπὸ τί ὕλικόν εἶναι κατεσκευασμένα τὰ ἐξωτερικὰ τοιχώματα τῆς οἰκίας ταύτης; (Σημειώσατε διὰ κύκλου). Πέτρα, τοῦβλα, πλίνθοι, ξύλο, μπετόν, κλαδιά, καλῆμια ἢ ἄλλο τί; (Σημειώσατε).
B5. Ἀπὸ τί ὕλικόν εἶναι κατεσκευασμένη ἡ στέγη; (Σημειώσατε διὰ κύκλου τὸ εἶδος: Λάσπη, κεράμους, καλῆμια ἢ τί ἄλλο; (Σημειώσατε εἰδικῶς).

- B6. Ἡ οἰκία ὑπέστη βλάβας κατὰ τὸν πόλεμον; Ναι—᾽Οχι—(Ἐάν Ναι, ἀναφέρατε τὴν βλάβην);
᾽Ολιγωτέρα τῶν 50 ο/ο καταστροφή—50 ο/ο—100 ο/ο καταστροφή.
Ἐάν ὑπέστη ζημίαν: Ποῖαι ἐπιδιορθώσεις ἐγίναν. Περιγράψατε συντόμως.
- B7. α) Ὑπάρχει τρεχούμενον νερὸ εἰς τὸ σπίτι; Ναι—᾽Οχι—. (Ἐάν ᾽Οχι) ἀπὸ ποῖαν πηγὴν λαμβάνετε ὕδωρ;
Σημειώσατε διὰ κύκλου τὴν πηγὴν: βρύσιν, φρέαρ, στέρνα ἢ ἄλλο τι. (Περιγράψατε).
β) Ποῦ πηγαίνετε νὰ προμηθευθῆτε τὸ νερὸ σας;
γ) Πόσος χρόνος χρειάζεται διὰ νὰ φέρετε τὸ νερὸ; —(λεπτὰ τῆς ὥρας).
- B8. α) Θερμαίνεται τὸ σπίτι σας τὸν χειμῶνα; Ναι—᾽Οχι.
β) (Ἐάν Ναι). Τί εἶδους θέρμανσιν διαθέτετε;
γ) Ποῖον εἶδος καυσίμου ὕλης;
- B9. Ποῖον εἶδος φωτισμοῦ διαθέτετε; Σημειώσατε διὰ κύκλου ποῖον ἐκ τῶν ἑξῆς: ἠλεκτρικόν, λάμπαι πετρελαίου, καντήλι ἢ ἄλλο τί;
- B10. Ἐχετε τηλέφωνον εἰς τὸ σπίτι σας; Ναι—᾽Οχι.
- B11. Κατὰ ποῖον τρόπον γίνεται ἡ ἀποχέτευσις τῶν περιττωμάτων;
Σημειώσατε διὰ κύκλου: ἐσωτερικὸν ἀποχωρητήριον, ἐξωτερικὸν τοι-οὔτο, κοινὸν ἀποχωρητήριον, οὐδὲν μόνιμον ἀποχωρητήριον.
(Ἐάν τὸ ἀποχωρητήριον εἶναι ἐντὸς τοῦ σπιτιοῦ): πῶς γίνεται ἡ ἀποχέτευσις; Σημειώσατε διὰ κύκλου ποῖον ἐκ τῶν κάτωθι;
Δημόσιον ἀποχετευτικὸν δίκτυον, καταβάθραν, λάκκον, δὲν διαθέτει.
- B12. α) Εἴσθε ἰκανοποιημένοι ἀπὸ τὴν ἐγκατάστασίν σας εἰς τὸ σπίτι;
Ναι—᾽Οχι—
β) Διατί; ———
γ) (Ἐάν ᾽Οχι). Τί σχεδιάζετε νὰ κάμετε σχετικῶς;

Γ' ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΙΣ ΤΡΟΦΙΜΩΝ

- Γ1. Διὰ νὰ σχηματίσωμεν σαφῆ ἰδέαν περὶ τοῦ διαιτολογίου τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, θὰ ἠθέλωμεν νὰ σὰς ὑποβάλωμεν ἐρωτήσεις τινὰς περὶ τῶν εἰδῶν καὶ τῶν ποσοτήτων τῆς καταναλωθείσης τροφῆς ὑπὸ τῆς οἰκογενείας σας κατὰ τὸ 1947. Νὰ συμπεριληφθοῦν τόσον τὰ ἐντὸς τῆς οἰκίας παρασκευασθέντα ὅσον καὶ τὰ ἀγορασθέντα.

Εἶδος τροφῆς *Ποῖαν ποσότητα καταναλίσκει ἡ οἰκογένειά σας; (Ἐναφέρατε τὴν προσφορωτέραν διὰ τὴν ἐρωτωμένην χρονικὴν περίοδον ὡς μονάδα).*

Ἐντὸς ἔτους — Μηνός — Ἑβδομάδος — Ἡμέρας

᾽Αρτον

Σίτον καὶ κριθὴν
(Ἐάν δὲν περιλαμβάνονται ἐντὸς τοῦ ἄρτου)

᾽Οσπρια

Κουκιά
Φακὲς
Φασόλια ξηρά

Μπιζέλια
Ρεβύθια

Γεώμηλα
Οΐνον (παντός είδους)
Τσικουδιά
*Ελαιόλαδον
Χοιρινόν, μοσχάρι, πρόβειον
Παστά κρέατα, άλλαντικά
Λαγός
Πουλερικά
Μακαρόνια
Χόνδρος
Αύγα
Γάλα κουτιού
Γάλα σκόνη
Νωπό γάλα
Γιαούρτη
Τυρί
Βούτυρο
Μαργαρίνη
Λαρδί
*Ελαίαι
Σταφίδα
Κορινθιακή
Σύκα
Κάστανα
*Αμύδαλα
Καρύδια
Λεπτοκάρυα
Κρόμμυα
*Άλλα είδη
Γ2. Τι είδος φρέσκα φρούτα, πεπόνια και άλλα κηπευτικά τρώγεται

<i>Είδος φρούτων ή λαχανικών</i>	<i>Κατά ποίαν περίοδον τὰ χρησιμοποιοῦτε ; *Αρχὴ τῆς ἐποχῆς</i>	<i>Τέλος τῆς ἐποχῆς</i>	<i>Καταναλισκομένη ποσότης κατὰ τὴν περίοδον ταύτην</i>
--------------------------------------	---	-------------------------	---

Τομάτα
Καρπούζια
*Επιτραπέζιοι σταφύλαι
Πορτοκάλια
*Άλλα είδη

Δ' ΤΡΟΠΟΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΦΑΓΗΤΩΝ

- Δ1. *Έχετε φούρνον; Ναι—*Όχι.
Δ2. Ποῦ μαγειρεῦετε τὸ φαγητόν σας;
*Έξω τῆς οἰκίας;—*Έντός;

- Δ3. Πόσας φορές την ημέραν μαγειρεύετε Κατά τό θέρος; Κατά τόν χειμώνα;
- Δ4. Ποία εἶναι ἡ κυριωτέρα σας μέθοδος μαγειρεύματος : τοῦ κρέατος, τοῦ ψαριοῦ; (Σημειώσατε διά κύκλου τήν ἀπάντησιν σας).
Εἰς τόν φούρνον; Βραστό; Τηγανιτό; Γιαχνιστό; Σχάρας;
- Δ5. α) Μεταχειρίζεσθε νωπό γάλα; Ναί—"Όχι.
"Αν ναί, ἀπό ποῦ τό προμηθεύεσθε; (Σημειώσατε διά κύκλου τήν ἀπάντησιν): "Από τά ζῶα μας. Τό ἀγοράζομεν ἀπό τόν πωλητήν. "Η ἀπό τήν ἀγοράν.
β) Ποῖοι ἀπό τήν οἰκογένειαν καταναλίσκουσιν γάλα;
γ) Τό βράζετε πρὶν τό σερβίρετε; Ναί—"Όχι.
δ) Σᾶς ἀρέσει τό γάλα τοῦ κουτιοῦ; Ναί—"Όχι.
ε) Σᾶς ἀρέσει τό γάλα σκόνῃ; Ναί—"Όχι.
"Εάν ναί, πῶς τό χρησιμοποιεῖτε;
- Δ6. ("Αν δέν ἔχετε νερό μέ βρύσιν) Ποῦ ἀποθηκεύετε τό νερό;
- Δ7. Ποία εἶδη διατροφῆς διατηρεῖτε ἀποθηκευμένα καί ἐπί πόσον χρονικόν διάστημα;

Ἀποθηκευμένα εἶδη	Χρονικόν διάστημα ἀποθηκείσεως	Μῆνες
Ἐλαιόλαδον		
Κρασιά		
Κρέας		
Σίτος		
Τυρί		
Λαχανικά		

- Δ8. α) Χρησιμοποιεῖτε τενεκεδένια ἢ γυάλινα δοχεῖα διά τήν διατήρησιν τροφίμων; Ναί—"Όχι-
β) Διατηρεῖτε τό κρέας ἐντός ἄλμης ἢ ἐντός ζωϊκοῦ λίπους; Ναί—"Όχι.
γ) Παρασκευάζετε χόνδρον;
δ) Ξηραίνετε φρούτα; Ναί—"Όχι—"Αν ναί, τί φρούτα;
ε) Παρασκευάζετε τσικουδιά; Ναί—"Όχι—
στ) Παρασκευάζετε βούτυρο; Ναί—"Όχι—
ζ) Παρασκευάζετε τυρί; Ναί—"Όχι—

Ε' ΤΟ ΧΘΕΣΙΝΟΝ "ΜΕΝΟΥ"

- Ε1. Πόσα άτομα ἦσαν παρόντα κατά τά χθεσινά σας γεύματα;
- α) Κατά τό πρόγευμα — άτομα . . .
β) » τό γεῦμα — άτομα
γ) » τό δείπνον — άτομα
δ) » ἕκτατον γεῦμα — άτομα . . .
- Ε2. Τί εἶδους φαγητά προσεφέρατε χθές εἰς τήν οἰκογένειάν σας
Τί ποσότητα ἐξ ἐκάστου εἶδους;

Είδος φαγητού σερβιρισθέντος χθές — Ποσότης ἐκάστου φαγητοῦ σερβιρισθέντος χθές

Πρωϊνὸν

Διάμεσον

Μεσημβρινὸν

Δειλινὸν

Δειπνον

ΣΤ' ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑ

- ΣΤ1. α) Πόσα κερδίζει ἡ οἰκογένειά σας ἢ εἰσπράττετε κατὰ μῆνα διὰ τὰς δαπάνας τῆς οἰκογενείας σας ;
 δραχμὰς κατὰ μῆνα δραχμὰς κατ' ἔτος.
 β) Τὸ ποσὸν τοῦτο περιλαμβάνει ὅλα τὰ συνοικοῦντα μέλη ;
 Ναί — "Ὅχι
 γ) Τὸ ποσὸν τοῦτο περιλαμβάνει χρήματα ἐκ πάσης προελεύσεως, ἢτοι ἀμοιβάς, κέρδη, δῶρα, σύνταξιν ; Ναί — "Ὅχι— (ἐάν ἡ ἀπάντησις εἶναι "Ὅχι διὰ Στ 1 β ἢ Στ 1 γ ἢ καὶ διὰ τὰ δύο ἐρωτήματα, διορθώσατε τὸ Στ 1α, ἀνωτέρω, ἀναλόγως).
 ΣΤ2. Εἰς ποῖον χρηματικὸν ποσὸν ἀποτιμᾶτε τὴν παραγωγὴν τῆς οἰκογενείας σας καθ' ὅλην διάρκειαν τοῦ ἔτους εἰς εἶδη ρουχισμοῦ καὶ διατροφῆς ;
 Περί τὰς δραχμὰς.
 ΣΤ3. Περίπου ποῖον ποσοστὸν τοῦ εἰσοδήματός σας δαπανᾶτε διὰ τὴν διατροφήν σας ;

Ζ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΑΙ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΕΙΣ

- Ζ1. Ποία ἀπόστασις χωρίζει τὴν οἰκίαν ταύτην ἀπὸ τὸν Ἱατρόν : χιλιομέτρα. Τὸν Ὁδοντίατρον : χιλιομέτρα. Τὴν Νοσοκόμον : χιλιομέτρα. Τὴν Μαίαν : χιλιομέτρα. Τὸν Ἱερέα : χιλιομέτρα.
 Ζ2. Πόσον ἀπέχει τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον : χιλιομέτρα. Τὸ Γυμνάσιον : Χιλιομέτρα.

Η' ΟΙΚΙΑΚΗ ΒΙΟΤΕΧΝΙΑ

- Η1. Ποῖον εἶδος βιοτεχνίας διεξάγεται εἰς τὸ σπίτι αὐτό ;
 (Σημειώσατε διὰ κύκλου τὰς ἀπαντήσεις) :
 Κλωστική, ὕφαντική, ἐπεξεργασία δερμάτων, ἀργυροχοΐα, ξυλογλυπτική, ἐπιπλοποιΐα, λιθογλυπτική, κατασκευὴ τσαντῶν, κουκλῶν, ἄλλων ἄθυρμάτων.

Θ' ΓΕΩΡΓΙΚΗ ΠΑΡΑΓΩΓΗ

1. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας εἶναι ἀγρότης ; Ναί—"Ὅχι—("Ἄν ἡ ἀπάντησις εἶναι Ναί, προχωρήσατε εἰς τὴν παράγραφον, συμπληρώσατε τὸ

έρωτηματολόγιον και κατόπιν χρησιμοποιήσατε τὸ δελτίον Β. (Ἐάν ἡ ἀπάντησις εἶναι Ὁχι, ὑποβάλλατε τὰς κατωτέρω ἐρωτήσεις 12 και 13).

2. Καλλιιεργεῖτε γεωργικά προϊόντα; Ναι—Ὁχι.
13. Συντηρεῖτε ζῶα εἰς τὸ ἀγρόκτημα σας ἢ ἀσχολεῖσθε παραλλήλως και με τὴν κτηνοτροφίαν; Ναι—Ὁχι.—
(Ἐάν ἡ ἀπάντησις εἶναι Ναι εἰς ἐκατέραν τῶν ἐρωτήσεων 12 ἢ 13 ἢ εἰς ἀμφοτέρας, συνεχίσατε με τὸ ἐρώτημα 14, εἰς τὴν ἐπομένην σελίδα).
14. (Ἐάν Ναι, εἰς τὸ ἄνω ἐρώτημα 12) Πόσων ἔκτασιν γῆς ἔχετε : στρέμματα ἢ Μ2—(Καταρτίσατε κατάλογον τῶν καλλιιεργηθέντων προϊόντων και τοῦ ἀριθμοῦ στρεμμάτων ἢ δένδρων τῶν διαλαμβανομένων εἰς ἕκαστον στρέμμα).

Προϊόν	Στρέμμα	Ἀριθ. δένδρων	Παραγωγή 1947 (Καθορίσατε τὴν μονάδα)	Ποσότης πωληθέντων τὸ 1947
·				
·				
·				
Κ.Λ.Π.				

15. (Ἐάν Ναι εἰς τὸ ἄνω ἐρώτημα 13) τί εἶδους ζῶα ἔχετε ;
Καταρτίσατε κατάλογον ὡς κατωτέρω :

Κατηγορία	Ἀριθ. κατὰ κε- φαλὴν ἢ κυψέλην	Ἀριθ. ζῶων γεννηθέντων τὸ 1947	Ἀριθ. πωλη- θέντων τὸ 1947	Ἀριθ. καταγα- λωθέντων εἰς τὴν οἰκογένειαν τὸ 1947
·				
·				
·				
Κ.Λ.Π.				

16. (Ἐάν Ναι εἰς τὸ ἄνω ἐρώτημα 13) Ποία ἦτο ἡ συνολικὴ παραγωγή σας και διάθεσις τῶν κάτωθι εἰδῶν κατὰ τὸ 1947 ;

Προϊόν	Παραγωγή τοῦ 1947 (ἀναφέρατε τὴν μονάδα)	Ποσότης πωλη- θέντων τὸ 1947	Ποσότης καταναλωθέν- των εἰς τὴν οἰκογένειαν τὸ 1947 (Ἀναφέρατε τὴν μονάδα)
Γάλα ἀπὸ τί ζῶα ;			
Γάλα, καταναλω- θὲν νωπὸν			
Τυρὶ			
Βούτυρον			
Ἔριον			
Δέρματα			
Μέλι			
Κουκούλια			
Ἄλλα εἶδη			

Ι' ΑΤΟΜΙΚΑ ΔΕΛΤΙΑ

Οικογενειάρχει Αριθ. Κατηγο- ρίας	Σωματική καταμέτρησης Ανάστημα (Εἰς ἑκατο- στόμετρα)	Βάρος (Εἰς κιλά)	Σωματικά ἐλαττώματα	Ἐκπαίδευ- σις, τάξις ἐκ τῆς δ- ποίας ἀπεφ.	Ἀνάγνω- σις —Γραφή
---	---	------------------------	------------------------	---	--------------------------

Κ.Α.Π.

(Συνέχεια)

	Ἀπασχόλησις	Ἱστορικὸν τῆς ὑγείας
Ἔργάζεται ; Ναὶ ἢ Ὁχι	(Ἐὰν Ναὶ) Ἐπάγγελμα ἢ Βιομηχα- νία Νὰ ἀναγραφῶν	(Ἄν Ὁχι) Ζη- τεῖ ἐργασίαν ; Ἄν ὄχι διατί δὲν ζητεῖ ἐρ- γασίαν ;
		Ἐνεβολιάσθη ποτέ ; Διὰ ποίαν Εἰς ποίαν Εἶχε πο- ἀσθένειαν ἡλικίαν ; τὲ ἔλονο- σίαν ;

Κ.Α.Π.

Κ' ΘΗΗΣΙΜΟΤΗΣ

K1. Διὰ τῶν ἐπομένων ἐρωτημάτων μας, ἐπιδιώκομεν νὰ συγκεντρώσωμεν εἰ-
δικὰς πληροφορίας σχετικῶς μὲ τὴν αἰτίαν τοῦ θανάτου μέλους τῆς
οικογενείας.

Ἐὰν ὁ γονεὺς ἀκόμη ζῆ, γράψε «ζῶν» εἰς τὴν στήλην «ἡλικία κατὰ θά-
νατον ὡς κατωτέρω :

Μέλος (Ἀναφέρατε : ἀδελφὸς ἢ ἀδελφὴ)	Ἡλικία κατὰ τὸν θάνατον	Αἰτία	Παρατηρήσεις
---	----------------------------	-------	--------------

Πάππος ἐκ πατρὸς;
Μάμμη ἐκ πατρὸς
Θανόντες ἀδελφοὶ ἢ ἀδελφαὶ πατρὸς

Πάππος ἐκ μητρὸς
Μάμμη ἐκ μητρὸς
Θανόντες ἀδελφοὶ ἢ ἀδελφαὶ μητρὸς

Πατὴρ τῆς οικογενείας
Μήτηρ τῆς οικογενείας
Θανόντες υἱοὶ καὶ θυγατέρες τῆς οικογενείας

K2. α) Πόσα τέκνα, ἐν ὄλῳ ἐγεννήθησαν ἀπὸ τοὺς γονεῖς τοῦ συζύγου; . . .
ἄτομα.

β) Από τούς γονείς τής συζύγου; . . . άτομα.

γ) Εις Ιδικήν σας οικογένειαν; . . . άτομα.

- K3. (Πρός τήν μητέρα) "Έτεκες ποτέ νεκρόν βρέφος; Ναι— "Όχι—
 ("Εάν Ναι) Ποσάκις συνέβη τοῦτο: . . . φορές.

Λ'. ΝΟΣΗΡΟΤΗΣ

Λ1. α) "Ασθενεί κανέν μέλος τής οικογενείας σας αὐτήν τήν στιγμήν; Ναι—
 "Όχι.—

"Εάν Ναι δέον νά σημειωθοῦν τὰ ἑξῆς:

<i>*Αριθμὸς ἀσθενούντων</i>	<i>Αἰτία ἀσθενείας</i>	<i>*Ἡμερομηνία κατὰ τὴν ὁποίαν ἡσθένησε</i>
(Δελτίον Α1)		
.		
.		
.		
Κ.Α.Π.		

(*) "Ασθενής θεωρεῖται τις ὅταν εὐρίσκεται εἰς οἰανδήποτε κατάστασιν ἔμποδίζουσαν τὴν διεξαγωγήν τής κανονικῆς ἐργασίας ἐπὶ 24 ὥρας.

β) Κατὰ τὰ ἔτη 1946, 1947 ἢ 1948 ἡσθένησε κανέν μέλος τής οικογενείας·

Ναι— "Όχι--

"Εάν Ναι, νά παράσχετε τὰς ἑξῆς πληροφορίας.

<i>*Ασθένεια</i>	<i>Ποῖος ὁ χρόνος ἐνάρξεως</i>	<i>Διάρκεια</i>	<i>Ποῦ ἐντοπίζεται;</i>
Τυφοειδῆς πυρετός			
Δυσεντερία			
Φυματίωσις			
*Έλονοσία			
Τράχωμα			
Κοκκύτης			
*Ίλαρά			
Διφθερίτις			
Τέτανος			
"Άλλαι ἀσθένειαι (ποῖαι);			

Λ2. α) Κατὰ τὴν γνώμην σας, ποία εἶναι ἡ αἰτία τής δυσεντερίας τῶν παιδιῶν;

β) Τί θὰ ἐκάματε δι' ἓνα παιδί, τὸ ὁποῖον πάσχει ἀπὸ δυσεντερίας.

Λ3. "Εσημειώθη ποτέ κροῖσμα ἔλονοσίας εἰς τὴν οικογένειάν σας κατὰ τὸ διάστημα τοῦ τελευταίου 12/μήνου; Ναι— "Όχι— "Εάν Ναι, πόσα·

Λ4. Πλένετε τὰ πιάτα σας μὲ ζεστό νερὸ καὶ σαποῦνι;

Ναι — "Όχι — "Εάν "Όχι, πῶς τὰ πλένετε;

Μ' ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

(Αἱ ἀπαιτούμεναι πληροφορίες σχετικῶς μὲ τὰ ἐρωτήματα ταῦτα, δέον ὅπως συγκεντρωθοῦν μόνον διὰ τής παρατηρήσεως τῶν ἀπογραφῶν, ἄνευ προφορικῶν ἐρωτήσεων).

- M1. "Επιπλα, Κλίνας . . . "Αριθ. . . . Εικόνες εις τούς τοίχους . . . "Αριθ. . . . Καθίσματα . . . "Αριθ. . . . Παραπετάσματα . . . "Αριθ. . . . Καθρέπται . . . "Αριθ. . . .
- M2. Τò έσωτερικόν τής οικίας, "Υδροχρωματισθέν η έλαιοχρωματισθέν προσφάτως. Ναι . . . "Όχι . . .
- M3. Πώς σάς φαίνεται ό τρόπος τής άποκομιδής των άπορριμμάτων ; "Υγιεινός η όχι ; Ναι . . . "Όχι . . . Διατί ;
(“Εάν χρησιμοποιούνται διάφοροι μέθοδοι, διευκρινίσατε ποίος τρόπος είναι ό υγιεινότερος).
- M4. Αί δεξαμεναι του ύδατος προστατεύονται από μολύνσεις ; Ναι . . . "Όχι . . .
- M5. "Η οικογένεια διαθέτει αϋλήν ; Ναι . . . "Όχι . . . Διά ποίον σκοπόν χρησιμοποιείται, εάν υπάρχει ;
- M6. ("Εάν υπάρχουν ζωα) Ποϋ στεγάζονται ;
(Σημειώσατε έντός κύκλου):
Χωριστή στέγη. Εις χϋρον συνεχόμενον με τó σπίτι. Κάτωθεν τής κυρίας αιθούσης διαμονής. Συστεγάζονται μετά τής οικογενείας. Οϋδέν υπόστεγον.

Ν' ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΤΟΥ ΑΠΟΓΡΑΦΕΩΣ

Γράψατε έδω οϊανδήποτε παρατήρησίν σας περί τής οικογενείας ταύτης, εάν νομίζετε ότι αϋτη θέλει έξυπρητέση εκείνους οι όποιοι θα αναλύσουν τά δεδομένα ταϋτα.

ΔΕΛΤΙΟΝ Α, Α1

ΕΛΕΓΧΟΣ ΓΕΝΝΗΣΕΩΝ

*Απόρρητον.

ΙΔΡΥΜΑ ΡΟΚΦΕΛΛΕΡ

Γενική "Ερευνα Κρήτης

"Ημερομηνία Συνέντευξις

Σημείωσις : Τό παρόν δελτίον θα χρησιμοποιηται διά να αναγραφούν ώρισμένα πληροφορια, χρήσιμοι διά τόν έλεγχον τής ακριβείας των καταλόγων γεννήσεων. Κατά την διάρκειαν τής Συνεντεύξεως εις την οικογένειαν, εις την παράγραφον Α σελίδος 1 του έρωτηματολογίου, αναγράφονται τά μέλη τής οικογενείας εις κατάλογον και σημειώνεται τó έτος γεννήσεώς των. "Όταν πρόκειται περί παιδίου γεννηθέντος κατά τά έτη 1946, 1947 η 1948, λάβετε και τας κατωτέρω πληροφορίας :

Πληροφορια περί των νϋν νεκρών λαμβάνονται έκ τής παραγράφου J του έρωτηματολογίου. Δι' έκάστην Κοινότητα δύναται να χρησιμοποιηται έν έκ των δελτίων τούτων.

ΚΟΙΝΟΤΗΣ

ΝΟΜΟΣ

Καθορισμός του παιδιού

"Όνομα Πατρός
(Εί δυνατόν λάβετε την πληροφορίαν ἐμμέσως)

*Αριθ. οίκου- νείας	*Εκ τῆς Παραγρ. Α ἢ Ι Δελτίου Α	*Ἡμερ. γεννήσεως Μην.-Ἔτος	Φῦλον	*Επώνυ- νυμον	Πατρώ- νυμον	Βαπτι- στικὸν ὄνομα	Καταχώ- ρησις γενήσ. Ναί . . . *Ὀχι . . .
------------------------	---------------------------------------	----------------------------------	-------	------------------	-----------------	---------------------------	---

Κ.Α.Π.

.
.

**ΔΕΛΤΙΟΝ Β,
ΑΓΡΟΚΤΗΜΑ**

*Απόρρητον.

ΙΔΡΥΜΑ ΡΟΚΦΕΛΛΕΡ

Γενική Ἔρευνα, Κρήτης

Νομός..... *Απογραφεύς (*Επισκέπτης Συνεντεύξεως).....

ρχία..... *Ἡμερομηνία.....

Δῆμος Κοινότης.....

Χωρίον.....

*Αριθ. οίκίας.....

Α' ΕΔΑΦΙΚΟΙ ΠΟΡΟΙ

Στρέμματα

Α1 α. Καθ' ὄλην τὴν ἀγροτικὴν σας δραστηριότητα πόσα
στρέμματα καλλιεργεῖτε:

β. Πόσα στρέμματα ἔχετε:

1) Ὑπὸ καλλιέργειαν

2) Χρησιμοποιεῖτε ὡς δάσος κυρίως

3) Χρησιμοποιεῖτε ὡς βοσκότοπον

4) Δὲν χρησιμοποιεῖτε πρὸς καλλιέργειαν. *Ἄγονον κλπ.

5) *Ἄλλαι ἐκτάσεις (προσδιορίσατε)

*Ἀθροίσατε τὰ δεδομένα τῶν ὑπ' ἄρ. 1 καὶ 5 ὡς ἄνω ἐρωτη-
μάτων

*Ἐάν τὸ ἄθροισμα δὲν συμφωνήσῃ μὲ τὸν ἀριθμὸν

τοῦ «Α1.α» νὰ εὐρεθῇ ἡ αἰτία καὶ νὰ διορθωθῇ

Α2. α. Πόσα στρέμματα ποτίζετε;

β. Ἐκ τῶν . . . στρεμμάτων τούτων πόσα λαμβά-
νουν ὅσο νερὸ χρειάζονται;

Α3. Πόσα χωριστὰ ἀγροτεμάχια περιλαμβάνει τὸ κτῆμα σας;

- A4 Πόσος χρόνος πεζοπορίας απαιτείται δια να φθάσετε :
 α) Εις τὸ πλέον ἀπομακρυσμένον ἀγροτεμάχιον ;λεπτά
 β) Εις τὸ πλησιέστερον »λεπτά
- A5. Εἶναι ἰδιοκτησία σας ὀλόκληρον τὸ ἀγρόκτημα τοῦτο ἢ τὸ ἔχετε μισθώσει ἐν μέρει ἢ ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ ἄλλου ;
 Ἰδιοκτησία μου στρέμματα
 Ἐπὶ μισθώσει »
 Ἐπὶ πληρωμῇ
 τοῖς μετρητοῖς »
 Συμμετοχὴ εἰς
 τὸ προϊόν »
 Εἰς διαχείρισιν »
 Ἄλλως »
 Μερίδιον κτη-
 νοτροφικῶν
 προϊόντων »
- A6. Καλλιεργεῖτε τὸ ἀγρόκτημα τοῦτο μόνος σας ἢ συνεταιρικῶς με ἄλλους ; Ἄν ὄχι μόνος, ἐξηγήσατε.
- A7. Ἄντι ποίας τιμῆς θὰ ἠδύνατο νὰ πωληθῇ τὸ κτήμα σας ἀν'ἐπρόκειτο νὰ τὸ προσφέρετε πρὸς πώλησιν τώρα ; δραχμάς.

Β' ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΠΡΟΪΟΝΤΑ

- B1. Πόση ἦτο ἡ θεριοθεῖσα ἐπιφάνεια καὶ πόση ἡ παραγωγή ἐξ ἐκάστου τῶν κατωτέρω προϊόντων, κατὰ τὸ ἡμερολογιακὸν ἔτος 1947; Καὶ πόση ἡ μέση ἢ κανονικὴ παραγωγή τοῦ ἀγροκλήματός σας :

<i>Εἶδος</i>	<i>Καλλιεργ. ἀριθμὸς στρεμμάτων</i>	<i>Μέση παρα- γωγή (Καθο- ρίσατε τὴν μετ. μονάδα)</i>	<i>Παραγωγή 1947 (Καθορίσα- τε μονάδα)</i>	<i>Ποσότης πωληθέν- των κατὰ τὸ 1947 (Καθορίσατε τὴν μονάδα μετρήσεως)</i>
Σίτος				
Κριθὴ				
Βρώμη				
Σίκαλις				
Μιγάδι (μῖγμα κριθῆς καὶ σίτου)				
Ἄραβόσιτος				
Σοργόνι (σκοῦπα)				
Κεχρὶ				
Σησάμι				
Φυστίκια (ἀράπικα)				
Ἄλφάλφα (τριφύλλι)				
Βίκος ἄρακος				
Πικρὸς βῆκος				
Ἄλλαι ζωοτροφαι				
Ὄσπρια				
Γεώμηλα				
Τομάτα				

* Άλλα λαχανικά (α)
 * Επιτραπέζιοι σταφυλαί
 Σταφυλαί οινοπαραγωγής
 Σταφυλαί σταφίδος
 * Ελαιόδενδρα (β)
 Πορτοκάλια (β)
 Μανταρίνια (β)
 Λεμόνια (β)
 Κίτρα (β)
 Σῦκα
 Βερύκοκα
 Ροδάκινα
 Κεράσια
 Δαμάσκηνα, κορόμηλα
 * Αχλάδια
 Μηλα
 Κυδώνια
 Μπανάνες
 * Αμύγδαλα
 Φουντούκια
 Φυστίκια (τύπου Αιγίνης)
 Χαρούπια
 Βαλανίδια
 Μοῦρα
 Κάστανα
 * Άλλοι καρποί
 Δενδροκομίας

α. Συμπεριλαμβάνονται: χρώμματα, σκόρδα, χλωρά φασόλια, μπιζέλια, άρακάς, σπανάκι, μελιτζάνες κλπ.

β. Παραγωγή τῶν ἐτῶν 1947 - 1948.

Γ' ΖΩΑ ΑΓΡΟΚΤΗΜΑΤΩΝ

1) Πόσα ζῶα ἔχετε εἰς τὸ κτῆμα σας τ ὠ ρ α ;

Πόσα ἐγεννήθησαν, πόσα ἐπωλήθησαν καὶ πόσα ἐσφέγησαν δι' οἰκιακὴν χρῆσιν τὸ 1947.

Κατηγορία	Πόσα κεφάλια ζῶων ἔχετε τώρα ;	Ἀριθμὸς γεννηθέντων κατὰ τὸ 1947	Ἀριθ. ζῶων πωληθέντων τὸ 1947	Ἀριθ. σφαγέντων δι' οἰκιακὴν χρῆσιν 1947
	Ἄνω τοῦ ἐνὸς ἔτους	Κάτω τοῦ ἐνὸς ἔτους		

Πρόβατα καὶ ἄμνοι

Οἰκιακὰ

Νομαδικὰ

Αἰγίδες καὶ ἐρίφια

Ο κιακὰ

Νομαδικά
 Ήμιονοι, πάσης ηλικίας
 Όνοι, πάσης ηλικίας
 Ίπποι και φορβάδες
 Πώλοι (άλογάκια)
 Άγελάδες μόνον γαλακτο-
 φόροι
 Άγελάδες μόνον ύποζύγια
 » ύποζύγια και γα-
 λακτοφόροι
 Βώδια
 Μοσχάρια
 Χοΐροι πάσης ηλικίας
 Πουλερικά παντός είδους
 Κόνικλοι
 Μέλισσαι (άριθ. Κυψελών)
 Κουκούλια (άριθ. όκάδων)

Δ' ΟΙΚΙΑΚΗ ΒΙΟΤΕΧΝΙΑ

Δ1. Κατασκευάζετε ή παρασκευάζετε κατ' οίκον δι' οικιακήν κατανάλωσιν ή προς πώλησιν τά κάτωθι είδη :

<i>Προϊόν</i>	<i>Δι' οικιακήν κατανάλωσιν</i> <i>Ναι — Όχι</i>	<i>Προς πώλησιν</i> <i>Ναι — Όχι</i>
Έπιτραπεζίους έλατας		
Σταφίδα		
Όϊνον		
Όινόπνευμα		
Άπεξηραμένους καρπούς		
Τοματοπελτέν		
Δέρματα		
Παστά κρέατα		

Ε' Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΑΓΟΡΑΣ

- E1. Πόσας δραχμάς απέδωκεν ή πώλησις δλοκλήρου τής παραγωγής σας εις την αγοράν κατά τό έτος 1947 ; . . . δραχμάς.
- E2. Πόσας φορές μεταφέρετε τά άγροτικά προϊόντα σας εις την αγοράν προς πώλησιν ; . . . φορές κατ' έτος.
- E3. Πωλείτε τά προϊόντα σας εις τό ίδιον χωρίον ή πόλιν ; Ναι . . . Όχι . . . Ποϋ . . . Έξηγήσατε . . .
- E4. Τι είδους μεταφορικά μέσα χρησιμοποιείτε ; (Σημειώσατε διά κύκλου την άπάντησίν σας : ύποζύγια, άμάξας, αυτοκίνητα, καράβι, ή άλλο τι. Άναφέρετε ειδικώς.
- E5. Γόσος χρόνος άπαιτείται διά νά φθάσετε εις την αγοράν ; . . . ώρας.

ΣΤ' ΤΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΝ ΥΛΙΚΟΝ ΩΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΠΑΡΑΓΩΝ

- ΣΤ1. Πόσας ημέρας περίπου κατά την διάρκειαν του Έτους εργάζεσθε εις αὐτὸ τὸ κτῆμα
Μόνος σας . . . ημέρας. Ἡ οικογένειά σας ; . . . ημέρας.
- ΣΤ2 Πόσοι ἐξ αὐτῶν εἶναι πλήρεις ἐργάσιμοι ἡμέραι ;
Διὰ τὸν ἑαυτὸν σας ; . . . ἡμέραι.
Διὰ τὴν οικογένειάν σας ; . . . ἡμέραι.
- ΣΤ3. Πόσας ἐργατικὰς ἡμέρας εἰργάσθησαν εἰς τὸ κτῆμα σας ἐργάται ἐκτὸς τῆς οικογενείας σας ;—Ἐργατικαὶ ἡμέραι.
(Ἐργατικὴ ἡμέρα εἶναι ἡ ἐργασία ἐνὸς ἐργάτου ἐργαζομένου ἐπὶ μίαν ἡμέραν).
- ΣΤ4. Περίπου πόσην ὥρα καταναλίσκετε κατὰ μέσον ὄρον ἐκάστην ἐργάσιμον ἡμέραν, διὰ τὴν μετάβασιν εἰς τοὺς ἀγρούς καὶ τὴν ἐπιστροφὴν ἐξ αὐτῶν . . . ὥραι.
- ΣΤ5. Τί θεωρεῖτε ἐνταῦθα πλήρης ἐργάσιμος ἡμέρα ;
α. Συνολικὸς χρόνος ἐνάρξεως καὶ τέλους διὰ τὴν ἡμέραν . . . ὥρας.
β. Μικρὰ ἀνάπαυσις, φαγητὰ κλπ. . . ὥρας.
- ΣΤ6. Πόσοι ἐργάται (μέλη τῆς οικογενείας καὶ ἔξωθεν ἑργάται) χρειάζονται εἰς τὸ κτῆμα τοῦτο κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς «φούριας»; . . . πρόσωπα.
- ΣΤ7. Ποῖα τὰ ἐπικρατέστερα ἡμερομίσθια διὰ τοὺς ἐργάτας ἀγροκτημάτων ;
. . . Ἄρρες . . . δρχ. Θήλα . . . δραχμάς.

Ζ' ΕΞΟΠΛΙΣΜΟΣ ΕΙΣ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥΧΙΚΑ ΑΓΑΘΑ

- Ζ1. Ἄς ὑποθέσωμεν ὅτι ἀποφασίζετε νὰ πωλήσετε τὰ ἐργαλεῖα σας, τὰ μηχανήματα καὶ τὸν ἄλλον ἐξοπλισμὸν τὸν ὁποῖον χρησιμοποιεῖτε εἰς τὸ κτῆμα σας. Ἄντι τίνος περίπου ποσοῦ θὰ ἐπωλοῦντο ταῦτα σήμερον . . . δραχμάς.
- Ζ2. Πόσα τεμάχια ἔχετε ἀπὸ τὰ κάτωθι ἀντικείμενα :

<u>Ἀντικείμενα</u>	<u>Ἀριθμὸς</u>	<u>Ἀντικείμενα</u>	<u>Ἀριθμὸς</u>
Ξύλινον ἄροτρον	Ἄντλια (Ζωοκίνητον)
Χαλύβδινον ἄροτρον	» (Μηχανοκίνητον)
Ξύλινον βωλοκόπον	» (Ἄνεμομύλου)
Χαλύβδινον βωλοκόπον	Κάρρο (δίτροχο ἀμάξι)
		Φορτηγὸν κάρρον

Η' ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ

- Η1. Ποίας ἐκ τῶν κάτωθι ποικιλιῶν καὶ ποία ἐκ τῶν προϊόντων τοῦ ἀγροῦ καὶ τῆς δενδροκομίας ἔχετε :

Ἄκουσει ἢ Ἰδεῖ	Ποῦ καὶ ἀπὸ ποῖον	—	Φυτεύετε κανένα ;
Ναί . . . Ὁχι . . .	Ναί . . . Ὁχι . . .		Ναί . . . Ὁχι . . .

- (α) Ποικιλίας Σίτου
τύπου «Ἐρέτρια»

- (β) Ποικιλίας Κριθής
τύπου «'Αθηναίς»
(γ) Ποικιλίας Βρώμης
τύπου «'Αθηναίς»
(δ) Ποικιλίας Πορτοκαλιών
τύπου «Βαλέντσια»
(ε) Ποικιλίας Πορτοκαλιών
τύπου «Γιάφας»
(στ) Ποικιλίας 'Ελαιών
τύπου «Καλαμών»
(ζ) Ποικιλίας Φυστικιών
Τύπου «Αιγίνης»
(η) Ποικιλίας φυστικιών
τύπου «'Αράπικα»

- H2. α. "Έχετε ακούσει ποτέ περί του μίγματος «Μπορδώ» διά τόν ψεκασμόν
της έρυσίβης,—σειράκας (άσθένεια φυτών); Ναι . . . "Όχι . . .
β. 'Εάν Ναι, έκ τίνας πηγής τό έμάθατε .
γ. 'Εσείς τό χρησιμοποιείτε Ναι . . . "Όχι . . .
- H3. α. Είς τό κτήμα σας αντιμετωπίζετε τό πρόβλημα διαβρώσεως του έδάφους;
Ναι—"Όχι—
β. 'Εάν Ναι πώς προλαμβάνετε την διάβρωσιν ;
- H4. α. Συνηθίζετε νά σπείρετε «μιγάδι»; (μίγμα σίτου και κριθής) Ναι—"Όχι—
β. 'Εάν Ναι, ποία ή αναλογία έξ έκάστου;—Σίτου—Κριθής—
γ. Πώς καθορίζετε τās αναλογίας έκάστου διά την σποράν ;
- H5. α. 'Εφαρμόζετε άμειψισποράν εις κανέναν άγρον του κτήματός σας ;
Ναι . . . "Όχι . . .
β. Ποίαν άμειψισποράν εφαρμόζετε εις αυτούς τούς άγρούς ;
- H6. α. "Όταν άποφασίζετε τί προϊόντα θα καλλιεργήσετε ή τί ζώα θα έχετε
εις την κτηνοτροφικήν παραγωγήν σας καθ' έκαστον έτος, λαμβάνετε
ύπ' όψει την ένδεχομένην τιμήν άγοράς κατά την συγκομιδήν ή την έπο-
χήν πώλησεως; Ναι . . . "Όχι . . .
β. 'Εάν Ναι, πόθεν λαμβάνετε τās πληροφορίας σας σχετικώς προς τās
προβλεπομένης τιμάς του έπομένου έτους;
- H7. 'Εφαρμόζετε την συγκαλλιέργειαν εις τούς έλαιώνας και τὰ άμπέλια σας
έτησίων προϊόντων καθώς και δημητριακών ;
α. 'Ελαιόδενδρα ; Ναι . . . "Όχι . . . 'Αμπέλια Ναι . . . "Όχι . . .
- H8. "Ας έξετάσωμεν προς στιγμήν κάθε δυνατόν μέσον διά την αύξησιν της
παραγωγής των τροφίμων και του εισοδήματος έκ των άγροκτημάτων.
Ποία είναι κατά την γνώμη σας τὰ δύο πράγματα ιά όποία θα ήδύ-
ναντο νά σας βοηθήσουν ;
α.
β.
- H9. Ποία είναι τὰ σοβαρώτερα προβλήματά σας ;
α) Είς την έν γένει καλλιέργειαν; . . . Διατί; . . .
β) Είς την κτηνοτροφίαν; . . . Διατί; . . .
γ) Είς τό ζήτημα της διαθέσεως των προϊόντων σας προς πώλησιν ; . . .
Διατί;

- H10. α. Πότε έκλαδεύσατε δια τελευταίαν φοράν τὰ ελαιόδενδρα σας ;
 Πρὸ . . . ἐτῶν.
 β) Κάθε πότε νομίζετε ὅτι πρέπει νὰ κλαδεύωνται τὰ ελαιόδενδρα ;
 Κάθε . . . ἔτη.
- H11. Νομίζετε ὅτι συνήθως αἱ βροχαὶ εἶναι ἀρκεταὶ Πολὺ ὀλιγώτεροι ἀπὸ ὅ,τι πρέπει , Πολὺ περισσότεροι ἀπὸ ὅ,τι χρειάζονται διὰ τὴν ἀρίστην ἀπόδοσιν τῶν ἐξῆς εἰδῶν :

Ὀλιγώτεροι ἀπὸ ὅ,τι πρέπει Ἀρκεταὶ Ὑπερβολικαὶ

- α) Σταφυλῶν ;
 β) Ἐλαιῶν
 γ) Δημητριακῶν ;

- H12. Χρησιμοποιεῖτε λιπάσματα εἰς τὰ χωράφια σας ; Ναί . . . Ὁχι . . .
 Ἐάν ναί, ἀναφέρατε τὸ εἶδος τοῦ καλλιεργουμένου προϊόντος, τὸ εἶδος τοῦ λιπάσματος καὶ τὴν ποσότητα κατὰ στρέμμα.

Εἶδος προϊόντος Εἶδος λιπάσματος Ποσότης κατὰ στρέμμα τὸ 1947

Θ' ΦΥΤΟΠΑΘΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

- I 1. Αἱ καλλιέργειαι σας προσβάλλονται ποτέ ἀπὸ ἀσθένειαν ἢ ἀπὸ καταστρεπτικὰ ἔντομα καὶ τρωκτικὰ ; Ναί . . . Ὁχι . . .
 Ἐάν ναί, ἀναφέρατε τὸ εἶδος τοῦ καλλιεργουμένου προϊόντος καὶ τὴν ποσότητα κατὰ στρέμμα.

(Ἐάν ὁ ἀπογραφόμενος δὲν γνωρίζει τὴν ἀσθένειαν ἢ τὰ ἐπιβλαβῆ ἔντομα κλπ. ἀναφέρατε κατωτέρω σύντομα).

Ἐάν ναί, ἀναφέρατε τὸ εἶδος τοῦ καλλιεργουμένου προϊόντος με λεπτομερῆ συμπτώματα.

- I 2. Τί γίνεται διὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν ἐπιβλαβῶν ἐντόμων καὶ ἀσθενειῶν ; Ἐάν ναί, ἀναφέρατε τὸ εἶδος τοῦ καλλιεργουμένου προϊόντος καὶ τῶν μέσων προστασίας του.

- I 3. (Ἐάν δὲν ἀναφέρεται ἀνωτέρω, συμπληρώσατε τὸ δελτίον διὰ τὸν δᾶκον ἢ τὴν φυλλοξήραν).

Τὰ ελαιόδενδρά σας προσβάλλονται ἀπὸ τὸν δᾶκον ; Ναί . . . Ὁχι . . .

Ἐάν ναί, μέχρι ποίου ποσοστοῦ ὁ δᾶκος μειώνει τὴν ἀπόδοσιν . . . %

Ἐχετε προβλήματα φυλλοξήρας εἰς τὴν καλλιέργειάν σας ; Ναί . . .

Ὁχι . . .

Ἐάν ναί μέχρι ποίου ποσοστοῦ ἐλαττώνεται ἡ ἀπόδοσις τῶν σταφυλῶν σας ; . . . %.

Γ' ΖΩΟ - ΠΑΘΟΛΟΓΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ

J1. Τα ζώα του αγροκτήματός σας προσβάλλονται από άσθeneίας ή παράσιτα; Ναι . . . "Όχι . . .

*Εάν Ναι, καταγράψατε κατωτέρω: νόσον ή παράσιτον . . . Τα προσβαλλόμενα ζώα . . .

(*Εάν ό άπογραφόμενος δέν γνωρίζει την άσθeneίαν ή τά παράσιτα μέ τό όνομά τους, έρωτήσατε τά συνώνυμα και γράψατε κατωτέρω. *Αναφέρατε τάς κατηγορίας του ζώου και λεπτόμερη συμπτώματα).

J2. Μέτρα καταπολεμήσεως (εάν Ναι πρός τό J1 ως άνω).

Τι γίνεται διά την καταπολέμησιν των άσθeneϊων και των παρασίτων που προσβάλλουν τά ζώα σας; *Αναφέρατε την κατηγορίαν του ζώου και τά μέτρα καταπολεμήσεως.

Κ' ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΜΕ ΩΡΙΣΜΕΝΑ ΕΙΔΗ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ

K1. Σας παρουσιάζονται ειδικά προβλήματα εις την καλλιέργειαν των έλατοδένδρων; Ναι . . . "Όχι . . . *Εάν Ναι, ποια είναι αυτά;

K2. *Έχετε ειδικά προβλήματα εις την καλλιέργειαν της άμπέλου; Ναι . . . "Όχι . . .

*Εάν Ναι, ποια είναι αυτά;

K3. *Έχετε προβλήματα εις την καλλιέργειαν των δημητριακών; Ναι . . . "Όχι . . . *Εάν Ναι, ποια είναι αυτά;

Λ' ΔΙΑΦΟΡΑ

Λ1. α. *Έχετε ύποθήκην επί του κτήματός σας; Ναι . . . "Όχι . . . *Εάν Ναι, ποσόν εις δραχμάς; . . . Μέ τι έπιτόκιον . . . ο/ο τό έτος ή ο/ο τόν μήνα.

β) (*Εάν δέν ύπάρχει ύποθήκη τώρα);

*Έκάματε ποτέ ένυπόθηκον δάνειον; Ναι . . . "Όχι . . .

*Εάν Ναι, ποτε έξωφλήθη όλοκληρωτικώς; *Έτος . . .

*Επί πόσα έτη έπληρώσατε διά την ύποθήκην ταύτην; . . . έτη.

*Από που έδανείσθητε;

γ. Συνήψατε ποτέ δάνειον επί ένεχύρω ή δάνειον άνευ έγγυήσεως; Ναι . . . "Όχι . . .

*Εάν Ναι, διά πόσας δραχμάς; . . . Τι έπιτόκιον; . . . ο/ο τό έτος . . . ο/ο τόν μήνα.

Ποιός σας έδάνεισε; . . .

Λ2. α. Είσατε μέλος Συνεταιρισμών; Ναι . . . "Όχι . . .

*Εάν Ναι, τίνων;

β. Διαθέτετε από τά προϊόντα σας πρός πώλησιν μέσφ Συνεταιρισμού; Ναι . . . "Όχι . . .

γ. *Έχρηματίσατε στέλεχος εις Συνεταιρισμόν; Ναι . . . "Όχι . . .

δ. Κατά την γνώμην σας, ό Συνεταιρισμός σας έξυπηρετεί διά να πραγματοποιήσητε καλύτερας τιμάς εις την πώλησιν των προϊόντων σας; Ναι . . . "Όχι . . .

- ε) Νομίζετε ότι ο Συνεταιρισμός θα ήδύνατο να σᾶς παρέχη περισσότε-
ραν βοήθειαν; Ναι . . . "Όχι . . .
- Λ3. Πῶς απέκτησατε τὸ ἀγρόκτημά σας ; Στρέμματα
 α. τὸ ἀγοράσατε ἀπὸ μὴ συγγενικά πρόσωπα ;
 β. Τὸ ἀγοράσατε ἀπὸ συγγενικά πρόσωπα ;
 γ. Τὸ κληρονομήσατε
- Λ4. **Φόροι :**
 α. Τὶ ποσὸν φόρου ἐβεβαιώθη εἰς βᾶρος τοῦ κτήματός σας ἐν συνόλῳ τὸ
 1947 : δραχμᾶς.
- Λ5. Ποία ἦτο ἡ συνολικὴ παραγωγή καὶ διάθεσίς σας ἐκ τῶν κάτωθι εἰδῶν
 τὸ ἔτος 1947 :

<i>Προῦδν</i>	<i>Παραγωγή τοῦ 1947 (Προσ- διορίσατε εἰδι- κῶς τὴν μονάδα)</i>	<i>Πωληθεῖσα ποσότης τὸ 1947 (Προσδιορί- σατε εἰδικῶς τὴν μονάδα)</i>	<i>*Ἡ κατὰ τὰ 1947 καταναλωθεῖσα ποσότης (Προσ- διορίσατε εἰδικῶς τὴν μονάδα)</i>
Γάλα (ζῶων)			
Γάλα (καταναλωθὲν νωπὸ)			
Τυρὶ			
Βούτυρο			
Ἴριον			
Δέρματα			
Μέλι			
Μέταξα ἀκατέργαστη			
*Ἄλλα εἶδη			

Κ' ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΑΠΟΓΡΑΦΕΩΝ
 (*Ἐπισκεπτῶν διὰ τὰς συνεντεύξεις)

Γράψατε ἐνταῦθα οἰανδήποτε παρατηρήρησίν σας, ἂν νομίζετε ὅτι αὕτη
 θὰ συμβάλῃ εἰς τὴν καλὴν ἐρμηνείαν.

ΔΕΛΤΙΟΝ Γ'
ΚΟΙΝΟΤΗΣ

*Ἀπόρρητον

ΙΔΡΥΜΑ ΡΟΚΦΕΛΛΕΡ

Γενικὴ Ἔρευνα Κρήτης

Νομὸς *Ἀπογραφεὺς
 Ἐπαρχία Ἡμερομηνία
 Δήμος ἢ Κοινότης Δεῖγμα: *Ἀρχικὸς ἀριθμὸς
 Λαμβάνεται κάθε

ΜΕΡΟΣ Ι'ον

(Συγκεντρώσατε πληροφορίας διὰ συνεντεύξεως μὲ τὸν Πρόεδρον τῆς
 Κοινότητος καὶ τοὺς συνεργάτας του).

Α' ΣΥΝΘΕΣΙΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ

A1. α. (Έλέγξατε τόν κάτωθι κατάλογον χωρίων, τροποποιήσατε έν ανάγκη)

Ἀριθμός Κώδικος	Χωρίον	Δεδομένα Ἀπογραφῆς τοῦ 1940		Σημερινή Ἐκτίμησις	
	Ὄνομα	Ἀριθμός Κατοίκων	Ἀριθμός Οἰκογενειῶν	Ἀριθμός Κατοίκων	Ἀριθμός Οἰκογενειῶν
	Σύνολον				
	Κ.Α.Π.				

β. Ἐδαφική ἔκτασις τῆς Κοινότητος. . . Τετραγ. χιλιόμετρα.

γ. (Ἐάν ὑπάρχη μεγάλη ἀλλαγὴ πληθυσμοῦ ἀπὸ τοῦ 1940, ζητήσατε ἐξηγήσεις, διατί).

(Δείξατε εἰς τὴν ἀπογραφικὴν ὁμάδα τὸν χάρτην σας τῆς Κοινότητος).

A2. Τὰ ὄρια τῆς Κοινότητος εἶναι τὰ ἴδια ἀπαράλλακτα με ἐκεῖνα τοῦ χάρτου;

A3. (Ἐάν ὑπάρχουν περισσότερα τοῦ ἐνὸς χωρία) ;

α. Διατί μία συγκεκριμένη κατηγορία χωρίων ἔχουν ἀποτελέσει Κοινότητα;

β. Κατὰ τὴν γνώμην σας θὰ ἠδύνατο νὰ γίνῃ καλύτερα διαρρυθμίσις ;

Ἐάν Ναι, διατί ;

A4 α. Μήπως ὑπάρχουν οἰκογένειαι τῆς Κοινότητος ταύτης, διαμένουσαι μονίμως ἢ προσωρινῶς ἐκτὸς τοῦ συγκροτήματος τῶν χωρίων αὐτῶν (δηλαδή, εἰς τὸ ὑπαιθρον, εἰς ἀγροκήματα, με τὰ ποιμνία κλπ.) ; Ναι . . . Ὁχι . . . Ἐάν Ναι, πόσαι ;

1. Μονίμως, οἰκογένειαι (ἀριθ.)

2. Προσωρινῶς, οἰκογένειαι (ἀριθ.)

β. (Ἐάν ὑπάρχουν οἰκογένειαι διαμένουσαι προσωρινῶς ἐκτὸς τοῦ συγκροτήματος τῶν χωρίων, μάθατε τοὺς λόγους καὶ περιγράψατε συντόμως).

B1. Ὀλίγα ἐρωτήματα σχετικῶς πρὸς τὸν ἐφοδιασμὸν εἰς πόσιμον ὕδωρ ἐκάστου χωρίου τῆς Κοινότητος.

(Εἰς τὸν Πίνακα τῆς ἐπομένης σελίδος πάρετε ἓνα χωρίον καὶ ὑποβάλλατε ἐρωτήματα προβαλλόμενα ἀπὸ τὴν μελέτην μᾶλλον ἀντὶ νὰ ἀκολουθήσετε τὴν συνήθη διαδικασίαν τῶν ἐρωτημάτων Πίνακος).

«Ἀπὸ ποῦ προμηθεύονται τὸ πόσιμον ὕδωρ αἱ οἰκογένειαι τοῦ χωρίου τούτου ;» Θέσατε τὸ γράμμα (. . .) εἰς τὴν στήλην τοῦ χωρίου ἔναντι τῆς σχετικῆς στήλης. (Πηγὴ ὑδρεύσεως.) Ἀκολουθῶς ὑποβάλλατε ἐρωτήσεις σχετικῶς πρὸς τὰς συγκεκριμένας πηγὰς καὶ τὰ ἐρωτήματα κατανομῆς ἐντὸς τοῦ Πίνακος.

Πηγαί Ποσίμου Ύδατος

Μονάς

Ἀριθμὸς ἢ Ὄνομα Χωρίου

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

- Βρύσεις . . . ἀριθμὸς
 Κοινοτικά φρέατα—Συνολικὸς ἀριθμὸς
 Ἀριθμὸς τῶν σκεπασμένων
 Ἀριθμὸς τῶν ἐχόντων περίβολον εἰς τὸ
 στόμιον
 Ἀριθμὸς τῶν ἐχόντων ἀντλίαν
 Ἀριθμὸς ἀπολυμασμένων μετ' ὑδροχλω-
 ριοῦχον ἀσβέστιον
 Ἀτομικά φρέατα . . . ἀριθμὸς αὐτῶν
 Ἀτομικαὶ στέρναι
 Ἄλλαι πηγαὶ ὑδρεύσεως

Κατανομή ὕδατος (Ὅπου τὸ ὕδωρ εἰσκομίζεται ἐξωθεν τοῦ χωρίου. Ὑδραγω-
 γικὸς ἀγωγός).

Ἀνοικτὸν = (V) ἢ κλειστὸ = (O).

Κατανομή ὕδατος
 εἰς ἐπί μέρους οἰκίας ;
 Ναι (V) ἢ ὄχι (O).

Ἐάν Ναι, ἀναφέρατε ὄνομα χωριοῦ καὶ τὸ πῶς, κατωτέρω.

Γ' ΣΧΟΛΕΙΑ

ΓΙ. Θὰ ἠθέλομεν νὰ μάθωμεν ὀλίγα τινα, περὶ τῶν σχολείων τῆς Κοινότητος
 ταύτης. Πόσα Δημοτικά Σχολεῖα ἔχει ἡ Κοινότης; Εἰς ποῖα χωρία
 εὑρίσκονται ;
 (Γράψατε τὸν ἀριθμὸν τῶν Σχολείων, τὸ ὄνομα τῆς Κοινότητος. Ἄν
 ὑπάρχουν δύο ἢ περισσότερα Δημοτικά εἰς τι χωρίον. Χρησιμοποιήσατε
 τόσας θέσεις ἐπὶ τοῦ δελτίου ὅσα εἶναι καὶ τὰ σχολεῖα).

Τὰ σχολεῖα διακρίνονται μετ' ἀριθμοῦς
 καὶ τὰ χωρία μετ' ἀριθμὸν Κώδικος

Γυμνάσια

Μονάς : Ἀριθμὸς Κώδικος τοῦ χωρίου

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

- Ἀριθμὸς τῶν χωρίων τὰ ὁποῖα ἐξυ-
 πηρετοῦνται
 Ἀριθμὸς διδασκάλων
 Ἀριθμὸς μαθητῶν
 Ἀριθμὸς αἰθουσῶν
 Ἀριθμὸς καθισμάτων
 Ἀριθμὸς θρανίων
 Ἀριθμὸς ἐδρῶν διδασκάλων
 Θερμάστρα, Ναι ἢ Ὁχι
 Ἀποχωρητήρια, Ναι ἢ Ὁχι

Καλό πόσιμο νερό Σχο-
 λείου, Ναι ή Όχι
 Κύπελα του νερού
 Ναι ή Όχι
 Γήπεδο; Ναι ή Όχι
 Έγκατάστασις Γηπέδου,
 Ναι ή Όχι
 Σχολικά συσσίτια
 σερβίρονται; Ναι ή Όχι
 Πόσα παιδιά είναι άπορα
 Οι μαθηταί έχουν
 τὰ σχολικά των βιβλία;

Δ' ΚΟΙΝΟΤΙΚΑΙ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΣΕΙΣ

Δ1. Το έπόμενον έρώτημά μας σχετίζεται με τὰς κοινοτικές διευκολύν-
 σεις. Έν πρώτοις, θά ήθέλομεν νά μάθωμεν κάτι περί τῶν μέσων τῶν
 συγκοινωνιῶν (Καταρτίσατε καταλόγους χωρίων με τήν σειράν με τήν ὁποίαν
 ἐμφανίζονται εἰς τήν πρώτην σελίδα, κατὰ τὸν ἀριθμὸν Κώδικος.

Μονὰς

*Αριθμὸς Κώδικος καὶ ὄνομα
 τοῦ χωριοῦ (Σελίδος 1).

1 2 3 4 5 6 7 8 9

Ταχυδρομεῖον, Ναι ή Όχι
 Τηλέφωνα; Ναι ή Όχι
 Ραδιόφωνα; *Αριθμὸς

Συγκοινωνία διὰ λεωφορείων
 *Αριθ. δρομολογίων καθ' ἑκάστην
 *Ηλεκτρισμὸς. Ναι, ή Όχι
 Τύποι τῶν καλλιτέρων δρόμων
 Σημειώσατε :
 Βελτιωμένοι δρόμοι
 Μὴ βελτιωμένοι δρόμοι
 Πινακίδες διαβάσεων

Σύστημα ἀποχετεύσεως
 *Ελέγξατε ποῖον ὑπάρχει
 *Ανοικτὸς χάνδαξ
 Σηπτικὸν βυτίον
 *Απορροφητικὸν βυτίον
 Λάκκοι
 Οὐδέν

*Αριθμὸς ἰατρῶν
 *Αριθμὸς ὀφθαλμιᾶτρων
 *Αριθμὸς διπλωματούχων
 ἀδελφῶν νοσοκόμων
 *Αριθμὸς δοκίμων ἀδελφῶν

- Διπλωματούχων μαιών
- Μη διπλωματούχων μαιών
- Αριθμός φαρμακοποιών
- Κτηνίατροι, αριθμός
- Αριθμός εμπειρικών
- Αριθμός Ιερέων

Δ2. Διά των ερωτημάτων τούτων επιδιώκομεν να συγκεντρώσωμεν πληροφορίας περί του τύπου των εμπορικών εργασιών των διεξαγομένων εις την Κοινότητα ταύτην.

Πόσαι επιχειρήσεις υπάρχουν ;

Τύπος Επιχειρήσεως	Αριθμ. υπαλλ. έκαστου τύπου. Απαντα τὰ καταστήματα	Τοποθεσία Μόνιμα— Κινητά	Αριθ. ανοικτών Μέρους τῆς ἡμέρας
Κρεοπωλείον			
Καφενεῖον			
Κατάστημα γενικοῦ ἐμπορίου			
Παντοπωλείον			
Κουρεῖον			
Ταβέρνα			
Ἐστιατόριον			
Λατομεῖον			
Κάμινοι			
Ἀγγειοπλαστικά (Κεραμικά)			
Φαρμακείον			
Ραφεῖον			
Ψιλικατζίδικο			
Σιδηρουργεῖον			
Ἀρτοποιεῖον			

- Δ3. α. Ὑπάρχουν Συνεταιρισμοὶ εἰς τὴν Κοινότητά σας ;
 Ναί—Ὅχι—
 β. Ἐάν Ναί, τί εἶδους ; (1) . . . (2) . . . (3) . . . (4) . . .
 γ. Ποῖον ποσοστὸν τῶν ἐνδιαφερομένων οἰκογενειῶν ἀνήκουν εἰς αὐτοὺς
 (1) . . . ο/ο (2) . . . ο/ο (3) . . . ο/ο (4) . . . ο/ο
- Δ4. α. Γίνεται πανηγυρίς εἰς τὴν Κοινότητά σας ;
 Ναί—Ὅχι—
 β. Ἐάν Ναί, ποσάκις τοῦ ἔτους ;
- Δ5. α. Τί ποσοστὸν τῶν κατοίκων τῆς Κοινότητος ταύτης κατὰ συνήθειαν δια-
 βάζει ἑφημερίδα ;
 Ἄνδρες . . . % Γυναῖκες . . . %
- Δ6. α. Ὑπάρχουν λαϊκὰ βιβλιοθῆκαι διὰ τὸν λαὸν τῆς Κοινότητος ; Ναί —
 Ὅχι —
 β. Ἄν Ναί, προσδιορίσατε τὸν τύπον καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς τοιαύτης
 διευκολύνσεως.

- Δ7. Που πωλούν συνήθως οι κάτοικοι της Κρινότητος τα γεωργικά των προϊόντα ;
 *Ονομάσατε τὰς θέσεις.

Ε' ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΗΘΗ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ

- Ε1. α. Κατὰ ποίας περιστάσεις οι κάτοικοι τῆς Κοινότητός σας συναθροίζονται διὰ νὰ συζητήσουν κοινωνικά ζητήματα.

Εἶδος συναθροίσεων	Συχνότης	Με συγγενεῖς		Με μὴ συγγενεῖς		
	Πόσας φορὰς *Εβδ. Μὴν *Ετος	Μόνον ἄνδρες	Μόνον Γυναί- κες	*Αμφό- τεροι	Μόνον ἄνδρες	Μόνον Γυναῖκες
Οἰκογενειακά γεύματα						
*Εορταὶ τοῦ χωριοῦ						
Γλέντια κατὰ τὰ γενέθλια						
Καφενεῖα, χοροὶ						
Τραγούδια, παίγνια ὁμαδικὰ						
*Ἄλλαι διασκεδάσεις						

β. Κατὰ τὴν γνώμην σας ὁ μέσος ἄνδρας τοῦ χωριοῦ εἰς αὐτὴν τὴν Κοι-
 νότητα πόσας ὥρας τῆς ἐβδομάδος δαπανᾷ εἰς τὸ καφενεῖο ;

- Ε2. Εἶναι κοινὴ συνήθεια εἰς τὴν Κοινότητα σας ἡ ἀνταλλαγὴ ἐργασίας με-
 τοῦς γείτονας ἢ μήπως ὅλοι μισθώνουν ἄλλους ἐργάτας διὰ νὰ βοη-
 θοῦν εἰς τὰς ἐργασίας τοῦ ἀγροκτήματος ;
 *Ανταλλαγὴ . . . Μισθωσις . . .
- Ε3. α. Εἶναι σύνηθες ἐδῶ οἱ κάτοικοι νὰ εἶναι μέλη εἰς ὀργανωμένα σωματεῖα,
 ἀδελφότητας, ἢ ἐκκλησιαστικούς Συλλόγους ; Ναι -- *Ὁχι --
 β. *Ἄν Ναι, ἀναφέρατε ὀνόματά τινων ἐξ αὐτῶν.
 γ. Τί ποσοστὸν ἀνδρῶν ἀνήκει εἰς ἓν ἢ περισσότερα σωματεῖα. . . ο/ο.
- Ε4. Ποῖαν στάσιν τηρεῖ ὁ πατὴρ ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς μορφώσεως τῶν
 τέκνων ;

ΣΤ'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΕΙΑ

- ΣΤ1. (Τὰ στοιχεῖα αὐτὰ νὰ ληφθοῦν ἀπὸ τὸν ἱατρὸν καὶ τὰς μαιάς ἢ ἀπὸ
 πάντα δυνάμενον νὰ γνωρίζῃ τὴν κατάστασιν).
 α. *Ὄνομα πληροφοριοδότη (ὄν)
 β. » *Ἰατροῦ (ὄν)
 (Διὰ νὰ σχηματίσωμεν ἴδιαν γνώμην περὶ τῆς δημοσίας ὑγείας, θὰ ἠθέ-
 λομεν νὰ γνωρίσωμεν σχετικὰ πρὸς τὰς ἀσθενείας τῆς Κοινότητός σας).
 Πόσα κρούσματα ἐκ τῶν κατωτέρω ἀσθενειῶν ὑπάρχουν σήμερον.

Ἀσθένειαι	Ἀριθ. περιπτώσεων (κρουσμάτων)	Ἀριθ. κρουσμάτων κατά τὴν διάρκειαν 1947 - 1948	Παρατηρήσεις Σχόλια, Ἐπιδημίας κλπ.
-----------	--------------------------------	---	-------------------------------------

Τυφοειδῆς πυρετὸς
 Φυματίωσις
 Ἑλονοσία
 Ἀφροδίσια
 Τραχώματα
 Κοκκύτης
 Ἴλαρά
 Γεν. Ὄφθαλμία
 Τέτανος
 Διφθερίτις
 Καλά - Ἀζάρ
 Ἐλκος
 Μηνιγγίτις
 Δυσεντερία
 Κρυολογήματα
 Λέπρα
 Ὄστρακιά
 Καρκίνος
 Ἄλλαι ἀσθένειαι

ΣΤ2. Πῶς ἀντιμετωπίζετε τὸ ζήτημα τοῦ ἐμβολιασμοῦ τοῦ κοινοῦ ἐναντίον τῶν ἀσθενειῶν, εἰς τὴν Κοινότητά σας;

Ἀσθένειαι	Ἔχει ἐμβολιασθῆ καὶ ποτέ; Ναί—Ὁχι	Ἐφαρμόζεται γενικῶς ὁ ἐμβολιασμός; Ναί—Ὁχι	Εἰς ποίαν ἡλικίαν	Ἐγινέ ποτε ἐμβολιασμός κατὰ τὴν διάρκειαν ἐπιδημίας ἢ ἀπειλουμένης τοιαύτης; Ναί—Ὁχι
-----------	--------------------------------------	---	-------------------	---

α. Εὐφλογίας
 β. Τυφοειδοῦς
 γ. Διφθερίτιδος
 δ. Κοκκύτου
 ε. Τετάνου
 στ. Φυματίωσης
 ζ. Χολέρας
 η. Ἐξανθηματικοῦ τύφου

ΣΤ3. Ποία δίσαιτα ἀκολουθεῖται συνήθως μετὰ τὴν ἀπογαλάκτισιν τῶν βρεφῶν;
 α. Γάλα; Ναί—Ὁχι—ἂν Ναί, ποίαν ποσότητα; Ἡμερομηνία . . . Βραστό ἢ ζεστό; Ναί—Ὁχι.
 β. Αὐγά; Ναί—Ὁχι—ἂν Ναί, πόσα τὴν ἐβδομάδα; . . .
 γ. Λαχανικά; Ναί—Ὁχι—ἂν Ναί, τί εἶδους; . . .
 δ. Δημητριακά; Ναί—Ὁχι—ἂν Ναί, τί εἶδους; . . .
 ε. Φρούτα; Ναί—Ὁχι—ἂν Ναί, τί εἶδους; . . .

- ΣΤ4 Κατά την γνώμη σας ή περίοδος αυτή δημιουργεί ένοχλήσεις δια τὰ βρέφη; Ναι—"Όχι . . .
- ΣΤ5. Παρατηρήσατε σημαντικήν ἐλάττωσιν τῶν κάτωθι ἀπό τῆς εισαγωγῆς τοῦ D.D.T. καί ἐντεῦθεν :
- α. Μυγῶν Ναι—"Όχι . . .
- β) Σκνίπας Ναι—"Όχι . . .
- γ) Κωνόπων Ναι—"Όχι

Ζ' ΣΥΝΗΘΕΙΑΙ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΙΝ ΤΡΟΦΙΜΩΝ

- Z1. Πόσας φορές τὴν ἑβδομάδα σφάζει ὁ κρεοπώλης διάφορα ζῶα ;
- Z2. Κατὰ πόσον τηρεῖται ἡ θρησκευτικὴ νηστεία (ἀκρεωφαγία) εἰς τὴν Κοινότητά σας ; Δηλ. τί ποσοστὸν κατοίκων ἀπέχουν τοῦ κρέατος καί τῆς καταναλώσεως αὐτῶν ;
- Z3. Ποῖαι εἶναι αἱ ἐπικρατοῦσαι εἰς τὴν Κοινότητά σας διαιτητικαὶ συνήθεια γενικῶς ;
- Ποῖα τὰ συνηθέστατα φαγητὰ τῆς Κοινότητός σας ;

<i>Πόσα γεύματα ἡμερησίως</i>	<i>Γενικὸν ἔδεσματολόγιον</i>	<i>Παρατηρήσεις</i>
α. Διὰ πρόγευμα		
β. Πρωῖνὸ (κολατσὸ)		
γ. Γεῦμα		
δ. Δειλινὸ		
ε. Δειπνον		
στ. Μετὰ τὸ δεῖπνον		

- Z4. Εἰς ποίας ἐποχὰς τοῦ ἔτους αἱ οἰκογένειαι τῆς Κοινότητός σας, καταναλίσκουν κυρίως τὰ κάτωθι εἶδη τροφίμων (ἀναφέρατε εἰ δυνατόν τὰ κυριώτερα εἶδη) :

<i>Κατηγορία τροφίμων</i>	<i>Θέρος</i>	<i>Φθινόπωρον</i>	<i>Χειμῶν</i>	<i>"Ανοιξίς</i>
Κρέας				
Ψάρι				
Χλωρὰ λαχανικά				
Γεώμηλα				
"Άλλα λαχανικά				

- Z5. Ποῖα ἡ γνώμη τῆς Κοινότητός σας διὰ τὰς διατηρημένους τροφὰς κονσέρβας ;
- α. Κρέας κονσέρβας ;
- β. Γάλα κουτιοῦ ;
- γ. Ψάρια κονσέρβας ;

Η' ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΝ ΠΟΙΚΙΛΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ

- H1. α. Ὑπάρχει τρόπος ποτίσματος τῶν καλλιερειῶν εἰς τὴν Κοινότητά σας Ναι—"Όχι . . .
- β. Ποῖαι αἱ δυνατότητες ἀρδεύσεως ἢ βελτιώσεως ταύτης ; Ἄναφέρατε τὴν ἐποψίν σας.

γ. Υπάρχει δυνατότης εξασφάλισης ύδατος, έπιδεχομένη ανάπτυξιν με λογικόν κόστος ;

*Αναφέρατε την άποψίν σας.

δ. Τοῦτο μήπως προϋποθέτει άνέγερσιν φράγματος ;

*Αναφέρατε την άποψίν σας.

- H2. α. Ἡ Κοινότης σας χρησιμοποιεῖ χημικά λιπάσματα ; Ναι — Ὅχι . . .
β. (Ἐάν Ναι) Εἰς τι ποσότητα ὑπολογίζετε τήν μέσην ποσότητα καταναλώσεως κατά στρέμμα καί κατ' ἔτος ;

Χρησιμοποιεῖτε	Ποσότης καταναλωθεῖσα	Εἶδος
Ναι Ὅχι	κατά στρέμμα τό 1947	λιπάσματος
*Ελαιόδενδρα		
Δένδα έσπεριδοειδών		
Καρυδιές		
*Άλλα καρποφόρα δένδρα		
*Άμπέλια		
Λαχανικά		
Δημητριακά		
Ζωοτροφία		

H3. α. Γίνεται γενική χρῆσις ζωϊκῶν λιπασμάτων ἐδῶ ; Ναι — Ὅχι . . .

β. Εἰς ποίας καλλιέργειας προτιμοῦν οἱ άγρόται τό τοιοῦτο λίπασμα ;

γ. Τό λίπασμα τοῦτο άπλώνεται εἰς τήν έπιφάνειαν τῶν άγρῶν καθ' ὅλον τό ἔτος ἢ μήπως άποθηκεύεται εἰς ώρισμένον μέρος διά νά χρησιμοποιηθῆ εἰς τήν έποχήν του ; *Άπλώνεται . . . *Αποθηκεύεται . . .

δ. Ἄν άποθηκεύεται, ποῦ καί ἐπί πόσον χρόνον ;

H4. Ποία εἶναι ἡ ἐκτίμησις σας τῶν αριθμῶν τῶν κάτωθι εἰδῶν άγροτικῶν μηχανημάτων καί ἐν γένει έξοπλισμοῦ εἰς τήν Κοινότητά σας, τώρα :

εἶδη	Ἄριθμός	Εἶδη	Ἄριθμός
Τρακτέρ		Μηχάνημα κατασκευῆς	
Μηχανοκίνητα		μεγάλων δεμάτων χόρτων	
Τρακτέρ		Μηχάνημα σποράς	
Τρυπάνια		Σφυρόμυλοι	
Μηχάνημα διασποράς		Πατητήρια σταφυλῶν	
λιπάσματος		*Ελαιοτριβεῖα	
Θεριστικά μηχαναί		Ελαιοπιεστήρια Η,Μ	
Μηχαναί δεματοποιήσεως		» Ρ,Μ	
Μηχαναί αὐτομάτου		Διύλιστήρια βαθμοῦ Α	
δεματοποιήσεως		» Β	
*Αλωνιστικά μηχαναί			
Μηχαναί λιχνισμάτων			
Μηχαναί ξεφλουδίσματος			
άραβοσίτου			

H5. 'Αναγράψατε την έκτίμησιν σας τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατωτέρω δένδρων καὶ ἀμπέλων κατὰ στρέμμα.

Μονάδες	Δένδρα κατὰ στρέμμα	Μονάδες	'Αμπέλια κατὰ στρέμμα
'Ελαιόδενδρα		Κλήματα ἐπιτρα-	
Μανταρινιές		πεζίων σταφυλῶν	
Λεμονιές		Κλήματα οἰνο-	
Κιτριές		παραγωγῆς	
Πορτοκαλιές		Σουλτανίνας	

Ι' ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Αἱ ἀπαντήσεις εἰς τὰς ἐρωτήσεις τῆς Παραγράφου, ταύτης πρέπει νὰ ληφθοῦν διὰ παρατηρήσεων μόνον ἐκ μέρους τοῦ ἀπογραφέως. Δὲν πρέπει νὰ ἐρωτηθοῦν σχετικῶς οἱ ἀπογραφόμενοι.

- J1. Εἶπατε τὴν γνώμην σας, ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ὑδρεύσεως τῆς Κοινότητος, κατὰ πόσον τὸ σύστημα εἶναι ὑγιεινόν. 'Αναγράψατε διὰ κάθε χωρὶὸ χωριστά. 'Απάντησις Κώδικος λαμβάνεται ἀπὸ τὸν κατάλογον τῶν χωρίων εἰς τὸ ἔντυπον δελτίον ἀπογραφῆς, ὑπόδειγμα σελίδ. 1.
'Υγιεινόν 'Αθυγιεινόν
- J2. 'Αναφέρατε τὴν γενικὴν ἐντύπωσιν σας περὶ τῆς καθαριότητος τῶν ὁδῶν, καταστημάτων καὶ τῶν οἰκιῶν εἰς τὴν Κοινότητα ταύτην ἢ τῆς καθ' ἕκαστον χωρίον, συμφώνως πρὸς τοὺς ἀριθμοὺς τοῦ Κώδικος—Καθαρό ; . . . 'Ακάθαρτο ;
- J3. Τί εἴδους διευκολύνσεις ἔχουν οἱ κάτοικοι ἀπὸ ἀπόψεως λουτρῶν καθαριότητος ;
- J4. 'Αναφέρατε τὴν γενικὴν ἐντύπωσιν σας περὶ τῆς προσωπικῆς καθαριότητος τῶν χωρικῶν.
- J5. Καταβάλλεται προσπάθεια ὑπὸ τοῦ λαοῦ τῆς Κοινότητος ταύτης πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τοῦ ἐξωραϊσμοῦ τῶν οἰκιῶν, τῶν ὁδῶν καὶ τῶν πλατειῶν τῶν ;

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ ΤΟΥ ΑΠΟΓΡΑΦΕΩΣ

Εἰς τὴν θέσιν ταύτην ἀναγράψατε τὰς παρατηρήσεις σας σχετικῶς πρὸς τὴν Κοινότητα, ἐὰν νομίζετε ὅτι οὕτω θὰ συμβάλλετε εἰς τὴν καλυτέραν ἀνάλυσιν τῶν δεδομένων τούτων.

ΜΕΡΟΣ Β'.

Κ' ΠΡΟΪΟΝΤΑ ΑΓΡΟΚΗΤΗΜΑΤΩΝ

'Εκ τῆς σελίδος 1, πληροφοροῦμεθα ὅτι ἡ ἔκτασις τῆς Κοινότητος ταύτης εἶναι . . . τετραγ. χιλιάμ.

- K1 Πόση ἔκτασις τοῦ ἐδάφους ταύτης ἀνήκει εἰς τὴν Κοινότητα ; στρέμματα. Καὶ πῶς χρησιμοποιεῖται ἡ ἐπιφάνεια αὕτη ;

Ν' ΒΙΟΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ

- K2. Πόση έκτασις τοῦ ἐδάφους εἰς τὴν Κοινότητα ταύτην εὑρίσκεται :
- α) Ὑπὸ καλλιέργειαν ; . . . στρέμματα.
 - β) Χρησιμοποιεῖται κυρίως ὡς δάσος ; . . . στρέμματα.
 - γ) Χρησιμοποιεῖται κυρίως ὡς βοσκή ; . . . στρέμματα.
 - δ) Δὲν χρησιμοποιεῖται δι' ἀγροτικούς σκοπούς ; . . . στρέμματα.
 - ε) Ἡ δι' ἄλλόν τινα σκοπὸν ; . . . στρέμματα.
- Σύνολον ἐδάφους τῆς Κοινότητος ταύτης (α+β+γ+δ+ε) στρέμματα.
- Ἐάν τὸ ἄθροισμα δὲν συμφωνήσῃ μὲ τὸν ἐν ἐπικεφαλίδι ἀριθμὸν συνόλου ἐπιφανείας, νὰ εὑρητε τοὺς λόγους καὶ νὰ τὸ διορθώσῃτε ἀναλόγως.
- K3. Ποῖα ἦτο ἡ θερισθεῖσα ἐπιφάνεια καὶ ἡ παραγωγή ἐκάστου ἐκ τῶν ἐξῆς προϊόντων κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἡμερολογιακοῦ ἔτους 1947, καθὼς καὶ ἡ μέση ἢ ἡ κανονικὴ παραγωγή τῆς Κοινότητος ταύτης :

<i>Εἶδος καλλιέργειας</i>	<i>Ἀριθ. στρεμμάτων</i>	<i>Μέση παραγωγή (δκάδες)</i>	<i>Παραγωγή τοῦ 1947 (δκάδες)</i>
Σίτος			
Κριθή			
Βρώμη			
Σίκαλις			
Μιγάδι			
Ἀραβόσιτος			
Σαργόνι			
Κεχρί			
Σησάμι			
Φυστίκια (ἀράπικα)			
Τριφύλλι (ἀλφάλφα)			
Βῆκος			
Πικρὸς βῆκος			
Ἄλλαι ζωοτροφαι			
Ὄσπρια			
Γεώμηλα			
Τομάτα			
Ἄλλα λαχανικὰ (α)			
Ἐπιτραπέζιοι σταφυλαί			
Σταφυλαί οἴνοπαραγωγ-			
Σταφίς γῆς			
Ἐλαιόδενδρα			
Πορτοκάλια (1947-48)			
Μανταρίνια (1947-48)			
Λεμόνια (1947-48)			
Κίτρα (1947-48)			
Σόκα			
Βερύκοκα			
Ροδάκινα			
Κεράσια			
Δαμάσκηνα			
Ἀχλάδια			
Μῆλα			

Κυδώνια
Μπανάνα
Ἀμύγδαλα
Λεπτοκάρυα(φουντούκια)
Φυστίκια (τύπου Αιγίνης)
Χαρούπια
Βαλανίδια
Μοῦρα
Κάστανα
Ἄλλα προϊόντα (δεν-
δροκομίας).

Ἄλλα λαχανικά περιλαμβάνουν τὰ : κρόμμυα, σκόρδα, χλωρὰ φασολά-
κια, μπιζέλια, άρακάν, σπανάκια, μελιτζάνες κλπ.

Λ' ΖΩΑ ΑΓΡΟΚΤΗΜΑΤΩΝ

Λ1. (Ἐάν δὲν τηροῦνται ἀρχεῖα, συγκεντρώσατε τὰς καλύτερας δυνατὰς ἐκτι-
μήσεις. (Ἐάν τὰ στοιχεῖα ἀντληθοῦν ἀπὸ ἀρχεῖα ἀναφέρατε ἐκ τινος πηγῆς).

Κατηγορία	Ἀριθμὸς κεφαλῶν ζώων, εὐρισκομένων εἰς τὴν Κοινότητα τώρα, κάτω τοῦ 1 ἐτ.	Ἀριθμὸς κεφαλῶν γεννηθέντων ζώων κατὰ τὸ ἔτος 1947	Ἀριθμὸς σφαγέντων κατ' ἔτος πρὸς κα- τανάλωσιν ἐπιτὸς τῆς Κοινότητος
-----------	--	--	---

Πρόβατα καὶ ἄμμοι
Οἰκόσιτα
Νομαδικὰ
Αἴγες καὶ ἐρίφια
Οἰκόσιτα
Νομαδικὰ
Ἥμιονοι
Ἵπποι καὶ φορβάδες
Πουλάρια
Ἀγελάδες (γάλα μόνον)
> (ἐργασίαν μόνον)
> (μεταφορὰς καὶ
γάλακτος)
Βόες
Μόσχοι
Χοῖροι
Πουλερικά παντὸς τύπου
Κόνικλοι πάσης ἡλικίας
Μέλισσαι (ἀριθ. κυψελῶν)
Κουκούλια (ἀριθ. ὀκάδ.)

Μ' ΒΙΟΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ

M1. (Τὰς κατωτέρω σχετικές πληροφορίας λάβετε ἐκ τῶν ληξιαρχικῶν καταλόγων θανάτων τῆς Κοινότητος. Διὰ τὰς Κοινότητας ἀναγράψατε ὅλους τοὺς θανάτους, διὰ τοὺς Δήμους μόνον 1 εἰς τοὺς 10).

Ἀῤῥων	1946	1947	1948
Ἄριθ.	Φῦλον Ἠλ. Αἰτία	Φῦλον Ἠλ. Αἰτία	Φῦλον Ἠλ. Αἰτία

Κ.Λ.Π.

M2. (Ἐκ τοῦ καταλόγου γεννήσεων τῆς Κοινότητος λάβετε τὰς πληροφορίας ὡς κατωτέρω)

Συνολικός ἀριθμὸς παιδιῶν γεννηθέντων εἰς τὴν Κοινότητα ταύτην κατὰ τὰ ἔτη ἅπαντα τοῦ 1946, τοῦ 1947 καὶ 1948 μέχρι τοῦδε.

M3. (Δι' ἐρωταποκρίσεων, κατὰ προτίμησιν μὲ τὸν τυχόν παρόντα ἰατρὸν πληροφορηθῆτε)

Εἰς ὁλόκληρον τὴν Κοινότητα (ἅπαντα) τοῦ 1946, τοῦ 1947 ἀπὸ τοῦ μέχρι τοῦδε.

α. Ἀριθμὸς βρεφῶν γεννηθέντων νεκρῶν.

β) » » προώρου τοκετοῦ

γ) Ἐὰν περιελήφθησαν τὰ θνησιγενῆ βρέφη εἰς τὸν κατάλογον.

1) Γεννήσεις ; Ναὶ — Ὅχι.

2) Θάνατοι ; Ναὶ — Ὅχι.

M4. α) Ἀριθμὸς γάμων	Ἄπαντες τοῦ 1946, τοῦ 1947	Ἀπὸ τοῦ 1948 μέχρι τώρα
β) Ἀριθμὸς διαζυγίων		

Ν'. ΣΤΕΓΑΣΙΣ

N1. α) Ὑπάρχουν οἰκογένειαι εἰς τὴν Κοινότητά σας μὲ τὸ ἀποχωρητήριον τῶν ἐντὸς τῆς οἰκίας ; Ναὶ — Ὅχι . . .

β) (Ἐὰν Ναι) Πόσαι οἰκογένειαι . . . ἀριθμὸς.

N2. Ἀπὸ τί ὕλικὸν κατασκευάζονται ταύτην συνήθως ; Ἡ σκεπή, κάλυμμα τῆς στέγης κλπ.

Τοῖχοι, στέγη, κάλυμμα στέγης, δάπεδον σουβάτισμα.

Ἕλικὰ οἰκοδομῶν

N3. α) Ὑπάρχουν οἰκοδόμοι διαμένοντες εἰς τὴν Κοινότητα ταύτην ; Ναὶ — Ὅχι.
β) Ἐὰν Ὅχι, ἀπὸ ποῦ ἔρχονται οἱ οἰκοδόμοι ;

N4. α. Πόσαι οἰκογένειαι τῆς Κοινότητος ταύτης διαμένουν μὲ ἄλλας οἰκογενείας μαζί, ἐπειδὴ δὲν δύνανται νὰ στεγασθοῦν μόναι τῶν εἰς ἴδιαν αὐτῶν οἰκίαν ; (Νὰ ἐρωτηθῇ ἕκαστον χωρίον χωριστὰ καὶ αἱ ἀπαντήσεις νὰ ἀναγραφῶν εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα).

β) Ὑπάρχουν χωρία εἰς τὴν Κοινότητα ταύτην ὅπου τὰ σπίτια εἶναι περισσότερα ἀπὸ τὰς ἀνάγκας τῶν κατοίκων; Ναί — Ὁχι (Ἐάν Ναί) νὰ εὐρεθοῦν τὰ ὀνόματα τῶν χωρίων τούτων καὶ νὰ σημειωθοῦν εἰς τὸν κατωτέρω πίνακα. Κατόπιν νὰ ὑποβληθῇ ἡ ἐρώτησις: Πόσαι πλεονάζουσαι ἢ ἀκατοίκητοι οἰκίαι ὑπάρχουν εἰς ἕκαστον χωρίον, καὶ διατί;

Ὅνομα ἐκάστου χω- ρίου τῆς Κοι- νότητος (σελ.δα 1)	Ὁ ἐκτιμηθεὶς ἀριθμὸς οἰκογ. διαμενουσῶν νῦν εἰς χωρίον (σελ. 1)	Ἀριθ. οἰκογ. μὴ ἔχουσῶν ἰδίαν κατοι- κίαν (ἐάν οὐ- δεμία γράψε «Ο»)	Ἀριθ. ἀκατ. οἰκιῶν (ἐάν δὲν ὑπάρχει γράψε «Ο»)	Ἄν ὑπάρχουν πλεονάζουσαι οἰκίαι, διατί;
--	---	--	---	---

Κ.Λ.Π.

(Ἐόν ὑπάρχουν ἐγγραφαὶ εἰς ἀμφοτέρας τὰς στήλας (3) καὶ (4) διὰ τὸ ἴδιον χωρίον νὰ ἐξηγηθῇ τὸ διατί, ὡς κατωτέρω).

ΔΕΛΤΙΟΝ Δ'

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΛΕΓΧΟΥ ΤΟΥ ΕΠΟΓΤΟΥ

ΝΟΜΟΣ ΕΠΑΡΧΙΑ ΚΟΙΝΟΤΗΣ

ΑΠΟΓΡΑΦΕΥΣ Ἡμερομ. ἐνάρξεως Ἡμερομ. λήξεως

1. Πῶς κατηρτίσθη ὁ κατάλογος τῶν οἰκογενειῶν; Περιγράψατε.
2. Ἐπεχείρησεν ὁ ἀπογραφεὺς νὰ ἐλέγξῃ τὸν κατάλογον τῶν ὀνομάτων; Ναί—Ὁχι—
Ἐάν Ναί, τί ἔπραξεν
Ἐάν Ὁχι, διατί Ὁχι;
3. Ἡ ἐργασία τῆς δειγματοληψίας ἐγινε σωστά; Ναί—Ὁχι—ἂν Ὁχι, περιγράψατε
4. Γενικαί ἐντυπώσεις ἐκ τῆς δειγματοληψίας καὶ τῶν συεντεύξεων εἰς τὴν Κοινότητα.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΡΟΛΗΠΤΙΚΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ

ΝΟΜΟΣ Κοινότης, ὄνομα καὶ ἀριθμὸς

ΕΠΑΡΧΙΑ Δειγματοληπτικοὶ Ἀριθμοί:

Ἀπογραφεὶς Ἐναρξίς Λάβε κάθε δευτέρον ἀριθμὸν

Ἡμερομηνία ἐνάρξεως Ἡμερομηνία ὀλοκληρώσεως

ΣΥΝΟΛΟΝ οἰκιῶν

εἰς τὴν Κοινότητα

Όνομα οικόγε- νείας	Αριθ. οικογεν.	Παρελήφθη τὸ Δελτίον Α ; Ναί—Όχι	Έχρειάσθη τὸ Δελτίον Β ; Ναί—Όχι	Παρελήφθη τὸ Δελτίον Β ; Ναί—Όχι	Διατί δὲν παρελήφθη τὸ ἐρωτημα- τολόγιον ;
------------------------	-------------------	---	---	---	---

Κ.Α.Π.

Σύνολον

1. α. ΑΑ Ι Ἐλήφθη ; Ναί—Όχι—
β. » Ι » ; Ναί—Όχι—
γ. » » ; Ναί—Όχι—
- 2 Εἶδος χρησιμοποιηθέντος καταλόγου : Ὀνομαστικοὶ κατάλογοι
Κατάλογοι χάρτου
3. Πηγή, ἐάν εἶναι κατάλογος ὀνομάτων
4. Ἡ δειγματοληψία ἐξετελέσθη σύμφωνα μὲ τὰς ὁδηγίας ;
Ναί—Όχι—
5. Ἐξησφαλίσθη ὁ ἀριθμὸς πού πρέπει εἰς τὸ δεῖγμα ; Ναί—Όχι—
6. Διορθωθὲν δεῖγμα : (σύνολον οἰκῶν δειγματοληπτικοῦ ἀριθμοῦ)
7. Οἱ ἀρχικοὶ χάρται καὶ κατάλογοι ἐπεστράφησαν ὑπὸ τῶν ἀπογραφῶν ;
Ναί—Όχι—
8. Παρατηρήσεις

ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΤΕΤΡΑΓΩΝΩΝ

Δῆμος ἢ Κοινότης

Περιοχὴ καὶ ἀριθμὸς τετραγώνου	Ἀριθμὸς ἐκτιμήσεως Οἰκογενειῶν	Ἀθροιστικὸς ἀριθμὸς Οἰκογενειῶν	Περιοχὴ καὶ ἀριθ. τετραγών.	Ἀριθμὸς ἐκτιμήσεως Οἰκογενειῶν	Ἀθροιστικὸς ἀριθμὸς Οἰκογενειῶν
--------------------------------------	--------------------------------------	---------------------------------------	-----------------------------------	--------------------------------------	---------------------------------------

Κ.Α.Π.

ΔΕΛΤΙΟΝ Ι'

ΕΠΤΑΗΜΕΡΟΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΝ ΑΡΧΕΙΟΝ

(Πρὸς συμπλήρωσιν καὶ φύλαξιν παρὰ τοῦ ἀπογραφέως)

ΙΔΡΥΜΑ ΡΟΚΦΕΛΛΕΡ

Γενικὴ Ἔρευνα Κρήτης

* Ἀπόρρητον

Νομὸς Ἐπαρχία
Κωμόπολις ἢ χωριὸν Ἀριθ. Οἰκογενείας
Ἡμερομηνία ἐνάρξεως Ἡμερομηνία λήξεως καταγραφῆς

τροφίμων

*Όνομα απογραφέως

Αριθ. Οικογενείας

ΓΕΝΙΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΙ ΑΦΟΡΩΣΑΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΝ

(Νά συμπληρωθῆ ὑπὸ τοῦ ἀπογραφέως τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς καταγραφῆς τῶν τροφίμων).

Ἀῦξων ἀριθμ.	Μέλη τῆς Οικογενείας	Ἡλικία—φῶλον—Υψος Βάρους—Τύπος	Ἀπασχόλησις	
			Ὁραὶ καθ' ἐκάστην	Παρατη- ρήσεις

.
Κ.Λ.Π.

*Υπάρχει ἔγκυος εἰς τὴν οἰκογένειαν ; Ναί — *Όχι . . .

*Υπάρχει θηλάζουσα εἰς τὴν οἰκογένειαν ; Ναί — *Όχι . . .

*Υπάρχει ἀσθενὴς εἰς τὴν οἰκογένειαν ; Ναί — *Όχι . . .

*Ἄν Ναί, ἀπὸ τί ὑποφέρει ;

*Ἄν Ναί, τί διαίταν κάμνει ;

Μήπως κανὲν μέλος τῆς οἰκογενείας γευματίζει ἔξω ; Ναί — *Όχι . . .

*Ἐάν Ναί, ποιοὶ ;

Ποῖον ἐκ τῶν γευμάτων τῆς ἡμέρας ; . . .

Μήπως ἀγοράζει ἰδιαιτέρως τρῶφιμα διὰ τὸ γεῦμα τοῦ ἐκτὸς τῆς οἰκίας .

Ναί — *Όχι . . .

*Ἐάν Ναί, τί ἀγοράζει ; . . . Πόσον πληρώνει δι' αὐτό ; . . . δραχμάς.

ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΙ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΔΙΑΙΤΗΣ ΜΗΝ, ΕΘΙΜΑ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΣ ΔΙΑΒΙΩΣΕΩΣ

(Δέον νά συμπληρωθῆ ὑπὸ τοῦ ἀπογραφέως τὴν ἡμέραν τοῦ τερματισμοῦ τῆς ἑπταήμερου καταγραφῆς).

1. Γάλα —Τυρί.

Βράζετε τὸ γάλα διὰ τὴν οἰκογένειάν σας ; Ναί . . . *Όχι . . .

*Ἐάν Ναί, πῶς ;

*Ἐάν *Όχι, διατί ;

*Ἀγοράζετε ἐνίστε, γάλα συμπετυκνωμένον, ἔβαπορέ, σκόνι (Σημειώσατε ἐντὸς κύκλου).

*Ἐάν ἀγοράζετε γάλα σκόνι, εἰς τί τὸ χρησιμοποιεῖτε ;

*Ἀγοράζετε τυρί ; Ναί — *Όχι — *Ἐάν *Όχι, διατί ; *Ἐάν Ναί, κάθε πότε ;

Τὶ εἶδος τυρὶ ἀγοράζετε ; . . . Πόσῃν ποσότητι ἐκάστην φορὰν ; . . .

2. Κρέας . . . Ψάρι . . . Αὐγά . . .

Κάθε πότε ἀγοράζετε κρέας ;

Τὶ εἶδος κρέας ἀγοράζετε συνήθως ;

Προτιμᾶτε παχὺ κρέας ; ἄπαχο κρέας ;

(Σημειώσατε διὰ τοῦ κύκλου).

Κάθε πότε ἀγοράζετε μπακαλιάρο ;

*Αγοράζετε άλλα είδη : μη νωπό ψάρι, καπνιστό, αλατισμένο, έντος ελαιολάδου, ζποξηραμένο ; (Σημειώσατε διά κύκλου τὰ είδη ποῦ αγοράζετε).

Κάθε πότε ;

Κάθε πότε τρώτε αὐγά ;

Ποῖος τρώει αὐτά ;

Πῶς μαγειρεύετε τὸ αὐγὸ διὰ τοὺς μεγάλους ;

Πῶς μαγειρεύετε τὰ αὐγά διὰ τὰ παιδιά ;

*Ἐάν μαγειρεύετε τὰ αὐγά κατὰ διάφορον τρόπον διὰ παιδιά, διατὶ κάμνετε αὐτὴν τὴν διάκρισιν ;

2. Ὀσπρια.

Τὶ εἶδος ὄσπρια προτιμοῦν εἰς τὴν οἰκογένειαν ;

Τὸ καλοκαίρι, κάθε πότε τρώτε ὄσπρια ; Τὸν χειμῶνα

*Ὅλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας τρώγουν τὰ ὄσπρια ; Ναι—*Ὁχι

Στραγγίζετε τὰ ὄσπρια ; Ναι—*Ὁχι

*Ἐάν Ναι, μήπως ὄλα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας τρώγουν τὰ ὄσπρια στραγγισμένα ;

4. Ἄρτος καὶ Δημητριακά. Μήπως τρώτε καὶ ἄλλο εἶδος ἄρτου ἐκτὸς ἐκείνου

τὸ ὁποῖον κατεγράφη ; Ναι—*Ὁχι

Ἐάν Ναι, τί εἶδους ἄρτος εἶναι αὐτός ;

Κατασκευάζετε «χόνδρον» Ναι—*Ὁχι

*Ἐάν Ναι, πόσας ὀκάδας κατ' ἕτος ; . . . ὀκάδας

(Σημειώσατε τὴν συνταγὴν διὰ τὴν κατασκευὴν «χόνδρου»).

Μαγειρεύετε ἐνίοτε μακαρόνια ; Ναι—*Ὁχι

*Ἄν *Ὁχι, διατὶ ; *Ἄν Ναι, πῶς τὰ μαγειρεύετε ;

*Ἐάν τὰ βράζετε, τί κάμνετε τὸ μακαρονόζουμο ;

*Αγοράζετε ποτὲ ρύζι ; Ναι—*Ὁχι

*Ἄν *Ὁχι, διατὶ ; . . . *Ἄν Ναι, διὰ ποῖον ; . . .

Πῶς μαγειρεύετε τὸ ρύζι ;

*Ἐάν τὰ βράζετε, τί κάμνετε τὸ ρυζόνερο ;

5. Λαχανικά καὶ Φρούτα.

Κάθε πότε τρώτε λαχανικά εἰς τὸ σπίτι σας

Ποῖα λαχανικά τρώτε φρέσκα ;

Μὲ ποῖον τρόπον μαγειρεύετε τὰ λαχανικά συνήθως ;

*Ἐάν τὰ βράζετε, χρησιμοποιεῖτε σόδα ; Ναι—*Ὁχι

*Ἐάν Ναι, διατὶ ; *Ἐάν *Ὁχι, πῶς τὰ διατηρεῖτε πράσινα ;

Τὰ ἀλατίζετε; Πρὶν ἀρχίσῃ νὰ βράζουν; Εἰς τὸ τέλος ; (Σημειώσατε ἐντὸς κύκλου).

Τί κάμνετε τὸ ζουμί τῶν λαχανικῶν μετὰ τὸ βράσιμο ;

Συνήθως τί φρούτα τρώγει ἡ οἰκογένειά σας τὸ καλοκαίρι ;

Τὸ χειμῶνα ;

Πόσον συχνά τρώτε φρούτα ;

Τὰ τρώτε συνήθως νωπά ; Μαγειρευμένα ; (Σημειώσατε διὰ κύκλου τὴν προτίμησίν σας). Τὰ ξεφλουδίζετε ; Ναι—*Ὁχι

*Ἐάν Ναι, διατὶ . . . *Ἄν *Ὁχι, διατὶ

6. Γλυκίσματα.

Κάθε πότε τρώτε γλυκίσματα εἰς τὴν οἰκογένειάν σας ;

Εἶναι σπιτικά, ἢ τὰ αγοράζετε ;

- "Αν είναι σπιτικά, ποια είναι τὰ πλέον συνηθισμένα γλυκά σας ;
Ποῖος τρώει τὰ περισσότερα γλυκά ;
7. Ολιγοπνευματώδη ποτά.
Πίνουν κρασί τὰ παιδιά σας ; Ναι—"Όχι . . .
Τσικουδιά ; Ναι—"Όχι . . .
8. Ποτά (ροφήματα)
"Εκτός τοῦ γάλακτος τί ἄλλα ζεστά πίνετε εἰς τὸ σπίτι σας ;
Ποῖος τὰ πίνει ;
Πίνετε νερό κατὰ τὰ γεύματα ; . . . Ναι—"Όχι . . .
9. Συνήθειαι καὶ "Εθιμα.
"Ετοιμάζετε εἰδικὰ φαγητὰ δι' . . . ἡμέρας ; Ναι—"Όχι . . .
"Εάν Ναι, Ποια εἶναι αὐτά ;
Ποῖον εἶναι τὸ φαγητὸν τῆς προτιμήσεως τῆς οἰκογενείας σας ;
Καταναλίσκετε εἰδικὰ γλυκίσματα δι' εἰδικὰς ἡμέρας ; Ναι—"Όχι . . .
"Εάν Ναι, —τί εἶδος ;
Κρατᾶτε τὰς νηστείας εἰς τὴν οἰκογένειαν σας ; Ναι—"Όχι . . .
"Αν Ναι, πόσας φορές κατ' ἔτος ;
Συνήθως νηστεύετε τὴν Τετάρτην καὶ τὴν Παρασκευὴν ; Ναι—"Όχι . . .
Τὰ παιδιά τηροῦν τὰς νηστισίμους ἡμέρας ; Ναι—"Όχι . . .
"Αν "Όχι, διατί ;
Τί τρώτε εἰς τὴν οἰκογένειαν σας, ὅταν νηστεύετε ;
Κάθε πότε δυνατόν νὰ ἔχετε φιλοξενουμένους ;
Πόσον χρονικὸν διάστημα μένουں εἰς τὴν οἰκίαν σας οἱ φιλοξενού-
μενοι σας ;
Φέρνουν τροφίμα εἰς τὸ σπίτι σας κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς φιλοξενίας
σας ; Ναι—"Όχι—"Εάν Ναι, τί φέρνουν συνήθως ;
Ποίας ἡμέρας συνήθως ἔχετε φιλοξενουμένους ;
"Απασχολεῖτε ποτε ξένους ἐργάτας εἰς τοὺς ἀγρούς σας διὰ νὰ σᾶς
βοηθήσουν ; Ναι—"Όχι . . .
"Εάν Ναι, κάθε πότε ;
Τρώγουں μαζύ σας ; Ναι—"Όχι . . .
"Αν Ναι, τί φαγητὰ τοὺς προσφέρειτε ;
Θεωρεῖτε ἱκανοποιητικὸν τὸ διαιτολόγιον τῆς οἰκογενείας σας ; . . .
Τί φρονεῖτε ὅτι πρέπει νὰ προσθέσετε εἰς τὸ διαιτολόγιον τῆς οἰκογε-
νείας σας, διὰ νὰ καταστήσητε αὐτὸ ἱκανοποιητικόν.
Φρονεῖτε ὅτι τὸ διαιτολόγιον τῶν παιδιῶν πρέπει νὰ εἶναι διάφορον ἀπὸ
τὸ τῶν ἀνηλίκων ; Ναι—"Όχι . . . "Αν Ναι, διατί ;
Κατὰ τὴν γνώμην σας, τί χρειάζονται τὰ παιδιά σας, κυρίως, διὰ νὰ
ἀναπτύσσωνται κατὰ τρόπον ἱκανοποιητικόν ;
Μήπως κανένα ἀπὸ τὰ παιδιά σας ἐπήγυν εἰς θερινὰς κατασκηνώσεις
τῶν σχολείων ; Ναι—"Όχι . . .
Συνήθως εἶναι ὑγιᾶ τὰ παιδιά σας ; Ναι—"Όχι—"Αν "Όχι ἀπὸ τί συνή-
θως ὑποφέρουں
Πόσο συχνὰ ἀρρωσταίνουں ;
Ποῖαν ἀναφυχὴν ἔχει συνήθως ἡ οἰκογένειά σας ; . . . Κάθε πότε . . .

ΔΕΛΤΙΟΝ Ια

ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΡΟΦΙΜΩΝ ΕΠΤΑΗΜΕΡΟΥ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟΥ ΔΙΑΙΤΟΛΟΓΙΟΥ

ΙΔΡΥΜΑ ΡΟΚΦΕΛΛΕΡ

Γενική Έρευνα, Κρήτης

Τρόπος ζυγίσεως

*Απόρρητον

Τò Δελτίον τούτο δέον νά παραδοθῆ εἰς τὴν οἰκοκυρὰν πρὸς συμπλήρωσιν μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ ἀπογραφέως.

Νομός Ὄνομα τοῦ ἀπογραφέως

*Ἐπαρχία . . . Πόλις ἢ χωρίον

Δῆμος ἢ Κοινότης . . . *Ἀριθ. οἰκίας

*Ἡμερομ. ἐνάρξεως καταγραφῆς τροφίμων

*Ἡμερομ. λήξεως καταγραφῆς τροφίμων

Α' ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΠΡΟΜΗΘΕΙΑΣ ΤΡΟΦΙΜΩΝ

(2 σελίδες)

Τò γεῦμα μετὰ τὸ ὅποῖον ἔγινεν ἡ ἀπογραφή.

*Ἡμερομηνία ἐνάρξεως καταγραφῆς τροφίμων

*Ἡμερομηνία λήξεως καταγραφῆς τροφίμων

Τμήμα I

*Υπάρχοντα τρόφιμα κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς ἀπογραφῆς

Κόστος

Εἶδος τροφίμων, βάρος, προέλευσις
Κατὰ σύνολον — μονάδα

Τμήμα II

*Υπάρχοντα τρόφιμα κατὰ τὴν λήξιν τῆς ἀπογραφῆς

Κόστος

Εἶδος τροφίμων, βάρος, προέλευσις
Κατὰ σύνολον — μονάδα

Κ.Α.Π.

Β' ΤΡΟΦΙΜΑ ΕΙΣΚΟΜΙΣΘΕΝΤΑ ΕΙΣ ἩΜΕΡΑΝ ΜΗ ΑΠΟΓΡΑΦΙΚΗΝ

(7 σελίδες—1 σελὶς δι' ἐκάστην ἡμέραν τῆς εβδομάδος)

*Ἡμερομηνία *Ἡμέρα τῆς εβδομάδος

ΚόστοςΠλεονάζοντα τρόφιμα

Εἶδος τροφίμων Βάρος Προέλευσις Κατὰ Μονάδα Σύνολον Εἶδος Βάρος Παρατηρήσεις

Γάλα, τυρὶ
Κρέας, ψάρι,
αὐγὰ
*Ὄσπρια
*Ἄρτος

Δημητριακά
 ΄Αλευρον
 Ρύζι
 Λίπη
 ΄Ελαια
 Φρούτα και
 λαχανικά
 Γλυκίσματα,
 ζάχαρις κλπ.
 Οίνοπνεύματα
 ποτά

Σημειώσεις: Σημειώσατε εις την μερίδα «Παρατηρήσεων» πῶς διατεθῆσαν τὰ πλεονάζοντα τρόφιμα, ἐπίσης τὰ εἰσκομισθέντα διὰ τὴν διατροφήν τῶν πουλερικών ἢ ἄλλων ζῶων.

Γ' ΚΑΤΑΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΥΠΟ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

ΚΑΤΑΝΑΛΩΘΕΝΤΩΝ ΤΡΟΦΙΜΩΝ ᾽Αριθ.

Ἡμερομηνία	Ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος	Μέλος οἴκου.	Γεῦμα τῆς ἡμέρας	Καταναλωθέντα τρόφιμα		
				Σχολεῖον	Ἄλλο	Κόστος
.
.
.
Κ.Α.Π.						

Δ' ΕΠΤΑΗΜΕΡΟΝ ΔΙΑΙΤΟΛΟΓΙΚΟΝ ΕΔΕΣΜΑΤΟΛΟΓΙΟΝ

(Τέσσαρες δίαιται σελίδες)

Ἡμερομηνία Ἡμερομηνία
 Ἑβδομάς Ἡμέρα Ἡμέρα

Πρόγευμα Ἐνηλίκων Παιδιῶν	Συστατικά	Βάρος	Φθορά	Συστατικά	Βάρος	Φθορά
Ἐνηλίκων Παιδιῶν						
Γεῦμα						
Ἐνηλίκων Παιδιῶν						
Δειλινό						
Ἐνηλίκων Παιδιῶν						

Δείπνον
Ἐνηλίκων
Παιδιῶν

Μετά τὸ δείπνον
Ἐνηλίκων
Παιδιῶν

Ε' ΣΥΝΤΑΓΗ (ΦΑΓΗΤΟΥ) δια :

*Αριθ. σερβιρισμάτων ἢ Τεμάχια

*Χρησιμοποιηθέντα
Συστατικά*

Ποσότης

Κόστος

. Κ.Λ.Π.

*Αναφέρατε τὸν τρόπον τῆς παρασκευῆς :

Σημείωσις : Ἐάν ἡ ποσότης τῶν συστατικῶν δὲν ἀναγράφεται εἰς δράμια, νὰ τὴν καταγράψετε εἰς τὸ μέτρον τῆς οἰκογενείας. Ἐπί παραδειγματι : Ζάχαρις 50 δράμια ἢ 10 κουταλιές σούπας—1 ὀκά=400 δράμια ἢ 1.280 γραμμάρια—1 δράμι=3,2 γραμμάρια.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Α ΟΓΡΑΦΙΚΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ Ι β, Ιουνοπιτών Υπόμνημα διὰ τὸ Γραφεῖον
ΕΠΤΑΗΜΕΡΟΣ ΔΙΑΙΤΟΛΟΓΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Νομὸς Κοινότης
 Ἐπαρχία Ἀριθ. οἰκογενείας
 Ἀριθμὸς διατεθέντων γευμάτων κατὰ τὴν διάρ-
 κειαν τῆς ἑβδομάδος

Κατανάλωσις τροφίμων (Ἀναφέρατε δράμια εἰς ἑκάστην στήλην 2-9)

Ἀριθμὸς Κώδικος	Εἶδη τροφίμων	Ἀρchoμένης τῆς Ἀπογραφῆς	Εἰσομι- σθέντα δια- κόουσις τῆς ἑβδομάδος	Καταναλω- θέντα ἐντὸς τῆς οἰκίας	Σύνολον ὑπαρχόν- των 2+3+4	Δῆσις , Ἀπογρα- φῆς	Πλεονά- ζοντα τροφιμα	Σύνολον μὴ κατανα- λωθέντων (6+7)	Ἐβδομαδιαῖον Σύνολον καταναλω- θέντων (5-8) (9)
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	

· Κ.Λ.Π.

ΔΕΛΤΙΟΝ Ε'

ΕΓΚΥΟΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ—ΔΙΗΜΕΡΟΣ ΔΙΑΙΤΟΛΟΓΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

ΔΕΛΤΙΟΝ ΣΤ'

ΘΗΛΑΖΟΥΣΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ — ΔΙΗΜΕΡΟΣ ΔΙΑΙΤΟΛΟΓΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Αι εις τὰ ὡς ἄνω Δελτία περιεχόμεναι πληροφορίες, θέλουσι τηρηθῆ ἀ-
στηρῶς ἀπόρητοι. Δὲν θὰ ἀποκαλυφθοῦν οὔτε εις Κρατικὰς οὔτε εις διωτι-
κὰς ὑπηρεσίας.

ΙΔΡΥΜΑ ΡΟΚΦΕΛΛΕΡ

Γενικὴ Ἔρευνα Κρήτης

- Νομὸς Ἀπογραφεὺς
 Ἐπαρχία Ἡμερομηνία
 Δῆμος ἢ Κρινωτής . . . Ἡμέρα τῆς ἑβδομάδος
 Χωρία
 Οἰκία
 Ἡλικία Βΐος (πρὸ τῆς ἐγκυμοσύνης)
 Ἀνάστημα Ὁ μὴν τῆς ἐγκυμοσύνης
 Βάρος (τωρινὸ)
 Ὑποφέρετε ἀπὸ ἀσθένειαν ; **Ναί—Ὅχι—**
 Ἐάν **Ναί**, ἀπὸ τί ;
 Ἀπὸ πότε ;
 Πρίζονται καμμιά φορά τὰ πόδια σας τὸ πρωί ; **Ναί—Ὅχι—**
 Εἰς τί ἀποδίδετε τοῦτο ; **Ναί—Ὅχι—**
 Ἐκτελεῖτε τὰς οἰκιακὰς ἐργασίας μόνη σας ;
 Ἐάν **Ὅχι**, ποῖος σὰς βοηθεῖ ;
 Μόνη σας κάμνετε τὴν πλύσιν τοῦ σπιτιοῦ ; . . . **Ναί—Ὅχι—**
 Ἐάν **Ναί**, κάθε πότε ; . . . Κατὰ ποῖον τρόπον ; . . .
 Μόνης σας ζυμώνετε ; . . . **Ναί—Ὅχι—**
 Ἐάν **Ναί**, κάθε πότε ; . . . Πόσα καρβέλια κάθε φορά ; . . .
 Τί εἶδος ψωμί τρώτε ; Μαῦρο ; . . . Ἄσπρο ; . . .
 Ἐάν τρώτε μαῦρο, ἀπὸ τί γέννημα εἶναι κατεσκευασμένο ; . . .
 Ἔχετε τρεχοῦμενο νερὸ εἰς τὸ σπίτι σας ; **Ναί—Ὅχι—**
 Ἐάν **Ὅχι**, ποῖος μεταφέρει τὸ νερὸ ἔξωθεν ;
 Ἐάν τὸ μεταφέρετε σεῖς, ἀπὸ ποῖαν ἀπόστασιν ;
 Εἰς μικρὰ ἢ μεγάλα δοχεῖα ;
 Πίνετε γάλα ; . . . **Ναί—Ὅχι—**
 Ἡ οἰκογένεια διαθέτει γαλακτοφόρον ἀγελάδα ; . . . **Ναί—Ὅχι—**
 Ἐάν **Ὅχι**, ἀγοράζετε γάλα διὰ τὸν ἑαυτὸν σας ; **Ναί—Ὅχι—**
 Ἐάν **Ναί**, τί εἶδους ; . . . Πόσῃ ποσότητι τὴν ἡμέραν ;
 Λαμβάνετε ὡς συσσίτιον τὸ γάλα λόγῳ ἐγκυμοσύνης, θηλασμοῦ
Ναί—Ὅχι—
 Ἐάν **Ναί**, τί εἶδους γάλα Πόσο πληρώνετε δι' αὐτό ;

- Τὸ πίνετε μόνη σας; Ναι—"Οχι—
 "Εάν "Οχι, ποῖος τὸ πίνει; . . .
 Τρῶτε αὐγά; . . . Ναι—"Οχι—"Εάν Ναι, κάθε πότε
 Κατὰ ποῖον τρόπον τὰ μαγειρεύετε; . . .
 Ποσάκις τῆς ἐβδομάδος τρῶτε κρέας; . . .
 Τὶ εἶδος κρέας τρῶτε συνήθως; . . .
 Κάθε πότε τρῶτε ψάρι; . . . Φρέσκο; . . . Παστό; . . . Καπνιστὲς ρέγγες
 Σαρδέλες βαρελιοῦ; Ψάρι ἐντὸς ἐλαιολάδου; (Σημειώσατε ἐντὸς κύκλου).
 Σὰς ἀρέσουν τὰ φαγητά σας μὲ πολὺ ἀλάτι; Ναι—"Οχι—
 Μεταχειρίζεσθε χονδρὸ ἀλάτι; Ναι—"Οχι—"Αν "Οχι, τί εἶδους; . . .
 Διατί; . . .
 Τὸν χειμῶνα πόσο συχνὰ τρῶτε ὄσπρια; . . . Τὸ καλοκαίρι; . . .
 Τὶ εἶδους ὄσπρια προτιμᾶτε; . . .
 Πῶς τὰ μαγειρεύετε; . . .
 Προσθέτετε ποτὲ σόδα; . . . Ναι—"Οχι—"Αν Ναι, διατί; . . .
 Σταχτόνερο; . . . Ναι—"Οχι—"Αν Ναι, διατί; . . .
 Στραγγίζετε ποτὲ τὰ ὄσπρια; . . . Ναι—"Οχι—"Αν Ναι, διατί;
 Χρησιμοποιεῖτε ἐλαιόλαδον, βούτυρο, μαργαρίνη διὰ τὸ μαγεῖν; . . .
 τῶν ὄσπριων; . . . (Σημειώσατέ το ἐντὸς κύκλου).
 Τρῶτε ποτε φρέσκο βούτυρο; . . . Ναι—"Οχι—"Αν Ναι, κάθε πότε; . . .
 Κάθε πότε τρῶτε τυρὶ; . . .
 Τὶ εἶδος λαχανικά τρῶτε συνήθως; . . .
 Κάθε πότε τρῶτε λαχανικά; . . .
 Προσθέτετε σόδα εἰς τὰ βραστά σας χόρτα; Ναι—"Οχι—"Αν Ναι,
 διατί; . . . "Αν "Οχι, τί κάμνετε διὰ νὰ τὰ διατηρήσετε πράσι-
 να; . . .
 Τί κάμνετε τὸ ζουμί ἀπὸ τὰ βραστά λαχανικά; . . .
 Τρῶτε ἄβραστη σαλάτα συχνά; Ναι—"Οχι—"Αν Ναι, τί εἶδος τὸ καλο-
 καίρι; . . . Τὸν χειμῶνα; . . .
 Προτιμᾶτε τὸ ξύδι ἢ τὸ λεμόνι εἰς τὴν βραστήν ἢ ἄβραστην σαλάτα
 σας; . . .
 Σὰς ἀρέσουν τὰ φρούτα; . . .
 Πόσον συχνὰ τὰ τρῶτε τὸ καλοκαίρι; . . . Τὸ χειμῶνα; . . .
 Τὰ τρῶτε ὠμά; . . . Ναι—"Οχι—"Αν "Οχι, πῶς τὰ τρῶτε; . . .
 Τὰ ξεφλουδίζετε; Ναι—"Οχι—"Αν Ναι, διατί; . . . "Αν "Οχι, διατί;
 Νηστεύετε κατὰ τὸ Δεκαπενταῦγουστον; Ναι—"Οχι—"Αν Ναι, τί τρῶτε
 κυρίως ἐκείνας τὰς ἡμέρας; . . .
 Πίνετε κρασί; . . . Ναι—"Οχι—
 Πίνετε τσικουδιά; Ναι—"Οχι—"Αν Ναι, κάθε πότε;
 Πίνετε ἄφθονο νερό; Ναι—"Οχι—
 Εἶσθε δυσκόλιος; Ναι—"Οχι—"Αν Ναι, πῶς ἀντιμετωπίζετε τὴν κατὰ-
 στασιν; . . .
 Πίνετε μπουρουνέλιον; Ναι—"Οχι—"Αν Ναι, πότε ἀρχίσατε νὰ τὸ πέρ-
 νετε; . . . Τί δόσεις καθ' ἐκάστην; . . .
 "Εχάσατε ποτε δόντια κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐγκυμοσύνης σας;
 Ναι—"Οχι—"Αν Ναι, ποῖα ἦτο ἡ αἰτία κατὰ τὴν γνώμην σας; . . .
 "Εχετε καλὴν ὄρεξιν; Ναι—"Οχι—

Ποσάκις τῆς ἡμέρας τρώτε ; . . .
 Τί φαγητά προτιμᾶτε κυρίως ;
 Τρέφεσθε καλῶς κατὰ τὴν γνώμην σας ; Ναι—"Οχι—"Αν "Οχι, διατί ; . .
 Τί νομίζετε ὅτι πρέπει νὰ προσθέσετε εἰς τὸ διατολόγιόν σας ;
 Συμβουλευέσθε μαιευτῆρα ; Ναι—"Οχι—"Αν Ναι, τί σας συνιστᾷ ὁ ἱατρός
 νὰ τρώτε ;
 *Ακολουθεῖτε τὴν συμβουλὴν του ; Ναι—"Οχι— "Αν "Οχι, διατί ;

Εἰδικῶς διὰ τὴν ἔγκυον γυναῖκα μόνον

Εἶπθε εὐτυχῆς διότι πρόκειται νὰ ἀποκτήσετε τέκνον ; Ναι—"Οχι— "Αν
 Ναι, διατί ; "Αν "Οχι, διατί ;

Εἰδικῶς διὰ τὴν θηλάζουσαν γυναῖκα μόνον

"Ἐχετε ἄφθονο γάλα ; Ναι—"Οχι—
 "Αν Ναι, ἀπὸ τὴν ἀρχὴν ; Ναι—"Οχι—
 "Αν "Οχι, ἀπὸ πότε ἤρχισε νὰ ἐλαττώνεται ; Ποῖα ἢ αἰτία κατὰ
 τὴν γνώμην σας
 *Ἐλάβατε ὀδηγίας ἀπὸ τὸν ἱατρὸν ἢ τὴν νοσοκόμον πῶς νὰ περιποιεῖσθε
 τὸ βρέφος σας ; Ναι—"Οχι—
 Τὸ βρέφος εἶναι ἱκανοποιημένο ἀπὸ τὴν ποσότητα τοῦ γαλακτος ; . . .
 Ναι—"Οχι—
 Χρησιμοποιεῖτε καὶ τὰ δύο σας στήθη ἐκάστην φορὰν πού δίδετε γάλα
 εἰς τὸ βρέφος σας ; Ναι—"Οχι—
 "Αν ἔχετε πλεονάζον γάλα, τί τὸ κάμνετε ;
 Ζυγίζετε τὸ βρέφος ; Ναι—"Οχι—
 *Ἀπὸ τῆς γεννήσεως καὶ ἐντεῦθεν τί βάρος ἐκέρδισε τὸ βρέφος σας ; . .
 *Ἐπὶ πόσον καιρὸν πρόκειται νὰ δώσετε ἰδικόν σας γάλα εἰς τὸ βρέφος
 σας ; Ναι—"Οχι— "Αν "Οχι, διατί ;
 Εἶναι χαρούμενο τὸ παιδί ὅταν τρώει γάλα ; Ναι—"Οχι—
 Θέλετε περισσότερα παιδιά ; "Αν "Οχι, διατί ;

ΓΕΝΙΚΗ ΕΜΦΑΝΙΣΙΣ

Ἀρίστη
 Καλὴ
 Μετρία
 "Οχι καλὴ

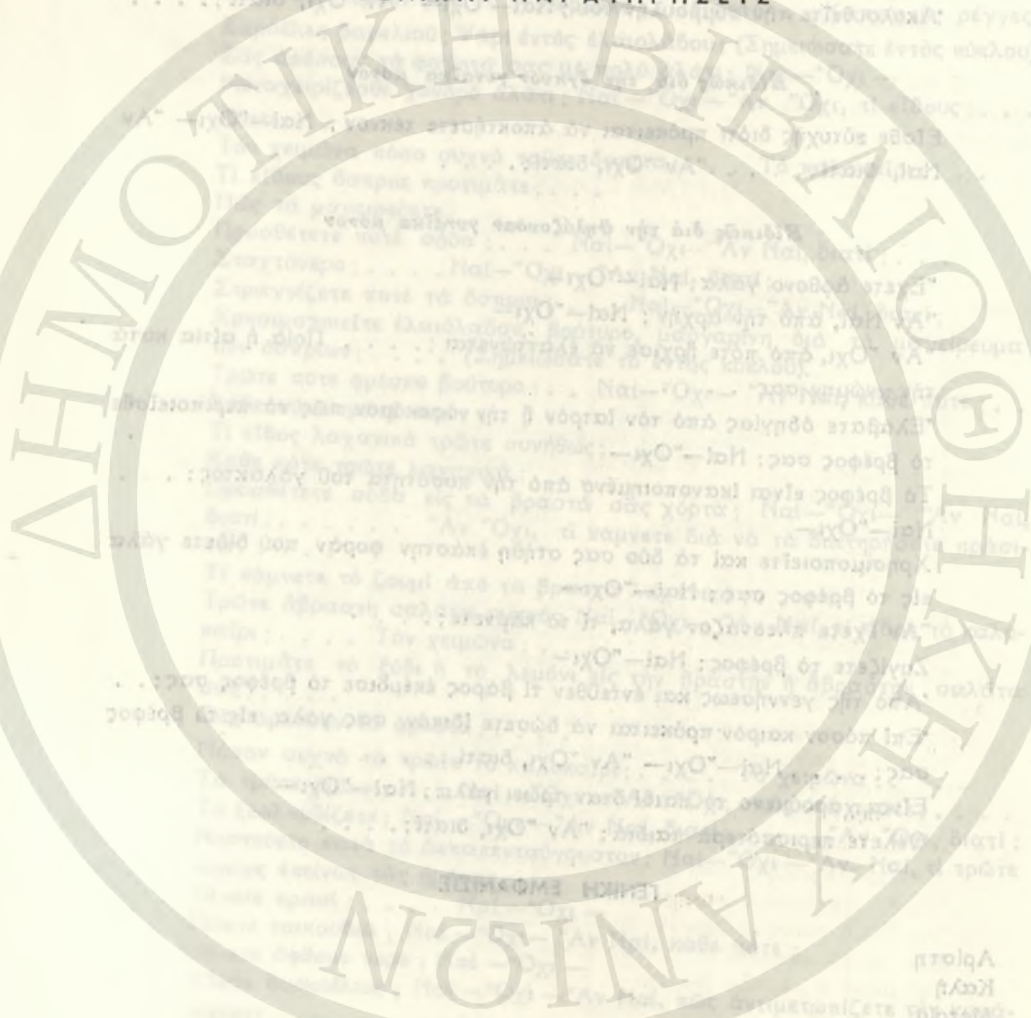
ΑΝΑΙΜΙΚΗ ΟΨΙΣ

*Ὠχρὸ τὸ πρόσωπο ; Ναι—"Οχι—
 *Ὠχρὰ τὰ χεῖλη ; Ναι—"Οχι—

ΔΟΝΤΙΑ

*Αριστα
Καλά
*Οχι καλή

ΓΕΝΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Αριστα
Καλά

*Οχι καλή

ΑΝΑΜΕΤΡΗΣΗ

*Οχι καλή
Καλά
Αριστα

Καταναλωθέντα τρόφιμα κατά τὰς δύο τελευταίας ἡμέρας
 'Ημερομηνία 'Ημέρα τῆς ἐβδομάδος

Γεῦμα	Καταναλωθεῖσα Τροφή	Τρόπος Μαγειρεύματος	Κυριώτερα Συστατικά	Ποσότης Συστατικῶν
Πρόγευμα				
Κολατσό πρωϊνὸ				
Γεῦμα				
*Απογευματινὸ κολατσό				
Δείπνον				

ΔΕΛΤΙΟΝ Ζ'

ΠΑΙΔΙΩΝ ΑΠΟ 3 - 6 ΕΤΩΝ

Διαιτολογικὴ ἔρευνα

Τὰ ἐπὶ τοῦ παρόντος Δελτίου ἀναγραφόμενα στοιχεῖα, θὰ τηρηθοῦν αὐστηρῶς μυστικά, δὲν θὰ ἀποκαλυφθοῦν δὲ εἰς Κρατικὰς ἢ καὶ Ἰδιωτικὰς ὑπηρεσίας.

ΙΔΡΥΜΑ ΡΟΚΦΕΛΛΕΡ

Γενικὴ Ἔρευνα Κρήτης

Νομὸς *Απογραφεὺς
 *Ἐπαρχία *Ἡμερομηνία
 Δῆμος ἢ Κοινότης *Ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος
 Κωμόπολις ἢ χωριό

Αἱ πληροφορίες θὰ παρασχεθοῦν παρὰ τῆς μητρός. *Ἐὰν τοῦτο δὲν εἶναι ἐφικτόν, ὑπὸ τῆς τροφῆς τοῦ παιδιοῦ. *Ἡ παρουσία τοῦ παιδιοῦ εἶναι ἀπαραίτητος, διὰ νὰ δυνηθῇ ὁ ἀπογραφεὺς νὰ σχηματίσῃ ἴδιαν ἀντίληψιν περὶ τῆς ἐν γένει ἐμφανίσεως αὐτοῦ.

Αἱ περὶ τοῦ παιδιοῦ πληροφορίες

*Ἡλικία

Φύλον

*Ἀνάστημα (τώρα)

*Ἀνάστημα (παρελθὸν ἔτος)

Τὸ παιδί ἐτράφη μὲ τὸ γάλα τῆς μητρός: Ναί—*Όχι—

Πόσην τροφήν λαμβάνει τὸ παιδί ἡμερησίως;

*Υπὸ μορφήν γάλακτος:

*Απὸ ἄλλας τροφάς;

Τρώγει γιαούρτη; Ναί—*Όχι—

*Ἐὰν Ναί, τί ποσότητα ἡμερησίως;

*Ἐὰν *Όχι, διατί;

Λαμβάνετε γάλα τοῦ συσσιτίου διὰ τὸ παιδί σας; Ναί—*Όχι—

- "Αν Ναι, τί είδος; . . . Κάθε πότε; . . .
- "Αν Όχι, από ποῦ προμηθεύσθε τὸ γάλα τοῦ παιδιοῦ; . . .
- Λαμβάνετε ἄλλα τρόφιμα ἀπὸ τὸ συσσίτιον, ἐκτός ἀπὸ τὰ γάλα
Ναί—Όχι— "Αν Ναι, τί τρόφιμα; . . .
- Πόσα πληρώνετε; . . .
- Χρησιμοποιεῖτε ποτέ γάλα σκόνι; Ναί—Όχι— "Αν Ναι, πῶς τὸ χρη-
σιμοποιεῖτε; . . .
- Τὸ παιδί σας ἔλαβε ποτε μωρουνέλαιον; Ναί—Όχι— "Αν Ναι, ἐπὶ
πόσον χρονικὸν διάστημα; . . .
- Πῶς διατηρεῖτε τὸ μωρουνέλαιον; . . .
- Τὸ παιδί εἶναι ὑγιές; Ναί—Όχι— "Αν Όχι, ἀπὸ τί ὑποφέρει; . . .
- "Υπέστη ἐγχειρήσιν ἀμυγδαλῶν; Ναί—Όχι—
- Τὸ παιδί τρώγει αὐγά; Ναί—Όχι— "Αν Ναι, πόσα τὴν ἐβδομάδα; . .
- Τρώγει ὀλόκληρον τὸ αὐγὸ; Ναί—Όχι . . . "Αν Όχι, ποῖον μέρος
προτιμᾷ; . . .
- Πῶς εἰτοιμάζετε τὸ αὐγὸ γιὰ τὸ παιδί; . . .
- "Αγοράζετε τὸ αὐγὸ τοῦ παιδιοῦ; Ναί—Όχι—
- Τὸ παιδί τρώγει κρέας; Ναί—Όχι— "Αν Όχι, διατί; . . . "Αν Ναι,
κάθε πότε; . . .
- Τί κρέας; . . . Τί ποσότητα κάθε φοράν; . . .
- Πῶς μαγειρεύετε τὸ κρέας; . . .
- "Όταν βράζετε τὸ κρέας, τὸ ξαφρίζετε; Ναί—Όχι—
- Τὸ παιδί τρώει ψάρι; Ναί—Όχι— "Αν Ναι, κάθε πότε; . . Τί ψάρι; . .
- Τὸ παιδί τρώει ὀσπρία; Ναί—Όχι— "Αν Ναι, κάθε πότε; . . .
- Πῶς τὰ μαγειρεύετε διὰ τὸ παιδί; . . .
- Τὸ παιδί τρώγει τυρὶ; Ναί—Όχι— "Αν Ναι, κάθε πότε; . . .
- Πῶς τὸ τρώγει; Ἄλεσμένο ἢ εἰς τεμάχια; (Σημειώσατε διὰ
κύκλου).
- Τί χρησιμοποιεῖτε διὰ τὴν μαγειρικὴν; Ἐλαιόλαδον, βούτυρον, ἢ μαργαρί-
νη; (Σημειώσατε διὰ κύκλου).
- "Αγοράζετε ποτέ φρέσκο βούτυρον διὰ τὸ παιδί σας; Ναί—Όχι—
- Τί είδους ψωμί τρώγει τὸ παιδί; . . . Τί ποσότητα ἡμερησίως; . . .
- Κάνετε φυργανιές διὰ τὰ παιδιά; Ναί—Όχι—
- Τὸ παιδί σας τρώγει μακαρόνια ἢ ἄλλα ζυμαρικά; Ναί—Όχι— "Αν
Ναι, πῶς τὰ μαγειρεύετε;
- "Αν τὰ βράζετε, τί κάμνετε τὸ μακαρονόζουμο; . . .
- "Αγοράζετε ρύζι διὰ τὸ παιδί; Ναί—Όχι— "Αν Όχι, διατί; "Αν Ναι,
πῶς τὸ μαγειρεύετε; . . .
- "Αν τὸ βράζετε, τί κάμνετε τὸ ρυζόνερο; . . .
- Τὸ παιδί τρώγει λαχανικά; Ναί—Όχι— "Αν Όχι, διατί; . . "Αν Ναι,
τί λαχανικά τρώγει; . . . Κάθε πότε; . . .
- Μαγειρεύετε τὰ λαχανικά διὰ τὸ παιδί; . . .
- Πρέσθετε σόδα εἰς τὸ βράσιμο τῶν λαχανικῶν; Ναί—Όχι— "Αν Ναι,
διατί; "Αν Όχι, τί κάμνετε διὰ νὰ διατηρήσετε τὰ λαχανικά πρά-
σινα; . . .
- Ρίπτετε τὸ ἀλάτι εἰς τὴν ἀρχὴν ἢ εἰς τὸ τέλος; Τί είδους ἀλάτι μεταχει-
ρίζεσθε; . . .
- Τί κάμνετε τὸ ζουμί ἀπὸ τὰ βραστά λαχανικά; . . .

Τὸ παιδί πῶς τρώγει τὰ λαχανικά ; Ὀλόκληρα, κομμένα ἢ ἀλεσμένα ; (Σημειώσατε διὰ κύκλου).

Τρώγει ἄβραστη σαλάτα ; Ναι—᾽Οχι—᾽Αν Ναι, τί εἶδους ; . . .

Πῶς δίδετε τὴν τομάτα εἰς τὸ παιδί σας ; . . .

Τί βάζετε ; Ξύδι ἢ λεμόνι εἰς τὴν σαλάτα καὶ τὰ λαχανικά ; . . .

Τὸ παιδί τρώγει φρούτα ; Ναι—᾽Οχι—᾽Αν ᾽Οχι, διατί ; ᾽Αν Ναι, κάθε πότε τρώγει φρούτα ; . . . Τί φρούτα τὸ θέρος ; . . . Τί φρούτα τὸν χειμῶνα ; Τὰ τρώγει ὠμά ; Ναι—᾽Οχι—᾽Αν ᾽Οχι, πῶς τὰ ψήνετε ; . . .

᾽Αν Ναι, τὰ ξεφλουδίζετε ; Ναι—᾽Οχι—

Τὸ παιδί ὑποφέρει ἀπὸ δυσεντερίαν ; Ναι—᾽Οχι—᾽Αν Ναι, κάθε πότε ; . . .

Δίδετε τσάϊ εἰς τὸ παιδί σας ; Ναι—᾽Οχι—᾽Αν Ναι, κάθε πότε ; . .

Διατί ; . . . ᾽Αν ᾽Οχι, διατί ;

Τί εἶδους τσάϊ μεταχειρίζεσθε ; Πραγματικὸ τσάϊ ; Τσάϊ τοῦ βουνοῦ ; (Σημειώσατε διὰ κύκλου).

Δίδετε εἰς τὸ παιδί σας κρασί ; Ναι—᾽Οχι—

Τὸ παιδί σας τρώγει γλυκίσματα ; Ναι—᾽Οχι—᾽Αν Ναι, κάθε πότε ; . .

Τί γλυκά ; . . .

Πόσο νερὸ πίνει καθ' ἑκάστην ; . . . Πίνει νερὸ κατὰ τὰ γεύματα ; Ναι—᾽Οχι—

Ναι—᾽Οχι—

Τὸ πηγαίνετε κάθε τόσο εἰς ἓνα παιδικὸν σταθμὸν ὑγιῶν παιδιῶν ;

Ναι—᾽Οχι— ᾽Αν ᾽Οχι, διατί ; . . . ᾽Αν Ναι, ἀκολουθεῖτε τὰς δη-
γίας τοῦ ἱατροῦ ἢ τῆς νοσοκόμου σχετικῶς πρὸς τὸ παιδί ; Ναι—᾽Οχι—

ΓΕΝΙΚΗ ΟΨΙΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Ἀρίστη

Καλῆ

Μετρία

᾽Οχι καλῆ

ΟΨΙΣ ΑΝΑΙΜΙΚΗ

Πρόσωπο ὠχρὸ ; Ναι—᾽Οχι—

Χεῖλη ὠχρά ; Ναι—᾽Οχι—

ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΟΤΗΣ

᾽Εξυπνο, σβέλτο

Νωθρὸ

ΔΟΝΤΙΑ

᾽Αριστα

Καλὰ

᾽Οχι καλὰ

Καταναλωθέντα τρόφιμα κατά τās τελευταίας δύο ημέρας
 'Ημερομηνία 'Ημέρα τής εβδομάδος

Γεῦμα	Καταναλωθεῖ- σα τροφή	Τρόπος μα- γειρεύματος	Κυριώτερα συστα- τικά στοιχεῖα	Ποσότης τῶν συστατικών
Πρόγευμα				
Πρωῖνό κολατσό				
Γεῦμα (μεσημβρίας)				
*Απογευματινό κολατσό				
Δείπνον				

ΔΕΛΤΙΟΝ Η'

ΠΑΙΔΙΑ 7 - 19 ἔτων. ΔΙΗΜΕΡΟΣ ΔΙΑΙΤΟΛΟΓΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

Τὰ εἰς τὸ παρὸν δελτίον ἀναγραφόμενα στοιχεῖα θὰ τηρηθοῦν αὐστη-
 ρῶς ἐμπιστευτικά, δὲν θὰ ἀποκαλυφθοῦν δὲ εἰς Κρατικὰς ἢ καὶ Ἰδιωτικὰς ὑπη-
 ρεσίας.

ΙΔΡΥΜΑ ΡΟΚΦΕΛΛΕΡ

Γενικὴ Ἔρευνα Κρήτης

Νομός 'Απογραφεὺς
 'Επαρχία 'Ημερομηνία
 Δήμος ἢ Κοινότης 'Ημέρα τής εβδομάδος
 Κωμόπολις ἢ χωριό

Διὰ παιδιὰ μέχρις 8 ἔτων, ἡ μητέρα πρέπει νὰ εἶναι παρούσα κατὰ τὴν
 συνέντευξιν, διὰ νὰ παράσχη πληροφορίας σχετικῶς μὲ τὸ ἱστορικὸν τοῦ διαι-
 τολογίου τοῦ παιδιοῦ.

'Ηλικία

Φύλον

'Ανάστημα (τώρα)

Βάρος (τώρα)

Πηγαίνει στὸ σχολεῖο Ναι—'Οχι—

'Αν 'Οχι, τί δουλειὰ κάνεις;

Πόση ὥρα κάνεις διὰ νὰ πᾶς σχολεῖο; Εἰς τὴν δουλειὰ σου;

. (Σημειώσατε διὰ κύκλου).

Πεζῆ πηγαίνει ἐκεῖ; Πᾶς καβάλλα; (Σημειώσατε διὰ κύ-
 κλου).

Πόσας ὥρας κοιμᾶσαι τὸ εἰκοσιτετράωρον;

Συνήθως τί τρῶς διὰ τὸ πρόγευμά σου; Τρῶς τίποτα ἄλλο
 ἀνάμεσα εἰς τὰ γεύματα σου; Ναι—'Οχι—

'Αν Ναι, τί τρῶς; Τί εἶδους ψωμί; Μαῦρο; 'Ασπρο;
 (Σημειώσατε διὰ κύκλου).

Πόσο γάλα πίνεις καθ' ἑκάστην;

*Από άλλα φαγητά τι ποσότητα καταναλίσκεις ;
 Τρως αυγά ; Ναι—*Όχι—*Αν Ναι, κάθε πότε ;
 Κάθε πότε τρως κρέας ; Ψάρι Τι είδους κρέας ;
 Τι είδους ψάρι ; Μαγειρευμένο πώς ; (κρέας) . . . (ψάρι)
 Τι είδους δσπρια τρως ; Μαγειρευμένα πώς ; Τά τρως
 στραγγισμένα ένιote ; Ναι—*Όχι—
 Τρως λαχανικά ; Ναι—*Όχι— Κάθε πότε Τι είδους ;
 Πίνεις τó ζουμι άπό τά βραστά λαχανικά ; Ναι—*Όχι—
 Τι βάζετε εις τά λαχανικά ; Βούτυρο ; Λάδι ; (Σημειώσατε).
 Βάζεις λεμόνι ή ξύδι εις τά λαχανικά σου ; Τρως ώμάς σαλά-
 τας ; Ναι—*Όχι— *Αν Ναι, κάθε πότε ;
 Κάθε πότε τρως φρούτα ; Τι φρούτα τó καλοκαίρι ; Τι
 φρούτα τόν χειμώνα ; Πώς τά τρως τά φρούτα ; *Ωμά, μαγειρευ-
 μένα ; (Σημειώσατε διά κύκλου). Ξεφλουδίζεις τά φρούτα ; Ναι—*Όχι—
 Πίνεις κρασί ; Ναι—*Όχι—
 Πίνεις τσικουδιά ; Ναι—*Όχι—
 *Έχεις πιη ποτέ μουρουνέλατον ; Ναι—*Όχι—*Αν Ναι, επί πόσον χρονι-
 κόν διάστημα ;

ΓΕΝΙΚΗ ΕΜΦΑΝΙΣΙΣ

*Άριστη
 Καλή
 Μετρία
 *Όχι καλή

ΟΨΙΣ ΑΝΑΙΜΙΚΗ

Πρόσωπον ώχρόν ; Ναι—*Όχι—
 Χείλη ώχρά ; Ναι—*Όχι—

ΔΙΑΝΟΗΤΙΚΟΤΗΣ

*Έξυπνος σβέλτοσ
 Νωθρόσ

ΔΟΝΤΙΑ

Καλά
 *Όχι καλά

ΓΕΝΙΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

ΤΑ ΚΑΤΑ ΤΑΣ ΔΥΟ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑΣ ΗΜΕΡΑΣ ΚΑΤΑΝΑΛΩΘΕΝΤΑ ΤΡΟΦΙΜΑ

Ἡμερομηνία Ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος

Γεῦμα	Καταναλωθεῖσα τροφή	Τρόπος μαγειρεύματος	Κυριώτερα συστατικά	Ποσότης συστατικῶν
Πρωϊνὸ κολατσό				
Γεῦμα				
*Απογευματινὸ κολατσό				
Δείπνον				

ΠΡΟΣΘΕΤΑ ΔΕΛΤΙΑ

*Ἄλλα δελτία τὰ ὅποια ἐχρησιμοποιήθησαν χωρὶς νὰ ὑπάρχη διπλότυπον αὐτῶν ἐνταῦθα, εἶναι τὸ Ια, διὰ τοῦ ὁποίου παρέχεται παραστατικὴ εἰκὼν καταγραφῆς τροφίμων καὶ ἀπογραφῆ τῶν ἐνδυμάτων, οἰκιακῶν ἐφοδίων καὶ ἐπίπλων.

Τὸ τῆς δι' εἰκόνων παραστατικῆς καταγραφῆς Δελτίον ἐπταήμερου διαιτολογίου, ἐχρησιμοποιήθη μερικῶς μόνον ὑπὸ δύο οἰκογενειῶν ἀπὸ τὰς 128 καταγραφὰς τροφίμων. Αἱ οἰκογένειαι πού ἐγνώριζον ἀνάγνωσιν καὶ γραφήν, ἐπροτίμησαν τὰ ἄλλα Δελτία, ἄλλαι δὲ συνεπλήρωσαν τὰ Δελτία τῶν μὲ τὴν βοήθειαν τῶν ἀπογραφέων.

Τὰ Δελτία τῆς ἀπογραφῆς ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς 128 οἰκογενείας πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπαρχόντων εἰδῶν κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀπογραφῆς καὶ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀποκτηθέντων κατὰ τὸ 1948. Τὰ ὡς ἄνω πληροφορικὰ στοιχεῖα, ἐλήφθησαν διὰ τὰ 29 κυριώτερα εἶδη ρουχισμοῦ καὶ χρειωδῶν βρεφῶν διὰ 30 κυριώτερα εἶδη οἰκιακῆς ἐπιπλώσεως διὰ 33 εἶδη τραπέζης διὰ 44 εἶδη κουζίνας καὶ διὰ 30 κυριώτερα εἶδη ρουχισμοῦ ἀνδρῶν, ἀγοριῶν κοριτσιῶν καὶ γυναικῶν.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3

ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑΝ ΤΗΣ ΚΡΗΤΗΣ

Παραλλήλως προς την εύγνωμοσύνην την οποίαν εκφράζομεν προς τοὺς συνεργάτας μας, εἰς ἄλλο μέρος τοῦ παρόντος βιβλίου, ὀφείλομεν νὰ δηλώσωμεν μὲ ἰδιαιτέραν ἔμφασιν τὴν πολυτιμωτάτην συμβολὴν τοῦ Δρος W.A. McIntosh, ὡς πρὸς τὴν ὀργάνωσιν καὶ ἐκτέλεσιν τῆς Ἑρεύνης.

Εἶναι ἀνεκτίμητος ἡ συμπαράστασις εἰς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ κατεύθυνσιν μιᾶς ἐρεύνης εἰς ξένην χώραν, τῶν Ἀμερικανῶν, οἵτινες ἔζησαν πολλὰ ἔτη εἰς τὴν περιοχὴν αὐτήν. Οἱ κ. κ. Clayton Whipple, Print Hudson, William Tait, ἅπαντες μέλη τοῦ προσωπικοῦ τῶν Ὁργανώσεων AMAG καὶ ECA καὶ Daniel E. Wright τῆς WHO, συγκαταλέγονται μεταξὺ τῶν πολυτιμωτέρων συμπαροστατῶν μας εἰς τὸ ἔργον τῆς Ἑρεύνης. Ὁ γράφων, ὄλως ἰδιαιτέρως εὐχαριστεῖ τὴν Δίδα Frances Riley, στέλεχος τῆς κοινωνικῆς προνοίας, διὰ τὴν προκαταρκτικὴν ἐργασίαν της, σχετικῶς πρὸς τὴν μελέτην περὶ Κρήτης καὶ Κρητῶν. Ἡ διετὴς παραμονὴ τῆς Δίδος Riley ἐν Κρήτῃ ὡς μέλους τῆς ΟΥΝΡΑ, ὑπῆρξεν ἡ ἀφειτηρία διὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ προγράμματός μας διὰ τὴν Ἑρευναν ἐπὶ τῆς νήσου.

Πρέπει, ἐπίσης, νὰ ἐξαρθῇ ἰδιαιτέρως ἡ ἀξιέπαινος προσπάθεια τῶν Ἑλλήνων συνεργατῶν, οἵτινες ὑπὸ τὴν ἰδιότητα τῶν συμβούλων Κρατικῶν Ὑπηρεσιῶν καὶ ἄλλων Ὁργανισμῶν, συνέβαλον εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου τῆς Ἑρεύνης μας. Ἴδου τὰ ὀνόματα τῶν κυριωτέρων ἐξ αὐτῶν: Δρ. Πᾶνος Ἀναγνωστόπουλος, κ. κ. Γ. Κάβουρας Κ. Καφᾶτος καὶ Σ. Γ. Μπουλνταδάκης τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας, Ο. Στεφόπουλος καὶ Δρ. Ε. Παπαντωνιάκης, τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ὑγιεινῆς, Δις Ἑλένα Σδρὶν, τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, κ. Κλέων Κραντωνέλλης, τοῦ Ὑπουργείου Ἀνασυγκροτήσεως, κ. Ἐμμ. Καβαλάκης, τοῦ Ὑπουργείου Δημοσίων Ἔργων καὶ κ. Γεώργιος Ἀρώνης, τοῦ Ὑπουργείου τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας.

Ἡ ἐπιτυχία διὰ τὴν διεξαγωγὴν ἐρεύνης εἰς ξένην χώραν, κατὰ μέγα μέρος ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν καλὴν μετάφρασιν καὶ ἐρμηνείαν τόσοσιν τῶν πληροφοριῶν ὅσον καὶ τῶν συμβάντων. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ἡ ἔρευνα τῆς Κρήτης ὑπῆρξεν ἐξαιρετικὰ τυχερῆ, ἐξασφαλίσασα ὁμάδα μεταφραστῶν, διεμη-

νέων, διοικητικών συμβούλων και έποπτών με άριστα προσόντα όπως : οί κ. κ. Γεώργιος Ναξάκης, Κων)νος Μαρκίδης, Ε. Γ. Τρίμης και Πέτρος Παραδομενάκης. Οί ανωτέρω έπλαισιώθησαν από έξ υπάλληλους του Γραφείου, άρίστους δακτυλογράφους και μεταφραστάς. Είκοσι εξέλέγησαν μεταξύ 20 υποψηφίων, κατόπιν συντόμων γραπτών και προφορικών έξετάσεων, εις την ταχύτητα και άκρβειαν του χειρισμού της Έλληνικής και Άγγλικής γραφομηχανής, καθώς και εις την μετάφρασιν έκ του Άγγλικού εις την Έλληνικήν και αντίστροφως.

Είναι περιττόν να έξαρθη ή μεγάλη σπουδαιότης της έξευρέσεως οδηγών αυτοκινήτων, πού να είναι γνώσται των δρόμων και να δύνανται να έκτελουν προσχεδιασμένα προγράμματα μετακινήσεως των άπογραφέων από Κοινοτήτος εις Κοινοτήτα ένιστε εις δύο και τρία δρομολόγια ήμερησίως.

Έν αντίθεσει πρός πλείστας άλλας περιοχάς της Εύρώπης, άπαν το προσωπικόν προθύμως έξετέλει οίανδήποτε πρόσθετον έργασίαν, όσάκις έπαρουσιάζετο ανάγκη.

Οί διάφοροι άνωτεροι υπάλληλοι ανά την Νήσον και εις τους Νομούς, έκπροσωπούντες τά Υπουργεία ίδίως της Γεωργίας, Συντονισμού, Παιδείας, Υγιεινής Έθνικής Οικονομίας, Οικονομικών, Άνασυγκροτήσεως, Δημοσίων Έργων, Άεροπορίας, Μεταφορών και Συγκοινωνίας προθύμως παρέσχον τάς ζητηθείσας πληροφορίας εις την ύπηρεσίαν της έρεύνης.

Πρός τούτοις οί υπάλληλοι της Τραπεζής, της Έλλάδος, της Άγροτικής Τραπεζής και της Έμπορικής Τραπεζής παρέσχον τάς σχετικές πληροφορίες περί της πιστωτικής και οικονομικής πολιτικής.

Άλλαι ύπηρεσίαι, αί όποίαι συνέβαλον εις την συγκέντρωσιν πληροφοριών, σχετικώς πρός την καλύτεραν κατανόησιν των προβλημάτων της Κρήτης ύπηρεξαν ή AMAG (Άμερικανική Άποστολή Βοηθείας πρός την Έλλάδα) και ή άνάδοχος της Οργάνωσις ECA. (Διαχειρίσις Οικονομικής Συνεργασίας), ή FAO, (Οργάνωσις Τροφίμων και Γεωργίας των Ηνωμένων Έθνών), ή WHO (Παγκόσμιος Οργάνωσις Υγείας) τό Ίδρυμα Έγγυς Άνατολής, ή UNRRA, αί στρατιωτικά Ύπηρεσίαι τό Γραφείον Διεθνούς Γεωργικής συνεργασίας του Άμερικανικού Υπουργείου της Γεωργίας, Τμήμα Έγγυς Άνατολής, τά Άμερικανικά Υπουργεία Έξωτερικών και Έμπορίου.

Κατωτέρω παρέχομεν κατάλογον ύπευθύνων Έλλήνων οΐτινες συνέβαλον εις τον καταρτισμόν και την συναρμολόγησιν των χειρογράφων πορισμάτων επί της Έρεύνης της Κρήτης.

ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΝ

1) *Έλληνες τεχνικοί σύμβουλοι.* — (Έκαστος προσέφερε τάς ύπηρεσίας του, εις χρονικόν διάστημα κυμαινόμενον από μιάν εβδομάδος ες δύο μήνας, ανάλόγως των αναγκών της Έρεύνης.

Οί κ. κ. Π. Άναγνωστόπουλος, Υπουργείου Γεωργίας, Άθήναι,

Κ. Μ. Κραντωνέλης, Υπουργείου Άνασυγκροτήσεως, Άθήναι.

Μ. Α. Στεφόπουλος, Υπουργείου Υγιεινής, Άθήναι.

Δις Έλένη Σδρίν, Υπουργείου Παιδείας, Άθήναι.

Γεώργιος Άρώνης, Υπουργείου Έθνικής Οικονομίας, Άθήναι.

Έμ. Καβαλάκης, Υπουργείου Δημοσίων Έργων, Χασιά.

Γεώργιος Κάβουρας, Υπάλληλος Γεωργικής Ύπηρεσίας, Άγ. Νικόλαος.

- Κ. Καφάτος, Γεωπόνος, Ἡράκλειον, Κρήτη.
 Σ. Γ. Βουλταδάκης, Γεωπόνος, Χανιά.
 Ι. Σ. Λεοντιάδης, Περιφερ. Δ/ντής Ὑπουργ. Ἀνασυγκροτήσεως, Χανιά.
 Δρ. Εὐγ. Παπαντωνάκης, Διευθυντής, Ὑγιεινῆς, Χανιά.
 Ε. Γερακάκης, Ἀγροτικῆς Τραπεζῆς, Χανιά.

- 2) *Προσωπικὸν τοῦ γραφείου (3 — 6 μηνῶν)*, κ. κ. Κωνσταντῖνος Μακρίδης, μεταφραστής, διερμηνεύς.
 Ἐπαμ. Τρίμης, Ἐπόπτης μεταφραστής, διερμηνεύς.
 Πέτρος Παραδομενάκης, μεταφραστής διερμηνεύς.
 Δίδες Βάσω Μπαλολάκη, δακτυλογράφος, μεταφράστρια, διερμηνεύς.
 Χρυσούλα Κανδανολέων » » »
 Κὰ Ρένα Παπαλεξάκη » » »
 Δις Μάτ—Μπάκ » » »
 Μαρία Παπαδάκη » » »
 Ἰολάνθη Ναξάκη » » »
 κ.κ. Μιχαὴλ Καρδαμάκης πολυγραφετῆς » » »
 Εὐάγγελος Παπαλεξάκης, ὄδηγός αὐτοκινήτου » » »
 Ἀριστοτέλης Λιονάκης » » »
 Ἐμμ. Σφακιανάκης » » »

- 3) *Ἀπογραφεῖς Γενικῆς Ἐρεῦνης* (ἐντόπιοι Κρήτες—6—7 ὁμάδες) διὰ τὰ Δελτία οικογενειῶν, ἀγροκτημάτων καὶ Κοινοτήτων, Δελτία Α, ΑΑΙ, Β, Γ), κ.κ.
 Παῦλος Παυλάκης, ἡλικία 22, ὁμιλεῖ Ἀγγλικά, δευτεροετής σπουδαστῆς Πολυτεχνείου Ἀθηνῶν, (Πολιτικός Μηχανικός).
 Σπῦρος Γαζῆς, ἡλικία 22, δευτεροετής Πολυτεχνείου Ἀθηνῶν (Ἀρχιτέκτων Μηχανικός).
 Παῦλος Κακούρης, ἡλικία 22, δευτεροετής Πολυτεχνείου (Ἀρχιτέκτων Μηχανικός) Ἀθῆναι.
 Κωνσταντῖνος Κονωτάκης, ἐτῶν 30, Πτυχιούχος Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, (Γεωπόνος.)
 Γεώργιος Χαροκόπος, ἐτῶν 29, ὁμιλεῖ ὀλίγα Ἀγγλικά, ἀπολυτήριον Γυμνασίου, ὑπηρέτησε 8 ἔτη εἰς τὸν στρατόν, ἐχρημάτισε διδάσκαλος εἰς σχολεῖον ἐπὶ ἓν ἔτος.
 Ἐλευθέριος Τσιβῆς, ἐτῶν 43, ἀξιωματικὸς ἑφεδρος, ἀπολ. Γυμνασίου.
 Ἡρακλῆς Σταβιανουδάκης, ἐτῶν 22, ἀπολυτήριον Γυμνασίου, ὑποψήφιος σπουδαστῆς Νομικῆς.
 Γεώργιος Σηφάκης, ἐτῶν 21 ὁμιλεῖ Ἀγγλικά, ἀπολ. Γυμνασίου, ὑποψήφιος φοιτητής.
 Θεόδωρος Ἀναγνωστόπουλος, ἡλικίας 20 ἐτῶν, τριτοετής σπουδαστῆς Πολυτεχνείου Ἀθηνῶν (Ἀρχιτέκτων Μηχανικός).
 Ἀντώνιος Κακατσάκης, ἐτῶν 21, ἀπολ. Γυμνασίου (διευθύνει ἀγρόκτημα).
 Μιχαὴλ Χατζάκης, ἐτῶν 20, ἀπολ. Γυμνασίου, (ἔχει κατάστημα ραδιοφῶνων, ἠλεκτρικῶν εἰδῶν).
 Δημήτριος Κακαβελάκης, ἐτῶν 21, ὁμιλεῖ Ἀγγλικά, ἀπολ. Γυμνασίου, δημοσιογράφος (ρεπόρτερ) σκοπεύει νὰ σπουδάσῃ νομικά.

- 4) *Ἀπογραφεῖς Διαιτολογικῆς Ἐρεῦνης ἀπὸ τὰ Χανιά*
 Ἐθελονταὶ ἀεδλφάι, ἐργάσθησαν ἀπὸ 6 ἕως 8 ἐβδομάδας διὰ τὸ ἑπτα-

ήμερον διαιτολόγιον, τῶν παιδιῶν τῶν ἐγκύων καὶ θηλαζουσῶν γυναικῶν, καὶ διὰ τὴν οἰκονομικὴν ἀπογραφὴν. (Ἀπογραφικὰ Δελτία ὑποδειγμάτων Ε, ΣΤ, Ζ, Η, Ι, Ια, καὶ Ιβ).

Δίδες Ρόδω Βρανάκη
Ἑλλη Κανταρτζόγλου
Ἡλέκτρα Λούπη
Στέλλα Ρενιέρη
Αἰμιλία Μαλανδράκη
Χρυσόβλα Παπαδάκη
Ἀφροδίτη Μαυριδάκη

5) Ἕτεροι Ἑλληνικοὶ Ὄργανισμοὶ καὶ Σύμβουλοι

Δρ. Φ. Κοπανάρης, Γενικὸς Διευθυντὴς Ὑγιεινῆς Ὑπουργείου Ὑγιεινῆς, Ἀθῆναι
Δρ. Γρηγόριος Α. Λιβαδάς, Διευθυντὴς Ὑγειονομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν.
Δρ. Σ. Καραμπέτσος, Γενικὸς Διευθυντὴς Ἱατρικῆς Περιθάλψεως.
Δρ. Καρακασώνης, Μηχανικὸς (Ὑγειονομικός).
κ. Πετράκης, Καθηγητὴς, Ἡράκλειον.
κ. Μαρκόπουλος Ὑγεινολόγος (Παγκοσμίου Ὁργανώσεως Ὑγείας).
κ. Γουλιέλμος Μουσοῦρος, Γεωργικῆς Ἐκπαιδεύσεως, Ὑπουργεῖον Γεωργίας, Ἀθῆναι.
κ. Δρ. Ἀγιοντάντης Διευθυντὴς Φυτολογίας, Ὑπουργεῖον Γεωργίας.
Δρ. Α. Πιεριακέας, Δ/ντὴς Πειραματικοῦ Σταθμοῦ Δημητριακῶν Μεσσαράς
κ. Α. Ξανθουδίδης Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς Γεωργίας.
κ. Τσόκαλης, Προϊστάμενος Προσωπικοῦ Ὑπουργεῖου Γεωργίας.
Δρ. Ἰωάννης Χατζηνικολάου, Ἐντομολόγος Ὑγειονομικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν
κ. Κ. Α. Δοξιάδης, Συντονιστὴς κατὰ τὰ ἔτη 1948—1949.
Μὲ τοὺς Συμβούλους καὶ ἀνωτέρους ὑπαλλήλους τῶν διαφόρων Ὑπουργείων, πρέπει νὰ ἀναφερθοῦν καὶ τὰ ὄνοματά τῶν κάτωθι ὀργανώσεων:
Ὑγειονομικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν
Σχολὴ Ἀδελφῶν Νοσοκόμων Ἐπισκεπτριῶν
Πατριωτικὸν Ἰδρυμα Κοινωνικῆς Προνοίας καὶ Ἀντιλήψεως (Π.Ι.Κ.Π.Α.)
Ἑλληνικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς
Ἑλληνικὴ Πολεμικὴ Περίθαλψις
Ἐθνικὴ Ἑλληνικὴ Ἀντιφυματικὴ Ὁργάνωσις
Ἰδρυμα Κοινωνικῶν Ἀσφαλίσεων (Ι.Κ.Α.)

6) Σύμβουλοι τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἀμερικανικῶν καὶ ξένων συμφερόντων

Clayton Whipple, Γεωργικῶν ὀπηρεσιῶν	AMAG—ECA
Print Hudson,	» » » »
J. D. Pope,	» » » »
William L. Tait, Περιφερειακῶν Ὑπηρεσιῶν	» »
Walter Packard, Μηχανικὸς ἀρδεύσεως	» »
M. Conlon, Διοικητικῶν Ὑπηρεσιῶν	» »
Dr. Oswald F. Hedley, Δ/τὴς Δημοσίας Ὑγείας	» »
Dr. Fred M. Love, Εἰδικὸς φυματιολόγος	» »
Daniel E. Wright, Μηχανικὸς Παγκοσμίου Ὁργανισμοῦ Ὑγείας—WHO	
Dr. Marshall Hertig, Ἐντομολόγος	» » » »

Mr. Bernstein, Μηχανικός

Laird Archer, Διευθυντής Ίδρύματος Έγγυς Άγατολης, Άθηναι

Dr. J. M. Vine, Προϊστάμενος Ίατρικών Ύπηρεσιών Παγκο-

σμίου Όργανώσεως Ύγείας

Helene Nussbaum, Άρχινοσοκόμος Όμάδος Φυματώσεως BCG και
της WHO—ICG

7) Διαιτολόγοι, έν Κρήτη και Η.Π.Α.

Άνδρομάχη Τσόγκα, τής FAO (Όργανώσις Τροφίμων και Γεωργίας),
Ύπουργείον Συντονισμού τής Ελλάδος, Άθηναι.

Δρ. Ζ. Ρ. Τρεμολιέρ, Προϊστάμενος Τμήματος Θρέψεως του Έθνικου

Ίνστιτούτου Ύγιεινής (45, όδός Cardinet, Παρίσι 17, Γαλλία)!

Έλένη Ν. Σδρίν, Διαιτολόγος Ύπουργείου Παιδείας, Άθηναι.

8) Άμερικανοί του Προσωπικού και αι έν Κρήτη άρμοδιότητες αυτών.

Περιφερειακός Διευθυντής επί των ζητημάτων διαθέσεως των πόρων, έκ-
παιδεύσεως, Γεωργίας, διοικήσεως και γενικής οικονομίας.

Dr. W. A. McIntosh, Δημοσίας Ύγείας.

Dr. Paul M. Densen, Στατιστικολόγος Ύγείας.

Irving B. Crosby, Γεωλόγος Ύδρεύσεως.

Dr. R. J. Jessen, Έντεταλμένος επί τής έν Κρήτη Δειγματοληπτικής

Έρεύνης, προπαρασκευής των άπογραφικών Δελτίων, συγκεντρώσεως
στοιχείων και τής στατιστικής αναλύσεως αυτών.

Norman V. Stand, άρμόδιος τής προετοιμασίας των Δελτίων Δειγματο-
ληψίας, Δήμων, και βοηθός διά την κατάρτισιν των άπογραφέων, καθώς
και τής έκδόσεως, άνακεφαλαιώσεως και αναλύσεως των δεδομένων έν
Άμερικη.

Joseph C. Dodson, άρμόδιος διά την έπιλογήν, κατάρτισιν και έποπτείαν
των άπογραφέων, καθώς και διά την συγκέντρωσιν των Δελτίων.

**9) Μέλη του Στατιστικού Έργαστηρίου του Κρατικού Κολλεγίου τής Άϊόβας, τα
όποια έβοήθησαν διά την πινακοποίησην και άνάλυσιν των δεδομένων
τής Κρήτης και διά την σύνταξιν των ύπομνημάτων:**

Dr. Raymond J. Jessen, Στατιστικολόγος τής Γεωργίας BAE, USDA,
Καθηγητής, Στατιστικόν Έργαστήριον του Κρατικού Κολλεγίου τής Άϊόβας

Norman V. Strand, Στατιστικολόγος τής Γεωργίας, BAE, USDA, Καθη-
γητής, Στατιστικόν Έργαστήριον Κρατικού Κολλεγίου τής Άϊόβας.

Συγγραφέυς βιβλίου έκ 869 πινάκων, έξαχθέντων άπό τα δεδομένα τής
Έρεύνης τής Κρήτης, έκ των όποιων έλήφθησαν οι πλείστοι έκ των πινά-
κων του παρόντος βιβλίου.

Βοηθοί έκδόσεως στατιστικού ύλικου και Δελτίων:

Donovan Thompson, John Monroe, John Hoffman, Mrs. Dorothy Cooke.

Διευθύνται των γραφείων ύπολογισμών και πινακοποιήσεων:

Mrs. Mary Clem, Mrs. Bertha Eastman.

Βοηθοί Γραμματεΐς:

Mrs. Margaret Kirwin, June Duffield, Mrs. Margaret Taylor Hoffman,

Mrs. Lydia White, Mrs. Margaret Willey.

18) Πρόσθετον Προσωπικόν (έν Η.Π.Α) συμβαλλόν εις την προπαρασκευήν

των βασικών ύπομνημάτων.

Dr. Calla Van Syckle, Οικονομολόγος επί της Καταναλώσεως Τροφίμων και Θρεπτικών Ουσιών.

Dr. E. Jean Learned Mickey, Οικονομολόγος επί της Καταναλώσεως Σταθμός Διαβίωσης.

Dr. Ralph H. Woods, Πρόεδρος Κρατικού Διδασκαλείου Έκπαίδευσης. Thelma J. Norris, Διαιτολόγος, FAO : Τρόφιμα και Θρέψις.

Dr. V. C. Valaoras, Ο.Μ.Ε. Βιοστατιστική.

Dr. Norman S. Buchanan : Συνδιευθυντής Κοινωνικών Έπιστημών, Ίδρυμα Ροκφέλλερ, Βοηθός εις την αναδιοργάνωσιν του ύλικου εις 1500 σελίδας, (δωδεκάτομος σειρά προκαταρκτικών ύπομνημάτων).

Dr. J. H. Willits, Διευθυντής των Κοινωνικών Έπιστημών, Ίδρυμα Ροκφέλλερ.

L. K. Soth, Έκδοτικού προσωπικού, Des Moines Register : έκδοτική συνεργασία.

George Soule, έκδοτική συνεργασία.

- 11) *Τὰ κατωτέρω πρόσωπα προσέφεραν μεγίστας υπηρεσίας* εις τὸ ἔργον διὰ τῆς ἐκ μέρους των παρακολουθήσεως τῶν ἀρχικῶν σχεδίων καὶ χειρογράφων μας, χωρὶς νὰ εὐθύνωνται διὰ τὰ τυχόν σφάλματα τοῦ ἐντύπου ύλικου.

Τροφίμων καὶ Θρέψεως :

Dr. Calla Van Syckle, Κρατικὸν Κολλέγιον Μίτσιγκαν, Ήστ Λάνσιγκ, Μίτσιγκαν.

Dr. J. R. Trémolières, Διεθνὲς Ίνστιτουτον Ὑγείας, Παρίσι.

Ἄνδρομάχη Τσόγκα, FAO, Ἀθήναι.

Thelma J. Norris, FAO, Οὐάσιγκτων, D.C.

Dr. George C. Payne, Διεθνὲς Ὑπηρεσία Ὑγείας—Ίδρυμα, Ροκφέλλερ.

Dr. William J. Darby, Ὑπηρεσία Διεθνούς Ἰατρικῆς Περιθάλψεως, Πανεπιστημίου Βάντερμπιλντ.

Dr. L. A. Maynard, Σχολὴ Διατροφῆς, Πανεπιστημίου Κόρνελλ.

Ὑγείας

Dr. G. K. Strobe, Διευθυντῆς τῆς Ὑπηρεσίας Διεθνούς Ὑγείας, Ίδρύματος Ροκφέλλερ.

Dr. A. J. Warren, Διευθυντῆς τῆς Ὑπηρεσίας Ἰατρικῆς Περιθάλψεως καὶ Δημοσίας Ὑγείας, Ίδρύματος Ροκφέλλερ.

Dr. Hugh H. Smith, Ὑπηρεσία Ἰατρικῆς Περιθάλψεως καὶ Δημοσίας Ὑγείας, Ίδρύματος Ροκφέλλερ.

Dr. W. A. McIntosh, Ὑπηρεσία Ἰατρικῆς Περιθάλψεως καὶ Δημοσίας Ὑγείας, Ίδρύματος Ροκφέλλερ.

Dr. M. C. Balfour, Ὑπηρεσία Ἰατρικῆς Περιθάλψεως καὶ Δημοσίας Ὑγείας, Ίδρύματος Ροκφέλλερ.

Dr. Paul M. Densen, Ὑπηρεσία Βιοστατιστικῆς Ἀνωτ. Σχολῆς Δημοσίας Ὑγείας, τοῦ Πανεπιστημίου Πίτσμπουργκ.

Ὁλοκληρωμένα χειρόγραφα (προκαταρκτικὰ σχέδια)

Dr. J. D. Black, Σχολὴ Littauer Δημοσ. Διοικήσεως τοῦ Πανεπιστημίου Χάρβαρντ.

Dr. T. W. Schultz, Πρόεδρος Ὑπηρεσίας Οικονομικῶν τοῦ Πανεπιστη-

μίου Σικάγου.

Dr. B. G. Βαλαώρας, Στατιστικολόγος, ειδικός της Βιοστατιστικής, 'Ηνωμένων 'Εθνών.

Κος Κ. Σ. Στεφανίδης, Γεωπόνος, OFAR, Ουάσιγκτων, D.C.

Κος Γ. Κουτσουμάρης, 'Αγροτικής Τραπέζης 'Ελλάδος, Πανεπιστήμιον Σικάγου.

Dr. E. Jean Learned, Οικονομολόγος επί της Καταναλώσεως του Κρατ. Κολλεγίου της 'Αϊόβας.

Carl Malone, Οικονομολόγος ειδικός επί αγροτικών ζητημάτων, Κρατ. Κολλεγίου Αϊόβας.

James J. Wallace, 'Εμπειρογνώμων επί 'Αγροτικής 'Οργανώσεως, Κρατ. Κολλεγίου της 'Αϊόβας.

Lauren K. Soth, Προσωπικού επί της Συντάξεως.

Robert K. Buck, 'Αγροκτηματίας, Ainsworth, 'Αϊόβας.

Norman V. Strand, Στατιστικόν 'Εργαστήριον, Κρατικόν Κολλέγιον της Πολιτείας 'Αϊόβας.

Dr. Raymond J. Jessen, Στατιστικόν 'Εργαστήριον του Κρατικού Κολλεγίου της Πολιτείας 'Αϊόβας.

Dr. Norman S. Buchanan, Συνδιευθυντής της 'Υπηρεσίας Κοινωνικών 'Επιστημών, 'Ιδρύματος Ροκφέλλερ.

Dr. Joseph H. Willits, Διευθυντής δια τας Κοινωνικάς 'Επιστήμας, 'Ιδρύματος Ροκφέλλερ.

12) Τελικόν Σχέδιον χειρογράφων

Dr. Joerph H. Willits, Διευθυντής δια τας Κοινωνικάς 'Επιστήμας, 'Ιδρύματος Ροκφέλλερ.

Mrs. Julia Carson, Βοηθός επί της Συντάξεως και 'Εκδόσεως.

Elizabeth Lyman, Βοηθός επί της Συντάξεως.

Patricia Harris, » » » »

Robert L. Williams, Χαρτογραφικόν 'Εργαστήριον Πανεπιστημίου Yale.

'Ιδιαιτέρως πρέπει να έξαρθη ή πρόθυμος συνεργασία των Νομαρχιακών,

Δημοτικών και Κοινοτικών υπαλλήλων δια την δημιουργίαν του έργου τούτου. Δέν πρέπει να λησμονώμεν και τους 765 οικογενειάρχας, αι οποίοι προσεφέρθησαν όλοψύχως προς έξυπνότητα του σκοπού μας.

Δέν πρέπει να παρέλθη άπαρατήρητος, ή μετά προσηλώσεως εις τό καθήκον συντονισμένη εργασία του προσωπικού των διαφόρων ύπηρεσιών του 'Ιδρύματος Ροκφέλλερ, ιδιαιτέρως δε της Γραμματείας των «Κοινωνικών 'Επιστημών», της Βιβλιοθήκης, του 'Αρχείου, και γενικώς των εργασιών του Γραφείου υπό την έποπτείαν των Miss Jenifer M. Hoyt και Miss Elna Campbell χάρις εις τας άόκνους προσπάθειάς των οποίων κατέστη δυνατή ή έκτύπωσις του βιβλίου τούτου. Τόσον ή διόρθωσις των τυπογραφικών δοκιμών όσον και σύνταξις του εύρετηρίου, έπραγματοποιήθησαν εις τά γραφεία των έκδόσεων του 'Ιδρύματος υπό την διεύθυνσιν του κ. Henry B. van Wesep.

1 ζυγάρι	0,0032 χιλιόγραμμο	
1 σπυρίον	100 λίτροι	26,417 γαλόνοι
1 λίτρο (400 άράρια)	1,25 χιλιόγραμμο	2,8219 λίβραι
1 λίτρος	0,64 μέτρα και	
	0,00580 μέτρα	2,29 πόδες

ВЕРНИКОТИМОН

This page contains a large, circular watermark with the text "ВЕРНИКОТИМОН" (Vernikotimon) written in a stylized font around the perimeter. The watermark is semi-transparent and overlaps the main text of the document. The main text, which is mostly illegible due to the watermark and low contrast, appears to be a list or index of names and titles, possibly related to a historical or scientific study. Some legible fragments include names like "Dr. Joseph H. Willits" and "Dr. J. H. Willits".

At the bottom of the page, there is a block of text that is also partially obscured by the watermark. It appears to be a concluding statement or a reference to a specific work or location, mentioning "Dr. J. H. Willits" and "University of California".

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟΙ ΠΙΝΑΚΕΣ

ΠΙΝΑΞ Α1. *Αμερικανικά αντίστοιχα των Διεθνών Σταθμών και Βαρών.

*Ερευνα Κρήτης, 1947

Μονάδες μετρήσεως	Σύμβολον	*Αναλογία Βασικής Μονάδες	Τό αντίστοιχον έν Η.Π.Α.
1 έκατοστόμετρον	cm.	01 μέτρον	0,3937 ίντσες
1 μέτρον	m.	βασική μονάς	3,2808 πόδες
1 χιλιόμετρον	km.	1,000 μέτρα	0,62137 μίλια
1 τετραγ. μέτρον	m ²	βασική μονάς	0,0002471 αϊηκερς
1 τετρ. χιλιόμετρον	km ²	1,000,000 τετρ. μετ.	0,3861 τετρ. μίλια
1 έκτάριον	ha.	10.000 τετρ. μετ.	2,471 αϊηκερς
1 λίτρα (ύγρα)	l.	βασική μονάς	0,26417 γαλόνια
1 εκατόλιτρον	hl.	100 λίτρα	26,417 γαλόνια
1 χιλιόγραμμαν	kg.	βασική μονάς	2,2046 λίτρα
1 γραμμάριον	gm. ²	0,01 χιλιόγραμμαν	0,0352736 ούγγιές
1 μετρικόν κιντάλιον	ql.	100 χιλιόγραμμα	220,46 λίβρες
1 μετρικός τόνος	M.T.	1000 χιλιόγραμμα	2,2040,6 λίβρες

ΤΟΠΙΚΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΟΡΟΙ

Μέτρα	*Αναλογία προς την βασικήν μονάδα	*Αντίστοιχον Η.Π.Α.
1 κοφίνι	24,064 ποικίλλει ανάλογως προς τό ζυγι- ζόμενον αντικείμενον	53,0515 λβίρες 0,00705 »
1 δράμι	0,0032 χιλιογράμμου	
1 κοιλόν	100 λίτρα	26,417 γαλόνια
1 όκα (400 δράμια)	1,28 χιλιόγραμμα	2,8219 λίβραι
1 πήχυς	0,64 μέτρα και 0,68580 μέτρα	2,25 πόδες

1 στρέμμα	0,10 έκταρία	0,2471 αἴηρες
1 ἐνετική λίτρα	0,480 χιλιόγραμμα	1,0582 λίβραι
1 ζύγιον ἢ φόρτωμα		
100 ὀκάδες	128 χιλιόγραμμα	282,1888 λίβραι
1 στάδιον	1 χιλιόμετρον	0,62137 μίλια

Ὀκάδες κατὰ στρέμμα=λίβραι κατὰ αἴηρες X 11,4202243

1 οὐγγιά=8,859 δράμια

1 λίβρα=131,748 δράμια

1 στρέμμα=1/4 αἴηκερ

1 κοιλὸν μέτρον χωρητικότητος, ἐν αἰθραί κώλου, χρησιμοποιούμενον εἰς τὰς ἀνατολικὰς χώρας ἰδίως διὰ τὰ σιτηρὰ (24—48 ὀκάδες).

Ἀντικείμενα	Ἰσόποσα τῶν μετρικῶν τόνων		Ἰσόποσα πρὸς μετατροπὴν μετρ. τὸν εἰς Ἡ.Π.Α.
	Μονὰς Ἡ.Π.Α.	Ἀριθ. λιβρῶν εἰς μονάδα Ἡ.Π.Α.	
Σίτος, γεώμηλα			
φασόλια	Μπουσελ	60	36,74333
Ἀραβόσιτος, σίκαλις	»	56	39,367857
Κεχρί	»	48	45,929167
Κριθή	»	32	68,89375
Βρώμη	»	61	36,100984
Καθαρισμένο ρύζι	»	45	48,991111
Ἀκαθάριστον ρύζι	»	478	4,612134
Ἐκκοκισμένος βάμβαξ	Μπάλες	478	1,537478
Ἀνεκκόκιστος βάμβαξ	»		

ΠΙΝΑΞ Δ2. Ἐκτιμήσεις τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης ἀπὸ 3000 π. Χ. ἕως 1948 μ.Χ.

Χρόνος	Πληθυσμός	Σημειώσεις
3000—1100 π. Χ. (Ἄρχαιοι χρόνοι)	1.200.000	Ὁ ἀπὸ 67 π.Χ.—300 μ.Χ. πληθυσμὸς ὑπολογίζεται ὅτι ἀνήρχετο εἰς μαγαλύτερον ἀριθμὸν ἀπὸ τὸν σημερινόν
μ.Χ. 1204—1669 (Ἐνετική ἐποχή)	900.000 (α)	
μ.Χ. 1204—1669	250.000 (β)	
1821	260.000 (β)	
1836	130.000 (β)	Μετανάστευσις καὶ Ἐλληνική Ἐπανάστασις
1865	210.000 (β)	κατὰ τὸν Spratt
1881	279.165 (β)	Ἀπογραφή τοῦ 1881
1900	301.273 (β)	» 1900 Ἰούνιος
1913	336.151 (γ)	Στοιχεῖ Β. Γ. Βαλαώρα
1920	346.584 (γ)	» » » »
1928	386.427 (γ)	Ἐλληνική ἀπογραφή 1929
1935	422.570 (γ)	Ἐλληνική ἐκτίμησις

1940	438.239 (γ)	»	ἀπογραφή 1940
1947	477.492 (δ)		
1948	475.800 (ε)		

Συμπεριλαμβάνει εκτίμησιν 3000 ατόμων, διαμενόντων εις ιδρύματα εκτός των οικογενειών.

- Πηγαί : α) «Αμερικάνικη Ἐγκυκλοπαίδεια», ἔκδοσις 1947 τομ. 8 σελ. 184.
 β) «Βρετανικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια», ἔκδοσις 1946 τομ. 6 σελ. 676 - 8.
 γ) Ὑπουργείου Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, «Annuaire Statistique de la Grèce» 1938. Τομ. X σελ. 76. Ἀθήναι, 1939. Στοιχεῖα Β. Γ. Βαλαώρα.
 δ) Ἐκτιμήσεις ἀπὸ δελεῖα τροφίμων Ὑπουργ. Ἐφοδιασμοῦ, Ἀθήναι.
 ε) Δειγματοληπτικὴ Ἐρευνα Κρήτης, Δελτίον Α. Οἰκογενειῶν.

ΠΙΝΑΞ Α3. Μέση μηνιαία βροχόπτωσης εἰς 5 μετεωρολογικοὺς Σταθμοὺς Κρήτης, 1894 - 1929 εἰς Ἴντσες.

Μῆν	Χανιά	Ἡράκλειον	Ἀνώγεια	Σητεία	Γεράπετρα
Ἀπρίλιος	1,14	1,07	2,14	0,60	0,32
Μάϊος	0,60	1,08	2,46	0,65	0,17
Ἰούνιος	0,09	0,07	0,24	,07	0,23
Ἰούλιος	0,02	0,04	0,08	,00	0,00
Αὐγουστος	0,13	0,28	0,56	,00	0,00
Σεπτέμβριος	1,27	0,70	0,67	0,35	0,20
Ὀκτώβριος	1,48	1,52	2,79	1,57	0,56
Νοέμβριος	4,79	3,92	6,19	3,08	1,23
Δεκέμβριος	6,64	3,62	9,15	3,67	1,56
Ἰανουάριος	5,07	3,37	8,47	3,51	2,06
Φεβρουάριος	3,96	2,82	6,80	2,69	1,13
Μάρτιος	2,64	1,80	4,69	1,77	0,60
Ξηρὰ ἐποχὴ (Ἀπρίλιος-Σ/βριος)	3,25	3,24	6,15	1,67	,92
Βροχερὰ ἐποχὴ Ὀκτώβριος-Μάρτιος	24,58	17,05	38,09	16,29	7,22
Ἐτήσιον σύνολον	27,83	20,29	44,24	17,96	8,14

Πηγή : Ὑπουργεῖον Ἀεροπορίας, Ἐθνικὴ Μετεωρολογικὴ ὑπηρεσία Ἀθηνῶν, Στοιχεῖα Διαχειρίσεως Οἰκονομικῆς Συνεργασίας.

ΠΙΝΑΞ Α4. Μέση μηνιαία βροχόπτωσης και θερμοκρασία εξ σταθμών Κρήτης, προπολεμικῶς εἰς Ἴντσες και θαθμοὺς Φαρενάϊτ.

Μῆν	Χανιά (1932- 1940)	Ἡράκλειον (1932- 1935)	Ἀνόγια (1932- 1940)	Σητεία (1933- 1940)	Ἱεράπετρα (1932- 1939)	Μεσαρῶ (1936- 1940)
ΒΡΟΧΟΠΤΩΣΙΣ						
Ἀπρίλιος	2,01	0,58	2,06	0,98	0,57	0,91
Μάϊος	0,54	0,60	1,06	0,31	0,32	0,32
Ἰούνιος	0,24	0,06	0,82	0,43	0,05	0,15
Ἰούλιος	0,08	0,00	0,17	0,04	0,00	0,04
Αὐγουστος	0,01	0,00	0,13	0,00	0,05	0,00
Σεπτέμβριος	0,39	0,03	0,68	0,16	0,10	0,22
Ὀκτώβριος	2,77	1,91	3,40	1,89	1,28	1,93
Νοέμβριος	2,22	3,00	6,67	3,29	3,16	4,61
Δεκέμβριος	4,38	1,68	7,18	3,66	3,51	5,58
Ἰανουάριος	4,42	3,97	8,72	3,91	5,36	4,17
Φεβρουάριος	3,14	2,83	7,22	2,66	2,43	3,42
Μάρτιος	2,30	0,63	3,64	1,49	1,44	4,16
Ξηρὰ ἐποχὴ (*Ἀπρίλιος-Σ/βριος)	3,27	1,27	4,92	1,92	1,09	1,68
Βροχερὰ ἐποχὴ (*Ὀκ/ριος-Μάρτιος)	19,23	14,02	36,83	16,90	17,18	23,87
Σύνολον ἐτήσιον	22,50	15,29	41,75	18,82	18,27	25,55

ΘΕΡΜΟΚΡΑΣΙΑ						
*Ἀπρίλιος	62,4	63,6	56,9	63,4	63,3	63,1
Μάϊος	68,3	69,7	63,6	69,3	70,0	70,3
Ἰούνιος	73,8	76,8	60,4	73,0	84,1	78,4
Ἰούλιος	81,2	80,2	74,3	80,2	84,1	82,0
Αὐγουστος	80,3	79,8	72,7	80,2	70,4	80,1
Σεπτέμβριος	75,3	76,0	66,2	76,3	72,3	77,2
Ὀκτώβριος	70,4	71,8	64,8	71,6	72,6	70,9
Νοέμβριος	63,0	67,0	55,7	64,1	64,8	62,4
Δεκέμβριος	56,5	58,5	48,8	58,9	58,6	55,6
Ἰανουάριος	53,3	53,6	45,3	55,8	55,5	52,3
Φεβρουάριος	54,0	54,2	45,9	55,8	55,8	53,7
Μάρτιος	56,5	57,4	49,5	57,9	58,4	56,3

ΠΙΝΑΞ Α5. Μέση θερμοκρασία, ύετός, και άριθμός βροχερών ήμερών κατά μή-
νας και έποχάς Χανιά, 1945—1948 μέσος όρος

Μήν	Μέση θερμοκρασία (βαθμοί Φαρενάϊτ)	Ύετός (ίντσες)	Άριθ. βροχερών ήμερών
Άπρίλιος	61	1.8	5
Μάιος	69	8.1	4
Ίούλιος	72	.1	2
Ίούλιος	79	έλαττον. από 01)	1
Αύγουστος	81	.8	1
Σεπτέμβριος	75	.4	3
Όκτώβριος	67	2.0	10
Νοέμβριος	62	4.1	18
Δεκέμβριος	55	5.9	22
Ίανουάριος	53	6.4	20
Φεβρουάριος	53	4.3	17
Μάρτιος	55	1.8	10
Ξηρά έποχή	73	3.2	16
Έποχή βροχών	59	24.5	97
Έτήσιον σύνολον	66	27.7	113

Πηγή: Σταθμός παρατηρήσεων Χανίων υπό τοϋ κ. Δημητρίου Δροσουλάκη Φεβρουά-
ριος 1949.

ΠΙΝΑΞ Α6. Έκτασις Κοινοτήτων και Δήμων, Κρήτη 1940

Έπιφάνεια (Είς τετρ. χιλιόμετρα)	Κοινοότητες και Δήμοι	
	Άριθμός	Ποσοστά
0.0- 4.9	90	16.4
5.0- 9.9	156	28.3
10.0-14.9	105	19.0
15.0-19.9	66	11.9
20.0-24.9	47	8.6
25.0-29.9	34	6.1
30.0-34.9	13	2.4
35.0-39.9	10	1.9
40.0-44.9	4	0.7
45.0-49.9	11	2.0
50.0-54.9	2	0.4
55.0-59.9	2	0.4
60.0-64.9	2	0.4
65.0-69.9	1	0.2
70.0-74.9	1	0.2
πλέον-75.0	6	1.1
Σύνολον	550	100.0

(Μέση : 15,08 τετραγωνικά χιλιόμετρα)

ΠΙΝΑΞ Α 7. Έπιφάνεια κατά Νομούς, Κρήτη 1940

Νομός	Έπιφάνεια		Ποσοστά
	Τετρ. χιλιόμετρα	Τετρ. μίλια	
Χανίων	2,471	954	30
Ρεθύμνου	1,481	572	18
Ήρακλείου	2,622	1,012	31
Λασηθίου	1,721	664	21
Σύνολον	8,295	3,202	100

Πηγή: Έπιφυλάκιον Ανασυγκροτήσεως, Χαρτογράφησις Κρήτης 1940.

ΠΙΝΑΞ Β Έψόμετρον τών Κοινοτήτων και Δήμων, Κρήτη 1948 (α)

Μέτρα	Έψος Πόδες περιπου (β)	Απαντες οί Δήμοι και αί Κοινότητες	
		Αριθμός	Ποσοστόν
0- 99	10- 327	79	13.6
100- 199	328- 655	79	13.6
200- 299	656- 988	100	17.4
300- 399	989-1311	105	18.1
400- 499	1312-1639	68	11.7
500- 749	1640-2460	89	15.4
750- 999	2461-3280	22	3.8
1000-1249	3281-4100	1	.2
Σύνολον		36	6.2
		579	100.0

(α) Το έψόμετρον διδεται δια τα κυριώτερα χωρία, έκτός δλίγων κοινοτήτων όπου υπάρχουν περισσότερα τής μιās μετρήσεως.

(β) Τα αρχικά είναι εις μέτρα.

Πηγή: Έπιφυλάκιον Ανασυγκροτήσεως.

ΠΙΝΑΞ Α9. Πληθυσμός, επιφάνεια εδάφους, ύψόμετρον καὶ ἀριθμοὶ οἰκογενειῶν τὸ 1940, Κοινότητες καὶ Δήμοι Δειγματοληπτικῆς Ἑρεύνης Κρήτης, 1948.

Ἑπαρχία	Κοινότης	Πληθ. (1940)	Ἐπιφάνεια ἐδάφους (τετρ. μίλ.)	Ὑψόμε- τρον εἰς πόδας	Ἀριθμὸς Οἰκογεν. 1940
Νομὸς Χανίων					
Ἀποκορώνος	1 Γεωργιούπολις	1,319	14,9	20	315
»	2 Μελιδόνι	381	4,7	1,440	87
»	3 Νέον Χωρίον	786	3,2	360	168
Κίσσαμος	4 Δραπάνια	913	3,1	1,310	324
»	5 Ἔλος	674	4,5	1,800	155
»	6 Πανέθυμος	302	1,1	920	54
Κυδωνιά	7 Χανιά	28,313	6,8	70	6,914
»	8 Μέσκλα	826	19,0	1,050	187
»	9 Μουρνιές	1,645	2,0	160	383
»	10 Νέον Χωρίον	816	2,4	330	209
Σέλινον	11 Παλαιοχώρα	2,130	24,1	70	488
Σφακιά	12 Χώρα Σφακίων	600	15,4	330	155
Νομὸς Ρεθύμνου					
Ἁγ. Βασίλειος	13 Σέλλια	569	7,7	1,280	154
Ἀμάριος	14 Καλογέρου	260	2,8	1,710	81
»	15 Μοναστηράκι	299	1,9	1,250	91
Μυλοπόταμος	16 Ἁγ. Ἰωάννης	228	1,1	1,180	51
»	17 Ἀνώγεια	3,072	41,8	2,500	675
Ρέθυμνον	18 Γεράνι	401	4,7	300	89
»	19 Χρωμοναστήρι	640	3,6	1,150	152
»	20 Ρέθυμνον	10,972	10,5	30	2,780
Νομὸς Ἡρακλείου					
Βιάνος	21 Κάω Βιάνος	376	4,5	1,510	192
Κανυούριον	22 Βασιλική	537	7,7	920	139
»	23 Ζάρος	1,956	13,8	2,030	438
Μαλεβίδιον	24 Αὐγενίκη	860	3,6	988	206
»	25 Ρόγδια	793	7,5	920	210
Μονοφάτσιον	26 Ἁγ. Βαρβάρα	1,431	6,3	2,300	324
»	27 Ἀρκαλοχώρι	2,042	10,2	1,280	495
»	28 Ἀχενδριά	689	12,8	2,260	168
Πεδιάδα	29 Ἀπόστολοι	716	4,8	1,250	196
»	30 Ἁγ. Παράσχιον	655		1,150	148
»	31 Κασταμονίτσα	502	4,6	1,710	119
»	32 Καστέλι-Πεδ..	1,542	6,3	1,070	395
Πυργιώτιστα	33 Βορρόϊ	704	4,2	130	172
Τέμενος	34 Βενεράτον	847	4,2	1,050	193
»	35 Ἡράκλειον	42,557	21,9	82	10,333

Νομός Λασηθίου

*Ιεράπετρα	36	*Ιεράπετρα	4,949	10,2	30	1,252
»	37	Μουρνιές	824	11,3	1,020	264
Λασηθίων	38	*Αγ. Γεώργιος	1,286	5,4	2,690	334
Μεραμπέλλο	39	*Έξω Λακωνία	324	4,4	490	93
»	40	*Αγ. Νικόλαος	2,558	7,7	20	203
»	41	Καστέλι Φοῦρνοι	684	3,3	1,890	703
Σητεία	42	Ζάκρος	1,051	17,6	1,050	276
»	43	Σταυροχώρι	1,010	6,9	1,150	258
»	44	Σφάκα	771	4,3	980	218

ΠΙΝΑΞ Α10. Πληθυσμός κατά μέγεθος ομάδων δι' ολόκληρον την Κρήτην
(Άπογρ. 1940) και τῶν χωρίων τῆς Δειγματοληπτικῆς Ἐρευνῆς

Πληθυσμὸς κατὰ μέγεθος	Ἄπαντα τὰ χωρία Κρήτης		Χωρία τοῦ Δείγματος (α)	
	Ἀριθμὸς	ο/ο	Ἀριθμὸς	ο/ο
0- 249	940	66.9	120	67.3
250- 499	273	19.4	22	12.3
500- 749	108	7.7	16	9.0
750- 999	40	2.8	10	5.6
1000-1249	17	1.3	1	.6
1250-1499	12	.9	3	1.7
1500-1749	0	0	0	0
1750-1999	2	.1	0	0
2000-2249	1	.1	0	0
2250-2499	2	.1	1	.6
2500-2749	2	.1	0	0
2750-2999	2	.1	1	.6
3000-3249	1	.1	0	0
3250-3499	1	.1	0	0
3500-3749	0	0	0	0
3750-3999	0	0	0	0
4000-4249	0	0	0	0
4250-4499	1	.1	1	.6
4500-4749	0	0	0	0
4750-4999	0	0	0	0
5000	3	.2	3	1.7
Σύνολον	1405	100.0	178	100.0

ΠΙΝΑΞ Α11. Πληθυσμός κατά ηλικίαν και φύλον, Κρήτη 1940.

(*)

Όμάδες κατά ηλικίαν	Άρρενες			Θήλεα			Σύνολον	
	Απόλυτοι ἀριθμοί	% ἀρρένων	% τῶν 438, 239	Απόλυτοι ἀριθμοί	% θηλέων	% τῶν 438, 239	Ἀριθ.	%
0-4	22,671	10.64	5,2	22,030	9.79	5.0	44,701	10.1
5-9	24,960	11.71	5,7	23,468	10.43	5.3	48,428	11.0
10-14	24,187	11.35	5.5	23,458	10.42	5.4	47,645	10.9
15-19	19,595	9.19	4.5	20,640	9.17	4.7	40,235	9.2
20-24	13,315	6.25	3.0	18,202	8.09	4.2	31,517	7.2
25-29	17,547	8.24	4.0	19,580	8.70	4.5	37,127	8.5
30-34	16,055	7.53	3.6	17,183	7.63	3.9	33,238	7.5
35-39	14,161	6.64	3.2	13,872	6.16	3.2	28,033	6.4
40-44	10,939	5.13	2.5	12,863	5.71	2.9	23,802	5.4
45-49	7,879	3.70	1.8	9,944	5.42	2.3	17,823	4.1
50-54	8,868	4.16	2.0	11,357	5.04	2.6	20,225	4.6
55-59	8,629	4.05	2.0	8,371	3.72	1.9	17,000	3.9
60-64	7,535	3.53	1.7	8,307	3.69	1.9	15,842	3.6
65-69	5,481	2.57	1.3	4,830	2.14	1.1	10,311	2.4
70-74	5,898	2.77	1.3	5,647	2.51	1.3	11,545	2.6
75-79	2,483	1.16	0.6	2,240	1.04	0.5	4,823	1.1
80-84	1,814	0.85	0.4	1,998	0.89	0.5	3,812	0.9
85-89	721	0.34	0.2	515	0.23	0.1	1,236	0.3
90-94	337	0.16	0.1	300	0.13	0.1	637	0.2
95-99	69	0.03	*	147	0.07	*	216	*
100+	9	0.00	*	34	0.02	*	43	*
Σύνολον	213,153	100.00	48.6	225,086	100.00	51.4	438,239	100.0

(*) *Ολιγώτερον τοῦ 0,1 ο/ο.

Πηγή: Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Οἰκονομίας. Ἀπογραφή 1940.

ΠΙΝΑΞ Α 12. Πληθυσμός εις οικογενείας κατά ηλικίαν και φύλον, Κρήτη, 1948.
(εις ο/ο)

Ομάδες Ηλικίας	Αρρενες		Θήλειες		Σύνολον
	ο/ο Απάντων των αρρένων	ο/ο Του 472.800 πληθυσμού	ο/ο Απάντων των θηλέων	ο/ο Του 472.800 πληθυσμού	ο/ο Του συνολικού πληθυσμού
0- 4	10.2	5.0	7.6	3.9	8.9
5- 9	8.7	4.3	8.2	4.2	8.5
10- 14	11.0	5.4	9.4	4.8	10.2
15- 19	9.3	4.5	8.8	4.5	9.0
20- 24	8.9	4.4	9.8	5.0	9.4
25- 29	8.7	4.3	8.5	4.3	8.6
30- 34	6.7	3.3	8.1	4.1	7.4
35- 39	5.4	2.6	7.0	3.6	6.2
40- 44	5.8	2.9	5.3	2.7	5.6
45- 49	4.6	2.3	5.5	2.8	5.1
50- 54	3.6	1.7	5.2	2.7	4.4
55- 59	3.4	1.6	3.7	1.9	3.5
60- 64	4.2	2.1	4.8	2.4	4.5
65- 69	3.9	1.9	2.4	1.2	3.1
70- 74	1.5	0.7	2.5	1.3	2.0
75- 79	1.6	0.8	1.6	0.8	1.6
80- 84	1.0	0.5	1.1	0.5	1.0
85- 89	0.8	0.4	0.4	0.2	0.6
90- 94	0.4	0.2	.0	—	0.2
95-100	0.3	0.1	0.1	0.1	0.2
Σύνολον	100.0	49.0	100.0	51.0	100.0
*Αριθμός των εν τω δείγματι	1954		1608		3152

Πηγή: Δειγματοληπτική Έρευνα Κρήτης. *Απογρ. Δελτίον Α. Οικογενείας.

ΠΙΝΑΞ Α 13. Ποσοστά πληθυσμού κατά ηλικίαν και φύλον, Μεξικού και Η.Π.Α., 1940 και Η.Π.Α. 1948.

Όμας κατά ηλικίαν	1940						1948		
	Μεξικόν (19,653,552)			Η.Π.Α. (131,669,275)			Η.Π.Α. (146,571,000)		
	Άρρ.	Θήλεα	Σύνολ.	Άρρ.	Θήλεα	Σύνολ.	Άρρ.	Θήλεα	Σύνολ.
0-4	7.4	7.2	14.6	4.1	3.9	8.0	5.2	5.1	10.3
5-9	7.3	7.1	14.4	4.1	4.0	8.1	4.5	4.3	8.8
9-14	6.3	5.9	12.2	4.5	4.4	8.9	3.8	3.6	7.4
15-19	5.2	5.2	10.2	4.7	4.7	9.4	3.8	3.7	7.5
20-24	3.8	4.1	7.9	4.3	4.5	8.8	4.1	4.1	8.2
25-29	3.8	4.3	8.1	4.1	4.3	8.4	4.0	4.2	8.2
30-34	3.2	3.5	6.7	3.9	3.9	7.8	3.8	3.9	7.7
35-39	3.4	3.6	7.0	3.6	3.6	7.2	3.6	3.7	7.3
40-44	2.3	2.5	4.8	3.4	3.3	6.7	3.3	3.3	6.6
45-49	1.8	2.0	3.8	3.2	3.1	6.3	3.0	3.1	6.1
50-54	1.5	1.6	3.1	2.8	2.7	5.5	2.7	2.8	5.5
55-59	1.1	1.1	2.2	2.3	2.1	4.4	2.5	2.4	4.9
60-64	1.0	1.1	2.1	1.8	1.8	3.6	2.0	2.0	4.0
65-69	0.6	0.6	1.2	1.4	1.5	2.9	1.5	1.5	3.0
70-74	0.4	0.4	0.8	1.0	1.0	2.0	1.0	1.2	2.2
75-79	0.2	0.2	0.4	0.5	0.6	1.1	0.6	0.7	1.3
80-84	0.1	0.2	0.3	0.3	0.3	0.6	0.3	0.4	0.7
85-89	0.1	0.1α	0.1α	0.1	0.1	0.2	0.1	0.1	0.2
90 και άνω	*	0.1	0.1	*	0.1	0.1	*	0.1	0.1
Σύνολον	49.3	50.7	100.0	50.1	49.9	100.0	49.8	50.2	100.0

* Έλασσον των 0,05 ο/ο.

α. Έλαχίστη διαφορά όφειλομένη εις εξάλειψιν κλάσματος

ΠΙΝΑΞ Α 14. Πληθυσμός τῶν Δήμων κατὰ τὸ 1940, κατὰ ταξινόμησιν 1948, Κρήτη

Δήμοι	Χρονολογία Ὁργανώσεως εἰς Δήμους	Πληθυσμός Ἀπογρ. 1940
Χανιά	πρὸ τοῦ 1940	28,213
Ρέθυμνον	> > >	10,972
Ἡράκλειον	> > >	42,557
Ἁγ. Νικόλαος	> > >	2,558
Σητεία	1941—1944	3,207
Ἄνω Ἀρχάναι	1941—1944	3,361
Ἱεράπετρα	Μάρτιος 3, 1946	4,949
Νεάπολις	Μάϊος 5, 1946	3,634
Καστέλι - Κίσαμος	Μάϊος 28, 1947	1,859
Ἀνώγεια	Δεκέμβριος 13, 1947	3,072
Σύνολον πληθυσμοῦ τὸ 1940 εἰς 10 Δήμους τοῦ 1948		104,382
Σύνολον πληθυσμοῦ 11 πόλεων ἔνω τῶν 2.500 κατοίκων		108,457
Σύνολον πληθυσμοῦ Κρήτης 1940.		438,239

ΠΙΝΑΞ Α15. Ἀριθμὸς οἰκογενειῶν καὶ κατοίκων Κοινοτήτων καὶ Δήμων. Δειγματοληπτικὴ Ἔρευνα Κρήτης, 1948.

Κοινότης καὶ Πόλις	Οἰκογένειαι		Κάτοικοι		Μέσος ἀριθμὸς κατοίκων κατὰ οἰκογένειαν
	Ἀριθμὸς Δειγμάτων	Ἐκτιμηθὲν Σύνολον	Ἀριθμὸς Δειγμάτων	Ἐκτιμηθὲν Σύνολον (α)	
Κοινοότητες					
Χανιά	146	21,900	699	100,350	4.59
Ρέθυμνον	106	15,900	433	64,950	4.08
Ἡράκλειον	224	33,600	920	142,500	4.24
Λασιθί	141	21,150	517	77,550	3.67
Σύνολον	617	92,550	569	385,350	4.17
Δήμοι					
Χανιά	56	8,400	228	34,200	4.07
Ρέθυμνον	17	2,550	80	12,000	4.71
Ἡράκλειον	69	10,350	254	38,100	3.68
Ἁγιος Νικόλαος	6	900	21	3,150	3.50
Σύνολον	148	22,200	583	87,450	4.94
Κοινοότητες καὶ Δήμοι	765	114,750	3,152	472,800	4.12

α) Δὲν περιλαμβάνει ἐνοίκους Ἱδρυμάτων, ὡς αἱ φυλακαὶ, ἄσυλα καὶ ὄρφανοτροφεῖα. Τὰ άτομα ταῦτα ἀνέρχονται περίπου εἰς 3.000 ἐπὶ τῆς νήσου.

Πηγή: Δειγματοληπτικὴ Ἔρευνα Κρήτης. Ἀπογραφικὸν Δελτίον Α, οἰκογενειῶν.

ΠΙΝΑΞ Α16. Ποσοστά γεννήσεων, θανάτων και παιδικής θνησιμότητας, Κρήτης και λοιπής Ελλάδος.

Έτος	1930 - 1948		1930 - 1948		Παιδική θνησιμότης	
	Κρήτης	λοιπής Ελλάδος	Κρήτης	λοιπής Ελλάδος	Κρήτης	λοιπ. Ελλάδος
1930	26.5	31.4	11.8	16.4	83.5	99.7
1931	25.6	30.9	13.3	17.8	117.8	133.8
1932	24.8	28.5	12.8	18.0	100.1	128.7
1933	25.4	28.8	12.9	16.9	97.9	122.4
1934	26.3	31.2	13.7	15.0	113.1	111.7
1935	25.7	28.3	11.8	14.9	90.6	112.8
1936	26.5	28.1	11.3	15.2	82.1	114.2
1937	23.1	26.4	13.1	15.2	117.1	122.2
1938	24.1	26.1	11.9	13.3	91.1	99.4
1939	—	25.0	—	14.0	—	118.2
1940	—	24.0	—	12.7	—	100.7
1941	—	13.4	—	24.4	—	—
1942	—	14.1	—	42.3	—	—
1943	—	22.8	—	13.9	—	—
1944	—	29.5	—	18.7	—	—
1945	—	31.6	—	12.8	—	—
1946	26.0	31.0	10.0	12.3	42.0	—
1947	26.0	29.1	8.0	14.6	40.0	—
1948	22.0	—	9.0	—	72.0	—
1946-8	26.1	30.0	10.6	13.4	72-85	—

Πηγή: Συμφώνως προς τὰ συγκεντρωθέντα δεδομένα υπό του Δρος Β. Γ. Βαλαώρα.

ΠΙΝΑΞ Α 17. Μέσον ανάστημα προσώπων κατά ηλικίαν και φύλον, Δειγματολ. "Ερευνα Κρήτης, 1948 (καταμετρήσεις εις Ἴντσες)

Ἡλικία	Κοινότητες				Δῆμοι				Ὀλόκληρος ἡ Νῆσος			
	Ἀρρενα		Θήλεα		Ἀρρενα		Θήλεα		Ἀρρενα		Θήλεα	
	Ἀριθ.	Ἀνάστ.	Ἀριθ.	Ἀνάστ.	Ἀριθ.	Ἀνάστ.	Ἀριθ.	Ἀνάστ.	Ἀριθ.	Ἀνάστ.	Ἀριθ.	Ἀνάστ.
1	51	18.8	48	20.3	7	18.5	5	17.7	58	18.7	53	20.1
2	24	26.7	20	27.9	7	27.3	1	29.5	31	26.8	21	28.0
3	30	31.9	23	28.6	8	30.5	3	36.7	38	31.6	26	29.5
4	27	34.5	21	32.6	4	40.9	1	31.5	31	35.3	22	32.5
5	21	36.0	27	35.0	8	36.7	4	35.9	29	36.2	31	35.1
6	21	37.0	23	36.1	4	37.9	2	37.4	25	37.2	21	36.2
7	19	43.3	19	37.7	2	43.3	2	43.3	21	43.3	21	38.2
8	26	43.1	20	43.5	3	42.6	7	45.7	29	43.0	27	44.1
9	28	46.6	18	42.1	5	46.1	10	46.7	33	46.5	28	43.7
10	34	46.0	29	46.1	7	50.2	1	51.2	41	46.7	30	46.3
11	24	50.7	26	46.8	5	51.6	6	50.9	29	50.8	32	47.5
12	27	51.6	26	52.1	6	54.5	11	61.0	33	52.1	37	53.1
13	28	50.7	22	52.4	7	54.9	6	58.7	35	51.5	28	53.8
14	30	53.2	18	56.5	1	49.2	6	59.5	31	53.1	24	57.2
15	19	56.0	17	57.4	11	58.5	8	64.5	30	56.9	25	59.7
16	31	60.4	21	59.6	5	64.2	5	59.5	36	60.9	26	59.6
17	22	61.1	15	61.0	4	60.0	9	62.6	26	60.9	24	61.6
18	19	63.9	29	62.1	5	66.9	10	62.7	24	64.5	39	62.2
ἄνω τῶν 18	788	65.4	878	62.4	176	66.5	211	61.5	964	65.6	1.089	62.6
Σύνολον	1,269	57.1	1,300	56.0	275	59.1	308	59.9	1,544	57.5	1.608	56.7

ΠΙΝΑΞ Α18. Μέσον βάρος προσώπων, κατά ηλικίαν και φύλον, Κρήτη 1948 (βάρος εις λίβρας)

1. Ηλικία καὶ κάτω	Κοινότητες						Δῆμοι			Ἐπαρχίες		
	Ἀρρενα		Θήλεια		Ἀρρενα		Θήλεια		Ἀρρενα		Θήλεια	
	Ἀριθ.	Μέσον βάρος	Ἀριθ.	Μέσον βάρος	Ἀριθ.	Μέσον βάρος	Ἀριθ.	Μέσον βάρος	Ἀριθ.	Μέσον βάρος	Ἀριθ.	Μέσον βάρος
2	51	15.9	48	20.3	7	22.1	5	11.0	58	16.5	53	19.4
3	24	26.7	23	24.7	7	33.1	1	22.1	31	28.2	21	24.5
4	30	34.6	23	31.5	8	33.5	3	41.2	38	34.4	26	32.6
5	27	37.3	21	36.2	4	48.9	1	33.1	31	38.6	22	35.9
6	21	37.9	27	39.9	8	41.1	4	46.7	29	38.8	31	40.8
7	21	48.7	23	39.9	4	48.9	2	44.1	25	48.9	25	40.1
8	19	48.7	19	47.4	2	60.6	2	68.3	21	49.8	21	49.4
9	26	51.4	20	47.2	3	63.3	7	58.2	29	52.7	27	50.0
10	28	62.2	18	58.4	5	61.3	10	59.7	33	62.2	28	58.9
	34	64.4	29	57.1	7	72.1	1	61.7	41	65.7	30	57.1
11	24	72.8	26	69.4	5	75.0	6	71.7	29	73.0	32	65.7
12	27	72.1	26	74.5	6	81.6	11	79.2	33	73.9	37	75.8
13	28	73.4	22	74.7	7	82.9	6	100.8	35	75.4	28	80.3
14	30	88.4	18	90.6	1	77.2	6	94.1	31	88.0	24	91.5
15	19	93.0	17	95.0	11	99.4	8	119.1	30	95.5	25	100.7

16	31	109.1	21	104.1	5	123.0	5	103.6	36	111.1	26	104.1
17	22	106.9	15	116.2	4	105.8	9	110.7	26	106.7	24	114.2
18	19	128.3	29	115.1	5	133.6	10	117.1	24	129.4	39	115.5
19	21	130.5	20	114.2	6	119.1	7	114.0	27	127.9	27	114.2
20	22	130.7	30	120.6	9	115.1	8	124.6	31	126.3	38	121.5
21-25	120	137.8	126	120.2	20	141.8	26	122.6	140	138.5	152	120.6
26-30	98	147.9	113	120.8	21	137.1	24	125.2	119	145.9	142	121.5
31-35	82	145.7	95	128.1	21	140.7	26	126.3	103	144.8	121	127.7
36-40	73	142.9	96	130.5	12	155.9	22	136.7	85	144.6	118	131.6
41-45	79	149.7	69	129.6	17	146.4	20	128.5	96	149.3	89	129.1
46-50	52	144.4	72	124.1	8	160.7	20	132.3	60	146.6	92	125.9
51-55	38	140.9	55	129.6	11	152.3	13	132.5	49	143.5	68	130.3
56-60	50	143.3	64	125.0	9	149.5	13	123.9	59	144.2	77	124.8
61-65	42	141.1	39	129.6	15	143.5	12	113.1	57	141.8	51	125.9
66 κατ άνω	111	135.4	94	114.4	27	129.4	20	119.7	138	112.2	114	115.3
21 κατ άνω	745	142.6	828	124.3	161	142.9	196	126.3	906	142.6	1.024	124.8
* Άρσσαι αί ηλικία	1.269	111.8	1.300	103.2	275	114.6	308	111.6	1.544	134.3	1.608	104.7

Πηγή: Δεγματοληπτική Έρευνα Κρήτης, Α, Οικογενειών.

ΠΙΝΑΞ Α 19. Τὰ κατὰ τὸν 2ον Παγκόσμιον Πόλεμον καταστραφέντα κτίρια εἰς ἄς περιοχὰς ἢ Κρήτη ὑπέστη τὰς βαρυτέρας ζημίας.

<i>Περιοχὴ Κρήτης</i>	<i>Βαθμὸς</i>	<i>Καταστραφέντα κτίρια ο/ο</i>
Νομὸς : Χανίων	9 : 10α	30.3
Ἐπαρχία : Πυργιώτισσα	3 : 12	85.0
Τέμενος	11 : 12	46.0
Βιάνο	12 : 12	42.9
Πόλις ἄνω τῶν 10.000 : Χανιά	3 : 5	35.9
Ἡράκλειον	3 : 5	30.2
Κωμόπολις (2 — 5000) : Ἀνώγεια	1 : 2	100.0
Τυμβάκι	2 : 7	100.0
Χωριὸ (0 — 2000) : Κάνδανος	1 : 10	100.0
Μαργαρικάρι	4 : 10	100.0
Νέο Χωριὸ	5 : 10	100.0
Σκηνές	6 : 10	100.0

ΠΙΝΑΞ Α 20. Τὰ κατὰ τὸν 2ον Παγκόσμιον Πόλεμον καταστραφέντα κτίρια κατὰ νομοὺς, Κρήτη.

	<i>Ἀριθμὸς τῶν συνοικιῶν πρὸς ὑπέστησαν ζημίας</i>	<i>Ὑπάρχον- τα κτίρια</i>	<i>Καταστραφέντα κτίρια</i>		
			<i>Ὀλοκληρωτικῶς</i>	<i>Μερικῶς</i>	<i>Ἀμρότερα</i>
Χανιά	96	9,332	2,456	457	2,913
Ρέθυμνον	49	4,860	1,443	212	2,655
Ἡράκλειον	71	13,019	2,089	159	2,248
Λασιθί	9	794	489	3	492
Σύνολον	225	28,005	6,477	831	7,308

ΠΙΝΑΞ Α 21. Έορτάσιμοι ήμεραι έν Κρήτη, 1948.

Έορταί	Τ ή ρ η σ ι ε	
	Παρά Δημοσίων Υπηρεσιών και Τραπεζών	Παρά τών συνή- θων έμπορικών Γραφείων
Θρησκευτικά		
Άγ. Βασιλείου	1η Ίανουαρίου	x
Άγ. Θεοφανείων	6η >	x
Ίωάννου του Προδρόμου	7η >	x
Τριών Ίεραρχών	30η >	(Σχολικά έορταί μόνον)
Άρχή Νηστειών	15η Μαρτίου	x
Εύαγγελισμού	25η »	1/2
Άγίου Γεωργίου	23η Άπριλίου	x
Μεγάλη Παρασκευή	Κινητή (30/4 τó 1948)	x
Δευτέρα του Πάσχα	> (3 Μαΐου τó 1948)	x
Άγ. Κωνσταντίνου	21η Μαΐου	x
Τής Αναλήψεως	Κινητή (10/6 τó 1948)	x
Του Άγ. Πνεύματος	Κινητή (21/6 τó 1948)	x
Πέτρου και Παύλου	29η Ίουνίου	x
Τής Παναγίας	15η Αύγουστου	x
Του Σταυρού	14η Σεπτεμβρίου	x
Άγ. Δημητρίου	26η Οκτωβρίου	x
Χριστούγεννα	25η Δεκεμβρίου	x
Έθνικαί έορταί		
Τής έπαναστάσεως του 21 - 25η Μαρτίου		x
Όνομαστική έορτή του Βασιλέως	29η Ίουνίου	x
Έπέτειος του ΟΧΙ	28η Οκτωβρίου	x
Τοπικά έορταί		
Γενέθλια τής Παρθένου (Πολιούχος Χανίων)	8η Σεπτεμβρίου	x
Έπέτειος του Άρκαδίου	8η Νοεμβρίου	x
Άγ. Μηνᾶ (τής πόλεως Ήρακλείου)	11η Νοεμβρίου	x
Ήμέρα τής Μάχης τής Κρήτης	21η Μαΐου	x

ΠΙΝΑΞ Α 22. Ἐπάγγελμα ὄλων τῶν προσώπων, ἐργατικοῦ δυναμικοῦ ἢ μὴ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ. Κρήτη, 1948.

Ἐπαγγέλματα	Ποσοστά τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ καὶ τοῦ Συνολικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης					
	Κοινότης		Δῆμος		Νῆσος	
	Ἐργατ. δύναμ. πληθ.	Σύνολ. πληθ.	Ἐργατ. δύναμ. πληθ.	Σύνολ. πληθ.	Ἐργατ. δύναμ. πληθ.	Σύνολ. πληθ.
<i>Εἰς τὸ δυναμικὸν προσωπικὸν</i>						
Ἀγρόται καὶ δ/ται ἀγροκτημάτων	34	12	4	1	28	10
Ἀγρότης καὶ ἄλλα ἐπαγγέλματα	5	1	—	—	3	1
Ἐργάται γεωργίας	14	5	3	1	12	4
Ἀμισθί ἐργαζόμενοι εἰς ἀγροκτ.	15	5	3	1	13	5
Ἐργατοτεχνίται, ἐργοδηγοὶ κλπ.	11	4	22	8	13	5
Χειρισταὶ μηχανημάτων	2	1	7	3	3	1
Ἰδιοκτῆται, διαχειρισταὶ καὶ στελέχη	3	1	8	3	4	1
Ἐργάται ἐπαγγελματίαι	1	—	6	2	2	1
Υπάλληλοι, πωληταὶ κλπ.	1	—	9	4	3	1
Υπηρεταὶ (οὐχὶ οἰκόσιτοι)	11	4	15	6	12	4
Ἐργάται (οὐχὶ γεωργίας)	3	1	17	6	5	2
Οἰκόσιτοι ὑπηρεταὶ κλπ.	1	—	1	1	1	—
Ἄνεργοι	—	—	—	—	1	—
Σύνολον	100	34	100	37	100	35

Μὴ ἀνήκοντες εἰς τὸ ἐργατικὸν δυναμικὸν	Ποσοστά μὴ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ καὶ τοῦ συνολικοῦ πληθυσμοῦ					
	Κοινότης		Δῆμος		Νῆσος	
	Μὴ ἐργ. δύναμ. πληθ.	Σύνολ. πληθ.	Μὴ ἐργ. δύναμ. πληθ.	Σύνολ. πληθ.	Μὴ ἐργατ. δύναμικ. πληθ.	Σύνολ. πληθ.
Οἰκιακὰ (μόνον)	50	33	48	30	50	32
Σχολεῖα	23	15	28	18	24	16
Κάτω τῆς Σχολ. ἡλικίας	20	13	15	9	19	12
Ἄνικανοὶ πρὸς ἐργασίαν ἢ φοίτησιν εἰς σχολεῖα	6	4	9	5	6	4
Ἄλλοι μὴ ἀναφερόμενοι	1	1	—	—	1	1
Σύνολον	100	66	100	63	100	65

Γενικὸν σύνολον ποσοστοῦ						
Συνολικὸν πληθυσμοῦ	100		100		100	

ΠΙΝΑΞ Α 23. Ἀπασχόλησις εἰς βιομηχανίας οἰκογενειάρχων καὶ πάντων τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν δύναμιν τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, Κρήτη, 1948 (ποσοστά).

Ἀπασχόλησις εἰς βιομηχανίας	Οἰκογενειάρχαι			Ἀπαντα τὰ πρόσωπα		
	Κοινότης Δήμος Νήσος			Κοινότης Δήμος Νήσος		
Γεωργία, δασοκομία καὶ ἀλιεῖα	71	13	59	64	11	54
Γεωργία καὶ ἕτερα	7	—	9	4	—	3
Μεταλλεῖα	—	—	—	—	1	*
Οἰκοδομαί	1	2	1	1	1	1
Βιομηχανία	6	24	9	10	28	13
Μεταφοραί	1	10	3	2	8	3
Ἐμπόρ. χονδρ. καὶ λιανικόν	4	13	6	3	10	5
Οἰκονομικά, ἀσφάλειαι ὑπηρεσίαι ἐπισκευῶν	*	2	1	1	2	1
Προσωπικαὶ ὑπηρεσίαι	2	2	2	2	5	3
Διασκεδάσεις	*	—	*	*	1	*
Ἐπαγγελματικαὶ ὑπηρεσίαι	1	6	2	1	5	2
Δημόσιαι	6	16	8	11	16	12
Βιομηχανίαὶ μὴ ἀναφερόμεναι	1	12	3	1	12	3
Ἄριθμός εἰς τὸ δείγμα	491	104	595	883	214	1,097

* Ὀλιγώτερα τῶν 0,5 ο/ο.

Πηγή: Δειγματοληπτικὴ Ἔρευνα Κρήτης. Ἀπογραφικόν Δελτίον Α, Οἰκογενείας.

ΠΙΝΑΞ 24. Έπαγγέλματα οίκογενειάρχων και πάντων τῶν εἰς τὸ ἐργατικὸν δυναμικὸν ἀνηκόντων προσώπων. Κρήτη, 1948 (ποσοστά).

Έπαγγέλματα	Οίκογενειάρχαι		Ἀπαντες τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ			
	Κοινότης Δήμος Νῆσος		Κοινότης Δήμος Νῆσος			
* Ἀγρόται καὶ διαχειρι- σταὶ ἀγροκτημάτων	57	8	49	34	4	28
* Ἐργάται ἀγροκτημάτων	13	5	11	14	3	12
» ἄμισθοι				15	3	13
Τεχνίται, ἐργοδηγοὶ καὶ διάφοροι ἐργάται	7	18	9	11	22	13
* Ἐργάται (οὐχὶ οικιακοὶ)	5	12	7	11	15	12
* Ὑπηρεσῆαι (ἐργάται)	3	21	6	3	17	
* Ἰδιοκτῆται, διαχειρισταὶ καὶ στελέχη	4	12	5	3	8	4
* Ὑπάλληλοι. πωληταὶ κλπ.	2	9	3	1	3	9
* Ἀγροκτῆματα καὶ ἄλλα Τεχνίται χειρισταὶ καὶ διάφοροι ἐργάται	1	8	2	2	7	3
* Ἐπαγγελματίαι	1	7	2	2	6	2
Οικιακαὶ ὑπηρεσῆαι	*	—	*	1	2	1
* Ἄνεργοι ζητοῦντες ἐργασίαν				*	4	1
Σύνολον	100	100	100	110	100	100

* Ὀλιγώτερον τῶν 05 ο/.

Πηγή: Δειγματοληπτικὴ Ἔρευνα Κρήτης 1948. Ἀπογραφικὸν Δελτίον Α, Οίκογενειῶν

ΠΙΝΑΞ Α 25. Ἐπάγγελμα τῶν ἀρχηγῶν οἰκογενειῶν ἀγροκτημάτων ἡμιαγροκτημάτων καὶ τῶν μὴ ἀγροκτημάτων. Κρήτη, 1948 (ποσοστά).

Ἐπαγγέλματα	Ἀγροκτήματα	Ἡμιαγροκτήματα		Μὴ ἀγροκτημάτων	
		Μόνον προϊόν. καλλιεργ.	Ζώων μόνον	Ζώων καὶ προϊόν. καλλιεργ.	
Ἀγρόται καὶ διαχειρισταὶ ἀγροκτημάτων	83	—	—	—	—
Ἀγρόται καὶ ἄλλοι	10	—	—	—	—
Ἀσχολοῦμ. εἰς ἴδια οἰκιακὰ	3	12	20	24	22
Ἀνίκανοι πρὸς ἐργασίαν καὶ ἄλλοι	4	16	18	14	13
Ἐργάται οὐχὶ ἀγροκτήματ.	—	18	—	25	6
Ἐργάται ἀγροκτημάτων	—	8	13	4	13
Ἐργάται ὑπηρέται	—	12	23	9	11
Τεχνίται κλπ.	—	12	11	11	14
Ἐπάλληλοι κλπ.	—	8	2	3	5
Χειρισταὶ μηχανῶν κλπ.	—	—	4	2	4
Ἰδιοκτῆται	—	6	7	5	9
Ἐπαγγελματίαι	—	8	2	3	3
Σύνολον	100	100	100	100	100
Ποσοστά ὄλων τῶν οἰκογενειαρῶν	45	7	6	23	19

Πηγή: Δεγματοληπτικὴ ἔρευνα Κρήτης, ἀπογραφικόν Δελτίον Β, ἀγροκτήματος ἐν συνδυασμῷ.

ΠΙΝΑΞ Α 26. Σύνθεσις οικογενειῶν, Κρήτης, 1948

Συγγένεια πρὸς τὸν οικογενειάρχην	Κοινότης		Δῆμος		Νῆσος		Ἀριθ. ἀπογ. οἰκογ.	Ἀρ. προ- σώπτ.
	ο/ο Ἀπογρ. οἰκογ.	ο/ο Προ- σώ- πων	ο/ο Ἀπογρ. οἰκογ.	ο/ο Προ- σώ- πων	ο/ο Ἀπογρ. οἰκογ.	ο/ο Προ- σώ- πων		
Ἄρχηγός	100	23	100	24	100	24	765	765
Σύζυγος	72	17	66	17	70	17	539	539
Υἱὸς ἢ θυγάτηρ	74	49	73	49	74	49	568	1,533
Μήτηρ ἢ πατήρ	10	3	9	2	9	3	72	84
Ἀδελφός ἢ ἀδελφή	6	2	6	3	6	2	44	73
Πάππος ἢ μάμμη	*	*	—	—	*	*	1	1
Ἐγγονος ἢ ἐγγονῆ	3	1	3	1	3	1	24	34
Θεῖος ἢ θεία	*	*	—	—	*	*	2	2
Ἄνεμιός ἢ ἀνεμιᾶ	2	1	*	1	2	1	17	18
Ἐξάδελφος ἢ—η	*	*	1	*	1	*	4	4
Γαμβρός ἢ νύμφη	4	1	1	*	4	1	27	27
Πενθερά ἢ πενθερός	2	1	6	1	3	1	24	26
Κουριάδος ἢ—α	1	*	1	1	1	*	9	13
Γαμβρός ἐπὶ ἐγγονῆ	1	*	—	—	*	*	3	5
Συμπέθερος	*	*	1	*	*	*	2	2
Ἐπιπέτρα	2	1	4	1	2	1	15	16
Καλογρηᾶ	1	*	—	—	1	*	4	6
Ἄλλοι	—	—	1	*	*	*	1	1
Ἐπὶ ἀμοιβῆ βοηθοὶ	1	*	—	—	*	*	3	3
Σύνολον ποσοστοῦ	—	100	—	100	—	100	—	—
Συνολικὸς ἀριθμὸς προσώπων		2,569		583				3,152

* Ὀλιγώτερον τῶν 0,5 ο/ο

Πηγή: Δειγματοληπτικὴ ἐρευνα Κρήτης, ἀπογραφή, Δελτίον Α, οικογενειῶν.

ΠΙΝΑΞ Α 27. Μετρητόν εισόδημα, άξια οικιακής παραγωγής, συνολικόν εισόδημα κατά οικογένειαν καί κατά πρόσωπον, ταξινομηθέν κατά όμάδα εισοδήματος, 765 οικογενειών. Κρήτη, 1947—48

Κατηγορία οικογενειών εισοδήματος εις δολάρια	Κοινότης		Δήμος		Νήσος				
	Οίκου. με δηλωμέν. εισόδημα ο/ο τών προσώπ. οικογεν.	Μέσον εισό- δημα εκά- στου προ- σώπου (εις δολάρια)	Οίκου. με δηλωμένον εισόδημα ο/ο τών προσώπ. οικογεν.	Μέσον εισόδη- μα κα- τά άτο- μον (εις δολλ.)	Οίκ. με δηλωμέ- νον εισό- δημα ο/ο κάστου προσώπ. οικογεν.	Μέσον εισό- δημα κατά πρό- σω- πον			
ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΕΙΣ ΜΕΤΡΗΤΑ									
0-249	63	55	26	31	26	35	57	50	27
250-499	23	26	73	28	26	108	24	26	79
500-749	9	12	116	18	18	157	11	13	127
750-999	2	3	156	10	14	164	4	5	160
1,000-1,249	2	3	192	5	7	240	3	4	208
1,250-1,499	*	*	460	2	1	480	*	*	473
1,500-1,749	*	1	200	1	1	318	*	1	247
1,750-1,999	—	—	—	3	5	321	1	1	321
2,000-2,249	—	—	—	1	1	540	*	*	540
2,250-2,499	—	—	—	1	1	400	*	*	400
2,500 καί άνω	*	*	360	—	—	—	*	*	360
Μέσος όρος	—	—	60	—	—	138	—	—	74
ΑΞΙΑ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ									
0-249	65	58	22	96	97	5	71	65	18
250-499	25	29	71	2	3	68	21	24	71
500-749	7	10	93	1	*	167	6	8	99
750-999	1	1	129	—	—	—	1	1	130
1,000-1,249	2	2	196	1	*	333	1	2	204
2,000-2,249	*	*	286	—	—	—	*	*	259
Μέσος όρος	—	—	49	—	—	9	—	—	42
ΣΥΝΟΛΟΝ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ (εις μετρητά καί εις είδος παραγωγής έν τη οίκια)									
0-249	37	29	36	27	21	41	35	27	37
250-499	25	25	85	27	26	105	25	25	89
500-749	21	24	129	21	22	148	21	24	133
750-999	8	10	154	10	12	174	8	10	159
1,000-1,249	5	7	205	6	8	214	6	7	207
1,250-1,499	2	3	207	3	2	540	2	3	242
1,500-1,749	2	2	312	1	2	320	1	2	313
1,750-1,999	*	*	346	2	3	341	1	1	343
2,000-2,249	*	*	367	2	3	381	1	1	377
2,250-2,499	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2,500-2,750	*	*	313	1	1	417	*	*	357
4,500-4,799	*	*	646	—	—	—	*	*	646
Μέσος όρος	—	—	109	—	—	148	—	—	116
Συνολικός άριθ. περιπτώσεων	617	2,569		148	583		765	3,152	

*Ολιγώτερον τών 0.5 ο/ο.

Πηγή: Δειγματοληπτική Έρευνα Κρήτης. ύελιόν Α, Οικογένεια.

ΠΙΝΑΞ Α 28. Μέσον έτήσιον εισόδημα κατά οικογένειαν και έπάγγελμα εις
δολάρια. Κρήτη 1948.

Έπάγγελμα	Κοινότητες			Δήμοι			Νήσος		
	Με- τρητά	Οίκι- ακής	Σύ- νολον	Με- τρητά	Οίκι- ακής	Σύ- νολον	Με- τρητά	Οίκι- ακής	Σύ- νολον
		χη- σεως	ακής		ακής	ακής		ακής	ακής
Έπαγγελματικά	683	175	858	1336	81	1417	1035	125	1160
Ίδιοκτήται, διαχειρισται στελέχη	407	142	549	816	18	834	584	88	672
Υπάλληλοι, πωληται, διάφοροι έργάται	361	66	427	508	9	517	439	36	475
Τεχνίται, έργοδηγοί και διάφοροι τεχνίται	252	80	332	752	2	754	428	53	481
Χειρισται μηχανών	760	145	905	652	0	652	694	56	750
Οικιακή ύπηρεσία (ύπρητρια)	20	—	20	—	—	—	20	—	*
Έργάται ύπηρεσιών	225	62	287	524	11	535	322	46	368
Άγρόται, διαχειρισται άγροκτημάτων	273	309	582	298	369	667	274	310	584
Έργάται γεωργίας	145	84	229	910	90	1000	201	85	286
Έργάται ούχι γεωργίας	232	49	281	369	17	386	316	30	346
Άγρόται και λοιποί	480	308	708	—	—	—	400	308	708

* Η οικιακή παραγωγή δεν υπελογίσθη εις την κατηγορίαν οικιακής ύπηρεσίας.
Πηγή: Δειγματοληπτική Έρευνα της Κρήτης. Απογραφικόν Δελτίον Α, Οικονομικών.

ΠΙΝΑΞ Α 29. Μετρητόν εισόδημα και έπάγγελμα του οικογενειάρχου. Κρήτη,
1947 (Ποσοστά).

Έπάγγελμα	Οικογένειαι έχουσαι μετρητόν εισόδημα			
	\$0-249	\$250-499	\$500-749	\$750-2749
Άγρόται και διαχειρισται των	57	25	13	5
Άγρόται ή άλλοι	50	22	9	19
Έργάται γεωργίας	77	16	4	3
Έπαγγελματίαι	—	23	15	62
Ίδιοκτήται διαχειρισται και στελέχη	23	37	17	23
Τεχνίται και έργοδηγοί	44	24	11	21
Χειρισται και έργάται	8	16	46	30
Υπάλληλοι πωλήσεων	24	41	29	6
Έργάται ύπηρεσιών	50	25	15	10
Έργάται (ούχι γεωργίας)	42	44	8	6
Άπαντα τά έπαγγέλματα	57	24	11	8

Πηγή: Δειγματοληπτική Έρευνα Κρήτης. Δελτίον Α, Οικονομικών.

ΠΙΝΑΞ Α 30. Ἀξία οἰκιακῆς παραγωγῆς καὶ ἐπάγγελμα ἀρχηγοῦ οἰκογενείας.
Κρήτη, 1947 (Ποσοστά).

Ἐπάγγελμα	Οἰκογένειαι ἔχουσαι εἰσόδημα ἐκ τῆς οἰκογενειακῆς παραγωγῆς		
	80-249	\$ 250-499	\$ 500-2249
Ἀγρόται καὶ διαχειρισταὶ ἀγροκτημάτων	43	41	16
Ἀγρότης ἢ ἄλλος	47	35	18
Ἐργάται γεωργίας	90	10	—
Ἐλευθέρη ἐπάγγελα	85	15	—
Ἰδιοκτῆται, διαχειρισταὶ καὶ στελέχη	87	13	—
	94	6	—
Τεχνίται, ἐργοδηγοὶ	92	8	—
Πωληταὶ (ὑπάλληλοι)	100	—	—
Ἐργάται ὑπηρεσιῶν	100	—	—
Ἐργάται (οὐχὶ γεωργίας)	97	3	—
Ἄπαντα τὰ ἐπάγγελα	71	21	—

Πηγή: Δειγματοληπτικὴ Ἔρευνα Κρήτης, Ἀπογραφικὸν Δελτίον Α, Οἰκογενειῶν.

ΠΙΝΑΞ Α 31. Συνολικὸν εἰσόδημα καὶ ἐπάγγελμα οἰκογενειάρχου. Κρήτη
1947 (Ποσοστά).

Ἐπάγγελμα	Οἰκογένειαι μετὰ συνολικοῦ εἰσοδήματος εἰς δολάρια				
	\$0-249	\$250-499	\$500-747	\$750-999	\$1000 4799
Ἀγρόται καὶ διαχειρισταὶ	21	24	27	12	16
Ἀγρόται καὶ ἄλλοι	9	35	24	12	20
Ἀγρόται γεωργίας	66	16	14	1	3
Ἐπαγγελματίαι	—	8	31	15	46
Ἰδιοκτῆται, διαχειρισταὶ καὶ ὑπάλληλοι γραφείων	10	28	30	13	19
Τεχνίται καὶ ἐργοδηγοὶ	37	24	18	11	10
Χειρισταὶ καὶ διάφοροι ἐργάται	8	8	52	8	24
ὑπάλληλοι καταστημάτων πωληταὶ καὶ ἐργάται	18	41	29	12	—
Ἐργάται ὑπηρεσιῶν	47	25	15	8	5
Ἐργάται (οὐχὶ γεωργίας)	31	47	18	2	2
Ἄπαντα τὰ ἐπάγγελα	35	25	21	8	11

Πηγή: Δειγματοληπτικὴ Ἔρευνα Κρήτης, Ἀπογραφικὸν Δελτίον Α, Οἰκογενειῶν.

ΠΙΝΑΞ Α 32. Συνολικόν εισόδημα καί ἡ ἀξία οἰκιακῆς παραγωγῆς κατ' ἄτομον, 128 οἰκογενειῶν ἑπταήμερου διαιτολογικῆς ἐρεύνης, 1947 (Μέσον, διάμεσον καί διάστημα).

	Εἰς δολλάρια					
	Δῆμοι			Κοινότητες		
	Ἀπασαι αἰ οἰκογένειαι	Ἀπασαι αἰ κατηγορίαι	Ἀπασαι αἰ κατηγορίαι	Ὅμαδες κατὰ εἰσόδημα		
			0-99	100-199	200 καὶ ἄνω	
Ἄριθ. οἰκογενειαρχῶν	128	25	103	50	33	20
Μέσος ἀριθ. προσώπων διαμοιραζομένων τὸ εἰσόδ. 4.0		3.5	4.1	4.0	4.4	3.5
Συνολικόν εἰσόδημα κατ' ἄτομον (δολλάρ.)						
Μέσον	143	172	135	57	133	335
Διάμεσον	107	120	100	52	133	267
Διάστημα (εὔρος)	3-850	60-540	3-850	3-93	100-180	200-850
Μετρητὸν εἰσόδημα, κατ' ἄτομον (δολλάρ.)						
Μέσον	91	161	73	33	70	181
Διάμεσον	74	120	56	25	75	158
Διάστημα (εὔρος)	0-540	60-540	0-500	0-90	0-180	60-500
Οἰκιακὴ παραγωγή κατ' ἄτομον (δολλάρ.)						
Μέσον	52	11	62	24	63	154
Διάμεσον	33	0	40	25	58	125
Διάστημα	0-500	0-100	0-500	0-71	1-150	10-500

Πηγή: Δειγματοληπτικὴ Ἔρευνα Κρήτης. Ἀπογραφικὸν Δελτίον Α, Οἰκογενειῶν.

ΠΙΝΑΞ Α 33. Νομικὴ μορφή κατοικιῶν. Κρήτη, 1948 (Ποσοστά).

Νομικὴ μορφή	Κοινότητες	Δῆμοι	Νῆσος
Ἰδιόκτητον	89	62	84
Μίσθωσις	3	32	9
Ἐπίταξις	1	3	1
Ἄλλαι μορφαί	1	1	1
Ἄνευ καταβολῆς μισθώματος (συγγενῆς)	6	2	5
Σύνολον	100	100	100
	617	148	765

Πηγή: Δειγματοληπτικὴ Ἔρευνα Κρήτης. Ἀπογραφικὸν Δελτίον Α, Οἰκογενειῶν.

ΠΙΝΑΞ Α 34. — Οικογένειαι άσκούσαι χειροτεχνικά επαγγέλματα διαφόρων τύπων. Κρήτη 1948

Είδος άσκουμένης χειροτεχνίας	Κοινότητες		Δήμοι		Νήσος	
	Άριθ. οικογεν. άσχολου- μένων εις χειρο- τεχνίαν	% Συνό- λου οικο- γενειών	Άριθ. οικογεν. άσχολου- μένων εις χειρο- τεχνίαν	% Συνό- λου οικο- γενειών	Άριθ. οικογεν. άσχολου- μένων εις χειρο- τεχνίαν	% Συνό- λου οικο- γενειών
	Κλωστικήν	370	60	18	12	388
Ύφαντικήν	266	43	14	9	280	37
Έπιπλοποιϊαν	2	*	—	—	2	*
Έτερα	18	3	20	14	38	5
Σύνολον οικογενειών	617	—	148	—	765	—

* Έλαττον τών 0,50 οο.

Πηγή : Δειγματοληπτική Έρευνα Κρήτης. Δελτίον Α, Οικογενειών.

ΠΙΝΑΞ Α 35. — Οικογένειαι έχουσαι άριθμόν τινα κλινών, καθρεπτών και παραπετασμάτων, Κρήτη, 1948

Άριθ.	Κλίνας		Καθρέπται		Παραπετάσματα	
	Κοινότητες	Δήμοι	Κοινότητες	Δήμοι	Κοινότητες	Δήμοι
	(Ποσοστά)					
0	8	1	18	13	78	49
1	40	17	70	64	6	8
2	28	37	10	14	8	20
3	16	22	1	3	4	5
4	5	14	1	3	3	10
5	2	7	—	1	*	1
6	1	1	—	1	1	3
7	*	1	*	—	—	1
8	—	—	—	1	*	3
Σύνολον	100	100	100	100	100	100
Άριθμός οικογε- νειών	617	148	617	148	617	148
Μέσος όρος κατά οικο- γένειαν	2.0		1.1		.7	
Μέσος όρος οικογενειών που έδήλωσαν	2.1		1.3		2.6	

* Έλαττον τών 0,5 οο

Πηγή : Δειγματοληπτική Έρευνα Κρήτης. Δελτίον Α, Οικογενειών.

ΠΙΝΑΞ Α 36. — Στρωσιδία και λινά είδη κατά οικογένειαν. Κρήτη, 1948

Είδη στρωσιδιών	Κοινότητες		Δήμοι	
	% Συνόλου υπαρχόντων επί συνόλου οικογενειών	Μέσος αριθμός υπαρχόντων ειδών κατά οικογένειαν	% Συνόλου υπαρχόντων επί συνόλου οικογενειών	Μέσος αριθμός υπαρχόντων ειδών κατ' οικογένειαν
Στρώματα	86	2,3	100	2,8
Στρωματοκαλύμματα	1	1,0	8	1,5
Σινδόνια	81	6,2	100	6,4
Μαξιλάρια	94	4,9	100	4,8
Μαξιλαροθήκαι	79	6,6	100	9,2
Παπλώματα	59	1,4	80	1,4
Κλινοσκεπάσματα	100	5,6	100	4,7
Κουνουπιέρες	32	1,7	36	1,7
Τραπεζομάντηλα	7	1,6	28	1,6
Πετσέτες τραπεζιού	85	3,2	96	3,2
» πολυτελείας	88	12,3	92	1,5
	14	5,5	3	7,3
Λουτρικά	1	2,0	8	2,5
Πετσέτες χειρός	39	3,2	40	3,3
» προσώπου	96	5,7	100	4,5

Πηγή : Δειγματοληπτική Έρευνα Κρήτης. 'Απογραφικών Δελτίων Ι, 'Απογραφή.

ΠΙΝΑΞ Α 37. — Πιατικά, μαχαιροπήρουνα κλπ. κατά οικόγειναι. Κρήτη, 1948

Εἶδη πιατικῶν, μαχαιροπήρουνα κλπ.	Κοινότητες		Δῆμοι	
	% Ὑπαρχόν- των ἐπὶ συνό- λου οἰκογε- νειῶν	Μέσος ἀριθμὸς ὑπαρχόντων κατὰ οἰκογένειαν	% Ὑπαρχόν- των ἐπὶ συνό- λου οἰκογε- νειῶν	Μέσος ἀριθμὸς ὑπαρχόντων κατὰ οἰκογένειαν
Πιάτα σούπας	91	5,3	96	5,0
> ρηχὰ	88	5,3	100	5,3
> σαλάτας	13	3,2	24	1,5
> φρούτου	20	3,3	16	3,5
Πιατέλλες	31	1,6	24	1,8
Σουπιέρες	23	1,1	28	1,3
Φλυτζάνια τσαγιοῦ	88	3,2	88	4,1
Πιατάκια »	37	3,4	44	5,3
Φλυτζάνια καφέ	75	4,6	88	4,8
Πιατάκια >	51	5,1	64	4,6
Πιατάκια γλυκοῦ	39	5,4	56	5,3
Βάζα »	34	1,4	60	1,5
Ἄλατοπιπεροθήκαι	58	1,0	60	1,1
Ζαχαριέρες	10	1,0	16	1,0
Κανάτες γάλακτος	3	1,3	4	1,0
> νεροῦ	38	1,1	32	1,0
< κρασιοῦ	34	1,0	28	1,0
Νεροπότῆρα	86	4,2	100	4,0
Κρασοπότῆρα	93	4,6	80	5,3
Οὔζοπότῆρα	85	4,7	80	6,7
Κύπελλα ἀλουμινίου	26	1,1	60	1,3
Φιάλα διὰ λαδόξυδο	3	1,0	12	1,0
Κουτάλες	18	1,7	20	2,2
Δίσκοι	67	1,2	76	1,2
Ψωμοθήκαι	12	1,1	28	1,1
Τραπεζομάχαιραι	90	3,2	100	4,6
Μαχαίραι φρούτου	21	1,3	24	1,0
»	18	2,2	34	2,0
Κουταλάκια τσαγιοῦ	80	3,9	92	8,8
Κουτάλια σούπας	99	7,5	96	6,8
» γλυκοῦ	19	1,6	16	1,8
Πηρούνια διὰ ἐπιδόρπια	18	4,6	32	5,6
Πηρούνια φαγητοῦ	97	8,6	100	7,7

Πηγή : Δειγματοληπτικὴ Ἔρευνα Κρήτης, Δελτίον J. Ἀπογραφῆ.

ΠΙΝΑΞ Α 38. — Μαγειρικά σκεύη κατά οικογένειαν. Κρήτη, 1948

Εἶδη μαγειρικής	Κοινότητες		Δῆμοι	
	% Ὑπαρχόντων ἐπὶ συνόλου οἰκογενειῶν	Μέσος ἀριθμὸς ὑπαρχόντων κατὰ οἰκογένειαν	% Ὑπαρχόντων ἐπὶ συνόλου οἰκογενειῶν	Μέσος ἀριθμὸς ὑπαρχόντων κατὰ οἰκογένειαν
Χύτραι μετάλλιναι	63	1,6	76	1,9
» πήλιναι	74	1,8	72	1,7
» διὰ ψητό	27	1,3	64	1,4
Τηγάνια	95	1,2	96	1,2
Λαμαρίνα (φούρνου)	4	2,0	—	—
Ταψιά	45	1,8	60	1,5
Σουρωτήρια	45	1,2	84	1,4
Στιφτήρια	83	1,8	68	1,2
Μπρίκια (καφέ)	78	1,6	92	2,0
Τσαγιέρες	11	1,1	36	1,2
Μηχάνημα γιὰ αὐγά	1	1,0	4	1,0
Ψηστήρια καφέ	5	1,0	8	1,0
Μῦλοι καφέ	5	1,0	24	1,0
» πιπεριοῦ	1	1,0	—	—
Κρεατομηχαναί	4	1,0	16	1,0
Χειρόμυλοι σιταριοῦ	37	1,0	16	1,0
Σούβλαι	27	1,1	12	1,0
Πυροστιαί	9	1,0	32	1,1
Γουδιά, γουδοχέρια	65	1,0	84	1,0
Γουδιά ξύλινα	13	1,0	20	1,0
Γαβάθες	36	1,6	44	1,4
Πλάστρες	66	1,0	72	1,1
Ταβλάδες	67	1,0	48	1,0
Σκάφες ζυμώματος	64	1,0	64	1,0
Φόρμες ψωμοῦ	12	1,0	24	1,0
Φτυάρια φούρνου	51	1,0	8	1,0
Δοχεῖα σκουπιδιῶν	6	1,0	68	1,0
Πήλινα δοχεῖα ὕδατος	88	1,6	68	1,2
Πήλινα δοχεῖα ἐν γένει	91	3,9	80	1,4
Ἄλατοθήκαι	29	1,0	60	1,0
Ἄρτοθήκαι	4	1,0	4	1,0
Ξύλινα κουτάλια	58	1,2	40	1,0
Κουτάλες	59	1,6	52	2,0
Τενεκέδες (δοχεῖα)	57	1,1	76	1,2
Σπάτουλες	1	1,0	—	—
Μασιάδες (πυράγρες)	61	1,0	88	1,0
Ξύστραι	69	1,0	84	1,0
Φτυάρια καρβούνων	18	1,1	32	1,1
Σκάφες πλυσίματος	55	1,0	88	1,1
Βαρέλια νεροῦ	12	1,5	48	1,1
Βούρτσες πατώματος	6	1,0	40	1,0
» ἀσπρίσματος	58	1,0	68	1,1
Φοῦρνοι (φορητοί)	18	1,0	4	1,0
Ζυγαριές	34	1,1	20	1,0

ΠΙΝΑΞ Α 39. — Εἴδη ρουχισμοῦ ἀνδρῶν καὶ παιδιῶν κατὰ οἰκογένειαν.
Κρήτη, 1948

Εἴδη ρουχισμοῦ	% Οἰκογένειαι αἱ ὁποῖ- αι κατέχουν εἰς τὴν κυ- ριότητά των τὰ παρα- πλεύρως ἀναγραφόμενα εἴδη				Μέσος ἀριθμὸς ὑπαρ- χόντων κατὰ οἰκογέν- ειαν			
	Κοινότητες		Δῆμοι		Κοινότητες		Δῆμοι	
	Ἄν- δρες	Παι- διά	Ἄν- δρες	Παι- διά	Ἄν- δρες	Παι- διά	Ἄν- δρες	Παι- διά
Φανέλλες	86	36	90	50	2,8	2,9	3,6	3,0
Ἐσώβρακα	91	76	95	75	3,8	3,8	4,6	3,9
Νυκτικά	3	—	5	17	1,7	—	1,0	1,0
Πιτζάμες	6	4	21	17	1,0	1,5	1,5	1,0
Ἰποκάμισα	98	96	90	67	3,6	3,6	3,6	4,0
Κοστούμια	41	36	74	50	1,4	1,6	1,6	1,0
Σακκάκια	52	36	53	33	1,7	2,2	1,7	2,2
Κάπες	41	2	5	—	1,1	1,0	1,0	—
Πλεκτά γελέκια	38	42	42	50	1,6	1,6	1,5	2,0
Καπέλλα	38	13	37	33	1,6	1,3	1,1	1,0
Ἐπανωφόρια	43	36	58	58	1,2	1,4	1,9	1,3
Ἀδιάβροχα	7	2	21	8	1,0	1,0	1,0	2,0
Κάλτσες	68	29	84	58	3,3	2,7	4,4	3,4
Ἰποδήματα	46	84	79	92	1,4	1,6	1,3	2,1
Μπότες	83	29	63	25	1,5	1,5	1,2	1,3
Γαλότσες	3	2	—	—	1,0	1,0	—	—
Παντόφλες	2	—	5	—	1,0	—	1,0	—
Μαντήλια	83	40	95	33	3,3	2,6	5,2	3,2
Μαντήλες	38	2	16	—	1,2	2,0	1,0	—
Κασκῶλ	8	—	26	—	1,0	—	1,0	—
Γάντια	6	4	37	—	1,2	1,0	1,1	—
Ἰμπρέλλες	18	2	42	—	1,0	1,0	1,0	—
Πανταλόνια	100	100	100	100	2,6	3,4	2,3	3,1
Γελέκα	41	13	32	—	1,5	1,8	2,3	—
Λαιμοδέτες	16	2	42	8	1,8	3,0	2,2	1,0
Ζωνάρια	46	7	21	—	1,4	1,0	1,2	—
Δερματόζωνες	71	80	84	50	1,2	1,4	1,1	1,7
Ποδιές	11	—	16	—	1,7	—	2,7	—
Πορτοφόλια	7	2	21	17	1,0	1,0	1,0	2,0

ΠΙΝΑΞ Α 40. Είδη ρουχισμού γυναικῶν καὶ κοριτσιῶν κατὰ οἰκογένειαν. Κρήτη, 1948.

Εἶδη ρουχισμοῦ	ο/ο Οἰκογενειῶν αἱ ὁποῖαι δια- θέτουν τὰ παραπλεύρως εἶδη				Μέσος ἀριθμὸς κατὰ οἰκο- γένειαν κατεχουσῶν τὰ πα- ραπλεύρως εἶδη			
	Κοινότητες		Δῆμοι		Κοινότητες		Δῆμοι	
	Γυναῖ- κες	Κορί- τσια	Γυναῖ- κες	Κορί- τσια	Γυναῖ- κες	Κορί- τσια	Γυναῖ- κες	Κορί- τσια
Ἐσώρρουχα	31	13	28	—	2,2	2,4	3,4	—
Ἐσώβρακα	97	93	100	83	4,6	5,8	6,3	8,0
Νυκτικά	31	15	64	33	1,8	2,7	2,7	1,5
Πιτζάμες	2	—	8	17	1,0	—	1,0	2,0
Ἐποκάμισα, μπλουζες	48	48	56	67	1,9	3,0	2,5	3,5
Φορέματα	16	3	36	—	1,4	1,0	1,0	—
Ζακέτες	58	43	52	—	1,4	1,4	1,6	—
Κάπες	15	3	28	—	1,1	1,0	1,4	—
Πλεκτά	41	45	52	83	1,1	1,5	1,2	1,4
Καπέλλα	2	3	—	17	2,0	1,0	—	1,0
Ἐπανωφόρια	46	58	80	83	1,1	1,5	2,4	1,8
Ἀδιάβροχα	—	—	—	17	—	—	—	1,0
Κάλτσες	87	50	76	50	2,5	1,9	3,3	4,0
Ἐποδήματα	96	100	96	100	2,0	1,9	2,0	2,2
Μπότες	3	3	—	—	1,0	1,0	—	—
Γαλότσες	—	—	—	—	—	—	—	—
Παντόφλες	49	8	64	—	1,2	1,3	1,5	—
Μαντήλια	75	70	92	67	3,3	3,8	4,1	3,2
Μαντήλες	81	20	68	17	1,8	1,4	1,7	1,0
Ἐσάρπες	2	5	8	—	1,0	1,0	1,5	—
Γάντια	4	5	36	50	1,0	1,0	1,2	2,0
Ἐμπρέλλες	13	—	24	—	1,1	—	1,2	—
Κασκορσέ	1	3	—	—	1,0	1,0	—	—
Ζῶνες	2	—	4	—	1,0	—	1,0	—
Ζῶνες δέρματος	11	15	32	17	1,2	1,2	1,1	1,0
Σουτιέν	61	43	68	17	3,0	3,1	3,6	3,0
Κυλότες	87	90	88	67	3,2	3,6	4,3	2,5
Ἐσωφόρια	30	5	16	—	2,1	2,5	1,2	—
Κορσέδες	4	3	—	17	1,0	1,0	—	1,0
Ἐνδύματα	97	100	96	83	3,5	4,4	4,3	5,4
Φοῦστες	43	18	56	67	1,5	1,9	2,7	2,0
Ποδιές	78	28	84	17	1,9	2,3	2,3	1,0
Γοῦνες διὰ τὸν λαιμόν	1	—	—	—	1,0	—	—	—
Πορτοφόλια	28	10	60	17	1,4	1,0	1,7	1,0

Πηγή: Δειγματοληπτικὴ Ἐρευνα Κρήτης. Δελτίον J, Ἀπογραφῆς.

ΠΙΝΑΞ Α 41. Δωμάτια κατά οικογένειαν, προοριζόμενα διὰ κατοικίαν καὶ ἀποθήκην. Κρήτη, 1948 (Ποσοστά κατοικιῶν).

Ἀριθμ. δωματίων	Χῶροι διὰ κατοικίαν			Ἀποθήκαι		
	Κοινότητες	Δῆμοι	Νῆσος	Κοινότητες	Δῆμοι	Νῆσος
0	—	—	—	49	92	56
1	22	21	22	41	7	35
2	40	29	38	8	2	7
3	29	26	28	1	—	1
4	8	17	10	1	—	1
5	1	5	2	—	—	—
6	*	1	*	—	—	—
7	—	1	*	—	—	—

* Ὀλιγώτερον τοῦ 0,5 ο/ο.

Πηγή: Διεγματοληπτική Ἔρευνα Κρήτης. Δελτίον Α, Οἰκογενειῶν.

ΠΙΝΑΞ Α 42. Εἶδη παραθύρων τῶν κατοικιῶν. Κρήτη, 1948
(Ποσοστά κατοικιῶν)

Εἶδος παραθύρων	Κοινότητες	Δῆμοι	Νῆσος
Οὐδέν παράθυρον	7	6	7
Μόνον παραθυρόφυλλα	67	34	60
*Γαλοπίνακες	6	17	8
Παραθυρόφυλλα καὶ τζάμι	15	41	20
Φεγγίτες καὶ τζάμι	3	1	3
*Ἀνοικτὰ παράθυρα	1	—	1
Σιδηραὶ ράβδοι, τζάμι καὶ παραθυρόφυλλα	1	1	1
Σύνολον	100	100	100

Πηγή: Διεγματοληπτική Ἔρευνα Κρήτης, 1948. Ἀπογραφικὸν Δελτίον Α, Οἰκογενείας.

ΠΙΝΑΞ Α 43. Είδος ύλικου τῆς στέγης τῶν κατοικιῶν. Κρήτη, 1948
(Ποσοστά κατοικιῶν)

Τύπος στέγης	Κοινότητες	Δῆμοι	Νῆσος
Ἄργιλλος	43	13	36
Κεραμίδια	25	56	30
Μπετόν	4	11	5
Συνδυασμός κεραμιδιῶν	2	1	2
Ἄργιλλος καὶ κεραμίδια	14	2	12
Μπετόν καὶ κεραμίδια	4	6	5
Ἄργιλλος καὶ μπετόν	3	2	3
Ἄργιλλος καὶ ξύλο	1	1	1
Ἄργιλλος καὶ καλάμια	1	1	1
Συνδυασμός ἀργίλλου καὶ κεραμιδιῶν	1	—	1
Συνδυασμός ἀργίλλου	1	—	1
Ἄλλα ὑλικά	1	7	3
Σύνολον	100	100	100

Πηγή: Δειγματοληπτικὴ Ἔρευνα Κρήτης. Δελτίον Α, Οἰκογενετῶν.

ΠΙΝΑΞ Α 44. Είδος ὑλικοῦ δαπέδου τῶν κατοικιῶν. Κρήτη, 1948
(Ποσοστά κατοικιῶν)

Τύπος δαπέδου	Κοινότητες	Δῆμοι	Νῆσος
Χῶμα	46	22	40
Ξόλο	1	17	4
Μπετόν	7	14	8
Χῶμα καὶ ξύλο	25	9	22
Πέτρα καὶ ξύλο	1	1	1
Μπετόν καὶ ξύλο	2	22	8
Χῶμα καὶ μπετόν	7	4	6
Χῶμα καὶ πέτρα	*	—	*
Χῶμα, μπετόν καὶ ξύλο	9	3	8
Χῶμα, πέτρα καὶ ξύλο	1	1	1
Ἄλλα ὑλικά	1	7	2
Σύνολον	100	100	100

* Ὀλιγώτερον τοῦ 0,5 ο/ο.

Πηγή: Ἔρευνα Κρήτης. Δελτίον Α, Οἰκογενείας.

ΠΙΝΑΞ Α 45. Τρόπος θερμάνσεως τῆς κατοικίας κατὰ τὸν χειμῶνα. Κρήτη, 1948
(Ποσοστά τῶν κατοικιῶν)

Τρόπος θερμάνσεως	Κοινότητες	Δῆμοι	Νῆσος
Οὐδεμία θέρμανσις	7	9	8
Τζάκι	79	9	65
Μαγκάλι	12	79	25
Θερμάστρα	1	3	1
Τζάκι καὶ μαγκάλι	1	—	1
Σύνολον	100	100	100

Πηγή: Ἐρευνα Κρήτης. Δελτίον Α, Οἰκογενείας.

ΠΙΝΑΞ Α 46. Εἶδος καυσίμου ὕλης διὰ τὴν θέρμανσιν τῶν οἰκογενειῶν.
Κρήτη, 1948 (Ποσοστά οἰκογενειῶν).

Εἶδος καυσίμου	Κοινότητες	Δῆμοι	Νῆσος
Ξύλα	91	19	78
Ξυλάνθραξ	6	56	15
Πυρῆνες ἐλαιῶν	1	18	5
*Ἐλαιοπυρῆνες καὶ ξυλάνθραξ	—	7	1
*Ἐλαιοπυρῆνες καὶ ξύλα	1	—	*
Ξυλάνθραξ καὶ ξύλα	1	—	1
Σύνολον	100	100	100

* Ὀλιγώτερον τοῦ 0,5 α/ο

Πηγή: Δειγματοληπτικὴ Ἐρευνα Κρήτης. Δελτίον Α, Οἰκογενείας.

Π.ΝΑΞ Α 47. — Προέλευσις ύδατος διά τὰς οἰκογενείας. Κρήτη, 1948
(Ποσοστά οἰκογενειῶν)

<i>*Υδροεῖσις</i>	<i>Κοινότητες</i>	<i>Δῆμοι</i>	<i>Νῆσος</i>
Τρεχούμενο νερό ἐντὸς οἰκίας	2	46	11
Πηγή	35	29	34
Φρέαρ	41	13	36
Στέρνα	11	1	9
Δεξαμενή	3	6	3
Φρέαρ καὶ πηγή	1	1	1
Κοινοτική βρύσι καὶ δεξαμενή	6	3	5
Πηγή καὶ στέρνα	1	1	1
Ρυάκιον ἢ ποταμὸς	*	—	*
Σύνολον	100	100	100

* Ὀλιγώτερον τοῦ 0,5 οἰο

Πηγή : Δειγματοληπτική Ἔρευνα Κρήτης, Δελτίον Α, Οἰκογενείας

ΠΙΝΑΞ Α 48. — Θερμαντική συσκευή μαγειρικής. Κρήτη, 1948
(Ποσοστά οἰκογενειῶν)

<i>Θερμαντική συσκευή</i>	<i>Κοινότητες</i>	<i>Δῆμοι</i>	<i>Νῆσος</i>
Δὲν μαγειρεύουν	*	2	1
Μαγειρεύουν	100	98	99
Εἶδος συσκευῆς μαγειρικής :			
Ἄνοικτη ἐστία	97	70	92
Πετρελαιομηχανή	2	17	4
Μαγκάλι (φουφοῦ)	*	13	3
Ἄνοικτη πυρὰ (ἔξω)	1	—	*
Τζάκι καὶ φουφοῦ	*	—	*
Σύνολον	100	100	100

* Κάτω τῶν 0,5 οἰο

Πηγή : Δειγματοληπτική Ἔρευνα Κρήτης, Δελτίον Α, Οἰκογενειῶν.

ΠΙΝΑΞ Α 49. Προέλευσις ειδικών θρεπτικών ουσιών
 έμπεριεχομένων εις τὸ διαιτολόγιον. Κρήτη, 1948
 (Βάσει διαιτολογίων 128 οικογενειῶν ἐπὶ μίαν ἑβδομάδα φθινοπώρου)

ο)ο Συστατικῶν εἰς ἐπιλεγείσας ὁμάδας τροφῶν

	Ποσότης κατ' ἑ- τομον καθ' ἑβδο- μάδα (εἰς λίβρας)	Ἐνέργεια	Πρωτεΐνη	Λίπος	Ἀσβέστιον	Σίδηρος	Βιταμίνη Α	Βιταμίνη Β1	Βιταμίνη Β2	Βιταμίνη Β12	Βιταμίνη Γ Ἀσκορβικόν ὄξύ
Δημητριακά	5,4	39	47	5	17	41	*	54	35	56	—
Γεώμηλα	2,5	4	4	*	3	5	1	10	7	8	18
*Όσπρια καὶ καρύδια	8	7	17	2	14	22	*	17	11	5	1
Γάλα, τυρὶ	7	3	5	5	27	2	4	1	10	7	*
Κρέας, Ψάρι, αὐγὰ	1,2	4	19	6	13	11	13	5	14	10	1
*Έλαια, λίπη	1,3	29	*	79	*	*	2	—	—	—	—
Φροῦτα καὶ ἐλαῖαι	4,2	8	3	3	9	11	6	5	8	2	9
Τομάτες, ἑ- σπεριδοειδῆ	1,8	1	2	*	2	2	36	3	5	4	33
Λαχανικά	2,3	2	3	»	15	6	38	5	10	5	38
Ζάχαρις	,2	2	*	*	*	—	*	—	—	*	*
Ποτὰ (πλήν γάλακτος)	,4	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Σύνολον	20,8	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

* Ὀλιγώτερον τῶν 0,5 ο)ο.

α. Ὁ σχετικὸς ἀριθμὸς διὰ τὸ γάλα εἶναι 17 οὐγγιῶν, ἔχσει τοῦ ὁποίου ὑπολογίζονται οἱ ἀριθμοὶ τῶν ποσοστῶν.

Πηγή : Δειγματοληπτικὴ Ἔρευνα Κρήτης. Δελτίον Ια, Ἑπταήμερον Διαιτολογίου.

ΠΙΝΑΞ Α50. Διάστημα, εκατοστημόρια, διάμεσα, και μέση ήμερησια κατανάλωσις θρεπτικής ούσιας κατά κεφαλήν εις θερμίδας, λίπη και εις τὰς ὀκτώ κυριωτέρας θρεπτικὰς ούσιας 128 οικογενειῶν, Κρήτης 1948 (128 οικογένειαι, 502 ἄτομα, 512,73 ἰσοδύναμα πρόσωπα, 21 γεύματα τὴν ἑβδομάδα).

Ἐκατοστημόρια	Ἐνέργεια-Θερμίδες	Πρωτεΐνη γραμμάρ.	Ἀσβέστιον γραμμάρια	Σίδηρος χιλιοστόγραμμα	Βιταμ. Α διεθνῆς μονὰς	Βιτ. χιλιοστόγρ.	Βιτ. Β1 γραμμάρ.	Βιτ. Β12 γραμμάρ.	Βιτ. Β2 χιλιοστ.	Λίπη γραμμάρια
Χαμηλὸ	829	14.7	.15	5.3	172	13	.57	6.7	.24	39.7
10	2,039	54.2	.25	13.4	1,594	48	1.37	11.9	.56	67.2
20	2,360	62.2	.28	15.6	1,870	56	1.40	15.4	.75	76.8
25	2,435	65.4	.30	16.2	2,078	59	1.56	15.9	.78	81.5
30	2,497	67.4	.33	16.9	2,284	64	1.63	17.9	.87	85.1
40	2,794	71.6	.37	18.5	2,861	78	1.76	19.9	.94	94.5
50	2,954	75.3	.40	21.0	3,286	87	1.88	21.9	1.05	107.2
60	3,097	79.9	.45	21.7	3,935	99	2.03	24.6	1.16	115.6
70	3,343	83.5	.49	23.7	4,524	111	2.20	28.0	1.25	130.4
75	3,473	87.2	.54	25.3	4,815	126	2.33	29.5	1.31	135.3
80	3,661	89.9	.55	25.7	6,053	130	2.43	30.5	1.47	149.3
90	4,087	103.3	.68	30.3	7,888	161	2.82	33.8	1.68	164.5
Ἵψηλὸ	5,707	159.6	1.71	44.9	10,993	320	4.41	51.7	2.75	222.0
Διάμεσον	2,965	75.3	.40	21.0	3,291	88	1.88	21.9	1.05	107.4
Μέση κατὰ μονάδα κατανάλωσις	2,992	75.9	.43	20.8	4,218	95	1.95	23.0	1.08	—
Μέση ἀντιστοίχου προσώπου	2,547	70.7	.46	20.1	3,853	90	1.65	19.6	.98	107.1
Ἐθνικοῦ Συμβουλίου Ἐρευνῶν καὶ ἐνδεικνύμεναι δόσεις διαιτολογίου	2,648	65.1	1.05α	11.6	4,564	71	1.27	12.7	1.63	—

Πηγή : Ἐρευνα Κρήτης, Δελτίον Ια, Ἑπταήμερου Διαιτολογίου.

Προσκύνημα τῆς «Παγκρητίου» Ἀμερικής, εἰς τὸν τάφον τοῦ μεγάλου τέκνου τῆς Κρήτης, Ἐλευθερίου Βενιζέλου.

ΠΙΝΑΞ Α 51. Τρόφιμα καταναλωθέντα εις μίαν εβδομάδα, φθινοπώρου 1948, Κρήτη: Συνολική ποσότης καταναλωθείσα από 128 οικογενείας, ποσότης καταναλωθείσα κατ' άτομον, σύνολον και έκ διαφόρων πηγών άριθμός και ποσοστόν των οικογενειών αϊ όποιαι κατηνάλωσαν τά τρόφιμα 512,73 (21 γεύματα=1 άτομον).

Είδη τροφίμων	Μέσος άριθμός καταναλωθέντων γραμμαρίων κατ' ισάριθμα άτομα									
	Σύνολον καταναλωθέντων σταθά 28 οικογε- νείων	Σύνολον	Αγορασθέντα εις ετικη άγοράς	Τού δάλλου ποσοτίων	Οικιακής παρα- γωγής	Ληφθέντα ως δαδρα	Ληφθέντα άντι άμοιβής	Άριθ. οικογεν. αϊ δατείται κατηνά- λωσαν εΐδη	Ποσοστά οικον. αϊ δατείται κατηνά- λωσαν εΐδη	
ΔΗΜΗΤΡΙΑΚΑ ΠΡΟΪ- ΟΝΤΑ										
Σίτος κοπανισμένος ή ά- λευρον των 95—100 (έξαγωγή).	31,050	60.5	10.2	24.3	16.4	3.2	6.4	36	28.1	
Σιτάλευρον 85, έξαγωγή Κριθή	2,704 701	1.1 1.3	0.3 *	1.9	2.6 1.3	0.3		11	8.6	
"Άμυλον άραβοσίτου Βρώμη "Όρυζα	29 368 14,848	* 0.6 28.8	* 0.6 23.0	2.9				2 1 2	1.6 0.8 1.6	
"Άρτος, κολουράκια, ψωμάκια έξ άλεύρου	185,248	361,3	47.0	188.5	108.8	17.0		50	39.1	
"Άρτος και κολουρία έκ σιταλεύρου έξαγωγής 95—100	482,634	941.4	120.6	188.2	543.4	81.9		33	25.8	
"Άρτος και κολουρία άπο κριθάρι	109,562	213.8	52.8	15.7	111.4	7.7	7.4	79	61.7	
"Άρτος και κολουρία έκ μίγματος κριθής και σίτου	53,894	105.0	1.3	35.2	60.8	0.3	26.2	20	15.6	

Κουλουράκια με γάλα γλυκά	2,384	4.5	1.3	114.6	141.4	2.9	0.3	6	4.7
Παξιμάδια από άλευρι 85 εξαγωγής	10,624	20.8	4.5	8.3	7.4	7.4	0.3		
Παξιμάδια, σιτάλευρον 95—100	154,288	300.8	37.1	114.6	141.4	6.1	1.9	35	27.3
Παξιμάδια, κριθαράλευ- ρον	75,466	147.2	26.9		116.5		4.2	17	13.3
Παξιμάδια από μινιάδι	48,688	95.0	18.2	1.9	73.9		0.6	10	7.8
Μακαρόνια	56,829	110.7	33.6	60.5	4.2		10.9	78	60.9
Μανέστρα	8,016	15.7		0.3	14.7		0.6	14	10.9
Χόνδρος	19,328	37.8	2.6		22.4		12.8	33	25.8
Γεώμηλα	581,475	1,134.1	480.3		572.8		66.2	118	92.2
ΖΑΧΑΡΩΔΗ									
Ζάχαρι	46,224	90.2	19.2	66.9			3.8	115	89.8
Μέλι	1,808	3.5	*		1.6		1.6	7	5.5
Πετιμέζι	1,760	3.2			2.6		0.6	2	1.6
Ζαχαρόπητα	368	0.6			*		0.6	6	4.7
Ζαχαροπλαστικά (ξυραι- ρεσι σοκολάτας)	202	0.3	*				0.3	3	2.3
Γλυκειά σοκολάτα	416	1.0	1.0					2	1.6
Πάστες	2,880	5.4	4.2				1.3	8	6.3
Τζιτζιμπύρα	480	1.0	0.3				0.6	2	1.6
ΟΣΠΙΡΙΑ									
Ξηρά φασόλια	44,362	86.4	60.8		0.6	18.9	5.8	61	47.7
Κουκιά	75,280	146.9	41.3		1.0	87.0	14.7	81	63.3
Φακές	18,608	36.2	13.4		0.6	15.4	5.1	26	20.3
Άρακάς	11,904	23.4	1.6			17.9	3.2	18	14.1
Ρεβύθια	11,216	21.8	8.6			5.1	0.6	12	9.4
Σόγια εις κονσέρβαν	227	0.3					0.3	1	0.8
Φυστίκια άράπικα	1,510	2.9				2.6	0.3	4	3.1
Άμύδαλα	893	1.6	1.3			0.3		5	3.9
Κάστανα	15,456	30.1	19.2			9.9	1.0	11	8.6
Φουντούκια	5,142	9.9	2.9			6.4	2.6	15	11.7
Σηραμόσπορος	198	0.3	0.3				*	6	4.7

Μέσος αριθμός καταναλωθέντων γραμμαρίων κατ' ισάριθμα άτομα

Είδη τροφίμων	Σύνολον γραμμ. καταναλωθέντων στα 28 οικογενειών	Σύνολον	Αποσπέντα εις τιμην αγοράς	Τού δακτύου	Οικιακής σταθ. κομής	Αμφέντα ως θωρα	Αμφέντα αντί αμοιβής	Αι άτομα κατηνάλωσαν τὰ εἶδη	Ποσοστά οικογεν. κατηνάλωσαν τὰ εἶδη
ΧΟΡΤΑΡΙΚΑ									
Ραδίκια, αντίδια	43,504	84.8	21.4		40.6	22.7		41	32.0
Φύλλα παντζαριού	640	1.3				1.3		1	0.8
Βλαστήρια βρούβες	2,560	5.1	5.1					1	0.8
Σινάπι	6,080	11.8	3.2		1.3	7.4		5	3.9
Μαϊτανός	819	1.6	0.6		0.3			10	7.8
Ραπανάκια καὶ τὰ φύλλα τῶν	11,040	21.4			20.2	1.3		5	3.9
Σπανάκι	5,120	9.9	9.9			*		2	1.6
Ἀμπελόφυλλα	64	*						1	0.8
Ἄγρια χόρτα	2,880	5.8			4.5	1.3		3	2.3
Λάχανα	64,416	125.8	30.4		73.0	21.4	0.6	19	14.8
Κουρουτίδι	4,800	9.6	6.4			3.2		3	2.3
Σέλινο	10,576	20.5	12.2		8.0	0.6		12	9.4
Πιπεριές	6,387	12.5	6.7		5.1	0.6		17	13.3
Ἀρακάς	13,280	25.9	12.8		7.0	5.8		24	18.8
Σκόρδα	570	1.3	0.3		0.6	0.3	0.6	7	5.5
Πράσσα	28,406	55.4	23.0		22.1	9.9	0.3	25	19.5
Κρεμμύδια	106,166	207.0	71.7		117.8	12.2	5.1	128	100.0
Ραπανάκια	9,094	17.6	12.2		2.6	2.9		10	8.8
Μελιτζάνες	32,464	63.4	38.4		17.3	8.0		28	21.9

Μανιτάρια	960	1.9	25.6	329.9	320.0	142.7	5.1	126	98.4	1.6
Σπαράγγια	59,398	115.8	75.2	1.0	53.1	35.2	2.2	50	39.1	2.2
Άμπελοφάσουλα	136,586	266.2			152.3	37.8	1.3	77	60.2	1.3
Τομάτες	408,909	797.4	329.9	329.9	320.0	142.7	5.1	126	98.4	5.1
Τοματοπεπλές (ήλιου)	1,520	2.9	1.0	1.0	1.9			8	6.2	
Πορτοκάλια	2,768	5.4	4.5	4.5	5.8	1.0		2	1.6	
Λεμόνια	7,485	14.7	6.1	6.1		2.9		21	16.4	
Μήλα	12,576	24.6	7.0	7.0	9.3	8.0		16	12.5	
Σύκα νωπά	4,560	9.0	1.9	1.9	3.8	3.2		9	7.0	
Σταφύλια	725,958	1,415.7	183.4	183.4	962.2	232.6	11.3	111	86.7	11.3
Μοσχος	38,912	75.8		24.3	59.2	11.5	5.1	22	17.2	5.1
Πεπόνια, καρπούζια	38,816	75.8	68.8	68.8	1.0	5.4		13	10.2	
Ροδάκινα	15,843	31.0	2.6	2.6	15.4	12.8		13	10.2	
Άχλάδια	15,952	31.0	2.6	2.6	26.6	1.9		8	6.2	
Ρόδια	52,672	102.7	3.2	3.2	57.3	42.6		24	18.8	
Άγρια άχλάδια	4,800	9.3	0.6	0.6	9.3			1	0.8	
Κυδώνια	9,456	18.6			13.8	4.2		13	10.2	
Ξηρά σόκα	2,278	4.5	4.5	4.5	18.9	3.2		2	1.6	
Σταφίδα	11,382	22.1						8	6.2	
Βωδινο κρέας	8,160	16.0	15.4	15.4		0.6		10	7.8	
Κρέας κονσέρβας	1,360	2.6				1.6		2	1.6	

Μέσος αριθμός καταναλωθέντων γραμμωρίων κατ' ετήσιον άτομα

Είδη τροφίμων	Σύνολον γραμμωρίων καταναλωθέντων κατά 28 οικονομικα	Σύνολον	Αποσπόμενα εις τιμήν αγοράς	Του δέλεου	Οικιακής παραγωγής	Αφθέντα ως δώρεα	Αφθέντα αντί αμοιβής	Αδθ. οικονομικα κατ' ετήσιον	Ποσοτά οικονομικα κατ' ετήσιον
Κατακίσιο (έριφιον)	56,528	110.1	75.5		17.6	13.8	3.5	51	39.8
Αρνάκι (ζυγούρι)	17,114	33.3	26.9			6.4		16	12.5
	12,816	25.0	22.4			2.2	0.3	17	13.3
Χοιρινό	2,880	5.8	5.8				*	2	1.6
Μόσχος	1,238	2.6	2.2		0.3	2.6		6	4.7
Λουκάνικα	5,568	10.9	7.4		1.0			9	7.0
Έντόσθια	3,219	6.4	5.4			1.0		6	4.7
Κοτόπουλα	4,032	7.7	2.2		5.8			8	6.2
Κουνέλια	5,855	11.5	3.2		8.0	1.6	1.6	8	6.2
Πουλάκι	15,712	30.7	3.2		25.9			17	13.3
Γαλοπούλα	544	1.0	0.6					2	1.6
Μπακαλάος (παστός)	32,464	63.4	55.4	1.6				56	43.8
Ρέγγες	1,280	2.6	2.6					2	1.6
	15,744	30.7	26.9			3.5	0.3	48	37.5
Σαρδέλες κουτιού	4,918	9.6	9.3			0.3		30	23.4
Σαρδέλες λαδιού	963	1.9		1.6		0.3		3	2.3
Μπαρμπούτι	2,560	5.1	5.1					3	2.3
Αβραμίδι - Φρέσκο	2,944	5.8	3.8			1.9		6	4.7
Μαρίδα	14,896	29.1	23.0		2.6	3.5		21	16.4

Καλαμαράκια, χταπόδι, (κονσέρβα)	15,197	29.8	5.8	22.4	1.3	28	21.9
Σουπιτά φρέσκη	330	0.6			0.6	1	0.8
Ψάρια (γενικά) κονσέρβα	214	0.3			0.3	1	0.8
Σαλιγγόρια	24,086	47.0	1.3		11.8	25	19.5
Αύγα	26,285	51.2	13.4		4.2	89	69.5
Γάλα αιγός	79,264	154.6	15.7			39	30.5
Γάλα πρόβειο (νωπό)	4,480	8.6				3	2.3
Γάλα σκόνι	224	0.3		0.3		1	0.8
Γάλα αφυδατωμένο έβα- πορέ	30,355	59.2	17.6	40.0	1.6	14	10.9
Γιαούρτι	1,040	1.9	1.9		*	3	2.3
Τυρί κεφαλάσιο	21,754	42.6	31.0		2.2	54	42.2
Τυρί φέτα	9,542	18.6	3.8		4.2	22	17.2
Φρέσκο βούτυρο	4,080	8.0	2.9			21	16.4
Βούτυρο μαγειρικής	3,661	7.0	6.4		0.3	23	18.0
Βούτυρο κρέμα (άλατι- σμένο)	358	0.6			1.9	2	1.6
Μαργαρη νη	1,261	2.6				2	1.6
Λίπος	1,869	3.5	1.6	0.6		8	6.2
*Έλαια	292,179	569.9	185.0		18.2	128	100.0
Πράσινες έλιές	3,040	6.1	13.1		3.8	3	2.3
Μαύρες έλιές	32,198	62.7			42.9	57	44.5

Μέσος αριθμός καταναλωθέντων γραμμάρφων κατ' ισάριθμα άτομα

Είδη τροφίμων	Ζύνολον καταναλωθέντων σταθ 28 οικογενειών	Ζύνολον	Αποσπασθέντα εις τιμην αγοράς	Του δακτύου αυσαιτων	Οικιακή παραγωγή	Αμφότερα ως άσθεα	Αμφότερα αντι άμοιβής	Άγιθ. οικγεν. ατ άτομα κατηνά- λωσαν ειδη	Ποσστα άτοκον. ατ άτομα κατηνά- λωσαν τα ειδη
Κρασιά	97,053	189,4	47,7		117,8	19,2	4,2	50	39,1
Τσιουδιά (καί ούζο)	1,078	2,2	1,0		1,0	0,3		5	3,9
Καφές	2,618	5,1	3,2	0,6		1,3		40	31,2
Πραγματικό τσάι	6	*				*		1	0,8
Τσάι του βουνοδ	3,510	6,7	5,1	0,3	1,0	0,6		90	70,3
Κακάο	6	*				*		1	0,8
Μπαχαρικά	413	0,6	*		0,6	*		5	3,9
Ξύδι	64	*	*					1	0,8

ΠΙΝΑΞ Α 52. Μέση ηλικία κατά τὸν θάνατον ἀγρότου καὶ ἀστοῦ, κατὰ φύλον. Κρήτη, 1946, 1947 1948 (*)

Ἔτος	Κοῦντητες			Δῆμοι			Σύνολον		
	Ἀρρεν. Θήλ.	Ἀμφότερα	Ἀρρεν. Θήλ.	Ἀμφότερα	Ἀρρεν. Θήλ.	Ἀμφότερα	Ἀρρεν. Θήλ.	Ἀμφότερα	
1946	47.6	47.4	47.5	39.3	42.4	40.5	45.4	46.3	45.8
1947	50.0	56.2	53.0	41.4	35.1	37.9	48.1	50.4	49.3
1948	52.4	50.6	51.7	49.9	45.5	47.7	52.0	49.3	50.8
Σύνολον									
32 μῆνες	49.7	51.2	50.4	42.2	40.2	41.2	48.0	48.5	48.2

* Οἱ πρώτοι 8 μῆνες τοῦ 1948.

Πηγή: Δειγματοληπτικὴ Ἔρευνα Κρήτης, Δελτίον Γ, Κοινότητες.

ΠΙΝΑΞ Α 53. Αἱ δηλώσασαι ἐλονοσίαν κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος, οἰκογένεια Κρήτης. Σεπτέμβριος 1948.

Νομός καὶ Κοινότης	Ἀριθ. οἰκογ. μετ' ἐλονοσίαν	Ἀριθ. οἰκογ. μετ' ἐλονοσίαν	0/0 Οἰκογ. ἐχουσῶν ἐλονοσίαν	Νομός καὶ Κοινότης	Ἀριθ. οἰκογ. μετ' ἐλονοσίαν	Ἀριθ. οἰκογ. μετ' ἐλονοσίαν	0/0 Οἰκογ. ἐχουσῶν ἐλονοσίαν
Νομός Χανίων				Βασιλική	15	4	27
Χανιά *	56	6	11	Ζάρος	15	2	13
Γεωργιούπολις	14	8	57	Αὐγενική	16	1	6
Μελιδόνη	14	1	7	Ρόγδια	16	5	31
Νέον Χωρίον	18	9	50	Ἁγ. Βαρβάρα	15	5	33
Δραπάνια	15	4	27	Ἁρκαλοχώρι	15	3	20
Ἔλος	13	2	15	Ἀχένδρια	13	3	23
Πανέθιμος	11	4	36	Ἀπόστολοι	19	1	5
Μέσκλη	13	1	8	Ἁγ. Παράσκειον	18	5	28
Μουρνιές	14	2	14	Κασταμονίτσα	14	1	7
Νέον Χωρίον	13	3	23	Καστέλι Πεδιάδος	17	5	29
Παλαιοχώρα	11	1	9	Βόρροι	17	7	41
Χώρα Σφακίων	10	0	0	Βενέρατον	21	5	24
Σύνολον	202	41	20	Σύνολον	293	63	22
Νομός Ρεθύμνου				Νομός Λασιθίου			
Ρεθύμνον *	17	2	12	Ἁγ. Νικόλαος	6	0	0
Σέλλια	16	2	12	Ἱεράπετρα	16	3	19
Καλογήρου	19	0	0	Μουρνιές	16	14	88
Μοναστηράκι	17	2	12	Ἁγ. Γεώργιος	16	2	12
Ἁγ. Ἰωάννης	15	4	27	Ἐξω Λακωνία	25	14	56
Ἀνώγεια	13	4	31	Καστέλλι Φοῦρνοι	17	0	0
Γεράνη	13	0	0	Ζάκρος	18	11	61
Χρωμοναστήρι	13	0	0	Σταυροχώρι	16	6	38
Σύνολον	123	14	11	Σφάκκα	17	0	0
Νομός Ἡρακλείου				Σύνολον	147	50	34
Ἡράκλειον *	69	12	17	Γενικὸν σύνολον	765	168	22
Κάτω Βιάνος	13	4	31				

* Δήμοι.

Πηγή: Δειγματοληπτικὴ Ἔρευνα Κρήτης, Δελτίον Α, Οἰκογενειῶν.

ΠΙΝΑΞ Α 54. Συστήματα αποχετεύσεως απορριμμάτων
 έν Κρήτη, 1948.

	% <i>Είς τὰς Κοι- νότητας</i>	% <i>Είς τοὺς Δήμους</i>	% <i>Είς τὴν Νῆσον</i>
Δέν διαθέτουν ἐσωτερικὸν ἀπο- χωρητήριον	98	70	92
Διαθέτουν ἐσωτερικὸν ἀποχω- ρητήριον	2	30	8
Σύνολον	100	100	100
*Αποχευτευτικὸν σύστημα δι' οικογενείας με ἐσωτερικὸν ἀποχωρητήριον ἐντός τοῦ σπιτιοῦ			
Εἰς τὸν δημόσιον ὑπόνομον	—	75	56
Βόθρος	27	18	20
Πηγάδι	33	5	12
Οὐδέν προβλέπεται	40	2	12
Σύνολον	100	100	100

Πηγή : Δειγματοληπτικὴ Ἔρευνα Κρήτης, Δελτίον Α, Οἰκογενειῶν.

ΠΙΝΑΞ Α 55. Ὑγιεινὴ ἀποχετεύσεως σωματικῶν περιττωμάτων
 καὶ προστασία τῆς ὑδρεύσεως τῶν οικογενειῶν. Κρήτη, 1948.

	% <i>Είς τὰς Κοι- νότητας</i>	% <i>Είς τοὺς Δήμους</i>	% <i>Είς τὴν Νῆσον</i>
Εἶναι ὑγιεινὸς ὁ τρόπος ἀπο- χετεύσεως τῶν ἀπορριμμάτων:			
Ναί	7	45	14
*Ὁχι	93	55	86
Σύνολον	100	100	100
Τὸ ὕδωρ προστατεύεται :			
Ναί	40	90	50
*Ὁχι	60	10	50
Σύνολον	100	100	100
*Ἀριθμὸς τῶν οικογενειῶν τοῦ δείγματος 617		148	765

Πηγή : Δειγματοληπτικὴ Ἔρευνα Κρήτης, Δελτίον Α, Οἰκογενειῶν.

ΠΙΝΑΞ Α 56. Δαπάναι τοῦ Κράτους καὶ τῶν Δήμων διὰ τὴν ὑγείαν καὶ τὰ Νοσοκομεῖα. Κρήτη, 1937.

		Ἐτήσια συνολικὰ Ποσοστὰ(%) (δολλάρια) Σύνολου	
Κρατικαὶ δαπάναι διὰ τὴν ὑγείαν			
Ἵγειονομικὰ Κέντρα	27,029		4
Κέντρα ἀνθελονοσιακοῦ ἀγῶνος	114,718		18
Ἐλεγχος ἄλλων ἀσθενειῶν	27,518		5
Σύνολον (15 μηνῶν)	169,265		
Ἐκτιμήσεις βάσει ἑνὸς ἔτους		135,000	27
Δημοτικὸν Πρόγραμμα Ὑγείας			
Χανιά	2,367		
Ἡράκλειον	24,137		
		26,504	6
Κρατικὰ καὶ Δημοτικὰ Νοσοκομεῖα			
Γενικὰ Νοσοκομεῖα	155,990		31
Λεπροκομεῖα	87,731		18
Σανατόρια	59,584		12
Ψυχιατερεῖα	26,500		5
Ἀφροδίσια νοσήματα	5,609		1
		335,414	67
Συνολικὴ ἐτήσια δαπάνη Ὑπουργίου Ὑγείνης καὶ τῶν Δήμων Ὑγειονομικὰ Κέντρα καὶ Νοσοκομεῖα		496,918	100

α) Ἐκ τοῦ ποσοῦ τούτου τὰ 37.965 δολλάρια ἐπληρώθησαν ἀπὸ τοὺς ἀσθενεῖς.

Πηγή: Δειγματοληπτικὴ Ἔρευνα Κρήτης, ὑπὸ Δρος Μακίντος, τοῦ Ἰδρύματος Ροκφέλλερ.

ΠΙΝΑΞ Α 57. 'Απόστασις χωρίζουσα τὰς κοινοτικάς οἰκογενείας καὶ τὴν ἔδραν τοῦ ἱατροῦ, τοῦ ἱερέως, τὸ Δημοτικὸν Σχολεῖον καὶ τὸ Γυμνάσιον. Κρήτη, 1948 (Ποσοστὰ τῶν οἰκογενειῶν).

'Απόστασις εἰς μίλια (περίπου)	'Ιατρός	'Ιερεὺς	Δημοτ. Σχολεῖον	Γυμνάσιον
.0- 1.5	34	80	98	10
1.6- 3.0	9	7	2	4
3.1- 4.6	21	10	*	12
4.7- 6.1	8	2	*	8
6.2- 7.7	8	1		12
7.8- 9.2	—			1
9.3-10.8	2			6
10.9-12.3	2			5
				14
12.4-15.4	2			
15.5-18.5	*			2
18.6-21.6	8			13
21.7-24.8	3			9
24.9-27.9	1			1
28.0-31.0	*			1
31.1-34.1	—			*
34.2-37.2	—			—
37.3-43.2	—			—
43.5-49.7	2			2
Σύνολον	100	100	100	100

* Ὀλιγώτερον τῶν 0,50/0

Πηγή : Δειγματολογικὴ Ἔρευνα τῆς Κρήτης, Δελτίον Α, Οἰκογενειῶν.

ΠΙΝΑΞ Α 58. Τύποι διευκολύνσεως ύδατος ἐν Κρήτη, 1948

	<i>Κοινότητες</i>	<i>Δῆμοι</i>	<i>Νῆσος</i>
Πηγαί	2,454	27	2,481
Κοινὰ φρέατα	739	10	749
Κεκαλυμμένα	123	4	127
Μετὰ περιζώματος	518	10	520
Μετ' ἀντλίας	13	1	14
Κοινὰ στέρνα :	301	14	315
Κεκαλυμμένα	163	12	175
Μετὰ περιζώματος	72	12	84
Μετ' ἀντλίας	2	2	4
'Απολυμαινόμενα	2	6	8
'Ιδιόκτητα φρέατα	8.882	640	9.522
'Ιδιόκτητοι στέρνα	4,292	100	4.392
Χωρία διαθέσιμα σύστημα διανομῆς ὕδατος	1.430	28	1.458 β
Χωρία διαθέσιμα ὑδραγωγείων ἢ ἀγωγῶν	487	19	506
Χωρία διαθέσιμα δίκτυον κατ' οἶκον διανομῆς	26	10	36
Χωρία δηλώσαντα ὅτι :			
Διαθέτουν κοινόχρηστα φρέατα	395	6	401
» κοινοχρήστους στέρνα	183	4	187
» ἰδιόκτητα φρέατα	866	14	880
» ἰδιοκτήτους στέρνα	326	8	334

α) Κατὰ τὴν ἐκτίμησιν τῆς νήσου, βάσει δεδομένων Δειγματοληπτικῆς Ἐρεῦνης

β) Ἐδήλωσαν μόνον 1.405 χωρία κατὰ τὴν Ἀπογραφὴν 1940.

Πηγαί : Δειγματοληπτικὴ Ἐρευνα Κρήτης, Δελτίον Γ, Κοινότητος.

ΠΙΝΑΞ Α 59. Ἡ ἀνωτέρα τάξις τοῦ Σχολείου ἐκ τῆς ὁποίας ἀπεφοίτησαν οἱ ἐνήλικοι. Κρήτη, Σεπτέμβριος τοῦ 1948. (Ἐνήλικοι θεωροῦνται οἱ ἄγοντες τὸ 21ον ἔτος τῆς ἡλικίας καὶ ἄνω)

Ἡλικία ἀποπερατώσεως τῶν σπουδῶν	Κοινότητες		Δῆμοι		Νῆσος	
	‰ Ἀρρ.	‰ Θήλεις	‰ Ἀρρ.	‰ Θήλεις	‰ Ἀρρ.	‰ Θήλεις
* Ἀνευ μορφώσεως	14.4	45.5	13.0	40.3	14.1	44.5
1	2.1	2.2	1.9	0.5	2.1	1.9
2	3.9	4.1	5.0	3.6	4.1	4.0
3	6.0	6.5	1.9	8.2	5.3	6.8
4	15.2	8.1	14.3	5.6	15.0	7.6
5	3.8	3.7	4.3	1.5	3.9	3.3
6	42.0	27.3	28.5	23.5	39.6	26.6
Σύνολον	73.0	51.9	55.9	42.9	70.0	50.2
7	2.3	0.4	3.1	1.0	2.4	0.5
8	2.9	0.5	3.7	2.0	3.1	0.8
9	1.9	0.2	5.0	1.5	2.4	0.5
10	0.7	0.2	1.9	1.5	0.9	0.5
11	0.8	0.6	1.9		1.0	0.5
12	1.9	0.2	8.7	9.8	3.1	2.0
Σύνολον	10.5	2.2*	24.3	15.8	12.9	4.8
13	0.5	0.1	1.2	0.5	0.7	0.2
14	1.2	0.2	1.9	0.5	1.2	0.3
15	0.1				0.1	
16	0.1		2.5		0.6	
17	0.1				0.1	
18	0.1		1.2		0.3	
Σύνολον	2.1	0.4*	6.8	1.0	3.0	0.5
Γεν. Σύνολον	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

* Τὸ σύνολον εἶναι ἀκριβές.

Πηγή: Δειγματοληπτικὴ Ἔρευνα Κρήτης, Δελτίον Α, Οἰκογενειῶν.

ΠΙΝΑΞ Α 60. *Απαντα τὰ άτομα τὰ ταξινομηθέντα ἀπὸ ἀπόψεως γραμματωσύνης κατὰ ἡλικίαν, φύλον καὶ κατοικίαν. Κρήτη, 1948 (Ποσοστά)

Ἡλικία	Κοινότητες		Δῆμοι		Νῆσος	
	Ἀρρενα	Θήλεα	Ἀρρενα	Θήλεα	Ἀρρενα	Θήλεα
0- 4	0	0.1	0	0	0	0.1
5- 9	4.9	2.8	2.5	5.5	4.5	3.4
10-14	10.6	7.8	9.5	9.4	10.4	8.1
15-10	7.6	6.8	9.8	11.0	8.0	7.6
20-24	7.6	8.4	9.5	8.1	7.9	8.3
25-29	8.4	6.7	6.2	6.5	8.0	6.7
30-34	6.2	5.3	7.6	6.8	6.5	5.6
35-39	5.0	4.5	4.0	3.6	4.9	4.3
40-44	5.8	2.2	3.6	4.9	5.4	2.7
45-49	4.2	1.3	4.4	2.3	4.2	1.5
50-54	2.7	1.8	4.4	1.9	3.0	1.8
55-59	2.8	1.2	1.8	1.6	2.7	1.3
60-64	2.5	0.8	4.4	1.0	2.8	0.8
65-69	1.8	0.2	3.3	0.3	2.1	0.2
70-74	0.8	0	2.2	0.6	1.0	0.1
75-79	0.9	0	0	0.3	0.7	0.1
80-84	0.1	2	0.7	0	0.2	0.1
85-89	0.2	0	0	0	0.2	0
90-94	0.2	0	0.4	0	0.3	0
95-100	0	0	0.4	0	0.1	0
Γνωρίζει ἀνά- γνωσιν καὶ γραφὴν.	72.3	50.1	74.7	63.8	72.9	52.7
Δὲν γνωρίζει οὐ- τε ἀνάγνωσιν οὔτε γραφὴν.	27.7	49.9	25.3	36.2	27.1	47.3
Γενικὸν σύνολον	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
*Ἀριθμὸς τοῦ δείγματος	1.269	1.300	275	308	1,544	1.609

Πηγή : Δειγματοληπτικὴ Ἔρευνα Κρήτης. Δελτίον Α, Οἰκογενειῶν.

ΠΙΝΑΞ Α 61. *Έτη τερματισμού φοιτήσεως εἰς Σχολεῖον
ὕπο οἰκογενειάρχων. Κρήτη, 1948 (Ποσοστά).

<i>*Έτη τερματισμοῦ τῆς φοιτήσεως</i>	<i>Κοινότητες</i>	<i>Δῆμοι</i>	<i>Νῆσος</i>
0	25.6	24.3	25.4
1	2.6	2.0	2.5
2	4.5	5.7	4.7
3	6.2	4.7	5.9
4	15.7	13.1	15.3
5	3.6	4.9	3.7
6	32.7	20.4	30.4
7	2.3	2.0	2.2
8	2.4	4.7	2.9
9	0.8	4.1	2.4
10	0.8	1.4	1.9
11	0.6	2.0	0.9
12	1.0	6.1	2.0
13	0.3	1.4	0.5
14	0.5	0.0	0.4
15	0.0	0.0	0.0
16	0.0	2.0	0.4
17	0.2	0.0	0.1
18	0.2	1.4	0.4
Σύνολον	100.0	100.0	100.0
Μέσος ὁρος ἐτῶν τερματισμοῦ φοιτήσεως.	4	5	4
*Αριθμὸς τοῦ δείγματος	617	148	765

Πηγή : Δειγματοληπτικὴ *Έρευνα Κρήτης. Δελτίον Α, Οἰκογενειῶν.

ΠΙΝΑΞ Α 62. Ἀγγραμματοσύνη κατά φύλον, διὰ καθωρισμένας ἡλικίας, 1928, διὰ τὴν Ἑλλάδα ὁλόκληρον καὶ διὰ τὴν Κρήτην, 1928—1948

	Ποσοτὰ ἀγγραμματοσύνης		
	Ἄρρενα	Θήλαια	Σύνολον
Εἰς ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα, 1928 8 ἐτῶν καὶ ἄνω	24	58	41
Κρήτης, 1928—8 ἐτῶν καὶ ἄνω	26	59	43
Κρήτης, 1948—8 ἐτῶν καὶ ἄνω	18	40	30
Κρήτης, 1948—10 ἐτῶν καὶ ἄνω	16	41	29
Κρήτης, 1948—συνόλου τοῦ πληθυσμοῦ	27	47	37
Κρήτης, 1948—8 ἐτῶν ἢ ἄνω μὴ συμπληρώσαντες τὴν 4ην τάξιν τοῦ Δημοτικοῦ	28	50	40
Κρήτη, 1948—μὴ συμπληρώσαντες ἐν ἔτος φοιτήσεως εἰς σχολεῖον :			
6 ἐτῶν καὶ ἄνω	12	34	23
21 ἐτῶν καὶ ἄνω	14	44	30
Σύνολον πληθυσμοῦ	23	41	32

Πηγή: 1928, Ἑλληνικὴ Ἀπογραφὴ τοῦ 1928. 1948, Δειγματοληπτικὴ Ἔρευνα Κρήτης, Δελτίον Α, Οἰκογενειῶν,

ΠΙΝΑΞ Α 63. Ἐγγραφαὶ εἰς τὴν Στοιχειώδη Ἐκπαίδευσιν. Κρήτη ἀπὸ 1936—1948

Ἔτη ἐγγραφῆς	Ἐγγραφέντες μαθηταὶ
1936—37	62.670
1937—38	61.426
1939—40	60.967
1943—44	54.663
1944—45	59.000
1945—46	61.000
1946—47	66.000
1947—48	62.093
1948—49	60.022

Πηγή: Μ. Σιγάλας, Γενικὸς Ἐπιθεωρητὴς Στοιχειώδους Ἐκπαιδεύσεως Κρήτης

ΠΙΝΑΞ Α 64. Μαθηταί κατά σχολείων καὶ διδάσκαλοι εἰς δημόσια καὶ ἰδιωτικά Γυμνάσια κατὰ νομούς. Κρήτη, 1936-1937

Νομός	Κατὰ Σχολείων			Κατὰ Διδάσκαλον		
	Δημοτ. Σχολείων	Δημοσίων Γυμνάσιων	* Ἰδιωτ. Γυμνάσιων	Δημοτ. Σχολείων	Δημοσίων Γυμνάσιων	* Ἰδιωτ. Γυμνάσιων
Χανίων	74	201	96	48	23	13
Ρεθύμνου	61	218	—	44	22	—
Ἡρακλείου	85	170	215	53	18	16
Λασηθίου	84	206	—	47	22	—
Μέσος	76	195	155	46	21	15

Πηγή : Ὑπουργεῖον Παιδείας 1938, Ἀθήναι.

ΠΙΝΑΞ Α 65. Δημοτικά Σχολεῖα, Τάξεις, διδάσκαλοι, καὶ μαθηταί Κρήτη, 1936—1937

Σχολεῖα	Ἀριθμὸς σχολείων	Τάξεις	Διδασκ.			Ἐγγεγραμ. μαθηταί		
			Ἀρρενα	Θήλα	Σύνολον	Ἀρρένα	Κοῦραι	Σύνολον
Νομός Χανίων								
Κρατικά Δημοτ. Σχολεῖα	235	1,363	188	176	364	9,720	8,191	17,911
Κρατ. Νηπιαγωγεία	1	1	—	1	1	16	20	36
Ἰδιωτ. Δημ. Σχολεῖα	2	12	1	2	3	26	23	49
» Νηπιαγωγεία	1	—	—	2	2	16	16	32
Ἡμισύνολα	239	1,376	189	181	370	9,778	8,250	18,028
Νομός Ρεθύμνου								
Κρατ. Δημοτ. Σχολείων	171	1,011	129	113	242	5,834	4,866	10,700
Κρατ. Νηπιαγωγεία	1	1	—	1	1	44	40	84
Ἰδιωτ. Δημ. Σχολεῖα	1	6	—	4	4	21	31	52
Ἰδιωτ. Νυκτ. Σχολεῖα	1	6	—	—	—	24	—	24
Ἡμισύνολα	174	1,024	129	118	247	5,923	4,937	10,860
Νομός Ἡρακλείου								
Κρατ. Δημοτ. Σχολεῖα	265	1,553	183	253	436	11,981	11,083	23,064
Κρατ. Νυκτερ. Σχολεῖα	3	3	—	—	—	200	41	241
Ἰδιωτ. Δημοτ. Σχολεῖα	4	21	6	10	16	156	184	260
Ἰδιωτ. Νηπιαγωγεία	3	—	—	5	5	41	20	61
Ἰδιωτ. Νυκτερινὰ Σχολ.	1	6	—	1	1	153	—	153
Ἡμισύνολα	276	1,583	189	269	458	12,531	11,248	23,779
Νομός Λασηθίου								
Κρατικά Δημ. Σχολεῖα	115	680	117	92	209	5,264	4,739	10,003
Σύνολα	804	4,663	624	660	1,284	33,496	29,174	62,670

Πηγή : Ὑπουργ. Παιδείας, Διεύθυνσις Ἐκπαιδεύσεως, 1938, Ἀθήναι.

ΠΙΝΑΞ Α 66. Σχολεία Μέσης 'Εκπαίδευσεως, τάξεις και μαθηταί.
Κρήτη, 1936—1937.

Σχολείων	Διδακτικὸν προσωπικὸν					'Εγγεγραμ.μαθηταί																	
	*'Αριθμὸς σχολείων	Τάξεις	'Αρρένες	Θήλεις	Σύνολον	'Αρρένες	Θήλεις	Σύνολον															
Νομὸς Χανίων																							
Διτάξια Γυμνάσια	1	2	2	—	2	54	18	72															
Γυμνάσια	5	30	48	9	57	935	357	1,292															
Πρακτικαὶ Σχολαὶ	1	6	12	1	13	178	5	183															
Γυμνάσια θηλέων	1	4	3	3	6	—	151	151															
'Ιδιωτικὰ Γυμνάσια	4	11	12	3	15	159	53	212															
'Ημισύνολα	12	53	77	16	93	1,326	584	1,910															
Νομὸς Ρεθύμνου																							
Διτάξια Γυμνάσια	1	2	2	—	2	26	9	35															
'Αστικὰ Σχολεία	1	2	4	—	4	29	7	36															
Γυμνάσια	1	6	7	4	11	—	269	269															
Σχολεία Μέσ. 'Εκπαιδ.	1	6	16	3	19	422	10	432															
'Ημισύνολα	4	16	29	7	36	477	295	772															
Νομὸς 'Ηρακλείου																							
Διτάξια Γυμνάσια	1	2	3	—	3	21	5	26															
Γυμνάσια	5	30	42	6	48	616	314	930															
Πρακτικαὶ Σχολαὶ	1	6	10	1	11	153	13	166															
Γυμνάσια θηλέων	1	4	2	4	6	—	67	67															
Παιδαγωγικὴ 'Ακαδημία	1	2	10	—	10	54	22	76															
'Ιδιωτικὰ Γυμνάσια	2	12	13	4	17	226	84	310															
'Ημισύνολα	11	56	80	15	95	1,070	505	1,575															
Νομὸς Λασηθίου																							
Διτάξια Γυμνάσια	1	2	2	—	2	42	3	45															
Γυμνάσια	3	18	26	1	27	450	159	609															
Πρακτικαὶ Σχολαὶ	1	6	9	1	10	90	33	123															
Γυμνάσια θηλέων	1	4	3	3	6	—	41	41															
'Ημισύνολα	6	30	40	5	45	582	236	818															
Σύνολα	33	155	226	43	269	3,455	1,620	5,075															
<table border="0" style="width: 100%;"> <tr> <td style="width: 50%;">*Αριθ. μαθητῶν κατὰ σχολεῖον</td> <td style="width: 10%;">154</td> <td style="width: 10%;"></td> <td style="width: 10%;">% 'Αρρένων μαθητῶν</td> <td style="width: 10%;">68</td> </tr> <tr> <td>*Αριθ. μαθητῶν κατὰ τάξιν</td> <td>33</td> <td></td> <td>% Διδάσκαλοι ἀρρένων</td> <td>84</td> </tr> <tr> <td>*Αριθ. μαθητῶν κατὰ διδάσκαλον</td> <td>10</td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </table>									*Αριθ. μαθητῶν κατὰ σχολεῖον	154		% 'Αρρένων μαθητῶν	68	*Αριθ. μαθητῶν κατὰ τάξιν	33		% Διδάσκαλοι ἀρρένων	84	*Αριθ. μαθητῶν κατὰ διδάσκαλον	10			
*Αριθ. μαθητῶν κατὰ σχολεῖον	154		% 'Αρρένων μαθητῶν	68																			
*Αριθ. μαθητῶν κατὰ τάξιν	33		% Διδάσκαλοι ἀρρένων	84																			
*Αριθ. μαθητῶν κατὰ διδάσκαλον	10																						

Πηγή : Ὑπουργεῖον Παιδείας,

ΠΙΝΑΞ Α 67. Δημοτικά Σχολεία, αριθμός οργανικών θέσεων διδασκάλων, αριθμός έγγεγραμμένων μαθητών, αριθμός μαθητών ανά έκαστον διδάσκαλον, Κρήτη, 1947-1948.

Νομός	Αριθμός σχολείων	Αριθμός οργανικών θέσεων διδασκάλων	Αριθμός κενών θέσεων διδασκάλων	Αριθμός έγγεγραμ. μαθητών 1947-1948	Αριθ. μαθητών ανά έκαστον έν ένεργεία διδάσκαλον
Νομοῦ Χανίων					
Πόλις Χανίων	15	63		4,161	66
Καστέλλι Κισσάμου	1	4		358	90
Κοινότητες	224	308		13,343	43
'Ημισύνολον	240	375	22	17,862	48
Νομοῦ Ρεθύμνου					
Πόλις Ρεθύμνου	12	33		1,613	49
Πόλις 'Ανώγεια	3	9		479	55
Κοινότητες	164	200		8,295	41
'Ημισύνολον	179	242	9	10,387	45
Νομοῦ 'Ηρακλείου					
Πόλις 'Ηρακλείου	25	75		5,382	72
Πόλις 'Αρχάνας	3	10		504	50
Κοινότητες	248	358		18,331	51
'Ημισύνολον	276	443	4	24,217	55
Νομοῦ Λασηθίου					
Νεάπολις	7	12		495	41
'Αγ. Νικόλαος	1	5		368	74
'Ιεράπετρα	3	10		812	81
Σητεία Κοινότητες	2	7		463	66
Κοινότητες	105	164		7,489	46
'Ημισύνολον	118	198	2	9,527	44
Σύνολον	813	1,258	37	62,093	51

Πηγή : Μ. Σιγάλας, Γενικός 'Επιθεωρητής Δημοτ. 'Εκπαιδύσεως Κρήτης.

ΠΙΝΑΞ Α 68. Σχολεία Μέσης 'Εκπαίδευσεως, Ξδραι καθηγητών, έγγραφαί μαθητών, και αριθμός μαθητών ανά έκαστον καθηγητήν. Κρήτη, 1947—1948.

Νομός	'Ανάγκαι πρωτοδικού (όργανικαί θέσεις)	'Υπάρχοντες καθηγηταί και τοποθε- τημένοι	'Αριθ. κε- νών θέσεων καθηγητών	'Εγγεγραμ. μαθηταί κατά 1947— 1948	'Αριθ. μα- θητών ανά έκ- αστον κα- θηγητήν
Νομός Χανίων					
Γυμν. ἀρρένων Χανίων	42	26		1,501	58
» θηλέων Χανίων	35	25		1,079	43
» Καστέλλι Κισσάμου	12	6		388	65
» Παλαιοχ. (Σελίνου)	11	5		424	85
» Βάμου ('Αποκορώ- νου)	14	10		389	39
'Ιδιωτ. Γυμν. Βουκολιές (Κισσάμου)	3	3		89	30
'Ιδιωτ. Γυμν. 'Αλικιανού (Κυδωνίας)	4	4		100	25
'Εμπορική Σχολή Χανίων	12	8		194	24
'Ημισύνολον	133	87	46	4,164	48
Νομός Ρεθύμνου					
Μικτόν Γυμνάσιον	35	35	0	1,626	47
'Ημισύνολον	35	35	0	1,626	47
Νομός 'Ηρακλείου					
Γυμν. 'Αρρέν.'Ηρακλείου	28	23		989	43
» Θηλέων 'Ηρακλείου	27	27		859	32
» Πομπίας	12	7		357	51
» Καστέλλι Πεδιάδος	14	7		400	57
» Βιάνου	12	8		235	29
'Ιδιωτικόν Γυμνάσιον	10	10		242	24
'Εμπορική Σχολή 'Ηρα- κλείου	13	11		242	22
'Ημισύνολον	116	93	23	3,324	36
Νομός Λασηθίου					
Γυμνάσιον Νεαπόλεως	10	8		654	82
» 'Αγ. Νικολάου	15	12		337	28
» 'Ιεράπερας	17	12		454	38
» Σητείας	16	10		629	63
'Εμπορική Σχολή 'Ιερά- πετρας	9	3		129	43
'Ημισύνολον	67	45	22	2,203	49
Σύνολον	351	260	91	11,317	44

Πηγή: 'Υπουργείον Παιδείας, Παπαχαραλάμπος, Γεν. 'Επιθεωρητής Μέσης 'Εκπαίδευσεως.

ΠΙΝΑΞ Α 69. Διδασκόμενα μαθήματα εις τὰ Δημοτικά Σχολεία
καί εις τὰ Σχολεία Μέσης Ἐκπαιδεύσεως. Κρήτη, 1948.

Δημοτικά Σχολεία

Μαθήματα	Ἔτη σπουδῶν Ἀριθ. τάξεων εἰς τὰ Δημ. Σχολεία					
	1	2	3	4	5	6
Νεοελληνικά	x	x	x	x	x	x
Ἀριθμητική	x	x	x	x	(ὡς κατωτέρω)	
Θρησκευτικά	x	x	x	x	x	x
Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος	x	x	x	x	(ὡς κατωτέρω)	
Γεωγραφία τῆς Ἑλλάδος	x	x	x	x	(ὡς κατωτέρω)	
Ἰχνογραφία	x	x	x	x	x	x
Χειροτεχνία	x	x	x	x	x	x
Γυμναστική	x	x	x	x	x	x
Καλλιγραφία		x	x	x	x	x
Φυσική Ἱστορία			x	x	(ὡς κατωτέρω)	
Παγκ. καὶ Ἑλλην. Ἱστορία (ὡς ἀνωτέρω)					x	x
Γεωγραφία Παγκόσμιος καὶ Ἑλληνική (ὡς ἀνωτέρω)					x	x
Ἀριθμητική Γεωμετρία (ὡς ἀνωτέρω)					x	x
Φυσική Ἱστορία, Ζωολογία, Φυτολογία (ὡς ἀνωτέρω)					x	x

Μέση Ἐκπαίδευσις

Μαθήματα	Ἔτη σπουδῶν ἢ ἀριθμὸς τάξεων εἰς τὰ Σχολεία Μέσης Ἐκπαιδεύσεως (Γυμνάσια)						Σύνολον
	1	2	3	4	5	6	
	(*Ἐτήσια ὥραι διδασκαλίας)						
Ἀρχαία Ἑλληνικά	7	7	7	7	7	7	42
Νεοελληνικά	3	3	3	3	3	3	18
Λατινικά	2	2	2	2	2	2	12
Γαλλικά	3	3	2	2	2	2	14
Ἀγγλικά	10	7	7	7	7	5	43
Μαθηματικά	3	3	3	4	4	4	21
Φυσική	3	3	3	3	4	4	20
Ἱστορία	3	3	3	3	3	3	18
Θρησκευτικά	3	2	2	2	2	2	12
Γεωγραφία	2	2	2	2			8
Ψυχολογία							4
Λογική							4
Κοινωνιολογία							4
Ἵγιεινή							4
Μουσική	2	2	2	2	2		8
Γυμναστική	2	2	2	2	2		12
Σύνολον ὥρων	R	R	R	R	R	R	R
	40	39	33	39	44	40	240

ΠΙΝΑΞ Α 70. Δείκται οικονομικῶν πόρων, ἐπιπέδου ζωῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως. Κρήτης καὶ πέντε ἄλλων χωρῶν, μεταπολεμικῶς ἢ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη πρὸ τοῦ πολέμου.

Δείκται	Κρήτη	Τουρ-κία	Βρα-ζιλία	Μεξ-ικό	Πόρτο Ρίκο	Αἴτη
Οἰκονομικοὶ πόροι						
* Ἐδαφος (ἀνὰ 1 000 τετρ. μίλια)	3.2	296	3,288	760.4	3.4	1.07
Πληθυσμὸς εἰς ἑκατομμύρια)	0.5	19.5	48.5	24.4	2.2	3.6
‰ πληθυσμοῦ ἀστικοῦ	23			35		
Καταναλωθεῖσα ἐνέργεια (ἡμερησίως)	—		1.9	2.2		
* Ἀναλογία ἐδάφους πρὸς πληθυσμὸν						0.4
Πληθυσμὸς κατὰ τετρ. μίλιον	148	65		32	628	331
* Ἐτήσια ἀναλογία αὐξήσεως πληθυσμοῦ	0.9	1.1	1.5	1.8		
Τύπος πληθυσμοῦ	2-3		3	3	3½	1
* Ὑγεία						
* Ἀκαθάριστον ποσοστὸν γεννήσεων	26.1			44.4	42.2	
* Ἀκαθάριστον ποσοστὸν θανάτων	10.6			17.3	11.9	
* Ἀναλογία παιδικῆς θνησιμότητος	79			105		
Μέση προσδοκία ζωῆς (ἄρρην.) 1948	50-55		39	37		
* Ἀναλογία ἱατρῶν πρὸς πληθυσμὸν	65		31	51		9
Ποσοστὸν θανάτων ἐκ φυματ. * Ἀνὰ 100.000 κατοίκους	66		250	56		
Διατροφή						
Θερμίδες κατὰ κεφαλὴν ἡμερησίως	2,550		2,173	1,855		
Ζωϊκὴ πρωτεΐνη κατὰ κεφαλὴν ἡμερησίως (οὐγγιές)	0.6		1.1	0.7		
Λίπη κατὰ κεφαλὴν ἡμερησίως (οὐγγιές)	3.7	80-90	1.8	1.5		70-80
‰ θερμίδων ἀπὸ σίτον-γεώμηλα	40-50					
Στέγη						
Χῶρος εἰς ἕκτασιν τετρ. ποδῶν κατὰ κεφαλὴν	97			2.5		
* Ἀριθμὸς ἀτόμων εἰς ἕκαστον δωμάτιον	1.8					
* Ἐκπαίδευσις						
‰ ἀγραμματοσύνης, 1948	29	79	57	52	32	90
Δημοδιδάσκαλοι ἀνὰ 1000 κατοίκους.	2.7		2.0	2.4		0.6
Οἰκονομία						
Εἰσόδημα κατὰ κεφαλὴν (1939)	74		46	61		50
‰ Εἰσοδήματος διὰ τὴν τροφὴν	73					
‰ Ἐργατικῶν δυναμικῶν εἰς τὴν Γεωργίαν	57	82	67	68		85
Βιομηχανίαν καὶ Οἰκοδομῶν	14	8	10	13		
Μεταφορᾶς, συγκοινωνίας καὶ ἐμπορίου	9	5	9	7		
Δημοσίαι διοικήσεις καὶ ἐπαγγέλματα	14	5	11	4		
‰ πληθυσμοῦ εἰς οἶκον. δραστηριότητα	35	49	35	32		
* Ἀποδόσεις						
Σίτου (εἰς μπουσελς)	12.8		10.5	11.5		
Γεώμηλα (*)	71		93	66		
Ρύζι (*)	—		28.6	42.2		
Μεταφοραὶ καὶ Συγκοινωνίαι						
Τηλέφωνα ἀνὰ 1000 κατοίκους	1	2	5	10	15	0.8
Μίλια Σιδηροδρόμων ἀνὰ 1000 τετρ. μίλια	0		6	19		14
Αὐτοκίνητα ἀνὰ 100.000 κατοίκους	2		4	5		0.8
* Ἐτήσια ναῦλα (ἀνὰ τόν.μιλ. κατὰ κεφαλὴν)	—		94	182		
Μίλια δρόμου ἀνὰ 1000 τετρ. μίλια)	260	81	62	62		96
Μίλια Σιδηροδρόμων ἀνὰ 100.000 κατοίκους	0	24				5

Σημείωμα: Ἡ κατανομὴ τοῦ πληθυσμοῦ ἐγένετο ἀναλόγως πρὸς τὸν βαθμὸν ὑπεροχῆς γεννήσεων ἔναντι θανάτων.

Πηγή: Στατιστικὸν Γραφεῖον, «Στατιστικὴ Ἐπετηρὶς, 1948», Ἡν. Ἐθνη. Νέα Ὑόρκη, 1949, Ὑπουρ. Ἐξωτερικῶν, Δημοσίευμα ὑπ' ἀριθ. 3719. Οἰκονομικὴ Σειρὰ 24, Ὑπηρεσία Δημοσιεύσεων, Γραφεῖον Δημοσιεύσεων, 1950. Δειγματοληπτικὴ Ἔρευνα Κρήτης, Ἀπογραφικὰ Δελτία: Α, Β, Οἰκογένεια, Ἀγρόκτημα, Κοινότης.

ΠΙΝΑΞ Α 71. Μισθοί δημοδιδασκάλων και καθηγητών. Κρήτη, 1948

Δημοδιδάσκαλοι :

Άρχικός μισθός, άμα τῷ διορισμῷ (Γραμματεὺς Β')	Δρ. 375.000
Μετὰ τετραετῆ ὑπηρεσίαν προάγεται εἰς τὸν βαθμὸν Γραμ. Α	» 385.000
Μετὰ 9 ετῆ ὑπηρεσίαν προάγεται (ἀπὸ τοῦ διορισμοῦ) εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ Εἰσηγητοῦ	» 430.000
Μετὰ 15 ετῆ ὑπηρεσίαν προάγεται εἰς τὸν βαθμὸν Τμημ. Β'	» 470.000
Μετὰ 20 ετῆ ὑπηρεσίαν προάγεται εἰς τὸν βαθμὸν Τμημ. Α'	» 500.000

Τοῦ τελευταίου βαθμοῦ ὑπάρχουν μόνον 3000 θέσεις ὄργανικαί εἰς ὄλοκληρον τὴν Ἑλλάδα, ἐν συγκρίσει πρὸς τὰς 15.000 ὄργανικὰς θέσεις. Οἱ κατέχοντες τὸν βαθμὸν τοῦτον τοῦ Τμημ. Α' καταλαμβάνουν θέσιν διευθυντοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου, καθὼς καὶ ἐπιθεωρητῶν δημοτικῶν Σχολείων.

Οἱ ὡς ἄνω μισθοὶ ἀυξάνονται ἀναλόγως α) τῶν ἐτῶν ὑπηρεσίας, καὶ β) ἀναλόγως τῆς οἰκογενειακῆς καταστάσεως τοῦ ὑπαλλήλου.

Οὕτω, ἐπὶ τῇ συμπληρώσει 10|ετοῦς ὑπηρεσίας ὁ ὑπάλληλος λαμβάνει ἀύξησιν 5ο|ο ἐπὶ τοῦ ἀρχικοῦ του μισθοῦ. Ἄμα τῇ συμπληρώσει τῶν 15 ἐτῶν ὑπηρεσίας 10ο|ο, μετὰ 20|ετῆ ὑπηρεσίαν 15ο|ο, καὶ ἄμα τῇ συμπληρώσει τῆς 25|ετοῦς ὑπηρεσίας λαμβάνει 25ο|ο.

Ἐπίσης, λαμβάνει ἀύξησιν 10ο|ο ἐπὶ τοῦ βασικοῦ αὐτοῦ μισθοῦ, διὰ τὴν σύζυγον, 5ο|ο δι' ἕκαστον (μέχρι 3 τέκνων) καὶ μέχρις ἐνηλικιώσεως αὐτῶν, ἤτοι : ἄρρενα τέκνα μέχρι 17 ἐτῶν, καὶ τὰ θήλεα μέχρι 18 ἐτῶν. Ὁ ἀνώτατος μισθὸς κάτω τοῦ βαθμοῦ τοῦ Τμηματάρχου Α εἶναι περίπου 842.000 δρ. (δολλ. 84.20) κατὰ μῆνα.

Καθηγηταὶ Γυμνασίων (Μέση Ἐκπαίδευσις).

Οὗτοι διαιροῦνται α) εἰς τοὺς ἔχοντας πανεπιστημιακὸν πτυχίον (Ἑλληνικοῦ ἢ ἀντιστοίχου Ἰδρύματος τοῦ ἐξωτερικοῦ, καὶ β) εἰς τοὺς μὴ ἔχοντας τοιοῦτο πτυχίον.

Οἱ μὲν πρῶτοι διορίζονται μὲ τὸν βαθμὸν Γραμματέως Α' τάξεως μὲ βασικὸν μισθὸν δρχ. 385.000 καὶ μετὰ 20|ετῆ ὑπηρεσίαν φθάνουν Τμηματ. Α' μὲ βασικὸν μισθὸν δρχ. 500.000 εἰς τὸν ὅποιον προστίθενται αἱ ἀυξήσεις τῆς πολυετίας καὶ τῶν οἰκογενειακῶν βαρῶν.

Οἱ μὴ ἔχοντες πτυχίον Πανεπιστημίου, διορίζονται μὲ τὸν ἀρχικὸν βαθμὸν δοκίμου ἐπὶ μισθῷ δρχ. 360.000 καὶ μετὰ πάροδον 25|ετίας φθάνουν δρχ. 550.000. Ἄλλὰ τοιαῦται ὄργανικαὶ θέσεις εἶναι σχετικῶς ἐλάχιστα.

Πηγή : Ὑπουργ. Παιδείας, Χανιά δι' ἰδιαιτέρας πληροφορίας, 1949.

ΠΙΝΑΞ Α 72. Ο αριθμός του υπαλληλικού προσωπικού του Υπουργείου της Γεωργίας και η υποδειχθείσα μείωσις διὰ καταργήσεως θέσεων, Ἑλλάς 1948.

Παραρτήματα και υπηρεσίαι	Ὄργανικαί θέσεις κατά βαθμόν							
	Ὁ ἀριθμ. ὑπαλλήλων	Γεν. Δ/τῆς	Τμηματάρχ.	Εἰσηγητῆς	Γραμματεὺς	Κατώτερον προσωπικόν	Καθαρίστροφαι	Ἄλλοι
Κεντρικὴ ὑπηρεσία Πρὸς κατάργησιν	474 (173)	39 (11)	60 (30)	107 (45)	60 (23)	104 (34)	60 (20)	44 (10)
Περιφερειακὴ ὑπηρεσία								
Ἐπαρχιακαὶ ὑπηρεσίαι	37	10	5	5	2	13	2	—
Νομὸς	738	34	154	218	162	78	16	76
Πειραματικὸς Σταθμὸς	122	14	31	31	14	3	4	25
Ἔτεραι ὑπηρεσίαι	15	5	5	5				
Σχολαὶ και ὑπηρεσίαι								
16 Πρακτικαὶ Σχολαὶ	52	11	—	7	4	3	2	25
Δασοκομία	882	18	55	57	446	270	270	
Πρὸς κατάργησιν	(36)			6	1	12		
Ἐποικισμὸς	28	2	4					
Ἄνωτάτη Γεωπονικὴ Σχολὴ	65							
Περιφερειακὴ Τοπογραφικὴ								
Ἐπηρεσία και τὰ ἐγγειοβελτιωτικὰ ἔργα Μακεδονίας	288							
Πρὸς κατάργησιν	(100)							
Σύνολον ὑπαλλήλων	2,641							

Πηγή ΑΜΑΓΚ, Ἀθῆναι 1948.

ΠΙΝΑΞ Α 73. 'Αποτιμήσεις δολλαρίου εις δραχμάς, 1915 μέχρι 1949
(σέντες κατά δραχμήν).

Έτος	Στοιχεία 'Ην. Έθνών	Στοιχεία του 'Υπ. Έμπο- ρίου Η.Π.Α.	Στοιχεία Όμοσπονδ. Τραπεζής 'Αποθεμάτων		
			Έτησιος	Μέσος Μηνιαίος	
				Υψηλή	Χαμηλή
1915			19.0862	19.4458	18.9609
1916			19.5296	19.5512	19.4976
1917			19.7837	20.0500	19.4792
1918		19.30	19.4195	19.4500	19.3500
1919		18.70	—	—	—
1920		11.06	—	—	—
1921		5.85	5.0261	6.0642	4.1400
1922		3.30	3.3059	4.5082	1.2337
1923		1.71	1.7141	3.0975	1.0962
1924		1.79	1.7900	2.0091	1.6297
1925			1.5614	1.7926	1.2887
1926			1.2579	1.4349	1.1160
1927			1.3173	1.3430	1.2895
1928	1.305		1.3044	1.3255	1.2924
1929	1.298		1.2934	1.2993	1.2915
1930	1.297		1.2959	1.2976	1.2944
1931	1.292		1.2926	1.2951	1.2879
1932	0.748		0.8320	1.2877	0.5418
1933	0.670		0.7233	0.9053	0.5392
1934	0.923		0.9402	0.9565	0.9949
1935	0.922		0.9386	0.9442	0.9339
1936	0.920		0.9289	0.9509	0.8935
1937	0.898		0.9055	0.9157	0.8951
1938	0.888		0.8958	0.9190	0.8559
1939	0.800		0.8153	0.8586	0.7157
1940	0.661		0.6715	0.7176	0.6270
1941	—				
1942	—				
1943	—				
1944	0.667				
1945	0.200				
1946	0.020				
1947	0.020				
	0.010				
1948	0.0200				
	0.0104				
	0.0200				
1949	0.0100				
	0.0067				
1950	0.0200				
	0.0067				

(Ο Νόμος της σταθεροποιήσεως του 1944 προέβλεπε την ανταλλαγήν 50 δισεκατομμυρίων παλαιών δραχμών με μίαν νέαν δραχμήν).

(με άποδεικτικά συναλλάγματος)

(με άποδεικτικά συναλλάγματος)

(με άποδεικτικά συναλλάγματος πρό της αναπροσαρμογής)

(» » » μετά την αναπροσαρμογήν)

(με άποδεικτικά συναλλάγματος)

ΠΙΝΑΞ Α 74. Μέση αποτίμησης της Γης κατά άγροκτημα και κατά αίηκερ (1 αίηκερ = 4 στρέμματα) κατά νομούς. Κρήτη, 1948

Νομός	΄Αξία άγροκτηματος (εις δολλάρια)	΄Αξία κατά αίηκερ
Χανίων	\$ 5,730	\$ 615
Ρεθύμνου	3,025	469
΄Ηρακλείου	6,291	708
Λασηθίου	6,142	490
Νήσου	5,455	591

Πηγή : Δειγματοληπτική ΄Ερευνα Κρήτης. ΄Απογραφικόν Δελίον Β, ΄Αγροκτήματος.

ΠΙΝΑΞ Α 75. ΄Εκτιμηθέντες αριθμοί άγροκτημάτων, ήμιαγροκτημάτων και στρεμματικής έκτάσεως. Κρήτη, 1947.

	΄Αριθμός	Συνολικά αίηκερς	Μέσος αριθμός αίηκερς
΄Αγροκτήματα	51,900	479,550	9.2
΄Ημιαγροκτήματα	40,350	58,530	1.5
Νήσος	92,250	538,080	5.8

Πηγή : Δειγματοληπτική ΄Ερευνα Κρήτης. Β, ΄Αγροκτημάτων και Α, Οικογενειών.

ΠΙΝΑΞ Α 76. 'Αξια εργαλείων και ειδών εξοπλισμοῦ
κατὰ ἀγρόκτημα. Κρήτη, 1948.

<i>'Αγροκτήματα μετὰ εργαλείων και ειδῶν εξοπλισμοῦ</i>		
<i>'Αξια (εἰς δολλάρια)</i>	<i>'Αριθμὸς</i>	<i>Τοῖς ἑκατὸν ο/ο</i>
0- 9	95	27
10- 19	94	27
20- 29	68	20
30- 39	32	9
40- 49	10	3
50- 59	18	5
60- 69	3	1
70- 79	3	1
80- 89	2	1
90- 99	0	—
100-149	7	2
150-199	1	*
200-249	4	1
250-299	1	*
300-349	3	1
350-399	2	1
400-499	2	1
1,000 καὶ ἄνω	1	*
Σύνολον	346	100

Μέσος ὀρος κατὰ ἀγρόκτημα δολλάρια 32

* 'Ολιγώτερον τοῦ 0,5ο/ο.

Πηγή : Δειγματοληπτικὴ Ἔρευνα Κρήτης. Δελτίον Β 'Αγροκλήματος.

ΠΙΝΑΞ Α 77. 'Ο έκτιμηθείς αριθμός συγκεκριμένων τεμαχίων γεωργικού εξοπλισμού, Κρήτη, 1948

	Αριθμός
Τρακτέρ	17
Μηχανοκίνητα άροτρα	17
Γεωτρόπανα	19
Ψεκαστήρες	11,882
Σφυρόμυλοι	335
Πατητήρια (σταφυλοπιεστήρια)	85
'Ελαιοτριβεία	2,414
'Ελαιοπιεστήρια χειροκίνητα	2,402
'Ελαιοπιεστήρια μηχανοκίνητα	391
Διύλιστήρια (άποστακτήρια)	
Βαθμού Α'	21
Βαθμού Β'	30

Πηγή : Δειγματολογική Έρευνα Κρήτης. Δελτίον Γ, Κοινότητες.

ΠΙΝΑΞ Α 78. 'Υποθήκαι επί άγροκτημάτων. Κρήτη, 1948

'Υποχρεώσεις εξ ύποθηκείσεως	Αριθμός άγροκτημάτων	Ποσοστά
'Αδέσποτα έδάφη	11	3
Είχον ύποθήκην την 1ην Σεπτ. 1948	13	4
Είχον ύποθήκην πρότερον	28	8
Ουδέποτε είχον ύποθήκην	305	88
Σύνολον γαιών	335	97
Σύνολον άγροκτημάτων του δειγματος	346	100

Πηγή : Δειγματοληπτική Έρευνα Κρήτης. Δελτίον Β, Άγρόκτημα.

ΠΙΝΑΞ Α 79. Ύποχρεώσεις αγροτών έξ ένεχυροδανείων
Κρήτης, 1948

Ποσόν δανείου (εις δολλάρια)	Άγροκτήματα βεβαρωμένα με ένεχυροδάνεια	
	Άριθμός	Ποσοστά
0- 19	42	21
20- 39	50	24
40- 59	33	17
60- 79	9	5
80- 99	6	3
100-119	15	8
120-139	8	4
140-159	13	6
200-219	10	5
240-259	4	2
280-299	1	1
300-319	4	2
400-419	3	2
Σύνολον	198	100
Σύνολον δείγματος	346	Άγροκτήματα
Μέσος όρος δηλωθέντος δανείου		δολλ. 72
Μέσος όρος δι' όλα τα άγροκτήματα		δολλ. 41

Πηγαί : Δειγματοληπτική Έρευνα Κρήτης, Δελτίον Β, Άγρόκτημα.

ΠΙΝΑΞ Α 80. Μέγεθος αγροκτήματος και ήμιαγροκτήματος
Κρήτη, 1929 και 1948
(Ποσοστά)

Όκαδες κατ' ἑκτασιν αἵηκερς (περίπου)	Ἀπαντα τὰ ἀγροκτήματα 1929	Ἀπαντα τὰ τὰ ἀγροκτήματα καὶ ὑποαγροκτή- ματα 1948	Μόνον ἀγροκτήματα 1948
0.2- 2.4	44.5	47.3	15.0
2.5- 4.9	22.9	15.8	22.4
5.0- 7.4	11.9	11.0	18.5
7.5- 9.9	6.8	7.6	13.3
10.0- 12.4	4.0	4.1	6.6
12.5- 14.9	2.6	5.0	8.7
15.0- 17.4	1.6	1.8	2.9
17.5- 19.9	1.1	1.8	3.2
20.0- 22.4	0.8	0.9	1.7
22.5- 24.9	0.6	—	—
25.0- 49.9	2.1	3.7	6.2
50.0-250.0	1.8	1.0	1.5
250.0-καὶ ἄνω	0.1	*	*
Σύνολον	100.8	100.0	100.0
Συνολικὸς ἀριθμ. ἀγροκτημάτων	87,954	92,250	51,900

Πηγή: Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Οἰκονομίας, καὶ Δειγματοληπτικὴ Ἔρευνα Κρήτης.
Δελτίον Α, Οἰκογενείας καὶ Δελτίον Β, Ἀγροκτημάτων ἐν συνδυασμῶ.

ΠΙΝΑΞ Α 81. Ἀγροκτήματα με ὠρισμένον ἀριθμὸν κλήρων.
Κρήτη. 1948

Ἀριθμὸς κλήρων	Ἀριθμὸς ἀγροκτημάτων	Ποσοστὰ
1- 4	54	16
5- 9	93	27
10-14	86	25
15-19	50	14
20-24	26	8
25-29	7	2
30-34	16	5
35-39	0	—
40-44	5	1
45-49	3	1
50-59	4	1
60-64	1	*
80-84	1	*
Σύνολον	846	100
Μέσος ἀριθμὸς κλήρων ἀνὰ ἀγρόκτημα	12.7	
Μέσος ἀριθμὸς αἵηκερς κατὰ κλήρον	0.72	

* Ὀλιγώτερον τῶν 0,50/ο.

Πηγή: Δειγματολογικὴ Ἔρευνα Κρήτης. Ἀπογραφικὸν Δελτίον Β, Ἀγρόκτημα.

ΠΙΝΑΞ Α 82. 'Ο άπαιτούμενος χρόνος διά την πεζή μετάβασιν
εις τόν πλέον μεμακρυσμένον καί τόν πλησιέστερον κλήρον.
Κρήτη, 1948.

Λεπτά τῆς ώρας	'Ο πλέον μεμακρυσμένος κλήρος		'Ο πλησιέστερος κλήρος	
	'Αριθ. αγροκτημάτων	%	'Αριθ. αγροκτημάτων	%
0- 10	10	3	250	73
11- 20	27	8	72	21
21- 30	56	16	15	4
31- 40	4	1	3	1
41- 50	20	6	1	*
51- 60	75	22	4	1
61- 70	1	*	0	—
71- 80	6	2	0	—
81- 90	34	10	1	*
91-100	3	1	0	—
111-120	55	16	0	—
121-130	1	*	0	—
141-150	13	4	0	—
171-180	17	5	0	—
191-200	1	*	0	—
231-240	4	1	0	—
291-300	13	4	0	—
351-360	4	1	0	—
411-420	1	*	0	—
591-600	1	*	0	—
Σύνολον	346	100	346	100
Μέσος αριθμός άπαιτουμένων λεπτών τῆς ώρας πρὸς μετάβασιν εἰς τόν πλέον μεμακρυσμένον κλήρον			89	
Μέσος αριθμός άπαιτουμένων λεπτών τῆς ώρας πρὸς μετάβασιν εἰς τόν πλησιέστερον κλήρον			10	

* 'Ολιγώτερον τῶν 0,50%.

Πηγή : Δειγματοληπτική *Έρευνα Κρήτης. Δελτίον Β, 'Αγρόκτημα.

ΠΙΝΑΞ Α 83. Έτησίως δεδουλευμένα ημέραι έργασίας πραγματοποιηθείσαι υπό των Καλλιεργητών, άγροκτήματος και των οικογενειών των. Κρήτη, 1948 (Ποσοστά).

Αριθμός ημερών	Καλλιεργητοῦ		Οικογενείας	
	Δεδουλευμένα ημέραι	Πλήρεις ημέραι δεδουλευμένα	Ημέραι δεδουλευμένα	Πλήρεις ημέραι έργασίας
	Καλλιεργητοῦ			
1- 49	9	18	16	30
50- 99	7	16	16	24
100-149	12	15	18	20
150-199	10	24	8	13
200-249	18	15	19	7
250-299	20	7	11	4
300-349	14	4	5	—
350-399	10	1	5	1
500-549	—	—	1	1
600-649	—	—	1	—
Σύνολον	100	100	100	100
Αριθμός περιπτώσεων	315	301	274	264
Μέσος όρος ημερών κατ' έτος κατά άγροκτήματα τής δηλώσεως	201	133	152	92
Μέσος όρος ημερών κατ' έτος εις άπαντα τά άγροκτήματα	183	115	121	70

Πηγή : Δειγματοληπτική Έρευνα Κρήτης. Δελτίον Β, Άγροκτήματος.

ΠΙΝΑΞ Α 84. Ποσοστά επιφανείας του έδάφους
 με τὸ καλύτερο χῶμα. Κρήτη, 1930.

<i>Τύπος χόματος</i>	<i>Ποσοστά</i>
<i>Χῶμα ἐπὶ ἀσβεστολίθου περιέχον Ca CO₃ καὶ ἔμποτισμένο μὲ βασικά ἄλατα.</i>	85
1. Χῶματα ἀνοικτοῦ χρώματος ἐπὶ τετανώδους γῆς	10
2. Χῶματα σκούρου γκρίζου χρώματος ἀνάμικτα μὲ κοκκινόχωμα	11
3. Σκούρα γκρίζα χῶματα ἀνάμικτα μὲ χαλίκια	7
4. Κοκκινόχωμα καὶ χαλίκια, ἀνάμικτο χῶμα προερχόμενον ἐκ τῆς διαβρώσεως καὶ ἀποσυνθέσεως σχηματισμῶν βράχων ἐξ ἀσβεστολίθου	52
5. Μεσοζωϊκῆς (δευτερογενεῶς) ἐποχῆς κοκκινόχωμα προερχόμενον ἀπὸ ἀσβεστολίθους	3
6. Ἀποθέματα προσχώσεως, ἢ σχηματισμοὶ προσχώσεως	2
7. Ἀλατοῦχα χῶματα (ὀλιγώτερα τοῦ 1/2 τοῖς ἑκατὸν εὐρίσκον- ται εἰς 3 περιοχάς).	—
<i>Χῶματα εὐρισκόμενα ἐπὶ σχηματισμῶν βράχων, μὴ περιέχοντα Ca CO₃ καὶ μὴ ἔμποτισμένα μὲ βασικά ἄλατα</i>	15
8. Κοκκινόχωμα καὶ χῶματα ἀνάμικτα μὲ χαλίκια (προερχόμενα ἐκ διαβρώσεως καὶ ἀποσυνθέσεως σχηματισμῶν σχιστολίθων	13
9. Μεσοζωϊκὰ κοκκινόχωματα	1
10. Διάβρεκτα, συνήθως χῶματα μὲ ὄξεα εὐρισκόμενα εἰς τὰς κοιλάδας	1

ΠΙΞΑΞ Α 85. Ποσότητες φωσφόρου και ποτασίου εντός των δειγμάτων χώματος, κατά Νομούς. Κρήτη, (Ποσοστά).

Κατηγορία	Χανιά	Ρέθυμνον	Ήρακλειον	Λασηθι
Εις P ₂ O ₅				
Πλούσιον (4,5 και άνω)	20	15	24	19
Μέσος όρος (3,0—4,4)	29	19	27	27
Πενιχρόν (1,5—2,9)	30	27	35	38
Πολύ πενιχρόν (0—1,4)	21	39	14	16
Εις K ₂ O				
Πλούσιον (24,1 και άνω)	72	79	96	88
Μέσος όρος (15,0—24,0)	18	15	3	7
Πενιχρόν (7,0—14,9)	9	5	1	5
Πολύ πενιχρόν (0—6,9)	1	1	—	—
Συνολικός αριθμός δειγμάτων	208	233	410	95

Πηγή : Ίνστιτουτον Χημείας και Γεωργίας Ν. Κανελλοπούλου.

ΠΙΝΑΞ Α 86. Σχετικά ποσοστά των φυτικών θρεπτικών ουσιών εις την Κρήτην και την λοιπήν Ελλάδα, προπολεμικώς.

Περιφέρειαι	Φυτικά θρεπτικά ούσια (λίβρες ανά εκαστον αΐηκερ δηλ. ανά 4 στρέμματα)
Κρήτη	31.3
Ίόνιοι Νήσοι	11.6
Πελοπόννησος	11.3
Κυκλάδες	8.3
Νήσοι του Αιγαίου	7.2
Κεντρική Ελλάδα και Εύβοια	5.4
Θεσσαλία	1.5
Μακεδονία και Θράκη	1.3
Ήπειρος	0.5
Όλόκληρος ή Ελλάδα	3.3

ΠΙΝΑΞ Α 87. Τύποι άμειψισποράς εις τὰ άγροκτήματα, Κρήτη 1948.

Τύποι άμειψισποράς	Ποσοστά άπάντων τών άγροκτημάτων τών δηλωσάντων άμειψισποράν οιουδήποτε τύπου		Ποσοστά άπάντων τών άγροκτημάτων τών δηλωσάντων ιδίαν περιόδον άμειψισποράς	
Διετής άμειψισπορά				
Δημητριακά—Δημητριακά	4,9		52	
Δημητριακά—Σανός (χόρτα)	0,3		4	
Δημητριακά—Χέρσος	3,2		33	
Όσπρια —Δημητριακά	1,0		11	
Σύνολον	9,4		100	
Τριετής άμειψισπορά				
Δημητριακά—Δημητριακά—Δημητριακά	18,2		43	
Δημητριακά—Δημητριακά—Όσπρια	2,1		5	
Δημητριακά—Δημητριακά—Σανός (χόρτα)	0,7		2	
Δημητριακά—Δημητριακά—Χέρσος	16,5		38	
Δημητριακά—Χόρτα —Δημητριακά	1,0		2	
Δημητριακά—Όσπρια —Όσπρια	0,3		1	
Δημητριακά—Όσπρια —Χέρσος	1,4		3	
Δημητριακά—Χόρτα —Όσπρια	0,7		2	
Δημητριακά—Χέρσος —Δημητριακά	1,0		2	
Δημητριακά—Λαχανικά —Χέρσος	0,3		1	
Όσπρια —Δημητριακά —Χέρσος	0,3		1	
Σύνολον	42,5		100	
Τετραετής άμειψισπορά				
Δημητριακά—Δημητριακά—Δημητριακά—Δημητριακά	1,0		3	
Δημητριακά—Δημητριακά—Δημητριακά—Όσπρια	1,4		4	
Δημητριακά—Δημητριακά—Δημητριακά—Χόρτα	3,2		8	
Δημητριακά—Δημητριακά—Δημητριακά—Χέρσος	22,6		59	
Δημητριακά—Δημητριακά—Όσπρια —Χόρτα	0,3		1	
Δημητριακά—Δημητριακά—Όσπρια —Χέρσος	1,4		4	
Δημητριακά—Δημητριακά—Χόρτα —Δημητριακά	1,0		3	
Δημητριακά—Δημητριακά—Χόρτα —Χέρσος	2,8		7	
Δημητριακά—Δημητριακά—Χέρσος —Όσπρια	0,7		2	
Δημητριακά—Δημητριακά—Χέρσος —Χέρσος	1,4		4	
Δημητριακά—Όσπρια —Δημητριακά—Χέρσος	0,6		2	
Δημητριακά—Χόρτα —Χέρσος —Δημητριακά	0,3		1	
Δημητριακά—Χόρτα —Χέρσος —Όσπρια	0,3		1	
Λαχανικά —Λαχανικά —Όσπρια —Λαχανικά	0,3		1	
Σύνολον	37,3		100	

Τύποι άμειψισποράς

Ποσοτά άπάγτων τών άγροκτημάτων τών δηλωσάντων άμειψισποράγ σιουδήποτε τύπου

Ποσοτά άπάγτων τών άγροκτημάτων τών δηλωσάντων ειδικά περιόδου άμειψισποράς

Πέμπτη άμειψισπορά

Δημητριακά—Δημητριακά—Δημητριακά—Δημητριακά—Χέροςος	1.4	13
Δημητριακά—Δημητριακά—Δημητριακά—Όσπρια —Χέροςος	1.0	10
Δημητριακά—Δημητριακά—Δημητριακά—Χόρτα —Χέροςος	1.4	14
Δημητριακά—Δημητριακά—Δημητριακά—Χέροςος —Όσπρια	0.3	3
Δημητριακά—Δημητριακά—Δημητριακά—Χέροςος —Χέροςος	2.2	20
Δημητριακά—Δημητριακά—Χόρτα —Όσπρια —Όσπρια	0.3	3
Δημητριακά—Δημητριακά—Χέροςος —Χέροςος —Χέροςος	0.7	6
Δημητριακά—Χόρτα —Δημητριακά —Δημητριακά—Όσπρια	0.3	3
Δημητριακά—Χέροςος —Δημητριακά —Χόρτα —Όσπρια	0.3	3
Όσπρια —Δημητριακά—Δημητριακά —Δημητριακά—Χέροςος	2.2	19
Λαχανικά —Δημητριακά—Δημητριακά—Δημητριακά—Χέροςος	0.7	6
Σύνολον	10.8	100
ΣΥΝΟΛΟΝ	100.0	

Πηγή : Δειγματοληπτική Έρευνα Κρήτης. Δελτίον Β, Άγροκτήμα

ΠΙΝΑΞ Α 88. Δένδρα και κλήματα ανά εκαστον στρέμμα εντός δειγματοληπτικών Κοινοτήτων, Κρήτη 1948 (Κατ' ἐκτίμησιν τῶν Προέδρων Κοινοτήτων).

*Αριθ. Κοινοτήτος	*Αριθμός δένδρων ἀνά ἑκαστον στρέμμα					Κλήματα ἀνά ἑκαστον στρέμμα		
	*Ἐλαιό-δένδρα	Μανταρινιές	Δεμονιές	Κιτριές	Πορτοκαλιές	*Ἐπιτραπέ-ζιοι σταφυ-λαί	Σταφυλαί οἰνοποιίας	Σουλτανίνα
1	20				40			
2	10							250
3	11						800	
4	20	50			50		1,000	
5	15		68		68		800	330
6	15						750	
7	14	50	25		25		800	400
8	12		35	60	40	450	800	300
9	10	50		100	50		800	300
10	30	50			40	550	800	550
11	10	65	65		40	300	400	300
12	20				40		1,200	
13	15							
14	5			65			2,000	
15	7						1,500	
16	15						1,000	325
17	20						650	500
18	25						600	300
19	15						600	
20	12	65	65	60	25		600	450
21	20	50	40	40	65	300	400	250
22	10				40		300	
23	12						200	170
24	10	20	20		25		400	350
25	15	100	100	100	100	350	350	240
26	9					250	450	250
27	8	15	15			480	750	300
28	—					400	500	400
29	15				15		300	
30	12					240	300	180
31	30					230	300	200
32	22						800	400
33	7	40	40			300	800	300
34	10	25	25		40		650	250
35	14	50	40	50	25	300	300	300
36	10	25	25		40	350	300	250
37	20	100	100	100	25	250		280
38	—				100			150
39	12						300	
40	12						200	
41	10					600	800	300
42	20	35	35	40	30		500	
43	15	100	65	50	75	120	250	100
44	20	*	*	*	*	500	700	200
							400	300

Πηγή : Δειγματοληπτική Ἔρευνα Κρήτης. Δελτίον Γ, Κοινοτήτος.
* Αριθμός ἀμελητέος, δισπαρμένων καρποφόρων δένδρων.

ΠΙΝΑΞ Α 89. Ποσοστά άγροκτημάτων με όμαλήν άπόδοσιν έλαιολάδου καί πορτοκαλίων ανά έκαστον δένδρον. Κρήτη, 1947—1948α.

Έλαιόλαδον		Πορτοκάλια	
Όμαλή άπόδοσις (εις οκάδας)	Ποσοστόν (ο)ο) άγροκτημάτων	Όμαλή άπόδοσις (εις λίβρας)	Ποσοστόν (ο)ο) άγροκτημάτων
0 - .9	4	0 - 2.8	25
1.0- 1.9	15	2.8- 5.6	1
2.0- 2.9	31	5.6- 8.5	2
3.0- 3.9	21	8.5- 11.3	2
4.0- 4.9	12	11.3- 14.1	1
5.0- 5.9	12	14.1- 16.9	4
6.0- 6.9	1	16.9- 19.7	1
7.0- 7.9	1	19.7- 22.6	1
8.0- 8.9	1	22.6- 25.1	4
10.0-10.9	2	28.2- 31.0	20
11.0-19.9	*	31.0- 56.4	14
20.0-29.9	*	56.4- 84.6	14
30.0-39.9	—	84.6-112.8	6
40.0-51.0	—	112.8-143.8	5
Σύνολον	100		100
Άριθμός περιπτώσεων	335		95

* Όλιγώτερον τών 0,5ο]ο.
α—τ'Όμαλή» άπόδοσις=βάσει τών αποδόσεων τών τελευταίων πέντε έτών.

Πηγή: Δειγματοληπτική Έρευνα Κρήτης. Δελτίον Β, Άγρόκτημα

ΠΙΝΑΞ Α 90. Έκτιμήσεις του αγρότου περί μέσης μείωσης της αποδόσεως ελαιολάδου, όφειλομένης εις τόν δάκον, Κρήτη.

<i>Ποσοτήτων μειώσεως (τοῖς ο/ο)</i>	<i>Ποσοτή ἀγροκτημάτων</i>
Ούδεμία	2
1- 9	1
10-19	5
20-29	11
30-39	13
40-49	5
50-59	40
60-69	9
70-79	9
80-89	4
90-99	1
Σύνολον	100
Έχουν δάκον, εις ποσοτή	98
Μέση μείωσις αποδόσεως, ποσοτή	43.9
Συνολικός αριθμός αγροκτημάτων αναγραφομένων εις τό δείγμα	335

Πηγή : Δειγματοληπτική Έρευνα Κρήτης. Δελτίον Β, Άγρόκτημα.

ΠΙΝΑΞ Α 91. Ἡ γνώμη τῶν ἀγροτῶν περί τοῦ κλαδεύματος τοῦ ἐλαιοδένδρου καί αἱ συνήθεις μέθοδοι. Κρήτη, 1948 (Ποσοστά ἀγροτῶν δηλωσάντων ὅτι τὸ ἐλαιόδένδρον πρέπει νὰ κλαδεύεται κατὰ ὠρισμένα χρονικά διαστήματα, καί ὅτι πρὸ ἐτῶν ἐκλάδευσαν τὰ δένδρα τῶν διὰ τελευταίαν φοράν).

Ἔτη	Πρέπει νὰ κλαδεύσουν	Ἐκλάδευσαν
Οὐδέποτε	2	26
1	16	19
2	16	12
3	23	6
4	12	3
5	13	8
6	5	5
7	1	—
8	1	3
9	—	—
10	8	13
12	—	1
13	—	—
15	1	2
20	2	1
25-40	—	1
Σύνολον	100	100
Ἀριθμὸς τῶν ἀγροτῶν εἰς τὸ δείγμα	335	335

Πηγή: Δειγματοληπτικὴ Ἔρευνα Κρήτης. Δελτίον Β, Ἀγρόκτημα.

ΠΙΝΑΞ Α 92. Κλήματα : σταφυλαί έπιτραπέζιαι, οίνοπαραγωγής, σταφίδος. Κατά άγρόκτημα, Κρήτη, 1948.

Αριθμός κλημάτων	Άγροκτήματα με κλήματα		
	Έπιτραπέζιοι σταφυλαί	Σταφυλαί οίνοπαραγωγής	Σταφίδος
0- 249	48	13	19
250- 499	26	19	22
500- 749	10	14	21
750- 999	4	6	12
1,000- 1,249	4	10	7
1,250- 1,499	—	4	3
1,500- 1,749	4	11	6
1,750- 1,999	—	2	—
2,000- 2,249	—	5	1
2,250- 2,499	2	1	2
2,500- 2,749	—	4	3
2,750- 2,999	—	1	—
3,000- 3,999	—	3	3
4,000- 4,999	—	5	—
5,000-20,000	2	2	1
Σύνολον	100	100	100
οιο των δειγματοληπτικών άγροκτημάτων τα όποια διαθέτουν	15	87	30

Πηγή : Δειγματοληπτική Έρευνα Κρήτης. Δελτίον Β, Άγρόκτημα.

ΠΙΝΑΞ Α 93. Οικιακά και νομαδικά αίγοπρόβατα ανά έκαστον άγροκτημα ή ήμιαγροκτημα. Κρήτη, 1η Σεπτεμβρίου 1948 (α)

Αριθμός ζώων	Ποσοστόν (ο/ο) άγροτών οί όποίοι έχουν	
	Πρόβατα και άμνούς	Αίγας και έρίφια
1	40.1	65.5
2	21.9	20.2
3	9.4	5.7
4	9.8	2.6
5	2.7	0.8
6	1.8	0.3
9	1.3	0.3
10	1.8	1.0
11	0.4	0.3
12	0.4	0.3
13	0.4	—
15	1.3	0.3
16	0.4	—
18	0.4	—
20	2.7	0.8
25	0.9	—
26	0.4	—
30	0.9	—
40	0.9	—
50	0.4	0.8
60	0.9	0.3
70	—	0.5
100	0.4	—
130	—	0.3
180	0.4	—
Σύνολον	190.4	100.0

Ό αριθμός τών έντός του δείγματος εύρισκομένων ήμιαγροκτημάτων τά όποία άνέφερον τά ζώα των

176

265

Ό αριθμός τών έντός του δείγματος εύρισκομένων ήμιαγροκτημάτων, τά όποία άνέφερον τά ζώα των:

48

122

(α) Περιλαμβάνουν τους άμνούς και τά έρίφια τόσον τών άγροκτημάτων όσον και τών ήμιαγροκτημάτων.

Πηγή : Δειγματολογική Έρευνα Κρήτης. Δελτίον Α, Οίκογενειών και Δελτίον Β, Άγροκτημάτων, μαζύ.

ΠΙΝΑΞ Α 94. Ἀριθμός πουλερικῶν εἰς τὰ ἀγροκτῆματά
καὶ ἡμιαγροκτῆματα. Κρήτη, 1948.

Ἀριθ. κεφαλῶν	Ποσοτὰ οἰκογενειῶν ἐχουσῶν πουλερικά		
	Ἀγροκτῆματα	Ἡμιαγροκτῆματα	Νῆσος
1- 5	42	66	49
6-10	35	23	31
11-15	11	7	10
16-20	10	2	8
21-25	1	—	1
26-30	1	2	1
31-35	*	—	*
36-40	*	—	*
41-45	*	—	*
46-50	*	—	*
Σύνολον	100	100	100
Ἀριθμός τῶν ἀγροκτῆματων καὶ ἡ- μιαγροκτῆματων τὰ ὅποια ἀνέ- φερον τὰ πουλερικά των	327	130	457

* Ὀλιγώτερον τῶν 0,50%.

Πηγή : Δειγματοληπτικὴ Ἔρευνα Κρήτης. Δελτίον Α, Οἰκογενείας καὶ
Β, Ἀγροκτῆματος μαζύ.

ΠΙΝΑΞ Α 95. Τύποι Συνεταιρισμῶν κατὰ Νομούς. Κρήτη, 1949.

Τύπος Συνεταιρισμοῦ	Χανιά	Ρέθυμνον	Ἡράκλειον	Λασιθί	Νῆσος Σύνολον
Πιστωτικὸς	85	107	179	56	427
Σουλτανίνας (σταφίδος)	23	—	—	1	24
Ἐλαιολάδου	24	15	38	31	108
Οἶνοπαραγωγῶν	61	—	2	—	63
Τυροκόμων	8	4	8	—	22
Κιτροπαραγωγῶν	14	—	36	2	50
Κτηματικῶν Συναλλαγῶν	1	—	—	—	1
Μελισσοκομίας	1	1	—	—	2
Ἀλιείας	4	1	2	1	8
Ἐγγειοβελτιωτικοί	15	—	—	4	19
Ἀκαθορίστου ἐπιδιώξεως	4	—	—	1	5
Σύνολον	240	128	265	96	729
Ἀριθμός οἰκογενειάρχων, μέλη	17,181	10,600	25,000	8,220	61,001

Πηγή : Νομαρχιακοὶ Γεωπόνοι καὶ Ἀγροτικὴ Τράπεζα δι' ἄλληλογραφίας
μετὰ τοῦ Διευθυντοῦ.

ΠΙΝΑΞ Α 96. Ἀξία τῶν πωληθέντων ἀγροτικῶν προϊόντων
Κρήτη 1948.

<i>Ἀγροκτῆματα δηλώσαντα πώλησιν ἀγροτικῶν προϊόντων</i>		
<i>Ἀξία εἰς δολλάρια</i>	<i>Ἀριθμὸς</i>	<i>Ποσοστὰ</i>
1- 124	164	55
125- 249	53	17
250- 374	40	13
375- 499	13	4
500- 624	18	6
625- 749	5	2
750- 874	4	1
875- 999	4	1
1,000-1,124	1	*
1,500 ἢ ἄνω		
Σύνολον	304	100

Δὲν πωλοῦν, 42 ἀγροκτῆματα.
Μέση ἀξία ἐκάστου ἀναγράφοντος ἀγροκτῆματος 194 Δολ.
Μέση ἀξία δι' ὅλα τὰ ἀγροκτῆματα 170 Δολ.

Πηγή: Δειγματοληπτικὴ Ἔρευνα Κρήτης. Ἀπογραφικὸν Δελτίον Β, Ἀγρόκτημα.

ΠΙΝΑΞ Α 97. Ἀριθμὸς τῶν πρὸς τὴν ἀγορὰν πραγματοποιηθέντων
ταξιδίων κατ' ἔτος. Κρήτη, 1948.

<i>Ἀγροκτῆματα τὰ ὅποια ἀνέφερον ταξίδια πρὸς τὴν ἀγορὰν</i>		
<i>Ἀριθ. ταξιδίων</i>	<i>Ἀριθμὸς</i>	<i>Ποσοστὸν (ο]ο)</i>
1- 5	193	64
6-10	53	18
11-15	16	5
16-20	12	4
21-25	3	1
26-30	13	4
40-50	4	1
50-60	6	2
80	1	*
100	1	*
200 ἢ ἄνω	2	1
Σύνολον	304	100

Δὲν πωλοῦν εἰς τὴν ἀγορὰν 42
Μέσος ὄρος κατὰ δηλώσαν ἀγρόκτημα 10
Μέσος ὄρος δι' ὅλα τὰ ἀγροκτῆματα 8

* Ὀλιγώτερα τῶν 0,5ο]ο.

Πηγή: Δειγματοληπτικὴ Ἔρευνα Κρήτης. Δελτίον Β, Ἀγρόκτημα.

ΠΙΝΑΞ Α 98. Πωλήσεις αγροτικών προϊόντων από αγροκτήματα και ήμιαγροκτήματα. Κρήτη, 1947

<u>Αγροκτήματα και ήμιαγροκτήματα</u>			
Προϊόν	Αριθμός παραγωγών	Πωλήσεις (εις ποσοστά)	Πωληθείσα ποσότης ανά εκαστον αγρόκτημα (εις στατήρας)
Σίτος	263	5	4.1
Κριθή	217	9	6.4
Βρώμη	161	10	4.0
Μιγάδι	79	1	1.4
Σησάμι	5	40	1.2
Άραπικά φυστίκια	19	74	
Τριφύλλι (άλφάλφα)	3	33	84.7
Όσπρια	237	2	4.2
Βήκος	85	6	2.9
Πικρός βήκος	57	1	2.0
Άλλαι ζωοτροφαι	10	10	2.8
Ακαθόριστα δημητριακά	16	6	2.7
<hr/>			
Σύνολον οικογενειών			
Έντός του δείγματος	346		

Πηγή: Δειγματοληπτική Έρευνα Κρήτης. Άπογραφικόν Δελτίον Τύπου Α, Οικογενειών καί τύπου Β, Άγροκτήματος.

Κρητικός γάμος (Χανιά) με την εύκαιρία της έκδρομης της «Παγκρητίου» Αμερικής εις Κρήτην (1957). Ο γαμβρός προσφέρει τσικουδιά, τὸ κρητικὸ οὔζο, εις τοὺς ἐπισήμους

“Ὁμιλος Κρητῶν Βρακοφόρων. Ἐξ ἀριστερῶν, Λυκάκης Στ., Κουριδάκης Ἰωάν., Ἀθητάκης Μαν..., ὁ Πρόεδρος τοῦ Ὁμίλου κ. Βενιανάκης Κωνστ. καὶ Λεφάκης Μιχ. Ψαρρὸς Θεόδ. καὶ Βενιανάκης Σταύρος

ΠΙΝΑΞ Α 99. Προϊόντα δενδροκομίας πωληθέντα από τὰ ἀγροκτήματα καὶ ἡμιαγροκτήματα. Κρήτη, 1947.

Προϊόν	Ἀγροκτήματα καὶ ὑποαγροκτήματα		
	Ἐσοδεία ἀριθμὸς	Πωλήσεις (τοῖς οἷο)	Ποσότης πωληθεῖσα κατὰ γεωργ. οἰκογένειαν (ἐκατόβλ.)
Ἐληές	504	33	6.9
Πορτοκάλια	100	37	18.8
Μανταρίνια	45	27	9.2
Λεμόνια	57	16	13.8
Κίτρα	2	50	1.6
Σῶκα	166	36	1.0
Βερύκκοκα	56	14	1.4
Ροδάκινα	35	6	1.6
Κεράσια	11	36	1.8
Δαμάσκηνα	45	4	1.7
Ἀχλάδια	189	2	3.2
Μῆλα	42	2	0.7
Κυδώνια	66	3	1.4
Μπανάνες	15	20	11.7
Ἀμύγδαλα	131	7	4.4
Φουντούκια (καρύδια)	79	5	0.5
Φυστίκια (Αἰγίνης)	2	50	4.2
Χαρούπια	173	51	21.7
Βαλανίδια	11	9	11.3
Μοῦρα	41	—	—
Κάστανα	15	66	15.5
Ἄτερα	8	50	9.5
Σύνολον οἰκογενειακοῦ δείγματος	765		

Πηγή: Δειγματοληπτικὴ Ἔρευνα Κρήτης. Δελτίον Α, Οἰκογεν. Δελτίον Β, Ἀγροκτήματος.

ΠΙΝΑΞ Α 100. Μεταφορικά μέσα αγρότου προς μετάβασιν εις την αγοράν. Κρήτη, 1948.

Τρόπος Μεταφορᾶς	Ἀγροκτῆματα τὰ ὅποια ἐδήλωσαν ταξίδια εἰς τὴν ἀγορὰν	
	Ἀριθμὸς	Ποσοστὰ
Ἀχθοφόρα ζῶα	152	50
Τροχοφόρα συρόμενα ἀπὸ ζῶα	4	1
Φορτηγὰ αὐτοκίνητα	81	27
Ἀχθοφόρα ζῶα καὶ πλοιάρια	7	2
Ἀχθοφόρα ζῶα καὶ φορτηγὰ αὐτοκίνητα	46	15
Ἀχθοφόροι		
Ἀχθοφόρα ζῶα, τροχοφόρα (μὲ ζῶα) καὶ φορτηγὰ αὐτοκίνητα.	1	1
	3	1
Τροχοφόρα (μὲ ζῶα) καὶ φορτηγὰ αὐτοκίνητα	10	3
Σύνολον	304	100
Δέν μεταβαίνουν εἰς τὴν ἀγορὰν	42	

Πηγή: Δειγματοληπτικὴ Ἔρευνα Κρήτης, Δελτίον Β, Ἀγρόκτημα

ΠΙΝΑΞ 101. Πόσας ὥρας χρειάζεται ὁ ἀγρότης, διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἀγορὰν. Κρήτη, 1948.

Ὁραι	Ἀγροκτῆματα τὰ ὅποια ἐδήλωσαν τὸν χρόνον ὅστις ἀπαιτεῖται διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ἀγορὰν	
	Ἀριθμὸς	Ποσοστὰ
0 - .9	56	18
1.2- 1.5	99	33
2.0- 2.9	76	25
3.0- 3.9	34	11
4.0- 4.9	9	3
5.0- 5.9	11	4
6.0- 6.9	9	3
7.0- 7.9	6	2
8.0- 8.9	3	1
9.0- 9.9	0	—
10.0-10.9	1	*
Σύνολον	304	100
Δέν πωλοῦν εἰς τὴν ἀγορὰν	42	
Μέσος ἀριθμὸς ὥρων δι' ὅλους τοὺς ἀγρότας.	1.3	
Μέσος ἀριθ. ὥρων διὰ τοὺς δηλώσαντας ἀγρότας	2.0	

* Μικρότερος τῶν 0,50jo

Πηγή: Δειγματοληπτικὴ Ἔρευνα Κρήτης. Δελτίον Β, Ἀγρόκτημα.

ΠΙΝΑΞ Α 102. Έργαται, δύναμις, και ήμερησία παραγωγή ένδεκα έργοστασίων έπεξεργασίας σταφίδος. Ήρακλειον, Κρήτη, 1948.

Έργοστάσιον σταφίδος	Ήμερησία παρα- γωγή εις τόνους ανά 8Ώρον	Δύναμις Ήπιπων	Έργαται και ύ- πάλληλοι	Δύναμις Ήπι- πων κατά τόνον	Ύπάλλη- λοι κατά τόνον
Α'	60	110	360	1.8	6.0
Β'	30	70	180	2.3	6.0
Γ'	20	65	13	3.2	0.6
Δ'	16	60	15	3.8	0.9
Ε'	15	60	50	4.0	3.3
ΣΤ'	6	47	8	7.8	1.3
Ε'	15	45	82	3.0	5.5
Μ'	6	25	10	4.2	1.7
Θ'	10	25	53	2.5	5.3
Ι'	6	20	8	3.3	1.3
ΙΑ'	9	18	8	2.0	0.9
Σύνολον	193	545	787	2.8α	4.1
Μέσος όρος	17.5	49.6	72	3.4	3.0

Πηγή : Έμπορικόν και Βιομηχανικόν Έπιμελητήριον Ήρακλείου. Άριθ.έγ-
γράφων 3704, σελ. 2—3.

ΠΙΝΑΞ Α 103. Ἡ ἡμερησία ἀπόδοσις, δύναμις, καὶ ἀπασχόλησις ἐργατῶν, δι' ἐπιλεγείσας Βιομηχανίας. Ἡράκλειον Κρήτης, 1947.

Βιομηχανία	Ἔργαστάσιον	Μέσα παραγωγῆς		
		Ἀπόδοσις εἰς τόννους ἀνὰ θωρον	Δύναμις ἵππων	Ἀριθμὸς ὑπαλλήλων
Ἔργαστάσιον Πυρηνε- λαίου	A	25	25	20
	B	5	65	5
Ἀποστακτήριον ἐλαιολά- δου	A	4	35	5
	B	2	30	13
Ἔργαστάσιον Σαπυνο- ποιίας	A	1	2	4
	B	3,8	2	4
Χαρουπόμυλοι (Τόννοι ἀλεσθέντος χα- ρουπιού)	A	7	20	5
	B	6,4	12	2
Ἄλευρόμυλοι	Γ	5	6	3
	Δ	7	25	4
Μακαρονοποιίας	A	16	325	21
	B	5,5	95	11
Οἶνοπνευματοποιεῖον Βυρσοδεψεία	A	3	20	10
	B	4,2	66	16
Ξυλουργεία	A	1	180	20
	A	.3	35	20
	B	.3	45	15
	A		25	15
	B		35	15
	Γ		33	8
	Δ		15	10
	E		25	24
	ΣΤ		15	24

Πηγή: Ἐμπορικὸν καὶ Βιομηχανικὸν Ἐπιμελητήριον Ἡρακλείου, Ἄριθ. 3704 σελ. 2—3,

ΠΙΝΑΞ Α 104. Ποσότητες και ποσοστά των κυριωτέρων εξαγωγών,
 'Ηράκλειον (1936—1940 Μέσος)

	'Εξωτερικόν		'Εσωτερικόν		Σύνολον	
	Ποσότης (σε) Στοιχεία σταθροσ	% Σύνολον εξαγωγών	Ποσότης (σε) σταθροσ	% Σύνολον απόλαξ	Ποσότης (σε) σταθροσ	% Σύνολον απόλαξ
<i>Σταφυλαί, σταφίς, οίνοι</i>						
Σταφίς Σουλτανίνα	13,080		753		13,833	
Σταφίς	2,280		880		3,160	
Σύνολον	15,360	39.7	1,633	4.3	16,993	44.0
Οίνοι	3,816		2,334		6,150	
Μοστος	7		117		124	
Σύνολον	3,823	9.9	2,451	6.3	6,274	16.2
'Επιτραπέζιοι σταφυλαί	5,146	13.3	49	0.1	5,195	13.4
Σύνολ. άμπελ. προϊόντων	24,329	62.9	4,113	10.7	28,462	73.6
<i>'Ελαιόλαδον</i>	3,204		1,412		4,616	
Μούργα	239		225		416	
Σάπων	34		620		654	
'Υποπροϊόντα έλαιων			1,011		1,011	
Σύνολον	3,447	9.0	3,268	8.4	6,745	17.4
Χαρούπια	691	1.8	374	1.0	1,065	2.8
<i>"Άλλα φρούτα</i>						
Νωπά φρούτα	74		19		93	
'Εσπεριδοειδή	389		13		402	
Σύνολον	463	1.2	32	0.1	495	1.3
Καπνά (φύλλα)	—	0.0	162	0.4	162	0.4
Καυσόξυλα	27	0.1	48	0.1	75	0.2
'Αρωματισμένα χόρτα	58		6		64	
Δέρματα	31		20		51	
Σύνολον	89	0.2	26	0.1	115	0.3
"Έτερα	273	0.7	1,272	3.3	1,545	4.0
Συνολικαί εξαγωγαι	29,349	75.9	9,315	24.1	38,664	100.0

Πηγή : 'Εμπορικόν και Βιομηχανικόν 'Επιμελητήριον 'Ηρακλείου. 'Αριθμός
 πρωτ. 1—1548]6 Μαΐου 1948.

	*Εξωτερικόν		*Εσωτερικόν		Σύνολον	
	Ποσότης (εις δρακίδια σικάρων)	ο/ο Σύνολον εισαγωγών	Ποσότης (εις δρακίδια σικάρων)	Σύνολον εισαγωγών	Ποσότης (εις δρακίδια τόνων)	Σύνολον εισαγωγών
Καύσιμοι υλαιοί, βενζίνη και νάφθη						
Γαίανθρακες	793		1,887		2,680	
Φωτιστικόν πετρέλαιον	124		362		486	
Βενζίνη	272		654		926	
Νάφθη	0		1,695		1,695	
Σύνολον	1,189	2.3	4,598	8.8	5,787	11.1
Σταφίδα και κορινθιακή δι' επεξεργασίαν						
Κορινθιακή σταφίδα	—		508		508	
Σουλτανίνα Κρήτης	—		599		599	
Κορινθιακή	—		649		646	
Σύνολον	—	0.0	1,753	3.4	1,753	3.4
Σολοδέρματα και δέρματα						
Σολοδέρματα	32		0		82	
Δέρματα	0		126		126	
Σύνολον	32	0.1	126	0.2	158	0.3
Αυτοκίνητα, εξαρτήματα και γεωργικά εργαλεία						
Αυτοκίν. και εξαρτήματα	23		83		106	
Γεωργικά εργαλεία	1		28		29	
Σύνολον	24	0.0	111	0.2	135	0.2
Καπνά και τσιγάρα	—	0.0	191	0.4	191	0.4
Χάρτινα είδη	6	0.0	1347	0.7	353	0.7
Σύνολον άνωτέρω εισαγ.	21295	40.9	25254	48.5	46549	89.4
"Έτερα (114 είδη)					5,521	10.6
Γενικόν σύνολον					52070	100.0

Πηγή: 'Εμποροβιομηχανικόν 'Επιμελητήριον 'Ηρακλείου. *Αριθ. πρωτ. 1—1548, 6 Μαΐου 1948.

ΠΙΝΑΞ Α 105. Ποσότης και ποσοστόν τῶν κυριωτέρων εισαγωγῶν
Ἑλλάκειον, 1936—1940 μέσος ὄρος.

	Ἐξωτερικόν		Ἐσωτερικόν		Σύνολον	
	Ποσότης (εἰς μετρικοὺς τόννους)	ο/ο Σύνολον εἰσαγωγῶν	Ποσότης (εἰς μετρικοὺς τόννους)	Σύνολον εἰσαγωγῶν	Ποσότης (εἰς μετρικοὺς τόννους)	Σύνολον εἰσαγωγῶν
Εἴδη τροφίμων						
Σῖτος	6,480		2,720		9,200	
Ζάχαρις	977		80		1,057	
Ὄρουζα	737		222		959	
Καφές	134		10		144	
Ἄλας	0		533		533	
Ξηρὸς βακαλάος	4		291		295	
Ἑλαιόλαδον	0		145		145	
Τοματοπελτές	0		271		271	
Ἑλῆς	0		31		31	
Μακαρόνια	0		42		42	
Ἄλευρα	1		1,081		1,082	
Σύνολον	8,333	16.0	5,426	10.4	13,759	26.4
Ὑλικά οἰκοδομῶν κλπ.						
Γῦψος			798		798	
Σίδηρος	462		453		915	
Ξυλεία	9,151		0		9,151	
	143		423		566	
Ἀσφαλτος	139		13		152	
Τσιμέντο	0		4,081		4,081	
Κεραμίδια	0		1,453		1,453	
Σύνολον	9,895	19.0	7,221	13.9	17,116	32.9
Χημικὰ προϊόντα καὶ ἐντομοκτόνα						
Θεῖον	1,244		184		1,428	
Μελάσσα	383		0		383	
Χημικὰ προϊόντα	41		228		269	
Θειϊκὸς χαλκός	148		74		222	
Σύνολον	1,816	3.5	286	0.9	2,302	4.4
Λιπάσματα			4,995	9.6	4,995	9.6

ΠΙΝΑΞ Α 106. Ποσότητες και αξία εισαγωγών και εξαγωγών Κρήτης
1918—1948, εις δλους τούς λιμένας, 1918—1924 και εις τρεις
μεγάλους λιμένας, 1925—1948.

Έτος	Ποσότης εις μετρικούς τόννους		Αξία εις δολάρια	
	Είσαγωγαί	Εξαγωγαί	Είσαγωγαί	Εξαγωγαί
1918			2,959,888	680,583
1919			3,192,593	932,992
1920			2,544,383	448,908
1921			1,160,965	491,798
1922			1,049,599	620,981
1923			1,018,482	364,621
1924			1,216,782	441,632
1925	58,755	35,385	4,754,229	4,543,736
1926	33,514	27,654	2,544,216	2,421,747
1927	34,689	30,104	2,845,012	2,972,026
1928	35,457	34,065	2,526,356	2,954,779
1929	48,882	42,006	3,338,408	4,043,634
1930	54,332	31,593	2,678,172	3,636,127
1931	52,566	28,478	2,145,832	2,949,338
1932	42,602	36,371	1,209,736	3,123,786
1933	40,452	55,499	1,261,869	3,343,266
1934	33,245	57,682	1,534,764	3,946,828
1935	44,762	47,424	1,863,421	4,614,693
1936	39,330	32,682	1,819,603	3,541,506
1937	41,738	40,126	2,310,673	4,531,303
1938	43,638	49,655	2,143,802	6,757,960
1939	36,049	55,168	1,433,395	6,689,773
1940	19,666	30,997	819,921	3,939,973
1941	5,901	4,533	—	—
1942	44	345	—	—
1943	1,667	144	—	—
1944	77	—	—	—
1945	1,024	247	178,556	29,474
1946	9,951	4,147	1,208,015	1,838,585
1947	9,999	26,550	1,009,931	4,786,798
1948 (6 μ.)	610	2,380	57,019	534,798

ΠΙΝΑΞ Α 107. Κατασκευή και επίστρωσις οδών, αναλόγως του τύπου και κατά Νομούς. Κρήτη, 1948

<i>Μίλια οδών και προταθεισών τσιούτων</i>					
	<i>Χανιά</i>	<i>Ρέθυμνον</i>	<i>Ήράκλειον</i>	<i>Λασηθι</i>	<i>Σύνολον Κρήτης</i>
<i>Κατασκευασθεΐσαι οδοί</i>					
Έθνικαί	155	119	190	95	559
Έπαρχιακαί	114	28	52	17	211
Κοινοτικάί	56	12	17	3	88
Σύνολον έτοιμων οδών	325	159	259	115	858
<i>Έπίστρωσις έτοιμων οδών</i>					
<i>Άσφαλτοστρωμένα</i>					
Έθνικαί	38	34	54	23	146
Έπαρχιακαί	17	6	17	5	45
Κοινοτικάί	—	—	1	—	1
Σύνολον άσφαλτοστρωμ.	55	40	72	28	195
<i>Μακάντάμ (πισσοστρωμένα)</i>					
Έθνικαί	117	85	131	72	405
Έπαρχιακαί	97	22	33	12	164
Κοινοτικάί	44	12	13	3	72
Σύνολον άσφαλτοστρωμ.	258	119	177	87	641
<i>Έπίστρωμένα με λίθους</i>					
Έθνικαί	—	—	5	—	5
Έπαρχιακαί	—	—	2	—	2
Κοινοτικάί	12	—	3	—	15
Σύνολον με έπίστρωσιν λίθου	12	—	10	—	22
Σύνολον έπιστρωμάτων	325	159	259	115	858
<i>Ήμιτελείς οδοί</i>					
Έθνικαί	13	14	32	29	88
Έπαρχιακαί	50	33	26	23	132
Κοινοτικάί	14	35	18	11	78
Σύνολον ήμιτελών οδών	77	82	76	63	298
<i>Οδοί προς κατασκευήν</i>					
Έθνικαί	49	33	42	68	192
Έπαρχιακαί	234	101	135	140	610
Κοινοτικάί	—	—	—	—	—
Σύνολον προς κατασκευήν οδών	283	134	177	208	802

Μίλια οδών και προταθεισών τοιούτων

	Χανιά	Ρέθυμνον	Ήρακλειον	Λασηθι	Σύνολον Κρήτης
<i>Προγραμματισθεῖσαι ὁδοί</i>					
Ἐθνικαί	217	166	264	192	839
Ἐπαρχιακαί	398	162	213	180	953
Κοινοτικάι	70	47	35	14	166
Σύνολον προγραμματι- σθεισῶν οδῶν	685	375	512	386	1,958
Ἐπιφάνεια εἰς τετρ.μίλια	929	546	1,059	666	3,200

Πηγή : Ἐμμ. Καβαλάκης, Ἐπιθεωρητὴς Δημοσίων Ἔργων Χανιά, 3 Ἰουνίου 1948.

ΠΙΝΑΞ Α 108. Τύποι αὐτοκινήτων κατὰ Νομούς. Κρήτη,
Αὐγουστος 1948.

Κατηγορίαί	Χανιά	Ρέθυμνον	Ήρακλειον	Λασηθι	Σύνολον Κρήτης
Φορτηγὰ δημοσίας χρήσεως (δηλ. φορτηγὰ ἀνήκοντα εἰς ἰδιώτας καὶ διαθέσιμα πρὸς ἐκμίσθωσιν)	178	55	200	78	511
Λεωφορεία κοινῆς χρήσεως	96	13	24	22	155
Ἐπιβατικά αὐτοκίνητα κοινῆς χρήσεως (ταξί κλπ.)	56	8	43	13	120
Φορτηγὰ ἰδιωτικῆς χρήσεως	46	8	28	21	103
Μοτοσυκλέτες	*	*	*	*	*
Ἐπιβατικά ἰδιωτικῆς χρήσεως	36	4	18	6	64
	412	88	313	140	953

Πηγή : Ι, Σταμπούζος, Τμηματάρχης Μηχανολογικῆς Ὑπηρεσίας. Κρήτη
1948.

ΠΙΝΑΞ Α 109. Σχετικά τυπικά σφάλματα επί του υπολογισθέντος αριθμού προσώπων, ταξινομηθέντων κατά ηλικίαν. Κρήτη, 1948.

Όμιλος κατά ηλικίαν	Κοινότητες		Δήμοι		Νήσος		% Είς τὴν δυνάμει ηλικίας	Σχετικὸν τυπικὸν σφάλμα (σ/ο)
	Ἐκτιμηθεὶς ἀριθμὸς προσώπων	Σχετικὸν τυπικὸν σφάλμα (ποσοστὸν)	Ἐκτιμηθεὶς ἀριθμὸς προσώπων	Σχετικὸν τυπικὸν σφάλμα (σ/ο)	Ἐκτιμηθεὶς ἀριθμὸς προσώπων	Σχετικὸν τυπικὸν σφάλμα (σ/ο)		
0-5	43,800	7	7,200	18	51,000	7	11	6
6-10	35,250	6	6,450	18	41,700	6	9	*
11-15	35,700	9	10,050	15	45,750	7	10	*
16-20	4,650	9	10,200	14	44,850	7	9	*
21-25	36,900	9	6,900	18	43,800	8	9	7
26-30	32,400	7	6,750	18	39,150	6	8	*
31-35	26,550	8	7,050	15	33,600	7	7	*
36-40	25,350	8	5,100	18	30,450	7	6	*
41-45	22,200	6	5,550	24	27,750	7	6	6
46-50	18,600	9	4,200	16	22,800	8	5	*
51-55	13,950	9	3,600	18	17,550	8	4	*
56-60	17,100	11	3,300	24	20,400	10	4	*
61-65	12,150	15	4,050	15	16,200	12	3	12
66-70	10,950	17	4,050	21	15,000	14	3	*
71-75	6,450	15	1,350	37	7,800	14	2	*
76-80	6,750	14	450	58	7,200	14	2	*
81-85	3,450	23	600	35	4,050	20	1	20
86-90	2,100	45	150	*	2,250	22	1	*
91-95	750	23	450	*	1,200	35	*	*
96-100	300	71	0	—	300	*	*	—
Σύνολον	385,350	1.96	87,450	5.69	472,800	1.91	—	—

* Μὴ υπολογισθέν.

Πηγή: Δειγματοληπτικὴ Ἔρευνα Κρήτης. Ἀπογραφικὸν Δελτίον Α, Οἰκογενειῶν.

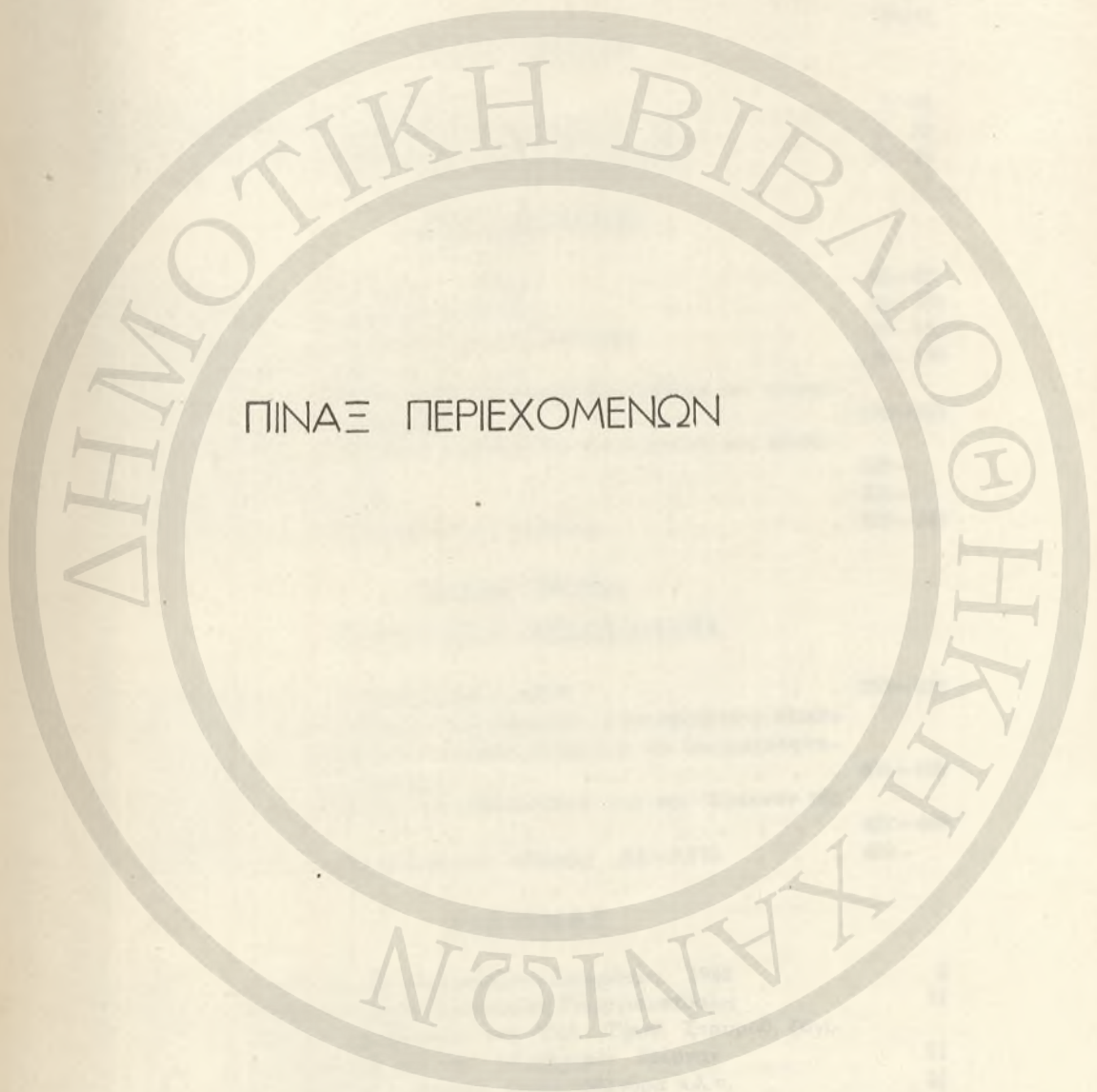
ΠΙΝΑΞ Α 110. Σχετικά τυπικά σφάλματα τοῦ ἐκτιμηθέντος ἀριθμοῦ οἰκογενειῶν καὶ κατοίκων. Κρήτη, 1948.

	* Ἐκτιμηθεῖς συνολικὸς ἀριθμὸς οἰκογενειῶν	Σχετικὸν τυπικὸν σφάλμα (σ)ο	* Ἐκτιμηθεῖς συνολικὸς ἀριθμὸς κατοίκων	Σχετικὸν τυπικὸν σφάλμα (σ)ο	Μέσος ἀριθ. κατοίκων κατὰ οἰκο- γενεῖαν	Σχετικὸν τυπικὸν σφάλμα (σ)ο
Κοινότητες						
Χανιά	21,900	3.56	100,350	3.68	4.59	3.45
Ρέθυμνον	15,900	6.11	64,950	4.21	4.08	7.25
Ἡράκλειον	33,600	2.09	142,500	3.69	4.24	4.68
Λασιθί	21,150	5.72	77,550	3.89	3.67	4.52
Σύνολον	92,550	2.02	385,350	1.96	4.17	2.51
Δῆμοι						
Χανιά	8,400	7.14	34,200	11.55	4.07	6.36
Ρέθυμνον	2,550	10.19	12,000	5.00	4.71	13.69
Ἡράκλειον	10,350	7.25	38,100	7.36	3.68	3.47
Ἁγ. Νικόλαος	900	0	3,150	30.20	3.50	30.18
Σύνολον	22,200	4.48	87,450	5.69	3.94	3.50
Σύνολον Δήμων καὶ Κοινοτήτων	114,750	1.85	472,800	1.91	4.12	2.14

Πηγή: Δειγματοληπτικὴ Ἔρευνα Κρήτης. Ἀπογραφικὸν Δελτίον Α, Οἰκογενειῶν.

Τ Ε Λ Ο Σ

*Ἐπανόρθωσις: Εἰς τὴν σελ. 351 ἐκ παραδρομῆς, ἀντὶ ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ, ἀναγράφεται: ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ. Ἐπικαλούμεθα τὴν ἐπιείκειαν τῶν ἀναγλωστῶν μας διὰ τὸ λάθος.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.—'Η "Ερευνα.	3—16
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.—'Η Κρήτη και τὰ προβλήματά της.	17—30
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.—Κατευθυντήριοι γραμμαί ἐνεργειῶν.	31—45

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.—Οικονομικοί πόροι.	49—82
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.—'Η Κρητική οἰκογένεια	83—108
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'.—Τὰ τρόφιμα και ἡ διατροφή.	109—150
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.—'Υγεία	151—198
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'.—Διευκολύνσεις ἀγροτικῶν Κοινοτήτων και συγκρίσεις ἐπιπέδου διαβιώσεως.	199—223
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.—'Η Κρατική 'Οργάνωσις και ὁ ἀντίκτυπος αὐτῆς ἐπὶ τῆς Οἰκονομίας.	225—
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'.—Γεωργία	226—
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'.—Βιομηχανία και 'Εμπόριον.	315—349

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟΝ

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1.— ΠΙΝΑΚΕΣ MS 1—M 28	353—429
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2.—Κατάλογοι και ἔντυπον ('Αποτροφικόν) ὕλικόν (Δελτία και λοιπά) τοῦ προγράμματος διὰ τὴν δειγματοληπτικὴν "Ερευναν τῆς Κρήτης	431—480
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 3.—Συμβολή τοῦ προσωπικοῦ διὰ τὴν "Ερευναν τῆς Κρήτης.	481—488
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 4.—Συμπληρωματικοί πίνακες Α1—Α110.	489—

ΕΙΚΟΝΕΣ

ΕΙΚΩΝ 1. Τοποθεσία τῶν Κοινοτήτων—Δειγμάτων, 1948	2
ΕΙΚΩΝ 2. Συνέντευξις μετὰ οἰκογενείας Γεωργιουπόλεως	11
ΕΙΚΩΝ 3. 'Αδελφαί ἐθελόντριαι τοῦ 'Ελλ. 'Ερυθ. Σταυροῦ, ζυγίζουσι τρόφιμα διὰ τὴν ἑπταήμερον ἔρευναν	11
ΕΙΚΩΝ 4. Δάση ἀπὸ ἐλαιόδεντρα, χαρουπόδενδρα κ.λ.π.	21
ΕΙΚΩΝ 5. Δυτικῆ Πεδιάς Μεσσαρᾶ πέραν τῶν Μινωϊκῶν ἐρειπίων	21
ΕΙΚΩΝ 6. Τοπικαί ἐνδυμασίαι Κρήτης	35
ΕΙΚΩΝ 7. Χαρακτηριστικὸς συνδυασμὸς τοπικῆς και Εὐρωπαϊκῆς ἐνδυμασίας	35
ΕΙΚΩΝ 8. 'Ωραία Κρητικοπούλα μετὰ τὴν στάμναν τῆς μεταφέρουσα νερό	53

	Σελίς
ΕΙΚΩΝ 9. Κοινοτικόν Πλυντήριο κάπου εις τόν Νομόν Ἡρακλείου	53
ΕΙΚΩΝ 10. Ἀξιοποίησις τοῦ ἐδάφους τῆς Κρήτης	63
ΕΙΚΩΝ 11. Κατανομή τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κρήτης 1948	67
ΕΙΚΩΝ 12. Δημογραφική Σύγκρισις τῆς Κρήτης μέ τὸ Μεξικόν καί τὰς Η.Π.Α.	70
ΕΙΚΩΝ 13. Βιομηχανική κατανομή τοῦ ἐπικερδῶς ἀπασχολουμένου πληθυσμοῦ 1948	72
ΕΙΚΩΝ 14. Μέσον ἐτήσιον εἰσόδημα εἰς μετρητὰ καί σύνολον οἰκογενειακῶν εἰσοδημάτων ἐκ τῆς ἀπασχολήσεως τοῦ οἰκογενειάρχου, 1947	89
ΕΙΚΩΝ 15. Ἀποφίς Κρητικῆς Κοινότητος	91
ΕΙΚΩΝ 16. Σύνθηες Θέαμα εἰς Κρητικόν φαφενεῖον	91
ΕΙΚΩΝ 17. Λαϊκή ἀγορά φρούτων εἰς τὸ Ἡράκλειον	103
ΕΙΚΩΝ 18. Λαϊκή ἀγορά εἰς Βουκολιές	103
ΕΙΚΩΝ 19. Ἐπίπεδα προπολεμικῆς καταναλώσεως τροφῶν εἰς Κρήτην, Εὐρώπην καί Ἑγγύς Ἀνατ. κατὰ περιοχὰς καί θερμίδας	110
ΕΙΚΩΝ 19α. Τρία στάδια βλάβης ἐλαιοκάρπου ἀπὸ δάκον	119
ΕΙΚΩΝ 20. Ψεκάσμος ἀπὸ ἀεροπλάνου διὰ D.D.T.	119
ΕΙΚΩΝ 21. Πηγάι θερεπτικῶν οὐσιῶν διὰ τὰς οἰκογενείας τοῦ ἑπταήμερου διαιτολογίου, 1948	126
ΕΙΚΩΝ 22. Ἀρμεγμα αἰγοπροβάτων	134
ΕΙΚΩΝ 23. Θάνατοι ἀνὰ 100.00 κατοίκους κατὰ αἰτίας, ἐν Κρήτη, Η.Π.Α. καί Μεξικόν	153
ΕΙΚΩΝ 24. Σταφύλι ροζακί πρὸς ἐξαγωγήν περιοχῆς Ἄνω Ἀρχάναι, Κρήτης	165
ΕΙΚΩΝ 25. Παράδοσις σταφυλῶν εἰς τὰ πατητήρια Ἡρακλείου πρὸς οἰνοποίησιν	165
ΕΙΚΩΝ 26. Ἐλαιῶνες εἰς τὴν ἀνατολικὴν πεδιάδα Μεσσαρᾶ	185
ΕΙΚΩΝ 27. Συνεταιριστικὸν ἐργοστάσιον ἐλαιολάδου Νομοῦ Ρεθύμνης	185
ΕΙΚΩΝ 28. Ἐγχώριον χειροποίητον ξύλινον ἄροτρον	205
ΕΙΚΩΝ 29. Λύχνισμα σιταριοῦ εἰς τὸ ἄλωνι	205
ΕΙΚΩΝ 30. Ἀντλήσις ὕδατος ἀπὸ πηγᾶδι εἰς τὸν Νομόν Ρεθύμνης (κίνητήριος δύναμις ὁ ὄνος)	217
ΕΙΚΩΝ 31. Συνήθης τρόπος μετακινήσεως οἰκογενείας	217
ΕΙΚΩΝ 32. Μέγεθος ἀγροκτημάτων τῆς Κρήτης, 1929, 1948	275
ΕΙΚΩΝ 33. Ἡ προπολεμικὴ ἐλαιοπαραγωγή τῆς Κρήτης καί τῶν γειτονικῶν Χωρῶν.	281
ΕΙΚΩΝ 34. Προπολεμικὰ αἰγοπρόβατα τῆς Κρήτης καί τῶν γειτονικῶν Χωρῶν	283
ΕΙΚΩΝ 35. Προπολεμικὴ σταφυλοπαραγωγή τῆς Κρήτης καί τῶν γειτονικῶν Χωρῶν	289
ΕΙΚΩΝ 36. Τὸ Κρητικὸν ἔδαφος ὑπὸ μορφῆν ἀγροκτήματος καί αἱ μεταβολαὶ εἰς τὴν ἐκμετάλλευσιν αὐτοῦ, Κρήτη 1928-1948	292
ΕΙΚΩΝ 37. Κυριώτερα βιομηχανικὰ Κέντρα τῆς Κρήτης καί τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, 1940	318
ΕΙΚΩΝ 38. Τὸ ἐμπορικὸν ἰσοζύγιον εἰς τὴν Κρήτην ἀπὸ 1918—1947	329

	Σελίς
ΕΙΚΩΝ 39. Έμπορικά κέντρα τής Κρήτης καί τής λοιπής Έλλάδος, 1940	337
ΕΙΚΩΝ 40. Όδοί, άερολιμένες καί λιμένες τής Κρήτης, 1948	340
ΕΙΚΩΝ 41. Όρια άγροτικών στρωμάτων τής Έρεύνης Κρήτης, 1948	372
ΕΙΚΩΝ 42. Χανιά : Περιφερειακά όρια έμφαίνοντα τήν τοποθεσίαν τών ήριθμημένων συγκροτημάτων οικοδομών—δειγμάτων, Έρευνα Κρήνης, 1948	377
ΕΙΚΩΝ 43. Χανιά : Διαμέρισμα Ι Τετραγώνου ΙΙΙ καί ή τοποθεσία δειγμάτων οικοδομών τής Έρεύνης τής Κρήτης, 1948	381
ΕΙΚΩΝ 44. Χανιά : Διαμέρισμα ύπ' άριθ. Ι καί τοποθεσία οικοδομών - δειγμάτων τής Έρεύνης τής Κρήτης, 1948	382

Π Ι Ν Α Κ Ε Σ

ΠΙΝΑΞ 1. Μέση βροχόπτωσης Κρήτης 1894—1929 καί 1936—1939	52
ΠΙΝΑΞ 2. Βιοστατιστική τής Κρήτης καί τής λοιπής Έλλάδος, προπολεμικώς καί μεταπολεμικώς	65
ΠΙΝΑΞ 3. Ποσοστά τοϋ έπικερδώς άσχολουμένου πληθυσμοϋ εις διαφόρους βιομηχανίας κλπ.	73
ΠΙΝΑΞ 4. Σύνθεσις οικογενειών εις τās Κοινότητας καί Πόλεις, Κρήτης, 1948	84
ΠΙΝΑΞ 5. Ποσοστά οικογενειών αι όποιαί έχουν όλιγώτερον τοϋ ειδικώς προσδιορισθέντος μετρητοϋ εισοδήματος κατά Κοινότητα κλπ.	90
ΠΙΝΑΞ 6. Έ οικιακή παραγωγή εις ποσοστά έπί τοϋ συνολικοϋ εισοδήματος, Κρήτη 1947	90
ΠΙΝΑΞ 7. Μέσον συνολικόν εισόδημα κατά οικογένειαν, Κρήτη, 1947	93
ΠΙΝΑΞ 8. Μέσος άριθμός ατόμων κατά οικογένειαν εις ειδικάς όμάδας εισοδήματος Κρήτης, 1948	94
ΠΙΝΑΞ 9. Έτησία κατανάλωσις ούσιωδεστέρων τροφίμων Κρήτης καί λοιπής Έλλάδος, 1948	121
ΠΙΝΑΞ 10. Θρεπτικά ούσια εισαγόμενα εις τόν οργανισμόν τοϋ Κρητός κατά κεφαλήν, 1948	132
ΠΙΝΑΞ 11. Καταναλισκόμενα ποσότητες θερμίδων κλπ.	141
ΠΙΝΑΞ 12. Καταναλισκόμενα θρεπτικά ούσια έν συσχετίσει πρὸς τόν τόπον τής διαμονής έν Κρήτη	143
ΠΙΝΑΞ 13. Αί λαμβανόμενα θρεπτικά ούσια διά τρεις άγροτικάς όμάδας διαφόρων εισοδημάτων	144
ΠΙΝΑΞ 14. Ποσοστόν εισοδήματος εις μετρητά, δαπανηθέν διά τήν διατροφήν κατά κατηγορίας κλπ.	145
ΠΙΝΑΞ 15. Έτησία κατανάλωσις κυριωτέρων κατηγοριών τροφίμων έν Κρήτη, εις τήν λοιπήν Έλλάδα καί τās Η.Π.Α., 1948	146
ΠΙΝΑΞ 16. Πηγαί καταναλισκομένων θερμίδων κατά ποσοστά Κρήτη, λοιπή Έλλάς καί Η.Π.Α. 1948	147
ΠΙΝΑΞ 17. Προελεύσεις πρωτεΐνων έντός τοϋ διαιτολογίου κατά ποστά, Κρήτης, λοιπής Έλλάδος καί Η.Π.Α., 1948	148

ΠΙΝΑΞ 18.	Αίτια θανάτων ανά 100.000 κατοίκους έν Κρήτη, Η.Π.Α. και Μεξικό, προπολεμικώς και μεταπολεμικώς	157
ΠΙΝΑΞ 19.	Αί περί τών αίτιών τής παιδικής δυσεντερίας γνώμαι τών οικογενειαρχών Κρήτης, 1948	164
ΠΙΝΑΞ 20.	Ποσοστά οικογενειών χρησιμοποιουσών θεραπείαν τινα διά τήν παιδικήν δυσεντέριαν, Κρήτης 1948	167
ΠΙΝΑΞ 21.	Άναλογία τοῦ πληθυσμοῦ πρὸς τὸ ἐπαγγελματικὸν θεραπευτικὸν προσωπικὸν εἰς τὰς ἀγροτικὰς Κοινότητες, τὰς Πόλεις καὶ ὀλόκληρον τήν Κρήτην, 1948	174
ΠΙΝΑΞ 22.	Ποσοστά τών χωρίων εἰς Κοινότητες, καὶ Δήμους ποῦ διαθέτουν ἀποχετευτικὸν σύστημα	188
ΠΙΝΑΞ 23.	Αἱ συνολικαὶ καὶ ἀναλογικαὶ δαπάναι διά τὰ προληπτικὰ καὶ κατασταλτικὰ ὑγειονομικὰ μέτρα Κρήτης, κλπ.	193
ΠΙΝΑΞ 24.	Κόστος ἀποχετευτικῶν ἔργων κατ' εἶδος κατασκευασθέντων εἰς τοὺς Νομοὺς Λασηθίου καὶ Ἡρακλείου, κατὰ τὸ ἀπὸ 1ης Ἀπριλίου 1946 μέχρι 31 Ἰουλίου 1947 χρονικὸν διάστημα	195
ΠΙΝΑΞ 25.	Ἐμπορικοὶ Οἶκοι ἀνά 1000 κατοίκους, Κρήτη, 1948	200
ΠΙΝΑΞ 26.	Ποσοστά χωρίων εἰς τὰς Κοινότητας καὶ πόλεις ποῦ διέθετον διευκολύνσεις ἐπικοινωνίας, Κρήτη, 1948	201
ΠΙΝΑΞ 27.	Ποσοστά χωρίων κλπ. διαθετόντων δρόμους, 1948	201
ΠΙΝΑΞ 28.	Μέση ἀπόστασις τών οικογενειῶν ἀπὸ ἰατρικὰς καὶ ἄλλας διευκολύνσεις	
ΠΙΝΑΞ 29.	Ποσοστά Δημοτικῶν Σχολείων μὲ ὠρισμένας ἐξυπηρητήσεις, Κρήτη, 1948	204
ΠΙΝΑΞ 30.	Ποσοστά τών ἄνω τών 8 ἐτῶν ἐγγραμμάτων κατὰ φύλον, Κρήτη, 1948	210
ΠΙΝΑΞ 31.	Ποσοστά ἐνηλίκων ἀποπερατωσάντων κατὰ τήν δῆλωσίν των τάξεις τοῦ σχολείου, κατὰ φύλον, Κρήτη, 1948	210
ΠΙΝΑΞ 32.	Ἐπιλεγέντες δεῖκται τής διαθέσεως πόρων, ὅροι βιώσεως καὶ οικονομικὴ ἀνάπτυξις τής Κρήτης, λοιπῆς Ἑλλάδος καὶ ἄλλων χωρῶν, μεταπολεμικῶς ἢ τής τελευταίας πρὸ τοῦ πολέμου περιόδου	220
ΠΙΝΑΞ 33.	Ἐργάνωσις τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους, 1948	227
—	Ἐργάνωσις τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας Κρήτη, 1948	238
ΠΙΝΑΞ 33α.	Ποσοστά ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ Ἑλληνικοῦ Προϋπολογισμοῦ, βάσει δηλωθέντων στοιχείων διά τὰ οικονομικὰ ἔτη 1935, 1937, 1938 καὶ 1939	242
ΠΙΝΑΞ 34	Εἰσπράξεις καὶ δαπάναι ἐνεργηθεῖσαι ὑπὸ τών Δημοσίων Ταμείων Κρήτης κατὰ τὰ οικονομικὰ ἔτη 1948—1949	243
ΠΙΝΑΞ 35	Ἐκτίμησις Προϋπολογισμοῦ ἐσόδων καὶ ἐξόδων, Ἀλικιανοῦ, Κρήτης 1 Ἀπριλ. 1947 μέχρι 31 Μαρτίου 1948 (τὸ 1940 πληθυσμὸς 1.492)	246
ΠΙΝΑΞ 36.	Προϋπολογισμοὶ ἐσόδων καὶ ἐξόδων τοῦ Δήμου Χανίων Κρήτης, 1948—1949 (ὁ πληθυσμὸς κατὰ τὸ 1946=35.000)	248
ΠΙΝΑΞ 37.	Μεταπολεμικαὶ τάσεις εἰς τὸν δείκτην κόστους ζωῆς εἰς ὠρισμένας χώρας, εἰδικῶς διά τὰ ἔτη 1945—1948 (1937=100)	255

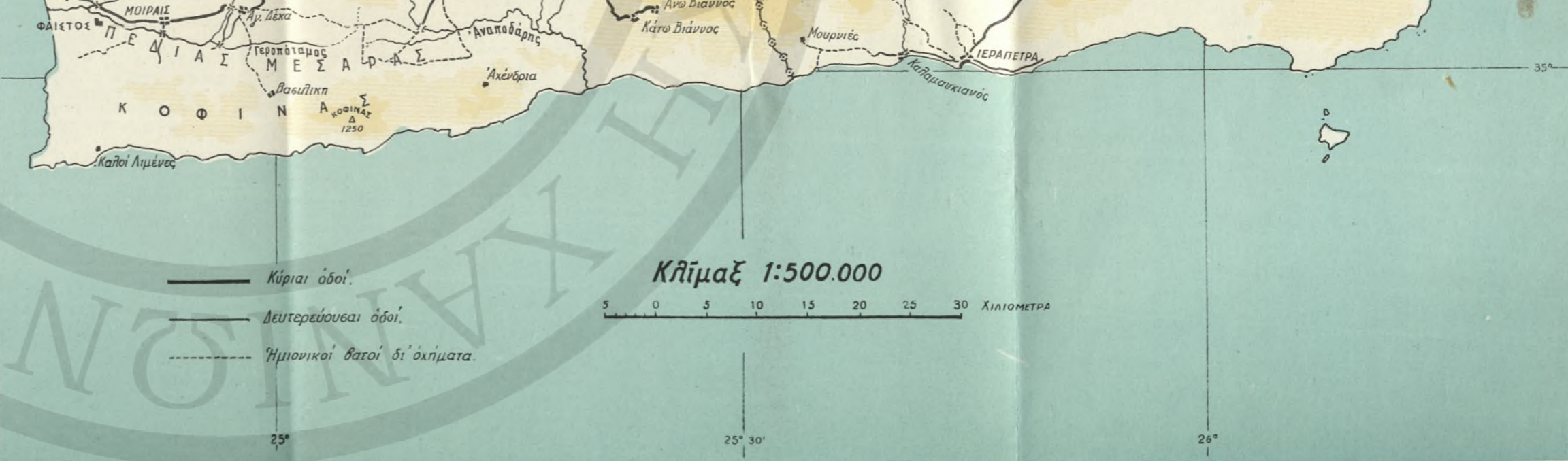
ΠΙΝΑΞ 38.	Τάσεις, εις τὸ κόστος τῆς ζωῆς ἐν Ἑλλάδι, ἀπὸ 1933—1947 καὶ 1945—1948 (προπολεμικῆς περιόδου, 1914=100 καὶ μεταπολεμικῆς περιόδου 1938=100)	256
ΠΙΝΑΞ 39.	Τιμαὶ λιανικῆς πωλήσεως δι' ἐπιλεγέντα εἶδη, προπολεμικῶς καὶ μεταπολεμικῶς, Κρήτη	257
ΠΙΝΑΞ 40.	Δείκτης τιμῶν τῶν ἀγροτικῶν προϊόντων, εἰδῶν ἀγροτικῆς καταναλώσεως καὶ βιομηχανικῶν προϊόντων πρὸς χρῆσιν τῆς γεωργίας, Ἑλλάς, 1939, 46, 48	258
ΠΙΝΑΞ 41.	Τὸ κατὰ κεφαλὴν Ἐθνικὸν εἰσόδημα εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς ἐπιλεγείσας χώρας 1939 καὶ 1949 (Δολλάρια κατὰ κεφαλὴν)	259
ΠΙΝΑΞ 42.	Ποσοστὸν τῶν ἀγροτῶν οἱ ὅποιοι ἐπληροφορήθησαν περὶ τῶν νέων ποικιλιῶν φρούτων	271
ΠΙΝΑΞ 43.	Ποσοστά τῶν χρησιμοποιούντων λιπάσματα εἰς τὰς διάφορους καλλιέργειας, Κρήτη, 1948	272
ΠΙΝΑΞ 44.	Ποσοστά τῶν ἀγροκτημάτων τὰ ὅποια διαθέτουν εἰδικούς τύπους ἀγροτικοῦ ἐξοπλισμοῦ, Κρήτη, 1948	273
ΠΙΝΑΞ 45.	Καλλιεργήσιμος ἔκτασις κατὰ κεφαλὴν, ἀπόδοσις εἰς σῖτον, καὶ συγκριτικὴ παραγωγή δημητριακῶν εἰς τὴν Κρήτην, λοιπὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τινὰς ἐπιλεγείσας χώρας, 1934—1938	286
ΠΙΝΑΞ 46.	Γεωργικαὶ ἐκμεταλλεύσεις ἐν Κρήτη καὶ εἰς λοιπὴν Ἑλλάδα, κατ' ἀναλογίαν στρεμμάτων τῶν ἐτῶν 1928—38—48	291
ΠΙΝΑΞ 47.	Ποσοστὸν ἀγροτῶν οἱ ὅποιοι καλλιεργοῦν διάφορα γεωργικὰ προϊόντα, μέσος ἀριθμὸς μονάδων ἀναλόγως τῆς δηλώσεως τοῦ ἀγρότου καὶ μέση ἀπόδοσις, Κρήτη 1947	293
ΠΙΝΑΞ 48.	Ἀπόδοσις τῶν κυριωτέρων γεωργικῶν προϊόντων διατροφῆς, τῶν καλλιεργουμένων εἰς τὴν Κρήτην, τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα καὶ ἐπιλεγείσας χώρας, 1934—1938' (εἰς μπουσελ κατὰ ἀρε)	294
ΠΙΝΑΞ 49.	Ἀναλογία τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀγροτῶν τῶν ἐφαρμοζόντων διάφορα συστήματα ἀμειψισποράς εἰς τὴν γεωργικὴν καλλιέργειαν, Κρήτη, 1948	301
ΠΙΝΑΞ 50.	Ἀπόδοσις καρπῶν, ὅπως ταξινομεῖται ἀναλόγως τῆς χρησιμοποιήσεως ἢ μὴ χημικῶν λιπασμάτων εἰς ἀγροκτημάτων, Κρήτη, 1947	304
ΠΙΝΑΞ 51.	Συνολικὰ εἰσοδήματα καὶ μετρητὰ εἰσοδήματα τῶν ἀγροτῶν, τῶν ἀσχολουμένων βοηθητικῶς μετ' ἄλλην ἐργασίαν, τῶν ἀγροκτημάτων καὶ τῶν ἐργατῶν εἰς ἀγροκτημάτων κατὰ κατηγορίας τάξεως, ἀναλόγως τοῦ εἰσοδήματος, Κρήτη, 1948	309
ΠΙΝΑΞ 52.	Βιομηχανικαὶ ἐγκαταστάσεις καὶ βιοτεχνία κατὰ κλάδον καὶ Νομὸν, Κρήτη	321
ΠΙΝΑΞ 53.	Ποσοστὸν ἐργατικοῦ δυναμικοῦ εἰς τὰς διάφορους ἀσχολήσεις τῶν πρωτευουσῶν 4 Νομῶν Κρήτης 1948	324
ΠΙΝΑΞ 54.	Τὰ κυριώτερα ἐξαγόμενα προϊόντα, πηγαὶ κατὰ Νομοῦς καὶ ποσοστὸν τῶν ἐκ Κρήτης πρὸς τὴν ἀλλοδαπὴν ἐξα-	

	γώγων, από Ἀπριλίου 1947—Φεβρουαρίου 1948	325
ΠΙΝΑΞ 55.	Συνολική ποσότης καὶ ποσοστὸν τῶν ἐξαγομμένων εἰδῶν εἰς τοὺς λιμένας ἐξωτερικοῦ ἐκ τοῦ λιμένος Ἡρακλείου, Κρήτη (μέση ἐξαγωγή τῶν ἐτῶν 1936—1940)	326
ΠΙΝΑΞ 56.	Συνολικὴ ποσότης καὶ ποσοστὸν τῶν κυριωτέρων ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ καθὼς καὶ ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν λιμένων εἰσαχθέντων ἐμπορευμάτων εἰς Ἡράκλειον Κρήτης (1936—1940 μέση)	
ΠΙΝΑΞ 57.	Ἴσοζύγιον πληρωμῶν τῆς Ἑλλάδος τῶν ἐτῶν 1949—1950	331
ΠΙΝΑΞ 58.	Ἴσοζύγιον πληρωμῶν Ἑλλάδος 1938—47, τρέχουσαι συναλλαγαι (βασικά συνολικά δεδομένα) καθαρὰ κίνησις κεφαλαίων καὶ Νομίσματα χρυσοῦ εἰς ἑκατομμύρια δολάρια Η.Π.Α.	333
ΠΙΝΑΞ 59.	Μέση ἐκτίμησις ἐτησίου ἰσοζυγίου πληρωμῶν καὶ εἰσπράξεων, προπολεμικῶς καὶ μεταπολεμικῶς, Κρήτη	336
ΠΙΝΑΞ 60.	Ἀριθμὸς κτιστημάτων καὶ πρατηρίων, κατὰ κατηγορίας, καθὼς καὶ τῶν ὑπαλλήλων καὶ ἐργατῶν, τῶν ἀσχολουμένων εἰς αὐτά, τῶν τεσσάρων πρωτευουσῶν τῶν Νομῶν, Κρήτη, 1948	338

ΕΚΤΟΣ ΚΕΙΜΕΝΟΥ : Τρεῖς λιθογραφικοὶ χάρται Κρήτης

ΚΡΗΤΗ

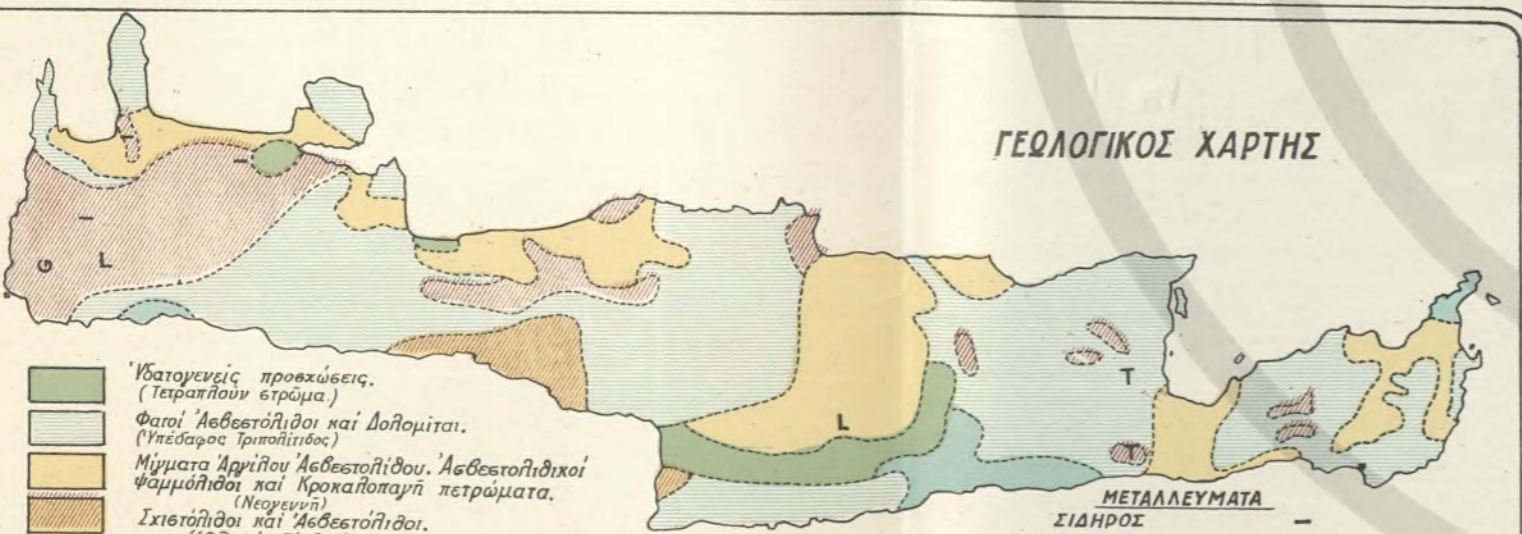
ΚΡΗΤΗ ΕΔΑΦΟΣ

- Άργιλώδες.
- Αμμώδες.
- Χαλικιώδες.
- Πετρώδες άνευ Άβεστίου.
- " μετά "
- Βραχώδες ή καθαροί Άβεστοίλοι.

23° 30' Ανατολ. Greenwich 24° 24° 30' 35°

ΓΕΩΛΟΓΙΚΟΣ ΧΑΡΤΗΣ

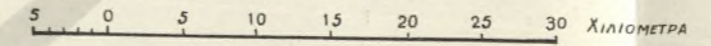
- Ύδατογενείς προχώσεις. (Τετραπύον στρώμα.)
- Φατοί Άβεστοίλοι και Δολομίται. (Υπεδάφος Τριπολιτιάς)
- Μήγματα Άργίλου Άβεστοίλιου. Άβεστοίλιδοι ψαμμίτιδοι και Κροκαλοπαγή πετρώματα. (Νεογενή)
- Σιλιτόλιδοι και Άβεστοίλοι. (Άθωνός Πίνδος)
- Σιλιτόλιδοι, Φυλλίτις, Σιλιτολιδικά πλάκες Γαλαζίτις και Μάρμαρο.
- Άβεστοίλοι. (Αδριατική Ίσθμιο)

ΜΕΤΑΛΛΕΥΜΑΤΑ

ΣΙΔΗΡΟΣ	-
ΛΙΓΝΙΤΗΣ	L
ΓΥΨΟΣ	Θ
ΤΑΛΚ	T

- Κύρια οδοί.
- Δευτερεύουσα οδοί.
- Ήμισονικοί βατοί δι' όχηματα.

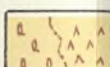
Κλίμαξ 1:500.000

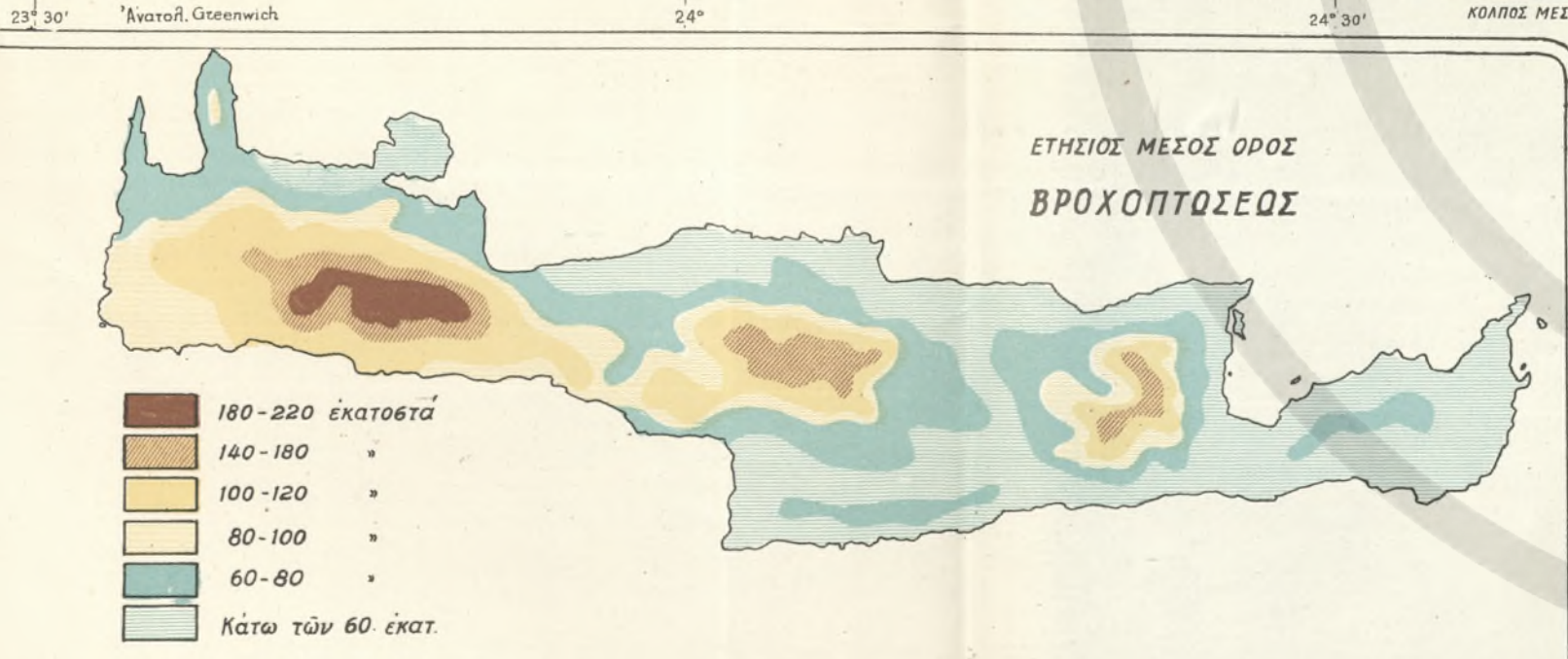

25° 25° 30' 26°

ΚΡΗΤΗ

ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΙ

- Μεγάλοι περιοχί Καλλιερειών.
- Βοσκότοποι. Δέντρα Καρποφορα. Διεσπαρμένοι άγροί.
- Περιοχί Νομάδων.
- Άμπελοι.
- Δάση πλατύφυλλα, βελονοειδή.

- Κύριαι όδοι.
- Δευτερεύουσαι όδοι.
- Ήμιονικοί βατοί δι'όχηματα.

Κλίμαξ 1:500.000

5 0 5 10 15 20 25 30 ΧΙΛΙΟΜΕΤΡΑ

23° 30' 24° 24° 30' 25° 25° 30' 26°

